Les Bibliothèques Virtuelles Huıanistes

Extrait de la convention établie avec les établisseıents partenaires :

- ces établisseıents autorisent la nuıérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de ıanipulation des docuıents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les iıages résultant de la nuıérisation seront dûıent référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré coııne une « oeuvre » (nuıérisation, traiteıent des iıages, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et adıinistrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est souınise à autorisation.
- toute utilisation coıınerciale restera souınise à autorisation particulière deıandée par l'éditeur aux établisseıents détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques coıpétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Huıanistes

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

~~30~~ 31

Aurelii augustini doctoris egregii, atque episcopi yipponensis de civitate dei libri XXII. contra paganos. Sub anno a nativitate domini 1467. pontificatus pauli papae secundi anno ejus tertio, terno regnante. romanorum imperatore fredetico. indictione XV. die vero duodecima. mensis junii. 1re edition de cet ouvrage très recherchée des curieux et très rare sans nom d'imprimeur, ni nom de lieu on la soupçonne être du monastère de subiaco. les caracteres ayant beaucoup de rapport à ceux de lactance imprimé en ce lieu.

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

© Bibliothèque Municipale de Bourges

Aurelii Augustini de ciuitate dei primi libri incipiunt Rubricę.

De aduersariis nomis x̄: quibus ī uastatiōe urbis ꝓpter xp̄m barbari pepcerūt uictis. Capl'm p̄mū. Gl'osissimā.
Quod nulla unquā bella ita gesta sunt: ut uictor̄s propter deos eoꝝ quos uicerāt: parcerēt uictis. Cap. scd'm. Tot bella.
Quā imprudēter romani deos penates q troiā custodire nō poterant: sibi crediderunt profuturos. Cap. iii. Ecce qb9.
De asylo Iunonis in troia: quod neminē liberauit a gręcis: et basilicis apostolorū quę omēs ad se confugientes a barbaris defenderunt. Capitl'm. iiii. Vel quas.
De generali consuetudine hostium uictas ciuitates euertentiū: quid Cato senserit. Capitulum qntum. Nisi forte.
Quod ne romani qdem ita ullas ceperūt ciuitates: ut in templis earum parcerent uictis. Capitulū sextū. Quid ergo.
Quod in euersiōe urbis: quę aspere gesta sunt de consuetudine acciderint belli: quę uero clęmenter de potentia prouenerint nomis xristi. Capl'm. vii. Cum igr̄.
De cōmodis atq; incōmodis: quę bōis ac mal' plęrūq; cōia sunt. Ca. viii. Ista ū.
De causis correctionū: ꝓpter q̄s & boni et mali piter flagellāt̄. Ca. ix. Quid g̃.
Quod sanctis in amissione rerū tpalium nihil pereat. Capl'm. x. Quib9 recte.
De fine temporalis uitę: siue lōgioris siue breuioris. Capitulū. xi. Sed enim.
De sepultura humanorū corporum: quę xp̄ianis etiā si fuerit negata nil adimit. Capitulum. xii. At enim.
Quę sit racio sanctoꝝ corpoꝝ sepeliendi. Capitulum. xiii. Nec ideo.
De captiuitate sanctoꝝ: qbus nūq̄ diuīa solacia defuerūt. Ca. xiiii. Sed multi.
De Regulo in quo captiuitatis ob religionem etiā sponte toller ādę extat exēplū: qd̄ tñ illi deos colenti ꝓdesse non potuit. Capitulum. xv. Habet tamen.
An stupris quę etiā scārū forte uirginuꝫ est passa captiuitas: contamīari potuerit uirtus animi sine uoluntatis assensu. Capitulū. xvi. Magnum sane.
De morte uolūtaria ob metum penę siue dedecoris. Capl'm. xvii. Ac per hoc.
De alienā uiolentiarū libidine: quam in oppresso corpore mens inuita perpetit̄. Capitulum. xviii. At enim.
De Lucrecia: quę se ob illatū sibi stupruꝫ peremit. Capitulū. xix. An forte.
Nullam eē auctoritatem: quę xp̄ianis in qualibet cansa ius uolūtarię necis actribuat. Capl'm. xx. Neq; enim.
De interfectiōib9 hoīm: quę ab homicidii crimīe excipiunt̄. Ca. xxi. Quasdaꝫ ū.
Quod nunq̄ possit mors uoluntaria ad magtudieꝫ aī ptinet̄. Ca. xxii. His g̃.
Quale exemplum sit Catonis: q se uictoriam Cęsaris nō ferens interemit. Capl'm. xxiii. Sed tamen.
Quod in ea uirtute qua Regulus Catone pręstantior fuit. multomagis emineant christiani. Capl'm. xxiiii. Nolūt aūt.
Quod peccatum non per peccatū debeat declinari. Capitulū. xxv. At enī.
De his quę fieri non licet: cum a sanctis facta noscūtur qua rōne facta credenda sint. Capitulum. xxvi. Sed quędaꝫ.
An ꝓpter declinationē pc̄ti: mors spōtanea appetēda sit. Ca. xxvii. Restat.
Quo iudicio dei in corpora continentium libido hostilis peccare permissa sit. Capitulum. xxviii. Quod si forte.
Quid familia x̄ rñdere debeat īfidelib9: cū exprobrant q eā a furore hostiū non libauerit xp̄s. Ca. xxix. Habet itaq;.
Quā pudendis prosperitatibus affluere uelint: qui de christianis temporibus cōquęrūtur. Capl'm. xxx. Cur enī.
Quib9 uiciorū gradib9 aucta sit ī romāis cupido regnādi. Cap. xxxi. Nam qñ.
De scenicoꝝ institutione ludoꝝ. Capl'm

incunabl 31

Monrii Sti Petri Cazalis Benedicti Congregaōis Sti Mauri

© Bibliothèque Municipale de Bourges

.xxxii. Verũtamen.
De uiciis romãoꝝ: quos p̃rię nõ correxit euersio. Capitl'm. xxxiii. O mentes.
De clęmentia dei: quę urbis excidiũ temperauit. Capl'm. xxxiiii. Et tamen.
De latentibus inter impios ecclesię filiis: et de falsis intra ecclesiam xristianis. Capitulum. xxxv. Meminerit.
De quibus causis sequẽti disputatione sit disserẽdum. Ca. xxxvi. Sed adhuc.

Rubricę scd̃i libri Aurelii Augustini de Ciuitate dei incipiũt.

DE modo qui necessitati disputationis adhibẽdus est. Ca. p̃mũ. Si raciõi.
De his quę p̃mo uolumĩe expedita sunt. Capi. scd̃m. Superiore.
De assumẽda historia: qua ostendit̃ quę mala acciderint romãis cũ deos colerẽt: anteq̃ religio christiana obcresceret. Ca. terciũ. Memento autem.
Quod cultores deorum nulla unq̃ a diis suis pręcepta probitatis acceperint: et in sacris eorũ turpia quęq; cęlebrauerint. Capitulũ. iiii. Deus enĩ uerus.
De obscenitatib⁹ q̃bus mater deoꝝ a cultorib⁹ suis honorabat̃. Ca. v. Nequaq̃.
Deos paganoꝝ nũq̃ beneuiuẽdi sanxisse doctrinam. Capitulũ. vi. Hinc est.
Inutilia eẽ inuẽta philosophica sine auctoritate diuina: ubi quẽq; ad uicia ꝓnum magis mouet qd̃ dii fecerint: q̃ qd̃ hoĩes disputauerint. Capitl'm. vii. An nob.
De ludis scenicis: in quibus dii nõ offendunt̃ edictione suarũ turpitudinum: sed placantur. Capitl'm. viii. At enim.
Quid romani ueteres de cohibenda pc̃ti licentia senserint: quã gręci deorũ secuti iudiciũ liberã eẽ uoluer̃t. Ca. ix. Quid.
Qua nocẽdi arte dęmones uelint ul' falsa de se crimina uel uera narrari. Capitulu; .x. Sed maligni.
De scenęicis apud gręcos ĩ reipb̃licę administrationẽ receptis: eo q̃ placatores deoꝝ iniuste ab hõibus spernerẽtur. Ca. .xi. Ad hanc cõuenientiam.
Quod romani auferẽdo libertatẽ poetis in hõibus quã dederũt ĩ deos: meli⁹ de se q̃ de diis suis senserũt. Ca. xii. At ro.
Debuisse intelligere romanos: q̃ dii eoꝝ qui se turpib⁹ ludis coli expetebãt: ĩdigni eẽnt honore diuĩo. Ca. xiii. Sed rñde.
Meliorem fuisse Platonẽ: q̃ poetis locum in bñ morata urbe nõ dederit: q̃ hos deos qui se ludis scenicis uoluerũt honorari. Capitl'm. xiiii. Deinde quęrimus.
Quod romãi quosdam sibi deos nõ rõne s; adulatiõe ĩstituer̃t. Ca. xv. Quę aũt.
Quod si diis ulla esset cura iusticię: ab eis romãi accipe debuerint pręcepta uiuẽdi: poti⁹ q̃ leges ab aliis hõib⁹ mutuare. Ca. .xvi. Si autem.
De raptu sabinarũ aliisq; ĩiq̃tatibus: quę in ciuitate romana etiã laudatis uiguere tẽporibus. Capitl'm. xvii. An forte.
Quę de morib⁹ romanoꝝ aut metu compręssis: aut securitate resolutis: Salustii ꝓdat historia. Cap. xviii. Itaq; hẽbo.
De corruptiõe hũanę reipublicę: priusq̃ cultũ deoꝝ christus auferret. Capitulum .xix. Ecce romana.
Quali uelint fęlicitate gaudere: et quib⁹ moribus uiuere: q̃ tẽpora x̃anę religioĩs incusant. Capitl'm. xx. Verũtamen.
Quę sentẽcia fuerit Ciceroĩs de romana republica. Capitu. xxi. Sed si con.
Quod diis romanoꝝ nulla unq̃ cura fuerit: ne malis morib⁹ respublica deperisset. Capitulũ. xxii. Sed quod ꝑtinet.
Varietates rerũ tẽporaliũ non ex fauore aut impugnatiõe dęmonũ: s; ex ueri dei pẽdere iudicio. Capl'm. xxiii. Quid q̃.
De sillanis actib⁹: quoꝝ se dęmoẽs ostẽtauerũt adiutores. Ca. xxiiii. Silla.
Quãtũ maligni spũs ad flagicia incitant hoĩes: cũ cõmictendis sceleribꝰ q̃i diuinaꝫ exempli sui interponũt auctoritatem.

© Bibliothèque Municipale de Bourges

Capitulum.xxv. Illinc uero.
De secretis dęmonuꝫ monitis: quę ꝑtinebāt ad bonos mores: cū palā ī sacris eoꝝ uis neqcia disceret̄. Ca.xxvi. Quę cū.
Quāta euersione publicę disciplinę romāi diis suis placandis sacrauerint obsēna ludoꝝ. Capitl'm.xxvii. Vir grauis.
De christianę religionis salubritate. Capitulum.xxviii. Ab istarum.
De abiciendo cultu deorū cohortatio ad romanos. Capitl'm.xxix. Hęc potiꝰ.

Libri tercii rubricę Aurelii Augustini de Ci.d̄i incipiūt.

De aduersitatibꝰ quas soli mali metuūt: et quas semp passus ē mūdus cū deos coleret. Capl'm p̄mū. Iam satis.
An dii q & a romanis et a gręcis similr̄ colebant̄: causas habuerint qbus Ilium paterent̄ excidere. Ca.ii. Primū ipa.
Non potuisse offēdi deos Paridis adulterio: quod inter ipos traditur freq̄tatū. Capitl'm.iii. Vrbem romam.
De sentēcia Varronis: qua utile eē dixit ut se hoīes diis genitos mētiant̄. Capl'm quartū. Dixerit aliqs.
Non probari ꝙ dii adulterium Paridis punierint: quod ī matre Romuli nō ulti sunt. Capitl'm.v. Sed utrum.
De parricidio Romuli: quod dii nō uindicarūt. Capl'm.vi. Aliud adicio.
De euersione Ilii qd̄ dux Marii Fimbria excidit. Capitulū.vii. Certe enim.
An debuerit diis Iliacis roma cōmicti. Capitulū.viii. Diis itaqꝫ.
An illam pacem quę sub Numa fuit: d̄os p̄stitisse credendū sit. Ca.ix. Dii etiā.
An optandū fuerit: ut tanta belloꝝ rabie romanū augeretur impium. cū eo studio quo sub Numa auctū ē: et qetū eē potuit et tutū. Capitl'm.x. An respondent.
De simulacro Cumani Apollinis: cuius fletus creditus est cladem gręcoꝝ quibus opitulari non poterat indicare. Capl'm .xi. Neqꝫ enim.
Quātos sibi deos romani pręter constitutionem Numę adiecerint: quorum eos numerositas nihil iuuerit. Capitl'm.xii. Nec his sacris.
Quo iure quo fędere romāi obtinuerūt p̄ma cōiugia. Capl'm.xiii. Quō nec.
De impietate belli quod albanis romani intulerūt: et de dn̄andi libidine adepta uictoria. Capitl'm.xiiii. Quid deinde.
Qualis romanorū regū uita atqꝫ exitus fuerit. Capitulū.xv. Nullus ergo.
De p̄mis apud romanos consulibꝰ: quoꝝ alter alterū patria pepulit: moxqꝫ romę pꝰ atrocissīa parricidia a uulnerato interiit hoste uulneratꝰ. Ca.xvi. Huic tpi.
Post inicia consularis imperii qbꝰ malis uexata fuerit romana respb̄lica: diis nō opitulantibus quos colebant. Capitl'm .xvii. Finito scilicet.
Quātę clades romāos sub bellis punicis triuerint: frustra deorū pręsidiis expetitis. Capitulum.xviii. Iam uero.
De afflictione belli punici secūdi: q̄ uires utriusqꝫ cōsumptę sunt. Ca.xix. Scd̄o.
De exicio sagūtinoꝝ: quibus propter romanoꝝ amiciciam pereūtibus: dii romāi auxiliū nō tulerūt. Cap.xx. Sed in.
Quā ingrata fuerit romana ciuitas Scipioni liberatori suo: et in qbus moribus egerit quādo eā Salustius optimā fuisse describit. Ca.xxi. Porro inter.
De Mitridatis edicto: quo omnes ciues romanos q intra asiam inuenirent̄ iussit occidi. Capitl'm.xxii. Quāuis illud.
De interioribꝰ malis: qbꝰ romana respb̄lica exagitata est: pręcedēte prodigio qd̄ in rabie oīm aīalium quę hōibus seruiūt fuit. Capitulū.xxiii. Sed iam illa.
De discordia ciuili quā graccię seditioēs excitauerūt. Cap.xxiiii. Iniciū aūt.
De ęde cōcordię: ex senatꝰ cōsulto in loco sedicionū & cędiū condita. Capl'm.xxv.

© Bibliothèque Municipale de Bourges

Elegantia ſane.
De diuerſis generibus belli: quę poſt cõ-
ditam eidem concordię ſunt ſecuta. Cap.
.xxvi. Preclarum uero.
De bello ciuili mariano atq; ſillano. Cap.
.xxvii. Cum uero Marius.
Qualis fuerit ſillana uictoria: uindex
Marianę crudelitatis. Capitulũ.xxviii.
Sillana uero.
De compatõe gothicę irruptionis: cũ eis
cladibus quas rõmani uel a gallis uel a
bellorũ ciuilium auctoribus exceperunt.
Capitu.xxix. Quid roma funeſti9.
De connexione bellorũ: quę aduentũ xpi
plurima & grauiſſima preceſſerũt. Cap.
.xxx. Crudelia.
Quã impudenter preſentia incommoda
xriſto iputent: qui dos colere nõ ſinunt:
cũ tantę clades contra eos tempore quo
colebant exaterũt. Ca.xxxi. Deos.

Quarti libri rubricę Aurelii
Auguſtini de Ci.ãi incipiũt.

DEbis quę primo uolumine diſputata
ſunt. Caplm pmũ. De ciuitate ãi.
De bis quę libro ſcdo & tercio cõtinẽt.
Capitlm ſcdm. Promiſeramus.
An altitudo imperii quę nõ niſi bellis ac-
quiritẽ: in bono ſiue ſapientium habenda
ſit ſiue felicitũ. Caplm.iii. Quãq; pus.
Quã ſimilia ſint latrociniis regna abſq;
iuſticia. Caplm.iiii. Remota itaq;.
De fugitiuis gladiatoribꝰ: quoꝝ potẽtia
ſimilis fuerit regię dignitati. Capitlm.v.
Proinde omicto.
De cupiditate Nini regis: q ut latius do-
minaretur pmus intulit bella finitimis.
Capitlm.vi. Iuſtinus qui.
An regna terrena iter pfectus ſuos atq;
defectus: deoꝝ uel iuuẽtur uel deſerant
auxilio. Capitulũ.vii. Si nullo.
Quoꝝ deoꝝ preſidio putant romã ipiũ
ſuũ auctũ atq; ſeruatũ: cum ſingulis uix
ſingularũ rerũ tuitionẽ cõmictẽdam eſſe
crediderũt. Caplm.viii. Deinde quę.
An iperii romãi ãplitudo & diuturnitas
Iouí fuerit aſcribenda: quẽ ſummũ deum
cultores ipius opinãtur. Capitulũ.ix.
Nimirum ergo.
Quas opiniones ſecuti ſunt: qui diuerſos
deos diuerſis mũdi ptibus prefecerunt.
Capitulum.x. Cur illi etiam.
De multis diis quos doctores paganoꝝ
unũ eundemq; Iouem eſſe defendũt.
Capitlm.xi. Quotquot libet.
De opinione eoꝝ qui deũ aiam mũdi: et
mũdum corpus dei eſſe putauerũt. Cap.
.xii. Quod & illud.
De bis qui ſola racionabilia aiantia ptes
eſſe unius dei aſſerunt. Capitulũ.xiii.
Si autem ſola.
Augmenta regnoꝝ Iouí incongruenter
aſcribi: cũ ſi ut uolũt dea eſt uictoria: ipa
huic negocio ſola ſufficeret. Caplm.xiiii.
A rege igitur.
An cõgruat bonis latus uelle regnare.
Capitulũ.xv. Videant ergo.
Quid fuerit q romani oĩbus rebus &
oĩbꝰ monbus deos ſinglos deputãtes:
eidem quietis extra portam eẽ uoluerũt.
Capitulum.xvi. Miror autem.
An ſi Iouis ſumma poteſtas eſt: etiam
Victoria dea debuerit eſtimari. Caplm.
.xvii. An forte dicunt.
Felicitatẽ & Fortunã q deas putant qua
rõne ſecernũt. Ca.xviii. Quid q &.
De Fortuna muliebri. Capitulum.xix.
Tantũ ſane huic.
De uirtute & fide quas pagani templis
et ſacris honorauerũt: pretermictentes
alia bona quę ſimiliter colenda fuerũt: ſi
recte aliis diuinitas tribuebat. Capitlm
.xx. Virtutem quoq;.
Quod unũ nõ intelligẽtes deum: uirtute
ſaltem felicitate debuerunt eſſe contenti.
Capitulũ.xxi. Hec enim.
De ſciẽtia colẽdoꝝ deoꝝ: quã a ſe Varro

© Bibliothèque Municipale de Bourges

gloriat̃ collatum esse romanis. Capitl'm .xxii. Quid ergo.
De Felicitate quã romãi multoꝝ uenera-tores deorum diu non coluerunt honore diuino: cum pro om̃ibus sola sufficeret. Capitulũ.xxiii. Sed unde nunc.
Qua racione defendant pagani: ꝙ inter deos colant ip̃a dona diuina. Ca.xxiiii. Vsqꝫ adeo.
De uno tantũ colendo deo: qui licet noĩe ignoret̃: tamẽ felicitatis dator eẽ sentit̃. Capitulũ.xxv. Si enim iam.
De ludis scenicis quos sibi dii celebrari a suis cultoribus exegerũt. Capl'm.xxvi. Sed fingebat.
De tribus generibus deorũ: de quibus Sceuola pontifex disputauit. Capitulum .xxvii. Relatum est.
An ad obtinendum dilatandũqꝫ regnũ: profuerit romanis cultus deoꝝ. Capl'm .xxviii. Nullo igr̃ modo.
De falsitate auspicii: quo romani regni fortitudo & stabilitas uisa est iudicari. Capitulum.xxix. Nam illud quale.
Qualia de diis gentiũ etiã cultores eorũ se sentire fateant̃. Ca.xxx. Sed iste.
De opĩonibus Varronis: qui reprobata suasione populari: licet ad noticiam ueri dei non ꝑuenerit: unũ tñ deũ colẽdum eẽ sensuerit. Capitl'm.xxxi. Quid ipse.
Ad quã speciem utilitatis p̃ncipes gentiũ apd̃ subiectos sibi pplos falsas religioẽs uoluer̃t ꝑmaner̃. Ca.xxxii. Dicit etiã.
Quod iudicio & potestate dei ueri: oĩm regũ atqꝫ regnoꝝ ordinata sint tẽpora. Capitl'm.xxxiii. Deus igr̃ ille.
De regno iudeorũ: quod ab uno & uero deo institutũ atqꝫ seruatum est: donec in uera religiõe manserũt. Capl'm.xxxiiii. Itaqꝫ ut cognoscerentur.

Rubricę libri quinti Aurelii Augustini de .C. d̃i incipiũt.

Causam romãi imperii oĩmqꝫ regnoꝝ nec fortuitã eẽ: nec in stellarũ positiõe consistere. Capl'm p̃mũ. Quoniam.
De geminoꝝ simili dissimiliqꝫ ualitudĩe. Capitulum scd̃m. Cicero dicit.
De argumento qd̃ ex rota figuli Nigidiꝰ mathematicꝰ assũpsit in quęstiõe gemĩoꝝ. Capitl'm.iii. Frustra.
De Esau et Iacob geminis multũ inter se morum & actionũ qualitate disparibus. Capitulũ.iiii. Nati sunt.
Quibꝰ mõis cõuincãt̃ mathematici uanã sciẽtiã ꝓfiteri. Capl'm.v. Quid iidem.
De gemĩs disparis sexꝰ. Ca.vi. Noui.
De electione diei quo uxor ducitur: quo ue in agro aliquid plantat̃ aut seritur. Capitulum.vii. Iam illud.
De his qui non astroꝝ positionẽ sed con-nexionẽ cãrum ex dei uolũtate pẽdentẽ: fati noĩe appellant. Cap.viii. Qui ũ.
De pręsciẽtia dei & libera hoĩs uolũtate: contra Ciceronis diffinitionem. Capitl'm .ix. Hos Cicero.
An uoluntatibus hoĩm aliqua dominet̃ necessitas. Capitl'm.x. Vnde nec illa.
De uniuersali ꝓuidentia dei: cuiꝰ legibus oĩa continẽtur. Capl'm.xi. Non ergo.
Quibus moribꝰ antiqui romãi meruerũt: ut deus uerus q̃uis non eũ colerent eoꝝ augeret ĩpiũ. Capl'm.xii. Proinde.
De amore laudis: qui cũ sit uiciũ ob hoc uirtus putatur: q̃a per ip̃m uicia maiora cohibent̃. Capitl'm.xiii. Quãobrem.
De resecãdo amore laudis humanę: qm̃ iustoꝝ gl'ia oĩs ĩ d̃o sit. Ca.xiiii. Huic.
De mercede tp̃ali: quã deꝰ reddidit bõis moribus romãoꝝ. Cap.xv. Quibus.
De mercede sanctorum ciuium ciuitatis ęternę: quibꝰ utilia sunt romãoꝝ exẽpla uirtutũ. Capl'm.xvi. Merces.
Quo fructu romãi bella gesserint: et q̃tũ his quos uicere contulerint. Capitulum .xvii. Nam quid.
Quã alieni a iactantia debeãt eẽ xp̃iani:

© Bibliothèque Municipale de Bourges

si aliqd fecerint ꝓ dilectiõe ęternę patrię: cũ tanta romãi gesserint ꝓ hũana glia & ciuitate terrena. Ca. xviii. Quid g̃.
Quo ĩter se differãt cupiditas glię & cupiditas dñationis. Cap. xix. Interest.
Tam turpiter seruire uirtutes humanę glię: q̃ corpis uoluptati. Ca. xx. Solẽt.
Romanũ regnũ a deo uero eẽ dispositũ: a quo est oĩs potestas: et cui⁹ prouidẽtia regunt̃ uniuersa. Ca. xxi. Quę cũ.
Tempora exitusq; bellorꝫ ex dei pender̃ iudicio. Capitl'm. xxii. Sic etiã tpa.
De bello ĩ quo Radagaysus rex gothorꝫ dęmonũ cultor: uno die cũ ĩgẽtib⁹ copiis suis uictus est. Ca. xxiii. Quod tñ.
Quę sit christianorꝫ imperatorꝫ & q̃ uera fęlicitas. Capitl'm. xxiiii. Neq; enĩ.
De ꝓsperitatib⁹ quas Constãtino ĩpatori x̃ano de⁹ contulit. Ca. xxv. Nã bon⁹.
De fide & pietate Theodosii Augusti. Capitulum. xxvi. Vnde & ille nõ.

Incipiũt sexti libri rubricę de ciuitate d̃i beati Augustini Ep̃i.

DE his qui dicũt deos a se non propter pręsentem uitam coli: sꝫ ꝓpter ęternã. Capitulũ p̃mum. Nunc g̃.
Quid Varronem de diis gentium sensisse credẽdũ sit: quorꝫ talia et genera & sacra detexit: ut reuerentius cũ eis ageret si de illis oĩno reticeret. Ca. ii. Quis Mar.
Quę sit particio Varronis librorꝫ suorꝫ: quos de antiqtatib⁹ rerũ hũanarũ diuĩarũq; cõposuit. Cap. iii. Quadraginta.
Quod ex disputatiõe Varronis apd̃ cultores deorꝫ antiqores res hũanę q̃ diuĩę repiant̃. Capl'm. iiii. Varronis g̃.
De trib⁹ generib⁹ theologię ſm Varronẽ: scilicet uno fabuloso: altero naturali: tercioq; ciuili. Capl'm. v. Deinde illud.
De theologia mistica id est fabl'osa: et de ciuili cõtra Varronẽ. Ca. vi. O Marc.
De fabl'osę atq; ciuilis theologię silitudĩe atq; concordia. Ca. vii. Reuocat̃ g̃.
De interpretatiõib⁹ naturalium racionũ: quas doctor̃s pagani ꝓ diis suis conant̃ ostendere. Capl'm. viii. At enĩ hñt.
De officiis singl'orꝫ deorꝫ. Ca. ix. Quid.
De libertate Senecę: q uehemẽtius ciuilez theologiam repręhendit q̃ Varro fabl'osam. Capitulum. x. Libertas sane.
Quid de iudeis Seneca senserit. Capitl'm. xi. Hic inter alias.
Quod gentiliũ deorꝫ natiuitate detecta: nequeat dubitari ęternã eos uitã nemini pręstare: qui nec ipsam adiuuãt tpalem. Capitl'm. xii. Nunc ꝓpter tres.

De ciuitate dei septimi libri August. Ep̃i incipiũt rubricę.

AN cũ in theologia ciuili deitatem non eẽ constiterit: ĩ selectis diis eã inueniri posse credendũ sit. Ca. i. Diligentius.
Qui sint dii selecti: et an ab officiis uiliorum deorꝫ habeantur excepti. Capl'm. ii. Hos certe.
Quã nulla sit racio quę de selectiõe quorundam deorꝫ possit ostendi: cur multis inferioribus excellentior amministratio deputet̃. Capitl'm. iii. Quę igr̃ cã.
Melius actũ est cũ diis inferioribus qui nullis infamantur opprobriis: q̃ selectis quorꝫ tantę turpitudines cęlebrantur. Capitulum. iiii. Gratulet̃ aũt.
De paganorũ secretiore doctrina phisicisq; rõibus. Capitl'm. v. Sed ipꝰorꝫ.
De opĩone Varronis qua arbitratus est deũ esse aĩam mũdi: qui tamẽ in partib⁹ suis habeat aĩmas multas quarũ diuina natura sit. Capl'm. vi. Dicit g̃ idem.
An rõnabile fuerit Ianũ & Terminũ in duo noĩa separi. Ca. vii. Ianus g̃.
Ob quã causam cultores Iani bifrontem imaginem ipius finxerũt: quã tamẽ etiaꝫ quadriformem uideri uolunt. Capitl'm. viii. Sed iam bifrontem.

© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

De Iouis poteſtate: atq; eiuſdem cū Iano
compatione. Capitulū.ix. Iouē aūt.
An Iani & Iouis recta diſcretio ſit. Cap.
.x. Cum ergo.
De cognomínib⁹ Iouis quę nō ad multos
deos: ſed ad unū eūdemq; referuntur.
Capitulum.xi. Dixerūt eum.
Quod Iupiter etiā pecunia nūcupatur.
.xii. O magnam rōnem.
Quod dū exponitur qd Saturnus qd ue
ſit Ianus: uterq; unus Iupiter eē doceat.
Capitl'm.xiii. Sed quíd de hoc.
De Mercurii & Martis officiis. Capitl'm
.xiiii. Mercuríū uero.
De ſtellis q̄buſdā q̄s pagani deorū ſuoꝝ
nōib⁹ nūcuparūt: Ca.xv. Niſi forte.
De Apolline & Diana cęteriſq; ſelectis
diis: quos partes mūdi eſſe uoluerunt.
Capitl'm.xvi. Apollinem q̄uis.
Quod etiā ipſe Varro opíniones ſuas de
diis ꝓnūciauerit ambiguas. Capitulum
.xvii. Nam ut trium.
Quę credibilior cā ſit qua error pagani-
tatis móleuerit. Cap.xviii. De q̄bus.
De ínterpretatiōib⁹ q̄bus colēdi Saturni
ratiocínantē. Ca.xix. Saturnū íngt.
De ſacris Cereris Eleuſinę. Capitl'm.xx.
In Cereris.
De turpitudíne ſacroꝝ quę Libero cęle-
brantē. Capitl'm.xxi: Iam uero.
De Neptuno & Salacia ac Venilia. Cap.
.xxii. Iam unq;.
De terra quā Varro deam eē confirmat:
eo q̄ ille aīmus mūdi quē opínatē deum:
etiā hāc corporis ſui ínfimā ptem pmeet:
eiq; uim diuínā impnat. Capitulū.xxiii.
Nempe una eſt.
De telluris cognōib⁹ eorūq; ſignificatiōi-
bus: quę etiā ſi non erant multarū rerum
iudices: nō debuerīt multoꝝ deoꝝ firma-
re opīones. Cap.xxiiii. Debuit g̃.
Quā ínterpretationē de abſciſione Atys
grecoꝝ ſapientiū doctrína reppererit.
Capitl'm.xxv. Et Atys ille.
De turpitudíne ſacroꝝ matris magnę.
Capitu.xxvi. Itemq; de mollibus.
De figmēns phiſiologoꝝ: q nec uerā dei-
tatem colunt: nec eo cultu q̄ colēda ē uera
diuīitas. Ca.xxvii. Ipas phiſiologi.
Quod doctrína Varronis de theologia
ín nulla ſibi parte cōcordet. Ca.xxviii.
Quíd igr̄ ualet.
Quod oīa quę phiſiologi ad mūdū pteſq;
ipíus retulerūt: ad unū uerū deū referre
debuerūt. Capl'm.xxix. Nāq; oīa.
Qua pietate diſcernatur a creaturis cre-
ator: ne ꝑ uno tot dii colantur quot ſunt
opa umꝰ auctoris. Ca.xxx. Illū deū.
Quibus ꝑpríe beneficiis dei excepta ge-
neralí largitate ſectatoꝝs ueritatis utantē.
Capitl'm.xxxi. Habemꝰ enī.
Quod ſacramētum redemptionis chriſti
nullis retro tēporibus defuerit: ſempq; ſit
diuerſis ſignificationibus prędicatum.
Capitl'm.xxxii. Hoc míſtérium.
Quod ꝑ ſolā x̄anam religionē mānifeſtari
potuerit fallacia ſpirituū malignorū: de
hoīm errore gaudentium. Capi.xxxiii.
Per hanc ergo.
De libris Numę Pompilíi quos ſenatꝰ ne
ſacroꝝ cauſę quales ín eis hēbantē ínno-
teſcerēt íuſſit íncendi. Capitl'm.xxxiiii.
Sed contra ínuēímus.
De ydromantia: per quam Numa uíſis
quibuſdam imagínibus ludificabatur.
Capitl'm.xxxv. Nam & ipſe.

Libri octaui rubricę Aurelii
Auguſtíni de Ci.đi íncipiūt.

DE quęſtione naturalis theologię cum
phis excellēntioris ſcientię diſcutiēda.
Capl'm p̄mum. Nunc íntentiore.
De duoꝝ phoꝝ generibus: id eſt italico
et ionico eorūq; auctoribus. Capitl'm.ii.
Quantum enim.
De ſocratica diſciplía. Ca.iii. Socrates.
De pręcipuo iter diſciplos Socratis Pla-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tone: qui oēm phiam triplici particione distinxit. Capitl'm.iiii. Sed inter.
Quod de theologia cū platonicis potissimum disceptandū sit: quoꝝ opīoni oīum philosophoꝝ postponēda sint dogmata. Capl'm.v. Si ergo Plato.
De platonicorū sensu in ea pte phie que phisica noīat̄. Capl'm.vi. Viderūt g̊.
Quāto excellentiores ceteris in logica id est rōnali phia platonici sint habendi. Capitl'm.vii. Quod aūt actinet.
Quod etiā in morali phia platonici obtineāt pncipatū. Ca.viii. Reliqua ē ps.
De ea phia que ad ueritatem fidei xane propinqui⁹ accessit. Ca.ix. Nūc satis.
Que sit iter philosophicas artes r̄ligiosi excellentia xani. Cap.x. Nec si lr̄as.
Vnde Plato eam intelligētiam potuerit acqrere: qua xp̄iane scientie ꝓpinquauit. Capitulū.xi. Mirant̄ aūt.
Quod etiā platoīci licet de uno uero deo bñ senserint: multis tñ diis sacra faciēda censuerūt. Capl'm.xii. Ideo quippe.
De sentēcia Platonis: qua diffiniuit d̄os non esse nisi bonos: amicosq; uirtutum. Capitulum.xiii. Quanq̄ ergo.
De opinione eoꝝ: qui rōnales aīas triū generū esse dixerūt: id ē in diis celestib⁹; in demōibus aereis: et ī hōibus terrenis. Capitl'm.xiiii. Exponim⁹ inqunt.
Quod neq; propter aerea corpora: neq; ꝓpter supiora habitacula: demoēs hōib⁹ antecellūt. Capl'm.xv. Quāobrem.
Quid de moribus demonum Apuleius platonic⁹ senserit. Ca.xvi. De morib⁹.
An dignū sit eos spūs ab hoīe coli: a q̄rū uiciis etiā oporteat liberari. Capi.xvii.
Qua igr̄ insipientia.
Qualis sit religio: in qua docet̄ ꝙ hoēs ut cōmēdent̄ diis bonis: demōib⁹ uti debeāt aduocatis. Cap.xviii. Frustra g̊.
De īpietate artis magice: que patrocinio utitur spūum malignoꝝ. Capitl'm.xix.
Porro aduersus.
An credendum sit: ꝙ dii boni libentius demōibus q̄ hōibus misceant̄. Capitulū.xx. At enim urgens.
An demōibus nūciis & interpretib⁹ dii utantur: falliq; se ab eis aut ignorant aut uelint. Capitl'm.xxi. Vellem ut isti.
De abiciendo cultu demonū contra Apuleium. Capitl'm.xxii. Quia igr̄.
Quid Hermes trimegistus de idolatria senserit: et unde scire potuerit supstitioēs egiptias auferēdas. Ca.xxiii. Nam.
Quomodo Hermes patenter parentum suoꝝ sit confessus errorē: quē tñ doluerit destruēdum. Capl'm.xxiiii. Quoniā.
De his que sanctis angelis et hōib⁹ bonis possūt eē cōia. Ca.xxv. Nullo g̊ mō.
Quod oīs religio paganoꝝ circa homīes mortuos fuerit impleta. Capitl'm.xxvi.
Sane ad uertendum.
De modo honoris quē xp̄iani martirib⁹ impendūt. Cap.xxvii. Nec tñ nos.

Incipiūt noni libri rubrice de ciuitate dei August. Ep̄i.

AD quem articulū disputatio premissa puenerit. et qa discutiēdum sit de residua questione. Cap.p̄mū. Et bonos.
An inter demoēs qbus dii supiores sunt sit aliqua pars bonoꝝ: quoꝝ presidio ad ueram beatitudinem possit hūana aīma puenire. Capl'm scd̄m. Apud plerosq;.
Que demōibus Apuleius ascribat. qbus cum rōnem non subtrahat: nihil uirtutis assignat. Capitl'm.iii. Que igr̄ est.
De pturbatiōibus que aīmo accidūt: que sit paripateticoꝝ stoicorumq; sententia. Capitl'm.iiii. Due sunt sentētie.
Quod passiones que xanos aīos afficiūt: nō in uiciū trahāt: sed ūtutem exerceāt. Capitulū.v. Nonne est.
Quibus passionibus demones confitente Apuleio exagitant̄: quoꝝ ope hoīes apd d̄os asserit adiuuari. Ca.vi. Qua inte.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quod platonici figmentis poetarū infamatos d̄os asserāt: de cōtrariorꝫ studiorꝫ certamine: cū hę ꝑtes dęmonū non deorꝫ sint. Capitulū.vii. Quod si quisq̄.
De diis cęlestibus: et dęmonibus aereis: hominibusq; terrenis: Apulei platonici diffinicio. Cap.viii. Quid illa ip̄a.
An amicicia cęlestiū deorꝫ ꝑ intercessionē dęmonū possit hōi ꝓuideri. Capitl'm.ix.
Ac per hoc.
Quod ꝑm Platonis sententiā min⁹ miseri sint hoīes in corpe mortali: q̄ dęmoēs in ęternū. Capitl'm.x. Plotinus certe.
De opiniōe platonicorꝫ: q̄ putant aīmas hoīm dęmones esse post corpora. Cpl'm .xi. Dicit q̄dem.
De terrenis cōtrariis: q̄b⁹ ꝑm platonicos dęmonū hoīmq; natura distinguit̄. Cap. .xii. Sed nunc.
Quō dęmones si nec cū diis beati: nec cū hōib⁹ sūt miseri: īter utrāq; ꝑtē sñ utriusq; cōione sint medii. Capl'm.xiii. Est itaq;.
An hoīes cū sint mortales: possint uera beatitudine eē fęlices. Ca.xiiii. Vtrū.
De mediatore dei & hoīm hoīe xp̄o ih̄u. Capitulū.xv. Si autem.
An rōnabilr̄ platonici diffinierint: deos cęlestes declināres terrēa contagia hōib⁹ nō misceri: q̄b⁹ ad amiciciā deorꝫ dęmoēs suffragent̄. Cap.xvi. Ergo dęmoēs.
Ad cōmēdandam uitam beatam: quę in participatione ē summi boni: nō tali mediatore indiger̄ hoīem: qualis ē dęmon; sed tali qualis est unus xristus. Capitl'm .xvii. Hoc ut sanetur.
Quod fallacia dęmonū dū sua ītercessiōe uiā spondet ad deū: hoc conat̄ ut hoīes a uia ueritatis auertat. Capitulū.xviii.
Falsi sunt.
Quod appellatio dęmonū iam nec apud cultores eorꝫ assumat̄ in significationem alicui⁹ boni. Ca.xix. Sed ne de uerb̄.
De qualitate scientię: quę dęmoēs sup̄bos facit. Capitl'm.xx. Quanq̄ etiam.
Ad quē modū domin⁹ uoluerit dęmōib⁹ innotescere. Cap.xxi. Contra sup̄biā.
Quid intersit inter scientiā scōrꝫ angl'orꝫ et sciām dęmonū. Ca.xxii. His igr̄.
Nomen deorꝫ falso ascribi diis gentium: quod tñ et angelis sanctis & hōib⁹ iustis ex diuīarū scp̄turarū auctoritate cōe est. Capitulū.xxiii. Hos si platonici.

Libri decimi rubricę Aurelii Augustini de Ci.d̄i incipiūt.

VEram beatitudinem siue angelis siue hōib⁹ ꝑ unū deū tribui etiā platōicos diffinisse: sed utrū hi quos ob hoc ipsum colēdos putant: uni tm̄ deo an etiam sibi sacrificari uelint: esse quęrendum. Capl'm p̄mū. Omniū certa sententia.
De sup̄na illumīatiōe q̄d Plotin⁹ platōic⁹ senserit. Capl'm.ii. Sed nō est nobis.
De uero dei cultu: a quo platōici quāuis creatorē uniuersitatis ītellexerint deuiarūt: colēdo angl'os siue bonos siue malos honore diuino. Cap.iii. Quę cū ita.
Quod uni uero deo sacrificiū debeatur. Capitl'm.iiii. Huic nos.
De sacrificiis quę deus non reqrit: sed ad significationē eorū obseruari uoluit quę requirit. Capitl'm.v. Quis aūt.
De uero ꝑfectoq; sacrificio. Capitl'm.vi.
Proinde uerum.
Quod sanctorꝫ angelorū ea sit in nos dilectio: ut nos nō suos s̄ uni⁹ ueri d̄i uelint eē cultores. Capl'm.vii. Merito illi.
De miraculis quę deus ad corroborandā fidem piorꝫ: etiā ꝑ angelorꝫ ministerium promissis suis adhibere dignatus est. Capitulū.viii. Nam nimis.
De illicitis artib⁹ erga dęmonū cultū: in q̄b⁹ Porfirius platonicus quędā ꝓbādo: quędam q̄si improbando uersat̄. Capl'm .ix. Hęc & alia.
De theurgia: quę falsam purgationē aīs dęmonū īuocatōe ꝓmictit. Ca.x. Ecce.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

De epistola Porfirii ad Anebōtem ęgiptium: qua petit de diuersitate dęmonū se doceri. Capitl'm. xi. Melius sapuit.
De miracl'is quę p scōꝝ angl'oꝝ mīsteriū deus uerus opat̄. Cap. xii. Porro aūt.
De īuisibili deo q se uisibilem sępe p̄stitit: non ſm qđ est: sed ſm qđ poterant ferre cernentes. Ca. xiii. Quisq; tpaliter.
De uno deo colendo: non solum propter ęterna ſz etiā ꝓpter tēpalia bn̄ficia: quę uniuersa in ip̄ius prouidentię potestate consistūt. Capl'm. xiiii. Sicut aūt.
De ministerio scōꝝ angl'oꝝ: quo ꝓuidētię dei seruiūt. Capl'm. xv. Sic itaq;.
An de ꝓmerēda beata uita his āgelis sit credēdum: q se coli exigūt honore diuīo: an uero illis qui nō se sed uni deo sancta p̄cipiūt r̄ligiōe seruiri. Ca. xvi. Quib9.
De arca testamēti miraculisq; signoꝝ: quę ad cōmendandam legis ac promissionis auctoritatem diuinitus facta sunt. Cap. xvii. Proinde lex.
Contra eos q de miracl'is qbus dei popl's eruditus est. negāt ecclesiasticis libris eē credendum. Capl'm. xviii. An dicet.
Quę racio sit uisibilis sacrificii: quod uni uero & inuisibili deo offerri docet uera religio. Capitl'm. xix. Qui aūt.
De summo ueroq; sacrificio: qđ ip̄e dei & hoīm mediator effectus ē. Ca. xx. Vñ.
De modo potestatis dęmōibus datę: ad glorificandos sanctos qui ꝑtulerunt iam passionem: qui aereos sp̄us non placādo ip̄os sed in deo ꝑmanendo uicerūt. Cap. xxi. Moderatis autem.
Vnde sit sanctis aduersum dęmones potestas: et unde cordis uera purgatio. Capl'm. xxii. Vera pietate.
De p̄ncipiis in qbus platōici purgationē aīę eē ꝓfitent̄. Cap. xxiii. Dicit etiā.
De uno ueroq; p̄ncipio: qđ solam hūanā naturam purgat atq; renouat. Capitl'm xxiiii. Sed subditus.
Omēs sanctos et sub legis tēpore & sub p̄oribus sęculis: in sacramēto & fide xp̄i iustificatos fuisse. Ca. xxv. Cui9 sac̄.
De incōstantia Porfirii: inter cōfessionez ueri dei & cultū dęmonum fluctuantis. Capitl'm. xxvi. Quam si eos.
De impietate Porfirii: qua etiam Apulei transcendit errorē. Ca. xxvii. Quāto.
Quibus ꝑsuasiōibus Porfirius obcęcat9: non potuerit ueram sapientiam quod est xp̄s agnoscere. Ca. xxviii. Mictis g̊.
De incarnatione dn̄i nr̄i ih̄u xristi: quā confiteri platonicoꝝ erubescit impietas. Capitl'm. xxix. Prędicas patrem.
Quāta platonici dogmatis Porfirius refutauerit: et dissentiendo correxit. Capi. xxx. Si post Platonem.
Contra argumētum platonicorum: quo aīam hūanā asserūt deo esse coęternam. Capl'm. xxxi. Falso igitur.
De uniuersali uia aīmę liberandę: quam Porfirius male quęrēdo non repperit: et quā sola gr̄a christiana reserauit. Capl'm xxxii. Hęc est religio.

Incipiūt libri. xi. rubricę de ciuitate đi beati August. Ep̄i.

DE ea ꝑte operis: qua duarū ciuitatum id ē cęlestis ac terrenę: inicia & fines incipiūt demōstrari. Ca. i. Ciuitatem.
De cognoscendo deo: ad cuius noticiam nemo hoīm ꝑuenit: nisi per mediatorem dei & hoīum hoīem ih̄m xp̄m. Capl'm. ii. Magnum est.
De auctoritate canonicę scp̄turę: diuino sp̄ū conditę. Capl'm. iii. Visibiliū oīm.
De conditione mūdi: quę nec intēpalis sit nec nouo dei ordinata consilio: q̄i postea uoluerit quod antea noluerit. Cap. iiii. Sed quid placuit.
Tam nō eē cogitandū de infinitis tēpoꝝ spaciis añ mūdū: q̄ nec de infinitis locoꝝ. Capitl'm. v. Deinde uidendum.
Creationis mūdi tēpoꝝ unū eē p̄ncipiū:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

nec aliud alio prẽuẽirt.Ca.vi. Si enĩ.
De qualitate p̃moꝝ dierũ: quia anteq̃ sol fieret uespcram & mane tradunt̃ hũisse.
Capitlm·vii. Illoꝝ autem.
Quę qualis ue intelligẽda sit ds requies: qua pꝰopa sex dierũ requeuit in septimo.
Caplm.viii. Cum uero.
De angeloꝝ condicione quid p̃m diuina testimoĩa sentiẽdum sit. Ca.ix Nunc.
De simplici & incõmutabili trinitate pr̃is et filii & spũs sancti unius dei: cui nõ est aliud qualitas aliud substantia. Capitlm .x. Est itaq̃.
An cius beatitudis quã sancti angeli ab initio sui semp habuerunt: etiã illos spũs qui in ueritate nõ steterũt principes fuisse credẽdum sit.Caplm.xi. Quę cũ ita.
De compatione beatitudĩs iustoꝝ necdũ tenentium ꝓmissioĩs diuinę prẽmium: et p̃moꝝ in paradiso boim ante peccatum.
Caplm.xii. Nec ipsos.
An ita unius felicitatis omẽs angeli sint creati: ut neq; lapsuros se possent nosse q elapsi sunt: et post ruinã labentiũ pseuerantię suę prẽscientiã acceperint q steterĩt.
Capitlm.xiii. Aut si durum.
Quo genere locutioĩs dictũ sit de diabolo q̃ in ueritate non steterit: qa ueritas non est in eo. Caplm.xiiii. Subiecit aũt.
Quid sentiẽdum sit de eo qđ scr̃ptum est: ab initio diabolus peccat.Capitlm.xv.
Illud etiam.
De gradibus & differentiis creaturarũ: q̃ aliter pẽdet utilitatis usus: aliter ordo rationis.Caplm.xvi. In his quę.
Vitiũ malitię non naturam eẽ sed contra naturã: cui ad peccandum non conditor causa ẽ sz uolũtas. Ca.xvii. Propter.
De pulcritudine uniuersitatis: quę pordinationem dei etiã ex contrarioꝝ fit oppositiõe lucentior. Ca·xviii. Neq;.n.
Quid sentiẽdum uideaĩ: diuisit ds inter lucẽ & tenebras. Cap.xix. Quãuis.
De eo q̃ post discretionẽ lucis atq; tenebrarum dictũ est: et uidit deꝰ lucem quia bona est.Caplm.xx. Demiq; nec illud.
De ętterna & incõmutabili scientia dei ac uoluntate: qa semp illi uniuersa quę fecit sic placuerũt facienda q̃admodũ facta.
Capitlm.xxi. Quid est enĩ.
De his qbus in uniuersitate rerũ a bono creatore bñ conditarũ quędam displicẽt: et putant nullam malam esse naturam.
Capitulum.xxii. Hanc tamen.
De errore in quo Origenis doctrina inculpaĩ. Capitulũ.xxiii. Sed multo.
De trinitate diuina: quę per oĩa opa sua significatioĩs suę sparsit indicia. Capitlm .xxiiii. Credimus.
De triplita totius p̃hię disciplina. Capi. .xxv. Quãtum intelligi.
De imagine summę trinitatis: quę scđm quẽdam modum ĩ natura est necdũ beatifican hoĩs. Capitlm.xxvi. Et nos.
De essentia & scientia: et utriusq; amore.
Caplm.xxvii. Ita uero.
An etiaz ip̃m amorem quo & esse et scire diligim⁹ diligere debeamus: quo magis diuina trinitatis imagini propinquam⁹.
Capitlm.xxviii. Sed de duobus.
De sanctoꝝ angeloꝝ scięntia: qua trinitatem in ip̃a ei⁹ deitate nouerũt: qua operũ causas p̃us ĩ operãte arte q̃ in ip̃is opib⁹ artificis intuenĩ.Cap.xxix. Illi qppe.
De senarii numeri pfectiõe: qui partium suarũ q̃titate compleĩ. Ca.xxx. Hęc.
De die septimo ĩ quo plenitudo & reqes cõmendaĩ.Caplm.xxxi. In septimo.
De opioe eoꝝ q ãgloꝝ creationẽ anteriorẽ uolũt eẽ q̃ mũdi.Ca.xxxii. Ne qs.
De duabus angloꝝ societatibus diuersis atq; disparibus: quę non incõgrue intelligunt̃ lucis et tenebrarũ nõib⁹ nũcupatę.
Caplm.xxxiii. Peccasse aũt.
De eo q̃ qdã putãt in cõditõe firmamti: aquarũ discretaꝝ noĩe angłos signatos. et q̃ qdam aquas existimant nõ creatas.
Capitlm.xxxiiii. Quanq̃ nõnulli.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Aurelii Augustini de Ciui. dei rubricę libri. xii. incipiunt.

De una bonoꝝ angelorumq; natura. Capitl'm p̄mū. Anteq̄.
Nullam essentiā deo esse contrariā: qa ab eo q summe ē & semp est: hoc totū uidet̄ diuersum esse qd̄ non est. Ca. ii. Hęc.
De inimicis dei non per naturam sed per contrariā uolūtatem: quę cum ip̄is nocet bonę utiq; naturę nocet: quia uiciū si non nocet non est. Capl'm. iii. Dicunt̄ aūt.
De natura irrōnaliū aut uita carētiū: quę in suo genere atq; ordine ab uniuersitatis decore nō discrepat. Cap. iiii. Cęterū.
Quod in om̄i natura specie ac modo laudabilis sit creator. Cap. v. Naturę ḡ.
Quę causa sit beatitudīs angl'oꝝ bonoꝝ: et quę causa sit miserię angeloꝝ maloꝝ. Capitulum. vi. Proinde.
Causam efficiētem male uolūtatis nō esse quęrēdam. Capl'm. vii. Nemo igr̄.
De amor̄ puerso: quo uolūtas ab incommutabili bono ad bonū mutabile deficit. Capitl'm. viii. Itemq;.
An sancti angeli quem habēt creatorem naturę: eūdem habeant bonę uoluntatis auctorem: per spiritū scm̄ in eis caritate diffusa sp fuisse existimāt. Ca. ix. Cū.
De falsitate eius historię quę multa milia annoꝝ pręteritis temporibus ascribit. Capitl'm. x. Fallunt etiam.
De his q hūc qdem mūdū nō sempiternū putant: s; aut innumerabiles: aut eūdem unū certa conclusione scl'oꝝ semp nasci & resolui opinant̄. Capl'm. xi. Alii uero.
Quid respōdendum sit his q p̄mā conditionem hoīs tardam eē causant̄. Capitl'm. xii. Quid autem.
De reuolutione scl'oꝝ: quibus certo fine cōclusis: uniuersa semp in eūdem ordīeꝫ eandemq; speciem reditura: quidam ph̄i crediderūt. Capl'm. xiii. Hanc aūt.
De tempali conditione generis humani: quā deus nec nouo consilio constituerit: nec mutabili uolūtate. Ca. xiiii. Quid.
An ut deus semp etiā domin⁹ fuisse semp intelligat̄ credendū sit: creaturam quoq; nūq̄ defuisse cui domīaret̄: & qūo dicat̄ semp creatū: quod dici nō pōt coęternū. Capl'm. xv. Ergo qdem.
Quō intelligēdum sit promissa hōi a deo uita ęterna aut tēpora ęterna. Capitl'm. xvi. Quę sęcula.
Quod de īmutabili consilio aut uolūtate fides sana descendat cōtra raciocinatiocs eoꝝ: q opa ex ęternitate repetita p eosdeꝫ semp uolūt scl'oꝝ redire circuitus. Capit. xvii. Illud quoq;.
Contra eos qui dicūt ea quę infinita sunt nec dei posse sciētia cōpręhendi. Capitl'm. xviii. Illud autem.
De sęculis scl'oꝝ. Ca. xix. Quod utrū.
De impietate eoꝝ q asserūt aīas summę ueręq; beatitudinis ꝑticipes: iterum atq; iterū p circuit⁹ tēpoꝝ ad easdeꝫ miserias laboresq; redituras. Ca. xx. Quoꝝ. n.
De conditione uni⁹ primi hoīs atq; in eo generis hūani. Cap. xxi. Hac igr̄.
Quod p̄scierit hoīem quē p̄mū d̄s cōdidit peccaturū: simulq; pręuiderit q̄tū pioꝝ popl'oꝝ ex eius genere ī angelicum consortium sua esset gracia translaturus. Capitl'm. xxii. Nec ignorabat.
De natura hūanę aīę creatę ad imagineꝫ dei. Capitulū. xxiii. Fecit ergo.
An ullius uel mīmę creaturę possint dici angeli creatores. Cap. xxiiii. Sed cū.
Omniū naturam & oīm speciē uniuersę creaturę nō nisi opere dei formari. Cap. xxv. Cum enim.
De platōicoꝝ opīone: q̄ putauer̄t anglōs qdem a deo conditos: s; ip̄os eē hūanoꝝ corpoꝝ cōditores. Ca. xxvi. Ita sane.
In p̄mo hoīe ortam fuisse oēm plēitudinē generis hūani: in qua pręuidit deus quę ps honorāda eēt pręmio: quę damnāda supplicio. Capitl'm. xxvii. Nunc qm̄.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Incipiũt.xiii.libri rubricę de ciuitate dei Augustini Epi.

DE lapsu pmoꝝ hoĩum: per quẽ est contracta mortalitas. Cap.i. Diximꝰ.
De ea morte: quę aĩę semp utcũq; uicturę accidere põt: et ea cui corpꝰ obnoxiũ est. Capitlm.ii. Sed de ipso.
Vtrum mors quę p peccatũ pmoꝝ hoĩm in omẽs hoĩes ptransiit: etiã sanctis pęna peccati sit. Capitulũ.iii. Non autem.
Cur ab his q per gr̃am r̃generatioĩs sunt absoluti a peccato: nõ auferat̃ mors id ẽ pęna peccati. Caplm.iiii. Non enĩ.
Quod sicut iniqui male utuntur lege quę bona est: ita iusti bene utunt̃ morte quę mala est. Capitlm.v. Apls cũ uellet.
De generalis mortis malo: quo aĩę et corporis societas sepat̃. Ca.vi Qua ꝓpte.
De morte quã non regenerati per christi cõfessionem suscipiũt. Ca.vii. Tantũ.
Quod ĩ sanctis pmę mortis pro ueritate susceptio: secundę sit mortis absolutio. Capitlm.viii. Si enim.
Tempus mortis quo uitę sensus aufert̃: in moriẽtibus an in mortuis eẽ dicẽdum est. Capitlm.ix. Sed id tempus.
De uita mortaliũ: quę mors potiꝰq̃ uita dicenda est. Caplm.x. Ex quo enĩ.
An quisq̃ simul & uiuẽs possit eẽ et mortuus. Capitlm.xi. Si aũt.
Quam mortem pmis hõibus deus si mãdatũ eius transgrederent̃ fuerit cõmĩatꝰ. Capitulũ.xii. Cum ergo.
Pręuaricatio pmoꝝ hoĩum quam pmam senserit pęnã. Cap.xiii. Nam postea.
Qualis homo sit factus a deo: et in quaꝫ sortem deciderit suę uolũtatis arbitrio. Capitlm.xiiii. Deus enim.
Quod Adam peccans pus reliquęrit deũ q̃ relinquęret̃ a deo: et pmam fuisse aĩmę mortem a deo recessisse. Capitulum.xv. Quamobrem.
De philosophis q sepationẽ a corpore nõ putant esse pęnalem: cum Plato inducat summũ deũ minoribꝰ ꝓmictentẽ: q nũq̃ sint corpibꝰ exuẽdi. Ca.xvi. Sed phi.
Contra eos qui asserũt terrena corpa incorruptibilia fieri ęterna non posse. Cap.xvii. Contendũt etiam.
De terrenis corporibus quę phi firmant in cęlestibꝰ eẽ non posse: qa quod terrenũ est naturali pondere uocet̃ ad terram. Capitlm.xviii. Sed necesse est.
Contra eoꝝ dogmata: q pmos hoĩes si nõ peccassent immortales futuros fuisse nõ credũt. Capitlm.xix. Nũc de corpi.
Quod caro sanctoꝝ quę nũc requiescit in spe: in meliorem recupanda sit qualitateꝫ q̃ fuit pmoꝝ hoĩm ante peccatũ. Caplm.xx. Proinde.
De paradiso in quo pmi hoĩes fuerant: q recte possit significatione eiꝰ spũale aliqd intelligi: salua ueritate narratioĩs historicę de corpali loco. Ca.xxi. Vnde ñ.
De corpibus sanctoꝝ pꝰ resurrectionem: quę sic spiritalia erũt ut non in spm̃ caro uertat̃. Cap.xxii. Corpa ergo.
Quid intelligendum sit de corpe aĩali & de corpe spiritali: ut q moriunt̃ in Adã: qui uero uiuificant̃ in christo. Capitlm.xxiii. Nam sicut corpa.
Qualiter accipiẽda sit uel illa insufflatio in qua pmꝰ homo factus ẽ in aĩa uiuẽte: uel illa quã dñs fecit dicens accipite spm̃ sanctum. Ca.xxiiii. Vnde & illud.

Rubricę.xiiii.libri de ciuitate dei beati Augꝰ Epi incipiunt.

PEr inobedientiam pmi hoĩs in secũdę mortis ppetuitatẽ ruituros fuisse: ñ multos d̃i gr̃a libaret. Ca.i. Diximꝰ.
De uita carnali quę non ex corpis tm̃: sꝫ etiã ex aĩmi intelligẽda sit uiciis. Caplm scd̃m. Prius ergo.
Peccati cãm ex aĩa non ex carne ꝓdisse: et corruptionẽ ex peccato contractã non

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

peccatū esse sz pęnā. Cap. iii. Quāuis.
Quid sit ꝑm hoīem qd ue ꝑm deū uiuerę. Capitl'm. iiii. Cum g̊ uiuit.
Quod de corpis aīęq; natura tollerabilior qdem platonicoꝝ q̄ manicheorum sit opinio: sed & ipi reprobant̄: qm̄ uicioꝝ causas naturę carnis asscribūt. Capitl'm .v. Non igr̄ opus est.
De qualitate uolūtatis hūanę: sub cuius iudicio affectoēs aīmi aut prauę habent̄ ant rectę. Capl'm. vi. Interest aūt.
Amorem & delectationē indifferēter & in bono & ī malo apud sacras lr̄as inueniri. Capitl'm. vii. Nam cuius.
De tribus ꝑturbatiōibus quas in animo sapiētis stoici eē uoluer̄t: exclusis dolore siue tristicia: quā uirtus aīmi sentire non debeat. Capitl'm. viii. Quas enim.
De ꝑturbatiōibus aīmi: quarū affectus rectos hēt uita iustoꝝ. Ca. ix. Apud.
An ꝑmos hoīes in paradiso constitutos: nullis ꝑturbatiōibus priusq̄ deliquerint affectos fuisse credēdum sit. Capitl'm. x. Sed utrum.
De lapsu ꝑmi homīs in quo bene cōdita natura est: nec potest nisi a suo auctore reparari. Capl'm. xi. Sed quia deus.
De qualitate ꝑmi hoīs peccati admissi. Capitl'm. xii. Si quē uero.
Quod ī pręuaricatiōe Adę ad op⁹ malū uolūtas pręcessit mala. Ca. xiii. In occ.
De superbia transgressioīs: quę ipsa fuit trangressiōe deterior. Ca. xiiii. Sed ē.
De iusticia retributoīs: quā ꝑmi hoīes ꝓ sua inobedientia receperūt. Capl'm. xv. Quia ergo.
De libidinis malo: cui⁹ nomē cum multis uiciis congruat: proprie tn̄ motib⁹ obscenis corpis ascribit̄. Ca. xvi. Cum igr̄.
De nuditate ꝑmoꝝ hoīm: quā p⁹ peccatū turpem pudendāq; uiderunt. Capituluz .xvii. Merito huius.
De pudore concubitus non solū uulgari sz etiā cōiugali. Capl'm. xviii. Opus.
Quod ꝑtes irę atq; libidinis tam uiciose mouent̄: ut eas necesse sit frenis sapientię cohiberi: quę in illa ante peccatū naturę sanitate nō fuerūt. Ca. xix. Hinc etiā.
De uanissima turpitudine cinicorum. Capitl'm. xx. Hoc illi.
De benedictōne multiplicādę fęcūditatis hūanę ante peccatū: quā pręuaricatio nō adimeret: et cui libidīs morb⁹ accesserit. Capitl'm. xxi. Absit itaq;.
De copula cōiugali a deo ꝑmit⁹ instituta atq; benedicta. Cap. xxii. Nos aūt.
An etiā in ꝑadiso generādū fuisset si nēo peccasset: uel utrū contra actuz libidinis pugnatura illic fuisset traditio castitatis. Capitl'm. xxiii. Quisqs aūt.
Quod insontes hoīes & merito obediētię in ꝑadiso ꝑmanētes: ita genitalib⁹ mēbris fuissēt usuri ad generationē prolis: sicut cęteris ad arbitrium uolūtatis. Capitl'm .xxiiii. Seminaret igr̄.
De uera beatitudīe quā tempalis uita nō obtinet. Capl'm. xxv. Quanq̄ si.
Quod fęlicitas in ꝑadiso uiuentium: sine erubescendo appetitu generandi officium credenda sit implere potuisse. Capituluz .xxvi. Viuebat itaq;.
De peccatorib⁹ et angelis & hōib⁹ quoꝝ peruersitas nō ꝑturbat ꝑrouidētiam dei. Capitl'm. xxvii. Proinde peccatores.
De qualitate duarū ciuitatū terrenę atq; cęlestis. Capit. xxviii. Fecerūt itaq;.

Rubricę. xv. libri de ciuitate dei beati Aug⁹ Ep̄i incipiunt.

DE duob⁹ ordinib⁹ generatioīs hūanę: in diuersos fines ab inicio ꝓcurrētis. Capitl'm ꝑmū. De fęlicitate.
De filiis carnis et filiis ꝓmissioīs. Capl'm scd̄m. Natus est.
De sterilitate Sarę quam d̄i gracia fęcūdauit. Capl'm. iii. Sara q̄ppe.
De terrenę ciuitatis concertatiōe ul' pace.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Capitulum.iiii. Terrena porro.
De p̄mo terrenę ciuitatis auctor̄ fr̄icida: cui⁹ impietati romanę urb̄ conditor germani cęde respōderit. Ca.v. Primus.
De languorib⁹ quos ex pęna peccati etiā ciues ciuitatis dei in hui⁹ uitę pegrinacōe paciunt̄: et a q̄bus deo medente sanant̄. Capitl'm.vi. Languor est.
De causa et ꝑtinacia sceleris Cayn: quem a facinore cōcepto nec d̄i ꝑmo reuocauit. Capitl'm.vii. Sed ip̄m.
Quę racio fuerit ut Cayn inter principia generis hūani conderet ciuitatem. Capi. .viii. Nunc autem.
De longa uita hoīm quę fuit añ diluuiū: et de ampliore hūanoꝝ corpoꝝ forma. Capitl'm.ix. Quāobrem.
De differentia qua inter hebreos et nr̄os codices uident̄ annoꝝ numeri dissonar̄. Capitl'm.x. Quocirca.
De ānis Matusale: cui⁹ ętas.xiiii.annis uidet̄ diluuiū excedere. Ca.xi. Per.
De opīone eorū q̄ p̄moꝝ tēpoꝝ hoīes tā longeuos q̄ scribitur fuisse non credunt. Capitl'm.xii. Neq; enim.
An in dinumeratiōe ānoꝝ hebreoꝝ magis q̄.lxx. interpretū sit seq̄da auc̄tas. Capitl'm.xiii. Sed cū hoc.
De parilitate ānoꝝ: qui iisdem q̄bus nūc spaciis & in p̄oribus sęculis cōcurrerūt. Capitl'm.xiiii. Nunc iam uideam⁹.
An credibile sit: p̄mi sęculi uiros usq; ad eā ętatem qua filios generasse referūtur: a concubitu continuisse. Ca.xv. Dicet.
De iure cōiugioꝝ: q̄ dissimiliter a subsequētib⁹ matrōis habuerint p̄ma cōnubia. Capitl'm.xvi. Cum igr̄.
De duobus ex uno genitore procreatis pr̄ib⁹ atq; p̄ncipibus. Ca.xvii. Cum g̊.
Quid signatū sit ī Abel et Seth & Enos: q̄d apparet ad xp̄m et corpus eius id est ecclesiam ꝑtinere. Cap.xviii. Et Seth.
De significacōe quę in Enoch translatiōe monstrat̄. Cap.xix. Nam ista.
De eo q̄ Cayn successio ī octaua ab Adā generatiōe claudit̄: et in posteris ab eodē patre Adam Noe decimus inuenitur. Capitl'm.xx. Dicet aliquis.
Qua rōne cōmemorato Enoch q̄ fuit fili⁹ Cayn: toti⁹ generatiōis ei⁹ usq; ad diluuiū sit continuata narratio: cōmemorato aūt Enos q̄ fuit fili⁹ Seth ad cōditiōis hūanę p̄ncipiū sit reditū. Cap.xxi. Primo.
De lapsu filioꝝ dei alienigenaꝝ mulierū amore captoꝝ: unde & omnes exceptis octo hōibus diluuio perire meruerunt. Capitl'm.xxii. Hoc itaq;.
An credēdum sit angelos substācię spiritalis: amore speciosaꝝ mulierum captos earūdem inisse cōiugia: ex q̄b⁹ gigantes sunt creati. Cap.xxiii. Nam et ī eadē.
Quō intelligendum sit q̄ eis qui diluuio ꝑdendi erant dn̄s dixerit: erūt dies eoꝝ centūuiginti anni. Ca.xxiiii. Quod.
De ira dei quę incōmutabilē tranq̄llitatē nulla inflāmatione ꝑturbat. Capitulum .xxv. Ira dei.
Quod arca quā Noe iussus est facere: in oībus xp̄m ecclesiamq; significet. Capl'm .xxvi. Iam uero.
De arca atq; diluuio nec illis esse consentiendum: q̄ solam historiam recipiūt sine allegorica significatiōe: nec illis qui solas figuras defendunt: repudiata historica ueritate. Capitl'm.xxvii. Non tamē.

Incipiūt.xvi.libri rubricę de ciuitate dei Augustini Ep̄i.

IN post diluuiū a Noe usq; ad Abraaꝫ aliquę familię ꝑm deū uiuētium repiantur. Capitl'm p̄mū. Post diluuiū.
Quid in filiis Noe ꝓphetice fuerit pręfiguratū. Capitl'm scd̄m. Sed nunc.
De generatiōib⁹ triū filioꝝ Noe. Capitl'm .iii. Generationes.
De diuersitate līguarū principioq; babilonis. Capitl'm.iiii. Cum ergo.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

De descensiõe dñi ad confũdendã linguaꝫ ędificantiũ turrim. Ca. v. Quod eni.
Qualis intelligenda sit locutio qua deus angelis loquit̃. Capl'm. vi. Poterat.
An om̃e bestiarũ genus etiaꝫ remotissimę a terris insulę ex eo numero acceperunt: qui in arca diluuii inundatõe seruat⁹ est. Capitl'm. vii. Sed quęstio.
An ex propagine Adam uel filioꝝ Noe quędã genera hoim mõstruosa ꝓdierint. Capitl'm. viii. Quęritur etiam.
An ĩferiorem ꝑtem terrę quę nostrę habitationi contraria est antipodas habere credenda sit. Capl'm. ix. Quod uero.
De generatõe Sem: in cui⁹ ꝓgenie tendẽs ad Abraam ciuitatis dei ordo dirigit̃. Capitl'm. x. Tenenda est.
Quod ea ꝑmit⁹ lingua ĩ usu hoim fuerit: quę postea hebrea ab Heber noie nuncupata est: et in cuius familia remãsit cum diuersitas esset facta linguarum. Capl'm. xi. Quamobrem.
De articulo temporis in Abraam: a quo sanctę successiois nouus ordo contexit̃. Capitl'm. xii. Nunc iam.
Quę rõ fecisse uideat̃: ut in trasmigratõe Thare qua chaldeos deserens ĩ mesopotamiam transiuit: nulla filii eius Nachor facta sit mentio. Capl'm. xiii. Deinde.
De annis Thare qui ĩ charra uitę temp⁹ impleuit. Capl'm. xiiii. Defũcta aũt.
De tempore ꝓmissiois Abraę: qua scd̃m pręceptũ dei exiuit de charra. Capitulu; .xv. Quod uero cõmemorata.
De ordine & q̃litate ꝓmissionuꝫ dei: quę ad Abraam factę sunt. Ca. xvi. Iam.
De tribus excellentiorib⁹ gentiũ regnis: quoꝝ id est assirioꝝ iam Abraam sublimius eminebat. Cap. xvii. Per idem.
De iterato alloquio dei ad Abraam: quo ei et semini eius Chanaan terra ꝓmict̃. Capitl'm. xviii. Egressus ergo.
De Sarę pudicitia in ęgipto per dominũ custodita: quã Abraam non uxorẽ suam eẽ dixerat: sꝫ sororẽ. Ca. xix. Deinde.
De secessiõe Loth & Abraę: quę ill' salua caritate cõplacuit. Ca. xx. Reuersus.
De tercia ꝓmissiõe dei: q̃ terrã Chanaan Abraę & semini eius in ꝑpetuũ pollicet̃. Capitl'm. xxi. Cum ergo digressi.
De supatis ab Abraaꝫ hostib⁹ sodomoꝝ: quando Loth de captiuitate eripuit: et a Melchisedech sacerdote benedictus est. Capitl'm. xxii. Hoc responso.
De uerbo dñi ad Abraã: quo ei ꝓmict̃ ꝑ multitudinẽ stellarum multiplicãda posteritas: qd̃ credẽs iustificat⁹ est adhuc in pręputio constitutus. Ca. xiii. Etiã.
De significatione sacrificii quod Abraam offerre pręceptus est: cũ poposcisset ut de his quę crederet doceret̃. Ca. xiiii. In.
De Agar ancilla Sarę: quã eadem Sara Abraę uoluit eẽ concubinam. Capitulu; .xxv. Iam hinc tempe.
De testificatione ad Abraam: qua eidem seni de sterili Sara filiũ spopõdit: p̃remq; eũ gentiũ statuit: et ꝓmissi fides sacramẽto circũcisionis obsignatur. Capi. xxvi. Post hęc natus.
De masculo q̃ si octauo die nõ fuerit circumcisus perit aĩa eius: qa testamentum dei dissipauit. Cap. xxvii. Item põt.
De cõmutatiõe noim Abraę & Sarę: qui cũ ob unius sterilitatem: ob utriusq; aũt senectutem generare non possent: munus fęcũditatis adepti sunt. Capitl'm. xxviii. Facta igitur.
De trib⁹ uiris ul' angelis: ĩ qb⁹ ad quercũ mambre apparuisse Abraę domin⁹ mãifestatur. Capl'm. xxix. Item deus.
De Loth a sodomis liberato: atq; eisdem cęlesti igne consumptis: et de Abimelech cui⁹ concupiscentia castitati Sarę nocere non potuit. Capl'm. xxx. Post hanc.
De Ysaac ꝑm ꝓmissionẽ nato: cui⁹ nomẽ ex risu utriusq; parẽtis est inditũ. Capi. .xxxi. Post hęc natus.
De obediẽtia et fide Abraę: q̃ ꝑ oblationẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

immolandi filii probatus ē: et de morte Sarę. Capitl'm. xxxii. Inter hęc.
De Rebecca nepte Nachor: quam Ysaac accepit uxorem. Ca. xxxiii. Deinde.
Quid intelligendum sit in eo ꝙ Abraam post mortē Sarę accepit uxorē Ceturam. Capl'm. xxxiiii. Quid aūt.
De geminis adhuc ī utero Rebeccę mr̄is inclusis: qd indicauerit diuina respōsio. Capitl'm. xxxv. Iam ex hoc.
De oraculo & benedictōe quā Ysaac non aliter q̄ pater ip̄ius: merito eiusdē ac dilectione accepit. Cap. xxxvi. Accepit.
De his quę in Esau & Iacob mistice pręfigurant̄. Capl'm. xxxvii. Duo.
De missione Iacob in mesopotamiam ad accipiēdam uxorem: et de uisione quā in itinere somniauit: et de q̄tuor ip̄i9 fęmīs cū unā petisset uxorem. Capi. xxxviii. Mictitur Iacob.
Quę ratio fuerit ut etiā israel cognoīaret̄. Capitl'm. xxxix. Genuit ergo.
Quō cū septuagintaq̄nq̄ aīabus ęgiptu; narretur īgressus: cum plęriq̄ ex his qui cōmēorant̄ tēpore posteriori sunt geniti. Capitl'm. xl. Ingressi itaq̄.
De benedictiōe quā in Iudam filiū suum ꝓmisit. Capl'm. xli. Igit̄ ꝓpter.
De filiis Ioseph quos Iocob prophetica manuū suarū transmutatione benedixit. Capitl'm. xlii. Sicut aūt.
De temporibus Moysi & Ihesu Naue ac iudicū: atq̄ exinde regū: quorū quidem Saul p̄mus est: sed Dauid pręcipuus & sacramento habetur & merito. Capitl'm. xliii. Defuncto Iacob.

Rubricę. xvii. libri beati Aug9. Ep̄i de ciuitate dei incipiunt.

TE temporibus prophetarū. Capitl'm p̄mum. Promissiones dei.
Quo tempe sit īpleta ꝓmissio dei de terra Chanaan: quam ī possessionem etiā israel carnalis accepit. Ca. ii. In pręcedente.
De triptitis significatiōibus ꝓpharū: quę nūc ad terrenā nūc ad cęlestem hierusalē: nunc aūt ad utranq̄ referunt̄. Capitl'm. iii. Quocirca.
De pręfigurata cōmutatōe israelitici r̄gni et sacerdotii: et de his quę antea mr̄ Samuelis ꝑsonam gerēs ęcclesię ꝓphetauit. Capitulū. iiii. Procursus igr̄.
De his quę ad Heli sacerdotem homo dei ꝓphetice locutus ē: significās sacerdotiū quod scd̄m Aaron institutū fuerat auferendum. Capi. v. Sed hoc euidenti9.
De iudaico sacerdotio & regno: quę cum ineternū dicant̄ statuta non ꝑmanent: ut alia intelligant̄ quę spondentur ęterna. Capitulum. vi. Cum igr̄.
De diruptiōe regni israelitici: qua pręfigurat̄ ꝑpetua diuisio israelis spiritalis ab israele carnali. Capl'm. vii. Rursus.
De ꝓmissiōibus ad Dauid in filio eius: ꝙ nullatenus in Salomone sed plenissime inueniunt̄ in xp̄o. Cap. viii. Iam nūc.
Quā silis in psalmo. lxxxviii. sit ꝓphetia de xp̄o: his quę ī regnoꝝ libris Nathan ꝓphante ꝓmictunt̄. Ca. ix. Propter.
Quam diuersa acta sint in regno terrenę hierl'm: ab his quę ꝓmiserat deus: ut intelligeretur ꝓmissiōis ueritas ad alterius regis & regni gloriam ꝑtinere. Capl'm. x. Post hęc tantę.
De substātia populi dei: quę ꝑ successionē carnis in xp̄o est: qui solus eruendi aīam suam ab inferis habuit potestatem. Cap. xi. Post hęc aūt.
Ad quoꝝ ꝑsonam ꝑtinere intelligēda sit flagitatio promissoꝝ: de q̄bus ī psalmo: dicit̄: ubi sunt misericordię tuę antiquę domine. Capl'm. xii. Sed cętera.
An ꝓmissę pacis ueritas illis temporib9 possit ascribi: quę sub Salomōe fluxerūt. Capitulū. xiii. Hoc tam magnum.
De studio Dauid in dispositōe psalmoꝝ. Capitulum. xiiii. Procurrente.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

An omia que in psalmis de xpo & ecclia prophetant: ad contextum huius operis coaptanda sint. Caplm.xv. Nūc iam.
De his que in.xliiii.psalmo ad christum et ecclesiam ptinentia: aut aperte dicunt aut tropice. Caplm.xvi. Quālibet.
De his que ad sacerdotiuz xpi in psalmo cētesimonono: et de his que i psalmo.xxi. ad passionem ipius spectant. Capitulum .xvii. Sicut etiam.
De psalmo tertio et de.xl.& de.xv.et de .lxvii.in quibus mors & resurrectō dni prophant. Ca.xviii. De resurrctōe.
De psalmo.lxviii: in quo iudeoꝝ ptinax infidelitas declarat. Ca.xix. Talis ē.
De regno ac merito Dauid: et de filio ipius Salomōe: eaq; pphia que ad xpm ptinēs inuenit: uel i eis libris qui scriptis ipius copulātur: uel in eis quos ipsius esse non dubiū est. Caplm.xx. Regnauit g.
De regibus post Salomonē: siue in Iuda siue in Israel. Caplm.xxi. Ceteri post.
De Ieroboam q impietate idolatrie subditū sibi poplm pphanauit: in quo tamē non destitit deus & pphas inspirare: et multos sub idolatrie crimine custodire. Caplm.xxii. Verū rex israel.
De uario utriusq; regni hebreorū statu: donec ambo populi i captiuitatē diuerso tempe ducerent: reuocato postea Iuda i regnū suū: quod nouissime in romanorū transiit potestatē. Ca.xxiii. Itemq; in.
De pphetis q uel apud iudeos postremi fuerūt: uel quos circa tempus natiuitatis xpi euangelica prodit historia. Caplm .xxiiii. Toto aūt tempore.

Aurelii Augustini de Ciui.di rubrice libri.xviii.incipiunt.

DE his que usq; ad tempora saluatoris decem & septē uoluminib9 disputata sunt. Caplm pmū. De ciuitatum.
De terrene ciuitatis regibus atq; tpibus: quibus ex ortu Abrae sanctoꝝ tempora supputata cōueniūt. Cap.ii. Societas.
Quibus regnantibus apud assirios atq; siciomos Abrae cētenario Ysaac de promissione sit nat9: uel ipi Ysaac sexagenario Esau et Iacob gemini de Rebecca sint editi. Caplm.iii. Hui9 tēporibus.
De tempibus Iacob & filii eius Ioseph. Capitlm.iiii. Regnantibus.
De Api rege argiuoruz: quē egiptii seraphin noiatū diuino honore coluerunt. Capitlm.v. His tempibus.
Quo regnāte apud argiuos quo ue apud assirios: Iacob in egipto mortuus sit. Ca. .vi. Apis ergo rex.
Quoꝝ regum tempore Ioseph in egipto defūctus est. Caplm.vii. Regnantib9.
Quorum regū etate Moyses natus sit: et quorū demum iisdem tēporibus sit orta religio. Caplm.viii. Cum ergo.
Quādo athemensiū ciuitas sit condita: et quā causam noīs eius Varro perhibeat. Capitlm.ix. Nam ut athene.
Quid Varro tradat de nūcupatiōe ariopagi: et de diluuio Deucalionis. Caplm .x. At tamen Marcus.
Quo tempe Moyses poplm dei de egipto eduxerit: et Ihu Naue q eidem successit quoꝝ regū etate sit mortuus. Caplm.xi. Hoc aūt diluuium.
De sacris falsoꝝ deorū: que reges grecie illis tempibus instituerūt: que ab exitu israel de egipto usq; ad obituz Ihu Naue dinumerant. Caplm.xii. Post hec.
Qualiū fabularū figmenta exorta sint eo tēpe quo hebreis iudices preesse ceperūt. Capitlm.xiii. Post mortem.
De theologis poetis. Capitulum.xiiii. Quoniam de diis.
De occasu regni argiuoꝝ: quo tēpe apud laurentes Picus Saturni filius regnum pris pm9 accepit. Ca.xv. Per ea tpa.
De Diomede post troie excidiū in deos relato: cui9 sotii traditi sunt i uolucres eē

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

conuersi.Cap.xvi. Hos ante troianū.
De īcredibilibus hoīum cōmutatiōibus qd Varro crediderit.Cap.xvii. Hoc.
Quid credendū sit de transformatiōibus: quę arte dęmonū hōib9 uidentē accidere.
Capitlm.xviii. Hęc autem.
Quod eo tempe Aeneas ī italiā uenerit: quo Lapidon iudex pręsidebat hebreis.
Capitlm.xix. Eo tempore.
De successiōe ordinis regni apd israelitas post iudices.Caplm.xx. Mox eisd:z.
De regibus latii: quoz pmus Aeneas & duodecimus Aucntinus dii facti sunt.
Capitlm.xxi. Latiū post Aeneam.
Quod eo tpe roma sit cōdita: quo regnuz assirioz intercidit: quo Ezechias rgnauit in iudea.Caplm.xxii. Ne in multis.
De Sibilla erithrea: quę iter alias Sibillas cognoscit̄ de christo euidentia multa cecinisse.Capitlm.xxiii. Eo tempe.
Quod regnāte Romulo septem sapiētes claruerint: quo tempore decem trib9 quę israel dicebant̄ in captiuitatem a caldeis ductę sunt: idemq; Romulus mortuus diuino honore donatus est. Capitulum .xxiiii. Eodem Romulo.
Qui pīi emituerint regnāre apd romāos Targmio Prisco: apd hebreos Zedechia: cū hierusalē capta ē templūq; subuersum.
Capitlm.xxv. Regnante uero.
Quod eo tempe quo implens.lxx.annis iudeorum ē resoluta captiuitas: romani quoq; a dominatu sunt regio liberati.
Capitlm.xxvi. Per idem tempus.
De tpibus ꝓphaz quoz oracula habentē in libris: qq; tūc de uocatōe gentiū multa cecinerūt: qñ romanoz regnū cępit: assirioz q; defecit.Cap.xxvii. Tempa g̃.
De his quę ad euangeliuz xp̄i pertinent quid Osee & Amos ꝓphauerint.Caplm .xxviii. Osee igitur.
Quę ab Ysaia de xp̄o & ecclesia sint prędicta. Capitlm.xix. Ysaias ꝓpha.
Quę Mycheas & Ionas & Iobel nouo testamento congruenta prophauerunt.
Capitlm.xxx. Micheas ꝓpha.
Quę ī Abdia in Nauz et Abacuc de salute mundi in christo prenūtata repiantē.
Capitlm.xxxi. Tres propherę.
De prophetia quę in oratione Abacuc & cantico contineē.Cap.xxxii. In orōe.
De x̄c & uocatiōe gentiū: quę Hieremias et Sophonias ꝓphetico spū sunt prefati.
Capitlm.xxxiii. Hieremias ꝓpha.
De ꝓphia Danielis & Ezechielis: quę in christum ecclesiamq; concordat. Caplm .xxxiiii. In ipsa porro.
De triū ꝓpharū uaticinio: id est Agget Zacharię & Malachię.Capitulū.xxxv. Restant tres.
De Esdra & machabeoz libris.Capitlm .xxxvi. Post hos.
Quod ꝓphetica auctoritas oīni origine gentilis philosophię iuuetiat̄ antiquior.
Capitulū.xxxvii. Tempore igr̄.
Quod quędam scōz scripta ecclesiasticus canon ꝓpter nimia nō recepit uetustatē: ne per occasionē eoz falsa ueris inserent̄.
Capitulū.xxxviii. Iam uero.
De hebraicis lr̄is quę nunq; in suę linguę proprietate non fuerūt.Caplm.xxxix. Non unq;.
De egipnioz mendacissima uanitate: quę antiquitas scientię suę centūmilia ascribit annoz.Caplm.xl. Frustra itaq;.
De philosophicaz opinionū dissennōib9: et canonicarū apud ecclesiam concordia scripturaz.Caplm.xli. Vt autem.
Qua dispensatione ꝓuidentię dei scripturę sacre ueteris testamēti ex hebreo ī grecū eloquiū translatę sint: ut uniuersis gētib9 innotescerent. Cap.xlii. Has sacras.
De auctoritate.lxx.īterpretū: quę saluo honore hebraicę linguę oīb9 sit īterpretibus preferenda. Ca.xliii. Nam cum.
Quid intelligendum sit de ninuitaz excidio: cui9 denūnatio ī hebreo q̄draginta dierū spatio tendit̄: in septuaginta autez

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tridui breuitate concluditur. Capitulum .xliiii. Sed ait aliquis.
Quod post instauratioem templi ꝓphas iudei habere destiterūt: et exinde usq; ad natiuitatem xpi continuis aduersitatib9 sint afflicti: ut ꝓbaretur alterius templi ędifitationē ꝓphicis uocib9 fuisse ꝓmissā. Capitlm. xlv. Posteaq̄ gens.
De ortu saluatoris nostri scdm q̄ uerbum caro factū est: et de dispersione iudeorum ꝑ omēs gentes sicut fuerat prophetatum. Capitlm. xlvi. Regnante ergo.
An ante tēpora christi aliq fuerint extra israeliticū genus: qui ad cęlestis ciuitatis consortiū peruenirent. Capitlm. xlvii.
Quapropter.
Prophetiam Aggei qua dixit maiorem futuram gloriā domus dei q̄ p̄mū fuisset: non ī reędificatione templi: sz in ęcclesia xi eē completā. Capi. xlviii. Hęc dom9.
De incerta multiplicatiōe ęcclesię: qua in hoc sęculo multi reprobi miscent̄ electis. Capitlm. xlix. In hoc ergo.
De prędicatiōe ęuangelii: quę ꝑ passiōes prędicantiū clarior et potētior facta est. Capitlm. l. Deinde scdm illam.
Quod etiā per hereticorum dissentiōes fides catholica roboret̄. Ca. li. Videns aūt.
An credēdum sit quod quidam putant: impletis decem ꝑsecutiōibus quę fuerūt: nullā supesse pręter undecimā: quę in ipo antichristi tempore sit futura. Capitulum .lii. Proinde.
De tempore nouissimę ꝑsecutoīs occulto. Capitlm. liii. Coniecturis q̄ppe.
De stultissimo mendatio paganorū: quo xpianam religionem non ultra trecentos sexagintaquinq; annorum mēsuram esse finxerūt. Capl'm. lv. Hęc atq; h9 mōi.

Libri. xix. Aug9. Epi de ciuitate dei rubricę incipiunt foeliciter.

QVuod ī quęstiōe quā de finib9 bonorum et malorum philosophica disputatio uentilauit: ducenta octoginta et octo sectas eē Marcus Varro ꝑspexerit. Capl'm p̄mū.
Quoniam de ciuitate.
Quō remotis omibus differentiis quę nō sectę sz quęstiones sunt: ad triptitā summi boni diffinitionē Varro ꝑueniat: quarum tn̄ una sit eligenda. Ca. ii. In trib9 quoq;.
De trib9 sectis summū hoīs bonum quęrentibus: quā eligēdam Varro diffiniat: seq̄s ueteris achademię Antiocho auctore sententiam. Capl'm. iii. Quid g̊.
De summo bono et summo malo q̄d xani sentiant contra phos: qui summū bonū ī se sibi esse dixerūt. Cap. iiii. Si ergo.
De sociali uita: quę cū maxīe expetenda sit multis offensiōibus sępe subuertit̄. Capl'm. v. Quod aūt.
De errore hūanorū iuditiorū cū ueritas latet. Capitl'm. vi. Quid ipsa.
De diuersitate linguarū qua societas hoīz dirimit̄: et de miseria bellorum etiā quę iusta dicunt̄. Cap. vii. Post ciuitatē.
Quod amicitia bonorum secura eē nō possit: dū a periculis quę in hac uita sunt trepidari necesse est. Cap. viii. Si autem.
De amicitia āgelorum: quę hōi in hoc mūdo non pōt esse manifesta propter fallaciam dęmonū: in quos inciderūt q̄ multos sibi deos colendos putauerūt. Capitl'm .ix.
In societate.
Quis fructus sanctis de supata hui9 uitę tēptatōe pariat̄. Ca. x. Sed neq;.
De beatitudīe pacis ęternę: ī qua sanctis finis est id est uera perfectio. Capitulum .xi. Hanc ergo.
Quod etiā bellantiū seuitia omēsq; hoīm inqetudines ad pacis finem cupiant peruenire: sine cui9 appetitu nulla natura sit. Capitl'm .xii. Quid enim.
De pace uniuersali: quę inter quaslibet perturbatoēs p̄uari nō pōt lege naturę: dum sub iusto iudice ad id quisq; ꝑuenit ordinatione: quod meruit uoluntate.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Capitulum .xiii. Multas tamen.
De ordie ac lege siue terrena siue celesti: per quã societati hũanę etiã dominando consuliẽ: & consulendo seruitur. Caplm. .xiiii. Omnis ergo.
De libertate naturali: et de seruitute cui9 prima causa peccatũ est: quia homo malę uolũtatis etiã si nõ est mancipiũ alterius homis: seruus est, ppie libidinis. Caplm .xv. Hoc naturalis ordo.
De equo iure dñandi. Ca. xvi. Quocir. Vnde celestis societas cũ terrena ciuitate pacem habeat: et unde discordiã. Caplm .xvii. Sed domus.
Quã diuersa sit achademię noua ãbiguitas a constantia fidei christianę. Capitlm .xviii. Quod autem.
De habitu & moribus populi xpiani. Capitlm .xix. Nihil sane.
Quod ciues sanctoy i hui9 uitę tempore spe beati sint. Caplm. xx. Quãobrem.
An scdm diffinitoes Scipiois quę i dialogo Ciceronis sunt: unq fuerit romana respublica. Capit. xxi. Quapropter.
An uerus sit deus cui christiani seruiũt: cui solu debeat sacrificari. Caplm. xxii. Sed respondeti.
Que Porphirius dicat oraculis deorum responsa de &. Ca. xxiii. Nã im libris.
Qua diffinitõe constet ppli & reipublicę nũcupationẽ recte sibi non solũ romanos sed ciuã regna alia uendicare. Capitlm .xxiiii. Si autem populus.
Quod non possint ibi uere esse uirtutes: ubi non est uera religio. Capitlm .xxv. Quamlibet enim.
De pace populi aliem a deo: qua utitur ad pietatẽ populus di dũ im hoc pegrin9 est mũdo. Caplm. xxvi. Quocirca.
De pace seruientium deo: cuius perfecta tranqllitas im hac tempali uita nõ potest apprehendi. Caplm. xxvii. Pax aũt.
In quẽ fin ẽ uenturus sit exitus impioy: Capitulũ. xxviii. Eorum autem,

De ciuitate dei Augustini Epi
incipiunt rubricę libri. xx.

Quod quãuis omi tẽpore de9 iudicet: i hoc tn libro de nouissio ei9 iudicio sit ppe disputandũ. Ca. i. De die ultimi.
De uarietate rerũ hũarum: cui nõ potest dici deesse iuditium dei: quãuis nequeat inuestigari. Caplm. ii. Nunc autem.
Quid i libro ecclesiasten Salomon de his quę i hac uita et bonis & malis sunt coia disputauit. Caplm. iii. Nempe Salo.
Quod ad disserẽdum de nouissio iudicio dei: noui primum testamenti ac deinde ueteris testimonia prolaturus sit. Cap. .iiii. Huius itaq.
Quib9 sententiis dñi saluatoris: diuinuq iuditiũ futurũ im fine seculi declarent. Capitlm. v. Ergo ipse.
Que sit prima resurrectio: que secunda. Capitlm. vi. Deinde adiungit.
De duabus resurrectionibus & de mille annis quid i apocalipsi Iohis scptum sit: et quid de eis rationabiliter sentiatur. Capitlm. vii. De his duabus.
De alligatione & solutione diaboli. Cap. .viii. Et clausit.
Quid sit regnũ sanctoy cũ xpo per mille annos: et i quo discernat a regno eterno. Caplm .ix. Interea dum.
Quid respondendũ sit eis q putãt resurrectionem ad sola corpa non etiã ad aias pertinere. Caplm. x. Sunt qui putãt.
De Gog & Magog: quos ad psequẽdam ecclesiã dei solutus, ppe finẽ seculi diabolus incitabit. Caplm .xi. Et cũ finit.
An ad ultimũ supplitiũ ptineat impioy: q descẽdisse ignis de celo & eosdẽ comedisse memoratẽ. Cap. xii. Quod ũ ait.
An ante tempus psecutionis antichristi mille anni annumerandi sint. Capitlm .xiii. Hec persecutio.
De damnatõe diaboli cũ suis: et p recapitulationem de resurrectione corporum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

omnium mortuoꝝ: et de ultima retribu-
tione. Capitlm .xiiii. Post hanc aũt.
Qui sũt mortui quos ad iudiciũ exhibuit
mare: ul' quos mors & inferi reddiderũt.
Capitlm .xv. Hoc est enim.
De cęlo nouo & terra noua. Caplm.xvi.
Et uidi.
De ęcclesię glificatõe sine fine p9 mortem.
Capitlm .xvii. Et ciuitatem.
Quid aplꝰ Petrus de nouissio dei iudicio
prędicare docuerit mortuoꝝ. Capitlm
.xviii. Nunc tam.
Quid aplꝰ Paulus thesalonicẽsibus scꝑ-
serit: et de manifestatõe antixpi: cui9 eps
dies dñi subsequet̃. Ca.xix. Multas.
Quid idem apostolus in ꝑma ad eosdem
epistola de resurrectiõe mortuorum do-
cuerit. Caplm .xx. Sed hic apꝰs.
Quid Ysaias propha de mortuoꝝ resur-
rectione & retributõe iudicii sit locutus.
Capitulũ.xxi. Propheta Ysaias.
Qualis futura sit egressio scoꝝ ad uidẽdas
pęnas maloꝝ. Cap.xxii. Sed quõ.
Quid prophauerit Daniel de psecutione
antichristi: et de iudicio đi regnoꝙ scoꝝ.
Capitulũ .xxiii. Daniel de hoc.
In psalmis dauiticis quę de fine seculi h9
& quę de nouissimo dei iudicio, pphanť.
Caplm .xxiiii. Multa de iudicio.
De prophia Malachię qua dei iudicium
ultimũ declarať: et quoꝝ dicť per puri-
ficatorias pęnas faciẽda mundatio.
Capitlm.xxv. Propheta Malachiel.
De sacrifitiis quę sancti offerent deo sic
placitura: quõ in diebus ꝑstinis & annis
prioribꝰ placuerũt. Ca.xxvi. Volens.
De separatione bonoꝝ et maloꝝ: per quã
nouissimi iudicii discretio declaratur.
Capitul'.xxvii. Illud etiam.
De lege Moysi spiritaliter intelligenda:
ne ĩ damnabilia murmura carnalis sen-
sus incurrat. Caplm.xxviii. Quod ũ.
De aduentu Helię ante iudiciũ: cuiꝰ prę-
dicatõe scꝑturarũ secreta reserante iudei
conuerterentur ad christum. Capi.xxix.
Cum autem.
Quod in libris ueteris testamẽti cũ deus
legiť iudicaturus: non euidẽter ẋ psona
monstretur: sed ex qbusdam testimoniis
ubi domin9 deus loquiť appeat nõ dubie
ꝙ ipe sit xpus. Cap.xxx. Multa.

Libri.xxi. Aug9. Epi de ciuitate
dei rubricę incipiunt feliciter.

DE ordine disputationis qua ꝑ us disse-
rendum est de ꝑpetuo supplitio dam-
natoꝝ cum diablo: q̃ de ętterna felicitate
sanctoꝝ. Capit. ꝑmũ. Cũ p Ihm xpm.
An possint corpora in ustione tgmis esse
perpetua. Caplm.ii. Quid g̃ ostẽdam.
An conseqũs sit ut corporeũ dolorẽ seq̃t̃
carnis interitus. Cap.iii. Sed nullũ.
De naturalib9 exẽplis: quoꝝ cõsideratio
doceat posse inter cruciatus uiuẽtia cor-
pora pmanere. Ca.iiii. Quapropter.
Quãta sint quę non recte agnosci quęãt;
et tamẽ eadem esse non sit ambiguum.
Caplm.v. Verũtamen hoĩes.
Quod non oĩa miracula naturalia sint: ꝙ
pleraq; humano ingenio modificata: aut
dęmonũ arte cõpositа. Ca.vi. Hic for.
Quod in reb9 miris summa credẽdi rõ sit
oĩpotẽtia creatoris. Ca.vii. Cur itaq;.
Non esse contra naturam cũ in aliqua re
cuiꝰ natura innotuit: aliqd ab eo qđ erat
notũ: ĩcipit eẽ diuersuꝫ. Ca.viii. Si aũt.
De gehenna: ętternarũq; q̃litate pęnarũ.
Capitul' .ix. Quid igitur.
An ignis gehennalis si corpalis est posit
malignos spũs id ẽ dęmoẽs incorporeos
tactu suo adurere. Ca.x. Hic occurrit.
An hoc ratio iustinę habeat: ut non sint
extensiora pęnarum tempora q̃ fuerunt
peccatoꝝ. Caplm .xi. Si autem.
De magnitudine ꝑuaricatoris ꝑmę: ob quã
ętterna pęna oĩb9 debeať q extra gr̃am
fuerint saluatoris. Ca.xii. Sed pęna.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Contra opionem eorum qui putant criminosis supplicia post mortem causa purgationis adhiberi. Capitulum. xiii. Platonici.
De penis temporalis huius uite: quibus subiecta est humana conditio. Ca. xiiii. Quanquam.
Quod omne opus gratie dei eruentis nos de profunditate ueteris mali: ad futuri seculi pertineat nouitatem. Cap. xv. Verumtamen.
Sub quibus gratie legibus omnes regeneratorum habeantur etates. Cap. xvi. Verum tanta est.
De his qui putant nullorum hominum penas in eternum esse mansuras. Ca. xvii. Nunc iam cum.
De his qui nouissimo iudicio propter intercessionem sanctorum neminem putant damnandum esse. Capitulum. xviii. Sunt etiam quales.
De his qui impunitatem omnium peccatorum promictunt etiam hereticis propter participationem corporis christi. Capitulum. xix. Item sunt alii.
De his qui non omnibus: sed eis tantum qui apud catholicos sunt regenerati: etiam si postea in multa crimina erroresque prouperint indulgentiam pollicentur. Ca. xx. Item sunt qui.
De his qui eos qui permanent in catholica fide: etiam si pessime uixerint & ob hoc uri meruerint: tamen propter fidei fundamentum saluandos esse diffiniunt. Ca. xxi. Sunt autem.
De his qui putant ea crimina que inter elemosinarum opera commictuntur: ad damnationis iudicium non uocari. Ca. xxii. Comperi.
Contra opionem eorum qui dicunt nec diaboli nec hominum malorum perpetua futura supplicia. Capitulum. xxiii. Ac primum queri.
Contra eorum sensum qui in iudicio dei omnibus reis propter sanctorum preces putant esse parcendum. Capitulum. xxiiii. Hoc autem.
An hi qui inter hereticos baptisati sunt & deteriores postea male uiuendo sunt facti: uel hi qui apud catholicos renati ad hereses aut scismata transierunt: uel hi qui a catholicis apud quos renati sunt non recedentes criminose uiuere perstiterunt: possint priuilegio sacramentorum remissionem eterni sperare supplicii. Capitulum. xxv. Sed iam.
Quid sit in fundamento habere christum: & quibus spondeatur salus quasi per ignis usturam. Capitulum. xxvi. Sed habent.
Contra eorum persuasionem qui putant sibi non ob futura peccata: in quibus cum elemosinas facerent perstiterunt. Ca. xxvii. Restat.

Aurelii Augustini de Ciui. dei incipiunt rubrice libri. xxii.

De conditione angelorum & hominum. Capitulum. primum. Sicut in proximo.
De eterna dei & incommutabili uoluntate. Capitulum. ii. Multa enim.
De promissione eterne beatitudinis sanctorum et perpetuis supplicijs impiorum. Cap. iii. Quapropter.
Contra sapientes mundi: qui putant terrena hominum corpora ad celeste habitaculum non posse transferri. Cap. iiii. Sed uidelicet.
De resurrectione carnis: quam quidam mundo credentes non credunt. Ca. v. Sed hoc in.
Quod roma conditorem suum Romulum diligendo deum fecerit: ecclesia autem xpm dm credendo dilexit. Cap. vi. Recolamus.
Quod ut mundus in xpm crederet: uirtutis fuerit diuine non persuasionis humane. Capitulum. vii. Sed ualde.
De miraculis que ut mundus in christum crederet facta sunt: et fieri mundo credente non desinunt. Cap. viii. Cur inquiunt.
Quod uniuersa miracula que per martires in xpo nomine fiunt: ei fidei testimonium ferant quam in xpm martires crediderunt. Ca. ix. Cui.
Quanto dignius martires honorantur: qui ideo multa mira obtinent ut deus uerus colatur: quam demones qui ob hoc quedam faciunt: ut ipsi dii esse credentur. Ca. x. Hic forte.
Contra platonicos: qui de naturalibus elementorum ponderibus argumentantur terrenum corpus in celo esse non posse. Ca. xi. Contra quod.
Contra calumpnias infidelium: quibus xpianos de credita resurrectione carnis irrident. Capitulum. xii. Sed scrupulosissime.
An abortiui non pertineant ad resurrectionem:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

si ptinent ad numerū mortuoꝝ. Capl'm .xiii. Ad hęc ergo.
An infantes in ea sint resurrecturi habitudine corpis: quā habituri erant ętatis accessu. Capl'm. xiiii. Quid de infan.
An ad corpis dñici modū oīm mortuoꝝ resurr̄ctura sint corpa. Ca. xv. Si utiq;.
Qualis intelligētia sit scōꝝ conformatio ad imaginem filii dei. Ca. xvi. Illud.
An in suo sexu resuscitanda atq; mansura sint corpora fęminaꝝ mortuarū. Capl'm .xvii. Nonnulli.
De uiro pfecto id est xp̄o: et corpore id ē ęcclesia quę est ip̄ius plenitudo. Capitl'm .xviii. Proinde quod.
Quod oīa corporis uicia quę in hac uita hūano cōtraria sunt decori: in resurr̄ctōe non sint futura: ubi manēte naturali substantia in unā pulcritudinem et qualitas concurret & q̄titas. Ca. xix. Quid iā.
Quod in resurrectōne mortuoꝝ natura corpoꝝ quibuslibet modis dissipatoꝝ: in integrū undecūq; reuocanda erit. Capl'm .xx. Nescio quo.
De nouitate corporis spiritalis: in quam sanctorū caro mutabit̄. Capl'm. xxi. Restituetur.
De miseriis ac malis q̄bus hūanū genus merito p̄mę pręuaricatiōis obnoxium ē: & a q̄bus nemo nisi p xp̄i gr̄am liberat̄. Capitulum. xxii. Nam quod ad.
De his quę pręter illa mala quę bonis malisq; cōmunia sunt: ad iustoꝝ laboreꝫ specialiter ptinent. Cap. xxiii. Preter.
De bonis q̄bus etiā hanc uitā damnatiōi obnoxiā creator impleuit. Cap. xxiiii. Nunc iam.
De peruicatia quorūdam: q resurr̄ctionē carnis quā sicut prędictū est tot⁹ mūdus credit impugnant. Ca. xxv. Verū de.
Quomō Porphirii diffinitio: qua beatis aīmis putat̄ corpus esse fugiēdum ip̄ius Platonis sententia destruat̄: q dicit summum deū diis ꝓmisisse: ut nunq̄ corpib⁹ exuerent̄. Capl'm. xxvi. Sed Porphi.
De contrariis diffinitōibus Platoīs atq; Porphirii: in q̄b⁹ si uterq; alteri cederet: a ueritate neuter deuiaret. Cap. xxvii. Singula quędam.
Quid ad ueram resurrectionis fidem uel Plato uel Labeo uel etiā Varro conferre potuerint: si opīones eoꝝ ī unā sententiā cōuenissent. Capl'm. xxviii. Nōnulli.
De q̄litate uisionis: qua in futuro sęculo sancti deū uidebūt. Ca. xxix. Nūc iā.
De ęterna fęlicitate ciuitatis dei sabbatoq; ꝑpetuo. Capl'm. xxx. Quāta erit.

Aurelii Augustini de ciuitate dei rubricę fęliciter explicitūt.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

NTEREA cũ Roma gothoꝝ irruptione agẽtium sub Rege Alarico atq; ipam magnę cladis euersa est: eius euersionem deorũ falsoꝝ mutorũq; cultores quos usitato noīe paganos uocamus: in christianã religionem referre conantes: soliro acerbius et amarius deũ uerũ blasphemare coeperũt. Vnde ego exardescẽs zelo dom⁹ dei: aduersus eorum blasphemias uel errores: libros de ciuitate dei scribere īstitui. Quod opus per aliquot ānos me tenuit. eo ꝙ alia multa intercurrebãt quę differri non oporteret. et me prius ad soluendũ occupabãt. Hoc aũt de ciuitate dei grãde opus tandem. xxii. libris est terminatũ, quoꝝ quinq; primi eos refellunt qui res humanas ita ꝓsperari uolunt: ut ad hoc multoꝝ deoꝝ cultũ quos pagani colere consueuerunt: necessariũ esse arbitrentur. et quia ꝓhibẽtur: mala ista exoriri atq; abũdare contẽdunt. Sequẽtes aũt qnq; aduersus eos loquũtur qui fatentur hęc mala nec defuisse unquam nec defutura mortalib⁹: et ea nũc magna: nunc ꝓua: locis: tẽporibus: personisq; uariari. Sed deoꝝ multoꝝ cultũ quo eis sacrificatur; propter uitam post mortẽ futuram esse utilem disputant. His ergo. x. libris duę iste uanę opiniones christianę religioni aduersarię refellunt. Sed ne quis q̃ nos aliena tantũ redarguisse: nõ autẽ nostra asseruisse reprehẽderet: id agit ps altera operis huius. quę. xii. libris continetur. Quanq̃ ubi opus est: et in ꝓrib⁹. x. quę nr̃a sunt asseram⁹: et in. xii. posteriorib⁹ redarguamus aduersa. Duodecim ergo libroꝝ sequentũ primi quatuor cõtinẽt exortũ duarũ ciuitatum. quarũ est una dei: altera huius mũdi. Secũdi quatuor excursũ earũ seu ꝓcursum. Tercii uero qui & postremi: debitos fines. Ita oĩes. xxii. libri cũ sint de utraq; ciuitate conscripti: simlũ tamẽ a meliore acceperũt. ut de ciuitate dei potius uocarentur. In quoꝝ decio libro nõ debuit ꝓ miraculo poni: in Abrae sacrificio flammã cęlitus factã inter diuisas uictimas cucurrisse. qm̃ hoc illi i uisiõe mõstratũ est. In. xvii. libro quod dictũ est de Samuele nõ erat de filiis Aaron: dicendũ potius fuit. non erat filius sacerdotis. Filios qppe sacerdotum defunctis sacerdotibus succedere magis legitimi moris fuit. Nam in filiis Aaron repit̃ pr̃ Samuelis. sed sacerdos nõ fuit. nec ita in filiis ut eũ ipe genuerit Aaron, sed sicut oẽs illius populi dicũt̃ filii israel. AVRELII: AVGVSTINI: DE: CIVITATE: DEI: LIBER PRIMVS: INCIPIT.

Lorioſiſſimã ciuitatem dei siue in hoc tẽporũ cursu cũ inter impios pegrinat̃ ex fide uiuens: siue i illa stabilitate sedis ęternę quam nũc expectat per pacientiam: quoadusq; iustitia conuert̃ in iudiciũ: deinceps adepta per excellẽtiã uictoria ultima & pace pfcã: hoc ope ad te instituto & mea ꝓmissione debito: defendere aduersus eos q̃ cõditori eius deos suos pferunt fili carissime Marcelline suscepi. magnũ opus & arduũ: sed deus adiutor noster est, Nam scio q̃bus uiribus opus sit: ut psuadeat̃ superbis quãta sit uirtus humilitatis. quae fit ut oĩa terrena cacumina temporali mobilitate nutãtia: non hũano usurpata fastu: sed diuina gratia donata celsitudo. transcendat. Rex ei et conditor ciuitatis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

huius de qua loqui ĩstituim9: ĩn scp̃tura popli sui sententiam diuinę legis aperuit qua dictum est: Deus superbis resistit. humilibus autẽ dat gr̃am. hoc uero qđ dei est superbę quoq; aĩę spiritus ĩnflat9 affectat: Amatq; sibi ĩn laudibus dici. Parcere subiectis et debellare superbos. Vnde etiam de terrena ciuitate: quę cũ domĩari appetit: et si populi seruiãt: ip̃a ei dñandi libido dominat̃: non est p̃tereundum silentio qdquid dicere suscepti huiꝰ operis rõ postulat & facultas dat̃. Ex hac namq; existũt ĩnimici: aduersus quos defendenda est dei ciuitas. quoꝝ tñ multi correcto ĩpietatis errore ciues ĩ ea fiũt satis idonei. Multi uero ĩn eã tantis exardescũt ignib9 odioꝝ: tãq; mãifestis beneficiis redemptoris eius ĩngrati sunt: ut hodie contra eam linguas mouerent: nisi ferrũ hostile fugientes ĩn sacratis ei9 locis uitam de qua sup̃biunt ĩnuenirent. An nõ etiam illi Romani xp̃i nõi ĩnfesti sunt: qb9 ꝓpter xp̃m barbari pepcer̃t? Testãtur hoc martirum loca & basilicę apostoloꝝ. quę ĩn illa uastatione urbis ad se confugiẽtes suos alienosq; r̃ceperũt. Huc usq; cruentus seuiebat ĩnimicus. Ibi accipiebat limitẽ trucidatoris furor. Illo ducebant̃ a miserãtibus hostib9: quibus etiam extra ip̃a loca pepercerãt: ne ĩ eos ĩncurrerent q similem misericordiam nõ habebãt. Qui tñ etiã ip̃i alibi truces atq; hostili more seuientes: postea q̃ ad loca illa uẽiebãt ubi fuerat ĩterdictũ qđ alibi iure belli licuisset: tota feriendi refrenabatur immãitas: et captiuãdi cupiditas frãgebatur. Sic euaserũt multi qui nunc christianis tẽporibus detrahũt: et mala quę illa ciuitas pertulit xp̃o imputant: bona uero quę ĩn eos ut uiuerent ꝓpter xristi honorem facta sunt: nõ imputant xp̃o nr̃o sed fato suo. Cũ poti9 deberent: si quid recte saperẽt: illa quę ab hostib9 aspera & dura ꝑpessi sunt: illi diuĩę ꝓuidẽtię tribuere: quę solet corruptos hoĩm mores bellis emẽdare atq; cõterer̃. Itẽq; uitam mortalium iustã atq; laudabilem talibus afflictiõib9 exercere: probatãq; uel ĩn meliora trãsferre: uel ĩ his adhuc terris propter usus alios detinere. Illud uero ꝙ eis uel ubicũq; propter x̃ nomẽ: uel ĩn locis xp̃i nõi dicatissimis & ãplissimis: ac pro largiore misericordia ad capacitatem multitudinis electis: pręter belloꝝ morẽ truculenti barbari pepcer̃t: hoc tribuere tẽporibus x̃anis: hinc deo agere gr̃as: hinc ad ei9 nomen ueraciter currere: ut effugiant pęnas ignis ęterni. Quod nomẽ multi eoꝝ mẽdaciter usurpar̃t: ut effugerẽt pęnas p̃ntis exicii. nã quos uides petulãter et ꝓcaciter ĩsultare seruis xp̃i: sunt ĩn eis plurimi qui illum ĩnteritũ cladẽq; nõ euasissent: nisi seruos xp̃i se eẽ finxissẽt. & nũc ĩngrata sup̃bia atq; impiissima ĩnsania eius nõi resistũt corde peruerso: ut sempiternis tenebris puniant̃. ad quod nomẽ ore uel subdolo confugerũt: ut tẽporali luce fruerentur.

Capitulum secũdum.

TOt bella gestaq; cõscripta sunt ul' ante conditam Romam: uel ab eius exortu et imperio. legant et proferãt sic ab alienigenis aliquã captam eẽ ciuitatem: ut hostes qui cęperãt: parcerent eis quos ad deoꝝ suoꝝ tẽpla cõfugisse cõpererãt: aut aliquem ducem barbarũ pręcepisse: ut irrupto oppido nullus feriretur q ĩn illo et illo templo fuisset ĩnuẽtus. Nonne uidit Aeneas Priamũ per aras sanguĩe fedãtem: quas ip̃e sacr̃uerat ignis? Nõne Diomedes et Vlixes cęsis summę custodibus arcis corripuere sacram effigiem: mãibusq; cruentis. Virgineas ausi diuę cõtingere uictas? Nec tñ quod sequitur uerũ est. ex illo fluere ac retro sublap sa spes r̃ferri. Danaum postea q̃ppe uicer̃t. Postea Troiam ferro ignibusq; delerũt. Postea confugientem ad aras Priamum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

obtrũcauerũt. Nec ideo Troia periit qa Mineruã perdidit. Quid enĩ prius ipsa Minerua pdiderat ut periret. an forte custodes suos? Hoc sane uerum est. illis quippe interemptis potuit auferri. Neq; enĩ boies a simulacro: sed simulacrum ab bõib⁹ seruabatur. Quomõ ergo colebaẽ ut pr̃iam custodiret et ciues: quę suos nõ ualuit custodire custodes? Capi. iii.

ECce quibus diis urbem Romam ſuãdam se cõmẽdasse gaudebãt. O nimiũ miserabilem errorem. et nobis succẽsent cũ de diis eoy talia dicim⁹. nec succensent auctorib⁹ suis. quos ut ediscerent mercedem dederũt. Doctoresq; ipos insuper & salario publico et honoribus dignissimos bũerũt. Nempe apd Virgiliũ quem ꝓpterea puuli legunt: ut uidelicet poeta magnus oĩumq; pclarissimus atq; optimus: teneris ebibitus ãmis nõ facile obliuiõe possit aboleri: ſm illud Oracii. Quo semel ẽ imbuta recẽs seruabit odorẽ testa diu. Apud hũc ergo Virgiliũ nẽpe Iuno inducit infesta troianis: Eolo uẽtorũ regi aduersus eos irritãdo dicere. Gens inimica mihi tyrrhenum nauigat equor. Ilium in italiam portãs: uictosq; penates. Ita ne istis penatib⁹ uictis romam ne uinceretur prudẽtes cõmẽdare debuerunt? Sed hec Iuno dicebat uelut irata mulier quid loqueretur ignorans. Quid Aeneas ipse pius tociens appellatus? Nõne ita narrat. Pãthus otriades arcis phebiq; sacerdos. Sacra manu victosq; deos paruũq; nepotẽ: Ipse trahit: cursuq; amens ad limina tendit? Nonne deos ipos quos uictos nõ dubitat dicere: sibi poti⁹ q̃ se ill' phibet cõmẽdatos: cũ ei dr̃: Sacra suosq; tibi cõmẽdat troia penates? Si igr̃ Virgilius tales deos & uictos dicit: et ut ul' uicti quoquomodo euaderent bõi cõmẽdatos: quę demẽtia est existimar̃ his tutorib⁹ Romam fuisse sapienter cõmissam. et nisi eos amisisset non potuisse uastari? immo uero uictos deos tanq̃ pręsides ac defensores colerẽ: quid ẽ aliud q̃ tenere nõ numina bona: sed demonia mala? Quãto ei sapientius creditur Romã ad istã cladem nõ fuisse uenturã: nisi prius illi perissent: sed illos potius olim fuisse pinuros: nisi eos q̃um potuisset Roma seruasset. Nam quis nõ cũ aduerterit uideat: quãta sit uanitate pręsumptũ nõ posse uinci sub defẽsoribus uictis: et ideo perisse qa custodes pdidit deos. cũ ul' sola potuerit eẽ causa pẽudi: custodes hr̃e uoluisse pinuros? Nõ itaq; cũ de diis uictis illa conscriberentur & canerẽtur poetas libebat mẽtiri: sed cordatos homines cogebat ueritas cõfiteri. Verũ ista oportunius alio loco diligẽter copioseq; tractãda sunt. Nunc quod instituera m de ingratis dicere bõib⁹ parũp explicem ut possum, q ea mala quę pro suoy moy peruersitate merito blasphemantes paciunt̃ christo imputãt. Quod aũt illis etiam talibus propter xristum parcitur nec dignãtur attendere. et eas linguas aduersus eius nomen dementia sacrilegq; peruersitatis exercent: quibus linguis usurpauerũt mendaciter ipsum nomẽ ut niuerent. Capitulũ. iiii.

VEl quas linguas in locis ei sacratis metuendo presserunt: ut illic tuti atq; muniti ubi ꝓpter eũ illesi ab hostib⁹ fuer̃: inde in eum maledictis hostilibus prosilirent. Ipsa ut dixi Troia mr̃ Romani popli: sacratis in locis deoy suorũ munire nõ potuit ciues suos: ab ignibus ferroq; greçoy eosdem deos colentium: quin etiam Iunonis asylo custodes lecti fenix & dirus Vlixes pdam asseruabãt. Huc undiq; Troia gaza incensis erepta adytis mẽsęq; deoy crateresq; auro solidi captiuaq; uestis congeritur. pueri & pauidę longo ordine mr̃es stant circum. Electus est uidelicet locus tantę deę sactus. nõ unde captiuos nõ liceret educer̃:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sed ubi captiuos liberet includere. Cōpa nūc asylū illud nō cuiuslibet dei ḡgalis uel de turba pleb: sed Iouis ip̄i⁹ sororis et cōiugis & reginę oīum deoꝝ: cū memoriis nr̄oꝝ apostolorum. Illuc incensis templis & diis erepta spolia portabant̄. nō reddenda uictis sed diuidēda uictoribus: huc autē & quod alibi ad ea loca cōpertū est ꝑtinere: cū honore et obseq̄o religiosissimo reportatū est. Ibi amissa: hic ꝑuata libtas. Ibi clausa: hic interdcā captiuitas. Ibi possidendi a domīantib⁹ hostibus p̄mebant̄: huc liberādi a miserantibus hostibus ducebātur. Postremo illd̄ Iunonis tēplū sibi elegerat auaritia et superbia leuium grecorū: istas christi basilicas misericordia & humilitas etiā immaniū barbaroꝝ. Capitulū. v.

NIsi forte greci quidem in illa sua uictoria templis deorū cōmuniū pepercerūt. atq; illo confugientes miꝑos uictosq; troianos ferire uel captiuar̄ nō ausi sunt. Sed Virgilius poetarum more illa mētitus est. Immo uero morē hostiū ciuitates euertētium ille descp̄sit. Quem morem etiam Cato sicut scribit Salustius nobilitate ueritatis historicus: sententia sua quam de cōiuratis in senatu habuit: cōmemorare nō pretermittit. Rapi uirgines: pueros: diuelli liberos a parentū complexu: matresfamiliarum pati quę uictorib⁹ collibuissꝫ: phana atq; domos spoliari: cędem: incendia fieri. Postremo armis atq; cadaueribus cruor̄ atq; luctu oīa cōpleri. Hic si phana tacuisset: deoꝝ sedibus solere hostes parcere putarem⁹. et hęc non ab alienigenis hostibus: sed a Catilina: et sociis eius nobilissimis senatorib⁹ et romāis ciuibus: romana tēpla metuebant. Sed hi uidelicet ꝑditi & p̄rię parricidę. Capitulū sextum.

QVid ergo per multas gentes quę inter se bella gesserunt: et nusquā uictis in deoꝝ suorū sedibus pepercerūt noster sermo discurrat? Romanos ipsos uideamus: ip̄os inq̄ recolamus. respiciamusq; romanos de quorū p̄cipua laude dictū est: parcere subiectis & debellare superbos. et ꝙ accepta iniuria ignoscere malebāt q̄ persequi. Quādo tot tātasq; urbes: ut late dominarent̄ expugnatas captasq; euertert̄: legat̄ nobis quę tēpla excipe solebāt: ut ad ea quisq̄s cōfugissꝫ liberaretur. An illi faciebāt: et scp̄tores earūdem rerū gestarū ista reticebant? Ita ne uero qui ea quę laudarent maxīe requirebant: ista pręclarissima ꝑm ip̄os pietatis indicia p̄terirēt? Egregi⁹ romāi nōis Marcus Marcellus qui Syracusas urbem ornatissimā cępit: r̄fertur eā p̄us fleuisse ruituram: & ante eius sanguinē suas illi lacrimas effudisse. Gessit et curā pudicicię etiam in hoste seruandę. Nam priusq̄ oppidum uictor iussisset inuadi: constituit edicto ne quis corp⁹ liberum uiolaret. Euersa ē tn̄ ciuitas more bellorum. nec uspiam legit̄ ab imparatore tam casto atq; clementi fuisse p̄ceptū: ut q̄sq̄s ad illud uel illud tēplum fugisset hr̄etur illesus. Quod utiq; nullo mō pręteriret̄: qn̄ nec eius fletus nec quod edixerat pro pudicicia mīme uiolanda potuit taceri. Fabius Tarentine euersor urbis: a simulacroꝝ dep̄datiōe abstinuisse laudatur. Nam cū ei scriba suggessissꝫ: q̄d de signis deoꝝ quę multa capta fuerāt fieri iuberet: continētiam suā etiā iocādo cōdiuit. quęsiuit ei cuiusmōi eēnt. et cū ei nō solū multa grandia: uerū etiam renūciarent̄ armata: relinquamus inquit tarentinis deos iratos. Capitulum. vii.

CVm igr̄ nec illius fletū nec huius risū: nec illius castā misericordiā: nec huius facetā continētiam romanaꝝ rerū gestarū scp̄tores tacere potuerunt: qn̄ p̄termitteretur si aliquibus hōibus in honorem cuiuspiam deoꝝ suoꝝ sic pepcissent: ut in quocūq; templo cędem uel

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

captĩtatẽ fieri ꝓhiberent? Quidqd ergo uaſtatiois: trucidatõnis: deprędatiois: uel concremationis: afflictionis ín iſta recentiſſima romana clade cõmiſſum ẽ: fecit hoc conſuetudo bellorꝝ. Quod autẽ more nouo factũ ẽ: ꝙ iuſitata rerũ facie ímmãitas barbara tam mitis apparuit: ut amplíſſimę baſilicę implendę populo cui parceret eligerẽtur & decernerẽtur: ubi nemo feriret: unde nemo rapet: quo liberandi multi a miserãtibus hoſtibus ducerentur: unde captiuãdi nulli nec a crudelibus hoſtibꝰ abducerent: hoc xpi nõi: hoc chriſtiano tempori tribuendũ: quiſqs nõ uidet cęcus: ſi quis uidet nec laudat: ingratus: ſi qs laudanti reluctat ínſanus eſt. Abſit ut prudens quiſq̃ hoc feritati imputet barbarorũ. Truculẽtiſſimas & ſeuiſſimas mentes ille terruit: ille frenauit: ille mirabiliter tẽperauit: ꝙ per ꝓphãm tanto añ prędixit: uiſitabo ín uirga íniquitates eorũ: et ín flagellís peccata eorꝝ. miſericordíam autẽ meam nõ díſpergam ab eis. Dicet aliquis: Cur ergo iſta diuína miſericordia etiam ad ípios íngratoſq; peruenit? Cur putamꝰ: níſi ꝙa eã prębuit ꝙ quotidíe facit oriri ſolẽ ſuũ ſup bonos & malos: et pluit ſup iuſtos & íniuſtos? Quãuis ei qdam iſta eorũ cogitãtes pęnitẽdo ab impietate ſe corrigant: quídam uero ſicut apoſtolus dicit díuícias bonitatis et longanimitatis dei cõtempnẽtes: ſm duriciã cordis ſui et cor impęnitẽs theſaurizent ſibi irã ín die irę & ruelatiois iuſti iudicii dei: ꝙ reddet unicuiq; ſm opera eiꝰ: tñ paciẽtia dei ad pęnitentiam ínuitat malos: ſicut flagellũ dei ad paciẽtiam erudit bonos. Itẽq; miſericordía dei fouẽdos ãplectit̃ bonos: ſicut ſeueritas dei pũiendos corrípit malos. Placuit ꝙppe díuię prouidentię prępararе ín poſterũ bona iuſtis quibus nõ fruent íniuſti: et mala ímpiis ꝙbus nõ excruciabunt boni. Ca. viii.

Sta uero tpalia bona et mala utriſq; uoluit eẽ cõia. ut nec bona cupídius appetãtur: quę mali quoq; hñe cernunt: nec mala turpiter euitent: ꝙbus & boni plęrũq; afficiunt. Intereſt autẽ plurimũ ꝙlis ſit uſus ul earũ rerũ quę ꝓſperę: ul earũ quę dícuntur aduerſę. Nam bonus tpalibꝰ nec bonís extollit̃: nec malís frãgit̃. Malus aũt ídeo huiuſcemõi ifelicitate pumit̃: ꝙa felicitate corrũpit̃. Oſtendit tamẽ deus ſepe etiam ĩ his diſtribuẽdis euidẽtius opationẽ ſuã. Nam ſi nũc oĩe peccatũ manifeſta plecteret pęna: níhil ultimo iudicio ſeruari putaret. Rurſus ſi nullum peccatũ nunc puniret aperta díuínitas: nulla eẽ ꝓuidentia díuína crederetur. Similr̃ ín rebus ſecundís ſi non eas deus ꝙbuſdam petẽtibꝰ euidẽtiſſima largitate cõcederet: nõ ad eũ iſta ptinet̃ díceremus. Itẽq; ſi oĩbꝰ eas petentibus daret: nõ níſi ꝓpter talia ꝑmia ſuiendũ illi eẽ arbitraremur. nec pios nos faceret talis ſuitus: ſed potꝰ cupidos et auaros. Hęc cũ ita ſint: ꝙcũq; boni maliq; pariter afflicti ſũt: nõ ídeo iſti diſtricti nõ ſũt: ꝙa diſtinctũ nõ ẽ qđ utriq; ꝓpoſiti ſũt. Manet ei diſſimilitudo paſſoꝝ etiã ín ſiltudíne paſſionũ. et licet ſub eodẽ tormẽto nõ eſt idẽ uirtꝰ & uiciũ. Nã ſicut ſub uno igne aurũ rutilat et palea fumat: et ſb eadem tribula ſtipulę cõmíuuntur: frumenta purgantur: nec ídeo cũ oleo amurca cõfundit̃: ꝙa eodẽ pręli põdere exꝑmitur: ita una eadẽq; uis irruẽs bonos ꝓbat ac purificat: eliquat: malos dãnat: uaſtat et extermínat. Vnde ín eadem afflictiõe mali deteſtant̃ deum atq; blaſphemant: boni autẽ ꝑcantur & laudant. Tantum íntereſt non qualia: ſed ꝙlis ꝙſq; paciat̃. Nã pari motu exagitatũ & exalat horríbiliter cenum & ſuauiter fragrat unguentum. Capitulũ. ix.

Quid igitur ĩ illa rerum uaſtitate chriſtiani paſſi ſunt: quod nõ eis magis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fideliter ista cõsiderãtibus ad prouectũ ualeret? Primo q ipa peccata qbus deꝰ indignatus impleuit tantis calamitatibꝰ mundũ humiliter cogitãtes: q̃uis longe absint a facinorosis: flagitiosis: atq impiis: tñ nõ usq adeo se a delictis deputãt alienos: ut nec temporalia pro eis mala perpeti se iudicent dignos. Excepto.n.q unusqsq q̃libet laudabiliter uiuẽs credit in qbusdam carnali cõcupiscentię: et si nõ ad facinorum immãitatem & gurgitem flagitiorũ atq ipietatis abhoiationẽ: ad aliqua tamen peccata uel rara uel tanto crebriora q̃to miora. Hoc ergo excepto: quis tandem facile reperitur: qui eosdem ipos ꝓpter quoy horrendã superbiam: luxuriam: & auariciam: atq execꝫbiles iniqtates et ipietates: deus sicut mãdo pdixit conterit terras: sic hẽat ut hẽdi sũt: sic cũ eis uiuat ut cũ talibꝰ uiuẽdũ ẽ? Plerũq.n. ab eis docẽdis: admonẽdis: aliqñ etiam obiurgãdis & corripiendis male dissimulaẽ. uel cũ laboris piget: ul cum os eoy corã quibus uerecundamur offendeẽ: ul cũ eoy inimicitias deuitamꝰ: ne impediant & noceãt in istis tẽpalibꝰ rebus: siue quas adipisci adhuc apperit nra cupiditas: siue quas amitteẽ formidat infirmitas. ita ut quãuis bonis uita maloy displiceat: et ideo cũ eis nõ incidant in illã dãnationẽ quę post hãc uitã talibus ꝓparaẽ: tñ qa ꝓpterea peccatis eorũ dãnabilibus parcũt: dũ eos in suis licet leuibus & uenialibus metuũt: iure cũ eis tpraliter flagellanẽ: q̃uis ięternũ minime puniaẽ. Iure istã uitã quando diumitꝰ affligũtur cũ eis amarã sentiũt: cuiꝰ amando dulcedinem peccãtibus eis amari eẽ noluerẽt. Nam si ꝓpterea qsqs obiurgãdis et corripiẽdis male agẽtibꝰ parcit: qa oportunius tpus inquirit: ul eisdem ipis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur: uel ad bonã uitam & piam erudiendos impediant infirmos alios et

ꝓmant atq auertãt a fide: nõ uideẽ esse cupiditatis occasio: sꝫ consiliũ caritatis. illud esse culpabile q hi qui dissimiliter uiuunt et a malorum factis abhorrent: parcũt tñ peccatis alienis quę dedocere aut obiurgaẽ deberẽt: dũ eoy offensiões cauent: ne sibi noceãt in his rebus qbus licite boni atq innocẽter utũtur: sed cupidius q̃ oportebat eos q in hoc mundo pegrinantur & spem supernę prię prę se gerũt. Non solum qppe infirmiores uitã ducẽtes cõiugalem: filios hñtes uel hẽre cupiẽtes: domos ac familias possidẽtes: quos apostolus in ecclesiis alloq̃ docẽs et monens q̃admodum uiuere debeant: uxores cũ maritis et mariti cum uxoribus: et filii cũ parẽtibus & parẽtes cum filiis: et serui cũ dñis: & dñi cum seruis: multa tẽporalia: multa terrena libenter adipiscũtur & moleste amittũt: propter quę nõ audent offendeẽ hoies quoy sibi uita cõaminatissima et cõsceleratissima displicet: uerũ etiam hi qui supiorẽ uitę gradũ tenent: nec cõiugalibus uinculis irretiti sunt: et uictu paruo ac tegumẽto utũtur: plerũq suę formę: famę ac saluti dũ insidias atq impetus maloy timent: ab eoy ꝛprehensiõe sese abstinent. et q̃uis nõ in tm eos metuant ut ad similia perpetranda qbuslibet eoy terroribus atq improbitatibus cedant: ea ipa tñ quę cũ eis nõ perpetrãt nolũt plerũq corripe: cũ fortasse possint aliquos corripiendo corrigeẽ: ne si nõ potuerint: sua salus ac fama in piculũ exiciũq puẽiat. Hoc non ea consideratõe qua suã famã ac salutem uidẽr esse necessariã utilitati eruditẽdorũ hoim: sꝫ ea potiꝰ infirmitate: qua delcãt lingua blandiens & humanus dies: & reformidatur uulgi iudicium: et carnis excruciatio uel peremptio. Hoc est ꝓpter quędam cupiditatis uincula: non ꝓpter officia caritatis. Non mihi itaq uidetur hęc pua eẽ causa q̃re cũ malis flagellenẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et boni: qñ deo placet ꝑditos mores etiã temporaliũ poenarũ afflictione punire. flagellant̃. n. simul: nõ q̃a sil' agũt malã uitam: sed q̃a siml' amãt tꝑralem uitam. non q̃dem eq̃liter: sed tñ siml'. quã boni contẽpnere deberent. ut illi correpti atq; correcti consequerẽtur ęternã: ad quam consequẽdam si nollent esse socii: ferrent̃ et diligerentur inimici. q̃a donec uiuunt semper incertũ est utrũ uolũtatem sint in melius mutaturi. Qua ĩ re nõ utiq; parẽ sed longe grauiorem hñt cãm: q̃bus per propham dr̃. Ille quidem in suo peccato morietur: sanguinẽ autem eius de manu speculatoris req̃ram. Ad hoc. n. speculatores hoc est populoꝝ ꝓpositi constituti sunt ĩ ecclesiis: ut nõ parcãt obiurgãdo peccata. Nec ideo tamẽ ab huiuscemodi culpa penitus alienus est: q̃ licet ꝓposit⁹ nõ sit: in eis tñ q̃bus uitę hui⁹ necessitate cõiũgitur: multa monẽda uel arguenda nouit et negligit: deuitãs eoꝝ offẽsioẽs: propter illa q̃b⁹ ĩ hac uita nõ ut debuit utitur: s; plusq̃ debuit delectat̃. Deinde habent aliam cãm boni q̃re tẽporalibus affligãtur malis: qualem habuit Iob. ut sibi ipse hũanus animus sit probatus & cognitus: quanta uirtute pietatis gratis deũ diligat. Capitulũ. x.

QVibus recte cõsideratis atq; perspectis: attende utrũ aliquid mali acciderit fidelibus & piis: quod eis non in bonũ uerteretur. Nisi forte putãdum est aplicam illã uacare sententiã ubi ait. Scimus qm̃ diligẽtibus deũ oĩa coopant̃ in bonũ. Amiser̃t oĩa quę hẽbãt. Nũq̃d fidem: nũquid pietatẽ: nũq̃d interioris hoĩs bona: qui ẽ ante deũ diues? Hę sũt opes x̃anoꝝ quibus opulentos dicebat aplus ubi ait. Est autem quęstus magn⁹ pietas cũ sufficiẽtia. Nichil. n. intulim⁹ in hũc mũdum. sed nec auferr̃ q̃d possum⁹. habentes autẽ uictũ & tegumentum his contẽti simus. Nam q̃ uolũt diuites fieri incidunt in temptationẽ & laqueum: et desideria multa & noxia quę mergunt hoĩes in interitũ & ꝑditionẽ. Radix. n. est oĩum malorũ auaricia. quam q̃dam appetẽtes a fide ꝑerrauerũt. et inseruer̃t se dolorib⁹ multis. Quibus ergo terrenę diuitię illa uastatione perierũt: si eas sic hẽbant q̃admodũ ab isto foris paupere intus diuite audierant: id est. si mundo utebant̃ tanq̃ nõ utẽtes: potuerũt dicere q̃d ille grauiter tẽptat⁹ et mĩime supat⁹. Nudus exii de utero mr̃is meę: nudus ĩ terram reuertar. dñs dedit dñs abstulit, sicut dño placuit ita factũ est. sit nomen dñi benedictũ. ut bonus seruus magnas facultates hẽret ipam sui dñi uoluntatẽ, cui pedissequus mẽte ditesceret: nec cõtristaret̃ eis rebus uiuens relictis: quas fuerat cito moriens relicturus. Illi autem infirmiores q̃ terrenis his bonis q̃uis ea nõ pręponerẽt xristo: aliquãtula tamen cupiditate coherebãt: quãtũ hęc amãdo peccauerint: perdendo senserunt. Tantũ q̃ppe doluer̃t: q̃tũ se dolorib⁹ ĩseruerãt, sicut apostolũ dixisse supra cõmẽoraui. Oportebat. n. ut eis adderet̃ etiaꝫ experimẽtoꝝ disciplina: a q̃bus fuerat tã diu neglecta uerborũ. Nã cũ dicit apostol⁹: qui uolũt diuites fieri in temptationem incidunt: et cętera: profecto in diuiciis cupiditatẽ rep̃hendit: nõ facultatẽ quã pręcepit alibi dicens. Pręcipe diuitibus huius mũdi nõ supbe sapere neq; sperar̃ in incerto diuitiaꝝ suarũ: s; in deo uiuo qui pręstat nobis oĩnia abundanter ad fruẽdum bene faciãt diuites. sint ĩ opib⁹ bonis facile tribuãt: cõicent: thesaurizẽt sibi fũdamentũ bonũ in futurũ: ut app̃hendãt uerã uitã. Hęc q̃ de suis faciebãt diuitiis: magnis sũt lucris leuia damna solati: plusq; lętati ex his quę facile tribuendo tutius seruauerunt: q̃ contristati ex his quę timide retinẽdo facili⁹ amiserũt. Hoc. n. potuit in terra perire: quod

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

piguit ṁde transferre. Nam q̃ receperũt cõsiliũ dñi sui dicẽtis: nolite cõdere uob ṁ terra thesauros ubi tĩnea & rubigo extermṁant: et ubi fures effodiunt & furantur: sed thesaurizate uobis ṁ cẽlo thesauros: quo fur nõ accedit neq; tĩnea corrũpit: ubi. n. est thesaur⁹ tuus: ibi erit & cor tuũ: tribulatiois tpre,pbauerũt: q̃ recte sapuerint: non contempnendo ueraciſſimũ pr̃ceptorem: et thesauri sui fidelisſimũ inuictisſimũq; custodem. Nam si multi sunt gauisi ibi se hũisse diuicias suas: quo cõtigit ut hostis nõ accederet: q̃to cercius & securius gaudere potuer̃t: qui monitu dei sui illic migrauerãt quo accedi oĩno nõ posset? Vnde Paulinus noster Nolensis Epus ex opulentisſimo diuite uolũtate pauprim⁹ et copioſisſime sanctus: quãdo et ipam Nolam barbari uastauerũt: cũ ab eis teneret̃ sic ṁ corde suo ut ab eo postea cognouimus p̃cabat̃. Domine non excrucier propter aurũ & argentũ. Vbi. n. sint oĩa mea tu scis. Ibi eni habebat oĩa sua: ubi eum cõdere et thesaurizare ille monuerat: qui hec mala mũdo uentura p̃dixerat. Ac per hoc qui dño suo monenti obedierant: ubi & quo thesaurizare deberẽt: nec ipas terrenas diuicias barbaris ĩcursantib⁹ amiserũt. Quos aũt nõ obedisse p̃mituit: quid de talibus reb⁹ faciendũ eẽt: si non p̃cedẽte sapia: certe cõsequẽte expiẽtia didicer̃t. At. n. q̃dam boni etiam x̃ani tormentis excruciati sunt: ut bona sua hostib⁹ proderent. Illi uero nec,pdere nec perdere potuer̃t bonũ: quo ipi boni erãt. Si autẽ torqueri q̃ mãmona ṁiq̃tatis prodere maluerũt: boni nõ erãt. Admonẽdi aũt fuerant q tanta paciebant̃ pro auro: q̃ta essent sustṁenda pro xristo: ut eũ potius diligere discerent: qui,p se passos ẽterna felicitate ditaret: nõ aurũ & argentũ,p quo pati miserrimuz fuit: seu mentiendo occultaret̃: seu uerũ dicẽdo proderetur. Namq; ṁter tormenta nemo christum confitẽdo amisit: nemo aurũ nisi negãdo seruauit. Quo circa utiliora erãt fortasse torm̃ta quę bonũ ṁcorruptibile amãdum docebant: q̃ illa bona quę sine ullo utili fructu dños sui amore torquebant. Sed q̃dam etiam nõ habẽtes q̃d,pderent dum nõ creduntur torti sunt. et bi forte hr̃e cupiebãt. nec sãcta uolũtate paupes erant. quibus demonstrãdum fuit: non facultates sed ipas cupiditates talib⁹ eẽ dignas cruciatib⁹. Si uero melioris uitę proposito reconditũ aurũ argentũq; nõ habebant: nescio q̃dem utrũ cuiq̃ talium acciderit: ut dum hẽre credr̃ torqueret̃. Verũtamẽ etiam si accidit. profecto qui ṁter illa tormenta pauptatem sanctam confitebat̃: xp̃m cõfitebatur. Qua,pter & si non meruit ab hostibus credi: non potuit tñ sanctę pauptatis confessor sine cẽlesti mercede torqueri. Multos ṁq̃t etiã xp̃ianos fames diuturna uastauit. Hoc quoq; ṁ usus suos boni fideles pie tollerãdo uertet̃. quos. n. fames necauit: malis uitę hui⁹ sicut corpis morbus eripuit. Quos autem non necauit docuit parcius uiuere. docuit,pducti⁹ ieiunare.

Capitulũ. xi.

Sed enim multi etiam xp̃iani ĩterfecti sunt: multi multarũ mortiũ feda uarietate cõsũpti. Hoc si egre ferẽdum est: oĩbus q ṁ hãc uitam,pcreati sunt utiq; cõe est. Hoc scio: neminẽ fuisse mortuum q nõ fuerat aliq̃n moriturus. finis autẽ uitę: tã longam q̃ breuẽ uitã hoc idem facit. Neq;. n. aliud melius aliud deterius: aut aliud maius et aliud breuius est: qd̃ iam pariter non est. Quid autẽ ĩteresse quo mortis genere uita ista finiatur: quando ille cui finitur iterũ mori nõ cogit̃? Cum autẽ unicuiq; mortaliũ sb quotidianis uitę huius casibus ṁnumerabiles mortes quodãmõ cõmṁẽtur: q̃diu ṁcertũ est quęnã earũ uentura sit: quęro utrũ sacr⁹ sit unã ppeti

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

moriendo: an ōnes timere uiuendo. Nec ignoro q̄ mercūs eligatur diu uiure sub timor̄ tot mortiū: q̄ semꝑ moriēdo nullā denceps formidare. Sed aliud est quod carnis sensus infirmiter pauidus r̄fugit: aliud quod mētis rō diligēter enucleata cōuincit. Mala mors putanda non est: quā bona uita p̄cesserit. Neq; n. facit malam mortē nisi qđ sequit̄ mortē. Nō itaq; multū curandū ē cis qui necessario morituri sūt: qd accidat ut morianť: sed moriendo quo ire cogātur. Cū igr̄ xāni nouerint longe meliorem fuisse religiosi pauperis mortem inter lingentiū canum linguas: q̄ impii diuitis in purpura & bisso: horrenda illa genera mortiū quid mortuis obfuerūt qui bene uixerunt?

A Tenim in tanta strage cadauerū nec sepeliri potuerunt. Neq; istud pia fides nimiū reformidat. tenens p̄dictū. Nec absumētes bestias r̄surrecturis corporib9 obfuturas: quoꝝ capillus capitis nō peribit. Nullo modo diceret ueritas. Nolite timer̄ eos q̄ corp9 occidūt: aīam aūt nō p̄t occidere: si qcq̄ obeēt futurę uitę qđqđ īimici de corpib9 occisoꝝ facere uoluisset. Nisi forte q̄spiā sic absurdus est: ut contēdat eos q̄ corp9 occidūt non debere timeri ante mortē ne corp9 occidāt: et timeri debeť post mortē ne corpus occisum sepeliri nō sināt. Falsū est ergo qđ ait xr̄istus: q̄ corpus occidūt et postea nō habēt quid faciāt: si habent tanta quę de cadaueribus faciāt. Absit ut falsū sit qđ ueritas dicit. Dictū est. n. aliq̄d eos facere cū occidūt: qa ī corpore sensus ē occidēdo: postea uero michil hr̄e quid faciant: qa nullus sensus ē in corpe occiso. Multa itaq; corpora xānoꝝ terra non texit. sed nullū eorū q̄s̄q̄ a cęlo & a terra separauit. quā totā implet p̄sentia sui q̄ nouit unde r̄suscitet quod creauit. Dicit̄ qdem in psalmo. Posuer̄t mortalia seruoꝝ tuoꝝ escam uolatilibus cęli. carnes sanctoꝝ tuorū bestiis terrę. Effuderunt sanguinem eorū sicut aquam in circuitu hierusalem. et non erat qui sepeliret. Sed magis ad exaggerādā crudelitatē eorū qui ista feceř t: nō ad eoꝝ infelicitatē qui ista ppessi sūt. Quāuis. n. hęc ī conspectu hoīm dura & dira uideanť: sed p̄ciosa in conspectu dñi mors sc̄oꝝ eius. Proinde oīa ista. id est. curatio funeris: cōditio sepulturę: pompa exequiarū: magis sūt uiuorū solacia q̄ subsidia mortuorū. Si aliq̄d prodest impio sepultura preciosa: oberit pio nilis aut nulla. Pręclaras exequias in conspectu hoīm exhibuit purpurato illi diuiti turba fāuloꝝ: ſ3 multo clariores in conspectu dom̄ini ulceroso illi paupi ministeriū prębuit angelorū. q̄ eū nō extulerť in marmoreū tumulū: sed in Abraę gremiū sustulerūt. Rident hic illi contra quos defēdendā suscepim9 ciuitatem dei. Verūtamē sepulturę curā eriā eorū p̄ī contēpserť: et sępe uniuersi exercitus dū pro terrena p̄ria morr̄enť: ubi postea iacerent uel qbus bestiis esca fierēt nō curarť. Licitaq; de hac re poetis plausabiliter dicere. Cęlo tegitur qui nō habet urnam. Quanto minus debent de corpibus insepultis insultare xp̄ianis: qbus & ip̄ius carnis et membroꝝ oium reformatio nō solū ex terra: uerū etiā ex aliorū elemētoꝝ secretissimo sinu quo dilapsa cadauera r̄cesserūt: in tpris p̄ncto reddenda et reintegranda promittitur.

NEc ideo tn̄ contempnenda & abiciendа sunt corpora defūctoꝝ. maximeq; iustoꝝ atq; fidelīū. qbus tanq̄ organis & uasis ad oīa bona opa scūs usus est spūs. Si enim p̄na uestis et anulus ac siqd huiusmodi tāto carius ē posteris: q̄to erga parētes maior exīstit affectus: nullo modo ipsa spernēda sunt corpora: quę utiq; multo familiarius atq; coniunctius q̄ quelibet indumenta gestamus. Hęc enim non ad

Capitulū. xiii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ornamentū uel adiutoriū qđ adhibetur extrinsecus: sed ad ipsam naturam hoīs pertinēt. Vnde et ātiquoꝝ iustoꝝ funera officiosa pietate curata sunt: et exequię celebratę: et sepultura ꝓuisa: ip̄iq; dum uiuerēt hoc de sepiliēdis uel etiam trāsferendis suis corpibus filiis mādauerūt. et Thobias sepeliēdo mortuos deū promeruisse teste āgelo cōmēdat̄. I p̄e quoq; dn̄s die tercio r̄surrecturus: et religiosę mulieris bonū opus p̄dicat: p̄dicandūq; cōmendat ꝙ unguentū pręciosum super membra eius effuderit: atq; hoc ad eum sepeliendū fecerit. et laudabiliter cōmemorant̄ in euangelio: q corpus eius de cruce acceptū diligenter atq; honorifice tegēdum sepeliendūq; curarūt. Verū istę auctoritates non hoc admonent ꝙ insit ullus cadaueribus sensus: sed ad dei ꝓuidētiam cui placēt etiam talia pietatis officia: corpa quoq; mortuoꝝ pertinere significant propter fidem r̄surrectionis astruēdam. Vbi & illđ salubriter discit̄ q̄ta possit eē remuneratio ꝓ elemosinis: quas uiuētib9 & sentientibus exhibem9: si neq; hoc apđ deum perit qđ ex animis hoīm mēbris officio diligētięq; ꝑsoluit̄. Sunt qdem & alia quę sancti p̄riarchę de corpibus suis uel condendis ul' trāsferendis ꝓphetico spiritu intelligi dicta uoluerunt. Non autē hic locus est ut ea pertractem9. cū sufficiāt ea quę dixim9. Sed si ea quę sustētandis uiuētibus sunt necessaria: sicut uict9 et amictus: q̄uis cū graui afflictiōe desint: nō frangūt i bonis perferēdi tollerandiq; uirtutē: nec eradicāt ex aīo pietatem: sed exercitatam faciūt fęcūdiorem: q̄to magis cū desunt ea quę curandis funeribus condendisq; corpibus defūctoꝝ adhiberi solent: non efficiūt miseros in occultis pioꝝ sedibus iam qetos? Ac ꝑ hoc qñ ista cadaueribꝰ x̄anoꝝ ī illa magnę urbis ul' etiā alioꝝ oppidoꝝ uastatiōe defuerūt: nec uiuoꝝ culpa est qui non potuerūt ista prębere: nec pęna mortuoꝝ q nō p̄nt ista sentire.

Ca. xiiii.

Sed multi inqunt christiani etiam captiui ducti sūt. Hoc sane miserrimum est: si aliquo duci potuerūt: ubi deū suū non inuenerunt. Sunt in scp̄turis sanctis hui9 etiā cladis magna solacia. Fuerūt in captiuitate tres pueri: fuit Daniel: fuerūt alii ꝓpħę: nec deus defuit consolator. Sic nō deseruit fideles suos sub dn̄atione gētis licet barbarę tn̄ hūanę: qui ꝓpħam non deseruit nec in uisceribus beluę. Hoc quoq; illi cū quibus agim9 malūt irridere q̄ credere: qui tn̄ ī suis lr̄is credūt Arionē metimeneum nobl'issimū cytharistā cū eēt eiect9 de naui exceptum delphini dorso: et ad terrā eē ꝑuectū. Verū illđ nr̄m de Iona propheta incredibilius est. Plane incredibilius: quia mirabilius: et mirabilius quia potentius.

Capitulū. xv.

Habēt tn̄ isti de captiuitate r̄ligioīs causa etiā sponte tolleranda & in suis p̄claris uiris nobilissimū exēplum. Marcus Regulus Impator popl'i romāi captiuus apđ carthaginēses fuit. qui cū sibi mallent a romanis suos reddi q̄ eoꝝ tenere captiuos: ad hoc impetrādū etiaꝫ istū p̄cipue Regulū cū legatis suis romā miserūt: p̄us iuratione constrictū: si quod uolebant minime peregisset: rediturum eē Carthaginē. Perrexit ille atq; ī senatu contraria persuasit: qm̄ nō arbitrabatur utile eē romanę reipub. mutar̄ captiuos. Nec post hāc ꝑsuasionē a suis ad hostes redire cōpulsus est. sed quia iurauerat id sponte impleuit. At illi eum excogitatis atq; horrēdis excruciatibus necauerūt. Inclusum qppe angusto ligno ubi stare cogeret̄: clauisq; acutissimis undiq; confixo ut se in nullā eius partem inclinaret sine poenis atrocissimis: etiā iugulando peremerūt. Merito certe laudāt uirtuteꝫ tam magna īfęlicitate maiorē. Et ꝑ deos

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ille iurauerat. quoꝝ pro cultu prohibito has generi hũano clades isti opinantur infligi. Qui ergo ꝓpterea colebantur ut istã uitã ꝓsperam r̃dderẽt: si uerũ iurãti has irrogari pęnas seu uoluere seu permisere: quid periuro grauius irati facer̃ potuerũt? Sed cur rõcinationẽ meã nõ potius ad utrũq; cõcludam? Deos certe sic ille coluit ut ꝓpter iurisiurandi fidem nec r̃maneret in p̃ria: nec inde quolibet ire: sed ad suos acerrimos ĩimicos r̃dire minime dubitaret. Hoc si huic uitę utile existimabat: cui⁹ tam exitũ horrendum meruit: proculdubio fallebat̃. Suo q̃ppe docuit exẽplo nichil deos ad istã tp̃alem fęlicitatẽ suis ꝓdesse cultoribus: qñ q̃dez ille eoꝝ dedit⁹ cultui: et uictus et captiu⁹ adductus est. et quia noluit aliter q̃ per eos iurauerat facer̃: nouo ac p̃us ĩaudito nimiũq; horribili supplicii gener̃ cruciatus extinctus est. Si aũt cultus deoꝝ post hanc uitam uelut mercedem reddit fęlicitatem: cur calũpniantur tẽporibus xp̃ianis ideo dicentes urbi accidisse illã calamitatẽ: q̃a deos suos colere destitit: cũ potuerit etiã illos diligẽtissime colens tam ĩfęlix fieri q̃ ille Regulus fuit? Nisi forte contra clarissimam ueritatem tãta quisq̃ demẽtia mirę cęcitatis obnititur: ut contẽdere audeat uniuersam ciuitatẽ deos colentem infęlicem eẽ nõ posse: unũ uero hoĩem posse. qđ uidelicet potentia deoꝝ suoꝝ multos potius sit idonea cõseruare q̃ singulos: cũ multitudo constet ex singulis. Si aũt dicũt Mar. Re: etiam in illa captiuitate illisq; cruciatibus corporis: animi uirtute beatũ esse potuisse: uirtus potius uera quęratur: qua beata possit eẽ et ciuitas. Neq;.n. aliunde beata ciuitas: aliunde homo: cũ aliud ciuitas non sit q̃ concors hominum multitudo. Quãobrem nõdum interim disputo q̃lis in Regulo uirtus fuerit. Sufficit nunc ꝙ isto nobilissimo exemplo cogunt̃ fateri: non ꝓpter corporis bona: uel earũ rerũ quę extrinsecus hõi accidunt colendos deos: quãdo q̃dem ille carere his om̃ib⁹ maluit: q̃ deos ꝑ quos iurauit offender̃. Sed quid faciemus hõibus qui gloriant̃ talem se hũisse ciuem: qualem timẽt hẽre ciuitatem? Quod si non timẽt: tale ergo aliq̃d q̃le accidit Regulo etiã ciuitati tã diligẽter q̃ ille deos colenti accidere potuisse fateãtur: et x̃anis tẽporibus non calũnientur. Verũ q̃a de illis christianis orta quęstio est q̃ etiã captiui ducti sunt: hoc intueãtur & taceãt: qui saluberrimę religiõi ex hinc impudenter atq; imprudenter illudũt: q̃a si diis eorũ ꝓbro non fuit qđ attẽtissimus cultor illoꝝ dum eis iurisiurandi fidem seruaret: p̃ria caruit dum aliã nõ hr̃et: captiuusq; apđ hostes per longã mortẽ supplicio nouę crudelitatis occisus est: multominus nomẽ criminãdũ est x̃anũ ĩ captiuitate sacratorũ suorum: qui supernã patriam ueraci fide expectãtes: etiã in suis sedibus pęgrinos se esse nouerunt. Capitulũ. xvi.

MAgnũ sane se crimẽ putãt obicerę christianis. cũ eoꝝ exaggerantes captiuitatem addũt stupra etiã cõmissa. Non solũ in aliena m̃rimonia uirginesq; nupturas: s; etiã in q̃sdam sãctimõiales. Hic uero nõ fides: non pietas: non ipsa uirtus quę castitas dicit̃: sed nr̃a potius disputatio inter pudorem atq; rationem quibusdam coartatur angustiis. Nec tm̃ curamus hic alienis respõsionẽ reddere: q̃tũ ip̃is nr̃is consolationem. Sit igit̃ in p̃mis positũ atq; cõfirmatũ: uirtutẽ qua recte uiuit̃ ab animi sede mẽbris corp̃is imperare: sanctũq; corp⁹ usu fieri sanctę uolũtatis. Qua incõcussa ac stabili permanẽte: quidq̃d alius de corpore ul' in corpore fecerit: quod sine peccato ꝓprio nõ ualeat euitari: pręter culpã esse pacientis. Sed quia nõ solũ qđ ad dolorẽ: uerũ etiam quod ad libidinem pertinet

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ín corpore alieno perpetrari pōt: quídqd tale perpetratū fuerit: et ſi retētam conſtātiſſimo animo pudicitiam nō excutit: tñ pudorem ímcutit. ne credaī factū cum mentis etiā uolūtate: quod fieri fortaſſe ſine carnis aliqua uoluptate nō potuit.

AC per hoc & quę Ca. xviii.

ſe occiderunt ne quicq̄ huiuſmodi paterētur: qs hūanus affectus eis nolit ígnoſci? et quę ſe occidere noluerīt ne ſuo facínore alienū flagicīū deuitarēt: q̄ſq̄s eis hoc crimē dederit: ípe crimīe īſipiētię non carebit. Nam utiq; ſi nō licet p̄uata poteſtate hoīem occidere uel nocentem: cui9occidendi licentiā lex nulla cōcedit: profecto etiā q ſeip̄m occidit homicida eſt. et tanto fit nocentior cū ſe occiderit: quāto ínnocētior ín ea cauſa fuit qua ſe occidendum putauit. Nam ſi Iudę factū merito deteſtamur: eūq; ueritas iudicat cū ſe laqueo ſuſpēdit ſceleratę illi9 traditionis auxiſſe potius q̄ expiaſſe cōmiſſū: q̄m dei miſericordiam deſperādo exicíabiliter pęnitens: nullum ſibi ſalubris poenitētię locū reliquit: q̄to magis a ſua nece ſe abſtínere debet: qui tali ſupplício qd ín ſe puníat nō habet? Iudas. n. cū ſe occidit: ſceleratū hoīem occidit. et tñ non ſolum chriſti uerū etiam ſue mortis reus finíuit hāc uitā: qa licet ꝓpter ſuū ſcel9: alio ſuo ſcelere occiſus eſt. Cur aūt homo qui mali níchil fecit ſibí male faciat: et ſeip̄m ínterficiendo hominem ínterficiat ínnocētem: ne alíū paciaī nocētem: atq; ín ſe perpetret peccatū propríū ne ín eo perpetretur alienum? Ca. xviii.

ATenim ne uel aliena eum polluat libido metuitur? Non polluet ſi aliena erit. Si aūt polluet: aliena nō erit. Sed cū pudicicia uirt9ſit animi: cōtrēq; hēat fortitudínem: qua potius quelibet mala tollerāī q̄ malo cōſentire decreuit: nullus autē magnanímus et pudicus ín poteſtate habeat quid de ſua carne fiat: ſed tantū quid ānuat mente uel rēnuat: q̄s eadem ſana mēte putauerit ſe pdere pudicicīā: ſi forte ín app̄henſa ul' opp̄ſſa carne ſua exerceaī & expleaī libído nō ſua? Si enim hoc modo pudicicia perit: profecto pudicicia animi uirtus nō erit. nec prínebit ad ea bona q̄bus bñ uiuīt: ſed ín bonís corporeis numerabīt: q̄lia ſunt uires: pulcrítudo: ſana íntegraq; ualitudo: ac ſiqd huiuſmōi ē. Quę bona etiā ſi mínuanī: bonā iuſtāq; uitam oīno nō mínuūt. Quod ſi tale aliquid eſt pudicicia: ut quid pro illa ne amittaī etiaz cū periculo corporis laboratur? Si autē bonū animi eſt: etiam oppreſſo corpore non amittitur. Quínetiam ſcę contínētię bonū cū ímūdítię carnalíū cōcupiſcēciaz non cedit: et ip̄m corpus ſanctificaī. & ídeo cū eis nō cedere íncōcuſſa íntentiōe pſiſtit. Nec de ipſo corpe perit ſāctitas: quía eo ſancte utendi pſeuerat uolūtas: et q̄tum ín ípo eſt & facultas. Neq;. n. eo corpus ſctm̄ eſt q eius membra ſūt íntegra: atq; eo q nullo cōtrectanī attactu: cū poſſint díuerſis caſibus & uulnerata uim perpeti: et medící aliquando ſalutí opitulantes hęc ibí faciant quę horret aſpectus. Obſtetrix uirgínis cuiuſdam íntegritatē manu uelut explorans: ſeu malíuolētia ſeu ínſcia ſiue cāu dū ínſpicit perdidit. Non opínor quemq̄ tam ſtulte ſapere: ut huic periſſe aliquid exiſtímet etiam de ip̄ius corpis ſanctitate: quāuis membri íllius íntegritate iam perdita. quocirca ꝓpoſito animi pmanente p qđ etiam corpus ſanctificari meruit: nec ip̄í corpori aufert ſanctitatē uíolentia libídínis alienę: quam ſeruat perſeuerantia cōtínentię ſuę. An uero ſi aliqua fęmína mente corrupta uíolatoq; ꝓpoſito quod deo uouęrat: pergat uícianda ad deceptorem ſuū: adhuc eā pergētem ſanctam uel corpore dícimus: ea ſanctitate animi per quā corpus ſāctificabaī amiſſa atq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

destructa? Absit hic error. et hinc potius admoneamur ita nõ amitti corpis sãctitatẽ: manẽte animi sãctitate etiaꝫ corpe oppresso: sicut amittit̃ corpis sanctitas uiolata animi sanctitate etiam corpore intacto. Quãobrem nõ habet quod in se morte spõtanea puniat femina sine ulla consensiõe sua uiolẽter oppssa: et alieno cõpressa peccato. q̃to minus anteq̃ hoc fiat ne admittat̃ hõicidiũ certũ: cũ ipm flagicium quãuis alienum adhuc pẽdet incertum?

Capitulũ. xix.

AN forte huic perspicue ratiõi qua dicimus: corpore oppresso neq̃q̃ ꝓposito castitatis ulla in malũ cõsensiõe mutato: illius tm̃ eẽ flagiciũ qui oppmẽs cõcubuerit: nõ illius que oppssa cõcũbẽti nulla uolũtate consenserit: contradicere audebũt hi contra quos femĩarũ xanaꝝ in captiuitate oppressarũ: nõ tm̃ mentes uerũ etiam corpora sancta defendimus. Lucreciã certe matronã nobilẽ ueterẽq; romanã pudicicie magnis effert laudibus. Huius corpore cũ uiolenter oppsso Tarquini regis filius libidinose potitus eẽt: illa scelus iprobissimi iuuenis: marito Collatino & propĩquo Bruto uiris clarissimis & fortissimis indicauit. eosq; ad uindictã constrinxit. Deinde fedi in se cõmissi: egra atq; impaciẽs se peremit. Quid dicem9? Adultera hec an casta iudicanda est? Quis in hac controuersia laborãdum putauerit? Egregie qdaꝫ ex hoc ueraciterq; declamans ait: mirabile dictũ. Duo fuerunt: et unus adulterium admisit. Splẽdide atq; uerissime. intuẽs enim in duum corpoꝝ cõmixtiõe unius inqnatissimã cupiditatẽ: alterius castissimam uolũtatem: et nõ quid cõiunctiõe mẽbroꝝ: sed qd aĩoꝝ diuersitate ageret̃ attendens. Duo inqt fuerũt & adulteriũ unus admisit. Sed quid est hoc quod in eam grauius uindicat̃ que adulteriũ nõ admisit? Ille pr̃ia etiam cũ pr̃e pulsus ẽ: hec summo mactata est supplicio. Si nõ est illa ĩpudicicia qua inuita comp̃mit̃: non est hec iustitia qua casta punit̃: uos appello leges: iudicesq; Romãi. Nempe post ꝑpetrata facinora: nec quẽq̃ scelestũ et indempnatũ impune uoluistis occidi. Si ergo ad ur̃m iudiciũ qlq̃ deferret hoc crimem: uobisq; ꝓbaret̃ nõ solũ indẽpnatam: uerũ etiam castã & innocentem interfectam eẽ mulierem: nõne eũ qui id fecisset seueritate congrua plecteretis? hoc fecit illa Lucrecia. Illa sic predicata Lucrecia: innocẽtem: castã: uim ꝑpessaꝫ Lucreciã insup interemit. Proferte sententiam. quod si ꝓpterea nõ potestis: qa non astat quã punire possitis: cur interfectricem inocẽtis & caste tãta p̃dicatõe laudatis? Quã certe apd̃ inferos iudices etiã talem quales poetarũ ur̃oꝝ carmib9 cantitant̃: nulla rõe defẽditis cõstitutã: scilicet inter illos qui sibi letum insontes peperere manu lucẽq; perosi: proiecere aĩas: cui ad superna redire cupienti fas obstat: tristisq; palus innabilis unde alligat. An forte ideo ibi nõ est: quia non insontem: sed male sibi consciã se pemit? Quid si. n. qd̃ ipa tm̃modo nosse poterat: q̃uis iuueni uiolenter irruenti etiam sua libidie illecta consensit. Idq; in se puniẽs ita doluit: ut morte putaret expiandũ: quanq̃ nec sic qdem occidere se debuit: si fructuosam posset apd̃ deos falsos agere penitẽtiã. Verũ tñ si forte ita est: falsũq; est illud ꝙ fuerũt duo & adulteriũ unus admisit: sꝫ potius ambo adulteriũ commiserũt: unus mãifesta inuasione: altera latente consensione: nõ se occidit insontẽ: et ideo potest alteratis eius defẽsoribus dici: non eẽ apud inferos inter illos qui sibi letũ insontes peperer̃ manu. Sed ita hec causa ex utroq; later̃ coartatur: ut si extenuat̃ hõicidiũ: adulteriũ confirmet̃. Si purgatur adulteriũ: hõicidiũ cumuletur. Nec oĩno inuẽitur exitus ubi dr̃: si

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

adultera cur laudata? si pudica cur occi-
sa? Nobis tñ im hoc tã nobili femie hui9
exẽplo: ad istos rhutãdos q xanis femis
in captiuitate compressis alienĩ ab oĩi
cogitatõe sanctitatis insultãt: sufficit q
in pclaris eius laudibus dictũ est. Duo
fuerũt & adulteriũ unus admisit. Talis
enim Lucrecia ab eis magis credita est:
que se nullo adulterino potuerit macu-
lare consensu. Quod ergo seipaz quomã
adulteriũ pertulit: etiam nõ adultera
occidit: non est pudicicie caritas: sz pu-
doris infirmitas. Puduit eã. n. turpitu-
dinis alienę in se cõmissę: etiã si nõ secũ.
et romana mulier laudis auida mimiz
uerita est ne putaretur qđ uiolenter est
passa cũ uiueret libenter passa si uiueret.
Vnde ad oculos hoim mentis sue testem
illã pęnã adhibendam putauit: quibus
consciãm demõstrare nõ potuit. Sociam
qppe facti se credi erubuit: si qđ alius in
ea fecerat turpiter: ferret ipa pacienter.
Non hoc fecerũt femine xanę que passę
similia uiuũt. Tamen nec in se ulcę sunt
crimen alienũ: ne alioz sceleri9 adderẽt
sua. si qm hostes in eis cõcupiscẽdo stupra
cõmiserant: illę in seipis homicidia eru-
bescenda cõmitterẽt. Habent qppe intus
gliam castitatis testimoniũ conscientie.
habẽt aũt corã oculis dei sui. nec requrũt
amplius nisi quid recte faciãt. non ãpli9
habent ne deuient ab auctoritate legis
diuine: cum male deuitant offensionem
suspitionis humanę. Ca. xx.

NEq. n. frustra i sanctis canonicisq
libris nusq nobis diuinit9 pceptũ
permissum ue repiri potest: ut uel ipius
adipiscẽdę immortalitatis: uel ulli9 carẽdi
cauẽdiq mali causa nobismetipis necem
inferamus. Nam & prohibitos nos esse
intelligẽdũ est ubi lex ait. Non occides:
presertim qa non addidit, pximũ tuũ:
sicut falsũ testimoniũ cũ uetaret: falsum
inqt testimoniũ nõ dices aduersus, pximũ
tuum. Nec ideo tñ si aduersus seipm qsq
falsuz testimoniũ dixerit: ab hoc crimine
se putauerit alienũ: qm regulã diligendi
proximũ a semetipo dilector accepit. qñ
qdem scptum est. Diliges, pximũ tuum
sicut teipm. Porro si falsi testimonii non
minus reus est q de seipo falsũ fatetur: q
si aduersus, pximuz hoc faceret: cũ in eo
pcepto quo falsũ testimoniũ prohibet:
aduersus, pximũ, phibeatur: possitq nõ
recte intelligẽtib9 uideri: nõ eẽ, phibitũ
ut aduersus seipsum quisq falsus testis
assistat: qto magis intelligẽdum est non
licere hõi seipm occidere: cuz in eo quod
scptũ est non occides: nichilo deinde ad-
dito: nec ipe utiq qui pcipitur intelligat
exceptus? Vnde qdam hoc prceptum
etiã in bestias ac pecora conant extẽdi:
ut ex hoc etiã nullũ eoz liceat occidere.
Cur nõ ergo & herbas et quidqd humo
radicitus alitur ac figitur? Nam & hoc
genus rerũ: quis nõ sentiat dĩ uiuere: ac
per hoc põi & mori. proinde etiã cũ uis
adhibet occidi. Vnde & apostolus cum
de huiuscemõi seminibus loqueretur: tu
inqt quod seminas nõ uiuificat nisi pus
moriatur. et in psalmo scptũ est. occidit
uites eorũ in grandine. Nũquid igit ob
hoc cũ audiuim9 nõ occides: uirgultum
uellẽ nefas dicim9: et mãicheoz errori
insanissime acqescimus? His igĩ delira-
mentis rmotis: cũ audim9 non occides: si
propterea nõ accipimus hoc dictũ eẽ de
frutectis qa nullus est eis sensus: nec de
irrõnabilibus animãtibus uolatilibus:
natatilibus: ambulantibus: reptilibus:
quia nulla nobis rõe sociant: quã nõ eis
datũ est nobiscũ hre cõem. Vnde iustissi-
ma ordinatõe creatoris: et uita et mors
eoz nostris usibus subditur. Restat ut
de homine intelligamus quod dictũ est
non occides. Non alterum ergo: nec te:
neq enim qui se occidit: aliud q̃ homine
occidit. Capitulum. xxi.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

QVasdam uero exceptioēs eadem ipa diuina fecit auctoritas: ut nō liceat hoiem occidi. sz his exceptis quos deus occidi iubet: siue data lege: siue ad personā pro tpre expressa iussioe. Non aūt ipe occidit q̄ mīsteriū debet iubenti: sicut admīniculū gladius ē utēti. et ideo neq̄q̄ contra hoc p̄ceptū feceīt quo dictū est non occides: q̄ deo auctore bella gesserunt: aut personam gerentes publicę potestatis: ꝑm eius leges hoc ē iustissimę rōnis impio sceleratos morte puniērūt. Et Abraam nō solū non ē culpatus crudelitatis ānīme: uerū etiam laudatus est nomīne pietatis: q̄ uoluit filium nequaq̄ sceleratę sz obediēter occidere. Et merito quęrit utrū pro iussu dei sit habendū qđ Iepte filiam quę p̄ī occurrit occidit: cū se immolaturū deo id uouisset qđ redeūti de prelio uictori p̄mitus occurrisset. Nec Sampson aliter excusatur q̄ seip̄m cum hostibus ruina dom⁹ oppressit: nisi quia spūs latēter hoc iusserat q̄ per illū miracula faciebat. Capitulū.xxii.

HIs ergo exceptis quos ul' lex iusta generaliter: ul' ipe fons iustitię de⁹ specialiter occidi iubet: q̄squis hoiem ul' seip̄m uel quemlibet occiderit: homicidii crīmīne īnnectitur. Et q̄cūq; hoc īm seip̄is perpetraueīt: animi magnitudie fortasse mirandi nō sapientię sanitate laudandi sunt. Quanq̄ si rōez diligētius consulas: nec ipa quidem animi magnitudo recte noīatur: ubi quisq; nō ualendo tolleraī: uel quęq; aspera: ul' aliena peccata: seip̄z īnteremerit. Magis enim mens īnfirma deprehendī: quę ferre non pōt ul' durā sui corporis seruitutē: uel stultam uulgi opīonē. Maiorq; aius merito dicēdus est: qui uitam erūpnosam magis potest ferre q̄ fugere: et hūanū iudiciū maxieq; uulgare quod plerūq; caligīne erroris īnuoluitur: pre conscientię luce ac puritate contēpneī. Quāobrem si magis aīo fieri putādum est cum sibi homo īngerit mortem: ille potius Theobrotus īn hac animi magnitudīne repitur: quē ferunt lecto Platonis libro ubi de īmortalitate animę disputauit: se p̄cipitē dedisse de muro. atq; ita ex hac uita emigrasse ad eam quā credidit esse meliorē. Nichil.n. urgebat aut calamitatis aut crimīs: seu uerū seu falsum: qđ non ualendo ferre se auferret: sed ad capessēdam mortez atq; ad hui⁹ uitę suauia uīncula rumpenda: sola affuit animi magnitudo. Quod tñ magnę potius factū esse q̄ bene: testis ei potuit esse Plato ipe quē legerat: qui ꝑfecto id precipue potissimūq; fecisset uel etiaz p̄cepisset: nisi ea mēte qua īmortalitatem aię uidit: neq̄q̄ faciendū q̄n etiā prohibendum eē iudicasset. Ar.n. multi se īnteremeīt: ne īm man⁹ hostiū puēirēt. Non mō quęrimus utrū sit factū: sz utrū fuerit faciendum. Sana q̄ppe ratio etiaz exēplis añponēda est: cui q̄dez et exēpla concordāt. sed illa quę tanto digniora sunt īmitatiōe: q̄to excellēnora pietate. Non feceīt p̄īarchę: nō ꝓphę: nō aplī. quia & ipe dñs xr̄istus q̄ñ eos qui persequutionē paterētur fugere admonuit de ciuitate īm ciuitatem: potuit admonēī ut sibi manus īnferrēt: ne īm man⁹ psec̄t̄rū peruēirent. Porro si hoc ille nō iussit aut monuit: ut hoc mō sui ex hac uita emigrarent: q̄bus mīgrātibus se mansiones ęternas p̄paraturū esse ꝓmīsit: quelibet exēpla ponāt gentes quę ignorāt deuz: mānifestum est hoc non licere colentibus unum uerū deum. Capitulū.xxiii.

SEd tñ etiam illi pręter Lucreciam de qua supra satis quod uidebaī dixim⁹ nō facile repereunt de cui⁹ aucte prescribant: nisi illū Catonez qui se utice occidit: non q̄a solū id fecit: sed quia uir doctus & ꝓbus habebaī: ut merito putetur recte etiam fieri potuisse: uel posse quod fecit. De cui⁹ facto quid potissimuz

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dicam: niſi q̄ amici eius docti q̄dam uiri qui hoc fieri prudẽtius diſſuadebãt: imbecillioris q̃ fortioris animi facimus eſſe cenſueṙt: quo demonſtrareṫ nõ honeſtas turpia p̄cauens: ſed infirmitas aduerſa non ſuſtinẽs? Hoc & ipe Cato in ſuo cariſſimo filio iudicauit. Nam ſi turpe erat ſub uictoria Caeſaris uiuere: cur autor huiꝰ turpitudinis peior filio fuit: quẽ de Cęſaris benignitate oia ſperare p̄cepit? cur nõ & illũ ſecũ coegit ad mortẽ? Nã ſi eũ filiũ qui contra imperium in hoſtem pugnauerat: etiã uictorem laudabiliter torquatus occidit: cur uictus uicto filio pepercit Cato: qui nõ pepercit ſibi? An turpius erat contra impiũ eſſe uictorez: q̃ contra decus ferre uictorẽ? Nullo mõ igr̃ Cato turpe eẽ iudicauit ſub uictore Cęſare uiueṙ. Alioqn ab hac turpitudie paterno ferro filiũ liberaret. Quid ẽ ergo niſi q̄ filiũ q̃ũ amauit cui parci a Cęſar̃ et ſperauit & uoluit: tantũ glorię ipius Cęſaris ne ab illo etiam ſibi parceṙet ut ipſe Cęſar dixiſſe fertur inuidit: aut ut aliqd nos mitius dicamus erubuit?

NOlunt aũt iſti Ca.xxiiii.
contra quos agimus: ut ſcm uiruz Iob qui tam horrẽda mala in ſua carne perpeti maluit: q̃ illata ſibi morte oibus carere cruciatibus: uł alios ſcõs ex nr̃is lr̃is ſũma auc̃te celſiſſimos fideq; digniſſimos: qui captiuitatẽ dn̄ationẽq; hoſtiũ ferre: q̃ ſibi necẽ ueq; inferre maluerint Catoni p̄feramus. Sed ex lr̃is eoz eũdez illũ Marco Catoni Marcũ Regulũ prę-feramus. Cato. n. nũq̃ Caeſarem uicerat cui uictus dedignatꝰeſt ſubici: et ne ſubiceretur a ſeipo elegit occidi. Regulus autẽ poenos iã uicerat: impioq; romano romanus Impator nõ ex ciuibus dolendã: ſed ex hoſtibus laudandam uictoriam reportauerat. ab eis tamen poſtea uictus maluit eos ferre ſeruiẽdo: q̃ eis ſe auferr̃ moriendo. Proinde ſeruauit et ſub carthagineſium dn̄atione pacientiam: et in romanoz dilectiõe conſtãnã: nec uictũ auferens corpꝰ ab hoſtibus: nec inuictuz aim a ciuibus. Nec q̄ ſe occidere noluit: uitę huiꝰ amor̃ fecit. hoc ꝓbauit cũ cauſa promiſſi turiſq; iurãdi ad eoſdez hoſtes: quos grauius in ſenatu uerbis q̃ in bello armis offenderat: ſine ulla dubitatione r̃meauit. Tantꝰ itaq; uitę huiꝰ cõtẽptor: cum ſeuientibus hoſtibus per quaſlibet pęnas eã finire: q̃ ſe ipe pimere maluit: magnum ſcelus eſſe ſi ſe homo interimat proculdubio iudicauit: inter ſuos oẽs laudabiles: et uirtutis inſignibꝰ illuſtres uiros nõ ꝓferũt romãi meliorem: quem neq; fęlicitas corrupit: nã in tãta uictoria pauprimꝰ permanſit: nec infęlicitas fregerit: nã ad tanta exitia reuertit intrepidus. Porro ſi fortiſſimi & clariſſimi uiri terrenę p̄ię defẽſores: deorũq; licet falſoz non tñ fallaces cultores: ſz ueraciſſimi etiaz inimitores: qui hoſtes uictos more ac iure belli ferire potuerũt. Hi ab hoſtibus uicti ſeipos ferir̃ noluer̃t: et cuz mortem minime formidarent: uictores tñ dnos ferr̃ q̃ eam ſibi inferre maluer̃t: q̃to magis chriſtiani uerũ deũ colẽtes: et ſuperną p̄ię ſuſpirantes ab hoc facinore temperabunt: ſi eos diuina diſpoſitio uel probãdos uel emendandos ad tempus hoſtibꝰ ſubiugauerit: quos i illa hũilitate non deſerit qui ꝓpter eos humiliter altiſſimus uenit: p̄ſertim quos nullius militaris poteſtatis uel talis militię iura conſtringũt ipm hoſtem ferr̃ ſupatum? Quis ergo tam malus error obrepit ut homo ſe occidat: uel quia i euz peccauit: uł ne in eũ peccet inimicus: cũ uł peccatorem uel peccaturũ ipſum occidere non audeat inimicum? Capitulũ. xxv.

AT. n. timẽdum eſt & cauendũ: ne libidini hoſtili ſubditum corpus illecebroſa uoluptate aium allicias conſentire peccato. Proinde inquit nõ iam

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

propter alienũ: sed ꝓpter suũ peccatuꝫ: anteq̃ hoc qsq; cõmittat se debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciat aĩus: ut cõsentiat libidini carnis suę aliena libidine cõcitatę: q deo potius eiusq; sapię: q̃ corporis concupiscentię subiectus est. Verũtñ si detestabile facinꝰ & dãnabile scelus est etiã seipm hoĩem occidere: sicut ueritas mãifesta ꝓclamat: qs ita desipiat ut dicat: iam nũc peccemus ne forte postea peccemus? Iam nũc perpetremꝰ hõicidium: ne forte postea incidamus in adulteriũ? Nonne si tm̃ dñatur iniqtas: ut nõ inocẽtia sꝫ potius peccata eligant̃: satius est incertũ pro futuro adulteriuꝫ: q̃ certũ de p̃senti hõicidiũ? Nõne satius est flagiciũ cõmitter̃ qd̃ pęnitẽdo sanet̃: q̃ tale facinus ubi locus salubris pęnitẽtię non r̃linquitur? Hoc dixi ꝓpter eos uel eas: quę nõ alieni sꝫ ꝓp̃i peccati deuitãdi cã: ne sub alterius libidine etiã excitatę suę forte consentiant: uim sibi q̃ moriant̃ inferẽdam putant. Cęterũ absit a mente x̃ana quę deo suo fidit: in eoq; spe posita eius adiutorio nititur: absit inq̃ ut mens talis cuiuslibet carnis uoluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa cõcupiscẽtialis ĩobediẽtia quę adhuc in membris moribundis habitat: pręter nr̃ę uolũtatis legem q̃i lege sua mouet̃: q̃tomagis absq; culpa est in corpore non consentiẽtis: si absq; culpa est in corpore dormientis? Capitulũ.xxvi.

SEd quędam inqunt sanctę fęminę tpre persequutiõis ut ĩsectatores suę pudicicię deuitarẽt: in rapturũ atq; necaturũ se fluuiũ ꝓiecerũt: eoq; modo defũctę sunt: earũq; martiria ĩ catholica ecclesia ueneratõe cęleberrima freq̃tant̃. De his nil temer̃ audeo iudicar̃. utrũ.n. ecclesię aliqbus fide dignis testificatõibꝰ ut eoꝝ memoriã sic honoret diuina persuaserit auctas nescio. et fieri põt ut ita sit. Quid si.n. hoc fecerũt non humãitus deceptę: sed diuinitus iussę: nec errãtes sed obedientes? sicut de Sampson aliud nobis fas nõ est credere. Cum aũt deus iubet: seq; iubere sine ullis ambagibus intimat: qs obedientiam in c̃men. uocet? quis obsequiũ pietatis accuset? Sed non ideo sine scelere facit qsquis deo ĩmolare filiũ decreuerit. Sed hoc Abraam etiam laudabiliter fecit. Nam & miles cũ obediens potestati sub q̃ legitime constitutꝰ est hoĩem occidit: nulla ciuitatis suę lege reus est hõicidii. ĩmo nisi fęcerit: reus est imperii deserti atq; contẽpti. quod si sua spõte atq; auctoritate fecissꝫ: crimẽ effusi humani sanguinis incidisset. Itaq; unde punitur si fecit iniussus: inde puniet̃ nisi fecerit iussus. Quod si ita ẽ iubẽte Impator̃: q̃to magis iubẽte creator̃? Qui ergo audit nõ licere se occidere: faciat si iussit cuiꝰ nõ licet iussa contẽpnere. Tantũmõ uideat utrum diuina iussio nullo nutet incerto. nos ꝑ aurẽ consciãm cõuenimꝰ: ocultoꝝ nobis iudiciũ non usurpamus. Nemo scit quid agat̃ in hoĩe nisi spiritus hominis qui in ipo est. Hoc dicimus: hoc asserimus: hoc mõis om̃ibꝰ approbamꝰ: neminem spontaneã mortem sibi inferre debere: uelut fugiendo molestias tpales ne incidat in perpetuas. Neminẽ aliena peccata: ne hoc ipo incipiat hẽre grauissimum ꝓp̃um: quẽ nõ polluebat alienũ. Neminem ꝓpter sua peccata pręterita: propter quę magis hac uita opus est ut possint pęnitendo sanari. Neminẽ uelut desiderio uitę melioris quę post mortem speratur: qa reos suę mortis melior post mortem uita nõ suscipit. Ca.xxvii.

REstat una cã de qua dicer̃ cęperã: qua utile putat̃ ut se qsq; occidat: scilicet ne irruat in peccatũ ul' blãdiente uoluptate: uel dolore seuiente. quã cãm si uoluerimꝰ admitter̃: eo usq; progressa ꝑuẽiet: ut hortãdi sint hoĩes tũc se potiꝰ interimere: cũ lauacro scę regeneratiõis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ablu ti. uniuersoꝝ ꝛmissionez acceperint peccatoꝝ. Tunc.n.tp̄us est cauendi oia futura peccata: cū sūt oia deleta p̄terita. Quod si morte spontanea recte fit: cur non tūc potissimū fit? Cur baptizat9 sibi quisq; parcit? Cur liberatum caput tot rursus uitę hui9 periculis inserit: cum sit facillimę potestatis illata sibi nece oīa deuitare? cū sēptuz sit. Qui amat piculū incidit in illud. Cur ergo amātur tot & tanta pricula: uel certe etiā si nō amanē suscipiunē: cur manet in hac uita cui abscedere licitum est? An uero tam insulsa peruersitas cor euertit & a consideratōe ueritatis auertit: ut si se quisq; interimeē debet ne uni9 captiuātis dñatu corruat in peccatū: uiuēdum sibi existimet ut ip̄z perferat mūdum p oēs horas tēpratōib9 plenū: et talibus qualis sb uno domino formidatur: et innumerabilibus cęteris sine qbus hęc uita nō ducitur? Quid igr̄ cause est cur in eis exhortatiōibus tpra consumamus: qbus baptizatos alloq̄do studemus accēdere: siue ad uirginalem integritatez: siue ad continentiā uidualem: siue ad ip̄am thori cōiugalis fidem: cuz hēamus meliora & ab omib9 peccādi periculis ꝛmota cōpendia. ut quibuscūq; post ꝛmissionē recentissimam peccatoꝝ: arripiendam mortem sibiq; ingerēdam persuadere potuerimus eos ad dominū sanctiores puriores q; mittamus? Porro si quisq; hoc aggdiendū atq; persuadēduz putat: nō dico desipit: sed insanit. Quatandem fronte hōi dicit. Interfice te: ne paruis tuis peccātis adicias graui9: duz uiuis sub dño barbaris morib9 impudico: q non pōt nisi sceleratissime dicer̄. Interfice te peccatis tuis oībus absolutis: ne rursus talia uel etiā peiora cōmittas duz uiuis in mūdo tot impuris uoluptatib9 illecebroso: tot nephandis crudelitatib9 furioso: tot erroreb9 et terroreb9 inimico? Hoc quia nephas est dicere: nephas est profecto se occidere. Nam si hoc sponte faciendi ulla cā iusta eę posset: ꝓculdubio iustior q̄ ista non eet. Quia uero nec ista est: ergo nulla est. Non itaq; uobis o fideles xp̄i sit tędio uita uīa: si ludibrio fuit hostib9 castitas uīa. habetis magnā uerāq; consolationē: si fidam conscientiā ꝛmittis nō uos consensisse peccatis eoꝝ; qui in uos peccare permissi sunt.

QVod si forte cur permissi sunt quęritis: alta qdem ē ꝓuidētia creatoris mūdi atq; rectoris: et inscrutabilia sūt iudicia eius: et inuestigabiles uię eius. Verumtñ interrogate fideliter aīas uīas: ne forte de isto integritatis & continentię uel pudicicię bono uos inflaci9 extulistis: et hūamis laudib9 delectatę in hoc etiā aliqbus inuidistis. Non accuso qđ nescio: nec audio qđ uob̄ interrogata corda uīa respondent. tñ si ita esse ꝛspōderint: nolite mirari hoc uos amisisse unde hōib9 placere gestistis: illđ uobis ꝛmansisse quod ostendi hōibus nō potest. Si peccātib9 nō consensistis: diuię gr̄ę ne amitteret diuinū accessit auxilium: humane glię ne amaret humanum successit obprobriū: i utroq; cōsolamini pusillanimes. illic ꝓbate: hinc castigate. illinc iustificate: hinc emēdate. Quarum uero corda interrogata ꝛspōdent nunq̄ se de bono uirginitatis: uel uiduitatis: ul cōiugalis pudicicię supbisse: sz hūilibus cōsentiendo de dono dei cū tremore exultasse: nec inuidisse cuiq̄ paris excellentiaz sanctitatis & castitatis: sz hūana laude postpōita: quę tāto maior deferri solet: q̄to ē bonū rarius qđ exigit laudē: optasse potius ut earū amplior numer9 eet: q̄ ut ipe in paucitate āpli9 eminer̄et. Nec iste qdem quę tales sūt: si eaꝝ quoq; aliquas barbarica libido cōpressit: permissum hoc esse causent̄: nec ideo credāt deū ista negligē: qa permittit qđ nemo impune committit. Quędam enim ueluti

Quere retro in Psalmis foleo vbi ad hē signum Δ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

pondera malarũ cupiditatũ: et ꝑ occultũ diuinũ pręsens iudicium relaxantur: et mãifesto ultimo r̃seruãtur. Fortassis aũt istę quę bene sibi sũt conscię: nõ se ex isto castitatis bono cor inflatum extulisse: et tamẽ uim hostilem in carne perpessę sũt: hẽbant aliquid latentis infirmitatis: quę posset in supbię fastũ si hanc hũilitatem in uastatiõe illa euasissent extolli. Sicut ergo q̃dam morte rapti sunt ne malitia mutaret intellectũ eoꝝ: ita q̃ddã ab istis ui raptuꝫ est: ne ꝓsperitas mutaret modestiam earum. Vtrisq; igr̃ quę de carne sua ꝙ turpẽ nullius eẽnt ꝑpessę cõtactũ: uel iam supbiebant: uel superbire si nec hostiũ uiolẽtia contrectatę eẽnt forsitan poterãt: nõ ablata ẽ castitas: sꝫ hũilitas ꝑsuasa. Illarũ tumori occursũ ẽ manẽti. istarũ occursum est ĩminẽti. Quãq̃ et illd̃ non sit tacẽdum: ꝙ quibusdam quę ista ꝑpessę sunt: potuit uideri cõtinẽtię bonũ in bonis corpalibus deputãdum: et tũc manere si nulli⁹ libidine corp⁹ attrectaretur: non aũt esse põitum ĩ solo adiuto diuinitus robore uolũtatis: ut sit sãctũ et corpus & spũs: nec tale bonũ esse qd̃ inuito animo possit auferri: qui error eis fortasse sublatus est. Cum.n. cogitant q̃ conscientia deo ꝑuierint: et fide incõcussa non de illo sentiunt ꝙ ita sibi seruientes eũq; ita inuocantes deserere ullo modo potuerit: q̃tumcũq; illi castitas placeat dubitar̃ nõ possũt. uident eẽ consequens neq̃q̃ illũ fuisse ꝑmissurũ ut hęc acciderẽt sanctis suis: si eo mõ ꝑire possꝫ sanctitas quam contulit eis & diligit in eis.

HAbet itaq; oĩs Ca.xxix.
familia sũmi et ueri dei cõsolatõeꝫ suã non fallacẽ: nec in spe rerũ nutantiũ uel labentium constitutã: uitãq; etiã ipãꝫ tꝑalem minime pęnitẽdã in qua erudit̃ ad ęternã: bonisq; terrenis tãq̃ ꝑegrina utitur nec capitur: malis aũt ꝓbat̃ aut emendatur. Illi uero qui probitati eius insultant: eiq; dicũt cum forte in aliqua tꝑalia mala deuenerit: ubi ẽ deus tuus? Ipsi dicant. Vbi sunt dii eorũ: cum talia paciant̃ pro q̃bus euitãdis eos ul' colũt uel colẽdos eẽ contẽdũt? Nã ista r̃ndet. deus meus ubiq; pręsens est ubiq; tot⁹: nusq̃ inclusus: qui possit adesse secretus: abeẽ nõ mot⁹. Ille cũ me aduersis r̃b⁹ exagitat: aut merita examĩat: aut peccata castigat: mercedemq; mihi ęternam pro tolleratis pie malis tempalibus seruat. Vos aũt qui estis cũ q̃bus loqui dignum sit saltem de diis ur̃is: q̃to magis de deo meo qui terribilis est super om̃es deos? qm̃ oẽs dii gentium dęmonia: dñs auteꝫ cęlos fecit. Si Nasica ille Scipio quondã pontifex uester uiueret: quẽ sub terrore belli punici in suscipiendis Frigiis sacris cũ uir optim⁹ quęreret̃ uniuersus senat⁹ elegit: cui⁹ os fortasse nõ auderetis aspicere: ipẽ uos ab hac ĩpudẽtia cohiberet.

CVr.n. afflicti Capitulũ.xxx.
r̃bus aduersis de tꝑib⁹ quęrimini christianis: nisi q̃a ur̃am luxuriã cupitis habere securã: et perditissimis moribus r̃mota oĩ molestiarũ aspitate diffluere? Neq;.n. ꝓpterea cupitis hr̃e pacẽ et om̃i genere copiarũ abundare: ut his bonis honeste utamini: hoc ẽ modeste: sobrie: tempanter: pie: sed ut infinita uarietas uoluptatũ insanis effusiõibus exq̃rat̃: secũdisq; rebus ea mala oriant̃ in moribus: quę seuientib⁹ peiora sunt hostibus. At ille Scipio põtifex uester: ille iudicio tocius senat⁹ uir optim⁹ istã uob̃ metuẽs calamitatẽ: nolebat emulam tũc imperii romãi Carthaginem dirui. et decernẽti ut dirueret̃ contradicebat Catoni: timẽs infirmis aĩs hostem securitatem: et tanq̃ pupillis ciuib⁹ idoneũ tutorẽ necessariũ uidens esse terrorem. Nec eum sententia fefellit. re ipa ꝓbatũ est q̃uerũ diceret. Deleta q̃ppe Carthagine: magno scilicet terror̃. ro. rei. pub. depulso & extincto:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tãta de reb9 ꝓsperis orta mala continuo subsequuta sunt: ut corrupta diruptaq; cõcordia: ꝑpus senis cruẽtisq; sedinõib9: deinde mox malarũ cõnexiõe causarũ: bellis etiã ciuilibus tãtę strages ederent: tãtus sanguis effũderet: tãta cupiditate ꝓscriptionũ ac rapinarũ ferueret imãitas: ut romãi illi quita integrioꝝ mala metuebant ab hostibus: ꝑdita integritate uitę crudeliora paterẽtur a ciuibus. eaq; ipa libido dñandi quę inter alia uicia generis hũani immoderatior inerat uniuerso po.ro: postea q̃ in paucis potentioribus uicit: obtritos fatigatosq; ceteros etiam iugo seruitutis oppressit. Ca.xxxi.

NAm quãdo illa quiescerent in supbissimis mẽtib9: donec cõtinuatis honoribus ad ptãtem regiam puenirent ambitio. Honoꝝ porro continuandoꝝ facultas nõ eẽt: nisi ambitio prȩualeret. mime aũt ꝑualeret ãbitio: nisi ĩ populo auaricia: luxuria: corrupto. Auar9 uero luxuriosusq; popul9 secũdis reb9 effectus est: q̃s Nasica ille prudẽtissime cauẽdas esse censebat: qñ ciuitatẽ hostiũ maxiaꝝ: fortissimã: opulẽtissimã nolebat auferri. Vt timore libido premerẽt: libido ꝑsa non luxuriaretur: luxuriaq; cohibita nec auaricia crassaretur: quibus uiciis obseratis ciuitati utilis uirtus floreret et creseeret: eiq; uirtuti libertas cõgrua ꝑmaneret. Hinc etiam erat: et ex hac prouidentissima patrię caritate uemebat: ꝙ ideꝝ ipe uester põtifex maxim9 a senatu tpris illius qđ sępe dictũ est electus: sine ulla sentẽtiarũ discretione uir optimus: caueã theatri senatũ construẽ molientẽ ab hac dispõitõe et cupiditate cõpescuit: persuasitq; oõne grauissima: ne grȩcam luxuriam uirilibus priȩ moribus paterent obrepẽ: et ad uirtutẽ labefactãdã eneruandãq; romanã: pegrinę consentiẽ nequinę: tm̃q; auctę ualuit: ut uerbis ei9 cõmora senatoria ꝓuidẽtia: etiã subsellia qbus ad horã congestis in ludorum spectaculo iam uti ciuitas ceperat: demceps prohiberet apponi. Quanto studio iste ab urbe roma ludos ipsos scenicos abstulisset: si auctoritati eorũ quos deos putabat rĩsistẽ auderet: quos eẽ noxios demoẽs nõ itelligebat. aut si itelligebat: placãdos etiã ipe potius q̃ contẽpnẽdos deos existimabat. Nondum enim fuerat declarata gentibus supna doctrina: quę fide cor mũdãs ad cęlestia ul' supcęlestia capescenda hũili pietate hũanũ mutaret affectũ: et a dñatu superboꝝ demonum liberaret. Capitulum. xxxii.

VErũtamen scitote qui ista nescitis: et qui uos ista nescire dissimulatis aduertite: q aduersus liberatorẽ a talib9 dñis murmuratis: ludi scenici: spectacula turpitudinũ: et licentia uanitatũ non hoim uiciis: sed deorũ uoꝝ iussis romę instituta sũt. Tollerabili9 diuios honoꝝs deferretis illi Scipioni: q̃ deos etusmodi coleretis. neq;. n. erant illi dii suo põtifice meliores. Ecce attendite si mens tam diu potatis erroribus ebria uos aliqd sanũ considerare pmittit. Dii ꝓpter sedandaꝝ corporũ pestilentiam ludos sibi scenicos exhiberi iubebant: pontifex autẽ ꝓpter aioꝝ cauendam pestilentiam ipam scenã construi ꝓhibebat. Si aliqua luce mẽtis aium corpi ꝑponitis: eligite quẽ colatis. Neq;. n. & illa corporuꝝ pestilentia ideo conqeuit: quia populo bellicoso & solis antea ludis circẽsibus assueto ludorum scenicoꝝ delicata subintrauit insania: ſ; astutia spũum nephandoꝝ ꝑuidens illã pestilẽtiam iam fine debito cessaturam: aliam longe grauiorem qua plurimum gaudet: ex hac occasione nõ corporibus sed moribus curauit immittẽ. quę aias miseroꝝ tantis obcęcauit tenebris: tãta deformitate fedauit: ut etiã modo quod incredibile forsitan erit si a nris posteris audietur: romana urbe uastata: quos

Quere in primo libro ꝓ
rubrum Capitulum in tali signo E

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

pestilẽtia illa possedit atq; inde fugientes Carthaginẽ peruenire potuerũt: in theatris quotidie certatim pro histrionibus insanirent. Capitulum.xxxiii

O Mentes amẽtes: quis est hic tant⁹ nõ error sz furor: ut exiciũ uestrũ sicut audiuimus plãgẽtibus orientalibus populis: et maximis ciuitatib⁹ in remotissimis terris publicũ luctũ meroremq; ducẽtib⁹: uos theatra quęrẽtis: ĩtraretis: ĩpleretis: et multo ĩsaniora q̃ fuerint antea faceretis? Hanc aĩorum labem ac pestem: hãc ꝓbitatis & honestatis euersionẽ uobis Scipio ille metuebat: quando construi theatra ꝓhibebat: quãdo rebus prosperis uos facile corrumpi atq; euerti posse cernebat: qñ uos ab hostili terrore securos esse nolebat. Neq; enim censebat ille fęlicem esse rempublicam stãtib⁹ męnibus: ruẽtibus morib⁹: sz in uobis plus ualuit qđ dęmones impii seduxerunt: q̃ qđ hoĩes prouidi pręcauerũt. Hinc est ꝙ mala quę facitis uob̃ imputar̃ nõ uultis: mala uero quę patimini x̃anis tẽporib⁹ ĩputatis. neq;.n. in ur̃a securitate pacatã rempublicam: sz luxuriã quęritis impunitam: qui deprauati rebus ꝓsperis: nec corrigi potuistis aduersis. Volebat uos ille Scipio terreri ab hoste ne in luxuriã flueretis: uos nec contriti ab hoste luxuriam repręssistis. perdidistis utilitatem calamitatis: & miserrimi facti estis: & pessimi permansistis. Cap.xxxiiii.

ET tñ quod uiuitis dei est. q uobis parcẽdo admonet ut corrigamini pęnitendo. q uobis eciã ĩgratis pręstitit: ut uel sub noĩe seruorũ eius: uel in locis martirũ eius hostiles manus euader̃tis. Romulus et Remus asylum constituisse perhibent̃: quo qsqs confugeret ab omni noxa liber eẽt: augere quęrẽtes creandę multitudĩem ciuitatis. Mirãdũ ĩ honorẽ xristi ꝓcessit exemplũ. hoc constituerũt euersores urbis: quod instituerãt antea cõditores. Quid aũt magnũ si hoc fecer̃t illi ut ciuiũ suoꝝ numerus suppleretur: quod fecer̃t isti ut suoꝝ hostiũ numerositas ꝟuar̃tur? Hęc et alia siqua uberius & commodius potuerit rñdeat inimicis suis r̃dẽpta familia dñi christi: et per̃grina ciuitas regis xp̃i. Cap.xxxv.

MEeminerit sane ĩ ip̃is ĩimicis later̃ ciues futuros. ne infructuosuz uel apud ip̃os putet: ꝙ donec perueniat ad confessos portat infensos. sicut ex illorũ numero eciã dei ciuitas habet secũ q̃diu peregrinat̃ in mundo cõnexos cõmuniõe sacramẽtoꝝ: nec secum futuros in ęterna sorte scõꝝ: qui partim in occulto partim in aperto sunt. Qui eciã cũ ip̃is inimicis aduersus deũ cui⁹ sac̃mentũ gerũt murmurare nõ dubitãt. mõ cũ illis theatra: modo ecclĩas nobscũ replentes. De correctione aũt quorũdam eciã taliũ multo min⁹ est desperandũ: si apđ apertissimos aduersarios prędestinati amici latitant: adhuc ignorati etiã sibi. Perplexę q̃ppe sunt istę duę. C. in hoc sęculo inuicem q̃a ꝑmixtę: donec ultimo iudicio dirimant̃: de quarũ exortu & procursu & debitis finib⁹: qđ dicendũ arbitror q̃tũ diuinit⁹ adiuuabor expediam: propter gloriam ciuitatis dei quę alienis a cõtrario comparatis clarius eminebit. Ca.xxxvi.

SEd adhuc quędã mihi dicenda sũt aduersus eos qui romãę reipub. clades in r̃ligionẽ nr̃am r̃ferũt: quia diis suis sacrificar̃ ꝓhibẽt̃. Cõmemorãda.n. sunt quę & quãta occurrer̃ potuerũt: uel uidebũt̃ satis eẽ mala quę illa. C. ꝑtulit: uel ad eius impiuz ꝓuincię pertinentes: anteq̃ eoꝝ sacrificia ꝓhibita fuissent. qnę om̃ia ꝓculdubio nobis tribuerẽt: si iam uel illis clareret nr̃a religio: uel ita eos a sacris sac̃legis ꝓhiberet. Deinde demonstrandum est quos eoꝝ mores & quã ob cãm uerus deus ad augendũ imperium adiuuare dignatus est. in cui⁹ potestate

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sunt regna omnia. quanquam nihil eos adiuuerint hi quos deos putant: quin potius quantum decipiendo & fallendo nocuerint. Postremo aduersus eos dicetur qui manifestissimis documentis confutati atque deuicti: conantur asserere non propter uitę presentis utilitatem: sed propter eam quę post mortem futura est colendos esse deos. quę nisi fallor quęstio multo erit oposior & subtilior: disputatione dignior: ut & contra philosophos in ea disseratur: non quoslibet: sed qui apud illos excellentissima gloria clari sunt: et nobiscum multa sentiunt. scilicet de anime immortalitate: et quod deus uerus mundum condiderit: et de prouidentia eius qua uniuersum quod condidit regit. Sed quoniam & ipsi in illis quę contra nos sentiunt refellendi sunt: deesse huic officio non debemus: ut refutatis impiis contradictionibus: pro uiribus quas deus impartiet: asseramus ciuitatem dei ueramque pietatem et dei cultum in quo uno ueraciter sempiterna beatitudo promictitur. Hic itaque modus sit huius uoluminis ut deinceps disposita ab alio sumamus exordio.

AVRELII: AVGVSTINI: DE: CIVITATE DEI: LIBER: SECVNDVS.

Si racioni perspicuę ueritatis infirmus humanę consuetudinis sensus non auderet obsistere: sed doctrinę salubri languorem suum tanquam medicinę subderet: donec diuino adiutorio fide pietatis impetrante sanaretur: non multo sermone opus esset ad conuincendum quemlibet uanę opinationis errorem: his qui recte sentiunt & sensa uerbis sufficientibus explicant. Nunc uero quoniam ille est maior et tetrior insipientium morbus animorum: quo irrationabiles motus suos etiam post rationem plene redditam: quanta homini ab homine debetur: siue nimia cęcitate qua nec aperta cernuntur: siue obstinatissima peruicacia qua & ea quę cernuntur non feruntur: tanquam ipsam rationem ueritatemque defendunt: fit necessitas copiosius dicendi plerumque res claras: uelut eas non spectantibus intuendas: sed quodammodo tangendas palpantibus et contuentibus offeramus. Et tamen quis disceptandi finis erit & loquendi modus: si respondendum esse respondentibus semper existimemus? Nam qui uel non possunt intelligere quod dicitur: uel tam duri sunt aduersitate mentis: ut etiam si intellexerint non obediant: respondent ut scriptum est & loquuntur iniquitatem: atque infatigabiliter uani sunt. Quorum dicta contraria si totiens uelimus refellere: quotiens obnixa fronte statuerint non curare quid dicant: dum quocumque modo nostris disputationibus contradicant: quam sit infinitum & erumpnosum et infructuosum uides. Quamobrem nec teipsum mi fili Marcelline: nec alios quibus hic labor noster in xristi caritate utiliter ac liberaliter seruit: tales meorum scriptorum uelim iudices: qui responsionem semper desiderent: cum his quę leguntur audierint aliquid contradici: ne fiant similes earum muliercularum quas commemorat apostolus: semper discentes & ad ueritatis scientiam nunquam peruenientes.

Capitulum secundum.

SVperiore itaque libro cum de ciuitate dei dicere instituissem: unde hoc uniuersum opus illo adiuuante in manus sumptum est: occurrit mihi respondendum esse primitus eis: qui hęc bella quibus mundus iste conteritur: maximeque romanę urbis recentem a barbaris uastationem xpianę religioni tribuunt: qua prohibentur nephandis sacrificiis seruire demonibus: cum potius hoc deberent tribuere xpo: quod propter eius nomen contra institutum moremque bellorum eis quo confugerent religiosa et amplissima loca barbari libere prębuerunt: atque in multis famulatum debitum xristo: non solum uerum: sed etiam timore confictum sic honorauerunt: ut quod in eos belli iure fieri licuisset: illicitum sibi esse iudicarent. Inde incidit quęstio: cur diuina

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

beneficia et ad impios ingratosq; puenerint: et cur illa uidez dura que hostiliter facta sūt: pios cū ipiis piter afflixerint. Quam qōnem p multa diffusam: in huiꝰ eui quotidianis uel dei muneribus: uel hoīum cladibus: que qm̄ utraq; bene uel male uiuentibus: pmixte atq; indiscrete sepe accidūt: solet multos mouer̄: ut pro suscepti operis nccitate dissoluerē aliq̄tuz immoratus sum. maxīe ad consolandas scās feīas: et pie castas: in qbus ab hoste aliqd perpetratū est qd̄ intulit uerecūdie dolorem: et si non abstulit pudicicie firmitatem. ne peniteat eas uite: quas non est unde possit penitere nequitie. Deinde pauca dixi in eos q xanos aduersis illis r̄bus affectos: et precipue pudorē hūiliatarū femīarū q̄uis castarū atq; scārum: proteruitate impudētissima exagitant: cū sint neqssimi & irreuerentissimi longe ab eis ipis romanis degeneres: quorum preclara multa laudant̄ & lr̄arꝝ memoria celebrant̄: īmo illoꝝ glie uehementer aduersi. Romam quippe cura structā in ueterū auctāq; laboribꝰ: fediorē stātem fecerant q̄ ruentem. qn̄ qdem in ruina eiꝰ lapides & ligna: in istoꝝ aūt uita om̄ia non muroꝝ sed morum munimenta atq; ornamenta ceciderēt: cū funestioribꝰ eoꝝ corda cupiditatibus: q̄ ignibꝰ tecta illius urbis arderent. Quibus dictis primum terminaui librum: deinceps itaq; dicere institui: q̄ta mala ciuitas illa perpessa sit ab origine sua: siue apud seipsam: siue in prouinciis iam sibi subiectis: que omnia xane r̄ligiōi tribuerēt: si iam tūc euāgelica doctrina aduersus falsos & fallaces eoꝝ deos: testificatōe librima psonaret.

Memento aūt me ista Cap. iii.
cōmemorantē adhuc cōtra īpitos ager̄: ex quoꝝ impitia illd̄ quoq; exortū est uulgare puerbium. Pluuia defecit cā xp̄iani noīs. Sunt nāq; qui eorū studiis libalibus īstituti: amant hystoriam: qui facillime ista nouerūt. Sed ut nob̄ ineruditoꝝ turbas infestissimas redderent: se nosse dissimulant. atq; hoc apud uulgus affirmare nitūtur: clades qbus per certa interualla locoꝝ & tēpoꝝ genus hūanū oportet affligi: cā accidere noīs xp̄iani quod cōtra deos suos ingēti fama & preclarissima celebritate p cūcta diffūditur. Recolant ergo nobiscum: anteq̄ xristus uenisset in carne: anteq̄ eius nomē ea cui frustra īuident glia poplis innotesceret: qbus calamitatibꝰ res romāe multipliciter uarieq; contrite sunt. et ī his defēdāt si possunt deos suos: si ꝓpterea coluntur ne ista mala paciant̄ cultor̄s eoꝝ: quorū si qd nūc passi fuerint: nobis imputanda esse contendūt. Cur. n. ea que dicturꝰ sum permiserūt accidere cultoribꝰ suis: anteq̄ eos declaratū christi nomen offenderet: eorumq; sacrificia ꝓhiberet? primo ipos mores ne pessimos haberēt: q̄re dii eorū curare noluerunt? Capl̄m. iiii.

Deus. n. uerus eos a qbus non colebatur merito neglexit: dii aūt illi a quoꝝ cultu se ꝓhiberi hoīes īgratissimi cōquerunt̄: cultores suos ad bn̄ uiuendū quare nullis legibus adiuuerunt? Vtiq; dignum erat ut qūo isti illoꝝ sacra: ita illi istoꝝ uitā aut facta curarent. Sed r̄ndet̄ q uolūtate ꝓpa qsq; malus est. Quis hoc negauerit? Veruntamen pertinebat ad consultores deos: uite bone precepta non occultar̄ poplis cultoribus suis: sed clara predicatione preber̄: per uates etiā conuēire atq; arguer̄ peccātes: palā minari penas male agētibꝰ: premia r̄cte uiuētibꝰ polliceri. Quid unq̄ tale in deoꝝ illorum templis prompta & eminēti uoce cōcrepuit? Veniebamus nos etiam aliquādo adolescētes ad spectacula ludibriaq; sacrilegiorum: spectabamus arreptitios: audiebamꝰ simphoniacos: ludis turpissimis q diis deabusq; exhibebātur oblectabamur: celesti uirgini & Berechintie

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

deoꝝ matri oīum: ante cuiꝰ lecticam die solenni lauationis eius talia per publicū cantitabant̄ a neqssimis scenicis: q̄lia non dico mr̄em deoꝝ: sed mr̄em qualiūcunq; senatoꝝ: ul' quorūlibet honestoꝝ uiroꝝ: imo uero q̄lia nec matrē ipsoꝝ scenicorū deceret audire. Habet.n. quiddam erga parētes hūana uerecūdia: quod nec ipsa neqtia possit auferre. Illam ꝓinde turpitudinem obscenoꝝ dictorū atq; factoꝝ: scenicos ipos domi suę pro ludēdi causa coram mr̄ibus suis agere puderet: quam per publicū agebant coram deoꝝ matre: spectāte & audiente utriusq; sexus frequētissima multitudine. Quę si illecta curiositatę adesse potuit circūfusa: saltem offensa castitate debuit abire confusa. Quę sūt sacrilegia: si illa erāt sacra? Aut quę īqnatio si illa lauatio? Et hęc fercula appellabant̄: quasi cęlebraret̄ cōuiuium quo uelut suis epulis immunda dęmonia pascerētur. Quis.n. non sentiat cuius mōi spūs talibꝰ obscenitatibꝰ delectentur: nisi uel nesciens utrum oīno sint ulli immūdi spūs deoꝝ noīe decipiētes: uel talē agens uitam: in qua istos potius q̄ deū uerū & optet propicios & formidet iratos?

Capl'm.v.

NEquaq̄ istos qui flagiciosissimę cōsuetudinis uiciis oblectari potius q̄ obluctari student: sed illū ipm Nasicam Scipionē q uir optimꝰ a senatu electus est: cuiꝰ māibus eiusdem dęmoīs simulacrū susceptū est ī urbeniq; peruectū: hēre de hac re iudicem uellem. Diceret nobis utrū mr̄em suā tam optīe de republica uellet mereri: ut ei diuini honores decernerētur: sicut & gręcos et romanos aliasq; gētes constat qbusdam decreuisse mortalibus: quoꝝ erga se beneficia magni pēderant eosq; immortales factos: atq; in deoꝝ numerū receptos eē crediderāt: profecto ille tantā fęlicitatē suę mr̄i si fieri posset optaret. Porro si ab illo deinde quęreremus utrum inter eius diuinos honores: uellet illa turpia cęlebrari: nonne se malle clamaret ut sua mr̄ sine ullo sensu mortua iaceret: q̄ ad hoc d̄a uiueret ut illa libēter audiret? Absit ut senator populi romani ea mente prędītus qua theatrū ędificari ī urbe fortiū uirorum prohibuit: sic uellet coli matrē suam: ut talibꝰ dea sacris propiciaretur: qualibus mr̄ona urbis offēderetur. Nec ullo mō crederet uerecūdiam laudabilis fęminę ita in contrariū diuīitate mutari: ut honoribꝰ eā talibꝰ aduocarēt cultores sui: q̄libus cōuiciis in quēpiam iaculatis cū inter hoīes uiueret: nisi aures clauderet: seseq; subtraheret: erubescerent ꝓ illa et ꝓpinqui: et maritus: et liberi. Proinde talis mater deorū: qualem hēre matrem puderet quemlibet etiā pessimum uirum: romanas occupatura mētes quęsiuit optimū uirū nō quē monendo & adiuuādo faceret: sed quē fallēdo deciperet: ei silis de qua scriptū est. Mulier autē uirorum pręciosas aīas captat: ut ille magne īdolis animus: hoc uelut diuino testimonio sublimatus & uere se optimū existimās: uerā pietatem religionēq; non quęreret: sine qua omne q̄uis laudabile ingenium superbia uanescit & decidit. Quomō igr̄ nisi insidiose quęreret dea illa optimum uirū: cū talia querat in suis sacris: qualia uiri optimi abhorrēt suis adhibere conuiuiis?

Capitl'm.vi.

HInc ē q̄ de uita & moribꝰ ciuitatū atq; populoꝝ a qbus colebantur illa numina nō curarūt. ut tam horrēdis eos & detestabilibꝰ malis: non in agro et uitibus: non in domo atq; pecunia: non deniq; in ipo corpore qd̄ menti subdit̄: s; in ipa mente: in ipso rectore carnis aīo: eos impleri ac pessimos fieri sine ulla sui terribili prohibitiōe permicterent: aut si prohibebant: hoc ostēdatur potius: hoc probet̄. Nec nobis nescio quos susurros paucissimoꝝ auribꝰ anhelatos: et arcana

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uelut religione traditos iactent: quibus uitę ꝓbitas castitasq; discat̃: sed demonstrentur uel cõmemorentur loca talibus aliqñ conuenticulis consecrata: nõ ubi ludi agerentur obscenis uocibus & motibus histrionũ: nec ubi fugalia cęlebrarentur effusa oĩm licentia turpitudinum. et uere fugalia: sed pudoris et honestatis: ꝫ ubi ppli audirẽt qd dii p̃ceperẽt de cohibẽda auaricia: ambitione frangenda: luxuria r̃frenãda. ubi discerẽt miseri qd̃ discẽdu; Persius increpuit dicẽs· Discite o miseri et causas cognoscite rerũ· Quid sumus et quidnam uicturi gignimur ordo. Quis datus: aut mete q̃ mollis flexus et unde. Quis modus argenti: qd fas optare: qd asper. Vtile nũmus habet: patrię carisq; propinquis. Quantũ largiri deceat: quẽ te deus esse iussit. Et humana qua parte locatus es in re. Dicat̃ in qbus locis hęc docentiũ deoꝝ solebãt pręcepta r̃citari: & a cultoribꝰ eoꝝ pplis freq̃ter audiri: sicut nos oñdimꝰ ad hoc eccas institutas quaq̃uersum religio x̃ana diffunditur.

AN nobis forte Capl'm. vii.

ꝑhoꝝ scolas disputationesq; mẽorabunt? Primo hęc non romana ꝫ gręca sunt. aut si ꝓpterea iam romana quia & gręcia facta ẽ romana ꝓuincia: nõ deoꝝ pręcepta sunt ꝫ hoĩm inuenta. q ut cũq; conati sunt ingeniis acutissimis prędita rõcinãdo inuestigare qd in rerũ natura latitaret: quid in moribus appetendum eẽt atq; fugiendum: qd in ip̃is rõcinandi r̃gulis certa cõnexiõe traheret̃: aut quid non eẽt consequens ul' etiam repugnaret. Et qdam eoꝝ quędam magna q̃tum diuinitus adiuti sunt ĩuenerẽt: q̃tum autem hũanitus impediti sunt errauerẽt: maxĩe cum eoꝝ superbię iuste ꝓuidẽtia diuina r̃sisteret: ut uiam pietatis ab humilitate in supna surgentem etiã istoꝝ cõparatõe mõstraret: unde postea nobis erit in dei ueri dñi uolũtate disqrendi ac disserendi locus. Veruntamen si philosophi aliquid inuenerũt: qd̃ agendę bonę uitę beatęq; adipiscendę satis esse possit: q̃to iustius talibus diuini honores decernerẽt̃: q̃to melius & honestius in Platonis templo libri eius legerentur: q̃ intẽplis dęmonũ galli abscinderent̃: molles consecrarent̃: insani secarent̃: et qdqd aliud uel crudele ul' turpe: uel turpiter crudele: uel crudeliter turpe: ĩ sacris talium deoꝝ cęlebrari solet. Quanto satius erat ad erudiendaꝫ ad iustitiam iuuentutem: publice recitari leges deoꝝ: q̃ laudari ĩaniter leges atq; instituta maioꝝ? Om̃es. n. cultores taliũ deorum: mox ut eos libido perpulerit: feruenti ut ait Persius tincta ueneno: magis intuẽtur quid Iupiter fecerit: q̃ quid docuerit Plato uel censuerit Cato. Hinc apud Terensium flagiciosus adolescens spectat tabulam quandã pictã in pariete. ubi inerat pictura hęc. Iouem quo pacto Dane misisse aiunt in gremium quendam imbrem aureum: atq; ab hac tanta auc̃te adhibet patrociniũ turpitudini suę cum in ea se iactat imitari deũ. At quem deũ inquit? Qui tẽpla cęli sũmo sonitu concutit: ego homuncio non facerem id. Ego uero illud feci ac libens. Ca. viii.

AT. n. nõ tradunt̃ ista sacris deoꝝ: sed fabulis poetaꝝ. Nolo dicere illa mistica: q̃m ista theatrica esse turpiora. hoc dico ꝙ negantes cõuincit historia: eosdem illos ludos in qbus regnant figmenta poetarum: non per imperium obsequium sacris deorum suoꝝ intulisse romanos: ꝫ ip̃os deos ut sibi solenniter ederent̃: et honori suo consecrent̃: acerbe imperãdo & quodãmodo extorquendo fecisse. Quod in p̃mo libro bręui cõmẽoratione perstrinxi. Nam ingrauescente pestilentia: ludi scenici auc̃te pontificum romę p̃mitus instituti sunt. Quis igit̃ in agenda uita non ea sibi potius sectanda arbitret̃: quę actitant̃ ludis auc̃te diuina

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ínſtitutis: q̃ ea quę ſcripta tantur legibus
hũano conſilio, pmulgatis? Adulterum
Iouem ſi poetę fallaciter, pdiderunt: dii
utiq; caſti. quía tantuz nefas per hũanos
ludos confictũ eſt: nõ qa neglectum traſci
ac uíndicare debueſt. Et hęc ſũt ſcęnicoz
tollerabiliora ludorũ: comedię ſalicet &
tragedię. hoc eſt fabulę poetaruz agendę
ín ſpectaculis multa rerũ turpitudíne: ſz
nulla ſaltem ſicut alia multa uerborũ ob-
ſcęnitate cõpoſitę, quas enaz ínter ſtudia
quę honeſta ac liberalia uocantur pueri
legere et diſcere coguntur a ſembus.

QVid aũt hínc Capím .ix.
ſenſerínt romani ueteres: Cicero
teſtatur ín libris q̃s de republica ſcripſit,
ubi Scipio diſputans ait. Nunq̃ comedię
míſi cõſuetudo uitę pareretur probaſ ſua
theatris flagitia potuiſſent. Et greci qdã
antiquores uicioſę ſuę opíníonis quãdam
cõuenientiam ſuauerũt. apud quos fuit
enaz lege conceſſuz: ut qd uellet comedia
nomiatim uel de quo uellet diceret. Itaq;
ſicut ín eiſdem libris loquiſ Africanus:
quę illa nõ actigit: ul' potíus quę nõ uex-
auit: cui pepercit? Eſto populares hoíes
ímprobos ĩ republica ſeditioſos Cleonez
Cleofontem Hiperbolum leſit. patiamur
ínqt: et ſi huiuſmõi ciues a cenſore meliꝰ
eſt q̃ a poeta notari. Sed Periclen cum iaz
ſuę ciuitati maxima auctoritate plímos
ãnos domí et belli prefuiſſet: uiolari uer-
ſibus & eos agi ín ſcęna nõ plus decuit;
q̃ ſi Plautus ínquit noſter uoluiſſet; aut
Nenius Publio & Gneo Scipioní: aut
Ceciliꝰ Marco Catoní maledicer. Deínde
paulopoſt. Noſtrę ínqt cõtra .xii. tabulę
cũ p paucas res capite ſanxiſſent: ín his
hanc quoq; ſanctiendam putauerũt: ſi qs
actitauiſſet ſiue carmen condidiſſet quod
ínfamiã faceret: flagitiũ ue alteri pclare.
Iudiciis. n. magiſtratuũ diſceptatiõibus
legitimis propoſitam uitam non poetarũ
ingeniis hre debemus: nec, pbrũ audire:
niſi ea lege ut reſpõdere liceat et iudicio
defendere. Hęc ex Ciceronis quarto de
repub. libro ad uerbũ excerpenda arbi-
tratus ſum: nonnullis propter faciliorem
íntellectum uel prętermiſſis: uel paululũ
cõmutatis. Multũ. n. ad rem pertínet quã
molior explicare ſi potero. Dicit deínde
alia & ſic concludit hũc locũ. ut oſtẽdat
ueteribꝰ diſplicuiſſe romanis: uel laudari
quenq̃ ĩ ſcęna uiuũ hoíem uel uituperari.
Sed ut dixi hoc greci q̃q̃ ínuerecundíus
tñ cõuenientíus licere uoluerũt: cũ uiderẽt
diis ſuis accepta & grata eſſe opprobria.
non tantũ hoíum: uerũ & ipoz deorũ ín
ſcęnicis fabulis: ſiue a poetis eẽnt illa cõ-
ficta: ſiue flagitia eorũ uera cõmẽorarentẽ
& agerentur ín theatris: atq; ab eorum
cultoribus ut ſolo riſu ac nõ enã imitatõe
digna uiderentur. Nimis. n. ſuꝑbum fuit
famę parcer prícipũ ciuitatis & ciuíũ;
ubi ſuę famę parci numína noluerunt.
Nam quod affertur pro defenſione non
illa uera ín deos dici: ſz falſa atq; cõficta:
idipſuz eſt ſceleſtíus ſi pietatem conſulas
religionis. Si autem malignam dęmonum
cogites: qd aſtutíus ad decipiẽdum atq;
callidíus? Cũ. n. ꝑbrũ tacitur ín pncipẽ
patrię bonum atq; utilem: nõne tanto eſt
índignius q̃nto a ueritate remotíus: & a
uita illíus alienum? Quę igitur ſupplicia
ſufficiunt: cũ deo fit iſta tam nefaria tam
ínſignis íniuria? Capitlím .x.

SEd maligni ſpiritus quos iſti deos
putant: enaam flagitia quę non ad-
miſerũt de ſe dici uolũt. dum tñ hũanas
mẽtes his opiomibꝰ uelut retibus ĩducãt:
et ad prędeſtínatũ ſupplitiũ ſecũ trahãt.
ſiue hoíes iſta cõmiſerínt quos deos hẽri
uolũt qui hũanís erroribus gaudent: ꝑ
quibus enam ſe colendos mille nocendi
fallendiq; artibus ínterponũt: ſiue enam
nullorũ hoíum illa crimína uera ſint: quę
tñ de numínibus fingi libenter accipiũt
fallaciſſimi ſpũs: ut ad ſceleſta ac turpia

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

perpetrãda uelut ab ipſo cęlo traduci ín terras ſans idonea uideaẽ auctas. Cum igiẽ greci talium numínum ſeruos ſe eſſe ſenurẽt: ínter tot & tanta eoꝝ theatrica opprobria parcẽdum ſibi a poetis nullo modo putauerunt: uel diis ſuis etiam ſic conſimilari appetentes: uel metuentes ne honeſtiorẽ famam ipſi reqrendo & eis ſe hoc mõ prędrendo: illos ad iracundiam prouocarent. Capitulũ. xi.

AD hanc conuenientiam pertínet: qꝺ etiam ſcenicos auctores earũdem fabularũ non paruo ciuitatis ſuę honore dignos exiſtimarũt. Siqdem quod ín eo quoqꝫ de republica libro cõmemoratur: Heſchínes ciuis athenięnſis uir eloquẽtiſſimus: cũ adoleſcens tragedias actitauiſſꝫ rempublicã capeſſiuit: et Ariſtodemum tragicũ item auctorem maximũ de rbus pacis ac belli legatũ ad Philippum athenienſes ſępe miſerũt. Non. n. conſentaneũ putabaẽ: cũ eaſdeꝫ artes eoſdẽqꝫ ſcenicos ludos etiam diis ſuis acceptos uiderent: illos per quos agerẽtur ínfamiũ loco ac numero deputari. Hęc greci turpiter qꝺem: ſed ſane diis ſuis oíno congruẽter: qui nec uitam ciuiũ lacerandam linguis poetarũ & hiſtrionũ ſubtraheẽ auſi ſunt: a qbus cernebãt deoꝝ uitam eiſdem ipis diis uolentibus & libentiꝫ carpi: et ipos hoíes per quos iſta ín theatris agebanẽ quę numínibus qbus ſubditi erãt grata eẽ cognoueẽrt: nõ ſolũ minime ſpernẽdos ín ciuitate: uerũ etiã maxíe honorandos putauerunt. Quid. n. cauſę reperiri poſſẽt cur ſacerdotes honorarent. quía per eos uíctimas diis acceptabiles offerebant: et ſcenicos ꝓbroſos hẽrent: per quos illam uoluptatem ſiue honorem diis exhiberi petentibus: et niſi fieret iraſcentibus: eoꝝ admoniõe didicerãt. cũ pſertím Labeo quẽ huiuſcemõi rerũ periſſimũ pdicãt: numína bona a numínibꝰ malis iſta etiã cultus diuerſitate diſtínguat: ut malos deos ꝓpiciari cędibus & triſtibꝰ ſupplicationibꝰ aſſerat: bonos aũt obſeqis lętis atqꝫ iocũdis: qualia ſunt ut ipe ait ludi: conuiuia: lectiſternia. Quod totũ quale ſit poſtea ſi deus fauerit diligẽtius diſſeremus. Nũc ad rem prędrentẽ qꝺ attínet diſſeramꝰ. ſiue oĩbus oĩa tanqꝫ bonis pmixte tribuãtur: neqꝫ. n. eſſe decet deos malos cũ potius iſti qa ĩmundi ſunt ſpũs oĩes ſint mali: ſiue certa diſcretione ſicut Labeoni uiſũ ẽ: illis illa: iſtis iſta diſtribuãtur obſequia. Competentiſſime greci utroſqꝫ honore ducũt. et ſacerdotes per quos uictimę miniſtranẽ: et ſcenicos per quos ludi exhibẽtur. Ne uel oĩbꝰ diis ſuis ſi & ludi oĩbꝰ grati ſunt: ul' quod ẽ ĩdignius bis quos bonos putãt ſi ludi ab eis ſolum amanẽ: facere cõuincantur ĩiuriam. Capitulum. xii.

AT romãi ſicut ín illa de republica diſputatõe Scipio gloriaẽ: ꝓbris et ĩmeritis poetarũ ſubiectã uitã famãqꝫ hẽre noluerũt. capite etiã ſanctientes tale carmen cõdere ſiqs auderet. Quod ergà ſe qꝺem ſans honeſte cõſtituerũt: ſꝫ ergà deos ſuos ſuperbe & irreligioſe. Quos cũ ſcirent nõ ſolũ patienter: ſed etiã libenter poetarũ probris maledictiſqꝫ lacerari: ſe ponꝰqꝫ illos huiuſcemõi ĩmeritis ĩdignos eẽ duxerũt: ſeqꝫ ab eis etiã lege muniẽrt. illorũ autẽ iſta etiã ſacris ſolenitatibus miſcuerũt. Ita ne tandem Scipio laudas hanc poetas romãis negatã eſſe licẽtiam: ut cuiqꝫ opprobriũ ĩfligerẽt romanoꝝ: cum uideas eos nulli deorum pepercíſſe uiroꝝ. Ita ne pluris tibi habenda uiſa ẽ exiſtimatio curię ueſtrę qꝫ cęleſtis curię: capitolii ĩmo romę unius qꝫ cęli totius? ut linguã maledicã ín ciues tuos exercẽ poetę etiã lege ꝓhiberenẽ: et ĩ deos tuos ſecuri tanta cõuicia nullo ſenatore: nullo cenſoẽ: nullo ꝓncipe: nullo pontifice ꝓhibente iacularẽtur. Indignũ uidelicet fuit ut Plautus aut Nęuius Publio: et Gneo

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Scipiõi: aut Cecilio Marco Catoni maledíceret: et dignũ fuit ut Terentíus ur flagitio Iouis optimi maximi adoleſcentíum nequam cõcitaret. Ca. .xiii.

SEd reſponderet mihi fortaſſe ſi uíueret. Quomodo nos iſta impũita eſſe nollemus: quę ipi dii ſacra eſſe noluerũt: cũ ludos ſcęnícos ũ talia cęlebrantꝫ dictitantꝫ: actitantꝫ: et romanis moribus íuexerũt: et ſuis honoribus dicari exhiberiq; iuſſerũt. Cur ergo nõ hĩc magis ipi íntellecti ſunt nõ eſſe dii ueri: nec oĩno digni quibus diuínos honores deferret illa reſpublica. Quos enim coli mínime deceret mínimeq; oporteret: ſi ludos expeterent agendos cõuíciis romanorum: quõ queſo colendi putari ſunt: quomõ nõ deteſtandi ſpũs íntellecti: qui cupiditate fallendi ínter ſuos honores ſua cęlebrari crímina popoſcerũt. Itemq; romãi q̃ uis iam ſupſtitõne noxia pręmerentꝫ: ut illos deos colerent quos uídebant ſibi uoluiſſe ſcęnicas turpitudínes conſecrari: ſuę tamẽ dignitatis mẽores ac pudoris: auctores taliuꝫ fabularũ neq; q̃ bonorauerũt more greꝯ: ſed ſicut apud Ciceronem idem Scipio loquítur: cũ artiuꝫ ludicraꝫ ſcęnãq; totam ín ꝓbro ducerẽt: genus id hoĩum non modo honore cíuíũ reliquoꝫ carere: ſed etiaꝫ tribu amouerí notatõe cenſoria uoluerũt. Prędara ſane et romãis laudibus ãnumeranda prudentia. Sed uellem ſeipſã ſequęretur: ſe imitarẽ. Ecce. n. fcte quiſq; cíuíũ romãoꝫ eẽ ſcęnic9 elegiſſet: non ſolũ ei nullus ad honorem dabatur locus: uerũ etiã cenſoris nota tribũ tenerẽ propriã mĩme ſinebatur. O aĩm cíuitatis laudis auidũ germanęq; romanum. Sed reſpondeat mihi qua conſentanea ratõne homines ſcęnící ab oĩni honore pellunt: & ludi ſcęnici deoꝫ honoribus admiſcẽtur: illas theatrícas artes díu uirt9 romana nõ nouerat: quę & ſi ad oblectamentum uoluptatis humanę quęrerẽtur: et uício morum irreperent humanoꝫ: dii eas ſibi exhiberi petíuerunt. Quomõ g̃ abicitur ſcęnicus p quẽ colitur deus. Et theatricę illíus turpitudínis q̃ fronte notat̃ actor: ſi adorat̃ exactor. In hac controuerſia greci romaniq; concertant. greci putant recte ſe honorare hoĩes ſcęnícos: cũ colãt ludoꝫ ſcęnicoꝫ flagitatores deos. Romani uero hoĩbus ſcęnícis nec plebeiam tribum: quãto mínus ſenatoriam curiaꝫ dehoneſtari ſinunt. In hac diſceptatione hutuſcemõi rõcínano ſũmã qõnis abſoluit. Proponũt greci. Si dii tales colendi ſunt: profecto eiã tales hoĩes honorãdi ſunt. Aſſumũt romani. Sed nullo modo tales hoĩes honorandi ſunt. Concludunt xam. Nullo igr̃ mõ dii tales colendi ſũt.

DEínde quęrimus. Cap. xiiii. ipi poetę taliũ fabularũ cõpoſitores: qui. xii. tabularuꝫ lege prohibentur famã ledere cíuíũ: tam probroſa ín deos cõuicia iaculantes: cur nõ ut ſcęnici hẽant̃ ínhoneſti. Qua rõe rectũ ẽ: ut poeticorũ figmẽtoꝫ & ignõioſoꝫ deorũ ínfament̃ actores: honorent̃ exactores. An forte Platoni greco potius palma danda eſt: qui cũ rõe firmaret q̃ lis eſſe cíuitas dẽat: tanq̃ aduerſarios ciuitatis poetas cenſuit urbe pellendos. Iſte uero et deorũ íníurias índigne tulit: et fuſcari corrumpiq; figmentis aĩos cíuíũ noluit. Confer nunc Platonis hũanitatẽ a cíuibus decipiẽdis poetas urbe pellentem: cũ deoꝫ díuitate honori ſuo ludos ſcęnícos expetente. Ille ne talia uel ſcriberentur & ſi nõ obtínuit diſputando: tñ ne ſcpta recipent̃ perſuaſit leuitati laſcíuięq; greꝯ: iſti ut talia etiaꝫ agerent̃ iubẽdo extorſerũt grauitati et modeſtię romanorum. Nec tm̃ hęc agi uoluerũt: ſed ſibi dicari: ſibi ſacrari: ſibi ſolenniter exhiberi. Cui tandem honeſti9 díuínos honoꝛs decerneret ciuitas: utrũ Platoni hęc turpia et nefãda ꝓhibẽti: an dęmoĩb9 hac hoĩm deceptõe gaudentib9:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quibus ille uera persuadere non potuit? Hunc Platonem Labeo inter semideos cōmēorandum putauit. sicut Herculem: sicut Romulū. semideos autez heroibus añponit: sz utrosqz inter numīa collocat. Veruntñ istū quē appellat semideū: non heroibus tm̄: sz etiā diis ipis pręferēduz eē non dubito. Propinquāt aūt romāoꝝ leges disputationibus Platonis. qñ illa cuncta poetica figmenta condemnat. Isti aūt poetis romanoꝝ adimunt saltem in hoīes maledicendi licentiam: ille poetas ab urbis ipsius habitatione repellit: isti saltem auctores poeticarū fabularum a ledenda societate ciuitatis cōpescunt. Et si contra deos ludoꝝ scenicoꝝ expetitores aliqd audirent: forte undiqz remouerēt. Neq̄q̄ igr̄ leges ad īstituēdos bonos aut corrigēdos mor̄s malos a diis suis possent accipe romāi siue sperar̄: quos legib9 suis uincūt atqz cōuincunt. Illi.n. honori suo deposcunt ludos scenicos: isti ab honoribus om̄ib9 repellunt hoīes scenicos. Illi cęlebrari sibi iubent figmētis poeticis opprobria deorum: isti ab opprobriis hoīm deterrēt impudentiam poetarum. Semideus aūt ille Plato & taliū deoruz libidini restitit: et ab indole romanoruz quid perficiendum eēt ostendit. q poetas ipos uel ꝓ arbitrio mentiētes: uel hōibus miseris q̄i deorū facta pessima imitanda ꝓponētes: oīno inciuitate bene instituta uiuere noluit. Nos qdem Platonem nec deū nec semideū perhibemus: nec ulli scō anglo summi dei: nec ueridico ꝓphę: nec apostolo alicui: nec cuilibet xp̄i martiri: nec cuiq̄ xano hōi compamus. cuius nr̄ę sñię rō deo ꝓsperāte suo loco explicabit̄. Sed eū tñ qñ qdem ip̄i uolūt fuisse semideū pręferēdū esse censem9 si nō Romulo & Herculi: q̄uis istū nec occidisse fratrē: nec aliquod perpetrasse flagicium quisq̄ historicorū uel poetarū dixit aut finxit: certe uel Priapo uel alicui cynocephalo: postremo uel Febrio. quę romāi numina partim peregrina receperūt: partim sua ꝓpria sacrauerūt. Quomō ḡ tanta animi & moꝝ mala bonis p̄ceptis & legib9 uel īminentia ꝓhiberēt: uel insita extirpāda curarēt dii tales: qui etiam seminanda et augenda flagicia curauerūt: talia uel sua uel q̄si sua facta ꝑ theatricas cęlebritates pplis innotescer̄ cupientes: ut tanq̄ auc̄te diuina sua sponte neqssima libido accenderetur humana: frustra hoc exclamāte Cicerōe: qui cum de poetis agens ad eos accessisset: clamor inquit & approbatio popli quasi magni cuiusdam & sapientis magr̄i: q̄s illi obducunt tenebras? Quos inuehunt metus? Quas inflammant cupiditates?

Capitlm. xv.

Quę aūt illis eligēdoꝝ deoꝝ etiam ipsoꝝ falsoꝝ rō ac nō poti9 adulatio est: qñ istum Platonem quē semideum uolūt tantis disputatiōibus laborantem ne in aīs malis quę pręcipue cauēda sunt mores corrūperent̄ hūani: nulla ędicula sacra dignū putarūt: et Romulū suū diis multis pręculerūt: q̄uis & ip̄m semideuz potius q̄ deū uocauerunt: uelut secretior eorum doctrina cōmendat? Nam etiam flamen illi instituerūt. qd̄ sacerdotii gen9 adeo in romāis sacris testāte Apice excelluit: ut tres solos flamines hr̄ent trib9 numinib9 institutos. Dyalem Ioui: Marcialem Marti: Quirinalem Romulo. Nā beniuolentia ciuiū uelut receptus in cęlū Quirinus est postea noīatus. ac per hoc et Neptuno & Plutoni fr̄ib9 Iouis: et ip̄i Saturno pr̄i eorū isto Romulus honore pręlatus est: ut pro magno sacerdotium qd̄ Ioui tribuer̄t huic etiā hoc tribuerēt: et Marti tanq̄ pr̄i ei9 forsitan ꝓpter ip̄m.

Si aūt a diis suis

Capl'm. xvi.

romani uiuēdi leges accipere potuissent: non aliquot annos post romam conditam ab atheniensibus mutuarētur leges Salonis: quas tñ non ut acceperūt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

renuerunt ſed meliores & emendatores faceꝛ conati ſunt. q̃uis Ligurgus lacedę-moniis leges ex Apollínis auctoritate ſe inſtituiſſe cõfinxerit. Quod prudẽter romani credere noluerũt: propterea non inde acceperunt. Numa Pompilius qui Romulo ſucceſſit in regnũ: quaſdã leges quę q̃dꝫ regẽdę ciuitati neq̃q̃ ſufficerẽt condidiſſe fertur. Qui eis etiã multa ſac̃ conſtituit. non tñ perbibeꝛ eaſdem leges a numinibus accepiſſe. Mala igiꝛ animi: mala uitę: mala morum: quę ita magna ſunt: ut his doctiſſimi eorum uiri etiam ſtantib9 urbib9 reſpublicas perire confir-ment: dii eorũ ne ſuis cultorib9 acciderẽt minime curarũt. imo uero ut augerentur ſicut ſupra diſputatum eſt oĩ modo cu-rauerunt. Capitulum. xvii.

AN forte populo ro. ꝓpterea leges non ſunt a numinib9 conſtitutę: q̃a ſicut Saluſtius ait. Ius bonũq̃ apud eos non legibus magis q̃ natura ualebat. Ex hoc iur̃ ac bono credo raptas eẽ ſabinas. Quid enim iuſtius et meli9 q̃ filias alienas fraude ſpectaculi inductas nõ a parẽtib9 accipi: ſed ui ut quiſq̃ poterat auferri? Nã ſi inique ſabini facerẽt negare poſtu-latas: q̃to fuit iniquus rapere non datas? Iuſtius aũt bellũ cũ ea gente geri potuit: quę filias ſuas ad mr̃imoniũ cũ regiona-libus et confinalibus ſuis negaſſent petitas: q̃ cuꝫ ea quę reperebat ablatas. Illã ergo potius ibi fieret ubi Mars filiũ ſuũ pug-nantem iuuaret: ut coniugiorũ negatoꝝ armis ulciſceretur iniuriam: et eo modo ad fęmias quas uoluerat ꝓueniret. Aliq̃ enĩ fortaſſe iure belli iniuſte negatas iuſte victor auferret. Nullo autem iure pacis non datas rapuit: et iniuſtum bellum cuꝫ earũ parentibus iuſte ſuccẽſentib9 geſſit. Hoc ſane utilius facilíuſq̃ ſucceſſit: quod et ſi ad memoriã fraudis illius circenſiuꝫ ſpectaculum manſit: facinoris tamẽ i illa ciuitate et imperio non placuit exemplũ. facilíuſq̃ romãi in hoc errauerũt: ut poſt illã iniq̃tatem deũ ſibi Romulũ cõſeꝛẽt: q̃ ut in fęmis rapiendis factũ ei9 imitãdũ et lege ulla uel more permicterẽt. Ex hoc iure ac bono poſt expulſũ cũ liberis ſuis regẽ Tarq̃niũ: cui9 filius Lucretiã ſtupro uiolenter oppreſſerat: Iuni9 Brut9 conſul Lutiũ collatinũ maritũ eiuſdꝫ Lucretię collegam ſuũ bonũ atq̃ innocentẽ uiruꝫ: propter nomẽ & propinq̃tatẽ tarquinioꝝ coegit magr̃atu ſe abdicare: nec uiuere in ciuitate permiſit. Quod ſcelus fauente uel patiente populo fecit: a quo poꝑ cõ-ſulatum idem Collatinus ſicut etiam ipſe Brutus acceperat. Ex hoc iure ac bono Marcus Camillus illi9 tpris uir eg̃gius: qui ſeuientes grauiſſimos hoſtes ꝑ ro. poſt decennale bellũ: q̃ romanus exercitus tenens male pugnando grauiter afflict9 eſt: tã ipſa roma de ſalute dubitante atq̃ trepidante facillime ſupauit: eoꝝq̃ urbẽ opulẽtiſſimã cepit: inuidia obtrectatorũ uirtutis ſuę & inſolentia tribunorũ reus plebis factus: tanq̃ ingratam ſenſit quam liberauerat ciuitatẽ: ut de ſua damnatiõe certiſſimus in exilium ſponte diſcederet: et. x. milibus eris abſens etiã damnareꝛ: mox iterũ a gallis uindex patrię futur9 ingratę. Multa commemorare iam piget feda et iniuſta q̃bus agitabaꝛ illa ciuitas: & cũ potẽtes plebẽ ſibi ſ̃bdere conarenꝛ: plebſq̃ illis ſ̃bdi r̃cuſaret et utriuſq̃ ꝑtis defenſores magis ſtudiis agerent amore uincendi: q̃ equũ et bonũ q̃cq̃ cogitarent.

ITaq̃ hẽbo modũ. Ca. xviii. et ipm Saluſtiũ teſtẽ pon9 adhibebo. Qui cũ in laude romanoꝝ dixiſſet: unde nobis iſte ſermo exortus eſt. Ius, bonũq̃ apud eos nõ legibus magis q̃ natura ua-lebat: predicans illud tpus quo expulſis regibus incredibiliter ciuitas breui etatis ſpatio plurimũ creuit. Idem tamen i ꝓmo hiſtorię ſuę libro atq̃ ei9 exordio fateꝛ: etiam tunc cũ ad conſules a regibus eſſet

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

translata respublica: post puū interuallū iniurias ualidoꝝ: et ob eas discessionem plebis a pr̄ib9: aliasq; in urbe discessiōes fuisse. Nam cū optimis morib9 et maxīa concordia populū ro. inter secundum & postremū bellū carthaginēse cōmēorasset egisse: cāmq; hui9 boni nō amorē iustitię: sed stāte carthagine metum pacis in fide fuisse dixisset. Vnde et Nasica ille ad reprimendam neqtiam ꝓuandosq; istos mores optimos: ut metu uicia cohiberentur carthaginē nolebat euerti. Cōtinuo sbiecit idez Salustius & ait. At discordia & auaritia atq; ābitio: et cętera secūdis r̄b9 oriri sueta mala: post carthagīs excidiū maxime aucta sūt: ut intelligerem9 etiam antea et oriri solere et augeri. Vnde subnectens cur hęc dixerit. Nā iniurię inqt ualidorū & ob eas discessio plebis a pr̄ibus: alięq; discessiōes domi fuere. Iā inde a p̄ncipio neq; amplius q̄ regib9 exactis: dum metus a Tarquinio & bellū graue cū etruria positu3 est: ęquo et modesto iure agitatū. Vides q̄admodū etiā illo breui tempore ut r̄gibus exactis id est eiectis aliq̄tulū ęquo & modesto iure ageretur: metum dixit fuisse causam. qm̄ metuebat bellu3 qd̄ rex Tarquinius regno atq; urbe pulsus: etruscis sociatus contra romanos gerebat. Actende itaq; quid deinde cōtexat. Deinde inqt seruili imperio pr̄es plebem exercere: de uita ac quiete erga se regio more cōsuler̄: erga alios de uiolentia & inquietudine sibi regna moliri: illos agro pellere: et cęteris ex partibus soli impio agere. Quib9 seuiciis et maxīe fęnore oppressa plebs: cu3 assiduis bellis tributū simꝰ et militiā tolleraret: armata montem sacrū atq; auentinū insedit: tūq; tribunos plebis et alia sibi iura parauit: discordiaru3 & certaminis utriusq; finis fuit scd̄m bellum punicu3. Cernis ex quo tēpore id est paruo interuallo post reges exactos: quales romani fuerint de q̄bus ait. ius bonumq; apud eos non legibus magis q̄ natura ualebat. Porro si illa tpa talia repiunt̄ q̄bus pulcerrima atq; optīa fuisse prędicat̄ romana respblica: q̄d ia3 de conseq̄ti ętate dicendū aut cogitandū arbitramur: cū paulatī mutata: ut eiusdē historici uerbis utar: ex pulcerrima atq; optima pessima ac flagitiosissima facta ē: post carthaginis uidelicet ut commemorauit excidium? Quę tpa ipse Salustius quemadmodum breuiter recolat & describat in eius historia legi potest: quātis malis morum quę secundis rebus exorta sunt: usq; ad bella ciuilia demonstret esse peruentu3. ex quo tempore ut ait maioꝝ mores nō paulatim ut antea: s3 torrentis modo precipitati: adeo iuuēt9 luxu atq; auaritia corrupta est: ut merito dicatur genitos esse q̄ neq; ipi hr̄e possent res familiares: neq; alios pati. Dicit deīde plura Salusti9 de Sillę uiciis cęteraq; feditate reipublicę. Et alii scp̄tor̄s ī hoc cōsentiūt q̄uis eloq̄o multū impari. Cernis tamē ut opinor: & quisquis aduerterit facillime ꝑspicit: colluuię morū pessimorū quo illa ciuitas ꝓlapsa fuerit ante nr̄i supni regis aduentū. Hęc. n. gesta sūt non solū anteq̄ xp̄us in carne pręsens docere cępiss3: ueꝝ etiam anteq̄ de uirgine natus esset. Cum igit̄ tot & tanta malā tempoꝝ illorū: uꝰ tollerabiliora superius: uel post euersam carthaginem intolleranda et horrenda: diis suis imputare nō audeant opinioēs humanis mentibus unde talia uicia siluescerēt maligna astutia inserētibus: cur mala pręsentia xp̄o imputant: q̄ doctrīa saluberrīa & falsos ac fallaces deos coluetat: & istas hoīm noxias flagitiosasq; cupiditates diuina auc̄te detestans atq; condēnans: his malis tabescēti ac labenti mūdo ubiq; familiā suā sensim subtrahit: qua condat ęternaz: et non plausu uanitatis: sed iuditio ueritatis gloriosissimam ciuitatem. Capitulum. xix.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Ecce romana respublica: quod non ego p̄us dico sꝫ autores eoꝝ unde hęc mercede didicim⁹ tanto ante dixerūt: ante christi aduentū paulatim mutata et ex pulcerrima atq; optima pessima atq; flagitōsissima facta est. Ecce añ x̄ aduentū: post deletam cartaginē maioꝝ mor̄s non paulatim ut antea: sꝫ torrētis modo pręcipitati: adeo iuuētus luxu atq; auaritia corrupta ē. Legāt nobis cōtra luxū et auaritiam pręcepta deorū suoꝝ poplō ro. data. Cui utinam tm̄ casta et modesta reticerent: ac nō etiam ab illo ꝓbrosa & ignōiosa deposcerent: quibus per falsam diuītatem pernitiosam cōciliarēt auctez. Legant nr̄a. et per ꝓphas & per sanctuz euangeliū & per aplicos actus & ęplas: tam multa cōtra auaritiā atq; luxuriam ubiq; populis ad hoc congregatis: q̄ excellenter q̄ diuinę nō tanq̄m ex phorum concertatōibus streper̄: sꝫ tanq̄ ex oraclis & dei nubibus intonare. & tñ luxu atq; auaritia scęnisq; ac turpibus moribus añ aduentū x̄ rempub. pessimā ac flagitiosissimam factam: non imputant diis suis: afflictionem uero ei⁹ q̄cunq; isto tempore superbia delitięq; eorum perpessę fuerīt: r̄ligioni increpitāt x̄anę. Cuius pręcepta de iustis ꝓbisq; moribus si siml' audirent atq; curarent reges terrę & omnes ppli: p̄ncipes et omēs iudices terrę: iuuenes & uirgines seniores cū iunioribus: ętas oīs capax & uterq; sexus: & quos baptista Iohes alloq̄t: exactores ipsi atq; milites: et terras uitę p̄ntis ornaret sua fęlicitate respublica: et uitę ęternę culmē beatissīe regnatura cōscenderet. Sed qa iste audit ille contempnit: pluresq; uiciis male blādientibus q̄ utili uirtutum asperitati sūt amicitiores: tollerare x̄ famuli iubentur: siue sint reges siue sint p̄ncipes: siue iudices siue milites: siue prouintiales: siue diuites siue pauperes: siue liberi siue serui utriuslibet sexus: pessimā etiam si ita necesse est flagitiosissimāq; rempublicam: & in illa angelorū quadam sanctissima atq; augustissima curia cęlestiq; republica: ubi dei uoluntas lex est: clarissimū sibi locum etiā ista tollerātia cōpare. Cap. xx.

Reruntñ tales cultores et dilector̄s deorū istoꝝ quoꝝ etiā imitatores in sceleribus et flagitiis se esse lętant̄: nllō mō curant pessimā ac flagitiosissimā non esse rempublicam. Tantū stet inq̄ūt: tm̄ floreat copiis referta: uictoriis gloriosa: ul' quod est fęlitius pace secura sit. et quid ad nos? Imo id ad nos magis pertinet: si diuitias quisq; semp augeat quę quotidianis effusiōib⁹ suppetant: per quas sibi etiā infirmiores subdat quisq; potentōr. Obsequantur diuitibus pauperes causa securitatis: atq; ut eorū p̄rocimiis quieta inertia perfruant̄: diuites panperib⁹ ad clientelas et ad ministeriū sui fastus abutantur: ppli plaudant non consultoribus utilitatū suarū: sꝫ largitorib⁹ uoluptatū. Nō dura iubeant̄: nō ꝓhibeant̄ impura: reges nō curēt q̄ bonis sꝫ q̄ sbditis r̄gnēt: prouintię regibus nō tāq̄ rectorib⁹ moꝝ: sꝫ tanq̄ rerū dñatorib⁹ et delitiarū suarū prouisoribus seruiant: eosq; nō sinceriter honorēt: sꝫ neqter ac seruiliter timeant: qd alienę uineę potius q̄ qs suę uitę qsq; noceat: legibus aduertat̄. Nullus ducat̄ ad iudices: nisi qui alienę rei: domui: saluti: uel cuiq̄ inuito fuerit importun⁹ aut noxius. Cęterū de suis: uel cū suis uel cum qbuscūq; uolentibus faciat qsq; qd libet: abundent publica scorta: ul' ꝓpter omēs qbus frui placuerit: ul' ꝓpter eos maxīe qui haber̄ priuata nō possunt. Extruātur amplissimę atq; ornatissimę domus: ubi parata conuiuia freq̄tent̄: ubi cuiq; libuerit et potuerit die noctuq; ludat̄: bibat̄: uomatur: defluatur. Saltationes undiq; concrepent: theatra inhonestę lętitię uocibus: atq; omī genere siue crudelissimę siue turpissimę uoluptatis exęstuent. Ille sit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

publicꝰ inimicus cui hęc fęlicitas displicꝫ. Quisqs eam mutar̃ ul' auferre tẽptauerit: eũ libera multitudo auertat ab auribus: euertat a sedibꝰ: auferat a uiuentibꝰ. Illi habeant̃ dii ueri q hãc adipiscendã ꝑplis procurauerint adeptamqꝫ seruauerint. Colantur ut uoluerint: ludos exposcant quales uoluerint: quos cũ suis ul' de suis possunt hr̃e cultoribus: tm̃ effitiãt ut huic fęlicitati nihil ab hoste: nihil a peste: nihil ab ulla clade timeatur. Quis hãc rempb. sanus: nõ dicã romão imperio sꝫ domui Sardanapali compauerit? Qui quondaꝫ rex ita fuit uoluptatibus deditus: ut in sepulcro suo scribi fecerit ea sola se habet̃ mortuũ: quę libido eius etiã cum uiueret hauriendo consumpserat. Quẽ regem isti si hr̃ent sibi in talibus indulgentem: nec in eis quicq̃ ulla seueritate aduersantem: huic libentius q̃ romãi ueteres Romulo templũ et flamẽ cõsecr̃ent. Ca. xxi.

SEd si contẽpnit̃ q romanã rempb. pessimaꝫ ac flagitiosissimam dixit: nec curant isti q̃ta moꝝ pessimoꝝ ac flagitiosorũ labe ac dedecore impleatur: sꝫ tm̃mõ ut consistat & maneat: audiant eã nõ ut Salustius narrat pessimaꝫ ac flagitiosissimã factã: sed sicut Cicero disputat iam tunc ꝓrsus perisse et nullã oĩo remãsisse rempub. Inducit. n. Scipionẽ eũ ipm̃ qui cartaginem extinxerat de republica disputantẽ: qñ p̃sentiebat̃ ea corruptione quã describit Salustiꝰ eã iam iãqꝫ ꝑiturã: Eo quippe tpre disputatur quo iam unus graccorũ occisus fuit: a quo scribit seditiones graues cępisse Salustiꝰ. Naꝫ mortis eius fit in eisdem libris comẽoratio. Cum aũt Scipio in secũdi libri fine dixisset: ut in fidibꝰ ac tibiis atqꝫ cantu ipo ac uocibꝰ concentꝰ est qdam tenendus ex distinctis sonis: quẽ ĩmutatũ aut discrepãtẽ aures eruditę ferre nõ possũt: isqꝫ concẽtus ex dissimillimarũ uocum moderatiõe cõcors tñ efficitur & congruens: sic ex sũmis & mediis & infimis interiectis ordinibus ut sonus moderatã rõe ciuitatẽ consensu dissimillimoꝝ concinere. & quę armonia a musicis dicit̃ in cantu: eã esse in ciuitate concordiam artissimũ atqꝫ optimuꝫ oĩm in repub. uinculũ incolumitatis: eãqꝫ sine iustitia nullo pacto esse posse. Ac deinde cũ aliq̃nto latius & uberius disseruisset: q̃tũqꝫ ꝓdesset iustitia ciuitati: q̃tũqꝫ obeẽt si abfuissꝫ: suscepit deinde Pilus unꝰ eoꝝ qui disputatõi aderãt: et poposcit ut hęc ipa quęstio diligẽtius tractaretur: ac de iustitia plura dicerent̃: propter illud qd̃ iam uulgo ferebatur rẽpublicam r̃gi sine iniuria non posse. Hanc ꝓinde quęstionẽ discutiendam & enodandam eẽ assensus est Scipio. Rñditqꝫ nihil eẽ quod adhuc de republi. putaret dictum: et quo posset longius ꝓgredi: nisi esset cõfirmatũ non mõ falsũ eẽ illd̃ sine ĩiuria nõ posse: sꝫ hoc uerissimũ eẽ sine sũma iustitia rempblicã regi nõ posse. Cuius qõnis explicatio cuꝫ in diem conseq̃tem dilata esset: in tertio libro magna conflictatione res acta est. Suscepit. n. Pilus ipe disputatõnem eorũ qui sentirẽt sine iniustitia regi non posse rempub. purgãs p̃cipue ne hoc ipe sentir̃ crederet̃. Egitqꝫ sedulo ꝓ iniustitia cõtra iustitiam: ut hanc esse utilem reipublicę: illam uero inutilem uerisimilibus rõibus et exẽplis uelut conaretur ostẽder̃. Tum Lęlius rogãtibꝰ omibꝰ iustitiã defendere aggressus est: asseruitqꝫ q̃tũ potuit nihil tam inimicum: q̃ iniustitiam ciuitati: nec omnino nisi magna iustitia geri aut star̃ posse rempub. Qua qõne q̃tũ satis uisũ ẽ pertractata Scipio ad intermissa r̃uertit̃: recolitqꝫ suã atqꝫ cõmẽdat breuẽ reipub. diffinitionẽ qua dixerat eã esse rem ppli: populum aũt nõ oẽm cętũ multitudinis: sed cętũ iuris consensu et utilitatis cõione sociatũ eẽ determinat. Docet deinde q̃ta sit in disputando diffinitõis utilitas: atqꝫ ex illis suis diffinitõibus colligit tũc esse

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

rempublicam id est rem populi: cuꝫ bene ac iuste geritur: siue ab uno rege: siue a paucis optimatibus: siue ab uniuerso poplo. Cum uero iniustus est rex quē tirannum more greco appellauit: aut iniusti optimates quoꝝ consensū dixit esse factōnē: aut iniust⁹ ipe populus cui nomē usitatū non reperit: nisi ut etiam ipsum tirannuꝫ uocaret: nō iam uiciosā sicut pdie fuerat disputatū: sꝫ sicut rō ex illis diffinitōib⁹ connexa docuisset oīo nullā eē rempub: qm̄ nō eēt res ppli cū tirānus eā factione capesseret: nec ipe populus iam populus eēt si eēt iniustus: qm̄ non eēt multitudo et iuris consensu & utilitatis cōmunione sociata: sicut populus fuerat diffinitus. Quando ergo respub. romana talis erat q̄lem illā describit Salustius: nō iā pessima ac flagitiosissima sicut ipse ait: sꝫ oīno nulla erat ꝑm istam rōem: quā disputatio de repub. inter magnos ei⁹ principes tūc habita patefecit. Sicut etiam ipe Tullius nō Scipionis nec cuiusq̄ alterius: sed suo ꝑmōe loquēs testat̄ in pncipio qnti libri: cōmemorato prius Ennii poete uersu quo dixerat. Moribus ātiqs res stat romana uirisq̄. Quem qdem ille uersum inqt uel breuitate uel ueritate tanq̄m ex oraculo mihi quodā eē affat⁹ uidet̄. Nā neq̄ uiri nisi ita morata ciuitas fuisset: neq̄ mores nisi hi uiri prefuissēt: aut fundar̄ aut tā diu tenere potuissent tantaꝫ & tam iuste lateq̄ impantem rempub. Itaq̄ añ nr̄am memoriam et mos ipse patrius pstantes uiros adhibebat: & ueterum morem ac maiorum instituta retinebāt excellētes uiri. Nostra ū etas cū rempublicam sicut picturam accepisset eggiaꝫ sꝫ euanescentē uetustate non mō eā colorib⁹ iisdem qbus fuerat renouare neglexit: sed ne id qdem curauit ut formam saltē eius et extrema tanq̄ liniamenta ꝑuaret. Quid. n. manet ex antiqs morib⁹ qbus ille dixit rē stare romanam: quos ita obliuione absolutos uidemus: ut nō modo non colantur: sed etiā ignorent̄. Nam de uiris quid dicaꝫ? Mores. n. ipi interierunt uiroꝝ penuria: cui⁹ tanti mali nō uidet̄ r̄ddēda rō nob: sed etiam tanq̄ reis capitis quodāmodo dicenda cā est. Nostris. n. uiciis non casu aliquo rempub. uerbo retinemus: rē ipaꝫ uero iam pridem amisimus. Hec Cicero fatebat̄: longe qdem post mortē Affricāi quē in suis libris fecit de repb. disputar̄: adhuc tñ añ aduentū x̄. Que si diffamata & preualescēte r̄ligiōe x̄ana sentirent̄ atq̄ dicerent̄: quis nō istoꝝ ea christiāis imputanda esse censeret? Quāobrem cur non curarunt dii eoꝝ ne tūc periret atq̄ amicteret̄ illa respub: quaꝫ Cicero longe anteq̄ xp̄s in carne uēisset taꝫ lugubriter deplorat amissam? Viderint laudator̄s eius etiaꝫ illis antiquis uiris & moribus qualis fuerit. utrum in ea uiguerit recta iustitia: an forte nec tunc fuerit uiua moribus sꝫ picta coloribus. qd̄ et ipe Cicero nesciens cū eā preferret expressit. sꝫ alias si deus uoluerit hec uidebim⁹. Enitar enī suo loco ut ostendam ꝑm diffinitoēs ipi⁹ Ciceronis: qbus qd sit respublica et quid sit populus loquente Scipione breuiter posuit: actestātibus etiā multis siue ipi⁹ siue eoꝝ quos loq fecit ī eadē disputatōe sententiis: nunq̄ illā fuisse rempublicam: qa nunq̄ in ea fuit uera iustitia. Scd̄m ꝓbabiliores autē diffinitiones & pro suo mō quedam respublica fuit. et melius ab antiqoribus romanis q̄ a posterioribus administrata est. Vera aūt iustitia nō est: nisi ī ea repub. cui⁹ conditor r̄ctorq̄ xp̄s est: si & ipam rempubli. placet dicer̄. qm̄ eam rem populi eē negare nō possumus. Si aūt hoc nomē qd̄ alibi aliterq̄ uulgatum est: ab usu nostre locutiōis est forte remoti⁹: in ea certe ciuitate ē uera iustitia de q̄ scptura sancta dicit. Gloriosa de te

S dicta sūt ciuitas dei. Ca. xxii.

Ed quod pertinet ad pñtem qōnē:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quālibet laudabilem dicant istam fuisse ul' eē rēpub: ꝑm eoꝝ doctissimos autores iam longe ante xp̄i aduentum pessima ac flagitiosissima facta erat. Imo uero nulla erat atq; oīo perierat ꝑditissimis morib9. Vt ergo nō ꝑiret: dii custodes eius pplō cultori suo dare pręcipue uitę ac moruꝫ pręcepta debuerūt: a quo tot tēplis tot sacerdotibus et sacrificioꝝ generibus: tam multiplicib9 uariisq; sacrs: tot festis solennitatibus: tot tantorūq; ludorū cęlebritatibus colebant̄: ubi nihil dęmones nisi negotiū suū egerūt: nō curantes q̄admodum illi uiuerent: imo curantes ut etiam perdite uiuerent: dum tñ honori suo illa oīa metu subditi ministrarent. Aut si dederunt: proferat̄: ostendat̄: legatur: q̄s deorū leges illi ciuitati datas cōtēpserint gracci ut seditionibus cuncta turbarēt: q̄s Marius & Silla et Carbo: ut in bella etiaꝫ ꝓgrederent̄ ciuilia causis iniqssimis suscepta: & crudeliter gesta crudeliusq; finita. Quas deniq; Silla ipse cuius uitā: mores: facta: describente Salustio aliisq; historię scriptoribus: q̄s nō exhorreat? quis illam rēpub. nō tūc perisse fateat̄? An forte ꝓpter huiuscemōi ciuiū mores uirgilianā illā sententiam sicut solent pro defensiōe suoꝝ deoꝝ opponer̄ audebūt? Discessere omēs aditis arisq; relictis dii. quibus imperiū hoc steterat. Primū si ita est: nō hn̄t cur quęrant̄ de religiōe x̄ana: q̄ hac offensi eos dii sui deseruerunt: q̄m q̄dē maiores eoꝝ iā ꝑdem morib9 suis ab urbis altaribus tam multos ac minutos deos tanq̄ muscas abegerunt. Sed tñ hęc numinum turba ubi erat: cū lōge anteq̄ mores corrūpent̄ antiqui: a gallis roma capta & incensa est? An pręsentes forte dormiebāt? Tunc. n. tota urbe in hostiū ptāte redacta: solus collis capitolin9 remanserat. Qui etiā ipe capetur: nisi saltē anseres diis dormiētib9 uigilarēt. Vnde pene ī supstitioēꝫ egiptioꝝ bestias auesq; colentium roma deciderat: cum anseri solēnia celebrabāt. Verū de his aduentitiis & corporis potius q̄ aīmi malis: quę uel ab hostibus uel alia clade accidūt: nōdū interim disputo. Nūc ago de labe morū: q̄bus ꝑmū paulatim decolaratis: deinde torrētis modo pręcipitatis: tanta quāuis integris tectis męnibusq; facta est ruina reipub: ut magni autores eoꝝ eam tunc amissam nō dubitent dicer̄. Recte autem abscesserāt ut amicteret̄ oēs aditis arisq; relictis dii: si eoꝝ de bona uita atq; iustitia ciuitas pręcepta contēpserat. Nunc ū quales quęso dii fuerūt: si noluerunt cum poplō cultore suo uiuere: quē male uiuētem nō docuer̄t bene uiuer̄? Ca. xxiii.

QVid q̄ etiam uident̄ eorū affuisse cupiditatib9 implēdis: et oñdunt̄ non pręfuisse r̄frenādis? Qui. n. Marium nouū hoīem & ignobilem cruentissimum auctorē bellorū ciuiliū atq; gestorem: ut septies consul fieret adiuuerūt: atq; ut in septimo suo cōsulatu moreretur senex ne in māibus Sillę futuri mox uictoris irrueret: cur nō etiam iuuerūt ut a tantorū se cōpesceret immanitate facinorū? Si. n. ad hoc euꝫ dii eorū nō iuuerūt: nō paruū est q̄d fatentur: et etiā nō ꝓpitiis diis suis posse accidere hōi istā tpalem quā nimis diligunt tantā fęlicitatem: et posse hoīes sicut fuit Marius salute: uirib9: opibus: honoribus: dignitate: lōgeuitate cumulari et perfrui diis iratis: posse etiā hoīes sicut fuit Regulus captiuitate: seruitute: inopia: uigiliis: doloribus excruciari & emori diis amicis. Quod si ita esse concedunt: compendio nihil eos ꝓdesse et coli supfluo confitent̄. Nam si uirtutib9 aīmi et ꝓbitate uitę cuius pręmia post mortē speranda sūt magis contraria ut popul9 disceret institerunt: si nihil etiam in his transeuntibus & tēporalibus boīs uel eis quos oderūt nocent: uel eis quos diligūt prosunt: ut quid colūtur: ut quid tanto

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

studio colendi requiruntur? Cur qa laboriosis tristibusq; tẽpribus tanq̃ offensi abscesserĩt murmurat̃: et ꝓpter eos x̄ana religio cõuiciis ĩdignissimis ledit̃? Si aũt hẽnt ĩ his reb⁹ uel bñfitii ul' malefitii ptãtem: cur ĩ eis affuer̃t pessimo uiro Mario: & optĩo uiro Regl'o defuer̃t? An ex hoc ipsi intelliguntur iniustissimi & pessimi? Quod si ꝓpterea magis timẽdi & colẽdi putant̃: neq; hoc putetur. Neq; eniz min⁹ eos inuenit̃ Regulus coluisse q̃ Marius: nec ideo uita pessima eligenda uideatur: quia magis Mario q̃ Regulo dii fauisse existimãtur. Metellus .n. romanorũ laudatissimus: q habuit qnq; filios cõsular̃s: etiam rerũ tẽpaliũ felix fuit: & Catilina pessimus oppressus inopia & in bello sui sceleris ꝓstratus infelix. et uerissima atq; certissima felicitate prepollent boni deuz colentes: a quo solo conferri põt. Illa igr̃ respub. malis morib⁹ cũ periret: nihil dii eoꝝ pro dirigẽdis ul' corrigẽdis egerũt moribus ne periret: imo deprauandis et corrũpẽdis addider̃t morib⁹ ut periret. Nec se bonos fingãt ꝙ uelut offensi ciuiũ iniquitate discesserũt. prorsus ibi erant. prodũtur: conuincuntur. Nec subuenire precipiẽdo: nec latere tacendo potuerũt. Omicto ꝙ Marius a miserãtibus miturnensibus Maricę deę in luco ei⁹ cõmẽdat⁹ est: ut ei oĩa ꝓsperaret: et ex sũma reuersus desperatiõe incolumis in urbẽ: duxit crudelẽ crudelis exercitũ. Vbi q̃ cruenta q̃ indicibilis: hostiliq; immãior ei⁹ uictoria fuerit: eos qui scripserũt legãt q scire uolunt. Sed hoc ut dixi omicto: nec Maricę nescio cui tribuo Marii sanguineam felicitatem: sed occultę potius ꝓuidentię dei ad istorũ ora claudenda: eosq; ab erroribus liberandos qui nõ studiis agũt: sed nec prudenter aduertunt. Quia & si aduertũt: aliquid in his rebus dęmones possũt: tm̃ q̃tũ secreto oĩpotẽtis arbitrio permictunt̃. Ne magnipendam⁹ terrenã felicitatem: quę sicut Mario malis etiam plerũq; concedit̃. Nec eã rursus q̃i malaz arbitremur: cũ etiã in ea multos pios ac bonos unius dei ueri cultores ĩuitis dęmonibus ꝑpolluisse uideam⁹. Nec eosdez immundissimos spũs uel propter hęc ipa bona mala ue terrena propitiandos aut timẽdos existimemus. quia sicut ipi mali homines in terra: sic etiam illi nõ oĩa quę uolũt facer̃ possũt: n̄ q̃tũ illius ordĩatõe sinunt̃: cui⁹ plene iudicia nemo cõprehẽdit: nemo rep̃hẽdit iuste. Ca. xxiiii.

Silla certe ipe cui⁹ tpa talia fuerũt: ut supiora quorũ uindex eẽ uidebatur illius compatione quęrerentur: cũ primũ ad urbem contra Marium castra mouisset: adeo lęta exta immolanti fuisse scribit Liuius: ut custodiri se Postumius aruspex uoluerit: capitis supplitiũ subiturus: nisi ea quę in aĩmo Silla hr̃et: diis iuuãtibus impleuisset. Ecce nõ discesserãt aditis arisq; relictis dii qñ de rerũ euẽtu prędicebant: nihilq; de ipi⁹ Sillę correptione curabãt. Promictebãt pręsagando felicitatẽ magnaz: nec malã cupiditatem minando frangebãt. Deinde cũ eẽt ĩ asia bellum mitridaticũ gerens: per Lutium Titiũ ei mãdatũ est a Ioue: ꝙ eẽt Mitridatem supaturus. & factũ est. Ac postea moliẽti redire in urbẽ: et suas amicorũq; iniurias ciuili sanguine ulcisci: iterũ mãdatũ est ab eodem Ioue: ꝑ militẽ quẽdam legionis sextę: ꝑ̄us se de Mitridate pronũtiasse uictoriã: et tũc ꝓmictere daturũ se ptãtem qua recuparet ab ĩimicis rẽpb. nõ sine multo sanguine. Tum percũctat⁹ Silla quę forma militi uisa fuerit. Cũ ille indicasset eã: r̃cordat⁹ est q̃prius ab illo audierat qui de mitridatica uictoria ab eodem mãdata ꝑtulerat. Quid hic rñderi põt quare dii curauerint uelut felitia ista nũtiare: et nullus eorũ curauerit Sillam monẽdo corrigere: tanta mala facturum scelestis armis ciuilibus: qualia nõ solum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fedarent sed auferrent oīo rempublicaꝫ? Nempe intelligunt̃ dęmones sicut sępe iā dixi: notūq; nobis est in lr̃is sacris: resq; ip̄ę satis indicant negotiū suū ager̃ ut ꝓ diis habeant̃: ut colant̃: ut ea illis exhibeant̃: q̄bus hi qui exhibent sotiati unaꝫ pessimā causaꝫ cū eis hēant in iuditō dei. Deinde cū uenisset tarentuꝫ Silla atq; ibi sacrificasset: uidit in capite uitulini iecoris similitudinē coronę aureę. Tunc Postumius aruspex ille respondit: pręclaraꝫ ei uictoriam sig̃ficari. iussitq; ut extis illis solus uesceret̃. Postea paruo facto interuallo seruus cuiusdam Lutii Pontii uaticinādo clamauit: a Bellona nūtius uenio. uictoria tua est Silla. Deinde adiecit arsurū eē capitoliū: hoc cū dixisset cōtinuo egressus e castris: postera die concitatior regressus ē. & capitoliū arsisse clamauit. arserat aūt reuera capitoliū. Quod q̄dem dęmoni et p̄uidere facile fuit et celerrime nuntiare. Illud sane actende q̄d ad causaꝫ maxime ꝑtinet: sub q̄libus diis eē cupiāt qui blasfemant saluatorem: uoluntates fideliū a dominatu dęmonuꝫ liberantem. Clamauit hō uaticinādo: uictoria tua est Silla. atq; ut id diuino spū clamasse crederetur: nuntiauit etiam aliquid & ꝓpe futurū et mox factū. Vnde longe aberat per quem ille spūs loquębatur: nō tamen clamauit ab sceleribus parce Silla: quę illic uictor tam horrenda cōmisit: cui corona aurea ip̄ius uictorię illustrissimum signū ī uitulino iecore apparuit. Qualia signa si dii isti dare solerent ac nō dęones impii: profecto illis extis nefaria potius atq; ip̄i Sillę grauiter noxia mala futura monstrarent. Neq; eniꝫ eius dignitati tm̄ profuit illa uictoria: q̄tū nocuit cupiditati. Qua factū ē ut īmoderatius inhians et scd̄is r̄bus elatus ac p̄cipitatus: magis ip̄e periret ī moribus q̄ inimicos in corporibus perderet. Hęc illi dii uere tristia uereq; lugenda: non extis: non auguriis non cuiusq̄ somnio uel uaticinio pręnuntiabant. magis. n. timebant ne corrigeret̃ q̄ ne uinceretur. Imo uero satis agebāt: ut uictor ciuium gloriosus: uictus atq; captiuus & nefandis uiciis: et ꝑ hoc ip̄is etiā dęmonib9 multo obstricti9 sb̄deret̃.

Illinc uero quis nō intalligat: q̄s nō uideat: nisi qui tales deos imitari magis eligit q̄ diuīa gr̄a ab eorū sotietate separi: q̄tū moliantur maligni isti spūs exemplo suo uelut diuinaꝫ auc̄tem prębere sceleribus? Quinetiaꝫ in quadam campanię lata planitie ubi non multo post ciuiles aties nefario pręlio cōflixerūt: ip̄i inter se p̄us pugnare uisi sūt. Nanq; ibi auditi sunt primum ingentes fragores: moxq; multi se uidisse nūtiar̃t per aliquot dies duas aties pręliari. Quę pugna ubi destitit: uestigia queq; uelut hominū & equorū q̄ta de illa cōflictatōe exp̄mi poterant inuener̃t. Si ergo ueraciter inter se numina pugnarūt: iam bella ciuilia excusant̃ humana. Consideret̃ tn̄ quę sit taliū deorū uel malitia ul' miseria. Si autē se pugnasse finxerūt: quid aliud eger̃t nisi ut sibi romani bellādo ciuiliter tanq̄ deoꝝ exēplo nullū nefas admicter̃ uiderētur? Iam. n. cęperant bella ciuilia: et aliq̄ nefādorū p̄liorū strages execrāda pręcesserat. Iaꝫ multos mouerat q̄ miles q̄dam duꝫ occiso spolia detraheret: fr̄em nudato cadauere agnouit: ac detestatus bella ciuilia & seipsū ibi ꝑimens fraterno corpori adiūxit. Vt ergo tanti hui9 mali mīme tederet: sꝫ armoꝝ scelestoꝝ magis magisq; ardor increscerет: mox hi dęmones quos illi deos putant: et colendos ac uenerandos arbitrant̃: inter se pugnātes homībus apparere uoluerunt: ne imitari tales pugnas ciuica trepidaret affectio: sed potius hūanū scelus diuīo excusaret̃ exemplo. Hac astutia maligni spūs etiam ludos unde multa iam dixi scęnicos sibi dicari sacrariq; iusserūt. ubi deorū tanta

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

flagitia theatricis cãticis atq; fabularuꝫ actiõibus celebrata sunt: ut quisquis eos talia fecisse crederet & quisqs non crederet: sꝫ cñ illos libentissime sibi talia uelle exhiberi cerneret: securus imitareť. Ne quis itaq; existimaret ín deos conuícia potíus q̃ eis dignum aliquid scriptitasse; ubicunq; illos ínter se pugnasse poetę cõmemorarũt: ipi ad decipiendos homínes poetarum carmína firmauerũt: pugnas uidelicet suas nõ solũ per scęnicos ín theatro: uerũ etiã per seipos ín cãpo hũanis oculis exhibẽtes. Hęc diceť cõpulsi sum⁹: qm̃ pessimis moribus ciuíum: romanam rempub. iam ãtea perditã fuisse: nullãq; remansisse ante aduentũ dñi nri Ihu xpi: autores eorum dicere et scribere mínime dubitauerũt. Quam perditionẽ díis suis non ínputant: qui mala transitoria qbus malis siue ínuoluanť: siue euadãt pereũt: et ín quíbus bonis siue uíuãt siue morianť perire nõ possũt: xpo nro imputant: cum xps nť tanta freq̃ret, p moribus optimis pręcepta cõtra perditos mores: díi uero ipoꝫ nullis talib⁹ pręceptis egerínt aliqd cũ suo cultore populo: pro illa republica ne periret: ímo eosdem mores uelut suis exẽplis aucte noxia corrũpendo: egerũt potíus ut piret. Quã nõ ideo ut arbitror tũc perisse qsq̃ iam dicere audebit: quia discessere oñes aditis arisq; relictis dii: uelut amici uirtutibus cõuiciis hominuꝫ offẽderẽtur: qa tot signis extarũ: auguriorũ: uaticíniorũ: qbus se tanq̃ pręscios futuroꝫ adiutoresq; pręliorũ iactare & cõmendare gestiebant cõuíncũtur fuisse pręsentes: qui si uere abscessissent: mitius romãi ín bella ciuília suis cupiditatibus q̃ illorũ ínstigatiombus exarsissent.

QVę cũ ita sint: Cap. xxvi.
cum palam a perteq; turpitudínes crudelitatib⁹ mixtę: et opprobria numínum: et crimína siue ꝑdita siue ficta: ipis exposcẽtib⁹ et nisi fierent irascẽtibus: & iam certis & statutis solennitatibus consecrata illis & dicata clarueríntatq; ad oĩm oculos ut imitanda, pponerentur spectanda, pcesserínt: quíd est q̃ tidẽ ipsi dęmones qui se huíuscemõi uoluptatibus ímmiscẽt: ímũdos spũs se esse confitẽtur? In quo. n. suis flagitiis & facioribus siue índicatis siue simulatis: eorũq; sibi celebratiõe petita: impudentes et ímmũdos gaudent hĩe consortes: auctores se uitę sceleste ímmũdęq; testãtur. Perhibentur tñ ín abditis suis secretisq; penetralibus dare quędam bona pręcepta de moribus qbusdam uelut electis sactis suis. Quod si ita est: hoc ipso callidior aduertẽda est et cõuíncenda malina spirituũ noxiorũ. Tanta. n. uis est, q̃bitatis et castitatis: ut omnis uel pene oĩs eius laude moueatur humana natura. nec usq̃adeo sit turpitudíne uinosa: ut totũ amictat sensum honestatis. Proínde malignitas dęmonuꝫ: nisi alicubi se q̃admodũ scptũ ĩ nris lris nouim⁹ transfiguret ín angelos lucis: non ímpleret negotíum deceptõnis. Foris itaq; poplis celeberrímo strepitu ipietas ipura circũsonat: et íntus paucis castitas símulata uix sonat. Prębentur propatula pudendis: et secreta laudãdis. Decus latet: et dedecus patet. Quod malũ geriť oẽs cõuocat spectatores: qđ bonũ diciť uix aliquos ínuenit auditores. Tanq̃ hõesta erubescẽda sunt: et ínhonesta glorianda. Sed ubi hoc nisi ín dęmonũ templis: ubi nisi ín fallanę díuersoriis? Illud. n. fit ut honestiores qui pauci sũt capiantur: hoc aũt ne plures q̃ sũt turpissími corrigãť. Vbi & qñ secreti cęlestis audiebãt castitatis pręcepta nescimus: ante ipm tamen delubrũ ubi simulacrũ illud locatum cõspiciebamus uniuersi undiq; confluẽtes: et ubi quisq; poterat stãtes: ludos q̃ agebãtur íntentissimi spectabam⁹: íntuẽtes alternante conspectu: hínc meretricem pompã: illínc uírgínẽ deã illã suppliciter

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

adorari: ante illam turpia celebrari. Non ibi pudibūdos mimos: nullam uerecundiorē scenicā uidim⁹: cūcta obscenitatis implebantur offitia. Sciebatur uirginali numini qd placeret: & exhibebat̄ quod de templo domū matrona doctior r̄portaret. Nonnulle pudentiores auertebant faciem ab impuris motibus scenicorū: et artem flagitii uidere erubescētes furtiua intentiōe discebāt. hōibus nanq; uerecūdabātur ne auderent impudicos gestus ore libero cernere: s; multo min⁹ audebāt sacra eius quā uenerabantur casto corde dānare. Hoc tñ palam discendu; p̄bebat̄ in templo: ad quod perpetrandū saltem secretū querebat̄ in domo. Mirū nimiū si ullus ibi erat pudor mortalium: quo hūana flagitia non libere hoīes cōmicterent: que apd deos etiā religiose discerēt: iratos habituri nisi etiā exhiber̄ curarēt. Quis. n. alius spiritus occulto instinctu neqssimas agitat mentes: et instat faciendis adulteriis et pascit̄ factis: nisi q etiaz sacris talibus oblectatur: constituens in templis simulacra demonū: amās ī ludis simulacra uiciorum: susurrās in occulto uerba iustitie ad decipiēdos etiā paucos bonos: freq̄tans in aperto inuitamenta nequitie ad possidendos innumerabiles malos.

Capitl'm .xxvii.

Vir grauis & ph̄us Tertullius edilis futurus: clamabat in auribus ciuitatis inter cetera sui magr̄atus offitia: sibi Floram matrem ludorum celebritate placādam. Qui ludi tanto deuotius q̄to turpius celebrari solent. Dicit in alio loco iam consul in extremis periculis ciuitatis et ludos per decem dies factos: neq; rem ullam que ad placandos deos pertineret pretermissam: quasi non satius erat tales deos irritare tpantia q̄ placare luxuria: et eos honestate etiaz ad inimicitias prouocare: q̄ tanta deformitate lenire. Neq; enī grauius fuerāt qualibet crudelissima immanitate nocituri homīes ꝓpter quos placabantur: q̄ nocebāt ipi cū uiciositate fedissima placarent̄. qñqdē ut auerteret̄ qd metuebatur ab hoste in corporibus: eo mō dii cōciliabant̄ quo uirtus debellaretur in mētibus. qui nō opponerētur defēsores oppugnatoribus menium: nisi p̄us fierent expugnatores morū bonoꝝ. Hanc taliū numinū placationē petulantissimā: impurissimā: impudentissimam: neqssimā: immūdissimā: cuius auctores laudāda romāe uirtutis indoles honor̄ priuauit: tribu amouit: agnouit turpes: fecit infames. Hanc inquam pudendam uereq; religioni aduersandā et detestandam talium numinum placationem: has fabulas in deos illecebrosas atq; crimīosas: hec ignōiosa deorum facta scelerate turpiterq; cōficta: uel sceleratiꝰ turpiusq; cōmissa: oclis et auribus publicis ciuitas tota discebat: hec commissa numinibus placere cernebat. & ideo non solum illis exhibenda: sed sibi quoq; imitanda credebat. Non illud nescio qd uelit bonum uel honestū qd tam paucis et tam occulte dicebat̄: si tamen dicebatur: ut magis ne innotesceret q̄ ne non fieret timeretur.

Ab istarum Capitl'm .xxviii.

immūdissimarū ptātum tartareo iugo et societate penali: erui p xp̄i nomen hoīes ī lucem saluberrime pietatis: ab illa perniciosissime impietatis nocte trāsferri querūtur et murmurāt iniqui et ingrati: et illo nefario spiritu altius obstrictiusq; oppressi: quia ppli confluūt ad ecclesias casta celebritate: honesta utriusq; sexus discretiōe: ubi audiāt q̄ bene hic ad tp̄us uiuere debeant: ut post hanc uitaz beate sempq; uiuer̄ mereant̄. Vbi sācta scp̄tura iustitieq; doctrina de supiore loco in cōspectu oīm psonante: et q fatiūt audiant ad premium: et qui nō fatiunt audiāt ad iuditiuz. Quo & si ueniunt qdam talium preceptorū irrisores: oīs eoꝝ petulantia

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aut repentina immutatione deponitur: aut timore uel pudore comprimit̃. Nihil enim eis turpe ac flagitiosum spectandum imitandũq; proponitur: ubi ueri dei aut p̃cepta insinuant̃: aut miracl̃a narrant̃: aut dona laudant̃: aut bñficia postulant̃.

Hec potius cõcupisce Ca.xxix.

o ĩdoles romana laudabilis: o ꝓgenies regulorũ: sceuolarum: scipionum: fabritiorum. hęc potius concupisce: hęc ab illa turpissima uãitate & fallacissima dęmonũ malignitate discerne. Si qd in te laudabile naturalr̃ eminet: non nisi uera pietate purgat̃ atq; perficitur: impietate autem dispergit̃ & punit̃. Nũc iam elige quid seq̃ris. ut non in te: sed in deo uero sine ullo errore lauderis. Tunc enim tibi gl̃ia popularis affuit: sed occulto iuditio diuinę prouidentię: et uera religio quam eligeres defuit. Expergiscere: dies ẽ: sicut exprecta es in q̃busdam de quorũ ũtute perfecta et pro fide uera passiõibus gloriamur: q usq;q̃q; aduersus ptãtes ĩimicissĩas cõfligẽtes: easq; fortiter moriẽdo uincẽtes: sanguine nobis hanc patriam pepere suo. Ad hãc p̃riam te inuitamus: et exhortamur ut eius aditiaris numero ciuiũ: cui⁹ quodãmõ asylũ est uera r̃missio peccatoꝝ. Nõ audias degeneres tuos xp̃o x̃anis ue detrahentes: et accusantes uelut tp̃ra mala: cũ quęrant tp̃a q̃bus nõ sit quieta uita: sed potius secura nequitia. Hęc tibi nunq̃ nec ꝓ terrena p̃ria placuerunt. Nunc iã cęlestẽ arripe ꝓ q̃ minimũ laborabis: et ĩ ea ueraciter sempq; regnabis. Illic. n. tibi nõ uestalis foc⁹: nõ lapis capitolin⁹: sed deus unus & uerus: q nec metas rerũ nec tp̃ra ponet: imperium sine fine dabit. Noli deos falsos fallacesq; reqrere. abice pon⁹ atq; cõtempne: in uerã emicans libertatem. Non sũt dii: maligni sunt sp̃ũs: q̃bus ęterua tua fęlicitas pęna est. Nõ tam Iuno troianis a q̃b⁹ carnalẽ originem ducis et arces uidetur ĩuidisse romanas: q̃ isti dęones quos adhuc deos putas omni generi hoĩm sedes inuident sempiternas. Et tu ipsa non p̃ua ex p̃te de talibus spiritibus iudicasti: qñ ludis eos placasti: et per quos hoĩes eosdem ludos fecisti: infames esse uoluisti. Patere asseri libertatem tuam aduersus ĩmũdos sp̃ũs: q tuis ceruitib⁹ ĩposuerãt sacrandã sibi et cęlebrandã ignõiam suaꝫ. Auctores criminũ diuĩoꝝ r̃mouisti ab honorib⁹ tuis: supplica deo uero ut a te remoueat illos deos: q delectant̃ c̃minib⁹ suis. siue ueris qd̃ ignõiosissimũ est: siue falsis qd̃ malitiosissimũ ẽ. Bene ꝙ tua sponte histriõib⁹ et scęnicis sotietatẽ ciuitatis patere noluisti. euigila plenius: nullo modo his artibus placat̃ diuina maiestas: quibus humana dignitas inq̃nat̃. Quo igit̃ pacto deos q talibus delectãtur obsequiis hẽri putas in numero sãctaꝝ cęlestiũ ptãtũ: cũ hoĩes ꝑ quos eadem agunt̃ obseq̃a non putasti hẽndos ĩ numero q̃liũcunq; ciuiũ romanorũ? Incõpabilr̃ sup̃na ẽ ciuitas clarior: ubi uictoria: ueritas: ubi dignitas: sãctitas: ubi pax: fęlicitas: ubi uita: ęternitas. Multo minus habet in sua sotietate tales deos: si tu in tua tales homines habere erubuisti. Proinde si ad beatam p̃uenire desideras ciuitatẽ: deuita dęmonũ sotietatem. Indigne ab honestis coluntur: qui ꝑ turpes placant̃. Sic isti a tua sotietate remoueant̃ purgatõe x̃ana: quõ illi a tua dignitate remoti sũt notatõe cẽsoria. De bõis aũt carnalib⁹ q̃bus solis mali ꝑfrui uolunt: & de malis carnalibus quę sola perpeti nolunt: ꝙ neq; in his habeãt quã putant̃ habere isti dęmones potestatem. q̃q̃ si haberẽt deberemus potius ista contempnere: q̃ ꝓpter ista illos colere: et eos colendo ad ea quę nobis inuidẽt p̃uenire nõ posse: tamẽ nec in istis eos hoc ualere: quod hi putant qui propter hęc eos coli oportere contendũt: deinceps uidebim⁹. ut hic sit huius uoluminis modus.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

AVRELII: AVG: DE: CIVITATE: DEI LIBER: TERTIVS·

Iam satis dictũ esse arbitror de moꝝ malis & animorum: quę p̃cipue cauẽda sunt: nihil deos flos pplo cultori suo quo min⁹ eorũ maloꝝ aggere pręmeret̃ subuẽire curasse: sed pocius ut maxime p̃meretur egisse. Nũc de illis malis uideo dicendum: quę sola isti ꝑpeti nolũt. q̃lia sunt fames: morbus: bellum: expoliatio: captiuitas: trucidatio: et siq̃ similia iam in p̃mo libro cõmemorauim⁹. Hęc. n. sola mali deputãt mala quę nõ faciũt malos: nec erubescũt inter bona quę laudant ipsi mali esse qui laudãt. magisq; stomachãtur si illa mala habeãt q̃ si malã uitam. quasi hoc sit hoĩs maximũ bonũ habere bona om̃ia pręter seipsum. sed neq; talia mala quę isti sola formidant: dii eoꝝ quando ab eis libere colebant̃ ne illis acciderent obstiterunt. Cum. n. uariis per diuersa loca tẽporibus añ aduentũ redẽptoris nr̃i inumerabilib⁹ nõnullisq; etiam incredibilibus cladibus genus cõtereretur hũanum: quos alios q̃ istos deos mundus colebat: excepto uno populo hebreo & qbusdam extra ipsum populum: ubicũq; gratia diuina digni et occultissĩo atq; iustissĩo dei iudicõ fuer̃t? Verum ne nimiũ longum faciam: tacebo aliarũ usq;q̃q; gentium mala graiussima: quod ad romã pertinet romanũq; impiũ tm̃ eloquar: id ẽ ad ip̃am ꝓp̃e ciuitatem: et quęcũq; illi terrarũ ul' societate cõiũctę uel conditõe subiectę sũt: quę sint ꝑpessę ante aduentum x̃: cum iam ad eius quasi corpus reipublicę ꝑtinerent. Ca. scd̃m.

PRimum ipsa Troia uel Iliũ unde origo est popli romani: neq; enim pręterẽudum aut dissimulandũ est quod et in primo libro actigi: eosdem hñs deos et colens: cur a gręcis uictũ captum atq; deletũ est? Priamo inquiũt sunt reddita laomedontea p̃rna piuria. Ergo uerũ est q̃ Apollo atq; Neptunus eidem Laomedonti mercẽnariis operibus seruierunt. Illis qppe promisisse mercedem falsumq; iurasse ꝑhibet̃. Miror Apollinem noĩatũ diuinatorem: in tanto opificio laborasse nesciẽtem: q̃ Laomedon fuerat promissa negaturus. Quãq̃ nec ipsum Neptunum patruũ eius fratrem Iouis regem maris decuit ignarum esse futuroꝝ. Nam hunc Homer⁹ de stirpe Aeneę de posteris cui⁹ roma est: cum ante illam urbem cõditam idem poeta fuisse dicatur: inducit magnũ aliqd diuinãtem quẽ etiã nubes rapuit ut dicit ne ab Achille occideretur: cuperetq; cõuertere ab imo quod apud Virgilium confitetur. Structa suis mãibus periurę męnia troię. Nescientes igitur tanti dii et Neptunus & Apollo Laomedontem sibi negaturũ esse mercedẽ: structores męniũ troianoꝝ gratis & ĩgratis fuer̃t. Videãt ne grauius sit tales deos creder̃ q̃ diis talibus peierare. Hoc. n. nec ipse Homerus facile credit. qui Neptunũ quidem contra troianos Apollinem autez pro troianis pugnantem facit: cũ illo periurio ambos fabula narret offensos. Si igitur fabulis credunt: erubescant talia colere numina. Si fablis nõ credũt: nõ obtendãt troiana periuria: aut mirent̃ deos ꝑiuria punisse troiana: amasse romana. Vnde. n. coniuratõ Catilinę ĩ tãta tãq; corrupta ciuitate habuit etiam eoꝝ grãdem copiam: quos manus atq; lingua ꝑiurio aut sanguine ciuili alebat? Quid. n. aliud tociens senatores corrupti in iudiciis: tociens pop'ls in suffragiis uel ĩ qbusq; causis quę apud eũ contiõibus agebant̃: nisi etiã peierãdo peccabant? Nam corruptissimis morib⁹ ad hoc mos iurandi seruabat̃ antiquus: nõ ut a sceleribꝰ metu r̃ligiois ꝓhiberẽt̃: sed ut ꝑiuria quoq; sceleribꝰ cęteris adderẽtur. Nulla itaq; cã est: quare sint dii quibus ut dicũt steterat illud imperium:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cum a grecis preualentibus pbetur uicti: troianis peierantibus fingatur irati. Nec adulteriũ Paridis ut rursus a quibusdaꝫ defẽdunt uictoria ulciscendũ censuerint. auctores enim doctoresq; peccatorũ esse assolent non ultores. Capl'm terciũ.

VRbem romã inqt Salustius sicuti ego accepi & cõdidere atq; hũere in initio troiani: q ab Aenea duce pfugi in certis sedib9 uagabant. Si g adulteriũ Paridis uindicãdum numina censuerũt: aut magis ĩ troianis aut etiã in romanis puniendũ fuit: qa Aeneę mater hoc fecit. Sed quomõ in ullo hoĩm illud flagicium oderant: q in sua socia Venere nõ oderant ut alia omictã qd cũ Anchise cõmiserat: ex quo Aeneam pepererat? An quia illd factum est indignãte Menelao: illud aũt concedente Vulcano? Dii enĩ credo non zelant cõiuges suas usq; adeo: ut eas etiã cũ hõibus dignent hr̃e cõmunes. Irrider fabulas fortassis existimor: nec grauiter agere tanti põderis cãm. Non g credam9 si placet Aeneam eẽ Veneris filium. Ecce concedo si nec Romulus Martis. Si autẽ illud: cur nõ & illd? An deos fas ẽ hõib9 feminis: mares aũt hoĩes deabus misceri nefas? Dura ul' poti9 nõ credẽda cõditõ: quod ex iure Veneris in cõcubitu Marti licuit: hoc in iure suo ipi Veneri nõ licere. At utrunq; firmatum est auctẽ romana. Neq; enĩ minus credidit recentior Cęsar auiam Venerem: q̃ pr̃em antiqor Romulus Martem. Capl'm quartum.

DIxerit aliqs: ita ne tu ista credis? Ego uero ista non credo. Nam & uir doctissimus eorũ Varro falsa hęc esse q̃uis non audenter neq; fidenter: pene tñ fatetur. Sed utile esse ciuitatibus dicit: ut se uiri fortes etiaꝫ si fl'm sit ex diis gẽitos esse credant. ut eo mõ animus humanus uelut diuinę stirpis fiduciam gerens: res magnas aggrediẽdas p̃sumat audati9: agat uehemẽtius: et ob hoc impleat ipsa securitate felicius. Quę Varrõis sentẽtia exp̃ssa ut potui meis uerbis cernis q̃ latũ locum aperiat falsitati: ubi intelligamus plura iam sacra & quasi r̃ligiosa potuisse confingi: ubi putata sunt ciuibus etiaꝫ de ip̃is diis pdesse mendatia. Capl'm.v.

SEd utrum potuerit Venus ex concubitu Anchisę Aeneam parere: uel Mars ex Ilię cõcubitu filię numitoris Romulum gignere: in medio relinq̃mus. Nam pene talis quęstio etiã de scripturis nr̃is oboritur: qua querit utrũ pręuaricator̃s angl'i cũ filiab9 hoĩm cõcubuerint: unde natis gigãtibus. i. nimiũ grãdibus ac fortibus uiris tunc terra completa est. proinde adutrũq; interim modo nostra disputatio referatur. Si enĩ uera sunt quę apd illos de mr̃e Aeneę et de pr̃e Romuli lectitant: quomõ possunt diis adulteria displicere hoĩm: quę ĩ seip̃is concorditer ferũt? Si aũt falsa sũt: nec sic qdeꝫ possũt irasci ueris adulteriis hũanis: qui etiam falsis delectãtur suis. Huc accedit. qm̃ si illd de Marte nõ credit: ut hoc quoq; de Venere nõ credat. Nullo diuini cõcubit9 obtentu & mr̃is Romuli cã defenditur. fuit aũt sacerdos Ilia uestalis: et ideo dii magis ĩ romanos sacrilegũ illd flagiciũ: q̃ in troianos Paridis adulteriũ uĩdicare debuer̃t. Nã et ip̃i romãi antiq in stupro detectas uestales sacerdotes uiuas etiaꝫ defodiebant: adulteras aũt fęmĩas q̃uis aliq̃ damnatõe nulla tñ morte plectebãt. usq; adeo grauius seueriusq; uindicãda putabant adita diuina: q̃ hũana cubilia uindicabant. Capitulum sextum.

ALiud adicio. quia si eo usq; peccata hoĩm illis numinibus displicerẽt: ut offensi Paridis facto desertam troiaꝫ ferro igniq; donarent: magis eos contra romãos moueret Romuli frater occisus: q̃ contra troianos grecus marit9 illusus. magis irritaret parricidium nascentis: q̃ regnantis adulterium ciuitatis. Nec ad

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

causam quam nūc agimus interest utrū hoc fieri Romulus iusserit: aut Romulus fecerit. Quod multi impudentia negant: multi pudore dubitāt: multi dolore dissimulāt. Nec nos itaq; in ea re diligētius requirenda per multorū scptorū ꝑpensa testimonia demoremur. romuli fratrem palam constat occisum: nō ab hostibus: non ab alienis. Si autez perpetrauit aut imperauit hoc Romulus: magis ipse fuit romanoꝝ: q̄ Paris troianoꝝ caput. Cur igr̄ troianis iram deorū prouocauit ille alienę cōiugis raptor: et eorūdem deorū tutelam romāis inuitauit iste sui fratris extinctor? Si autem illud scelus a facto imperioq; Romuli alienū est: qđ debuit utiq; uindicari: quod tota hęc illa ciuitas fecit qđ tota consensit: et non iam fratrez sed patrem quod peius est occidit: uterq; enī fuit conditor: ubi alter scelere ablat9 et nō ꝑmissus est esse regnator. Non ē ut arbitror ꝙ dicatur qd mali troia meruerit: ut eā dii desererēt q̄ posset extingui: et qd boni roma ut eā dii īhabitarēt quo posset augeri: nisi qđ uicti inde fugerūt: et se ad istos quos pariter decipent contulerūt. Imo uero & illic manserunt: ad eos more suo decipiēdos q rursus easdez terras habitarēt: et hic easdem artes fallacię suę magis etiā exercēdo maioribus honoribus gloriati sunt. Capl'm. vii.

CErte. n. ciuilibus iā bellis scatētib9: quid miserū cōmiserat Ilium ut a Fimbria marianaruz partiū hoīe pessimo euerteret̄: multo ferocius atq; crudelius q̄ olim a gręcis? Nam tunc & multi inde fugerūt: et multi captiuati saltē in ꝑuitute uixerunt. Porro aūt Fimbria ꝑus edictū proposuit ne cui parceretur: atq; urbem totam cunctosq; in ea homines incendio cōcremauit. Hoc meruit Iliū nō a gręcis quos sua irritauerat iniqtate: sz a romāis quos sua calamitate propagauerat: diis illis cōib9 ad hęc r̄pellēda nihil iuuātib9: siue quod uerū est nihil ualentib9. Nūqd et tūc abscessere om̄s aditis arisq; r̄lictis dii: quibus illud oppidum steterat: post āntiquos gręcoꝝ ignes ruinasq; repatuz? Si autez abscesserant: causam requiro. et oppidanoꝝ qdem q̄to inuēio meliorem: tāto deteriorē deoꝝ. Illi. n. cōtra Fimbriā portas clauserāt: ut Sillę ꝑuarēt integrā ciuitatē: hic eos iratus incendit. ul' potius penitus extinxit. Adhuc aūt meliorum partium ciuilium Silla dux fuit: adhuc armis rempublicā recupare moliebatur. hoꝝ bonoꝝ inicioꝝ nondū malos euent9 habuit. Quid g̊ melius ciues illius urbis facer̄ potuer̄t: qd honestius: qd fidelius: qd romana parentela digni9: q̄ meliori cę romanoꝝ ciuitatē seruar̄: et cōtra parricidaz romanę reipub. portas clauder̄? At hoc eis in q̄tū exiciū uersum sit: actēdant defēsor̄s deoꝝ. Deseruer̄t dii adulteros. iliumq; flāmis gręcorū reliquerūt: ut ex eius cineribꝰ roma castior nasceret̄. Cur et postea deseruerunt eandem ciuitatem romāis cognatā: nō rebellantē aduersus romam nobilem filiā: sed iustioribus eius partibus fidem constantissimā piissimāq; seruātem: eamq; delendam reliquerunt: non gręcorū uiris fortibus: sz uiro spurcissimo romanorum? Aut si displicebat diis cā partium sillanarū: cui seruantes urbem miseri portas clauserant: cur eidē Sillę tanta bona ꝓmictebant et p̄nunciabāt? An & hinc agnoscunt̄ adulatores: fęlicium potius q̄ infęlicium defensores? Non g̊ Ilium etiaz tūc ab eis cū euerteret̄ desertū est. Nam dęmoēs ad decipiendū semp uigilantissimi qđ potuerūt fecerūt. Euersis qppe et incensis om̄ib9 cū oppido simulacris: solū Mineruę simulacrum sub tanta ruina templi illius ut scribit Liuius integrū stetisse ꝑhibetur. Non ut diceret̄ dii patrii quorū sp sub numine troia ē ad eorū laudē: sed ne diceret̄ excessere om̄s aditis arisq; relictis dii ad eoꝝ defēsioēz.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Illud.n.posse permissi sunt: nõ unde ꝓbarent̃ potẽtes: ſꝫ unde pñtes cõuincerent̃.

Dis itaq; iliacis p⁹ troię Ca.viii.

ipsi⁹ documentũ qua tandem prudentia roma custodienda commissa est? Dixerit qspiã iã eos romę hĩtare solitos quãdo expugnãte Fimbria cecidit Iliũ. Vnde ergo stetit Mineruę simulacrum? Deinde si apud romam erant qñ Fimbria deleuit Iliũ: fortasse apud Iliũ erant qñ a gallis ip̃a roma capta & incensa est. Sed ut sunt auditu acutissimi: motuq; celerrimi: ad uocẽ anseris cito redier̃t: ut saltez capitolinũ collem q remanserat tuerent̃. Cęterum ad alia defendenda serius sunt redire cõmoniti. Capl̃m nonum.

Dii etiã Numã Pompiliũ successorẽ Romuli adiuuisse credũt̃: ut toto regni sui tpe pacem haberet: et iã portas quę bellis pater̃ assolẽt clauderet: eo merito scilicet quo romanis multa sacra constituit. Illi ũ hõi ꝓ tanto ocio gratulandũ fuit: si mõ id rebus salubrib⁹ scisset impẽdere: et ꝑniciosissima curiositate neglecta deũ uerũ uera pietate ꝑquirere. Nũc aũt non ei dii contulerẽt illd̃ ociũ: ſꝫ eũ minus fortasse decepissẽt si ociosum mĩme repissent. Quanto enim minus eũ occupatum inuenerẽt: tanto magis ip̃i occupauerunt. Nam qd ille molitus sit: et qbus artibus tales deos sibi uel illi ciuitati consociare potuerit: Varro ꝓdit, qd̃ si dño placuerit suo diligentius disseret̃ loco. Modo autẽ qa de beneficiis eoꝝ quęstio est: magnum bñficiũ est pax. Sed dei ueri beneficiũ est plęrunq; etiã sicut sol: sicut pluuia: uitęq; alia subsidia sup ingratos & neq̃. Sed si hoc tam magnum bonum dii illi romę ul̃ Pompilio contulerũt: cur impio romano per ip̃a tẽpora laudabilia id nũq̃ postea pręstiterũt? An utiliora erant sacra cum instituerentur: q̃ cũ ĩstituta cęlebrarent̃? Atq tũc nõdũ erãt ſꝫ ut eẽnt addebant̃: postea uero iam erant quę ut prodessent custodiebãtur. Quid ergo est ꝙ illi quadragintatres: uel ut alii uolunt. xxxix. anni in tanta pace transacti sunt regnãte Numa: et postea sacris institutis: diisq; ipsis q eisdem sacris fuerant inuitati iam p̃sidib⁹ atq; tutorib⁹: uix post tã multos annos ab urbe condita usq; ad Augustũ unus ꝓ magno miraclõ cõmẽorat̃ annus post p̃mũ bellũ punicũ: quo belli portas romani claudere potuerunt? Ca.x.

An respõdent ꝙ nisi assiduis sibiq; cõtinuo succedẽtib⁹ bellis romanũ impiũ tam longe lateq; nõ posset augeri: et tã grãdi gloria diffamari. idonea uero causa ut magnũ eẽt impiũ cur eẽ deberet inqetũ? Nõne ĩ corpibus hoĩm sacius est modicam staturam cũ sanitate hẽre: q̃ ad molẽ aliquã gigãteaꝫ ꝑpetuis afflictõib⁹ peruẽire: nec cũ ꝑueneris requiescere: sed q̃to grãdioribus mẽbris tanto maiorib⁹ agitari malis? Quid aũt mali eẽt ac non potius plurimũ boni: si ea tpa ꝑdurarent quę ꝑstrinxit Salustius ũ ait. Igr̃ in ĩicio reges: nã in terris nomẽ imperii id p̃mũ fuit: diuersi pars ingenium. alii corpus exercebãt. etiã cũ uita hoĩm sñ cupiditate agitabat̃: sua cuiq; satis placebãt. An ut tam multũ augeret̃ impium: debuit fieri quod Virgilius detestat̃ dicẽs. Deterior donec paulatim ac decolor ętas. Et belli rabies & amor successit hñdi? Sed plane pro tantis bellis susceptis & gestis iusta defensio romanoꝝ est: ꝙ irruentibus sibi importune inimicis resistere cogebat nõ auiditas adipiscẽdę laudis humanę: sed necessitas tuendę salutis & libertatis. Ita sit plane. Nam postq̃ res eoꝝ sicut scribit ip̃e Salusti⁹ legib⁹: morib⁹: agris aucta: satis ꝓspera satisq; pollẽs uidebat̃: sicuti pleraq; mortaliũ hñtur: inuidia ex opulentia orta est. Igr̃ reges popl̃iq; finitimi bello eos tẽptar̃: pauci ex amicis auxilio esse. Nam cęteri metu ꝑculsi longe a ꝑiclis aberant. At romãi domi milicięq; intẽta:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

festinare: parar̃: alius aliũ hortari: hostibus obuiã ire: libertatẽ: p̃riam: pentesq; armis tegere. Post ubi pericula uirtute propulerunt: sociis atq; amicis auxilia portabant: magisq; dandis q̃ accipiẽdis beneficiis amicicias ꝑabant. Decenter his artib⁹ roma creuit. Sed regnante Numa ut tam longa pax esset: utrum irruebant improbi bellaq; tẽptabãt? An nihil eorũ fiebat ut posset pax illa persistere? Si.n. bellis etiaꝫ cũ roma lacessebat̃: nec armis arma obuia ferebant̃: q̃bus mõis agebat̃ ut nulla pugna supati: nullo marcio ĩpetu territi sedarent̃ inimici: his modis semꝑ ageret̃: ut semꝑ roma clausis iam portis pacata r̃gnaret? Quod si in potestate nõ fuit: non g̊ roma pacem habuit q̃diu dii eoꝝ: sed q̃diu hoĩes finitimi circunquaq; uoluerunt: q̃ etiã nullo bello ꝓuocauer̃t. Nisi forte dii tales etiam id hõi uendere audebũt: qd̃ alius hõ uoluit siue noluit. Interest q̃dem iam uicio proprio malas mentes q̃tenus sinantur isti dęmones uel terrere uel excitare. Sed si sꝑ hoc possẽt: nec aliud secretiore ac superior̃ potestate contra eorũ conatũ sępe aliter ageretur: semꝑ in potestate hẽrent paces bellicasq; uictorias: quę sꝑ fere ꝑ hũanoꝝ aĩorum motus accidunt. quas tñ plęrunq; contra eoꝝ fieri uolũtatem nõ solũ fabulę multa mentiẽtes: et uix ueri aliq̃d uel indicãtes uel significãtes: ſ; etiã ip̃a romana cõfitet̃ historia. Capitulum.xi.

NEq;.n. aliunde Apollo ille cuman⁹ cũ aduersus bacheos regẽq; Aristonicum a romanis bellaret̃: qua triduo fleuisse nũciat⁹ est. Quo ꝓdigio aruspices territi: cũ id simulacrũ ĩ mare putauissẽt esse ꝓiciendũ: cumani senes intercesserũt atq; retulerẽt tale prodigiũ & anthioci et ꝑsidis bello ĩ eodem apparuisse figmẽto. Et quia romanis fęliciter prouenisset: ex senatus cõsulto eidem Apollini sua dona eẽ missa testati sunt. Tũc uero peritiores accitu aruspices responderunt: simulacri Apollinis fletũ ideo ꝓsperũ eẽ romanis: quoniã cumana colonia gręca eẽt: suisq; terris unde accitus eẽt id est ip̃i gręcię & luctum & cladem Apollinem significasse plorãtem. Deinde mox regẽ Aristonicũ uictũ et captũ esse nunciatũ est: quẽ uinci utiq; Apollo nolebat & dolebat. et hoc sui lapidis etiaꝫ lacrimis ĩdicabat. Vnde non usq;q̃q; incongrue q̃uis fabulosis tñ ueritatis silib⁹ mores dęmonũ describunt̃ carmĩbus poetarũ. Nam Camillã Diana doluit apud Virgiliũ. et Pallantem moriturũ Hercules fleuit. Hinc fortassis & Numa Pompilius pace abundãs: ſ; quo donãte nesciens nec reqrens: cũ cogitaret ociosus q̃bus nã diis tuẽdam romanam salutem regnumq; cõmicteret: nec uerum illum atq; omnipotẽtem summum deum curar̃ opinaret̃ ista terrena: atq; recoleret troianos deos quos Aeneas aduexerat: neq; troianum neq; lauiniense ab ip̃o Aenea conditum regnum diu conseruar̃ potuisse: alios prouidẽdos existimauit: quos illis p̃oribus siue q̃ cũ Romulo iam romam transierant: siue qñq; alba euersa fuerãt transituri: ul' tanq̃ fugitiuis custodes adhiberet: ul' tãq̃ ĩualidis adiutor̃s.

NEc hiis sacris tñ roma dignata est eẽ contenta: quę tam multa illic Pompilius constituerat. Nam ip̃ius summũ tẽplum nondũ hẽbat Iouis. Rex q̃ppe Tarqnius ibi capitoliũ fabricauit. Esculapius autẽ ab epidauro abiuit romã. ut ꝑitissim⁹ medicus in urbe nobilissima artem gloriosus exerceret. Mater aũt deoꝝ nescio unde nata penestrinũ montem insedit. Indignũ.n. erat ut cũ eius filius iã colli capitolino p̃sideret: adhuc ip̃a in loco ignobili latitaret. Quę tamẽ si oĩm deorũ mater est: nõ secuta est solũ romã quosdam filios suos: uerum et alios p̃cessit etiã secuturos. Miror sane si ip̃a peperit cinocephalum q̃ longe postea

Capl'm.xii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uenit ex ęgipto. Vtrũ etiaꝫ deus Febrius ex illa natus sit: uiderit Exulapiꝰ pronepos eius. Sed undecũq; nata sit: nõ opior audebũt eam ignobilẽ dicere dii pegrini deam ciuem romanã. Sub hoc tot deorũ pręsidio quos numerar̃ qs põt: ĩdigenas et alienigenas: cęlestes: terrestres: ĩfernos: marinos: fontanos: fluuiales: et ut Varro dicit certos atq; ĩcertos: ĩ oĩbusq; generibus deoꝝ sicut in aĩalibꝰ mares & fęminas. Sub hoc g̃ tot deorum pręsidio constituta roma: nõ tam magnis & horrẽdis cladibus quales ex multis paucas cõmemorabo agitari affligiq; debuit. Nimis.n. multos deos grãdi fumo suo tanq̃ signo dato ad tuitionem congregauerat: q̃bus templa: altaria: sacrificia: sacerdotes instituendo atq; p̃bendo: sũmũ uero deũ cui uni hęc rite gesta debent̃ offenderet. Et fęlicior q̃dem cum paucioribus uixit. Sed q̃to maior facta ẽ sicut naui nautas tanto plures adhibendos putauit. credo desperans pauciores illos sub quibus in comparatione peioris uitę melius uixerat: non sufficere ad opitulandum granditati suę. Primo eniꝫ sub ip̃is regibus excepto Numa Pompilio de quo iam supra locutꝰ sum: q̃tũ malũ discordiosi certamĩs fuit: quod fratrem Romuli coegit occidi?

Qvomodo nec Iuno Cap. xiii.

quę cũ Ioue suo iã fouebat romãos rerũ dn̄os gentẽq; togatã: nec Venus ip̃a ęneadas suos potuit adiuuare: ut bono et ęquo more cõiugia mererent̃: cladesq; tanta irruit huiꝰ inopię: ut ea dolo raperent: moxq; cõpellerentur pugnare cum soceris: et miserę fęmĩę nondũ ex iniuria maritis conciliatę: iã parẽtum sanguine dotarent̃. At.n. uicer̃t ĩ hac conflictatiõe romani uicinos suos. Quãtis & q̃ multis utrinq; uulneribus ac funeribꝰ tam ꝓpinquoꝝ q̃ & confiniũ istę uictorię cõstiter̃t. Propter unũ Cęsarẽ socerũ: et unũ generum eius Pompeium: iã mortua Cęsaris filia uxore Pompeii: quãto et q̃ iusto doloris instinctu Lucanus exclamat. Bella per emathios plusq̃ ciuilia cãpos. Iusq; datũ sceleri canimus. Vicerũt g̃ romãi: ut strage soceroꝝ mãibus cruẽtis ab eoꝝ filiabꝰ ãplexus miserabiles extorquerẽt: nec illę auderent flere patres occisos: ne offenderẽt uictores maritos: quę adhuc illis pugnãtibus pro q̃bus facerent uota nesciebãt. Talibus nuptiis ppl̃m romanũ nõ Venꝰ sꝫ Bellona dotauit. aut fortassis alletho illa inferna furia iam eis fauente Iunone plus in illos habuit licencię: q̃ cũ eius p̃cibus cõtra Aeneã fuerat excitata: Andromacha fęlicius captiuata est: q̃ illa cõiugia romana nupserunt. licet seruiles tamẽ post eius ãplexus nullũ troianorũ Pirrus occidit. Romani autem soceros interficiebant in pręliis: quoꝝ iam filias amplexabantur in thalamis. Illa uictori subdita dolere tm̃ suoꝝ mortẽ potuit nõ timer̃: illę sociatę bellãtibꝰ: parentũ suoꝝ mortes ꝓcedẽtibus uiris timebãt: redeuntibus dolebãt. nec timorẽ hn̄tes liberũ nec dolorem. Nam ꝓpter interitũ ciuiũ: propĩquoꝝ: fratrũ: parentũ: aut patrię cruciabantur: aut crudeliter lętabantur uictoriis maritorũ. Huc accedebat q̃ ut sunt alterna belloꝝ: aliquę parentũ ferro amiserunt uiros: alięq; utrorũq; ferro & parẽtes & uiros. Neq;.n. et apd̃ romãos parua fuer̃t illa discrimĩa. Siquidem ad obsidionem quoq; ꝑuentum est ciuitatis. clausisq; portis se tuebant̃. Quibus dolo aptis admissisq; hostibus intra męnia: in ipso foro scelerata & nimis atrox inter generos socerosq; pugna commissa est. et raptores illi etiam supabantur: et crebro fugientes intra domos suas: et grauius fedabant p̃stinas q̃uis & ip̃as pudẽdas lugẽdasq; uictorias. Hic.n. Romulus de suoꝝ iam uirtute desperãs Iouẽ rogauit ut starent. atq; illi hac occasiõe nomẽ statoris inuẽit. Nec finis esset tanti mali nisi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

raptę illę laceratis crinibus emicarent: et prouolutę pentibus iram eoꝝ iustissimam nō armis uictricibus sed supplici pietate sedarent. Deinde Titum Tacium regem sabinorum socium regni Romulus ferre cōpulsus est: germani consortis īpatiens. sed qñ & istū diu tolleraret: qui fratrem geminūq; nō ꝑtulit? Vnde et ipo īterfcto ut maior deus eēt regnū solus obtinuit. Quę sūt ista iura nupciarū: quę irritamēta belloꝝ: quę fędera germāitatis: affitatis: societatis: diuinitatis? Quę postremo sub tot diis tutoribus iura ciuitatis? Vides q̄ta hīc dici et q̄ multa possēt: n̄ quę sr̄sūt nr̄a curaret ītentō: et ꝑmo ī alia festīaret.

Quid deinde Capl'm. xiiii.

post Numam sub aliis regibus? Quanto malo nō solū suo ꝫ etiā romāoꝝ in bellū albani ꝓuocati sunt? Quia uidelicet pax Numę tam longa uiluerat. Quā crebre strages romani albaniq; fuerunt exercitus: et utriusq; commotio ciuitatis. Alba nanq; illa quā filius Aeneę creauit Ascanius: romę mater ꝓpior ipa q̄ troia a Tullo Hostilio rege ꝓuocata conflixit. Confligens aūt & afflicta est & afflixit: donec multorum cederet pari defectione certaminū. Tūc euentū belli de tergemīs hinc atq; inde fratribus placuit expiri. a romanis tres oracii: ab albanis aūt tres curiacii ꝓcesserūt. a curiaciis tribus duo oracii: ab uno autem oracio tres curiacii superati & extincti sunt. Ita roma extitit uictrix ea clade etiā ī certamīe extremo: ut de sex uiuis unus rediret domū. Cui damnū in utrisq;? Cui luctus nisi Aeneę stirpi: n̄ Ascanii posteris: n̄ ꝓli Veneris: nisi nepotibus Iouis? Nam & hoc plus q̄ ciuile bellum fuit: quando filia ciuitas cū ciuitate matre pugnauit. Accessit aliud huic tergeminorum pugne ultimę atrox atq; horrēdū malū. Nam ut erant ambo popli ꝑus amici: uicini q̄ppe atq; cognati uni curiacioꝝ desponsata fuerat oracioꝝ soror. hęc postea q̄ sponsi spolia ī uictor̄ fratre conspexit: ab eodem fr̄e qm̄ fleuit occisa est. Humanior huius unius fęmīę q̄ uniuersi ppli romani mihi uidet̄ fuisse affectus. Illa quez uirum iam fide media retinebat: aut forte etiā ipm fr̄em dolens qui eū occiderat: cui sororem ꝓmiserat: puto ꝙ nō culpabiliter fleuerit. Vnde .n. apd Virgilium pius Aeneas laudabliter dolet hostē etiā sua ꝑemptū manu. Vnde Marcellus siracusanā ciuitatem recolēs: eius paulo ante culmē et gl'iam sub man⁹ suas subito concidisse: cōmunem cogitās conditionem flendo miseratus est. Quęso ab hūano impetremus affectu: ut fęmina sponsum suū a fr̄e suo ꝑemptū sine crimīe fleuerit: si uiri hostes a se uictos etiaz cū laude fleuerūt. Ergo sponso a fr̄e illatam mortē qñ fęmina illa flebat: tūc se contra matrem ciuitatem tāta strage bellasse: et tanta hīc & inde cognati cruoris effusiōe uicisse gaudebat roma. Quid m̄ obtēdit̄ nomē laudis nomēq; uictorię? Remotis obstacl'is insanę opīonis: facinora nuda cernant̄: nuda pensentur: nuda iudicent̄. Causa dicat̄ albę: sicut troię adulterium dicebat̄. nulla talis: nulla sil'is inuenitur. Tantū ut desides moueret Tullus in arma uiros: et iā desueta triūphis agmīa. Illo itaq; uicio tantū scelus ꝑpetratum est socialis belli atq; cognati. Quod uicium Salustius magnum transeunter actigit. Cum .n. laudās breuiter antiqora cōmemorassz tpa: qñ uita hoīm sine cupiditate agitabatur: et sua cuiq; satis placebant. Postea ū inqt q̄ in asia Cyrus: in gręcia lacedemonii & athenienses cepere urbes atq; natioēs subeger̄: libidinē dominādi cām belli hr̄e: maximā gl'iam in maximo impio putar̄ ꝛc. quę ipe instituerat dicer̄. Mihi huc usq; satis sit ei⁹uerba posuisse. Libido ista dñandi magnis malis agitat et conterit gen⁹hūanū. hac libidīe roma tunc uicta albam se uicisse triumphabat.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et sui sceleris laudem gl̄iam noīabat: qm̄ laudat̄ inqt scp̄tura nr̄a pc̄tor in desideriis aīę suę: et qui iniqua gerit benedicit̄. Fallacia ḡ tegmina et deceptorię dealbationes auferant̄ a rebus: ut sincero inspiciant̄ examine. Nemo m̄ dicat. magnus ille atq; ille: qa cū illo & illo pugnauit & uicit. Pugnant etiā gladiatores. uincunt et ip̄i: habet pręmia laudis & illa crudelitas. Sed puto eē satius cuiuslibet inertię pęnas luer̄: q̄ illoꝝ armoꝝ gl̄iam quęrer̄. et tn̄ si in arenam procederēt pugnaturi inter se gladiatores: quoꝝ alter eēt filiꝰ alter pater eēt: tale spectacl̄m qs ferret: quis non auferret? Quomō ḡ gloriosum alteriꝰ mr̄is alteriꝰ filię ciuitatis īter se armoꝝ potuit eē certamē? An iō diuersum fuit ꝙ arena ulla nō fuit: et latiores cāpi non duorum gladiatorū: sed in duobus pp̄lis multoꝝ funeribus implebant̄: nec amphitheatro cingebant̄ illa certamīa: sed uniuerso orbi? Et tūc uiuis et posteris quousq; ista fama porrigitur impiū; spectacl̄m p̄bebat̄. Vim tamē patiebātur studii sui dii illi p̄sides imperii romani: et taliū certaminū tanq̄ theatrici spectatores: donec oracioꝝ soror ꝓpter curiacios tres peremptos etiam ipsa tercia ex altera parte fraterno ferro duobus fr̄ibꝰ adderet̄: ne minꝰ hēret mortiū etiā roma quę uicerat. Deinde ad fructum uictorię alba subuersa est. Vbi post Iliū qd̄ gręci euerterūt: et post lauiniū ubi rex Latinꝰ Aeneam regem pegrinū atq; fugitiuum constituerat: tercio loco hītauerāt numīa illa troiana. Sed more suo etiā inde iam fortasse migrauerāt: ideo deleta est. Discesserāt uidelicet oēs aditis arisq; r̄lictis dii: qbus impiū illd̄ steterat. Discesserāt sane ecce iam tercio: ut eis quarto roma prouidētissime crederet̄. Displicuerat. n. et alba ubi Amulius expulso fr̄e: et roma placuerat ubi Romulus occiso fr̄e regnauerat. Sed añq̄ alba diruerēt̄ transfusus ē inqunt pop̄lis eius in romā: ut ex utraq; una ciuitas fieret. Esto ita factū sit: urbs tn̄ illa Ascanii regnū: et terciū domiciliū troianoꝝ deorū: ab urbe filia mr̄ euersa est. Et ut belli reliqę e duobus pp̄lis unū facerēt miserabile coagulū: multus ante fusus utriusq; sāguis fuit. Quid iā singillatim dicam: sub cęteris regibus tociens eadez bella renouata: quę uictoriis finita uidebant̄: et tantis stragibus iterum atq; iterū confecta: iterum iterūq; post fędus et pacem inter generos & soceros et eoꝝ stirpem posterosq; repetita? Non paruū indiciū calamitatis huius fuit: ꝙ portas belli nullus clausit illoꝝ. Capl̄m. xv.

NVllus ḡ illoꝝ sub tot diis p̄sidibꝰ in pace regnauit. Ipsoꝝ aūt regū qui exitus fuerunt. De Romulo uiderit adulatio fabulosa qua ꝑhibetur receptus in cęlū. Viderūt qdam scp̄tores eoꝝ qui eū ꝓpter ferocitatem a senatu disserptum esse dixer̄t. subornatūq; nescio quē Iuliū Proculū: qui eū sibi apparuisse diceret: eūq; per se pop̄lo mādasse romano ut īter numina coleret̄: eoq; mō pop̄lm q contra senatū intumescer̄ cęperat repręssum atq; sedatū. Acciderat. n. et solis defectio. quā certa ratione sui cursus effc̄tam imperita nesciēs multitudo meritis Romuli tribuebat. Quasi uero si luctus ille solis fuisset: magis ideo credi deberet occisus. ip̄mq; scelus auersiōe etiaz diurni lumīs indicatum. Sicut reuera fc̄tm ē cū dn̄s crucifixꝰ est crudelitate atq; impietate iudeorum. Quam solis obscurationē nō ex canonico siderū cursu accidisse satis ostēdit: ꝙ tūc erat pascha iudeorum. Nam plena luna paschę solēnitas agit̄. Regularis autem solis defectio non nisi lunę fine contingit. Satis & Cicero illam inter deos Romuli receptionē putatam magis significat eē q̄ factam. quādo et laudans eū in libris de republica Scipionisq; ꝑmone: tm̄ est inqt consecutus: ut cum subito sole obscurato

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non comparuissz: deoꝝ in numero collocatus putaret̃: quã opinionem nemo unq̃ mortalis asseq̃ potuit sñ eximia uirtutis gloria. Quod autez dicit eum subito non cõparuisse: profecto ibi intelligitur aut uiolentia tẽpestatis: aut cędis facinorisq̃ secretũ. Nã & alii scp̃tores eoꝝ defectõi solis addũt etiaz subitam tẽpestatem. quę profecto aut occasionẽ sceleri p̃buit: aut Romulũ ip̃a consumpsit. De Tullo q̃ppe etiã Hostilio q̃ terciꝰ a Romulo rex fuit: qui & ip̃e fulmine assumptus est: dicit in eisdem libris idem Cicero ꝓpterea et istũ nõ creditũ inter deos receptũ tali morte: quia fortasse qd̃ erat in Romulo ꝓbatuz id ẽ ꝑsuasum: romani uulgare noluer̃t. i. uilifacere: si hoc et alteri facile tribuere t̃. Dicit etiã aperte in inuectiuis. Illum qui hanc urbem condidit Romuluz ad deos immortales beniuolentia famaq̃ sustulimus. ut nõ uere factum: sz ꝓpter merita uirtutis eius beniuolentia iactatũ diffamatumq̃ monstraret. In hortensio uero dialogo cũ de solis canonicis defectiõibꝰ loquere t̃: ut easdem inq̃t tenebras efficiat quas effecit in interitu Romuli: q̃ in obscuratiõe solis ẽ effectus. Certe hic mĩme timuit interitũ hõis dicer̃: q̃a disputator magis q̃ laudator fuit. Cęteri autẽ reges popl̃i romani excepto Numa Pompilio et Ancomarcio qui morbo interierũt: q̃ horrẽdos exitus hũerũt. Tullus ut dixi Hostilius uictor & euersor albę cũ tota domo sua fulmĩe concrematus ẽ. Priscus Tarq̃nius ꝑ sui decessoris filios ĩterẽptꝰ est. Seruius Tullus gener ip̃ius Tarq̃nii supbi q̃ ei successit in regnũ nefario sceler̃ occisus est. Nec discessere aditis arisq̃ relictis dii: tanto in optimũ illius ppl̃i regẽ parricidio perpetrato: quos dicũt ut hoc miserę troię facerent eamq̃ gręcis diruendã exurẽdamq̃ relinquerẽt: adulterio fuisse Paridis cõmotos. Sed insr̃ ĩterfc̃to a se socero Tarq̃nius ipse successit. Hunc illi dii nefariũ parricidã soceri ĩterfc̃tiõe regnãtem: insup multis bellis uictoriisq̃ triumphãtem: et de bellorum manubiis capitoliũ fabricãtem: nõ abscedentes sed pręsentes manẽtesq̃ uiderunt: et regem suum Iouem in illo altissimo templo hoc ẽ in ope parricidę sibi p̃sidere atq̃ regnar̃ perpessi sunt. Neq̃.n. adhuc innocens capitoliũ instruxit: et postea malis meritis urbe pulsus est. Sed ad ip̃m regnũ ĩ quo capitoliuz fabricaret ĩmanissimi sceleris perpetratõe ꝑuenit. Quod uero eũ romãi regno postea depulerũt: ac secluser̃t mẹnibꝰ ciuitatis: non ip̃iꝰ de Lucrecię stupro sed filii pc̃tm fuit: illo nõ solũ nesciẽte: sed etiã absente cõmissum. Ardeã ciuitatem tũc oppugnabat. et ꝓ ppl̃o romano bellũ gerebat. Nescimus quid faceret si ad eius noticiam flagiciũ filii deferretur. Et tamẽ inexplorato eius iudicio & inexperto ei popl̃s ademit imp̃iũ. et recepto exercitu a q̃ deseri iussus est: clausis deinde portis non sunt passi intrare redeuntem. At ille post bella grauissima q̃bꝰ eosdẽ romanos concitatis finitimis actriuit: posteaq̃ desertus ab eis quoꝝ fidebat auxilio r̃gnũ recipe non ualuit: ĩ oppido tusculo romę uicino q̃tuordecim ut fer̃t annos p̃uatam uitam q̃etus hũit. et cum uxor̃ consenuit optabl̃ior̃ fortassis exitu q̃ socer eꝰ: generi sui facinor̃ nec ignorãte filia sicut ꝑhibet̃ extinctus. Nec tñ istum Tarq̃niũ romãi crudelẽ aut sceleratum sz superbũ appellauerũt. sed fortassis r̃gios eius fastus alia supbia non ferentes. Nam scelus occisi ab eo soceri optimi regis sui usq̃ adeo contempserũt: ut eũ regem suũ facerent. ubi miror si nõ scelere grauior̃ mercedẽ tantã tãto sceleri reddider̃t. nec discesser̃ aditis arisq̃ relictis dii. Nisi forte quispiam sic defẽdat istos deos: ut dicat eos iõ mansisse romę: quo possent romanos magis punire suppliciis: q̃ beneficiis adiuuare. seducentes eos uanis uictoriis: & bellis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

grauíſſimis conterẽtes. Hęc fuit romãoꝝ uita ſub regibus laudabili tempoꝝ illius reipublicę: uſq; ad expulſionẽ Tarquinii ſuꝑbi per ducẽtos ferme & quadragínta et tres annos: cum illę oĩs uictorię tam multo ſanguine & tantis emptę calamitatibus: uix illã impium íntra uigínti ab urbe miliaria dilatauerínt. Quãꝝ ſpaciũ abſit ut ſaltez alicuius ieculę ciuitatis nec territorio comparemus. Caplín. xvi.

HVic tempori adiciamus etiã tẽpus illud quouſq; dicit Saluſtíus ęquo et modeſto íure agitatum: dum metus a Tarqnio & graue bellũ cũ ętruria poſitũ eſt. Quãdiu. n. ętruſci Tarqnio redire ín regnũ conanti opitulati ſunt: graui bello roma concuſſa eſt. Ideo dicit ęquo et modeſto íure geſtã rempublicã metu pmẽte: non ꝓſuadente íuſticia. ín quo grauiſſimo tpe q̃m funeſtus ille ãnus fuit: quo primi conſules creati ſunt expulſa regia ptãte. annũ qppe ſuũ non compleuerunt. Nam Iunius Brutus exhonoratum eiecit urbe collegam Lucíũ Tarquiníũ Collatinum. Deínde mox ille ĩ bello cecidit mutuis cũ hoſte uulneribus: occiſis a ſe ipo ꝑmitus filiís ſuis & uxoris ſuę frĩbus: q̃ eos pro rẽſtituẽdo Tarqnio cõiuraſſe cognouerat. Quod factũ Virgilius poſtq̃ laudabiliter cõmẽorauit: cõtínuo demẽter exhorruit. Cum. n. dixiſſet natoſq; pater noua bella mouentes. ad pęnam pulcra pro libertate uocabit: mox deínde exclamauit & ait. Infęlix ut cũq; ferent ea facta mínores. Quõlibet ínquit ea facta poſteri ferant. i. prędicent et excolãt: q̃ filios occidit ĩfęlix eſt. Et tãq̃ ad cõſolandũ ínfęlicẽ ſubíũxit. Vicit amor pr̃ię: laudũq; ímenſa cupido. Nonne ín hoc Bruto q & filios occidit: et a ſe pcuſſo hoſte et filio Tarqnii et mutuo percuſſus ſupuíuere nõ potuit. eiq; poꝝ ipe Tarqnius ſupuíxit: Collatíni collegę uidetur ínnocentia uíndicata: qui bonus ciuis ob hoc Tarqnio pulſo paſſus eſt qđ tirannus ipe Tarquínius. Nam & idem Brutus conſanguíneus Tarquinii fuiſſe pbibetur. ſed Collatinũ uidelicet ſilítudo noís prędit: qa etiã Tarqnius uocabat. Mutare g̃ nomen nõ patriam cogeretur. poſtremo ſi ĩ eíns noie hoc uocabl'm mínꝰ eẽt: Lucíus Collatinus tĩmmõ uocaretur. Sed iõ non amíſit q̃ ſine ullo detrímento poſſet amictere. ut et honore ꝑmꝰ conſul: et ciuitate bonus ciuis carere iuberetur. Etiã ne iſta ẽ glía Iunii Bruti: deteſtãda íniqtas & nihilo unius reipublicę. Et etiã ne ad hanc ꝑpetrandã uicit amor patrię: laudũq; ímenſa cupido. Iã expulſo unq; Tarqnio tiranno: conſul cũ Bruto creatꝰ eſt maritus Lucretię Lucius Tarquínius Collatínus. q̃ iuſte ppls mores ín ciue nõ nomen actendit. q̃ iuſte Brutus collegaz ꝑmę ac nouę illíus poteſtatis: quẽ poſſet ſi hoc offendebat noĩe tĩm ꝑuare: et patria ꝑuauit & honoꝝ. Hęc mala fcta ſunt: hęc aduerſa acciderũt: qñ ín illa repub. ęquo et modeſto iuꝝ agitatũ ẽ. Lucretius quoq; qui ĩ locũ Bruti fuerat ſubrogatꝰ: morbo anteq̃ idem ãnus terminaret abſumptꝰ ẽ. Ita Publius Valerius q ſucceſſerat Collatíno: et Marcus Oratius q pro defuncto Lucretio ſuffectꝰ fuerat: ãnũ illũ funereuz atq; tartareum q conſules quinq; habuit compleuerũt. Quo anno conſulatus ipíus nouum honorem ac ptãtem auſpicata eſt romana reſpublica. Tunc tam dimínuto paululum metu nõ qa bella conqeuerant: ſed qa non tam graui pondere urgebãt.

FInito ſcilicet tpe Caplín. xvii. quo ęquo et modeſto íure agitatũ eſt: ſecuta ſunt que idem Saluſtíus breuíter ſic explicat. Deínde ſeruili ímpio patres plebem exercere de uíta ac qíuete erga ſe regio moꝝ cõſuleꝝ: erga alios de uiolẽta et ínqetudíe ſibi regna moliri: illos agro pellere: et ceteris ex ptibus ſoli ín ímpio agere. Quibus agitata ſeuíciis & maxĩe fenore oppreſſa plebes cũ aſſiduís bellis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tributū & miliciā simꝰ tolleraret: armata montem sacrum atq; auentinum insedit. Tumq; tribunos plebis & alia sibi iura parauit. discordiarū et certamīs utriusq; finis fuit ꝑm bellū punicū. Quid itaq; ego tātas moras uꝰ scribēs paciar uꝰ lecturis afferam? Quā misera fuit illa respublica: tam longa ętate ꝑ tot ānos usq; ad scd̄m bellum punicū: bellis forinsecis inqetare non desistentibus: et intus discordiis sediciōibusq; ciuilibus: a Salustio breuiter intimatum est. Proinde uictorię illę non solida beatoꝝ gaudia fuerūt: sed inania solacia miseroꝝ: et ad alia atq; alia terribl̄ia mala subeūda illecebrosa īcitamēta mīme qetorū. Nec nobis qa hęc dicimus boni romāi prudētesq; succenseant. q̄q̄ de hac re nec pauēdi sint nec monēdi: qñ eos minime succēsuros eē certissimū est. Neq; eniz grauiꝰ uel grauiora dicimꝰ auctoribꝰ eoꝝ: et stilo & ocio multū īpares. Quibꝰ tamē ediscēdis & ipi elaborauerūt: et filios suos elaborar̄ cōpellūt. Qui aūt succēsent: qñ me ferrēt si ego dicerē qd̄ Salustiꝰ ait: plurimę turbę seditioēs & ad posterum bella ciuilia orta sūt: dum pauci potētes quoꝝ in graciam plęriq; concesserant sub honesto patrū aut plebis noīe dñationes affectabāt: bōiq; & mali ciues appellati: non ob merita in rempublicā incesserant oīibus pariter corruptis: sed uti quisq; locupletissimus & iniuria ualidior quia pręsentia defendebat ꝑ bono ducebatur. Porro si illi scp̄tores historię ad honestaz libtatez ꝑtinerē arbitrati sūt mala ciuitatis prope nō tacere: quā multis locis magno pręconio laudare compulsi sunt: cū aliaz uertorem quo ciues ęterni legēdi sunt nō hērent: qd nos facere cōuenit: quoꝝ spes quāto ī deo melior & certior: tāto maior debet esse libertas: cū mala pñtia xp̄o nr̄o imputant: ut infirmiores imperitioresq; mentes alienent̄ ab ea ciuitate: ī qua sola iugiter fęliciterq; uiuēdū est? Nec ī deos eorum horribiliora nos dicimus q̄ eorum iidem auctores quos legūt & prędicāt: qñ qdē & ex ipis quę dicerem9 accepim9: et nullo mō dicere uꝰ talia uel cūcta sufficimus. Vbi erāt g̊ illi dii q̄ ꝓpter exiguā fallacemq; huius mūdi fęlicitatem colēdi existimant̄: cū romani qbus se colendos mendacissima astutia uendicabāt tantis calamitatibꝰ uexarent̄? Vbi erant quādo Valeriꝰ consul ab exulibꝰ & ꝑuis incensuz capitoliū cū defēsaret occisus ē: faciliusq; ipse ꝓdesse potuit ędi Iouis: q̄ illi turba tot numinū cū suo maximo atq; optimo rege: cuius tēplū liberauerat subuenire? Vbi erant qñ densissimis fatigata ciuitas seditionū malis: cū legatos athenas missos ad leges mutuādas paululum quieta opiretur: graui fame pestilentiaq; uastata est? Vbi erant qñ rursus popl̄s cum fame laboraret p̄fectū annone primū creauit: atq; illa fame inualescēte: spuriꝰ Emilius qui esurienti multitudini frumēta largitꝰ est r̄gni affectati crimē īcurrit: et eiusdez pręfecti instantia ꝑ dictatorem Lucium Quintū ętate decrepitū: a Quīto Seruilio magr̄o equituz cū maxīo et piculosissimo tumultu ciuitatis occisus est? Vbi erant qñ īminēte pestilētia maxīa exportandis inutilibus popl̄s diu multūq; fatigatus: noua lectisternia qd̄ nunq̄ antea fecerat exhibenda arbitratꝰ est: lecti aūt sternebant̄ in honorem deoꝝ: unde hoc sacruz uel potius sacrilegiū nomen accepit? Vbi erant quādo per .x. continuos ānos male pugnādo crebras & magnas clades apd̄ ueios exercitꝰ romanus accepat: nisi per Furiū Camillū tandem subuēiret̄: quem postea ciuitas īgrata dānauit? Vbi erāt quādo galli romā ceperūt: spoliauerūt: incenderūt: cędibus īpleuerūt? Vbi erant cum illa insignis pestilentia tam ingētem stragem dedit: qua et ille Furiꝰ Camillus extinctus est: qui rempublicam ingrataz et a ueientibus ante defēdit: et de gallis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

postea uindicauit. Inde in hac pestilẽtia scenicos ludos aliam nouam pestem non corpib9 romãoy: sz qđ est multo pricios9 moribus intulerũt. Vbi erant quãdo alia pestilentia grauis de uenenis matronarũ exorta credita est: q̃rũ supra fidẽ multay atq; nobilium mores deprehensi sunt omni pestilentia grauiores: uel qñ in caudinas furculas a samnitibus obsessi: ambo cum exercitu consules fedus cũ eis fędũ facere coacti sũt. ita ut equbus romãis sexcẽtis obsidib9 datis: cęteri amissis armis aliisq; spoliati p̃uatq; regnib9: sub iugũ hostiũ cũ uestimẽtis singulis mitterent. Vel qñ grauí pestilentia cęteris laborantib9 multa etiã in exercitu ictu fulmins pierũt. Vel quãdo etiã inter alia intollerabilis pestilentia Esculapiũ ab epidauro q̃ medicum deũ roma aduocaĩ atq; adhibeĩ cõpulsa est: qm̃ regem oim Iouem qui iam diu in capitolio sedebat multa stupra qb9 adolescens uacauerat: non pmiserant fortasse discere medicinam: ul' cũ conspirantibus uno tpe hostib9 lucanis: bruttis: samnib9: etruscis et scenonibus gallis primo ab eis legati perempti sunt. Deinde cũ pretore opp̃ssus exercitus septem tribunis cũ illo pereuntibus: et militũ tredecim milibus. ul' qñ p9 graues & longas rome sedit̃oẽs quibus ad ultimũ plebs ianiculum hostili direptõne secesserat. cuius mali tam dira calamitas erat: ut ei9rei cã qđ i extremis periculis fieri solebat & dictator crearetur Ortensius: qui plebe reuocata in eodem magĩatu expirauit. qđ nulli dictatori añ contigerat. & quid illis diis tam p̃sente Esculapio graui9 crimẽ fuit. Tũ ů tã multa bella ubiq; crebuerũt: ut inopia militũ ꝑplecarii illi q eo q ꝑpli gignẽdę uacabãt: ob egestatẽ militare nõ ualẽtes hoc nom̃ accepant: militę conscriberẽtur. Accitus etiã a tarentinis Pirrhus rex grecię tunc ingenii gl'ia celebratus: romanorũ hostis effectus ẽ. Cui sane de rerũ futuro euentu consulẽti: fatis urbane Apollo sic ãbiguũ oraculũ edidit: ut e duob9 qdqd accidissz ipse diuinus haberetur. Ait enim. dico te Pirrhe uincer̃ posse romãos. atq; ita siue Pirrhus a romanis siue romãi a Pirrho uincerentur: securus fandicus utrũlibet expectaret euentũ. Que tũc et q̃ horrẽda utriusq; exercit9 clades: in qua tñ supior Pirrhus exiit: ut iam posset Apollinez pro suo intellectu predicare diuinum: misi proxime alio prelio romani abscederent supiores. Atq; in tanta strage bellozy etiã pestilentia grauis exorta est mulierũ. Nã prius q̃ maturos partus ederẽt grauidę moriebanť. Vbi se credo Esculapius excusabat: ꝙ archiatrum se nõ obstetricem profitebaĩ. Pecudes q̃q; siliter iterbant: ita ut iam defecturũ gen9 aĩaliũ crederet. Quid hiems illa cõmẽorabilis tam incredibili imanitate seuiens: ut niuib9 horrẽda altitudie etiã in foro p dies. xl. manẽt b9: uberis q̃q; glacie durarei. Si nñis tpibus accidisset: que istu & q̃ta dixissent. Quid illa iudem ingẽs pestilẽtia: q̃diu seuiuit: q̃multos pemit. Que cũ in annum alium multo grauio9 rẽderei: frustra pñte Esculapio aditũ ẽ ad libros sibillinos. In q̃ generi oracloz sicut Cicero in libris de diuinatiõe cõmẽorat: magis interp̃ab9 ut possũt siue uolũt dubia cõiectãib9 credi solet. Tũc g dictũ est eã ee cãm pestilẽtię: ꝙ plurimas ędes sacs multa occupatas p̃uati; tenerẽt. sic iterim a magno ipitę ul' desidię imme Esculapi9 liberatus ẽ. Vnde autẽ a multis ędes illę fuerãt occupatę nemie ꝓhibẽte: nisi qa tantę numinum turbę diu frustra fuerat supplicatu: atq; ita paulatim loca deserebanť a cultorib9: ut tãq̃ uacua sine ullius offensiõe possẽt hũanis saltim usib9 uendicari. Nãq; tunc uelud ad sedãdam pestilẽtiam diligẽter repeuta fuerũt atq; repata: misi postea eodem modo neglecta atq; usurpata lantarent: non unq; magnę peritię Varronis tribuerei: ꝙ scribẽs de

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ędibus sacris tam multa ignorata cōmēorat. Sed tūc interim elegans nō pestilētię depulsio: sed deoꝝ excusatio ꝓcurata est.

IAm ů punicis bellis Capl'm.xviii. cū inter utrūq; impium uictoria diu anceps atq; incerta penderet: ppl'iq; duo pręualidi īpetus in alterutrū fortissimos et opulētissimos agerent: quot munitiora regna contrita sunt: quę urbes amplę nobilesq; deletę: quot afflictę: quot perditę ciuitates: q̄ lōge lateq; tot regioēs terręq; uastatę sunt: quotiēs uicti hinc atq; inde uictores: quid hoīum consumptū est uel pugnantiū militū: uel ab armis uacātiū ppl'oꝝ: q̄ta uis nauiū marinis etiaꝫ p̄liis opp̄ssa: et diuersarū tēpestatū uarietate submersa est: si enarrare uel cōmemorare conemur: nihil aliud q̄ scp̄tores etiā nos erimus historię. Tūc magno metu ꝑturbata romana ciuitas: ad r̄media uana et ridēda curr̄bat. Instaurati sūt ex auc̄tate libroꝝ sibillinoꝝ ludi seculares: quorum cęlebritas īter centū annos fuerat īstituta: fęlicioribusq; tēporib⁹ memoria negligēte perierat. Renouarūt etiā pōtifices ludos sacros inferis: et ipsos abolitos ānis retrorsum melioribus. Nimirum.n.quādo renouati sūt: tāta copia moriētiū ditatos inferos etiā ludere delectabat: cū ꝓfecto miseri hoīes ip̄a rabida bella & cruentas aīositates: funereasq; hīc atq; inde uictorias magnos agerent ludos dęmonum: et opimas ępulas inferorum. Nihil sane miserabilius p̄mo punico bello accidit: q̄ qd̄ ita romani uicti sunt: ut etiā Regulus ille caperetur cuius in primo & in altero libro mentionē fecimus. uir plane magn⁹ et uictor antea domitorq; penoruꝫ. Qui etiā ip̄m p̄mū bellum punicū confecisset: n̄ auiditate nimia laudis & gl'ię duriorꝫ cōditioēs q̄ ferre possent fessis carthaginensib⁹ imperassꝫ. Illius uiri & captiuitas inopinatissima: et seruitus indignissima: et iuratio fidelissima: et mors crudelissīa: si deos illos non cogit erubescere: uerum est ꝙ ęrei sunt & non habent sanguinem. Nec mala illo tempore grauissima intra męnia defuerūt. Nam exundante nimis ultra morem fluuio tiberino: pene om̄ia urbis plana subuersa sunt. aliis īpetu q̄si torrentis īpulsis: aliis uelut stagno diut̄no madefactis atq; sublapsis. Istā deinde pestem ignis perniciosior subsecutus est. Qui correptis circa forū quibusq; celsioribus: etiā templo Vestę suo fāiliarissimo non pepercit: ubi ei ueluti uitam ꝑpetuaꝫ diligentissima substitutione lignorū non tam honoratę q̄ dānatę uirgines donare consueuerant. Tum uero illic ignis nō tm̄ uiuebat: sed etiā seuiebat. Cuius impetu exterritę uirgines: sacra illa fatalia quę iam tres in q̄bus fuerant pręsserant ciuitates: cū ab illo incendio lib'are nō possēt: Metellus pontifex suę quodāmō salutis oblitus irruēs ea semiustulat⁹ abripuit. Neq; enim uel ip̄m ignis agnouit. aut ů erat ibi numen quod non etiam si fuisset fugisset. Homo igr̄ potius sacris Vestę q̄ illa homini prodesse potuerūt. Si autē a semetip̄is ignē non repellebant a ciuitate cuius salutem tueri putabātur: q̄d contra illas aquas flāmasq; poterant adiuuare: sicut etiaꝫ res ipsa nihil ea ꝓrsus potuisse patefecit? Hęc istis nequaq̄ obicerētur a nobis: si illa sacra dicerēt nō tuendis his bonis tēporalibus instituta: sed signādis ęternis. et ideo cū ea quę corpalia uisibiliaq; essent perire contingeret: nihil his rebus minui ꝓpter quas fuerāt īstituta: et posse ad eosdem usus denuo reparari. Nūc uero cęcitate miserabl'i eis sacris quę perire possent fieri potuisse existimāt: ut salus terrena & tēpalis fęlicitas ciuitatis perire non posset. Proinde cū illis etiam manentibus sacris: uel salutis contritio ul' infęlicitas irruisse monstratur: mutare sentētiam quam defendere nequeūt erubescunt. Capitulum.xix.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

SEcūdo autem bello punico: nimis longū est cōmēorare clades duorū popl'oꝝ tam longe secū lateq; pugnantiū: ita ut his quoq; fatentib9 q nō tam narrare bella romana q̄ romanū imperiū laudar̄ instituer̄t: similior uicto fuerit ille q uicit. Hānibale quippe ab hispania surgēte: et pireneis montib9 supatis gallia transcursa alpib9q; diruptis: tā lōgo circuitu auctis uirib9 cuncta uastādo aut subigēdo: torrentis mō italię faucib9 irruente: q̄ cruēta bella gesta sunt: q̄ multa prelia: quotiens romani supati: q̄ multa ad hostem opida defecerunt: q̄ multa capta & oppressa: q̄ dirę pugnę & totiens Hānibali romana clade gl'oso. Sed hęc hacten9. De cānensi aūt mirabiliter horrendo malo qd dicā? Vbi Hānibal cū eēt crudelissimus: tamen tanta inimicoꝝ atrocissimoꝝ cęde saciat9 parci iussisse ꝑhibet̄. Vnde tres modios anuloꝝ aureoꝝ carthaginem misit: quo intelligerent tantam in illo p̄lio dignitatē cecidisse romanā: ut facilius eam caperet mēsura q̄ numer9. atq; hinc strages turbę cęterę tāto utiq; numerosioris q̄to infirmioris: quę sn̄ anulis iacebat: coniciēda potius q̄ nūcianda putaret̄. Deniq; tanta militum inopia secuta est: ut romāi reos facinoꝝ ꝓposita impunitate colligerent: seruicia libertate donarent: atq; ex illis pudēdus nō tam supplerēt̄ q̄ instituerēt̄ exercitus. Seruis itaq; imo ne faciamus iniuriā iam libertis: pro romana repub. pugnaturis arma defuerūt. Detracta sūt templis. tanq̄ romani diis suis dicerent. Ponite quę tam diu inutiliter habuistis. si forte aliqd utile inde facere possint nr̄a mācipia: unde uos nr̄a numīa nihil facer̄ potuistis. Tunc etiā stipēdiis sufficiēdis cū defecisset ęrariū: in usus publicos opes uenere p̄uatę. adeo unoquoq; id qd̄ hūit cōferēte: ut p̄ter singulos anulos aureos singulasq; bullas miserabilia dignitatis īsignia: nihil sibi auri senatus ipe quanto magis cęteri ordīes tribusq; relinquerēt. Quis ferret istos si nr̄is tēporib9 ad hanc inopiam cogerent̄: cū eos mō uix feram9 qn̄ pro supflua uoluptate plura donātur histrionibus: q̄ tunc legiōibus ꝓ extrema salute collata sunt? Capl'm.xx.

SEd in his om̄ibus belli punici scd̄i malis: nihil miserabilius ac miserabili quęrela digni9: q̄ exiciū sagūtinoꝝ fuit. Hęc qppe hispanię ciuitas amicissīa ppl'i romani: dū eidem popl'o fidem ꝟuat euersa est. Hinc.n. Hānibal fracto fędere romāoꝝ cās quęsiuit: qbus eos irritaret ad bellū. Saguntū g̊ ferociter obsidebat. Quod ubi romę auditū ē: missi sūt legati ad Hānibalem ut ab eius obsidiōe discederet. Contempti carthaginem pergūt: quęrimoniamq; deponunt fęderis rupti: infectoq; negocio romā redeūt. Dum hę morę agūt̄: misera illa ciuitas opulētissīa siue reipublicę romanęq; carissīa: octauo uel nono a penis mense deleta est. cuius interitū leger̄ q̄to magis scriber̄ horroris est. Breuiter tn̄ eū cōmēorabo: ad rē qppe quę agit̄ multū ꝑtinet. Primo fame cōtabuit. nam etiā suoꝝ cadaueribꝰ a nōnllis pasta ꝑhibet̄. Deinde fessa oīum rerū: ne saltē captiua in man9 Hānibalis ꝑueniret: ingentem rogū publice struxit: in quem ardentem ferro etiam trucidatos om̄s se suosq; miser̄t. Hic aliqd agerēt duellioēs atq; nebuloēs sacrificioꝝ adipibus inhiantes: et fallacium diuinationū caligine decipientes. hic aliquid agerēt si ciuitati ppl'i romāi amicissime subuēirent: et fidei conseruatōe ꝑeuntem perire non sinerēt. Ipsi utiq; medii p̄fuer̄t: cū romanę reipb. interiecto fędere copulata est. Custodiēs itaq; fideliter qd̄ ipsis pręsidibus placito iunxerat: fide uīxerat: iuratōe cōstrinxerat: a ꝑfido obsessa opp̄ssa consumpta est. Si ip̄i dii tēpestate atq; fulmīb9 Hānibalē postea romāis ꝓximū męnib9 terruer̄t: lōgeq; miser̄t: tūc p̄mū tale aliqd facerēt:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

audeo quippe dicere: honestius illos pro amicis romanoꝝ ideo periclitantibus ne romanis frangerẽt fidem: et nullam opem tũc hñntibus: quã ꝑ ipis romanis q̃ pro se pugnabãt atq; aduersus Hãmbalẽ opulenti erant potuisse tempestate seuire. Si ergo tutores essent romanę felicitatis & glorię: tam graue ab ea crimẽ saguntinę calamitatis auerterẽt. Nunc uero q̃ stulte crediẽ: diis illis defensoribꝰ romã uictoꝝ Hãmbale non perisse: qui saguntinę urbi nõ potuerũt ne pro eius periret amicicia subuẽire. Si sagũtinoꝝ x̀anus ppls eẽt: et huiusmodi aliquid pro fide euãgelica patereẽ: q̃q̃ se ipse nec ferro nec ignibus corrupisset: sed tamẽ si pro fide euãgelica excidiũ patereẽ: ea spe pateretur qua in xp̃m crediderat: non mercede breuissimi tpis: sed ętemitatis interminatę potireẽ. Pro istis autem diis qui propterea coli phibenẽ: propterea colendi requntur: ut harum labentium atq; transeuntiũ rerum felicitas tuta sit: q̃d nobis defensores & excusatores eoꝝ de saguntinis peũnbus rñdebũt: ñ q̃d de illo Regulo extincto? Hoc qppe interest q̃ ille unus homo: hęc tota ciuitas: utriusq; tamẽ iteritus causa conseruatio fidei fuit. propter hanc. n. ad hostes & redire ille uoluit: et noluit ista transire. Conseruata g̃ puocat deoꝝ iram fides. An possunt & diis ꝑpiciis pire nõ solum quiq; homies: uerum etiaz integrę ciuitates? Vtrũ uolũt eligant. Si. n. fidei seruatę irascũtur illi dii: quętant pfidos a quibus colanẽ. Si aũt etiã illis propiciis multis grauibꝰq; cruciatibꝰ afflicti interiñ homines ciuitatesq; possunt: nullo fructu felicitatis huius colũtur. Desinant igitur succensere: qui sacris deoꝝ suoꝝ pditis se infelices fctos eẽ putant. Possent enĩ illis nõ solũ manẽtibꝰ: uerũ etiã fauẽtibus non sicut mõ de miseria murmurare: sed sicut tũc Regulus & sagũtini excruciati horribiliter etiã perirꝰ interire. Ca. xxi.

POrro iter scđm & postremũ bellũ carthagínense: quando Salustius optimis moribus & maxima concordia dixit egisse romanos: malta. n. prętereo susceptu opis modũ cogitans. Eodẽ g̃ ipso tpre moꝝ optimoꝝ maximęq; cõcordię: Scipio ille romę italięq; libator: eiusdẽq; belli punici scđi tam horrẽdi tam excidiosi tã piculosi pręclarus mirabilisq; cõfector: uictor Hãmbalis domitorq; carthagis: cuiꝰ ab adolescentia uita describitur diis dedita tẽplisq; nutrita: ínimicoꝝ accusatiõibꝰ cessit: carensq; pria quã sua uirtute saluã & liberã reddidit: in opido linternensi egit reliquam compleuitq; uitam: pꝰ insignem suũ triũphum nullo illius urbis captus desiderio: ita ut iussisse phibeatur ne saltẽ mortuo ĩ ingrata pria funꝰ fieret. Deinde tũc primũ per Gneum Mallium procõsulem de gallogręcis triũphantem: asiatica luxuria romam oñí hoste peior irrepsit. Tunc. n. ꝑmũ lecti ęrei & ꝑciosa stragula uisa perhibenẽ. Tũc inductę in cõuiuia psaltrię & alia licencioса negtia. Sed nũc de his malis quę intollerabiliter hoies patiũẽ: nõ de his quę libẽter faciũt dicere instituí. Vnde illud magis q̃d de Scipiõe cõmẽoraui: q̃ cedẽs iimicis extra priaz quã libauit mortuus est: ad pśentẽ ptinet disputationẽ: q̃ ei romana numia a quoꝝ templis auerut Hãmbalem non reddiderũt uicem: quę ꝑpter istaz tiñmõ colunẽ felicitatem. Sed quia Salustius eo tempore ibi dixit mores optimos fuisse: propterea hęc de asiana luxuria cõmẽoranda putaui: ut intelligatur etiã illud a Salustio in cõpatiõe aliorũ tẽpoꝝ dictũ: qbus tẽporibus petores utq; in grauissiis discordiis mores fuerũt. Nam tũc id est iter scđm et postremũ bellũ carthagínẽse lata est etiã illa lex uoconia: ne qs heredẽ fęminã faceret: nec unicã filiã. Qua lege q̃d iniqus dici aut cogitari possit ignoro. Verũtñ toto illo interuallo duum belloꝝ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

punicoꝝ tollerabilior ifelicitas fuit: bellis tantũmõ foris conterebaẽ exercitus: sed uictoriis consolabaẽ. Domi autem nullę sicut alĩs discordię seuiebant. Sed ultimo bello punico uno imperu alterio Scipioĩs q ob hoc etiã ipe africãi cognomẽ mutãt: emula imperii romani ab sturpe deleta ẽ. ac deinde tantis malorũ aggeribꝰ oppssa romana respub: ut pspitate ac securitate rerũ unde nimiũ corruptus moribꝰ mala illa congesta sunt: plus nocuisse mõstreẽ tam cito euersa: q̃ prius nocuerat tam diu aduersa carthago. Hoc toto tẽpore usq; ad Cęsarem Augustũ: q uideẽ nõ adhuc uel ipoꝝ opione gl̃osam: sz cõtencioſam et exciosam & plane tã eneruẽ ac languidã libertatem o nimiõ extorsisse romanis: et ad regale arbitriũ cũcta reuocasse: et q̃si morbida uetustate collapsam uelut instauraſſe ac renouasse rẽpublicã. Toto g̃ isto tpre omicto ex aliis atq; aliis causis atq; etiam bellicas clades: et numãtinum fędus horrenda ignominia maculosum: uolauerant. n. pulli de cauea: et Mancino cõsuli ut aiũt auguriũ malũ fecerãt: q̃i p tot ãnos qbꝰ illa exigua ciuitas romanuz circũsessa exercitũ afflixerat: ipiq; romãę reipub. terrori eẽ tam cęperat. Alii cõtra eũ malo augurio ꝓcesserẽt: sed hoc inquã omicto. Capitulum. xxii.

QVamuis illd̃ nequaq̃ tacuerim: q̃ Mitridates rex asię ubiq; in asia pegrinãtes ciues romanos: atq; innumerabili copia suis negociis intẽtos uno die occidi iussit. et fcẽm ẽ. Quã illa miserablis rerũ facies erat: subito q̃q̃ ubicũq; fuisset inuẽtus: in agro: ĩ uia: in opido: ĩ domo: in uico: ĩ foro: in templo: ĩ lecto: in cõuiuio: inopinate atq; ipie fuisse trucidatũ. Quis gemitus morientium: quę lacrimę spectãtũ fortasse etiã ferẽtiũ fuerẽt? Quã dura necessitas hospitũ: non solũ uidendi nefarias illas cędes domi suę: uerũ etiaz perpetrandi: ab illa blanda cõmunitate humanitatis repẽte mutans uultibus ad hostile negociũ in pace pagendũ: mutuis ut ita dicam oino uulneribus: cũ pcussus in corpore & pcussor ĩ aio ferirẽt? Num et isti oẽms auguria contẽpserant? Num deos & domesticos & publicos cum de sedibꝰ suis ad illã irremeabilẽ pegnationẽz profecti sunt: quos cõsulerẽt nõ hẽbant? Hoc si ita est: nõ habent cur isti in hac cã de nris tpibus conquerantẽ. Olim romani hęc uana contẽpnũt. Si aũt consuluerũt: rñdeaẽ qd ista ꝓfuerũt: qñ per hũanas dũtaxat leges nemine prohibente talia licuerunt. Capm. xxiii.

SEd iam illa mala breuiter quantũ possumus cõmemoremus: quę q̃to teriora tãto miseriora extiterẽt: discordię ciuiles uel potꝰ inciuiles: nec tã seditiões sz etiã ipa bella urbana: ubi tantꝰ sanguis effusus est: ubi ptiũ studia nõ contentionũ dissensionibꝰ uariisq; uocibus ĩ alterutrũ: sz plane iam ferro armisq; seuiebãt bella socialia: bella seruilia: bella ciuilia: q̃tum romanum cruorem fuderunt: q̃tam italię uastationẽ desercionemq; fecerũt? Nanq; añq̃ se aduersus romã sociale lacũ bellũ cõmoueret: cuncta aialia hũanis usibus subdita: canes: equi: asini: boues: et queq; alia pecora sub hoim domio fuerẽt: subito efferata & domesticę lenitatis oblita: relictis rectis libera uagabanẽ: et oẽm non solum alioꝝ uerũ etiã dñoꝝ aduersabanẽ accessum: non sñ exitio uel piclo audẽtes: si qs de ꝓximo urgeret. Quod quãn mali signũ fuit? Quod si hoc signũ fuit qd̃ tãtũ malũ fuit: q̃tum malũ fuit illud cuius hoc signum fuit? Hoc si nostris temporibus accidisset: rabidiores istos q̃ illi sua aialia pateremur. Capitulum. xxiiii.

INcitũ aũt ciuiliũ belloꝝ fuit: seditiões graccorum agrariis legibus excitatę. Volebant. n. agros populo diuidere quos nobilitas perperam possidebat. Sed tam uetustam iniquitatem audere conuellere

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

periculosissimū: imo ū ut ipsa res docuit
pniciosissimū fuit. Quę funera fcta sunt cū
por Graccus occisus est: quę etiā cū alius
frater eius nō longo interposito tpe. neq;
enī legibus & ordine potestatū: s; turbis
armorūq; conflictib9 nobiles ignobilesq;
necabāt. Post Gracci alteri9 interfectioē;:
Lucius Opimius consul q aduersus eum
intra urbē arma cōmouerat: eoq; cū sociis
oppsso et extincto ingentem ciuiū stragē
fecerat: cū quęstionē hēret iam iudiciaria
inqsitōe cęteros psequēs: tria milia hoīm
occidisse phibetur. Ex quo ītelligi potest:
q̄tam multitudinē mortiū haber potuerit
turbidus conflictus armorū: qn̄ tantam
hūit iudicioꝝ uelut examinata cognitio.
Percussor Gracci ipsius caput q̄tū graue
erat tanto auri pōdere consuli uendidit.
hęc. n. pactio cędem pcesserat. In qua etiā
occisus est cum liberis Marcus Fuluius
consularis. Capitlm. xxv.

FLeganti sane senat9 consulto eo ipo
loco ubi funereus tumult9 ille com-
missus ē: ubi tot ciues ordinis cuiusq; ce-
cidert: ędes concordię fcta ē: ut graccoꝝ
penę testis & concionantiū oclos feriret:
memoriamq; compūgeret. Sed hoc quid
aliud fuit q̄ irrisio deoꝝ: illi deę templu;
constituere: quę si esset ī ciuitate non tātis
dissentionibus dilacerata corrueret? Nisi
forte sceleris huius rea concordia: quia
deseruerat aīmos ciuiū: meruit in illa ęde
tanq̄ in carcere includi. Cur enī si rebus
gestis congruere uoluert: non ibi potius
ędem discordię fabricart? An ulla racio
reddit cur cōcordia dea sit: et discordia
dea non sit: ut sm Labeonis distinctionē
bona sit ista: illa ū mala? Nec ipse aliud
secutus uidet: q̄ qd aduertit romę etiam
febri sicut saluti templū constitutū. Eo igr
mō non tm concordię: uerū etiā discordię
constitui debuit. Periclose itaq; romāi tā
mala dea irata uiuere uoluerūt: nec tro-
ianum excidiū recoluert originē ab eius
offensione sumpsisse. Ipsa qppe quia inter
deas non fuerat īuitata: triū dearū litem
aurei mali suppositōe cōmētata est. Vnde
rixa numinū: et Venus uictrix: et rapta
Helena: et troia deleta est. Quapropter si
forte indignata q inter deos ī urbe nllm
templū hēre meruit: ideo iam turbabat
tantis tumultibus ciuitatem: q̄to atroci9
potuit irritari: cū in loco illius cędis hoc
est ī loco sui opis aduersarię suę cōstitutā
ędem esse uideret? Hęc uana ridentibus
nobis illi docti sapientesq; stomachātur.
et tn̄ numinū bonoꝝ malorūq; cultores.
De hac qōne concordię discordięq; non
exeunt. siue prętermiserint harū dearu;
cultū: eisq; Febrem Bellonamq; ptulerint
qbus antiqua phana fecerūt: siue et istas
coluerint: cū sic eos discedēte concordia:
discordia seuiēs usq; ad ciuilia bella per-
duxerit. Capitulum. xxvi.

PRęclarū ū seditiōibus obstaculū:
ędem concordię testem cędis sup-
pliciiq; graccoꝝ cōcionātib9 opponēdam
putarunt. Quantum ex hoc profecerint
indicant secuta peiora. Laborarūt enim
deinceps concionatores non exemplum
deuitare graccoꝝ: s; superare propositū.
Lucius Saturni9 tribun9 plebis: et Gaius
Cęsar: Seruili9 ptor: et multo p9 Marcus
Drusus: quoꝝ oīm seditiōib9 cędes pmo
iam tunc grauissimę: deinde socialia bella
exarsert: qbus italia uehemēter afflicta:
et ad uastitate; miserabilem desertionēq;
perducta ē. Bellū deinde seruile successit
et bella ciuilia. In qbus quę prelia com-
missa sunt: qd sanguinis fusum: ut omēs
fere italię gentes qbus romanū maxime
prępollebat impiū: tanq̄ seua barbaries
domarentur. Iam ex paucissimis hoc est
minus q̄ septuaginta gladiatorib9 q̄ad-
modum bellū seruile contractū sit: ad q̄tū
numerū & q̄ acrem ferocemq; puenerit:
quos ille numerus impators ppli romāi
supauerit: q̄s & qūo ciuitates regionesq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uastauerit: uix q historiam conscripserit satis explicare potuerunt. Neq; id solum fuit seruile bellū: sz & macedoniā ꝓuinciam ꝑus seruicia depopulata sūt: deinde siciliam oramq; maritimam. Quanta etiaz et q̄ horrēda cōmiserint ꝑmo latrocinia: deinde ualida bella piratarum: quis pro magnitudine rerum ualeat eloqui?

Cum uero Marius Ca.xxvii. ciuili sanguīe iam cruētus: multis aduersarū sibi partiū ꝑemptis: et uictus urbe ꝓfugisset: uix paululum respirante ciuitate ut uerbis tullianis utar: supauit postea Cinna cū Mario. Tū ū clarissimis uiris interfectis lumīa ciuitatis extincta sunt. Vltus ē huius uictorię crudelitatē postea Silla: nec dici qdem opus ē quāta diminutione ciuiū: et quanta calamitate reipblicę. De hac.n. uindcta quę ꝑniciosior fuit: q̄ siscelera quę puniebāt̄ impunita relinquerent̄. Ait & Lucanus. Excessit medicina modū nimiūq; secuta est. Qua morbi duxere manus periere nocentes. Sed cū iam soli possent supesse nocentes. Tunc data libertas odiis resolutaq; legū. Frenis ira ruit. Illo bello mariano atq; sillano exceptis his q foris in acie ceciderunt: in ipa quoq; urbe cadaueribꝰ uici: plateę: fora: theatra: templa cōpleta sunt. ut difficile iudicaret̄ quādo uictor̄s plus funerū ediderint: utrū ꝑus ut uincerent: an postea qa uicissēt. Cum ꝑmū uictoria mariana quādo de exilio se ipe restituit: exceptis passim q̄qua uersuz cędibꝰ fctis: caput Octauii cōsulis poneret̄ ī rostris: Cęsar & Fimbria domibus trucidarētur a suis: duo Crassi pater & filiꝰ ī conspctu mutuo mactarent̄: Bebius et Numitoriꝰ unco tracti sparsis uisceribus interirent: Catulus hausto ueneno se māibꝰ īimicoꝝ subtraheret: Merula flamen Dialis ꝑcisis uenis Ioui etiā suo sanguīe litaret. In ipiꝰ aūt Marii oculis cōtinuo feriebāt̄: qbus salutātibus dexterā porrigere noluisset.

Sillana ū uictoria Cap.xxviii. secuta huius uidelicet uindex crudelitatis: post tm̄ sanguinē ciuiū quo fuso compata fuerat: finito iam bello īimiciciis uiuentibus crudelius in pace crassata est. Iam etiaz post Marii maioris ꝑstinas ac recentissimas cędes: additę fuerant alię grauiores a Mario iuuene atq; Carbone earūdem partiū marianarum. Qui Silla imminente non solum uictoriā: uerū etiā ipam desperātes salutē: cūcta suis aliisq; cędibus īpleuerūt. Nam pręter stragem late per diuersa diffusam: obsesso etiam senatu: de ipa curia tanq̄ de carcere producebātur ad gladium. Mutius Sceuola pontifex qm̄ nihil apd̄ romanos templo Vestę sanctius hēbatur: aram ipam amplexus occisus est. ignemq; illū q ꝑpetua cura uirginum semper ardebat: suo pene sanguine extinxit. Vrbem deinde Silla uictor intrauit. qui in uilla publica non iam bello sed ipsa pace seuiente: septem milia peditū undecūq; īermia nō pugnādo sed iubendo ꝓstrauerat. In urbe autez tota quē uellet sillanꝰ qsq; feriebat. Vnde tot funera numerari oīno non poterant: donec Sillę suggerret̄ sinēdos eē aliquos uiuere: ut essent qbus possent impare qui uicerant. Tūc iam cohibita quę hac atq; hac passim furibunda ferebatur licentia iugulādi: tabula illa cū magna gratulatione ꝓposita est: quę hominuz ex utroq; ordine splendido equestri scilicet atq; senatorio occidēdoꝝ ac ꝓscribendoꝝ duo milia continebat. contristabat numerus: sed consolabatur modus. Nec quia tot cadebāt tm̄ erat meroris: q̄tū lęticię quia cęteri nō timebant. Sed in qbusdam eoꝝ qui mori iussi erant: etiā licet ipa crudelis cęteroꝝ securitas genera mortiū exqsita cōgemuit. Quēdam.n. sn̄ ferro lamantiuz manus diripuerūt. īmanius hoīes hoīem uiuum: q̄ bestię solent disserper̄ cadauer abiectū. Alius oclis effossis et ꝑticulatim

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

membris amputatus: in tãs cruciatibus diu uiuere ul' potius diu mori coactus ẽ. Subuastatę sunt etaz tanq̃ uille quędam nobiles ciuitates. una ů uelut unus reus occidi iuberetur: sic tota iussa est ciuitas trucidari. Hęc fcta sunt ī pace post bellũ. non ut accelerarentur obtinẽda uictoria: sed ne contempneretur obtẽta. Pax cum bello de crudelitate certauit et uicit. Illud eĩ pstrauit armatos: ista nudatos. bellũ erat ut q feriebatur si posset feriret: pax autẽ non ut qui euasĕrat uiueret: sed ut moriens non repugnaret. Quę rabies exterarũ gentiũ: quę seuicia barbaroz huic de ciuib9 uictorię ciuiũ compari potest?

QVid roma funestius Cp.xxxx. tetrius amariusq̃ uidit: utrũ olim galloz & paulo ante gothoz irruptõez; an Marii & Sillę aliorũq; in eoz pnbus uirorũ clarissimoz tanq̃ suorum luminũ in sua membra ferocitatem? Galli q̃dem trucidauerũt senatũ: quidqd eius ī urbe tota pręter arcem capitolinam quę sola utcũq; defensa est reperire potuerĕt. Sed in illo colle constituus auro uitam saltem uendiderũt. quam & si ferro rapere non possent: possunt tamẽ obsidiõe cõsumere. Gothi uero tam multis senatoribus pepcerũt: ut magis mirũ sit q̃ aliq̃s pemerĕt. At uero Silla uiuo adhuc Mario ipsum capitolium quod a gallis tutum fuit: ad decernẽdas cędes uictor insedit. Et cum fuga Marius esset lapsus ferocior cruentiorq; rediturus: iste in capitolio p senat9 etiam consultum tam multos uita rebusq; priuauit. Marianis autẽ partibus Silla absente quid sanctum cui parcerent fuit: quãdo Mucio ciui senatori pontifici aram ipam ubi erant ut aiũt sacra romana miseris ambienti ãplexibus non pepercerĕt? Sillana porro tabula illa postrema: ut omictamus alias inumerabiles mortes: plures iugulauit senatores q̃ gothi uel expoliare potuerũt. Qua igr̃ fronte: quo corde: qua impudẽtia: qua insipientia ul' potius amentia illa diis suis nõ imputãt: et hęc nostro imputant xristo?

CRudelia bella Capitlm.xxxx. ciuilia oĩmib9 bellis hostilib9 auctoribus etiã eoz fatẽtibus amariora: q̃bus illa respublica nec afflicta sz perdita oĩno iudicata est: longe ante aduentum xristi exorta sunt: et sceleratarũ concatenatõe causarum a bello mariano atq; sillano ad bella Sertorii & Catilinę: quorũ a Silla fuerat ille proscriptus ille nutritus: inde ad Lepidi & Catuli bellum: quorũ alter gesta sillana rescindere alter defendere cupiebat: inde ad Pompei & Cęsaris: q̃z Pompeius sectator Sillę fuerat: ei9q; potentiã uel ęquauerat uel iã etiã supauerat. cęsar autẽ Pompei potentiã non ferebat. sed quia nõ habebat. quã tamẽ illo uicto interfectoq; transcẽdit. Hinc ad aliũ Cęsarẽ q̃ post Augustus appellat9 puenerĕt. quo imperante natus ẽ christus. Nam et ipse Augustus cũ multus gessit bella ciuilia: et ī eis etiã multi clarissimi uiri pierĕt. inter quos & Cicero diserus ille arufex regẽdę reipublicę. Pompei qppe uictorẽ Gaium Cęsarem: qui uictoriam ciuilem clemẽter exercuit: suisq; aduersariis uitã dignitatemq; donauit: tanq̃ regni appetitorem quorũdam nobilium coniurato senatoz uelut pro reipublicę libertate in ipsa curia trucidauit. Huius deinde potentiam multum moribus dispar uicinisq; oĩnib9 ingnatus atq; corruptus affectare uidebatur Antonius. Cui uehemẽter p eadem illa uelut patrię libertate Cicero resistebat. Tunc emersĕrat mirabilis indolis adolescẽs ille alius Cęsar illius Gai Cęsaris fili9 adoptiuus: q ut dixi postea appellatus ẽ Augustus. Huic adolescenti Cęsari ut eius potentia contra Antoniuz nutriretur Cicero fauebat: sperans eum depulsa & oppręssa Antonii domiãtõe instauraturũ reipublicę libertatem: usq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

adeo cęcus atq; improuidus futuroruꝫ: ut ille ipe iuuenis cuius dignitatē ac po-teſtatem fouebat: et eundem Ciceronem occidendum Antonio quadam quaſi cō-cordię pactione promicteret: et ipam li-bertatem reipublicę pro qua multum ille clamauerat dnoni proprię ſubiugaret.

DEos ſuos accuſent de tantis malis: qui noſtro chriſto ingrati ſunt de tantis bonis. Certe quādo illa mala fiebant: calebant arę numinum ſabeo thure: ſeruiſq; recentibus alabant: clarebant ſacerdotia: phana renitebant: ſacrificabatur: ludebatur: furebatur in tēplis: quādo paſſim tātus ciuiū ſanguis a ciuibus non modo in ceteris locis: uerū inter ipa quoq; deorū altaria fundebaē. Non elegit tēplū quo cōfugeret Tullius: quia fruſtra elegerat Mucius. Hi uero q̄ multo indigniꝰ inſultant temporibus xp̄ianis: aut ad loca chriſto dicatiſſima confugerūt: aut illuc eos ut uiuerēt etiaꝫ ipi barbari deduxerūt. Illud ſcio: et hoc mecum quiſq; ſine ſtudio partiū iudicat facillime agnoſcit: ut omictam cętera quę multa cōmemorani: & alia multo plura quę cōmemorare longum putaui: ſi hūa-num genꝰ ante bella punica recipet xanā diſciplinam: et cum ſequęretur rerū tanta uaſtatio q̄ta illis bellis europam africāq; contriuit: nullus talium quales nunc pa-timur niſi chriſtianę religioni illa mala tribueret. Multo autē minus eoꝝ uoces tollerarētur: quantū actinet ad romāos: ſi chriſtianę religionis receptionē & dif-famationem: uel irruptio illa gallorū: uel tiberini fluminis igniumq; illa depopu-latio: ul' quod cuncta mala pręcedit bella ciuilia ſequerentē. Mala etiā alia quę uſq; adeo incredibiliter acciderunt: ut inter prodigia numerarentē. ſi chriſtianis tem-poribus accidiſſent: q̄bus ea niſi xp̄ianis hoibus tanq̄ crimina obicerent? Omicto q̄ppe illa quę magis fuerūt mira q̄ noxia:

boues locutos: infantes nondum natos de uteris matrū quędā uerba clamaſſe: uolaſſe ſerpentes: fęminas & gallinas et homines in maſculinum ſexum fuiſſe cō-uerſas: et cętera huiuſmodi: quę i eorum libris nō fabuloſis ſed hiſtoricis ſeu uēra ſiue falſa ſint: non inferunt hoibus perni-ciem ſed ſtuporem. Sed & cū pluit terra: cum pluit creta: cum pluūt lapides: non ut grando appellari ſolet hoc nomīe: ſed oino uel terrę ul' cretę uel lapidū pluuia. Hoc ꝓfecto etiā grauiter ledere poſſet. Legimus apud eos ethneis ignibus ab ipo montis uertice uſq; ad litus ꝓximuꝫ decurrētibus: ita ferbuiſſe mare ut rupes exurerētur & pices nauium ſoluerētur. Hoc unq; non leuiter noxium fuit: q̄uis incredibiliter mirum. Eodem rurſus eſtu ignium tanta ui fauille ſcpſerūt oppletaꝫ eſſe ſiciliā: ut cathanenſis urbis tecta ob-ruta & oppſſa dirueret. qua calamitate permoti miſericorditer eiuſdem anni tri-butum ei relaxauere romani. Locuſtarū etiam i africa multitudinem prodigii ſi-milem fuiſſe: cum iam eſſet populi romāi prouincia lris mandauerūt. Conſumptis enim fructibus foliiſq; lignorum: ingens atq; inextimabili nube in mare dicūt eſſe dectā. Qua mortua redditaq; litoribꝰ: atq; hinc aere corrupto tantā ortā peſti-lentiam: ut in ſolo regno maſiniſſe octin-genta hominum milia periſſe referantur: et multo āplius in terris litoribuſq; ꝓxi-mis. tūc unce ex triginta milibus uiroꝝ quę ibi erant decem remanſiſſe cōfirmāt. Talis itaq; uanitas qualem patimur eiq; reſpondere compellimur: quid horū non chriſtianę religioni tribueret ſi tempori-bus xristianis uideret? Et tamē diis ſuis iſta non tribuunt: quorum cultum ideo reliquerē ne iſta ul' minora paciantē: cū ea maiora pulerint a q̄bus antea colebantē.

AVRELII AVGVSTINE DE CIVI-TATE DEI: LIBER QVARTVS.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

De ciuitate dei dicere exorsus p̄us respondendum putaui eius inimicis: qui terrena gaudia consectātes rebusq; fugacib9 inhiantes: qdquid ī eis triste misericordia poti9 admonētis dei q̄ puniētis seueritate paciuut̄: religiōi increpitant christianę: quę una ē salubris & uera religio. Et qm̄ cum sit in eis etiā uulgus indoctū: uelut doctoꝝ auctoritate ī odiū nr̄m grauius irritant̄. existimantibus imperitis ea quę suis tēporibus insolite acciderunt: p alia retro tēpora accidere non solere: eorumq; opīonem etiā his q eā falsam eē nouerūt: ut aduersum nos iusta murmura habere uideant̄: suę scientię dissimulatiōe firmātibus: de libris quos auctores eorum ad cognoscēdam p̄teritoꝝ temporꝝ historiā memorię mandauerunt: longe aliter esse q̄ putāt demōstrandū fuit: et sil' docendū deos falsos quos uel palam colebant uel occulte adhuc colūt: eos esse īmundissīos spiritus et malignissimos ac fallacissimos dęmoēs: usq; adeo ut aut ueris aut fictis etiam suis tñ criminib9 delectent̄: quę sibi cęlebrari per sua festa uoluerūt: ut a ꝑpetrandis dānabilib9 factis hūana reuocari non possit infirmitas: dū ad hęc imitanda uelut diuina prębet̄ auctoritas. Hęc non ex nr̄a coniectura ꝓbauimus. s3 ꝑtim ex recenti memoria: quia & ip̄i uidimus talia ac talib9 numinib9 exhiberi: partim ex lr̄is eoꝝ q non tanq̄ in contumeliam: sed tanq̄ in honorem deorum suorū ista conscripta posteris reliquerunt. ita ut uir doctissimus apud eos Varro et grauissīę auctoritatis: tam rerum humanarū atq; diuīarū dispertitos faceret libros: alios humanis alios diuinis pro sua cuiusq; rei dignitate distribuens: nō saltem ī rebus hūanis s3 in rebus diuinis poneret ludos scenicos: cū utiq; si tm̄mō boni & honesti hoīes in ciuitate eēnt: nec ī rebus hūanis ludi scenici esse debuissent. Quod ꝓfecto nō auctoritate sua fecit: sed qm̄ eos romę natus & educatus in diuinis reb9 inuēit. Et quoniā in fine p̄mi libri quę deinceps dicēda eēnt breuiter posuimus: et ex his quędam in duobus conseq̄ntibus diximꝰ: expectatiōi legentiū quę restāt reddenda cognoscimus.

Capitl'm scd̄m.

Promiseramus g̊ quędam nos esse dicturos aduersus eos qui romāę reipblicę clades in r̄ligionē nr̄am refer̄t: et cōmemoraturos quęcūq; & quātacūq; occurr̄re potuissent: uel satis eē uiderent̄ mala quę illa ciuitas pertulit: uel ad eius impium ꝓuincię ꝑtinentes: anteq̄ eorum sacrificia ꝓhibita fuissēt. Quę om̄ia proculdubio nobis tribuerent: si iam ul' illis clareret nostra religio: uel ita eos a sacris sacrilegis ꝓhiberet. Hęc & scd̄o et tercio libro satis q̄tum existimo absoluimus. in secūdo agentes de malis moꝝ: quę mala uel sola uel maxima deputanda sunt. In tercio autem libro de his malis quę stulti sola perpeti exhorrēt: corporis uidelicet externarūq; rerū: quę plęrūq; paciunt̄ et boni. Illa ū mala non dico pacienter sed libenter habent qbus ip̄i fiunt mali. Et q̄ pauca dixi de sola ip̄a ciuitate atq; eius imperio: nec inde om̄ia usq; ad Cęsarem Augustum. Quod si cōmēorare uoluissē: et exaggerar̄ illa mala quę nō sibi inuicē hoīes faciūt: sicut sūt uastatioēs: euersionesq; bellantū: s3 ex ip̄ius mūdi elementis terrenis accidūt reb9: quę uno loco Apuleius breuiter stringit in eo libro quē de mūdo scp̄sit: terrena oīa dicēs mutatioēs euersioēs & intentioēs & remissioēs hr̄e. Nanq; in modicis tremoribus terrarum ut uerbis eius utar: dissiluisse humum & īterceptas urbes cū ꝑplis dicit. abruptis etiā imbribus ꝓlutas totas esse regiones: illas etiaꝫ quę p̄9 fuerāt continētes hospitib9 atq; aduenis fluctib9 insulatas: aliasq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

desidia maris pedestri accessu ꝑuias fac-
tas: uētis ac ꝓcellis euersas esse ciuitates:
incēdia de nubibus emicuisse: qb⁹ oriētis
regioēs conflagratę ꝑierūt: et ī occidentis
plagis scaturigines quasdā ac ꝓluuioēs
easdem strages dedisse. Sic ex ethne uer-
ticibus quondam effusis crateribꝰ diuini
incendii ꝑ decliuia torrentis uice flāmaꝝ
flumīa cucurrisse. Si hęc atq; huiusmodi
quę habet historia unde possem colligere
uoluissem: qñ finissem quę illis temporibꝰ
euenerūt: anteq̄ xp̄i nomē illa istoꝝ uana
& uerę saluti perniciosa comprimeret?
Promiseram me etiā demōstraturū: quos
eoꝝ mores & quā ob cām deus uerus ad
augēdum impium adiuuare dignatus ē:
in cuius potestate sunt regna oīa: q̄q; eos
nihil adiuuerint hi quos deos putant: et
potiꝰ q̄tū decipiēdo & fallēdo nocuerint:
unde nūc m̄ uideo eē dicēdum & magis
de incrementis imperii romani. Nam de
noxia fallacia dęmonū quos uelut deos
colebant: q̄tum maloꝝ inuexerit moribꝰ
eoꝝ: in scd̄o maxime libro nō pauca iam
dicta sunt. Per omēs aūt absolutos tres
libros: ubi oportunū uisum est cōmenda-
uimus etiam in ip̄is bellicis malis: q̄tum
solacioꝝ deus per xristi nomē cui tantum
honoris barbari detulerūt pręter belloꝝ
morem bonis malisq; contulerit: qūo qui
facit solem suū oriri sup̄ bonos & malos:
et pluit super iustos et iniustos. Iam itaq;
uideamus quale sit ꝙ tantā latitudinē ac
diuturnitatem imperii romani illis diis
audēt tribuer̄: quos etiā ꝑ turpiū ludoꝝ
obsequia & per turpiū hoīm ministeria
se honeste coluisse contendūt. Ca.iii.

QVanq̄ p̄us uellem paululū inqrer̄:
quę sit rō quę prudentia: cū hoīum
fęlicitatem nō possis ostendere semper in
bellicis cladibus & in sanguine ciuili uel
hostili cū hūano et cū tenebroso timor̄ &
cruenta cupiditate uersantium: ut uitro
lętitia eoꝝ cōparet̄ fragiliter splendida:
cui timeat̄ horriblius ne repēte frangat̄:
de imperii magnitudīe ac latitudine uelle
gloriari. Hoc ut facilius diiudicetur non
uanescamꝰ inani uentositate iactati: atq;
obtundamus intentionis aciem altisonis
uocabulis rerū: cū audimꝰ pplōs: regna:
prouincias. sed duos constituamꝰ hoīes.
Nam singulus q̄sq; hō: ut in sermōe una
lr̄a: ita q̄si elementū est ciuitatis & regni
q̄talibet terrarum occupatione latissimi.
Quorū duoꝝ hoīm pauperem unum uel
potius mediocrem: alterū prędiuitē co-
gitemus. s; diuitem timoribus anxium:
meroribꝰ tabescētem: cupiditate flagran-
tem: nunq̄ securū semp̄ inqetum: ꝑpetuis
inimiciciarū contentiōibus anhelantem:
augentem sane his miseriis patrimoniu;
suū ī immēsum modū: atq; illis augmētis
curas quoq; amarissimas aggregantem.
Mediocrē ů illū re familiari parua atq;
succincta sibi sufficientem: carissimū suis
cognatis: uicinis: amicis: dulcissima pace
gaudentem: pietate religiosum: benignū
mente: sanū corpore: uita parcū: moribꝰ
castū: conscientia securū. Nescio utrū q̄sq̄
ita desipiat: ut audeat dubitare quē prę-
ferat. Vt g̊ ī his duobꝰ hōibꝰ: ita in duabꝰ
familiis: ita in duobꝰ poplis: ita ī duobꝰ
regnis r̄gula seq̄t̄ ęqtatis. Qua uigilāter
adhibita: si nr̄a intentio corrigat̄ facillīe
uidebimꝰ: ubi habitet uanitas & ubi fę-
licitas. Quapropter si uerus deus colat̄:
eiq; sacris ueracibꝰ & bōis moribꝰ ꝑuiat̄:
utile est ut boni longe lateq; diu regnent.
Neq; hoc tā ip̄is q̄ illis utile est qbꝰ r̄gnāt.
Nam q̄tū ad ip̄os ꝑtinet: pietas et ꝓbitas
eoꝝ quę magna dei dona sunt sufficit eis
ad ueram fęlicitatē: qua & ista uita bene
agatur: et postea ꝑcipiat̄ ęterna. In hac g̊
terra regnū bonoꝝ nō tam illis pręstatur
q̄ rebus hūanis. Maloꝝ ů regnū magis
regnātibus nocet: qui suos aīos uastant
scelerū maiore licentia: his autem qui eis
ꝑuiēdo subdunt̄ nō nocet n̄ iniqtas ꝓp̄a.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nam iustis quidquid malorꝫ ab iniquis dñis irrogat̃: nõ ẽ pęna crimis ſꝫ uirtutis examẽ. Proinde bonus ſi ſeruiat liber ẽ: malus aũt etiam ſi regnet ſeruus eſt. Nec unius hoĩs: ſed qđ eſt grauiꝰ tot domĩorꝫ quot uiciorꝫ. de quibus uiciis cum ageret ſcp̃tura diuina: a quo. n. qs inquit deuictꝰ eſt: huic & ſeruus addictꝰ eſt. Ca. iiii.

REmota itaqꝫ iuſtitia: qd ſũt r̃gna n̄ magna latrocinia? Quia et latrocinia qd ſunt niſi parua regna? Manus etenĩ ip̃a hoĩum cũ impio p̃ncipis regit̃: pacto ſocietatis aſtringit̃: placiti lege p̃da diuidit̃. Hoc malũ ſi in tm̃ p̃ditorꝫ hoĩm acceſſibus creſcit: ut & loca teneat: ſedes conſtituat: ciuitates occupet: pplos ſubiuget: euidentius regni nomen aſſumit. Quod eis iam in manifeſto confert non attẽptata cupiditas: ſꝫ addita impunitas. Eleganter. n. & ueraciter Alexandro illi magno qdam cõpręhenſus pirata rñdit. Nam cum idem rex hoĩem interrogaſſet quid ei uideret̃ ut mare hẽret infeſtũ: ille libera contumacia qđ tibi inqt ut orbem terrarũ. Sed quia id ego exiguo nauigio facio latro uocor: quia tu magna claſſe imperator. Capitulum. v.

PRoinde omicto quęrere q̃les Romulus congregauerit: qm̃ multuꝫ eis conſultum eſt: ut ex illa uita dato ſibi conſorcio ciuitatis pęnas debitas cogitar̃ deſiſterent: quarum metus eos in maiora facinora ꝓpellebat: ut deinceps pacatiores eẽnt rebus hũanis. Hoc dico qꝫ ip̃m romanũ impiũ iam magnũ multis gẽtibꝰ ſubiugatis: cęteriſqꝫ terribile: acerbe ſenſit: grauiter timuit: non paruo negocio deuitandę ingẽtis cladis oppręſſum: qñ pauciſſimi gladiatores in campania de ludo fugientes exercitũ magnũ cõparũt: tres duces habuerũt: italiam latiſſime & crudeliſſime uaſtauerũt. Dicãt quis iſtos deus adiuuerit: ut ex puo & ex contẽptibili latrocinio puẽirẽt ad regnũ: tantis iam romanis uiribꝰ artibuſqꝫ metuendũ. An quia non diu fuerũt ideo diuinitus negabũtur adiuti? Quaſi ũ ip̃a cuiuſlibet hominis uita diuturna ſit. Iſto g̃ pacto neminẽ dii adiuuãt ad regnandum: qm̃ ſinguli quiqꝫ cito moriũtur. Nec bñficiuꝫ deputandũ eſt: qđ exiguo tpe ĩ uno quoqꝫ hoĩe ac p hoc ſingillatim utiqꝫ in om̃ibus uice uaporis euaneſcit. Quid enĩ intereſt eorꝫ q ſub Romulo deos coluerũt et olim ſunt mortui: qꝫ poſt eorꝫ mortẽ romanũ tm̃ creuit impium: cũ illi apđ inferos cãs ſuas agant? Vtrum bonas an malas ad rem p̃ntem nõ ꝑtinet. Hoc aũt de om̃ibus intelligẽdum eſt: q per ip̃m impium q̃uis decedẽtibus ſuccedẽtibuſqꝫ mortalibus ĩ longa ſpacia ꝓtendat̃: paucis diebꝰ uitę ſuę curſim raptimqꝫ tranſiert̃: actuũ ſuorꝫ ſarcinas baiulãtes. Sin ũ etiã ip̃a breuiſſimi temporis beneficia deorũ adiutorio tribuenda ſunt: nõ parum adiuti ſunt illi gladiatorẽs. q ſeruilis conditioĩs uincula ruperũt: fugerunt: euaſerũt: exercitum magnũ et fortiſſimũ collegert̃: obediẽtes regũ ſuorꝫ cõſiliis & iuſſis: multũ romãę celſitudini metuendi: et aliquot romanis imꝑatoribꝰ inſuꝑabiles: multa ceperunt: potiti ſunt uictoriis plurimis: uſi uoluptatibus quibus uoluerũt: quod ſuggeſſit libido fecert̃: poſtremo donec uincerent̃ qđ difficilime ẽ fc̃tm: ſublimes r̃gnãteſqꝫ uixerunt. Sed ad maiora ueniamus.

IVſtinus q gręcam Caplm̃. vi.
uel potius pęgrinã Trogũ Pompeiuꝫ ſecutus ẽ: nõ latine tm̃ ſicut ille: uerũ etiã breuiter ſcp̃ſit hiſtoriã. opus librorꝫ ſuorꝫ ſic ĩcipit. Principio rerũ gentiũ nationũqꝫ impiũ penes reges erat: quos ad faſtigiũ huius maieſtatis nõ ambitio popularis: ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat: popli nullis legibus tenebant̃: arbitria p̃ncipum pro legibus erãt: fines imperii tueri magis q̃ proferr̃ mos erat. Intra ſuam cuiqꝫ p̃riam regna finiebant̃.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Primus ommium Nínus rex assiriorum: uetere⁊ & ꝙsi habitū gentiū morē noua imperii cupiditate mutauit. hic ꝑmo initia bella finitimis: et rudes adhuc ad resistē-dū pplos ad termios usq; libie pdomuit. Et paulo post. Nínus ínq; magnitudíne⁊ quęsitę dñationis contínua possessione fir-mauit. Domitis g̃ proximis: cū accessione uiriū fortior ad alios trāsiret: et proxima quęq; uictoria ínstrumentū sequēdis eēt: tocius orientis poplos subegit. Qualibet aūt fide rerū uel iste ul Trogus scripserit: nam quędam illos fuisse mentitos & alię fideliores lr̃ę ostendūt: cōstat tñ & ínter alios scptores regnū assiriorū a Nínio r̃ge fuisse lōge lateq; porrectū. Tamdíu aūt pseuerauit: ut romanū nondum sit eius ętatis. Nam sicut scribūt q cronicā histo-riam ꝓsecuti sunt: mille ducētos & ꝙdra-gínta ānos ab ano ꝓmo q̃ Nínus r̃gnare cępit pmānsit hoc regnū: donec trāsferrēt ad medos. Inferre autē bella finitímis & índe ín cętera ꝓcedere: ac pplos sibi non molestos sola regni cupiditate conterere et subdere: qd aliud q̃ grande latrocínīū noīandum est? Capitlm. vii.

SI nullo deorū adiutorio tā magnū hoc regnū et ꝓlixū fuit: quar diis romanis tribuitur romanū regnū: locis amplū: tēporibusq; diuturnū? Quęcūq; enī causa est illa: eadem ē et ista. Si aūt et illud deorū adiutorio tribuendum esse contendūt: quęro quorum. Non enī alię gētes q̃s Nínus domuit & subegit alios tūc colebāt deos. Aut si ꝓpos habuerūt assirii q̃i pinores fabros ꝑperii cōstruēdi atq; seruādi: nunqd nā mortui sunt qī & ipi impiū perdiderūt? Aut mercede non sibi reddita uel alia maiore promissa ad medos trāsire maluerīt: atq; índe rursus ad pśas Cyro ínuitāte & aliqd cōmodi⁊ pollicente? Quę gens nō angustis orīēs finibus p⁊ Alexandri Macedonis regnū magnū locis: ꝙ breuissimū tpe ī suo r̃gno adhuc usq; ꝑdurat. Hoc si ita est: aut ínfi-deles dii sunt q̃ suos deserūt & ad hostes transeūt: qđ nec hō fecit Camillus quādo uictor & expugnator aduersissię ciuita-tis: romam cui uicerat sensit ingratā: quā tñ postea oblitus iniurię memor patrię a gallis iterum liberauit: aut non ita fortes sunt ut deos eē fortes decet: qui possunt hūanis uel consiliis ul uiribus uínci. Aut si cū ínter se belligerant: nō dii ab hōibus sed dii ab aliis diis forte uíncunt̃: q̃ sunt quarūcunq; ꝓprii ciuitatum. Habēt g̃ & ipi ínter se ínimicicias, quas ꝓ sua quisq; parte prorsus suscipiunt. Non itaq; deos suos ulla debuit colere ciuitas: magis q̃ alios a qbus adiuuarētur sui. Postremo quoq̃mō se hēat deorū iste uel transit⁊: uel fuga: uel migratio: uel ī pugna defectio: nōdum illis tpibus atq; ín illis terrarum ꝑtibus xpi nomē fuerat prędicatū: qñ illa regna per íngētes bellicas clades amissa atq; trāslata sūt. Nam si p⁊ mille ducētos et ꝙdragínta ānos qñ regnum ab assyriis ablatū est: tam ibi christiana r̃ligio aliud regnū prędicaret ętternū: et deorū falsorū cultus sacrilegos ībiberet: qd aliud gētis illius uani hoīes dicerēt: nisi regnum qđ tam diu cōseruatū est: nulla alia causa ñ suis religiōib⁊ deserus & illa recepta pire potuisse? In q̃ uoce uanitatis quę poterat eē & isti actendāt spęculū suū: et símilia conquęri si ullus ī eis pudor ē erubescāt. Quanq̃ romanū impiū afflictū est pon⁊ q̃ mutatū: qđ et aliis ante x̃ nomē tpibus ei contigit: et ab illa ē afflictiōe recreatus. quod nec istis tēporibus desperandū est. Quis. n. de hac re nouit uolūtatem dei?

DEínde quęramus Capīm. viii. si placet: ex tanta deorū turba quā romani colebant: quē potissimū uel quos deos credant illud impium dilatasse atq; seruasse. Neq;. n. ín hoc tam prędaro ope et tātę plenissimę dignitatis: audēt aliq̃s partes sub nomíne deorū uel dearum deę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Cloatinę tribuere: aut Volupię quę a uoluptate appellata ē: aut Libentine cui nomen est a libidine: aut uagitano q̄ infantū uagitib9 pręsidet: aut Cuninę quę cunas eoꝝ administrat. Quādo aūt possūt uno loco libri huius cōmēorari oīa noīa deoꝝ aut dearū: quę illi grandib9 uoluminib9 uix cōpręhēdere potuerūt: singulis rebus propria dispcientes officia numinū? Nec agroꝝ munus uni alicui deo cōmictēduz arbitrati sunt. sed rura deę Rusinę: iuga montiū deo Iugatino: collib9 deā Collatinam: uallibus Valloniam pręfecerūt. Nec saltem potuerunt unam Segetiam talem inuēire: cui semel segetes cōmendarēt: sz sata frumēta q̄diu sub terra eēnt: p̄positā uoluerūt hr̄e deā Seiam. Cum ū iam eēnt sup terrā & segetē facerēt deā Segetiaz: frumētis uero collectis atq; reconditis ut tuto seruarent̄ deā Tutillinā p̄posuerūt. Cui nō sufficer̄ uideret̄ illa Segetia: q̄diu seges ab iniciis herbidis usq; ad aristas aridas puēiret? Non tn̄ satis fuit hōibus deoꝝ multitudinē amantibus: ut anima misera dęmōioꝝ turbę ꝓstitueret̄: unius dei ueri castū dedignata cōplexū. Pręfecerūt g̊ Proserpinā frumētis germinātib9: geniculis nodisq; culmoꝝ deū Nodotum: inuolumentis folliculoꝝ deam Volutinā: cū folliculi patescūt ut spica exeat deam Patelenaz: cū segetes nouis aristis ęquāt̄ q̄a ueteres ęquare hostire dixerūt: deam Hostilinam: florentibus frumentis deam Floram: lactescentib9 deam Lacturciam: maturescentibus deam Maturam. Cum runcant̄. i. a terra auferūt̄ deā Runcinaz. Nec oīa cōmemoro. q̄a me piget q̄d illos nō pudet. Hęc aūt paucissima ideo dixi: ut intelligeret̄ nullo mō eos dicer̄ audere ista numina imperiū cōstituisse: auxisse: conseruasse romanum: quę ita suis queq; adhibebātur officiis: ut nihil uniuersum uni alicui crederet̄. Quādo ergo Segetia curaret impiū: cui curam gerere simul & segetib9 & arboribus nō licebat? Quādo de armis Cunina cogitaret: cui9 prępositura paruuloꝝ cunas non permictebatur excedere? Quādo Nodotus adiuuaret ī bello: qui nec ad folliculū spicę sed tm̄ ad nodū genicli ꝑtinebat? Vnusq̄sq; domui suę ponit hostiariū. et q̄a hō est oīno non sufficit. Tres deos isti posuerūt. Forculū foribus: Cardeam cardini: Limentinum limini. Ita non poterat Forculus sil' fores et cardinem limenq; seruare. Omissa igr̄ turba ista minutoꝝ deorū: uel aliq̄tum intermissa: officia maioꝝ deoꝝ: debem9 inq̄rere: quo roma tam magna est facta: ut tam diu tot gentibus imperaret.

Nimirū g̊ Iouis Capl'm. ix.

hoc opus est. Ipsum. n. deoꝝ oīum dearūq; regem uolunt. hoc eius indicat sceptrū: hoc ī alto colle capitoliū. De isto deo q̄uis a poeta dictum: conueniētissime pręd̄icat̄. Iouis om̄ia plena. Hūc Varro credit etiā ab his coli q̄ unū deum solum sn̄ simulacro colūt: sz alio noīe nūcupari. Quod si ita est: cur tam male tractat9 est romę: sicut q̄dam & in cęteris gentib9 ut ei fieret simulacrū: quod ip̄i etiā Varroni ita displicet: ut cū tantę ciuitatis peruersa consuetudine pręmeret̄: neq̄q̄ tamē dicer̄ & scribere dubitaret: ꝙ hi qui populis instituerūt simulacra: et metū dempserūt et errorem addiderunt. Capl'm. x.

CVr illi etiā Iuno uxor adiūgitur: quę dicat̄ soror & cōiunx? Quia Iouem inq̄unt in ęthere accipim9: in aere Iunonem. Et hec duo elementa coniuncta sunt: alterū supius: alterū inferius. Non est g̊ ille de quo dictū ē Iouis oīa plena: si aliquā ꝑtem implet & Iuno. An uterq; utrunq; implet: et ambo isti coniuges & in duobus isti elementis & in singulis sil' sunt? Cur g̊ ęther dat̄ Ioui: aer Iunoni? Postremo ipsi duo satis eēnt. Quid est ꝙ mare Neptuno tribuitur: terra plutoni? Et ne ip̄i quoq; sine cōiugib9 remanerent:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

additur Neptuno Salacia: Plutoni Proserpina. Nam sicut inferiorem celi ptem id est aerē inquit Iuno tenet: ita inferiorē maris Salacia: et terre inferiorē Proserpina. Querūt q̄admodū sarciāt fabulas nec inueniunt. Si.n. hec ita eēnt: tria ponr elementa mūdi esse nō q̄tuor eor ueteres proderēt: ut singula deor cōiugia diuiderent singulis elementis. Nūc ū oīni mō affirmauerūt aliud esse ætherē: aliud aerē: aliud terram. Aqua uero siue supior siue inferior unq; aqua est: puta qa dissimilis. nunqd in tīn ut aqua non sit? Et inferior terra: quid aliud pōt esse q̄ terra q̄talibet diuersitate distincta? Deinde ecce iā totr in his q̄tuor uel tribus elemētis corporer completus est mūdus. Minerua ubi erit: quid tenebit: qd implebit? Simul.n. cum his in capitolio constituta est: cū ista filia non sit amboz. Aut si ætheris partē superiorem Mineruam tenere dicunt: et hac occasiōe fingere poetas q̄ de Iouis capite nata sit: cur non g̃ ipa ponr deor regina deputat̄ q̄ sit Ioue supior? An qa indignū erat prēponere patri filiā: cur nō de Ioue ipo erga Saturnū iustitia ista seruata ē? An qa uictus est? Ergo pugnat̄? Absit inquint. fabularū est ista garrulitas. Ecce fabulis nō credatur: et de his sentiantur meliora. Cur g̃ non data est pri Iouis & si nō sblimior ēq̄lis certe sedes honoris? Quia Saturnus inquit tpis longitudo est. Tempus g̃ colūt q̄ Saturnū colūt. et rex deor Iupiter insinuat̄ natus ex tēpore. Quid.n. indignū dicit̄ cū Iupiter et Iuno nati dicunt̄ ex tēpore: si celū est ille et illa terra: cū facta sint unq; celi & terra? Nā hoc quoq; in libris suis habēt eor docti atq; sapientes. Neq; de figmētis poeticis: sz de pphorum libris a Virgilio dictum est. Tum pater oīpotens fecundis imbribus æther. Coniugis in gremiū lete descendit id est in gremiū telluris aut terre. Quia et hic aliquas differentias uolūt esse: atq; in ipsa terra aliud terram: aliud tellurē: aliud tellurionē putant. Et oēs hos deos habent suis nōib9 appellatos: suis officiis distinctos: suis aris sacrisq; ueneratos. Eandem terram etiā matrē deor uocāt: ut iam poetę tollerabiliora confingant: si sm istor nō poeticos sz sacror libros nō solū Iuno soror & coniunx: sz etiā mater est Iouis: eādem terram Cererem: eādem etiā Vestam colūt: cum tñ sępius Vestam non n̄ ignē eē phibeāt ptinentē ad focos: sine qbus ciuitas esse non pōt. Et ideo illi uirgines solere seruire: q̄ sicut ex ūgine ita nihil ex igne nascatur. Quam totam uanitatē aboleri & extingui unq; ab illo oportuit: q̄ est natus ex uirgine. Quis.n. ferat q̄ cū tantū honoris & q̄si castitatis igni tribuerint: aliquando Vestam non erubescunt etiam Venerem dicere: ut uanescat i ancillis eius honorata ūgnitas? Si enim Vesta Venus esset: quomō et rite uirgines a uenereis operibus abstinēdo seruirēt? An Veneres duę sunt: una ūgo altera mulier? An ponr tres: una ūgnū quę etiā Vesta est: alia cōiugatarum: alia meretricū? Cui etiā fenices donū dabant de pstitutōe filiarū: anteq̄ iūgerent eas uiris. Quę illarū matrona est Vulcani? Non unq; ūgo qm̄ hēt maritū. Absit aūt ut meretrix: ne filio Iunonis & cooperto Minerue facere uideamur iniuriā. Ergo hec ad cōiugatas intelligiē ptinere. sz eaz nolumus imitētur in eo quod fecit illa cū Marte. Rursus inquit ad fabulas redis. Quę ista iustitia ē: nobis succēseā q̄ talia dicim9 de diis eorū: et sibi non succensere qui hec in theatris libentissime expectāt crimina deorū suorum? Et q̄ esset incredibile: nisi contestatissime probaret̄ hec ipsa theatrica crimina deorū suorum: in honorem instituta esse eorūdem deor.

Quotquot libet igr̄ Capi. xi.

philosophicis rōib9 et disputatōib9 asserāt. Modo sit Iupiter corporei huius

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

mundi animus: q uniuersam istã molem ex quatuor uel quot eis placet elementis cõstructã atq; cõpactã implet & mouet: mõ inde suas ꝑtes sorori et frĩbus cedat. Modo sit ęther ut aerem Iunonem subter fusam desup amplectat̃: mõ totũ simlr cũ aere sit ipe cęlũ: terram ũ tanq̃ coniugem eandemq; matrem: qa hoc in diuĩs turpe non est: fecundis imbribus & seminibus fetet. Modo aũt ne sit necesse per cuncta discurrere: deus un⁹ de quo multi a poeta nobilissimo dictum putant? Deum nanq; ire per oẽs terras tractusq; maris cęlũq; profũdum. Ipse in ęthere sit Iupiter: ipe in aere Iuno. Ipse in mari Neptunus: in inferioribus etiã maris ipe Salatia: et in terra Pluto: ĩ terra inferior̃ Proserpina. In focis domesticis Vesta: in fabroꝝ fornace Vulcanus: ĩ sideribus sol & luna et stellę. In diuĩantib⁹ Apollo: Mercurius ĩ merce: in iano Iniciator: in termĩo Terminator: Saturn⁹ ĩ tpe: Mars et Bellona in bellis: Liber ĩ uineis: Ceres ĩ frumẽtis: Dyana ĩ siluis: Minerua ĩ ingeniis. Ipse sit postremo etiã in illa turba q̃i plebeioꝝ deoꝝ. Ipse pręsit noĩe Liberi uiroꝝ seminibus: et noĩe Liberę fęminarum. Ipse sit Diespiter q partũ perducat ad diem. Ipe dea Mena quam pręfecerunt menstruis fęminarũ. Ipse Lucina quę a parturiẽtib⁹ inuocet̃. Ipse opem ferat nascentib⁹ excipiens eos sinu terrę & uocetur Ops. Ipse in uagitu os apiat et uocet̃ deus Vagitanus. Ipe leuet de terra et uocet̃ dea Leuana. Ipse cunas tueat̃ et uocet̃ dea Cunĩa. Non sit alius s; ipe in deab⁹ illis quę fata nascentibus canũt & uocant̃ Carmẽtes: pręsit fortuitis uocet̃q; Fortuna. Indina rumĩa mãmam paruulo immulgeat: qa rumam dixer̃t ueteres mãmam. Indina potina potionẽ ministret. Indina edulica escam ꝑbeat. De pauore infantũ Pauẽtia nũcupetur. De spe quę uenit Venilia. De uoluptate Volupia. De actu Agenoria.

De stimulis qbus ad nimium actũ homo impellit̃ dea Stimula noĩetur. Strennua dea sit strennuum faciendo. Numeria quę numerare doceat. Camena quę caner̃. Ipe sit & deus Consul prębẽdo cõsilia: et dea Sentia sentẽtias inspirando. Ipse dea Iuuẽtas quę p⁹ prętextatã excipiat iuuẽilis ętatis exordia. Ipse sit Fortuna barbata quę adultos barba induit: quos honorar̃ uoluerit: ut hoc qualecũq; numen saltem masculum deũ: ul̃a barba Barbatũ sicut a nodis Nodotũ. uel certe nõ Fortunam: sed qa barbas barbatũ habet Fortunium noĩarent. Ipse in Iugatino deo coniuges iungat: et cũ uirgini uxori zona soluitur ipe inuocet̃ siue ũtutes ei⁹: et dea uirginensis uocet̃. Ipe sit Motumus uel Tutumus: q ẽ apd̃ gręcos Priap⁹ si nõ pudet. Hęc oĩa quę dixi & quęcũq; nõ dixi: non enĩ oĩa dicẽda arbitratus sum: hi oẽs dii deęq; sit unus Iupiter: siue sint ut qdam uolunt oĩa ista partes eius siue uirtutes eius: sicut eis uidetur qbus eũ placet esse mũdi aĩm. Quę sententia uelut magnoꝝ multorũq; doctoꝝ est. Hęc si ita sunt: qd̃ q̃le sit nõdum interim quęro. qd ꝑderent si unũ deũ colerẽt prudẽtiore cõpendio? Quid. n. eius contẽpneret̃ cũ ipe colerẽt? Si aũt metuendũ fuit ne pręter missę siue neglectę ꝑtes ei⁹ irascerent̃: nõ g̃ ut uolũt uelut unius aĩantis hęc tota uita est quę oẽs continet deos: quasi suas uirtutes uel membra uel partes: sed suam quęq; pars habet uitam a cęteris separatã: si pręter alterã irasci altera põt: et alia placari alia concitari. Si aũt dicit̃ oẽs simul. i. totum ipm Iouem potuisse offendi: si partes ei⁹ non etiã singillatim minutatimq; colerẽt̃: stulte dicit̃. Nulla qppe earũ ꝑtermicteretur cũ ipe unus q haberet oĩa colerẽt. Nam & alia omictã quę sunt innumerabilia: cũ dicũt oĩa sidera ꝑtes Iouis eẽ: et omnia uiuer̃ atq; rõnales aĩas habere: et ideo sine cõtrouersia deos esse: nõ uident

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q̃ multos non colant: q̃ multis ędes non construant: aras nõ statuant: quas tamẽ paucissimis siderũ statuẽdas eẽ putauerẽt et singillatim sacrificãdum. Si g̃ irascunt̃ qui non singillatim colunt̃: non metuunt paucis placatis toto cęlo irato uiuere. Si aũt stellas oẽs ideo colũt q̃a in Ioue sunt quẽ colũt: isto cõpendio possent ĩ illo uno om̃ibus supplicar̃. Sic. n. nemo irasceret̃: cũ in illo uno om̃ibus supplicaret̃: nemo contẽpneret̃: potius q̃cultis q̃busdã iusta irascendi cã illis q̃ prętermissi eẽnt multo numerosioribꝰ prębereť. pręsertim cum eis de supna sede fulgẽtibus: turpi nuditate distentus pręponeret̃ & Priapus.

Quod et illud nõ debet Ca. xii.
mouer̃ acutos hoĩes ul' qualescũq; hoĩes. Non enim ad hoc ingenii opus est ẽxcellentia: ut deposito studio cõtentioĩs actendant: si mũdi aĩus deus est: eiq; aĩo mũdus ut corpꝰ est: ut sit unũ aĩal cõstãs ex aĩo & corpore: atq; iste deus est sinus q̃dam naturę in seipõ continẽs om̃ia: ut ex ipsius aĩa q̃ uiuificat̃ tota ista moles: uitę atq; aĩę cunctoꝝ uiuentiũ ꝓ cuiusq; nascẽtis sorte sumant̃: nihil oĩo remanere põt q̃d non sit pars dei. Quod si ita ẽ: q̃s non uideat q̃ta impietas & irreligiositas consequat̃: ut quod calcauerit q̃sq; partẽ dei calcet: et in om̃i aĩante occidẽdo pars dei trucidet̃? Nolo oĩa dicere quę possũt occurr̃re cogitantibus: dici aũt sine uerecundia non possunt. Capl'm. xiii.

Si aũt sola aĩalia rõnalia sicut sunt hoĩes ꝑtes dei esse contendũt: non uideo q̃dem si totus mũdus est deus: q̃uo bestias ab eius partibꝰ separent. Sed obluctari q̃d opus ẽ? De ipõ rõnali aĩante id est hoĩe quid infęlicius credi põt: q̃ dei partem uapulare cũ puer uapulat? Iam uero ꝑtes dei fieri lasciuas: ĩiquas: ĩpias: atq; oĩo damnabiles q̃s ferre posset n̄ qui prorsus insanit? Postremo q̃d irascit̃ eis a q̃bus nõ colit̃: cũ a suis ꝑtibꝰ non colat̃?

Restat ergo ut dicant omnes deos suas hr̃e uitas: sibi quẽq; uiuere: nullũ eoꝝ esse partẽ cuiusq̃: sed oẽs colendos q̃ cognosci et coli possũt: q̃a tam multi sunt ut oẽs nõ possint. Quorũ Iupiter q̃a rex pręsidet: ipm credo ab eis putari cõstituisse regnũ uel auxisse romanũ. Nam si hoc ipe non fecit: quẽ alium deũ opus tam magnum potuisse aggredi credat̃: cũ oẽs occupati sint officiis & opibus propriis: nec alter irruat in alterius? Capitl'm. xiiii.

A Rege g̃ deoꝝ regnũ hoĩm potuit et ꝓpagari & augeri. Hic primũ quęro cur non etiã ipm regnũ aliq̃s deus est? Cur enĩ nõ ita sit si uictoria dea est? Aut quid ipso Ioue in hac cã opus est: si uictoria faueat sitq; ꝓpicia: et semper eat ad illos quos uult esse uictores? Hac dea fauente & ꝓpicia: etiaꝫ Ioue uacante uel aliud agente: quę gentes non subditę remanerent? Quę regna nõ cederent? An forte nõ displicet bonis ĩiq̃ssima improbitate pugnar̃: et finitimos q̃etos nullãq; iniuriam faciẽtes ad dilatandũ regnum bello spontaneo prouocare? Plane si ita sentiũt approbo & laudo. Ca. xv.

Videant g̃ ne forte nõ pertineat ad uiros bonos gaudere de regni latitudine. Iniq̃tas. n. eoꝝ cũ quibus iusta bella gesta sũt r̃gnũ adiuuit ut cresceret. quod utiq; paruũ esset: si quies et iusticia finitimoꝝ contra se bellũ geri nulla ꝓuocaret iniuria. ac fęlicioribꝰ sic rebꝰ hũanis oĩa regna parua eẽnt: cõcordi uicinitate lętantia. Et ita eẽnt in mũdo regna plurima gentiũ: ut sunt in urbe domꝰ plurimę ciuiũ. Proinde belligerare & perdomitis gẽtibus dilatare regnum: malis uidetur fęlicitas: bonis necessitas. Sed quia peius esset ut iniuriosi iustioribꝰ dñarent̃: ideo non incõgrue dicit̃ etiã ista fęlicitas. Sed ꝓculdubio fęlicitas maior ẽ uicinũ bonũ hẽre concordem: q̃ uicinũ malũ subiugar̃ bellãtem. Mala uota sunt optare hr̃e quẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

oderis uel quē timeas: ut possit esse quem uincas. Si g̊ iusta gerendo bella nō impia non iniqua romani impium tam magnū acqrere potuerūt: nūqd tanq̄ aliqua dea colenda est eis etiā iniqtas aliena? Multū enī ad istā latitudinē imperii eā coopataz uidemus quę faciebat iniuriosos: ut eēnt cū qbus iusta bella gererētur & augeret̄ impiū. Cur aūt & iniqtas dea non sit uel externarū gentium: si pauor & pallor et febris dii romani eē meruerūt? His igit̄ duab9. i. aliena iniqtate & dea uictoria: dum bellorꝫ cās iniqtas excitat: uictoria eadē bella fęliciter terminat: etiaz feriato Ioue creuit impium. Quas. n. hic partes Iupiter hēret: cū ea quę possent beneficia eius putari dii habent̄: dii uocantur: dii colunt̄: ipi pro suis ptibus inuocantur? Haberet hic aūt etiam ille aliquā ptem: si regnū etiā ipse appellaret̄ sicut appellat̄ illa uictoria. aut si regnū munus ē Iouis: cur nō & uictoria munus eius habeat̄? Quod profecto haberetur: si nō lapis in capitolio: sz uerus rex regū & dominus dñantium cognsceretur atq; coleretur.

Miror aūt plurimū: Capi. xvi.
q̄ cū deos singulos singulis rebus & pene singulis motibus actribuerent: uocauerūt deā Agenoriā quę ad agendū excitaret: deā Stimulam quę ad agendū ultra modū stimularet: deam Murceam quę pręter modū nō moueret: ac faceret hoīem ut ait Pomponius murcidū id est nimis desidiosum & inactuosum: deam Strēnuā quę faceret strēnuū. His om̄ib9 diis & deabus publica sacra facere susceperūt. Quietam ū appellātes quę faceret quietū: cū ędem hr̄et extra portā collinā publice illam suscipere noluerūt. Vtrum indicium fuit animi inquieti: an poti9ita significatū est: q̄ qui illam turbam colere perseueraret: nō plane deorꝫ sz dęmoīorꝫ: eū quietem hēre non posse: ad quā uocat uerus medicus dicens: discite a me quia mitis sum & humilis corde: et inuenietis reqem aīabus uestris? Capl'm. xvii.

An forte dicūt q̄ deam Victoriam Iupiter mictat: atq; illa tanq̄ regi deorꝫ obtēpans ad quos iusserit ueniat: et in eorꝫ pte considat? Hoc uere dicit̄ nō de illo Ioue quē eorꝫ regem ꝓ sua opīone confingūt: sed de illo uero rege sęculorꝫ: q̄ mictat nō Victoriā quę nulla suba est: sed angl'm suū et faciat uincere quē uoluerit: cui9 consiliū occultū esse pōt: iniquū eē non pōt. Nam si Victoria dea ē: cur nō deus est & triūphus: et Victorię iūgitur uel marit9 uel frater ul' filius? Talia qppe isti de diis opinati sunt: q̄lia si poetę fingerent atq; a nobis exagitarent̄: rn̄derēt isti ridenda eē figmenta poetarū nō ueris actribuenda numībus: et tamē se ipi non ridebant: cū talia deliramenta non apud poetas legebant: sed in templis colebant. Iouem g̊ de om̄ib9 rogarēt: ei uni tm̄mō supplicarent. Non. n. se misisset Victoria si dea eēt sub illo r̄ge: et posset & auderet resistere: et suā potius facere uolūtatem.

Quid q̄ & fęlicitas Cap. xviii.
dea est? Aedem accepit arā meruit: sacra ei cōgrua psoluta sunt. Ipa g̊ sola coleret̄. ubi. n. ipa eēt: qd boni nō esset? Sed quid sibi uult q̄ et Fortuna dea putat̄ et colit̄? An aliud ē fęlicitas: aliud fortuna? Quia fortuna pōt esse & mala: fęlicitas autē si mala fuerit: fęlicitas nō erit. Certe omēs deos utriusq; sexus si & sexus habēt: nō nisi bonos existimare debem9. hoc Plato dicit: hoc alii ph̄i: hoc excellētes reipb̄licę popl'orūq; rectores. Quō g̊ dea Fortuna aliqn̄ bona est aliquādo mala? An forte qn̄ mala est dea non est: sed ī malignum dęmonem repente cōuertit̄? Quot sunt g̊ deę istę? Profecto quotquot sūt homīes fortunati hoc est bonę fortunę. Nam cum sint & alii plurimi siml' hoc est uno tēpor̄ malę fortunę: nunqd si ipa eēt: sil' & bona eēt & mala: his aliud illis aliud? An illa

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quę dea est semp est bona? Ipsa est ergo felicitas. Cur adhibentē diuersa nomina? Sed & hoc ferendū est: solet.n. et una res diuersis nōibus appellari. Quid diuersę ędes: qd diuersę arę diuersa sacra? Est cā inquunt: qa felicitas illa est quam boni hūt precedentibus meritis: fortuna ů quę dicitē bona: sine ullo examine meritoy fortuito accidit bōibus & boīs et malis: unde etiā fortuna noīatur. Quō ergo bona est quę sine ullo iudicio uenit et ad bonos & ad malos? Vt qd aūt colitē quę ita cęca est: passim in quoslibet incurrēs: ut suos cultoīs plerūq; pereat: et suis contēptoribꝰ hereat? Aut si aliqd ꝓficiūt cultores eiꝰ: ut ab illa uideantē & amentē: iam merita sequitur nō fortuitu uenit. Vbi est ergo diffinitō illa fortūę? Vbi ē qđ a fortuitus etiam nomē accepit? Nihil.n. ꝓdest eam colere si fortuna est. Si aūt suos cultores discernit ut ꝓsit: fortuna non est. An & ipaꝫ quo uoluerit Iupiter mictit? Colatē ergo ipe solus. Non.n.pōt ei iubenti et eā quo uoluerit mictenti fortuna resistere. Aut certe ipam malī colāt: q nolūt hēre merita qbus possit dea Felicitas imitari.

TAntū sane huic uelut uni numini tribuūt qđ Fortunam uocant: ut simulacrū eius quod a matronis dedicatū est: et appellatum est Fortuna muliebris: etiā locutū eē mēorię cōmendarint: atq; dixisse nō sel'ꝫ iterū: ꝓpter qđ eā rite matronę dedicauerint. Quod quidem si uerū sit: mirari nos non oportet. Non.n. malignis dęmōibꝰ etiā sic difficile ē fallerē: quoy artes atq; uersucias hinc ponꝰ isti aduertere debuerūt: q illa dea locuta est quę fortuito accidit: nō quę meritis uenit. Fuit.n. Fortuna loquax & muta felicitas. et ad qd aliud ñ ut boīes recte uiuere non curarent conciliata sibi fortuna: quę illos sine ullis bonis meritis faceret fortunatos? Et certe si fortuna loquitē: nō saltem mulieribus ꝫ uiris ponꝰ loquęretur: ut non ipse quę simulacrum dedicauerūt putarētur tantū miraculum muliebri loquacitate finxisse. Ca.xx.

VIrtutem quoq; deam fecerunt. quę qdem si dea eēt multis fuerat prę-ferenda. Et nūc qa dea nō est ſ donū dei: ipa ab illo impetreē a quo solo dari pōt: et oīs floy deoy turba uanescet. Sed cur et Fides dea credita est: et accepit etiam ipa tēplū & altare? Quā qsqs prudēter agnoscit: hīmaculū illi seipm facit. Vnde aūt sciunt illi quid sit fides: cuius ꝑmū et maximū officium est ut in uerū credatur deū? Sed cur nō suffecerat uirtus? Nōne ibi est & fides? Quādo qdem uirtutem ī quatuor spēs distribuendā esse uiderūt. prudentiā: iustitiā: fortitudinē: tpantiaz. Et qm istę singulę spēs suas hūt. in ꝓbꝰ iustitię fides ē: maximūq; locū apud nos habet: qcūq; scimus qd sit q iustꝰ ex fide uiuit. Sed illos miror appellatoīs multitudinis deoy. si Fides dea est: quare aliis tam multis deabꝰ iniuriam fecerūt: prę-termictendo eas quibus similiter ędes & aras dedicare potuerūt? Cur tēperantia dea esse non meruit: cū eius noīe nōnulli romāi ꝓncipes nō puam gloriā cōparint. Cur demiq; fortitudo dea nō ē: quę affuit Mucio cū dexteram porrexit in flāmas: quę affuit Curcio cū se ꝓ pria ī abruptā terram precipitē dedit: quę affuit Decio pri et Decio filio cū ꝓ exercitu se uouerēt? Si tñ his omnibus uera inerat fortitudo: unde mō non agitē. Quare prudentia: q̄re sapientia nulla numinū loca meruerunt? An qa ī noīe generali ipius uirtutes oēs colūtur? Sic g̊ posset & unus deus coli cuius partes cęteri dii putārē. Sed in illa una uirtute et fides est & pudicicia: quę tñ extra in ędibꝰ ꝓpriis altaria meruerūt. Has deas non ueritas sed uanitas fecit.

HEc.n. ueri dei munera Ca.xxi. sunt: non ipę deę sunt. Verūtamen ubi ē uirtus et felicitas: qd aliud queritē?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quid ei ſufficit cui uirtus fęlicitaſq; non ſufficit? Omĩa qppe agenda cõplectitur uirtus: oĩa optanda fęlicitas. Si Iupiter ut hęc daret ideo colebaẽ: quia ſi bonum aliqd eſt lanuido regmi atq; diuturnitas: ad eandẽ ptinet fęlicitatẽ: cur nõ ĩtellectu eſt dona dei eſſe non deas? Si aũt putatę ſunt deę: ſaltem alia tãta deoꝝ turba nõ quęrereẽ. Conſideratus enĩ officiis deorũ dearũq; oĩum: quę ſicut uoluerũt pro ſua opinatione finxerunt: ĩmuẽiant ſi poſſunt aliqd qđ ab aliquo deo pręſtari poſſit hõi habenti uirtutẽ: habẽti fęlicitatem. Quid doctrinę uel a Mercurio uel a Minerua petendũ eſſet: cũ uirtus omĩa ſecũ hẽret? Ars qppe ipa bene rectęq; uiuendi ũtus a ueteribꝰ diffinita ẽ. Vnde ab eo q̃ gręce arete dicitur uirtus: nomẽ artis latinos traduxiſſe putauerũt. Sed ſi uirtus nõ ñ ad ingenioſum poſſet uẽire: qd opus erat deo Tacio pr̃e q̃ cautos. i. acutos faceret: cũ hoc poſſet conferr̃ fęlicitas? Ingenioſũ qppe naſci fęlicitatis eſt. Vnde etiã ſi non potuit a nondum nato coli dea Felicitas: ut hoc ei conciliata donaret: cõferret hoc pentibꝰ eius cultoribꝰ ſuis ut eis ingenioſi filii naſcerentẽ: qd opus erat pturientibus ĩuocare Lucinam: cũ ſi adeſſet foelicitas nõ ſolum bene parerent: ſed etiã bonos? Quid neceſſe erat Opi deę commendare naſcentes: deo Vagitano uagientes: deę Cuninę iacentes: deę Ruminę ſugentes: deo Statilino ſtantes: deo Adeone adeuntes: Abeone abeũtes: deę Mẽti ut bonã haberent mentem: deo Volumino & deę Volumĩę ut bona uellẽt: diis cõiugalibꝰ ut bene coniugarentẽ: diis agreſtibus ut fructus uberrimos capent: et maxĩe ipſi diuę Fructeſę: Marti & Bellone ut bene belligerarẽt: deę Victorię ut uĩcerẽt: deo Honori ut honorarentur: deę Pecunię ut pecunioſi eẽnt: deo Eſculano & filio eius Argentino: ut hẽrent ęream argẽteamq; pecuniam. Nam ideo patrem Argentini Aeſculanum poſuerunt: quia prius ęrea pecunia in uſu eſſe cępit: poſt argentea. Miror autem q̃ Argentinus non genuit Aurinũ: qa et aurea ſubſecuta ẽ. Quẽ deũ iſti ſi hẽrent: ſicut Saturno Iouem ita & pri Argẽtino & auo Aeſculano Aurinũ pręponerẽt. Quid g̃ erat neceſſe propter hęc bona uel animi ul̃ corpis uel externa tantam deoꝝ turbam colere & inuocare: quos neq; oẽs cõmẽoraui: nec ipi potuerẽt oĩbꝰ hũanis boĩs minutatim ſingulatimq; digeſtis: et deos minutos & ſingulos ꝓuidere: cũ poſſet magno facilicq; cõpendio una dea Fęlicitas cũcta conferre: nec ſolũ ad bona capienda qſq; alius: ſed neq; ad depellenda mala quęrereẽ? Cur enĩ eſſet inuocanda propter feſſos diua Feſſonia: propter hoſtes depellẽdos diua Pelloĩa: propter ęgros medicus: uel Apollo uel Eſculapius: ul̃ ambo ſimul qñ eẽt grande piculum? Nec deus ſpinẽſis ut ſpinas ex agris eradicaret: nec dea Rubigo ut non accederet rogareẽ: una fęlicitate pñte & tuente: ut uel nulla mala exorirentur uel facillĩe pellerentẽ. Poſtremo qm̃ de duabꝰ iſtis deabꝰ uirtute & fęlicitate tractamꝰ: ſi fęlicitas uirtutis eſt pręmiũ: nõ dea ſed dei donũ eſt. Si aũt dea eſt: cur nõ dicaẽ et uirtutem ipa conferre: qñ q̃dem etiam uirtutem conſequi fęlicitas magna eſt?

QVid ergo eſt quod pro ingenti beneficio Varro iactat pręſtare ſe ciuibus ſuis? Quia nõ ſolũ cõmemorat deos quos coli oporteat a romanis: uerũ etiã dicit qđ ad quemq; ptineat: quo nihil ꝓdeſt inqt hõi: alicuiꝰ medici nomen formamq; noſſe: et quid ſit medicus ignorare: ita dicit mihil prodeſt ſcire deũ eſſe Eſculapium: ſi neſcias eum ualitudini opitulari: atq; ita ignores cur ei debeas ſupplicaẽ. Hoc etiã alia ſilitudie affirmat dicẽs. nõ modo bene uiuere: ſed uiuere oĩo nemini posſe: ſi ignoret qſ nã ſit faber: quis pictor: quis tector: a quo

Capĩm. xxii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quid utensile petere possit: quē adiutorē assumere: quem ducem: quem doctorem. Eo mō nulli dubiū eē asserēs ita eē utilem cognitionem deoꝝ: si sciat̄ quā qsq; deus uim & facultatem ac potestatem cuiusq; rei hēat. Ex eo.n. poterimus inquit scire quē cuiusq; cā deū aduocare atq; īuocare debeamus: ne faciam⁹ ut mimi solent: et optem⁹ a Libero aquā: a Nimphis uinū. Magna sane utilitas. Quis nō huic gr̄as ageret si uera mōstraret: et si unū uerum deum a quo essent om̄ia bona: et hōibus colendum doceret? Capl'm. xxiii.

Sed unde nunc agit̄. si libri & sacra eoꝝ uera sunt: et Felicitas dea est: cur non ip̄a una que coleret̄ constituta ē: que posset uniuersa conferre: et cōpendio facer̄ felicem? Quis.n. optat aliqd ꝓpter aliud q̄ ut felix fiat? Cur deniq; tam sero huic tante dee post tot romāos p̄ncipes Lucillus edē constituit? Cur ip̄e Romul⁹ felicem cupiens cōdere ciuitatem: nō huic templū potissimū struxit? Nec propter aliquid diis ceteris supplicauit: qn̄ nihil deesset si hec adesset. Nam & ip̄e nec p̄us rex: nec ut putāt postea deus fieret: si hāc deam ꝓpiciam nō haberet. Vt quid ergo Romulus cōstituit̄ romanis deos: Ianū: Iouem: Martē: Picū: Faunū: Tiberinū: Herculem: et siquos alios? Vt qd Titus Tacins addidit Saturnū: Opem: Solez: Lunam: Vulcanū: Lucem: et quosq; alios addidit: inter quos etiā deā Cloatinam Felicitate neglecta? Vt quid Numa tot deos & tot deas sine ista? An eam forte in tāta turba uidere non potuit? Hostili⁹ certe rex deos & ip̄e nouos Pauorē atq; Pallorē ꝓpiciandos non introduceret: si deam istā nosset aut coleret. p̄sente qppe felicitate oīs pauor & pallor nō ꝓpiciat⁹ abscederet: sed pulsus aufugeret. Deinde quid est hoc qd̄ iam romanum imperium longe lateq; crescebat: et adhuc nēo felicitatem colebat? An ideo grandius imp̄iū q̄ felicius fuit? Nam quomō ibi esset uera felicitas: ubi uera nō erat pietas? Pietas enī uera est uera x ueri dei cultus: nō cult⁹ flōꝝ tot deorum quot demonioꝝ. Sed et postea iam in deorum numerū Felicitate suscepta: magna belloꝝ ciuiliū infelicitas subsecuta est. An forte iuste ē indignata felicitas: ꝙ et tam sero & nō ad honorem sed ad contumeliam potius inuitata est: ut cū ea coleret̄ Priapus & Cloatina: et Pauor et Pallor & Febris: ꝛc. nō numīa colēdoꝝ sz crimīa colentiū? Ad extremū si cū turba indignissima tanta dea colēda uisa ē: cur nō uel illustri⁹ ceteris colebat̄? Quis.n. ferat ꝙ neq; inter deos consentes quos dicūt in consiliū Iouis adhiberi: nec inter deos quos selectos uocant felicitas constituta est: ut templum aliqd̄ ei fieret: qd̄ & loci sublimitate et operis dignitate premineret? Cur.n. nō aliquid melius q̄ ipsi Ioui? Nam neq; etiaz Ioui regnū nisi felicitas dedit. si tn̄ cū regnaret felix fuit. et potior est felicitas regno. Nemo enim dubitat facile inuēiri hoīem qui timeat se fieri regem. nullus aūt inuēitur q se nolit eē felicem. Ip̄i g̊ dii si p auguria uel q̊libet modo eos posse consuli putant: de hac re consulerētur utrum uellent felicitati loco cedere: si forte alioꝝ edibus uel altarib⁹ iā fuisset locus occupat⁹: ubi edes maior atq; sublimior felicitati construeret̄: etiaz ipse Iupiter cederet ut ip̄m uerticē collis capitolini felicitas poti⁹ obtineret. Nō.n. qspiā resisteret felicitati: n̄ qd̄ fieri nō pōt q eē uellet infelix. Nullo mō oīo si cōsuleret̄ faceret Iupiter qd̄ ei fecerūt tres dii: Mars Terminus et Iuuētas: q maiori & regi suo nll'o mō ceder̄ loco uoluer̄t. Nā sicut hn̄t eoꝝ lr̄e cū rex Tarqm⁹ capitoliū fabricar̄ uellet: eūq; locū q ei dignior aptiorq; uidebatur a diis aliis cerneret p̄occupatū: nō audēs aliqd cōtra deoꝝ facere arbitrium: et credens eos tanto numini suoq; p̄ncipi uoluntate cessuros: qa multi

nullus uenit q nolit eē felicem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

erant illic ubi capitolium cõſtitutum eſt: per augurũ quęſiuit utrũ concederẽ locũ uellent Iouí atq; ipſi índe cedere: omnes uoluerũt pręter illos quos cõmemoraui: Martem: Terminũ: Iuuẽtatem. atq; ideo capitoliũ ita conſtructũ eſt: ut etiam iſti tres íntus eẽnt: tã obſcuris ſigmis ut hoc uix hoíes doctiſſimi ſcirent. Nullo mõ g̃ fęlicitatem Iupiter ipſe contẽpneret: ſicut a Terminó: Marte: Iuuẽtate cõtemptus eſt. Sed ipi etiam quí non ceſſerant Iouí: profecto cederent fęlicitati: quę illis regẽ fecerat Iouem. Aut ſi nõ cederent: non id contemptu eíus facerent: ſed q; ín domo fęlicitatis uel obſcuri eẽ mallẽt: q̃ ſine illa ín locis ꝓpriis emínere. Ita dea Fęlicitate ín loco ampliſſimo & celſiſſimo cõſtituta: diſcerẽt cíues unde oĩs bõi uoti petenduz eẽt auxilíum. Ac ſic ipa ſuadẽte natura: alioz deoz ſupflua multitudíe derelicta colereẽ una Foelicitas: uní ſupplicaretur: unius templũ freq̃tareẽ a cíuib9 q fęlices eſſe uellent: quoz eſſet nemo q nollet. atq; ita ipſa a ſeipa peteretur quę ab oĩbus petebaẽ. Quis. n. aliqd ab aliquo deo ní ſi fęlicitatem uelit accipe: ul'qđ ad fęlicitatẽ exiſtimat pertínere? Proínde ſi fęlicitas habet ín prãte cum quo hoíe ſit: hẽt aũt ſi dea eſt: quę tandẽ ſtultitia ẽ ab aliquo eaz deo petere quã poſſis a ſeipa ímpetrare? Hanc g̃ ſup deos cęteros honorare etiam loci dignitate debueẽt. Sicut. n. apđ ipos legĩ: romani ueteres neſcio quẽ Sũmanũ cui nocturna fulmína tribuebãt: coluerẽt magis q̃ Iouem ad quem díurna fulmína ptínebãt. Sed poſtq̃ Iouí templũ ínſigne ac ſublime conſtructum eſt: propter ędis dignítatem ſic ad eũ multitudo cõfluxit: ut uix ínueniatur qui Summani nomen qđ audire iam nõ poteſt: ſe ſaltem legiſſe meminerit. Si autẽ Fęlicitas dea non eſt: q̃ quod uerũ eſt munus eſt dei: ille deus quęrat̃ q eam dare poſſit: et flórũ deorũ multitudo noxia relinq̃tur: quã ſtultorũ hominum multitudo uana ſectatur: dei dona deos ſibi facies: et ipm cuíꝰ ea dona ſunt obſtinatiõe ſupbę uolũtatis offẽdẽs. Sic. n. carere non põt ínfelicitate: q tanq̃ deam fęlicitatem colit: et deum datorem fęlicitatis relinquit: ſicut carere nõ poteſt famę q panem pictũ lingit: et ab hoíe quí uerũ habet nõ petit. Liber aũt eoz rõnes conſiderare. Capitl'm. xxiiii.

VSq; adeo ne ínquunt maiores nr̃os ínſipientes fuíſſe credendũ eſt: ut hęc neſcirẽt munera diuína eẽ nõ deos? Sed q̃m ſciebãt nemíni talia niſi aliq̃ deo largiente concedi: quorũ deoz noĩa non ínueniebant: earũ rerũ nõib9 appellabant deos quas ab eis ſentiebant dari: aliqua uocabula índe flectẽtes. ſicut a bello Bellonam nũcupaueẽt nõ bellũ: ſicut a cumis Cuminã nõ cunã: ſicut a ſegetib9 Segetiaz nõ ſegetẽ: ſicut a pomis Pomonã nõ pomũ: ſicut a bobus Bobonã non bouẽ: aut certe nulla uocabuli declinatiõe ſicut res ipę noĩanẽ: ut pecunia dicta eſt dea quę dat pecuniam: non oĩno pecunia dea ipa putata eſt. Ita uirtus quę dat uírtutem: honor q honorẽ: cõcordia quę cõcordiã: uictoria quę uictoriam dat. Ita ínq̃t cũ fęlicitas dea dr̃ non illa quę daẽ: ſz numẽ illud actendiẽ a q̃ fęlicitas daẽ. Iſta nobis reddita rõe: multo facilíus eis quoz cor non nimis obduruit ꝑſuadebím9 fortaſſe quod uolumus. Capitl'm. xxv.

SIenim iam hũana ínfirmitas ſenſit non ñ ab aliquo deo dari poſſe fęlicitatẽ: et hoc ſenſerũt hoíes q tã multos colebant deos: ín qbus & ipm eoz rgem Iouem: qa nomen eíus a q̃ dareẽ fęlicitas ignorabant: et ideo ipſíus rei noĩe quam credebãt ab illo dari: eũ appellaẽ uoluerunt. Satis g̃ índicant nec ab ipſo Ioue dari poſſe fęlicitatem quã iam colebant: ſed unq; ab illo quẽ noĩe ipíus colendum eſſe cenſebant. Confirmo, prſus a quodaz deo quẽ neſciebant: et eos credidiſſe dari

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

felicitatem. Ipse ergo querat̃: ipse colatur et sufficit. Repudiet̃ strepitus innumerabiliũ demoĩoꝝ. illi non sufficiat hic deus: cui non sufficit munus eius. Illi inq̃m non sufficiat ad colẽdũ deus dator felicitatis: cui nõ sufficit ad accipiendũ ip̃a felicitas. Cui aũt sufficit: nõ. n. hẽt hõ q̃d amplius optare debeat: seruiat uni deo datori felicitatis. Non est ip̃e quem noĩant Iouem. Nam si eũ datorẽ felicitatis agnoscerẽt: nõ utiq; aliũ uel aliã a quo daret̃ felicitas noĩe ip̃ius felicitatis inq̃rerent: neq; ip̃m Iouem cũ tantis ĩiuriis colendũ putarẽt. Iste alienarũ dr̃ adulterator uxoꝝ. Iste pueri pulcri ĩpudicus amator & raptor.

Sed fingebat hec Capl'm. xxvi.

Homer⁹ ait Tullius: et hũana ad deos transferebat: diuĩa mallem ad nos. Merito displicuit uiro graui diuinorum criminũ poeta cõfictor. Cur g̊ ludi scenici ubi hec dictitãtur: cantitant̃: actitantur: deorum honoribus exhibẽtur: inter res diuinas a doctissimis conscribũtur? Hic exclamat Cicero non contra figmẽta poetaꝝ: sed contra instituta maloꝝ. An non exclamarent & illi: quid nos fecimus? Ip̃i dii ista suis honoribus exhibẽda flagitauer̃t: atrociter imparũt: cladem nisi fierẽt ꝓnũciarũt: q̃a neglectũ est aliquid seuerissime uindicarũt: q̃a id q̃d neglectũ fuerat factũ est placatos se eẽ mõstrarũt. Inter eoꝝ cõmẽorat̃ uirtutes & mirãda fc̃ta q̃d dicã. Tito Latino rustico romão p̃rifãilias dictũ est ĩ sompnis: ut ĩ senatu nunciaret ut ludi romani instaurarent̃: q̃ primo eoꝝ die in quodam scelerato qui popl'o spectante ad suppliciũ duci iussus est: numinibus uidelicet ex ludis hilaritatem querẽtib⁹: triste displicuissꝫ impiũ. Cum ergo ille q̃ sompno cõmonitus erat postera die iussa facere nõ ausus eẽt: sc̃da nocte hoc idem rursus seuerius impatuꝫ est. amisit filiũ quia nõ fecit. tercia nocte dc̃tm est hõi q̃ maior ei pena si nõ faceret imminеret. Cum etiam sic nõ auderet: in morbũ incidit acrem & horribilẽ. Tum uero ex amicoꝝ sententia ad magr̃atus rẽ retulit: atq; ĩ lectica allat⁹ est ĩ senatũ. Expositoq; sompnio recepta cõtinuo ualitudine pedib⁹ suis sanus abscessit. Tãto stupefc̃tus miraculo senatus q̃druplicata pecunia ludos cẽsuit instaurari. Quis nõ uideat qui sanũ sapit subditos homines malignis demõibus: a quoꝝ dñatione nõ liberat nisi gr̃a dei p ih̃m xp̃m dñm nr̃m: ui cõpulsos esse exhiber̃ talibus diis que recto consilio poterant turpia iudicari? In illis certe ludis poetica numinũ c̃mina freq̃tant̃: qui ludi cogẽtibus numinibus iussu senatus instaurabant̃. In illis ludis corruptorem pudicicie Iouem turpissimi histriones cantabãt: agebant: placebãt: si illud fingebat̃ ille irasceretur. Si autem suis criminibus etiã fictis delectabat̃: q̃n colerẽt nisi diabolo seruiretur? Ita ne iste romanũ conderet: dilataret: conseruaret impium: quouis romano cui displicebãt talia abiectior? Iste daret felicitatem qui tam infeliciter colebat̃: et nisi ita colerẽt infelicius irascebatur?

Capl'm. xxvii.

Relatũ est in lr̃is doctissimũ pontificem Sceuolam disputasse: et tria genera tradita deoꝝ. unũ a poetis: alterũ a philosophis: terciũ a p̃ncipib⁹ ciuitatis. Primũ gen⁹ nugatoriũ dicit eẽ: q̃ multa de diis fingant̃ indigna. Secũdum uero congruere ciuitatibus quod hẽat aliqua supuacua: aliqua etiã que obsint populis nosse. De supuacuis nõ magna causa est. Solet. n. & a uiris peritis dici: superflua non nocent. Que sunt aũt illa que ꝓlata in multitudine nocent? Hec inq̃t. non esse deos: Herculem: Esculapium: Castorem: Pollucem. Proditur enĩ a doctis q̃ hoĩes fuerint & humana conditõne defecerint. Quid aliud q̃ q̃ eoꝝ q̃ sint dii nõ hẽbant ciuitates uera simulacra: q̃ uer⁹ deus nec sexũ hẽat nec etatem: nec diffinita corpis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

membra? Hęc pontifex nosse populos nõ uult. nam falsa esse nõ putat. Expedire ḡ existimat falli in religiõe ciuitates. Quod dicere etiã in libris rerũ diuinarum ipse Varro nõ dubitat. Pręclara religio quo confugiat liberãdus infirmus. et cũ ueritatem q̃ liberet̃ inqrat: credat̃ ei expedir̃ ꝙ fallit̃. Poeticum sane deorũ genus cur Sceuola respuat eisdem lr̃is non tacetur. quia sic uidelicet deos deformant ut nec bonis hõibus cõparent̃. cum aliũ faciunt furari: aliũ adulterare. Sic item iqt aliqd aliter turpiter atq; iepte dicer̃ aut facer̃: tres inter se deas certasse de pręmio pulcritudinis: uictas duas a Vener̃: troiam euertisse Iouem: ipm cõuerti i bouem aut cignũ: ut cũ aliqua concũbat: deã homini nubere; Saturnum filios deuorare. Nihil deniq; posse cõfingi miraclor̃ atq; uicior̃ qđ nõ ibi repiat̃: atq; a deor̃ natura lõge absit. O Sceuola põtifex maxime: ludos tolle si potes: p̃cipe pplis ne tales honor̃s diis imortalib9 deferant: ubi crimĩa deor̃ libeat mirari: et quę fieri possunt placeat imitari. Si aũt tibi rñderit ppl's: uos nob̃ iportastis ista pontifices: deos ipos roga qbus instigãtib9 ista iussistis: ne talia sibi iubeãt exhiberi. Quę si mala sunt & ꝓpterea nllo m̃ de deor̃ maiestate credẽda: maior est deor̃ iniuria de qbus impune fingunt̃. Sed nõ te audiũt. dęmoẽs sunt: praua docent: turpib9 gaudẽt: nõ solũ nõ deputant iniuriã si de illis ista fingant̃: ſz eã ꝓrsus iiuriã ferre nõ possũt: si per eor̃ solẽnia non agant̃. Iam ũ si aduersus eos Iouẽ interpelles: maxĩe ob eã cãm qa ei9 plura crimĩa ludis scenicis actitant̃: nõne etiã si deũ Iouẽ nũcupatis: a q̃ regr̃ totus atq; admĩstrat̃ hic mũdus: eo illi fit a uob̃ maxima iniuria: ꝙ eũ cũ istis colendum putatis: eorũq; regem esse perhibetis.

NVllo ḡ mõ dii tales Ca. xxviii. qtalib9 placant̃ ul' potius accusant̃ honoribus: ut maius sit crimẽ ꝙ eis falsis oblectantur q̃ si de illis uera dicerentur: romanũ impiũ auger̃ et cõseruar̃ potuissent. Hoc. n. si possent: gręcis potius donũ tã grande conferrent: q eos i huiuscemõi reb9 diuĩs hoc ẽ ludis scenicis honorabili9 digniusq; coluer̃t: qñ & morsib9 poetarũ quib9 deos dilacerari uidebãt se non subtraxer̃t: dando eis licentiã male tractãdi hoĩes quos liberet: et ipsos scenicos non turpes iudicauer̃t: ſz dignos etiã p̃claris honorib9 habuerũt. Sicut aũt potuerunt aureã pecuniã hr̃e romãi q̃uis deũ Aurinũ nõ colerẽt: sic & argenteã hr̃e potuer̃t et ęreã: si nec Argẽtinũ nec ei9 pr̃ez colerẽt Esculanũ: sic oĩa quę retexere piget. Sic ḡ et regnũ iuito qdem deo uero nllo m̃ hr̃e possẽt: diis ũ istis fl̃is et multis ignoratis siue cõtẽptis: atq; uno illo cognito & fide sincera ac morib9 culto: et meli9 hic regnũ hr̃ent q̃tũcũq; hr̃ent: et post hoc accipent sempiternũ siue hic hr̃ent siue nõ hẽrent.

NAm illđ q̃le ẽ qđ Caplin. xxix. paulo añ cõmẽoraui: pulcerrimuz auspiciũ fuisse dixerũt: Martem & Terminũ et Iuuẽtatẽ nec Ioui regi deor̃ loco cedere uoluisse. Sic. n. inqũt significatũ est martiã gentẽ. i. romanã nemini locũ quẽ teneret daturã: romãos quoq; terminos ꝓpter deũ Terminũ neminẽ cõmoturũ: Iuuẽtutẽ etiã romanã ꝓpter deã Iuuẽtatem nemini eẽ cessuram. Videãt ḡ quomõ habeant istũ regem deor̃ suor̃ et datorẽ regni sui: ut ei auspicia ista ꝓ aduersario ponerẽt cui nõ cedere pulcrũ eẽt. Quanq̃ hęc si uera sunt nõ hñt oĩo qd timeãt. Nõ enĩ cõfessuri sunt ꝙ dii cesser̃t xp̃o: q Ioui ceder̃ noluer̃t. Saluis qppe iperii finibus xp̃o cedere potuer̃t: et de sedib9 locor̃ & maxĩe de corde credentiũ. Sed añq̃ xp̃s uẽiret i carne: añq̃ deniq; ista scriberent̃ quę de libris eor̃ ꝓferimus. ſz tñ posteaq̃ fc̃tm est sub rege Tarqnio illđ auspiciuz: aliq̃ciens roman9 exercitus fusus est: hoc est uersus in fugã: fl̃inq; ostẽdit auspiciũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q Iuuentas illa non cesserit Ioui: et gens
martia supantib9 atq; irrūpentib9 gallis in
ipsa urbe contrita est: et termini imperii
deficiētib9 multis ab Hānibale ciuitatib9: ī
angustū fuerant coartati. Ita euacuata est
pulcritudo auspiciorū: remāsit cōtra Iouē
cōtumacia nō deorū sz demoniorū. Aliud ē
enī nō cessisse: aliud unde cesseras redisse.
Quanq̄ etiā postea in oriētalib9 partibus
Adriani uoluntate mutati sunt termini
impii romāi. Ille nāq; tres ꝓuīcias nobi-
les armeniā: mesopotamiā: assyriā: ꝑsarū
concessit impio: ut deus ille Termin9 qui
romāos terminos ꝑm istos tuebat̄: et per
illd̄ pulcerrimū auspiciū loco non cesserat
Ioui: plus Adrianū regē hoīum q̄ regem
deorū timuisse uideat̄. Receptis q̄q; alio
tpe ꝓuinciis memoratis: nr̄a pene mēoria
retrorsus Termin9 cessit. qn̄ Iulian9 deorū
illorū oraculis deditus: immoderato ausu
naues iussit īcendi qb9 alimoīa portabat̄:
qua exercit9 destitut9 mox etiā ipo hostili
uulner̄ extinct9 ī tantā ē redact9 inopiaz:
ut inde nullus euaderet undiq; hostibus
incursantibus: milite imperatoris morte
turbato: nisi placito pacis illic impii fines
cōstituerent̄ ubi hodieq; ꝑsistūt. nō qdem
tanto detrimēto q̄tū cōcesserat Adrian9:
sed media tm̄ cōpositiōe defixi. Vano igr̄
augurio deus Termin9 nō cessit Ioui: qui
cessit Adriani uolūtati: cessit etiā Iuliani
temeritati: et Iouiniani necessitati. Vider̄t
hęc intelligentiores grauioresq; romani.
sed contra consuetudinē ciuitatis quę dę-
moniacis ritibus fuerat obligata parum
ualebant. Quia & ipi etiā si illa uana esse
sentiebāt: naturę tn̄ rerū sub uni9 ueri dei
regimīe atq; impio constitutę: religiosum
cultū q deo debet̄ exhibēdum putabant.
seruiētes ut ait apostolus creaturę poti9
q̄ creatori q ē bn̄dc̄tus ī sęcula. Hui9 ueri
dei erat auxiliū necessariū: a q̄ micterent̄
sc̄ti uiri & ueraciter pii: q pro uera reli-
giōe morrent̄: ut falsa a uiuētib9 tolleret̄.

Cicero augur irridet auguria: et repręhendit hoīes corui & corniculę uocibus uitę consilia moderantes. Cap. xxx.

SEd iste achademicus qui om̄ia esse cōtendit incerta: indign9 est q hēat ullā in his reb9 auc̄tatem. Disputat apud eū Quint9 Lucilius Balb9 ī sc̄do de deorū natura libro. et cū ipe sr̄stitiōes ex natura rerum uelut phisicas & ph̄icas inserat: indignat̄ tamē institutiōi simulacrorū & opīonib9 fabulosis. ita loq̄s. Videtis ne g̃ ut a phisicis reb9 bn̄ atq; utilr̄ inuentis rō sit tracta ad cōmenticios & fictos deos? Quę res genuit falsas opīones: erroresq; turbulentos: et supstitiōes pene aniles. Et formę. n. nobis deorū et ętates & uestitus ornatusq; noti sunt: genera pręterea: cōiugia: cognationes: om̄iaq; traducta ad silitudinem imbecillitatis hūanę. Nam et perturbatis aīs inducunt̄. Accepimus. n. deorū cupiditates: ęg̃tudines: iracūdias. Nec ū ut fabulę ferunt dii bellis pręliisq; caruerunt. Nec solū ut apud Homerū cū duos exercit9 cōtrarios alii dii ex alia ꝑte defenderēt: sz etiā cū titanis aut cū gigātibus sua ꝓp̄a bella gesser̄t. Hęc et dicunt̄ et credunt̄ stultissīe: et plena sūt uāitatis sūmęq; leuitatis. Ecce interim quę cōfitent̄ q defēdūt deos gentiū. Deinde cū hęc ad supstitōez ꝑtiner̄ dicat: ad r̄ligionē ū quā ipse ꝑm stoicos uidet̄ docere: non enī ph̄i solū inqt uerū etiā maiores nr̄i supstitōez a religione sepauerūt. Nam q totos dies pręcabant̄ & īmolabant ut sibi sui liberi supstites eēnt: superstitiosi sunt appellati. Quis nō intelligat eū conari dū cōsuetudinem ciuitatis timet religionem laudar̄ maiorū: eāq; a supstitione uelle seiūgere: sz qūo id possit nō inuēire? Si. n. a maioribus illi sunt appellati supsticiosi q totos dies p̄cabant̄ & īmolabāt: nūqd et illi q instituer̄t qd̄ iste rep̄hēdit: deorū simulacra diuersa ętate et ueste distincta: deorū genera: cōiugia: cognatiōes? Hęc utiq; cū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tanq̃ ſuperſticioſa culpanẽ: implicat iſta culpa maioꝝ talíũ ſimulacroꝝ iſtitutoꝝs atq; cultores: íplicat & ſeipm q q̃libet eloqo ſe í libertatẽ mitaꝫ euoluere: neceſſe hẽbat iſta uenerari: nec qđ í hac diſputatõe diſert9 ínſonat mutire auderet í ppłi contione. Agam9 itaq; xam dño deo nr̃o gr̃as: nõ cẽlo et terrę ſicut iſte diſputat: ſz ei q fecit cẽlũ & terrã: q has ſr̃ſtitutoẽs q̃s iſte balbus uelut balbuciẽs uix reꝑhẽdit: p altiſſimã x̃ bũilitatẽ: p apl̃oꝝ p̃dicatonem: p fidẽ martirũ p ueritate moriẽtiuz: et cũ ueritate uíuentiũ: nõ ſolũ ín cordib9 religioſis: uerũ etiã ín ędib9 ſuperſticioſis lũba ſuoꝝ ſuíſtute ſubuertit. Ca.xxxi.

QVid ipe Varro quẽ dolem9 ín reb9 díuĩs ludos ſcenícos q̃ís nõ íudicio p̃po poſuiſſe: cũ ad deos colẽdos multas locas uelut religioſus horteꝫ: nõne ita confiteꝛ: nõ ſe illa íudicio ſuo ſequí quę cíuitatẽ romanã ínſtituíſſe cõmẽorat. ut ſi eã cíuitatẽ nouam cõſtitueret: ex naturę potíus formula deos noĩaq; eoꝝ ſe fuíſſe dedicaturũ nõ dubitet cõfiteꝛi? Sed iam qm̃ ín uetere ppł̃o eẽt acceptũ: ab antiq̃s noím & cognoím hiſtoriã teneꝫ ut tradita ẽ debeꝫ ſe dicat: et ad eũ finẽ illa ſcribeꝫ ac ſcrutari: ut potíus eos magis colere q̃ deſpicere uulgus uelit. Quíbus uerbis hõ acutiſſim9 ſatis índicat nõ ſe apire oĩa quę nõ ſibi tm̃ contẽptui eẽnt: ſz etiã ipi uulgo deſpiciẽda uíderenẽ ñ tacerenẽ. Ego iſta conicer̃ putari debui: ñ euidẽter alio loco ipe diceret de r̃ligiõib9 loquẽs: multa eſſe uera quę nõ mõ uulgo ſcire nõ ſit utile: ſz etiã tã & ſi falſa ſunt alr̃ exiſtimar̃ ppłm expediat. et iõ grę̃cos theletas ac miſteria taciturnitate parientib9q; clauſiſſe. Hic certe totũ conſiliũ ꝓdidit uelut ſapientũ p quos ciuitates & ppłí regerenẽ. Hac tr̃ fallacia míris mõis maligni dęmones delectanẽ. q et deceptores et deceptos pter poſſidẽt. a quoꝝ dñatõe nõ liberat ñ gr̃a dei p ihm xp̃m dñm nr̃m. Dicit etiã idem auctor acutiſſimus atq; doctiſſimus: q hi ſoli ei uídeanẽ aĩa duerſſe qđ eſſet đs: q credideꝛt eũ eẽ aĩam motu ac rõne mũdũ gubnantẽ. ac p hoc et ſi nõdũ tenebat qđ ueritas hẽt: đs. n. uer9 nõ aĩa ſz aię q̃q; eſt effector et cõditor: tñ ſi cõtra p̃iudicia cõſuetudĩs liber eẽ poſſet: unũ deũ colendũ fatereꝫ atq; ſuaderet: motu ac rõe mũdũ gubnãtem: ut ea cũ illo de hac re quęſtio remaneret: q eũ diceret eẽ aĩam nõ pon9 et aię creatorẽ. Dicit etiã anq̃s romãos plus ãnos centũ et ſeptuagínta: deos ſine ſimulacro coluiſſe. Quod ſi adhuc ínquit mãſiſſet: caſti9 dii obſeruarenẽ. Cui9 ſnię ſuę teſtẽ adhibet ínter cętera etiã gentem íudeã. nec dubitat eũ locũ ita cõcludeꝫ ut dicat: q p̃mi ſimulacra deoꝝ pplís poſuerũt: eos ciuitatib9 ſuis et metũ demſiſſe & errorẽ addidiſſe. prudẽter exiſtians đos facile poſſe ín ſimulacroꝝ ſtoliditate contẽpni. Quod ů nõ aut errorẽ tradideꝛũt ſz addideꝛt: tã utq; fuiſſe etiã ſñ ſimulacris ítelligi uult errorẽ. Quapropter cũ ſolos dicit aĩa duerſſe qđ eẽt đs: q eũ crederẽt aĩam mũdũ gubnãtẽ: caſtíuſq; exiſtimat ſine ſimulacris obſeruari religionẽ: qs nõ uídeat q̃tum ꝑpínq̃uerit ueritatr̃? Si enĩ aliq̃d cõtra uetuſtatẽ tanta poſſz erroris: ꝑfecto et unũ deũ a quo mũdũ crederet gubernari & ſine ſimulacro colendũ eſſe cenſeret: atq; ín tam ꝑximo ínuent9 facile fortaſſe de aię mutabilitate cõmoneꝛẽ: ut naturam pon9 ín cõmutabilẽ quę ipam quoq; aĩam cõdidiſſet deũ uerũ eſſe ſentiret. Hęc cũ ita ſínt: quęcunq; tales uiri ín ſuis lr̃is multoꝝ deoꝝ ludibria poſueꝛt: confiteri ęa potíus occulta dei uoluntate compulſi ſunt q̃ pſuadere conati. Si qua igr̃ índe a nobis teſtimonia ꝑferunẽ: ad eos redarguẽdos proferũtur: quí nolunt aduertere de q̃ta et q̃ maligna dęmonum poteſtate nos liberet ſíngulare ſacrificiuz tam ſancti ſanguínis fuſi: et donum ſpũs imparati. Capitł̃m.xxxii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Dicit etiã de generatiõibus deorum magis ad poetas q̃ ad phisicos fuisse populos inclinatos: et ideo & sexũ et generationes deorum maiores suos id est ueteres credidisse romanos: et eoy cõstituisse cõiugia. Quod unq̃ nõ aliã ob cãm fc̃m uidet̃: nisi qa hoim uelut prudentiũ et sapientium negociũ fuit poplm in religiõib9 fallere: et in eo ipo nõ solũ colere sz imitari etiaz dæmones: qbus maxima est fallẽdi cupiditas. Sicut.n. dæmoẽs ñ eos q̃s fallẽdo deceperint possidet̃ nõ possũt: sic et hoies p̃cipes nõ sane iusti sz dæmonum similes: ea quę uana esse nouerunt: religioĩs noĩe pplis tanq̃ uera suadebãt: hoc modo eos ciuili societati uelut artius alligãtes: quo siliter subditos possiderẽt. Quis autem infirmus et indoctus euaderet simul fallaces & principes ciuitatis et dæmones?

Capitlm.xxxiii.

DEus igitur ille fęlicitatis auctor & dator: qa solus ẽ uerus ds: ipe dat regna terrena et bõis & malis. Neq̃ hoc temeŕ et q̃i fortuitu: qa deyest nõ fortuna: sed ꝑ rerũ ordine ac tpre occulto nobis: notissimo sibi. Cui tñ ordini temporyz non subditus seruit: sz eũ ipse tanq̃ dñs regit moderatorq̃ dispoit. fęlicitatẽ ũ non dat ñ bonis. Hanc.n. possunt hr̃e & non bẽre fuiẽtes: possũt et nõ hr̃e et hr̃e regnãtes. Quę tñ plena i ea uita erit: ubi tam nemo seruiet ulli. Et iõ r̃gna mũdi hui9ds bõis et malis cõiter prestat: ne bõi ea tanq̃ dei magna munera cõcupiscãt. Et ideo regna terrena et bonis ab illo dantur & malis: ne eius cultores adhuc ꝛpuectu animi paruuli: hęc ab eo munera quasi magnuz aliqd concupiscant. et hoc est sacramentũ ueteris testamenti ubi occultũ erat nouũ: q̃ illic promissa & dona terrena sunt intelligẽnib9 & tũc spũalibus: q̃uis nõdũ in manifestatiõe prędicantibus: et quę illis temporalib9 rebus significaret̃ ęternitas: et in qbus dei donis eẽt uera foelicitas.

ITaq̃ ut cognoscerẽtur Ca.xxxiiii. etiã illa terrena bona: qb9 solis inhiãt q̃ melliora cogitaŕ nõ possũt: et i ipi9 unius dei esse posita ptãte: nõ in multoyz falsoyz quos colendos romãi añ crediderẽt: pplm suũ in ęgipto de paucissis multiplicauit: et inde signis mirabilib9 libauit. Nec Lucinam mulieres illę inuocauerũt q̃n earũ part9 ut miris modis multiplicarent̃: & gens illa icredibiliŕ creseret: ab ęgiptioyz persecꝯtiũ & infãtes oẽs necare uolentiũ manib9 ipse liberauit: ipe seruauit. Sine dea Rumina fuxeŕt: sine Cumina i cunis fuerũt: sine Edulica et Potina escã potũq̃ sumpserũt: sñ tot diis puerilibus educati sunt: sñ diis cõiugalib9 cõiugati: sñ cultu Priapi coniugib9 mixti: sine inuocatione Neptuni mare transeũnib9 diuisũ patuit: et sequentes eoyz inimicos fluctibus in se redeuntibus obruit. Nec consecrauerunt aliquã deã mãnaz q̃n de celo mãna sumpserunt: nec q̃n sitientib9 aquã ꝑcussa petra ꝓfudit nipbas limphasq̃ coluerũ. Sine insãis sacris Marus et Bellonę bella gesserũ: et sñ uictoria qdem nõ uicerũ: nõ eam tñ deã sed dei sui mun9 bũerunt: sine Segetia segetes: sñ Bobona boues: mella sñ Mellona: poma sine Pomona. Et ꝓrsus oĩa ꝓ qbus tantę floyz deoyz turbę romãi supplicandũ putauerũt: ab uno uero deo multo fęlicius accepũt. et si non in eũ peccassẽt ipia curiositate: tãq̃ magicis artib9 seducti ad alienos ds et ad idola defluendo: et postremo xp̃m occidẽdo: i eodez regno & si non spatiosiore tamẽ fęliciore mãsissent. Et nũc q̃ꝑ oẽs fere terras gentesq̃ dispsi sũt: illi9 uni9 ueri dei ꝓuidẽtia ẽ. ut q̃ deoyz floyz usq̃q̃q̃ simulacra: arę: luci: tẽpla euertunt̃ et sacrificia ꝓhibent̃: de codicib9 eoyz ꝓbet̃ q̃ admodũ hoc fuerit tanto ante ꝓphetatũ: ne forte cũ legeretur in nr̃is: a nobis putaret̃ eẽ confictũ. Iam qd̃ seq̃t̃ in uolumĩe sequẽti uidendũ est: et hic dãdus huius ꝓlixitatis modus.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

·V·

AVRELII AVGVSTINI DE CI.te DEI LIBER QVINTVS

Quoniam cõstat oĩm rerum optandarum plenitudinẽ esse felicitatẽ: que non ẽ dea sed donũ dei: et ideo nullũ deũ colendum esse ab hõibus: n̄ q pot eos facere felices. Vnde si illa dea eẽt: sola colenda merito diceret̃. Iam conseq̃ter uideam9: qua cã deus qui põt & illa bona dare que haber̃ possunt etiã non boni ac per hoc etiam nõ felices: romanũ impiũ tam magnũ tanq; diuturnũ esse uoluerit. Quia.n. hoc deoꝝ flõꝝ illa quã colebãt multitudo non fecit: et multa iam diximꝰ: et ubi uisum fuerit oportunũ esse dicemꝰ. Causa g̃ magnitudinis imperii romani nec fortuita est nec fatalis: ꝑm eorũ sniam siue opionem q ea dicũt esse fortuita: que uel nullas cãs hñt uel nõ ex aliquo rõnabli ordĩe uẽientes: et ea fatalia que preter dei & hoĩum uolũtatẽ cuiusdã ordĩs necessitate cõtingũt. Prorsus diuĩa ꝓuidẽtia r̃gna cõstituunt̃ hũana. Que si ꝓpterea qsq̃ fato tribuit: quia ipam dei uoluntatẽ uel ptãtem fati noĩe appellat: sentẽciam teneat: linguam corrigat. Cur.n. nõ hoc p̃mũ dicat quod postea dicturꝰ est: cũ ab illo qsq̃ quesierit quid dixerit fatũ? Nam id hoĩes quãdo audiũt usitata loquẽdi consuetudine: nõ intelligũt n̄ uim positioĩs siderũ: qualis ẽ qñ qs nascit̃ siue concipit̃. qd̃ aliq alienãt a dei uolũtate: aliqui ex illa etiã hec pendere cõfirmãt. Sed illi q sine dei uolũtate decernere opinant̃ sidera qd agamꝰ: uel quid bonoꝝ hẽamꝰ malorũue patiamur: ab auribꝰ oĩum repellendi sunt. Non solũ eoꝝ q ueram religionẽ tenẽt: ꝫ qui deoꝝ qualiũcunq; licet flõꝝ uolũt esse cultores. Hec enĩ opĩo qd agit aliud nisi ut nullus oĩno colat̃ aut rogetur d̃s? Contra quos mõ nobis disputatio non est instituta: sed contra eos qui pro defensione eoꝝ quos deos putant x̃ane religiõi aduersantur. Illi uero q positioni stellarũ quodãmodo decernentiũ qualis qsq; sit: et qd ꝓueniat bõi quidue mali accidat ex dei uolũtate suspendunt: si easdem stellas putant hẽre hãc ptãtem traditam sibi a summa illius ptãte ut uolentes ista decernant: magnã celo faciũt iniuriã: ĩ cuiꝰ uelut clarissimo senatu ac splendidissima curia opinãtur scelera facienda decerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset: gener̃ hũano decernẽte fuerat euertẽda. Quale deinde iudiciũ de hoĩm factis deo relinq̃t̃: qbus celestis necessitas adhibet̃: cũ dñs ille sit et siderũ & hoĩm? Aut si nõ dicũt stellas accepta qdez ptãte a summo deo arbitrio suo ista decernere: ꝫ in talibꝰ necessitatibꝰ in gerendis illius oĩo iussa cõplere: ita ne de ipo senciendum est: qd̃ indignissimum uisum est de stellarum uolũtate sentire? Quod si dicunt̃ stelle significare potiꝰ ista q̃ facere: ut q̃i locutio quedã sit illa positio p̃dicens futura nõ agẽs: nõ.n. mediocter doctoꝝ hoĩm fuit ista sentencia. nõ qdem ita solẽt loqui mathematici: ut uerbi gr̃a dicant: Mars ita positus homicidã significat ꝫ homicidam nõ facit. Verũtamẽ ut cõcedamꝰ nõ eos ut debẽt loqui: et a ph̃is acciper̃ oportere sermoĩs regulam: ad ea prenũcianda que ĩ siderũ positiõe repire se putant: qd sit de quo nihil unq̃ dicere potuerũt: cur ĩ uita geminoꝝ: in actiõibꝰ et in euentis: in professionibus: artibus: honoribus: ceterisq; rebꝰ ad hũanã uitaꝫ ptinẽtibus: atq; in ipa morte sit plerunq; tanta diuersitas: ut similiores eis sint q̃tũ ad hec actinet multi extranei: q̃ ipi inter se gemini ꝓ exiguo temporis interuallo in nascẽdo separati: in cõceptu aũt p unũ concubitũ uno etiã momento seminati.

Cicero dicit Ipocratem Ca. scd̃m. nobilissimũ medicũ scptũ reliqsse quosdam fr̃es cũ simul egrotar̃ cepisse

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et eoꝝ morbus eodem tpe ingraueſceret: eodem leuaret: gemios ſuſpicatꝰ. Quos Poſſidonius ſtoicus multum aſtrologię dedit eadem conſtitutõe aſtroꝝ natos: eademq; cõceptos ſolebat aſſerẽ. Ita qđ medicus ꝓmere credebat ad ſimillimam tempiem ualitudis: hoc ꝓfus aſtrologꝰ ad uim conſtitutionẽq; ſiderũ: quę fuerat quo tẽpore concepti nataq; ſunt. In hac cã multo eſt acceptabilior et de ꝓximo credibilior cõiectura medicinalis. qm̃ pentes ut erant corpe affecti dũ concũberent: ita primordia conceptoꝝ affici potuerũt: ut conſecutis ex materno corpore priorib⁹ incremẽtis paris ualitudinis naſcerẽtur. deinde in una domo eiſdem alimẽtis nutriti: ubi aerem & loci poſitionem et uim aquarũ plurimũ ualere ad corp⁹ ul' bene uel male accipiendum medicina teſtatur. eiſdem etiã exercitatiõibus aſſuefacti tam ſimilia corpora gererẽt: ut etiã ad ęgrotandũ uno tpre eiſdemq; cauſis ſimiliter mouerẽtur. Conſtõnem ũ cęli ac ſiderum quę fuit quãdo cõcepti ſiue nati ſũt: uelle trahere ad iſtã ęgrotandi paritatem: cũ tã multa diuerſiſſimi generis diuerſiſſioꝝ affectuũ & euentuũ eodem tpre in unius regiois terra eidem cęlo ſubdita potuerit concipi & naſci: neſcio cui⁹ſit inſolentię. Nos aũt nouim⁹ geminos non ſolũ actus et pegrinatiões hãre diuerſas: uerũ etiam diſpares ęgritudines pperi. De qua re facillimã q̃ſtiõ m̃ uidetur rõnem redderet Ipocrates: diuerſis alimẽtis & exercitationibus quę nõ de corpis tẽpatiõe ſed de animi uoluntate ueniunt: diſſimiles eis accidere potuiſſe ualitudines. Porro aũt Poſſidonius uel quilibet fataliũ ſiderum aſſertor: mirũ ſi põt hic muẽire qđ dicat: ſi nolit impitoꝝ mentib⁹ in eis q̃s neſciunt rebus illudere. Quod. n. conantur efficere de iteruallo exigui temporis qđ inter ſe gemini dũ naſcerent habuerũt: propter cęli paculam ubi ponit horę notatio quã horoſcopum uocant: aut non tantũ ualet q̃ta imuẽit in gemioꝝ uolũtatib⁹: actib⁹: morib⁹: caſib⁹q; diuerſitas: aut plus etiã ualet q̃ eſt geminoꝝ uel bũilitas generis eadem uel nobilitas: cui⁹ maximã diuerſitatem nõ niſi in hora qua quiſq; naſcitur ponũt. Ac ꝓhoc ſi tam cęleriter alter poſt alterum naſcit: ut eadem pars horoſcopi maneat: paria cuncta quęro: quę in nullis poſſũt geminis inueniri. Si aũt ſequentis tarditas horoſcopũ mutat: pentes diuerſos quęro: quos gemini hãre nõ poſſunt.

FRuſtra g̃ afferatur Caplin. iii. nobile illd cõmentũ de figuli rota: quod reſpondiſſe ferũt Nigidiũ hac q̃ne turbatũ: unde & figulus appellatus eſt. Dũ. n. rotã figuli ui q̃ta potuit itorſiſſet: currẽte illa: bis numero de atramẽto tãq; uno eius loco ſumma cęleritate percuſſit: deinde inuenta ſunt ſigna quę fixerat deſiſtente motu: nõ paruo interuallo in rotę illius extremitate diſtantia. Sic inquit in tanta cęli rapacitate etiã ſi alter p⁹ alterũ tanta cęleritate naſcat q̃ta rotam bis ipſe pcuſſit: in cęli ſpacio plurimũ eſt. Hinc ſunt in q̃t quęcũq; diſſimilima phibent in motib⁹ caſibuſq; geminoꝝ. Hoc figmentũ fragili⁹ q̃uaſa quę illa rotatiõe fingunt. Nã ſi tam multũ in cęlo intereſt qđ cõſtellatiõib⁹ cõphendi nõ põt: ut alteri geminoꝝ hęreditas obueniat alteri non obueniat: cur audent cęteris q̃ gemini nõ ſũt cũ inſpexerint eoꝝ cõſtellatiões talia ꝓnũciare: quę ad illud ſecretũ ptinẽt qđ nemo põt cõprehẽdere et momẽtis ãnotare naſcẽtiũ? Si aũt ꝓptera talia dicũt in alioꝝ gẽituris: qa hęc ad ꝓductiora ſpacia tẽporũ ptinẽt: momẽta ũ illa ꝓtium mutarũ quę inter ſe gemini poſſũt hãre naſcẽtes reb⁹ mimis tribuunt: de q̃lib⁹ mathematici nõ ſolẽt cõſulu: qs. n. cõſulat qñ ſedeat qñ deambulet: qñ ul' qd prandeat. nũqd iſta dicim⁹ qñ in morib⁹: opibus: caſib⁹q; gemioꝝ plurima pluri-mũq; diuerſa mõſtramus? Cap. iiii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

NAti sunt duo gemini ãtiqua patrũ mẽoria ut de ĩsignibus loquar: sic alter p⁹ alterũ ut posterior plantã p̃oris teneret: tanta ĩ eoꝝ uita fuerũt morib⁹q; diuersa: tãta in actib⁹ dispalitas: tanta in parentũ amor̃ dissilitudo: ut etiã ĩimicos eos inter se faceret ipa distantia. Nunqd hoc dr̃ qa uno ambulante ali⁹ sedebat: et alio dormiente ali⁹ uigilabat: alio loq̃te tacebat alius: quę ꝑtinent ad illas minucias quę nõ possũt ab eis comprehẽdi qui constitutiõi siderũ qñ qsq; nascat̃ ascribũt: unde mathematici cõsulãt̃? Vnus duxit mercẽnariam seruitutẽ: ali⁹ non seruiuit. Vnus a mr̃e diligebat̃: ali⁹ nõ diligebat̃. Vnus honorem q magn⁹ apud eos hẽbat̃ amisit: alter adept⁹ est. Quid de uxorib⁹: qd de filiis: qd de rebus: q̃ta diuersitas? Si g̃ hęc ad illas ꝑtinent minucias tẽpoꝝ quę inter se hñt gemini: et cõstellatiõib⁹ nõ ascribunt̃: quar̃ alioꝝ cõstellatiõibus inspectis ista dicunt̃? Si aũt ideo dicũt̃ qa nõ ad minuta incõprehẽsibilia: sed ad tempoꝝ spacia pertinent quę obseruari notariq; possunt: quid hic agit rota illa lutifiguli: n̄ ut hoĩes luteũ cor habẽtes in girum mictantur: ne mathematicorum uaniloqa cõuincãtur? Capl'm .v.

QVid deniq; iidez ipi quoꝝ morbũ q eodem tẽpore grauior leuiorq; apparebat amboꝝ: medicinalr̃ inspiciẽs Ipocrates geminos suspicatus est: nonne satis istos redarguunt q uolũt sideribus dar̃ qd̃ de corpoꝝ simli tẽpatõe uẽiebat? Cur .n. similr̃ eodemq; tpre nõ alter prior alter posterior ęg̃otabãt sicut nati fuerãt: qa utiq; sil' nasci ambo nõ poterant? Aut si nihil momẽti actulit ut diuersis tpribꝰ ęgrotarent q diuersis tpribus nati sunt: quar̃ tpus in nascendo diuersũ ad aliarũ rerũ diuersitates ualere contendũt? Cur poterũt diuersis temporibus pegrinari: diuersis tpribus ducere uxores: diuersis tpibus filios ꝓcrear̃: et multa alia ꝓpterea qa diuersis tpribus nati sunt: et no potuerũt eadem cã diuersis etiã tẽporib⁹ ęgrotare? Si enim dispar nascendi mora mutauit horoscopum: et disparilitatem intulit cęteris reb⁹: cur illd̃ ĩ ęg̃itudinib⁹ mansit qd̃ hẽbat ĩ tpis ęq̃litate concept⁹? Aut si fata ualitudinis in conceptu sunt: aliarũ uero rerũ in ortu esse dicunt̃: non deberẽt inspectis nataliũ cõstellatiõibus de ualitudine aliqd dicere: qñ eis inspicienda cõceptionalis hora non dat̃. Si aũt ideo prenũciant ęgritudines nõ inspecto cõceptiõis horoscopo: quia indicant eas momento nascentiũ: qũo dicerẽt cuilibet eorũ gemĩoꝝ ex natiuitatis hora quando ęg̃otaturus eẽt: cũ & alter q non habebat eãdem horam natiuitatis necesse haberet pariter ęgrotare? Deinde quęro si tanta distantia est tpis in natiuitate geminoꝝ: ut ꝑ hanc oporteat eis cõstellationes fieri diuersas ꝓpter diuersum horoscopũ: & ob hoc diuersos om̃s cardines ubi tanta uis ponitur ut hinc etiã diuersa sint fata: unde hoc accidere potuit cũ eoꝝ cõcept⁹ diuersum tempus hẽre non possit? Aut si duoꝝ uno momẽto temporis conceptoꝝ potuerũt esse ad nascendũ fata disparia: cur nõ & duoꝝ uno momẽto tpis natoꝝ possint eẽ ad uiuẽdum atq; moriendum fata disparia? Nam si unũ momẽtũ quo ambo cõcepti sunt nõ impediuit ut alter prior alter posterior nasceretur: cur uno momẽto si duo nascant̃ impedit aliqd ut alter p̃or alter posterior moriat̃? Si cõceptio mom̃ti uni⁹ diuersos casus ĩ utero gemĩos hr̃e ꝑmictit: cur natiuitas mom̃ti unius non etiam quoslibet duos in terra diuersos casus hẽre ꝑmictat? Ac ut oĩs huius artis uel potius uanitatis cõmenta tollant̃: qd est hoc q uno tpe uno mom̃to sub una eademq; cęli positiõe concepti diuersa habẽt fata: quę illos perducant ad diuersarum horarũ natiuitatem: et uno momẽto tpis sub una eadẽq; cęli positiõe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

de duabus matribus duo pariter nati: diuersa fata habere non possunt quę illos pducant ad diuersam uiuẽdi uł moriẽdi necessitatem? An concepti nõdum habẽt fata: quę nisi nascanť hẽre nõ potuerũt? Quid est g̃ qđ dicũt si hora cõceptionalis mueťť: multa ab istis dici posse diuiť? Vnde etiam illud a nõnullis prędicať: qđ qdam sapiens horã elegit qua cũ uxore concũberet: unde filiũ mirabilẽ gigneret. Vnde postremo & hoc ẽ qđ de illis piter ęgrotãtibus gemis Possidoniꝰ astrologꝰ idemq; pbus rñdebat: ideo fieri q eodeꝫ tempore fuissent nati eodemq; concepti? Nam unqꝫ ppter hoc addebat cõceptõeꝫ: ne diceretť et nõ ad liqdum eodem tẽpore potuisse nasci: quos cõstabat oĩo eodem tẽpore fuisse cõceptos. ut hoc qđ similiter simulq; ęg̃tabant non daret de proximo pari corpis tẽpamento: sed eãdem quoq; ualitudinis paritatem sidereis nexibus alligaret. Si g̃ in conceptu tanta uis ẽ ad ęq̃litatem fatoꝝ: non debuerũt nascendo eadem fata mutari. Aut si ppterea mutantur fata geminoꝝ qa tpribus diuersis nascunť: cur nõ ponꝰ intelligamꝰ iã fuisse mutata ut diuersis tẽporibus nascerenť? Ita ne non mutat fata natiuitatis uolũtas uiuentiũ: cũ mutet fata conceptionis ordo nascentium? Quanq̃ & in ipis geminoꝝ cõceptuꝰ ubi certe amboꝝ eadeꝫ momẽta sunt tẽporꝝ: sępe fit ut sub eadem cõstellatiõe fatali alter cõcipiať masculus altera foemina. Capitulum sextum.

NOuimꝰ gemios diuersi sexꝰ. ambo adhuc uiuũt. ãbo ętate uigent adhuc. Quoꝝ cũ sint inter se similes corpoꝝ spẽs q̃tũ in diuerso sexu põt: instituto tñ et ꝑposito uitę ita sunt dispares: ut pter actus quos necesse est a uirilibus distare fęmineos: q ille ĩ officio comitis militat: et a sua domo pene semp peregrinať: illa de solo patrio & de rure ꝑpo nõ recedit. Insup qđ est incredibilius si astralia fata credantur: non aũt mirum si uoluntates hoĩm & dei munera cogiteť: ille cõiugatꝰ illa uirgo sacra est. ille numerosam ꝑplem genuit: illa nec nupsit. Ar.n.plurimũ uis horoscopi ualet. Hoc q̃m nihil sit iã satis disseruí. sed qualecunq; sit in ortu ualere dicũt. Nunqd & in cõceptu ubi & unum cõcubitũ esse mãifestũ est: et tanta naturę uis est: ut cũ cõcepit fęmia deinde alterũ concipe oĩno non possit? Vnde necesse est eadem eẽ in gemis momẽta conceptꝰ. An forte qa diuerso horoscopo nati sunt: aut ille in masculũ dum nascerenť: aut illa in fęminã cõmutata est? Cum g̃ non usq̃q; absurde dici possit ad solas corpoꝝ differẽtias afflatꝰ quosdam ualere sidereos: sicut in solaribus accessibus & decessibus uidemꝰ etiaꝫ ipius anni tẽpora uariari: et lunaribus incrementis atq; detrimentis augeri & minui quędam genera rerum: sicut echinos & cõchas et mirabiles estus oceani: non aũt & animi uolũtates positionibus siderũ subdi: nũc isti cũ etiã nros actus inde religare conanť: admoneť ut quęramus: unde nec in ipis qdem corpibꝰ eis possit rõ ista cõstare. Quid.n.tam ad corpꝰ ptinẽs q̃ corpis sexus? Et tamẽ sub eadẽ positione siderũ diuersi sexꝰ gemini concipi potuerunt. Vnde qđ insipientius dici aut credi põt: q̃ siderũ positionẽ quę ad horam cõceptionis eadem ambobꝰ fuit facere nõ potuisse: ut cũ quo hẽbat eãdem cõstellationẽ: sexũ diuersum a fratre non hẽret: et positionẽ siderũ quę fuit ad horã nascentium facere potuisse: ut ab eo tam multum uirginali sanctitate distaret?

IAm illud qs ferat Caplm. vii.
q in eligendis diebꝰ noua quędã suis actibꝰ fata moliũtur? Non erat uidelicet ille ita natus ut hẽret admirabilem filiũ: sed ita poniꝰ ut contẽptibilem gigneret. et ideo uir doctus elegit horã qua misceretť uxori. Fecit g̃ fatũ quod non hẽbat: et ex ipsius fato cępit esse fatale quod in eius

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

natiuitate non fuerat. O stulticiam singularem. eligit̃ dies ut ducat̃ uxor. Credo ꝓpterea q̃a pōt in diem nō bonū n̄ eligat̃ incurri: et infeliciter duci. Vbi ē ergo qđ nascenti iam sidera decreuerīt? An pōt hō quod ei iam cōstitutum est diei electione mutare: et qđ ipe in eligendo die constituerit non poterit ab alia ptāte mutari? Deinde si soli hoīes nō aūt om̄ia que sub celo sunt cōstellatiōib9 subiacēt: cur alios eligūt dies accōmodatos ponēdis uitib9 uel arboribus ul' segetibus: alios dies pecoribus uel domandis uel admictendis maribus: q̃bus equarū uel boum fetētur armenta: ꝛc. huiusmōi? Si autē ꝓpterea ualent ad has res dies electi: q̃a terrenis om̄ibus corporib9 siue aīantib9 siue non aīantib9 ꝑm diuersitates tp̄aliū mom̄toꝝ et siderū positio dominat̃: considerent q̃ innumerabilia sub uno tp̄ris puncto uel nascant̃ ul' oriantur uel inchoent̃: et tam diuersos exitus hēant: ut istas obseruatioēs cuiuis puero ridēdas eē ꝑsuadeāt. Quis. n. est tam excors ut audeat dicere om̄s arbores: oēs herbas: omēs bestias: serpentes: aues: pisces: uermiculos: momenta nascendi singillatim hr̄e diuersa? Solent tñ hoīes ad temptādam peritiam mathematicoꝝ: afferre ad eos cōstellationes mutoꝝ aīaliū: quoꝝ ortus propter hanc explorationem domi sue diligenter obseruant. eosq; mathematicos preferūt ceteris: q̃ cōstellatiōib9 inspectis dicūt nō eē hoīem natū s3 pecus. Audēt etiā dicere quale pecus: utrū aptū lanicio: an uectationi: an aratro: an custodie dom9. Nam et ad canina fata tēptant̃: et cū magnis admirantiū clamoribus ista respondent. Sic desipiūt hoīes ut existimēt cū homo nascit̃ & ceteros rerū ortus ita inhiberi: ut cū illo sub eadem celi plaga nec musca nascat̃. Nam si hāc admiserint: procedit rōcinatio que gradatim accessib9 modicis eos a muscis ad camelos elephātosq; perducat. Nec illđ uolunt aduertere: q̃ electo ad seminandū agrū die: tā multa grana in terra simul ueniūt: siml' germinant: et exorta segete siml' herbescūt: pubescunt: flauescūt: et tñ inde spicas ceteris coeuas atq; ut ita dixerim congerminales alias rubigo īterimit: alias aues depopulant̃: alias hoīes auellūt. Quomodo istis alias constellatioēs fuisse dicturi sunt: quas tā diuersos exitus hēre conspiciūt? An eos penitebit his rebus dies eligere: easq; ad celeste negabant ꝑtinere decretū: et solos sideribus subdent hoīes q̃b9 solis in terra deus dedit liberas uolūtates? His om̄ib9 consideratis: nō immerito creditur: cum astrologi mirabiliter multa uera rñdeāt: et occulto īstinctu fieri spūum nō bonoꝝ: quoꝝ cura ē has falsas et noxias opīones de astralib9 fatis inserere hūanis mentib9 atq; firmare: non horoscopi notati & inspecti aliqua arte que nulla est.

Cap. viii.

QVi ū non astroꝝ constitutionem sicuti est cū quidq̃d concipit̃ uel nascit̃ uel inchoat̃: sed oīum cōnexionē seriemq; causarū qua fit omne qđ fit fati noīe appellāt: non multū cū eis de uerbi controuersia laborandum atq; certandū est: qñ q̃dem ip̄m cāꝝ ordinem et quādam cōnexionē dei summi tribuūt uolūtati & ptāti: q̃ optime et ueracissime creditur & cūcta scire añq̃ fiant: et nihil inordinatū relinquere: a quo sunt omnes ptātes q̃uis ab illo nō sīt oīm uolūtates. Ip̄am itaq; precipue dei summi uolūtatē: cui9 ptās insupabilr̄ per cūcta porrigit̃: eos appellar̄ fatū sic ꝓbat̃. Annei Senece sunt nisi fallor hi uersus. Duc me summe pater: altiq; dominator olimpi. Quocūq; placuerit: nulla parendi mora est. Assum īpiger: fac uelle comitabor gemens. Malusq; patiar facere: qđ licuit bono. Ducūt uolentem fata: nolentem trahūt. Nempe euidētissime hoc ultimo uersu ea fata appellauit: que supra dixerat summi patris

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uoluntatem. Cui se paratū obedire dicit: ut uolens ducat̄: ne nolens trahatur: qm̄ scilicet ducūt uolentē fata: nolentem trahunt. Illi quoq; uersus homerici huic snię suffragant̄: quos Cicero in latinū uertit. Tales sunt boium mentes qualis pr̄ ipe. Iupiter auctiferas lustrauit lumie terras. Nec in hac quęstione auctoritatem hēret poetica sentēcia. Sed q̄niam stoicos dicit uim fati asserentes istos ex Homero uersus solere usurpare: nō de illius poetę sed de istoꝝ pn̄oꝝ opione tractat̄: cū p istos uersus quos disputatōi adhibent quā de fato habēt: qd sentiant esse fatū apertissie declarat̄. qm̄ Iouem appellāt quē summū deum putant. a quo cōnexionem dicunt pendere fatoꝝ. Capitlm. ix.

HOs Cicero ita redarguere conat̄: ut non existimet aliqd se aduersus eos ualere: misi auferat diuinationē. Quaꝫ sic conatur auferr̄ ut neget esse scientiam futuroꝝ: eāq; om̄ib9 utrib9 nullā esse oīno contēdat: uel i deo uel in hoīe: nullamq; rerū prędictionē. Ita & dei pręscientiam negat: et omnē ꝓphetiam luce clariorem conat̄ euertere uanis argumentatiōibus. & opponendo sibi quędam oracula quę facile possūt refelli: quę tñ nec ipse cōuincit. In his autē mathematicoꝝ cōiecturis refutandis eius regnat oīo: qa uere tales sunt ut se ipe destruāt & refellāt. Multo sunt aūt tollerabiliores q uel siderea fata cōstituūt: q̄ iste q tollit p̄scientiā futuroꝝ. Nam & cōfiteri eē deū: et negare pręscīū futuroꝝ: aptissima insania est. Quod & ipe cū uideret: etiā illud tēptauit asserere quod scr̄ptum est. Dixit insipiens i corde suo nō est ds. ſz nō ex sua pson̄a. Vidit.n. q̄ eēt iuidiosum & molestū. Ideoq; Coctā fecit disputātē de hac re aduersū stoicos in libris de deorū natura: et pro Lucilio Balbo cui stoicoꝝ ptes defēdēdas dedit maluit ferre sniam: q̄ pro Cocta q nullaꝫ naturā diuinam esse contendit. In libris ū de diuinatōe ex seipo aptissime oppugnat pręscientiā futuroꝝ. Hoc aūt totū facere uidet̄: ne fatū eē consentiat et pdat liberā uolūtatē. putat.n. cōcessa scientia futuroꝝ ita eē cōseqūs fatū: ut negari oīo nō possit. Sed quoq;mō se hēant tortuosissie concertationes et disputationes ꝓnoꝝ: nos ut confitemur summū & uerū deū: ita uolūtatē summāq; ptātem ac p̄sciam ei9 cōfitemur. Nec timem9 ne iō uolūtate nō faciam9 qđ uolūtate facimus: qa id nos facturos ille p̄scīuit cui9 p̄scientia falli nō pōt. qđ Cicero timuit ut oppugnaret p̄scientiam: et stoici ut nō oīa necessitate fieri dicerēt: q̄uis oīa fato fieri cōtenderēt. Quid g̃ ē qđ Cicero timuit ī p̄scientia futuroꝝ: ut eā labefactat̄ disputatōe detestabli miterēt̄. Videlicet qa si p̄scita sūt oīa futura: hoc ordie q̄ uētura esse p̄scita sūt. Et si hoc ordie uēient: certus est ordo rerum pręscienti deo. Et si certus est ordo rerū: certus est ordo cāꝝ. Non enī aliqd fieri pōt: quod non aliqua efficiens causa pręcesserit. Si autē certus est ordo causarum quo fit oīe quod fit: fato inquit fiūt oīa quę fiūt. Quod si ita est: nihil est ī nostra potestate: nullūq; est arbitriū uoluntas. Quod si concedimus inqt oīs humana uita subuert̄: frustra leges dant̄: frustra obiurgatoēs: laudes: uituperatoēs: exhortatoēs adhibent̄: neq; ulla iustitia bonis pręmia: et malis supplicia cōstituta sunt. Hęc g̃ ne cōsequant̄ indigna absurda et pniciosa reb9 hūanis: nō uult eē pręscientiā futuroꝝ. atq; ī has angustias Cicero coartat aīm religiosū: ut unū eligat e duobus: aut esse aliqd in nr̄a uolūtate: aut eē pręscientiā futuroꝝ: q̄m utrūq; arbitratur esse non posse. sed si alterū confirmat̄ alterū tolli. si elegerim9 prescientiam futuroꝝ: tolli uolūtatis arbitriū. si elegerim9 uolūtatis arbitrium: tolli prescientiam futuroꝝ. Ipe itaq; ut uir magn9 & doctus et uitę hūanę plurimū ac ptissime consulens: ex his duob9 elegit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

liberum uoluntatis arbitrium. Quod ut cõfirmaret negauit prescientiã futuroꝝ. atq; ita dum uult facere liberos: facit sacrilegos. Religiosus autẽ aĩmus utrũq; eligit: utrunq; confitetur: et fide pietatis utrunq; confirmat. Quõ inqt? Nam si est prescientia futuroꝝ: sequuntur illa oĩa que connexa sunt: donec eo puẽiatur ut nihil sit in nr̃a uolũtate. Porro si est aliqd in nr̃a uolũtate: eisdem recursis gradib9 eo puẽitur ut non sit prescientia futuroꝝ. Nam p illa oĩa sic recurritur. si est uolũtatis arbitriũ: non oĩa fato fiũt. Si non oĩa fato fiũt: nõ est oĩum cert9 ordo causarũ. si certus cãꝝ ordo non est: nec rerum certus est ordo prescienti deo. que fieri nõ possunt n̄ precedentib9 & efficiẽtib9 causis. si rerũ ordo prescienti deo certus non est: non om̃ia sic ueniũt ut ea uẽtura prescivit. Porro si nõ oĩa sic eueniũt ut ab illo uentura prescita sunt: non est inqt in deo prescientia oĩum futuroꝝ. Nos aduersus istos sacrilegos ausus atq; impios: et deũ dicimus om̃ia scire anteq̃ fiant: et uoluntate nos facere quidquid a nobis non nisi uolentib9 fieri sentim9 & nouimus. Om̃ia ũ fata fieri nõ dicimus. imo nulla fieri fato dicimus. qm̃ fati nomẽ ubi solet a loq̃ntibus poni: id ẽ in constitutiõe siderũ qua quisq; cõceptus aut natus ẽ: qm̃ res ipa inaniter asseritur: nihil ualere monstramus. Ordinem autẽ cãrum ubi uolũtas dei plurimũ põt: neq; negam9 neq; fati uocabl̃o nũcupam9: nisi forte ut fatũ a fando dictũ intelligam9. i. a loq̃do: nõ. n. abnuere possum9 eẽ scp̃tuꝫ in lr̃is sanctis: semel locut9 est d̃s. duo hec audiui: qm̃ ptãs dei ẽ & tibi dñe misericordia: qa tu r̃ddes unicuiq; ꝑm opa ei9. Quod. n. dictũ ẽ semel locut9 est: intelligitur imobiliter hoc ẽ incõmutabilr̃ est locut9: sicut nouit icommutabilr̃ oĩa que futura sunt & que ipe factur9 est. Hac itaq; rõne possem9 a fando fatũ appellare: nisi hoc nomen iam ĩ alia re soleret intelligi quo corda hoĩum uolumus inclinari. Non est aũt conseq̃s ut si deo certus ẽ oĩm ordo causarũ: ideo nihil sit ĩ nostre uolũtatis arbitrio. et ipe qppe nostre uolũtates in causaꝝ ordine sunt: q certus ẽ deo eiusq; prescientia continetur. qm̃ & hũane uolũtates hũanoꝝ operũ cause sunt. Atq; ita q oẽs rerũ causas prescivit: profecto in eis causis etiã nr̃as uoluntates ignorare non potuit: quas nr̃oꝝ opum cãs eẽ prescivit. Nam & illud qd̃ idem Cicero contendit nihil fieri si cã efficiens nõ precedat: satis est ad eum ĩ hac questiõe redarguendũ. Quid. n. eum adiuuat q dicit nihil qdem fieri sine causa: sꝫ nõ oẽm cãm eẽ fatalem: quia est causa fortuita: est naturalis: est uolũtaria? Sufficit qa om̃e qd̃ fit non nisi causa p̃cedente fieri confitetur. Nos. n. eas cãs que dicũtur fortuite unde etiã fortuna nomẽ accepit: nõ esse dicimus nullas: sed latentes: easq; tribuimus uel dei ueri uel quorũlibet spũum uolũtati. Ipsasq; naturales neq̃q̃ ab illius uolũtate seiũgimus: qui est auctor oĩs cõditorq; nature. Iam ũ cause uolũtarie aut dei sunt: aut angeloꝝ: aut hoĩum: aut quorũq; aĩaliũ: si tñ appellande uoluntates sunt aĩaliũ rõnis expertium motus illi qbus aliqua faciũt ꝑm naturam suã: cũ qd uel appetunt uel euitant. Angeloꝝ aũt uolũtates dico siue bonorum quos angelos dei dicimus: siue malorum quos anglos diaboli uel etiam demones appellamus. Sic et hominũ & bonoꝝ scilicet & maloꝝ: ac p hoc colligitur non eẽ causas efficientes oĩm que fiũt: nisi uolũtarias illius nature scilicet que spũs uite est. Nam & aer iste siue uent9 dicitur spũs. Sed qm̃ corpus est nõ est spũs uite. Spũs g̃ uite q uiuificat oĩa: creatorq; est oĩs corpis & oĩs creati spũs: ipe est deus utiq; spũs non creatus. In eius uolũtate summa potestas est: que creatoꝝ spũum uolũtates bonas adiuuat: malas iudicat: oẽs ordinat: et qbusdam tribuit ptãtem:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

L

quibusdam non tribuit. Sicut.n.omniuꝫ naturarũ creator est: ita oĩum potestatũ dator nõ uolũtatũ. Malę ꝗppe uolũtates ab illo non sunt: qm̃ contra naturam sunt quę ab illo est. Corpora ḡ magis subiacẽt uolũtatibus: quędam nr̃is id est omnium aĩantiũ mortaliũ: et magis hoĩm q̃ bestiarum: quędam ů angl'oꝝ: sꝫ oĩa maxime dei uolũtati subdita sunt. Cui etiã uoluntates oẽs subiciunt̃: ꝗa nõ habẽt ptãtem nisi quã ille cõcedit. Causa itaqꝫ rerũ quę facit nec fit: ds̃ est. Alię ů causę & faciũt et fiũt. sicut sũt oẽs creati spũs & maxie rõnales. Corpales autẽ causę quę magis fiunt q̃ faciũt: nõ sunt inter cãs efficientes ãnumerãdę: qm̃ hoc possũt quod ex ipis faciũt spũum uolũtates. Quomõ ḡ ordo causarũ ꝗ pręsciẽti certus ẽ deo id effecit ut nihil sit in nr̃a uoluntate: cum in ipso causarũ ordine magnũ hẽant locũ nostrę uolũtates? Contẽdat ḡ Cicero cũ eis qui hũc causarũ ordinẽ dicũt esse fatalem: ul' potius ipm̃ fati noĩe appellant: quod nos abhorremꝰ pręcipue ꝓpter uocabulũ qd̃ non in re uera consueuit intelligi. ꝙ uero negat ordinẽ oĩum causarũ eẽ certissimũ et dei pręsciẽtię notissimũ: plus eũ q̃ stoici detestamur. Aut.n.deũ esse negat: quod ꝗdem inducta alterius ꝑsona in libris de deoꝝ natura facere molitus est: aut si esse confitet̃ deũ quẽ negat pręsciũ futuroꝝ: etiã sic dicit nihil aliud q̃ quod ille dixit insipiens in corde suo nõ est deus. Qui.n. non ẽ pręscius oĩum futuroꝝ: nõ est utiqꝫ deus. Quapropter & uoluntates nr̃ę tm̃ ualent quãtũ deus eas ualere uoluit atqꝫ pręsciuit. et ideo ꝗdꝗd ualent certissime ualent: et qd̃ facturę sunt ipę oĩo facturę sũt: ꝗa ualituras atqꝫ facturas ille p̃sciuit cuiꝰ pręscientia falli non põt. Quapropter si mihi fati nomẽ alicui rei adhibendum placeret: magis dicerem fatũ esse ĩfirmioris: potẽtioris uoluntatem ꝗ eũ habet in potestate: q̃ illo causarũ ordine quem nõ usitato sed suo more stoici fatũ appellant arbitriũ nr̃ę uolũtatis auferri. Ca.x.

Vnde nec illa necessitas formidãda est: quã formidando stoici laborauerũt: cãs rerũ ita distinguere ut quasdã subtraherent necessitati: q̃sdam subderẽt. atqꝫ ĩ his quas eẽ sub necessitate uoluer̃t: posuerũt etiã nr̃as uolũtates. ne uidelicet non eẽnt liberę si subderent̃ necessitati. Si enĩ necessitas nr̃a illa dicẽda est quę non est in nostra potestate: sed etiaꝫ si nolumꝰ efficit quod põt: sicut ẽ necessitas mortis: manifestũ est uolũtates nr̃as ꝗbus recte uel ꝑperam uiuitur sub tali necessitate nõ esse. Multa.n.facimus: quę si nollemus nõ utiqꝫ faceremus. Quo p̃mitus ꝑtinet ipm̃ uelle. Nam si uolumꝰ est: si nolumꝰ nõ est. Non.n.uellemus si nollemus. Si autẽ illa diffinit̃ esse necessitas: ꝑm quam dicimus necesse eẽ ut ita sit aliqd ul' ita fiat: nescio cur eam timeamꝰ ne nobis libtatẽ auferat uolũtatis. Neqꝫ.n.& uitam dei et p̃sciam dei sub necessitate ponimus si dicamus: necesse est deum semper uiuere & cuncta pręscire. sicut nec ptãs eius minuitur cũ dr̃ mori falliqꝫ nõ posse. Sic.n.hoc nõ põt: ut potius si posset mĩoris eẽt utiqꝫ ptãtis. Recte ꝗppe om̃ipotens dr̃: ꝗ tñ mori & falli non põt. Dicit̃.n.oĩpotens faciendo qd̃ uult: nõ paciendo quod nõ uult. qd̃ si ei accideret: nequaq̃ eẽt oĩpotens. Vnde propterea quędam non põt ꝗa oĩpotens est. Sicut etiã cũ dicimꝰ necesse est esse: ut cũ uolumꝰ libero uelimꝰ arbitrio: et uerũ proculdubio dicimus: et non ideo ipsum liberũ arbitriũ necessitati subicimus quę adimit libertatẽ. Sunt ḡ nr̃ę uoluntates: et ipe faciũt ꝗdꝗd uolendo facimus: qd̃ non fieret si nollemus. Quidqd aũt alioꝝ hoĩm uolũtate nolens ꝗsqꝫ patit̃: etiaꝫ sic uolũtas ualet: et si non illius: tamẽ hoĩs uolũtas: sed ptãs dei. Nam si uolũtas tm̃ eẽt nec posset qd̃ uellet: potẽtiore uolũtate impedirẽt. Nec sic tamen uolũtas nisi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uoluntas esset: nec alterius sed eius esset qui uellet: et si nõ posset impleṙ qđ uellet. Vnde qdqd pręter suã uolũtatẽ patitur hõ: nõ debet tribuere hũanis uel anglicis uel cuiusq; creati spũs uolũtatibus: sz eius potiꝰq dat ptãtem uolẽtibus. Ca.xi.

NOn ergo ꝓpterea nihil est ĩ nostra uoluntate: qa deus pręsciuit quid futurũ esset in nr̃a uolũtate. Non.n.q hoc pręsciuit nihil pręsciuit. Porro si ille qui pręsciuit qd futurũ eẽt in nr̃a uoluntate: nõ utiq; nihil sz aliqd pręsciuit: profecto et illo pręsciente ẽ aliqd in nr̃a uoluntate. Quocirca nullo mõ cogimur aut retenta pręscientia dei tollere uolũtatis arbitriũ: aut retento uolũtatis arbitrio: deũ quod nephas est negare pręsciũ futurorũ. Sed utrũq; amplectimur: utrunq; fideliter & ueraciter cõfitemur. illud ut bñ credamꝰ: hoc ut bene uiuamus. Male aũt uiuitur: si de deo non bñ credit̃. Vnde absit a nob eius negare pręsciẽtiã ut liberi eẽ uelimꝰ: quo adiuuante sumus liberi uel erimus. Proinde nõ frustra sunt leges: obiurgationes: exhortatioẽs: laudes et uituperationes: quia & ip̃as futuras eẽ pręsciuit: et ualent plurimũ quantũ eas ualituras esse pręsciuit. Et p̃ces ualent ad ea ĩpetrãda: quę se pręcãtibꝰ concessurũ esse pręsciuit. Et iuste pręmia bonis factis: et peccatis supplicia constituta sunt. Neq; enim ideo peccat hõ qa đs illũ peccaturũ eẽ p̃sciuit: imo ideo nõ dubitatur ip̃m peccare cum peccat: qa ille cuiꝰ pręscientia falli nõ põt: non fatũ: nõ fortunam: non aliqd aliud: sed ip̃m peccaturũ esse p̃sciuit: qui si nolit oĩo non peccat: sz si peccare noluerit: etiã hoc ille pręsciuit. Deus itaq; summus & uerus cũ uerbo suo et spũ sancto quę tria unũ sunt: deus unus oĩpotens creator & factor oĩs aĩmę atq; oĩs corpis: cuiꝰ sunt ꝑticipatione fęlices qcũq; sunt ueritate nõ uanitate fęlices: q fecit hoĩem rõnale aĩal ex aĩma & corpore: qui eũ peccãtem non impunitũ esse ꝑmisit: nec sine misericordia dereliquit: q bonis & malis essẽtiam etiã cũ lapidibus: uitã seminalem etiã cũ arboribus: uitam sensualem etiã cũ pecoribus: uitã intellectualem cũ solis anglis dedit: a quo est oĩs modus: oĩs spẽs: oĩs ordo: a quo ẽ mensura: numerꝰ: pondus: a quo ẽ quidqd naturaliter est: cuiuscũq; generis est: cuiuscũq; extimationis est: a quo sũt semina formarũ: formę seminũ: motus seminũ atq; formarũ. Qui dedit carni originẽ: pulcritudinẽ: ualitudinẽ: propagatioĩs fecũditatem: membrorum dispositioẽm: salutem: cõcordiam: qui et aĩmę irrõnali dedit memoriam: sensum: appetitum: racionali aũt insup mentem: intelligẽtiam: uolũtatem: q nõ solũ cęlum et terram: nec solũ anglm & hoĩem: sz nec exigui & contemptibilis aĩantis uiscera: nec auis pẽnulam: nec herbę flosculũ: nec arboris foliũ sine suaꝝ partiũ cõueniẽtia et quadam ueluti pace dereliqt: nullo mõ ẽ credendus regna hoĩm eorũq; dñatioẽs et seruitutes a suę ꝓuidẽtię legibꝰ alienas esse uoluisse. Capitulum.xii.

PRoinde uideamꝰ quos romanorũ mores: et quã ob cãm deus uerus ad augendum impiũ adiuuare dignatus est: in cuiꝰ ptãte sunt etiã regna terrena. Quod ut absolutius disserre possemꝰ: ad hoc ꝑtinẽtem et supiorẽ librũ conscp̃simꝰ: q in hac re ptãs nulla sit eoꝝ deoꝝ quos etiã rebus nugatoriis colendos putarũt: et pręsentis uolumĩs ꝑtes supiores quas hucusq; ꝑduximus de fati qõne tollenda: ne qsq̃ cui iam ꝑsuasum eẽt nõ illoꝝ deoꝝ cultu romanũ imperium ꝓpagatum atq; seruatũ: nescio cui fato potiꝰ id tribueret q̃ dei summi potentissię uolũtati. Veteres igr̃ primiq; romani quantũ eoꝝ docet et commẽdat historia: q̃uis ut alię gentes excepta una popli hebreoꝝ deos falsos colerẽt: et nõ đo uictĩas sz dęmoniis ĩmolarẽt: tñ laudis auidi pecuĩę libales erãt:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

gloriam ingẽtem: diuitias honestas uolebant: hãc ardẽtissĩe dilexerũt: ꝓpter hãc uiuere uoluerũt: propter hãc & mori nõ dubitauerũt. Cęteras cupiditates huius unius ingenti cupiditate pręsserũt: ipsam deniq; patriam suã qm̃ seruire uidebatur inglorium: domĩari uero atq; imperare glosum: ꝑus omni studio liberam deinde dñam esse concupierũt. Hinc ẽ ꝙ regalem dñationẽ nõ ferẽtes: ãnua impia binosq; impatores sibi fecerũt: q consules appellati sunt a consulendo: non reges aut dñi a regnãdo atq; dñando: cũ et reges utiq; a regẽdo dicti melius uideantur ut regnũ a regib9: reges aũt ut dictũ est a regẽdo: sed fastus regius nõ disciplina putatus ẽ regẽtis: uel beniuolentia consulentis: sed supbia dñantis. Expulso itaq; rege Tarqnio & consulib9 institutis: secutũ est qđ idem auctor ĩ romanoꝝ laudib9 posuit: ꝙ ciuitas incredibile memoratu adepta libtate & q̃tũ breui creuerit: tãta cupido glorię ĩcesserat. Ista g̊ laudis auiditas & cupido glię multa illa miranda fecit: laudabilia scilicet atq; gloriosa ꝑm hominũ extimationem. Laudat idem Salustius tpribus suis magnos & pręclaros uiros: Marcũ Catonẽ: et Gaium Cęsarem dicẽs ꝙ diu illa respublica nõ hũit quenq̃ ũtute magnũ: sed sua memoria fuisse illos duos ingẽti ũtute: diuersis morib9. In laudib9 aũt Cęsaris posuit: ꝙ sibi magnũ impiũ: exercitũ: bellũ nouũ exoptabat: ubi uirt9 enitescere posset: ita fidebat ĩ uotis uiroꝝ uirtute magnoꝝ: ut excitaret in bellum miseras gẽtes: et flagello agitaret Bellõa sanguĩeo: ut eẽt ubi ũtus eoꝝ enitesceret. Hęc illa ꝓfecto laudis auiditas et glorię cupido faciebat: amore itaq; ꝑmit9 libertatis: post etiaꝫ domĩationĩs & cupiditate laudis et glię multa magna fecerũt. Reddit eis utriusq; rei testimoniũ etiaꝫ poeta insignis eoꝝ. Inde qppe ait. Necnõ Tarqnium eiectũ porsenna iubebat. Acciperẽ: ingentiq; urbem obsidiõe pręmebat: Aeneade ĩ ferrũ pro libertate ruebãt. Tunc itaq; magnuꝫ illis fuit: aut fortiter emori aut liberos uiuere. Sed cum esset adepta libertas: tanta cupido glorię incesserat: ut parũ eẽt sola libtas n̄ & dñatio quęrerẽt. dum ꝓ magno haberẽt ꝙ uelut loquente Ioue idem poeta dicit. Quin aspera Iuno.

Quę mare nũc terras metu cęlũq; fatigat,
Consilia ĩ melius referet mecũq; fouebit.
Romanos rerũ dños gẽtemq; togatam.
Sic placitũ ueniet lustris labentibus ętas.
Cũ dom9 assarici phiciã clarasq; micenas.
Seruicio pręmet ac uictis dñabitur argis.

Quę qdem Virgilius Iouẽ inducẽs tanq̃ futura prędicentẽ: ipse iã facta recolebat cernebatq; pręsentia. Verũ ꝓpterea commẽorare illa uolui: ut ostẽderẽ dñationẽ post libertatem sic hũisse romanos: ut in eoꝝ magnis laudib9 ponerẽt. Hinc est et illud eiusdem poetę: ꝙ cũ aliarũ gentium artibus: eas ipas proprias romanorum artes regnãdi atq; impandi & subigẽdi ac debellandi populos anteponeret ait.

Excudẽt alii spirantia mollius ęra. Credo eqdem uiuos ducent de marmore uult9.
Orabũt cãs meli9 cęliq; meatus. Describẽt radio & surgẽtia sidera dicẽt. Tu regere impio poplos romanę memento. Hę tibi erũt artes paciq; ĩponere mores. Parcere subiectis & debellare supbos. Has artes illi tanto pitius exercebant: q̃to minus se uoluptatib9 dabant. Et eneruatiõe animi et corpis in concupiscendis & augendis diuiciis et per illas morib9 corrũpendis: rapiendo miseris ciuib9: largiẽdo scenicis turpibus. Vnde q tales iam morũ labes supabant atq; abundabant: qñ scribebat ista Salustius canebatq; Virgilius: non illis artibus ad honores & gloriam: sed dolis atq; fallaciis ambiebãt. Vnde idem dicit. Sed ꝑmo magis ambicõ q̃ auaricia aĩos hoĩum exercebat. qđ tñ uiciũ ꝓpri9 uirtuti erat. Nam gliam: honorẽ: impiũ:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

bonus et ignauus ęque sibi exoptāt. Sed ille inquit uera uia nitit̄. huic quia bonę artes desunt: dolis atq; fallaciis cōtendit. Hę sunt illę bonę artes: ꝑ ūtutem scilicet non ꝑ fallacem ambitionē ad honorem et gl̄iam & impiū ꝑuenire. quę tñ bonus & ignau⁹ęque sibi exoptāt. Sed ille. i. bon⁹ uera uia nitit̄. Via ūtus ē qua nitit̄ tanq̄ ad possessionis finem: id est ad gl̄iam: honorem: impiū. Hoc insitū hūisse romanos etiā deoꝝ apud illos ędes indicāt: quas cōiunctissimas constituerunt uirtutis & honoris: pro diis hñtes quę dant̄ a deo. Vnde intelligi pōt quē finē uolebant esse ūtutis: et quo eam referebāt q̄ boni erāt: ad honorem scilicet. nam mali nec hēbāt eam q̄uis honorem hr̄e cupent quē malis artibus conabantur adipisci: id est dolis atq; fallaciis. Melius laudatus est Cato. De illo q̄ppe ait. Quo min⁹ petebat gloriam: eo magis illum sequębat̄. Quando q̄dem gl̄ia ē cui⁹ illi cupiditate flagrabāt: iudiciū hoīm bene de hōibus opinātium. Et ideo melior ē uirtus: quę hūano testimonio contenta nō est nisi consciencię suę. Vnde dicit apl̄s. Nam gloria nostra hec est testimoniū cōscientię nr̄ę. Et alio loco. Opus aūt suū ꝓbet unusquisq;: et tūc in semetipo tm̄ gl̄iam hēbit & nō in altero. Gloriam g̊ et honorem & impiū quę sibi exoptabant: et quo bonis artib⁹ ꝑuenire nitebant̄ boni: nō debet sequi ūtus: s; ipa ūtutem. Neq;. n. est uera ūtus: nisi quę ad eum finem tendit: ubi ē bonum hoīs quo meli⁹ nō est. Vnde & honor̄s quos expetiuit Cato peter̄ nō debuit: s; eos ciuitas ob eius ūtutem nō petenti dare. Sed cum illa memoria duo romani essent uirtute magni: Cęsar et Cato: longe ūtus Catoīs ūtuti uidet̄ propinq̄or fuisse q̄ Cęsaris. Proinde qualis eēt illo tēpore ciuitas: et antea q̄lis fuisset uideam⁹ in ipa sentēcia Catonis. Nolite inq̄t existimare maior̄s nr̄os armis rempublicam ex ꝑua magnā fecisse. Si ita esset: multo pulcerrimā eam nos hr̄emus. Quippe socioꝝ atq; ciuiū: pręterea armoꝝ & equoꝝ: maior copia nobis q̄ illis est. Sed alia fuere quę illos uiros magnos fecerunt: quę nobis nulla sunt. domi industria: foris iustū impiū: aīm⁹ in consulēdo liber: neq; libidini neq; delicto obnoxius. Pro his nos habemus luxuriā atq; auariciā: publice egestatē: priuatim opulentiam: laudam⁹ diuicias: seq̄mur inerciam: inter bonos & malos discrimē nullū: oīa ūtutis p̄mia ambicio possidet. Neq; mirū. ubi uos sepatim sibi quisq; cōsilia capitis: ubi domi uoluptatibus: hic pecunię aut gr̄ę seruitis. Eo fit ut impetus fiat ī uacuam rempublicam. Qui audit hęc Catoīs uerba siue Salustii: putat quales laudātur romani ueteres: oēs eos tales tūc fuisse uel plures. Non ita est. alioquin uera non eēnt quę ipse idem scribit: ea quę cōmēoraui in secūdo libro huius opis: ubi dicit iniurias ualidioꝝ: et ob eas discessionem plebis a patribus: aliasq; discessiones domi fuisse iam inde a p̄ncipio. neq; amplius ęquo & modesto iure actū: q̄ expulsis regib⁹ q̄ diu metus a Tarquinio fuit: donec bellū graue quod propter ip̄m cū ętruria susceptum fuerat finiret̄. Postea ū seruili impio patres exercuisse plebē: r̄gio mor̄ uerberasse: agro pepulisse: et cęteris ex ꝑtib⁹ solos egisse in impio. Quarū discordiarū dū illi dñari uellent illi seruire nollent: finē fuisse bellū punicū scd̄m. Quia rursus grauis metus cępit urgere: atq; ab illis ꝑturbationibus alia maiore cura cohibere aīos inq̄etos: et ad cōcordiam reuocare ciuilem. Sed ꝑ quosdam paucos q̄ pro suo mō boni erāt magna admīstrabant̄. atq; illis tolleratis ac tēpatis malis: paucoꝝ bonoꝝ ꝓuidētia res illa crescebat. sicut idē historicus dicit multa sibi legēti et audiēti: quę ppl̄s romanus domi milicięq; mari atq; terra p̄clara facinora fecerit se libuisse actēder̄:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

que res maxime tāta negocia sustinuissz. qm̄ sciebat sepenumero parua manu cuz magnis legionibus hostium contendisse romāos: cognouerat paruis copiis bella gesta cum opulētis regibus: sibiq; multa agitanti constare dixit: paucorū ciuium egregiam ūtutem cuncta patrauisse: eoq; factū ut diuicias pauptas: multitudinem paucitas superaret. Sed postq̄ luxu atq; desidia inqt ciuitas corrupta est: rursus respublica magnitudine sui impatorum atq; magr̄atuū uicia sustētabat. Paucoꝝ igr̄ uirtus ad gl̄iam: honorem: impium: uera uia id est ūtute ipa nitentium: etiam a Catone laudata est. Hinc erat domi industria quā cōmemorauit Cato: ut erariū esset opulentū: tenues res priuate. Vnde corruptis moribus uiciū esse contrarium posuit: pb̄lice egestatē p̄uatim opulētiaz.

Quamobrem cū diu Ca. xiii.
fuissēt regna orientis illustria: uoluit deus & occidentale fieri: qd̄ tpe esset posterius: sz imperii latitudine et magnitudine illustrius. Idq; talibus potissimuz cōcessit hōibus ad domāda grauia mala multarū gentiū: qui cā honoris laudis & gl̄ie cōsuluerūt patrie: ī qua ipam gl̄iam reqrebant. salutemq; eius saluti sue preponere nō dubitauer̄t. pro isto uno uicio id est amore laudis: pecunie cupiditatem et multa alia uicia comp̄mētes. Nā sam⁹ uidet: qui & amorem laudis uicium esse cognoscit. Quod nec poetā fugit Oraciuz qui ait: Laudis amore tumes: sunt certa piacula que te. Ter pure lecto poterunt recreare libello. Idem in carmine lyrico ad rep̄mendā dñandi libidinē ita cecinit. Latius regnes auidum domādo spiritū: q̄ si lybiam remotis gadibus iungas. et uterq; penus seruiat uni. Verū tamen qui libidines turpiores fide pietatis īpetrato spū scō & amore intelligibilis pulc̄tudīs non refrenant: melius saltem cupiditate hūane laudis & gl̄ie: non qdem iā sancti sed minus iam turpes sunt. Etiā Tullius inde silere nō potuit in eisdem libris quos de r̄publica scp̄sit. ubi loquit̄ de īstituēdo p̄ncipe ciuitatis: quē dicit alendū eē gl̄ia. et consequēter cōmemorat maiores suos multa mira atq; preclara gl̄ie cupiditate fecisse. Huic g̊ uicio nō solū nō resistebāt: uerū etiā id excitādum & accēdendū esse censebant. putantes hoc utile eē reipb̄lice. Quanq̄ nec in ipsius ph̄ie libris Tullius ab hac peste dissimulet: ubi eaz luce clari⁹ cōfitet̄. Cum. n. de studiis talib⁹ loqueret̄: que utiq; sectāda sunt fine ueri boni: non uentositate laudis humane: hanc intulit uniuersalem generalemq; sn̄iam. Honos alit artes oēsq; accēdunt̄ ad studia: gl̄ia: iacentq; ea sp̄ que apd̄ quosq; īprobant̄.

Huic g̊ cupiditati Cap. xiiii.
melius resistit̄ sine dubitatione: cū cedit̄. Tanto. n. quisq; ē deo similior: q̄to et ab hac īmūdicia mundior. Que in hac uita & si nō funditus eradicat̄ ex corde: quia etiā bene ꝓficiētes aīos temptare nō cessat: saltem cupiditas glorie superetur dilectione iusticie. ut si alicubi iacent que apd̄ quosq; īprobāt̄: si bona: si recta sūt: etiā ipe amor hūane laudis erubescat: et cedat amori ueritatis. Tam enim est hoc uiciū inimicū pie fidei: si maior ī corde sit cupiditas glorie q̄ dei timor uel amor: ut dn̄s diceret. Quō potestis credere gloriā ab inuicē expectātes: et gl̄iam que a solo deo est nō querētes? Item de qbusdam q in eum crediderant & uerebātur palam confiteri ait euangelista. Dilexer̄t gl̄iam hoīm magis q̄ dei. Quod sancti apl̄i non fecerūt. Qui cū in his locis predicarent x̄ nomen: ubi non solū improbat̄: sicut ille ait: iacētq; ea semp̄ que apd̄ q̊sq; improbantur: uerū etiam summe detestationis hēbant̄: tenentes quod audierant a bono magr̄o eodēq; medico menciū. Si qs me negauerit coram hōibus: negabo eū corā pr̄e meo q in celis est. uel corā angl̄is dei.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Inter maledicta et opprobria: inter grauissimas psecutiones crudelesq; penas: non sunt deterriti a predicatione salutis humane: tanto fremitu offensionis humane. Et q eos diuina facientes atq; dicentes: diuineq; uiuentes: debellatis quodamodo cordibus duris: atq; introducta pace iusticie: ingens in ecclia xpi gloria consecuta e: non in ea tanq; in sue uirtutis fine qeuerunt: sz ea quoq; ipaz ad dei gliaz referentes: cuius gra tales erant. Isto quoq; fomite eos qbus consulebant ad amorem illius a quo & ipsi tales fierent accendebant. Nanq; ne ppter humanam gliaz boni eent: docuerat eos magr illorum dicens. Cauete facere iusticiam uram coram hominibus ut uideamini ab eis: alioqn mercedem non hebitis apd prem urm qui in celis est. Sed rursus ne hoc puerse intelligentes hominibus placere metuerent: minusq; prodessent latendo q boni sunt: demonstrans quo fine innotescere deberent: luceant inqt opa ura coram hominibus: ut uideant bona fcta ura & glorificent prem urm q in celis est. Non ergo ut uideamini ab eis: id est hac intentione ut eos ad uos conuerti uelitis: qa non p uos aliqd estis: sed ut glorificent prem urm q in celis est: ad quem conuersi fiant qd estis. Hoc secuti sunt martires: q sceuolas: et curcios: et decios: non sibi inferendo penas sz illatas ferendo: et uirtute uera: quoniam uera pietate & inumerabili multitudine suparunt. Sed cum illi essent in ciuitate terrena: qbus ppositus erat oim pro illa officiorum finis incolumitas eius & regnum: non in celo sz in terra: non in uita eterna: sz in decessione morientium & successione moriturorum: quid aliud amarent q gloriam: qua uolebant etiam post mortem tanq; uiuere in ore laudantium? Ca.xv.

QVibus g non erat ds daturus uitam eternam cum sanctis angelis suis in ciuitate sua celesti: ad cuius societatem pietas uera pducit: que non exhibet seruitutem religionis: quam latriam greci uocant: nisi uni uero deo: si neq; hanc eis terrenam gliam excellentissimi imperii concederet: non redderet merces bonis artibus eorum: id est uirtutibus qbus ad tantam gloriam puenire nitebant. De talibus.n. qui ppter hoc boni aliqd facere uident ut glificent ab hominibus: etiam dns ait. Amen dico uobis ceperunt mercedem suam. Sic & isti puatas res suas p re comi hoc est republica: et pro eius erario contempserunt: auaricie restiterunt: consuluerunt patrie consilio libo: neq; delicto sm suas leges neq; libidini obnoxii. Sed his omnibus artibus tanq; uera uia nisi sunt ad honores: impium: gloriam: honorati sunt in omnibus fere gentibus: imperii sui leges imposuerunt multis gentibus: hodieq; lris et historia glosi sunt pene in omnibus gentibus: non est quod de summi & ueri dei iusticia conquerant: perceperunt mercedem suam.

MErces aut sanctorum Cap.xvi.

longe alia est: etiaz hic opprobria sustinentium p ciuitate dei: que mundi huius dilectoribus odiosa est. Illa ciuitas sempiterna e: ibi nullus orit: qa nullus morit. Ibi est uera & plena felicitas: non dea sed donum dei. Inde fidei pignus accepimus: qdiu pegrinantes eius pulcitudini suspiramus. Ibi non orit sol sup bonos & malos: sz sol iusticie solos protegit bonos. Ibi non erit magna industria ditare erarium publicum priuatis rebus angustis: ubi thesaurus comis est ueritatis. Proinde non solum ut talis merces talibus hominibus redderet romanuz impium ad humanam gloriam dilatatum est: uerum etiam ut ciues eterne illius ciuitatis qdiu hic pegrinant diligenter & sobrie: illa intueant exempla: et uideant quanta dilectio debeat supne prie ppter uitam eternam: si tm a suis ciuibus terrena dilecta est ppter hoim gloriam. Quantum.n. ptinet ad hanc uitam mortalium que paucis diebus ducit & finitur: quid interest sub cuius imperio uiuat homo moriturus: si illi qui impant ad impia et iniqua non cogant?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Aut uero aliqd nocuerūt romāi gentib9 qbus subiugatis īposuerūt leges suas: nisi quia id factū est ingēti strage bellorꝫ: qđ si concorditer fieret id ipm fieret meliore successu: sꝫ nulla eēt gloria triūphantiuꝫ. Neqꝫ.n.& romani nō uiuebāt sub legib9 suis q̄s cęteris īponebant. Hoc sufficeret reipublicę: nisi qa Marti & Bellonę displicebat: ut nec uictoria locū hr̄et nemīe uincēte ubi nemo pugnauerat. Nōne romanis & cęteris gentib9 una eēt eademqꝫ cōdicio: pręsertim si mox fieret qđ postea gratissime atqꝫ hūanissīe factū est: ut oēs ad romanū impium ptinētes societatem accipent ciuitatis: et romani ciues essent: ac sic eēt oīm qđ erat ante paucorꝫ: tm̄ ꝙ plebs illa quę suos agros non haberet de publico uiueret: q apparat9 eis per bonos admīstrators reipblicę grati9 a cōcordib9 prestaretur: q̄ uictis extorquęretur?

NAm qd intersit ad Capl'm.xvii. incolumitatem bonosqꝫ mores: et ipas certe hoīm dignitates: ꝙ alii uicerūt alii uicti sunt: oīo non uideo: pręter illū glię hūanę inanissimū fastū: in quo pceperūt mercedem suam q eius ingenti cupiditate arserūt: et ingētia bella gesserūt. Nunqd enī illorꝫ agri tributa nō soluūt? Nunqd eis licet discere qđ aliis nō licet? Nunqd non multi senatores sunt in aliis terris: qui romam nec facie qdem norūt? Tolle iactantiā: et oēs hoīes qd sunt n̄ hoīes? Quod si peruersitas sęculi admicteret ut honoratiores eēnt quiqꝫ meliores: nec sic pro magno hēri debuit honor hūan9: qa nullius est ponderis fumus. Sed utamur et in his reb9 beneficio domini dei nostri. considerem9 q̄ta cōtempserint: quę ptulerint: q̄s cupiditates subegerint ꝓ hūana gloria: q eam tanq̄ mercedem taliū ūtutū accipe meruerūt. et ualeat nobis etiā hoc ad oppmēdam supbiam. ut cū illa ciuitas in qua nobis regnare ꝓmissum est: tm̄ ab hac distet q̄tū distat cęlū a terra: a tēpali lęticia uita ęterna: ab inanibus laudibus solida glia: a societate mortaliuꝫ societas anglorꝫ: a lumine solis & lunę: lumē eius qui fecit solem & lunā: nihil sibi magnum fecisse uideant̄ tantę pr̄ię ciues: si pro illa adipiscenda fecerint boni opis aliqd: uel mala aliqua sustinuerint: cuꝫ illi pro hac terrena iam adepta tanta fecerint: tanta perpessi sint: pręsertim qa r̄missio pctorꝫ quę ciues ad ęternā colligit pr̄iam: habet aliqd cui ꝑ umbram quādam simile fuit asylum illud romuleū: quo multitudineꝫ qua illa ciuitas conderetur: quorūlibet delictorꝫ congregauit impunitas.

QVid g̊ magnū est Cap.xviii. pro illa ęterna cęlestiqꝫ pr̄ia cūcta sęculi hui9 q̄mlibet iocunda blandimenta contēpnere: si pro hac tpali atqꝫ terrena filios Brutus potuit et occider̄: quod illa facere neminē cogit? Sed certe difficilius est filios interimere: q̄ qđ pro ista faciendum ē: ea que filiis cōgregāda uidebant̄ atqꝫ seruanda: uel donare paupibus: uel si existat tēptatio quę id ꝓ fide atqꝫ iusticia fieri compellat amictere. Fęlices.n.uel nos uel filios nostros non diuicię terrenę faciūt: aut nobis uiuētib9 amictendę: aut nobis mortuis a qbus nescim9 uel forte a qbus nolumus possidēdę. Sed đs fęlices facit q est mentium uera opulentia. Bruto aūt qa filios occidit: infęlicitatis perhibet testimonium etiā poeta laudator. Ait.n. Natosqꝫ pater noua bella mouentes. Ad pęnam pulcra ꝓ libtate uocabit. Infęlix utcūqꝫ ferēt ea facta minores. Sed uersu sequenti consolatus est infęlicem. Vicit amor pr̄ię laudumqꝫ īmensa cupido. Hęc sunt duo illa liberis et cupiditas laudis humanę: quę ad facta compulit mirāda romanos. Si g̊ pro libertate moriturorū & cupiditate laudum quę a mortalibus expetunt̄: occidi filii a pr̄e potuerunt: qd magnū est si ꝓ uera libertate quę nos ab iniqtatis et mortis & diaboli dominatu

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

liberos facit: nec ꝑ cupiditate hūmanarū laudū sed caritate liberandoꝝ hoīm: non a Tarqnio rege: ſ3 a dęmōib9 & dęmonū ꝓncipe non filii occidunt̄: sed xp̄i pauꝑes ínter filios computantur? Si alíus etiam romanus ꝓnceps cognomíne Torquatus filiū non ꝙa contra ipam p̄riam: sed etaꝫ pro p̄ria: tamē ꝙa contra impiū suū id est contra qđ ímpauerat pater impator: ab hoste ꝓuocatus iuuēili ardore pugnauerat: licet uicisset occidit: ne plus mali eēt ín exemplo imperii contempti: q̄ boní ín gloria hostis occisi: ut qđ se iactent ꝙ pro īmortalis p̄rię legib9 oīa quę multo mín9 q̄ filii diligunt̄ bona terrena contēpnūt? Si Furius Camillus etiā íngratā p̄riam a cuí9 ceruicib9 acerrímorū hostiū uetenciuꝫ íugum depulerat: damnatusq; ab ęmulis fuerat: a gallis iterum liberauit: quia nō hēbat honorem ubi posset uíuere gl̄ósus: cur extollat̄ uelut grande aliqd fecerit: quí forte ín ecclesia ab ínimicis carnalib9 uelut grauíssimam exhonoratiōis passus íniuriam: non se ad eíus hostes hereticos transtulit: aut aliquam contra illam ipse heresím condidit: ſ3 eā pon9 q̄tū ualuit ab hereticoꝝ pniciosíssia prauitate defendit: cū alia nō fit non ubi uíuat̄ ín hoīm gl̄ía: sed ubi uita acquirat̄ ętерna? Si Mutius ut cū Porsenna rege pax fieret: ꝙ grauíssīo bello romanos pręmebat: ꝙa Porsennam ipm occidere non potuit: et pro eo alterū deceptus occidit: ín ardentem aram ante ei9 oculos dexterā extēdit dicēs: multos tales qualem illū uíderet ín eíus exicíum cōiurasse. Cui9 ille fortitudíne & cōiuratiōne taliū ꝓhorrescens: síne ulla dilatiōe se ab illo bello fc̄ta pace compescuit: quis regno cęloꝝ ím putaturus est merita sua: si ꝑ illo non unā manū neq; hoc sibi ultro faciens: sed pl̄eq̄te aliquo paciens totum flāmis impenderit? Si Curcíus armatus equo concito ín abruptum hiatū terrę se pręcipitem dedit: deorum suoꝝ oraculis seruiens: ꝙ iusserat ut illuc id qđ romani haberent optimum mitterent: nec aliud íntelligere potuerīt q̄ uíris armisq; se excellerē: unde uidelicet oportebat ut deoꝝ iussis ín illū ínterimm uír pręcipitaretur armatus: quíd se magnū ꝑ ętерna patria fecisse dictur9 est: ꝙ aliquē fidei suę passus ínimicum: non se ultro ín talem mortem mittens ſ3 ab illo missus obierit: q̄ qdem a dño suo eodemq; r̄ge patrię suę certíus oraculū accepit: nolite timere eos ꝙ corp9 occidūt: aīam aūt non possūt occidere? Si se occidendos certis uerbis quodāmō consecrātes Decii deuouerunt: ut illis cadēnib9 & irā deoꝝ sanguīe suo placārib9: roman9 liberarēt exercitus: nullo modo superbiant sancti martires tanq̄ dignum aliquid ꝑ illíus p̄rię ꝓcipatiōe fecerínt: ubi ętерna ē & uera felicitas: pro qua usq; ad sui sanguínis effusionem non solū suos fratres pro q̄bus fundebat̄: uerū & ipos ínimicos a q̄b9 fundebat̄: sicut eis p̄ceptū ē diligētes: caritatis fide: et fidei caritate certarunt. Si Marcus Publius dedicans ędem Iouis Iunonis Mínerų: falso sibi ab īuidis morte filii nūciata: ut illo nūcio perturbat9 abscederet: atq; ita dedicatoīs gloriaꝫ collega ei9 consequęretur: ita contēpsit ut eū proia etiā ínsepultū íuberet: et sic ín eíus corde orbitatis dolorem gl̄ię cupiditas uicerat: qđ magnū se ꝑ euāg̃lii sancti prędicatione: qua cíues supnę p̄rię de díuersis liberant̄ et colligunt̄ erroríb9 fecisse dicturus est: cui dñs de sepultura patris sui sollicito ait: sequęre me & síne mortuos sepelir̄ mortuos suos? Si Marcus Regulus ne crudelissīos hostes iurādo falleret: ad eos ab ipa roma reuersus est: qm̄ sicut romanís eū tenere uolēntibus respondisse fert̄: posteaq̄ afris seruierat: dignitatē illic honesti cíuis hr̄e nō posset: eūq; carthagínēses quonía contra eos ín romāo senatu egerat grauíssīs suppliciis necauerūt: ꝙ cruciatus non sunt pro fide

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illius patrię contempnendi: ad cuius beatitudinem fides ipsa perducit? Aut quid retribuetur dño ꝓ omibus quę retribuit: si pro fide quę illi debet̃ talia fuerit homo passus: qualia ꝓ fide quam ꝑnitiosissimis inimicis debebat passus ē Regulus? Quō autem se audebit extollere de uolūtaria pauꝑtate xanus: ut ī huiꝰ uitę ꝑegnatiōe expeditior ambulet uiam quę ꝑducit ad p̃riam: ubi uerę diuicię ipe deus est: cum audiat uel legat Luciū Valeriū qui ī suo defunctus est consulatu: usq; adeo fuisse pauperem: ut nummis a populo collatis eius sepultura curaret̃? Audiat ul' legat Quinciuꝫ Cincinnatū cū quatuor iugera possideret: et ea suis manibus coleret: ab aratro esse abductum ut dictator fieret. maior utiq; honore q̃ consul: uictisq; hostibus ingentē gloriā consecutū in eadem pauꝑtate mā̃sisse. Aut qd se magnū fecisse prędicabit: q nullo prę̄mio mundi huius fuerit ab ęternę illius patrię societate seductus: cum Fabricium didicerit tantis muneribus Pirri regis ępyrotaruꝫ: promissa etiaꝫ quarta parte regni a romana ciuitate non potuisse diuelli: ibiq; in sua pauꝑtate ꝑuatum maner̃ uoluisse? Nam illud qd̃ rempublicam id est rem populi: rem p̃rię: rem cōem: cū hr̃ent opulētissīaꝫ atq; ditissīaꝫ: sic ipi ī suis domibꝰ pauꝑes erant: ut quidam eoꝝ qui iam bis consul fuisset: ex senatu pauꝑum hoīm pellere̅t̃ notatiōe censoria: ꝙ decem pondo argēti in uasis habere cōpertus est. Ita iidem ipi pauꝑes erant: quorū triūphis publicum ditabat̃ ęrariū. Nōne omēs christiani qui excellentiore ꝓposito diuicias suas coēs faciūt: ꝟm ꝙ scp̄tum est ī actibus aplōꝝ: ut distribuat̃ sicut cuiq; opus ē: ut nemo dicat aliqd ꝓprium: sed sint illis oīa cōia: ītelligūt se nulla ob hoc uētilari oporter̃ iactātia: id faciendo ꝓ obtinēda societate anglōrū: cū pene tale aliqd illi fecerint ꝓ conseruāda gloria romāoꝝ? Hęc & alia siqua reꝑiuntur in litęris eoꝝ: quādo sic innotescerēt: qñ tāta fama prędicarent̃: nisi romanū impiū longe lateq; porrectū magnificis successibꝰ augeretur? Proinde per illud impium tam magnū tamq; diuturnū: uirorūq; tantoꝝ ūtutibꝰ pręclarū atq; gloriosum: et illoꝝ intentiōi merces quā quęrebāt ē reddita: et nobis ꝓposita necessarię commonitionis exempla: ut si uirtutes quarū istę utcūq; sunt similes q̃s isti pro ciuitatis terrenę gloria tenuerūt: pro dei glōsissima ciuitate non tenuerimꝰ: pudore pungamur: si tenuerimꝰ: suꝑbia non extollamur. Quoniā sicut dicit apl's. Indignę sunt passiones huius tēporis ad futuram gl'iam quę reuelabitur ī nobis. Ad humanā ū gloriam pręsentisq; tꝑris satis digna uita extimabat̃ illorū. Vnde etiā iudei q xristum occiderūt: reuelante testamēto nouo qd̃ in ueteri uelatū fuit: ut non ꝓ terrenis & tēporalibꝰ beneficiis quę diuīa ꝓuidētia ꝑmixte bonis malisq; concedit: sed pro ęterna uita muneribusq; ꝑpetuis: et ipius suꝑnę ciuitatis societate colat̃ deus unus & uerus: rectissime nec istorū gl'ia donati sunt: ut hi q q̃libuscūq; uirtutibus terrenam gloriā quęsierūt & acqsierūt: uincerent eos q magnis uiciis datorē uerę glorię & ciuitatis ęternę occiderūt atq; respuerūt. Capl'm. xix.

INterest sane īter cupiditatem hūanę glorię: et cupiditatem dñatiōis. Nam licet ꝓcliue sit: ut q hūana gloria nimium delectat̃: etiā domīari ardenter affectet: tamē q ueram licet hūanarū laudū gl'iam concupiscūt: dant opam bene iudicantibꝰ non displicere. Sunt. n. multa ī moribus bona de qbus multi bene iudicāt: q̃uis ea multi non hēant: et per ea bona morum nitunt̃ ad gl'iam & impiū uel dñationē: de quibus ait Salustius. Sed ille uera uia nitit̃. Quisqs aūt sine cupiditate gl'ię qua ueretur homo bene iudicātibꝰ displicere: dñari atq; imperare desiderat: etiam per

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aptissima scelera quęrit plęrūq; obtinere qđ diligit. Proinde q gloriā concupiscit: aut uera uia nititur: aut certe dolis atq; fallaciis contendit: uolens bonus uideri quod non est. Et ideo ūtutes hñti magna uirtus ē contēpnere gloriam: qa contēptꝰ eius in conspectu dei est: iudicio aūt non repit̄ hūano. Quidqd.n. fecerit ad oclos hoīm quo glorię contemptor appareat: ad maiorem laudem hoc est ad maiorez gloriam facer̄ si credatur: non est unde se suspicātium sensibus aliter eē q̄ suspicant̄ ostendat. Sed q contempnit iudicia laudantium: contempnit etiaz suspicantium temeritatem: quoꝝ tamē si uere bonus est non contēpnit salutē. qm̄ tantę iusticię est qui de spū dei ūtutes habet: ut etiā ipos diligat inimicos: et ita diligat: ut suos osores ul' detractor̄s uelit correctos hr̄e consortes: non in terrena pr̄ia sed supna. In laudatoribꝰ autē suis q̄uis puipendat ꝙ eū laudant: non tñ puipēdit qđ amāt. nec eos uult faller̄ laudantes: ne decipiat diligentes. Ideoq; instat ardēter ut potiꝰ ille laudetur: a quo habet hō quidqd ī eo iure laudat̄. Qui aūt contemptor glorię domīationis est auidus: bestias superat: siue crudelitate uitę siue fluxu luxurię. Tales qdem romani fuerūt. Non.n. cura existimatioīs amissa dñatioīs cupiditate caruerūt. Multos tales fuisse ꝓdit historia. Sed huiꝰ uicii summitatē & q̄si arcem quādaz Nero cęsar p̄mus obtinuit. Cuiꝰ fuit tanta luxuries: ut nihil ab eo putaretur uirile metuēdum: tanta crudelitas: ut nihil molle hēre crederet̄ si nesciretur. Etiā talibꝰ dñandi ptās non dat̄: n̄ summi dei prouidentia: qñ res hūanas iudicat talibꝰ dñis dignas. Aperta de hac re uox diuina est: loq̄te dei sapīa. Per me reges regnant: et tiranni per me tenēt terram. Sed ne tiranni non pessimi atq; improbi reges: sed ueteri noīe fortes dicti existimētur: unde ait Virgilius. Pars m̄ pacis erit dextram tetigisse tiranni: apertissime alio loco de deo dictum est: qui regnare facit hoīem ypocritam ꝓpter puersitatez populi. Quamobrem q̄uis ut potui satis exposuerim: qua causa đs unus uerus et iustus romāos ſm quādā formā terrenę ciuitatis bonos adiuuerit: ad tāti imperii gloriam conseq̄dam: pōt tñ & alia causa esse latentior: propter diuersa merita generis hūani deo magis nota q̄ nobis. dū illud constet inter omnes ueraciter pios: neminē sñ uera pietate id ē ueri dei cultu ueram posse hēre ūtutem: nec eā ueram eē qñ glorię seruit hūanę. Eos tñ q ciues nō sunt ciuitatis ęternę: quę in sacris literis nostris dr̄ ciuitas dei: utiliores eē terrenę ciuitati qñ habent uel ipam: q̄ si nec ipam. Illi aūt q uera pietate prędit bene uiuūt: si hanc sciētiam regendi poplos cōsectati sunt: nihil est fęlicius rebꝰ hūanis: q̄ si đo miserāte hēant ptātem. Tales aūt hoīes uirtutes suas quātasq; ī hac uita possunt habere non tribuūt nisi gracię dei: ꝙ eas uolētibus credentibus petētibꝰq; dederit. Simulq; intelligūt q̄tū sibi desit ad pfectionem iusticię: q̄lis est in illorū sanctorū angelorū societate cui se nitūtur aptare. Quantūlibet aūt laudet̄ atq; prędicetur uirtus quę sine uera pietate seruit hoīum glorię: nequaq̄ sanctoruz exiguis iniciis companda est: quoꝝ spes posita ē in gr̄a et misericordia ueri dei. Caplm.xx.

Solent ph̄i qui finem boni hūani in ipa ūtute constituūt: ad īgerendū pudorem qbusdam ph̄is q ūtutes qdem probāt: sz eas uoluptatis corporalis fine meciunt̄: et illā p seipam putant appetendam: istas ꝓpter ipam: tabulam quādaz uerbis pingere. ubi uoluptas ī sella r̄gali quasi delicata quędam regina consideat: eiq; ūtutes famulę subiciant̄: obseruātes eius nutum ut faciant qđ illa impauerit. Quę prudentię iubeat: ut diligēter īqrat qūo uoluptas regnet & salua sit. Iusticię

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

iubeat: ut prestet beneficia que potest ad
compandas amicicias corpalib9 cōmodis
necessarias: nulli faciat iniuriā: ne offēsis
legibus uoluptas uiuere secure nō possit.
Fortitudini iubeat: ut si dolor corpi acci-
derit qui non cōpellat in mortem: teneat
dñam suam id est uoluptatem fortiter in
animi cogitatiōe: ut p pristinaꝝ deliciaꝝ
suarū recordationē mitiget presentis do-
loris aculeos. Tempantie iubeat ut tantū
capiat alimentoꝝ & siqua delectāt: ne p
immoderationē noxiū aliqd ualitudīem
turbet: et uoluptas quā etiaꝫ in corporis
sanitate epicurei maxīaꝫ ponūt grauiter
offendat̄. Ita ūtutes cum tota sue glorie
dignitate: tanq̄ impiose cuidā etiaꝫ inho-
neste mulierculę seruiēt uoluptati. Nihil
hac pictura dicunt esse ignominiosius &
deformius: et qd̄ min9 bonoꝝ ferre possit
aspectus. et uerū dicūt. Sed non existimo
satis debiti decoris eē picturam: si etiam
talis fingat̄ ubi ūtutes hūane glie ꝟuiāt.
licet. n. ista gloria delicata mulier nō sit:
inflata tñ est & multum inanitatis habet.
Vnde nō ei digne seruit soliditas quedaꝫ
firmitasq; uirtutum. ut nihil prouideat
prudentia: nihil distribuat iusticia: nihil
tolleret fortitudo: nihil tpātia moderet̄:
nisi unde placeat̄ hōibus: et uentose glie
seruiatur. Nec illi se ab ista defenderunt
feditate: q cū aliena spernāt iudicia uelut
glorie cōtemptores: sibi sapiētes uident̄
et sibi placent. Nam eoꝝ ūtus si tñ ulla ē:
alio mō quodam hūane subditur laudi.
Neq; .n. ipe q sibi placet homo nō est. Qui
aūt uera pietate in deū quē diligit credit
et sperat: plus intendit in ea in qbus sibi
displicet: q̄ in ea siqua in illo sunt que nō
tam ipi q̄ ueritati placent. Neq; id tribuit
unde iam pōt placere: n̄ ei9 misericordie
cui metuit displicere: de his sanatis gr̄as
agens: de illis sanandis preces fundens.

Que cum ita sint: Capl'm. xxi.
nō tribuam9 dandi r̄gni atq; īperii
potestatem: nisi deo uero q dat felicitatē
in regno celorū non n̄ solis piis: regnū ū
terrenum et piis & impiis: sicut ei placet
cui nihil iniuste placet. Quāuis enī aliqd
dixerim9 qd̄ aptū nobis esse uoluit: tamē
multum ē ad nos & ualde superat uires
nr̄as hoīum occulta discutere: et liquido
examine merita diiudicare regnorū. Ille
igr̄ unus uerus deus: qui nec iudicio nec
adiutorio deserit genus hūanū: qñ uoluit
et quantū uoluit romanis regnū dedit: q
dedit assyriis ul' etiā persis: a qbus solos
duos deos coli: unū bonū alterū malum
continent lr̄e istorū. ut taceam de populo
hebreo de quo iā dixi q̄tū satis uisum est:
q p̄ter unū deū nō coluit et qñ regnauit.
Qui g̊ persis dedit segetes sine cultu dee
Segetie: q alia dona terrarum sine cultu
tot deoꝝ: quos isti reb9 singulis singl'os:
uel etiā rebus singulis plures p̄posuer̄t:
ipe etiā regnū dedit sñ cultu eoꝝ p quoꝝ
cultū se isti regnasse crediderūt. Sic etiaꝫ
hōibus qui Mario ipse Gaio Cesari: qui
Augusto ipe & Neroni: qui Vespasianis
uel pr̄i uel filio suauissīs impatorib9: ipse
& Domiciano crudelissīo. Et ne p singl'os
ire necesse sit: q Constantino xp̄iano: ipe
apostate Iuliano: cui9 egregiam indolem
decepit amore domīandi sacrilega et de-
testanda curiositas: cuius uanis deditus
oraculis erat: qñ fretus securitate uictorie
naues qbus uictus necessarius portabat̄
incēdit. Deinde feruide instās ī modicis
ausib9: et mox merito temeritatis occisus:
in locis hostilib9 egenū reliqt exercitū. ut
aliter inde nō posset euadi: nisi cōtra illd̄
auspicium dei Termini de quo superiore
libro diximꝰ romāi imperii termini mo-
uerent̄. Cessit. n. Terminus d̄s necessitati:
qui nō cesserat Ioui. Hec plane de9 unus
et uer9 regit & gubernat ut placet. Et si
occultis causis & nunqd iniustis?

Sic etiā tēpora ipa Ca. xxii.
belloꝝ: sicut ī ei9 arbitrio ē iustoq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

iudicio & misericordia: uel acterere uel consolari gen⁹ hūanū: ut alia citius alia tardi⁹ finiant̄: bellū piratarū a Pompeio: bellū punicū terciū a Scipione īcredibili cęleritate & tp̄ris breuitate cōfecta sunt. Bellum quoq; fugitiuoꝝ gladiatoꝝ q̄uis multis romanis ducib⁹ & duob⁹ cōsulib⁹ uictis: italiaq; horribiliter contrita atq; uastata: tercio tñ āno p⁹ multa cōsumpta consumptū est. Picentes: marci: et peligni gentes nō exterę ſ; italicę: post diuturnā et deuotissimā sub romāo iugo seruitutez in libertatem caput erigere tēptauerunt: iam multis nationibus romano imperio subiugatis: deletaq; carthagine. In quo bello italico romanis sępissime uictis: ubi et duo consules pierūt & alii nobilissimi senatores: nō diuturno tñ tēpore tractuz est hoc malū. Nam q̄ntus ei annus finem dedit. ſ; bellū punicū secundū cū maxīs detrimentis & calamitate reipublicę per annos decem et octo romanas uires extenuauit & pene consumpsit. in duobus pręliis ferme. lxx. romanorū milia occiderūt. Bellū punicū p̄mū per. xx. et tres annos peractū est. Bellū mitridaticū. xl. annis. Ac ne quisq̄ arbitretur rudimēta romanorū fuisse fortiora ad bella citius pagēda: supiorib⁹ tēporib⁹ multū in om̄i uirtute laudatis: bellum sammiticū annis tractū est ferme q̄nquaginta. in quo bello ita romani uicti sunt: ut sub iugum etiaz micterent̄. Sed q̄a nō diligebāt gloriam propter iusticiā: sed iusticiā ꝓpter gloriā diligere uidebant̄: pacem factā fędusq; rupunt. Hęc ideo commemoro: q̄m multi pręteritarū rerū ignari: q̄dam etiā dissimulatores suę sciētię: si tēporib⁹ xp̄ianis aliquod bellū paulo diucius trahi uidēt: ilico ī nostram religionem proteruissime insiliunt: exclamātes q̄ si illa non esset & uetere ritu numina colerent̄: iā romana illa ūtute quę adiuuāte Marte & Bellōa tanta cęleriter bella confecit: id quoq; cęlerrime finiretur. Recolant igr̄ q̄ legerūt q̄ diuturna bella: q̄m uariis euentibus: q̄ luctuosis cladibus a ueteribus sint gesta romāis: sicut solet orbis terrarum uelut procellosissimū pelag⁹ uaria taliū maloꝝ tempestate iactari. et quod nolunt aliq̄n fateant̄: nec īsanis aduersus deū linguis se interimant: et decipiant imperitos.

Cap. xxiii.

Quod tamē nostra memoria recentissimo tēpore deus mirabiliter & misericorditer fecit: nō cū gr̄arum actione cōmemorant: sed quantū in ip̄is est oīm si fieri pōt hoīm obliuione sepelire conant̄. Quod a nobis si tacebit̄: similr̄ erimus ingrati. Cum Radagaysus rex gothoꝝ agmine ingenti etiā immani iam in urbis uicinia constitutus: romāis ceruicib⁹ īmineret: uno die tāta cęleritate sic uictus est: ut ne uno q̄dem non dicam extincto sed uulnerato romanoꝝ: multo amplius q̄ centūmiliū prosternere t̄ eius exercitus: atq; ip̄e cum filiis mox captus pęna debita necaret̄. Nam si ille tā impi⁹ cum tantis & tam impiis copiis romam fuisset ingressus: cui pepercisset? Quibus honorem locis martirū detulisset? In qua persona deū timeret? Cui⁹ non sanguinē effusum? Cui⁹ pudiciciam uellet intactā? Quas aūt isti ꝓ diis suis uoces haberēt: q̄ta insultatiōe iactarent: q̄ iō ille uicisset: ideo tāta potuisset: q̄a quotidianis sacrificiis placabat atq; inuitabat deos: quod romanos facere x̄ana religio nō sinebat? Nam propinquāte iam illo his locis ubi nutu summę maiestatis oppręssus est: cū eius fama ubiq; crebresceret: nobis apud carthaginē dicebat̄: hoc credere: sperger̄: iactare paganos: q̄ ille diis amicis protegentib⁹ & opitulantib⁹ q̄bus immolare quotidie ferebat̄: uinci oīo non posset ab eis q̄ talia diis romāis sacra non facerēt: nec fieri a quoq̄ p̄micterent. Et non agunt miseri gr̄as tantę misericordię dei: qui cū statuisset irruptione barbarica grauiore

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dignos mores hoim castigare: indigna-
tionem suā tanta mansuetudīe tempauit:
ut illum p̄mo faceret mirabiliter uinci: ne
ad infirmoꝝ aīos euertendos glīa daret̄
dęmōibus: q̄bus eū supplicare cōstabat:
Deinde cū ab his barbaris roma capet̄:
qui contra oēm consuetudinem belloꝝ añ
gestoꝝ ad loca sancta confugiētes: x̄anę
religioīs reuerētia tuerent̄: ipsisq̄ dęmo-
nibus atq̄ impioꝝ sacrificioꝝ ritibus de
q̄bus ille pręsumpserat sic aduersarentur
pro noīe xp̄iano: ut longe atrocius bellū
cū eis q̄ cū hōibus gerere uiderentur: ita
uerus dn̄s gubernatorq̄ rerū et romāos
cū misericordia flagellauit: et tn̄ incredi-
biliter uictis supplicatoribus dęmonuꝫ:
nec saluti rerū pręsentium necessaria esse
sacrificia illa monstrauit: ut ab his q̄ non
p̄uicaciter cōtendūt sꝫ prudēter actēdūt:
nec propter pręsentes necessitates r̄ligio
uera deserat̄: ęt magis ęternę uitę fidelis-
sima expectatiōe teneatur. Ca.xxiiii.

NEq̄.n.nos x̄anos quosdā īpatores
ideo fęlices dicimus: q̄a uel diutiꝰ
impar̄t: uel impātes filios morte placida
reliquęrūt: ul' hostes reipb̄licę domuer̄t:
uel inimicos ciues aduersus se īsurgētes
et cauere & opp̄mere potuerunt. Hęc &
alia uitę huius erumpnosę uel munera ul'
solacia: q̄dam etiā cultor̄s dęmonū accipe
meruerūt: q̄ nō p̄tinent ad regnū dei quo
p̄tinent isti: et hoc ip̄iꝰ misericordia factū
est: ne ab illo ista q̄ in eū crederent uelut
summa bona desiderarēt. Sed fęlices eos
dicimus: si iuste impant: si inter linguas
sublimiter honorantiuꝫ: et obseq̄a nimis
hūiliter salutantiū non extollunt̄: sed se
hoīes esse meminer̄t: si suā p̄tātem ad dei
cultum maxime dilatādū maiestati eius
famulam faciūt: si deū timent: diligūt &
colūt: si plus amant illud regnū ubi non
timent hēre cōsortes: si tardius uindicāt
facile ignoscūt: si eandem uindictam pro
necessitate regēdę tuēdęq̄ reipb̄licę: nō ꝓ
saturādis īimiciciarū odiis exer̄t. si eādē
ueniā nō ad īpunitatē īiq̄tatis: sꝫ ad spem
correctioīs indulgēt: si q̄d aspere cogunt̄
plęrūq̄ decerner̄: misericordię lenitate et
beneficioꝝ largitate cōpensant: si luxuria
tāto eis ē castigatior q̄to posset eē libior:
si malūt cupiditatibus prauis q̄ q̄buslibet
gētilibꝰ īpar̄. Et si hęc oīa faciūt nō ꝓpter
ardorē inanis glīę: sꝫ caritatez fęlicitatis
ęternę: si ꝓ suis pc̄tis hūilitatis et misera-
tioīs et or̄ois sacrificiū deo suo uero īmo-
lare nō negligūt. Tales x̄anos īpatores
dicimꝰ eē fęlices īterim spe: postea re ip̄a
futuros: cū id q̄d exposcimꝰ aduenerit.

NAm bonꝰ d̄s: ne hoīes Ca.xxv.
qui eū crederent propter ęternam
uitā colendū: has sublimitates & regna
terrena existimarēt posse neminē cōseq̄ n̄
dęmōibꝰ supplicaret: q̄ hi sp̄us in talibus
multū ualerent: Cōstantinū impatorē nō
supplicātem dęmōibus: sꝫ ip̄m uerū deuꝫ
colentē tātis terrenis impleuit muneribꝰ:
quāta optare nullus auderet. Cui etiam
conder̄ ciuitatem romano impio sociam:
uelud ip̄ius romę filiam: sed sine aliquo
dęmonum templo simulacroq̄ concessit.
Diu impauit: uniuersum orbem romanū
unus Augustus tenuit & defendit: ī ad-
ministrandis et gerendis bellis uictorio-
sissimꝰ fuit: in tirannis opp̄mendis p oīa
prosperatus est. Grandeuus ęgritudine
et senectute defunctus est: filios impātes
reliq̄t. Sed rursus ne impator quisq̄ ideo
xristianus eēt: ut fęlicitatem Constātini
mereret̄: cū ꝓpter uitam ęternam quisq̄
debeat esse x̄anus: Iouinianū multo citiꝰ
q̄ Iulianū abstulit: Gracianū ferro tiran-
nico p̄misit interimi. Longe q̄dem mitius
q̄ magnū Pompeium colentem uidelicet
romāos d̄os. Nam ille uindicari a Catōe
non potuit: quē ciuilis belli quodāmodo
heredem reliquęrat: iste aūt q̄uis pię aīę
solacia talia non requirant: a Theodosio
uindicatꝰ est quē regni p̄ticipem fecerat:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cum paruulum haberet & frem: auidior fide societatis: q̃ nimię potestatis.

Vnde et ille nõ solũ Cap.xxvi. uiuo seruauit quã debebat fidem: uerũ etiã post eius mortem pulsum ab ei9 interfectore maximo: Valentinianũ eius paruulũ frem in sui ptes impii tanq̃ xan9 excepit pupillũ: pr̃no custodiuit affectu: quẽ destitutũ om̃ib9 opibus nullo negocio posset auferr̃: si latius regnãdi cupiditate magis q̃ benefaciendi caritate flagraret. Vnde poti9 eũ seruata eius imperatoria dignitate susceptũ: ip̃a hũanitate & gr̃a consolatus est. Deinde cũ maxim9 terribiles faceret illi successus: hic in angustiis curarũ suaꝝ nõ est lapsus ad curiositates sacrilegas atq; illicitas: s3 ad Iohãnem in ęgipti heremo constitutũ: quẽ dei seruum prophandi spũ pręditũ fama crebrescẽte didicerat misit: atq; ab eo nũciuꝫ uictorię certissimũ accepit. Mox tiranni maximi extinctor: Valentinianũ puerũ impii sui ptib9 unde fugat9 fuerat cũ misericordissima ueneratiõe restituit: eoq; siue p̃ insidias: siue q̃ alio pacto uel casu ꝓxĩe extincto: aliũ tirannũ Eugeniũ q in illi9 imparatoris locũ nõ legitime fuerat subrogat9: accepto rursus ꝓphetico rñso fide cert9 oppręssit: contra cui9 robustissimũ exercitũ magis orando q̃ feriẽdo pugnauit. Milites nob̃ qui aderant retulerũt: extorta sibi esse de mãibus quęcũq; iaculabant̃: cũ a Theodosii ptib9 in aduersarios uehemẽs uent9 iret: et non solũ quęcũq; in eos iaciebant̃ cõcitatissime raperet: uerũ etiã ip̃oꝝ tela in eoꝝ corpa r̃torquęret. Vnde & poeta Claudianus q̃uis a xp̃i noĩe alien9 in ei9 tñ laudibus dixit. O nimium dilecte deo cui fudit ab astris. Se Iouis armat9: uehemẽs tibi militat ęther. Et cõiurati uẽiũt ad classica uenti. Victor autẽ sicut crediderat & prędixerat: Iouis simulacra quę aduersus eum fuerãt nescio q̃bus ritibus uelut consecrata: et in alpibus constituta deposuit: eorũq; fulmĩa ꝙ aurea fuissẽt: iocantib9 qđ illa lęticia pmictebat cursoribus: et se ab eis fulmĩari uelle dicẽtib9: hilariter benigneq; donauit. Inimicoruꝫ suoꝝ filios quos non ip̃ius iussus: s3 belli abstulerat impetus: etiã nondũ xp̃ianos ad eccl̃iam confugiẽtes: xanos hac occasiõe fieri uoluit: et xana caritate dilexit: nec p̃uauit rebus: s3 auxit honoribus. In neminem post uictoriã p̃uatas ĩimicicias ualere pmisit: bella ciuilia nõ sicut Cinna et Marius & Silla et alii tales nec finita finire uoluerũt: s3 magis doluit exorta: q̃ cuiq̃ nocer̃ uoluit termĩata. Inter hęc oĩa ex ip̃o inicio impii sui non qeuit: iustissĩs et misericordissĩs legib9 aduersus impios laboranti eccl̃ię sꝫbuẽire: quã ualẽs hereticus fauẽs arriãis uehemẽter afflixerat: cui9 ecclesię se membrũ eẽ magis q̃ ĩ terris regnare gaudebat. Simulacra gentium ubiq; euertenda pręcepit: satis intelligẽs nec terrena munera in dęmonũ: sed ĩ dei ueri esse posita potestatę. Quid autẽ fuit eius religiosa humilitate mirabili9: qñ in thessalonicẽsium grauissĩm scelus: cui iaꝫ episcopis ĩtercedẽtibus ꝓmiserat indulgentiã: tumultu quorũdaꝫ q ei coherebãt uĩdicare cõpulsus ẽ: et eccl̃iastica coercit9 disciplina sic egit pęnitẽtiã: ut imparatoriã celsitudinem pro illo popl̃s orans magis fleret uidẽdo ꝓstratã: q̃ peccãdo timeret iratam. Hęc ille secũ & siqua similia quę cõmemorare longũ est bona opa tulit: ex isto tẽpali uapore cuiuslibet culminis & sublimitatis hũanę: quorũ operũ merces est ęterna fęlicitas: cui9 dator est de9 solis ueraciter piis. Cętera ũ bona uitę huius uel fastigia uel subsidia: sicut ip̃m mũdũ: lucẽ: auras: terras: aquas: fruct9: ip̃iusq; hoĩs aĩam: corpus: sensus: mẽtem: uitã: bonis malisq; largit̃. In quibus est etiam quęlibet imperii magnitudo: quã ꝓ temporum gubernatione dispensat. Proinde iam etiaꝫ illis respondendum esse uideo:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

qui manifestissis documentis qbus ondit̃ q ad ista tẽporalia quę sola stulti habere concupiscũt: nihil deoꝝ falsorũ numerositas prosit: confutati atq; cõuicti conant̃ asserere: non ꝓpter uitę pręsentis utilitatem: sꝫ propter eã quę post mortẽ futura est esse colendos deos. Nam istis q ꝓpter amicicias mũdi huiꝰ uolunt uana colere: et non se ꝑmicti puerilibꝰ sensibus cõquęrunt̃: his quinq; libris satis arbitror esse respõsum. Quoꝝ tres ꝑores cũ edidissez: et ĩ multoꝝ manibus esse cępissẽt: audiui quosdam nescio quã aduersus eos respõsionem scribendo pręparе. Deinde ad me perlatum est q iam scꝑserint: sed tempus quęrant quo sine periculo possint edere. Quos admoneo non optent quod eis non expedit. Facile est. n. cuiq̃ uideri rñdisse qui tacere noluit. Aut quid est loquacius uanitate: quę non ideo potest qd̃ ueritas: quia si uoluerit etiã plus potest clamare q̃ ueritas? Sed considerent oĩa diligẽter: et si forte sine studio ꝑtiũ iudicantes: esse talia ꝓspexerint quę potius exagitari q̃ conuelli possint: garrulitate ĩprudẽtissĩa et q̃i satyrica uł mimica leuitate cohibeãt suas nugas: et potius a prudentibꝰ emendari: q̃ laudari ab imprudẽtibus eligãt. Nam si nõ ad libertatem uera dicẽdi: sed ad licentiã maledicendi tempꝰ expectãt: absit ut eis eueniat quod ait Tullius de quodam qui peccandi licẽtia fęlix appellabatur. O miserum cui peccare licebat: unde quisquis est qui maledicẽdi licentia fęlicem se putat: multo erit fęlicior si hoc illi oĩo nõ liceat: cũ possit deposita inanitate iactantię: etiã isto tẽpore tanq̃ studio consulẽdi quidqd uoluerit contradicere: et quãtum possit ab eis quos cõsulit amica disputatione hoc est honeste grauiter libere quod oportet audire.

AVRELII: AVGVSTINI: DE CIVITATE DEI: LIBER SEXTVS:

LVinq; superioribus libris satis mihi aduersus eos uideor disputasse: q multos deos & falsos quos eẽ inutilia simulacra uel ĩmũdos spũs & perniciosa dęmonia: uel certe creaturas nõ creatorem ueritas christiana conuincit: propter uitę huius mortalis rerũq; terrenarũ utilitatem: eo ritu ac seruitute quę gręce latria dicitur: et uni uero deo debet̃: uenerãdos & colendos putant. Et nimię qdem stulticię uł pertinacię: nec istos qnq; nec ullos alios q̃ticũq; numeri libros satis esse posse quis nesciat? Quãdo ea putat̃ gloria uãitatis nullis ceder̃ uiribus ueritatis: in ꝑniciem utiq; eius cui uicium tam ĩmane domĩat̃. Nam & cõtra omnem curantis industriam: non malo medici sed ęgroti insanabilis morbus inuictus est. Hi ũ qui ea quę legunt: uel sine ulla uel nõ cum magna ac nimia ueteris erroris obstinatiõe ĩtellcta & considerata ꝑpendũt: facilius nos isto numero termĩatoꝝ qnq; uoluminũ: plus q̃ quęstionis ipius necessitas postulabat satisfecisse: q̃ minꝰ disseruisse iudicabunt. Totamq; inuidiam quã x̃anę religiõi de huiꝰ uitę cladibus: terrenarũq; cõtritiõe ac mutatione rerũ impiti facere conant̃: non solũ dissimulantibus: sꝫ contra suam consciẽtiam fauẽtibus etiam doctis quos impietas uesana possedit: oĩo eẽ inanem rectę cogitatiõis atq; rõnis: plenãq; leuissimę temeritatis & ꝑniciosissię aĩositatis dubitare non poterunt. Ca. ꝑmũ.

NVnc g̊ qm̃ deinceps ut promissus ordo expetit etiaꝫ hi refellendi & docendi sunt: q nõ ꝓpter istam uitam sed propter illã quę post mortem futura est: deos gẽtium quos x̃ana religio destruit siue deseruit colẽdos eẽ cõtendũt: placet a ueridico oraculo sancti psalmi sumere exordiũ disputatiõis meę: beatus cuius

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

est dñs deus spes ipsius: et non respexit
in uãitates & ĩsanias mẽdaces. Verũtñ
in om̃ib9 uanitatibus insaniisq; mẽdacib9
longe tollerabili9 ph̃i audiẽdi sunt: q̃bus
displicuerũt istę opiones erroresq; pplorꝝ:
q̃ popli constituerũt simulacra numinib9:
multaq; de his q̃s deos ĩmortales uocãt:
falsa atq; indigna siue finxerũt siue ficta
crediderũt: et credita eorꝝ cultui sacrorꝝq;
ritib9 miscuerũt. Cũ his g̃ hõib9 qui et si nõ
libere prędicãdo: saltem utcũq; disputa-
tiõib9 musitando talia se ĩprobare testati
sunt: non usq; adeo incõuenienter quęstio
ista tractatũ. Vtrũ non unũ deũ qui fecit
oẽm spũalez corpalẽq; creaturã: propter
uitã quę post mortẽ futura est coli opor-
teat: s3 multos deos q̃s ab illo uno factos
et sublimiter collocatos: q̃dam eorũdem
ph̃orꝝ cęteris excellentiores nobilioresq;
senserũt. Cęterũ q̃s ferat dici atq; cõtendi:
deos illos quorꝝ in quarto libro quosdaz
cõmẽoraui: q̃bus rerũ exiguarũ singulis
singula distribuuntũ officia uitã ęternam
cuiq̃ prestare? An uero peritissimi illi &
acutissimi uiri: q̃ se pro magno beneficio
conscp̃ta docuisse gloriantũ: ut scirẽtur q̃re
cuiq; deo supplicãdum eẽt: q̃d a quoq̃ eẽt
petendũ: ne absurditate turpissĩa qualis
iocularitet ĩ mimo fieri solet: peteretur a
Libero aqua: a Nimphis uinũ: auctores
erũt cuipiam hoĩum diis immortalibus
supplicãti: ut cũ a Nĩphis pecierit uinuz:
eiq; responderint: nos aquã hẽmus: hoc a
Libero pete: possit recte dicere: si uinum
non hẽtis: saltem date m̃ uitam ęternam.
Quid hac absurditate mõstruosi9? Nõne
illi cachinnantes: solent enĩ esse ad risum
faciles: si nõ affectẽt fallere ut dęmones:
supplici respõdebũt? O homo putas ne in
potestate nos hẽre uitã: quos audis non
hẽre uel uitem? Impudentissię g̃ stulticię
est uitam ęternã a talibus diis petere uel
sperarũ: qui uitę huius erũpnosissimę atq;
breuissię: et siq̃ ad eã ptinẽt admĩculãdaz

atq; fulciendã: ita singulas ꝑticulas tueri
asserunt: ut si id quod sub alterius tutela
ac potestate est petatur ab altero: tam sit
inconueniens & absurdum: ut mimicę
scurrilitati uideatũ esse similimũ. Quod cũ
fit a sciẽtib9 mimis: digne ridẽtũ ĩ theatro:
cũ uero a nesciẽtib9 stultis: digni9 irridentũ
in mundo. Cui g̃ deo uel deę ꝓpter quid
supplicaretũ: q̃tũ ad illos deos actinet q̃s
instituerunt ciuitates: a doctis sollerter
inuentũ memorięq; mandatũ est: quid a
Libero uerbi gr̃a: q̃d a Nimphis: quid a
Vulcano: ac sic a cęteris quos ꝑtim com-
mẽoraui in quarto libro: ꝑtim ꝑtereũdos
putaui. Porro si a Cerere uinũ: a Libero
panem: a Vulcano aquã: a Nimphis ignẽ
petere erroris ẽ: q̃to maioris deliramẽti
esse intelligi debet: si cuiq̃ istorꝝ pro uita
supplicetũ ęterna? Quãobrẽ si cũ de r̃gno
terreno quęrerem9 quosnã illud deos uel
deas hõibus credẽdum eẽt posse cõferre:
discussis om̃ibus lõge alienum a ueritate
monstratum est: a quoq̃ istorum multorꝝ
numinũ atq; florũ saltem regna terrena
existimare constitui: nonne insanissimę
impietatis est: si ęterna uita quę terrenis
omnibus regnis sine ulla dubitatione uel
comparatione pręferẽda est: ab istorꝝ quoq̃
dari cuiq̃ posse credatũ? Neq; n. ꝓpterea
dii tales uel terrenũ regnũ dare nõ posse
uisi sunt: q̃a illi magni & excelsi sunt: hoc
q̃ddam ꝑuũ & abiectũ q̃d nõ dignarentũ
in tanta sublimitate curare: s3 quantalibet
consideratiõe fragilitatis hũanę caducos
apices terreni regni merito q̃sq; cõtemp-
nat: illi dii tales appuerũt ut ĩdignissimi
uiderentũ q̃b9 danda atq; seruãda deberẽt
uel ista cõmicti: ac per hoc sicut superiora
proxĩs duob9 libris ꝑtractata docuerũt:
nullus d̃s ex illa turba ul' q̃i plebeiorũ ul'
ꝓcerũ q̃si deorꝝ: idone9 ẽ regna mortalia
mortalib9 dare: q̃to min9 põt immortales
ex mortalibus facere? His accedit: quia
si iam cũ illis agim9 q̃ non propter istam:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

L

sed ꝓpter uitam quę post mortem futura est existimāt colēdos deos: iā nec ꝓpter illa saltem quę deoꝝ taliū potestati tanq̄ disparata & ꝓpria: non rōne ueritatis: sed uanitatis opinione tribuuntur oīno colendi sunt: sicut credūt hi qui cultū eoꝝ uitę huiꝰ mortalis utilitatibꝰ necessarium esse contendunt: contra quos iam quinq̄ pręcedētibꝰ uoluminibꝰ satis q̄tum potui disputaui. Quę cū ita sint: si eoꝝ q̄ colunt deā Iuuētatē ętas ipsa floreret insignius: contēptorꝫ aūt eius uel intra ānos occūberēt iuuētutis: uel ī ea tanq̄ seruili corpe frigescerent: si maxillas cultorū suorum speciosius & festiuius Fortuna barbata uestiret: a q̄bus aūt sperneretur glabros aut male barbatos uideremus: etiam sic rectissīe diceremꝰ hucusq̄ istas deas singulas posse suis officiis q̄dāmō limitari: ac per hoc nec a Iuuentate oportere peti uitam ęternā: quę nō daret barbam: nec a Fortuna barbata boni aliq̄d post hanc uitam eē sperādū: cuius in hac uita ptās nulla esset: ut eandem saltem ętatem quę barba induit̄ ipa pręstaret. Nunc ū cum earū cultus nec ꝓpter ista ipa quę putāt eis subdita sit necessarius: quia & multi colentes Iuuentatem deā minime in illa ętate uiguerūt: & multi nō eam colentes gaudent robore iuuētutis: itemq̄ multi Fortunę barbatę supplices: ad nullā uel deformem barbam ꝑuenire potuerūt: et si qui eā pro barba impetranda uenerabant̄: a barbatis eiꝰ cōtēptoribꝰ irrident̄. Ita ne desipit cor hūanū: ut quoꝝ deorū cultū propter ista ipa temporalia & cito pręterēūtia munera q̄bꝰ singulis singuli pręesse perhibent̄: inanem ludibriosumq̄ eē cognoscat: ꝓpter uitam ęternā credat eē fructuosuꝫ? Hanc dare illos posse nec ihi dicer̄ ausi sunt: qui eis ut ab insipiētibꝰ pplis colerent̄: ista opa tpalia qm̄ nimis multos putauerūt: ne quisq̄ eoꝝ sederet ociosus minutatim diuisa tribuerunt.

QVis Marco Varrōe Ca. scd̄m. curiosiꝰ ista quęsiuit? Quis inuēit doctius? Quis cōsiderauit actētiꝰ? Quis distinxit acutius? Quis diligētiꝰ pleniꝰq̄ conscripsit? Qui tam & si minꝰ est suauis eloquio: doctrina tamē atq̄ sentenciis ita refertus est: ut ī om̄i eruditione quā nos sęcularē illi aūt liberalem uocāt: studiosuꝫ reꝝ tm̄ iste doceat: q̄tū studiosuꝫ uerboꝝ Cicero delectat. Deniq̄ & ipse Tullius huic tale testimouiū perhibet: ut in libris academicis dicat: eam quę ibi uersatur disputatioēm se hūisse cū Marco Varrōe: hoīe inquit oīum facile acutissimo & sine ulla dubitatiōe doctissīo: nō ait eloq̄tissimo: uel facūdissimo. Quoniā reuera ī hac facultate multū impar est: sꝫ oīm inquit facile acutissimo. Et in eis libris id ē academicis ubi cūcta dubitāda eē contēdūt: addidit sine ulla dubitatione doctissimo. Profecto de hac re sic erat certus: ut auferret dubitationē quam solet in om̄ibus adhibere: tanq̄ de hoc uno etiā ꝓ achademicoꝝ dubitatiōe disputaturus: se achademicū fuisset oblitus. In p̄mo aūt libro cū eiusdeꝫ Varronis lr̄aria opa p̄dicaret: nos inq̄t in nr̄a urbe pegr̄nātes errātesq̄ tāq̄ hospites: tui libri q̄i domū reduxer̄t: ut possemꝰ aliq̄n q̄ & ubi eēmꝰ agnoscere. Tu ętatem pr̄ię: tu descp̄tioēs tēporū: tu sacroꝝ iura: tu sacerdociū: tu domesticā: tu publicā disciplinā: tu sediū: regionuꝫ: locoꝝ: tu oīm diuinarū hūanarūq̄ rerū nomīa: genera: officia: causas aperuisti. Iste igr̄ uir tam insignis excellensq̄ pitię: et q̄d de illo etiā Terētianꝰ elegantissimo uersiculo breuiter ait. Vir doctissimꝰ undecūq̄ Varro: q̄ tam multa legit: ut aliq̄d ei scriber̄ uacasse mir̄mur. tā multa scp̄sit: q̄ multa uix q̄q̄ legere potuisse credamꝰ. Iste inquam uir tantus ingenio tantusq̄ doctrina: si rerū uelut diuinarū de q̄bus scribit oppugnator esset atq̄ destructor: easq̄ non ad religionē sꝫ ad sup̄stitionem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

diceret pertinere: nescio utrũ tam multa in eis ridenda: contẽpnenda: detestãdaq; conscriberet. Cũ ũ deos eosdẽ ita coluerit colẽdosq; censuerit: ut in eo ipo ope lr̃arũ suarũ dicat se timere ne peãt: nõ incursu hostili sed ciuiũ negligentia: de qua illos uelut ruina liberari a se dicit: et ĩ mẽoria bonoꝝ per huiusmõi libros recondi atq; ꝑuari: utilior̃ cura q̃ Metellus de ĩcendio sac̃ uestalia: et Eneas de Troião excidio penates liberasse p̃dicat̃. Et tñ ea legenda sęculis ꝓdit: quę a sapiẽtib9 & insipiẽtib9 merito abiciẽda: et ueritati religioĩs inimicissĩa iudicẽt̃. Quid existĩare debem9: nisi hoĩem acerrimũ ac peritissimũ: nõ tñ sancto spũ liberum: oppręssum fuisse suę ciuitatis consuetudĩe ac legibus: et tñ ea quibus mouebat̃ sub spẽ commendandę religioĩs tacere noluisse? Capl'm. iii.

QVadraginta & unũ libros scripsit antiqtatum. Hos in res humanas diuinasq; diuisit. Rebus humanis. xxv: diuinis. xvi. tribuit: istam secutus rõem in ea particione: ut rerũ hũanarũ libros senos quatuor ꝑtibus. Intẽdit. n. q agãt: ubi agant: qñ agant: quid agant. In sex itaq; p̃mis de hõibus scp̃sit: ĩ secũdis sex de locis: sex tercios de tp̃ibus: sex q̃rtos eosdemq; postremos de rebus absoluit. Quater autẽ seni uiginti & q̃tuor fiunt. Sed unũ singularẽ q cõiter p̃us de om̃ib9 loquęret̃ ĩ capite posuit. In diuĩs identidem rebus eadem ab illo diuisioĩs forma seruata est: quãtuꝫ actinet ad ea quę diis exhibenda sunt. Exhibent̃ enĩ ab hõibus in locis et tẽporibus sacra. Hęc q̃tuor quę dixi: libris cõplexus ẽ ternis. Nam tres priores de hõibus scp̃sit: seq̃tes de locis: tercios de tẽporibus: quartos de sacris: etiã hic qui exhibeant: ubi exhibeant: qñ exhibeãt: qd exhibeãt subtilissĩa distinctione cõmendãs. Sed qa oportebat dicer̃ et maxime id expectabat̃: qb9 exhibeãt: de ip̃is quoq; diis tres cõscp̃sit extremos: ut qnquies terni. xv. fierent. Sunt autem oẽs ut diximꝰ. xvi. qa & istoꝝ exordio unũ singularem q p̃us de hõib9 loquęret̃ apposuit. Quo absoluto: cõseq̃ter ex illa qnq; ꝑtita distributiõe: tres p̃cedẽtes q ad hoĩes ꝑtinent ita subdiuisit: ut p̃m9 sit de pontificib9: secũdus de auguribꝰ: tercius de. xv. uiris sacroꝝ. Scd̃os tres ad loca pertinẽtes: ita ut in uno eorũ de sacellis: altero de sacris ędibus diceret: tercio de locis r̃ligiosis. Tres porro q istos sequũtur: et ad tp̃ra ꝑtinẽt. i. ad dies festos: ita ut unũ faceret de feriis: alterum de ludis circensibus: de scenicis terciuꝫ. Quartoꝝ triũ ad sacra ꝑtinẽtiũ uni dedit cõsecratioẽs: alteri sacra p̃uata: ultimo p̃blica. Hãc uelut pompã obseqoꝝ in tribus q restãt dii ip̃i sequũt̃ extremi: qb9 iste uniuersus cultus ĩpẽsus est. In p̃mo dii certi: in scd̃o incerti: ĩ tercio cũctoꝝ nouissĩo dii p̃cipui atq; selecti. In hac tota serie pulcerrimę ac subtilissĩę distributioĩs et distinctioĩs: uitã ęternã frustra quęri et spari ĩpudentissime uel optari: ex his quę iã diximꝰ & quę deinceps dicẽda sunt: cuiuis hoĩm q corde obstinato sibi non fuerit inimicus facillime apparet. Vel hoĩm enĩ sunt ista instituta uel dęmonũ. non quales uocant illi dęmones bonos: ſꝫ ut loquar apertius immũdorũ spirituũ & sine controuersia malignoꝝ: qui noxias opĩones qbus aĩa hũana magis magisq; uanescat: et ĩcommutabl̃i ęternęq; ueritati coaptari atq; inherere non possit: inuidentia mirabili & occulte inserũt cogitatiõib9 ĩpioꝝ: et apte aliqñ ingerũt sensib9: et qua possũt fallaci actestatõe cõfirmãt. Iste ip̃e Varro ꝓpterea se p̃us de rebus hũanis: de diuĩs aũt postea scp̃sisse testatur: q p̃us extiterint ciuitates: deinde ab eis hęc ĩstituta sunt. Vera aũt r̃ligio nõ a terrena aliq̃ ciuitate instituta est: ſꝫ plane cęlestẽ ipsa instituit ciuitatẽ. Eam ũ ĩspirat & docet uerus d̃s dator uitę ęternę: ueris cultoribus suis.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

VArronis ḡ confitētis Ca.iiii.
ideo se prius de rebus hūanis scp̄-
sisse postea de diuinis: quia diuinę istę ab
hōibus institutę sunt: hęc racio est. Sicut
prior est inqt pictor q̄ tabula picta: p̄or
faber q̄ ędificiū: ita p̄ores sunt ciuitates:
q̄ ea quę a ciuitatibus sunt instituta. Dicit
aūt se prius scp̄turū fuisse de diis: postea
de hōib9. Si de om̄i natura deoꝝ scriberet
quasi hic de aliqua scribat et nō de omni:
aut uero etiā aliqua licet non oīs deoruꝫ
natura non p̄or debeat eē q̄ hoīm: qd ē ꝙ
in illis tribus nouissīs libris deos certos
et incertos et selectos diligēter explicās:
nullā deoꝝ naturā prętermictere uidet̄?
Quid est ḡ qd ait si de om̄i natura deorū
et hoīm scriberemus: p̄us diuīa absoluis-
semus q̄ hūana actigissemus. Aut enī de
om̄i natura deorū scribit: aut de aliqua:
aut oīno de nulla. Si de om̄i: pręponēda
est utiq; rebus hūanis. Si de aliqua: cur
non etiā ip̄a res pręcedat humanas? An
indigna est pręferri etiā uniuersę naturę
hoīm pars aliqua deoꝝ? Quod si multū
est ut aliq̄ pars diuina p̄ponat̄ uniuersis
reb9 hūanis: saltem digna est uel romāis.
Rerū q̄ppe hūanarū libros nō quātū ad
orbem terrarū: sed q̄tū ad solam romam
pertinet scp̄sit. Quos tñ rerū diuinarum
libris se dixit scribēdi ordīe merito prę-
tulisse uel pręscp̄sisse: sicut pictorē tabulę
pictę: sicut fabrū ędificio: aptissīe cōfitēs
ꝙ etiam istę res diuinę sicut pictura: sicut
structura ab hōibus īstitutę sunt. Restat
ut de nulla deoꝝ natura scp̄sisse ītelligat̄:
neq; hoc apte dicer̄ uoluisse: sꝫ ītelligētib9
reliqsse. Vbi.n.dr̄ non oīs: usitate qdem
intelligit̄ aliqua. Sed potest intelligi &
nulla: qm̄ quę nulla est: nec oīs nec aliqua
est. Nam ut ip̄e dicit: si omīs esset natura
deorū de qua scriberet: scribendi ordine
reb9 hūanis pręponenda esset. Vt aūt &
ip̄o tacēte ueritas clamat: pręponēda eēt
certe rebus romanis: etiā si non omīs sed
saltem aliqua esset. Recte aūt postponit̄,
ergo nulla est. Non itaq; reb9 diuīs ante-
ferre uoluit res hūanas: sꝫ et rebus ueris
noluit anteferre res falsas. In his.n.quę
scripsit de rebus hūanis: secut9 ē historiā
rerū gestaꝝ. Quę aūt de his quas diuīas
uocat: quid nisi opinioēs rerū uanarū?
Hoc ē nimirū qd uoluit subtili significa-
tione monstrare: nō solum scribens de his
posterius q̄ de illis: sꝫ etiā rōnem reddens
cur id fecerit. Quod si tacuisset: aliter hoc
factū eius ab aliis fortasse defenderetur.
In ea ū ipsa rōne quā reddidit: nec aliis
quicq̄ reliqt ꝓ arbitrio suspicari. & satis
probauit homīes se pręposuisse īstitutis
hoīm: non naturā hoīm naturę deoꝝ. Ita
se libros rerū diuīarū nō de ueritate quę
pertinet ad naturam: sed de falsitate quę
pertinet ad errorem scp̄sisse confessus est.
Quod aptius alibi posuit: sicut in quarto
libro cōmemoraui ex naturę formula se
scp̄turū fuisse: si nouā ip̄e cōderet ciuitatē.
Quia uero iam ueterem inuenerat: non se
potuisse nisi eius consuetudinem sequi.

DEinde illud quale est: Cap.v.
ꝙ tria genera theologię dicit eē: id
ē rōnis quę de diis explicat̄: eorūq; unū
mythicon appellari: alterū phisicon: ter-
ciū ciuile. Latine si usus admicteret gen9
quod p̄mū posuit fabulare appellarem9:
sed fabulosum dicamus: a fabulis enim
mythicon dictū est: q̄niaꝫ mythos gręce
fabula dr̄. Secūdū aūt ut naturale dicat̄:
iam & consuetudo locutionis admictit.
Terciū etiā ip̄e latine enūciauit qd ciuile
appellat̄. Deinde ait mythicon appellāt
quo maxime utūtur poetę: phisicon quo
ph̄i: ciuile quo populi. Primū inqt quod
dixi: in eo sunt multa contra dignitatē et
naturam īmortaliū ficta. In hoc enī est ut
deus alius ex capite: alius ex femore sit:
alius ex guctis sanguinis nat9. In hoc ut
dii furati sint: ut adulterauerint: ut ꝑuie-
rint hōi. Deniq; ī hoc oīa diis actribuūt̄:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quę non modo in hoīem: sed etiam quę in contēptissimū hoīem cadere possunt. Hic certe ubi potuit: ubi ausus est: ubi impunitum putauit q̄ta mendacissimis fabulis naturę deorū fieret iniuria: sine caligine ullius ambiguitatis expręssit. Loquębat̄ enī nō de naturali theologia: nō de ciuili: sed de fabulosa quā libere a se putauit eē culpandam. Videam⁹ qd de altera dicat. Secūdum genus est inq̄t qđ demōstraui: de quo multos libros ph̄i reliquęrunt. In q̄bus est: dii q̄ sunt: ubi: qđ genus: quale: ex quo nā tp̄re: an a sempiterno fuerint: an ex igne sint ut credit Eraclitus: an ex numeris ut Pithagoras: an ex athomis ut Epicurus. Sic alia quę facili⁹ intra parietes in scola: q̄ extra ī foro ferre possūt aures. Nihil in hoc gener̄ culpauit quod phisicon uocauit: et ad ph̄os ptinet: tātū eoꝝ inter se controuersias cōmēorauit: ꝑ quos facta ē dissidētiū multitudo sectaꝝ. Remouit tn̄ hoc gen⁹ a foro id ē a pplis: scolis ū & parietibus clausit. Illud autē ꝑmū mēdacissimū atq; turpissimū a ciuitatibus non remouit. O religiosas aures populares: atq; in his etiā romās. Quod de diis īmortalib⁹ ph̄i disputant: ferre nō possūt: quod ū poetę canūt & histriones agunt: q̄a contra dignitatem ac naturam īmortaliū ficta sunt: q̄a non mō in hoīem sed etiaꝫ in contemptissimū hoīem cadere possūt: nō solū ferūt sꝫ etiā libēter audiūt. Neq; id tm̄: sꝫ diis quoq; ip̄is hoc placere: et per hoc eos placandos esse decernunt. Dixerit aliq̄s. hęc duo genera mythicon et phisicon id ē fabulosum atq; naturale: decernam⁹ ab hoc ciuili de quo nūc agit̄: unde illa & ip̄e discreuit: iāq; ip̄m ciuile uideamus q̄liter explicet. Video q̄dē cur dēat decerni fabulosum: q̄a fl̄m: q̄a turpe: q̄a indignū est. Naturale aūt a ciuili uelle discernere: quid est aliud q̄ & ip̄m ciuile fateri esse mendosum? Si.n. illđ naturale est: q̄d habet repręhensioīs ut excludat̄?

Si autē hoc quod ciuile dr̄ naturale non est: q̄d habet meriti ut admictatur? Hęc nempe illa causa est quare p̄us scp̄serit de rebus hūanis: posterius de diuīs: q̄m in diuinis rebus nō naturā sꝫ hoīm īstituta secutus ē. Intueamur sane & ciuilē theologiam. Terciū gen⁹ est inq̄t: qđ ī urbib⁹ ciues maxīe sacerdotes nosse atq; admīstrare debēt. In quo est: quos deos pb̄lice colere: quę sacra & sacrificia facere quēq; par sit. Adhuc quod sequit̄ actēdamus. Prima īq̄t theologia maxīe accōmodata est ad theatrū: scđa ad mundū: tercia ad urbem. Quis nō uideat cui palmā dederit? Vtiq; secundę quam supradixit esse ph̄oꝝ. Hanc.n. ptinere testat̄ ad mūduꝫ: quo isti nihil esse excellentius opinant̄ in rebus. Duas ū illas theologias p̄mam et terciā: theatri scilicet atq; urbis distinxit ac iunxit. Videmus.n. nō continuo qđ ē urbis ptinere posse & ad mundum: q̄uis urbes uideam⁹ esse in mūdo. Fieri.n. pōt ut ī urbe s̄m falsas opīones ea colant̄ & ea credant̄ quoꝝ ī mūdo uel extra mūdū natura sit nusq̄. Theatrū uero ubi est nisi in urbe? Quis theatrū īstituit n̄ ciuitas? Propter quid instituit: nisi ꝓpter ludos scenicos? Vbi sunt ludi scenici n̄ ī rebus diuinis: de quibus hi libri tanta sollertia conscribūtur?

Capitl̄m.vi.

O Marce Varro cū sis homo omīum acutissim⁹: et sn̄ ulla dubitatōe doctissim⁹: sed tamē homo non deus: nec sp̄us dei ad uidēda & annūcianda diuīa in ueritatē libertatēq; subuectus: cernis q̄dem q̄ sint res diuīę ab hūanis nugis atq; mēdaciis dirimendę: sed uiciosissimas populorum opīones & consuetudines in sup̄stitiōib⁹ publicis uereris offendere: quas deoruꝫ a natura abhorrere: uel taliū q̄les ī hui⁹ mūdi elemētis humani animi suspicatur infirmitas. et sentis ipse cū eas usq; quaq; consideras: et oīs ur̄a lr̄atura circūsonat. Quid hic agit hūanū q̄uis excellētissimū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ingenium? Quid tibi humana licet multiplex ingensq; doctrina in his angustiis suffragatur? Naturales dos coler cupis: ciuiles cogeris. Inuenisti alios fabulosos in quos liberius qd sentis euomas: unde et istos ciuiles uelis nolis ue profundas. Dicis qppe fabulosos accōmodatos esse ad theatrū: naturales ad mundū: ciuiles ad urbē: cū mūdus op9 sit diuinū: urbes uero & theatra sint hominum: nec alii dii rideātur in theatris: q̄ qui adorantur in templis. nec aliis ludos exhibeatis q̄ qb9 uictimas īmolatis. Quāto liberius subtiliusq; ista diuideres dicens: alios eē deos naturales: alios ab hōibus īstitutos. Sed de institutis aliud habere lr̄as poetaruz: aliud sacerdotū: utrasq; tñ ita eē inter se amicas consorcio falsitatis: ut gratę sint utręq; dęmōibus: qbus īimica ē doctrina ueritatis. Sequęstrata ḡ paululū theologia quā naturalem uocant: de qua postea disserēdū est: placet ne tandē uitā ęternā peti aut sperari a diis poeticis et theatricis: ludicris: scenicis? Absit. imo auertat deus uerus tam immanem sacrilegamq; dementiam. Nunqd ab eis diis qbus hęc placent & quos hęc placant: cū eorū illic crimīa freq̄tent̄ uita ęterna poscēda est? Nemo ut arbitror usq; ad tantū p̄cipiciū furiosissimę impietatis insanit. Nec fabulosa igr̄ nec ciuili theologia: sempiternaz quisq; adipiscitur uitam. Illa enī de diis turpia fingēdo semīat: hęc fauēdo metit. Illa mēdacia spargit: hęc colligit. Illa res diuinas falsis criminib9 insectat̄: hęc eoꝝ criminū ludos ī diuīs rebus āplectit̄. Illa de diis nefanda figmēta hoīm carminib9 p̄sonat: hęc ea deorū ip̄oꝝ festiuitatibus consecrat. Facinora & flagicia numinum illa cantat: hęc amat. Illa ꝓdit aut fingit: hęc aūt aut actestat̄ ueris: aut oblectat̄ et falsis. Ambę turpes: ābęq; dānabiles. Sed illa quę theatrica est publicam turpitudinem ꝓfitet̄: ista quę urbana ē illi9 turpitudine ornat̄. Hinccine uita ęterna spabit̄: unde ista breuis tpalisq; polluit̄? An ū uitam polluit consortiū nefariorū hoīm: si se īferūt affectiōib9 & assentiōib9 nr̄is: et uitam nō polluit societas dęmonū q colunt̄ criminib9 suis? Si ueris: q̄ mali: si flīs: q̄ male. Hęc cū dicimus: uideri fortasse cuipiā nimis harū rerū ignaro pōt: ea sola de diis talibus indigna maiestati diuīę et ridicula detestabiliaq; cęlebrari: quę poeticis cantant̄ carminib9: & ludis scenicis actitātur: sacra uero illa quę non histriones sz sacerdotes agūt: ab omī esse dedecor̄ purgata et aliena. Hoc si ita eēt: nunq̄ theatricas turpitudines in eorum honorem quisq̄ cęlebrādas esse censeret: nūq̄ eas ip̄i dii p̄cipent sibimet exhiberi. Sed ideo nihil pudet ad obsequm deoꝝ talia gerere in theatris: qa similia gerunt̄ in templis. Deniq; cū memoratus auctor ciuilem theologiā a fabulosa & naturali: terciam quādam sui generis distinguere conaretur: magis eā ex utraq; tēpatam: q̄ ab utraq; sepatam intelligi uoluit. Ait. n. ea quę scribunt poetę min9 eē q̄ ut populi sequi debeāt: quę autem ph̄i plusq̄ ut ea uulgus scrutari expediat. Quę sic abhorrent īqt: ut tñ ex utroq; gener̄ ad ciuiles rōnes assumpta sint nō pauca. Quare quę sūt cōia cū ꝓp̄is: una cū ciuilib9 scribem9. E qbus maior societas debet esse nobis cū ph̄is: q̄ cū poetis. Non ḡ nulla cū poetis. Et tamē alio loco dicit de generationibus deorum: magis ad poetas q̄ ad phisicos fuisse popl̄os inclinatos. Hic. n. dixit qd fieri debeat: ibi quid fiat. Phisicos dixit utilitatis cā scripsisse: poetas delectatiōis. Ac p hoc ea quę a poetis cōscp̄ta ppl̄i seq nō debēt: crimīa sunt deoꝝ: quę tñ delectant et popl̄os & deos. Delectatiōis. n. cā sicut dicit scribūt poetę: non utilitatis. Ea tñ scribūt quę dii expetāt: ppl̄i exhibeāt.

Reuocatur igr̄ Capitl̄m. vii.

Ad theologiam ciuilem theologia

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fabulosa: theatrica: scenica: indignitatis et turpitudis plena. Et hec tota que merito culpanda & respuenda iudicat: pars hui⁹ est que colenda et obseruada censet. Non sane pars incongrua sicut ostendere instituí: et que ab uniuerso corpe aliena importune illi cõnexa atq; suspensa sit: sz omino consona et tanq̃ eiusdem corporis mẽbrum cõueniẽtissie copulata. Quid.n. aliud ostendũt illa simulacra: formę: ętates: sexus: habit⁹ deoz? Nũqd barbatũ Iouem: iberbem Mercuriũ poetę habẽt: pontifices non habẽt? Nunquid Priapo mimi? Nonne etiam sacerdotes enormia pudenda fecerũt? An aliter stat adorãdus in locis sacris: q̃ procedit ridẽdus in theatris? Nam Saturnus senex: Apollo ephebus: ita psonę sunt histrionũ: ut non sint statuę delubrorũ. Cur Forculus qui foribus pręest: et Limẽtinus q limini dii sunt masculi: atq; iter hos Cardea fęmia est que cardini ẽ seruat? Nõne ista in rerũ diuinarũ libris repiunt̃: que graues poetę suis carminib⁹ indigna duxerũt? Nũqd Diana theatrica portat arma: et Vrbana simpliciter uirgo est? Nunquid scenicus Apollo cytharista ẽ: et ab hac arte Delficus uocat? Sed hec honestiora sunt in compatione turpioz. Quid de ipso Ioue senserunt: qui eius nutricem in capitolio posuerũt? Nõne actestati sunt Euemero: q oẽs tales deos nõ fabulosa garrulitate: sed historica diligentia hoies fuisse mortalesq; conscripsit? Epulones etiam deos parasitos Iouis ad eius mensam qui constituerũt: quid aliud q̃ mimica sacra esse uoluerũt? Nam parasitos Iouis ad eius cõuiuiũ adhibitos: si mim⁹ dixisset: risuz unq; quęsisse uideret̃. Varro dixit. Non cũ irrideret deos: sed cũ cõmendaret hoc dixit. diuinarũ nõ hũanarum rerũ libri hoc eum scripsisse testant̃. Nec ubi ludos scenicos exponebat: sed ubi capitolina iura pandebat. Demiq; a talibus uincitur et fate ẽ. sicut forma hũana deos fecerũt: ita eos delectari humanis uoluptatibus credidisse. Non.n. et maligni spiritus suo negocio defuert: ut has noxias opiones hũanarũ mentiũ ludificatione firmarent. Vnde etiaz illud est q̃ Hercules ędituus otiosus atq; feriatus: lusit Tesseris secum utraq; manu alternãte: in una constituẽs Herculem: i altera seip̃m: sub ea cõditiõe: ut si ip̃e uicisset de stipe templi sibi cenam pararet: amicamq; conduceret. Si autez uictoria Herculis fieret: hoc idem de pecunia sua uoluptati Herculis exhiberet: et deinde cũ a seipso tãq̃ ab Hercule uict⁹ eẽt: debitã cenã & nobilissimã meretricẽ Laurentinam deo Herculi dedit. At illa cũ dormiuisset in templo: uidit i sompnis Herculem sibi eẽ cõmixtũ: sibiq; dixisse q̃ inde discedens cui primum iuueni obuia fieret: apud illũ esset munera mercedem: quã sibi credere deberet ab Hercule persolutam. Ac sic abeũti cum p̀mus iuuenis ditissimus Tarutius occurrisset: eamq; dilectam secũ diutius hũisset: illa herede relicta defunctus est. Que amplissimam adepta pecuniam: ne diuiię mercedi uideretur ingrata: qđ acceptissimum putauit esse numinibus: popl'm romanũ etiã ipsa sep̃sit heredem. Atq; illa non comparẽte munerum est testamentũ. Quibus meritis eam ferũt etiã honores meruisse diuinos. Hec si poetę fingerẽt: si mimi agerent: ad fabl'osam theologiã dicerent̃, pculdubio pertinere: et a ciuilis theologię dignitate sepanda iudicarent̃. Cũ ů hec dedecora non poetarũ sz populoz: non mimoz sed sacroz: nõ theatroz sz temploz: id est nõ fabulosę sz ciuilis theologię a tãto auctor̃ produnt̃: non frustra histriones ludicris aratibus fingũt deoz que tanta est turpitudine: sz plane frustra sacerdotes uelut sacris ritibus conãtur fingere deorũ que nulla est honestatem. Sacra sũt Iunonis: et hec i ei⁹ dilecta insula samo celebrant̃:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ubi ad nuptum data est Ioui. Sacra sunt Cereris: ubi a Plutone rapta Proserpina quęritur. Sacra sunt Veneris: ubi amatus eius Adon a pno dente extinctus iuuenis fortissimus plāgitur. Sacra sunt mris deorum: ubi Athis pulcer adolescens ab ea dilectus: et muliebri zelo abscisus: etiam hoim abscisorum quos gallos uocant infęlicitate deploratur. Hęc cū deformiora sint omni scenica feditate: qd est ꝙ fabl'osa de diis figmenta poetarum ad theatrū uidelicet ptinētia: uelut secernere nituntur a ciuili theologia: quā ptinere ad urbem uolūt: q̄si ab honestis & dignis indigna et turpia? Itaq; potius est unde grę debeantur histrionibus qui oculis hoim pepcerūt: nec oīa spectaculis nudauerūt: quę sacrarum ędium parietibus occulunt. Quid de sacris eorum boni sentiēdū ē quę tenebris opiunt: cū tam sint detestabilia quę proferunt in lucem? Et certe quid ī occulto agant per abscisos & molles: ipsi uiderint. Eosdem tñ hoīes infęliciter ac turpiter eneruatos atq; corruptos: mīme occultare potuerūt. Persuadeant cui possūt se aliqd sanctū p tales agere homīes: quos īter sancta sua numerari atq; uersari negare nō possunt. Nescimus qd agant: s; scimus p quales agāt. Nouimus aūt quę agantur in scena: que nunq̄ uel in choro meretricum: ubi nemo abscisus aut mollis intrauit. et tamē etiaz ipa turpes & infames agunt. neq; enī ab honestis agi debuerūt. Quę sunt ergo illa sacra: qbus agēdis tales elegit sctitas: q̄les nec tymelica in se admictit obscenitas?

A Tenī habent isti Capl'm. viii. phisiologicas quasdam sicut aiūt id est naturaliū rōnum interpretationes. Quasi ū nos in hac disputatiōe phisiologiam quęrimus & nō theologiam: id est rōnem non naturę eē sed dei. Quāuis enī qui uerus deus est nō opīone sed natura sit deus: non tñ oīs natura deus est: qa & hominis et pecoris & arboris et lapidis utiq; natura est: quorum nihil ē deus. Si aūt interpretationis huius qñ agit de sacris mris deorum: caput est certe ꝙ mater dorum terra ē. Quid ultra quęrimus? Quid cętera pscrutamur? Quid euidentius suffragat eis q dicūt omēs istos deos hoīes fuisse? Sic. n. sunt terrigenę sicut terra eis ē mr. In uera aūt theologia: opus dei est terra non mater. Verūtamen quoq̄mō sacra eius interpretent: et referant ad rerū naturā: uiros muliebria pati non est sm naturaz s; contra naturā. Hic morbus: hoc crimē: hoc dedecus habet inter illa sacra pfessionem: qd in uiciosis hoīum moribus uix habet inter tormēta confessionē. Deinde si ista sacra quę scenicis turpitudinibus cōuincūtur esse fediora: hinc excusant atq; purgant ꝙ habent interpretatioēs suas: quibus ostendant rerū significare naturā: cur non etiā poetica similiter excusentur atq; purgētur? Multa. n. et ipi ad eūdem modū interptati sunt: usq; adeo: ut qd ab eis immanissimū et infandissimū dicitur Saturnum filios deuorasse: ita nonnulli interpretent: ꝙ lōginqtas temporis quę Saturni noīe significat: quidquid gignit ipsa consumat. Vel sicut idem opinatur Varro: ꝙ pertineat Saturnus ad semīa quę in terrā de qua oriunt iterū recidūt. Itemq; alii alio mō & similiter cętera. Et tamē theologia fabulosa dr: et cū omibus huiuscemōi interpretatiōibus suis reprehendit: abicitur: improbat: nec solum a naturali quę phorum est: uerum etiā ab ista ciuili de q̄ agimus: quę ad urbes pplosq; pertinere asseritur: eo ꝙ de diis indigna confinxerit merito repudiāda discernit. Eo nimirū consilio: ut qm̄ acutissimi hoīes atq; doctissimi a qbus ista conscpta sunt: ambas improbandas intelligebāt: et illā scilicet fabl'osam: et istam ciuilem. Illam uero audebāt īprobare: hāc nō audebāt. illam culpādam proposuerūt: hanc eius similem compandam exposuerūt. non ut

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

hęc prę illa tenenda eligeretur: sed ut cũ illa respuenda intelligeretur. atq; ita sine piculo eoꝝ q ciuilẽ theologiã rep̃hẽdere metuebant: utraq; contẽpta ea quã naturalem uocãt apd̃ meliores aĩos inuẽiret locum. Nam et ciuilis & fabulosa ambę fabl̃osę sunt: ambęq; ciuiles. ãbas inuẽiet fabulosas: qui uanitates & obscenitates ambarum prudenter inspexerit. ambas ciuiles: qui ludos scenicos pertinentes ad fabl̃osam: in deoꝝ ciuiliũ festiuitatib9 & in urbium diuinis reb9 aduerterit. Quõ igr̃ uitę ęternę dandę ptãs cuiq; deorum istoꝝ tribuit̃: quos sua simulacra et sacra cõuincũt diis fabl̃osis aptissie reprobatis eẽ simillimos: formis: ętatib9: sexu: hĩtu: cõiugiis: generatiõibus: ritibus: in qbus om̃ibus aut hoĩes fuisse intelligunt̃: et ꝓ uniuscuiusq; uita uel morte: sacra eis & solennia cõstituta hũc errorẽ insinuãtib9 firmãtibusq; dęmõib9: aut certe ex qualibet occasiõe immũdissimi spũs: fallẽdis hũanis mẽtib9 irrepsisse? Capl̃m ix.

QVid ipa numinũ officia tã uiliter minutatimq; conscisa: propter qd̃ eis dicunt ꝓ uniuscuiusq; ꝓprio munere supplicari oportere? Vnde nõ qdem oĩa sed multa iam diximus. nõne scurrilitati mimicę: q̃ diuinę consonãt dignitati? Si duas quisq̃ nutrices adhiberet infanti: quarũ una nihil nisi escam: altera nihil n̄ potũ daret: sicut isti ad hęc duas adhibuer̃t deas: Edulicam & Potinã: nempe desipere & aliqd mimo simile ĩ sua domo agere uideretur. Liberum a liberamento appellare uolũt: ꝙ mares in coeũdo per eius beneficiũ emissis seminib9 liberẽtur. Hoc idem dicũt ĩ fęminis agere Liberã: quam etiam Venerem putant: ꝙ & ipsas ꝑhibeãt semina emictere. Et ob hoc Libo eãdem uirilem corpis ptẽ in tẽplo poni: fęmineã Liberę. Et ob hoc addũt mulieres actributas Libero & uinum propter libidinem concitandam. Sic bachanalia summa cęlebrant̃ insania. ubi Varro ipe cõfitet̃ a bachãtib9 talia fieri nõ potuisse: nisi mente cõmota. Hęc tñ postea displicuer̃t senatui saniori: et ea iussit auferri. Saltem hic tandem forsitan senserũt: qd ĩmũdi spũs dum ꝓ diis habent̃ in hoĩum possint mẽtibus. Hęc certe non fierent in theatris. ludũt quippe ibi: non furiunt. Quãuis deos hẽre qui etiã ludis talibus delectent̃: simile sit furoris. Quale autẽ illud est: ꝙ cũ religiosum a supstitioso ea distinctõe discernat: ut a supstitioso dicat timeri deos: a religioso aũt tm̃ uereri ut parentes: nõ ut hostes timeri. atq; omẽs ita binos dicat: ut facili9 sit eos nocẽtib9 parcere: q̃ ledere quemq̃ innocentem: tñ mulieri fetę p9 partũ tres deos custodes cõmemorat adhiberi: ne Siluanus deus per noctem ingrediat̃ & uexet: eorumq; custodũ sig̃ficãdoꝝ cã tres hoĩes circuire limina domus: et ĩ p̃mo limen securi ferire: postea pilo: tercio deuerrere scopis. ut his datis culturę signis: deus Siluan9 ꝓhibeat̃ intrare. qa neq; arbores cędũtur ac putant̃ sine ferro: neq; far conficit̃ sine pilo: neq; fruges coaceruant̃ sine scopis. Ab his aũt tribus rebus tres nũcupatos deos. Intercidonem a securis intercisiõe: Pilũnum a pilo: Deuerram a scopis. qb9 diis custodibus: contra uim dei Siluani feta conseruaret̃. Ita contra dei nocentis seuiciam custodia bonoꝝ nõ ualeret: nisi plures eẽnt aduersus unum: eiq; aspero: horrendo: inculto utpote siluestri signis culturę tanq̃ contrariis repugnarẽt. Ista ne: ista ẽ innocẽtia deoꝝ: ista cõcordia? Hęccine sunt numina salubria urbium: magis ridenda q̃ ludibria theatrorum? Cum mas et fęmina cõiungunt̃: adhibet̃ d̃s Iugatinus. sit hoc ferendũ. Sed domũ est ducẽda quę nubit: adhibet̃ d̃s Domiduc9. Vt ĩ domo sit adhibet̃ d̃s Domici9. ut maneat cũ uiro addit̃ dea Maturna. Quid ultra quęritur? Parcatur humanę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uerecundię: peragat cętera concupiscētia carnis et sanguīs: ꝓcurato secreto pudoris. Quid īplet̄ cubiclm turba numinum: quādo & Paranimphi inde discedunt: et ad hoc īplet̄: non ut eoꝝ p̄sentia cogitata maior sit cura pudicicię: ſ3 ut fęmīę sexu infirmę: nouitatę pauidę: illis coopātibus sine ulla difficultate uirginitas auferat̄? Adest enī dea Virginensis: et deus pater Subigus: et dea mr̄ Pręma: et dea Partunda: et Ven9 & Priapus. Quid ē hoc? Sed oīo laborātem in illo opere uirū: ab diis adiuuari oportebat. non sufficiebat aliqs unus: aut aliqua una. Nūqd Ven9 sola parū eēt: quę ad hoc etiā dr̄ nūcupata: ꝙ sine ei9 ui fęmīa ūgo eē nō desinat? Si ulla est frons in hōibus quę non est in numinibus: nōne cū credūt cōiugati tot deos utriusq; sexus eē pręsentes: et huic operi instātes: ita pudore afficiunt̄: ut et ille minus moueat̄: et illa plus r̄luctet̄? Et certe si adest Virginensis dea ut ūgini zona soluat̄: si adest d̄s Subigus ut uiro subigat̄: si adest d̄a Pręma ut subacta ne se cōmoueat comp̄mat̄: dea Partūda ibi qd facit? Erubescat: eat foras: agat aliqd et maritus. Valde inhonestū est: ut quod uocatur illa: impleat quisq̄ nisi ille. Sed forte ideo tollerat̄: qa dea dr̄ eē non de9. Nam si masculus crederet̄ & Partūdus uocaretur: magis contra eum pro uxoris pudicicia posceret marit9 auxiliū: q̄ feta contra Siluanū. Sed quid hoc dicam: cū ibi sit & Priapus nimius masculus: sup cui9 immanissimū et turpissimū fascinum sedere noua nupta iubebat̄: more honestissimo & religiosissimo matronarū? Eāt adhuc & ciuilem theologiaꝫ a theologia fabl'osa: urbes a theatris: tēpla a scenis: sacra pontificū a carminibus poetarum: uelut res honestas a turpibus: ueraces a fallacibus: graues a leuibus: serias a ludicris: appetēdas a respuēdis: qua possūt quasi conent̄ subtilitate decernere. Intelligimus quid agant. Illam theatricam et fabl'osam theologiā ab ista ciuili pēdere nouerunt: et ei de carminibus poetarum tanquaꝫ de spęculo resultare. Et ideo ista exposita quā damnare non audent: illam eius imaginem liberius arguūt et reprehendūt. ut qui agnoscūt qd uelint: et hāc ip̄am faciē cuius illa imago ē detestent̄. Quam tamē ipsi dii tanq̄ in eodem spęcl'o se intuentes ita diligunt: ut qui qualesq; sint in utraq; melius uideant̄. Vnde etiā cultores suos terribilibus imperiis compulerūt: ut īmūdiciam theologię fabl'osę sibi dicarēt: in suis solēnitatib9 ponerent: in reb9 diuinis haberēt: atq; ita et seip̄os immundissimos spiritus manifestius esse docuerūt. et hui9 urbanę theologię uelut electę et probatę: illā theatricam abiectā atq; reprobatam membrū ꝑtemq; fecer̄t. ut cū sit uniuersa turpis & fallax: atq; in se contineat cōmenticios deos: una pars ei9 sit in lr̄is sacerdotū: altera ī carminib9 poetarū. Vtrū habeat & alias ꝑtes: alia quęstio ē. Nūc ꝓpter diuisionē Varroīs: et urbanam & theatricam theologiā ad unā ciuilem ꝑtiner̄: satis ut opinor oñdi. Vnde qa sunt ambę simlis turpitudinis: absurditatis: indignitatis: falsitatis: absit a uiris r̄ligiosis: ut siue ab hac siue ab illa uita speret̄ ęterna. Deniq; & ipse Varro cōmemorare & enumerare deos cępit a conceptiōe hoīs: quoꝝ numeros exorsus est a Iano: eāq; seriem ꝑduxit usq; ad decrepitę hoīs mortē: et d̄os ad ip̄m hoīem ꝑtinētes clausit ad Neniam deam: quę in funeribus senū cantat̄. Deinde cępit d̄os alios ostendere qui ꝑtinerent nō ad ip̄m hoīem: sed ad ea quę sunt hoīs: sicuti est uictus atq; uestitus: et quęcunq; alia quę huic uitę sunt necessaria. ostēdēs ī om̄ib9 quid sit cuiusq; munus: et ꝓpter qd cuiq; debeat supplicari. In q̄ uniuersa diligētia nll'os demōstrauit ul' uoīauit deos: a qb9 uita ęterna poscenda sit: propter quā unā

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

proprie nos christiani sumus. Quis ergo usq; adeo tardus sit: ut nõ intelligat istũ hoĩem ciuilem theologiam tam diligẽter exponẽdo & apiendo: eamq; illi fabl'ose indigne atq; ꝓbrose similẽ demõstrãdo: atq; ipam fabl'osam ꝑtem esse huius satis euidenter docendo: non nisi ipsi naturali quã dicit ad ph̄os pertinere in aĩs hoĩm moliri locum: ea subtilitate ut fabulosam reprehẽdat: ciuilẽ ũ reprehendere qdem non audeat: sed prodendo reprehensibilem ostendat. atq; ita utraq; iudicio recte intelligentium reprobata: sola naturalis remaneat eligẽda: de qua suo loco in adiutorio dei ueri diligentiꝰ disserendũ est.

Libertas sane que huic defuit ne istam urbanã theologiam theatrice simillimã apte sicut illã rep̄hendere auderet: Anneo Senece quez nõnullis indiciis inuẽimus apl'oꝝ nr̄oꝝ claruisse tẽporibus: nõ quidem ex toto: uerũ ex aliqua ꝑte non defuit. Affuit. n. scribenti: uiuenti defuit. Nam in eo libro quẽ contra supstitioẽs scp̄sit: multo copiosius atq; uehementius reprehendit ipse ciuilem istam & urbanam theologiam: quã Varro theatricã atq; fabl'osam. Cum enim de simulacris ageret: sacros inquit ĩmortales: inuiolabilesq; deos ĩ materia uilissima atq; immobili dedicant. habitꝰ illis hoĩum: ferarũq; & pisciũ: qdam uero mixto sexu diuersis corpibus induunt: numina uocant: que si spũ accepto subito occurrerent: monstra haberent̄. Deinde aliquanto post cũ theologiam naturalem predicans: quorũdam ph̄orũ sententias digessisset: opposuit sibi questionẽ & ait. Hoc loco dicit aliqs. Credat ergo celũ & terrã deos esse: et supra lunã alios: infra alios. Ego feram aut Platonem: aut peripateticũ Stratonem. quoꝝ alter fecit deũ sine corpore: alter sine animo? Et ad hoc respõdens qd ergo tãdem inqt? Veriora uident̄ Titi Tacii aut Romuli: aut Tullii Hostilii sompnia? Cloatinã Titus Tatiꝰ dedicauit deam: Picum Tiberinũq; Romulus: Hostilius Pauorẽ atq; Pallorem: teterrimos hoĩum affectus: quorũ alter mentis territe motus est: alter corporis. ne morbus qdem sed color. Hec numina potius credes & celo recipies? De ipis ũ ritibus crudeliter turpibꝰ q̃ libere scp̄sit. Ille inquit uiriles sibi ꝑtes amputat: ille lacertos secat. Vbi iratos deos timẽt qui sic propicios merent̄? Dii aũt nll'o debẽt coli genere: si & hec uolunt. Tantus est perturbate mentis & sedibus suis pulse furor: ut sic dii placent̄ q̃admodum ne qdem hoĩes seuiũt teterrimi: et ĩ fabulas traditi crudelitatis. Tiranni lacerauerunt aliquorũ membra: neminem sua lacerare iusserũt. Regie libidĩs uoluptati castrati sunt qdam: s; nemo sibi ne uir eẽt iubẽte dño manus intulit. Se ipsi in tẽplis contrucidant: uulneribus suis ac sanguine supplicãt. Si cui intueri uacet que faciũt queq; patiunt̄: inueniet tam indecora honestis: tã indigna liberis: tam dissimilia sanis: ut nemo fuerit dubitaturus furere eos. Si cum paucioribus furerent utcũq; ferendi essent: nũc sanitatis patrocinium est insanientium turba. Iam illa que ipso capitolio fieri solere cõmemorat: et intrepide om̄ino coarguit: quis credat nisi ab irridentibꝰ aut furentibus fieri? Nam cũ in sacris egiptiis Osirim lugeri perditũ: mox aũt de inuẽto magnũ fuisse gaudiũ derisisset: cũ ꝑditio eius inuẽtioq; fingat̄: dolor tamẽ ille atq; leticia ab eis q nihil perdiderũt nihilq; inuenerunt ueraciter exp̄matur: huic tñ inquit furori certum tempus est. Tollerabile est semel in anno insanire: in capitoliũ peruẽire. Pudebit publicate demẽtie: quia quod sibi uanus furor actribuit officii: alius nomina deo subicit: aliꝰ horas Ioui nunciat: aliꝰ lictor est: alius unctor q uano motu brachioꝝ imitatur ungentem. Sunt que Iunoni ac

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Minerue capillos disponāt: lōge a tēplo non tm̄ a simulacro stantes: digitos mouent ornantiū modo: sunt que speculum teneant: sunt que ad uadimonia sua d̄os aduocent: sunt q libellos offerāt: et illos cām suam doceant. Doctus Archiminus senex iā decrepitus: quotidie ī capitolio mimū agebat: q̄si dii libēter expectarēt: quē illi hoīes deriserant. Om̄e illic artificū genus opantiū diis īmortalibus desidet. Et paulo post. hi tn̄ inqt etiā si supuacuū usum: nō turpē nec infamē deo ꝓmictūt. Sedent quedam ī capitolio que se a Ioue amari putant. nec Iunonis qdē si credēr poetis uelis: iracūdissie respectu terrent̄. Hanc libertatē Varro non habuit. Tantummodo poeticam theologiā reprehendere ausus est: ciuilem non ausus est: quā iste concidit. Sed si uerum actendamus deteriora sunt templa ubi hec aguntur: q̄ theatra ubi fingūtur. Vnde in his sacris ciuilis theologie has partes potiꝰ elegit Seneca sapienti: ut eas in aīmi religione non hēat: sed in actibꝰ fingat. Ait. n. que oīa sapiens seruabit tanq̄ legibus iussa: non tanq̄ diis grata. Et paulo post. Quid ꝙ & matrimonia inqt deoꝝ iungimus: et ne pie qdem: fratrū scilicet ac sororū? Bellonam Marti collocamus: Vulcano Venerem. Neptuno Salatiam. Quosdam tn̄ celibes relinqmꝰ: q̄si conditio defecerit. presertim cū quedam uidue sint. ut Populonia: ul' Fulgora: et diua Rumīa. qbꝰ non miror petitorem defuisse. Omnē istā ignobilem deoꝝ turbam: quā longo euo longa supstitio congessit. Sic inqt adorabimus: ut meminerimꝰ cultū eius magis ad morem: q̄ ad rem ptinere. Nec leges g̊ ille nec mos in ciuili theologia id instituerūt: qd̄ diis gratū eēt: uel ad rē ptineret. Sed iste quē phi q̄si liberū fecerunt: tn̄ qa illustris ppli romāi senator erat: colebat qd̄ reprehēdebat: agebat qd̄ arguebat: quod culpabat adorabat. quia uidelicet magnū aliqd eū phia docuerat: ne superstitiosus esset in mundo: sed ꝓpter leges ciuiū moresq; hoīum: non quidem ageret fingētem scenicū in theatro: s; imitaretur in templo: eo damnabilius quo illa que mendaciter agebat sic ageret: ut eū ppls ueraciter ager̄ existimaret. Scenicus aūt ludendo potius delectaret: q̄ fallēdo deciperet. Capl'm. xi.

Hic inter alias ciuilis theologie supstitioēs rep̄hendit etiā sacramēta iudeoꝝ: et maxime sabbata īutiliter eos facere: affirmās ꝙ p illos singl'os septem interpositos dies: septimā fere ptē etatis sue pdant uacando: et multa in tempore urgentia nō agendo ledant̄. Christianos tn̄ iam tūc iudeis inimicissimos in neutrā ptem cōmēorare ausus est: ne ul' laudaret contra sue patrie ueterem cōsuetudinem: uel reprehenderet contra ꝓpam forsitan uolūtatē. De illis sane iudeis cū loqueret̄ ait. Cum interim usq; eo sceleratissie gētis consuetudo cōualuit: ut p oēs iam terras recepta sit. Victi uictoribꝰ leges dederūt. Mirabat̄ hoc dicēs: et qd diuītus ageret̄ ignorans. Subiecit plane sentētiam: qua significaret qd de illoꝝ sacramētoꝝ rōne sentiret. Ait enī. Illi tamē causas ritus sui nouerūt: et maior ps populi facit: qd̄ cur faciat ignorat. Sed de sacr̄mentis iudeoꝝ: uel cur uel q̄tenꝰ instituta sint auctoritate diuina: ac postmodū a popl'o dei cui uite eterne misteriū reuelatū est: tempore quo oportuit eadem auctoritate sublata sint: et al's diximus maxime cū aduersus manicheos ageremus: et in hoc opere loco oportuniore dicēdum est. Cap. xii.

Nunc aūt propter tres theologias q̄s greci dicūt mythicen: phisicen: politicen: latine aūt dici possūt: fabulosa: naturalis: ciuilis: ꝙ neq; de fabulosa quā et ipi multoꝝ falsorumq; deoꝝ cultores liberrime reprehenderunt: neq; de ciuili cuius illa pars esse conuincitur: eiusq; &

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ista simillima uel etiã deterior inuenitur: sperãda est ęterna uita: si cui satis nõ sunt quę in hoc uolumine dicta sunt: adiũgat etiã illa quę ĩ superiorib⁹ libris & maxĩe quarto: de fęlicitatis datore deo plurima disputata sunt. Nam cui nisi uni fęlicitati propter ęternam uitam cõsecrandi hoĩes eẽnt: si dea fęlicitas eẽt? Quia ũ nõ dea sꝫ mun⁹ est dei: cui deo nisi datori fęlicitatis consecrãdi sumus: q ęternã uitã ubi uera ẽ et plena fęlicitas pia caritate diligim⁹? Non aũt esse datorẽ fęlicitatis quẽquam istoꝝ deorũ: q tanta turpitudĩe colunt̃: et nisi ita colant̃ multo turpius irascunt̃: atq; ob hoc se spũs ĩmũdissĩos confitent̃: puto ex his quę dicta sunt neminẽ dubitare oportere. Porro q nõ dat fęlicitatẽ: uitam quomodo possit dare ęternã? Eam quippe uitam ęternã dicimus: ubi est sine fine fęlicitas. Nam si aĩma in pęnis uiuit ęternis: quibus & ipi spirit⁹ cruciabunt̃ immũdi: mors illa potius ęterna dicẽda est q̃ uita. Nulla quippe maior & peior est mors: q̃ ubi nõ moritur mors. Sed ꝙ aĩmę natura per id ꝙ immortalis creata est: sine qualicũq; uita eẽ non põt: summa mors eius est alienatio a uita dei in ęternitate supplicii. Vitam igr̃ ęternam id est sine ullo fine fęlicem: solus ille dat qui dat ueram fęlicitatem. Quanq̃ illi quos colit theologia ista ciuilis dare non posse conuicti sunt: nõ solũ propter ista tẽporalia atq; terrena quod supiorib⁹ quinq; libris ostendimus: sꝫ multo magis ꝓpter uitaꝫ ęternã quę post mortẽ futura est: qđ isto uno etiã illis coopãtib⁹ egimus: colẽdi nõ sunt. Sed qm̃ ueternosę cõsuetudinis ius nimis in alto radices habet: si cui de ista ciuili theologia respuenda atq; uitanda parũ uideor disputasse: in aliud uolumẽ quod huic opitulante deo subiungẽdum est animum intendat. AVRELII AVGVSTINI: DE: CIVITATE DEI: LIBER: SEPTIMVS.

Diligẽtius me prauas et ueteres opiniones ueritati pietatis inimicas: q̃s tenebrosis aĩs altius et tenatius diuturnus humani generis error infixit: euellere atq; extirpare conantẽ: et illi⁹ grẽ qui hoc ut uerus deus põt ꝓ meo modulo in ei⁹ adiutorio coopãtem: ingenia cęleriora atq; meliora quibus ad hanc rem supiores libri satis superq; sufficiũt: paciẽter et ęquanimiter ferre debebũt: et ꝓpter alios non putare supfluũ: qđ iã sibi sentiũt non necessariũ. Multũ magna res agit̃ cum uera & uere sancta diuinitas: q̃uis ab ea nobis etiam huic quã nũc gerim⁹ fragilitati necessaria subsidia prębeant̃: nõ tm̃ ꝓpter mortalis uitę transitoriũ uaporem: sꝫ propter uitã beatam quę non nisi ęterna est quęrenda et colenda prędicatur. Capl'm p̃mũ.

HAnc diuinitatẽ uel ut sic dixerim deitatem: nã & hoc uerbo uti iam nostros non piget: ut e gręco expręssius transferũt: qđ illi theoteca appellãt. Hãc ergo diuinitatem siue deitatem nõ esse in ea theologia quam ciuilem uocant: quę a Marco Varrõe. xvi. uolumĩb⁹ explicata est: id ẽ nõ puẽiri ad ęternę uitę fęlicitatẽ talium deorũ cultu: quales a ciuitatibus qualiterq; colendi instituti sunt: cui nõdũ psuasit sext⁹ liber quẽ ꝓxime absoluim⁹: cũ istũ forsitan legerit q̃d de hac quęstiõe expedienda ulterius desideret nõ hẽbit. Fieri enĩ põt: ut saltem deos selectos atq; pręcipuos quos Varro uolumĩe cõplex⁹ est ultimo: de q̃bus parũ diximus: quisq̃ colendos ꝓpter uitã beatam quę non nisi ęterna est opinetur. Qua in re non dico qđ facetius ait Tertulianus fortasse q̃ uerius. Si dii selegunt̃ ut bulbi: utiq; cęteri reprobi iudicãtur. Non hoc dico. uideo enĩ ex electis seligi aliquos ad aliq̃d mai⁹ atq; pręstanti⁹: sicut ĩ milicia cũ tyrones

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

electi fuerint: ex his quoq; eliguntur ad opus aliqd maius armoꝝ. Et cū eligunt̃ in ecclesia q fiāt prepositi: nō utiq; ceteri reprobant̃: cum omēs boni fideles electi merito nūcupentur. Eliguntur in edificio lapides angular̃s: nō reprobatis ceteris qui structure partibus aliis deputātur. Eligunt̃ uue ad uescendū: nec reprobant̃ alie q̃s relinqm⁹ ad bibēdum. Non opus multa pcurrere: cū res ī aperto sit. Quā obrē non ex hoc ꝙ dii ex multis quidem electi sunt: uel is q scp̄sit uel eoꝝ cultores: uel dii ip̄i uitupandi sunt: ſ3 aduertēdu3 potius qui nam isti sint: et ad quam rem selecti uideantur. Capl'm scd̄m.

HOs certe deos selectos Varro uni⁹ libri contexione cōmendat. Ianū: Iouem: Saturnum: Geniū: Mercurium: Apollinē: Martem: Vulcanū: Neptunū: Solem. Orcum: Liberū p̄rem: Tellurem: Cererem: Iunonem. Lunam: Dyanā: Mineruam: Venerem: Vestam. In qb⁹ om̄ib⁹ ferme. xx: xii. mares: viii. sunt femine. Hec numina utrū ꝓpter maiores ī mūdo administrationes selecta dicuntur: an ꝙ populis magis innotuerunt: maiorq; est eis cultus exhibitus. Si ꝓpterea qa opa maiora ab his administrant̃ in mūdo: nō eos inuenire debuimus inter illam quasi plebeiam numinū multitudinē: minutis opusculis deputatam. Nam ip̄e p̄mū Ian⁹ cum puerpium cōcipit̃: unde illa cuncta opa sumūt exordiū: minutatim minutis distributa numinib⁹ aditū apit recipiēdo semini. Ibi est & Saturnus propter ip̄m semē. Ibi Liber qui marem effuso semine liberat. Ibi Libera quā & Venerē uolūt: que hoc idem beneficiū cōferat femine: ut etiam ipsa emisso semine liberet̃. Om̄s hi ex illis sunt q selecti appellant̃. Sed ibi ē et dea Mena: que menstruis fluorib⁹ pre est. q̃uis Iouis filia tamē ignobilis est. Et hanc ꝓuidentiā fluoꝝ menstruoꝝ ī libris selectorū deoꝝ ipsi Iunoni idem auctor assignat: que ī diis selectis etiam regina est: et hic tāq̃ Iuno Lucina cū eadē Mena preuigna sua eidē cruori presidet. Ibi sūt et duo nescio qui obscurissimi Vitumn⁹ & Sentinus. quorū alter uitam alter sensus puerperio largiuntur. Et nimirū multo plus prestant cum sint ignobilissimi: q̃ illi tot proceres & selecti. Nam ꝓfecto sine uita et sensu qd est illud totū qd muliebri utero geritur: nisi nescio qd abiectissimū limo ac pulueri compādum? Ca. iii.

QVe igr̃ cā tot selectos deos ad hec opa minima cōpulit: ubi a Vitūno et Sentino quos fama obscura recondit: in huius munificentie particione supent̃? Confert. n. selectus Ianus aditū: et quasi ianuam semini confert: selectus Saturn⁹ semen ip̄m. Confert selectus Liber eiusdē seminis emissionē uiris: cōfert hoc idem Libera que Ceres seu Venus est feminis: confert selecta Iuno: et hec non sola ſ3 cū Mena filia Iouis fluores mēstruos: ad ei⁹ quod conceptū est incrementū. et confert Vitumnus obscurus & ignobilis uitam: confert Sentinus obscurus & ignobilis sensum. Que duo tanto illis reb⁹ prestantiora sunt: q̃to & ip̄e res ab his intellc̃tu ac rōne uincunt̃. Sicut. n. que rōcinant̃ et intelligūt: profecto potiora sunt his que sine intellectu atq; rōne ut pecora uiuunt et sentiūt: ita & illa que uita sensuq; sunt predita: his que nec uiuunt nec sentiunt merito preferūt̃. Inter selectos itaq; d̄os Vitūnus uiuificator: et Sentin⁹ sensificator: magis hēri debuerūt q̃ Ian⁹ seminis admissor: et Saturnus seminis dator uel sator: et Liber & Libera seminū cōmotores uel emissores: que semina indignū est cogitare: nisi ad uitā sensumq; puenerint: que munera selecta non dantur a diis selectis: ſ3 a qbusdā incognitis et pre istoꝝ dignitate neglectis. Quod si rn̄det̃ oīum initioꝝ hēre Ianū potestatem: et ideo illi etiā quod apit conceptum non immerito

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

actribui: et oīm seminū Saturnū: et ideo seminationē quoq; hoīs non posse ab eius opatiōe seiūgi: et oīm seminū emictēdoꝝ Liberū & Liberam: et ideo his etiaꝫ pręesse quę ad substituēdos hoīes pertinent: oīm purgādoꝝ et pariendoꝝ Iunonem: et ideo eā nō deesse purgatiōib⁹ fęmīarū: et partub⁹ hoīum. Quęrant qd respōdeāt de Vitūno & Sentino: utrū et ip̄os uelint habere oīm quę uiuūt & sentiūt ptātem. Quod si concedūt: actendant q̄ eos sublimius locaturi sint. Nam seminibus nasci in terra & ex terra est: uiuere autem atq; sentire etiā d̄os sidereos opinant̄. Si aūt dicūt Vitūno atq; Sentino hęc sola actributa quę in carne uiuescunt & sensibus admīculant̄: et cur non d̄s ille q facit oīa uiuere atq; sentire: etiā carni uitā prębet et sensum: uniuersali ope hoc mun⁹ etiam partibus tribuens? Et qd opus ē Vitūno atq; Sentino: si ab illo qui uitę et sensibus pręest uniuersaliter cūcta regunt̄: et his q̄i famulis ista carnalia uelut extrema et ima cōmissa sūt? Ita ne sūt illi selcti destituti familia: ut non inuēirent qb⁹ etiā ip̄i ista cōmicterēt: sed cū tota sua nobilitate qua uisi sunt eligēdi: opus facere cū ignobilibus cogerent̄? Iuno selecta et regina Iouisq; soror & cōiunx. hęc tñ iterduca est pueris: et opus facit cū deab⁹ ignobilissimis Abeona & Adeona. Ibi posuerūt et Mentem deā: quę faciat pueris bonā mentem: et inter selectos ista non pont̄: quasi quicq̄ maius pręstari homini pōt. Ponitur aūt Iuno quia iterduca ē et domiduca: quasi qcq̄ prosit iter carpere & domum duci: si mens nō est bona. Cuius muneris deam selector̄s isti inter selecta numina minime posuerūt. Quę profecto et Mineruę fuerat pręferenda: cui p ista minuta opa pueroꝝ mēoriam tribuerūt. Quis enī dubitet multo eē melius habere bonam mentem: q̄ mēoriam quantalibet ingentem? Nemo enī malus est qui bonā habet mētem. Quidam ū pessimi mēoria sunt mirabili: q tanto peiores sunt: quāto min⁹ possunt qd̄ male cogitant obliuisci. Et tamē Minerua est inter selectos deos: Mētem aūt deā turba uilis opuit. Quid de uirtute dicam: qd de fęlicitate: de qb⁹ ī quarto libro plura iam diximus: quas cū d̄as hērent: nullū eis locū īter selectos deos dare uoluerūt: ubi dederūt Marti et Orco uni effectori mortiū alteri receptori? Cum igr̄ in his minutis opibus quę minutatim diis plurib⁹ distributa sunt: etiā ip̄os selectos uideam⁹ tanq̄ senatū cū plebe piter opari: et inuēiam⁹ a qbusdam diis q neq̄q̄ seligendi putati sunt: multo maiora atq; meliora admīstrari: q̄ ab illis qui selecti uocantur: restat arbitrari non propter pręstātiores ī mūdo admīstrationes: sed qa prouēit eis ut pplis magis innotescerent: selectos & pręcipuos nūcupatos. Vnde dicit etiam ip̄e Varro: ꝙ diis qbusdam p̄ribus et deabus mr̄ibus: sicut hōib⁹ ignobilitas accidisset. Si ergo fęlicitas ideo fortasse inter selectos deos esse non debuit: ꝙ ad istā nobilitatē non merito sed fortuitu puęnerit: saltem īter illos uel potius pręillis fortuna poneret̄: quā dicūt deā non rōnabili dispositiōe: sꝫ ut temere acciderit sua cuiq; dona cōferre. Hęc ī diis selectis tener̄ apicē debuit: in qb⁹ maxime qd posset ostendit: qñ eos uidem⁹ non pręcipua ūtute: non rōnabili fęlicitate: sꝫ temeraria sicut eoꝝ cultores de illa sentiūt fortunę potestate selectos. Nam & uir disertissimus Salustius etiaꝫ ip̄os deos fortassis actendit cum diceret. Sed ꝓfecto fortuna in oīm re dominat̄. ea res cūctas ex libidīe magis q̄ ex uero cęlebrat obscuratq;. Nō.n. possūt inuēire cām: cur cęlebrata sit Venus: et obscurata sit uirtus: cū ab istis ābarū cōsecrata sint numina: nec companda sint merita. Aut si hęc nobilitari meruit: ꝙ plures appetūt Venerem q̄ ūtutem: cur cęlebrata est dea

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Mínerua: et obſcurata eſt dea Pecunia: cũ
ín genere hũano plures allíciat auaricia
q̃ pernia: et ín eis ipſis qui ſunt artificioſi:
raro ínuẽies hoiem q̃ non hẽat artem ſuã
pecuniali mercede uenalem: pluriſq; pen-
datur ſemp propter quod aliquíd fit: q̃ id
propter quod illud fit? Si ergo ínſipiẽs
iudicio mulatudínis facta eſt deoꝝ iſta
ſelectio: cur da Pecũia Mínerue prelata
non eſt: cum ꝓpter pecuniã ſint artifices
multi? Si autẽ paucoꝝ ſapientũ eſt iſta
diſtínctio: cur nõ prelata é Veneri ũtus:
cũ eam lõge racio preferat? Saltem certe
ut dixi ipa fortuna que ſicut putant qui
ei plurimũ tribuũt ín omni re domínat̃:
et res cũctas ex libidíe magis q̃ ex uero
celebrat obſcuratq; ſi tm & ĩ dos ualuit:
ut temerario iudicõ ſuo q̃s uellet celebra-
ret: obſcuraretq; q̃s ueller: precipuũ locũ
haberet ín ſelectis: que ín ipos quoq; dos
tam precipue ẽ poteſtatis. An ut illic eſſe
nõ poſſet: nihil aliud etã ipa fortuna niſi
aduerſam putanda eſt habuiſſe fortunã?
Sibi ergo aduerſata ẽ: que alios nobiles
faciens nobilitata non eſt. Cap. iiii.

GRatulet̃ aũt diis iſtis ſelectis q̃ſq̃
nobilitatis & claritudínis appeti-
tor: et eos diceret fortunatos: ſi non eos
magis ad íniurias q̃ ad honoꝝs ſelectos
uíderet. Nam illam ínfimã turbam ipa
ignobilitas texit: ne obrueretur oppro-
briis. Ridemus quidem cũ eos uídemus
figmentis hũarũ opínionũ prius ínter ſe
opibus diſtributos: tanq̃ munuſculariꝰ
uectigalíũ cõductores: uel tanq̃ opifices
ín uico argentario: ubi unũ uaſculum ut
perfectũ exeat ꝑ multos artifices trãſit:
cũ ab uno ꝓfecto ꝓfici poſſet. Sed aliter
nõ putarũ eſt operantiũ multitudíní con-
ſulendum: míſi ut ſingulas artis ptes cito
et facile diſcerẽt ſinguli: ne omẽs ín arte
una tarde & difficile cogerent̃ eẽ ꝓfecti.
Verũtamen uix quiſq̃ repitur deoꝝ non
ſelectoꝝ: qui aliquo crimíne famã traxit
ínfamem: uix aũt ſelectoꝝ quiſpiam qui
nõ ín ſe notã cõtumelię ínſignis accepit.
Illi ad iſtoꝝ hũilia opa deſcenderũt: iſti
ín illoꝝ ſublimia crimína non uenerunt.
De Iano qdem nõ mihi facile q̃cq̃ occur-
rit: quod ad probrũ ptineat. Et fortaſſis
talis fuit ut ínnocẽtius uixerit: et a faci-
noribus flagitiiſq; remotius. Saturnum
fugientem benígnus excepit cum hoſpite
parat̃ẽ regnũ: ut etiã ciuitates ſingulas
conderẽt: iſte Ianiculũ: iſte Saturníam.
Sed iſti ín cultu deorũ omnis dedecoris
appetitores: cuius uitam mímus turpem
ínuenerũt: eũ ſimulacri mõſtruoſa defor-
mitate turparũt. nũc eũ bifrontem: nunc
etiã quadrifrontẽ: tanq̃ gemínũ facientes.
An forte uoluerũt ut quoniã plurimi dii
ſelecti erubeſcenda ꝓpetrando amíſerant
frontem: quãto iſte ínnocentior eẽt: tãto
frontoſior appareret? Caplm. v.

SEd ipoꝝ potius ínterpretationes
phiſicas audiam9: q̃b9 turpitudiez
miſerrimi erroris uelut altioris doctrínę
ſpecie colorare conant̃. Primũ eas ínter-
pretatiões ſic Varro cõmendat: ut dicat
antiquos ſimulacra deorum & ínſignia
ornatuſq; finxiſſe. Quę cum oculis animę
aduertiſſent hi q̃ adiſſẽt doctrínę miſte-
ria: poſſent aĩam mũdi ac ptes eius id eſt
deos ueros aĩo uídere. quoꝝ q̃ ſimulacra
ſpecie hoĩs fecerunt hoc uíderi ſecutos: q̃
mortalíũ aĩmus qui eſt ín corpe humano
ſimíllim9 eſt ĩmortalis animi: tanq̃ ſi uaſa
ponerentur cauſa notandoꝝ deoꝝ: et ín
Liberi ędeno foꝝ ſiſtereẽ q̃d ſignificaret
umũ: ꝑ id quod contínet id q̃d contíneẽ:
ita ꝑ ſimulacrũ q̃d formã hẽret hũanam:
ſignificari aĩam rõnalem: q̃ eo uelut uaſe
natura iſta ſoleat cõtíneri: cuius nature
deũ uolũt eſſe uel deos. Hęc ſunt miſteria
doctrínę quę iſte uir doctiſſim9 penetra-
uerat: unde ín lucem iſta ꝓferret. Sed o
hõ acutiſſie: nũ ín iſtis doctrínę miſteriis
illam prudentiã pdidiſti: qua tibi ſobrie

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uisum est: ꝙ hi q̄ primū poplis simulacra cōstituerūt: et metū dempserūt ciuib⁹ suis & errorem addiderūt: castiusq; d̄os sine simulacris ueteres obseruasse romanos? Hi. n. tibi fuerūt auctores: ut hęc contra posteriores romāos dicere auderes. Nā et si illi antiquissimi simulacra coluissent: fortassis totum istū sensum de simulacris non constituendis interim ueri timoris silēcio pręmeres: et ī huiuscemōi ꝑniciosis uanisq; figmentis misteria ista doctrinę loquacius & elatius prędicares. Anima tamē tua tam docta & ingeniosa: ubi te multū dolemus ꝑ hęc misteria doctrinę: ad deū suū id est a quo facta est non cum quo facta ē: nec cui⁹ porcio ſ; cui⁹ cōdicio est: nec q̄ est oīum aīma: sed qui fecit oēm aīam: quo solo illustrante fit aīa beata: si eius gracię nō sit ingrata: nllō mō potuit ꝑuenire. Verū ista misteria doctrinę q̄lia sint quātiq; pēdēda: quę sequunt̄ oñdūt. Fatetur interim uir iste doctissimus: aīaꝫ mūdi ac partes eius esse ueros d̄os. unde intelligit̄ totam eius theologiā eam ipam scilicet naturalem cui plurimum tribuit: usq; ad aīę rōnalis naturam se extēdere potuisse. De naturali. n. paucissīa pręloq̄t̄ in hoc libro: in quo uidebimus utrū per interpretationes phisiologicas ad hanc naturalem possit referr̄ ciuilem: quam de diis selectis ultimā scꝑsit. qd̄ si potuerit: tota naturalis erit. Et q̄d opus erat ab ea ciuilem tāta cura distinctioīs abiūgere? Si aūt recto discrimine sepata est: qñ nec ista uera ē quę illi naturalis placet: ꝑuēit enī usq; ad aīam: non usq; ad uerū deum qui fecit & aīam: quanto est abiectior et falsior ista ciuilis: quę maxime circa corpoꝝ est occupata naturā: sicut ipe interpretationes ei⁹ ex q̄bus quędā necessaria cōmēorare me oportet: tāta ab his exq̄site & enucleate diligētia demonstrabūt?

Dicit g̊ idē Varro adhuc Ca. vi. de naturali theologia pręloquens: deum se arbitrari esse aīmam mūdi: quē gręci uocant cosmon: et hūc ipm mundū esse deū. Sed sicut hoīem sapientem cū sit ex corpe et aīo: tamē ab aīo dici sapientē: ita mūdum deū dici ab aīo cū sit ex aīmo et corpe. Hic uidet̄ quoq̄modo confiteri unū deū: sed ut plures etiaꝫ introducat: adiūgit mūdum diuidi ī duas ꝑtes: id ē cęlū & terram. Et cęlū bifariū ī ęthera et aera: terram ū in aquā & humū. E q̄bus summū esse ęthera: secundū aera: terciam aquā: infimā terrā. Quas oēs ꝑtes q̄tuor animarum esse plenas: in ęthere & aere īmortaliū: in aqua & terra mortaliuꝫ. A summo aūt circuitu cęli usq; ad circulum lunę ęthereas aīmas esse astra ac stellas: easq; cęlestes deos non modo intelligi eē: sed etiā uideri. Inter lunę uero girum & nimboꝝ ac uentoꝝ cacumina aereas esse aīas: ſ; eas aīo nō oculis uideri: et uocari heroas et lares et genios. Hęc ē uidelicet breuiter in ista pręlocutiōe ꝓposita theologia naturalis: quę nō huic tantū sed & multis ph̄is placuit. de qua tūc diligentiꝰ disserendum est: cū de ciuili q̄tū ad deos selectos actinet: opitulante deo uero qd̄ restat impleuero. Capitl'm. vii.

Ianus g̊ a quo sumpsit exordiū: quęro q̄s nā sit. Respōdet̄ mūdus ē. Breuis est hęc plane atq; apta respōsio. Cur ergo ad eū dicunt̄ rerū inicia pertinere: fines uero ad alterū quē Terminum uocant? Nam ꝓpter inicia & fines: duobus istis diis duos menses perhibent dedicatos: pręter illos decem q̄b⁹ usq; ad decēbrem caput est martius: ianuariū Iano: februarium Termino. Ideo terminalia eodem mense februario cęlebrari dicunt: cum fit serū purgatoriū qd̄ uocant febrū: unde mensis nomen accepit. Nunquid ergo ad mūdum q̄ Ianus est inicia rerū ꝑtinent: et fines non pertinent: ut alter illis deus ꝑficeret̄? Nōne oīa quę in hoc mūdo fieri dicūt: ī hoc etiā mūdo termīari fatent̄?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quę est ista uanitas: in ope illi dare potestatem dimidiam: ni simulacro faciem duplam? Nonne istum bifrontem multo elegantius interpretarent̃: si eundem & Ianum & Terminũ dicerent: atq; iniciis unã faciem finibus alteram darent: qm̃ q opat̃ utrũq; debet intendere? In om̃i enĩ motu actioĩs serię qui nõ respicit iniciũ: non prospicit finem. Vnde necesse est: ut memorię respiciẽti: prospiciens cõnectat̃ intẽtio. Nam cui exciderit quod cęperit: quomõ finiat nõ inueniet. Quod si uitam beatam in hoc mũdo inchoari putarent: extra mũdũ pfici: et ideo Iano id ẽ mũdo solam iniciorũ tribuerent ptãtem: pfecto ei pręponerent Terminum: eumq; a diis selectis non alienarent. Quanq̃ etiã nunc cũ in istis duob9 diis inicia rerũ tpalium finesq; tractantur: Termino dari debuit plus honoris. Maior enĩ lęticia est cũ res quęq; pficit̃: sollicitudinis aũt plena sunt cępta: donec pducãtur ad finem. quẽ qui aliqd incipit: maxime appetit: intendit. expectat: exoptat. nec de re inchoata nisi terminet̃ exultat. Capitlm. viii.

Sed iam bifrontis simulacri interpretatio pferat̃. Duas. n. facies añ et retro hẽre dicit̃. q hiatus noster cũ os apimus mũdo similis uideatur. unde & palatũ gręci ora non orum appellant. et nõnulli inqt poetę latini cęlũ uocauerunt palatũ. a quo hiatu oris et foris eẽ aditũ ad dentes uersus: et introrsus ad fauces. Ecce quo pduct9 est mũdus ppter palati nostri uocabulũ: uel gręcũ uel poeticum. Quid aũt hoc ad aĩmam: quid ad uitam ęternã ppter solas saliuas colat̃ hic de9: qbus partim glutiendis ptim expuẽdis: sub cęlo palati utraq; pãdit̃ ianua? Quid est porro absurdius: q̃ in ipo mũdo non inuenire duas ianuas ex aduerso sitas: p quas uel admictat ad se aliqd intro: uel emictat a se foras: et de nr̃o ore et gutture quorũ similitudinem mũdus nõ habet: uelle mundi simulacrũ componere Iano: propter solum palatũ cui9 similitudinem Ianus non habet? Cum uero eum faciũt quadrifrontẽ: et Ianũ geminũ appellãt: a q̃tuor mũdi ptibus hoc interpretant̃: q̃i aliqd spectet mũdus foras: sicut per oẽs facies Ianus. Deinde si Ianus ẽ mũdus: et mũdus q̃tuor ptib9 constat: falsum est simulacrũ Iani. qa Ianus & si q̃drifrons legit̃: nunq̃ tamen q̃dri Ianus inuenitur. Aut si propterea uerũ est: quia etiã noĩe orientis & occidentis totus solet mũdus intelligi: nũqd cũ duas ptes alias noĩamus septentrionis & austri: sicut illum quadrifrontem dicũt geminũ Ianum: ita quisq̃ geminũ dictur9 est mũdum? Non habent om̃ino unde quatuor ianuas quę intrantib9 & exeũtib9 pateant interp̃tent̃ ad mũdi silitudinem: sicut de bifrõte qđ dicerent saltem in ore hoĩs inuenerũt. n̄ Neptun9 forte subuẽiat et porrigat piscẽ: cui pręter hiatum oris & gutturis etiam dextra et sinistra fauces paterẽt. Et tamẽ hanc uanitatẽ p tot ianuas nulla effugit aĩa: nisi quę audit ueritatẽ dicentem. ego sum ianua. Capitulum. ix.

Iouem aũt q etiã Iupiter dicitur: quẽ uelint ĩtelligi exponãt. Deus ẽ inqũt habẽs potestatem causarũ: qbus aliquid fit in mũdo. Hoc q̃ magnũ sit nobilissim9 Virgilii uersus ille testat̃. Fęlix q potuit rerũ cognoscere cãs. Sed cur ei pręponit̃ Ianus: hoc nob uir ille acutissim9 doctissimusq; respondeat. Quoniã penes Ianũ inquit sunt prima: penes Iouem summa. Merito ergo rex oĩum Iupiter habetur. Prima. n. uincunt̃ a summis. qa licet p̃ma pręcedant tpe: summa supant dignitate. Sed recte hoc diceret̃: si prima factorum discernerent̃ & summa. Sicut enĩ iniciũ facti est pficisci: summũ puenire: inicium facti inceptio discendi: summũ perceptio doctrinę: ac sic in om̃ib9 p̃ma sunt inicia: summaq; sunt fines. Sed iam hoc negociũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

inter Ianum Terminumq; discussum est. Cause aūt que dant̄ Iouī: efficientia sunt non effecta. Neq; ullo modo fieri potest: ut uel tempor̄ preueniant̄ a factis iniciis ue factoꝝ. Semp. n. p̄or est res que facit: q̄ illa que fit. Quapropter si ad Ianum ptinent inicia factoꝝ: nō ideo p̄ora sunt efficiētib9 causis quas Iouī tribuūt. Sicut enī nihil fit: ita nihil īchoat̄ ut fiat: quod non faciens causa precesserit. Hunc sane deū penes quē sunt oēs cause factoꝝ oīm naturarū naturaliūq; rerū: si Iouē popli appellant: et tantis contumeliis tāq; scelestis crimīatiōib9 colūt: tetriore sacrilegio sese obstringūt: q̄ si ꝓrsus nullū putarent deū. Vnde satius eēt eis aliū aliquē Iouis nomīe nuncupare: dignum turpibus & flagiciosis honorib9: supposito uano figmento quod potius blasphemarent: sicut Saturno dr̄ suppositus lapis: quē ꝓ filio deuoraret: q̄ istū deū dicere et tonantem & adulterantem: et totū mūdū regentē: et ꝑ tot stupra diffluētem: et naturarum oīm naturaliūq; rerū cās summas hn̄tez: et suas cās bonas non habentem. Deinde quero quē iam locū inter deos huic deo tribuant Iouī: si Ianus est mūdus. Deos enī ueros aīmam mundi ac eius ptes iste definiuit. Ac ꝑ hoc quidqd hoc nō est: nō est utiq; ꝟm istos uerus d̄s. Num igr̄ ita dicturi sunt Iouem aīam mūdi: ut Ianus sit corpus eius id ē iste uisibilis mūdus? Hoc si dicūt: non erit q̄admodū Ianum deū dicant: qm̄ mūdi corpus non est de9 uel ꝟm ip̄os: sed aīa mūdi ac partes eius. Vnde idem Varro aptissime dicit deuz se arbitrari esse aīmam mūdi: et hunc ip̄m mūdum esse deū: sz sicut hoīem sapiētem cū sit ex aīo & corpe: tantū ex aīmo dici sapientem: ita mūdum deū dici ab aīmo: cū sit ex aīmo & corpe. Solū itaq; mundi corp9 non est deus. sed aut sola aīa eius: aut siml' corpus & aīmus. ita tamē ut nō sit a corpe sed ab aīo deus. Si g̊ Ianus est mundus: et de9 est Ianus: nunqd Iouem ut deus eē possit: aliquam ptem iam esse dicturi sunt? Magis enī Iouī uniuersum solent tribuere. unde est illud. Iouis oīa plena. Ergo et Iouem ut de9 sit: et maxīe ut rex deoꝝ: non aliū possūt existimare q̄ mūdum: ut in diis ceteris ꝟm istos suis ptib9 regnet. In hāc sentēciam etiā quosdā uersus Valerii Sorani expoīt idē Varro: in eo libro quē seorsum ab istis de cultu deorū scp̄sit. Qui uersus hi sunt. Iupiter omīpotēs regū rex ip̄e de9q;. Progēitor genitrixq; deū. deus unus & oīs. Exponunt̄ aūt ī eodem libro ita. Cum marem existimarent q semen emicteret: feminaz que accipet: Iouemq; eē mundū: et eū oīa semina ex se emictere: et in se recipe: cum causa inqt scp̄sit Soran9. Iupiter ꝓgēitor genitrixq;. nec minus cū causa unum & oīa eūdem esse. Mūdus enī unus: et ī eo uno omīa sunt. Capitl'm. x.

CVm ergo & Ianus mundus sit: et Iupiter mundus sit: unusquisq; sit mūdus: q̄re duo dii sunt Ian9 et Iupiter? Quare seorsum habent templa: seorsum aras: diuersa sacra dissimilia simulacra? Si ꝓpterea qa alia uis est p̄mordiorum alia cārū: et illa Iani & illa Iouis nomē accepit: nunqd si unus homo in diuersis rebus duas habeat potestates: aut duas artes: qa singularū diuersa uis est: ideo duo iudices: aut duo dicūtur artifices? Sic ergo & unus d̄s: cū ip̄e hēat ptātem p̄mordioꝝ: ip̄e causarū: num ꝓpter hoc illū duos deos eē necesse est putari: quia p̄mordia causeq; res due sunt? Quod si hoc iustū putant: etiā ip̄m Iouem tot d̄os esse dicant quotquot ei cognoīa propter multas potestates dederūt. qm̄ res omēs ex quibus illa cognomina sunt adhibita: multe atq; diuerse sunt: ex quib9 pauca commemoro. Capitl'm. xi.

DIxer̄t eū uictorē inuictū: opitulū: impulsorē: statutorē: stabilitorē:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſupnalem: tigillum: alumnum: rumínū. et alia quę p ſe, pſequi longū eſt. Hęc aūt cognoīa impoſuerūt uni deo, ppter cauſas poteſtateſq; diuerſas: non tamē propter tot res etiā tot deos eū eſſe coegerunt: q; oīa uínceret: q; a nemīe uíncereť: q; opē índigēnbus ferret: q; haberet ímpellēdi: ſtatuēdi: ſtabiliendi reſupnādi ptātem: q; tanq; tigillus mundū cōtíneret ac ſuſtineret: q; aleret oīa: q; ruma id eſt māma aleret aīalia. In bis ut aduertím⁹ quędaz magna ſunt. quędam exigua: et tñ unus utraq; facere phibeť. Puto ínter ſe, ppínquiora eſſe cauſas rerū atq; primordia: ppter quas res unū mundū duos deos eſſe uoluerūt Iouem atq; Ianū: q̄ cōtínere mundū et māmam dare aīalibus. nec tñ ppter hęc duo opera tā longe ínter ſe ui & dignitate diuerſa: duo dii eſſe cōpulſi ſūt: ſed un⁹ Iupiter, ppter illud Tigill⁹: propter hoc Ruminus appellat⁹ē. Nolo dicere q; aīalibus māmam prębere ſugēnib⁹ magis Iunonē potuit diceř q̄ Iouem. pręſertím cū eſſet etiā diua Rumīa: quę ī hoc opus adiutoriū illi famulatū ue prębent. Cogito enī poſſe reſpōderi: & ipam Iunonē nihil aliud eſſe q̄ Iouem: ſecundū illos Valerii Sorani uerſus: ubi dictū ē; Iupiter omnipotēs regū rex ipe deuſq;. Progenitor genitrixq; deū. Quare ergo dictus ē & Rumínus: cū diligēnius fortaſſe quęrēnbus ipſe ínueniať eſſe etiā illa Diua Rumína? Si enim maieſtatę deoz recte uidebať índignum: ut ín una ſpica alter ad curā genículi: alter ad folliculi prímeret: q̄to ē índigni⁹ unaz rē ínfímā id eſt ut māmis alantur aīalia: duoz deoz poteſtates curare: quoz ſit unus Iupiter rex ipe cūctoz: et hoc agat nō ſaltē cum cōiuge ſua: ſz cū ignobili neſcio q̄ Rumīa: niſi quia ipe eſt etiam ipſa Rumína: ipſe Rumínus? Rumínus fortaſſe pro ſugēnibus maris⁹: Rumīa pro fęmīs. Dicere qppe uoluiſſem illos Ioui fęmínínū nomē ſponeř: niſi & i illis uerſib⁹. Progenitor genitrixq; dicereť: et iter alia eius cognomīa legerē: q; etiā pecunia uocaretur. quā deam iter illos munuſcularios iuenímus: ut ín q̄rto libro iā cōmēorauím⁹. Sed cū & mares & fęmię bēant pecuiaz: cur nō & pecunia et pecuius appellat⁹ſit: ſicut Rumína & Rumius ipi uiderínt.

QVam uero elegāter racionē hui⁹ noīs reddiderunt: & pecunia inquunt uocať: q; eius ſint oīa. O magnā racionē diuíni noīs: imo uero ille cui⁹ ſunt oīa: uiliſſime & contumelioſiſſime pecunia nūcupať. At oīa Iouis ſunt quę cęlo & terra cōtinenť: ínter quę et ipſa pecunia ín oībus oīno rebus: quę ab homīnibus noīe pecunię poſſidenť. Sed nimirū hoc auaricia Ioui nomē ipoſuit. ut quiſq; amat pecunią: nō quēlibet deū ſz ipſum regem oīm ſibi amař uideatur. Longe aūt aliud eſſet: ſi diuicię uocareť. Aliud nāq; ſunt diuicię: aliud pecunia. Nam dicimus diuites ſapientes: iuſtos: bonos: qbus pecuia ul' nulla ē ul' parua. Magis enī ſunt unumbus diuites: per q̄s eis etiā ī ipis corpaliū rerū neceſſitatib⁹: ſatis eſt q̄d adeſt. Pauperes uero auaros dicimus: ſp índigātes & egētes. Quālibet enī magnas pecuias habere poſſunt: ſz ín earum q̄tacūq; abundantia nō egere non poſſūt. Et deum ipm uerū recte dicimus diuitē: nō tñ pecuia ſz oīpotētia. Dicūtur itaq; & diuites pecuioſi: ſz ínterius egemi ſi cupidi. Item dicunť pauperes pecunia carētes: ſed ínterius diuites ſi ſapientes. Qualis g̃ iſta theologia debet eē ſapiēs: ubi rex deoz eius rei nomē accepit: quaz nemo ſapiēs cōcupiuit? Quāto. n. facili⁹: ſi aliqd hac doctrína q̄d ad uitā ptíneret ęternam ſalubriter diſcereť: deus mūdi rector nō ab eis pecuia ſz ſapia uocareť: cui⁹ amor purgat a ſordib⁹ auaricię: hoc eſt ab amore pecunię. Ca. xiii.

SEd quíd de hoc Ioue plura: ad quē

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fortaſſe cęteri referẽdi ſunt: ut ṁanis remaneat deoꝝ opinio plurimoꝝ: cum hic ipe ſit oẽs. ſiue qñ pres eius ul' poteſtates exiſtimanẽ: ſiue cũ uis aię quã putãt per cũcta diffuſam: ex pb9 molis huiꝰm q̃s uiſiblis mũdus iſte cõſurgit: et multiplici adminiſtratiõe nature q̃i pluriũ deoꝝ noia accepit. Quid ẽ. n. Saturnꝰ. Vnus ṁgt de pncipib9 deus: penes quẽ ſanctionũ oium dñatus eſt. Nõne expoſitio uerſuũ iſtoriũ Valerii Sorani ſic ſe habet. Iouẽ eẽ mũdũ et eũ oia ſemĩa ex ſe emittere & ĩ ſe recipere. Ipſe eſt g̃ penes quẽ ſanctionum oim dñatus eſt. Quid ẽ Genius. Deus ẽ ṁgt qui prepoſitꝰ eſt: ac uim habet oium rerũ gignẽdaꝝ. Quẽ aliq̃ hãc uim hĩe credũt q̃ mundũ: cui dictũ eſt. Iupiter oipotens ꝓgẽitor gẽitrixq;. Et cũ alio loco Geniũ dicit eẽ uniuſcuiꝰq; aĩm rõnalem: et iõ eẽ ſingulos ſingloꝝ: talẽ aũt mũdi aĩm deuꝝ eẽ: ad hoc idem unq; reuocat: ut tãq̃ uniuerſalis gemꝰ ipe mũdi aĩmꝰ eſſe credat. Hic ẽ g̃ quẽ appellãt Iouẽ. Nã ſi oĩs gemꝰ ds: et omis uiri aĩmꝰ genius: ſequit ut ſit oĩs uiri aĩmꝰ ds. Quod ſi & ipos abhorrere abſurditas ipa cõpellit: reſtat ut eũ ſingulariter & excellẽter dicant deũ geniũm: quẽ dicũt mũdi aĩm: ac p hoc Iouẽ.

MErcuriũ ů et Martem Ca. xiiii.

qũo referrent ad aliq̃s ptes mũdi: et opa dei que ſunt ṁ elemẽtis nõ ṁunerũt: et iõ cos ſaltem opib9 hoĩm ꝓpoſuerẽt ſermocinandi & belligerandi mĩniſtros. Quoꝝ Mercurius ſi ſermonis etiã deoriũ ptãtem gerit: ipi quoq; regi deoꝝ dñat: ſi ꝑm eius arbitriũm Iupiter loquit̃: aut loq̃di ab illo accipit facultatẽ. quod unq; abſurdũ eſt. Si aũt illi hũani tm̃ ſermois ptãs tributa phibẽt: non eſt credibile ad lactãdos mãma non ſolũ pueros ſed etiã pecora: unde Rumĩnus cognoĩatus eſt: Iouẽ deſcẽdeꝝ uoluiſſe: et curã nr̃i ꝑmois q̃ pecorib9 añcellim9 ad ſe ptineꝝ noluiſſe. Ac p hoc idem ipe ẽ Iouis arq; Mercurius. Quod ſi ſermo ipſe dr̃ eſſe Mercurius: ſicut illa que de eo ĩterpretanẽ oñdũt. Nam ideo Mercurius q̃i mediꝰ currẽs dr̃ appellatus: q; ſermo currat ĩter hoies mediꝰ: Ideo Hermes grece qđ ſermo ul' ĩterꝓtatio que unq; ad ꝑmonẽ ptinet hermeiaꝝ dicit̃: ideo et mercatibus preeſſe quia ĩter uendẽtes et ementes ſermo fit mediꝰ: nõ alas ei ĩ capite & pedib9 ponũt: uolẽtes ſignificare uolucrẽ ferri p aera ſermonẽ: ideo nunciũ dictũ: q̃m p ſermonem oĩa cogitata enunciantẽ. Si g̃ Mercurius ipſe ſermo eſt: etiã ipis confitentib9 deꝰ nõ eſt. ſ; cũ ſibi deos faciũt eos q; dęmones ſunt: ĩmũdis ſupplicãdo ſpiritib9 poſſidentẽ ab eis: q; non dii ſ; dęmoẽs ſunt. Item qa nec Martꝰ aliq̃d elementũ uel partem mũdi ṁuẽre potuerẽt: ubi ageret opa q̃liacũq; nature: deũ belli eẽ dixerũt. qđ opus eſt hoĩm & optabile eis nõ eſt. Si ergo pacẽ ꝑpetuã felicitas daret: Mars qđ ageret nõ hẽret. Si aũt ipm̃ bellũ eſt Mars ſicut ſermo Mercurius: utiq̃ q̃ mãifeſtũ eſt q; nõ ſit ds: tam nõ ſit & bellũ: qđ uel falſo uocetur deus. Capitl'm. xv.

NIſi forte illę ſtellę ſunt ibi: q̃s eoꝝ appellauerẽ nõib9. Nam ſtellã q̃dã uocãt Mercuriũ: q̃dam itidem Martem. Sed ibi eſt & illa quã uocãt Iouem. et tñ eis mũdus ẽ Iouis. Ibi quã uocãt Saturnum: et tamẽ ei preter eã dant nõ puam ſubſtantiã: oium uidelz ſemĩnũ. Ibi eſt & illa oĩm clariſſima que ab eis appellatur Venus: et tñ eandẽ Venerem eẽ etiã lunã uolũt. Quãuis de illo fulgẽtiſſimo ſidere apđ eos tanq̃ de malo aureo Iuno Venꝰq; contendãt. Lucifer ũ. n. quidam Veneris: q̃dam dicũt eẽ Iunonis. ſ; ut ſolet Venus Iunonẽ uincit. Nã multo plures eã ſtellã Veneri tribuũt. ita ut uix eoꝝ q̃ſq̃ repiatẽ q; aliud opineꝝ. Quis autẽ non rideat cũ regẽ oĩm dicãt Iouem: q; ſtella eiꝰa ſtella Veneris tãta uicaẽ claritate. Tanto. n. eẽ debuit cęteris illa fulgẽtior: q̃to eſt ipſe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

potentior. Respondent ideo sic uideri: qa illa quę putat̃ obscurior supior est: atq; a terris longe remotior. Si g̃ supiorẽ locuz maior dignitas meruit: q̃re Saturn9 ibi ẽ Ioue supior? An uãitas fabulę quę regẽ Iouẽ facit: nõ potuit usq; ad sidera puẽir̃: et qđ nõ ualuit Saturn9 in regno suo neq; in capitolio: saltẽ est pmissus obtinere in cęlo? Quare aũt Ianus nõ accepit aliquã stellã: si ꝓpterea qa mũdus ẽ & oẽs ĩ illo sunt: et Iouis mũdus est: et habet tñ? An iste cãm suã cõposuit ut potuit: et ꝓ una stella quã non hẽt inter sidera: tot facies accepit in terra? Deinde si ꝓpter solas stellas mercuriũ & martem ptes mundi putãt: ut eos deos hr̃e possint: quia utiq; ꝑmo et bellũ non sunt ptes mũdi sz actus hoĩm: cur arieti et tauro & cãcro et scorpioni: cęterisq; hui9 mõi quę cęlestia signa numerãt: et stellis nõ singlis sz et singula plurib9 constant: supiusq; istis in summo cęlo phibẽt collocata: ubi constãtior mot9 ĩerrabilem meatũ sideribꝰ prębet: nullas aras: nulla sacra: nulla tẽpla fecerũt: nec đos nõ dico inter hos selectos: sz nec ĩter illos qdẽ q̃i plebeios hũerũt? Ca. xvi.

APollinem quãuis diuinatorem & medicũ uelint: tñ ut ĩ aliqua parte mũdi statuerẽt: ipm̃ etiã solem eẽ dixerẽt. Dianãq; germanã eius similiter lunã: & uiis pręsidere: unde & uirginẽ uolũt: ꝙ uia nihil pariat: et ideo ambos sagictas hẽre: ꝙ ipa duo sidera de cęlo radios usq; terras ptendant. Vulcanũ uolunt ignem mũdi: Neptunũ aquas mũdi: Ditem pr̃ez hoc est Orcũ: terrenaz & infimã partem mũdi. Liberũ & Cererẽ pręponũt seminibus: uel illũ masculinis illã fęminis: ul' illũ liquori illã uero ariditati seminũ. Et hoc utiq; totũ refert̃ ad mundũ id est ad Iouem: q ꝓpterea dictus est progenitor genitrixq;: ꝙ oĩa semina ex se emicteret et in se recipet. Quando qdem etiã matrẽ magnã eãdem Cererem uolũt: quã nihil aliud dicunt esse q̃ terram. eamq; phibẽt & Iunonẽ. Et iõ ei secundas cãs tribuũt rez: cũ tñ Ioui sit dictũ ꝓgẽitor gẽitrixq; deũ: qa ꝑm eos totus iste mũdus ẽ Iouis. Mineruã etiã qa eã hũanis artib9 prępo-suerũt: nec inuenerũt uel stellã ubi eã ponerent: eãdem uel summũ ęthera uel etiã lunã eẽ dixerũt. Vestã q̃q; ipam ꝓpterea dearũ maxĩaz putauerũt: ꝙ ipa sit terra: q̃uis ignẽ mũdi leuiorẽ q ptineat ad usus hoĩm facilẽ non uiolentiorẽ q̃lis Vulcani est: ei deputandum eẽ crediderũt. Ac per hoc oẽs istos selectos deos hũc eẽ mũduz uolũt: in qbusdã uniuersum: in qbusdaz partes eius. uniuersum sicut Iouem: ptes eius ut geniũ: ut mr̃em magnã: ut solem: ut lunam: uel potius Apollinẽ et Dianã. Et aliquãdo unũ deum res plures: aliqñ unam rem deos plures faciũt. Nam un9 deus res plures sunt: sicut ipe Iupiter. Et mundus enĩ totus Iupiter: et solũ cęlum Iupiter: et sola stella Iupiter habetur & dicit̃. Itemq; Iuno secũdarũ cãrum dña: & Iuno aer: et Iuno terra: et si Venerem uinceret: Iuno stella similiter. Minerua summus ęther: et Minerua itidem luna: quã esse ĩ ętheris infimo limite existimãt. Vnã ũ rẽ đos plures ita faciũt. Et Ian9 ẽ mũdus & Iupiter. Sic et Iuno ẽ terra: et mater magna et Ceres. Et sicut hęc quę exẽpli gr̃a cõmẽoraui: ita & cętera nõ explicant: sz poti9 implicãt. Sicut ĩpet9 errabundę opĩonis ĩpulerit: ita huc atq; illuc: hinc atq; illinc insiliunt et resiliũt: ut ipse Varro de omnibus dubitare: q̃ aliquid affirmare maluerit. Capl'm. xvii.

NAm ut triũ extremoꝝ p̃mũ cuz de diis certis absoluissz librũ: ĩ altero de diis ĩcertis dicere ingressus ait. Cũ ĩ hoc libello dubias de diis opĩones posuero: rep̃hẽdi non debeo. Qui. n. putauit iudicari oportere & posse: cũ audierit faciet ipe. Ego citius perduci possum ut in p̃mo libro quę dixi in dubitationem reuocem:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q̃ in hoc quę perscribam om̃ia ad aliquaꝫ dirigam summā. Ita non solū istū de diis incertis: sꝫ etiā illū de certis fecit incertū. In tercio porro isto de diis selc̃tis postea q̃ prelocutus est: ꝙ ex naturali theologia preloq̃dū putauit: ingressur⁹ hui⁹ ciuilis theologię uāitates & insanias mēdaces: ubi eū nō solū non ducebat rerū ueritas: sed etiam maioꝝ premebat auctoritas: de diis inqt popli romani publicis q̃bus ędes dedicauerūt: eosq; pluribus signis ornatos notauerūt: in hoc libro scribam. Sed ut Xenophanes Colophoni⁹ scribit: q̃d putem nō q̃d contēdam ponā. hoīs. n. est hęc opinari: dei scire. Rerum igr̃ non cōprehensarū nec firmissīe creditarū: sed opīatarū & dubitandarū sermonē trepidus pollicet̃. dicturus ea quę ab hōibus īstituta sunt. Neq;. n. sicut sciebat eē mundum: esse cęlum & terram: cęlū sideribus fulgidum: terrā seminibus fertilem: atq; huiusmōi cętera: sicut hāc totā molē atq; naturā ui q̃dam inuisibili atq; prępotēti regi atq; ministrari certa aīmi stabilitate credebat: ita poterat affirmar̃ de Iano ꝙ mūdus ipe eēt: aut de Saturno inuenire qūo & Iouis pater esset: et Ioui regnanti subditus factus esset: et cętera talia.

De q̃bus credibilior Ca.xviii.
reddit̃ rō cū ꝑhibent̃ hoīes fuisse: et unicuiq; eorū ab his actibus: casibus: moribus: q̃s in uita duxerūt: ul' uitupiū uel laudem: uel nobilitatē uel ignominiā: uel cognomen accessisse uel nomē: ex eoꝝ ingenio q̃ eos adulādo d̃os eē uoluerūt. atq; hęc paulatim ꝑ aīas hoīm dęmōibus similes & ludicrarū rerū auidas irrepēdo: longe lateq; uulgarūt: ornātibus ea mēdaciis poetarū: et ad ea fallacib⁹ spiritibus seducētib⁹. Facilius. n. fieri potuit: ut iuuenis īpius ul' ab impio p̃re interfici metuens: et auidus r̃gni patrem pelleret regno: q̃ id q̃d iste interpretat̃. ideo Saturnū p̃rem a Ioue filio supatū: ꝙ ante sit eius causa quę ꝑtinet ad Iouem: q̃ semen q̃d ꝑtinet ad Saturnū. Si. n. hoc ita esset: nūq̃ Saturn⁹ ꝑor fuisset: nec pater Iouis eēt. Semꝑ. n. semē cā pręcedit: nec unquā generat̃ ex semīe. Sed cū conant̃ uanissimas fabulas: siue hoīm res gestas uelut naturalib⁹ interp̃tatiōib⁹ honorare: etiam hoīes acutissimi tātas paciunt̃ āgustias: ut eoꝝ quoq; uanitatē dolere cogamur.

Saturnū inqt dixerūt Ca.xix.
quę nata ex eo eēnt solitū deuorar̃: eo ꝙ semīa unde nascerent̃ redirēt. Et ꝙ illi ꝑ Ioue gleba obiecta est deuoranda: sig̃ficat inqt māib⁹ hūanis obrui ceptas serēdo fruges: anteq̃ utilitas arādi esset inuēta. Saturnus g̃ dici debuit ipa terra non semīa. Ipsa. n. quodāmō deuorat quę genuerit: cū ex ea nata semīa in eā rursus r̃cipiēda redierint. Et ꝙ ꝑ Ioue accepisse dr̃ glebam: q̃d hoc ad id ualet ꝙ māibus hoīm semē gleba cooptū est? Nūq̃d ideo non est ut cętera deuoratū: ꝙ quasi gleba cooptū est? Ita. n. hoc dictū est: q̃i q̃ glebā opposuit semē abstulit: sicut Saturno ꝑhibent oblata gleba ablatū Iouē: ac non potius gleba semen opiendo fecerit illud diligentius deuorari? Deinde isto modo seniē est Iupiter: nō semīs cā q̃d pauloañ dicebat̃. Sed q̃d faciāt hoīes qui cū res stultas īterp̃tant̃: nō īuēiunt q̃d sapiēter dicāt? Falcē habet īqt ꝓpter ag̃culturā. Certe illo regnāte nōdū erat agricultura. et ideo ꝑora eius tpa ꝑhibent̃: sicut idem ipe fabellas interpretat̃. q̃a ꝑmi hoīes ex his uiuebant seminibus quę terra sponte gignebat. An falcē sceptro ꝑdito accepit: ut q̃ ꝑmis tpibus rex fuerat ociosus: filio regnāte fieret opari⁹ laboriosus? Deinde ideo dicit a quibusdam pueros ei solitos īmolari: sicut a penis: et a q̃busdam etiaꝫ maiores sicut a gallis: q̃a oīum seminum optīm est gen⁹ hūanū. De hac crudelissīa uanitate quid opus ē plura dicere? Hoc poti⁹ aduertamus atq; teneam⁹: has īter-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

pretationes non referri ad uerum deum: uiuā incorporeā incōmutabilēq; naturā: a quo uita ineternū beata poscenda est: s; earū esse fines in reb9 corpalibus: tēpalibus: mutabilib9 atq; mortalibus. Quod celū inqt prem Saturn9 castrasse in fablis dr: hoc sigficat penes Saturnū nō penes celū semē esse diuinū. Hoc ꝓpterea q̄tum intelligi dat̄: qa nihil in celo de seminib9 nascit̄. Sed ecce Saturn9 si celi est filius: Iouis est fili9. Celū. n. eē Iouē innumerabiliter & diligēter affirmāt. Ita ista que a ueritate non ueniunt: plerūq; & nullo īpellente seipa subuertūt. Cronon appellatū dicit ꝙ greco uocabulo sigficat tpis spaciū: sine quo semē inqt non potest esse fecūdum. Hec & alia de Saturno multa dicunt̄: et ad semē oīa referūt̄. Sed saltē Saturn9 semibus cū tanta ista potestate sufficeret. Quid ad hec dii alii reqrunt̄: maxīe Liber & Libera que ē Ceres? De qbus rursus ꝙ ad semē actinēt tāta dicit q̄si de Saturno nihil dixerit. Ca.xx.

IN Cereris autē sacris predicant̄ illa eleusina: que apd̄ atheniēses nobilissīa fuerūt. De qbus iste nihil īterpretat̄: nisi qd̄ actinet ad frumentū qd̄ Ceres inuēit: et ad Proserpinā quā rapiente Orco pdidit. Et hāc ipam dicit sigficare fecūditatē seminū. Que cū defuisset quodā tēpore: eadēq; sterilitate terra mereret: exortam eē opīonem ꝙ filiā Cereris. i. ipaz fecūditatem que a ꝓserpendo Proserpina dicta eēt Orcus abstulerat: et apd̄ inferos detinuerat. Que res cū fuisset luctu publico celebrata: quia rursus eadem fecunditas r̄diit: Proserpīa redita exortā eē leticiā: et ex hoc ei solēnia īstituta. Dicit deinde multa in misteriis eius tradi: que nisi ad frugū inuētionē non ptineāt. Ca.xxi.

IAm ū Liberi sacra: quē liqdis semib9 ac p hoc nō solū liquorib9 fructuū q̄rū quodāmō p̄matū uinū tenet: uerū etiā semib9 aīaliū p̄fecerūt. ad q̄tā turpitudinē puenerint: piget qdez dicere ꝓpter s̄mois longitudinē: sed propter supbam istorū hebetudinem non piget. Inter cetera que p̄termictere qm̄ multa sunt cogor: ī italie cōpitis quedaz dicit sac̄ Liberi celebrata: cū tanta licētia turpitudīs: ut ī ei9 honorē pudēda uirilia colerent̄. nō saltē aliq̄tuz uerecūdiore secreto: s; in ꝓpatulo exultante neqtia. Nam hoc tpe mēbrū Liberi per dies festos cū honor̄ magno ꝓ stellis impositū: p̄us p rura in cōpitis: et usq; in urbem postea uectabat̄. In oppido autē lauinio un9 Libero tot9 mēsis tribuebat̄. cui9 dieb9 oēs uerbis flagicōsissīs utebāt̄: donec illud mēbrū p forū transuectū eēt: atq; ī loco suo qesceret. Cui mēbro inhonesto mr̄em familias honestissimā palam coronā necesse erat īponere. Sic uidelicet Liber de9 placādus fuerat pro euentibus seminū: sic ab agris fascinacio repellēda: ut matrona facer̄ cogeret̄ in publico: qd̄ nec meretrix si matrone spectarēt pmicti debuit in theatro. Propter hoc Saturn9 solus credit9 est nō sufficere posse semib9: ut occasioēs multiplicādoꝝ deoꝝ īmūda aīma repiret: et ab uno uero deo merito īmūdicie destituta: ac p multos flos auiditate maioris īmūdicie ꝓstituta: ista sacrilegia sacra noīaret: seseq; spurcoꝝ dēonū turbis cōuiolādā polluēdāq; p̄beret.

IAm utiq; hēbat Salatiā Cap.xxii.

Neptun9 uxorē: quā inferiorē aquam maris eē dixerūt. ut qd illi adiūcta est et Venilia: nisi ut sine ulla cā necessariorum sacroꝝ: sola libidīe aīe ꝓstitute multiplicaret̄ inuitatio demōioꝝ? Sed proferat̄ īterp̄tatio preclare theologie: que nos ab ista reprehensiōe reddita rōne cōpescat. Vēilia īqt unda ē que ad lit9 uēit: Salatia que in salū redit. Cur g̊ dee fiūt due: cuz sit una unda que uēit & redit? Nēpe ipsa ē exestuās ī multa numīa libido uesana. Quāuis. n. aq̄ nō gemīet̄ que it & redit: hui9 tñ occasione uanitatis duob9 dēoniis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

inuitatis: amplius aīa cōmaculat̄ quę it & non redit. Quęso te Varro: uel uos q̄ tam doctoꝝ hoīm talia scp̄ta legistis: et aliq̄d magnū uos didicisse iactatis: interpretamini hoc. nolo dicere ꝑm illā ęternā incōmutabilēq; naturā quę solus ē d̄s: s; saltē ꝑm aīam mūdi & ꝑtes eius: q̄s d̄os ueros eē existimatis. Partē aīę mūdi quę mare ꝑmeat deū uobis fecisse Neptunū: utcūq; tollerabilioris ē erroris. Ita ne unda ad litus ueniēs & ī salū rediēs duę sūt ꝑtes mūdi: aut duę partes aīmę mūdi? Quis uīm ita desipiat ut hoc sapiat? Cur ergo uobis duas deas fecerūt: nisi q̄a ꝓuisum est a sapētibus maioribus uestris: non ut dii plures uos regerēt: s; ut ea quę istis uāitatibus & falsitatibus gaudēt: plura uos dęmōia possiderent. Cur aūt illa Salatia ꝑ hanc interp̄tationē inferiorē maris ꝑtē qua uiro erat subdita ꝑdidit? Nanq; illā modo cū refluctem fluctū eē ꝑhibetis: in suꝑficie posuistis. An q̄a Veniliā Pelicem accepit: irata suū maritū de suꝑnis maris exclusit? Capl'm. xxiii.

NEmpe una ē terra: quā q̄dem plenā uidemus aīalibus suis. Veruntn̄ ipm magnū corpus ī elemētis: mūdiq; infimā ꝑtem: cur eā uolūt deam? An q̄a fęcūda est? Cur g̊ non magis hoīes dii sunt: q̄ eā fęcūdiorē faciūt excolēdo: s; cū arant nō cū adorant? Sed ꝑs aīę mūdi inq̄ūt quę ꝑ illā ꝑmeat: deam illaꝫ facit. Quasi non euidētior sit ī hōibus aīa: quę utrū sit nulla fit quęstio. et tn̄ hoīes dii nō habent̄. Et q̄ est grauiter dolendū: his q̄ dii nō sunt & q̄bus ipi meliores sunt: colēdis et adorādis mirabili & miserabili errore subdunt̄. Et certe idem Varro in eodem libro de diis selectis: tres eē affirmat aīę gradus in oī uniuersaq; natura. Vnū q̄ omēs ꝑtes corporis quę uiuūt transit: et nō hēt sensum: sed tantū ad uiuēdum ualitudinē. Hanc uim in nr̄o corpe ꝑmanere dicit in ossibus unguibus & capillis. sicut ī mūdo arbores quę sn̄ sensu alunt̄ & crescūt: et m̄ quodā suo uiuūt. Secūdū gradū aīę dicit: ī quo sensus ē. Hāc uim ꝑuēire in oc'os: aures: nares: os: tactū. Terciū gradū aīmę esse summū q̄ uocat̄ aīmus: in quo intelligētia pręminet. hoc pręter hoīem omēs carere mortales. In qua q̄m hoīes d̄o uident̄ eē similes: hanc ꝑtē aīę mūdi dicit deū: deū aūt in nobis geniū uocari. Sic g̊ et in aīa mūdi tres gradus instituēs: unā ꝑtem eius lapides esse dicit ac ligna: et hanc terram quā uidemus: quo nō ꝑmanat sensus. Aliā ū quā sensuꝫ uocat eius ut ęthera. Terciam porro quā & aīam eius nūcupat. quę scilꝫ ꝑuēit in astra. eā quoq; asserit facer̄ d̄os: et ꝑ eā q̄n in terrā ꝑmanat deā Tellureꝫ. q̄d aūt inde ꝑmanat ī mare atq; oceanū: deū esse Neptunū. Redeat g̊ ab hac quā theologiā naturalē putat: quo uelut requescēdi cā ab his ambagibus atq; anfractibus fatigatus egressus est. Redeat inq̄ redeat ad ciuilem. hic eū adhuc teneo: tantis ꝑ de hac ago. Nōdum dico si terra & lapides nr̄is sunt ossibus & unguibus similes: similr̄ eos intelligētiā non hr̄e: sicut sensu carēt. Aut si idcirco hr̄e dicunt̄ ossa & ungues nr̄i intelligētiam: q̄a in hoīe sunt q̄ habet intelligentiā: tā stultus est q̄ hos deos in mūdo dicit: q̄ stultus est q̄ in nobis ossa & ungues hoīes dicit. Sed hęc cū ꝑhis fortassis agenda sunt: nūc aūt istum adhuc politicū uolo. Fieri. n. pōt: ut licet in illaꝫ naturalis theologię ueluti libtateꝫ caput erigeř paululū uoluisse uideat̄: adhuc tn̄ hunc librum uersans: et se in illo uersari cogitans: eū etiaꝫ inde respexerit: et hoc ꝓpterea dixerit: ne maiores eius siue alię ciuitates Tellureꝫ atq; Neptunū coluisse inaniter credant̄. Sed hoc dico. ꝑs aīmi mūdani quę ꝑ terrā ꝑmanat: sicut una est terra: cur etiā non unā deā fecit quā dicit esse Tellurem? Quod si ita fecit: ubi erit Orcus frater Iouis atq; Neptuni: quem Ditem patrem uocant? Vbi eius cōiunx

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Proſerpína: quę ſm alíã ín eiſdem libris
poſitam opiõnẽ non terrę fęcũditas: ſ ps
ínferior phibeẽ. Quod ſi dicũt aĩmi mũ-
dani ptẽ cũ pmeat terrę ptẽ ſuptorẽ Diteꝫ
pr̃em facere deũ: cũ ů ínferiorez Proſer-
pínã deã: Tellus illa qd erit. Ita.n. totũ
qđ ipſa erat ín duas iſtas ptes deoſq; di-
uiſum eſt: ut ipa tertia quę ſit aut ubi ſit
ínueĩri non poſſit: ñ qs dicat ſil' iſtos đos
Orcũ atq; Proſerpínã unã deã eẽ Tellu-
rem: et non eẽ iam tres: ſ aut unam aut
duos. Et tñ tres dicunt̃: tres habeẽ: tres
coluntur: aris ſuis: delubris ſuis: ſacris
ſuis: ſimulacris ſuis: ſacerdotibus ſuis: et
p hęc etiã fallacib9 ꝑſtitutã aĩam conſtu-
pratib9 dęmõibus ſuis. Adhnc rñdeat̃
quã ptem terrę pmeet ps mundani aĩmi:
ut deũ faciat Telluuionem? Non ínqt: ſ
una eademq; terra habet gemínã uím &
maſculínã q; ſemĩa ꝓducat: et fęmam q;
ſcipiat atq; nutriat. índe a uí fęmę dcta;
eſſe Tellurẽ: a maſculi Telluuionẽ. Cur g̃
pontifices ut ipe índicat: addius q̃q; alíis
duobus: q̃tuor díis facũt rem diuínam:
Telluri: Telluuioni: Altori: Ruſori? De
Tellure et Telluuiõe iã dictũ eſt. Altori
q̃re? q; ex terra ínqt alunt̃ oĩa quę nata
ſunt. Ruſori quare? q; rurſus ínqt cũcta
eodem reuoluunt̃. Caplm. xxiiii.

DEbuit g̃ una terra ꝓpter iſtã q̃ter-
gemínã uím q̃tuor hr̃e cognomĩa:
non q̃tuor facere deos: ſicut tot cognõib9
unus Iupiter: et tot cognõib9 una Iuno:
ín qbus oĩb9uis multiplex eẽ dicit̃: ad
unũ deũ uel ad unã deã ptínẽs: nõ multi-
tudo cognomínũ deoꝝ etiã multitudíne
faciens. Sed ꝓfecto ſicut aliq̃ etiã ipſas
uiliſſimas fęmĩas earũ quas libidíe quę-
ſiuerũt tędet pęnitetq; turbarũ: ſic aĩam
uilem factã et ímũdis ſpiritib9 ꝓſtitutã:
deos ſibi multiplicare qbus cõtamínãda
ꝓſternereẽ: ſicut plurimũ libuit ſic aliq̃
et piguit. Nam & ipſe Varro q̃ſi de ipſa
turba uerecundatus: unam deã uult eſſe
Tellurem. Eandem ínqt dicunt matrem
magnã. q; timpanũ hẽat ſignificari eẽ orbẽ
terrę: q; turris ín capite oppida: q; ſedes
fínganẽ circa eã: cũ oĩa moueant̃ ipaꝫ nõ
moueri. Quod gallos huic deę ut ſuirẽt
fecerũt: ſignificat eos q̃ ſemíe índigeant
terrã ſeq; oportere, ín ea qppe oĩa repiri.
Quod ſe apud eã iactant: prędicit̃ ínqt
q; terrã colũt ne ſedeãt: ſp.n. eẽ qd agãt.
Cimbolarum ſonitus ferramentoꝝ ritus
iactãdoꝝ ac manuũ: et eĩ9rei crepitus ín
colendo agro q; ſit: ſignificat. q; ferramenta
illa erant ideo ex ęre: q; eã aũtq; colebãt
ęre anteq̃ ferrum eẽt íuentũ. Leonẽ ínqt
adíũgũt ſolutũ atq; manſuetũ: ut oñdant
eẽ nllm genus terrę tam remotũ ac uehe-
mẽter ferũ: qđ non ſubici coliq; conueĩat.
Deínde adíũgit & dicit: Tellurem mr̃eꝫ
et nõibus plurib9 & cognõib9 qđ noĩat̃:
deos exiſtimatos eſſe q̃plures. Tellurem
ínqt putãt eſſe Opem: q; ope fiat melior:
mr̃em q; plurima pariat: magnã q; cibuꝫ
pariat: Proſerpínã q; ex ea ꝓſerpãt fru-
ges: Veſtam q; ueſtiat̃ herbis. Sic alias
deas ínqt non abſurde adhanc reuocãt.
Si g̃ una dea eſt: quę qdem cõſulta ueri-
tate nec ipa eſt ínterím: qa diuidit̃ ĩ mul-
tas. Vnius ſint iſta multa noĩa: nõ tã deę
multę q̃ noĩa. Sed errantiũ maioꝝ auctas
depmit: et eũdem Varronẽ p9hãc ſnĩam
trepidare cõpellit. Adíũgit. n. & dicit. cũ
qbus opĩo maioꝝ de his deab9 q; plures
eas putarũt eẽ non pugnat. Quomõ non
pugnat: cũ ualde aliud ſit unã deam noĩa
hr̃e multa: aliud eẽ đas multas? Sed põt
ínqt fieri: ut eadeꝫ res & una ſit: et ín ea
quędã res ſint plures. Concedo & ĩ uno
hoĩe eẽ res plures. nunqd ideo & hoĩes
plures? Sic ĩ una dea eẽ res pluꝛs. nũqd
ideo & deas plures? Verum ſicut uolũt
diuídant: conflẽt: multiplicent: replicẽt:
ſplicent. Hęc ſũt Telluris et mr̃is magnę
prędara míſteria: unde oĩa referunt̃ ad
mortalia ſemĩa: et exercendã agr̃icultur̃ã.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Ita ne ad hęc relata & hunc fīnē habēta: timpanum: turres: galli: iactatio īsana mēbroꝝ: crepitꝰ cimbaloꝝ: confictio leonum: uitā cuiq̄ pollicentē ęternam? Ita ne ꝓpterea galli abscīsi huic magnę deę seruiūt: ut sīgficent q̄ semīe īdigeāt terram seq̄ oportere: q̄ nō eos ipa poꝰ seruitus semīe faciat īdigere? Vtrū. n. seq̄do hāc deam cū īdigeāt semen acq̄rāt: an poꝰ seq̄do hāc deā cū hēant semen amictant: hoc īterptari an detestari ē? Nec actēdit q̄tū maligni dęmoēs pręualuerīt: q̄ nec aliq̄ magna his sacris polliceri ausi sunt: & tā crudelia exigere potuerūt. Si dea terra nō eēt: manꝰei boīes opando īferrēt ut semīa consequerentē ꝑ illā: non & sibi ſuiēdo ut semīa ꝑderēt ꝓpter illā. Si ꝺa non eēt: ita fęcūda fieret māibꝰ aliēis: ut nō cogeret boīez sterilem fieri māibꝰ suis. Iam q̄ īm Liberi sacris honesta matrona pudēda uirilia coronabat spectāte multitudīe: ubi rubēs et sudās si est ulla frōs īi bōibus: astabat forsitan & maritꝰ. et quod īm ęlebratiōe nupciarū sup Priapi scapū nouā nupta sedere uidebat: longe contēptibliora atq̄ cōfusibiliora sunt prę ista turpitudīe crudelissīa: ul' crudelitate turpissima. Ibi dęonicis arabꝰ sic uterq̄ sexꝰ illudit: ut neuter suo uulnere pimat: ibi fascīnatio timet agroꝝ: hic mēbrorū amputatio non timet. Ibi sic dehonestat nouę nupte uerecūdia: ut nō solū fęcūditas sī nec ūgīnitas adimat: hic ita āputat uirilitas: ut nec cōuertat īn fęmīam: nec uir reliquatur. Caplīm. xxv.

ET Atys ille nō est cōmēoratus: nec eiꝰ ab isto īterpretatō requsita ē: īm cuiꝰ dilectōnis mēoriam gallus abscidit. Sed docti greci atq̄ sapiētes neq̄q̄ rōem tam scām atq̄ pręclarā tacuerūt. Propter uernalē q̄ppe faciē terrę quę cęteris tpibus est pulcrior: Porphiriꝰ phs nobiles Atyn flores significare phibuit. et ideo abscīsum q̄a flos decidit añ fructū. Nō ḡ ipm boīem uel q̄i boīem q̄ ē uocatꝰ Atys; sī uirilia eius flori cōpauerūt. Ipsa q̄ppe illo uiuēte deciderūt. īmo ů nō decidērt: neq̄ decerpta sī plane discerpta sunt. Nec illo flore amisso q̄squā postea fructus: sī potius sterilitas consecuta est. Quid ḡ ipe reliquus: & q̄d remansit abscīso: quid eo sīgficari dī? Quo referē? Quę īterptatiō inde proferur? An hęc frustra moliēdo nihilq̄ īuēiendo: psuadent illud poꝰ eē credēdū: q̄d de homīe castrato fama iactauit: īrīsq̄ mādatū ē? Merito hic aduersatus ē Varro nī: neq̄ hoc dicere uoluit: nō. n. doctissīm boīez latuit. Ca. xxvi.

ITemq̄ de mollibus eidez mīri magnę cōtra oēm uiroꝝ mulieꝝq̄ uerecūdiam consecratus: qui usq̄ īm hesternū diem madidis capillis: facie dealbata: fluēntꝰ membris īcessu fęmīno: ꝑ plateas uicosq̄ carthagīnis etaz a poplis unde turpiter uiuerēt exigebāt: nihil Varro dicere uoluit: nec uspiā me legisse cōmēmī. Defecit īterpretatio: erubuit rō: conticuit oratio. Vicit mīris magnę omēs deos filios non numīs magnudo sī crimīs. Huic mōstro nec tā monstruositas cōpat. Illa ī simulacris hēbat solā deformitatē: ista īm sacris deformē crudelitatē. Illa mēbra ī lapidibus addita: hęc ī hōibꝰ pdita. Hoc dedecꝰ tot Iouis ipius uicta & tanta stupra non uīcūt. Ille īter fęmineas corruptelas una ganimide cęlū īfamauit: ista tot mollibus ꝓfessis & publicis īgnauit terram: et cęlo fecit īiuriam. Saturnum fortasse possemꝰ huic īm isto genere turpissīę crudelitatis siue cōferre siue pręferre: q̄ prez castrasse phibetur. Sed īm Saturni sacris boīes aliēis manibꝰ potius occidi: q̄ suis abscidi potuerīt. Deuorauit ille filios suos ut poetę fert: et phisici ex hoc īterptant q̄d uolunt: ut aūt historia ꝓdit necauit. Sed q̄ et peni suos filios sacrificauerīt: nō recepere romani. At ů ista magna deoꝝ mī etā romanis tēplis castratos īmulit:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

atq; istā seuitiā morēq; seruauit: credita uires adiuuare rōanoꝝ: execādo uirilia uiroꝝ. Quid enī sunt ad hoc malū furta Mercurii: Veneris lasciuia: stupra et turpitudīes cęteroꝝ: quę ꝓferrem⁹ de libris n̄ quotidie cātarent̄ & saltarent̄ in theatris? Sed hęc q̄d sunt ad tm̄ malū: cuius magnitudo magnę mr̄i tm̄m̄ competebat: pręsertiꝫ q̄ illa dicunt̄ a poetis eē cōficta: q̄si poetę id etiam finxerūt q̄ ea sint diis grata & accepta? Vt g̊ canerent̄ uel scriberent̄: audacia fuit ul' petulātia poetaꝝ. Vt ů diuīs reb⁹ et honorib⁹ eisdem īpantibus et extorq̄ntib⁹ numīb⁹ adderent̄: q̄d est n̄ crimē deoꝝ: imo ů cōfessio dęōnioꝝ et deceptio miseroꝝ? Verū illud quod de abscisoꝝ cōsecracōe mr̄ d̄oꝝ coli meruit: nō poetę cōfinxer̄t: sed horrere magis q̄ canere maluerūt. His ne diis selectis q̄s q̄ cōsecrandus est ut p⁹ mortē uiuat beate: q̄b⁹ cōsecrat⁹ añ mortē honeste nō potuit uiuere: tā fedis supstitionib⁹ subditus: et īmūdis dęmōib⁹ obligatus? Sed hęc oīa inq̄t referunt̄ ad mundū. uideat ne poti⁹ ad īmūdū. Cui. n. hic mūdus ē deus: nec aīo religiosus existit: nec honestus uiuet ille nec mūdus. Nos aūt aīm quęrim⁹ qui uera r̄ligiōe cōfisus nō tāq̄ deū suū adoret mundū: s; tanq̄ op⁹ dei ꝓpter deū laudet mūdū: et mūdaīs sordib⁹ expiat⁹: mūd⁹ ꝑuēiat ad deū q̄ cōdidit mundū. Istos ů selectos d̄os uidem⁹ q̄dē clari⁹ innotuisse q̄ cęteros. non tn̄ ut eoꝝ illustrarent̄ merita: sed ne occultarent̄ opprobria. Vnde magis eos hoīes fuisse credibile est. sicut non solū poeticę lr̄ę: uerum etiā historicę tradiderūt. Nam q̄d Virgili⁹ ait. Prim⁹ ab ęthereo: uenit Saturn⁹ olimpo. Arma Iouis fugiēs: et regnis exul ademptis. et que ad hāc rē ꝑtinētia subsecunt̄: totā de hoc Homerus pādit historiā. quā Ennius ī latinū uertit eloquꝫ. Vnde q̄a plura posuerūt q̄ contra hui⁹mōi error̄s añ nos ul' gręco ꝑmōe uel latino scr̄pserūt: non in eo mihi placuit immorari. Cap. xxvii.

IPsas phisiologias cū considero: q̄bus docti & acuti hoīes has res hūanas conāt̄ euertere ī res diuīas: nihil uideo n̄ ad tp̄alia terrenaq; op̄a naturāq; corp̄eā: uel etiā si īuisibilem tn̄ mutabilē potuisse reuocari: q̄d nll'o mō est uer⁹ d̄s. Hoc aūt si saltē religiositati cōgruis sig̊ficatiōibus ageret̄: eēt eq̄dē dolendū nō his uerū d̄m annūciari atq; p̄dicari: tn̄ aliq̄ m̄ ferendū tā feda & turpia non fieri nec iuberi. At nūc cū ꝓ d̄o uero quo solo aīa se inhītāte fit fęlix: nefas sit coler̄ aut corp⁹ aut aīaꝫ: q̄to magis nefariū ē ista sic colere: ut nec salutem nec decus hūanū corpus aut aīa colentis obtineat? Quāobrem si tēplo: si sacerdote: si sacrificio q̄d deo uero debet̄ colat̄ aliq̄d elemētū mūdi: ul' creat⁹ aliq̄s sp̄ūs etiā si nō īmūdus & malus: nō ideo est malū q̄a illa mala sunt q̄b⁹ colit̄: s; q̄a illa sunt talia q̄b⁹ solus ille colēdus sit: cui talis cult⁹ ꝑuitusq; debet̄. Si aūt stoliditate ul' mōstruositate simulacroꝝ: sacrificiis hōicidioꝝ: coronatōe uiriliū pudendoꝝ: mercede stuproꝝ: sectiōe mēbroꝝ: abscisione genitaliū: consecratōe molliū: festis īpuroꝝ obscenoꝝq; ludoꝝ: unū uerū d̄m id ē oīs aīę corp̄isq; creatorē coler̄ se q̄sq; contēdat: nō iō pc̄tat q̄a nō est colēdus q̄ colit: s; q̄a colendū nō ut colendus ē colit. Qui ů et reb⁹ talib⁹. i. turpib⁹ et scelestis: et nō deū uerū. i. aīę corp̄isq; factorē: sed creaturā q̄uis nō uiciosam colit: siue illa sit aīa siue corpus: siue aīa sil' & corpus: bis pc̄tat ī d̄m. q̄ et ꝓ ip̄o colit q̄d nō est ip̄e: et talib⁹ reb⁹ colit q̄lib⁹ nec ip̄e colend⁹ est: nec nō ip̄e s; hi quo nā m̄. i. q̄ turpiter nefarieq; coluerint ī ꝓmptu ē. Quid aūt uel q̄s coluerint eēt obscurū: n̄ eoꝝ testaretur historia: ea ip̄a quę feda & turpia cōfitemur numībus terribl'iter exigētib⁹ reddita. Vnde remotis constat ābagib⁹: nefarios dęōnes atq; īmūdissimos sp̄ūs: hac oī ciuili theologia īuisendis stolidis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

imaginibus: et per eas possidendis etiaꝫ stultis cordibus inuitatos. Ca.xxviii.

QVid igitur ualet: quod uir doctissimus & acutissimus Varro uelut subtili disputatione: hos omnes deos in celum & terram redigere: ac referre conatur & non potest? Fluunt de manibus: resiliunt: labuntur & decidunt. Dicturus.n. de feminis hoc est de deabus. quoniam inquit ut in primo libro dixi de locis: duo sunt principia deorum: animaduersa de celo & terra. a quo dii partim dicuntur celestes: partim terrestres: ut in superioribus initium fecimus a celo cum diximus de Iano: quem alii celum alii dixerunt esse mundum: sic de feminis initium scribendi fecimus a Tellure. Sentio quantam molestiam tale ac tantum paciatur ingenium. Ducitur.n. quadam ratione uerisimili celum esse quod faciat: terram que paciatur: et ideo illi masculinam uim tribuit: huic feminam. et non actendit eum potius esse qui hec faciat: qui utrumque fecit. Hinc etiam samotracum nobilia misteria in superiore libro sic interpretatur: eaque se que nec suis nota sunt scribendo expositurum: eisque missurum quasi religiosissime pollicetur. Dicit enim se ibi multis indiciis collegisse: in simulacris aliud significare celum: aliud terram: aliud exempla rerum: quas Plato appellat ydeas. Celum Iouem: terram Iunonem: ydeas Mineruam uult intelligi. Celum a quo fiat aliquid: terram de qua fiat exemplum secundum quod fiat. Qua in re omicto dicere: quod Plato illas ydeas tantam uim habere dicit: ut secundum eas non celum aliquid fecerit: sed etiam celum factum sit. Hoc dico: istum in libro selectorum deorum rationem illam trium deorum quibus quasi cuncta complexus est perdidisse. Celo enim tribuit masculos deos: feminas terre. Inter quas posuit Mineruam: quam supra ipsum celum ante posuerat. Deinde masculus dominus Neptunus in mari est: quod ad terram potius quam ad celum pertinet. Dis pater postremo qui grece Pluton dicitur: etiam ipse masculus frater aborum terrenus deus esse prohibetur: superiorem terram tenens: in inferiori habens Proserpinam coniugem. Quomodo ergo deos in celo. deas in terra esse prohibent: qui rursus deos ad terram deas ad celum referre conantur? Quid solidum: quid constans: quid sobrium: quid definitum habet hec disputacio? Illa autem est tellus initium dearum: mater scilicet magna: apud quam mollium & abscisorum seseque secantium atque iactantium insana perstrepit turpitudo. Quid est ergo quod dicitur caput deorum Ianus: caput dearum tellus: nec ibi facit unum caput error: nec hic sanum furor? Cur hec frustra referre nituntur ad mundum: quasi possit pro deo uero mundus: uel opus pro factorum coli? Et tamen eos nec hoc posse ueritas aperta conuincit. Referant hec potius ad homines mortuos & ad demones pessimos: et nulla questio remanebit. Ca.xxix.

NAnque omnia que ab eis ex istorum deorum theologia uelut phisicis rationibus referuntur ad mundum: nos qualiter sine ullo scrupulo sacrilege opinionis deo potius uero qui fecit mundum: omnis anime & omnis corporis conditori tribuantur: aduertamus hoc modo. Nos deum colimus: non celum & terram quibus duabus partibus mundus hic constat: nec animam uel animas per uiuentia quecumque diffusas: sed deum qui fecit celum & terram et omnia que in eis sunt. Qui fecit omnem animam siue quocumque modo uiuentem: et sensus & rationis expertem: siue etiam sentientem siue etiam intelligentem. Et ut iam incipiam illa unius & ueri dei opera percurrere: propter que isti sibi dum quasi honeste conantur sacramenta turpissima & scelestissima interpretari: deos multos flosque fecerunt. Capitulum.xxx.

ILlum deum colimus qui naturis a se creatis et subsistendi & mouendi inicia finesque constituit. qui rerum causas habet: nouit atque disponit: qui uim seminum condidit: qui rationalem animam quod dicitur animus quibus uoluit uiuentibus indidit: qui sermonis facultatem usumque donauit: qui munus futura dicendi quibus placuit spiritibus impertiuit. Et per quos placet ipse futura predicit: et per quos placet

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

malas ualitudines pellit: q bellorum quoque ipsorum cum sic emendandum & castigandum est genus humanum: exordiis progressibus finibusque moderatur: qui huius mundi ignem uehementissimum & uiolentissimum pro immensę naturę temperamento et creauit & regit: q uniuersarum aquarum creator & gubernator est: qui solem fecit corporalium clarissimum luminum: eique uim congruam et motum dedit. Qui ipsis etiam inferis dominationem suam potentemque non subtrahit: q semina et alimenta mortalium siue arida siue liquida: naturis competentibus attributa substituit. Qui terram fundat atque fecundat: q fructus eius animalibus hominibusque largitur: q causas non solum principales sed etiam subsequentes nouit atque ordinat: q lunę statuit modum suum: qui uias cęlestes atque terrestres locorum mutationibus prębet. Qui humanis ingeniis quę creauit: etiam scientias artium uariarum ad adiuuandam uitam naturamque concessit. Qui coniunctionem maris & feminę ad adiutorium propagandę prolis instituit: q hominum cętibus quem focis & luminibus adhiberent: ad facillimos usus munus terreni ignis indulsit. Ista sunt certe quę diis selectis nescio per quas phisicas interpretationes uir acutissimus atque doctissimus Varro: siue quę aliunde accepit: siue quę ipse coniecit distribuere laborauit. Hęc autem facit atque agit unus et uerus deus. Sed sicut idem deus ubique totus nullis inclusus locis: nullis uinculis alligatus: in nullas partes sectilis: ex nulla parte mutabilis: implens cęlum & terram pręsente potentia non absente natura: sic itaque administrat omnia quę creauit: ut etiam ipsa proprios exercere et agere motus sinat. Quamuis.n. nihil esse possit sine ipso: non tamen sunt ulla quod ipse. Agit autem multa etiam per angelos: sed non nisi ex seipso beatificat angelos. Ita quamuis propter aliquas causas hominibus angelos mictat: non tamen ex angelis homines: sed ex seipso sicut angelos beatificat. Ab hoc uno & uero deo uitam speramus ęternam. Capitulum.xxxi.

HAbemus.n. ab illo pręter huiuscemodi beneficia: quę ex hac de qua nonnulla diximus administratione naturę hominis malisque largitur: magnum & bonorum proprium magnę dilectionis indicium. Quanquam.n. quod sumus quod uiuimus: quod cęlum terramque conspicimus: quod habemus mentem atque rationem: qua eum ipsum q hęc omnia condidit inquiramus: neque ualeamus actioni sufficere gratiarum: tamen quod nos oneratos obrutosque peccatis: et a contemplatione suę lucis auersos: ac tenebrarum.i. iniquitatis dilectione cęcatos non omnino deseruit. Misitque nobis uerbum suum q est eius unicus filius: quo pro nobis in assumpta carne nato atque passo: quanti deus hominem penderet noscerem9: atque illo sacrificio singulari a peccatis omnibus mundaremur: eiusque spiritum in cordibus nostris dilectione diffusa: omnibus difficultatibus superatis in ęternam requiem & contemplationis eius ineffabilem dulcedinem ueniremus. Quę corda quot linguę ad agendas ei gratias satis esse contenderint? Capitulum.xxxii.

HOc misterium uitę ęternę: iam inde ab exordio generis humani per quędam signa & sacramenta temporibus congrua: quibus oportuit per angelos prędicatum est. Deinde populus hebreus in unam quandam rempublicam quę hoc sacramentum ageret congregatus est: ubi per quosdam scientes: per quosdam nescientes: id quod ex aduentu christi usque nunc et deinceps agitur: prenunciaretur esse uenturum. Sparsa etiam postea eadem gente per gentes: propter testimonium scripturarum quibus ęterna salus in christo futura predicta est. Omnes.n. non solum prophecię quę in uerbis sunt: nec tamen pręcepta uitę quę mores pietatemque conformant: atque illis litteris continentur: uerum etiam sacra sacerdotia: tabernaculum siue templum: altaria: sacrificia: cerimonię: dies festi: et quidquid aliud ad eam seruitutem pertinet que deo debetur: et gręce proprie latria dicitur: ea significata & prenunciata sunt: quę propter ęternam uitam fidelium in christo: et impleta credimus: et impleri cernimus: et implenda confidimus. Capitulum.xxxiii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

PEr hanc ergo religionem unam & uerã: potuit aperiri deos gentium esse ĩmũdissimos dęmones: sub defũctoꝝ occasionibus aĩmaꝝ: ul' creaturaꝝ specie mũdanarum deos se putari cupientes: et quasi diuinis honoribꝰ eisdemq; scelestis ac turpibꝰ rebus supba ĩpuritate lętãtes: atq; ad uerũ deum conuersionem hũanis aĩmis inuidẽtes. Ex quoꝝ immanissimo & impiissimo domĩatu homo liberat̃: cuꝫ credit in eũ qui prębuit ad exurgẽdum tantę hũilitatis exemplũ: q̃nta illi supbia ceciderũt. Hinc sunt non solũ illi de qbus multa iam diximꝰ: et alii atq; alii similes cęterarũ gentiũ atq; terraꝝ: sed etiã hi de qbus nũc agimus tanq̃ in senatu deorum selecti: sꝫ plane selecti nobilitate criminũ nõ dignitate uirtutũ. Quoꝝ sacra Varro dum quasi ad naturales rationes referre conatur: quęrens honestare res turpes: quomõ his quadret et consonet nõ potest inuenire: qm̃ nõ sunt ipsę illorum sacroꝝ causę quas putat: uel potius uult putari. Nam si non solũ ipe: uerũ etiam quęlibet alię huiꝰ generis essẽt: q̃uis nihil ad deũ uerũ uitamq; ęternã quę in religiõe quę-renda est ptinerent: tamen qualicunq; de rerũ natura reddita ratione: aliq̃ntulum mitigarẽt offensionem: quã nõ intellecta in sacris aliqua uelut turpitudo aut absurditas fecerat: sicut ĩ qbusdã theatroꝝ fabulis ul' delubroꝝ misteriis facere ideꝫ Varro conatus est. ubi nõ theatra delubroꝝ similitudine absoluit: sed theatroꝝ potius similitudine delubra damnauit: tamẽ utcũq; conatus est: ut sensum horribilibus rebꝰ offẽsum uelut naturaliũ cãꝝ rõne reddita deliniret. Cap. xxxiiii.

SEd contra inuenimus sicut ipse uir doctissimꝰ ꝓdidit: de Numę Põpilii libris redditas sacroꝝ cãs nllo modo potuisse tollerari: nec dignas habitas quę non solum lectę innotescerent religiosis: sed saltem scptę reconderent̃ in tenebris. Iam enĩ dicam: quod ĩ tercio huiꝰ operis libro me suo loco dicturũ esse ꝓmiseram. Nam sicut apud eũdem Varronẽ legitur in libro de cultu deoꝝ: Terentius qdam cũ haberet ad ianiculum fundum: et bubulcus eiꝰ iuxta sepulcrũ Numę Põpilii traiiciens aratrũ: eruisset ex terra libros eius ubi sacrorũ institutoꝝ scriptę erant causę: in urbem ptulit ad prętorem. At ille cum inspexisset principia: rem tãtam detulit ad senatũ. ubi cũ ꝑmores quasdaꝫ causas legissent: cur quidq; ĩ sacris fuerit institutũ: Numę mortuo senatus assẽsus est: eosq; libros tanq̃ religiosi patres cõscripti: prętor ut combureret censuerũt. Credat quisq; qd̃ putat: imo uero dicat qd̃ dicendum suggesserit uesana cõtentio qlibet tantę impietatis defensor egregiꝰ. Me admonere sufficiat: sacrorũ causas a rege Pompilio romanoꝝ sacroꝝ institutore conscriptas: nec poplo: nec senatui: nec saltem ipis sacerdotibus innotescere debuisse: ipmq; Numam Pompilium curiositate illicita ad ea dęmonum puenisse secreta: quę ipe qdeꝫ scriberet: ut haberet unde legendo cõmoneretur. Sed ea tamẽ cum rex esset qui mĩme quẽq̃m metueret: nec docere aliquem: nec delendo uel quoquomodo consumẽdo perdere auderet: ita quod scire neminem uoluit ne homĩes nefaria doceret: uiolare auteꝫ timuit ne dęmones iratos haberet: obruit ubi tutũ putauit: sepulcro suo propĩquare aratrũ posse non credens. Senatus autẽ cum religiones formidaret damnare maioruꝫ: & ideo Numę assentire cogeretur: illos tamẽ libros tam ꝑniciosos esse iudicauit: ut nec obrui rursus iuberet: ne humana curiositas multo uehementius rem iam ꝑditam quęreret: sed flammis aboleri nefanda monimẽta: ut quia iam necesse esse existimabãt sacra illa facere: tollerabiliꝰ erraret̃ causis eorum ignoratis q̃ cognitis ciuitas turbaretur. Caplm. xxxv.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

NAm & ipe Numa ad quē nl's dei propheta: nullus sanctus angelus mictebat̄: ydromantiā facer̄ compulsus est: ut ī aqua uideret imagines deoꝝ: uel potiꝰ ludificatoēs dęmonū: a qbꝰ audiret quid ī sacris constitueret atq; obseruare deberet. Quod genꝰ diuīatoīs idē Varro a persis dicit allatū: quo & ipm Numam & postea Pytagorā phm usum fuisse cōmēorat. ubi adhibito sangne etiā inferos perhibet sciscitari: et nicromātiam gręce dicit uocari. Quę siue nicromantia dicat̄ idipm est: ubi uidētur mortui diuinare. Quibus hęc artibꝰ fiāt ipi uiderint. Nolo enī dicer̄: has artes etiā añ nr̄i saluatoris aduentū in ipsis ciuitatibꝰ gentiū legibus soler̄ ꝓhiberi: et pęna seuerissīa uīdicari. Nolo inq̄ hoc dicere. fortassis. n. talia tūc licebant. His tamē artibꝰ didicit sacra illa Pompilius: quoꝝ sacrorū facta ꝓdidit: cās obruit: ita timuit & ipse qđ didicit. q̄rū causaꝝ ꝓditos libros senatꝰ incēdit. Quid m̄ ergo Varro illorū sacroꝝ alias nescio q̄s cās uelut phisicas interpretat̄: q̄les si libri illi hūissent nō utiq; arsissent: aut & istos Varronis ad Cęsarem pontificem scptos atq; editos: pr̄es conscripti siliter incēdissent. Quod g̊ aquā egesserit id ē exportauerit Numa Pompiliꝰ unde ydromanciā faceret: ideo Nimphā egeriam cōiugem dicit̄ hūisse: q̄admodū in supradcto libro Varroīs exponit̄. Ita. n. solent res gestę aspersione mendacioꝝ in fabulas uerti. In illa g̊ ydromātia: curiosissimꝰ rex ille romanus & sacra didicit quę ī libris suis pontifices hērent: et eoꝝ cās quas pręter se neminem scire uoluit. Itaq; eas seorsum scptas secū quodammō mori fecit: quādo ita subtrahendas hoīm noticię sepeliēdasq; curauit. Aut g̊ dęonū illic tā sordidę & noxię cupiditates erāt cōscriptę: ut ex his tota illa theologia ciuilis etiā apud tales homīes execrabilis appareret: qui tam multa in ipsis sacris erubescēda suscepant. aut illi omēs nihil aliud q̄ hoīes mortui ꝓdebant̄: quos tam ꝓlixa tpis uetustas: et fere omēs populi gentiū deos īmortales eē crediderant: cū & talibꝰ sacris iidem illi dęmoēs oblectarent̄: q se colendos ꝓ ipis mortuis quos deos putari fecerant: qbusdam fallacium miraculorū actestatōibus supponebant. Sed occulta ueri đi ꝓuidētia fctm ē: ut et Pōpilio amico suo illis cōglutinati artibꝰ qbus ydromācia fieri potuit: cuncta illa confiteri ꝑmicterent̄: et tñ ut moriturus incenderet ea potiꝰ q̄ obrueret admonere nō ꝑmicterent̄: q ne innotescerēt nec aratro quo sunt eruta obsister̄ potuerūt: nec stilo Varroīs quo ea quę de hac re gesta sunt in nr̄am mēoriam ꝑuenerūt. Non. n. possūt qđ non sinunt̄ efficere. sinunt̄ aūt alto dei summi iustoq; iudicio: ꝓ meritis eoꝝ quos ab eis uel affligi tantū: ul' etiam subici ac decipi iustū ē. Quā uero ꝑniciosę ul' a cultu uerę diuīitatis alienę illę literę iudicatę sint: hinc intelligi potest: q eas maluit senatꝰ incendere quas Pompilius occultauit: q̄ timere quod timuit: qui hoc audere nō potuit. Qui ergo nec fęlicem ī futuro uitā: nec mō hr̄e uult piam: talibꝰ sacris mortē quęrat ęternā. Qui aūt cum malignis dęonibus nō uult hr̄e societatē: nō supstitionez q̄ colunt̄ noxiā ꝑtimescat: sed ueram religionem qua produntur & uincunt̄ agnoscat.

AVRELII: AVGVSTINI: DE: CIVITATE DEI: LIBER: VIII.

NVnc intētiore nobis opus ē aīmo: multo q̄ erat in superiorum quęstionū solutiōe & explicatione libroꝝ. De theologia qppe quā naturalem uocant: non cū qbuslibet hōibus: non. n. fabl'osa est uel ciuilis: hoc est uel theatrica uel urbana: quaꝝ altera iactitat deoꝝ crimīa: altera indicat deoꝝ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

desideria crimīosiora: ac ꝑ hoc malignoꝝ potius dęmonū q̄ deoꝝ: sed cum ph̄is est habēda collacō: quoꝝ ip̄m nomē si latine interpretemur amorē sapientię ꝓfitetur. Porro si sapiētiam ꝓfitemur: et sapientia deus est ꝑ quē facta sunt oīa: sicut diuina auctoritas ueritasq; mōstrauit: uer⁹ philosophus est amator dei. Sed q̄a res ipsa cui⁹ hoc nomē est: non ē in om̄ibus q̄ hoc noīe gloriant̄: neq;.n. cōtinuo uerę sapīę sunt amatores quicūq; appellantur ph̄i: ꝓfecto ex om̄ib⁹ quoꝝ sententias ex lr̄is nosse potuimus: eligendi sunt cū q̄bus nō indigne quęstio ista tractet̄. Neq; eni hoc ope oēs oīm ph̄oꝝ uanas opīones r̄futar̄ suscepi: sed eas tantū quę ad theologiam pertinēt: quo uerbo gręco sig̃ficari intelligimus de diuīitate rōnem siue sermonē. nec eas oīum: sed eoꝝ tantum q̄ cū & esse diuīitatem & hūana curare consentiāt: nō tamē sufficere unius incommutabilis dei cultū ad uitā adipiscēdam etiā p⁹ mortez beatā: s; ab illo sane multos uno cōditos atq; institutos: ob eā cām colēdos putāt. Hi etiā iam Varronis opīonem ueritatis ꝓpinq̄tate transcendūt. Siq̄dem ille totā theologiā naturalem usq; ad mūduz istū: uel eius aīam extendere potuit: isti uero supra oēm aīę naturā confitent̄ deū: q̄ nō solū mundū istū uisibilem qui sępe cęli & terrę noīe nūcupat̄: s; oēm etiā oīo aīam fecerit: et q̄ rōnalem & ītellectualem cui⁹ generis aīa hūana est: ꝑticipatōe sui luīs incōmutabilis & īcorporei beatā fecerit. Hos ph̄os platonicos appellatos a Platone doctore uocabl'o deriuato: nullus q̄ hęc uel tenuiter audiuit ignorat. De hoc igr̄ Platone quę necessaria huic quęstioni existimo breuiter actingam. prius illos cōmēorans: q̄ eū in eodē genere lr̄aꝝ tpe pręcesserunt. Capl'm scd'm.

QVantū.n. actinet ad lr̄as gręcas: quę lingua inter cęteras gentium clarior habet̄: duo ph̄oꝝ genera tradūt̄. unum italicū ex ea ꝑte italię quę quōdam magna gręcia nūcupata est: alterū ionicū ī eis terris ubi & nūc gręcia nūcupat̄ uel noīat̄. Italicū gen⁹ auctorē hūit Pytagoram Samiū: a quo etiam ferūt ip̄m ph̄ię nomē exortum. Nam cū antea sapientes appellarent̄: q̄ quodāmō laudabilis uitę aliis pręstare uidebant̄: iste interrogat⁹ quid ꝓfiteret̄: ph̄m se eē respondit. id est studiosuz uel amatorē sapīę. q̄m sapientē ꝓfiteri arrogātissimū uidebat̄. Ionici ū generis princeps fuit Thales Milesius: unus illoꝝ septē q̄ appellati sūt sapiētes. Sed illi sex uitę genere distinguebātur: et q̄busdam pręceptis ad bene uiuēdum accōmodatis: iste aūt Thales ut successores etiā ꝓpagaret: rerū naturā scrutat⁹: suasq; disputatōes lr̄is mandās eminuit: maxīeq; admirabl'is extitit: ꝙ astrologię numeris cōprehēsis defectus solis & lunę etiā prędicere potuit. Aquam tñ putauit rerū esse p̄ncipium: et hinc omīa elemēta mūdi: ip̄mq; mūdū & quę in eo gignunt̄ existere. Nihil autē huic opi quod mūdo cōsiderato tā mirabile aspicim⁹: ex diuīa mēte pręposuit. Huic successit Anaximāder e⁹ auditor: mutauitq; de rerū natura opīonem. Non.n. ex una re sicut Thales ex humor̄: s; ex suis ꝓpriis p̄ncipiis q̄sq; res nasci putauit. Quę rerum principia singulaꝝ rerum esse credidit infinita: et īnumerabiles mūdos gignere & quęcūq; in eis oriunt̄: eosq; mundos mō dissolui: modo iterū gigni existimauit: q̄ta quisq; ętate sua manere potuerit. nec ipse aliq̄d diuīę menti in his rerū opibus tribuens. Iste Anaximenem disciplm et successorez reliq̄t: q̄ oēs rerū cās infinito aeri dedit: nec d̄os negauit aut tacuit. nō tñ ab ip̄is aerē fct̄.n: s; ip̄os ex aere ortos credidit. Anaxagoras ū eius auditor: harū rerū oīm quas uidem⁹ effectorē diuinū aīmū sensit: et dixit ex infinita materia quę cōstaret dissimilib⁹ īter se ꝑticulis: rerū oīm

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

genera pro modulis & speciebus ꝓpriis singula fieri: sed aīmo faciēte diuīo. Diogenes quoq; Anaximenis alter auditor: aerem qdem dixit rerū esse materiam de qua oīa fierent: sz eū esse cōpotem diuinę rōnis: sine qua nihil ex eo fieri posset. Anaxagorę successit auditor ei9 Archela9: etiā ipse de ꝑticulis inter se dissilib9 qbus singula quęq; fierent: ita omnia constare putauit: ut inesse etiā mētem diceret: quę corpa dissilia. i. illas ꝑticulas cōiungendo et discipando ageret oīa. Socrates huius discipl's fuisse ꝑhibet̄ magister Platonis: ꝓpter quē breuiter cuncta ista recolui.

Socrates g̊ ꝑmus Caplm. iii.

Suniuersam ꝑhiam ad corrigēdos cōponendosq; mores inflexisse memorat̄: cū ante illū oēs magis phisicis. i. naturalibus rebus ꝑscrutandis opam maximaz īpenderint. Non mihi aūt uidet̄ posse ad liqduz colligi: utrū Socrates ut hoc faceret tędio rerū obscurarū & incertarū ad aliqd approbatū & certū repiēdum aīm intendit: quod eēt beatę uitę necessariū: ꝓpter quā unā oīm ꝑhoꝝ inuigilasse ac laborasse uidet̄ industria. An uero sicut de illo quidam beniuolentius suspicant̄: nolebat īmundos terrenis cupiditatibus aīos se extendere ī diuina conari. quādo qdem ab eis cās rerū uidebat inqri: quas ꝑmas atq; summas non nisi ī unius ueri ac sūmi dei uolūtate eē credebat? Vnde non eas putabat nisi mūdata mente posse cōpręhēdi: et ideo purgādę boīs morib9 uitę censebat instādum: ut deprimētibus libidinib9 exonerat9 aīus: naturali uigor̄ in ęterna se actolleret: naturāq; incorpꝛi et incōmutabilis lumīs ubi causę omniū fct̄aꝝ naturaꝝ stabil̄ uiuūt: intelligētię puritate conspiceret. Constat eum tamen impitoꝝ stulticiā scire se aliqd opīantiuz: etiā in ipis moralib9 quęstionib9 quo totū aīm intēdisse uidebat̄: ul' cōfessa ignorantia sua uel dissimulata sciētia: lepore mirabili disserēdi & acutissīa urbanitate agitasse atq; uersasse. Vnde & cōcitatis īimiciciis calūpniosa crimīatiōe damnatus: morte multatus est. Sed eū postea illa ipsa quę publice damnauerat atheniensiū ciuitas publice luxit. ī duos accusatores ei9 usq; adeo populi indignatiōe cōuersa: ut un9 eoꝝ oppręssus in multitudine interiret: exilio autē uolūtario atq; ꝑpetuo pęnam similem alter euaderet. Tam pręclara g̊ uitę mortisq; fama Socrates reliqt plurimos suę ꝑhię sectator̄s: quoꝝ certatim studiū fuit in quęstionū moraliū disceptatione uersari: ubi agit̄ de summo bono quo fieri hō beatus pōt. Quod ī Socratis disputatiōibus dum omīa mouet: asserit: destruit: qm̄ no euidēter appuit: qd̄ cuiq; placuit inde sumpserūt: et ubi cuiq; uisuz est constituerūt finem boni. Finis autem boni appellat̄: quo qsq; cū ꝑuenerit beat9 est. Sic autē diuersas inter se socratici de isto fine sentētias habuerūt: ut quod uix credibile est uni9 magistri potuisse facere sectator̄s: qdam summū bonū eē dicerēt uoluptatē: sicut Aristippus: qdā ūtutem sicut Antistenes. Sic alii atq; alii aliud atq; aliud opīati sunt: quos cōmemorare longum est. Capitlm. iiii.

Sed inter discipl'os Socratis nō qdē īmerito excellētissima gl'ia claruit: qui oīo cęteros obscuraret Plato. Qui cū esset atheniensis honesto apud suos loco natus: et īgenio mirabili longe suos condiscipulos anteiret: parum tamē putans ꝑficiendę ꝑhię sufficere seip̄m: ac socraticā disciplinā: q̄longe lateq; potuit ꝑegnat9 est: quaq̄uersum eū alicui9 nobilitate scīę ꝑcipiēdę fama rapiebat. Itaq; & ī ęgipto didicit quęcunq; illic magna habebantur atq; docebant̄. et inde ī eas italię partes uēiens ubi pitagoreoꝝ fama cęlebrabat̄. quidqd italicę ꝑhię tūc florebat: auditis eminentioribus in ea doctorib9 facillime cōpręhendit. Et quia magistrū Socratem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

singulariter diligebat: euꝫ loquentē fere, in om̄ib⁹ sermōibus suis faciens: etiā illa quę uel ab aliis didicerat: uel ipse quāta potuerat intelligentia uiderat: cum illius lepore & moralib⁹ disputatiōib⁹ tēpauit. Itaq; cū studiū sapientię in actione & cōtemplatiōe uersetur: unde una pars eius actiua altera contēplatiua dici pōt: quaꝝ actiua ad agendā uitam id est ad mores instituendos ptinet: contemplatiua autē ad conspiciendas naturę causas: et sincerissimā ueritatē. Socrates ī actiua excelluisse memoratur. Pitagoras uero magis contēplatiuę qb⁹ potuit ītelligētię uirib⁹ institisse. Proinde Plato utrūq; iūgendo phiam pfecisse laudat̄. Quā in tres ptes distribuit. unā moralem quę maxime in actione uersat̄: alteram naturalē quę cōtemplationi deputata est: terciā rōnalem qua uerum determinat̄ a falso. Quę licet utriq; id est actioni et contemplationi sit necessaria: maxime tñ contemplatio perspectionem sibi uendicat ueritatis. Ideo hęc tripticō non ē cōtraria illi distinctōi: qua intelligit̄ om̄e studiū sapię in actiōe et contemplatiōe consistere. Quid autē in his ul' de his singulis ptib⁹ Plato senserit: id est ubi finē oīum actionū: ubi cās oīm naturarum: ubi lumen oīum rationū esse cognouerit uel crediderit: disserendo explicare & longū esse arbitror: et temere esse affirmādum nō arbitror. Cum enim magistri sui Socratis quē facit in suis uoluminibus disputantē: notissimū morem dissimulādę sciētię uel opīonis suę seruar̄ affectat. qa & illi ipe mos placuit: factū est ut etiā ipius Platonis de reb⁹ magnis sententię non facile pspici possint. Ex his tamē quę apud eū legunt̄: siue quę dixit siue quę ab aliis dicta esse narrauit: atq; conscpsit quę sibi placita uiderent̄: quędā cōmemorari & huic opi inseri oportet a nobis: uel ubi suffragatur religioni uerę quā fides nr̄a suscipit ac defendit: uel ubi ei uidetur esse contrarius: quantū ad istā de uno deo & pluribus ptinet quęstionē: quē ꝓpter uitā quę post mortē futura est ueraciter beatam: colēdum esse catholicę religionis asserit disciplina. Fortassis enī qui Platonem cęteris phis gentium lōge recteq; prelatū: acutius atq; ueracius intellexisse ac secuti eē fama cęlebriore laudant̄: aliqd tale de deo sentiūt: ut in illo inueniatur & causa subsistendi: et ratio intelligendi: et ordo uiuendi. Quoꝝ triū unū ad naturalē: alterū ad rōnalē: terciū ad moralē ptem intelligit̄ ptinere. Si enī homo ita creatus est: ut per id quod in eo pręcellit actingat ad illud quod cuncta pręcellit: id ē unū uerum optimū deum: sine quo nulla natura subsistit: nulla doctrina instruit: nullus usus expedit: ipse quęrat̄ ubi nob oīa sūt secura: ipe cernat̄ ubi nobis certa sunt oīa: ipse diligat̄: ubi nobis recta sunt omīa. Caplm̄.v.

Si g̊ Plato di hui⁹ imitatorē: cognitorem: amatorē: dixit eē sapientē: cui⁹ participatiōe sit btūs: quid opus est discutere cęteros: quoꝝ nlli nobis q̄ iste ꝓpius accesserūt. Cedat igr̄ eis nō solum theologia illa fabl'osa deorū criminibus oblectans aīmos īpioꝝ: nec solū etiā illa ciuilis ubi impuri dęmones terrestribus gaudiis deditos ppl'os deoꝝ noīe seducentes: hūanos errores tanq̄ suos diuīos honores hr̄e uoluerūt: ubi ad spectādos suoꝝ criminuꝫ ludos cultores suos tanq̄ suę uanitatis administratores habuerūt. ubi p eos ad suū cultū studiis īmundissīs alios excitātes: et sibi delectabiliors ludos de ipis spectatorib⁹ exhibentes. Vbi si q̄ uelut honesta gerunt̄ ī tēplis: cōiūcta sibi theatrorum obscenitate turpātur. & quęcūq; turpia gerunt̄ ī theatris: cōpata sibi temploꝝ feditate laudant̄. Et ea quę Varro ex his sacris q̄si ad cęlū & terram rerūq; mortaliū semīa et actus interprętatus est: qa nec ipa illis ritib⁹ significant̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quę ipse insinuare conat̃: et ideo ueritas conãtem non sequit̃. Et si ip̃a eẽnt: tñ aĩę rationali ea quę infra illã naturę ordine cõstituta sunt: pro d̃o suo colẽda nõ eẽnt. nec sibi debuit pręferr̃ tanq̃ deos: eas res q̃bus ip̃am prętulit uerus deus. et ea quę Numa Põpilius reuera ad sacra eiusmõi ꝑtinentia secũ sepeliẽdo curauit abscõdi: et aratro eruta senatus iussit incendi. In eo genere sunt etiã illa ut aliq̃d de Numa mitius suspicemur: quę Alexãder Macedo scribit ad mr̃em: sibi a magno ãtistite sacroꝝ ęgiptioꝝ quodã leone patefacta: ubi non Picus & Faunus: et Aeneas & Romulus: ul' etiã Hercules & Esculapiꝰ: et Liber Semelanatꝰ & Tyndaridę fr̃es: et siq̃s alios ex mortalibꝰ ꝓ diis habent: sꝫ ip̃i etiã maior̃s gentiũ dii: quos Cicero ĩ tusculanis tacitis nõibꝰ uidet̃ actingere. Iupiter: Iuno: Saturnꝰ: Vulcanꝰ: Vesta: & alii plurimi q̃s Varro conat̃ ad mũdi partes siue elemẽta transferre: hoẽs fuisse produnt̃. Timens enĩ & ille q̃si reuelata misteria: petens admonet Alexandrum: ut cũ ea mr̃i conscꝑta insinuauerit: flãmis iubeat concremari. Non solum g̃ ista quę duę theologię continent fabulosa scilicet et ciuilis: platõicis ph̃is cedant q̃ uerum deũ & rerũ auctorẽ: et ueritatis illustratorẽ: et beatitudinis largitorẽ eẽ dixer̃t: sed alii q̃q̃ ph̃i q̃ corpalia naturę ꝑncipia corpi deditis mentibꝰ opinati sunt. cedãt his tantis et tanti dei cognitoribus ueris: ut Thales in hũore: Anaximenes ĩ aere: stoici in igne: Epicurus in athomis: hoc ẽ minutissis corpusculis quę nec diuidi nec sentiri quęunt. Et q̃cũq̃ alii quoꝝ enumeratiõi ĩmorari nõ est necesse. siue simplicia siue coniũcta corpa: siue uita carẽtia siue uiuentia: sed tamen corpa: cãm ꝑncipiũq̃ rerũ esse dixerũt. Nam q̃dam eoꝝ a rebꝰ non uiuis res uiuas fieri posse crediderẽt: sicut epicurei. Quidam ũ a uiuẽte quędã uiuẽtia quędam nõ uiuentia: sꝫ tñ a corpe corporea. Nam stoici ignem id est corpꝰ unũ ex his q̃tuor elemẽtis q̃bus uisibilis mũdus hic cõstat: et uiuentẽ & sapientẽ et ip̃ius mundi fabricatorẽ: atq̃ oĩm quę sunt in eo: eũq̃ oĩo ignẽ eẽ deũ putauer̃t. Hi & cęteri similes eorũ id solũ cogitare potuerũt: q̃d cũ eis corda eorũ obstricta carnis sensibus fabulata sunt. In se q̃ppe habebant quod nõ uidebant: et apud se imaginabant̃ q̃d foris uiderãt etiam q̃ñ non uidebant: sed tm̃mõ cogitabãt. Hoc aũt in conspectu talis cogitatiõis iam nõ est corpus sed silitudo corpis: illd̃ autem unde uidetur in aĩo hęc silitudo corpis: nec corpus ẽ nec silitudo corpis: et unde uidetur atq̃ utrũ pulcra an deformis sit iudicatur: profecto est melius q̃ ipsa quę iudicat̃. Hęc mens hoĩs et ip̃a rõnalis aĩę natura est: quę utiq̃ corpus nõ est: si iam illa corpis similitudo cũ ĩ aĩmo cogitãtis aspicit̃ atq̃ iudicat̃: nec ipsa corpus est. Non est ergo nec terra: nec aqua: nec aer: nec ignis: q̃bus q̃tuor corpibꝰ quę dicunt̃ q̃tuor elementa: mũdũ corporeũ uidemꝰ esse cõpactũ. Porro si noster aĩus corpus non est: quõ deus creator aĩmi corpꝰ est? Cedant g̃ & isti ut dictũ est platonicis: cedant et illi q̃s q̃dem puduit dicere deũ corpus eẽ: uerũtamẽ eiusdem naturę cuiꝰ ille est aĩos nr̃os eẽ putauerũt. Ita nõ eos mouit tanta mutabilitas aĩmę: quam dei naturę tribuere nefas ẽ. Sed dicũt corpe mutat̃ aĩę natura. nam ꝑ seip̃am incõmutabilis est. Poterãt isti dicer̃ corpe aliquo uulnerat̃. nam ꝑ seip̃am inuulnerabilis ẽ. Prorsus q̃d mutari nõ põt: nulla re põt. Ac per hoc q̃ corpor̃ mutari põt: aliqua re potest. et ideo incõmutabile recte dici non potest.

Capitulum. vi.

Viderunt ergo isti ph̃i quos cęteris non ĩmerito fama atq̃ gl̃ia pręlatos uidemus: nll'm corpꝰ esse deũ: et ideo cũcta corpa transcenderũt quęrẽtes deũ. Viderũt q̃dq̃d mutabile ẽ non eẽ summũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

deum: et ideo omnem aīam mutabilesq; oēs spūs transcenderūt quęrētes summū deum. Deinde uiderūt oēm speciem in re quacūq; mutabili: quę est qdquid illd est: quoq̄modo & q̄liscūq; natura est: non esse posse n̄ ab illo qui uere est. qui & incommutabiliter est. Ac per hoc siue uniuersi mūdi corp9: figuras: q̄litates: ordīatūq; motū: et elementa disposita a celo usq; ad terram: et quęcunq; corpa in eis sunt: siue oēm uitā: ul' quę nutrit & continet q̄lis ē in arboribus: uel quę & hęc hēt et sentit qualis est ī pecoribus: uel quę & hęc hēt & intelligit qualis est in hōibus: uel quę nutritorio subsidio nō indiget s; tantum cōtinet sentit et intelligit q̄lis ē in anglis: nisi ab illo eē nō posse q simpliciter est: qa non aliud illi est eē aliud uiuere: q̄i possit eē non uiuēs: nec aliud illi ē uiuere aliud intelligere: q̄si possit uiuere nō intelligēs: nec aliud illi ē intelligere aliud beatū eē: quasi possit intelligere & nō beatus esse: Sed quod ē illi uiuere: intelligere: beatū esse: hoc est illi esse. Propter hāc incōmutabilitatem & simplicitatem: intellexerūt eū & omīa ista fecisse: et ip̄m a nullo fieri potuisse. Considerauerūt enī qdqd est uel corpus eē ul' uitam: meliusq; aliqd uitam esse q̄ corpus: spēmq; corpis eē sensibilem intelligibilemq; uitę. Proinde ītelligibilē spēm sensibli pręturlerūt. Sensibilia dicim9: quę uisu tactuq; corporis sentiri quęunt: intelligibilia quę conspectu mētis ītelligi possūt. Nulla est. n. pulcritudo corpalis: siue in statu corpis sicut est figura: siue in motu sicut est cantilena: de qua nō aīmus iudicet. quod ꝓfecto nō posset: n̄ melior in illo eēt hęc spēs sine tumore molis: sine strepitu uocis: sine spatio uel loci ul' tpis. Sed ibi quoq; nisi mutablis eēt: nō alius alio melius de specie sensibili iudicaret. melius īgeniosior q̄ tardior: meli9 pitior q̄ impitior: melius exercitatior q̄ minus exercitatus. Et idem ipse unus cū ꝓficit: melius utiq; postea q̄ prius. Quod autez recipit maius & minus: sine dubitatione mutabile est. Vnde ingeniosi & docti: et in his exercitati hoīes facile collegerūt nō eē in eis rebus p̄mā spēm: ubi mutablitas esse cōuincitur. Cum igr̄ in eoꝝ cōspectu et corpus & aīus magis min9q; speciosa essent: et si omī specie carere possent oīno nulla eēnt: uiderūt esse aliqd ubi p̄ma eēt incōmutablis spēs: et ideo nec compabil'. atq; ibi esse rerū p̄ncipiū rectissime crediderūt. quod factū non eēt: et ex quo fcta cuncta essent. Ita quod notum est dei ip̄e māifestauit eis: cū ab eis inuisibilia eius per ea quę facta sunt intellecta cōspecta sunt: sempiterna q̄q; uirtus ei9 et diuītas: a quo etiā uisiblia et tēpalia cūcta creata sunt. Hęc de illa parte quā phisicam id est naturalē nūcupāt dicta sunt. Ca. vii.

QVod autem actinet ad doctrinaz ubi altera pars uersat̄ que ab eis logica id est rationalis uocat̄: absit ut his compandi uideant̄ qui posuerūt iuditiū ueritatis ī sensib9 corpis: eorūq; infidis et fallacib9 regulis oīa quę discunt̄ meciēda esse censuerunt. ut epicurei & quicūq; alii tales: ut etiā ip̄i stoici. Qui cū uehemēter amauerint sollertiā disputandi quā dialeticam noīant: a corporis sensibus eam ducēdam putarūt. Hinc asseuerātes aīm concipe notioēs quas appellāt ennoyas: eaꝝ rerū scilz quas diffiniendo explicāt: hinc ꝓpagari atq; cōnecti totam discēdi docendiq; rōem. Vbi ego multum mirari soleo. cū pulcros dicāt non eē n̄ sapiētes qbus sensibus corpis istā pulcritudinem uiderint: qualibus oculis carnis formaz sapientię decusq; cōspexerint. Hi ū quos merito cęteris anteponimus: discreuerūt ea quę mente conspiciunt̄ ab his quę sensibus actingunt̄: nec sensib9 adimētes qd possūt: nec eis dātes ultra q̄ possūt. lumē aūt mentiū esse dixerūt ad discenda oīa: eūdemq; ip̄m deū a quo facta sunt omīa.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

RElíqua ẽ pars moralis Ca.viii. quã greco uocabulo dicũt ẹthicã. ubi quẹrĩ de ſummo bono: quo referẽtes oĩa quę agimus. et qđ nõ ꝓpter aliud ſed ꝓpter ſeipm appetẽtes: idq; adipiſcẽtes nihil quo beatiſimus ulterius requramus. Ideo qppe & fínis ẽ dictus: quia ꝓpter hunc cętera uolumus: ipſum aũt non níſi propter ipm. Hoc ergo beatificũ bonum alíi a corpe: alii ab aĩmo: alii ab utroq; ín hoĩe eſſe dixerũt. Vibebant qppe ipſum hoĩem conſtare ex aĩmo et corpe. et ideo ab alterutro iſtoꝝ duorũ: aut ab utroq; bene ſibi poſſe eſſe credebãt: fínali quodã bono quo beati eẽnt: quo cũcta quę agebant referrent: atq; id cũ forent adepti: quo referẽdum eſſet non ultra quęrerent. Vnde illi q dicunt addidiſſe tercíum genꝰ bonoꝝ quod appellat extrínſecus: ſicuti eſt honor: glía: pecunia: et ſiqd huíuſmõi: nõ ſic addiderũt ut fínale eẽt id ẽ ꝓpter ſeipm appetẽdum: ſed ꝓpter aliud bonũ quo eẽt hoc genus bonũ bonis: malũ aũt malis. Ita bonũ hoĩs qui uel ab aĩo uel a corpore: uel ab utroq; expetíuerũt: nihil aliud q̃ ab hoĩe expetendũ eẽ putauerũt. Sed q id appetíuerũt a corpore: a parte hoĩs deteriore: qui uero ab aĩmo a parte meliore: qui aũt ab utroq; a toto homĩe. Síue ergo a parte q̃libet: ſiue a toto hoĩe: non níſi ab homĩe. Nec iſte differẽtię q̃n tres ſunt: ideo tres ſed multas diſſenſiones pꝫoꝝ ſectaſq; fecerũt. qa & de bono corpis & de bono aĩ: et de bono utríuſq; díuerſi díuerſa opínati ſunt. Cedant igr hi omẽs illis pꝫis qui non dixerũt beatũ eſſe hominẽ fruẽtem corpore uel fruentẽ aĩmo: ſed fruẽtem deo: non ſicut corpore uel ſeipo aĩmus: aut ſicut amico amicus: ſed ſicut luce oculus. Si aliquid ab his ad illas ſimilitudínes afferẽdum eſt: quod uel quale ſit: ſi ds ipſe adíuuerit alio loco quantũ per nos fieri poterit apparebit.

Capitulum.ix.

NVnc ſatis ſit cõmemorare Platonẽ determínaſſe fínem boni eſſe ſcdm uirtutem uíuere: et ei ſoli euenire poſſe q̃ noticiam dei habeat & imitationẽ: nec eẽ aliã ob cauſam beatũ. Ideoq; nõ dubitat hoc eẽ philoſophari: amar deũ cuiꝰ natura ſit íncorpalis. Vnde utiq; colligĩ: tunc fore beatum ſtudioſum ſapiẽtię. id enĩ eſt pꝫus cũ frui deo cęperit. Quãuis enĩ nõ contínuo beatus ſit q eo fruit qđ amat: multa. n. amando ea quę amãda non ſunt miſeri ſunt: et miſeriores cũ fruunt: nẽo tamẽ beatus eſt: qui eo qđ amat nõ fruit. Nam & ipi qui res non amãdas amant; non ſe beatos eẽ amãdo putant ſz fruẽdo. Quiſqs ergo fruit eo quod amat: uerũq; et ſummũ bonũ amat: quis eũ beatũ níſi miſerrimus negat? Ipſum aũt uerum ac ſummũ bonũ Plato dicit deũ. unde uult eſſe pꝫm amatorem dei. ut quoniaꝝ pꝫia ad beatam uitã rendit: fruẽs deo ſit brũs qui deũ amauerit. Quicũq; igr pꝫi de ẽo ſummo & uero iſta ſenſerũt: q̃ et rerum creataꝝ ſit effector: et lumẽ cogſcendaꝝ: & bonũ agẽdarũ: q̃ ab illo nob ꝓncipíuꝫ ſit naturę: et ueritas doctrínę: et felicitas uitę. ſiue platonici accõmodatius nuncupentur: ſiue qlibet aliud ſectę ſuę nomen imponant: ſiue trímõ yonici generis qui ín eis pręcipui fuerũt iſta ſenſerínt: ſicut idem Plato & q eũ bene íntellexerit: ſiue etã italici ꝓpter Pytagoram & pytagoreos: et ſi qui forte alii eiuſdem ſententię ín id idem fuerũt: ſiue aliaꝝ quoq; gẽtíuꝫ qui ſapientes uel philoſophi habiti ſunt: athlantici: libici: egiptii: índi: perſe: chaldei: ſcite: galli: hiſpani: aliiq; reperíũtur qui hoc uiderínt ac docuerínt: eos omẽs ceteris añponimus: eoſq; nobis ꝓpínquores fatemur. Quãuis enĩ homo xp̃ianus lr̃is tm̃ ecleſiaſticis eruditus: platõicoꝝ forte nomẽ ignoret: nec utrũ duo genera pꝫoꝝ extenínt ĩ greca lingua yonicoꝝ et italicoꝝ ſciat: non tamen ita ſurdus eſt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in rebus humanis: ut nesciat philosophos uel studiũ sapientię: uel ipam sapientiam profiteri. Cauet eos tamẽ qui ꝑm elemẽta huiꝰ mũdi pħanť: non ꝑm deũ a quo ipse factus est mũdus. Admoneť.n. precepto apostolico: fideliterq; audit qđ dictũ est. Cauete ne qs uos decipiat ꝑ philosophiã et inanem seductioẽm: ꝑm elemẽta mũdi. Deinde ne omẽs tales eẽ arbitreť: audit ab eodem aplo dici de qbusdam: quia qđ notũ est dei manifestũ est in illis: deus.n. illis mãifestauit. Inuisibilia enĩ eius a cõstitutõe mũdi: ꝑ ea quę fcta sunt ĩtellcta conspiciunť. sempiterna quoq; uirtus eiꝰ et diuinitas. Et ubi atheniẽsibus loquẽs; cum rem magnã de deo dixisset: et quę a paucis posset intelligi: ꝙ in illo uiuimꝰ & mouemur et sumus: adiecit & ait: sicut et uestri qdam dixeřt. Nouit sane etiã ipos in qbus errant cauere. Vbi.n. dictum est ꝙ per ea quę facta sunt đs illis mãifestauit intellectu conspiciẽda inuisibilia sua: ibi etiaꝫ dictũ est non illos ipm deũ recte coluisse. qa et aliis rebꝰ qbꝰ nõ oportebat: diuinos honores illi uni tantum debitos detulerũt. qm̃ cognoscẽtes deũ non sicut deũ glorificauerũt aut gr̃as egerunt: sed euanuerũt in cogitatõibus suis: et obscuratũ est insipiens cor eoꝝ. Dicentes enĩ se sapientes esse stulti facti sunt: et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hoĩs: et uolucrũ: et quadrupedũ: et serpentiuꝫ. ubi et romanos & grecos et egiptios: qui de sapiẽtię noĩe gloriati sunt fecit ĩtelligi. Sed de hoc cũ istis postmodũ disputabimus. In quo aũt nobis consentiũt de uno deo huiꝰ uniuersitatis auctore: q nõ solũ sup omĩa corpora est incorpeus: uerũ etiã sup omẽs aĩas incorruptibl̃is: ꝑncipium nostrũ: lumẽ nostrũ: bonũ nostrũ: in hoc eos & ceteris añponimus. Capl'm.x.

HEc si lr̃as eorũ xp̃ianus ignorans: uerbis quę nõ didicit ĩ disputatõe non utitur: ut uel naturalẽ latine: ul' phisicam grece appellet eam ꝑtem in qua de inqsitione naturę tractať: et rõnalem siue logicam ĩ qua queriť quo nã mõ ueritas percipi possit: et moralem uel ethicam in qua de moribus agiť: bonorũq; finibus appetẽdis: maloꝝq; uitandis: ideo nescit ab uno uero deo atq; optimo: et naturaꝫ nobis eẽ qua fcti ad eius imaginẽ sumꝰ: et doctrinam qua eũ nosq; nouerimus: et gr̃am qua illi coherendo beati sumꝰ. Hęc itaq; causa ẽ cur istos ceteris preferamꝰ: quia cũ alii pħi ingenia sua studiaq; contriuerint in reqrendis rerũ causis: et qui nam eẽt modus discendi atq; uiuẽdi: isti deo cognito repperunt ubi eẽnt & causę constitutę uniuersitatis: et lux ꝑcipiendę ueritatis: et fons bibendę felicitatis. Siue ergo isti platõici: siue qcũq; alii q̃rũlibet gentiũ pħi de deo ista sentiunt: nobiscum sentiunt. Sed ideo cum platonicis magis placuit hanc cãm agere: qa eorũ sunt lr̃ę notiores. Nam & greci quorũ lingua in gentibꝰ preminet: eas magna predicatõe celebrařt: et latini ꝑmoti eaꝝ uel excellẽtia uel gl̃ia uel gr̃a: ipas libentiꝰ didicerť: atq; ĩ nr̃m eloquiũ transferẽdo nobiliorẽs clarioresq; fecerunt. Capl'm.xi.

MIrantur aũt qdam nobis in christi gratia sociati: cũ audiũt ul' legunt Platonem de deo ista sensisse: quę multũ cõgruere ueritati nr̃ę religioĩs agnoscũt. Vnde nõnulli putauerũt eũ qñ ꝑrexit in egiptũ Hieremiam audisse ꝓphetam: uel scp̃turas ꝓpheticas in eadem ꝑegrinatõe legisse. quoꝝ qdem opĩonem in qbusdam libris meis posui. Sed diligẽter cõputata tẽpoꝝ ratio quę cronica historia cõtineť: Platonem indicat a tempe quo ꝓpħauit Hieremias: centum ferme annos postea natum fuisse. Qui cum octoginta & unũ uixisset: ab anno mortis eius usq; ad tps quo Ptolomeꝰ rex egipti scp̃turas ꝓpheticas gentis hebreorũ de iudea poposcit:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et per septuaginta uiros hebreos q etiam
grecā linguam nouerāt: interpretandas
habēdasq; curauit: anni ferme reperiunt̄
sexaginta. Quapropter ī illa pegrinatōe
sua Plato nec Ieremiā uider̄ potuit tāto
ante defunctū: nec easdem scp̄turas leger̄
que nondum fuerant in grecam linguam
translate qua ille pollebat: nisi forte quia
fuit acerrimi studii: sicut egiptias ita &
istas p interpretē didicit. nō ut scribēdo
transferret: quod Ptolomeus pro ingenti
beneficio qui regia potestate etiā timeri
poterat meruisse phibet̄: sed ut colloq̄do
quid continerent q̄tum capere potuisset
addisceret. Hoc ut existimet̄ illa suadere
uident̄ indicia: q liber geneseos sic īcipit.
In p̄ncipio fecit deus celū & terrā: terra
aūt erat inuisibilis & incōposita: et tene-
bre erant sup abissum: et spūs dī ferebat̄
sup aquas. In thimeo autem Plato quem
librū de mūdi constitutōe conscp̄sit: deuz
dicit ī illo ope terram p̄mo ignēq; iūxisse.
Manifestū ē aūt q igni tribuit celi locū.
Habet g̊ hec sentētia q̄dam illi9 silitudīez
qua dictū est: in p̄ncipio fecit deus celum
et terram. Deinde illa duo media quibus
interpositis sibimet hec extrema copula-
rent̄: aquā dicit & aerem: unde putat̄ sic
intellexisse qd̄ scp̄tū est: spūs dei ferebat̄
sup aq̄s. Parū q̄ppe actendens quo more
soleat illa scp̄tura appellar̄ spm̄ dei: qm̄ et
aer spūs dr̄: quatuor opinatus elementa
loco illo cōmemorata uideri pōt. Deinde
q Plato dicit amatorē dei eē ph̄m: nihil
sic illis lr̄is sacris flagrat: et maxime illd̄
qd̄ et me plurimū adducit: ut pene assen-
tiar Platonē illoꝝ libroꝝ expertū fuisse:
quod cū ad scm̄ Moysen ita uerba dei per
angelū pferant̄: ut qnerenti qd̄ sit nomen
eius q eū pergere precipiebat ad popl'm
hebreū ex egipto liberandū respondeat̄.
Ego sum qui sum: et dices filiis israel: qui
est misit me ad uos. tanq̄ in eius cōpatōe
qui uere est q̄a incommutabl'is est: ea que
mutabilia facta sunt nō sint. Vehemēter
hoc Plato tenuit & diligētissīe cōmenda-
uit. Et nescio utrū hoc uspiam reperiat̄ in
libris eorū qui ante Platonē fuerant: nisi
ubi dictū est ego sum qui sum: et dices eis
qui est misit me ad uos. Sed undecūq; ille
ista didicerit: siue precedentiū eū ueterū
libris: siue poti9 quō dicit apl's: quia quod
notū est dei manifestū est ī illis: deus enī
illis manifestauit: inuisibilia. n. ei9 a con-
stitutōe mūdi: p ea que fcta sunt ītellcta
conspiciunt̄: sempiterna quoq; ei9 uirtus
et diuinitas: non īmerito me platonicos
ph̄os elegisse: cū q̄bus agam quod in ista
questiōe quam modo suscepimus agit̄ de
naturali theologia. utrū ꝓpter felicitatez
que post mortē futura ē: uni deo an plu-
ribus sacra facere oporteat. Nam utrum
unus deus an plures ꝓpter hui9 uite sint
bona colendi: satis ut estimo exposui.

Ca. xii.

I Deo q̄ppe hos potissimū
elegi: qm̄ de uno deo qui fecit celū &
terram q̄to melius senserūt: tanto ceteris
gloriosiores illustrioresq; habētur: in tm̄
aliis prelati iudicio posterorum: ut cum
Aristotiles Platoīs discipl's uir excellē-
tis ingenii & eloquio Platōi q̄dē impar:
s; multos facile supās: cū sectā pipateticā
condidisset: q deābulans disputare con-
sueuerat: plurimosq; discipulos preclara
fama excellēs: uiuo adhuc preceptore in
suā heresim congregasset. Post mortem
uero Platoīs Eusippus sororis ei9 filius:
et Xenocrates dilectus eius discipulus ī
scolā eius que achademia uocabat̄ eidem
successissent: atq; ob hoc & ipi et eoꝝ suc-
cessores achademici appellarent̄: recen-
tiores tamē ph̄i nobilissimi quibus Plato
sectādus placuit: noluerunt se dici pipā-
teticos aut achademicos: s; platōicos. Ex
q̄bus sunt ualde nobilitati greci: Plotin9:
Iamblicus: Porphirius. In utraq; autem
lingua id ē et greca & latina: Apuleius
affer extitit pl'onicus nobilis. Sed hi oēs

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et cęteri eiuſmodi & ipſe Plato: diis plurimis eſſe ſacra facienda putauerũt.

QVanq̃ ergo a nobis Cap.xiii. & in aliis multis rebus magniſq; diſſẽtiant: in hoc tamẽ qd̃ mõ poſui: quia neq; pua res eſt & inde nunc quęſtio eſt: ꝑmum ab eis quęro qbus diis iſtũ cultuz exhibẽdũ arbitrentẽ: utrũ bonis an malis: an & bonis et malis. Sed de hoc habem⁹ ſententiam Platonis dicentis: omẽs deos bonos eſſe: nec eſſe oĩno ullũ deoꝝ malũ. Conſeq̃ns eſt igr̃: ut bonis hęc exhibenda intelligantẽ. Tunc enĩ diis exhibentẽ: qm̃ nec dii erũt ſi boni non erũt. Hoc ſi ita ẽ: nam de diis qd aliud decet credere? Illa ꝑfecto uacuaẽ opio: qua nõnulli putant deos malos ſacris placãdos eẽ ne ledãt: bonos aũt ut adiuuent inuocãdos. Mali enĩ nulli ſunt dii. bonis porro debitus ut dicũt honor ſacroꝝ ẽ deferẽdus. Qui ſũt ergo illi qui ludos ſcenicos amant: eoſq; diuinis rebus adiũgi & ſuis honoribus flagitant exhiberi: quorum uis non eos indicat nullos: ſed iſte affectus nimirum indicat malos? Quid. n. de ludis ſcenicis Plato ſenſerit notũ eſt: cũ poetas ipſos q; tã indigna deoꝝ maieſtate atq; bonitate carmia cõpoſuerũt: cenſet ciuitate pellendos. Qui ſunt igiẽ iſti dii: qui de ſcenicis ludis cũ ipo Platone cõtendũt? Ille qppe nõ patiẽ deos falſis crimibus infamari: iſti eiſdem crimib⁹ ſuos honores celebrari iubent. Demiq; iſti cũ eoſdẽ ludos inſtaurari pręcipent: poſcentes turpia etiã maligna geſſerunt. Tito Latino auferentes filiũ: et imictẽtes morbũ q; eoꝝ abnuiſſet imperiũ. eũq; morbũ retrahentes cũ iuſſa compleſſet. Iſte autẽ illos nec tam malos timẽdos putat: ſz ſuę ſententię robur conſtantiſſie retinens: oẽs poetaꝝ ſacrilegas nugas qbus illi per imundinę ſonetatem oblectantẽ: a pplo bene inſtituto remouere non dubitat. Hunc aũt Platonẽ quẽ iam in ſecũdo libro cõmẽoraui: iter ſemidos Labeo ponit. Qui Labeo numina mala uictimis cruentis atq; huiꝰmõi ſupplicamonibus placari exiſtimat: bona ũ ludis et talibus q̃ſi ad lęniam ptinẽtibus reb⁹. Quid ẽ g̃ q; ſemideus Plato: nõ ſemideis ſed deis et hoc bonis illa oblectamẽta qa iudicat turpia tam conſtanter audet auferre: q ſane dii refellunt ſniam Labeonis. nam ſe in Latio non laſciuos tantũ atq; ludibundos: ſed etiam ſeuos terribileſq; monſtrarunt. Exponant ergo nobis iſta platonici q omẽs deos ſcdm auctoris ſui ſententiã bonos et honeſtos & uirtutib⁹ ſapientũ eſſe ſonos arbitrantẽ: aliterq; de ullo ꝺoꝝ ſentiri nefas hñt. Ca.xiiii.

EXponimus inquiũt. Actente igiẽ audiamus. Omĩm inqũt aialium in qbus eſt aĩa rõnalis triptita diuiſio ẽ. in deos: hoies: dęmones. Dii excelſiſſim locũ tenẽt: hoies infimũ: dęmoes mediũ. Nam ꝺoꝝ ſedes in cęlo eſt: hoĩm i terra: in aere dęmonũ. Sicut eis diuerſa dignitas eſt locoꝝ: ita etiaz naturarũ. Proinde dii ſunt hoĩbus dęmõib⁹q; ponores: hoies ũ infra deos et dęmones conſtituti ſunt: ut elemẽtoꝝ ordine ſit differentia meritoꝝ. Dęmones igr̃ medii: q̃ admodũ diis q̃b⁹ inferius habitãt poſtponẽdi: ita hoĩbus qbus ſupius pręferendi ſunt. Habent enĩ cũ diis cõmunem imortalitatem corpoꝝ: aĩoꝝ aũt cũ hoĩb⁹ paſſioẽs. Quapropter non eſt mirũ inquit ſi etiã ludoꝝ obſcenitatibus & poetaꝝ figmẽtis delectantur: quãdo qdẽ & hũanis capiunt̃ affectib⁹: a qbus dii longe abſunt. et modis oĩbus alieni ſunt. Ex q̃ colligiẽ Platonẽ poetica deteſtando & prohibendo figmenta: non deos q omẽs boni & excelſi ſunt priuaſſe ludoꝝ ſcenicoꝝ uoluptate: ſed dęmones. Hęc ſi ita ſunt: quę licet apud alios quoq; reptanẽ: Apuleius tamẽ platõicus maudarenſis de hac re ſolũ unũ ſcripſit librum: cuiꝰ titulũ eſſe uoluit de deo Socratis. ubi diſſerit et exponit ex quo geneẽ numinũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

numen sibi Socrates habebat adiũctum et amicitia q̃dam conciliatũ: a quo ꝑhibeꝛ̃ solitus admoneri ut desisteret ab agẽdo: quãdo id quod agere uolebat nõ ꝓspere fuerat euẽturꝝ. Dicit enĩ aptissĩe & copiosissime asserit: nõ illũ deũ fuisse ſ3 dẽonez. diligenti disputatõe ꝑtractãs istã Platoĩs de deoꝝ sublimitate: et hoĩm hũilitate: et dẹmonũ medietate sententiã. Hẹc ergo si ita sunt: quonã modo ausus ẽ Plato etiaꝫ si non diis quos ab oĩni hũana cogitatiõe semouit: certe ipsis dẹmõibꝰ poetas urbe pellendo auferre theatricas uoluptates. nisi qa hoc pacto admonuit aĩm hũanũ: quãuis adhuc ĩ his moribũdis membris positum pro splẽdore honestatis impura dẹmonum iussa contempnere: eorũq; immunditiam detestari? Nam si Plato hẹc honestissime arguit & ꝓhibuit: profecto dẹmoẽs turpissĩe poposcerũt atq; iusserũt. Aut ergo fallitur Apuleius et nõ ex isto genere numinũ habuit amicũ Socrates: aut contra se sentit Plato: modo dẹmoẽs honorando: modo eoꝝ delitias a ciuitate bene morata remouendo: aut nõ est Socrati amicitia dẹmonis gratulanda: de q̃ usq; adeo & ipe Apuleius erubuit: ut de deo Socratis prẹnotaret librum: quem scd̃m suã disputationem qua deos a dẹmõibus tã diligenter copioseq; discernit: non appellare de deo ſ3 de dẹmõe Socr̃tis debuit. Maluit aũt hoc in ipsa disputatione: q̃ in titulo libri ponere. Ita.n.ꝑ sanã doctrinã quẹ hũanis rebus illuxit oẽs ul' pene oẽs dẹmonũ nomẽ exhorrent: ut quisqs ante disputationẽ Apulei qua dẹmonũ dignitas cõmendatur: titulum libri de dẹmõe Socratis legeret: nequaq̃ illũ hoĩem sanũ fuisse sentiret. Quid aũt etiã ipe Apuleiꝰ qd̃ in dẹmõibus laudaret inuẽit: prẹter subtilitatẽ & firmitatem corporũ: et habitatioĩs altiorẽ locũ? Nã de moribꝰ eoꝝ cũ de oĩbꝰ generaliter loquẹretur: nõ solũ nihil boni dixit: sed etiaꝫ plurimũ mali. Deniq; lc̃to illo libro: ꝓrsus nemo miraꝛ̃ eos etiã scenicã turpitudinẽ in rebꝰ diuĩs habere uoluisse: et cũ d̃os se putari uelint deoꝝ crimĩbꝰ oblectari potuisse. et qdqd in eoꝝ sacris obscena solẽnitate seu turpi crudelitate uel ridetur uel horretur: eoꝝ affectibus cõuenire. Caplm̃.xv.

QVamobrem absit ut ista cõsiderãs aĩmus ueraciter religiosus et uero deo subditus: ideo arbitreꝛ̃ dẹ̃ones seipõ eẽ meliores ꝙ habeant corpora meliora. Alioqn multas sibi et bestias prẹlaturus est: quẹ nos & acrimonia sensuũ: et motu facillimo atq; cẹlerrimo: et ualẽtia uiriũ: et ãnosissĩa firmitate corꝑm uincũt. Quis hoĩm uidẽdo ẹq̃biꝛ̃ aquilis et uulturibꝰ? Quis odorando cãibus? Quis uelocitate leporibus: ceruis: oĩnibus auibus? Quis multũ ualendo leõibꝰ et elephãtibꝰ? Quis diu uiuendo serpẽtibus: qui etiã deposita tunica senectutẽ deponere atq; ĩ iuuẽtutẽ redire perhibentur? Sed sicut his oĩbus ratiocinãdo & intelligendo meliores sumus: ita etiam dẹmõibus bene & honeste uiuẽdo meliores esse debemus. Ob hoc.n. & ꝓuidentia diuina eis qbus nos cõstat esse potiorẽs data sunt quẹdã potiora corpoꝝ munera: ut illd̃ quo eis prẹminemꝰ: etiã isto modo nobis cõmendareꝛ̃ multo maiore cura excolẽdũ eẽ q̃ corpꝰ: ipamq; excellẽtiam corꝑalem quã dẹmones hẽre noscemus: prẹ bonitate uitẹ qua illis añponimur contẽpnere discerem9: habituri & nos ĩmortalitatẽ corporum: non quaꝫ supplitioꝝ ẹternitas torquẹat: sed quam puritas prẹcedat animoꝝ. Iam uero de loci altitudĩe: ꝙ dẹmoẽs in aere nos autẽ habitamꝰ ĩ terra: ita ꝑmoueri ut hinc eos nobis esse prẹponẽdos existimemus: oĩo ridiculũ est. Hoc enĩ pacto nobis et oĩnia uolatilia prẹponimus. At.n. uolatilia cũ uolãdo fatigant̃: uel reficiẽdum alimẽtis corpꝰ habẽt: terrã repetũt. uel ad reqem: uel ad pastũ: qd̃ dẹ̃ones inqũt nõ fatiũt.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

·VIII·

Nūqd ergo placet eis ut uolatilia nobis: dęmoēs aūt etiā uolatilibus antecellant? Quod si demētissīm est opinari: nihil est qđ de habitatōe supioris elementi dignos esse dęmoēs existimemus: qbus nos religioīs affectu subdere debeam9. Sicut.n. fieri potuit: ut aereę uolucres terrestrib9 nobis non solū non pręferant̄: uerū etiaz subiciant̄ ꝓpter rationalis aīę quę in nob̄ est dignitatem: ita fieri potuit ut dęmoēs q̄uis magis aerei sint terrestribus nobis: nō ideo meliores sint quia est aer q̄ terra supior: sed ideo eis hoīes pręferēdi sunt: qm̄ spei pioꝝ hoīum nequaq̄ illoꝝ desperatio comparanda est. Nam & illa ratio Platonis qua elementa q̄tuor ꝓportione cōtexit atq; ordīat: ita duob9 extremis: igni mobilissīo & terrę immobili media duo aerem & aquam interserens: ut q̄to aer est aquis & aere ignis: tanto et aquę superiores sint terris: satis nos admonet aīaliū merita non pro elemētoꝝ gradib9 extimare. Et ipse qppe Apulei9 cū cęteris terrestre aīal hoīem dicit. qui tamē longe pręponit̄ aīalibus aq̄tilibus: cū ip̄as aq̄s terris pręponat Plato. ut intelligam9 nō eūdem ordinem tenēdū̄m cū agit̄ de meritis aīarū: q uidetur ordo eē in gradib9 corpoꝝ. sed fieri posse ut inferius corpus aīa melior inhabitet: deteriorq; supius.

De morib9 g̊ dęmonū Cap. xvi.

cū idem platōicus loquęret̄: dixit eos eisdem qbus hoīes aīmi ꝑturbatiōib9 agitari: irritari iniuriis: obseqis donisq; placari: gaudere honoribus: diuersis sacrorum ritibus oblectari: et ī eis si quid neglectum fuerit cōmoueri. Inter cętera etiam dicit ad eos pertinere diuinatioēs augurū: aruspicum: uatū: atq; somnioꝝ. ab his q̊q; eē miracula magoꝝ. Breuiter aūt eos diffiniens ait. Dęmoēs eē genere aīalia: aīmo passiua: mēte rōnalia: corpe aerea: tempore ęterna. Hoꝝ uero quiq;: tria p̄ora illis eē quę nobis: quartū ꝓp̄ū: q̄rtum eos cum diis habere cōmune. Sed uideo triū supioꝝ quę nobiscum habent: duo etiā cū diis hr̄e. Aīalia qppe eē dicit et deos: sua cuiq; elemēta distribuens. In terrestrib9 aīalibus nos posuit: cū cęteris quę in terra uiuūt & sentiūt: in aq̄tilibus pisces et alia natatilia: in aereis dęmoēs: in ęthereis deos. Ac per hoc ꝙ dęmones genere sunt aīalia: non solū eis cū hōibus uerū etiaz cum diis pecoribusq; cōe est: ꝙ mente rōnalia cū diis et hōibus: ꝙ tempe ęterna cū diis solis: ꝙ animo passiua cum hōibus solis: ꝙ corpe aerea ipsi sunt soli. Proinde ꝙ genere sunt animalia non est magnū: quia hoc sunt et pecora: ꝙ mente rōnalia non est supra nos: qa sum9 et nos: ꝙ tempe ęterna: qd boni est si nō beata? Melior est.n. tempalis fęlicitas: q̄ misera ęternitas. ꝙ aīo passiua: quō supra nos ē quādo & nos hoc sumus: nec ita esset nisi miseri essemus? Quod corpe aerea quāti extimādum est: cū om̄i corpi pręferat̄ aīę qualiscūq; natura? Et ideo religioīs cult9 qui debetur ex aīmo: nequaq̄ debetur ei rei quę aīo est inferior. Porro si inter illa quę dęmonū esse dicit ānumeraret ūtutē: sapientiam: fęlicitatem: et hęc eos diceret habere cū diis ęterna atq; coīa: profecto aliqd diceret exoptādū magniq; pēdendū. nec sic eos tn̄ ꝓpter hęc tāq̄ deū colere deberemus: s; potius ip̄m a quo hęc illos accepisse nossem9. Quāto min9 nūc honor̄ diuino aerea digna sunt aīmalia: ad hoc rōalia ut misera eē possīt: ad hoc passiua ut misera sint: ad hoc ęterna ut miseriam suam finire non possint? Quapropter ut omictam cętera & hoc solum ꝑtractem ꝙ nobiscū dęmones dixit habere cōe id est aīmi passioēs: si om̄ia q̄tuor elemēta suis aīalibus plena sunt: īmortalibus ignis et aer: mortalibus aqua & terra: quęro cur aīmi dęmonum passionū turbelis et tempestatibus agitent̄. Perturbatio.n. ē quę gręce pathos dr̄: unde illa uoluit uocare

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aīmo passiua: qa uerbū de uerbo pathos passio diceret̄: motus aīmi contra rōnem. Cur ergo sunt ista in aīs dęmonū: quę in pecoribꝰ non sunt? Quoniā si qd ī pecore simile appet non est ꝑturbatio: qa non est contra rōnem qua pecora carēt. In hōibꝰ autē ut sint istę perturbationes: facit hoc stulticia aut miseria. nondū enī sumus in illa ꝑfectōe sapię beati: quę nobis ab hac mortalitate liberatis ī fine promictitur. Deos uero ideo dicūt istas ꝑturbationes non ꝑpeti: quia nō solū ęterni uerū etiam beati sunt. Easdem qppe aīas rōnales etiā ipos hēre ꝑhibent: ſ ab omī labe ac peste purissimas. Quāobrem si ꝓpterea dii nō ꝑturbant̄ ꝙ aīalia sunt beata non misera: et ꝓpterea pecora nō ꝑturbant̄: ꝙ aīalia sunt quę nec beata possunt eē nec misera: restat ut dęones sicut hoīes ideo ꝑturbētur: ꝙ aīalia sunt non beata sed misera.

Qva igr̄ insipientia Cap. xvii.

Quel potius amētia ꝑ aliq̄ religionē dęonibus subdunt̄: cū ꝑ ueram religionē ab ea uiciositate ī qua illis sumus similes liberemur? Cum enī dęmoēs quod & iste Apuleius quāuis eis plurimū parcat & diuinis honoribus dignos censeat: tamē cogit̄ cōfiteri ut ira instigent̄: nobis uera religio ꝑcipit ne ira instigemur: ſ ei potiꝰ resistamus. Cum dęones donis inuitent̄: nobis uera r̄ligio pręcipit ne cuiq̄ donoꝝ acceptōe faueamus. Cum dęones hōribꝰ mulceant̄: nobis uera religio pręcipit ut talibus nullo mō moueamur. Cū dęones quorūdā hoīm osores quorūdā amators sint: non prudenti tranqlloq; iuditio ſ ut ipse aīo appellat passiuo: ipsa nobis uera religio pręcipit ut inimicos nostros etiaꝫ diligamus. Postremo oēm motū cordis et salū mentis: oēsq; turbelas & tēpestates aī qbus dęones estuare atq; fluctuar̄ asserit: nos uero religio deponere iubet. Quę ḡ causa ē nisi stulticia errorq; miserabilis: ut ei te fatias uenerando hūilem: cui te cupias uiuēdo dissimilē: et religiōe colas quem imitari nolis: cum religionis summa sit imitari quē colis? Ca. xviii.

Srustra igr̄ eis Apuleius & qcunq; ita sentiūt hunc detulit honorē: sic eos in aere medios inter ęthereum celuꝫ terramq; constituens: ut qm̄ nullus deus miscetur hōi qd Platonē dixisse ꝑhibent: isti ad deos ꝑferant pręces hoīm: et inde ad hoīes impetrata quę poscūt. Indignū enī putauerunt q ista crediderūt misceri hoīes diis: et deos hōibus. dignum autē misceri dęmones & diis et hōibus. hinc petita q assignent: inde concessa q apportent. ut uidelicet homo castus & ab artiū magicarū scelerib9 alienus: eos patronos adhibeat per quos illū dii exaudiāt: qui hęc amāt quę ille non amādo fit dignior: quē facilius et libentius exaudir̄ debeāt. Amant qppe illi scenicas turpitudines: quas non amat pudicitia. Amāt in malefitiis magoꝝ mille nocendi artes: quas non amat innocētia. Ergo & pudicitia et innocētia si qd a diis impetrare uoluerit: nec poterit suis meritis n̄ suis īteruēientibus īimicis: nō ē ꝙ ista poetica figmēta et theatrica ludibria iustificare conet̄. Habemus contra ista magistrū eoꝝ & tantę apd̄ eos auctoritatis Platonem: si pudor hūanus ita de se male meretur: ut nō solū diligat turpia: uerū etiā diuītati existiet grata. Capitulum .xix.

Porro aduersus magicas artes: de qbus quosdam nimis infęlices & nimis impios etiā gloriari libet in nomīe dęonuꝫ: ipam publicā lucem testē citabo. Cur enī tam grauiter ista plectunt̄ seueritate legū: si opa sunt numinū colēdoꝝ? An forte istas leges xp̄iani instituerūt: qbus artes magicę puniunt̄: ſm quē aliū sensum. nisi ꝙ hęc malefitia generi hūano pernitiosa eē non dubium est? Ait poeta clarissimꝰ. Testor cara dos: et te germana: tuūq;. Dulce caput: magicas in uitā

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

accingier artes. Illud etiã quod alio loco de his artibus dicit. Atq; satas alio uidi traducere messes. Eo q̃ hac pestifera sceleratacq; doctrina: fructus alieni in alias terras trãsferri ꝑhibent̃: nõne ĩ duodeciꝫ tabulis id est romanoꝝ antiqssĩs legibus Cicero cõmemorat eẽ conscriptũ: et ei qui hoc fecerit supplitiũ constitutũ? Postrẽo ipẽ Apuleius nunqd apd̃ iudices x̃anos de magicis artibus accusatus est? Quas utiq; sibi obiectas si diuinas & pias esse nouerat: et diuinarũ potestatũ operibus congruas: non solũ eas confiteri debuit: sed etiã ꝓfiteri: leges culpans poti⁹ q̃bus hęc ꝓhiberent̃ & damnanda putarẽtur: quę hr̃i miranda et uenerãda oporteret. Ita.n. ul' sententiã suã ꝑsuaderet iudicib⁹: uel si illi scd̃m iniquas leges sapent: eũq; talia prędicãtem atq; laudantem morte multarent. digna aĩę illius demoẽs dona repẽderent. pro quoꝝ diuinis operibus prędicãdis hũanam uitã sibi adimi non timerẽt. Sicut martires nostri cũ eis pro crimĩe obiceretur christiana religio: qua nouerant se fieri saluos & gloriosissimos in ęternũ: non eã negando tꝑales pęnas euadere delegerũt: sꝫ potius confitendo: profitendo: prędicãdo: et pro hac om̃ia fideliter fortiterq; tolerando: et cum pia securitate moriẽdo: leges q̃b⁹ ꝓhibebant̃ erubescere compulerũt. mutariq; fecerũt. Huius aũt ph̃i platonici copiosissima & disertissĩa extat or̃o: qua crimen artium magicarum a se alienũ esse defendit: seq; aliter non uult innocẽtem uideri: nisi ea negando quę nõ possũt ab innocẽte commicti. At oĩa miracula magoꝝ quos rc̃te sentit esse damnãdos: doctrinis fiunt & opibus dęonuꝫ: quos uiderit cur censeat honorandos esse: necessarios eos asserens ꝑferendis ad deos nr̃is pręcibus: quoruꝫ debem⁹ opa deuitare si ad deũ uerũ p̃ces nostras uolumus ꝑuenire. Deinde quęro quales pręces hoĩm diis bonis ꝑ dęmoẽs allegari putat. magicas an licitas. Si magicas: nolũt tales. si licitas: nolũt ꝑ tales. Si aũt peccator pęnitens pręces fundit: maxĩe si aliquid magicum admisit: ita ne tandem illis intercedentib⁹ accipit ueniã: q̃bus ĩpellentib⁹ aut fauẽtibus se cecidisse plangit in culpam? An & ipi dęmoẽs ut possint pęnitẽtibus mereri indulgẽtiam: p̃ores agũt q̃ eos decepint pęnitẽtiam? Hęc nemo unq̃ de dęmõibus dixit. Quia si ita esset: nequaq̃ sibi auderent diuinos honores expeter̃: q̃ pęnitẽdo desiderarẽt ad gr̃am uenię ꝑuẽire. Ibi.n. ẽ detestãda suꝑbia: hic hũilitas miserãda. Ca.xx.

ATenĩ urgẽs causa et artissĩa cogit dęones medios inter d̃os et hoĩes agere: ut ab hõibus auferant desiderata: et ad eos referant ĩpetrata. Quę nã tandẽ causa ẽ ista: et q̃ta necessitas? Quia null⁹ deus inquiũt miscetur hõi. Pręclara igit̃ sanctitas d̃i quę non miscet̃ hõi pęnitenti supplicanti: et miscetur dęmõi arrogãti: Non miscetur hõi confugiẽti ad diuĩtatẽ: & miscetur dęmoni fingẽti diuinitatem. Non miscet̃ hõi petenti indulgentiam: et miscetur dęmõi suadenti nequitiam. Non miscet̃ hõi ꝑ ph̃ophicos libros poetas de bene instituta ciuitate pellenti: et miscetur dęmõi a p̃ncipib⁹ et pontificibus ciuitatis per scenicos ludos poetaꝝ ludibria req̃renti. Non miscet̃ hõi d̃oꝝ crimĩa finger̃ prohibenti: et miscet̃ dęmõi se falsis d̃oꝝ criminibus oblectanti. Non miscetur hõi magoꝝ scelera iustis legibus punienti: et miscet̃ dęmoni magicas artes docenti & ĩplenti. Non miscet̃ hõi imitationẽ dęonũ fugienti: et miscet̃ dęmõi deceptionẽ hoĩs aucupanti. Sed nimirũ tantę hui⁹ absurditatis & indig̃tatis ẽ magna necessitas: q̃ scilicet deos ęthereos hũana curantes q̃d terrestres hoĩes agerent utiq; lateret: nisi dęmones aerei nuntiarent: quoniam ęther longe a terra est alteq; suspẽsus: aer uero ętheri terręq; cõtiguus. O mirabileꝫ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sapiaz. Quid aliud de diis istis sentiūt q̄s oēs optimos uolūt: n̄ eos & hūana curar̄ ne cultu uideant̄ indigni: et ꝓpter elemē-torū distantiā hūana nescire: ut credant̄ dēones necessarii: et ob hoc etiā ipi putēt̄ colendi: ꝑ quos dii possint et q̄d in rebus hūanis agatur addiscere: et ubi oportet hōibus subuenire? Hoc si ita est: diis istis bonis magis notus ē dęmon per corpus uicinum: q̄ homo per aīm bonū. O multū dolenda necessitas: an potiꝰ irridenda uel detestāda uāitas: ne sit uana diuītas. Si .n. aīo ab obstaclō corpis libero aīm nr̄m dii uidere possunt: non ad hoc dęmōibus indigent nuntiis. Si autē aīmoꝝ inditia corpalia: q̄lia sunt uultus: locutio: motꝰ: per corpus suū ętherei dii sentiūt: et inde colligūt q̄d etiā dęmoēs nuntient: possūt et mēdatiis dęmonū decipi. Porro si d̄oꝝ diuītas a dęmōibꝰ falli non pōt: ab eadez diuinitate q̄d agimus non pōt ignorari.

Cap. xxi.

VEllem aūt mihi isti dicerent: utrū diis dēones nūtia-uerint de crimibus deoꝝ poetica Platōi displicere figmēta: et sibi ea placere cęla-uerint: an utrūq; occultauerint: deosq; eē maluerint totius rei huius ignaros: an utrunq; indicauerint: et religiosam erga deos Platonis prudentiā: et in deos īiu-riosam libidinem suā: an sententiā q̄dem Platoīs qua noluit d̄os ꝑ impiā licentiaz poetarū falsis crimibus infamari: ignotā diis eē uoluerint: suā ū nequitiā q̄ ludos scenicos amant q̄bus illa deoꝝ dedecora cęlebrantur: prodere non erubuerint. uel timuerint. Hoꝝ q̄tuor quę interrogādo proposui quodlibet eligant: et ī quolibet eorū quantū mali de diis bonis opinent̄ actēdant. Si enī p̄mū elegerint: cōfessuri sunt non licuisse diis bonis habitare cum bono Platōe: qn̄ eoꝝ iniurias ꝓhibebat: et habitasse cū dęmōibꝰ malis: q̄ndo eorū iniuriis exultabant: cum dii boni hoīem bonū longe a se positū non nisi per malos dęmones nossent: quos sibi uicinos nosse non possent. Si aūt secundū elegerint: et utrūq; occultatū a dęmonibꝰ dixerint: ut dii oīo nescirent & Platoīs religiosissimā legem: et dēonū sacrilegā delectationem: q̄d in rebus hūanis ꝑ internūtios dēones dii nosse utiliter possūt: q̄ndo illa nesciūt quę in honorem deoꝝ bonoꝝ ꝑ religionē bonoꝝ hoīum cōtra libidinem malorum dēonū decernunt̄? Si ū tertiū elegerint: et non solum sententiā Platonis deorum iniurias ꝓhibentē: sz etiā dęmonū neq̄tiā deoꝝ iniuriis exultantē: ꝑ eosdē dēones nūtios diis innotuisse respōderint: et hoc nūtiare est an insultare? Et dii utrūq; sic audiūt: sic utrūq; cognoscūt: ut non solū malignos dēones deoꝝ dignitati et Pla-tonis religioni contraria cupientes atq; facientes: a suo accessu nō arceant: sz etiā per illos malos ꝓpinquos Platoni: bono longinquo dona transmictant. Sic .n. eos elementoꝝ q̄i catena series colligauit: ut illis a q̄bus criminant̄ coniungi possint: huic a quo defēdunt̄ non possint. utrūq; scientes: sed aeris & terrę pondera trans-mutare non ualentes. Iam q̄d reliquū est si quartū elegerint: peius ē cęteris. Quis enī ferat si poetaꝝ de diis immortalibus criminosa figmēta: et theatroꝝ indigna ludibria: suamq; ī his oībus ardētissimā cupiditatē: et suauissimā uoluptatez diis dēones nūtiauerūt: et q̄ Plato ph̄ophica grauitate de optima republica hęc om̄ia censuit remouenda tacuerunt: ut iam dii boni per tales nūtios nosse cogant̄ mala pessimoꝝ: nec aliena sz eorūdem nūtioꝝ: atq; his contraria non sinant̄ nosse bona ph̄ophoꝝ: cū illa sint in iniuriam: ista in honorem ipsoꝝ deoꝝ?

Caplm. xxii.

QVia igr̄ nihil istoꝝ q̄tuor eligēdū est: ne in quolibet eoꝝ de diis tam male sentiat̄: restat ut nullo m̄ credendū sit q̄d Apuleius ꝑsuadere nitit̄. Et q̄cunq; alii ph̄i sunt eiusdē sentētię: ita eē medios

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dęmones inter deos & homines: tanquā internūtios & interpretes qui hinc ferāt petitioēs nr̄as: inde referant res a nobis petitas: sed esse spūs nocēdi cupidissīos: a iustitia penit⁹ alienos: supbia tumidos: inuidentia liuidos: fallatia callidos. qui in hoc qdem aere habitant: qa de cęli superioris sublimitate deiecti: merito irregressibil' transgressioīs in hoc sibi cōgruo uelut carcere prędamnati sunt. Nec tam̄ qa supra terram & aquas aeri locus est: ideo et ipi sunt meritis supiores hōibus: qui eos non terreno corpore: sz electo in auxiliū deo uero pia mēte facillīe supāt: sz multis plane pticipatiōe uerę religioīs indignis: tanq̄ captis subditisq; dn̄ant̄. quoꝝ maxīę parti mirabilibus & fallacibus signis siue fc̄toꝝ siue prędicatoꝝ: deos se esse psuaserūt. Quibusdā ū uicia eoꝝ actentius & diligentius intuētibus: non potuer̄t psuadere ꝙ dii sint: atq; ideo inter deos & hoīes internūtios ac benefitioꝝ interpretatores se eē finxerūt. Si tamen non istū saltem honorem hoīes eis deferendū putarūt: qui illos nec d̄os esse credebāt qa malos uidebant. Deos aūt omēs bonos uolebant: nec audebant tam̄ oīo īdignos dicere honore diuīo: maxīe ne offenderent pplos a qbus eis cernebāt inueterata supstitōe per tot sacra et tēpla seruiri. Capitulum .xxiii.

NAm diuersa de illis Hermes ęgiptius quem Trimegistū uocāt scp̄sit & sensit. Apuleius qdē deos illos negat. sz cū dicit ita inter hoīes deosq; q̄dam medietate uersari: ut hōib⁹ apud ip̄os deos necessarii uideant̄: cultū eoꝝ a supnoruz deoꝝ religiōe non sepat. Ille aūt ęgiptius alios dicit a summo deo factos: alios ab hōibus. Hoc q audit sicut a me positū est: putat dici de simulacris quia opera sunt manuū hoīm. At ille uisiblīa et cōtrectabilia simulacra uelut corpora deorum eē asserit. inesse autē his quosdam spiritus inuitatos: q ualeāt aliqd siue ad nocendū siue ad desideria eoꝝ nōnulla cōplenda: a qbus eis diuini honor̄s & cult⁹ obseqa deferunt̄. Hos ergo spūs īuisibiles p artē q̄ndam uisibilib⁹ rebus corpalis materię copulare: ut sint quasi aīata corpora illis spiritib⁹ dicata & subdita simulacra: hoc esse dicit deos facere: eamq; magnam & mirabilem deos faciendi accepisse homīs potestatem. Huius ęgiptii uerba sicut in nr̄am linguā interpretata sunt ponam⁹. Et qm̄ de cognatōe inqt & cōsortio hoīm deorūq; nobis indicit̄ sermo: potestatem hoīs o Asclepi uimq; cognosce. Dominus inquit & pater: uel qd̄ est summū: d̄s ut effector est deoꝝ cęlestiū: ita homo fc̄tor est deoꝝ q ī templis sunt: hūana ꝓximitate contenti. Et paulopost. ita hūanitas inqt semp memor naturę et originis suę: in illa diuinitatis imitatione pseuerat: ut sicuti pater ac dn̄s ut sui similes eēnt d̄os facit ęternos: ita hūanitas deos suos ex sui uultus similitudīe figuraret. Hic cum Asclepius ad quē maxime loquębatur ei respondisset atq; dixisset: statuas dicis o Trimegiste? Tu uero ille statuas inqt o Asclepi uates. quatenus tu ipse diffidas. statuas aīatas sensu & spū plenas: tātaq; faciētes & talia: statuas futuroꝝ p̄scias: ea quę forte uates oīs ignoret in multis et uariis reb⁹ prędicentes: imbecillitates hōibus facientes easq; curantes: tristitiaz lętitiāq; ꝓ meritis. An ignoras o Asclepi ꝙ ęgiptus imago sit celi: aut ꝙ est uerius translatio aut descensio oīm quę gubnant̄ atq; exercent̄ in cęlo: ac sic dicendum est uerius: terra nr̄a mūdi totius ē templū? Et tamē qm̄ pręscire oīa prudentē decet: illud uos ignorare fas non est: futuꝝ tps est: cū appeat ęgiptios incassum pia mēte diuītati sedulā religionē seruasse. Deinde multis uerbis Hermes hunc locū exeqt̄. in quo uidet̄ hoc tempus prędicere: quo x̄ana religio q̄to ē ueratior atq; sanctior:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tanto uehemeną & liberiꝰ cuncta fallaria figmẽta ſubuerit. ut grauia ueriſſimi ſaluatoris liberet hominẽ ab his diis quos facit homo: et ei deo ſubdat a quo factus eſt homo. Sed cũ Hermes iſta prędicit: uelut amicus eiſdem ludificatiõib9 dę̃onũ loquit̃. nec x̌anũ nomẽ euidẽter exp̃mit: ſed tanq̃ ea tollerent̃ atq; delerent̃: quoꝝ obſeruatõe cęleſtis ſimilitudo cuſtodiret̃ in ęgipto. ita hęc futura deplorãs: luctuoſa quodammodo prędicatiõe teſtatur. Erat enī de his de q̃bus dicit apoſtolus: q̃ cognoſcentes deũ non ſicut deũ glorificauerũt aut gr̃as egerũt: ſed euanuerunt in cogitatõibus ſuis: et obſcuratũ eſt inſipiens cor eoꝝ. dicentes enī ſe eẽ ſapiẽtes ſtulti facti ſunt. Et imutauerunt gloriam incorruptibilis dei in ſilitudinẽ imaginis corruptibilis hoīs. et cętera quę cõmẽorar̃ longũ eſt. Multa q̃ppe talia dicit de uno uero deo fabricatore mũdi: q̃lia ueritas hẽt. Et neſcio quõ illa obſcuratiõe cordis ad iſta delabitur: ut diis quos cõfitetur ab hõibus fieri ſemp uelit hoīes ſubdi: & hęc futuro tempe plangat auferri. quaſi quicq̃ ſit infęlicius hoīe cui ſua figmenta dominant̃: cũ ſit facilius fieri deos colẽdo quos fecit ne ipſe ſit homo: q̃ ut per eius cultũ dii eſſe poſſint quos fecit hõ. Ciuis enī fit ut hõ in honore poſitus pecoribus non intelligens compareẽ: q̃ ut operi dei ad eius imaginẽ facto id eſt ipi hõi opus hoīs pręferat̃. Quapropter merito homo deficit ab illo qui eũ fecit: cũ ſibi pręficit ipſe quod fecit. Hęc uana: deceptoria: piniioſa: ſacrilega: Hermes egiptius quia tempus quo auferrent̃ uenturum ſciebat dolebat: ſed tam impudenter dolebat: q̃ imprudenter ſciebat. Non enī hoc ei reuelauerat ſpūs ſcūs ſicut ꝑphis ſanctis: qui hęc prędicentes cũ exultatõne dicebant. Si faciet hõ deos: et ecce ipſi non ſunt dii. Et in alio loco. Erit in illo die dicit dñs. exterminabo noīa ſimulacrorũ a terra: et nõ erit eoꝝ memoria. Proprie uero de egipto q̃d ad hanc rem actinet ita ſanctꝰ Yſaias ꝓphat. Et mouebunt̃ manufcta egipti a facie eiꝰ: et cor eoꝝ uincieť in eis. etcętera huiuſmodi. Ex quo genere et illi erãt q uenturũ q̃d ſciebãt uenire gaudebant. qualis Symeon: q̃lis Anna: q mox natũ Ihm: q̃lis Eliſabeth quę etiã cõceptũ in ſpũ agnouit: q̃lis Petrus reuelãte pr̃e dicẽs. Tu es xp̃s filius dei uiui. Huic aũt ęgipto illi ſpūs indicauerant futurę tẽpa pditoīs ſuę: q etiã p̃ſenti i carne tremẽtes dño dixerũt. Quid ueniſti añ tpus pdere nos? Siue quia ſubitũ illis fuit q̃d futuꝝ q̃dem ſ3 tardiꝰ opiabant̃: ſiue qa pditionẽ ſuã hãc ipam dicebãt: q̃ fiebat ut cognitꝰ ſpernerent̃. Et hoc erat añ tpus id eſt ante tpus iudicii: quo ętterna dãnatõe puniẽdi ſunt cũ oĩbus etiã hõibus: q eoꝝ ſocietate detinent̃: ſicut religio log̃ quę nec fallit nec fallit̃: non ſicuti iſte quaſi oĩ uento doctrinę hinc atq; inde pflatus: et falſis uera pmiſcens dolet q̃ſi pitura religionẽ: quẽ poſtea confiteť errorem. Poſt multa enī ad hoc ipm redit: ut iterum dicat de diis quos homies fecerũt ita loquens. ſed iam de talibus ſint ſatis dicta talia. Iterũ inqt ad hoīem rõnemq; redeam9: ex quo diuino dono hõ aīal dictũ ẽ rõnale. Mir9 .n. miranda et ſi mirãda ſunt quę de hoīe dicta ſunt. oĩm enī mirabiliũ uicit admirationem: q̃ homo diuinã potuit inuẽire naturam: eamq; efficere. Cap. xxiiii.

QVoniã ergo ꝓaui noſtri multum errabant circa deoꝝ rõnem increduli: et non animaduertentes ad cultum religionemq; diuinã: inuenerũt artẽ qua efficerent deos. Cui inuentę adiunxerũt uiram autem de mũdi natura cõuenientem: eamq; miſcentes quoniã aīas facere non potuerũt: euocantes aīmas dęmonũ uel angelorum eas indiderunt imaginibus ſanctis diuiniſq; miſteriis: p q̃s idola & benefaciẽdi et male uires hr̃e potuiſſent.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nescio utrum sic confiterentur ipsi dęmoēs adiurati: quō iste cōfessus est. Quoniam inquit proaui nostri multū errabāt circa deorum rōem increduli: et nō aīaduertētes ad cultū religionēq; diuinam: inuenerūt artem qua efficerent deos. Nunqd saltem mediocriter eos dixit errasse ut hāc artē inuenirent faciendi deos: aut contentus fuit dicere errabāt: nō adderet & diceret multū errabant? Iste ergo multus error et incredulitas nō aīaduertentiū ad cultū religionēq; diuinā: inuēit artē q̄ efficeret deos. Et tñ q̄ multus error & incredulitas: et a cultu ac religione diuina auersio aīmi inuenit ut homo arte faceret deos: hoc dolet uir sapiens tanquā religionem diuinā uēturo certe tempe auferri. Vide si nō & diuinas maiorum suorum errorem pręteritū prodere: et etiā diabolicā pęnā dęmonū futurā dolere compellitur. Si enim proaui eorum multū errando circa deorum rōnem: incredulitate et auersione aīmi a cultu ac religiōe diuina inuenerūt artem qua deos efficerent: quid mirū si hęc ars detestāda quidqd facit auersa a religiōe diuina: auferetur a religiōe diuina: cum ueritas emendet errorē: fides redarguat incredulitatem: conuersio corrigat auersionem? Si.n. tacitis causis dixisset ꝓauos suos inuēisse artē qua deos facerēt: nr̄m fuit utiq; si quid rectum piumq; sapemus actendere et uidere: nequaq̄ illos ad hāc artē ꝑuenturos fuisse qua hō deos facit: si a ueritate non aberrarent: si ea quę deo digna sunt crederent: si aīm aducrterent ad cultū religionēq; diuinam. Et tamen si cās artis huiꝰnos diceremꝰ multū errorē hoīum & incredulitatē: et aīmi errantis atq; infidelis a diuīa religiōe auersionem: utcūq; ferēda eēt impudentia resistentiū ueritati. Cum uero idem ipe q potestatem huiꝰ artis sup oīa cętera miratur in homine qua illos deos facere concessū est: et dolet uenturū esse tempus quo hęc oīa d̄orum

figmenta ab hōibus instituta etiā legibus iubeantur auferri: confitetur tñ atq; exp̄mit causas: quare ad ista ꝑuētum sit dicens: ꝓauos suos multo errore et īcredulitate & aīm non aduertendo ad cultū religionemq; diuinam: inuēisse hanc artem qua facerent deos. Nos qd oportet dicere uel potius quid agere: nisi quātas possumus gratias dño d̄o nostro qui hęc contrariis causis q̄ instituta sunt abstulit? Nam qd̄ instituit multitudo erroris: abstulit uia ueritatis. qd̄ īstituit īcredulitas: abstulit fides. qd̄ instituit a cultu diuię religioīs auersio: abstulit ad unū uerum d̄m scm̄q; conuersio. Nec in sola ęgipto quā solā in isto plangit dęmonū spūs: sꝫ in om̄i terra qua cantatur dño cāticū nouum: sicut uerę sacrę & uerę ꝓpheticę lr̄ę pręnūtiauerūt ubi scp̄tum ē. Cantate dño canticū nouū: cantate domino oīs terra. Titulus qꝑpe psalmi huiꝰ est: quādo domus ędificabatur post captiuitatē. Edificatur enī domus dñi ciuitas dei quę est scā ęcclesia ī om̄i terra: post eā captiuitatē qua illos homines de qbus credentibus in deū tanq̄ lapidibus uiuis domus ędificatur: captos dęmoīa possidebant. Neq; enim quia homo deos faciebat: ideo non ab eis possidebatur ipse qui fecerat: quādo ī eorum societatē colēdo traducebatur. Societatem dico non idolorum stolidorum: sꝫ uersutorum dęmoīorum. Nam qd sunt idola nisi quod eadem scp̄tura dicit. oculos habent & non uidebūt: et quidqd tale de materiis licet a fabro effigiatis: tñ uita sensuq; carētibus dicendū fuit? Sed immūdi spūs eisdem simulacris arte illa nefaria colligati: cultorū suorum aīmas in suam societatem redigendo miserabiliter captiuauerant. Vnde dicit apl's. Scimus quia nihil est idolum: sed quę sacrificant gentes dęoniis īmolant & non deo. nolo uos socios fieri dęmoniorum. Post hāc ergo captiuitatē q̄ hoīes a malignis dęonibus tenebantur: dei domꝰ ędificatur in om̄i terra:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

unde titulum ille psalm⁹ accepit ubi dī. Cantate domīo & benedicite nomē eius. Cantate dño cantícū nouū: cātate domīo oīs terra. Cātate dño & benedicite nomē eius: bene nuntiate diem ex die salutare eius. Annūtiate ín gentibus gloriā eius: ín oībus poplis mirabilia eius. Quoniaȝ magnus dñs & laudabilis nimis: terribilis est sup oēs deos. Quoniam omēs dii gentiū dęmonia: domín⁹ autē cęlos fecit. Quí ergo doluit uentuȝ fuisse tpus quo auferrēt cult⁹ idoloȝ: et ín eos q colerēt domīano dęmonioȝ: malo spū ínstigat⁹ semp uolebat istā captiuitatem manere: qua transacta psalm⁹ canit ędificari domū i oīm terra. Prędnūtiabat illa Hermes dolēdo: p̄nuntiabat hęc ꝑ ppha gaudēdo. Et quía spūs dictor est q hęc per sanctos prophas canebat: etiam Hermes ipse ea quę nolebat et dolebat auferri: nō a prudentibus & fidelibus et religiosis: sed ab errantibus & ínc̄redulis: et a cultu díuíę religioís auersis eē ínstituta: míris moís roact⁹ est confiteri. Qui q̄uis eos appellet deos: tamē cū dicit a talibus hoīb⁹ factos quales esse unq; non debemus: uelit nolit ostendit colēdos non esse ab eis qui tales non sunt: q̄les fuerunt a qbus facti sunt: hoc ē a prudētibus: fidelib⁹: religiosisq;: siml' etiā demonstrans: ipos hoīes qui eos fecerūt sibimet ímportasse: ut eos hērent deos q dii non erant. Verū est qppe illud prophetcū. si facit homo deos: et ecce ipi non sunt dii. Deos ergo tales: taliū deos arte fctos à talib⁹: cū appellassȝ Hermes: id ē idolis dęmoēs per artem nescio quā cupiditatū suarū uínculis illigatos: cum appellaret fctos ab hoībus deos: non tñ eis dedit qđ platonicus Apuleius unde iam satis diximus: et q̄ sit ínconueniens absurdumq; monstrauimus: ut ipsi essent ínterpręs & ínterc̄essores ínter đos q̄s fecit đs: et hoīes quos idem ipe fecit đs: hīc afferētes uota: ide munera referētes.

Nímis. n. stultum est credere deos quos fecerūt hoīes: plus ualere apd đos quos fecit deus: q̄ ualent ipsi hoīes quos idem ipe fecit deus. Dęmon quippe simulacro arte ímpia colligatus: ab hoīe factus est deus: sed tali hoīe non oīno hoīe. Qualis ē ergo iste deus: quē non faceret homo nisi errās et ínc̄redul⁹: et auersus a uero đo? Porro si dęmoēs q colunt ín templis per artem nescio quā: imagínibus índiti hoc est uisibilibus simulacris: ab eis hōibus q hac arte fecerunt deos: cum aberrarent auersiq; essent a cultu & religiōe díuína: non sunt ínternūtii nec ínterpręs ínter hoīes & deos: et ꝑpter suos pessimos ac turpissimos mores ipsi etiā homīes q̄uis errantes & ínc̄reduli et auersi a cultu ac religiōe díuīa: tñ eis sine dubio meliores sunt quos deos ipi arte fecerūt: restat ut quod possūt tanq̄ dęmoēs possínt: uel q̄si beneficia prędstando magis nocētes quia magis decipientes: ul' apte male faciēdo. Nec tamē qđlibet hoȝ nisi quādo & q̄tuȝ permíctunt alta & secreta dei ꝑ uidētia: non aūt tanq̄ medii ínter hoīes & deos: per amicitiam deorū multū apud hoīes ualeant. Hi enī díis bonis quos sanctos angelos uocamus rationalesq; creaturas sanctę cęlestis habitatoīs: siue sędes: siue dñationes: siue p̄ncipatus: siue potestates: amici esse oīno non possūt: a quibus tam longe absunt aí affectōe: q̄ longe absunt a uírtutibus uícia: et a bonitate malitia.

Caplm. xxv.

NVllo modo igr̄ q̄ p dęmonū medietatē: ambiendū est ad beniuolentiā seu bemificentiā deoȝ uel potius bonorū angeloȝ: sed per bonę uolūtatis sílitudínem qua cū illis sumus: et cū illis uiuim⁹ et cū illis deū quē colunt colimus: et si eos carnalib⁹ oculis uidere non possumus: ín q̄tū aūt dissimilitudíne uolūtatis & fragilitate ífirmitatis miseri sumus: ín tantū ab eis longe sumus: uitę merito nō corporis loco. Non enī quía ín

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

terra conditione carnis habitamus: sed si per immūditiā cordis terrena sapimus: nō eis iungimur. Cum uero sanamur ut q̄les ip̄i sunt simus: fide interim illis propinq̄mus: si ab illo nos fieri btōs a quo et ipsi facti sunt: etiā ip̄is fauētib9 credim9.

SAne aduertēdum ē: Ca.xxvi. quō iste egiptius cū doleret temp9 esse uētuꝝ quo illa auferrent̄ ex egipto: quę fatet̄ a multū errātib9 et īcredul' et a cultu diuīę religiōis auersis eē instituta: ait inter cętera. Tunc terra ista sanctissīa sedes delubroꝝ atq; tēploꝝ: sepulcrorū erit mortuorūq; plenissima. Quasi uero si illa nō auferrent̄ non essent hoīes morituri: aut alibi essent mortui ponendi q̄ in terra. Et utiq; q̄to plus uolueret̄ tēpis et dierū lōgitudo: tāto maior eēt numerus sepulcroꝝ propter maiorē numeruꝫ mortuoꝝ. Sed hoc uidetur dolere: ꝙ memorie martirum nostroꝝ templis eoruꝫ delubrisq; succederent. ut uidelicet q hęc legunt aīmo a nobis auerso atq; ꝑuerso: putent a paganis d̄os cultos fuisse in tēplis: a nob aūt coli mortuos in sepulcris. Tanta enī hoīes impii cęcitate in montes quodāmodo offendūt: resq; oculos suos ferientes nolūt uidere: ut cū in oībus lr̄is paganoꝝ: aut nullaten9 aut uix īuēiant̄ qui non hoīes fuerint: oībus tn̄ honores studeant exhibere diuinos: q̄si nihil unq̄ hūanitatis habuerint. Omicto ꝙ Varro dicit: oēs ab his mortuos extimari īanes deos. et ꝓbat per ea sacra quę oībus fere exhibēt̄ mortuis: ubi et ludos cōmēorat funebres. tanq̄ hoc sit maxīm diuinitatis inditiū: ꝙ non soleant ludi nisi numibus cęlebrari. Hermes ip̄e de quo nunc agit̄: ī ipso eodē libro ubi q̄i futura p̄nuntiādo deplorans ait. tunc terra ista sanctissima sedes delubrorū atq; tēploꝝ: sepulcroꝝ erit mortuorūq; plenissima: deos egipti hoīes mortuos eē testat̄. Cum.n. dixisset proauos suos multū errantes circa d̄oꝝ rationem: incredulos & nō aīaduertētes ad cultū religionemq; diuinam: inuēisse artem qua efficerēt deos: cui inuētę inq̄t adiunxerunt uirtutem de mundi natura cōueniētem: eamq; miscentes: qm̄ aīmas facere nō poterant: euocātes aīas dęonū uel angeloꝝ: eas indiderūt imaginibus sanctis diuinisq; misteriis: ꝑ quas idola et bn̄faciendi et male uires hr̄e potuissēt. Deinde sequit̄ tanq̄ hoc exēplis ꝓbatur9 & dicit. Auus.n. tuus o Asclepi medicīę p̄mus inuentor: cui templū consecratum ē in monte libię circa litus cocodrillorū: in quo eius iacet mūdanus hō id ē corp9. Reliquus enī uel potius totus si est homo totus: ī sensu uitę melior r̄meauit ī cęlū. oīa etiā nunc hōibus adiumēta pręstans infirmis numine nunc suo: quę solet medicinę arte prębere. Ecce dixit mortuum coli pro deo ī eo loco ubi hēbat sepulcrū: falsus ac fallens dicendo ꝙ remeauit in cęlū: om̄ia etiam nūc hōibus adiumenta pręstās īfirmis. Adiūgēs deinde aliud: Hermes inquit cui9 auitū mihi nomē est: nonne in ase cognoīata patria consistens: omēs mortales undiq; ueniētes adiuuat atq; conseruat? Hic eniꝫ Hermes maior id ē Mercurius: quē dicit auū suū fuisse: in hermopoli hoc est in sui nomīs ciuitate ꝑhibetur eē sepultus. Ecce duos d̄os dicit hoīes fuisse: Esculapiū & Mercuriū. Sed de Esculapio et gręci & latini hoc idem sentiūt: Mercuriū aūt multi non putant fuisse mortalem: quē tamē iste auum suū fuisse testat̄. ait enī. alius ē ille alius iste: q̄uis eodem noīe nuncupent̄. Non multū pugno. alius ille sit alius iste. Verum iste sicut Esculapius ex hoīe deus: scd̄m testimoniū tanti apd̄ suos uiri hui9 Trismegisti nepotis sui. Adhuc addit & dicit. Ysin uero uxorē Osiris quā multa bona pręstare propitiam: q̄ntis scimus obesse iratā. Deinde ut ostēderet ex hoc genere esse deos quos illa arte homines faciunt:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

unde dat intelligi dęmoēs se opinari ex hoīm mortuoꝝ aīs extitisse: quos ꝑ artē quam inuenerūt homīes multū errantes increduli & irreligiosi: ait inditos simulacris. qa hi q tales deos faciebant: aīas non utiq; facere poterant. Cum de Yside dixisset quod cōmemoraui: quātis obesse scimus iratam: secutus adiūxit. Terrēis etenī diis atq; mundanis facile est irasci: utpote q sunt ab hōibus ex utraq; natura facti atq; cōpositi. Ex utraq; natura dicit ex aīa & corpore. ut ꝑ aīa sit dęmō: pro corpe simulacrū. Vnde contingit inqt ab egiptiis hęc scā aīalia nuncupari: coliq; ꝑ singulas ciuitates eoꝝ aīas: qui eas consecrauere uiuentes. ita ut eorum legibus incolant̄: et eoꝝ nōibus nūcupent̄. Vbi ē illa uelut quęrela luctuosa: ꝙ terra egipti sanctissīa sedes delubroꝝ atq; temploꝝ: sepulcroꝝ futura esset mortuorumq; plenissima. Nempe spūs fallax cuiꝰ instinctu Hermes ista dicebat: per eū ipm coactus est confiteri: iam tūc illā terrā sepulcroꝝ & mortuoꝝ quos pro diis colebāt fuisse plenissimam. Sed dolor dęmonū per eū loquebat̄: q suas futuras pęnas apd̄ scōꝝ martirū mēorias imminere merebāt. In multis enim talibus locis torquentur & confitent̄: et de possessis corpibus hoīum eiciuntur. Capitl'm .xxvii.

Nec tamē nos eisdē martiribꝰ tēpla: sacerdotia: sacra & sacrificia cōstituimus. qm̄ non ipi sed deus eoꝝ nobis ē deus. Honoramꝰ sane mēorias eoꝝ tanq̄ scōꝝ hoīm dei: qui usq; ad mortē sacrorū suorū corpoꝝ pro ueritate certarunt: ut innotesceret uera religio falsis religiōibꝰ fictis atq; cōuictis. quod etiā si qui antea sentiebant: timēdo reprimebant. Quis aūt audiuit aliqn̄ fideliū stantē sacerdotē ad altare: etiā super sanctū corpus martiris ad dei honorem cultūq; constructū dicer̄ in pręcibus: offero tibi sacrificium Petre uel Paule uel Cypriane: cū apud eorum memorias offeratur deo: q eos homines & martires fecit: et sanctis suis angelis cęlesti honor̄ sociauit: ut ea cęlebritate et deo uero de illoꝝ uictoriis gr̄as agamꝰ: & nos ad imitationē taliū coronarū atq; palmaꝝ eodem inuocato in auxiliū. ex eoꝝ memorię renouatiōe adhortemur. Quicūq; igr̄ adhibent̄ religiosoꝝ obseqa in martirū locis: ad ornamēta sunt mēoriarū nō sacra sunt ul' sacrificia mortuoꝝ tanq̄ deoꝝ. Quicunq; etiā epulas suas eo deferūt: quod qdem a xp̄ianis melioribꝰ non fit: et in plęrisq; terraꝝ nulla talis est consuetudo: tn̄ quicūq; id faciūt: quas cū apposuerint orant et auferūt ut uescant̄: uel ex eis etiā indigētibꝰ largiant̄: sanctificari ibi eas uolūt per merita martirū in noīe dn̄i martirū. nō aūt ista eē sacrificia martirū: nouit q nouit unū quod d̄o illic offertur sacrificiū xp̄ianorum. Nos itaq; martires nostros nec diuinis honoribus nec hūanis crimībus colimus: sicut colūt illi deos suos: nec sacrificia illis offerimꝰ: nec eoꝝ probra in eoꝝ sacra cōuertimus. Nam de Ysidę uxore Osiris egiptia dea: & de parētibus eoꝝ q omēs reges fuisse scribunt̄: quibus parētibus suis illa cum sacrificaret inuēit ordei segetē: atq; inde spicas marito regi & eiꝰ consiliario Mercurio demōstrauit: unde eandē & Cererē uolūt: quę & q̄nta mala non a poetis sed misticis eorū lr̄is memorię mandata sint: sicut Leone sacerdote prodēte ad Olimpiadem matrē scribit Alexander: legant qui uolūt uel possūt: et recolāt q legerūt: et uideant qbus hōibus mortuis: uel de quibus eoꝝ factis tanq̄ diis sacra fuerint instituta. Absit ut eos q̄uis d̄os habeāt: sanctis martiribꝰ nostris quos tamē deos non habemus: ulla ex ꝑte audeāt cōpare. Sic enī non constituimus sacerdotes: nec offerimꝰ sacrificia martiribus nostris: qa incongruū & indebitū illicitūq; est: atq; uni deo tantūmō debitū: ut nec crimībus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſuis nec ludis eos turpiſſimis oblectem⁹. ubi uel flagitia iſti celebrant deoꝝ ſuoꝝ: ſi cū hoīes eēnt talia cōmiſerūt: uel cōficta delectamenta dęmonū noxioꝝ ſi homīes non fuerunt. Ex iſto genere dęmonum: Socrates nō haberet deū ſi haberet deū: ſed fortaſſe hōi ab illa arte faciendi deos alieno & innocēti illi importauerūt talē deū: qui eadem arte excellere uoluerunt. Quid ergo plura? Non eē ſpiritus iſtos colendos, pper uitā beatā quę p⁹mortem futura eſt: nullus uel mediocriter prudēs ambigit. Sed fortaſſe dicturi ſunt deos qdem eē bonos: dęmoēs aūt alios bonos alios malos: et eos per quos ad uitam ęternū beatam pueniamus colendos eſſe cenſebūt quos bonos opinant̄: quod q̄le ſit iam in uolumine ſequēti uidendū eſt. tc

AVRELII·AVGVSTINI·DE·CI DEI LIBER·NONVS.

ET bonos & malos deos eē qdā opinati ſunt. qdam uero de diis meliora ſentientes: tātū eis honoris laudiſq; tribuerūt: ut nullū deorum malū credere auderēt. Sed illi q deos quoſdam bonos quoſdam malos eē dixerūt: dęmoēs quoq; appellauerūt noīe deoꝝ: q̄q̄ et deos ſed rarius noīe dęmonū: ita ut ipm Iouē quē uolunt eē regē ac p̄ncipem cęteroꝝ: ab Homero fateant̄ dęmonem nuncupatū. Hi aūt q omēs deos non niſi bonos eſſe aſſerūt: et longe prę ſtātiores eis hominibus qui boni phibent̄: merito mouent̄ dęmonū factis quę negare non poſſūt: eaq; nullo modo a diis quos bonos eē uolūt cōmicti poſſe exiſtimantes · differentiam inter deos & dęmones adhibeē cogunt̄. ut quidqd eis merito diſplicet in opibus uel affectibus prauis: qbus uim ſuā manifeſtāt occulti ſpūs: id credant eſſe dęmonū non deoꝝ. Sed quia eoſdem dęmones inter hoīes et deos ita medios conſtitutos putant: tāq; nullus deus hōi miſceat̄: ut hinc pferant deſiderata: inde referāt īpetrata. atq; hoc platonici prę cipui pho̅rū ac nobiliſſimi ſentiant: cū qbus uelut cū excellentioribꝰ placuit iſtā examiare queſtionem. utruꝫ cultus plurimoꝝ deorū proſit ad cōſeqūdam uitā beatā quę poſt mortem futura eſt: libro ſupiore queſiuim⁹ quo pacto ipi dęmoēs qui talibus gaudent q̄lia boni & prudentes hoīes aduerſant̄ et damnant: id eſt ſacrilega: flagitioſa: facinoroſa: nō de quolibet hoīe ſed de ipis diis figmenta poetaꝝ et magicarū artiū ſceleratam pumēdamq; uiolentiā: poſſint q̄ ppingores et amiciores diis bonis conciliare hoīes bonos: et hoc nulla rōe poſſe comptū eſt. Proinde hic liber ſicut in illius fine promiſimus: diſputationē contexere debebit de differentia ſi quā uolūt eſſe non deoꝝ inter ſe quos hoīes bonos dicūt: nec differentia deoꝝ & dęmonū: quoꝝ illos ab hōibus longe lateq; ſeiūgunt: iſtos inter deos & hoīes collocant: ſed de differētia ipoꝝ dęmonū: qđ ad p̄ſentem pertinet queſtionem. Capitlm ſcām.

APud pęroſq; enī uſitatum eſt dicere alios bonos alios malos dęmoēs. quę ſiue ſit etiaꝫ platonicoꝝ pho̅rum ſiue quorūlibet ſentētia: nequaq̄ eius ē negligenda diſcuſſio. ne quiſq̄ uelut demones bonos ſeq̄dos ſibi eſſe arbitretur: p quos tanq̄ medios ad̄os quos oēs bonos credit: dū conciliari affectat & ſtudet: ut q̄ſi cū eis poſſit eſſe poſt mortem: irretitus malignorū ſpūum deceptuſq; fallaia: longe aberret a uero deo: cū quo ſolo & in quo ſolo et de quo ſolo: aīa hūana id ē rōnal' & intellectualis beata eſt. Caplm.iii.

QVę q̄ eſt differentia dęmonū bonoꝝ & maloꝝ: quādo qdem platōicus Apuleius de his uniuerſaliter diſſerens: & tā multa loq̄s de aereis eoꝝ corpib⁹: de uirtutibus tacuit aīmoꝝ: qbus eſſent

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

prediti si boni essent. Tacuit ergo beatitudinis cām: inditiū uero miserię tacere non potuit: confitens eorum mētem qua rōnales eē ꝑhibuit: non saltem imbutam munitāq; uirtutem passiōibus aīmi irrōnabilibus nequaq̄ cedere: sed ipam quoq; sicut stultarū mentiū mos est: procellosis quodāmō ꝑturbatōibus agitari. Verba nāq; eiꝰ de hac re ista sunt. Ex hoc ferme dęmonū numero inqt: poetę solent haud q̄q̄ procul a ueritate osores & amatores quorūdam hoīm deos fingere: hos ꝓsperari & euehere: illos contra aduersari & affligere. Igitur et misereri et indignari: et angi & lętari: omnemq; humanę aīmę faciem pati: simili motu cordis & salo mentis ꝑ oēs cogitationū estus fluctuare. quę omēs turbelę tempestatesq; procul a deoꝝ cęlestiū tranqllitate exulant. Num est ī his uerbis ulla dubitatio: ꝙ nō aīoꝝ aliquas īferiores ꝑtes: sed ipas dęmonū mentes qbus rōnalia sunt aīmalia: uelut procellosum salū dixit passionū tēpestate turbari: ut ne hōibus qdem sapientibus compādi sint: qui huiusmōi ꝑturbatōibꝰ aīoꝝ a qbus hūana non est immunis infirmitas: etiā cū eas huius uitę conditiōe patiunt̄: mente imꝑturbata resistūt: non eis cedentes ad aliqd approbandum uel ꝑpetrandū qđ exorbitet ab itinere sapīę & lege iustitię: sed stultis mortalibus & iniustis non corꝑibus ſ; moribus similes: ut non dicā deteriores eo ꝙ uetustiores: et debita pęna insanablis ipius q̄q; mētis ut iste appellauit salo fluctuant: nec in ueritate atq; uirtute qua turbulentis & prauis affectiōibus repugnat̄: ex nulla aīmi parte consistunt. Capl'm. iiii.

QVę sunt sentētię ꝑhoꝝ de his aīmi motibꝰ: quos gręci pathaę: nostri aūt qdam sicut Cicero ꝑturbatoēs: qdaꝫ affectiones uel affectus: qdam uero sicut iste de gręco expressius passiones uocāt. Has ergo ꝑturbatioēs siue affectioēs siue passiones: qdam philosophi dicunt etiaꝫ in sapiētem cadere: sed moderatas rōiq; subiectas: ut eis leges quodāmodo qbus ad necessariū redigant̄ modū: domīatio mentis imponat. Hoc q sentiūt platonici sunt siue aristotilici: cū Aristotiles discipulus Platonis fuerit: q sectā ꝑipateticā condidit. Aliis autē sicut stoicis: cadere ullas oīno huiuscemōi passioēs ī sapientē non placet. Hos aūt id est stoicos Cicero in libris de finibꝰ bonoꝝ & maloꝝ: uerb magis q̄ rebus aduersus platonicos seu ꝑipateticos certare cōuincit. q̄ndo qdem stoici nolūt bona appellare sed cōmoda corꝑis et externa: eo ꝙ nullū bonū uolūt esse hoīs pręter uirtutem tanq̄ artē bene uiuendi: quę non nisi in aīo est. Hęc autez isti simpliciter & ex cōi consuetudine loquendi appellant bona: sed in comꝑatōe uirtutis qua recte uiuit̄ ꝑua & exigua. Ex quo fit: ut ab utrisq; q̄mōlibet uocent̄ seu bona seu cōmoda: pari tñ extimatiōe pensent̄: nec in hac qōe stoici delectent̄: n̄ nouitate uerboꝝ. Videt̄ ergo mihi etiam in hoc ubi quęrit̄ utrū accidant sapienti passioēs aīmi: an ab eis sit ꝓrsus alienus: de uerbis eos potius q̄ de rebꝰ facere cōtrouersiam. Nam et ipos nihil hinc aliud q̄ platōicos & ꝑipateticos sentir̄ existīo: q̄tū ad uim rerū actinet nō ad uocabl'oꝝ sonū. Vt. n. alia omictā: qbꝰ id ostēdendū ne longū faciam: aliqd unū qđ sit euidentissimū dicam. In libris qbus titulus est noctium acticarum: scribit Agellius uir elegantissimi eloquii & multum facundę scientię: se nauigasse aliqñ cū quodaꝫ ꝑhō nobli stoico. Is ꝑhus sicut latius et uberiꝰ qđ ego breuiter actingā narrat Agelliꝰ: cū illud nauigium horribili cęlo & mari ꝑiculosissīe iactaret̄: ui timoris expalluit ꝑhus. Id aīaduersum ē ab eis q aderant: q̄uis in mortis uicinia curiosissīe actētis: utrū ne ꝑhus in aīo turbaretur. Deinde tempestate transacta: mox ut securitas

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

prebuit colloquendi uel etiam garriendi locū: qdam ex his quos nauis illa portabat diues luxuriosus asiaticꝰ philosophū compellebat: illudens ꝙ extimuisset atq; palluisset: cū ipe mansisset intrepidus in eo quo īpēdebat exitio. At ille Aristippi socratici responsum retulit. qui cum in re simli eadem uerba ab hoīe simli audisset: respōdit illū pro aīa neqssimi Nebuloīs merito nō fuisse solicitū: se aūt ꝓ Aristippi aīma timere debuisse. Hac illo diuite respōsione depulso: postea quesiuit Agillius a pho non exagitandi aīo sꝫ discēdi: que nam illa ratio eēt pauoris sui. Qui ut doceret hominem sciēdi studio grauiter accēsum: protulit statim de sarcinula sua stoici epicteti librum: in quo ea scpta eēnt que cōgruerent decretis Zenonis & Crisippi: qs fuisse stoicoꝝ pncipes nouimus. In eo libro se legisse dicit Agelliꝰ hoc stoicis placuisse: ꝙ aīmi uisa quas appellāt phantasias: nec in potestate est utrum & qñ incidant aīo: cū ueniāt ex terribilibꝰ & formidabilibus rebus: necesse est etiā sapientis aīm moueant: ita ut paulisper uel pauescat metu uel tristitia contrahat̄: tanq̄ his passiōibus preuenientibꝰ mentis et ratioīs offitiū: nec ideo tamen in mente fieri opinionem mali: nec approbari ista eisq; consentiri: hoc enī esse uolūt in ptāte idq; interesse censent inter aīm sapientis et stulti: ꝙ stulti aīmus eisdem passiōibus cedit atq; accommodat mentis assensum: sapiētes aūt q̄uis eas necessitate patiantur: retinent tamē de his que appeter̄ uel fugere rōnabiliter debēt: uerā et stabilē inconcussa mente sententiā. Hec ut potui non qdem commodius Agellio: sed certe breuius & ut puto planius exposui: que ille se in epicteti libro legisse cōmēorat: eū ex decretis stoicorū dixisse atq; sensisse. Que si ita sunt: aut nihil aut pene nihil distat īter stoicoꝝ aliorūq; phoꝝ opīonem: de passiōibus & pturbatōibꝰ aīoꝝ. Vtriq; enīz mentem rationemq; sapientis ab eaꝝ dñatōe defendūt. Et ideo fortasse dicunt eas in sapiētem non cadere stoici: qa nequaq̄ eius sapīam qua utiq; sapiens est ullo errore obnubilant: aut labe subuertūt. Accidunt aūt aīo sapientis salua serenitate sapiētie: propter illa que commoda uel incommoda appellāt: q̄uis ea dicere nolint bona uel mala. Nam ꝓfcto si nihil pēderet eas res ille philosophus quas amissurum se naufragio sentiebat: sicuti est uita ista salusq; corporis: non ita illud piclm phorresceret: ut palloris etiā testīonio ꝓderetur. Verūtamen & illam poterat pmotionem pati: et fixam tenere mente sententiā: uitā illā salutēq; corpis quoꝝ amissionem minabat̄ tempestatuz immanitas: non esse bona que illos qbus inessent facerēt bonos: sicut facit iustitia. Quod autē aiūt ea nec bona appellanda esse sꝫ cōmoda: uerboꝝ certamini nō rerū examini deputandū est. Quid.n. interest utrū aptius bona uocent̄ an cōmoda: dū tñ ne his puet̄ non minꝰ stoicus q̄ pipateticus pauescat & palleat: ea nō equaliter appellādo sed eq̄liter extimādo. Ambo sane si bonoꝝ istoꝝ seu cōmodoꝝ piculis ad flagitiū ul' facinꝰ urgeant̄: ut aliter ea retinere nō possīt: male se dicūt hec amittere qbꝰ natura corpis salua et incolumis habet̄: q̄ illa cōmicter̄ qbꝰ iustitia uiolat̄. Ita mēs ubi fixa est ista sententia: nullas pturbatoēs etiā si accidūt īferioribus aī ptibꝰ in se cōtra rōem preualere pmictit: qnīmo eis ipa dñat̄: eisq; nō consentiendo & potiꝰ resistēdo regnū uirtutis exercet. Talem describit etiaꝫ Virgilius Aeneam ubi ait. Mens īmota manet: lacrime uoluunt̄ inanes. Capl'm .v.

NOn est nunc necesse copiose ac diligēter oñdere: qd de istis passiōibꝰ doceat scptura diuīa: qua xana eruditio continetur. Deo qppe illam ipam mētem subicimus regēdam & iuuandā: mentiq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

passiones ita moderādas atq; frenādas: ut in usum iustitię cōuertant̄. Deniq; si ī disciplina nostra non tā quęrit̄ utrū pius aīmus irascat̄: sed q̄re irascat̄: nec utrum sit tristis s; unde sit tristis: nec utrū timeat sed quid timeat: irasci eni; peccanti ut corrigat̄: cōtristari ꝓ afflicto ut liberet̄: timere piclitanti ne pereat: nescio utrum quisq̄ sana consideratione reprehendat. Nam & stoicoꝝ ē misericordiam solere culpare. Sed quāto honestius ille stoicus misericordia ꝑturbaretur hoīs liberādi: q̄ timore naufragii. Longe melius & humanius & pioꝝ sensibus accōmodatius: Cicero ī Cęsaris laude locutus ē ubi ait. Nulla de uirtutib⁹ tuis nec admirabilior nec gratior misericordia est. Quid ē autē misericordia nisi alienę miserię quędā in nr̄o corde cōpassio: qua utiq; si possumus subuēire compellimur? Seruit autē mot⁹ iste ratiōi: quādo ita prębet̄ misericordia ut iustitia conseruetur. siue cū indigenti tribuit̄: siue cum ignoscit̄ pęnitenti. Hanc Cicero locutor egregius non dubitauit appellar̄ uirtutē: quā stoicos inter uicia numerare nō pudet. Qui tamē ut docuit liber epictei nobilissimi stoici ex decretis Zenonis et Crisippi q̄ huius sectę p̄matū habuerūt: huiuscemōi passiones in aīmū sapientis admictūt: quem uiciis oīibus liberū esse uolūt. Vnde fit consequens ut hęc ip̄a non putent uitia: quādo sapienti sic accidūt ut contra ūtutē mētis rōemq; nihil possint: et una sit eademq; sententia ꝑipateticoꝝ: uel etiā platonicoꝝ & ip̄oꝝ stoicoꝝ. Sed ut ait Tullius: uerbi cōtrouersia iam diu torquęat hoīes garrulos: contentionis cupidiores q̄ ueritatis. Sed adhuc merito quęri pōt: utruz cū ad uitę pręsentis ꝑtineat infirmitatem: etiam in quibusq; bonis officiis huiuscemōi ꝑpeti affect⁹. Sancti uero angli & sine ira puniant quos accipiunt ęterna dei lege puniendos: et miseris sint miserię cōpassiōe subueniāt: et piclitantib⁹ eis quos diligūt sine timore opitulent̄: et tamē istaꝝ noīa passionū consuetudine locutoīs humanę etiā in eos usurpent̄: propter q̄dam opm silitudinē. non ꝓpter affectionū infirmitatē: sicut ip̄e deus scd̄m scp̄turas irascit̄: nec tamē ulla passione turbat̄. Hoc enim uerbum uindictę usurpauit effectus: nō illius turbulentis affectus. Cap. vi.

QVa interim de sanctis anglis qōe dilata: uideam⁹ q̄admodū dicant platonici medios dęmones inter deos & cōstitutos: istis passionū ęstib⁹ fluctuare. Si enī mente ab his libera eisq; dominātę motus huiuscemōi non paterent̄: nō eos diceret Apuleius sili motu cordis et salo mētis ꝑ oēs cogitationū ęstus fluctuare. Ipsa igr̄ mens eoꝝ id est pars aī supior qua rōnales sunt: in qua uirtus & sapīa si ulla eis esset: passiōibus turbulentis inferioꝝ aī partiū regendis moderandisq; domīaret̄. Ipsa inq̄m mens eoꝝ sicut iste platonicus confitetur: salo ꝑturbationū fluctuat. Subiecta ē ergo mēs dęmonū: passiōibus libidinū: formidinū: irarum: atq; huiuscemōi cęteris. Quę igr̄ ꝑs in eis libera est composq; sapientię: qua placeāt diis & ad bonoꝝ deoꝝ silitudinē hōibus consulant: cū eoꝝ mens passionum uiciis subiugata & oppręssa: quidquid ratioīs naturaliter habet: ad fallendū & decipiendum tanto acrius intendat: q̄nto eam magis possidet nocendi cupiditas?

QVod si quisq̄ dicit Cap. vii.
nō ex oīm sed ex maloꝝ dęmonuz numero eē: quos poetę quorūdam hoīm osores & amatores deos non ꝓcul a ueritate fingūt: hos enī dixit Apulei⁹ salo mentis ꝑ oēs cogitationū ęstus fluctuare: quomō istud ītelligere poterimus: q̄ndo cū hoc diceret non quorūdam id ē maloꝝ sed oīum dęmonū medietatem: propter aerea corpa inter deos & hoīes describebat? Hoc enim ait fingere poetas: q̄ ex

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ıſtoꝝ dęmonum numero deos faciunt: et eis deoꝝ noīa imponūt: et qbus uoluerīt hōibus ex his amicos ĩimicosq; diſtribuunt: fictis carmīibus impunita licētia: cuꝝ deos ab his dęmonum moribus: et cęleſti loco: & beatitudīnis opulēta: ſmotos eē phibeāt. Hec eſt ergo fictio poetarū deos dicere q dii nō ſunt: eoſq; ſub deoꝝ nōib⁹ ĩter ſe decertaſſ: ꝓpter hoīes q̄s ꝓ ſtudio ptium diligūt ul' oderūt. Non ꝓcul aūt a ueritate dicit hāc eſſe fictionē. qm̄ deorum appellatiōe uocabulis q dii nō ſunt: tales tñ deſcribuntur dęmoēs quales ſunt. Demiꝝ hinc eē dicit Homer⁹ ĩquā illā Mīneruā: quę diis cęleſtib⁹ grauē cohibēdo Achillē ĩteruenit. Quod g̃ Mīnerua illa fuerit poeticū uult eē figmentū: eo q Mīneruā deam putāt: eamq; ĩter deos quos oīes bonos beatoſq; credit ĩ alta ętherea ſede collocat: ꝓcul a cōuerſatione mortalium. Quod aūt aliquis dęmō fuerit gręcis fauens: troiamiſq; cōtrarius: ſicut alius aduerſus gręcos troianoꝝ opitulator: quęꝝ Veneris ſeu Martis noīe idē poeta cōmemorat: quos deos iſte talia non agētes ĩ cęleſtib⁹ habitatōibus ponit: et hi dęones ꝓ his quos amabāt cōtra eos q̄s oderant ĩter ſe decertauerīt: hoc nō ꝓcul a ueritate poetas dixiſſe cōfeſſ⁹ ē. De his qppe iſta dixerūt: q̄s hōibus ſili motu cordis & ſalo mentis p omnes cogitationū ęſtus fluctuare teſtatur: ut poſſent amores & odia nō ꝓ iuſtitia: ſꝫ ſicut ppl̄s ſimilis eoꝝ ĩ uenatoribus & aurigis ſecundū ſuaꝝ ſtudia ptiū: pro aliis aduerſus alios exercere. Id eniꝫ uideē phs curaſſe platoīc⁹: ne cū hęc a poetis canerentē: nō a dęmōibus mediis: ſꝫ ab ipīs diis q̄ꝝ noīa poetę fingēdo ponūt fieri crederentē. Ca. viii.

QVid illa ipa definitio dęmonum? Parū ne ĩtuēda eſt: ubi certe oēs determinādo cōplexus ē: q̄ ait dęmones eſſe genere aīalia: aīmo paſſiua: mēte rationabilia: corpe aerea: tempoī ętterna?

In qbus quinq; cōmemoratis: nihil dixit oīno q̄ dęmones cū bonis ſaltē hōibus id uiderentē habere cōmune: qđ non eſſet ĩ malis. Nam ipſos hoīes cū aliquāto laci⁹ deſcribendo cōplecterētē: ſuo loco de illis dicēs tāq̄ de ĩfimis atq; terrenis: cū pus dixiſſet de cęleſtibus diis: ut cōmendatis duab⁹ ptibus ex ſūmo & ĩfimo: ad ultimum tercio loco de mediis dęmonibus loquerētē. Igitē hoies ĩquit ratōe gaudētes: oratione pollentes: ĩmortalib⁹ aīmis: moribundis mēbris: leuib⁹ et anxiis mētibus: brutis & obnoxiis corpib⁹: diſſimilib⁹ moribus: ſilibus erroribus: puicaci audacia: pertīnaci ſpe: caſſo labore: fortuna caduca: ſingillatim mortales: cūctis tamē ĩ uniuerſo genere ppetui: uiciſſim ſufficiēda ꝓle mutabiles: uolucri tempe: tarda ſapientia: cita morte: quęrula uita: terras ĩcolūt. Cuꝝ hinc taꝝ multa diceret quę ad plurimos hoīes ptīnēt: nūq̄d etiā illud tacuit quod nouerat eē paucoꝝ: ubi aut tarda ſapia cita mortē? Quod ſi prętermiſiſſet: nullo modo recte gen⁹ hūanuꝝ deſcriptōis huiuſmodi tāꝝ ĩtenta diligētia terminaſſet. Cum ů deoꝝ excellentiā cōmēdaret: ipāꝝ beatitudīnē quo uolūt hoīes per ſapiam puenire: ĩ eis affirmauit excellere. Proīnde ſi aliq̄ꝫ dęmones bonos uellet ĩtelligi: aliqd etiā ĩ ipoꝝ deſcptōe poneret: unde uel cū diis aliq̄ beatitudīs partē: uel cuꝝ hoībus q̄lemcūq; ſapiētiam putarentē hr̄e cōmunē. Nunc uero nulluꝝ bonū eoꝝ cōmemorauit quo boni diſcernerentē a malis: quis & eoꝝ malitię liberius exīmendę pepcerit: ne taꝝ ne ipſos q̄ et cultores eoꝝ apud quos loquębat̄ offenderet. Sig̃ficauit tamē prudētibus qđ de illis ſentiē deberēt quādo qdem deos quos oēs bonos beatoſq; credi uolūt: ab eorū paſſionibus atq; ut ait ipſe turbelis oīmodo ſepauit: ſola illos corporū ętternitate cōiungens: aīo aūt nō diis ſꝫ hoīb⁹ ſimiles dęmōes aptiſſime ĩculcās: & hoc

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non sapientię bono cuius et hoīes possunt esse ꝑticipes: sed ꝑturbatiōe passionū quę stultis malisq; dñat̄: a sapientib⁹ uero & bonis ita regit̄: ut malint eam nō habere q̄ uincere. Nam si non corꝑm sed aīorum ęternitatem cū diis habere dęmoēs uellet intelligi: non utiq; homines ab huius rei cōsortio separet: qa & hōibus ęternos eē aīos: proculdubio sicut platōicus sentit. Ideo cū hoc genus aīantium describeret: immortalibus aīmis moribūdis mēbris dixit esse hoīes. Capl'm. ix.

AC per hoc si ꝓpterea coēm cū diis ęternitatem non habent hoīes: qa corꝑe sunt mortales: ꝓpterea g̊ dęmoēs habent qa corꝑe sunt īmortales. quales g̊ mediatores sunt inter hoīes & deos: per quos ad deoꝝ amicitias hoīes ambiant: qui hoc cū hōibus habent deterius: quod est in aīante melius id est aīmū: hoc autē habent cū diis melius: quod est in aīante deterius id est corpus? Cum enī aīmans id ē aīal ex aīa constet & corpore: quoꝝ duoꝝ aīma est utiq; corpore melior: et si uiciosa & infirma melior certe corꝑe etiā sanissīo atq; firmissīo: quoniā eius natura excellentior nec labe uicioꝝ postponitur corpori: sicut aurū etiā sordidū argento seu plūbo licet purissīo carius extimat̄. Isti mediatores deoꝝ & hoīm: per quos interpositos diuinis hūana iungūtur: cū diis habent corpus ęternū: uiciosum aūt cum hōibus aīm: quasi religio qua uolūt diis hoīes per dęmoēs iungi: in corpore sit non in aīo constituta. Quę nam tādem istos mediatores falsos atq; fallaces: q̄si capite deorsum neqtia uel pęna suspēdit: ut inferiorem aīalis ꝑtem id ē corpus cū suꝑioribus: suꝑiorem uero id est aīmū cū inferioribus habeāt: et cū diis cęlestibus in ꝑte seruiente coniuncti: cū hōibus aūt terrestribus in parte dñante sint miseri? Corp⁹ qꝑpe seruū ē: sicut etiā Salusti⁹ ait: aī imperio corꝑis seruitio magis utimur. Adiunxit autem ille: alterū nobis cū diis alterū cū beluis cōe est. quoniā de hōib⁹ loquębat̄: qb⁹ sicut beluis mortale corp⁹ est. Isti autē quos inter nos & deos mediatores nobis ꝑhi prouiderūt: possunt qdem dicere de aīo et corꝑe: alterū nobis cū diis alterum cū hōibus cōe est. ꝫ sicut dixi tanq̄ in ꝑuersum ligati atq; suspensi: seruū corpus cū diis beatis: dñm aīmuꝫ cū hōibus miseris habētes: ꝑte inferiore exaltati: suꝑiore deiecti. Vnde etiaꝫ si qsq̄ propter hoc eos putauerit īmortalitateꝫ hēre cū diis: qa nulla morte sicut aīalium terrestriū aīmi eoꝝ soluunt̄ a corꝑe: nec sic extimandū est eoꝝ corpus tanq̄ honoratoꝝ ęternū uehiculū: ꝫ ęternū uinculuꝫ damnatoꝝ. Capitl'm. x.

PLotinus certe nr̄ę mēorię uicinus tempibus: Platonē cęteris excellētius intellexisse laudat̄. Is cū de hūanis aīs ageret: pater inqt misericors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipsuꝫ ꝙ mortales sunt hoīes corꝑe: ad misericordiā dei pr̄is ꝑtinere arbitratus ē: ne semꝑ hui⁹ uitę miseria teneant̄. Hac misericordia indigna iudicata est iniqtas dęonuꝫ: quę in aīmi passiui miseria: non mortale sicut hoīes ꝫ ęternū corpus accepit. Eēnt qꝑpe fęliciores hōibus: si mortale cū eis haberent corpus: et cū diis beatū aīmuꝫ. Essent aūt pares hōibus: si cū aīo misero saltem mortale cū eis habere meruissent & corpus. si tñ acqrerent aliqd pietatis: ut ab erumnis uel in morte reqescerent. Nunc uero non solū fęliciores hōibus nō sunt aīo misero: sed etiaꝫ miseriores sunt ꝑpetuo corporis uinculo. Non enī aliqua pietatis & sapientię disciplina ꝓficientes intelligi uolunt ex dęmōibus fieri deos: cū aptissime dixerit dęmones ęternos.

DIcit qdem & aīas Capl'm. xi.
hoīm dęmoēs eē: et ex hōibus fieri lares: laruas: et manes. lares si meriti bōi sunt: lemures si mali seu laruas. Manes

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

autem deos dicũt. sed incertũ est bonoꝝ eos seu maloꝝ eẽ meritoꝝ. In qua opĩone q̃ntam uoraginẽ apiant sectãdis ꝑditisq; moribus: quis non uideat si uel paululũ actendat? Quãdoqdẽ q̃libet neq̃ fuerint hoĩes: ul' laruas se fieri dum opinant̃: ul' dum manes deos: tanto peiores fiũt q̃to sunt nocẽdi cupidiores. ut etiã q̃busdam sacrificiis tãquam diuĩs honoribus post mortem se inuitari opinentur ut noceãt. Laruas q̃ppe dicit eẽ noxios dęmoẽs ex hõibus factos. Sed hinc alia quęstio est. Inde aũt ꝑhibet appellari gręce btõs seu dęmones: q̃ boni sint aĩmo hoc est boni dęmones. aĩmos quoq; hoĩm dęmones eẽ confirmans. Capitl'm .xii.

SEd nũc de his agim⁹ quos ĩ natura propria descripsit: inter deos & hoĩes genere aĩalia: mente rõnalia: aĩmo passiua: corpore aerea: tempore ęterna. Nempe cũ ꝑus deos ĩ sublimi cęlo: hoĩes autem in terra infima disiunctos locis & naturę dignitate secerneret: ita cõclusit. Habetis inq̃t inter bona aĩalia: deos ab hõibus plurimũ differẽtes: loci sublimitate: uitę perpetuitate: naturę ꝑfectione: nullo inter se propinquo cõmunicatu. cũ & habitacula summa ab infimis tãta intercapedo fastigii despiciat: et uiuacitas illic ęterna & indefecta sit: hic caduca & succisiua. Ingenua illa & ad beatitudinẽ sublimata: hęc ad miserias infirmata. hic cęlestia: ibi terrena uideo commemorata: cõtraria de duabus naturę ꝑtib⁹ ultimis: id est summis atq; infimis. Nam tria quę proposuit de diis laudabilia: eadẽ repetiuit aliis quidem uerbis: ut eis alia tria aduersa ex hõibus redderet. Tria deoꝝ hęc sunt: loci sublimitas: uitę ꝑpetuitas: perfectio naturę. Hęc aliis uerbis ita repetiuit: ut eis tria contraria hũanę cõditionis opponeret: cũ & habitacula inquit summa ab infimis tãta ĩtercapedo fastigii despiciat: q̃a dixerat loci sublimitatẽ. Et uiuacitas illic inq̃t ęterna et indefecta sit: hic caduca & succisiua: quia dixerat uitę ꝑpetuitatem. Et ingenia illa inq̃t ad beatitudinem sublimata: hęc ad miserias infirmata: qua dixerat naturę ꝑfectionẽ. Tria igr̃ ab eo posita sunt deoꝝ: id ẽ loc⁹ sublimis: ęternitas: beatitudo. et his contraria tria hominũ: id est locus infimus: mortalitas: miseria. Inter hęc terna deoꝝ & hoĩm q̃m dęmones medios posuit: de loco nulla est controuersia. Inter sublimẽ q̃ppe et infimum: medius locus aptissime habet̃ & dicit̃. Cętera bina restant q̃bus cura actentior adhibenda est: q̃admodũ uel esse aliena a dęmõibus ostendant̃: uel sic eis distribuantur ut medietas uidetur exposcere: s; ab eis aliena eẽ non possunt. Non eni; sicut dicimus locũ mediũ nec eẽ summũ nec infimũ: ita dęmones cum sint aĩalia rõnalia nec beatos eẽ nec miseros: sicuti sunt arbusta ul' pecora quę sunt sensus uel rõis expertia: rc̃te possum⁹ dicere. Quoꝝ g̃ ratio mẽtib⁹ inest: aut miseros eẽ aut btõs esse necesse est. Item nõ possum⁹ recte dicere: nec mortales esse dęones nec ęternos. Om̃ia nãq; uiuentia aut ĩ ęternũ uiuunt: aut finiunt morte quod uiuunt. Iam uero iste tempore ęternos dęmones dixit. Quid igr̃ restat nisi ut hi medii de duob⁹ summis unũ habeant: et de duob⁹ infimis alterum? Nam si utraq; de imis habebũt: aut utraq; de summis: medii nõ erunt: sed in alterutram ꝑtem uel resiliũt uel recumbũt. Quia ergo his bonis sicut demonstratũ est carere utrisq; nõ possũt: exceptis ex utraq; parte singulis mediabunt̃. Ac per hoc quia de infimis habere non possunt ęternitatem: quę ibi non est: unum hoc de summis habent. Et ideo nõ est alterũ ad complẽdam medietatẽ suã: quod de infimis habeant nisi miseriam.

EST itaq; sc̃dm Capl'm .xiii.

platonicos sublimiũ deoꝝ uel btã ęternitas: uel ęterna beatitudo: hominũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uero infimorum uel miseria mortalis: uel mortalitas misera: dęonũ aũt mediorũ uel misera ęternitas: uel ęterna miseria. Nã & qnq; ill' quę ĩ diffinitiõe dęonũ posuit: nõ eos medios sicut ꝓmictebat ostendit. qm̃ tria dixit eos hr̃e nobiscũ: ꝙ genere aĩalia: ꝙ mẽte rõnalia: ꝙ aĩo passiua sunt. cũ diis aũt unũ ꝙ tpe ęterna: et unũ ꝓpũ ꝙ corpe aerea. Quõ g̃ medii qñ unũ hẽnt cũ summis: tria cũ infimis? Quis nõ uideat relicta medietate q̃tũ ĩclinent̃ & depmãt̃ in ĩfima? Sed plane ibi etiã medii possũt ita inuẽiri: ut unũ habeãt ꝓpũ qđ ẽ corp9 aereũ: sicut & illi de summis atq; infimis singula ꝓpa. dii corpus ęthereũ: hoĩesq; terrenũ. duo ũ cõia sint oĩbus. ꝙ genere sunt aĩalia: et mente rõnalia. Nã et ipe cũ de diis & hõibus loquęret̃: habetis inqt bina aĩalia. Et nõ solẽt isti đos ñ rõnales mẽte ꝑhiber̃. Duo sũt residua. ꝙ sunt aĩo passiua: tpe ęterna. Quorũ habent unũ cũ infimis: cũ summis alterũ. ut ꝓportõnali rõe librata medietas neq; sustollat̃ ĩ summa: neq; ĩ infima depmat̃. Ipa est aũt illa dęonũ misera ęternitas: uel ęterna miseria. Qui .n. ait aĩo passiua: etiã misera dixissz: ñ ꝓ eorũ cultorib9 erubuisset. Porro quia ꝓuidẽtia summi dei sicut etiã ipi fatent̃: non fortuita temeritate regit̃ mũd9: nũq̃ esset istorũ ęterna miseria: nisi eẽt magna malitia. Si g̃ beati rcte dicunt̃: iã dęones nõ sunt: cũ dęones sint quos ĩter hoĩes & deos isti ĩ medio locauer̃t. Quis g̃ est loc9 bonorũ dęmonũ: si supra hoĩes infra đos: istis prębeãt adiutoriũ illis ministeriũ? Si enĩ boni ęterniq; sunt: ꝓfecto & beati sunt. Eterna autẽ beatitudo medios eos eẽ non sinit: qa multũ diis cõpat: multũq; ab hõib9 separat. Vnde frustra isti conabunt̃ ostendere: quomõ dęmones boni si et immortales sunt & beati: recte medii constituantur inter deos immortales ac btõs: et hoĩes mortales ac miseros. Cum enĩ utrũq; habeãt cũ diis: et beatitudinẽ scilicet & immortalitatem: nihil aũt horũ cũ hõibus et miseris et mortalib9: quomõ non potius remoti sunt ab hõibus diisq; coniũcti: q̃ inter utrosq; medii cõstituti? Tunc enĩ medii essent si haberent & ipsi duo quędã sua: non cũ binis alterutrorũ: sed cũ singulis utrorũq; coĩa. sicut homo mediũ qddam est inter pecora et anglos. ut quia pecus est aĩmal irratõnabile atq; mortale: angelus aũt aĩmal rationale & immortale: medius homo esset inferior angelis superior pecoribus: habẽs cũ pecoribus mortalitatem: rationẽ uero cum anglis: aĩmal rationale mortale. Ita ergo cum quęrimus medium inter beatos immortales miserosq; mortales: hoc ĩuenir̃ debemus: qd aut mortale sit beatum: aut immortale sit miserum. Capl'm. xiiii.

VTrũ et btũs & mortalis homo eẽ possit: magna est inter homĩes qõ. Quidã .n. cõditionẽ suã hũilius ĩspexer̃t: negauerũtq; hoĩem capacẽ eẽ beatitudĩs posse: q̃diu mortaliter uiuit. Quidam ũ extulerũt se & ausi sunt dicere: sapientię cõpotes btõs esse posse mortales. Quod si ita est: cur nõ ipsi potiꝰ medii constituunt̃ inter mortales miseros et ĩmortales btõs: beatitudĩez hñtes cũ immortalib9 beatis: mortalitatẽ cũ mortalibus miseris? Profecto .n. si beati sunt inuidẽt nemini. Nã qd miserius inuidẽtia? Et iõ mortalibus miseris q̃tũ possũt ad conseq̃dã beatitudinẽ consulãt: ut etiã immortales ualeãt esse post mortem: et angelis ĩmortalibus beatisq; coniungi. Capitl'm .xv.

SI aũt qđ multo credibili9 & ꝓbabilius disputat̃: omẽs hoĩes q̃diu mortales sunt etiã miseri sint necesse est: quęrẽdus ẽ medi9: q non solũ hõ uerũ etiã đs sit: ut hoĩes ex mortali miseria ad btãz ĩmortalitatẽ hui9 medii beata mortalitas interuẽiendo perducat. quẽ neq; non fieri mortalẽ optebat: neq; ꝑmanere mortalẽ. Mortalis qppe factus est: non infirmata

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uerbi dīuīnitate: ſed carnis īnfirmitate ſuſcepta. Non autē pmanſit īn ipſa carne mortalis: quā reſuſcitauit a mortuis: qm ipe eſt fructus mediatōis eius. ut nec ipſi propter quos libandos mediator effect9 eſt: ī ppetua ul' mortis carne remanerēt. Proīde mediatorem īter nos & deum et mortalitatē hēre oportuit tranſeūtem: & beatitudīnem pmanētem. ut per id qp tranſit congrueret morituris: et ad id qđ pmanet trāſferret ex mortuis. Boni igr angeli īter miſeros mortales & beatos īmortales medii eſſe non poſſunt: quia ipi quoq; beati & īmortales ſunt. Poſſūt autē medii eſſe angeli mali: qa īmortales ſunt cū illis: miſeri cū iſtis. His contrari9 eſt mediator bonus: qui aduerſus eorum īmortalitatem & miſeriam et mortalis eē ad tēpus uoluit: et beatus ī ęternitate perſiſtere potuit. Ac ſic eos & īmortales ſupbos & miſeros noxios: ne per īmortalitatis iactātiam ſe ducerēt ad miſeriā; & ſuę mortis hūilitate: et ſuę beatitudīs benignitate deſtruxit: īn eis quoz corda p ſuā fidem mūdans: ab illoz īmundiſſīa dīnatōe liberauit. Homo itaq; mortalis & miſer longe ſeiunctus ab īmortalibus & beatis: qd eligat medīū per qđ īmortalitati & beatitudīni copulēt? Quod poſſit delectare īn dęmonū īmortalitate miſerū eſt: quod poſſit offēdere īn x̄ mortalitate iam non eſt. Ibi ergo cauenda eſt miſeria ſempiterna: hic mors timenda nō eſt quę eſſe non potuit ſempiterna: et beatitudo amanda ē ſempiterna. Ad hoc quippe ſe īterponit medius īmortalis & miſer: ut ad īmortalitatem beatā tranſire non ſinat: qm īn hoc pſiſtit qđ impedit id ē īn ipa miſeria. Ad hoc autem ſe īterpoſuit mortalis et beat9: ut mortalitati trāſacta et ex mortuis faceret īmortales: quod īn ſe reſurgēdo mōſtrauit: et ex miſeris beatos: qa beatitudo nunq; ab ipo diſceſſit. Alius eſt g̃ medi9 malus q ſepat amicos: alius bonus qui reconciliat īīmicos. Et ideo multi ſunt medii ſeparatores: quia multitudo quę beata ē umi9đi pticipatōe fit beata. Cui9 pticipationis puationē miſera multitudo maloz angloz: quę ſe oppoit potius ad impedimentū: q̃ īterponit ad beatitudīs adiutoriū. et etiā ipſa multitudīne obſtrepit quodammō ne poſſit ad illud unū beatificum pueniri: ad quod ut pduceremur nō multis ſz uno mediatore opus erat: et hoc eo ipo cui9 participatōe ſumus beati. hoc eſt uerbo dei nō facto: ſed p quod facta ſunt omia. Nec tamē ob hoc mediator eſt qa uerbū: maxīe qp pe īmmortale & maxīe beatū uerbū longe ē à mortalibus miſeris: ſed mediator p qđ homo. eo ipo oſtendens utiq; ad illud nō ſolū beatū uerū etiā beatificum bonū non oportere queri alios mediatores: p quos arbitremur nobis puentionis gradus eē moliendos. quia brūs & beatificus deus factus pticeps hūanitatis nr̄ę: cōpendiuz prębuit pticipādę dīuīnitatis ſuę. Neq; enī nos a mortalitate & miſeria liberans: ad angelos īmmortales btōſq; ita p ducit: ut eoz participatōe etiā nos īmmortales & beati ſimus: ſed ad illā trīnitatem cui9 & angeli pticipatiōe beati ſunt. Ideo quādo īn forma ſerui ut mediator eēt īfra angelos eſſe uoluit: īn forma đi ſup anglos manſit. Idem īn īferioribus uia uitę: q īn ſupioribus uita. Non. n. uerū eſt quod idem platōicus ait dixiſſe Platonē: nllš deus miſcet hōi. Et hoc pręcipuū eorum ſublimitatis ait eſſe ſpecimē: q̃p nulla attrectatōe hoīm contamīanē. Ca. xvi.

ERgo dęmones contamīari fatenē: & ideo eos a qbus contamīnātur mūdare non poſſūt. oēſq; īmmūdi piter fiunt. et dęmones contrectatōne hoīum: & homīes cultu dęmonum. Aut ſi et contrectari miſeriq; hōib9: nec tñ cōtamīari dęmoēs poſſūt: diis pfcto meliores ſunt: quia illi ſi miſerentur contamīnarentur.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nam hoc deoꝝ dicit̃ eẽ p̨cipuũ: ut eos ſublimiter ſeparatos hũana contrectatio contamĩare nõ poſſit. Deũ q̃dem ſummũ oĩm creatorẽ: quẽ nos uerũ deũ dicimus: ſic a Platone p̨dicari aſſeuerat: q̃ ipẽ ſit ſolus q̃ non poſſit penuria ſ̃moĩs hũanis quãuis ratõne uel modice comp̨hendi: uix aũt ſapiẽtib9 uiris cũ ſe uigore aĩmi q̃tũ licuit a corpore remouerit: ĩtellectuz hui9 dei: id quoq̃ ĩterdũ uelut ĩ altiſſimis tenebris rapidiſſio coruſcamĩe lumẽ candidũ ĩtermicare. Si ergo ſupra oĩa uiere ſumm9 deus ĩtelligibili & ĩeffabli quadã p̨ſentia: et ſi ĩterdum: et ſi tã q̃ rapidiſſio coruſcamĩne lumen candidum ĩtermicãs: adeſt tamẽ ſapientiũ mentib9 cũ ſe q̃ntũ licuit a corpe remouerũt. Nec ab eis contamĩari põt. quid eſt q̃ iſti dii propterea conſtituunt̃ longe ĩ ſublimi loco: ne contrectatõe contamĩent̃ hũana: quaſi corpa illa ętherea tactu tm̃ queant hũano et nõ etiã uiſu cõtamĩnari? Porro ſi non contamĩant̃ ſidera cũ uident̃: quos deus omnes uiſibiles dicit: nec dęmones hoĩm contamĩant̃ aſpectu: q̃uis de ꝓxio uideant̃. An forte uocibus hũanis contamĩarent̃: q̃ acie nõ contamĩant̃ ocl'oꝝ: & ideo dęmoẽs medios habent per quos eis uoces hoĩm nuntient̃: a quibus longe abſunt: ut ĩcontamĩatiſſimi p̨ſeuerent? Quid iam de cęteris ſenſibus dicam? Nõ enĩ olfaciendo contamĩari uel dii poſſent ſi adeſſent: uel cũ adſunt dęmoẽs poſſunt uiuoꝝ corpoꝝ uaporib9 hũanoꝝ: ſi tãtis ſacrifitioꝝ cadauerĩs non contamĩant̃ midorib9. In guſtandi aũt ſenſu nulla neceſſitate reficiẽdę mortalitatis urgent̃: ut fame adacti cibos ab hominibus quęrãt. Tactus uero ĩ poteſtate eſt. Nam licet ab eo potiſſimũ ſenſu contrectatio dicta uideat̃: hactenꝰ tamẽ ſi uellent miſcerent̃ hõibus: ut uiderẽt & ab hõib9 uiderent̃: audirent et audirent̃: tangendi quę autẽ neceſſitas? Nam neq̃ hoĩes id cõcupiſcer auderent: cum deoꝝ uel dęmonũ bonoꝝ conſpectu uel colloquio fruerent̃. Et ſi ĩ tantũ curioſitas ꝓgederet ut uellet: quo nã pacto quiſpiam poſſet ĩuitũ tangere deũ uel dęmonem: qui niſi captũ non põt paſſerẽ? Videndo g̃ uiſib9 q̃ ſe p̨bẽdo: et loquendo & audiendo dii corporaliter miſceri hõibus poſſent. Hoc autem modo dęmones ſi miſcent̃ ut dixi et non contamĩant̃: dii aũt cõtamĩarent̃ ſi miſcerent̃: ĩcontamĩabiles dicũt dęmoẽs: et contamĩnabiles deos. Si aũt contamĩnant̃ & dęmones: q̃d conferũt hõibus ad uitã p9 mortem brãm quos contamĩati mũdare non poſſũt: ut eos mũdos diis ĩcõtamĩnatis poſſint adiũgere: ĩter quos & illi medii cõſtituti ſunt? Aut ſi hoc eis bñficii non conferũt: q̃d ꝓdeſt hõibus dęmonũ amica meditatio? An ut poſt mortem nõ ad deos hoĩes per dęmoẽs tranſeant: ſed ſiml uiuant utriq̃ contamĩati: ac per hoc neutri beati? Niſi forte quis dicat more ſpongiaꝝ uel huiuſcemodi rerũ mũdare dęmoẽs amicos ſuos: ut tanto ipſi ſordidiores fiant: q̃nto fiunt homĩes eis uelut tergentibus mundiores. Quod ſi ita eſt: contamĩatoribus dii miſcent̃ dęmonibus: qui ne contamĩarent̃: hoĩm ꝓpĩq̃tatem contrectationemq̃ uitarũt. An forte dii poſſũt ab hõibus contamĩnatos mũdare dęmones: nec ab eis contamĩari: et eo mõ non poſſũt & hoĩes? Quis talia ſentiat: niſi quẽ fallaciſſimi dęmones deceperũt? Quid q̃ ſi uideri & uidere contamĩnat: uident̃ ab hõibus dii: quos uiſibiles dicit clariſſima mũdi lumĩna & cętera ſidera: rutiloreſq̃ ſunt dęmones ab iſta homĩnũ contamĩnatiõe: qui non poſſũt uideri niſi uelint? Aut ſi non uideri ſed uidere contamĩnat: negent ab iſtis clariſſĩs mundi lumĩnibus quos deos opĩnantur uideri hoĩes: cũ radios ſuos terras uſq̃ p̃tẽdãt. Qui tñ eoꝝ radii p̨ quęq̃ diffuſi ĩmunda ĩde non cõtamĩnant̃: et dii cõtamĩarent̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

si hōib9 miscerent̄: etiaꝫ si esset necessarius in subuēiendo cōtactus. Nam radiis solis & lunę terra contingit̄: nec ista cōtamīat̄ luce. miror aūt plurimū tam doctos homines: qui cuncta corporea & sensibilia quę prę incorpalibus & intelligibilibus postponēda iudicauer̄t: cū agit̄ de beata uita: corpalium contrectationum facere mentionem. Vbi est illd̄ Platonis ubi ait. Fugiendū est igr̄ ad clarissimam patriā. et ibi parebunt tibi om̄ia. Quę igr̄ classis inqt effugat similē deo fieri? Si ergo deo tanto silior q̄nto quisq; fit ꝓpinqor: nulla est ab illo alia lōginqtas q̄ ei9 dissilitudo. Incorpali uero illi ęterno & incōmutabli tanto est aīa hoīs dissimilior: quāto rerū tempalium mutabiliumq; cupidior.

HOc ut sanetur qm̄ Cap.xvii. immortali puritati quę in summo est: ea quę in imo sunt mortalia et īmūda cōuenire nō possūt: op9ē qdē mediatore: non tamē tali qui corpus quidem habeat immortale ꝓpinquū summis: aīmū autē morbidum similem infimis: quo morbo nobis inuideat potius ne sanemur: q̄ adiuuet ut sanemur: sed tali q nobis īfimis ex corpis mortalitate coaptat9: īmortali spūs iustitia p quā non locoꝝ distantia sꝫ silitudinis excellentia mansit in summis: mūdandis libandisq; nobis uere diuinū prębeat adiutorium. Qui ꝓfecto incontaminabilis deus absit ut contamīationē timeret ex hoīe quo indutus est: aut ex hōibus inter quos inhoīe conuersat9 est. Non enī parua sunt hęc interim duo quę salubriter sua incarnatione monstrauit: nec carne posse contamīari uerā diuītatē: nec ideo putandos dęmoēs nobis eē meliores qa non habent carnē. Hic est sicut eū prędicat sancta scp̄tura mediator dei et hoīm homo xp̄us Ihs: de cui9 diuītate qua patri est semp ęqualis: et hūanitate qua nobis fact9 est silis: non hic locus est ut cōpetenter ꝓ nr̄a facultate dicamus.

FAlsi aūt illi fallacesq; Ca.xviii. mediatores dęones: q cū per spūs immunditiam miseri ac maligni multis effectib9 clareāt: per corpaliū tamē locoꝝ interualla: et p aereoꝝ corpoꝝ leuitatē a prouectu aīoꝝ nos auocare atq; auerter̄ moliunt̄: nec uiā prębent ad deū: sed ne uia teneat̄ impediūt. quādo qdem & in ip̄a uia corpali quę falsissīa ē & plenissīa erroris: qua non iter agit iustitia: qm̄ nō per corpalem altitudinē sꝫ p spūalem hoc est in corpalem silitudinē ad deū debem9 ascendere: in ip̄a tamē corporali uia quā dęmonū amici per elementoꝝ gradus ordinant: inter ęthereos deos & terrenos hoīes aereis dęmōibus mediis cōstitutis: hoc deos opinant̄ habere pręcipuum: ut propter hoc īteruallū locoꝝ cōtrectatiōe non contaminent̄ humana. Ita dęmones contaminari potius ab hōibus: q̄ homīes mūdari a dęonibus credūt: et ideo ip̄os contaminari potuisse: nisi loci altitudine munirent̄. Quis tam infęlix ē ut ista uia mūdari se existimet: ubi hoīes contaminantes: dęones cōtamīati: dii cōtamīabiles prędicant̄: et non potius eligat uiam ubi cōtaminātes magis dęmoēs euitent̄: et ab incōtaminabili deo ad ineūdam societatem īcontaminatoꝝ angeloꝝ hoīes a contaminatione mūdent̄? Ca.xix.

SEd ne de uerbis etiam nos certare uideamur: qm̄ nōnulli istorum ut ita dixerim dęmonicolaꝝ in qb9 et Labeo est: eosdem phibent ab aliis angelos dici quos ip̄i dęmoēs nūcupant: iam mihi de bonis angelis aliquid uideo disserēdum quos isti esse non negāt: sꝫ eos bonos dęmones uocare q̄ angelos malūt. Nos aūt sicut scp̄tura loquit̄ scd̄m quaꝫ christiani sumus: angelos qdem ptim bonos: ptim malos: nunq̄ uero bonos dęmoēs legim9. Sed ubicunq; illaꝝ lr̄aꝝ hoc nomē positū repit̄: siue dęmones siue dęmoīa dicant̄: nō nisi maligni significant̄ spūs. Et hanc

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

loquendi consuetudinem in tantū populi usq; quaq; secuti sunt: ut eoz etiā q pagāi appellantur: et deos multos ac dęmones colendos eē contendūt: nullus fere sit tā literatus & doctus: qui audeat in laude uel seruo suo dicere dęmonem habes: sed quilibet hoc dicere uoluerit; non se aliter accipi q̄ maledicere uoluisse dubitare nō possit. Quę igr̄ nos causa compellit: ut p9 offensionē aurium tam multarū: ut iā pene sint oim quę hoc uerbū nisi in malā ptem audire consueuerūt: qđ dixim9 cogamur exponere: cum possimus angeloz nomie adhibito: eādem offensionem quę nomie dęmonū fieri poterat euitare? Ca.xx.

QVanq̄ etiā ipa origo hui9 nomis: si diuinos intueamur libros aliquid affert cognitiōe dignissim. Dęmones enī dicunt: qm̄ uocabulū grecū est ob sciam noiati. Apostolus aūt spū sancto locut9 ait. Scientia inflat: caritas uero ędificat. quod recte aliter nō intelligit: nisi sciam tūc pdesse cū caritas inest: sine hac autem inflare id est in superbiam inanissimę quasi uentositatis extollere. Est ergo i dęmonib9 scientia sine caritate: et ideo tam inflati. i. tam superbi sunt: ut honores diuinos & religiois seruitutem quā uero deo deberi sciunt: sibi satis egerint exhiberi: et q̄ntū possūt & apud quos possūt adhuc agūt.

COntra superbiam porro Ca.xxi. dęmonū qua p meritis possidebat genus hūanum: dei hūilitas quę i christo apparuit q̄ntam uirtutem habeat: aimę hoim nescīt immūdissima elatois inflatę: dęmōibus similes superbia non scientia. Ipi aūt dęmones etiā hoc ita sciunt: ut eidem dño infirmitatē carnis induto dixerint. Quid nobis et tibi Ihu nazarene? Vēisti ante tempus pdere nos. Clarum est i his uerbis: q̄ i eis et tanta scientia erat: et caritas nō erat. Pęnā suā qppe formidabāt ab illo: nō in illo iustitiā diligebāt. Tantū uero eis innotuit q̄ntū uoluit: tantū autē uoluit q̄ntum oportuit. Sed sic innotuit nō sicut angelis sanctis: q eius scīam id q̄ dei uerbū est participata ętermitate perfruunt̄: sed sicut eis terrendis innotescendū fuit: ex quoz tirannica quodāmō prāte fuerat liberaturus predestinatos in suuz regnū: et gloriā semp ueracē & ueraciter sempiternam. Innotuit ergo dęmōibus; non per id quod est uita eterna & lumen incōmutabile qđ illūiat ptos: cui uiuēdo per fidem quę in illo est corda mūdant̄: sed p quędā tempalia suę uirtutis effecta & occultissię signa presentię: quę anglicis sensibus etiaz malignoz spūum potius q̄ infirmitati hoīum possent esse conspicua. Denicq; quādo ea paululum suppmenda iudicauit: et aliquanto altius latuit: dubitauit de illo dęmonū princeps: eumq; temptauit an christus eēt explorans: q̄ū se temptari ipe pmisit: ut hoīem quē gerebat ad nostrę imitatoīs tēparet exēplū. Post illā uero temptationē cū anglī sicut scriptum est ministrabant ei bonī utiq; et sancti: ac per hoc his spiritibus īmundis metuendi & tremēdi: magis magisq; innotescebat dęmonibus quātus esset: ut ei iubenti q̄uis in illo cōtemptibilis uideret̄ carnis infirmitas: resistere nullis auderet.

HIs igr̄ angelis bonis Ca.xxii. hoīs corporaliuz tempaliūq; rerum scientia quā inflant̄ dęmoēs uilis est: non q̄ eaz ignari sint: sz q̄ illis dī qua sanctificant̄ caritas cara est: prę cui9 non tantuz incorpali uerū etiā incōmutabili & ineffabili pulcritudine cui9 sancto amore inardescūt: oīa quę infra sunt & qđ illud ē non sunt: seq; ipos inter illa contēpnunt: ut ex toto q̄ boni sunt eo bono ex q̄ boni sunt pfruant̄. Et ideo certius etiā tēpalia et mutablia ista nouerūt: qa eoz pncipales causas in uerbo dei conspiciūt per qđ factus est mundus: qbus causis quędam probantur quędam reprobantur: cūcta ordinant̄. Dęmoēs aūt nō eternas tēpoz

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

causas: & quodāmodo cardinales in dei sapientia contemplantur: sed quorūdam signoꝝ nobis occultoꝝ maiore expientia multo plura q̄ hoīes futura prospiciunt: dispositoēs quoq; suas aliqñ prenūtiant. Deniq; sepe isti: nunq̄ illi oīno falluntur. Aliud est enī tempalibus temporalia & mutabilibus mutabilia coniectare: eisq; tempalem & mutabilem modū sue uolūtatis & facultatis inserere: qđ demōibus certa rōe pmissum est: aliud aūt ī eternis atq; incōmutabilibus dei legibus que in eius sapientia uiuunt mutatoēs temporꝝ preuidere: deiq; uolūtatem que tam certissima q̄ potentissima est diuini spūs eius pticipatōe cognoscere: qđ sanctis anglis recta discretione donatum est. Itaq; non solū eterni uerū etiā beati sunt. bonū aūt quo beati sunt: deus illis est a quo creati sunt. Illius qppe indeclīabiliter pticipatione & contemplatione perfruuntur.

HOs si platonici Caplm. xxiii. malūt deos q̄ demoēs dicere: eisq; annumerare quos a summo đo conditos deos scribit eoꝝ auctor & magr̄ Plato: dicant qđ uolūt. non. n. cū eis de uerboꝝ controuersia laborandū est. Si enī eos sic immortales asserūt ut tamē a summo deo factos: et si nō p seipos sed ei a quo facti sunt adherēdo beatos eē dicūt: hoc dicūt qđ dicimus: quolibet eos noīe appellent. Hanc aūt platonicoꝝ eē sententiam: siue oīm siue melioꝝ: in eoꝝ lr̄is inueniri pōt: Nā & de ipo noīe quo huiusmōi īmortalē beatāq; creaturam deos appellant: ideo inter nos & ipos pene nulla dissentio est: qa et in nostris sacris lr̄is legit̄: đs deoꝝ dñs locutus est. et alibi. Confitemini deo đoꝝ. et alibi. Rex magnus sup oēs đos. Illud aūt ubi scptum est. terribilis est sup oēs deos: cur dictū sit deinceps ostendit̄. sequit̄ enī. Quoniā oēs dii gētiu; dēonia: dñs aūt celos fecit. Sup omēs ergo deos dixit: sed gentiū id ē quos gentes ꝓ diis habent: que sunt demoīa. Ideo terribilis: sub quo terrore dño dicebāt. uenisti ante tēpus pdere nos? Illud uero ubi dicit̄ đs đoꝝ: nō pōt intelligi đs demoīoꝝ: & rex magnus sup omēs deos: absit ut dicat̄ et rex magnus sup oīa demonia. Sed hoīes quoq; in populo dei eadem scptura deos appellat. Ego inquit dixi dii estis: et filii excelsi oēs. Potest itaq; intelligi hoꝝ đoꝝ deus: qui dictus ē deus deoꝝ: et sup hos deos rex magnus: q dictus ē rex magn⁹ sup omēs deos. Verūtamen cum a nobis querit̄: si hoīes dicti sunt dii q in populo dei sunt quē p angelos uel p hoīes alloqt̄ deus: q̄to magis īmortales eo noīe digni sunt: qui ea fruunt̄ beatitudine ad quam deū colendo cupiūt hoīes puenire? Quid respōdebimus: nisi nō frustra in scpturis sanctis expressius hoīes nūcupatos đos: q̄ illos immortales & beatos quibus nos equales futuros in resurrectiōe ꝓmictit̄: ne scilicet ꝓpter illoꝝ excellētiam aliquē eoꝝ nob cōstituere deū infidelis auderet infirmitas? Quod ī hoīe facile ē euitare. Et euidentius dici debuerūt hoīes dii in populo dei: ut certi ac fidentes fierent: eē eū deū suū q dictus est deus deoꝝ. qa & si appellent̄ dii īmortales illi ac beati qui in celis sunt: non tamē dicti sunt dii deoꝝ id est dii hoīm in poplo dei constitutoꝝ: qbus dictum est. ego dixi dii estis: et filii excelsi omēs. Hinc est quod ait apls. Et si sunt q dicant̄ dii siue in celo siue in terra: sicuti sunt dii multi et dñi multi: nobis tñ unus deus pater ex quo oīa & nos ī ipo: et unus dñs ihus christus: per quē omīa & nos per ipm. Non multū ergo de nōīe disputandū est: cū res ipa ita clara sit: ut a scrupulo dubitatioīs aliena sit. Illud ū qđ nos ex eoꝝ immortaliū btōꝝ numero missos angelos eē dicim⁹: q dei uolūtatē hōibus annūtiarēt: illis aūtē non placet: quia hoc ministerium non per illos quos deos appellant id est īmortales & btōs:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſed per dęmones fieri credunt: quos im-
mortales tantū non etiam beatos audent
dicere: aut certe ita īmortales ac btōs: ut
tamē dęones bonos non deos ſublimiter
collocatos: et ab hūana contrectatiōe ſe-
motos. Quāuis noīs cōtrouerſia uideat̄:
tamē ita deteſtabile eſt nomē dęmonū: ut
hoc modis oīnibus a ſanctis angelis nos
remouere debeamus. Nūc g̈ ita liber iſte
claudat̄: ut ſciam⁹ immortales ac beatos
quōlibet uocent̄: q tñ facti & creati ſunt:
medios non eē ad īmortalem beatitudiē
pducendis mortalib⁹ miſeris: a qb⁹ utraq;
differentia ſepant̄. Qui autē medii ſunt:
cōem habendo īmortalitatē cū ſuptoribꝫ:
miſeriā cū ínferioribus: quoniā merito
malitę miſeri ſunt: beatitudínē quā non
habent ínuidere nobis poſſunt potius q̄
prebere. Vnde nihil habent amici dęonū
quod nobis dignū afferant: cur eos tanq̄
adiutoꝛs colere debeamus: quos potius
ut deceptoꝛs uitare debemus. Quos aūt
bonos et ideo non ſolū īmmortales: uerū
etiā beatos deoꝝ noīe ſacris & ſacrifitiis
propter uitā beatā poſt mortē adipiſcē-
dam colendos putant: qualeſcūq; illi ſint
& quolibet uocabulo digni ſint: nos eos
uelle per tale religioīs obſequm niſi unū
deū coh: a quo creati & cui⁹ pticipatione
beati ſunt: adīuuāte ipo ín ſequenti libro
diligentius diſſeremus. AVRELII·
AVGVSTINI·DE·CIVITATE·
DEI·LIBER·DECIMVS.

OMniū certa ſententia
eſt qui rōne quoq̄mō
uti poſſūt: beatos eē
oēs hoīes uelle. Qui
aūt ſint uel unde fiāt
dū mortaliuꝫ quęrit
ínfirmitas: multę magnęq; controuerſię
cōitatę ſunt: ín qb⁹ philoſophi ſua ſtudia
& otia contriuerūt: quas ín medium ad-
ducere atq; diſcutere et longum eſt & nō
neceſſarium. Si emꝫ recolit qui hęc legit:
quid ín libro egerim⁹ octauo: ín eligēdis
philoſophis cū qb⁹ hęc de beata uita quę
poſt mortem futura ē quęſtio tractare ē̄:
utrū ad eam umi deo uero q etiā eſt deoꝝ
effct̄or: an plurimis diis religiōe ſacriſq;
ſeruiendo puenire poſſimus: non etiā hic
eadē repeti expectet: prę ſertím cū poſſit
relegendo ſi forte oblitus eſt admīculari
memoriam. Elegímus enī platōicos oīm
phoꝝ merito nobiliſſīos: ꝓpterea qa ſa-
pere potuerūt: licet īmortalem ac rōnalē
ul' íntellectualē hoīs aīam: niſi pticipato
lumíne illíus dei a quo & ipa et mundus
factus eſt: beatā eſſe nō poſſe. Ita et illud
qd̄ omēs hoīes appetūt id eſt uitā beatā:
quēq̄ iſti aſſecuturū negant: q non illi um
optimo qd̄ eſt ímcō mutabilis ds puritate
caſti amoris adheſerit. Sed qa & ipi q̄q;
ſiue cedentes uanitati erroriq; populoꝝ:
ſiue ut ait apl̄s euaneſcētes ī cogitatiōib⁹
ſuis multos deos colēdos ita putauerūt:
uel putari uoluerūt: ut etiā qdam eorum
dęmōibus díuínos honores ſacrorum &
ſacrifitioꝝ deferendos eē cenſerent: qbus
iam ex pte non parua reſpondímus: nūc
uidēdum ac diſſerendū eſt q̄tū ds donet:
ímmortales ac beati ín cęleſtib⁹ ſedibus:
dñationibus: pncipatibus: poteſtatibus
cōſtituti: quos iſti deos & ex qb⁹ quoſdā
uel bonos dęmoēs uel nobiſcum angelos
noīant: quomō credēdi ſunt uelle a nobis
religionem pietatemq; ſeruari. hoc eſt ut
aptius dicam. utrū etiā ſibi an tantū deo
ſuo qui etiā noſter eſt placeat eis ut ſacra
faciamus & ſacrificemus: uel aliqua nr̄a
ſeu noſipos religiois ritibus conſecrem⁹.
Hic eſt enī díuínitati: uel ſi expreſſius di-
cendum eſt deitati debitus cultus: ꝓpter
quē uno uerbo ſignificādum qm̄ ſatis m̄
idoneum nō occurrit latínum: greco ubi
neceſſe ē ínſinuo qd uelim dicere. Latriā
qppe noſtri ubicūq; ſanctaꝝ ſcripturarū
poſitū eſt: ínterpretati ſunt ſeruitutem.
Sed ea ſeruitus quę debetur homínibus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſm quaꝫ pręcepit apoſtolus ſeruos dñis ſuis ſubditos eē debere: alio nomīe gręce nuncupari ſolet. Latria uero ſm conſuetudinem qua locuti ſunt qui nobis diuīa eloquia condiderūt: aut ſemper aut tam frequēter ut pene ſemp ea dicit̄ ſeruitus: quę ptinet ad colēdum deum. Proinde ſi tantūmō cultus ipe dicat̄: non ſoli deberi uidetur. Dicimur eniꝫ colere hoīes: quos honorificatōe: ul' recordatiōe: uel p̄ſentia freq̄tamus. Nec ſolū ea qb⁹ nos religioſa hūilitate ſubicimus: ſed quędam etiā quę ſubiecta ſunt nobis: coli ꝑhibentur. Ham ex hoc uerbo agricolę & coloni et incolę uocantur. Et ipos deos non ob aliud appellant cęlicolas: niſi q̄ cęlum colant. non utiq; uenerādo: ſꝫ inhabitādo tanq̄ q̄ſdaꝫ cęli colonos. non ſicut appellant̄ coloni q conditōnem debent genitali ſolo propter agriculturam ſub dñio poſſeſſorū: ſꝫ ſicut ait qdam latini eloquii magnus auctor. Vrbs antiqua fuit: tirii tenuere coloni. Ab incolendo enī colonos uocauit: nō ab agricultura. Hinc & ciuitates a maiorib⁹ ciuitatibus uelut populorū examinibus conditę: colonię nuncupant̄. Ac per hoc cultū qdem non deberi niſi deo: propria quadam notione uerbi hui⁹ueriſſimū eſt. Sed qa & aliaꝝ rerum dicit̄ cultus: ideo latine uno uerbo ſignari cult⁹ d̄o debitus non poteſt. Nam & ipſa religio quāuis diſtinctius non quemlibet ſed d̄i cultum ſignificare uideat̄: unde iſto nomīe interpretati ſunt noſtri eam quę gręce treſcia dicit̄: tamē qa latina loq̄di conſuetudine non ſolū impitoꝝ: uerū etiā doctiſſimoꝝ: & cognatiōibus hūanis atq; affinitatib⁹ et qbuſq; neceſſitudinib⁹ dicit̄ exhibēda religio: non eo uocabl'o uitat̄ ambiguum cum de cultu deitatis uertitur quęſtio: ut fidenter dicere ualeamus religionem non eſſe niſi dei cultū: qm̄ uidet̄ hoc uerbum a ſignificanda obſeruantia ꝓpinqtatis humanę inſolēter auferri. Pietas quoq; ꝓpe dei cult⁹ intelligi ſolet: quā gręci euſebian uocant. Hęc tamē et erga ꝑentes officioſe haberi dr̄. more aūt uulgi hoc nomē etiā in opib⁹ miſericordię frequentat̄. Quod ideo arbitror euenisſe: quia hęc fieri pręcipue d̄s mādat: eaq; ſibi uel ꝓ ſacrifitiis ul' pręſacrifitiis placere teſtatur. Ex qua loquēdi conſuetudīe factū eſt: ut & deus ipe dicat̄ pius: quem tamē gręci nullo ſuo ſermoīs uſu euſeben uocāt: q̄uis euſebian ꝓ miſericordia illoꝝ etiā uulg⁹ uſurpet. Vnde in quibuſdam ſcp̄turarum locis ut diſtinctio certior appareat: nō euſebian quod ex bono cultu: ſꝫ theoſebian qd̄ ex dei cultu compoſitū reſonat: dicere maluer̄t. Vtrūlibet aūt hoꝝ nos uno uerbo enūtiare non poſſumus. Quę itaq; latria gręce nuncupat̄: et latine interpretatur ſeruitus: ſed ea qua colimus deū: ul' quę treſcia gręce latine aūt religio dicit̄: ſꝫ ea quę nobis eſt erga deū: uel quā illi theoſebian nos uero nō uno uerbo exp̄mere: ſed dei cultū poſſumus appellare: hanc ei tm̄ deo deberi dicim⁹ q uerus ē d̄s: facitq; ſuos cultores deos. Quicunq; igr̄ ſunt in cęleſtib⁹ habitatōibus īmortales et beati: ſi nos non amāt nec beatos eē nos uolūt: colendi utiq; non ſunt. Si autē amant & btōs uolūt: profecto inde uolūt unde & ipi ſunt. An aliūde ipi beati: aliūde nos?

Ca. ii.

SEd non eſt nobis ullus cū his excellētioribus ph̄is in hac quęſtione conflictus. Viderunt enī ſuiſq; lr̄is multis modis copioſiſſie mādauer̄t: hinc illos unde & nos fieri btōs: obiecto quodā lumīe intelligibili qd̄ deus ē illis: et aliud eſt q̄ illi: a q̄ illuſtrant̄ ut clareāt: atq; ei⁹ ꝑticipatōe ꝑfecti beatiq; ſubſiſtāt. Sępe multūq; Plotin⁹ aſſerit ſenſum Platonis explanās: ne illā qdē quā credūt eē uniuerſitatis aīam aliunde beatam eſſe q̄ noſtram: idq; eē lumē quod ipſa non eſt ſꝫ a quo creata ē: et quo intelligibl'iter illuminante intelligibiliter lucet. Dat etiam

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

similitudinem ad illa incorporea: de his
celestib9 conspicuis amplisq; corpib9 tanq̃
ipe sit sol & ipa sit luna. Lunã qppe solis
obiectu illuminari putat. Dicit ergo ille
magnus platõicus: aĩam rõnabilem siue
potius intellectualis dicenda sit: ex quo
genere etiã immortalium beatorũq; aĩas
esse intelligit: quos in celestibus sedibus
habitare non dubitat: nõ habere supra se
naturã nisi dei q fabricatus est mũdum;
a quo & ipa fcta ẽ; nec aliũde illis supnis
preberi uitã beatam & lumẽ intelligẽtie
ueritatis: q̃ unde prebet̃ & nob: cõsonãs
euangelio ubi legit̃. Fuit homo missus a
deo cui nomẽ erat Iohẽs. hic uenit ĩ testi-
monium: ut testimoniũ phiberet de luĩe:
ut omẽs crederẽt p eũ. Non erat ille lux:
sed ut testionium phiberet de lumĩe. Erat
lumen uerũ: quod illuminat oẽm hominẽ
uenientẽ in hũc mũdũ. In qua differẽtia
satis oñdit̃: aĩam rõnalem uel intellectu-
alem: qualis erat in Iohẽ sibi lumẽ esse nõ
posse: sz alterius ueri luminis pticipatõne
lucere. Hoc et ipe Iohãnes fatetur: ubi ei
perhibẽs testionium dicit. Nos omẽs de
plenitudine eius accepimus. Ca. iii.

QVe cũ ita sint: si platonici uel qcũq;
alii ita senserũt cognoscentes deũ;
sicut deũ glorificarẽt & gr̃as agerẽt: nec
euanescerent in cogitationibus suis: nec
popl'oꝝ erroribus ptim auctores fierẽt:
partim resistere non auderent: profecto
confiterent̃ & illis ĩmortalibus ac beatis
et nobis mortalib9 ac miseris: ut immor-
tales & beati eẽ possimus: unũ deũ deoꝝ
colendũ q et noster ẽ & illoꝝ. Ca. iiii.

HVic nos seruitutẽ que latria grece
dicit̃: siue in qbusq; sacramẽtis siue
in nobisipsis debemus. Huius enĩ tẽplum
sil' omẽs: et singuli templa sumus: quia &
oĩum concordiam & singulos inhabitare
dignat̃. nõ in om̃ib9 q̃ in singulis maior:
quoniã nec mole distendit̃: nec partitõne
minuitur. Cum ad illũ sursum est: eius est
altare cor nostrum. eius unigenito cũ sa-
cerdote placamur. ei cruentas uictimas
cedimus: q̃ndo usq; ad sanguinem ꝓ eius
ueritate certamus. ei suauissĩm adolemus
incensum: cum in eius conspectu pio scõq;
amore flagramus. Ei dona eius in nobis
nosq; ipos uouem9 & reddimus: ei bene-
fitioꝝ eius solẽnitatibus festis & diebus
statutis dicamus sacramusq; memoriaz:
ne uolumĩe temporum ingrata subrepat
obliuio. Ei sacrificam9 hostiã hũilitatis &
laudis: in ara cordis igne feruide caritatis.
Ad hũc uidendũ sicut uideri poterit:
eiq; coherẽdum: ab omni peccatorum &
cupiditatũ malaꝝ labe mũdamur: et ei9
nomĩe consecramur. Ipse enĩ fons nostre
beatitudinis: ipe oĩs appetitioĩs est finis.
Hunc eligẽtes uel poti9 reeligentes: ami-
seramus. n. negligentes: hũc g̃ reeligẽtes
unde et religio dcta perhibetur: ad eum
dilectõe tendimus: ut puẽiendo qescam9:
ideo beati: qa illo fine pfecti. Bonum enĩ
nostrum de cuius fine inter phos magna
contẽtio ẽ: nullũ est aliud q̃ illi coherere:
cui9 unius aĩa intellectualis incorporeo
si dici põt amplexu: ueris impletur fecũ-
daturq; uirtutibus. hoc. n. bonũ diligere
in toto corde: in tota aĩa: et in tota ũtute
precipimur. Ad hoc bonũ debemus & a
qbus diligimur duci: et quos diligimus
ducere: si complẽtur illa duo precepta in
qbus tota lex pendet & ꝓphete. Diliges
dñm deũ tuũ in toto corde tuo: et in tota
aĩma tua: et in tota mente tua. et diliges
proximũ tuũ tanq̃ teipsum. Vt enĩ homo
sese diligere nosset: constitutus ẽ ei finis
quo referret oĩa que ageret ut btũs esset.
Non enĩ q se diligit aliud uult eẽ q̃ btũs:
hic autẽ finis est adherere deo. Iam igit̃
scienti diligere seip̃m: cõmendat̃ de ꝓxĩo
diligendo sicut seip̃m. In quo quid aliud
mandat̃: nisi ut ei q̃ntũ potest cõmendet
diligẽdum deum? Hic est dei cultus: hec
uera religio: hec recta pietas: hec tm̃ deo

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

debita seruitus. Quęcūq; igr̄ immortalis potestas q̄ntalibet uirtute prędita: si nos diligit sicut seipsam: ei uult esse subditos ut beati simus: cui et ip̄a subdita beata ē. Si ergo non colit deū misera est: quia d̄o priuat̄. si aūt colit deū: non uult se coli ꝓ deo. Illi enī potius diuīę sententię suffragatur; et dilectionis uiribus fauet: qua scr̄ptum est: sacrificans diis eradicabit̄ nisi dn̄o soli. Nā ut alia nūc taceā quę ꝑtinent ad religionis obsequm quo colitur deus: sacrifitiū certe nullus hoīm ē qui audeat dicere deberi nisi dn̄o soli. Multa deniq; de cultu diuino usurpata sunt quę honoribus deferunt̄ humanis. siue humilitate nimia: siue adulatiōe pestifera. ita tamen ut q̄bus ea deferunt̄ hoīes haberent̄: qui dicuntur colendi & uenerandi: si autē eis multū addit̄ & adorandi. Quis uero sacrificandum censuit: nisi ei quē deum aut sciuit: aut putauit: aut fixit? Quā porro antiqu⁹ sit in sacrificando dei cultus: duo illi fratres Cayn & Abel satis indicant: quoꝝ maioris de⁹ reprobauit sacrifitiū; minoris aspexit. Capitl'm .v.

QVis aūt ita desipiat: ut existimet aliquibus usibus dei eē necessaria quę in sacrifitiis offeruntur? Quod cum multis locis diuīa scr̄ptura testet̄: ne longū faciamus: breue illud de psalmo commemorare sufficiat. Dixi dn̄o deus meus es tu: q̄m bonoꝝ meoꝝ non eges. Non solū igit̄ pecore uel q̄libet alia re corruptibili atq; terrena: s; ne ip̄a q̄dem iustitia hoīs deū egere credēdum est: totumq; ꝙ recte colit̄ deus hōi prodesse non deo. Neq; enī fonti se q̄sq̄ dixerit ꝓfuisse si biberit: aut luci si uiderit. Nec ꝙ ab antiquis p̄ribus talia sacrifitia facta sunt ī uictimis pecoꝝ: quę nūc dei popl's legitime nō facit: aliud intelligendum est: nisi rebus illis eas res fuisse significatas: quę agunt̄ in nobis ad hoc ut inheream⁹ deo: et ad eūdem finē proximo consulam⁹. Sacrifitiū g̊ uisibile: inuisibilis sacrifitii sacramētum. i. sacrum signū est. Vnde ille pęnitēs apd̄ ꝓpham: uel ipse propheta quęrens deum peccatis suis habere propitium: si uoluisses īquit sacrifitiū dedissem: utiq; holocaustis non delectaberis. Sacrifitiū deo sp̄us contribulatus: cor contritū & hūiliatum deus non spernit. Intueamur q̄admodum ubi deū dixit nolle sacrifitiū: ibi deū ostendit uelle sacrifitiū. Non uult ergo sacrifitium trucidati pecoris: s; uult sacrifitiū cōtriti cordis. Illo igit̄ quod eū nolle dixit: hoc significat̄ quod eū uelle subiecit. Sic itaq; illa deū nolle dixit: quō a stultis ea uelle credit̄: uelut suę gr̄a uoluptatis. Nā si ea sacrifitia quę uult: quoꝝ hoc unū est cor contritū & hūiliatum dolore pęnitendi: nollet eis sacrifitiis significari quę uelut sibi delectabilia desiderare putatus ē: nō utiq; de his offerendis in lege ueteri pręcepisset. et ideo mutanda erant oportuno certoq; iam tempe: ne ip̄i d̄o desiderabl'ia uel certe ī nobis acceptabilia: ac nō poti⁹ quę his significata sunt crederent̄. Hinc et alio loco psalmi alteri⁹: si esuriero inq̄t nō dicam tibi: meus est enī orbis terrę & plenitudo ei⁹. Nunq̄d māducabo carnes tauroꝝ: aut sanguinem hircoꝝ potabo? Tanq̄ diceret. Vtiq; si m̄ necessaria eēnt: non a te peterem quę habeo in potestate. Deinde subiungens quid illa significent. Immola īquit deo sacrifitium laudis: et redde altissimo uota tua. Et inuoca me in die tribulatioīs: et eripiam te & magnificabis me. Item apud aliū ꝓphetam. In quo inq̄t apprehēdam dn̄m: et assumam deū meū excelsum? Si apprehendam illū in holocaustis: in uitulis āniculis? Si acceptauerit dn̄s in milibus arietum: aut in denis milib⁹ hircoꝝ pinguiū? Si dedero p̄mogenita mea pro īpietate mea: fructū uentris mei pro peccato aīę meę? Si annūtiatum est tibi homo bonū: aut q̄d de⁹ exq̄rat a te: nisi facere iuditiū et diligere

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

misericordiā: et paratum eē ire cum dño deo tuo. Et in huiꝰ ꝓphetę uerbis utrūq; distinctū est satisq; declaratū: illa sacrifitia non requrere deum: qbus significant̄ hęc sacrifitia quę requrit deus in ępistola quę scribit̄ ad hebreos. Benefacere inquit & cōicatores eē nolite obliuisci. talibus eniz sacrifitiis placatur deus. Ac per hoc ubi scp̄tum est: misericordiam magis uolo q̄ sacrifitiū: nihil aliud q̄ sacrifitio sacrifitiū prelatū oportet intelligi: qm̄ illud quod ab hōibus appellat̄ sacrifitiū: signum est ueri sacrifitii. Porro autem misericordia uerum sacrifitiū est: unde dictū est quod pauloante cōmēoraui: talibꝰ enī sacrifitiis placat̄ deus. Quęcunq; igit̄ in ministerio tabernaculi siue templi multis modis de sacrifitiis legunt̄ diuinitus esse pręcepta: ad dilectionem dei & ꝓximi significando referunt̄. In his enī duobus pręceptis ut scp̄tum est: tota lex pendet & prophetę.

Ca. vi.

PRoinde uerū sacrifitiū est omne opus qđ agit̄: ut sancta societate inhereamus deo: relatū scilz ad illū finem boni quo ueraciter possimꝰ esse beati. Vnde et ipsa misericordia qua hōi subuenit̄: si propter deum non fit: non est sacrifitiū. Et si eniz ab hoīe fit uel offert̄: tamē sacrifitium res diuina est: ita ut hoc quoq; uocabulo id latini ueteres appellauerint. Vnde ipe homo dei nōi consecratꝰ est & deo deuotus: in q̄ntū mūdo morit̄ ut đo uiuat: sacrifitiū est. Nam et hoc ad misericordiā ꝑtinet: quā quisq; in seipm facit. Propterea scp̄tum est. miserere aīę tuę placens deo. Corpus etiā nostrū cum per tempantiam castigamus: si hoc q̄ admodum debemus ꝓpter deum facimus: ut nō exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato: sz arma iustitię deo: sacrifitium est. Ad quod exhortans apl̄s ait. Obsecro itaq; fr̄es uos ꝑ misericordiā dei: ut exhibeatis corpora uestra hostiaz uiuētem sanctam deo placētem: rōnabile obsequium uestrum. Si ergo corpus quo inferiore tanq̄ famlo uel tanq̄ instrumēto utit̄ aīa: cū eius bonus & rectus usus ad deū refert̄ sacrifitiū est: q̄nto magis aīa ipa cum se refert ad deū: ut igne amoris eiꝰ accensa formā concupiscētię sęcularis amictat: eiq; tanq̄ incommutabili formę subdita reformetur: hinc ei placens q̄ ex eius pulcritudine acceperit: fit sacrifitiū. Quod idem apl̄s conseq̄ter adiungens: et nolite inqt conformari huic sęculo: sed reformamini in nouitate mentis uestrę: ad ꝓbandum quę sit uoluntas dei: quod bonū et beneplacitū & ꝑfectum. Cum igr̄ uera sacrifitia opa sint misericordię: siue ī nosipsos siue in ꝓximos quę referunt̄ ad deū: opa uero misericordię non ob aliud fiāt: nisi ut a miseria liberemur: ac ꝑ hoc ut beati simus: qđ non fit nisi a bono illo de quo dictū est: mihi autē adherere deo bonum est: profecto efficitur ut tota ipsa redempta ciuitas hoc est congregatio societasq; sanctorū: uniuersale sacrifitium offerat̄ deo ꝑ sacerdotem magnū: q etiaz seipsum obtulit in passione pro nobis: ut tanti capitis corpus essemus scđm formā serui. Hanc enī obtulit: in hac oblatꝰ est: qa scđm hanc mediator est: in hac sacerdos: in hac sacrifitium est. Cum itaq; nos hortatus eēt apl̄s ut exhibeamus corpa nostra hostiā uiuam scām deo placētem: rōnabile obsequm nostrū: et non conformemur huic sclo: sz reformemur ī nouitate sensus nr̄i: ad ꝓbādum quę sit uolūtas dei: qđ bonū et bn̄placitū et ꝑfectū: quod totū sacrifitiū nosipi sumꝰ: dico enī inqt ꝑ gr̄am dei quę data ē in omibꝰ q sunt inter uos: non plus sape q̄ oportet sape: sz sape ad tpantiā: sicut unicuiq; đs ꝑtitus ē fidei mensurā. Sicut. n. ī nno corpe multa mēbra hēmus: oīa aūt mēbra nō eosdē actus habent: ita multi unum corpus sumus in christo: singuli aūt alter alterius mēbra: habētes dona diuersa scđm gratiam quę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

data est nobis. Hoc est sacrifitiũ christianorũ. multi unũ corpus sumus ĩ christo: quod etiã sacramẽto altaris fidelib9 noto frequẽtat ęcclia: ubi ei demõstrat̃ q̃ ĩ ipsa oblatione quam offert ipsa offeratur.

Merito illi in cęlestib9 sedibus constituti ĩmortales et beati: q̃ creatoris sui ꝑticipatõe cõgaudent: cui9 ęternitate firmi: cuius ueritate certi: cui9 munere sancti sunt: q̃m nos mortales & miseros ut immortales beatiq; simus misericorditer diligunt: nolunt nos sibi sacrificare: sed ei cuius & ipi nobiscum se esse nouerunt. Cum ipsis eniz sumus una ciuitas dei: cui dicit̃ in psalmo. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. cuius pars in nobis peregrinat̃: pars in illis opitulat̃. De illa q̃ppe supna ciuitate ubi dei uolũtas intelligibl'is atq; incõmutabilis lex ẽ: de illa sup nos quodãmodo cura geritur. Nãq; ibi cura de nob̃ habita: ad nos administrata per angl'os sancta illa scp̃tura descendit: ubi legit̃: sacrificãs diis eradicabit̃ nisi d̃o soli. Huic scp̃turę: huic legitalibus pręceptis tãta sunt actestata miracula: ut satis appareat cui nos sacrificar̃ uelint immortales ac beati: qui hoc nobis uolũt esse quod sibi.

Cap'lm. viii.

NAm nimis uetera si commemorez: longi9 q̃ satis ẽ reuoluere uidebor: quę miracula sint facta actestãtia ꝓmissis dei: q̃bus ante annorum milia prędixit Abraę: q̃ ĩ semĩe ei9 oẽs gẽtes bñdictioẽz fuerant habiturę. Quis. n. non miret̃ eidẽ Abraę filiũ pepisse coniugem sterilem: eo tempore senectutis quo nec parere nec cẽ fęcũda iam posset: atq; in eiusdem Abraę sacrifitio flammam cęlitus factam inter diuisas uictias cucurrisse: eidezq; Abraę prędictum ab angelis cęleste incendium sodomorũ: quos hõibus similes hospitio susceperat: et per eos de prole uẽtura dei promissa tenuerat: ipoq; imminente iam incendio miram de sodomis per eosdem angelos liberationem Loth filii fr̃is eius? Cui9 uxor in uia retro respitiens: atq; in salem repente cõuersa: magno admonuit sacramento: neminẽ in uia liberatiois suę pręterita desiderare debere. Illa ũ quę & quãta sunt: quę iam ꝑ Moysen popl'o dei de iugo seruitutis eruendo ĩ egipto mirabiliter gesta sunt: ubi magi Pharaonis hoc est regis egipti: q̃ popl'm illũ dñatiõe deprimebat: ad hoc facere quędam mira ꝑmissi sunt: ut mirabili9 uincerent̃. Illi. n. faciebãt uenefitiis & incantatõibus magicis: q̃bus sunt mali angeli hoc est mali dęmoẽs dediti: Moyses aũt tãto potẽti9 q̃nto iustius in noĩe dei qui fecit cęlum et terrã: fatientib9 angl'is eos facile supauit. Deniq; in tertia plaga defitiẽtib9 magis: decem plagę ꝑ Moysen magna misteriorum dispositione complete sunt: q̃bus ad dei populum dimictẽdum: Pharaonis et egiptiorum dura corda cesserũt. Moxq; pęnituit. Et cũ abscedentes hebreos cõseq̃ conarent̃: illis diuiso mari ꝑ siccũ transeuntibus: unda hinc atq; hinc ĩ sese redeunte coopti & oppręssi sunt. Quid de ill' miraculis dicam: quę cum ĩ deserto idem popl's duceret̃ stupẽda diuinitate crebuerunt: aquas quę bibi non poterãt: misso in eas sicut deus pręceperat ligno amaritudine caruisse: sitientesq; satiasse: manna esurientibus uenisse de cęlo: et cum esset colligẽtibus constituta mensura: quidq̃d amplius q̃sq; collegerat exortis uermib9 putruisse: ante uero diẽ sabbatũ dupluz collectũ q̃a sabbato colligere nõ licebat: nulla putredine uiolatũ: desiderantibus carne uesci quę tanto ppl'o nulla sufficere posse uidebat̃: uolatilibus castra cõpleta & cupiditatis ardorẽ fastidio satietatis extinctũ: obuios hostes trãsitumq; prohibentes atq; pręliantes: orante Moyse mãibus eius ĩ figura crucis extensis: nll'o hebreorũ cadente ꝓstratos: seditiosos in populo dei: ac se ab ordinata diuinitus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

societate diuidentes: ad exemplū uisibile inuisibilis pęnę uiuos terra dehiscente submersos: uirga percussam petram tātę multitudini abundantia fluenta fudisse: serpentiū morsus mortiferos īmissos ad pęnam iustissimam peccatorum: in ligno exaltato atq; ꝓspecto ęneo serpēte sanatos: ut & populo subueniretur afflicto: & mors morte destructa uelut crucifixę mortis silitudine significaret. Quē sane serpentē ꝓpter facti memoriā reseruatū: cū postea ppl's errans tanq̄ idolum colere cępisset: Ezechias rex religiosa potestate deo seruiens: cum magna pietatis laude contriuit. Capl'm .ix.

HEc et alia multa huiuscemodi: quę oīa cōmemorare nimis longum est fiebant ad cōmendandum unius ueri dei cultū: et multoꝝ falsorumq; ꝓhibēdum. Fiebant aūt simplici fide atq; fiducia pietatis: non incantatiōibus & carminibus nefarię curiositatis arte compositis: quaꝫ ul' magian ul' detestabl'iore noīe goetian: uel honorabl'iore theurgian uocant: qui quasi conantur ista decernere: et illicitis artibus deditos alios damnabiles quos & maleficos uulgus appellat: hos enī ad goetian ꝑtinere dicunt: alios aūt laudabiles uideri uelīt q̄bus theurgian deputant: cū sint utriq; ritibus fallacib9 dęonū obstricti sub nōibus angelorum. Nam et Porfirius quādam q̄si purgatōnem aīę ꝑ theurgian: cūctāter tamē & pudibunda quodāmodo disputatōe ꝓmictit. reuersionem ū ad deū hanc artem pręstar̄ cuiq̄ negat: ut uideas eū inter uiciū sacrilegę curiositatis & ph̄ię professionē: sentētiis alternātibus fluctuare. Nunc enim hanc artem tanquā fallacem & in ipa actione periculosam: et legibus ꝓhibitā cauendā monet: nūc aūt uelut eius laudatoribus cedēs utilem dicit eē mūdandę parti aīę: non q̄dem intellectuali qua rerū intelligibilium ꝑcipit̄ ueritas nullas habentiuꝫ similitudines corpoꝝ: sed spirituali qua corpalium rerū capiunt̄ imagines. Hāc eniꝫ dicit per quasdam consecratoēs theurgicas quas theletas uocāt: idoneā fieri atq; aptam susceptionē spūum & angl'oꝝ ad uidendos deos. ex q̄bus tñ theurgicis theletis fatet̄ intellectuali aīę nihil purgationis accedere: quod eā faciat idoneā ad uidendum deū suū: et perspicienda ea quę uera sunt. Ex quo intelligi pōt: q̄lium deorum uel qualem uisionem dicat fieri theurgicis consecratōibus: in qua non ea uidentur quę uere sunt. Deniq; animam ratōnalem siue quod magis amat dicere intellectualē: ī supna posse dicit euadere: etiā si quod eius spūale ē nulla theurgica fuerit arte purgatū: porro aūt a theurgo spūalem purgari hactenus: ut non ex hoc ad īmortalitatē ęternitatēq; ꝑueniat. Quanq̄ itaq; discernat a dęmōib9 angl'os: aerea loca esse dęmonum: etherea uel empirrea disserens angelorū: et admoneat utendum alicuius dęmoīs amicitia: quo subuectante uel paululū possit eleuari a terra quisq; post mortem: aliā uero uiam esse ꝑhibeat ad angeloꝝ supna consortia: cauendam tñ dęmonū sonetatē expręssa quodāmodo confessione testat̄: ubi dicit aīam post mortem luendo pęnas cultum dęonū a q̄bus circūueniebat̄ horrescere. Ipamq; theurgian quā uelut cōciliatricē angelorū deorūq; cōmendat: apud tales agere potestates negare non potuit: quę uel ipę inuideant purgationi animę: uel artibus seruiant inuidorū: q̄nęrelam de hac re chaldei nescio cuius expromens. Conquęritur inq̄t uir in chaldea bonus: purgādę aīę magno molimīe frustratos sibi esse successus: cū uir ad eadem potēs: tactus inuidia adiuratas sacris pręcibus potentias alligasset: ne postulata cōcederent. Ergo & ligauit ille inq̄t: et iste non soluit. Quo iudicio dixit apparer̄ theurgian: esse tā boni confitiēdi q̄ mali et apd

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

deos & apud homines disciplinam: pati etiã deos & ad illas pturbatõnes passionesq; deduci: quas cõiter dęmonibus & hõibus Apuleius actribuit. Deos tamen ab eis ethereę sedis altitudine sepans: & Platoĩs asserẽs ĩ illa discretiõe sentẽtiaz.

Ecce nunc alius Capl'm .x.
platonicus quẽ doctiorem ferunt Porphirius: nescio per quam theurgicaz disciplinã etiã ipsos d̃os obstrictos passionibus & pturbatõibus dicit: qm̃ sacris precibus adiurari terreriq; potuerũt: ne prestarent aĩę purgatioẽm: et ita terreri ab eo qui impabat malum: ut ab alio qui poscebat bonũ per eãdem artẽ theurgicã solui timore illo nõ possent: et ad danduz benefitium liberari. Quis non uideat hęc oĩa fallatiũ dęmonum esse cõmenta: nisi eorũ miserrimus seruus & a gratia ueri liberatoris alienus? Nam si hęc apd̃ deos agerentur bonos: plus ibi utiq; ualeret beneficus purgator animę: q̃ maliuolus impeditor. Aut si diis iustis hõ pro quo agebat̃ purgatõe uidebat̃ indignus: nõ utiq; ab inuido territi: nec sicut ipse dicit per metũ ualentioris numinis impediti; sed iudicio libero id negare debuerunt. Mirum est aũt ꝙ benignus ille chaldeus qui theurgicis sacris aĩam purgar̃ cupiebat: nõ inuenit aliquẽ supiorem deum: q uel plus terreret atq; ad benefatiẽdum cogeret territos deos: uel ab eis terrentẽ compesceret ut libere benefacerẽt. Sic tñ theurgo bono sacra defuerũt: qbus ipsos deos quos inuocabat aĩmę purgatores: ꝑus ab illa timoris peste purgaret. Quid enĩ causę est: cur deus potẽtior adhiberi possit a quo terreantur: nec possit a quo purgent̃? An inuẽitur deus q exaudiat inuidum: et timorẽ diis incutiat ne benefatiant: nec inuẽitur deus qui exaudiat beniuolũ: & timorem diis auferat ut bñfatiant? O theurgia pręclara: o aĩę prędicãda purgatio: ubi plus impat ĩmũda inuidentia: q̃ impetrat pura beneficiẽtia: imo uero malignorũ spũum cauenda & detestanda fallatia: et salutaris audiẽda doctrina. Quid enĩ? Quia has sordidas purgationes sacrilegis ritibus operant̃: q̃sdam mirabiliter pulcras sicut iste commemorat uel anglorꝝ imagines: uel deorꝝ tanq̃ purgato spũ uident: si tamẽ uel tale aliquid uident: illud est quod apl's dicit: qm̃ sathanas transfigurat se uelut angelũ lucis. Eius enim sunt illa fantasmata: qui miseras aĩmas multorꝝ falsorumq; deorꝝ fallacib9 sacris cupiens irretire: et a uero ueri dei cultu quo solo mũdant̃ et sanant̃ auertere: sicut de Protheo dictũ est: formas se uertit ĩ omẽs. hostiliter insequẽs: fallaciter subueniens: et utrobiq; nocẽs.

Melius sapuit iste Capl'm .xi.
Porphirius: cum ad Anebontem scp̃sit egiptium: ubi consulenti similis & quęrẽti: et ꝓdit artes sacrilegas & euertit. Et ibi qdem omẽs dęmoẽs reprobat: quos dicit ob ĩprudẽtiam trahere hũiduz uaporẽ: et ideo nõ in ethere sz in aere esse sub luna: atq; in ipo lunę globo. Veruntñ non audet omnes fallatias et malitias & ineptias qbus merito mouetur: omnibus dęmõibus dare. Quosdã nanq; benignos dęmoẽs more appellat aliorꝝ: cum omẽs generaliter ĩprudentes eẽ fateat̃. Mirat̃ aũt ꝙ non solũ dii allitiant̃ uictimis: sed etiã compellent̃ atq; cogant̃ facere quod homĩes uolũt: et si corpe & incorpalitate dii a dęõmbus distingunt̃: quomõ deos esse existimandum sit solem & lunam: et uisibilia cętera in cęlo quę corpora eẽ non dubitat̃. Et si dii sunt: quomõ alii benefici alii malefici eẽ dicant̃: et quõ incorpalib9 cũ sint corporei cõiungant̃. Quęrit etiam uelut dubitans utrum in diuinãtibus & quędã mira fatientib9 aĩę sint potẽtiores: an aliqui spũs extrinsecus uẽiant ꝑ quos hęc ualeant: et potius uenire extrinsecus conicit: eo ꝙ lapidib9 & herbis adhibitis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et alligant quosdam: et apperiant clausa ostia: uel aliqd eiusmōi mirabiliter opant̄. Vnde dicit alios opinari eē quoddā genꝰ cui exaudire sit ꝓpriū: natura fallax: oī formę multimodū: simulans deos & dęmones et aīas defūctoꝝ: et hoc esse quod effitiat hęc omīa quę uident̄ bona esse uel praua. cęterū circa ea quę uere bona sunt nihil opitulari: imo uero ista nec nosse: ſ3 et male conciliare & insimulare atq; impedire nōnunq̄ ūtutis sedulos sectators: et plenū eē temeritatis et fastus: gaudere nidoribus: adulationibus capi: et cętera quę de hoc gener̄ fallatium malignorūq; spūum qui extrinsecus in aīam ueniunt: hūanosq; sensus sopitos uigilātesq; deludunt: non tanq̄ sibi ꝑsuasa confirmat: sed tam tenuiter suspicat̄ aut dubitat: ut hęc alios asserat opinari. Difficile q̄ppe fuit tanto pħo: cunctam diabolicā societatem uel nosse uel fidēter arguere: quā quęlibet anicula x̄ana nec nosse cūctat̄ & librime detestatur. Nisi forte iste: et ipm ad quē scribit Anebontē tanq̄ taliū sacroꝝ pręclarissimū antitistem: et alios taliū operū tanq̄ diuīoꝝ & ad deos colēdos ꝑtinētiū admiratores: uerecūdat̄ offēdere. Seq̄t̄ tamē et ea uelut inq̄rēdo cōmemorat: quę sobrie considerata tribui non possunt nisi malignis & fallacibꝰ potestatibꝰ. Quęrit enī3 cur tanq̄ melioribus inuocatis: quasi peioribꝰ imperet̄ ut īiusta hoīs pręcepta exequant̄: cur actrectatū re uenerea nō exaudiant impręcātem: cum tamē ipi ad incestus quosq; cōcubitꝰ quoslibet ducere non morent̄: cur ab aīantibus suos antitistes oportere abstinere denuntient: ne uaporibus ꝓfecto corporeis polluātur: ipi uero et aliis uaporibus illitiantur & nidoribus hostiaꝝ. cūq; a cadaueris contactu ꝓhibeat̄ inspector: et plęrunq; illa cadaueribus cęlebrentur: quid sit ꝙ non dęmoni uel alicui aīę defūcti: ſ3 ipi soli et lunę aut cuicūq; cęlestiū: hō cuilibet uicio obnoxius intendit minas: eosq; territat falso ut eis extorquęat ueritatem. Nam et cęlum se collidere comminat̄: et cętera similia homini īpossibilia: ut illi dii tanq̄ insipiētissimi pueri falsis & ridiculis cōminationibus territi: qd̄ impat̄ effitiant. Dicit etiā scp̄sisse Ceremonē quēdam taliū sacroꝝ uel potius sacrilegorū ꝑitum: ea quę apud egiptios cęlebrant̄: uel de Iside uel de Osyride marito eius: maximā uim habere cogendi deos ut faciant impata: quādo ille q carminibꝰ cogit ea se ꝓdere uel euertere cōminat̄. ubi se etiā Osyridis membra dissipaturū terribiliter dicit: si facere iussa neglexerint. Hęc atq; huiusmodi uana & insana diis hoīem minari: nec q̄buslibet ſ3 ipis cęlestibus & siderea luce fulgentibꝰ: nec sine effectu ſ3 uiolēta potestate cogētem: atq; his terroribꝰ ad fatienda quę uoluerit ꝑducētem: merito Porphirius admirat̄. imo uero sub spetie mirantis & causas rerū taliū reqrentis: dat intelligi illos hęc agere spūs: quorū genus supius sub alioꝝ opīatiōe descp̄sit: non ut ipe posuit natura ſ3 uicio fallaces: qui simulant deos & aīmas defunctoꝝ: dęmoēs aūt non ut ait ipe se simulant: ſ3 plane sunt. Et ꝙ ei uidet̄ herbis & lapidibꝰ & aīantibus: et sonis certis q̄busdā ac uocibus & figuratōibꝰ atq; figmentis: q̄busdā etiā obseruatis in cęli cōuersione motibꝰ siderū: fabricari ī terra ab hōibꝰ potestates idoneas uariis effectibus exequēdis: totū hoc ad eosdē ipsos dęones ꝑtinet ludificatores aīarum sibimet subditarū: et uoluptaria sibi ludibria de hominū erroribus exhibētes. Aut g̊ reuera dubitans & inq̄rens ista Porphirius: ea tamē commemorat q̄bus conuincātur & redarguātur: nec ad eas ꝑtātes quę nob ad btām uitā capessendam fauēt: sed ad deceptors dęones ꝑtinere mōstrent̄: aut ut meliora de pħo suspicemur: eo modo uoluit hoīem egiptium talibus erroribꝰ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

deditū & aliq̄ magna se scire opinātem: non supba q̄i auctoritate doctoris offendere: nec aperte aduersantis altercatione turbare: sz q̄i quęrētis & discere cupiētis hūilitate ad ea cogitanda cōuertere: et q̄ sint contēpnenda uel etiā deuitāda monstrare. Deniq; ꝓpe ad ępistolę finē petit se ab eo doceri: quę sit ad beatitudiēz uia ex egiptia sapīa. Cęterū illos qb9 conuersatio cū diis ad hoc eēt: ut ob inueniēduz fugitiuū uel prędiū compandū: ul' ꝓpter nuptias uel mercaturā: uel qd huiusmōi mentē diuīaz īqetarēt: frustra eos uideri dicit coluisse sapīam. illa etiā ipa numina cū qbus cōuersarent̄: et si de cęteris reb9 uera prędicerent: tamē qm̄ de beatitudīe nihil cautū nec satis idoneū monerēt: nec deos illos esse nec benignos dęmoēs: sed aut illū q dr̄ fallax: aut hūanū om̄e commentū. Verū qa tanta et talia gerunt his artib9: ut uniuersum modū hūanę facultatis excedant: quid restat nisi ut ea quę mirifice tanquā diuinitus prędici ul' fieri uident̄: nec cū ad uni9 dei cultū referunt̄: cui simpliciter inherere fatentibus quoq; platonicis & p multa testantibus solum beatificū bonū est: malignoꝝ dęmonū ludibria & seductoria īpedimēta quę uera pietate cauēda sūt: prudēter ītelligant̄.

Porro aūt quęcūq; Capi. xii.
miracula siue p angl'os siue q̄cunq; mō ita diuītus fiūt: ut d̄i uni9 in quo solo beata uita est cultū religionēq; cōmendēt: ea uere ab eis uel p eos q nos s̄m ueritatē pietatēq; diligūt fieri: ipo d̄o in ill' opāte credendū est. Neq; enī audiendi sunt: qui deū inuisibilē uisibilia miracula operari negant: cū ipe etiā s̄m ipos fecerit mūdū: quem certe uisibilem negare nō possunt. Quidqd ḡ mirabile fit in hoc mūdo: profecto minus est q̄ totus hic mūdus: id est cęlū et terra et oīa quę ī eis sunt: quę certe de9 fecit. Sicut aūt ipse q fecit: ita modus quo fecit occult9 est et incōprehēsibl'is hōi.

Quāuis itaq; miracula uisibiliū naturaꝝ uidendi assiduitate uiluerint: tamē cū ea sapiēter intuemur: inusitatissīs rarissīsq; maiora sunt. Nam et oī miraculo qd̄ fit p hoīem: maius miracl'm ē hō. Qua propter deus q fecit uisibilia cęlū & terram: non dedignat̄ facere uisibilia miracula ī cęlo uel in terra: qbus ad se inuisibilē colendū excitet aīam: adhuc uisibilibus deditam. Vbi ū & qn̄ faciat: incōmutabile consiliū penes ipm est: in cui9 dispositōe iam tēpa fc̄ta sunt: quęcūq; futura sunt. Nā tpalia mouēs tempaliter nō mouetur. nec aliter nouit faciēda q̄ facta: nec aliter īuocātes exaudit: q̄ inuocaturos uidet. Nā & cū exaudiūt angeli eius: ipe in eis exaudit tanq̄ in uero nec manufacto templo suo: sicut in om̄ib9 sanctis suis. eiusq; tpaliter fiunt iussa: ęterna eius lege conspecta.

Hec mouere debet: Capl'm. xiii.
q cū sit inuisibilis: sępe uisibiliter p̄ribus appuisse mēorat̄. Sicut eniz sonus quo audit̄ sentētia in silentio intelligētię constituta: non est hoc qd̄ ipa: ita & spēs qua uisus ē deus ī natura inuisibl'i constitutus: non erat qd̄ ipe. Veruntamē ipe in eadem spetie corporali uidebat̄: sicut illa sententia in ipso sono uocis audit̄. nec illi ignorabant: īuisibilem deū in spē corpali nequaq̄ se posse uidere. Nam et loquebat̄ cū loquēte Moyse: et ei tamē dicebat. Si inueni gr̄am ante te: ostēde m̄ temetipm sciēter ut uideā te. Cum igr̄ oporteret dei legem ī edictis angeloꝝ terribiliter dari: nō uni hōi paucis ue sapiētib9 sz uniuersę genti & ppl'o ingenti: corā eodem popl'o magna facta sunt in mōte ubi lex p unū dabat̄: conspiciente multitudīe metuēda et tremēda quę fiebāt. Non enī ppl's israel sic Moysi credidit: q̄admodū suo ligurgo lacedęmonii: q a Ioue seu Apolline leges quas condidit accepisset. Cum eniz lex dabat̄ ppl'o qua coli unus iubebatur deus: in cōspectu ipius ppl'i q̄tū sufficere

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

diuina ꝓuidentia iudicabat: mirabilibus rerũ signis & motib⁹ appebat: ad eandẽ legem dãdam creatori seruire creaturã.

Sicut aũt unius hoĩs: Ca.xiiii.

ita hũani generis qđ ad dei ppl'm ꝑtinet recta eruditio ꝑ quosdã articulos tempoꝝ tanq̃ ętatũ ꝓfecit accessibus: ut a tẽpalib⁹ ad ęterna capiẽda: et a uisibilib⁹ ad inuisibl'ia surgeret̃: ita sane ut etiã illo tẽpe quo uisibilia ꝓmictebant̃ diuinitus pręmia: unus tm̃ colẽdus cõmendaretur deus: ne mens hũana uel ꝓ ipsis terrenis uitę transitorię bñfitiis: cuiq̃ nisi uero aĩę creatori & dño subderet̃. Om̃ia quippe quę pręstare hõibus uel angeli uel hoĩes possũt: in uni⁹ eẽ oĩpotẽtis ptãte: quisq̃s diffitet̃ insanit. De ꝓuidentia certe Plotinus platonicus disputat: eãq̃ a summo deo cuius est intelligibilis atq̃ ineffabl'is pulcritudo: usq̃ ad hęc terrena & ima ꝑtingere flosc'loꝝ atq̃ folioꝝ pulcritudinẽ cõprobat: quę oĩa q̃si abiecta et uelocissĩe pereuntia: decentissĩos formarũ suarum numeros hẽre nõ posse cõfirmat: nisi inde forment̃ ubi forma intelligibl'is et incõmutabilis siml' habẽs om̃ia ꝑseuerat. Hoc dñs Ihus ibi ostẽdit ubi ait. Considerate lilia agri quõ crescũt: non laborant neq̃ nent. Dico aũt uobis: q̃a nec Salomon in om̃i gloria sua sic amict⁹ est: sicut unũ ex his. Quod si fęnũ agri qđ hodie ẽ & cras in clibanũ mictit̃ sic đs uestit: q̃to magis uos modicę fidei? Optime igr̃ aĩa hũana adhuc terrenis desideriis infirma: ea ipa quę tempaliter exoptat bona infima atq̃ terrena: uitę huic trãsitorię necessaria: et pręillius uitę sempiternis benefitiis cõtẽpnẽda: non tñ nisi ab uno đo expectar̃ consueuit: ut ab illius cultu etiã in istorũ desiderio nõ recedat: ad quẽ contemptu eoꝝ & ab eis auersiõe ꝑueniat. Ca.xv.

Sic itaq̃ diuinę prouidẽtię placuit ordĩare tꝑm cursum: ut q̃admodũ dixi et in actib⁹ aplo'ꝝ legr̃: lex in edictis angeloꝝ daret̃ de unius ueri dei cultu: in q̃bus & ꝑsona ipius dei non q̃dem ꝑ suaꝫ substantiã qua semꝑ corruptibilib⁹ oculis inuisibilis ꝑmanet: sed certis indiciis per subiectã creatori creaturã uisibiliter appareret: et sillabatim ꝑ transitorias tꝑm morulas hũanę linguę uocib⁹ loquęret̃: q̃ in sua natura nõ corꝑaliter sꝫ spũaliter: non sensibiliter sꝫ intelligibl'iter: nõ tꝑalr̃ sed ut ita dicã ęternaliter: nec incipit loq̃ nec desinit. qđ apđ illũ sincerius audiũt: non corꝑis aure sed mentis ministri ei⁹ et nuntii: q̃ ei⁹ ueritate incõmutabl'i ꝑfruunt̃ immortaliter beati: et qđ faciendũ moĩs ineffabilib⁹ audiũt: et usq̃ ĩ ista uisibilia atq̃ sensibilia ꝑducendũ: incũctãter atq̃ indifficulter effitiunt. Hęc aũt lex distributõe tẽpoꝝ data est: quę ꝑus haberet ut dictũ est ꝓmissa terrena: q̃bus tñ significarent̃ ęterna: quę uisibilibus sacramẽtis cęlebrarẽt multi: intelligerẽt pauci. Uni⁹ tamen dei cultus aꝑtissima illic et uocũ & rerũ oĩm contestatõe pręcipit̃: non unius de turba: sꝫ q̃ fecit cęlũ & terram: et oẽm aĩam & oẽm spm̃: q̃ nõ est qđ ipe. Ille enĩ fecit: hęc facta sunt: atq̃ ut sint et bene se habeant: eius indigent a quo facta sunt.

Quibus igr̃ angelis Cap.xvi.

de beata & sempiterna uita credẽdum eẽ censemus? Utrũ eis q̃ se religioĩs ritibus coli uolunt: sibi sacra & sacrifitia flagitantes a mortalib⁹ exhiberi: an eis q̃ hunc oẽm cultum uni deo creatori oĩum deberi dicũt: eiq̃ reddendũ uera pietate pręcipiũt; cui⁹ et ipi cõtemplatione beati sunt: et nos futuros eẽ ꝓmictũt? Illa nãq̃ uisio đi tantę pulcritudĩs uisio ẽ: et tanto amore dignissima: ut sine hac q̃buslibet aliis bonis pręditum atq̃ abundantem: nõ dubitet Plotinus infęlicissimũ dicere. Cum g̊ ad hunc unũ q̃dam angeli: q̃dam uero ad seipos latria colẽdos signis mirabilibus excitent: & hoc ita ut illi istos coli ꝓhibeãt: isti aũt ꝓhibere nõ audeãt;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quibus potius sit credendū: respondeant platonici: rñdeant qcūq; phi: respōdeant theurgi uel potius periurgi. Hoc enī sunt illę oēs artes uocabulo digne. Postremo rñdeant hoīes: si ullus nature suę sensus q̄ rōnales creati sunt: ex aliq̄ pte uiuit m eis. Respondeāt m̄q̄m: eis ne sacrificādū sit dīis ul' angelis: q̄ sibi sacrificari iubēt: an illi uni cui iubent hi qui et sibi & istis prohibēt. Si nec isti nec illi ulla miracula facerēt: sz tm̄ p̄cipent: alii qdem ut sibi sacrificarē: alii uero id uetarent: sed uni tm̄ iuberent deo: satis deberet pietas ipa discernere: qd hoz de fastu supbię: qd de uera religiōe descēderet. Plus etiā dicam. Si tātū hi mirabilib9 factis hūanas aīas pmouerēt q̄ sacrificia sibi expetūt: illi aūt qui hoc ꝓhibent & uni tm̄ deo sacrificari iubēt: neq̄q̄ ista uisibilia miracula facere dignarent: profecto nō sensu corpis sed rōe mentis p̄ponēda eoz eēt auctoritas. Cum uero deus id egerit ad cōmēdanda eloqa ueritatis suę: ut per istos īmortales nuntios non sui fastū sz maiestatem illius predicātes: faceret maiora: certiora: clariora miracula: ne infirmis piis illi q̄ sacrificia sibi expetūt falsam religionē facili9 persuaderēt: eo q̄ sensibus eoz quędam stupēda mōstrarēt: quē tandē ita desipere libeat ut nō uera eligat quę sectē: ubi & ampliora inuenit quę miretur? Illa q̄ppe miracula deoz gentilium quę commēdat historia: nō ea dico quę interuallis tēpm occultis ipius causis mūdi: uerūtamē sub diuina ꝓuidentia cōstitutis & ordinatis: mōstruosa contingūt: q̄les sunt inusitati partus aialiū: et cęli terręq; rerū insolita facies: siue tantū terrens: siue etiā nocēs: quę ꝓcurari atq; mitigari dęmonicis ritib9 fallacissia eoz astutia perhibent. Sed ea dico quę ui ac p̄state eoz fieri satis euidēter appet. ut est: q̄ effigies deoz penatū quos de troia Aeneas fugiens aduexit: de loco ī locū migrasse referunt: q̄ coram Targnius noua: ula secuit: q̄ epidauri9 serpēs Esculapio nauiganti romā comes adhesit: q̄ nauim qua simulacrū matris Frigię uehebat: tantis hoīm boumq; conati b9 immobilē redditā: una muliercula zona alligata ad suę pudicitię testīoniū mouit & traxit: q̄ uirgo uestalis de cui9 corruptōe quęstio uertebat: aqua ꝑpleto cribro de ryberi neq; profluēte: abstulit cōtrouersiam. Hęc g̃ atq; alia huiuscemōi neq̄q̄ illis quę in pplo dei facta legimus: uirtute ac magnitudine conferēda sunt. Quāto min9 ea quę illoz quoq; poplōz q̄ tales deos coluerūt: legib9 iudicata sunt prohibēda atq; plectēda: magica scilicet uel theurgica? Quoz pleraq; spenetenus mortaliū sensus imaginaria ludificatōne decipiunt: quale est lunā deponere donec suppositas ut ait Lucanus ꝑpior despumet in herbas. Quędam ū & si nōnullis poz factis uideant ope coęq̄ri: finis ipse quo discernunt: incōpabiliter hęc nostra ostēdit excellere. Illi enī multi tāto min9 sacrificiis colendi sunt: quanto magis hęc expetūt. his ū unus cōmendat deus: q̄ se nullis talibus indigere: et scpturaz suaz testificatōe: et eorūdem postea sacrificioz remotōe demonstrat. Si qui g̃ angeli sibi expetūt sacrificiū: preponendi eis sunt q̄ non sibi sed deo creatori oīm cui seruiūt. Hinc enī ostendunt q̄ sincero amore nos diligūt: qñ ꝑ sacrificiū nō sibi sz ei subdere nos uolunt: cui9 & ipsi contēplatōe beati sunt: et ad eum nos pueire quęrūt: a quo ipi non recesserūt. Si aūt angeli q̄ nō uni sz plurimis sacrificia fieri uolūt: nō sibi sz eis dīis uolūt quoz doz angeli sunt: etiā sic eis preponēdi sunt illi q̄ um9 dei deoz angeli sunt: cui sacrificari sic iubēt ut alicui alteri uerent: cum eoz nullus huic uetet: cui um̄ isti sacrificari iubent. Porro si qd magis indicat eoz supba fallana: nec boī nec bonoz deoz angeli sunt sed dęmoēs mali: q̄ non unū solum ac summū deū sed

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

seipsos sacrifitiis coli uolūt: quod maius q̄ dei uni⁹ cōtra eos eligendū est pręsidiū cui seruiūt angeli boni: q non sibi sed illi iubent ut sacrifitio seruiamus: cui⁹ nosipi sacrifitiū esse debemus. Capl'm.xvii.

PRoinde lex dei quę ī edictis data est angl'oꝝ: in qua unus d̄s deoꝝ religione sacroꝝ iussus ē coli: alii ū qlibet ꝓhibiti: ī arca erat posita: quę arca testimonii nuncupata est. Quo nomine satis significat̄: non deū q per illa oīa colebat̄ circumcludi solere uel cōtineri loco: cum respōsa eius & quędam hūanis sensibus darent̄ signa ex illi⁹ arcę loco: sꝫ uoluntatis ei⁹ hinc testimonia ꝑhiberi: ꝙ etiā ipa lex erat in tabulis conscp̄ta lapideis: et in arca ut dixi posita: quā tēpe pegnatoīs ī heremo cū tabernacl'o qd̄ siliter appellatū ē tabernacl'm testīonii: cū debita sacerdotes ueneratōe portabāt. Signūq; erat ꝙ ꝑ diē nubes appebat: quę sicut ignis nocte fulgebat. Quę nubes cū moueret̄ castra mouebant̄: et ubi staret castra ponebāt̄. Reddita sunt aūt illi legi magni miraculi testīonia: pręter ista quę dixi: et pręter uoces quę ex illi⁹ arcę loco edebāt̄. Nam cū terrā ꝓmissioīs intrantib⁹ eadem arca transiret: iordaīs fluuius ex ꝑte supiore subsistēs: et ex īferiore decurrens: et ipi et ꝑpl'o siccū ꝑbuit trāseūdi locū. Deinde ciuitatis quę ꝑma hostilis occurrit: more gentiū d̄os plurimos colens: septies eadē arca circūacta: muri repente ceciderunt nulla manu oppugnati: nll'o ariete ꝑcussi. Post hoc etiā cū in terra ꝓmissioīs eēnt: et eadem arca ꝓpter eoꝝ peccata fuisset ab hostib⁹ capta: hi q eā cęperāt in tēplo dei sui quē pręcęteris colebāt hōrifice collocarūt: abeūtesq; clauser̄t: aptoq; postera die siml'acrū cui supplicabāt īuener̄t collapsum: deformiterq; confractū. Deinde ipi ꝓdigiis acti deformiusq; puniti: arcā diuini testīonii ꝑpl'o unde cepant reddiderunt. Ipsa autem redditio qualis fuit?

Imposuerūt eam plaustro: eiq; iuuencas a qbus uitulos sugētes abstraxerāt subiunxerūt: et eas quo uellent ire siuerunt: etiā hic uim diuinā explorare cupientes. At illę sine hoīe duce atq; rectore ad hebreos uiam pertinaciter gradientes: nec reuocatę mugitibus esurientiū filiorum: magnū sacramētū suis cultorib⁹ reportarunt. Hęc atq; huiusmōi deo ꝑua sunt: sed magna terrēdis salubriter erudiendisq; mortalib⁹. Si eniꝫ ꝑhi pręcipueq; pl'onici rectius cęteris sapuisse laudantur: sicut pauloāte cōmēoraui: ꝙ diuinā ꝓuidentiā hęc quoq; rerum infima atq; terrena administrare docuerint: numerosaꝝ testīonio pulcritudinū: quę nō solum in corpibus aīaliū: uerū etiā in herbis fęnoq; gignūtur: q̄nto euidenti⁹ hęc actestant̄ diuītati quę ad horam prędicatoīs eius fiūt: ubi ea religio commēdat̄: quę oībus cęlestib⁹ terrestribus infernisq; sacrificari uetat: uni deo tantū iubens q solus diligens & dilectus beatos facit: eorūq; sacrifitiorū tempa impata pręfiniens: eaq; ꝑ meliorez sacerdotem in meli⁹ mutāda prędicēs: nō ista se appetere sꝫ ꝑ hęc alia potiora sig̃ficare testatur. non ut ipse his honoribus sublimet̄: sed ut nos ad eū colendum eiq; coherēdum igne amoris eius accensi: qd̄ nobis non illi bonum est excitemur?

IN dicet aliqs ista falsa esse miracula: nec fuisse facta sed mēdaciter scp̄ta? Quisquis hoc dicit: si de his rebus negat oīo ullis literis esse credendū: pōt etiā dicere: nec deos ullos curar̄ mortalia. Non enī se aliter colēdos eē ꝑsuaser̄t: nisi mirabilib⁹ opm effectib⁹: quoꝝ & historia gentiū testis est: quarū dii se ostētare mirabiles: potius q̄ utiles ostēdere potuerūt. Vnde hoc ope nostro cuius hūc iam decimū librū habemus in māibus: nō eos suscepim⁹ refellēdos q uel ullam esse uim diuinā negant: nel hūana non curare contendūt: sꝫ eos q nostro deo Cap.xviii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

conditori sanctę et gloriosissimę ciuitatis deos suos pręferūt: nescientes eū esse ip̄m etiā mundi huiꝰ uisibilis & mutabilis inuisibilem & īcommutabilē conditorē: et uitę beatę non de his quę condidit sed de seipso uerissimū largitorē. Eius enī ꝓpha ueracissimus ait. Mihi aūt adherere deo bonum est. De fine nāq; boni inter phos querit: ad qd adipiscendum omīa offitia referenda sunt. Nec dixit iste: mihi autē nimis diuitiis abūdare bonū est: aut insigni purpura & sceptro: uel diademate excellere: aut qd nōnulli etiā phoꝝ dicerē nō erubuerūt: mihi uoluptas corpis bonū est: aut qd melius uelut meliores dicere uisi sunt: mihi uirtus aīmi bonū est: Sed mihi inqt adherere deo bonū est. Hoc eū docuerat: cui uni tm̄modo sacrificādum: sancti quoq; angli legaliū sacrifitioꝝ etiā contestatōe monuerūt. Vnde etiā ipe sacrifitiū eius factus fuerat: cuius igne intelligibili correptus ardebat: et in eius ineffabilem īcorporeūq; cōplexū sancto desiderio ferebat. Porro autē si multoꝝ deoꝝ cultores: qualescūq; deos suos esse arbitrent: ab eis facta esse miracula uel ciuilium rerū historię: uel libris magicis siue qd honestiꝰ putāt theurgicis credūt: quid causę est cur illis lr̄is nolint credere ista facta eē: qbus tanto maior debetur fides: q̄to sup oēs est magnus cui uni soli sacrificandū pręcipiunt. Cap. xix.

QVi aūt putant hęc uisibl̄ia sacrifitia diis aliis congruere: illi uero tanq̄ inuisibili īuisibl̄ia & maiora maiori: melioriq; meliora: qualia sunt purę mētis & bonę uolūtatis offitia: profecto nesciunt hęc ita eē signa illoꝝ: sicut uerba signātia ul' sonātia signa sunt rerū. Quocirca sicut orantes atq; laudantes ad eū dirigimus significātes uoces: cui res ipsas in corde quas significamꝰ offerimus: ita sacrificātes non alteri uisibile sacrifitiū offerendū eē nouerimus: q̄ illi cuiꝰ in cordibus nostris inuisibile sacrifitium nos ipi esse debemꝰ. Tūc nobis fauēt nobisq; cōgaudent: atq; ad hoc ip̄m nos ꝓ suis uiribus adiuuant angeli quiq; uirtutesq; superiores: et ip̄a bonitate ac pietate potētiores. Si aūt ill' hęc exhibere uoluerimus: nō libēter accipiunt. et cū ad hoīes ita mictunt ut eorū pręsentia sentiāt aptissīe uetant. Sunt de his exēpla in lr̄is sanctis. Putauerūt qdaꝫ deferendū angelis honorē: uel adorādo uel sacrificando q debet deo: et eoꝝ sunt admonitione prohibiti: iussiq; sunt hęc ei deferre: cui uni fas esse nouerūt. Imitati sunt anglos sanctos etiā sancti hoīes dei. Nam Paulus & Barnabas in lychaonia fcto quodā miraclo sanitatis: putati sunt dii: eisq; lychaonii īmolare uictimas uoluerūt. qd a se hūili pietate remouentes: eisq; in quē crederent annūtiauerūt deū. Sed nec ob aliud fallaces illi superbe sibi hoc exigūt: nisi qa uero deo deberi sciūt. Non. n. reuera ut ait Porphiriꝰ: et nōnlli putant: cadauerinis nidoribus sed diuīs honoribꝰ gaudent. Copiam uero nidorū magnā habent undiq;. et si ampliꝰ uellēt: ipi sibi poterant exhibere. Qui g̊ diuītatē sibi arrogant spūs: non cuiuslibet corpis fumo: sed supplicantis aīo delectant: cui decepto subiectoq; dn̄ent: intercludentes iter ad deū uerū: ne sit hō illiꝰ sacrifitium dū sacrificat cui piam pręter illum.

VNde uerus ille Capl'm .xx.
mediator in q̄ntum formam serui accipiēs: mediator effectꝰ est dei & hoīm homo Ihus xp̄us: cū in forma d̄i sacrifitiū cū patre sumat cū quo & unus ē deus: tn̄ in forma serui sacrifitiū maluit eē q̄ sumer. ne uel hac occasiōe qsq̄ existīaret cuilibet sacrificādū eē creaturę. Per hoc & sacerdos est: ipe offerēs: ipe & oblatio. Cuius rei sacramentū quotidianum esse uoluit ęcclesię sacrifitiū: cū ip̄ius corporis ipe sit caput: et ip̄ius capitis ipa sit corpus: tam ipa ꝑ ip̄m q̄ ipse per ipam suetus offerri.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Huius ueri ſacrifiſi multiplicia uariaꝙ ſigna erant ſacrifiſia priſca ſcōz: cum hoc unū p multa figurareť: rāq uerbis multas res una diceretˉ: ut ſine faſtidio multum cōmēdareť. Huic ſummo ueroq; ſacrifiſio; cūcta ſacrifiſia falſa ceſſerūt. Ca.xxi.

MOderatis aūt prçſtitiſq; ꝛpibus: etiã poteſtas pmiſſa dęmōibus: ut hīb9 quos poſſident excitatis: iimicitias aduerſus ďi ciuitatē tirannice exerceāt: ſibiq; ſacrifiſia nō ſolum ab offerentibus ſumāt: et a uolentib9 expetant: uerū etiaz ab ꝛuitis pſeq̄do uiolenter extorqueāt: non ſolū perniciоſa non eſt: ſed etiã utilis ꝛuemť ęcleſię ut martyrū numerus impleať: quos ciuitas dei tanto clariores et bonoratiores ciues habet: quãto fortius aduerſus impietatęm poteſtatū etiã uſq; ad ſanguiſnem certant. Hos multo elegãtius ſi ęcleſiaſtica loquendi conſuetudo pateretur: nr̄os heroas uocaremus. Hoc enī nomē a Iunone dř tractū. quod greçe Iuno hera appellaťˉ. et ideo neſcio qs filiꝰ eius ſcďm greçoz fabulas Heros fuerit nūcupatus. hoc uidelicet uelut miſticum ſignificāte fabłā: qꝰ aer Iunoni deputeť. ubi uolunt cū dęmōib9 heroas habitare. quo noīe appellāt alicuius meriti aīmas defūctoz. Sed a contrario martires nr̄i heroes nūcupareť: ſi ut dixi uſus ęcleſiaſtici ſermoīs admiſceret. non qꝰ eis eēt cū dęmōibus ꝛn aere ſonetas: ſed qꝰ eoſdē dęmoēs id eſt aereas uincereť ptātes: et ꝛn eis ipam quidqd putaťˉ ſignificare Iunonem: quę nō uſq; quaq; incōueniēter a poetis ꝛnducaťˉ ꝛnimica uirtutib9: et ęlus petentib9 uiris fortib9 ꝛnuida. Sed rurſus eis ſuccūbit infęliciter cediteq; Virgili9. ut cū apud eū illa dicat. Vincor ab Aenea: ipſuz Aeneam admoneat Helenus: quaſi conſilio religioſo & dicat. Iunoni cane uota libens: dñamq; potentē ſupplicibus ſupera donis. Ex qua opīone Porphirius quãuis non ex ſua ſententia: ſed ex alioz bonum dicit deum uel genium nō uenire in hoīem niſi malus fuerit ante placatus: tanq; fortiora ſint apd eos numina mala q̄ bona. qñ qdem mala ꝛpediunt adiutoria bonoz: niſi eis placata det locū. maliſq; nolentib9 bona pdeſſe non poſſūt: nocere aūt mala poſſūt nō ſibi ualentib9 reſiſtere bonis. Nō eſt iſta uere ueraciterq; ſancte religioīs uia. non ſic Iunonē hoc ē aereas ptātes ptorū uirtutib9 ꝛnuidentes noſtri martires uincūt. Non oīno ſi dici uſitate poſſet: heroes nr̄i ſupplicibus donis: ſed uirtutib9 diuīs heram ſupant. Cōmodius qppe Scipio affricanus eſt cognoīatus qꝰ uirtute affricam uicerit: q̄ ſi hoſtes doīs placaſſet ut parcerent. Cap'm.xxii.

VEra pietate hoīes ďi aereā ptātem ꝛnimicam contrariāq; pietati: exorcizando eiciūt non placādo: omēs tēptatoēs aduerſitatesq; eius uincūt: orādo non ipam ſz ſuū deū aduerſus ipam. Non enī aliquē uincit aut ſubiugat: ñ ſonetate peccati. In eius ergo noīe uincit̄ q hoīem aſſumpſit: egitq; ſine peccato ut ꝛn ipo ſacerdote ac ſacrifiſio fieret rmiſſio pcīoz: id ē p mediatorē dei et hoīm hoīem xp̄m ihm: per quē facta peccatoz purgatōne reconciliamur deo. Non enī niſi peccatis homīes ſeparanť a deo: quoz ꝛn hac uita non fit noſtra uirtute ſz diuina miſeratōe purgatio: per ꝛndulgentiam illius nō per noſtram potēciam. qa & ipa quãtulacūq; uirtus quę dicitur noſtra: illius eſt nobis bonitate conceſſa. Multum aūt nobis ꝛn hac carne tribueremus: niſi uſq; ad eius depoſitionē ſub uenia uiueremus. Propterea ergo nobis per mediatorē prçſtita eſt gratia: ut polluti carne peccati: carnis peccati ſimilitudīe mūdaremur. Hac dei gratia qua ꝛn nos oſtēdit magnā miſericordiā ſuā: et ꝛn hac uita p fidē regimur: et poſt hanc uitam per ipſam ſpeciem ꝛncommutabilis ueritatis ad perfectionem pleniſſimam pducemur. Cap.xxiii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Dicit etiã Porphirius diuinis oraclis fuisse responsum: nõ nos purgari lunę teletis atq; solis. ut hinc ostenderet̃ nllorꝫ deorꝫ teletis hoiem posse purgari. Cuiꝰ eniꝫ teletę purgant: si lunę solisq; nõ purgant: q̃s inter cęlestes deos p̃cipuos habent? Deniq; eodẽ dicit oraclo exp̃ssuꝫ p̃ncipia posse purgare: ne forte cũ dictũ esset non purgare teletas solis & lunę: alicuiꝰ alteriꝰ dei de turba ualere ad purgãdum teletę crederẽt̃. Quę aũt dicat eẽ p̃ncipia tanq̃ platonicꝰ. nouimꝰ. Dicit eni deũ p̃rem et deũ filiũ: quẽ grẹce appellat paternũ intellectũ uel paternã mentem. De spũ autẽ scõ aut nihil aut non aperte aliq̃d dicit. Quãuis quẽ alium dicat horꝫ mediũ non intelligo. Si eniꝫ tertiam sicut Plotinus ubi de tribus p̃ncipalibus substantiis disputat: aĩmę naturam etiã iste uellet ĩtelligi: nõ utiq; diceret horꝫ mediũ id est p̃ris & filii mediũ. Postponit q̃ppe Plotinus aĩę naturã paterno intellectui: iste aũt cũ dicit mediũ: non postpoĩt sed interpoĩt. Et nimirũ hoc dixit ut potuit siue ut uoluit: q̃m nos sp̃m sc̃m nec patris t̃m nec filii t̃m: sed utriusq; sp̃m dicimus. Liberis.n. uerbis loquunt̃ ph̃i: nec ĩ rebꝰ ad intelligendũ difficillimis: offensioẽm religiosarũ auriũ ꝑtimescũt. Nobis autẽ ad certã regulã loqui fas est: ne uerborũ licentia etiã de rebus quę his significant̃ impiã gignat opinionẽ. Nos itaq; ita non dicimus duo uel tria p̃ncipia cum de deo loq̃mur: sicut nec duos deos uel tres nob licitũ est dicer̃. q̃uis de uno quoq; loq̃tes: uel de p̃re uel de filio uel de spũ scõ: etiaꝫ singulum quẽq; deum esse fateamur. Nec dicimꝰ t̃m quod heretici sabelliani: eũdeꝫ esse p̃rem q̃ est & filius: et eundẽ sp̃m sc̃m qui ẽ et pater & filius: sꝫ patrem esse filii p̃rem: et filium patris filiũ: et p̃ris & filii sp̃m sc̃m nec p̃rem eẽ nec filiũ. Verũ itaq; dictũ est nõ purgari hoĩem nisi p̃ncipio: q̃uis p̃laliter apd̃ eos sint dicta p̃ncipia.

Sed subditus Capl̃m .xxiiii.

Porphirius inuidis potestatibꝰ de q̃bus & erubescebat: et eas libere redarguere formidabat: noluit intelligere dominũ Ih̃m christum esse p̃ncipium: cuius incarnatiõe purgamur. Eum q̃ppe in ip̃a carne contempsit: quã ꝓpter sacrificium nostrę purgatoĩs assumpsit: magnũ scilꝫ sacramentũ ea supbia non intelligẽs: quã sua ille hũilitate deiecit: uerus benignusq; mediator in ea se ostendens mortalitate mortalibus: quã maligni fallacesq; mediatores nõ habẽdo se supbius extulerẽt: miserisq; hõibus adiutorium deceptoriũ uelut immortales mortalibus ꝓmiserũt. Bonꝰ itaq; uerusq; mediator ondit pc̃tm esse malũ non carnis substantiam uel naturam: quę cũ aĩma homĩs & suscipi sine pec̃to potuit & haberi: et morte deponi: et ĩ melius resurrectiõe mutari: nec ip̃am mortem quãuis esset pęna peccati quã t̃n pro nobis sine pec̃to ip̃e ꝑsoluit: peccãdo esse uitandam: sed potius si facultas dat̃ pro iustitia ꝑferendam. Ideo eni soluere potuit moriendo peccata: q̃a mortuus ẽ et non ꝓ suo peccato. Hunc ille platonicꝰ nõ cognouit esse p̃ncipiũ: nã cognosceret purgatoriũ. Neq; eni caro p̃ncipium est: aut aĩma humana: sed uerbum per quod facta sunt oĩa. Non ergo caro ꝑ seipsam mũdat: sed per uerbũ a quo suscepta est: cum uerbũ caro factum est. et habitauit in nobis. Nam de carne sua manducãda mistice loquens: cũ hi q̃ non intellexerũt offensi recederent dicentes: durus est hic sermo: quis eum potest audire: respondit manentibus cęteris. Spũs est q̃ uiuificat: caro aũt non prodest quicq̃. Principium ergo suscepta aĩma & carne: et aĩam credentiũ mundat & carnẽ. Ideo quęrẽtibꝰ iudeis q̃s eẽt: r̃ndit se esse p̃ncipiũ. Quod utiq; carnales infirmi peccatis obnoxii & ignorantię tenebris obuoluti: nequaq̃ percipe possemus: nisi ab eo mũdaremur

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

e: sanaremur: p hoc quod eramus & non
e amus. Eram9 enī hoīes: sz iusti nō eram9.
In illi9 aūt īcarnatiōe natura hūana erat:
sed iusta non peccatrix erat. Hęc est me-
diatio qua man9 lapsis iacētib9 q̄ porrecta
est. hoc ē semē dispositū p angl'os: ī quoꝝ
edictis & lex dabatur qua et unus deus
coli iubebatur: et hic mediator uēturus
promictebatur. Capl'm. xxv.

CVius sacramēti fide: etiā iusti an-
tiqui mūdari pie uiuēdo potuerūt.
non solū anteq̄ lex popl'o hebreo daret̄:
neq̄ enim eis prędicator deus uel angeli
defuerūt: sz ip̄ius quoq̄ legis tp̄ib9 q̄uis ī
figuris rerū spūaliū hēre uideret̄ ꝓmissa
carnalia: ꝓpter qd̄ uetus dr̄ testamentū.
Nam et ꝓphę tūc erant: p quos sicut & p
angelos eadē ꝓmissio prędicata est: et ex
illoꝝ numero erat cui9 tam magnā diui-
nāq̄ sentētiā de boni hūani fine pauloañ
cōmēoraui. Mihi aūt adherere deo bonū
est. In quo plane psalmo: duū testam̄toꝝ
quę dicunt̄ uet9 & nouū satis ē declarata
distinctō. Propter carnales. n. terrenasq̄
ꝓmissioēs: cū eas īpiis abūdare ꝓspice-
ret: dicit pedes suos pene fuisse cōmotos:
& effusos ī lapsum ꝓpe modum gressus
suos: tanq̄ frustra deo ip̄e seruisset. Cūq̄
ea fęlicitate quam de illo expectabat cō-
temptores eius florere cōspiceret: seq̄ in
rei hui9 inq̄sitōne laborasse: uolentem cur
ita esset apprehendere: donec intraret in
scūariū dei: et intelligeret nouissīa eoꝝ q̄
fęlices uidebant̄: errare tūc eos ītellexit
in eo q̄ se extulerūt: sicut dicit fuisse de-
iectos & defecisse ac p̄isse ꝓpter īiq̄tates
suas. totūq̄ illud culmē tēpalis fęlicitatis
ita eis factū tanq̄ somniū euigilātis: q̄ se
repente inuēit suis quę sōniabat fallacib9
gaudiis destitutū. Et qm̄ in hac terra uel
ciuitate terrēa: magni sibi uidebant̄: dn̄e
inquit in ciuitate tua imaginem illoꝝ ad
nihilū rediges. Quid huic tn̄ utile fuerit:
etiā ip̄a terrena non nisi ab uno uero deo
quęrere: in cuius potestate sunt oīa: satis
ondit ubi ait. Velut pecus fact9 sum apd̄
te: et ego semp tecum. Velut pecus dixit:
utiq̄ non intelligens. Ea q̄ppe a te deside-
rare debui: quę m̄ cū impiis non possūt eē
coīa. q̄b9 eos cū abundare cernerē putaui
me incassum tibi seruisse: q̄ndo & illi hęc
haberent q̄ tibi seruire noluissent. Tamē
ego sp tecū: q̄ etiā in taliū rerū desiderio
deos alios non quęsiui. Ac p hoc sequit̄.
Tenuisti manum dextere meę: et ī uolū-
tate tua deduxisti me: et cū gl'ia assūpsisti
me. tanq̄ ad sinistrā cuncta illa ptineant:
que abūdare apud īpios cū uidissz pene
collapsus est. Quid enī m̄ est inq̄t ī cęlo?
Et a te q̄d uolui sup terram? Reprehēdit
seipsum: iusteq̄ sibi displicuit. q̄a cū tam
magnū bonū hēret ī cęlo qd̄ p9 intellexit:
rem transitoriā fragilē & quodām̄ luteaz
felicitatem a suo deo quęsiuit ī terra. De-
fecit īq̄t cor meū & caro mea: d̄s cordis
mei: defectū utiq̄ bono ab īferioribus ad
supna. Vnde in alio psalmo dr̄ desiderat
& deficit aīa mea ī atria dn̄i. Item ī alio.
defecit in salutare tuū aīa mea. Tamē cū
de utroq̄ dixisset id ē de corde & carne
deficiente: nō subiecit deus cordis mei &
carnis meę: sed deus cordis mei. Per cor
q̄ppe caro mūdat̄. Vnde dicit dominus.
Mūdate quę intus sunt: et quę foris sunt
mūda erūt. Partem deinde suā dicit ip̄m
deū: non aliq̄d ab eo: sed ip̄m. Deus inq̄t
cordis mei: et pars mea deus in ęternū:
q̄ inter multa quę ab hōibus eligunt̄: ip̄e
illi placuerit eligendus. Quia ecce inq̄t: q̄
se longe fatiūt a te p̄ibūt. p̄didisti oēm q̄
fornicat̄ abste. hoc est qui multorū deoꝝ
uult esse prostibulum. Vnde sequit̄ illud
propter quod et cętera de eodem psalmo
dicenda uisa sunt. Mihi aūt adherere d̄o
bonū est: non longe ire: non p pl'ima for-
nicari. Adherere aūt deo tūc p̄fectū erit:
cū totū qd̄ liberādum est fuerit liberatū.
Nunc ū fit illud qd̄ sequit̄. ponere in deo

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

spem meam. Spes.n.quę uidetur non est spes. Quod enim uidet qs: quid sperat ait apls? Si aūt qđ non uidemus speramus: p patiētiam expectamus. In hac autē spe nūc constituti agam9 qđ sequit̄: et simus nos quoq; p modulo nr̄o angeli dei id est nuntii eius: annūtiantes eius uolūtatem & gl̄iam gratiamq; laudantes. Vnde cū dixisset ponere ī deo spem meā: ut annūtiem inqt omēs laudes tuas ī portis filię syon. Hęc est gloriosissima ciuitas đi: hęc unū deū nouit et colit: hanc angeli sancti nūtiauer̄t: q nos ad eius sotietatē inuitauerūt: ciuesq; suos in illa esse uoluer̄t. qb9 nō placet ut eos colam9 tanq̄ nr̄os elc̄tos deos: sed cum eis et illoꝝ & nr̄m deū. nec eis sacrificemus: sed cū ip̄is sacrifitiū deo simus. Nullo itaq; dubitante: q hęc deposita maligna obstinatōe considerat: omēs immortales beati q nobis non inuident: neq; enī si inuiderent eēnt beati: s; potius nos diligūt: ut & nos cū ip̄is beati sim9. plus nobis fauent: plus adiuuant q̄ndo unū deū cum illis colimus: pr̄em & filiū et sp̄m sanctū: q̄ si eos ipsos per sacrifitia coleremus. Capitl̄m .xxvi.

NEscio quomō q̄ntū mihi uidet̄: pro amicis suis theurgis erubescebat Porphirius. Nam ista utcunq; sapiebat: sed contra multoꝝ deoꝝ cultū deū uerū non libere defendebat. Et angelos qppe alios esse dixit: q deorsum descendentes hōibus theurgicis diuīa ꝓnūtient: alios aūt q in terris ea quę pr̄is sunt et altitudinem eius ꝓfūditatēq; declarēt. Non ḡ hos angl̄os quoꝝ ministeriū est decl̄are uoluntatē patris. credēdum est uelle nos subdi: nisi ei cui9 nob̄ annūtiāt uoluntatē. Vnde optime admonet etiā ip̄e pl̄onic9: imitandos eos potius q̄ inuocādos. Non itaq; debemus metuere ne immortales & btōs uni deo subditos: nō eis sacrificādo offendamus. Quod enī non nisi uni uero đo deberi sciūt: cui & ip̄i adherēdo beati sunt: ꝓculdubio req; p ullam significantē figuram: neq; p ip̄am rem quę sacramētis sig̃ficat̄ sibi exhiberi uolūt. Dęmonum ē hęc arrogātia superboꝝ atq; miseroꝝ: a qbus lōge diuersa ē pietas subditoꝝ đo: nec aliūde q̄ illi adherendo btōꝝ. Ad qđ bonū pcipiēdū: etiā nob̄ sincera benig̃tate oportet ut faueāt: neq; sibi arrogēt quo eis subitiamur: sed eū annūtient sub quo eis in pace sotiemur. Quid adhuc trepidas o ph̄e: aduersus potestates & ueris uirtutib9 & ueri dei muneribus inuides: hēre liberā uocem? Iam dixisti angl̄os q pr̄is ānuntiāt uoluntatē: ab eis angl̄is eē diuersos q ad theurgicos homīes nescio q̄ deducti arte descendūt. Quid adhuc eos honoras: ut dicas prenūtiar̄ diuīa? Quę tandē diuina prenūtiant: q nō uoluntatē pr̄is nūtiant? Nempe illi sūt quos sacris pręcibus īuidus alligauit: ne pręstarent aīę purgatoēm: nec a bono ut dicis purgare cupiētes ab ill̄ uinculis solui: et suę potestati reddi potuer̄t. Adhuc dubitas hęc maligna eē dęmoīa. uel te fingis fortasse nescire dū nō uis theurgos offēder̄: a qbus curiositate deceptus ista pnitiosa & insana pro magno beneficio didicisti? Audes istam inuidiā non potentiam sed pestilentiam: et non dicā dn̄am sed qđ tu fateris ancillam potius īuidoꝝ: isto aere transcenso leuare ī cęlū: et inter đos ur̄os etiā sidereos collocare: uel ipsa q̄q; sidera his opprobriis infamare? Ca.xxvii.

QVanto hūani9 & tollerabilius cōsectane9 tuus pl̄onicus Apuleius errauit. q tm̄modo dęones a luna & īfra ordīatos: agitari morbis passionū mentisq; turbelis honorās eos qdem s; uolens nolensq; confessus est. deos tn̄ cęli supiors ad etherea spatia ptinentes: siue uisibiles quos cōspicuos lucere cernebat: solem & lunā et cętera ibidē lūina: siue inuisibiles quos putabat ab om̄i labe istarū pturbationum alienos: q̄nta potuit disputatione

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

discreuit. Tu autem didicisti hoc non a Platone sed a caldeis magr̃is tuis: ut in ethereas uel empireas mũdi sublimitates & firmam̃ta cęlestia extolleres uicia humana: ut possent dii uestri theurgis pręnũtiare diuina. Quib9 diuinis te tamen ꝑ intellectualem uitã facis altiorem: ut tibi uidelicet tãq̃ philosopho theurgicę artis purgatioẽs neq̃q̃ necessarię uideant̃: sed aliis eas tamen importas: ut hanc ueluti mercedem reddas magistris tuis: q̃ eos q philosophari nõ possũt: ad ista seducis quę tibi tanq̃ superioꝝ capaci eẽ inutilia confiteris: ut uidelicet qcũq; a ph̃ię ũtute remoti sunt: quę ardua nimis atq; paucoꝝ est: te auctore theurgos hoĩes a qb9 non qdem in aĩa intellcũali: uerũ saltem in aĩa spũali purgent̃ inqrant. Et quoniã istorum quos ph̃ari piget incõpabiliter maior ẽ multitudo: plures ad secretos et illicitos magr̃os tuos q̃ ad scolas platonicas uenire cogant̃. Hoc enĩ tibi immũdissimi dęones deos ethereos se eẽ fingẽtes: quoꝝ prędicator & angelus factus es ꝓmiserũt: q̃ in aĩma spũali theurgica arte purgati ad pr̃em qdem nõ redeunt: ſ3 sup aereas plagas inter deos ethereos hĩtabũt. Nõ audit ista hoĩm multitudo: ꝓpter quos a dęmonũ dñatu liberandos xp̃s aduẽit. In illo.n. hñt misericordissĩa3 purgatioẽm. et mentis: et spũs: et corpis sui. Propterea qppe totũ hoĩem sine pc̃to ille suscepit: ut totũ quo constat homo a pc̃toꝝ peste sanaret. Quẽ tu quoq; utinã cognouisses: eiq; te potius q̃ uel tuę ũtuti quę hũana fragilis & ĩfirma est: uel ꝑnitiosissię curiositati sanãdũ tuti9 cõmisisses. Non enĩ3 te decepisset: quẽ ur̃a ut tu ipse scribis oracula scm̃ ĩmortalẽq; cõfessa sũt. De quo etiam poeta nobilissimus: poetice qdem quia in alterius adumbrata ꝑsona: ueraciter tñ si ad ipsum referas dixit. Te duce si qua manẽt sceleris uestigia nostri. Irrita ꝑpetua soluent formidine terras.

Ea qppe dixit: quę etiã multũ ꝓfitientiũ3 in uirtute iustitię possũt ꝓpter huius uitę infirmitatẽ: et si non scelera: scelerũ tamen manere uestigia. quę non n̄ ab illo saluatore sanant̃: de q̃ iste uersus expręssus ẽ. Nam hoc utiq; nõ a seipo dixisse Virgili9 in ęgloge ipsius q̃rto ferme uersu ĩdicat: ubi ait. Vltĩa cũmei ueĩt iã carmĩs ętas. Vnde hoc a cũmea Sibilia dictum eẽ incũctanter appet. Theurgi ũ illi: uel poti9 dęmones deoꝝ spẽs figurasq; fingentes: inqnãt potius q̃ purgant hũanum spm̃: falsitate fãtasmatũ & deceptoria uanaꝝ ludificatiõe formaꝝ. Quomõ.n. purgent hoĩs spm̃: q ĩmundũ hñt ꝓpriũ? Alioqn nullo mõ carmĩbus inuidi hoĩs ligarent̃. Ipsumq; inane benefitiũ quod pręstaturi iudebant̃: aut metu pręmerent: aut simli inuidentia denegarẽt. Sufficit q̃ purgatione theurgica neq; intellectualem aĩam hoc ẽ mentẽ nr̃am dicis posse purgari: et ip̃am spũalem id ẽ aĩę nostrę ꝑtem mente inferiorem: quã tali arte purgari posse asseris: ĩmortalem tñ ęternamq; non posse hac arte fieri confiteris. Xp̃us aũt uitam ꝓmictit ęternã. unde ad eũ mũdus uob qdem stomachantibus: mirantibus tamẽ stupẽtibusq; concurrit. Quod qa negare nõ potuisti: ĩ tm̃ a teipo dissẽtire uideris: ut ꝑmum doceas errare hoĩes theurgica disciplina: et q̃plurimos fallere ꝑ cęcam insipientẽq; sententiã: atq; eẽ certissimum errorẽ agendo & supplicãdo ad ꝑncipes angl̃osq; decurrere: et rursum q̃i ne opam perdidisse uidearis ista dicendo: mictis hoĩes ad theurgos: ut per eos aĩa spũal̃ purget̃: illoꝝ q non scd̃m intellectualem aĩam uiuũt. Capl̃m .xxviii.

Mictis g̃ hoĩes in errorẽ certissimũ. Neq; hoc tantũ malũ te pudet: cum uirtutis & sapię te ꝓfitearis amatorem. Quã si uere ac fideliter amasses: xp̃m dei uirtutem & dei sapĩam cognouisses: neq; ab ei9 saluberrima hũilitate tumore ĩflat9

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uanę scientię resilisses. Confiteris tñ etiaꝫ spūalem aīam sine theurgicis artibus & sine teletis: qbus frustra discendis elaborasti posse continentię uirtute purgari. Aliq̄ndo etiā dicis: ꝙ teletę nō p9 mortē eleuant aīmam: ut iam nec eidem ipi quā spūalem uocas: aliqd post hui9 uitę finez ꝓdesse uideant̄. Et tñ uersas hoc multis modis & repetis. ad nihil aliud quantuꝫ existimo: nisi ut taliū quoqꝫ rerū q̄i ꝑitus appeas: et placeas illicitarū artiū curiosis: uel ad eas fatias ipe curiosos. Sed bñ ꝙ metuendā dicis hāc artem: uel legum ꝑiculis: uel ipius actiois. Atqꝫ utinā hoc saltē abste miseri audiāt: & inde ne illic absorbeant̄ abscedāt: aut eo penitus non accedant. Ignorantiā certe & ꝓpter eam multa uicia ꝑ nll'as teletas purgari dicis: sed ꝑ solū pr̄em & eius filiū id est pr̄nam mentē siue intellectū: q pr̄nę ē uoluntatis conscius. hunc autē xp̄m esse non credis. Contēpnis enī eū ꝓpter corpus ex fęmīa acceptum: et ꝓpter crucis opprobrium: excelsam uidelicet sapientiā: spretis atqꝫ abiectis infimis: idoneus de superiorib9 carpe. At ille īplet qd̄ de illo ꝓphę sancti ueraciter prędixerūt. Perdam sapientiā sapientiū: et prudentiā prudentiū reprobabo. Non enī suā in eis ꝑdit et reprobat quā ipe donauit: sꝫ quā sibi arrogāt q nō habent ipius. Vnde cōmēorato isto prophetico testīonio: seqt̄ & dicit apl's. Vbi sapiēs: ubi scriba: ubi conqsitor hui9 scli? Nonne stultā fecit deus sapientiam hui9 mūdi? Nam qm̄ in d̄i sapīa nō cognouit mūdus per sapīam deū: placuit deo per stultitiam prędicatoīs saluos facere credentes. Quoniā qdem iudei signa petūt: et gręci sapīam quęr̄t. Nos aūt prędicamus inqt xp̄m crucifixum. iudeis qdem scandalū: gentib9 aūt stultitiā. Ipsis uero uocatis iudeis et gręcis: xp̄m dei ūtutem & d̄i sapīam. qm̄ qd̄ stultū est d̄i sapiēti9 est hōibus: et qd̄ infirmū est dei fortius ē hōibus. Hoc quasi stultū & infirmū: tanq̄ sua uirtute sapientes fortesqꝫ contēpnūt. Sed hęc est gr̄a quę sanat infirmos: non supbe iactantes falsam beatitudinē suā: sꝫ hūiliter poti9 uerā miseriā confitentes.

PRędicas pr̄em & ei9 Ca. xxix. filiū quē uocas pr̄num intellectuꝫ siue mētem: et hoꝝ mediū quē putam9 te dicer̄ spm̄ scm̄: et more ur̄o appellas tres deos. Vbi et si uerbis indisciplinatis utimini: uidetis tñ q̄litercūqꝫ & q̄si ꝑ quędā tenuis imaginatoīs umbracl'a: quo nitēdum sit: sed incarnatoēm incōmutabilis filii dei qua saluamur: ut ad illa quę credimus uel ex q̄ntulacūqꝫ ꝑte intelligim9 ꝑuenire ualeamus: non uultis agnoscere. Itaqꝫ uidetis utcūqꝫ et si de longinquo: et si atie caligante pr̄iam in qua manēdum est: sed uiam qua eundem est nō tenetis. Confiteris tamē gr̄am. qñqdem ad deū ꝑ uirtutē intelligentię ꝑuēire: paucis dicis eē concessū. Non. n. dicis paucis placuit: uel pauci uoluerūt: sꝫ cū dicis eē concessū: ꝓculdubio dei gr̄am non hoīs suffitiētiā confiteris. Vteris etiā hoc uerbo aptius: ubi Platonis sententiaꝫ sequens: nec ipse dubitas ī hac uita hoīem nullo modo ad ꝑfectōnem sapię ꝑuenire: scd̄m intellectū tñ uiuētibus om̄e qd̄ deest ꝓuidentia dei & gratia post hāc uitam posse compleri. O si cog̊uisses dei gr̄am ꝑ ih̄m xp̄m dñm nr̄m: ipamqꝫ eius incarnatoēm qua hoīs aīam corpusqꝫ suscepit: summū eē exēplū gr̄ę uidere potuisses. Sed qd̄ fatiā? Scio me frustra loqui mortuo: sꝫ quantū ad te actinet. Quātū aūt ad eos q te magnipēdunt: et te uel q̄licūqꝫ amore sapientię ul' curiositate artiū: quas nō debuisti discere diligūt. quos potius in tua compellatōne alloquor: fortasse non frustra. Gratia dei non potuit gratius commēdari: q̄ ut ipse unicus dei filius in se incommutabiliter manēs induerēt̄ hoīem: et spem dilcōnis suę daret hōibus hoīe medio: qua ad illū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ab hominib9 ueniretur: q tam longe erat immortalis a mortalibus: incōmutabilis a cōmutabilibus: iustus ab īpiis: beatus a miseris. Et qa naturaliter īdidit nobis ut beati īmortalesq; eē cupiamus: manēs btūs suscipiensq; mortalē: ut nobis tribueret qđ amamus: ppetiendo docuit contempnere qđ timemus. Sed huic ueritati ut possetis acqescere: hūilitate opus erat: quę ceruici nr̄ę difficillie persuaderi pōt. Quid enī incredibile dr̄ pręsertim uobis q talia sapitis: qb9 ad hoc credendu3 uos ip̄os admonere debeatis? Quid inquam uobis īcredibile dr̄: cū deus dr̄ assūpsisse hūanam aīam & corpus: q tm̄ tribuitis aīę intellcūali quę aīa utiq; hūana est: ut eā consubstantialē pr̄nę illi menti quē dei filiū confitemini fieri posse dicatis? Quid g̊ incredibile est: si aliq̄ una intellectualis aīa mō quodā ineffabli & singulari: pro multoꝝ salute suscepta est? Corpus ū aīę coherere ut hō totus et plenus sit: natura nr̄a ipsa teste cognoscimus. qđ nisi usitatissimū esset: hoc ꝓfecto eēt incredibilius. Facilius qppe in fidem recipiēdum ē: et si hūanū diuīo: et si mutabilē incōmutabli: spm̄ spiritui: aut ut uerbis utar quę ī usu hētis īcorpeū incorpeo: q̄ corp9 incorpeo coherere. An forte uos offēdit inusitat9 corpis ptus ex uirgine? Neq; hoc debet offēdere. imo poti9 ad pietatē suscipiēda3 debet adducere: ꝙ mirabilis mirabiliter natus est. An uero ꝙ ip̄m corpus morte depositū: et in meli9 resurrectōe mutatū: iam incorruptibile atq; īmortale ī supna subuexit? Hoc fortasse credēr recusatis: intuentes Porphiriū in his ip̄is libris ex qbus multa posui: quos de regressu aīmę scp̄sit: tā crebro pręcipe om̄e corpus esse fugiendū: ut aīa possit beata pmanere cū deo. Sed ip̄e poti9 ista sentiēs corrigēdus fuit. p̄sertim cū de aīa mūdi hui9 uisiblis & tam ingentis corporeę molis: cum illo tam incredibilia sapiatis. Platone qppe

auctore aīal eē dicitis mūdum: et animal beatissīm qđ uultis eē etiā sempiternum. Quō g̊ nec unq̄ soluet̄ a corpe: nec unq̄m carebit beatitudīe: si ut aīa btā sit corpus est om̄e fugiēdum? Solem quoq; istum et cętera sidera: nō solū in libris ur̄is corpa eē fatemini: qđ uobiscū oēs hoīes & conspicere non cūctant̄ & dicere. Verū etiaꝫ altiora ut putatis peritia hęc esse aīmalia beatissīa phibetis: et cū his corpibus sempiterna. Quid g̊ ē quod cum uobis fides christiana suadet̄: tunc obliuiscimini aut ignorare uos fingitis: quid disputar̄ aut docere soleatis? Quid causę ē: cur ꝓpter opiniones ur̄as quas uosip̄i oppugnatis xp̄iani eē nolitis: n̄ qa xp̄s hūiliter uēit et uos supbi estis? Qualia scōꝝ corpora ī resurrectōe futura sint: pōt aliq̄nto scrupulosius īter x̄anaꝝ scp̄turaꝝ doctissios disputari: futura tamē sempiterna mīme dubitamus. et talia futura q̄le sua resurrectōe xp̄s demōstrauit exemplum. Sed q̄liacūq; sint: cū incorruptibl̄ia prorsus et immortalia ī nulloq; aīę contemplationeꝫ qua in deū figit̄ impedientia prędicent̄: uosq; etiā dicatis eē in cęlestib9 īmortalia corpa īmortaliter beatoꝝ: quid est ꝙ ut beati simus omne corpus fugiendum esse opinamini: ut fidem x̄anā q̄i rōnabiliter fugere uideamini: nisi qa illud ē qđ iterū dico: xp̄s est hūilis uos supbi? An forte corrigi pudet? Et hoc uiciū nō n̄ supboꝝ est. Pudet uidelicet doctos homines ex discipulis Platoīs fieri discipl̄os xp̄i: qui piscatorem suo spū docuit sape & dicere. In p̄ncipio erat uerbū. et uerbū erat apđ deū: et đs erat uerbū: hoc erat in p̄ncipio apđ deū: oīa p ip̄m facta sunt: et sine ip̄o factū est nihil. Quod factū est in ip̄o uita erat: et uita erat lux hoīm: et lux in tenebris lucet: et tenebrę eā nō cōprehēdert̄. Quod initiū sancti ęuāgelii cui nomen est scđm Iohem: qdam platonicus sicut a scō sene Simplitiano qui postea mediolanēsi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ęcclesię pręsedit ępiscopus: solebam9 audire aureis lr̃is conscribẽdum: et per oẽs ęcclias in locis eminẽtissis ꝓponendũ esse dicebat. Sed ideo uiluit supbis deus ille magister: quia uerbũ caro factum est & habitauit in nobis: ut parũ sit miseris ꝙ ęgrotant: nisi se in ipa ęgritudie etiã extollãt: et de medicina qua sanari poterãt erubescãt. Non enĩ hoc fatiũt ut erigant̃: sed ut cadẽdo grauius affligant̃. Si post Platonem aliquid emẽdare existimatur indignũ: cur ipse Porphirius nõnulla & non pua emendauit? Nam Platonẽ aĩas hoĩum post mortẽ reuolui usq; ad corpa bestiarũ scꝑsisse: certissim ẽ. Hãc sententiã Plato doctor tenuit: et Platoĩs disciplo Porphirio tñ iure displicuit. In hominuꝫ sane non sua quę dimiserant: sꝫ alia noua corpa redire hũanas aĩas arbitratus est. Puduit scilꝫ illud credere. ne mr̃ fortasse filiũ in mulam reuoluta uectaret: et non puduit hoc credere: ñ reuoluta mater in puellã filio forsitã nuberet. Quãto credit̃ honestius qđ sancti & ueraces angli docuerũt: qđ ꝓphę dei spũ acti locuti sunt: qđ ipe quẽ uenturum saluatorẽ pręmissi nuntii prędixerũt: qđ missi apli q orbem terraꝝ ęuãgelio repleuerũt. Quanto inq̃ honesti9 credit̃ reuerti semel aĩas ad corpora ꝓpria: q̃ reuerti totiẽs ad diuersa? Verũtam̃ ut dixi ex magna pte correct9 est in hac opione Porphirius. ut saltem ĩ solos homĩes hũanas aĩmas pręcipitari posse sentiret: beluĩos aũt carceres euertere mĩme dubitaret. Dicit etiã deum ad hoc aĩam mũdo dedisse: ut materię corpalis cogꝰscens mala: ad pr̃em r̃curreret: nec aliq̃ndo iam taliũ polluta contagione teneret̃. Vbi et si aliquid inconuenienter sapit: magis enĩ data est corpori ut bona faceret: nõ enĩ mala disceret si nõ faceret: in eo tñ alioꝝ platonicoꝝ opionem et nõ in re pua emẽdauit: ꝙ mũdatã ab oĩbus malis aĩam & cũ pr̃e constitutã: nunq̃ iã mala mũdi huius passuram eẽ confessus est. Qua sententia ꝓfecto abstulit qđ esse platonicũ maxie ꝑhibet̃. ut mortuos ex uiuis: ita uiuos ex mortuis semper fieri. falsumq; eẽ ostẽdit qđ platonice uidetur dixisse Virgilius. In campos elisios purgatas aĩmas missas. Quo nomĩe tãq̃ per fabulam uident̃ signari gaudia beatorũ ad fluuiũ letheũ euocari. hoc est ad obliuionem pręteritorum. scilicet ĩmemores supant cõnexa reuisant: rursus et ĩcipiãt ĩ corpora uelle reuerti. Merito displicuit hoc Porphirio. qm̃ reuera credere stultũ est: ex illa uita quę beatissĩa eẽ nõ poterit nisi de sua ęternitate fuerit certissĩa: desiderare aĩas corpm corruptibiliũ labẽ: & inde ad ista remeare. tãq̃ hoc agat sũma purgatio: ut inqnatio reqrat̃. Si enim ꝙ perfecte mũdant̃ hoc efficit ut oĩm obliuiscant̃ maloꝝ: maloꝝ autẽ obliuio facit corpm desiderium: ubi rursus implicent̃ malis: ꝓfecto erit infęlicitatis cã summa fęlicitas: et stultitię causa perfectio sapię: et immũditię causa summa mũditia. Nec ueritate ibi beata erit aĩma: quãdiucunq; erit: ubi oportet fallat̃ ut beata sit. Non eniꝫ beata erit ñ secura. Vt aũt secura sit: falso putabit semp se beatam fore: q̃niaꝫ aliquãdo erit & misera. Cui g̃ gaudendi cã falsitas erit: qñ de ueritate gaudebit? Vidit hoc Porphirius. purgatãq; aĩam ob hoc reuerti dixit ad pr̃em: ne aliq̃ndo iam maloꝝ polluta contagione teneatur.

Falso igr̃ a qbusdã Cap. xxxi.

platonicus ẽ creditus q̃i necessari9 orbis ille: ab eisdem abeũdi: et ad eadem reuertẽdi. qđ etiã si uerũ eẽt: qd hoc scire prodesset: ñ forte inde se nobis auderẽt pręferre platonici: qa id nos in hac uita iam nesciremus: quod ipi in alia meliore uita purgatissimi & sapientissimi fuerant nescituri: et falsuꝫ credẽdo beati futuri? Quod si absurdissim et stultissim ẽ dicer̃: Porphirii ꝓfecto ẽ pręferenda sentẽtia:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

his qui animarum circulos alternāte semp beatitate & miseria suspicati sunt. Quod si ita est: ecce platonicus ī meliꝰa Platone dissentit. Ecce uidit hic qđ ille non uidit. nec post talem ac tantū magistrū refugit correctioēm: sꝫ hōi p̄posuit ueritatē. Cur ergo nō potius diuinitati credimꝰ de his rebus quas hūano ingenio ꝑuestigare nō possumus: quę aīam quoqꝫ ipsam nō deo coęternā sed creaturam dicit esse quę nō erat? Vt enī hoc platonici nollēt crederē: hanc utiqꝫ causam idoneā sibi uidebant̄ afferre: qa nisi quod semp antea fuisset: sempiternū deinceps eē nō posset. Quāq̄ et de mūdo & de his quos ī mūdo deos a deo factos scribit Plato: aptissīe dicat eos eē cępisse & hēre initiū: finem tñ non habituros. sꝫ per cōditoris potentissimā uolūtatē in ęternū ꝑmāsuros eē ꝓhibeat. Verum id quō intelligant: īuenerūt non eē hoc uidelꝫ tp̄is: sꝫ substitutōnis initiū. Sicut enī inqūt si pes ex ęternitate semp fuisset ī puluere: semp ei subeēt uestigiū. qđ tamen uestigiū a calcante factū nemo dubitaret: nec alterū altero prius esset: q̄uis alterū ab altero fc̄tm eēt. Sic inqūt & mundus atqꝫ in illo dii creati: et semp fuerūt semp existente qui fecit: et tñ facti sūt. Nunqd ḡ si aīa semp fuit: etiā miseria eius semp fuisse dicēda ē? Porro si aliqd in illa qđ ex ęterno non fuit esse cępit ex tempe: cur nō fieri potuerit ut ip̄a eēt ex tempe: quę antea nō fuisset? Deinde beatitudo quoqꝫ eius post expimentū malorum firmior: et sine fine mansura: sicut iste cōfitetur: ꝓculdubio cępit ex tempe: et tñ semp erit cū antea non fuerit. Illa ḡ omīs argumētatio dissoluta ē: qua putat̄ nihil eē posse sine fine tempis: nisi qđ initiū nō habet tp̄is. Inuēta est enī aīę beatitudo. quę cū initiū tempis habuerit: finē tēpis non hēbit. Quapropter diuīę auctoritati hūana cedat īfirmitas. eisqꝫ beatis & immortalibꝰ de uera religione credamus: q sibi honorem nō expetunt: quem deo suo q etiā noster est deberi sciūt. nec iubēt ut sacrifitiū faciamus: nisi ei tantūmō cuius et nos cū illis ut dixi & sępe dicendū est sacrifitium eē debemus. ꝑ eū sacerdotem offerendi: q in hoīe quē suscepit scđm quē & sacerdos eē uoluit: etiā usqꝫ ad mortē sacrifitiū ꝓ nobis dignatus est fieri.

Cap. xxxii.

HEc est religio quę uniuersalem continet uiam animę liberandę. qm̄ nulla nisi hac liberari pōt. Hęc ē enī quodāmō regalis uia: quę una ducit ad regnum. non temporali fastigio nutabūdū: sꝫ ęternitatis firmitate securū. Cum aūt dicit Porphirius in p̄mo iuxta finem de regressu animę libro: mundum receptum in unam quandam sectam quę uniuersalem uiā aīę contineat liberandę: uel a ph̄ia uerissima aliqua: uel ab indorum moribꝰ ac disciplina: aut inductiōe chaldeorum: aut alia qualibet uia nōdumqꝫ in suam notitiam eādem uiam historiali cognitōne perlatam: proculdubio confitetur esse aliquā: sed nondū in suā uenisse notitiam. Ita ei non sufficiebat quidqd de anima liberanda studiosissime didicerat. sibiqꝫ uel potiꝰ aliis nosse ac tenere uidebatur. Sentiebat enim adhuc sibi deesse aliquā pręstantissimā auctoritatem: quā de re tanta sequi oporteret. Cum autem dicit uel a ph̄ia uerissima aliqua: nōdum in suā notitiam ꝑuenisse sectam: quę uniuersalem cōtineat uiā aīę liberādę: satis quātū arbitror ostendit: uel eā ph̄iam in qua ip̄e philosophatus ē non eē uerissīa: uel ea nō contineri talem uiam. Et quō iā potest eē uerissima: qua non continet̄ hęc uia? Nam quę alia uia ē uniuersalis aīę liberandę: nisi qua uniuersę aīę liberant̄: ac ꝑ hoc sine illa nulla liberat̄? Cum autē addit & dicit: uel ab indorum moribus & disciplina: uel ab inductōe chaldeorum: uel alia qualibet uia: māifestissīa uoce testatur: neqꝫ illis quę ab indis: neqꝫ illis quę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

a caldeis didicerat hāc uniuersalem uiā liberandę aīę contineri: et utiq; se a chaldeis oracula diuīa sūpsisse: quoꝝ assiduā cōmemorationem facit: tacere nō potuit. Quam uult ergo intelligi aīmę liberandę uniuersalem uiam nōdum receptam: uel ex aliq̄ uerissima philosophia: uel ex eaꝝ gentiū doctrinis quę magnę uelut in diuinis rebus habebātur: quia plus apud eas curiositas ualuit: quorunq; angeloꝝ cognoscendoꝝ et colendoꝝ: nōdumq; in suā notitiā historiali cognitōne ꝑlatam? Quę nam ista est uniuersalis uia: nisi quę nō suę cuiq; genti propria: sed uniuersis gentib⁹ quę cōmunis eēt diuinit⁹ imꝑtita est. quā certe iste hō nō mediocri ingenio prędītus esse nō dubitat. Prouidentiam quippe diuinam sine ista uniuersali uia liberandę aīmę: genus hūanū relinquęre potuisse non credit. Neq; enī ait nō esse: sed hoc tantū bonū tantūq; adiutorium nōdum receptū: nondum in suā notitiam eē ꝑlatum. Nec mirū. Tūc enī Porphiri⁹ erat ī rebus hūanis: quādo ista liberādę animę uniuersalis uia: quę non est alia q̄ religio christiana oppugnari ꝑmictebat̄ ab idoloꝝ dēonūq; cultoribus: regib⁹q; terrenis: propter asserendū & cōsecrandum martirum numerum hoc ē testium ueritatis: ꝑ quos ostenderet̄ oīa corꝑalia mala pro fide pietatis & cōmendatione ueritatis eē tollerāda. Videbat ergo ista Porphirius: et per huiusmōi ꝑsecutiones cito istam uiam ꝑituram. et ꝓpterea non esse ipam liberandę aīę uniuersalem putabat: nō intelligens hoc qđ eū mouebat: et qđ in eius electione perpeti metuebat: ad eius confirmationē robustioremq; cōmendationem potius ꝑtinere. Hęc est igr̄ aīę liberādę uniuersal' uia: id ē uniuersis gentibus diuina miseratōe concessa. cui⁹ profecto notitia ad quoscūq; iam uenit: et ad quoscūq; uentura est: nec debuit nec debebit ei dici. quare modo & q̄re sero.

qm̄ mictentis consilium non est humano ingenio penetrabile. Quod sensit etiaꝫ cū dixit. Nondum receptū hoc donum dei: & nōdum in suam notitiam fuisse ꝑlatū. Neq; enī ꝓpterea uerū non eē iudicauit: qa nōdum in suam fidem receptū fuerat: uel in notitiam nōdum ꝑuenerat. Hęc est inq̄m liberandoꝝ credentium uniuersal' uia: de q̄ fidelis Abraam diuinū accepit oraculū. In semine tuo benedicent̄ omnes gentes. Qui fuit qdem gente chaldeus. ſꝫ ut talia ꝓmissa ꝑciꝑet: ꝙ ex illo ꝓpagaretur semen dispositū ꝑ angelū in manu mediatoris: in quo eēt ista liberandę aīę uniuersalis uia: hoc est om̄ibus gentibus data: iussus est discedere de terra sua: et de cognatōne sua: et de domo patris sui. Tūc ipse ꝑmitus a chaldeoꝝ suꝑstitiōib⁹ liberatus: unū uerū deū sequēdo coluit: cui hoc etiā ꝓmictenti fideliter credidit. Hęc est uniuersalis uia de qua in sancta ꝓphia dictū est. Deus misereat̄ nostri et bn̄dicat nobis: illuīnet uultū suū sup nos & misereat̄ nr̄i: ut cognoscamus in terra uiā tuā: ī oīb⁹ gentib⁹ salutare tuū: unde tanto post ex Abraę semīe carne suscepta de seipo ait ipse saluator. ego sum uia & ueritas et uita. Hęc est uniuersalis uia de qua tanto añ ꝓphetatū est. Erit ī nouissīs diebus manifestus mons dom⁹ dn̄i ꝑatus in cacumīe montiū: et extollet̄ sup colles: et uenient ad eū oēs gentes: et īgredient̄ natoēs multę & dicēt. Venite ascēdam⁹ in montem dn̄i & in domū dei Iacob: et annūtiabit nob uiam suā: et īgrediemur in ea. Ex syon enī ꝓdiet lex: et uerbū dn̄i ab hierl'm. Via g̊ ista non est uni⁹ gentis: sed uniuersaꝝ gentiū. Et lex uerbūq; dn̄i non in syon & hierl'm remansit: sed inde ꝓcessit ut se ꝑ uniuersa diffūderet. Vnde ipe mediator post resurrectionem suam discipulis trepidantibus ait. Oportebat impleri quę scripta sunt in lege Moysi & ꝓphis & psalmis de me. Tūc aꝑuit illis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sensum ut intelligerent scripturas. et dixit
eis. qa oportebat christū pati & resurgerē
a mortuis tertia die: et prędicari in noīe
eius pęnitentiam & remissionem pctorꝝ
per omēs gentes: incipientibꝰ ab iherlm.
Hęc est igr̄ uniuersalis aīę liberādę uia:
quā sancti angli sanctiq; ꝓphetę prius in
paucis hōibus ubi potuerūt dei gratiam
repientibus: et maxime in hebrea gente:
cuiꝰ erat ipa quodāmodo sacrata respub-
lica: in ꝓphationem & pręnuntiationem
ciuitatis dī ex oībus gentibꝰ cōgregādę:
et tabernaculo & templo et sacerdotō &
sacrifitiis significauerūt: et eloqis qbusdaꝫ
manifestis plęrisq; misticis prędixerūt.
Pręsens autem in carne ipe mediator: et
beati eius apli iam testamenti noui gr̄am
reuelantes aptius indicarūt: quę aliq̄nto
occultius supioribꝰ sūt significata tēpibꝰ:
pro ętatum generis hūani distributōne:
sicut eam deo sapienti placuit ordinare:
mirablium operū diuinorꝝ quorꝝ supius
pauca iā posui contestātibus signis. Non
enī tantūmodo appuerūt uisioēs anglicę
et cęlestiū ministrorꝝ sola uerba sonuerūt:
uerū etiā hōibus dei uerbo simplicis pie-
tatis agentibus: spūs immūdi de hoīum
corpibus ac sensibꝰ pulsi sūt: uicia corpis
languoresq; sanati: fera aīalia terrarū &
aquarum: uolatilia cęli: ligna: elementa:
sidera: diuīa iussa fecerūt: inferna cesserūt:
mortui reuixerūt: exceptis ipius salua-
toris propriis singularibusq; miraculis:
maxię natiuitatis & resurrectioīs. quorꝝ
in uno maternę uirginitatis tantūmodo
sacramentū: in altero autē etiam eorꝝ q in
fine resurrecturi sūt demōstrauit exem-
plum. Hęc uia totum homīem mūdat: et
immortalitati mortalem ex oībus qbus
constat ptibus pręparat. Vt enī non alia
purgatio ei parti quęreretur quam uocat
intellectualem Porphirius: alia ei quam
uocat spūalem: aliaq; ipi corpi: ꝓpterea
totū suscepit ueracissimus potētissimusq;
mūdator atq; saluator. Pręter hāc uiam
quę ptim cū hęc futura pręnūtiāt̄: ptim
cum facta nūtiantur: nunq̄ generi defuit
hūano: nemo liberatus est: nemo liberat̄:
nemo liberabitur. Quod aūt Porphirius
uniuersalem uiam aīę liberandę nōdum
in suam notitiā historiali cognitōne dicit
esse platam: qd hac historia uel illustrius
inuēiri pōt: quę uniuersum orbem tanto
apice auctoritatis obtinuit: uel fidelius:
in qua ita narrantur pręterita: ut futura
etiā prędicant̄: quorum multa uidemus
impleta: ex qbꝰ ea quę restant sine dubio
speramus īplenda. Non enī pōt Porphi-
rius uel qcunq; platonici: etiā in hac uia
q̄si terrenarꝝ rerū & ad istā uitā mortalē
ptinentiū: diuinatōnem prędictionemq;
contēpnere: qd merito in aliis uaticinati-
onibus et quorūlibet modorꝝ uel artium
diuinatōibus fatiūt. Negant enī hęc uel
magnorꝝ fuisse hoīm: uel magni esse pen-
denda. Et recte. Nam uel inferiorꝝ fiunt
pręsentione causarꝝ: sicut arte medicinę
qbusdam antecedētibus signis plurima
uenturę ualitudini pręuident̄: ul' īmūdi
dęmoēs sua disposita ul' fcta pręnūtiant:
et in quorūuis mētibus atq; cupiditatibꝰ
iniquorꝝ congrua factis dicta uel dictis
facta compēsant: ut sibi ius quodāmodo
uendicent ī materia infirma fragilitatis
hūanę. Non talia sancti hoīes in ista uni-
uersali aīarꝝ liberandarꝝ uia gradientes:
tanq̄ magna ꝓphetare curarunt: q̄uis &
ista eos nō fugerint: et ab eis sępe p̄dicta
sint: ad eorꝝ fidem fatiendā quę mortaliū
sensibꝰ non poterant intimari: nec ad ex-
perimētum cęleri facilitate perduci. Sed
alia erāt uere magna atq; diuīa: quę q̄tū
dabatur cognita dei uolūtate futura nū-
tiabant. Xpūs qppe in carne uenturus:
& quę ī illo tam clara pfecta sunt. atq; in
eius noīe impleta: pęnitentia hoīm & ad
deū cōuersio uoluntatū: remissio pctorꝝ:
gratia iustitię: fides piorꝝ: et p uniuersuꝫ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

orbem ín ueram díuínitatem multitudo credentíũ: culturę ſimł̃ ſacroꝝ dęmonũq; ſubuerſio: et a temptatõibus exercitatio. profitentíũ purgatio: et liberatio ab oĩ malo: íudicíį dies: reſurrectõ mortuoꝝ: angeloꝝ ſonetas: impiorũ ętterna damnatõ: regnũq; ętternũ glorioſiſſię cíuitatis dei conſpectu eíus ĩmortaliter pfruentis: ín huíꝰuię ſcẽpturis prędicta atq; ꝓmíſſa ſunt. quoꝝ tam multa impleta cõſpicimꝰ: ut recta pietate futura eſſe cętera cõfidamus. Huíus uię rectitudíne uſq; ad deũ uidẽdum atq; ín ętternum coherẽdum: ín ſanctuarío ſcẽpturarum eſſe locatam: qua prędicat̃ atq; aſſeritur ueritate: qcũq; nõ credũt et ob hoc nec ĩtelligũt: oppugnar̃ poſſunt ſed expugnare nõ poſſũt. Quapropter ín decem libris iſtis & ſi mínus q̃ nõnulloꝝ de nob expectabat íntentio: tamen quorũdam ſtudio q̃ntũ uerus deꝰ et dominus adíuuare dignatꝰ eſt ſatiſfecímus: refutando contradictõnes ĩpioꝝ: q cõditori ſanctę cíuitatis de qua diſputare ínſtituímꝰ deos ſuos prędicãt. Quoꝝ decem librorꝝ qnq; ſuperiores aduerſus eos conſcripti ſunt: qui ꝓpter bona uitę huíus deos colendos putant: quínq; aũt poſteriores: aduerſus eos q cultũ deorũ propter uitã quę poſt mortem futura eſt ſeruãdum exiſtimant. Deínceps itaq; ut ín ꝓmo libro pollicíti ſumus: de duarum cíuitatum quas ín hoc ſęculo perplexas diximus ímícemq; ꝓmixtas: exortu & procurſu et debitis fínibus: qd̃ dicẽdum arbitror quantum díuínitus adíuuabor expediam.

AVRELII·AVGVSTINI·DE·CIVITATE·DEI LIBER·XI·

Iuitatem dei dicimꝰ cuíꝰea ſcẽptura teſtis eſt: quę nõ fortuitis motibus aímoꝝ: ſed plane ſũmę diſpõne prouídentię ſup oẽs omnium gentíum literas: oĩa ſibi genera ínígenioꝝ hũanoꝝ díuína excellens auctę ſubiecit. Ibi ꝙppe ſcẽptum eſt. Gl̃oſa dicta ſunt de te cíuitas dei. Et ĩ alio pſalmo legímus. Magnꝰ dñs & laudabilis nimis: ín cíuitate dei noſtri ĩ monte ſancto eíus: dilatans exultationes uniuerſę terrę. Et paulopoſt ín eodem pſalmo. Sicut audíuímus ita et uídímus ín cíuitate domíni uirtutum: ín cíuitate dí noſtri: deus fundauit eã ín ętternũ. Item ín alio. Flumis ímpetꝰ lętificat cíuitatẽ dei: ſanctificauit tabernaculũ ſuũ altiſſimus: deus ĩ medio eíus non cõmouebit̃. His atq; huíuſmodi teſtimoníis quę oĩa cõmemorare nimis longũ eſt: didicimꝰ eẽ quãdam cíuitatem dei: cuíꝰ cíues eẽ cõcupíſcimus: illo amor̃ quẽ nobis illíus cõditor ínſpirauit. Huíc conditori ſcę cíuitatis cíues terrenę cíuitatis deos ſuos prędicũt: ignorãtes eum deũ eſſe deoꝝ: nõ deorum falſoꝝ hoc eſt ímpiorũ & ſupboꝝ: q eíus ímcõmutabili oĩbuſq; cõi luce ꝓuari: et ob hoc a d q̃ndã ęgenã ptãtem redacti: ſuas quodãmodo ꝓuatas potentias conſectant̃: honoreſq; díuíos a deceptis ſubditis quęrũt: ſ̃ doꝝ piorũ atq; ſcõꝝ: q potíus ſeipos uni ſubdere q̃ multos ſibi: potíuſq; deũ colere q̃ ꝓ deo delectant̃ coli. Sed huíus ſanctę cíuitatis ínímícis: decem ſuperioríbꝰ libris quãtum potuímꝰ domíno & rege noſtro adíuuãte reſpondímus. Nunc uero q d a me iam expectetur agnoſcens: meiq; non immemor debiti: de duarum cíuitatum terrenę ſalicet & cęleſtis: quas ín hoc ínterím ſęculo pplexas quodãmõ diximus ímícemq; ꝓmixtas: exortu et excurſu & debitis fínibus q̃ntũ ualuero diſputare: eíus ıp̃íuſq; dñí & regis noſtri ubiq; opitulatiõe frętus aggrediar. Primũq; dicã q̃admodũ exordia duaꝝ iſtaꝝ cíuitatũ ín angeloꝝ díuerſitate prędeſſerunt.

Cap. ii.

Magnum ẽ & admodũ arũ: uniuerſam creaturã corpeaꝝ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

& incorpoream cōsideratam comptamq; mutabilem: intentione mentis excedere: atq; ad incōmutabilē dei substantiā peruenire: et illic discere ex ipo: q cunctam naturā quę nō est quod ipe: non fecit nisi ipe. Sic enī deus cum homīe non p aliquā creaturam loqtur corpalem: corporalib9 instrepens auribus: ut inter sonātem & audientem aerea spatia uerberētur: neq; per eiusmodi spūalem quę corpoꝝ similitudinibus figurat̄: sicut in somnis ul' quo alio tali modo. Nam et sic uelut corporis auribus loqtur: qa uelut p corpus loqt̄: & uelut interposito corpalium locorum interuallo. Multum enī similia sunt talia uisa corporalibus. Sed loqt̄ ipa ueritate: si qs sit idoneus ad audiēdum mente non corpore. Ad illud eniz homīs ita loqtur: quod in hoīe cęteris qbus homo constat est melius: et quo ipe deus solus ē melior. Cum eniz homo rectissime intelligat̄: uel si hoc non potest saltem credatur factus ad imaginē dei: profecto ea sui parte est propinquior superiori deo: qua superat inferiores ptes suas: quas etiā cū pecoribus cōmunes habet. Sed quia ipsa mens cui ratio et intelligentia naturaliter inest: uiciis quibusdam tenebrosis et ueteribus inualida est: non solum ad inherendum fruendo: uerū etiā ad pfruēdum merēdo incōmutabile lumen: donec de die ī diem renouata atq; sanata fiat tantę fęlicitatis capax: fide pmum fuerat imbuenda atq; purganda. In qua ut fidentius ambl'aret ad ueritatem: ipa ueritas deus dei filius: homīe assūpto non deo consūpto eādem constituit atq; fūdauit fidem: ut ad deū hoīs iter esset homini p hoīem deū. Hic ē eniz mediator dei & hoīum homo xp̄us Ihesus. Xpristus per id q est mediator: est homo & uia pueniendi ad deum. Per hoc eniz mediator p quod & homo p hoc et uia. Quia si inter eum q tendit & illud quo tendit uia media est: spes ē pueniendi. si autem desit aut ignoretur qua eunduz sit: qd pdest nosse quo eundum sit? Sola est autē aduersus oēs errores uia munitissima: ut idem ipe sit deus et homo. quo itur deus: qua itur homo. Hic prius per ꝓphas: deinde p seipm: postea p aplos: q̄ntū satis esse iudicauit locutus: etiā scp̄turam condidit quę canonica nomīatur eminentissię auctoritatis: cui fidem hēm9 de his rebus quas ignorare nō expedit: nec p nosipos nosse idonei sumus. Nam si ipa sciri possunt testib9 nobis: quę remota nō sūt a sensib9 nr̄is: siue interioribus siue exterioribus: unde & pn̄tia nuncupant̄: q ita ea dicim9 esse prę sensibus: sicut prę oculis quę pręsto sunt oculis: profcto ea quę remota sunt a sensib9 nr̄is: qm̄ nostro testimoīo scire nō possumus: de his alios testes reqrimus: eisq; credimus a quorū sensibus remota eē uel fuisse nō credim9. Sicut g̊ de uisibilibus quę non uidimus eis crędim9 q uiderūt: atq; ita de cęteris quę ad suū quēq; sensum corpis ptinent: ita de his que aīmo ac mente sentiunt̄: qa et ipe rectissīe dr̄ sensus: unde & sentētia uocabulū accepit: hoc ē de inuisibilibus quę a nostro sensu interiore remota sūt: his nos oportet credere q hęc in illo īcorporeo lumīe disposita didicerūt. uel manentia contuētur.

Capl'm .iii.

Visibilium oīm maximus ē mūdus: inuisibiliū oīum maximus de9 est. Sed mundū esse conspicimus: deum esse credimus. Quod aūt de9 fecerit mundū: nulli potius credimus q̄ ipsi deo. Vbi eū audiuimus. Nusq̄m interim melius q̄ in scp̄turis sanctis ubi dixit ꝓpha eius. In pncipio fecit deus cęlū & terram. Nūqd nam ibi fuit iste ꝓpha: qn̄ fecit deus cęlū & terram? Non. s3 ibi fuit dei sapieētia p quā facta sunt oīa: quę in aīas etiam scās se transfert: et amicos dei & ꝓphas constituit: eisq; opera sua sine strepitu intus enarrat. Loquūtur eis quoq; angeli dei:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q semp uident faciem patris: uolũtatemq; eius qbus oportet annũciant. Ex his un9 erat iste ꝓpha q dixit et scp̃sit. In p̃ncipio fecit deus celũ & terram. Qui tã idone9 testis est: p quẽ deo credendũ sit: ut eodẽ spũ d̃i quo hec sibi reuelata cognouit: etiã ip̃am fidem nostram futuram tanto ante predixerit. Capitl̃m .v. iiij.

SEd quid placuit eterno deo tunc facere celũ & terrã que antea non fecisset? Qui hoc dicunt: si mũdum fuisse eternum sine ullo initio: et ideo nec a d̃o factũ uideri uolunt: nimis aduersi sunt a ueritate: et letali morbo ĩpietatis ĩsaniũt. Exceptis enĩ ꝓphicis uocibus: mũdus ip̃e ordĩatissĩa sua mutabl̃itate & mobl̃itate et uisibbiliũ oĩm pulcerrima spetie: quodãmodo tacitus & factũ se esse: et nõ nisi a d̃o ineffabiliter atq; inuisibl̃iter magno et ineffabl̃iter ac inuisibl̃iter pulcro: fieri se potuisse ꝓclamat. Qui aũt a deo qdem factũ fatent̃: non tamẽ eũ tempis uolũt hẽre s; sue creatoĩs initiũ: ut mõ quodaz uelut uix intelligibili semper sit factus: dicũt qdem aliqd unde sibi deũ uidẽtur uelut a fortuita temeritate defendere: ne subito illi uenisse credat̃ in mentẽ quod nunq̃ ante uenissz facere mundũ: et accidisse illi uolũtatem nouã cum in nullo sit oĩo mutabl̃is. Sed non uideo quomõ eis possit in ceteris rebus ratõ ista subsistere: maxĩeq; in aĩa. quã si deo coeternam esse cõtenderint: unde illi acciderit noua miseria que nunq̃ antea per eternum: nullo mõ poterunt explicare. Si eniz alternasse semp ei9 miseriã et beatitudinẽ dixerint: necesse est dicant etiã semp alternaturam. unde illa eos sequet̃ absurditas: ut etiam cum beata dr̃: in hoc utiq; non sit beata: si futurã suam miseriã & turpitudinẽ preuidet. si aũt non preuidet: nec se turpem ac miseram fore s; btãm semp existimat: falsa opinione sit beata: quo dici stultius nihil põt. Si aũt semp qdem p secl̃a retro infinita cum beatitudine alternasse aĩme miseriam putãt: sed nũc iam decetero cũ fuerit liberata ad miseriã nõ eẽ rediturã: nihilominus cõuincunt̃ nunq̃ eam fuisse uere btãm: s; deinceps incipere esse noua quadã nec fallaci beatitudine. Ac p hoc fatebunt̃ illi accidere aliqd noui & hoc magnũ atq; preclarũ: qd̃ nunq̃ retro per eternitatem accidisset. Cui9 nouitatis cãm si deũ negabũt in eterno habuisse cõsilio: siml'eum negabũt etiã beatitudinis eius auctorẽ: qd̃ nefande ĩpietatis est. Si aũt dicent etiã ip̃m nouo consilio excogitasse: ut decetero sit aĩma in eternũ beata: quõ eum alienũ ab ea que illis quoq; displicet mutabl̃itate mõstrabũt? Porro si ex tẽpe creatã s; nullo ulterius tẽpe piturã: tanq̃ uerũ habere initiũ s; nõ hẽre finẽ fatent̃: et ideo semel expertam miseriam: si ab ea fuerit libata nunq̃ miserã postea futurã: non utiq; dubitabũt hoc fieri manẽte in cõmutabilitate consilii dei. Sic g̃ credant & mũdum ex tempe fieri potuisse: nec tñ ideo deũ in eo faciendo eternũ consilium uolũtatemq; mutasse. Capl̃m. vi.

DEinde uidendũ est: istis qui deum conditorem mũdi eẽ consentiũt: et tñ querũt de mũdi tẽpe qd respõdeam9: qd ip̃i respondeant de mũdi loco. Ita enĩ querit̃: cur potius tũc & non antea fact9 sit: q̃admodum queri põt cur hic potius ubi est & nõ alibi. Nam si infinita spatia tempis ante mũdũ cogitant: in qbus eis nõ uidet̃ deus ab opere cessare potuisse: sil̃iter cogitẽt extra mũdũ infinita spatia locoꝝ: in qbus si qsq̃m dicat nõ potuisse uacare oĩpotẽtem: nõne conseq̃s erit ut innumerabiles mundos cũ Epicuro sommare cogat̃? Ea tñ differentia q eos ille fortuitis motib9 athomorũ gigni asserit & resolui: isti autẽ ope dei factos dicturi sunt: si eũ per intermĩabilem ĩmensitatem locoꝝ extra mundũ circũquaq; patentiũ uacare noluerint: nec eosdem mũdos qd̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

enã de iſto ſentiunt ulla cã poſſe diſſolui. Cũ hís.n.agimus: q enã deũ íncorporeũ & oĩm naturaꝝ quę non ſunt qđ ipe creatorem nobiſcũ ſentíũt. Alios aũt nimis índignũ eſt ad iſtã diſputationẽ religioís admíctere: maxime qꝑ eos q multis díis ſacroꝝ obſeqũ deferendũ putãt. Iſti ꝓbi ęteros nobilitate atq; auctę uícerũt. nõ ob aliud: níſi quia lõgo qdem ínteruallo uerunt̃ religs ꝓpínqores ſunt ueritati. An forte ſbam dei quã nec íncludũt nec determínãt nec diſtendũt loco: ſed de ea ſicut de đo ſentiẽ dignũ ẽ fatent̃: ícorpea pręſentia ubiq; totã: a tantis locoꝝ extra mũdũ ſpatiis abſentẽ eſſe dicturi ſunt: et ũno tm̃ atq; ín cõpatõe illíꝰ ínfinitatis tã exiguo loco ĩ quo mũdus ẽ occupatam? Non opĩor eos ĩ hęc uamiloqa ꝓgſſuros. Cũ g̃ unũ mũdũ íngẽti qdẽ mole corpea finitũ tñ: et loco ſuo determíatũ: et opãte deo factũ eẽ dicãt: qd rñdeãt de ĩfinitis extra mũdũ locis: cur ín eis ab ope deus ceſſ3. hoc ſibi rñdeãt. de ĩfinitis aĩ mũdũ tpibus: cur ín eis đs ab ope ceſſauerit. Et ſicut non ẽ conſeq̃s: ut fortuitu potíus q̃ rõe diuína đs nõ alio ſ3 iſto ĩ quo eſt loco mundũ conſtituerit: cũ ſpatiis locoꝝ ínfinitis ubiq; patentibus: nllo excellentiore merito poſſet hic eligi ponꝰ q̃ alibi: q̃uis eandẽ díuínã rõem qua id factũ eſt nulla poſſit hũana cõprehẽdere: ita nõ ẽ cõſeq̃s ut deo aliqd exiſtimem? accidiſſe fortuitum: qꝑ illo potíus q̃ ãteriore tpe cõdidit mũdũ: cũ ęqliter anteriora tpa ꝑ ínfinitũ retro ſpatiũ pręteriſſent: nec fuiſſet aliq̃ differẽtia ũde tps tpi eligẽdo ꝓponeret. Quod ſi dicũt manes eẽ hoĩm cogitatoes qbus ínfinita ímagínant̃ loca: cum locus nullus ſit pręter mũdum: reſpondet̃ eis iſto mõ ímaníter hoíes cogitare pręterita tempa uacatiois dei: cum tẽpus nullũ ſit ante mũdum. Caplm .vii.

SI enĩ recte diſcernunt̃ ęternitas et tẽpus: qđ tempus ſine aliq̃ mobili mutabilitate nõ eſt: ín ęternitate aũt nlla mutatio ẽ: qs nõ uideat qꝑ tpa nõ fuiſſent níſi creatura fieret: quę aliqd aliq̃ motõe mutaret: cuíꝰ motionis & mutatoís cum aliud atq; aliud quę ſimul eſſe nõ poſſunt cedit atq; ſuccedit: ín breuioríbꝰ uel productoríbꝰ moraꝝ iteruallis tps ſequęretur? Cum g̃ đs ín cuíꝰ ęternitate nulla eſt oío mutatio creator ſit tpm & ordíatorꝫ quõ dicat̃ pꝰ tpm ſpatia mũdũ creaſſe nõ uideo: ñ dicat̃ aĩ mundũ tã aliquã fuiſſe creaturã: cuíꝰ motibꝰ tpa currerẽt. Porro ſi lrę ſacrę maxięq; ueraces ita dicunt: ín ꝓncipio feciſſe deũ cęlũ & terrã: ut níhil antea feciſſe itelligat̃: qa hoc ponꝰ ín ꝓncipio feciſſe nõ dicerẽt̃: ſi qd feciſſet ante cętera cũcta quę fecit: ꝓculdubio non eſt mũdus factꝰ ín tpe: ſ3 cũ tpe. Quod enĩ fit ín tpe: et pꝰ aliqđ fit: et aĩ aliqđ tps: pꝰ id qđ prętęritũ ẽ aĩ id qđ futurũ eſt. Nullũ aũt aĩ mũdũ poſſet eẽ prętęritũ: qa nlla erat creatura cuíus mutabilibus motibꝰ ageret̃. Cũ tpe autẽ factus ẽ mũdus: ſi ín eiꝰ cõditõe factus ẽ mutablís motus. ſicut uidet̃ ſe hẽre enã ordo ille ꝓmoꝝ ſex uel ſeptẽ dierũ: ĩ qbus mane et ueſpa noíant̃: donec oía quę hís diebus deꝰ fecit ſexto pfinant̃ die: ſeptíoq; ĩ magno miſterio đi uacano cõmendet̃. Qui dies cuíuſmodi ſunt: aut ꝓdifficile nobis aut ĩpoſſibile eſt cogitare: quãto magis dicere? Videmus qppe iſtos notos dies nõ hẽre ueſpaꝫ ñ de ſolis occaſu: nec mane ñ de ſolis exortu.

ILloꝝ aũt ꝓres tres dies ſñ ſole pacti ſũt: q q̃rto die factꝰ referẽt. Et ꝓmitus qdẽ lux uerbo đi fcta: atq; ínter ípam & tenebras deus ſepaſſe narrat̃: et eandẽ lucem uocaſſe diẽ: tenebras autẽ noctẽ. Sed q̃lis illa ſit lux: et q̃ alternãte motu: qualẽq; ueſpam et mane fecerit: remotũ eſt a ſenſibus nr̃is: nec ita ut eſt íntelligi a nobis põt. qđ tñ ſine ulla heſitatõne credendũ eſt. Aut enĩ aliq̃ lux corpea ẽ: ſiue ín ſuprioríbꝰ mũdi pribꝰ lõge

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

a cõſpectibus noſtris: ſiue unde ſol poſt-
modũ accẽſus eſt: aut lucis noĩe ſigñficata
eſt ſcã ciuitas ĩ ſanctis anglis & ſpiritib9
beatis: de qua dicit aplꝰ. Quę ſurſum eſt
hierlm mr̃ nr̃a. ęterna ĩ cęlis. Ait qppe et
alio loco. Oẽs enĩ uos filii lucis eſtis et filii
dei. non ſum9 noctis neq; tenebraꝝ. Fit tñ
& ueſpa dici hui9 et mane aliq̃tenus: qm̃
ſcia creaturę ĩ cõparõe ſcientę creatoris
quodãmõ ueſpaſcit: utẽq; luceſcit et mane
fit: cũ & ipa referẽ ad laudẽ dilectionẽq;
creatoris. Nec ĩ noctem uergit̃: ubi non
creator a creaturę dilcõe relinq̃t. Demiq;
ſcptura cũ illos dies dñumerar et ex or-
dñe: nuſq̃ ĩterpoſuit uocabulũ noctis.
Non enĩ ait alicubi: facta ẽ nox: ſz facta ẽ
ueſpa et factũ ẽ mane dies unus. Ita dies
ſcds & ceteri. Cognino qppe creaturę ĩ
ſeipa decoloranor ẽ ut ita dicã: quã cũ ĩ
dei ſapia cogſcit̃: uelut ĩ arte qua fcta ẽ.
Ita ueſpa cõgruentius q̃ nox dici põt. quę
tam̃ ut dixi cũ ad laudandũ & amandũ
referẽ creatorẽ: recurrit ĩ mane. Et hoc
cũ fit ĩ cognonẽ ſuiipius: dies unus ẽ. Cũ
ĩ cognonẽ firmameti qđ ĩter aq̃s ĩfe-
riores et ſupiores cęlũ appellatũ eſt: dies
ſcdus. Cum ĩ cogninonẽ terrę ac maris
oĩmq; gignentiũ quę radicibus cõtĩnuata
ſunt terrę: dies tertius. Cũ ĩ cogñonem
lũmariũ maioris et mĩoris oĩmq; ſideꝝ:
dies q̃rtus. Cũ ĩ cogñonem oĩum quę ex
aquis aĩaliũ natatiliũ atq; uolatiliũ: dies
qntus. Cũ ĩ cogninonẽ oĩm aĩaliũ terre-
norum atq; ipius hoĩs: dies ſextus.

CVm ũ ĩ die ſeptimo Ca. ix. viij.
regeſcit de9 ab oĩbus opib9 ſuis &
ſanctificat eũ: neq̃q̃ eſt accipiendũ pueri-
liter: tanq̃ ds laborauerit opãdo q dixit
& facta ſũt uerbo itelligibli et ſempiter-
no: nõ ſonabili & tpali. Sed requies dei
regem ſigñficat eoꝝ q regeſcũt ĩ ẽo: ſicut
lętitia dom9 lętitiã ſigñficat eoꝝ q lętanr̃ ĩ
domo: etiã ſi nõ eos domus ipa ſz alia res
aliq̃ lętos facit. Quanto magis ſi eadem
domus pulcritudĩne ſua fanat lętos ha-
bitatores: ut nõ ſolũ eo loquendi mõ lęta
dicar̃ quo ſigñficar̃ p id q cõtĩnet id quod
contĩnetur: ſicut theatra plaudũt: prata
mugiũt: cũ ĩ illis hoĩes plaudãt: ĩ bis
boues mugiãt. ſz etiã illo quo ſigñficar̃ per
effitentẽ id qđ efficit̃: ſicut lęta ępla dicit̃
ſigñficans eoꝝ lętitiã quos legentes efficit
lętos. Cõuenĩentiſſime itaq; cũ deũ requieſſe
ꝓphica narrat auctas: ſigñficar̃ reqes eoꝝ
qui ĩ illo reqeſcunt: et quos facit ipe re-
geſcere. Hoc etiã hõibus qbus loquit̃: et
ꝓpter quos utiq; conſcpta eſt ꝓmictente
ꝓphia: q etiã ipſi p9 bona opa quę ĩ eis
& p eos opar̃ deus: ſi ad illũ pus ĩ iſta
uita p fidem quodãmõ acceſſerint: ĩ illo
habebunt reqem ſempiternã. Hoc enĩ &
ſabbati uacatõe ex pcepto legis ĩ ueteri
dei pplo figuratũ eſt: unde ſuo loco dili-
gentius arbitror diſſerẽdum. Ca. x. xx.

NVnc qm̃ de ſanctę ciuitatis exortu
dicere ĩſtitui: et prius qđ ad ſcos
anglos actĩnet dicendũ putaui: quę hui9
ciuitatis & magna ps eſt: et eo beanor q
nunq̃ pegnata: quę hinc diuina teſtimoia
ſuppetãt q̃ntũ ſatis ui debit̃ deo largiẽte
explicare conabor. Vbi de mũdi conſti-
tutõe ſacrę ſcr̃ę loquunt̃: nõ euidẽter dicit̃
utrũ uel quo ordĩne creati ſũt angeli: ſz ſi
prętermiſſi nõ ſunt: uel cęli noĩe ubi dictũ
eſt ĩ ꝓncipio fecit ds cęlũ & terram: uel
pon9 lucis hui9 de qua logt̃ ſigñficati ſunt.
Non aũt prętermiſſos eſſe hinc eſtimo q
ſcptum ẽ regeuiſſe deũ ĩ die ſeptimo ab
oĩb9 opib9 ſuis quę fecit. cũ liber ipſe ita ſit
exorſus. In ꝓncipio fecit ds cęlũ et terrã:
ut ãte cęlum & terram nihil aliud feciſſe
uideatur. Cum g̃ a cęlo & terra cęperit:
atq; ipa terra quã ꝓmit9 fecit ſicut ſcptura
conſeq̃ter eloqt̃: ĩuiſibilis & ĩcõpoſita
nondũq; luce facta: utiq; tenebrę fuerĩnt
ſup abiſſum: id ẽ ſup q̃ndã terrę & aquę
ĩdiſtinctã cõfuſionẽ. ubi enĩ lux nõ eſt:
tenebrę ſint neceſſe ẽ. deĩnde oĩa creãdo

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

diſpoſita ſint quę per ſex dies conſumata narrātur: quomodo angeli prętermicterentur tanq̄m non eſſent ín operibus dei a qbus die ſeptimo requieuit? Opus aūt dei eſſe angelos: hic quidem & ſi nō prętermiſſum non tamē euidenter expreſſuz eſt: ſed alibi hoc ſancta ſcriptura clariſſima uoce teſtatur. Nam & ín himno trīū ín camíno uirorum: cum prędictum eēt benedicite oīnia opera domíni domínū: ín execunone eorundem operum enam ſancti angeli nomínati ſunt. Et ín pſalmo canitur. Laudate domīum de cęlis: laudate eum ín excelſis. laudate eum omnes angeli eíus: laudate eum omnes uírutes ęus. laudate eum ſol & luna: laudate eū omnes ſtellę & lumen. laudate eum cęli cęlorum: et aquę quę ſuper celos ſūt laudent nomen domíni. Quoniam ipe dixit et facta ſunt: ipe mandauit et creata ſūt. Enam hic apertiſſime a deo factos eſſe anglos dīuínitus dictum eſt: cū eis ínter cętera cęleſtia commemoratis ínfertur: ad omnia: ipſe dixit & facta ſunt. Quis porro audebit opínari poſt oīa iſta quę ſex diebus enumerata ſunt angelos fcōs? Sed & ſi q̄ſq̄m ita deſipit: redarguit iſtā uamtatem illa ſcḗptura paris auctoritatis ubi deus dicit. Quādo facta ſunt ſidera: laudauerūt me uoce magna omēs angeli mei. Iam uero erant angli quando facta ſunt ſidera. facta ſunt autem quarto die. Nunquid nam ergo die tertio factos eē dicemus? Abſit. In promptu eſt enī quíd illo die factum ſit. Ab aquís utiq; terra diſcreta eſt. et diſtínctas ſui generis ſpēs duo iſta elementa ſumpſerunt. et ꝓduxit terra quídq̄d ei radicitus ínheret. Nūq̄d nam ſecūdo? Nec hoc q̄dem. Tunc enim firmamentum factum eſt ínter aquas ſuperiores & ínferiores: cęlūq; appellatuz eſt. ín quo firmamento quarto die facta ſunt ſidera. Nimirum ergo ſi ad iſtorum dierū opera dei pertínent angeli: ip̄i ſunt illa lux quę diei nomen accepit: cuíus unitas ut cōmendaretur non eſt dictus dies primus: ſed dies unus. Nec alíus ē ſcdus aut tertius aut ceteri: ſed idem ipſe unus ad implendum ſenarium uel ſeptenariuz numerum repetitus eſt. propter ſenariaz uel ſeptenariam cognitōnem. ſenarīā ſcilicet operum quę fecit deus: et ſeptenarīā quietis diei. Cum enim dixit deus fiat lux & facta ē lux: ſi recte ín hac luce creatio íntelligitur angeloz: profecto facti ſunt participes lucis ętern̄ę: quę ē ipſa íncommutabilis ſapientia dei per quā facta ſūt omnia: quem dicimus unigenitum dei filium: ut ea luce illuīati qua creati fierent lux: et uocarētur dies participatōne ínconmutabilis lucis & diei: quod ē uerbū dei per quod et ip̄i & omnia facta ſunt. Lumen q̄ppe uerum quod illumínat omnem homínē uenientem ī hunc mūdum: hoc illumínat & omnem angelum mundum: ut ſit lux non ín ſeipſo ſed ín deo. a quo ſi auertatur angelus fit īmundus: ſicut ſunt omnes qui uocantur immundi ſpiritus: nec iam lux ī domíno: ſed ín ſeip̄s tenebrę príuati participatione lucis ętern̄ę. Mali enim nulla natura eſt: ſed amiſſio boni mali nomen accepit.

Capitlm .x.

Est itaq; bonum ſolum ſimplex: et ob hoc ſolū ín commutabile quod ē deus. Ab hoc bono creata ſunt omnia bona: ſed nō ſimplina et ob hoc mutabilia. Creata ſane ín q̄m id eſt facta non genita. Quod enim de ſimplici bono genitum eſt pariter ſimplex ē. et hoc eſt quod illud de quo genitum eſt. quę duo patrē & filiū dicimus. et utrūq; hoc cum ſancto ſpiritu unus ē deus. Qui ſpiritus patris & filíi: ſpiritus ſanct9 ꝓpria quadam nonone huíus nomínis ín ſacris literis nūcupatur. Alíus autem eſt q̄ pater et filius. q̄a nec pater eſt nec fili9. Sed alíus dixi non aliud: q̄a & hoc piter ſimplex pariterq; íncōmutabile bonum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eſt et coęternum. Et hęc trínitas unus eſt deus. nec ideo nō ſimplex quía trínitas. Neq; enī; propter hoc naturam iſtā boni ſimplicē dicimus: quía pater ín ea ſolus: aut ſolus filius: aut ſolus ſpiritus ſanct9. aut uerą quia ſola eſt iſta nomīs trínitas ſine ſubſiſtēna perſonarum: ſicut ſabelliani hereticī putauerūt. Pater quí genuit ſimplex eſt: et filius quí genitus eſt ꝑter ſimplex eſt: et hoc eſt quod illud de quo genitus eſt. Sed ideo ſimplex dicitur qm̄ quod habet hoc eſt: excepto ꝙ relatíue quęq; perſona ad alteram dicitur. Nam utiq; pater habet filium: nec tamen ipſe ē filius. et filius habet pr̄em: nec tamen ip̄e eſt pater. In quo ergo ad ſemetip̄m dicit̄ nō ad alterum: hoc eſt quod habet: ſicut ad ſeipſum dicitur uíuens habēdo utiq; uitam: et eadem uíta ip̄e eſt. Propter hoc itaq; natura dicitur ſimplex: cui non ſit aliud habere quod ul' poſſit amictere: uel aliud ſit habens aliud quod habet: ſicut uas aliquē liquorem: aut corpus colorez: aut aer lucem ſiue feruorem: aut anima ſapiennam. Nihil enim horū eſt id quod habet. Nam neq; uas liquor ē: nec corp9 color: nec aer lux ſiue feruor: neq; anima ſapienna ē. Hínc eſt ꝙ enā príuari poſſūt rebus quas habent: et ī alios habitus ul' q̄litates uerti atq; mutari. ut & uas euacuetur humorí quo plenum eſt: et corp9 decoloretur: & aer tenebreſcat ſiue frigeſcat: et aīma deſipiat. Sed et ſi ſit corp9 íncorruptibile quale ſanctis ī reſurrectione promíctitur: habet qdem ipſius íncorruptionis ínamiſſibilem qualitatem: ſed manente ſubſtanna corporali: nō hoc eſt quod ipa íncorruptio. Nam illa enaz per ſingl'as partes corporis tota eſt: nec alibi maior alibi mínor. Neq; enim ulla pars eſt ícorruptior q̄ altera. corp9 uero ip̄m maíus eſt ín toto q̄ ín parte. et cum alia pars eſt ī ea amplior alia mínor: nō ea quę amplior eſt íncorruptior q̄ ea quę mínor. Aliud eſt itaq; corpus quod non ubiq; ſui totum eſt: alia íncorruptio quę ubiq; eíus tota eſt: qa oís pars íncorruptibilis corporis: etiam cęteris ínequalis ęqualiter íncorrupta eſt. Neq; enī; uerbi grana qa digitus mínor eſt q̄ tota manꝰ: ideo íncorruptibilior manus q̄ digitus: Ita cū ſint ínequales manus & digitus: ęqualis ē tamē íncorruptibilitas manus & digiti. Ac p hoc quāuís a corpore íncorruptibili ínſepablís íncorruptibilitas ſit: aliud eſt tamē ſubſtantia qua corpus dicit̄: aliud qualitas eíus qua ícorruptibile nūcupatur. Et ideo ſic enā non hoc ē quod habet aīa quoq; ipſa: enā ſi ſemper ſit ſapiens: ſicut erit cū a pręſenti miſeria liberabitur. quía licet tunc ſapiens ſit ín ętern̄ū: participatōne tamē íncōmutablís ſapientię ſapiens erit: quę non eſt qđ ip̄a. Neq; enī ſi aer ínfuſa luce nunq̄ deſerat̄: ideo non aliud eſt ip̄e aliud lux qua illumínatur. Neq; hoc ita dixerim quaſi aer ſit aīma: quod putauerūt qdam quí non potuerūt íncorpoream cogitare naturā. Sed habent hęc ad illa etiam ín magna diſparilitate quādam ſilitudínem: ut nō íncōuenienter dicat̄ ſic illumínari aīam íncorpoream luce íncorporea ſimplicis ſapienię đi: ſicut illumínat̄ aeris corpus luce corporea: et ſicut aer tenebreſcit iſta luce deſertus. Nam nihil ſunt aliud quę dicuntur locorum quorūq; corporalium tenebrę: q̄ aer carens luce: ita tenebreſcer aīam ſapienię luce príuatam. Scām hoc ergo dicunt̄ illa ſimplina quę príncipaliter uereq; díuína ſunt: ꝙ non aliud eſt ín eis qualitas: aliud ſubſtantia: nec aliorū participatōe uel díuína uel ſapienna uel beata ſūt. Cęterum dictus eſt ín ſcīpturis ſanctis ſpūs ſanctus ſapīa multiplex. eo ꝙ multa ín ſe habeat. ſz quę habet hęc & eſt: et ea oīa unus eſt. Neq; enī multę ſed una ſapīa eſt: ín qua ſunt īmenſi qdā atq; ínfiniti theſauri rerū íntelligibiliū: ī qb9

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſunt omēs ímutſibiles atq; íncōmutabiles
rōes rerū: eā uíſibiliū & mutabiliū quę
p ípam factę ſunt: qm̄ de⁹nō aliqd neſciēs
fecit: qđ nec de q̄libet hoīe artifice recte
dici pōt. Porro ſi ſciens fecit oīa: ea utiq;
fecit quę nouerat: ex q̄ occurrit aīo qddā
mirū: ſ; tn̄ uerū: qp iſte mūdus nobis not⁹
eſſe non poſſet miſi eēt: deo aūt miſi notus
eſſet eſſe non poſſet. Capitlm .xi.

QVę cum ita ſint: nullo qdem modo
ſcđm aliqđ tempis ſpatium príus
erant ípūs illi tenebrę quos angelos di-
cimus: ſed ſimľ ut facti ſūt lux facti ſūt:
non tn̄ ita tātum creati ut quoquomodo
eēnt & quoquomodo uíuerent: ſed etiam
illuíati ut ſapienter beateq; uíuerent. Ab
hac illuíatōe auerſi qdam angeli: nō ſolū
non obtínuerunt excellentiam ſapientis
beateq; uítę: quę ꝑculdubio nō ñ ętęrna
eſt certa atq; ſecura: ſ; & rōnalem uitam
licet ímſipientē ſic habēt: ut eā nō poſſínt
amictere nec ſi uelínt. Quaten⁹ aūt anteq̄
peccaſſent illíus ſapię fuerínt participes:
definire qs pōt? In ei⁹tn̄ pticipatōe ęqles
fuiſſe iſtos illis: q propterea uere plenec;
beati ſūt: qm̄ nequaq̄ de ſuę beatitudínis
ętermitate fallunt̄ quō dicturi ſumus: qn̄
qdem ſi ęq̄les ín ea fuiſſent: etiā iſti ī eíus
ętermitate manſiſſent: piter beati qa piter
certi? Neq; enī ſicut uita q̄dúcūq; fuerit:
ita ętęrna uíta ueraciter dici poterit ſi fi-
nem hītura ſit: ſiq dē uíta tm̄mō uíuendo:
ętęrna ů fínē non hn̄do noīata eſt. Qua-
ꝑpter q̄uis nō quidqd ętęrnū contínuo
btm̄ ſit: dr̄ enī etiā pęnalis ignis ętęrnus:
etn̄ ſi uere pfectęq; btā uita nō míſi ętęrna
eſt: non erat talis iſtorū uíta btā: qa qn̄q;
deſitura: et propterea non ętęrna ſiue id-
ſcirent ſiue neſcientes aliud putarent. qa
ſcientes timor: neſcięres error beatos eē
utiq; nō ſinebat. Si aūt hoc ita neſciebant
ut falſis íncertis ue nō fiderent: ſ; utrum
ſempiternū an qn̄q; finem habiturū eſſet
bonū ſuū: ín neutram ꝑtem firma aſſentōe
ferrent̄: ipa de tanta felicitate cunctanę;
eā btę uítę plēitudínē quā ín ſanctis an-
gelis eē credim⁹ non hēbat. Neq; enī btę
uítę uocablm̄ ita cōtrahim⁹ ad quaſdam
ſig̃ficatoīs anguſtias: ut ſolū deū dicam⁹
btm̄: q tn̄ ita uere btūs eſt ut maior bea-
titudo eē non poſſit. In cuí⁹ comparōne q̄
angeli beati ſūt: ſua q̄dam ſūma beatitu-
dínē quanta eē ín angelis poteſt: qd aut
quantum eſt? Capitlm .xii.

NEc ipos enī huic tantę beatitudíni
cōpatos qđ actínet ad rōnalem ul'
ínteſlcūalem creaturā: btōs nuncupādos
putam⁹. Quis enī ꝑmos illos hoīes ín pa-
díſo negare audeat btōs fuiſſe añ pcīm:
q̄uis de ſua btitudīe q̄ díuturna uel utrū
ętęrna eēt ícertos: eſſet aūt ętęrna ñ pec-
caſſēt: cū hodie non íprudēter btōs uoce-
mus: q̄s uidem⁹ iuſte ac pie cū ſpe futurę
ímortalitatis hāc uítā ducere: ſn̄ crímine
uaſtante conſciam: facile ípetrātes pcīs
hui⁹ ínfirmitatis díuínā mīam: q licet de
ſuę pſeuerantię ꝑmío certi ſint: de ipſa tn̄
pſeuerantia ſua repiunt̄ íncerti? Quis .n.
hoím ſe ī actōe ꝓfcūq; iuſtitię pſeueratu-
uſq; ín finē ſciat: ñ aliq̄ reuelatiōe ab illo
fiat certus: q de hac re iuſto latentiq; iu-
dicio non oēs ínſtruit: ſed nemín̄ fallit?
Quātū utaq; ptínet delcātionē pnīs bōi:
beatior erat ꝑm⁹ homo ín padiſo: q̄ q̄libet
iuſt⁹ ín hac ínfirmitate mortali. Quātū aūt
ad ſpem futuri boni: beatior q̄libet ín q-
buſlibet cruciatib⁹ corpis: cui nō opīone
ſ; certa ueritate mānifeſtū eſt: ſine fíne ſe
hīturū oī moleſtia carentē ſocietatē ange-
lorū ín pticipatiōe ſūmi dei: q̄ erat ille hō
ſui caſus íncertus ín magna illa felicitate
padiſi. Quocirca cuíuis iā non difficiliter
occurrit utroq; cōíūcto effici britudínē:
quā recto ꝓpoſito íntellcūalis natura de-
ſiderat: hoc ē ut & bono ímcōmutablí qđ
de⁹ eſt ſn̄ ulla moleſtia pfruat̄: et ín eo ſe
ín ętęrnū eē manſurū nec ulla dubitatiōe
cunctet̄: nec ullo errore fallat̄. Hanc brē

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

anglos lucis pia fide credimus: hanc nec
anq̃ caderẽt hũisse anglos pctores: q sua
prauitate illa luce p̃uati sunt: cõseq̃ti rõe
colligim9. Habuisse tñ aliquã et si nõ pre-
sciam beatitudinẽ: si uitã egerũt añ pctm
ꝓfecto credendi sunt. Capl'm .xiii.

AVt si durũ uidr̃ qñ fcti sũt angli:
alios creder̃ ita fctos ut nõ accipẽt
presciam: uel pseuerãtie ul' casus sui: alios
aũt ita factos ut ueritate certissĩa eterni-
tatẽ sue btitudis nossẽt: sz eq̃lis felicitatis
oẽs ab initio creati sũt: et ita fuer̃t donec
isti q nũc mali sunt ab illo bonitatis lũe
sua uolũtate cecidissent: ꝓfecto multo ẽ
durius nũc putare anglos scõs eterne sue
beatitudis incertos: et ipos de semetipis
ignorare: qd nos de illis p scripturas scãs
nosse potuim9. Quis enĩ catholicus xan9
ignorat: nullũ nouũ diabolũ ex bois an-
gelis ulterius futurũ: sicut nec istũ in so-
cietatẽ bonoꝝ angeloꝝ ulteri9 redituꝝ?
Veritas qppe ĩ euãglio sanctis fidelib9q;
ꝓmictit: q erũt eq̃les anglis dei: qb9 etiã
ꝓmictit̃ q ibũt ĩ uitã eternã. Porro aũt
si nos certi sum9 nunq̃ nos ex illa ĩmortali
felicitate casuros: illi ũ certi nõ sũt: iã po-
tores nõ eq̃les eis erim9. Sz qa neq̃q̃ ueri-
tas fallit: et eq̃les eis erimus: ꝓfecto etiã
ipi certi sũt sue felicitatis eterne. Cui9 illi
alii qa ~~ceteri~~ certi nõ fuerũt: non enĩz erat eoꝝ
eterna felicitas cuius certi eẽnt: que finez
fuerat hitura: r̃stat ut aut ĩpares fuerĩt:
p9 istoꝝ ruinã ill' certa scia sue sempiterne
felicitatis accesserit. Nisi forte qs dicat:
id qd dñs ait de diabolo in euãgelio. Ille
homicida erat ab initio & ĩ ueritate non
stetit: sic eẽ accipiendũ ut nõ solũ hõicida
fuerit ab initio: id ẽ initio hũani generis
ex quo utiq; hõ fact9 est: quẽ decipiendo
posset occidere: uerũ etiã ab initio sue cõ-
ditois ĩ ueritate nõ steterit: et ideo nunq̃
btũs cũ scis anglis fuerit: suo recusans eẽ
subdit9 creatori: et supbia sua uelut p̃uata
ptãte elatus; ac p hoc falsus et fallax: qa
neq; unq̃ ptãtez oĩpotentis euadit. Et q p
piã subiectoẽm noluit tenere qd uere est:
affectat p supbã elatoẽm simlare qd nõ ẽ:
ut sic intelligat̃ etiaz qd btũs apls Iohes
ait. ab initio diabolus peccat. hoc est: ex
quo factus ẽ iustitiã recusauit: quã n̄ pia
deoq; subdita uolũtas hr̃e nõ possz. Huic
sentẽtie qsqs acqescit: nõ cũ illis hereticis
sapit id ẽ manicheis: et si que alie pestes
ita sentiũt: q suã q̃dã ꝓpam tanq̃ ex ad-
uerso quodaz p̃ncipio diabolus hẽat na-
turam mali: q tãta uãitate desipiũt: ut cũ
uerba ista euãgelica in auctte nobiscũ ha-
beãt: nõ actendãt nõ dixisse dñm a ueri-
tate alien9 fuit: sz in ueritate nõ stetit: ubi
a ueritate lapsũ intelligi uoluit: in q̃ utiq;
si stetisset: eius pticeps fctus beatus cum
sanctis angelis pmaneret. Ca.xiiii.

SVbiecit aũt iuditiũ: q̃si quesissem9
unde ostẽdat̃ q in ueritate nõ ste-
terit: atq; ait. qa non ẽ ueritas in eo. Esset
aũt ĩ eo si ĩ illa stetissz. Locutõe aũt dictũ
est min9 usitata. Sic enĩ uidet̃ sonare. In
ueritate non stetit: qa non ẽ ueritas in eo.
tanq̃ ea sit cã ut in ueritate nõ steterit: q
in eo ueritas nõ sit. cũ poti9 ea sit cã ut ĩ eo
ueritas nõ sit: q in ueritate nõ stetit. Ista
locutio ẽ et ĩ psalmo ubi ait. Ego clamaui
qm̃ exaudisti me ds. cũ dicendum fuisse
uideat̃: exaudisti me ds qm̃ clamaui. Sz
cũ dixissz ego clamaui: tanq̃ ab eo quere-
retur ũde se clamasse mõstraret: ab effcũ
exauditois dei clamoris sui oñdit affcm̃.
tanq̃m diceret. Hinc ostẽdo clamasse me
qm̃ exaudisti me. Capitl'm .xv.

ILlud etiã qd ait de diabolo Iohes: ab
initio diabolus peccat: nõ intelligũt q
inde uolũt asserere pcti naturã: cũ natu-
rale nll'm sit oĩno pctm. Sed qd r̃ndet̃ ꝓ-
phicis testimoniis: siue qd ait Ysaias sub
figurata psona p̃ncipis babiloie diabolũ
notans: quõ cecidit Lucifer q mane orie-
bat̃: siue qd Ezechiel: in deliciis padisi dei
fuisti: oĩ lapide p̃tioso ornat9: ubi ĩtelligr̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fuisse aliqñ sine peccato? Nam expressiꝰ ei paulopost dicit̃. Ambulasti in diebus tuis sine uicio. Quę si aliter cõuenientius intelligi nequeũt: oportet etiam illud qđ dictũ est in ueritate non stetit sic accipiamus: ꝙ ĩ ueritate fuerit ſ; nõ ꝑmanserit. Et illud ꝙ ab initio diabolus peccat: non ab initio ex quo creatus ẽ peccare putãdus est: sed ab initio peccati qđ ab ipius supbia cępit esse peccatum. Nec illud qđ scriptum est ĩ libro Iob cum de diabolo sermo esset. Hoc est initium figmenti dñi quod fecit ad illudẽdum ab angelis suis. Cui consonare uidetur & psalmus ubi legitur. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. sic intelligẽdum est: ut existimemꝰ talẽ ab initio creatũ cui ab angelis illuderet̃: sed in hac pęna post peccatum ordinatum. Initium ergo eius: figmentũ est domini. Non enim est ulla natura etiã in extremis infimisq; bestiolis: quam nõ ille constituit a quo est oĩs modus: oĩs species: oĩs ordo: sine qbus nihil rerum inueniri uel cogitari põt. Quanto magis angelica creatura: quę oĩa cętera quę deꝰ condidit naturę dignitate pręcedit?

IN his enim quę Capl'm .xvi.
quoquomõ sunt: et nõ sunt qꝰ deus ẽ a quo facta sunt: pręponunt̃ uiuentia non uiuẽtibus: sicut ea quę hñt uim gignendi ul' etiã appetẽdi: his quę isto motu carẽt. Et in his quę uiuũt pręponunt̃ sentientia nõ sentientibus sicut arboribus aĩmalia. Et ĩ his quę sentiũt pręponunt̃ ĩtelligẽtia non intelligentibus: sicut hoĩes pecoribꝰ. Et in his quę intelligunt pręponunt̃ immortalia mortalibus: sicut angeli hõibus altioris pręponunt̃ naturę ordĩe. Est aũt alius atq; alius ꝓ suo cuiusq; usu estimationis modus: quo fit ut quędã sensu carentia qbusdam sentientibꝰ pręponamus: in tantũ ut si ptãs eẽt ea ꝓrsus de natura rerũ auferre uellemus: siue quẽ ĩ ea locũ hñt ignorantes: siue etiã sciamꝰ nostris ea commodis postponentes. Quis enim non domi suę panẽ habere q̃ mures mimos q̃ pulices malit? Sed qd mirũ: cum ĩ ipsoꝝ etiam hoĩm estimatõe quoꝝ certe natura tãtę ẽ dignitatis: plęrũq; carius compet̃ equus q̃ seruus: gemma q̃ familia? Ita in tali libertate iudicandi plĩmũ distat ratõ considerantis a necessitate indigentis: seu uoluptate cupientis: cũ ista qd ꝑ seipm in rerũ gradibꝰ pendat: necessitas aũt quid ꝓpter qd expetat cogitet: et ista qd uerũ luci mentis appeat: uoluptas ũ qd iocũdum corpis sensibꝰ blandiat̃ exqrat. Sed tm̃ ualet in naturis rõnalibꝰ qđ dã ueluti pondus uolũtatis & amoris: ut cũ ordĩe naturę angli hõibus: tñ lege iustitię boni homĩes malis angelis pręferantur.

PRopter naturã ḡ Cap.xvii.
nõ ꝓpter malitiã diabli dictũ rcte intelligimus. Hoc ẽ initiũ figmẽti dñi. qa sine dubio ñ esset uiciũ malitię: natura nõ uiciata pręcessit. Vicium autẽ ita contra naturã ẽ: ut nõ possit nisi nocere naturę. Non itaq; eẽt uicium recedere a deo: nisi naturę cuiꝰ id uiciũ est: potius cõpeteret esse cum deo. Quapropter etiã uoluntas mala grande testimoniũ est naturę bonę. Sed deus sicut naturarũ bonarũ optimꝰ creator est: ita malaꝝ uolũtatũ iustissimꝰ ordinator. ut cũ male illę utũtur naturis bonis: ipe bene utatur etiam uolũtatibus malis. Itaq; fecit ut diabolus institutõne illius bonus: uolũtate sua malus: in inferioribus ordinatus illuderet̃ ab angelis eius: id est ut prosint temptationes eius sanctis: qbus eas obesse desiderat. Et qm̃ deus cũ eũ conderet futurę malignitatis eiꝰ non erat utiq; ignarus: et pręuidebat quę bona de malis eius eẽt ipe facturus: propterea psalmus ait. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. ut in eo ipo ꝙ eũ finxit: licet ꝑ suã bonitatem bonũ: iam per suã pręscientiã pręparasse intelligat̃ quõ illo uteret̃ in malo. Cap.xviii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

NEq;.n.deus ullum nõ dico angl'oꝝ sed uel hoĩum crearet: quẽ malum futurũ eẽ pręscisset: n̄ ꝑiter nosset qb⁹ eos bonoꝝ usib⁹ cõmodaret: atq; ita ordinez scl'oꝝ tanq̃ pulcerrimũ carmẽ etiã ex quibusdaz q̃si anthitetis honestaret. Anthiteta eniz quę appellantur: in ornamentis elocutoĩs sunt decẽtissima: quę latine appellant̃ opposita: uel qđ expręssius dicit̃ cõtraposita. Non ẽ apud nos hui⁹ uocabl'i consuetudo: cũ tamen eisdem ornamentis locutoĩs etiã sermo latin⁹ utat̃: imo lĩguę oĩm gentiũ his anthitetis. et Paulus apl's in secũda ad corinthios ępistola illũ locũ suauiter explicat ubi dicit. ꝑ arma iustitię a dextris & a sinistris: per gloriam et ignobilitatẽ: ꝑ infamiã & bonã famam: ut seductor̃s et ueraces: ut q ignoramur et cog⁹scimur: q̃si moriẽtes & ecce uiuim⁹: ut coerciti & non mortificati: ut tristes sꝑ aũt gaudentes: sicut egeni multos aũt ditãtes: tãq̃ nihil hñtes et oĩa possidẽtes. Sicut g̊ ista contraria contrariis oppõita sermoĩs pulcritudinẽ reddũt: ita quadaz non uerboꝝ sed rerũ eloquẽtia cõtrarioꝝ oppositione sęculi pulcritudo componit̃. Aptissie hoc positũ est in libro ęccl'iastico hoc mõ. Contra malũ bonũ est: et contra mortem uita. sic contra pium pc̃tor. Et sic intuere ĩ om̃ia opa altissimi. bina contra bina: unum contra unum. Cap.xix.

QVamuis itaq; diuini sermoĩs obscuritas etiam ad hoc sit utilis: q plures sentẽtias ueritatis parit: et in lucẽ notitię producit: dũ alius eũ sic alius sic ĩtelligit: ita tñ ut qđ ĩ obscuro loco ĩtelligit̃: uel actestatõe rerum manifestaꝝ uel aliis locis mĩme dubiis asserat̃: siue cum multa tractant̃ ad id quoq; ꝑueniatur qđ sensit ille qui scripsit: siue id lateat sed ex occasiõe tractãdę ꝓfũdę obscuritatis alia quędam uera dicant̃. non mihi uidet̃ ab opibus dei absurda sentẽtia. si cũ lux illa ꝑma est facta angl'i creati intelligunt̃: et inter sanctos angl'os & immũdos fuisse discretũ: ubi dictũ est & diuisit de⁹ inter lucem & tenebras: et uocauit deus lucem diem: et tenebras uocauit noctem. Solus q̃ppe ille ista discernere potuit: q potuit etiam ꝑus q̃ caderent pręscire casuros: et luĩe ꝑuatos ueritatis in tenebrosa supbia remãsuros. Nam inter istũ nob notissim diem & noctẽ: id ẽ inter hãc lucẽ & has tenebras uulgatissias sensib⁹ nr̃is: luĩaria cęli ut diuiderent impauit. Fiant inquit luĩaria in firmamento cęli ut luceant sup terrã: et diuidant inter diem & noctem. Et paulopost. Et fecit ĩqt đs duo luĩaria magna: luĩare maius in principio diei: et luĩnare min⁹ in ꝑncipio noctis. Et stellas. et posuit illas đs in firmam̃to cęli lucere sup terrã: et pręesse diei & nocti: et diuidere inter lucem & tenebras. Inter illã ũ lucẽ quę scã sonetas angl'oꝝ ẽ illustratõne ueritatis intelligibiliter fulgẽs: et ei contrarias tenebras id est malorũ angelorũ auersoꝝ a luce iustitię teterrimas mẽtes: ipe diuidere potuit: cui etiã futurum nõ naturę sed uolũtatis malum occultũ aut incertũ esse non potuit. Cap'lm.xx.

DEniq; nec illud est pretereundum silentio: q ubi dixit đs fiat lux & facta ẽ lux: cõtinuo subiũctũ est: et uidit deus lucem quia bona est. Nam posteaq̃ sepauit inter lucẽ et tenebras: et uocauit lucem diem & tenebras noctem: ne sil'cũ luce etiã talib⁹ tenebris testimoniũ placiti sui perhibuisse uidere t̃: nam ubi tenebrę inculpabiles sunt: inter quas & lucẽ istã his oculis conspicuã luĩaria cęli diuidũt: non ante s; post infertur. Et uidit de⁹ qa bonũ est. et posuit inqt illa in firmamẽto cęli: lucere super terram et pręesse diei & nocti: et separe inter lucẽ & tenebras. Et uidit deus qa bonũ est. Vtrũq; placuit: qa utrũq; sine pc̃to est. Vbi aũt dixit de⁹ fiat lux & facta est lux: et uidit đs lucẽ quia bona est: et postmodum infertur: et

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

separauit deus inter lucem & tenebras: uocauitq; ds lucē diem et tenebras uocauit noctē: nō hoc loco additū est et uidit deus qa bonū est: ne utrunq; appellaret̄ bonū: cū esset hoꝝ alterū malū uicio ꝓpo nō natura. Et ideo sola ibi lux placuit cōditori: tenebrę aūt angelicę & si fuerant ordinādę: non tn̄ fuerant approbandę.

Quid est enī aliud Capl'm. xxi.

intelligendū in eo q̄ per om̄ia dr̄: uidit ds qa bonū est: nisi opis approbatō scd̄m artem facti quę sapīa dei est? Deus autē non usq; adeo cū dicit factū est: tunc didicit bonū: ut nihil eoꝝ fieret si ei fuissz incognitum. Dum g̊ uidit qa bonū est qd̄ nisi uidisset anteq̄ fieret non utiq; fieret: docet bonū esse non discit. Et Plato qdem plus ausus ē dicere. elatū esse scilicet deuz gaudio: mundi uniuersitate pfecta. Vbi et ipe nō usq; adeo desipiebat: ut putaret deū sui opis nouitate factū beatiorē: sz sic ostēdere uoluit artifici suo placuisse iam factū: qd̄ placuerat in arte faciendū: non q̄ ullo mō dei sciētia uariet̄: ut aliud in eo faciāt quę nondū sunt: aliud quę iā sunt: aliud quę fuerūt. Non enīz more nr̄o ille uel qd̄ futurū est ꝓspicit: uel qd̄ pręsens ē aspicit: uel qd̄ pręteritū est respicit: sz alio mō quodā a nostrarū consuetudine cogitationū longe alteq; diuerso. Ille qppe nō ex hoc in illud cogitatiōe mutata: sed oīo incōmutabliter uidet: ita ut illa qdez quę tempaliter fiunt: et futura nondū sint: et pręsentia iam sint: et pręterita iā nō sint. ipe ū hęc oīa stabli ac sempiterna p̄sentia cōprehēdat. nec aliter oculis: aliter mēte: non. n. ex aīo constat et corpe. Nec aliter nūc: aliter antea: et aliter postea: quoniā non sicut nr̄a ita quoq; eius sciētia trium tēpoꝝ: pręsentis uidelicet et pręteriti uel futuri uarietate mutat̄: apud quē non est immutatio nec momenti obūbratio. Neq; enī eiꝰ intentio de cogitatōe in cogitationē transit: in cuiꝰ incorporeo contuitu simul adsunt cuncta quę nouit. Quoniam tpra ita nouit nullis suis tpibus: q̄admodum tēpalia mouet nullis suis tpalibꝰ motibꝰ. Ibi g̊ uidit bonū esse qd̄ fecit: ubi bonum esse uidit ut faceret. Nec qa factum uidit scientiā duplicauit: uel ex aliq̄ pte auxit: tanq̄ mīoris sciētię fuerit p̄usq̄ faceret qd̄ uideret: q tam pfecte nō oparet̄: nisi tam perfecta scientia cui nihil ex eius opibus adderet̄. Quapropter si tm̄m̄ nob īsinuandū esset qs fecerit lucē: sufficeret dicer̄ fecit ds lucem. Si aūt non solū qs fecerit: uerū etiā per qd fecerit: satis eēt ita enūtiari. et dixit deus fiat lux et facta ē lux. ut nō tm̄ deū sz etiā per uerbū lucē fecisse nossemus. Quia ū tria quędam maxime sciēda de creatura nobis intimari oportuit: qs eam fecerit: per qd fecerit: quar̄ fecerit: ds dixit inq̄t fiat lux: et facta est lux. et uidit deus lucem qa bona est. Si g̊ quęrimꝰ qs fecerit: deus ē. Si p qd fecerit: dixit fiat et facta est. Si quare fecerit: qa bona est. Nec auctor est excellentior d̄o: nec ars efficatior dei uerbo: nec cā melior q̄ ut bonū crearet̄ a bono deo. Hanc etiā Plato causam condendi mūdi iustissīam dicit: ut a bono deo bona opa fierent: siue ista legerit: siue ab his qui legerant forte cog̊uerit: siue acerrimo ingenio inuisiblīa dei p ea quę facta sunt ītellecta cōspexerit: siue ab his q ista conspexerant & ipe didicerit.

Capitl'm .xxii.

Hanc tn̄ cām id est ad bona creāda dicit bonitatē dei. hanc inq̄m cām tam iustā atq; idoneā: quę diligēter cōsiderata & pie cogitata: oēs controuersias quęrentiū mūdi originē termīat. Quidaz heretici nō uiderūt: qa egenā carnis huiꝰ fragilemq; mortalitatē iam de iusto supplicio uenientē: dū ei non cōueniūt plīma offendūt: sicut ignis aut frigus aut fera bestia: uel qd eiusmodi. Nec actendunt q̄ uel ī suis locis naturisq; uigeāt: pulcroq; ordine disponant̄: q̄ntumq; uniuersitati

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

rerum ꝑ ſuis pꝛonõibus decoris tanq̃ ím cõem rẽpublicam conferant: uel nobiſipſis ſi eis cõgruenter atq; ſcienter utamur cõmoditatis actribuant. ita ut uenena ipſa quę ꝑ ímcõueniẽtã pnitioſa ſunt: conuenienter adhibita ím ſalubria medicamenta uertantur. q̃q̃ a contrario etiam hęc qbus delcãntur: ſicut cibus & potus et iſta luxe immoderato & ĩportuno uſu noxia ſentãt. Vnde nos admonet diuĩa ꝓuidẽtia non res ímſipiẽter uituperare: ſz utilitatem rerũ diligẽter ímquirere. et ubi nr̃m ĩgeníũ uel ímfirmitas deficit: ita credere occultã ſicut erãt quędã quę uix potuim⁹ ímueníre. qa & ipſa utilitatis occultatio: aut hũilitatis exercitatio ẽ aut elatoris actritio: cũ oĩo natura nulla ſit malũ: nomẽq; hoc nõ ſit niſi ꝑuatoris boni. ſz a terrenis uſq; ad cęleſtia: et a uiſibilib⁹ uſq; ad ímuiſibilia: ſunt aliis alia bona: aliis alia melióra: ad hoc ímędia ut eſſent oĩa. Deus aũt ita eſt artifex magn⁹ ím magnis: ut mínor non ſit ím ꝑuis. Quę parua nõ ſua grandítate: nam pene nulla eſt: ſed artificis ſapientia metienda ſunt: ſicut ĩ ſpene uiſibili boris: ſi unũ radiatur ſupcilium: quã ꝓpe modum nihil corpori & q̃ multũ detrahit̃ pulcritudíni. qm̃ non mole conſtat ſed diſtat a paritate ac dímenſione membroꝝ. Nec ſane multũ mírandum eſt: q; hi qui nonnullã malã putãt eſſe naturã: ſuo quodã ꝓpꝺo exortam ꝓpagatãq; ꝓncipio: nolũt accipe iſtã cãm creatoris rerũ: ut bon⁹ ds cõderet bona: credẽtes eũ potius ad hęc mũdana molímia rebellãtis aduerſum ſe mali repellendi: extrema neceſſitate perductũ ſuãq; naturã bonã malo coercẽdo ſup idoq; miſcuiſſe. quã turpiſſie polluta & crudeliſſie captiuatam: et oppreſſam labore magno uix mũdet ac liberet: non tota tñ: ſz qd eíus nõ potuerit ab illa ímnatõe purgari: tegmen ac uímdím futurũ hoſtis uicti & índuſi. Sic autẽ manich̃ et nõ deſiperent uel potius ínſanirent: ſi deꝰ naturam ſicuti eſt íncommutabilem atq; oĩo íncorruptibilẽ crederent: cui nocere nilla res poſſit: aĩam ũ quę uolũtate mutari ĩ deteri⁹ & pcto corrũpi potuit: atq; ita íncõmutabilis ueritatis luce ꝑuari: nõ dei ꝓtem nec ei⁹ naturę quę dei ẽ: ſz ab illo conditã longe ímparem conditori: ẋana ſanitate ſentirent. Caplm. xxiii.

SEd multo eſt mirandũ amplius: q; enã qdã q unũ nobiſcũ credũt oĩm rerũ eſſe ꝓncipíũ: nullãq; naturã quę non eſt qđ de⁹ eſt: niſi ab illo cõditore eẽ non poſſe: noluerũt tamẽ iſtã cãm fabricandi mũdi tã bonã ac ſimplicẽ bene ac ſimpliciter credere: ut đs bonus cõderet bona: & eẽnt poſt deũ quę non eẽnt qđ eſt de⁹: bona tamẽ quę nõ faceret niſi bonus đs. Sed aĩas dicũt nõ qdem ꝓtes dei ſz fcãs a deo: peccaſſe a deo cõditore recedẽdo: et díuerſis progreſſibus pro díuerſitate pcti ꝓ: a cęlis uſq; ad terras díuerſa corpora q̃ uímcla meruiſſe. et hũc eẽ mundũ ramq; cãm mundi fuiſſe fatendi: non ut conderentẽ bona: ſed ut mala cohiberentẽ. Hic Origenes iure culpat̃. In libris emꝫ qs appellat pertarchon id eſt de ꝓncipiis hoc ſenſit: hoc ſcripſit. Vbi plus q̃ dici põt miror hoĩem ĩ ęcleſiaſticis lr̃is tã doctũ & exercitatũ: nõ actẽdiſſe ꝓmũ q̃ hoc eẽt contrariũ ſcripturę hui⁹tantę auctoritatis íntentõi: quę ꝑ oĩa opera đi ſubíũgens: et uidit deus qa bonũ eſt: cõpletiſq; oĩb⁹ ínferens & uidit deus oĩa quę fecit: et ecce bona ualde. nullã aliam cãm fatẽdi mũdi ímelligi uoluit: iuſti ut bona fierent a bono deo. Vbi ſi nemo peccaſſet: tm̃ mõ naturis bonis eẽt mũdus ornat⁹ et plen⁹. Et qa peccatum eſt: non ideo cuncta ſunt ímpleta peccatis: cũ bonoꝝ longe maior numerus ím cęleſtibus ſuę naturę ordíné ſeruet. Nec mala uoluntas qa naturę ordínem ſeruare noluit: ideo iuſti dei leges oĩa bene ordínantis effugit. quomiã ſicut pictura cum colore migro loco ſuo poſita;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ita uniuersitas reruꝫ si quis possit intueri etiam cuꝫ pctoribus pulcra est: q̃uis per seipos cõsideratos sua deformitas turpet. Deinde uidere debuit origenes & qcũq; ista sapiũt: si hęc opinio uera esset: mũdũ ideo fctm ut aĩe pro meritis pctoꝝ suoꝝ tanq̃ ergastula qbus pęnaliter ĩcluderẽt̃ corpa acciperent: superiora et leuiora quę minꝰ: ĩferiora uero & grauiora quę amplius peccauerũt: dęmones qbus deteriꝰ nihil est: terrena corpa qbus inferius & grauius nihil ẽ: potiꝰq̃ hoĩes etiã bonos: potius etiã q̃ malos haber̃ debuisse. Nũc uero ut ĩtelligeremꝰ aĩaꝝ merita nõ qualitatibꝰ corpm eẽ pẽsanda: aereũ possidet pessimus dęmon: homo aũt & nunc licet malus longe mĩoris minorisq; malitię: et certe ante pctm tamẽ luteũ corpus accepit. Quid aũt stultius potest dici: q̃ istum solem ut ĩ uno mũdo unus eẽt: nõ decori pulcritudinũ uel etiã saluti reꝝ corpaliuꝫ cõsuluisse artificem deũ: sꝫ hoc potius euenisse qa una anima sic peccauerat: ut tali corpe meret̃ includi? Ac ꝑ hoc si cõtigissꝫ ut non una sꝫ duę: ĩmo nõ duę sꝫ decẽ uel centũ: similiter ęq̃literq; peccassent: cẽtum soles hr̃et hic mundus. Quod ut nõ fieret non opificis ꝓuisione mirabli ad reꝝ corpalium salutem decorẽq; cõsultuꝫ est: sed cõtigit potius tanta unius aĩę ꝓgressione peccãtis: ut sola corpus tale meret̃. Non plane aĩaꝝ de qbus nesciũt quid loquãt̃: sed eoꝝ ipoꝝ q talia sapiũt multuꝫ longe a ueritate & merito ẽ coercẽda ꝓgressio. Hęc ergo tria quę supius cõmẽdaui cũ in unaquaq; creatura requirunt̃: quis eam fecerit: per qd fecerit: q̃re fecerit: ut respondeat̃ deus per uerbum suũ: qa bona est: utrum altitudine mistica nob ipa trinitas ĩtimet̃: hoc ẽ pater & filius et spũs sanctus: an aliqd occurrat quod hoc loco scp̃turarũ id accipiendũ eẽ ꝑhibeat: multi ꝑmoĩs ẽ questio: nec oĩa uno uolumine ut explicemꝰ urgẽdũ est. Calm. xxiiii.

CRedimus & tenemus & fideliter prędicamꝰ: q̃ pr̃ genuerit uerbũ: hoc est sapiam per quã facta sunt omĩa: unigenitũ filium: unus unũ: ęternus coęternũ: sũme bonus equaliter bonũ: & q̃ spũs sanctus siml' et pr̃is & filii sit spũs: et ipe consubalis & coęternus ambobus: atq; hoc totũ et trinitas sit ꝓpter ꝓpetatẽ personaꝝ: & unus deus ꝓpter ĩsepabilẽ diuinitatem: sicut unꝰ omĩpotẽs propter insepabilem omĩpotentiã: ita tamẽ ut etiã cũ de singulis quęrit̃: unusquisq; eorũ & deus et omĩpotens eẽ rñdeatur: cũ uero de omĩbꝰ sil': nõ tres dii ul' tres oĩpotẽtes: sed unꝰ deus omnipotens: tanta ibi est in tribus ĩsepabilis unitas: quę sic se uoluit prędicari. Vtrũ autem boni pr̃is et boni filii: spũs sanctus quia cõmunis ambobꝰ est: rcte bonitas dici possit amborũ: non audeo temerariam pręcipitare sententiã. uerũtamen amboꝝ eũ dicere sanctitatem faciliꝰ ausus fuero: nõ ãboꝝ q̃si qualitatẽ: sed ipaꝫ quoq; substantiam & tertiam in trinitate ꝑsonam. Ad hoc eniꝫ me ꝓbabilius ducit: q̃ cũ sit & pater spũs et filius spũs: & pater sanctus & filius sanctus: ꝓprie tamẽ ipe uocat̃ spũs sanctus: tanq̃ sanctitas substãtialis & cõsubstãtial' amborũ. Sed si nihil ẽ aliud bonitas diuina q̃ sanctitas: ꝓfcto et illa diligẽtia ratiois est nõ pręsumptiois audatia: ut ĩ opibus dei secreto quodã loquẽdi modo quo nr̃a exerceat̃ intentio: eadem nobis insinuata ĩtelligat̃ trinitas: unamquãq; creaturam quis fecerit: ꝑ quid fecerit: propter quid fecerit. Pater quippe intelligit̃ uerbi qui dixit ut fiat: qd̃ aũt illo dicẽte factũ est: ꝓculdubio ꝑ uerbũ factũ est. In eo ũ qd̃ dicit̃ uidit deꝰ qa bonuꝫ est: satis sig̃ficat̃ deuꝫ nll'a necessitate: nll'a suę cuiꝰ q̃ utilitatis indigentia: sꝫ sola bonitate fecisse qd̃ factũ est: id ẽ qa eq̃liter bonũ: et q̃ spũs sanctꝰ simul & pr̃is et filii bonuꝫ ẽ. Quod ideo postea q̃ factum est dicit̃: ut res quę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

facta est cōgruere bonitati ꝓpter quam facta est indicetur. Quę bonitas si spiritꝰ sanctus recte ītelligitur: uniuersa nobis trinitas in suis operibus intimat̄. Inde ē ciuitatis sanctę quę ī sanctis āglis sursuꝫ est: et origo: et informatio: et beatitudo. Nam si quęrat̄ unde sit: deus eā cōdidit. Si unde sit sapiens: a deo illuminatur. Si unde sit fęlix: deo fruit̄: subsistens modificatur: contemplans illustrat̄: inherens iocūdatur: est: uidet: amat: in ęternitate dei uiget: in ueritate dei lucet: in bōitate dei gaudet. Caplm.xxv.

QVantum intelligi datur: hinc phi sapientię disciplinam triptitam eē uoluerūt: imo uero triptitam esse aīmaduertere potuerūt. Neqꝫ enī ipsi instituerūt ut ita esset: sed ita esse potius inuenerunt. cuius una pars appellaret̄ phisica: altera logica: tertia ethica. Quaꝝ nomīa latina iam multorū literis frequentata sunt. ut naturalis: rōnalis: moralisqꝫ uocarentur. q̄s etiam ī octauo libro breuiter strinximus. Non quo sit consequens ut isti ī his tribus aliquid secūduꝫ deum de trinitate cogitauerint. Quāuis Plato p̄mus istam distributionem reperisse & commentasse dicatur: cui neqꝫ naturarum oīm auctor nisi d̄s uisus est: neqꝫ intelligentię dator: neqꝫ amoris quo bn̄ beateqꝫ uiuatur īspirator. Sed certe cum de natura rerum: et de ratōne indagandę ueritatis: et de fine boni ad quem cūcta quę agimus referre debemus: diuersi diuersa sentiant: in his tamē tribus magnis & generalibꝰ quęstionibus omnis eoꝝ uersatur intentio. Ita ut cum in unaquaqꝫ earum quid quisqꝫ sectetur multiplex sit discrepantia opīonum: esse tamē aliquam naturę causam: sciētię formam uitę summā nemo cūctet̄. Tria enim sunt quę in unoquoqꝫ homine artifice spectant ut aliqd effitiat. natura: doctrina: usus. Natura īgenio: doctrina scientia: usus fructu diiudicādus est. Nec ignoro ꝙ proprie fructus fruentis: usus uero utentis sit. atqꝫ hoc īteresse uideat̄: ꝙ ea re frui dicimur: quę nos non ad aliud referenda per seipsam delectat. Vti ū ea re quam ꝓpter aliud quęrimus. unde temporalibus magis utendum est q̄ fruēdum: ut frui mereamur ęternis. Nō sicut ꝑuersi q frui uolunt nūmo: uti autē deo. quoniā non nūmum propter deū impendunt: sed deum propter nūmum colunt. Verūtamen eo loquēdi modo quem plus obtinuit consuetudo: et fructibꝰ utimur: et usibus fruimur. Nam & fructus iam proprie dicūtur agroꝝ: q̄bus utiqꝫ omēs temporaliter utimur. Hoc itaqꝫ more usuꝫ dixerim: in his tribꝰ quę in hoīe spectāda cōmonui. quę sūt natura: doctrina: usus. Ex his propter obtinendam beatā uitā: tripertita ut dixi a philosophis inuēta ē disciplina. naturalis propter naturā: rationalis ꝓpter doctrinā: moralis ꝓpter usum. Si ergo natura nostra eēt a nobis: profecto et nostram nos genuissemus sapiētiam: nec eam ex doctrina id ē aliūde discendo percipere curaremus. et noster amor a nobis profectus et ad nos relatꝰ ad beate uiuendū sufficeret: nec bono alio quo frueremur ullo indigeret. Nūc uero quia natura nostra ut esset deum habet. auctorem: proculdubio ut uera sapiamꝰ ip̄m debemꝰ habet̄ doctorem: ip̄m etiā ut beati simꝰ suauitatis intimę largitorem.

ET nos quidem Caplm.xxvi.

in nobis tam & si non ęqualē: imo ualde longeqꝫ distātem: neqꝫ coęternam: et quo breuius totum dicit̄ non eiusdem substantię cuius est deus: tamen qua deo nihil sit ī rebus ab eo factis natura propinquius: imaginē dei hoc ē summę illiꝰ trinitatis agnoscimus: ad hoc r̄formatōe perficiendam: ut sit etiā similitudīe ꝓxia. Nam & sumus: et nos eē nouimꝰ: et nr̄m eē ac nosse diligimus. In his aūt tribꝰ quę dixi: nulla nos falsitas uerisimlis turbat.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Non enim ea sicut illa quę foris sunt ullo sensu corporis tangimus. uelut colores uidendo: sonos audiendo: odores olfaciendo: sapores gustando: dura & mollia contrectãdo sentimus. quoꝝ sensibilium etiam imagines eis simillimas nec iã corporeas cogitatione uersamus: memoria tenemus: et per ipsas in istorũ desideria concitamur: sed sine ulla fantasiarum uel fantasmatũ imaginatione ludificatoria: mihi esse me idq; nosse & amare certissim est. Nulla in his ueris achademicoꝝ argumenta formido: dicẽtium. Quid si falleris? Si eniꝫ fallor: sum. Nam qui nõ est: utiq; nec falli põt. ac ꝑ hoc sum: si fallor. Quia ergo sum qui fallor: quomodo esse me fallor: qñ certum est me esse si fallor? Quia igit̃ essem qui fallerer: etiã si fallar proculdubio ĩ eo ꝙ me noui eẽ nõ fallor: Consequens est autẽ ut etiam in eo ꝙ me noui nosse: nõ fallar. Sicut. n. noui me eẽ: ita noui etiaꝫ hoc ipm nosse me. Eaq; duo cum amo: eũdem quoq; amorem q̃ddam tertium nec imparis estimatiõis eis quas noui rebꝰ adiũgo. Neq; enĩ fallor amare me: cũ in his quę amo non fallar. Quanq̃ & si illa falsa essent: falsa me amare uerũ eẽt. Nam quo pacto recte reprehẽderer: & recte prohiberer ab amore falsorum: si me illa amare falsum esset? Cum uero et illa uera atq; certa sint: quis dubitet ꝙ eorum quę amãtur & ipe amor uerus et certus est? Tam porro nemo est qui esse se nolit: q̃ nemo est qui nõ esse btũs uelit. Quomõ eniꝫ potest beatus eẽ si nihil sit?

Ita uero ui quadam Cap. xxvii. naturali ipm eẽ iocũdum est: ut nõ ob aliud & hi q miseri sunt nolint interire. Et cũ se miseros esse sentiant: non seipsos de rebus: sed miseriam suam potius auferri uelint. Illis etiaꝫ q & sibi miserrimi apparent: et plane sunt: et non solũ a sapientibus quoniam stulti: uerum etiã ab his qui beatos se putant miseri iudicant̃: quia pauperes atq; mendici sunt: si quis immortalitatẽ daret qua nec ipa miseria moreretur: proposito sibi ꝙ si in eadem miseria semper esse nollent: nulli & nusq̃ essent futuri: sed oĩmodo perituri: ꝓfecto exultarent lętitia: et sic semper eligerent esse q̃ omnĩo non esse. Huius rei testis est notissimus sensus eoꝝ. Vnde enim mori metuũt: et malunt in illa erumna uiuere q̃ eam morte finire: nisi quia satis appet q̃ refugiat natura non esse? Atq; ideo cũ se nouerint esse morituros: ꝓ magno benefitio sibi hanc impendi misericordiam desiderant: ut aliquanto productius in eadem miseria uiuãt: tardiusq; moriant̃. Proculdubio ergo indicant: immortalitatem saltem talem quę nõ habeat finem mendicitatis: quanta gratulatiõe susciperent. Quid aĩmalia omnia etiã irrationabilia: quibus datum nõ est ista cogitare: ab immensis dracõibus usq; ad exiguos uermiclos? Nonne se eẽ uelle atq; ob hoc interitum fugere: omĩbus q̃bus possunt motibus indicant? Quid arbusta omẽsq; frutices: quibus nullus ẽ sensus ad uitãdam manifesta motiõe pernitiem? Nõne ut ĩ auras tutum culmĩs germẽ emictãt: altius terrę radices affigũt: quo alimẽtuꝫ trahant: atq; ita suum quodammodo esse conseruent? Ipsa postremo corpora q̃bus nõ solum sensus: sed nec ulla saltem seminalis est uita: ita tam̃ uel exiliũt in supna: ul' ĩ ima descendũt: uel librant̃ in mediis: ut essentiã suã ubi scd̃m naturam possunt esse custodiãt. Iam uero nosse q̃ntũ amet̃: q̃mq; falli nolit natura humana: uel hinc intelligi potest: ꝙ lamentari quisq; sana mente mauult: q̃ lętari ĩ amẽtia. Quę uis magna atq; mirablis: mortalibus pręter homini aĩmantibus nulla est. licet eorum quibusdam ad istam lucem contuẽdam: multo q̃ nobis sit acrior sensus oclorum: sed lucem illam incorpoream contingere nequęũt: qua mẽs nr̃a quodãmõ radiat̃:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ut de his oīibus recte iudicare possim⁹. Nam in quātum eam capimus: in tantuz id possumus. Veruntamen inest sensibus irrōnalium aīmalium: et si scientia nullo modo: at certe quędam scięnę similitudo. Cętera autem rerū corporalium non quia sentiunt: sed quia sentiūtur sensibilia nū-cupata sunt. Quoz in arbustis hoc simile est sensibus: q alunt̄ & gignūt. Veruntn̄ et hęc oīia corporalia latentes in natura causas habēt: sed formas suas qb⁹mūdi huius uisibilis structura formosa est: sentiendas sensib⁹ prębent: ut pro eo q nosse nō possunt: q̄si innotescere uelle uideant̄. Sed nos ea sensu corporis ita capimus: ut de his non sensu corporis iudicemus. Habemus enim alium interiorem hominis sensum isto longe pręstantiorē: quo iusta et iniusta sentimus. iusta p intelligibilem speciem: iniusta sentimus p eius p̄uaricōez. Ad huius sensus officiū nō aures pupillę: non foramē auriculę: non spiramenta narium: nō gustus fauciū: non ullus corpeꝰ tactus accedit. Ibi me & esse: et hoc nosse certus sum: et hoc amo: atq amaī me similiter certus sum. Caplm. xxviii.

SEd de duobus illis essentia scilicet & notitia: quātū amentī in nobis: & quemadmodum etiam i cęteris rebus quę infra sunt: eoz reperiatur & si differens quędam tamen similitudo: quātum suscepti huius operis ratio uisa ē postulaī: satis diximꝰ. De amore aūt quo amant̄: utrū & ipse amor ametur: non dictū est. Amatur autem. Et hinc probamus: q in hōibus qui rectius amantur: ipse magis ametur. Neq enim uir bonus merito dicit̄ qui scit quod bonum est: sed qui diligit. Cur ergo & i nobismetipis non et ipm amorem nos amare sentimus: quo amamus quidqd boni amamus? Est enim & amor quo amatur: et quod amandum non est. Et istum amorem odit in se: qui illum diligit quo id amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse i uno homine: et hoc bonum est hōi ut illo proficiente quo bn̄ uiuimus: iste desinat q̄ male uiuimus: donec ad perfectum sanetur: et i bonum cōmutetur oīe q uiuimus. Si enī pecora eēmus: carnalem uitam & qđ ꝑm sensum eiusdem est amaremus: idq esset sufficiēs bonum nostrū: et scđm hoc cū esset nobis bene: nihil aliud quęreremus. Item si arbores essemus: nihil qdem sentiente motu amare possem⁹: uerūtamē id q̄i appetere uideremur quo feratius eēmus: uberiꝰq fructuose. Si essemus lapides: aut fluctꝰ: aut uentus: aut flamma: uel qd eiusmōi: sine ullo qdem sensu atq uita: non tamen nobis deesset quasi qdam nostroz loco⁹ atq ordis appetitus. Nam uelut amoꝝ corporum momenta sunt ponderum: siue deorsum grauitate: siue sursuz leuitate mitantur: ita enim corpus pōdere: sicut aīmꝰ amore fertur: quocūq fertur. Quoniam igit̄ homines sumus ad nostri creatoris imaginem creati: cuius ē uera ęternitas: ęterna ueritas: ęterna & uera caritas: eq ipse ęterna & uera & cara trinitas: neq confusa neq sepata: in his qdem rebꝰ quę infra nos sūt: qm̄ et ipa nec aliq mō eēnt: nec aliqua specie cōtinerentur: nec aliquē ordinē uel appeterent uel tenerent: ñ ab illo facta eēnt q summe ē: q summe sapiēs est: qui summe bonus est: tanq̄ per oīa quę fecit mirabili stabilitate currentes: q̄i quędā et⁹ alibi magis alibi min⁹ impręssa uestigia colligamus. in nobis autem ipis eius imaginem contuentes: tanq̄ minor ille ęuangelicus filius ad nosmetipsos reuersi surgamus: et ad illū redeam⁹ a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrū nō habebit mortem: ibi nosse nr̄m non hēbit errorem: ibi amare nostrum nō habebit offensionem. Nunc aūt ista tria nr̄a q̄is certa teneam⁹: nec aliis ea credam⁹ testibus: sed nosipi prędentia sentiamus: atq interiore ueracissimo cernamus aspectu:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tamen q̃mdiu futura: uel utrum nũquam defutura: et quo si male: quo autẽ si bene agãtur peruẽtura sint: quoniã ꝑ nosipsos nosse non possumus: alios hinc testes uel quęrimus uel habemus: de quorum fide cur nulla debeat esse dubitatio: non ẽ iste sed posterior erit diligentius disserendi locus. In hoc autem libro: de ciuitate dei quę nõ peregrinatur in huius uitę mortalitate: sed immortalis semper in cęlis ẽ id est de angelis sanctis deo coherentib⁹: qui nec fuerunt unq̃ n nec futuri sunt desertores: inter quos & illos qui ęternam lucem deserentes tenebrę facti sunt: deũ primitus diuisisse iam diximus: illo adiuuante quo & cępimus ut pussum⁹ explicemus. Capitl'm .xxix.

ILli quippe angeli sancti nõ per uerba sonantia deum discunt: sed per ipsam pręsentiam immutabilis ueritatis: hoc est uerbum eius unigenitum. Et ip̃m uerbuꝫ et patrem & eoꝝ spiritum sanctum: eãq̃ esse inseparabilem trinitatem: singulasq̃ in ea personas unam esse substantiam: et tamen omnes non tres deos esse sed unuꝫ deum ita nouerunt: ut eis magis ista sit nota q̃ nosipsi nobis cogniti sumus. ip̃am quoq̃ creaturam melius ibi hoc est in sapientia dei tanq̃m in arte qua facta est: q̃ in ea ipsa sciunt. ac per hoc & seipsos ibi melius q̃ in seip̃is: uerũtamẽ & in seip̃is: facti sunt eniꝫ & aliud sunt q̃ ille q fecit. Ibi ergo tanq̃m in cognitione diurna: in seipsis autem tanquã in uespertina: sicut supra iam diximus. Multum aũt differt utrum in ea ratione cognoscatur aliquid scd̃m quam factum est: an in seipso, sicut aliter scitur rectitudo linearũ seu ueritas figurarum cum intellc̃ta conspicit̃: aliter cum in puluere scribitur: et aliter iustitia describitur ĩ ueritate incõmutabili: aliter in anima iusti. sic deinde cętera: sicut firmamẽtum inter aquas superiores & inferiores quod cęlum uocatum ẽ: sicut deorsum aquarũ congeries terręq̃ nudatio & herbarum institutio atq̃ lignorum: sicut solis ac lunę stellarumq̃ cõditio: sicut ex aquis animalium uolucrũ scilicet atq̃ piscium bęluarumq̃ natãtium: sicut quorumcũq̃ in terra gradiẽtium atq̃ repentium: et ip̃ius hominis qui cũctis in terra rebus excelleret. Om̃ia hęc aliter ĩ uerbo dei cognoscuntur ab angelis: ubi habent̃ causas rationesq̃ suas: id est scd̃m quas facta sunt incõmutabiliter permanẽtes: aliter ĩ seipsis. illic clariore hic obscuriore cognitione: uelut artis atq̃ operum. Quę tamen opera cum ad ip̃ius creatoris laudem ueneratione mq̃ referuntur: tanquã mane lucescit in mentib⁹ contẽplantium.

HEc autem propter. Cap. xxxi senarii uumeri perfectionẽ: eodem die sexies repetito sex dieb⁹ perfc̃ta narrantur. nõ q̃a deo necessaria fuerit mora temporum: quasi qui non potuerit creare omnia simul: quę deinceps congruis motibus peragerent tempora: sed quia per senarium numerum est operum signata perfectõ. Numerus quippe senarius p̃m⁹ completur suis partibus: id est sexta sui parte et tertia & dimidia: quę sunt unuꝫ et duo & tria. quę in summam ducta sex fiunt. Partes autem in hac consideratiõe numeroꝝ illę intelligẽdę sunt: quę quotę sint dici põt. sicut dimidia: tertia: q̃rta: et deinceps ab aliquo numero denomĩatę. Neq̃ enim exempli gratia: quia in nouenario numero quatuor pars aliqua eius est: ideo dici potest quota eius sit: unum autem potest: nam nona eius est: & tria potest. nã tertia est eius. Coniunctę uero istę duę ꝑtes eius: nona scilicꝫ atq̃ tertia: id ẽ unũ & tria: longe sunt a tota summa eius: quod est nouem. Itemq̃ in denario quaternarius ẽ aliqua ꝑs eius sed quota sit dici nõ potest. unum autẽ potest: nam decima pars eius est. Habet & quintam quę sunt duo. habet & dimidiã quę sunt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quinq;. Sed hę tres partes eius: decima et quinta & dimidia: id est unum et duo & quinq; simul ductę: non complent decem: sunt enī octo. Duo denarii ū partes numeri in summam ductę: transeunt eū: Habet enim duodecimam quod ē unum: habet sextam quę duo sunt: habet q̄rtam quę sunt tria: habet tertiam quę sūt quatuor: habet & dimidiā quę sunt sex: unū aūt & duo et tria & quatuor et sex non duodecim sȝ amplius: id ē sexdecim fiūt. Hoc breuiter commemorandum putauī ad commēdādam senarii numeri perfectionem: qui primus ut dixi partibus suis in summā redactis ipe perficitur: in quo perfecit deus opa sua. Vnde ratō numeri contempnenda non est: quę in multis scāȝ scripturarum locis q̄magni estimāda sit: elucet diligenter intuēntibus. Nec frustra in laudibus dei dictum est: omnia ī mensura et numero & pondere dispositi.

IN septimo autem Caplm .xxxi. die: id est eodem die septies repetito: qui numerus etiam ipse alia ratōe perfectus est: dei requies cōmēdatur. in qua primū sanctificatō sonat. Ita deus uoluit istum diem in illis suis operibus sanctificare: sed in rebus sua: quę nō habet uesperam. Neq; enim ulla creatura est: ut etiam ipa aliter ī dei uerbo: aliter in se cognita fiat aliam uelut diurnam: aliam uelut uespertinā notinaq;. De septenarii porro numeri pfectiōe: dici qdem plura possūt: sed liber iste iam prolixus est: et uereor ne occasione comperta: scientiolā nostram leuiter magis q̄ uiliter iactare uelle uideamur. habenda est itaq; ratio moderationis atq; grauitatis: ne forte eū de numero multum loquimur: mensuram & pondus negligere iudicemur. Hoc itaq; sanus sit admonere: q̄ totus impar primus numerus ternarius est: totus par quaternarius: ex quibus duobus septenarius constat. Ideo pro uniuerso sępe ponitur. sicut est septies cadet iustus & resurget. id est quotienscunq; ceciderit nō peribit. Quod non de iniquitatibus sȝ de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi uoluit. Et septies in die laudabo te. quod alibi alio modo dictum est. semper laus eius ī ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis auctoritatibus reperiūtur: in quibus septenarius numerus ut dixi pro cuiusq; rei uniuersitate poni solet. Propter hoc eodem sępenumero signatur spiritus sanctus: de quo dominus ait. Docebit uos omnē ueritatem. Ibi requies dei qua requiescitur in deo. In toto quippe id est plena perfectione requies: in parte autem labor. Ideo laboramus q̄mdiu ex parte scimus: sed cum uenerit quod perfectum est: qđ ex parte est euacuabitur. Hinc ē q̄ etiam scripturas istas cum labore rimamur: sancti uero angeli quorum sotietati et congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus: sicut habent permanendi ętermitatem: ita cognoscendi facilitatem: & requiescendi fęlicitatem. Sine difficultate quippe nos adiuuant: quoniam spiritualibus moribus puris & liberis non laborant.

NE quis autem Caplm.xxxii. contēdat & dicat: nō sanctos angelos esse signatos in eo q̄ scriptum est: fiat lux & facta est lux: sed quālibet lucem tūc primum factam esse corpoream aut opinetur aut doceat: angelos autem prius esse factos: nō tantum ante firmamentum quod inter aquas & aquas factum appellatum ē ęlum: sȝ ante illud quod dictum est in principio fecit deus ęlum & terram: atq; illud quod dictum est in principio: non ita dictum tanq̄ primum hoc factum sit: cum ātę fecerit angelos. sed quia omnia in sapientia fecit: quod est uerbum eius: et ipsum scriptura principium noīauit: sicut ipe in euāgelio iudeis quęrentibus quis esset: respondit.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

se esse principium: non econtrario referã contemnationem. maxie qa hoc me delectat plurimum: qp etiam in summo exordio sancti libri geneseos trinitas commẽdat. Cum emi ita dicit in principio fecit deus celum & terram: atq pater intelligat se fecisse in filio: sicut actestat psalmus ubi legitur. q magnificata sunt opera tua domine: omnia in sapientia fecisti: cõueni entissime paulopost commemoratur etiã spiritus sanctus. Cum enim dictum esset qualem terram deus primitus fecerit: uel quã molem materiã ue futurę cõstructionis mũdi celi & terrę nomine nũcupauerit: subinuendo & addẽdo terra autem erat inuisibilis & incomposita: et tenebrę erãt super abissum: mox ut trinitatis cõmemoratio compleretur: et spiritus inq dei superferebatur super aquas. Proinde ut uolet unusquisq accipiat: quod ita profundum est: ut ad exercitationẽ legentiũ a fidei regula nõ aberrãtes plures possit generare sententias: dum tamen angelos sanctos in sublimibus celi sedibus nõ quidem deo coeternos: sed tñ de sua sempiterna & uera felicitate securos et certos esse nemo ambigat. Ad quorũ sanctitatem premere paruulos suos dominus docẽs: non solum illud ait erunt equales angelis dei: uerum ipi quoq angeli qua contemplatione fruẽtur ostendit ubi ait. uidete ne cõtemnatis unũ ex his pusillis. Dico enim uobis: quia angeli eorũ in celis semp uident faciem patris mei qui in celis est.

PEccasse aũt Caplm. xxxiii. quosdam angelos: et in hui9 mũdi ima detrusos: qui eis uelut carcer est usq ad futuram in die iudicii ultimam damnationem: apostolus Petrus apertissime ostendit dicens: qp deus angelis peccantibus nõ pepercit: sed carcer. b9 caliginis inferi detrudens: in iudicio puniendos tradiderit reseruari. Inter hos g & illos deum uel prescientia uel opere diuisisse qs dubitet? Illosq lucem merito appellari quis contradicat? Quando quidem nos adhuc in fide uiuentes: et eorum equalitatem adhuc sperantes utiq nondum tenentes: iã lux dicti ab apostolo sumus? Fuistis enim inquit aliquando tenebrę: nunc autem lux in domino. Istos uero desertores tenebras apertissime nũcupari: profecto aduertunt qui peiores esse eos hominib9 infidelibus siue intelligũt siue credunt. Qua propter et si alia lux in isto huius libri loco intelligẽda est: ubi legimus dixit deus fiat lux: & alię tenebrę signatę sunt in eo qp scriptum est: diuisit deus inter lucem & tenebras: nos tamen istas duas angelicas sanctitates: unã fruentem deo: alteram tumentẽ superbię tipo; unam cui dicit̃: adorate eum oẽs angeli eius: aliam cuius princeps dicit: hęc oia tibi dabo si prostrat9 adoraueris me: una; dei sancto amore flagrãtem: alterã propre celsitudinis immundo amore fumãtem: et quoniam sicut scriptum ẽ: deus superbis resistit: humilibus autẽ dat gratiam. Illã in celis celorum habitantem: istam inde; dejectam in hoc infimo aereo celo tumultuantem. illã illuminosa pietate tranquillã: istã tenebrosis cupiditatib9 turbulentaq. illam dei nutu clementer subuenientem: iuste ulciscentem: istam suo fastu dñandi & nocendi libidine exęstuãtem. illam ut quantum uult consulat dei bonitatis ministram: istã ne quãtum uult noceat dei potestate frenatam. Illam huic illudentẽ ut nolens prosit persecutoribus suis: hãc illi inuidentem cum peregrinos colligit suos. Nos g has duas sanctitates angelicas inter se dispares atq cõtrarias: unã & natura bonam & uoluntate rectam: aliam uero natura bonam sed uolũtate peruersam: aliis manifestioribus diuinarum scripturarum testimoniis declaratas: qđ etiã in hoc libro cui nomẽ est genesis lucis tenebrarumq; uocabulis signatas

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

existimauimus: etiam si aliud sensit hoc loco forte qui scripsit: non est inutiliter obscuritas huius pertractata sentẽtię. qa & si uoluntatem auctoris libri huius indagare nequiuimus: a regula tamẽ fidei quę per alias eiusdem auctoritatis sacras literas satis fidelibus nota est: non aberrauimus. Et si enim corporalia hęc commẽorata sunt opa dei: habẽt ꝓculdubio nonnullam similitudinem spiritualium: scdm quod dicit apostolus. Omnes enim uos filii lucis estis & filii diei. non sumus noctis neq; tenebrarum. Si aũt hoc sensit etiã ille q scripsit: ad perfectiorem disputationis finem nostra peruẽit intentio. ut homo dei tam eximię diuinęq; sapientię: imo per eum spũs dei in cõmemorandis operibus dei quę omnia sexto die dicit esse perfecta: nullo modo angl'os prętermisisse credat̃. siue in principio quia p̃mo fecit: siue quod conuenientius intelligit̃: in principio: quia ĩ uerbo unigẽito fecit. scriptum sit ĩ principio fecit deus cęlum & terram. qbus nominibus uniuersalis ẽ signata creatura. uel spiritualis & corporalis quod est credibilius: uel magnę duę mũdi partes: qbus om̃ia quę creata sunt continẽtur. ut primitus eam totam proponeret: ac deinde partes eius scdm misticum dierum numerũ exequęretur.

Qvanq̃m nõnulli Cap. xxxiiii. putauerunt aquarũ nomĩe signatos quodammodo populos angelorum: et hoc esse ꝙ dictum est. Fiat firmamentũ inter aquam & aquam. ut supra firmamentum angeli intelligantur: infra uero uel aquę istę uisibiles: uel malorum angelorum multitudo: uel omniũ hominũ gentes. Quod si ita est: nõ illic appet ubi facti sunt angli: sed ubi discreti. Quãuis & aquas quod peruersissimę atq; impię uanitatis est negent qdem factas a deo: quoniam nusquã scriptum est: dixit deus fiant aquę. Quod possunt simli uanitate etiam de terra dicere. Nusquam enim legitur. Dixit deus fiat terra. Sed inqunt. scriptum est. In principio fecit deus cęlũ et terram. illic ergo & aqua intelligenda est. Vno enĩ nomĩe utrunq; cõprehensum est. Nam ipsius est mare sicut in psalmo legitur: et ipe fecit illud: et aridam man9 eius finxerunt. Sed hi qui in noĩe aquarum quę super cęlos sũt angelos intelligi uolunt: ponderibus elementorũ mouentur: et ideo non putant aquarũ fluidam grauemq; naturam: in superiorib9 mũdi locis potuisse constitui. Qui scdm ratioẽs suas si ipsi hominẽ facere potuissent: non ei pituitam quod gręce fleuma dicitur: et tanq̃m in elemẽtis corporis nostri aquarum uicem obtinet: in capite ponerent. Ibi enĩ sedes ẽ fleumatis: scdm dei opus utiq; aptissime: scdm istorum autem cõiecturam tã absurde: ut si hoc nescirem9: & in hoc libro similiter scriptum esset: ꝙ deus humorem fluidum & frigidum ac per hoc grauem: in superiore omnibus cęteris humani corporis parte posuerit: isti trutinatores elementorum nequaq̃m crederent. Et si auctoritati eiusdem scripturę subditi essent: aliquid aliud ex hoc intelligendum esse censerent. Sed quoniã si diligenter singula scrutemur atq; tractemus: quę in illo diuino libro de constitutõe mũdi scripta sunt: et multa dicẽda: & a proposito instituti operis longe digrediendum est. Iamq; de duabus istis diuersis inter se atq; contrariis societatibus angelorum: in quibus sunt quędam exordia duarum etiam in rebus hũanis ciuitatum: de quibus deinceps dicer̃ institui: quãtum satis esse uisum est disputauimus. hunc quoq; librum aliquando claudamus.

AVRELII·AVGVSTINI·
DE·CIVITATE DEI·LI
BER·DVODECIMVS·

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

L

Antequam de institutione hoīs dicam: ubi duaꝝ ciuitatum quātū ad rationaliū mortaliumq; genus actinet appebit exortus: sicut superiore libro apparuisse in anglis iam uidetur: prius mihi quędam de ipis angelis uideo esse dicenda: qbus demonstretur quantum a nobis potest: q̄m non inconueniens neq; incongrua dicatur esse hominibus angelisq; sotietas: ut non quatuor: duę scilicet angelorum totidemq; hoīm: sed duę potius ciuitates hoc est sotietates merito esse dicant̄: una in bonis: altera in malis: non solū anglis uerum etiam hominibus constitutę. Angelorum bonorum & malorum inter se contrarios appetitus: non naturis principiisq; diuersis: cū deus oīm substātiaꝝ bonus auctor & conditor utrosq; creauerit: sed uoluntatibus & cupiditatibus extitisse dubitare fas nō est. dum alii cōstantes in communi om̄ibus bono quod ipse illis deus est: atq; in eius ęternitate: ueritate: caritate persistunt. Alii sua potestate potius delectati: uelut suū bonuꝫ sibi ipsi essent: a superiore cōmuni ommū beatifico bono ad propria defluxerunt. & habentes elationis fastū pro excellentissima ęternitate: uāitatis astutiam pro certissima ueritate: studia partium pro indiuidua caritate: supbi fallaces inuidi effecti sunt. Beatitudinis igitur illorum causa est adherere deo. quocirca istorum miserię causa ex contrario ē intelligēda: quod est non adherere deo. Quāobrem si cum quęritur quare illi beati sint: recte respondetur: quia adherent deo. Et cum quęritur cur isti sunt miseri: recte respōdetur: quia nō adherent deo. Non ē creaturę rationalis uel intellc̄tualis bonum quo beata sit: nisi deus. Ita quamuis non omnis beata possit esse creatura: neq; eniꝫ hoc munus adipiscūtur aut capiūt ferę: ligna: saxa: et siquid huiusmodi est: ea tamen quę potest non ex seipsa potest: qa ex nihilo creata est: sꝫ ex illo a quo creata est. Hoc eniꝫ adepto beata est: quo amisso misera est. Ille uero qui non alio sed seipo beatus est: ideo miser non potest esse: qa nō se potest amictere. Dicimus itaq; immutabile bonum non esse nisi unum uerū deum beatū. ea uero quę fecit bona qdeꝫ esse ꝙ ab illo: uerūtamen mutabilia: ꝙ nō de illo sed de nihilo facta sunt. Quanq̄m ergo sūma non sint qbus est deus maius bonum: magna sunt tamen ea mutabilia bona: quę adherere possunt ut beata sint immutabili bono. ꝙ usq; adeo bonum est eorum: ut sine illo misera necesse esse sit. Nec ideo cętera ī hac creaturę uniuersitate meliora sunt: qa misera eē non possūt: neq; enim membra cętera corporis nostri ideo dicendum est oculis esse meliora: qa cęca esse nō possunt. Sicut autem melior est natura sentiens & cum dolet: q̄ lapis qui dolere nullo modo potest: ita rationalis natura pręstantior est etiaꝫ misera: q̄ illa quę rationis uel sensus est expers: & ideo in eam non cadit miseria. Quod cum ita sit: huic naturę quę in tanta excellentia creata ē ut licet sit ipa mutabilis: inherendo tamen incōmutabili bono id est summo deo beatitudinem consequat̄: nec expleat indigentiam suam nisi utiq; beata sit: eiq; explendę non suffitiat nisi deus. profecto non illi adherere uicium est. omne autem uicium naturę nocet: ac per hoc cōtra naturam est. Ab illa igitur quę adheret deo: non natura differt ista sed uicio: quo tñ uicio etiā ualde magna multūq; laudabilis ostendit̄ ipa natura. Cuius eniꝫ recte uituperatur uicium: ꝓculdubio natura laudatur. Nam recta uicii uituperatio est: ꝙ illo dehonestatur natura laudabilis. Sicut ergo cū uicium oculorum dicitur cęcitas: id ostenditur

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q̄ ad naturam oculorum pertinet uisus. & cum uicium aurium dicitur surditas: ad earum naturam pertinere demōstrat̄ auditus. Ita cum uiciū creaturę angelicę dicitur q̄ nō adheret deo: hinc aptissime declaratur eius naturę ut deo adhereat conuenire. Quam porro magna sit laus adherere deo: ut ei uiuat: inde sapiat: illo gaudeat: tātoq̄ bono sine morte: sine errore: sine molestia perfruatur: quis cogitā digne possit aut eloqui? Quapropter etiam uicio malorum anglorum quo non adherent deo: quoniam omne uiciū naturę nocet: satis mānifestatur deum tā bonam eoȝ creasse naturam: cui noxiuȝ sit non esse cum deo. Caplm .ii.

HEc dicta sint ne quisq̄ cū de anglis apostaticis loqmur: existimet eos aliā uel ex alio principio habere potuisse naturam: nec eoȝ naturę auctorem deū. Cuius erroris impietate tanto quisq̄ carebit expeditiūs & facilius: quanto perspicatius intelligere potuerit quod per anglm dixit deus q̄n Moysen mittebat ad filios israel: ego sum qui sum. Cum enī deus summa essentia sit: hoc est summe sit: et ideo immutablis sit: rebus quas ex nihilo creauit esse dedit: sed non summe esse sicut ipe est: et aliis dedit eē amplius aliis minus: atq̄ ita naturas essentiarum gradibus ordinauit. Sicut enim ab eō q̄ est sapere uocatur sapientia: sic ab eo q̄ est eē uocatur essentia: nouo quidem nomine quo usi ueteres non sunt latini sermonis auctores: sed iam nostris tēpibus usitato: ne deesset etiam linguę nostrę qđ greci appellant usyam. Hoc enim uerbum e uerbo expressum est: ut diceret̄ eēntia. Ac per hoc ei naturę quę summe est qua faciente sunt quęcūq̄ sunt: contraria natura non est nisi quę non est. Et quippe qđ est: non eē contrarium est. Et ꝓpterea đo id ē summę eēntię & auctori oim q̄liūcunq̄ essentiaꝝ ū: essentia nulla contraria est.

Dicuntur autem Caplm. iii. in scripturis inimici dei: qui non natura sed uiciis aduersant̄ eius impio: nihil ei ualentes nocere sed sibi. Inimici enim sunt resistendi uolūtate: non pt̄ate ledendi. Deus nanq̄ imutablis est et oīmodo incorruptiblis. Idcirco uiciū quo resistunt deo qui eius appellant̄ inimici: non est deo sed ipsis malum. neq̄ hoc ob aliud nisi quia corrumpit in eis naturę bonum. Natura igitur contraria non est deo: sed uicium. qa quod malum est contrarium est bono. Quis autem neget deū summe bonum? Vicium ergo contrariū est deo: tanq̄m malum bono. Porro autē bonum est: et natura quā uiciat: unde & huic bono unq̄ contrarium est. Sed deo tantummodo taq̄m bono malum: naturę uero quā uiciat nō tantū malum: sed etiā noxium. Nulla quippe mala deo noxia: sed mutabilib⁹ corruptibilib⁹q̄ naturis: bonis tamen ipsorum quoq̄ testimonio uiciorum. Si enī bone nō essent: eis uicia nocere non possent. Nam qd eis nocendo facit̄: nisi adimit integritatem pulcritudinē: salutem: uirtutē: et quid ꝺd boni naturę p uicium detrahi siue minui consuescit? Quod si ommino desit: nihil boni adimendo nō nocet: ac per hoc nec uiciū est. Nam esse uicium: et non nocere non potest. unde colligitur quāuis non possit uicium nocere incommutabili bono: non tamē posse nocere nisi bono: qa non inest nisi ubi nocet. Hoc etiam isto modo dici potest: uiciū esse nec in sūmo posse bono: nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi eē possunt: sola mala nusquā: qm̄ etiam ille quę ex malę uoluntatis uicio uiciatę sunt: in quātum uiciatę sunt malę sunt: in quātum autem naturę sunt bonę sunt. Et cum in pęnis est natura uiciosa: excepto eo q̄ natura ē: etiā hoc ibi bonus est q̄ impunita non est. Hoc enī est iustū. & omne iustum proculdubio bonū. Non

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

enim quiſqm de uitiis naturalibus: ſꝫ de uolũtariis pęnas luit. Nam etiã qꝑ uiciũꝫ conſuetudíne nimio ue progreſſu roboratum uelut naturaliter ínoleuit: a uolũtate ſumpſit exordíum. De uiciis quippe nunc loqmur eíus naturę cuí mens ínest capax ítelligibilis lucis: qua diſcernitur íuſtum ab íníuſto. Caplm .iiii.

CEterum uicia pecorum & arborꝫ: aliarumqꝫ rerum mutabilium atqꝫ mortaliũ: uel íntellectu uel ſenſu uel uita ommno carentium: quíbus eorum diſſolubilis natura corrumpitur: damnabilia putare ridículum eſt. cum iſtę creaturę eum modum nutu creatoris acceperínt: ut cedendo ac ſuccedendo peragant ín ſímam pulcritudínem tempoꝛ ín genere ſuo: iſtíus mundi partibus congruẽtem. Neqꝫ enim cęleſtibus fuerant terrena coęquãda. aut ideo umuerſitati deeſſe iſta debuerũt: quomiã ſunt illa meliora. Cum ergo ín bis locis ubi eẽ talia competebat: aliís alia definentibus oríũtur: et ſuccũbunt mínora maioribus: atqꝫ ín q̃litates ſuperantíum ſuperata uertũtur: rerum eſt ordo tranſeũtíum. Cuius ordínis decus nos ꝓpterea non delectat: quomiã parti eíus pro conditione noſtrę mortalitatis íntextu: umuerſum cui particulę quę nos offendunt ſatis apte decenterqꝫ conueníunt: ſentire non poſſumus. Vnde nobis ín quibus eam cõtemplari mínus idonei ſumus: rectiſſime credenda pręcipitur prouídentia conditoris: ne tanti artificis opus ĩ aliquo reprehendere uanitate humanę temeritatis audeamus. Quanq̃m & uicia rerum terrenarũ non uolũtaria neqꝫ penalia: naturas ipas q̃rũ nulla omnino eſt cuius non ſit auctor & conditor deus: ſi prudẽter actendamus eadem ratione cõmendant. quía & ín eis hoc nobis per uiciũꝫ tolli diſplicet: quod ín natura placet. míſi quía hominib⁹ etiaꝫ ipſę naturę plerunqꝫ diſplicent: cum eis fíunt noxię: nõ eas conſiderantibus ſed utilitatem ſuam, ſicut illa aĩalia quorum abundantia egiptiorum ſuperbia uapulauit. Sed iſto modo poſſunt ipi et ſolem uituperare. quoniam quídam peccantes uel debita non reddentes: poni a íudicibus íubentur ad ſolem. Non itaqꝫ ex cõmodo ul' íncõmodo noſtro: ſed per ſeipa conſiderata natura: dat artifici ſuo glam. Sic ẽ & natura ignis ętemi ſine ulla dubitatione laudabilis: quamuís damnatis impiis futura pęnalis. Quid emꝫ eſt igne flamante uígente atqꝫ lucente pulcríus? Quid calefaciente: curante: coquente utilius: quãuis eo nihil ſit urẽte moleſtius? Idem igit̃ ipſe pęnaliter appoſitus perniciofus eſt: qui conuenienter adhibitus commodiſſimus ínuenitur. Nam eíus ín uniuerſo mundo utilitates uerbis explicare quis poſſit? Nec audiendi ſunt qui laudant ín igne lucem: ardorem autem uituperant. uidelicet non ex ſui natura: ſꝫ ex ſuo commodo uel íncõmodo. Videre enim uolunt: ardere nolunt. Sed parum actendunt: eam ipam lucem quę certe & illis placet: oculis ínfirmis ꝓ íncõueníentiam nocere: et ín illo ardore q eis diſplicet: nonnulla aĩmalia per conueníentiam ſalubriter uíuere. Capitlm .v.

NAturę igitur omnes quomiã ſunt: et ideo habent modum ſuũ: ſpẽm ſuam: et quãdam ſecum pacem ſuam: ꝓfecto bonę ſunt. Et cum ibi ſunt ubi eſſe ꝓ naturę ordíem debent: quantũ acceperũt ſuũ eſſe cuſtodiunt: et quę ſemper eſſe nõ acceperunt: pro caſu motuqꝫ rerum qbus creatoris legi ſubdunt̃ ín melius deteriꝰ ue mutãtur: ín eum díuína prouídentia tendentes exitum: quẽ ratio gubernandę uniuerſitatis íncludit. ita ut hęc tãta corruptio quãta uſqꝫ ad ínteritum naturas mutabiles mortaleſqꝫ pducit: ſic fiat nõ eſſe quod erat: ut nõ índe fiat conſeq̃ter quod eẽ debebat. Quę cum ita ſint: deus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

qui ſumme eſt: atq; ob hoc ab illo facta eſt omnis eſſentia: quę non ſumme eſt: ga neq; illi ęqualis eē deberet quę de nihilo facta eſſet: neq; ullo modo eē poſſet ſi ab illo facta nō eſſet: nec ullorum uitiorum offenſione uituperandus: ſed omniū naturarum conſideratione laudandus eſt.

PRoínde cauſa Capím .vi. beatitudínis angl'orum bonorum ea ueriſſima reperitur: q̄ ei adherent qui ſumme eſt. Cū uero cauſa miſerię malo⁊ angelorum quęritur: ea merito occurrit: q̄ ab illo qui ſumme eſt auerſi: ad ſeipſos cōuerſi ſunt: qui non ſumme ſunt. et hoc uícium qd aliud q̄ ſuperbia nūcupatur? Initium quippe omnis peccati ſuperbia. Noluerunt ergo ad illum cuſtodire fortitudínem ſuam. et qui magis eſſent ſi ei q̄ ſumme eſt adhererent: ſe illi prę̄ferendo id quod mínus eſt prętulerūt. Hic p̄mus defectus & p̄ma ínopia: p̄mumq; uícíū eíus naturę quę ita creata ē: ut nec ſūme eſſet: et tamē ad beatitudínem habēdam eo qui ſumme ē frui poſſet. a quo auerſa: non quidem nulla ſed tamē mínus eſſet: atq; ob hoc miſera fieret. Huíus porro malę uolūtatis cauſa effitiens ſi quęratur nihil ínuenitur. Quid eſt enim⁊ quod facit uolūtatem malam: cum ipſa fatiat opus malum? Ac per hoc mala uoluntas effitiens eſt operis mali: malę autē uolūtatis effitiens nihil eſt. Quoniam ſi res aliqua eſt: aut habet aut nō habet aliquam uolūtatem. Si habet: aut bonam profecto habet aut malam. Si bonam: ꝙs ita deſipiat ut dicat: q̄ bona uolūtas fatiat uoluntatem malam? Erit enim ſi ita ē bona uoluntas cauſa peccati: quo abſurdíus putari nihil poteſt. Si autem res iſta quę putatur facere uoluntatem malam: ipſa quoq; habet uolūtatem malam: etiā eam quę fecerit res: conſequenter ínterrogo. Atq; ut ſit aliquis ínquirendi modus: cauſam p̄mę uolūtatis malę ínqro. Non eſt enim⁊ prima uolūtas mala: quam nulla facit uoluntas etiam mala: ſed illa prima eſt quā nulla facit. Nam ſi prę̄ceſſit a qua fieret: illa prior eſt quę alteram fecit. Si reſpōdeat̄ q̄ eā nulla res fecerit: et ideo ſemp fuerit: quęro utrū ín aliqua natura fuerit. Si enim⁊ ín nulla fuit: oīno non fuit. Si aūt ín aliqua: uíciabat eā & corrumpebat: eratq; illi noxia: ac per hoc bono príuabat. Et ideo ī mala natura uolūtas mala eē non poterat: ſ̄ ín bona. mutabili tamē cui uícium hoc poſſet nocere. Si enī non nocuit: nō utiq; uíciū fuit, ac per hoc nec uolūtas mala fuiſſe dicēda eſt. Porro ſi nocuit: bonū auferendo uel mínuendo: utiq; nocuit. Non igit̄ eſſe potuit ſempiterna uolūtas mala ín ea re: ín qua bonū naturale prę̄ceſſerat: quod mala uolūtas nocendo poſſet adímere. Si ergo nō erat ſempiterna: ꝙs eam fecerit quęro. Reſtat ut dicat̄: q̄ ea res fecerit malā uolūtatē: ín qua nulla uolūtas fuit. Hęc utrum ſuperior ſit requiro: an ínferior: an ęqual'. Sed ſi ſupior: utiq; melior. Quomō ergo nullíus: ac non potíus bonę uoluntatis? Hoc idem p̄fecto & ęqualis ſi fuerit: dici poteſt. Duo q̄ppe q̄mdiu ſūt pariter uoluntatis bonę: non facit alter ín altero uolūtatem malam. Relinq̄tur ut ínferior res cui nulla uolūtas eſt: fecerit angelicę naturę quę p̄ma peccauit uolūtatē malā. Sed etiā res ipa quęcūq; eſt ínferior uſq; ad ínfimam terram: q̄m natura & eēntia eſt: proculdubio bona eſt: habens modū & ſpeciem ſuā ín genere atq; ordíne ſuo. Quomō ergo res bona effitiens eſt uolūtatis malę? Quomō ín q̄m bonū eſt cauſa mali? Cum enī ſe uolūtas relicto ſupiore ad íferiora cōuertit: efficitur mala. Non ꝙa malū eſt quo ſe conuertit: ſ̄ ꝙa puerſa eſt ipa cōuerſio. Idcirco non res ínferior uolūtatem malā fecit: ſ̄ ꝙa rem ínferiorē praue atq; ínordínate ipſa quę facta eſt appetiuit. Si.n. aliqui duo ęq̄liter affecti

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ín anímo & corpe:uídeant unius corpis pulcritudínem:qua uísa unus eorum ad illicite fruẽdum moueaẽ:alter ĩ uolũtate pudica ſtabilis pſeueret:qd putamus eẽ cauſę ut ĩ illo fiat:ín illo non fiat uolũtas mala:quã illa res fecit ín qua facta eſt? Neq; enĩ pulcritudo illa corporis.eã nõ fecit ín ambobus.q̃ndo qdem amborum non diſpariliter occurrit aſpectibus. An caro ínuẽtis ín cã eſt? Cur nõ & illíus? An uero aĩus? Cur nõ utríuſq;? Ambos enim et aĩmo & corpore ę̃q̃liter affectos fuiſſe prędiximus. An dicẽdum ẽ alterũ eoꝝ occulta maligní ſpiritus ſuggeſtione temptatũ:quaſi non eidem ſuggeſtioni et qualicũq; ſuaſioni propria uoluntate cõſenſerit? Hanc igitur cõſenſionem:hanc malam quã male ſuadenti adhibuit uoluntatem:quę ín eo res fecerit quęrimus. Nam ut hoc quoq; impedimẽtum ab iſta quęſtione tollaẽ:ſi eadem tẽptatõe ambo tẽptenẽ:et unus et cedat atq; conſentiat: alter uero idem q fuerit perſeueret:quid aliud apparet niſi unum uoluiſſe alteruꝝ noluiſſe a caſtitate deficeri? Vnde niſi ꝓpria uolũtate:ubi eadem fuerat ĩ utroq; corporis & anímí affectio? Amborum oculis pariter uiſa eſt eadem pulcritudo: ambob⁹ pariter ínſtitit occulta tẽptatio. Proꝑam igitur ín uno eorum uolũtatem malam:quę res fecerit ſcire uolentibus ſi bene íntueantur:níhil occurrit. Si enim dixerimus q ipſe eam fecerit:qd erat ipſe ante uolũtatem malam níſi natura bona: cuius auctor bonus deus q eſt ícõmutabile bonũ? Qui ergo dicit eũ q cõſenſit temptanti atq; ſuadenti:cuí nõ conſenſit alius:ad illicite utẽdum pulcrõ corpore quod uídendũ ambobus pariter affuit: cum ante illam uiſionem ac temptationeꝫ ſimiles ambo animo & corpore fuerint: ipſum ſibi feciſſe uolũtatem malam:q utiq; bonus ante uolũtatẽ malã fuerit:quęrat cur eam fecerit:utrũ qa natura eſt:an qa ex nihilo facta eſt:et ínueníet uolũtatem malam non ex eo eſſe íncipere qa natura eſt:ſed ex eo q̃ de nihilo fcta natura eſt. Nam ſi natura cauſa eſt uolũtatis malę: qd aliud cogimur dicere:niſi a bono fieri malum:et bonũ eſſe cauſam mali:ſiqdem a natura bona fit uoluntas mala? Quod unde fieri poteſt:ut natura bona quãuis mutabilis antẽq̃ habeat uolũtatem malã faciat aliqd mali:hoc eſt ipam uoluntatẽ malam? Capitulum .vii.

NEmo igiẽ quęrat efficiẽtem cauſam malę uolũtatis. Non enĩ eſt efficiẽs ſi deficiens:qa nec illa effectio ſi defectio. Deficere nanq; ab eo quod ſumme eſt:ad id quod mínus ẽ:hoc eſt íncipere habere uoluntatẽ malam. Cauſas porro defectionum iſtarum cum efficientes non ſint ut dixi ſed deficientes:uelle íncipere:tale ẽ ac ſi q̃ſq̃ uellet uídere tenebras uel audire ſilentium. Quod tamẽ utrũq; nobis notũ eſt. neq; illud niſi per oculos:neq; hoc niſi per aures:nõ ſane ín ſpecie:ſed ín ſpecíei príuatõe. Nemo ergo ex me ſcire quęrat: quod me neſcire ſcio:niſi forte ut neſcire diſcat:quod ſciri non poſſe ſciendum eſt. Ea quippe quę non ín ſpecie ſed ín eius príuatõe ſcíũtur:ſi dici aut íntelligi põt: quodãmõ neſciendo ſciuntur:ut ſciendo neſcianẽ. Cum enĩ anes etiã oculi corpal' currit ꝑ ſpẽs corporales:nuſq̃m tenebras uídet:niſi ubi cęperit non uídere. Ita etiã non ad aliũ aliquem ſenſum:ſed ad ſolas aures ꝓpríe ſentire ſilentium:qd tñ nullo modo niſi nõ audiendo ſentiẽ. Sic ſpecies íntelligibiles mens qdem nr̃a íntelligẽdo conſpicit:ſi ubi deficiũt neſciẽdo cõdiſcit. Delicta enĩ qs ĩtelligit? Hoc ſcio:naturã dei nunquã nuſquã nulla ex parte poſſe deficere:et ea poſſe deficere quę ex nihilo facta ſunt. Quę tamẽ quãto magis ſunt: et bona faciunt. tunc enĩ aliqd faciũt:cũ cauſas habent efficientes. ín quãtum aũt deficiunt:et ex hoc mala faciunt:qd enĩ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tunc faciunt nisi uana? Causas habent definentes. Capitulum .viii.

ITemq; scio: in quo fit mala uolũtas: id in eo fieri quod si nollet non fieret: et ideo nõ necessarios sed uolũtarios defectus iusta pena consequitur. Deficitur. n. non ad mala q; male: id est non ad malas naturas: sed ideo male q̃a contra ordinẽ naturarũ: ab eo qđ summe est ad id quod minime est. Neq; enim auri uicium est auaritia uel cupiditas: sed homis puerq; amantis aurũ iustitia derelicta: quę incõpabiliter auro debuit anponi. Nec luxuria ẽ uicium pulcroꝝ suauiũq; corpoꝝ: sed aię puerq; amantis corporeas uoluptates: neglecta tẽpantia qua rebus spũaliter pulcrioribꝰ et icorruptibiliter suauioribꝰ coaptamur. Nec tactantia uicium est laudis hũanę: sed aimę puerq; amantis laudari ab hoibus: spreto testimonio cõscientię. Nec supbia uicium est dantis ptãtem: uel ipius enam potestatis: q; aię puerq; amantis ptãtem suã: porentioris iustitia contempta. Ac p hoc qui peruerse amat cuiuslibet nature bonum: etã si adipiscatur: ipe fit in bono malus: et miser meliore priuatus.

CVm ergo malę Caplm .ix. uoluntatis effitiens naturalis uel si dici põt essentialis nulla sit causa: ab ipa qppe incipit spũum mutabiliũ malũ quo minuitẽ atq; deprauatẽ nature bonuꝫ: nec talem uoluntatem facit nisi defectio qua deseritur deus: cuiꝰ defectioĩs etã causa utiq; deficit: si dixerimus nullã esse effitientem cãm etã uolũtatis bonę: cauendũ est ne uolũtas bonoꝝ angeloꝝ non facta sed deo coęterna esse credatur. Cum enim ipi facti sint quomodo illa non esse facta dicentur? Porro q̃a facta est: utrum cum ipis facta est: an sine illa fuerunt prius? Sed si cũ ipis: non dubiũ q; ab illo facta sit a quo & ipi: simulq; ut facti sunt: et a quo facti sunt amore cum quo facti sunt adheserunt. Eoq; fũt isti ab illoꝝ sonetate discreti: q; illi in eadem bona uoluntate manserũt: illi ab ea definẽdo mutati sũt: mala scilicet uoluntate hoc ipo q; a bono defecerunt: a quo non defecissent si utiq; uoluissent. Si autem boni angeli fuerunt prius sine bona uolũtate: eamq; in seipis deo non operante fecerũt: ergo meliores a seipsis q̃ ab illo facti sunt. Absit. Quid enim erant sine bona uoluntate nisi mali? Aut si propterea nõ mali quia nec mala uoluntas eis inerat: neq; enim ab ea quam nõdum ceperant habere defecerãt: certe nõdum tales: nõdum tam boni q̃ esse cum bona uoluntate ceperunt. Aut si non potuerunt seipos facere meliores q̃ eos ille fecerat: quo nemo melius quicq̃m facit: profecto & bonã uolũtatem qua meliores eẽnt nisi opante adiutorio creatoris hẽre non possent. Et cum id egit eorũ uolũtas bona: ut nõ ad seipos q; minus erant: sed ad illum qui summe est cõuerterẽtur: eiq; adherẽtes magis essent: eiusq; pticipatõe sapiẽter beateq; uiuerent: qd aliud ostẽditur nisi uolũtatẽ quãlibet bonã: inopẽ fuisse in solo desiderio remansuram: nisi ille q; bonam naturã ex nihilo sui capacẽ fecerat: ex seipo faceret implendo meliorem: prius faciens excitando auidiorẽ? Nam & hoc discutiendũ est. si boni angli ipi in se fecerunt uolũtatem bonam: utrũ aliqua eam an nulla uolũtate fecerunt. si nulla: utiq; nec fecerũt: si aliqua: utrum mala an bona. Si mala: quomõ potuit eẽ mala uolũtas bonę uolũtatis effectrix? Si bona: iam ergo habebant. Et istam q̃s fecerat: nisi ille qui eos cũ bona uolũtate id est cũ amore casto quo illi adhererent creauit: simul in eis & condens naturam et largiens gratiam? Vnde sine bona uoluntate hoc est dei amore: nunq̃ sanctos angelos fuisse credendum est. Isti autẽ q; cum boni creati essent: tamen mali sunt. mala, ꝑpa uolũtate quã bona natura non fecit: nisi cũ a bono spõte defecit: ut mali

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

causa non sit bonum sz defectus a bono: aut minorem acceperunt amoris diuini gratiam: q̃ illi qui in eadem perstiterunt: aut si utriq; boni ęq̃liter creati sunt: istis mala uoluntate cadentibus: illi amplius adiuti ad eam beatitudis plenitudinem unde se nunq̃m casuros certissimi fierent peruenerunt. sicut iam etiã in libro quem sequitur iste tractauimus. Confitendum est igitur cum debita laude creatoris: nõ ad solos sanctos homines ꝑtinere: uerũ etiam de sanctis angelis posse dici: ꝙ caritas dei diffusa sit in eis ꝑ spiritũ sanctũ qui datus est eis. nec tantum hominũ sed primitus pręcipueq; angelorum bonum esse quod scriptum est: mihi autem adherere deo bonum est. Hoc bonum quibus cõmune est: habent & cum illo cui adherent & inter se sotietatem sanctã: et sunt una ciuitas d̃i: eademq; uiuum sacrifitiũ eius: uiuumq; tẽplum eius. Cuius pars quę cõiungenda ĩmortalibus angelis ex mortalibus hominibus congregatur: et nunc mortaliter peregrinatur in terris: uel in eis qui morte obierũt secretis animarum receptaculis sedibusq; requiescit: eodem deo creante quẽadmodũ exorta sit: sicut de angelis dictum est iam uideo esse dicẽdum. Ex uno q̃ppe homĩe quem deus primum cõdidit: genus humanum sumpsit exordium. scd̃m sanctę scripturę fidem: quę mirabilem auctoritatem non immerito habet in orbe terrarum atq; in omnibus gentibus: quas sibi esse credituras inter cętera uera quę dixit uera diuinitate prędixit. Omictamus igit̃ coniecturas hoĩum: nescientiũ q̃d loquantur de natura uel institutõne generis hũani. Alii nanq; sicut de ipso mundo crediderunt: semper fuisse homines opinantur. Vnde ait & Apuleius cũ hoc aĩmantiũ genus describeret: singillatim inq̃t mortales cũcti: tamẽ uniuerso genere ꝑpetui. Et cum illis dictum fuerit: si semper fuit humanum genus: quo nam modo ueruz eorum loquatur historia: narrãs qui fuerint quarũcunq; rerum inuentores: qui primi liberalium disciplinarum aliarũq; artium institutores: uel a quibus ꝑmum illa uel illa regio parsq; terrarũ: illa atq; illa insula incoli cęperit. Respondent: diluuiis & conflagratõibus per certa interualla temporum non quidem omnia sed plurima terrarum ita uastari: ut redigantur homĩes ad exiguã paucitatem. ex quorum progenie rursus multitudo pristina reparetur. ac sic idemtidem reparari & institui quasi ꝑma restituant̃: potius quę fuerant illis nimiis uastationibus interrupta & extincta. Cęterum hominem nisi ex homĩe existere omnino non posse. Dicunt autem q̃ putant nõ q̃ sciunt.

Capitulum .x.

FAllunt etiaz eos quędam mendacissimę literę: quas perhibent in historia temporum multa ãnorum milia continere: cum ex literis sacris ab institutione homĩs nondum completa annoꝝ sex milia computemus. Vnde ne multa disputem: q̃admodum illarum literaruz in quibus longe plura ãnorum milia referũtur uanitas refellatur: et nulla ĩ illis rei huius idonea reperiatur auctoritas: illa ępistola Alexãdri magni ad Olympiadem matrem suam quaz scripsit: narrationem cuiusdam egiptii sacerdotis insinuans: quã protulit ex literis quę sacrę apud illos habentur: continet etiã regna quę gręca quoq; nouit historia. In q̃bus regnum assyriorum in eadem ępistola Alexandri quinq; milia excedit annoꝝ: in gręca uero historia mille ferme et trecentos habet ab ipsius Beli principatu: quẽ regẽ & ille egiptius in eiusdem regni ponit exordio. persarum autem & macedonum imperium usq; ad ipsum Alexandrum cui loquębat̃: plusq̃ octo annorum milia ille constituit: cũ apud gręcos

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

macedonum uſq; ad mortem Alexandri quadringenti octogintaq; reperiãtur. perſarum uero donec ipſius Alexandri uictoria finiretur: ducẽti & triginta tres computentur. Longe itaq; hi numeri annorum illis egiptiis ſunt minores: nec eis etiam ſi ter tantum computarẽtur æquarentur. Perhibẽtur enim egiptii quõdam tam breues annos habuiſſe: ut quatermis menſibus finirẽtur. Vnde annus plenior & uerior qualis nũc et nobis & illis eſt: tres eorum annos complectebatur antiquos. Sed nec ſic quidem ut dixi: græca egiptiq; numero temporũ cõcordat hiſtoria. Et ideo græcæ potius fides habenda eſt: quia ueritatem non excedit annoruꝫ: qui literis noſtris quæ uere ſacræ ſunt cõtinetur. Porro ſi hæc epiſtola Alexandri quæ maxime innotuit: multum abhorret in ſpatiis temporũ a probabili fide rerũ: quanto minus credendum eſt illis literis quas plenas fabuloſis uelut antiqtatibus præferre uoluerunt: contra auctoritatem notiſſimorũ diuinorũq; librorum: quæ totũ orbem ſibi crediturũ eſſe prædixit: & cui totus orbis ſicut ab ea prædictum eſt credidit: quæ uera ſe narraſſe præterita ex his quæ futura prænũtiauit: cum tanta ueritate implentẽ oſtendit? Cap. xi.

ALii uero qui mundum iſtum non exiſtimant ſempiternum: ſiue non eum ſolum ſed innumerabiles opinẽtur; ſiue ſolum quidem eſſe: ſed certis ſæculoꝫ interuallis innumerabiliter oriri et occidere: neceſſe eſt fateãtur hominũ genus prius ſine hominibus gignentibus extitiſſe. Neq; enĩ ut alluuiõibus incendiiſq; terrarum quas illi nõ putant toto ꝓrſus orbe contingere: et ideo paucos homines ex quibus reparẽtur multitudo priſtina ſemper remanere contendunt: ita & hi poſſunt putare ꝙ aliquid hominũ pereunte mundo relinquatur in mundo: ſed ſicut ipm mũdum ex materia ſua renaſci exiſtimant: ita in illo ex elementis eius genus humanũ: ac deinde a parentibus ꝓgeniem pullulare mortaliũ: ſicut aliorꝫ animalium. Capitulum .xii.

QVod autem reſpondimus cum de mũdi origine quæſtio uerteretur: eis q nolunt credere non eum ſemp fuiſſe ſed eẽ cepiſſe: ſicut etiam Plato aptiſſime confitetur: quamuis a nonnullis contra q̃ loquitur ſenſiſſe credatur: hoc etiam de prima hominis conditõne reſponderim: propter eos qui ſimiliter mouentur: cur homo p innumerabilia atq; infinita retro tempora creatus nõ ſit: tamq; ſero ſit cõditus: ut minus q̃ ſex milia ſint annorũ; ex quo eẽ cepiſſe ĩ ſacris literis inuẽitur. Si enim breuitas eos offendit temporis; q̃ tam pauci eis uidẽtur anni ex quo inſtitutus homo in noſtris auctoritatibus legitur: conſiderent nihil eſſe diuturnum in quo eſt aliquid extremum: & omnia ſæculorum ſpatia definita: ſi æternitati interminate comparentur: non exigua exiſtimanda eſſe ſed nulla. Ac per hoc. ſi nõ quinq; uel ſex: uerũ etiã ſexaginta milia ſiue ſexcenta: aut ſexagies aut ſexcẽties milia dicerentẽ annorum: aut itidem per totidem totiẽs multiplicaretur hæc ſumma: ubi tam nullum numeri nomẽ haberemus ex quo deus hominem fecit: ſimiliter quæri poſſet cur ante nõ fecerit. Dei quippe ab hominis creatione ceſſatio retrorſus æterna ſine ullo tanta eſt: ut ſi ei conferatur quamlibet magna & ineffabilis numeroſitas temporum: quæ tamen ſine concluſa certis ſpatiis terminatur: nec ſaltem tanta uideri debeat: quanta ſi humoris breuiſſimam guttam uniuerſo mari etiam quãtum oceanus circumfluit comparemus. quoniam iſtorum duorum unum quidem perexiguum eſt: alterum incomparabiliter magnum: ſed utrunq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

finitum. Illud uero temporis spatium qd̄ ab initio aliquo progreditur: et aliquo termino coercetur: magnitudine quantacunq; tendatur: comparatum illi quod initium non habet: nescio utrum ꝓ mimo an potius ꝓ nullo deputandum est. Huic enim si a fine uel breuissima singillatim momenta detrahantur: decrescente numero licet tam ingenti ut uocabulum nō inueniat retrorsum redeundo: tanquam si hominis dies ab illo in quo nunc uiuit usq; ad illum in quo natus est detrahas: quandoq; ad initium illa detractio perducetur. Si autem detrahātur retrorsus in spatio quod a nullo cepit exordio: nō dico singillatim minuta momēta uel horarum: aut dierum aut mensium aut annorum etiam quātitates: sed tam magna spatia quanta illa summa comprehendit annorum: que iam dici a quibuslibet cōputatoribus non potest: que tamen momentoꝝ minutatim detractōe consumit̄: et detrahantur hec tanta spatia nō semel atq; iterum sepiusq; sed semper: quid fit: quid agitur: quando nunq̄m ad initium quod omnīo nullum est ꝑuenitur? Quapropter quod nos modo querimus post quinq; milia & quod amplius excurrit annorum: possent & posteri etiam post annorum sexcenties milies eadem curiositate requirere: si in tantum hec mortalitas hominū exoriendo & occumbendo & imperita perseueraret infirmitas. Potuerunt & qui fuerunt ante nos ip̄is recētibus hominis creati temporibus istā mouere questionem. Ipse deniq; primus homo uel postridie uel eodē die posteaq̄ factus est: potuit inquirere cur non ante sit factus. Et quandocunq; antea factus esset: non uires tunc alias & alias nunc uel etiam postea istam de initio rerum temporalium controuersiā reperiret.

Ca pi tu lum .xiii.

HAnc autem se philosophi mundi huius non aliter putauerūt posse uel debere dissoluere: nisi ut circuit⁹ temporum inducerent: quibus eadem semp̄ fuissent: renouata atq; repetita in rerum natura: atq; ita deinceps fore sine cessatione asseuerarent uolumina uenientium pretereūtiumq; seculorum: siue in mūdo ꝑmanente isti circuitus fierēt: siue certis interuallis oriēs & occidens mūdus eadem semper quasi noua que transacta & uentura sunt exhiberet. A quo ludibrio prorsus immortalem animam etiam cuꝫ sapientiā perceperit liberare nō possunt: euntem sine cessatione ad falsam beatitudinem: et ad uerā miseriam sine cessatiōe redeuntem. Quomodo enim uera beatitudo est: de cuius nunq̄m eternitate confiditur: dum anima uenturam miseriam aut imperitissima ueritate nescit: aut infelicissima imbeatitudīe pertimescit? At si ad miserias nunquā ulterius reditura ex his ad beatitudinem pergit: fit ergo aliquid noui in tempore quod finem non habet temporis: cur nō ergo & mūdus: cur non & homo factus in mūdo: ut illi nescio q falsi circuitus a falsis sapiētibus fallacibusq; comperti in sana doctrina tramite recti itineris euitentur? Nam q̄dam et illud quod legitur in libro Salomonis qui uocatur ecclesiastes: quid est quod fuit: ip̄m quod erit: et quid ē quod factum est: ip̄m quod fiet: et non est om̄e recens sub sole: nec quisquaꝫ loquitur & dicit ecce hoc nouū est: iam fuit in seculis que fuerūt ante nos: propter hos circuitus ī eadem redeūtes: et in eadem cūcta reuocātes: dictum intelligi uolunt ꝙ ille aut de his rebus dixit de quibus supius loquebatur: hoc est de generationib⁹ aliis euntibus aliis uenientibus: de solis anfractibus: de torrentiū lapsib⁹: aut certe de omniū rerum generibus que oriūtur

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

atq; occidunt. Fuerunt enī homines ante nos: sunt et nobiscum: erunt & post nos: ita quoq; aīmantia uel arbusta. Monstra quoq; ipsa quę inusitata nascuntur: quāuis inter se diuersa sint: et quędam eorū semel facta narrentur: tamen scd̄m id q̄ generaliter miracula et mōstra sunt: utiq; & fuerūt et erunt: nec recens & nouum est ut monstrum sub sole nascatur. Quāuis hęc uerba quidam sic intellexerint: tanq̄m in prędestinatione dei iam facta fuisse om̄ia sapiēs ille uoluisset intelligi: et ideo nihil recens eē sub sole. Absit autem a recta fide: ut his Salomoīs uerbis illos circuitus significatos eē credamus: quibus illi putant sic eadem temporum temporaliumq; rerum uolumina repeti. ut uerbi gratia sicut in isto sęculo Plato philosophus in urbe atheniensi: et in ea scola quę achademica dicta est discipl'os docuit: ita per innumerabilia retro sęcula multum prolixis quidem interuallis sed tamen certis: et idem Plato et eadem ciuitas: eademq; scola iidemq; discipuli repetiti: et per innumerabilia deinde sęcula repetendi sint. Absit inquam ut nos ista credamus. Semel enī christus mortuus est pro peccatis nostris. surgēs aūt a mortuis iam non moritur: et mors ei ultra nō dominabitur: et nos post resurrectionem semper cum domino erimus: cui modo dicimus quod sacer admonet psalmus. Tu dn̄e seruabis nos: et custodies nos a generatione hac in ęternum. Satis aūt istis existimo conuenire quod sequit̄. In circuitu impii ambulant. Non quia per circulos quos opinātur eorum uita est recursura: sed quia modo talis est erroris eorum uia id est falsa doctrina.

Quid autem Capitl'm. xiiii.

mirum est: si in his circuitibus errantes nec aditum nec exitum inueniūt: qui genus hūanum atq; ista nostra mortalitas nec quo initio cępta sit sciunt: nec quo fine claudatur. quandoquidem altitudinem dei penetrare non possunt. quia cū ipse sit ęternus et sine initio: ab aliquo tamen initio exorsus est tempora: et hominem quem nunq̄m ante fecerat fecit in tempore: non tamen nouo & repentino sed imutabl̄i ęternoq; consilio. Quis hanc ualeat altitudinē inuestigabilem inuestigare: et inscrutabilem perscrutari: scd̄m quam deus hominem temporalem ante quem nemo unquam hominum fuit: non mutabili uoluntate in tempore condidit: et genus hūanum ex uno multiplicauit: quādoquidem psalmus ipse cum prępmisisset atq; dixisset: tu domīe seruabis nos & custodies nos a generatōe hac in ęternum: ac deinde repercussisset eos ī quoꝝ stulta impiaq; doctrina nulla liberatioīs et beatitudinis aīmę seruatur ęternitas: continuo subiciens in circuitu impii ambulant? Tanq̄m ei diceretur. Quid ergo tu credis: sentis: intelligis? Nunq̄d nam existimandū est subito deo placuisse hominem facere: quem nunq̄ antea infinita retro ęternitate fecissꝫ: cui nihil noui accidere potest: in quo mutabile aliq̄d non est? Et ne nos hęc audientes aliqua forte turbaret ambiguitas: continuo respōdit ad ip̄m deum loquens: scd̄m altitudinē tuam multiplicasti filios homīum. Sentiant inquit homīes quod putant: et qd̄ eis placet opinentur & disputent: scd̄m altitudinem tuam quam nullus pōt nosse hominum: multiplicasti filios hominum. Valde quippe altum est: et semper deum fuisse: et hominē quem nūquā fecerat ex aliquo tempore primum facere uoluisse: nec consilium uoluntatemq; mutasse.

Ego quidem Capitl'm. xv.

sicut dominum deum aliquando dominum non fuisse dicere non audeo: ita hominem nūquam antea fuisse: et ex

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quodam tpe primum hominem creatum eē dubitare nō debeo. Sed cū cogito cuiꝰ rei dñs semp fuerit: si semp creatura non fuit: affirmare aliquid pertimesco: qa et meipm intueor: et scriptū eē recolo. Quis hoim pōt scire cōsiliū deiꝰ Aut qs poterit cogitare qd uelit dominusꝰ Cogitatiōes enī mortaliū timidę: et incertę admuentiones nostrę. Corruptibile emiꝫ corpus aggrauat aiam: et depmit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. Ex his ḡ quę in hac terrena inhabitatione multa cogito: deprimunt me ideo utiq; multa: qa unum qđ ex illis uel pręter illa quod forte non cogito uerum est inuenire non possum. Si dixero semp fuisse creaturaꝫ: cuius dñs esset qui dñs semp est: nec dñs unquā non fuit: sed nunc illā nunc aliā p alia atq; alia temporū spatia: nec aliquaꝫ creatori coęternā esse dicamus: qđ fides ratioq; sana cōdemnat: cauendū est ne sit absurdū & a luce ueritatis alienū: mortalem qdem aliam per uices temporum cedētem: aliam succedētem: immortalem uero nō esse cepisse nisi cū ad nr̄m sęculū uentum est: qñ & angli creati sunt: si eos recte lux illa p̄mum facta significat: aut illđ pon?cęlū de quo dictū est: in p̄ncipio creauit deus celū & terram: cū tamē non fuerint anteq̄m fierent: ne immortales si semp fuisse dicantur: deo coęterni eē credantē. Si aūt dixero nō in tempe creatos esse anglos: sed ante oīa tempora & ipos fuisse: quoꝫ deus dominus eēt q nunq̄m nisi dñs fuit: quęritē a me etiā si ante oīa tēpora facti sunt: utrū semp potuerunt eē qui facti sunt. Hic respondendum forte uideatē: q̄ quodāmodo non incōueniēter semp eē dicatur. Vsq;adeo aūt isti omni tempore fuerunt: ut etiā ante oīa tempa facti sint: si tamē a cęlo cępta sunt tēporā: et illi tā erant ante cęlum. At si tēpus non a cęlo uerū & ante celum fuit: non qdem in horis & diebus et mensibus & annis. nam istę dimensiōes tempalium spatioꝝ quę usitate ac proprie dicūtur tempora: mānifestum est q̄ a motu siderū cęperint. unde & deus cum hęc institueret dixit: et sint in signa & i tempora et in dies & in annos: sꝫ in aliquo mutabili motu: cuiꝰ aliud anterius prętereat: aliud posteriꝰ succedat: eo q̄ simul eē non possūt. Si ergo ante cęlum in angelicis motibus tale aliquid fuit: et ideo tempus tā fuit: atq; angli ex quo facti sunt temporaliter moueabantur: etiam sic omni tempore fuerunt. quādoquidem cum illis facta sunt tempora. Quis autem dicat non semper fuit quod omni tempore fuit? Sed si hoc respōdero dicetur mihi. Quomodo ergo non sunt coęterni creatori: si semper ille semper illi fuerūt? Quomodo etiā creati dicēdi sunt: si semper fuisse intelliguntē? Ad hoc quid respondebitur? An dicendum & semper eos fuisse: quoniam oīni tempore fuerunt qui cum tempore facti sunt: facti sunt autem cum quibus facta sunt tempora: et tamē creatos? Neq; enī & ipsa tempora creata esse negabimus: quāuis oīni tempore tempus fuisse nemo ambigat. Nam et si nō oīni tempore fuit tempus: erat ergo tempus quādo nullus erat tēpus. Quis hoc stultissimꝰ dixerit? Possumus enim recte dicere: erat tempus quādo non erat roma: erat tēpus quādo non erat hierusalem: erat tempus quādo non erat Abraam: erat tempus quādo nō erat homo: et siqd huiusmodi. Postremo si nō cum minore tēporis sed post aliquod tempus factus est mūdus: possumus dicere erat tempus q̄ndo non erat mūdus. At uero erat tempus quādo nullum erat tēpus: tā inconuenienter dicimus: ac si q̄s̄q̄ dicat: erat homo q̄ndo nullus erat hō: aut erat iste mūdus: q̄do iste nō erat mūdus. Si enim de alio atq; alio intelligatē: potest

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dici aliquo mō: hoc est: erat alius homo: q̄ndo nō erat iste hō. Sic ergo erat aliud tempus: q̄ndo non erat hoc tēpus: recte possum⁹ dicere. At uero erat tēpus q̄ndo nullum erat tpus: qs uel insipientissimus dixerit? Sicut ergo dicim⁹ creatū tpus: cū ideo semp fuisse dicat̄ qa om̄i tempore tpus fuit: ita non ē consequens ut si semp fuerūt angeli: ideo nō sint creati: ut ꝓpterea semp fuisse dicant̄ qa om̄i tpe fuerūt: & ꝓpterea om̄i tpe fuerunt: qa nullo mō sine his tpa esse potuerūt. Vbi eni; nulla creatura est cuius mutabilibus motibus tpa pagant̄: tempa oīo esse nō possūt. Ac p hoc & si semp fuerūt: creati sunt. Nec si semp fuerūt: ideo creatori coeterni sunt. Ille enī semp fuit eternitate īmutabli: isti aūt facti sūt. Sed ideo semp fuisse dicūt̄: qa om̄i tempe fuerūt: sine qbus tpa nullo mō esse potuerunt. Temp⁹ aūt qm̄ mutabilitate transcurrit: eternitati immutabili nō potest esse coeternū. Ac per hoc etiā si immortalitas angeloꝝ nō transit in tēpe: nec preterita ē q̄si iā non sit: nec futura q̄i nondū sit: tñ eoꝝ motus qb⁹ tpa pagunt̄: ex futuro in preteritū transeunt: et ideo creatori in cui⁹ motu dicendū non est uel fuisse qd̄ iā non sit: uel futuꝝ eē qd̄ nōdū sit: coeterni esse nō possūt. Quapropter si d̄s semp dñs fuit: semp hūit creaturā suo dñatui ꝑuientē: ueruntñ non de ipso genitā: ꝫ ab ipo de nihilo factā: nec ei coeternā. Erat qppe añ illā: q̄uis nllo tpe sine illa: non eā spatio transcurrēte: ꝫ manēte ꝑpetuitate p̄cedēs. Sed hoc si rñdero eis q reqrunt quō sp creator semp fuit dñs: si creatura seruiens nō semp fuit: aut quō creatura creata ē: et non potius creatori coeterna ē si semp fuit? Vereor ne facili⁹ iudicer affirmare qd̄ nescio: q̄ docere qd̄ scio. Redeo igr̄ ad id qd̄ creator noster scire nos uoluit: illa uero que uel sapientioribus in hac uita scire pmisit: uel oīno pfectis ī alia uita scienda seruauit: ultra uires meas esse ꝓfiteor. Sed ideo putaui sine affirmatiōe tractāda: ut q hec legunt uideant: a quibus questionum periculis debeāt tēperare: nec ad om̄ia se idoneos arbitrent̄. potiusq; intelligant q̄ sit aplō obtēperādum precipienti salubriter ubi ait. Dico autem per gratiam d̄i que data est mihi oībus qui sūt in uobis: non plus sapere q̄ oportet sape: sed sapere ad temperantiam: unicuiq; sicut deus partitus est mensuram fidei. Si enim pro uiribus suis alatur infans: fiet ut crescēdo plus capiat. Si autē uires sue capacitatis excedat: definet anteq̄m crescat.

Que secula Capitl'm .xvi.

Que preterierint anteq̄m genus instituerentur hūanum: me fateor ignorare. Non tamē dubito nihil omnino creature creatori eē coeternum. Dicit etiam apl's: tempora eterna: nec ea futura: sed quod magis est mirandum preterita. Sic enim ait. In spem uite eterne quā promisit nō mendax deus ante tempora eterna. Manifestauit aūt tempib⁹ suis uerbū suum. Ecce dixit retro q̄ fuerint tempa eterna: que tñ non fuerūt deo coeterna. Siqdem ille ante tempa eterna non solū erat: uerū etiam promisit uitam eternā: quam māifestauit temporibus suis id est cōgruis. Quid aliud q̄ uerbum suum? Hoc est enī uita eterna. Quomodo autē promisit cū hōibus utiq; ꝓmiserit: qui nondum erant añ tpa eterna: nisi qa in ipius eternitate: atq; ī ipso eius uerbo eidem coeterno iam predestinatōe fixū erat: quod suo tempe futurum erat?

Capl'm .xvii.

Illud quoq; nō dubito: anteq̄ p̄m⁹ hō creatus eēt nunq̄ q̄q̄ hoīem fuisse: nec eūdem ip̄m nescio qbus circuitib⁹ nescio quotiens reuolutū: nec aliū aliquē natura similem: neq; ab hac fide me ph̄oꝝ argumenta deterrēt: quoꝝ acutissimum illud putat̄ qd̄ dicūt: nulla infinita ulla sciētia posse cōprehendi. Ac p hoc deus inquunt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

rerum quas fecit omnium finitarum oēs finitas apud se rōnes habet. bonitas aūt eius nunq̄m uacua fuisse credenda est: ne sit tēpalis eius opatio: cuius retro fuerit eterna cessatio: quasi pęnituerit eū p̄oris sine initio uacatoīs: ac propterea sit opis aggressus initium. Et ideo necesse est inquunt eadem semper repeti: eadēq; semper repetēda transcurrere: uel manēte mūdo mutabiliter: qui licet nunq̄m nō fuerit & sine initio temporis tamen factus est: uel eius quoq; ortu & occasu semp illis circuitibus repetito semperq; repetēdo: ne uidelicet si aliquando primum dei opera cępta dicūtur domini: p̄orem suam sine initio uacationem tanquā inertem ac desidiosam: & ideo sibi displicentem damnasse quodammodo atq; ob hoc mutasse credat̄. Si autem semper quidem temporalia sed alia atq; alia perhibetur operatus: ac sic aliquando etiam ad hominem faciēdum quem nunq̄m antea fecerat peruenisse: nō scientia qua putant nō posse quęcunq; infinita comprehendi: sed quasi ad horam sicut ueniebat in mentem fortuita quadā inconstantia uideatur fecisse quę fecit. Porro si illi circuitus admictantur inquunt: quibus uel manente mundo uel ipso quoq; reuolubiles ortus suos & occasus eisdem circuitibus inserente: eadem temporalia repetuntur: nec ignauum otium pręsertim tam longe sine initio diuturnitatis d̄o tribuitur: nec improuida temeritas operum suorum. Quoniam si non eadem repetantur: non possunt infinita diuersitate uariata ulla eius scientia uel pręscientia comprehēdi. Has argumentatōnes quibus impii nostram simplicem pietatem: ut cum illis in circuitu ambulemus de uia recta conantur auertere: si ratio refutare non posset: fides irridere deberet. Huc accedit q̄ in adiutorio domini dei nr̄i hos circulos uolubiles quos opinio cōfingit: ratio māifesta cōfringit.

Hinc. n. maxime isti erant: ut in circuitu falso ambulare q̄m uero & recto itinere malint: q̄ mentem diuinam omnino immutabilem cuiuslibet infinitatis capacē: & innumera omnia sine cogitationis alternatōne numerantem: de sua humana mutabili angustaq; metiuntur. Et fit illis quod ait apostolus. Comparantes enim semetipsos sibimetipsis non intelligunt. Nam quia illis quidquid noui faciēdum uenit in mentem nouo consilio fatiunt. mutabiles quippe mentes gerunt: profecto non deū quem cogitare nō possunt: sed semetip̄os pro illo cogitātes. non illū sed seipsos nec illi sed sibi comparant. Nobis autem fas non est credere aliter affici deum cū uacat: aliter cum opatur: quia nec affici dicēdus est: tanq̄m in eius natura fiat aliquid quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: et mutabile est omne quod aliquid patitur. Non itaq; in eius uacatione cogitetur ignauia: desidia: inertia: sicut nec in eius ope labor: conatus: industria. Nouit q̄escens ager̄: & agens q̄escere. Potest ad opus nouum non nouum sed sempiternum adhibere consilium. nec pęnitēdo quia prius cessauerat: cępit facere quod nō fecerat. Sed et si prius cessauit & posterius operatus est: quod nescio quemadmodum ab homine possit ītelligi: hoc proculdubio q̄d dicitur prius & posterius: in rebus p̄us non existentibus et posterius existentib9 fuit. In illo aūt non alteram pręcedētem altera subsequens mutauit aut abstulit uolūtatem: sed una eademq; sempiterna & īmutabili uoluntate: res quas cōdidit et ut p̄us nō essent egit q̄diu non fuerūt: et ut posterius essent quādo esse cęperūt. hinc eis q̄ talia uidere possūt mirabiliter fortassis ostēdens: q̄ non eis indiguerit s3 eas gratuita bōitate cōdiderit: cū sine ill' ex ęternitate initio carente in nō minore beatitudine p̄mansit. Capl'm. xviii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Illud aūt aliud qđ dicūt: nec đi sciētia
quę infinita sunt posse comprehendi:
restat eis ut dicere audeant: atq; huic se
uoragini ꝓfundę īpietatis īmergāt: ꝙ nō
oēs numeros deꝰ nouerit. Eos qppe infi-
nitos eē certissimū est. qm̄ ī q̄cūq; numero
finē faciendū putaueris: idem ipe nō dico
uno addito augeri: s; q̄libet sit magnꝰ &
q̄libet ingentē multitudinē continens: in
ipa rōe atq; scientia numeroꝝ: non solum
duplicari uerū etiaꝫ multiplicari pōt. Ita
uero suis qsq; numerꝰ ꝓpetatibꝰ termīat̄:
ut nullus eoꝝ par esse cuiq̄ alteri possit.
Ergo & dispares īter se atq; diuersi sūt:
et singuli quiq; finiti sunt: et omēs īfiniti
sunt. Ita nec numeros ꝓpter infinitatem
nescit om̄ipotēs deus: et si usq; ad q̄dam
summā numeroꝝ sciētia dei peruenit: &
cęteros ignorat: qs hoc uel demētissimus
dixerit? Nec audebūt isti contendere: et
numeros eos dicere ad dei scientiam non
pertinere: apud quos Plato deū magna
auc̄te cōmendat mūdū numeris fabricā-
tem: et apđ nos deo dictū legit̄: om̄ia in
mēsura & numero et pōdere disposuisti.
De quo & ꝓpha dicit. qui ꝓfert numero
scl̄m. Et saluator in euanglio. Capilli inqt
ur̄i oēs numerati sunt. Absit itaq; ut du-
bitemus: ꝙ ei notus non sit oīs numerus:
cuiꝰ intelligētię sicut in psalmo canit̄ non
est numerus. Infinitas itaq; numeri: q̄uis
infinitoꝝ numeroꝝ nll's sit numerꝰ: non
est tñ incōprehensibilis ei cuiꝰ intelligētię
nō est numerꝰ. Quapropter si qdqd scīa
comprehēdit̄ scientis cōprehensiōe finit̄:
ꝓfc̄to et oīs īfinitas quodā ineffabl̄i mō
deo finita ē: qa scīa eiꝰ ipi incōprehēsibl̄is
nō est. Quare si infinitas numeroꝝ sciētię
dei qua cōprehēdit̄ eē nō pōt infinita: qui
tādē nos sumꝰ homūcl̄i: q eiꝰ sciētię limitē
figere pręsumamꝰ: dicentes ꝙ nisi eisdem
circuitibꝰ tēpoꝝ eadē tpalia repetant̄: nō
potest deus cūcta quę fecit uel pręscire ut
faciat: ul' scire cū fecerit. cuius sapīa sim-
pliciter multiplex: et uniformiter multi-
formis: tam incōprehēsibl̄i cōprohēsione
oīa incōprehēsibilia cōprehēdit: ut quę-
cūq; noua & dissil̄ia conseq̄ntia p̄cedētibꝰ:
si sp facere uellet: inordinata & īprouisa
hēre nō posset: nec ea pręuideret ex p̄mo
tēpore: sed ęterna pręsciētia contineret?

Quod utrū ita faciat: Cap. xix.
et cōtinuata sibi cōnexiōe copulēt̄
quę appellant̄ sęcula sęcl̄oꝝ: alia tñ atq;
alia ordinata dissil̄itudine ꝓcurrētia; eis
dūtaxat q ex miseria libant̄ in sua beata
immortalitate sine fine manētibus: an ita
dicant̄ sęcula sęcl̄oꝝ: ut ītelligant̄ sęcula
ī sapīa dei incōcussa stabilitate manētia:
istoꝝ quę cū tpre transeūt tanq̄ efficientia
sęcl̄oꝝ: diffinire nō audeo. Fortassis eniꝫ
possit dici sęculū quę sunt sęcula: ut nihil
aliud dicat̄ scl̄m sęculi q̄ sęcula scl̄oꝝ: sicut
nihil aliud dr̄ cęlū cęli q̄ cęli cęloꝝ. Nam
cęlū deꝰ uocauit firmamentū sup qđ sunt
aquę: et tñ ī psalmo & aquę inqt quę sup
cęlos sūt laudēt nomē dñi. Quid g̊ istoꝝ
duū sit: an pręter hęc duo aliqd aliud de
scl̄is scl̄oꝝ possit ītelligi: ꝓfūdissīa qō est.
Neq; hoc qđ nunc agimus impedit: si in-
discussa interim differat̄: siue aliqd in ea
diffinir̄ ualeamꝰ: siue nos faciat cautiorꝰ
diligentior ipsa tractatio: ne in tanta ob-
scuritate rerū affirmare temere aliquid
audeamus. Nunc. n. cōtra opīonē dispu-
tamus: qua illi circuitꝰ asserunt̄: qbꝰ semp
eadem p īterualla tēpoꝝ necesse eē repeti
existimāt̄. Quęlibet aūt illarū sentēciaꝝ
de sęculis scl̄oꝝ uera sit: ad hos circuitus
nihil ptinet. qm̄ siue sęcula scl̄oꝝ sint: non
eadē repetita s; alterū ex altero cōnexiōe
ordīatissīa ꝓcurrētia: lib̄atoꝝ beatitudīe
sine ullo recursu miseriarū certissīa pma-
nente: siue sęcula scl̄oꝝ ęterna sint tpaliuꝫ
tanq̄ dñantia subditoꝝ: circuitꝰ illi eadeꝫ
reuoluētes locū nō hn̄t: q̊s maxīe refellit
ęterna uita scōꝝ. Capl̄m. xx.

Quoꝝ enī aures piorū ferant post

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

L

emersam tot tantisq; calamitatibus uitā:
si tamen uita ista dicenda est quę potius
mors est: ita grauis ut mors quę ab hac
liberat mortis huiꝰ amore timeat̄: pꝰtam
magna mala tāq; multa & horrēda: tan-
dem aliqñ ꝑ ueram religionē atq; sapīam
expiata atq; finita: ita ꝑuēire ad cōspc̄tm
dei: atq; ita fieri beatū contēplōne īcorpeę
lucis: ꝑ ꝑticipationē incōmutabilis īmor-
talitatis eius cuiꝰ adipiscendę amore fla-
gramꝰ: ut eā qñq; necesse sit deseri: et eos
q deser̄t ab illa ęternitate: ueritate: fęlici-
tate deiectos: tartareę mortalitati: turpi
stulticię: miseriis execrabilibꝰ implicari.
ubi deꝰ amictat̄: ubi odio ueritas hēat̄:
ubi ꝑ īmūdas neqcias beatitudo quęrat̄:
& hoc idem atq; idem sine ullo fine ꝑoꝝ
et posterioꝝ: certis interuallis & dimen-
siōibꝰ sclōꝝ factū eē & futurū: et hoc ꝓp-
terea ut possint deo circuitibus definitis
euntibꝰ semꝑ atq; redeūtibꝰ: ꝑ nr̄as falsas
beatitudīes et ueras miserias alternatim
qdē s; in reuolutione incessabli sempiter-
nas: nota esse opa sua: qm̄ neq; a faciēdo
qescere nec qescēdo possit quę īfinita sunt
indagare? Quis hęc audiat: qs credat:
quis ferat? Quę si uera essent non solum
tacerent̄ prudentius: uerū etiā ut quomō
ualeo dicā quod uolo: doctius nescirent̄.
Nam si hęc illic in mēoria nō habuerimꝰ:
et ideo beati erimus: cur hic ꝑ eoꝝ sciētiaꝫ
grauat̄ ampliꝰ nr̄a miseria? Si aūt ibi ea
necc̄io scituri sumus: hic saltē nesciamus:
ut hic fęlicior sit expectatō q̄ illic adeptō
summi boni. qñ hic ęterna uita conseq̄da
expectat̄: ibi aūt btā sed non ęterna qñq;
amictēda cognoscit̄. Si aūt dicūt neminē
posse ad illā beatitudinē ꝑuenire: nisi hos
circuitꝰ ubi beatitudo & miseria uicissim
alternāt ī huiꝰ uitę eruditiōe cognouerit:
qūo g̊ fatent̄ q̄nto plus quisq; amauerit
deū: tanto eū faciliꝰ ad beatitudinē ꝑuē-
turū: q ea docēt qbꝰ amor ipe torpescat?
Nam qs non remissius & tepidius amet
eum quē se cogitat necessario deserturuꝫ:
et contra eius ueritatē sapīamq; sensurū:
& hoc cū ad eius plenaꝫ ꝓ sua capacitate
noticiā beatitudinis ꝑfectōe ꝑuenerit: qñ
nec hoīem amicū possit quisq; amar̄ fide-
liter: cui se futurū nouit inimicum? Sed
absit ut uera sint quę nobis minant̄ ueraꝫ
miseriā nunq; finiēdam: s; interpositiōibꝰ
falsę beatitudīs sępe ac sine fine rūpēdā.
Quid.n. illa beatitudīe falsius atq; falla-
cius: ubi nos futuros miseros aut ī tāta
ueritatis luce nesciamꝰ: aut in summa fę-
licitatis arce timeamus? Si.n. futurā ibi
calāitatem ignoraturi sumus: ꝑitior ē hic
nr̄a miseria ubi futurā beatitudīeꝫ noui-
mus. Si aūt nos illic clades imminēs non
latebit: beatius tꝑa trāsigit aīma misera
qbus transactis ad beatitudīeꝫ subleuet̄:
q̄ beata qbus transactis in miseriā reuol-
uat̄. Atq; ita spes nr̄ę īfęlicitatis ē fęlix:
et fęlicitatis infęlix. Vnde fit: ut quia hic
mala pręsentia patimur ubi metuimꝰ im-
minētia: uerius semꝑ miseri q̄ beati aliqñ
eē possimꝰ. Sed qm̄ hęc falsa sunt clamāte
pietate cōuincēte ueritate: illa eniꝫ nobis
ueraciter ꝓmictit̄ uera fęlicitas: cuiꝰ erit
semꝑ retinēda & nulla infęlicitate rum-
penda certa securitas: uiā rcām sequētes
quę nobis ē xp̄s: eo duce ac saluatore: a
uano & inepto impioꝝ circuitu iter fidei
mētēq; auertamꝰ. Si.n. de istis circuitibꝰ
et sine cessatiōe alternātibus itionibus &
reditiōibꝰ aīarū: Porphirius platonicus
suoꝝ opīonem sequi noluit: siue ipius rei
uāitate ꝑmotus: siue iam tꝑa x̄ana reue-
ritus: et qđ in libro decimo cōmemorauī
dicere maluit: aīam ꝓpter cognoscenda
mala traditā mūdo: ut ab eis libata atq;
purgata cū ad pr̄eꝫ redierit nihil ulteriꝰ
tale paciat̄: q̄to magis nos istā inimicam
x̄anę fidei flitatem detestari ac deuitare
debemus? His autē circuitibꝰ euacuatis
atq; frustratis: nulla necessitas nos com-
pellet ideo putare non habere iniciū tꝑis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ex quo cęperit esse genus hūanum: quia nescio ꝑ quos circuit⁹ nihil sit ī reb⁹ noui: qđ non & antea certis interuallis tēpoꝝ fuerit: et postea sit futurū. Si enī liberat̄ aīa non reditura ad miserias: sicut nunq̄ antea liberata est: fit ī illa aliqd qđ antea nūq̄ factū est: et hoc qdez ualde magnū: id est quę nunq̄ ei desinat ęterna fęlicitas. Si aūt ī natura īmortali fit tāta nouitas: nllo repetita nullo repetēda circuitu: cur in reb⁹ mortalib⁹ fieri nō posse cōtendit̄? Si dicūt non fieri in aīa beatitudīs nouitatē: qm̄ ad eā reuertit̄ in qua semp fuit: ipa certe liberatio noua fit: cū de miseria liberat̄ in q̄ nunq̄ fuit: et ipa miserię nouitas in ea facta est: quę nunq̄ fuit. Hęc aūt nouitas si non in reb⁹ quę diuīa ꝓuidētia gubernant̄: ordīe sz casu poti⁹ uēit: ubi sunt illi determīati dimensiqz circuit⁹ in qbus nulla noua fiunt: sed repetūtur eadem quę fuerūt? Si aūt et hęc nouitas ab ordīatiōe diuīę ꝓuidentię nō excludr̄: siue elata sit aīa siue lapsa sit: possunt fieri noua quę neqz ātea fcta sint: nec tn̄ a rerū ordine aliena sint. Et si potuit aīa ꝑ īprudentiā facere sibi nouā miseriā quę nō eēt īprouisa diuīę ꝓuidentię: ut hāc quoqz in rerū ordinē includeret: et ab hac eam nō improuide libaret: qua tandē temeritate hūanę uāitatis audem⁹ negar̄ diuītatem facere posse res nō sibi sz mūdo nouas: q̄s neqz antea fecerit nec unq̄ habuerit īprouisas? Si aūt dicūt libatas qdez aīas ad miseriā nō reuersuras: sz cū hoc fit ī reb⁹ nihil noui fieri: qm̄ sp alię atqz alię libatę sūt et libāt̄ & libabūt̄: hoc certe cōcedūt si ita est nouas aīas fieri: qbus fit & noua miseria & noua libatio. Nam si antiquas eas dicūt eē & retrorsuz sempiternas: et ex qb⁹ quotidie noui fiāt hoīes: de quoꝝ corpibus si sapiēter uixerint ita liberent̄ ut nūq̄ ad miserias reuoluant̄: cōseq̄ter dicturi sunt infinitas. Quātuslibet nanqz finit⁹ numerus fuissz aīaꝝ: īfinitis retro sęculis sufficere non ualeret: ut ex illo sp hoīes fierent quoꝝ essent aīę ab ista semp mortalitate libandę: nūq̄ ad eā deinceps rediturę. Nec ullo mō explicabūt: qūo in rebus quas đo notas eē eo qꝫ sint infinitę nō uolūt: infinit⁹ sit numer⁹ aīaruz. Quapꝓpter qm̄ circuit⁹ illi iā explosi sunt: qb⁹ ad easdē miserias necessario putabat̄ aīa reditura: qd restat cōueniētius pietati q̄ creder̄ nō esse īpossibile đo: et ea quę nūq̄ fecerit noua facere: et īeffabili pręsciētia uolūtatē mutabilem non hr̄e? Porro aūt utrū aīaꝝ liberatarū nec ulteri⁹ ad miserias rediturarū: numer⁹ possit sp augeri: ipi uiderint q de rerū nouitate cohibēda tam subtiliter disputāt. nos ů rōcinatiōez nr̄am ex utroqz latere termīam⁹. Si eniz pōt: qd causę est ut neget̄ creari potuisse qđ nunq̄ antea creatū esset: si liberataruz aīaꝝ numer⁹ q nunq̄ antea fuit non soluz fact⁹ est semel: sed fieri nunq̄ desinet? Si aūt oportet ut certus sit libatarū aliquis numerus aīmaꝝ quę ad miseriam nunq̄ redeant: neqz iste numer⁹ ulteri⁹ augeat̄: etiam ipe sine dubio qcūqz erit ante utiqz nunq̄ fuit: qui profecto crescere et ad suę q̄titatis terminū ꝑuēire sine aliq̄ nō possz inicio. Quod iniciū qm̄ antea nunq̄ fuit: hoc g̊ ut esset: creatus est homo ante quē nullus fuit.

Capl'm. xxi.

HAc igit̄ qōne difficilima: propter ęternitatē dei noua creātis sine nouitate aliq̄ uoluntatis q̄tū potuimus explicata: non ē arduū uidere multo fuisse melius qđ factū est: ut ex uno hoīe quem ꝑmū condidit multiplicaret gen⁹ hūanū: q̄ si id īchoasset a plurib⁹. Nā cū aīantes alias solitarias & quodāmō soliuagas id ē quę solitudinem magis appetant: sicuti sunt aq'ę: milui: leones: lupi: et quęcūqz alia ita sunt: alias ů greges instituerit: quę congregatę atqz in gregibus malint uiuere: ut sunt colūbę: sturni: cerui: damulę: et cętera huiusmōi: utrūqz tn̄ genus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non ex singulis ꝓpagauit: sꝫ plura simul iussit existere. Hoīem ū cui⁹ naturā q̄dā-mō mediā inter āglos bestiasq; cōdebat: ut si creatori suo tanq̄ uero dño subditus pręceptū ei⁹ pia obedientia custodiret: in consortium trāsiret angelicū: sine morte media btām īmortalitatez sñ ullo termīo consecut⁹. Si aūt dñm deū suū liba uolū-tate supbe ac inobediēter usus offēderet: morti addict⁹ bestialiter uiueret libidīs seruus: ęternoq; p⁹ mortē supplicō desti-nat⁹: unū ac singl'm creauit: nō utiq; solū sine hūna societate deserendū: sꝫ ut eo mō uehementi⁹ ei cōmēdaret̄ ipius societatis unitas uincl'mq; concordię: si nō tm̄ inter se naturę silitudīe: uerū etiā cognationis affectu hoīes nectere nt̄: qñ nec ipaꝫ q̄dez fēmam copulandā uiro sicut ipm̄ creare illi placuit sꝫ ex ipo: ut omne ex hoīe uno diffūderet̄ gen⁹ hūanum. Cap. xxii.

NEc ignorabat ds hoīem peccaturꝝ: & morti iam obnoxiū morituros ꝓpagaturū: eoq; ꝓgressuros pcti īmāitate mortales: ut tuti⁹ atq; pacaci⁹ inter se rō-nalis uoluntatis exptes bestię sui generis uiuerēt: q̄rū ex aquis & terris plurimuꝫ pullulauit exordiū: q̄ hoīes quorū gen⁹ ex uno ē ad cōmēdandā concordiā ꝓpa-gatū. Neq; .n. unq̄ inter se leones aut īter se dracoēs: q̄lia hoīes bella inter se gesse-rūt. Sed p̄uidebat etiā de⁹ gr̄a sua ppl'm pioꝝ in adoptionē uocandum: remissisq; pctis iustificatū spū scō sanctis āgelis in ęterna pace sociandum: nouissīa inimica morte destructa: cui ppl'o esset huius rei cōsideracō ꝓfutura: q̄ ex uno hoīe ds ad cōmendandū hōibus q̄ ei grata sit etiā in pl'ibus unitas: gen⁹ instituisset hūanum.

FEcit g̊ de⁹ hoīem ad Ca. xxiii. imaginē & silitudinē suā. Talem q̄ppe illi aīam creauit: qua per rōem atq; intelligētiā om̄ib⁹ eēt pręstātior aīalibus terrestrib⁹ et natatilib⁹ et uolatilibus: quę mētē hui⁹ mōi nō hr̄ent. Et cū uirū tereno formassꝫ ex puluere: eiq; aīmam qualem dixi: siue quā iā fecerat sufflādo īdidissꝫ: siue poti⁹ sufflando fecisset: eūq; flatū quē sufflando fecit: nā q̄d est aliud sufflare q̄ flatū facere: aīam hoīs eē uoluisset: etiaꝫ cōiugem illi ī adiutoriū generādi: ex ei⁹ latere osse detracto fecit ut ds. Neq; eniꝫ hęc carnali cōsuetudīe cogitāda sunt: ut uidere solem⁹ opifices ex materia q̄cunq; terrena corpalib⁹ mēbris: q̄d artis īdus-tria potuerūt fabricātes. Man⁹ dei potē-tia dei est: q̄ etiā uisibilia inuisibilr̄ opat̄. Sed hęc fabl'osa poti⁹ q̄ uera eē arbitrant̄: qui ūtutē & sapīam dei qua nouit et pōt etiā sine semīb⁹ ipa certa facer̄ semina: ex his usitatis & q̄tidianis meciūt̄ opibus: ea ū quę p̄mit⁹ instituta sūt qm̄ nō nouer̄t infideliter cogitāt: q̄i non hęc ipa quę no-uerūt de hūanis cōceptib⁹ atq; ptubus: si etiā in exptis narrarētur incredibiliora uiderētur, q̄uis & ea ipsa plęriq; magis naturę corpalibus causis q̄ opibus diuīę mentis assignent. Capl'm. xxiiii.

SEd cū his nullū nob est ī his libris negociū: q̄ diuinā mentē facere ul' curare ista non credūt. Illi aūt q̄ Platoni suo credūt: nō ab illo summo ꝺo q̄ fabri-catus ē mūdum: sꝫ ab aliis mīorib⁹ quos q̄dem ipe creauerit pmissu siue iussu eius aīalia fcta eē cūcta mortalia: in q̄bus hō pręcipuū diisq; ipis cognitū teneret locū: si supstitōe careāt qua quęrūt unde iuste uideant̄ sacra & sacrificia facere q̄i cōdi-torib⁹ suis: facile carebūt etiā hui⁹ opīa-tioīs errore. Neq; enī fas est: ulli⁹ naturę q̄libet mīme mortalisq; creatorē suū nisi deū creder̄ ac dicer̄: et añq̄ possit ītelligi. Angeli aūt quos illi ꝺos libēti⁹ appellāt: etiā si adhibēt uel iussi uel pmissi opationē suā rebus quę gignunt̄ in mūdo: tam nō eos dicim⁹ creator̄s aīaliū: q̄ nec agricolas frugū atq; arboꝝ. Capl'm. xxv.

CVm eniꝫ alia sit spēs quę adhibet̄ extrīsec⁹ cuicūq; materię corpali:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sicut opant̃ hoĩes figuli & fabri: atq; id genus opifices q̃ etiã pingũt et effingunt formas similes corpib⁹ aĩaliũ: alia ũ quę intrinsecus efficiẽtes cãs hẽt de secreto et occulto naturę uiuentis atq; intelligentis arbitrio: quę non solũ naturales corpoꝝ spẽs: uerũ etiã ipas aĩantiũ aĩas dum nõ sint facit: supradicta illa spẽs artificibus q̃busq; tribuat̃: hęc aũt altera nõ nisi uni artifici creatori & cõditori deo: q̃ mũdũ ip̃m et anglos sine ullo mũdo et sine ullis angelis fecit. Ab illa.n. ui diuĩa quę oĩm rerũ diuisiua & ut ita dicã effectiua est: quę fieri nescit s3 facere: a q̃ accepit speciẽ cũ mũdus fieret & rotũditas cęli et rotũditas solis: eadẽ ui diuĩa et effectiua quę fieri nescit s3 facere: accepit spẽ3 rotũditas oculi & rotunditas pomi: et cęterę figurę naturales q̃s uidem⁹ in reb⁹ q̃busq; nascẽtibus: nõ extrinsecus adhiberi s3 intima creatoris potẽtia q̃ dixit: cęlũ & terram ego impleo: et cui⁹ sapĩa est quę actingit a fine usq; ad finẽ fortiter: et dispõit oĩa suauiter. Proinde facti p̃mitus angeli si hui⁹ mõi ministeriũ prębuerunt creatori cętera faciẽti: nescio. nec tribuer̃ ill' audeo q̃d forte nõ possunt: nec debeo derogare q̃d possũt. Creationẽ tñ conditionẽq; oĩm naturaꝝ: qua fit ut oĩo naturę sint eis q̃q; fauẽtib⁹ nõ faciẽtibus: illi deo tribuo cui se etiã ipsi debere q̃ sunt cũ gr̃aꝝ actione nouerũt. Non solũ ḡ agricolas nõ dicim⁹ fructuũ quorũq; creatores: cũ legamus neq; q̃ plantat ẽ aliq̃d neq; q̃ rigat: s3 qui incremẽtũ dat deus: s3 ne ip̃am q̃dẽ terrã q̃uis mr̃ oĩm fęcũda uideat̃: quę germĩbus erũpentia ꝓmouet & fixa radicibus cõtinet: cũ ibidẽ legam⁹ d̃s illi dat corp⁹ q̃uo uoluerit: et unicuiq; seminũ ꝓpriu3 corp⁹. Ita nec fęĩam sui puerpii creatricẽ appellare debemus: s3 poti⁹ illũ q̃ cuida3 suo famlo dixit: p̃usq̃ te formarẽ ĩ utero noui te. Et quãuis aĩma sic uel sic affecta pręgnãtis ualeat aliq̃bus uelut induere qualitatibus fętũ: sicut de uirgis uariatis fecit Iacob ut pecora colore uario gignerent̃: natura tñ illa quę gignit̃ tam ip̃a nõ fecit q̃ nec ip̃a se fecit. Quęlibet igit̃ corpales uel seminales causę gignẽdis rebus adhibeant̃: siue opationibus anglõꝝ aut hoĩm aut quorũcũq; aĩalium: siue mariũ fęĩarũq; mixtiõib⁹: quęlibet etiã desideria mot⁹ ue aĩę mr̃is ualeant aliq̃d liniamẽtoꝝ aut coloꝝ aspergere teneris mollibusq; cõceptibus: ipsas oĩo naturas quę sic uel sic in suo genere afficiant̃: nõ facit nisi summ⁹ d̃s: cui⁹ occulta potentia cũcta penetrans incõmutabli pręsentia facit eẽ quidq̃d aliq̃ mõ est: in q̃ntũcunq; est: q̃a n̄ faciẽte illo ut tale uel tale eẽt: prorsus esse nõ posset. Quapropter si ĩ illa specie quã forinsec⁹ corpalib⁹ artifices reb⁹ ĩponũt: urbem romã & urbem alexandriã: non fabros et architectos s3 reges quoꝝ uoluntate consilio & impio fabricatę sunt. illã Romulũ illã Alexandrũ hũisse dicimus cõditor̃s: q̃to poti⁹ nõ n̄ deũ debem⁹ cõditorem dicere naturarũ: q̃ neq; ex ea materia facit aliq̃d quam ipse nõ fecerit: nec oparios hẽt n̄ quos ipse creauerit: et si potẽtiam suã ut ita dicam fabricatoriã rebus subtrahat: ita nõ erũt sicut ãtea q̃ fierẽt nõ fuerũt? Sed añ dico: ęternitate non tpe. Quis.n. alius creator est tp̃m: n̄ q̃ fecit ea quoꝝ motib⁹ currerẽt tẽpora?

Ita sane Plato mĩores Ca.xxvi.
et a summo deo factos d̃os effectores eẽ uoluit aĩaliũ cęteroꝝ: ut ĩmortalẽ ptẽ ab ip̃o sumerẽt: ip̃i ũ mortalẽ actexerẽt. Proinde aĩaꝝ nostrarũ eos creatores eẽ noluit s3 corpoꝝ. Vnde q̃m Porphirius ꝓpter aĩę purgationẽ dicit oĩne corpus fugiẽdum: simulq; cũ suo Platone aliisq; platõicis sentit: eos q̃ ĩmoderate ac inhoneste uixerint propter luẽdas pęnas ad corpa redire mortalia: Plato q̃dem etia3 bestiarũ: Porphiri⁹ tm̃mõ ad hoĩm: seq̃t̃ eos ut dicant d̃os istos quos a nob̃ uolũt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quasi pentes & conditores nostros coli: nihil eē aliud q̄ fabros cōpedum carcerū ue nr̄oꝝ: nec institutores sed inclusores alligatoresq; nr̄os ergastulis erūpnosis et grauissimis uinculis. Aut ergo desināt platōici pęnas aīmaꝝ ex istis corporib9 cōminari: aut eos nobis deos colēdos nō prędicent: quorū in nobis opationem ut q̄tum possumus fugiamus & euadamus hortant̄. cū tñ sit utrūq; falsissimū. Nam neq; ita luunt pęnas aīę cū ad istā uitam pęnalē denuo reuoluunt̄: et oīm uiuētiuꝫ siue in cęlo siue in terra nll's est conditor: nisi a quo facta sunt cęlū & terra. Nam si nulla cā est uiuēdi ī hoc corpe nisi ꝓpter pendēda supplicia: qūo dicit idem Plato aliter mūdū fieri nō potuisse pulcerrimū atq; optimū: nisi oīm aīaliū id est īmortaliū & mortaliū generib9 impleret̄? Si aūt nr̄a institutio qua ul' mortales cōditi sum9 diuinū mun9 est: quō pęna ē ad ista corpa id ē ad diuina beneficia remeare? Et si deus quod assidue Plato cōmēorat: sicut uniuersi mūdi ita oīm aīalium spēs ęterna intelligētia cōtinebat: quō non ipe cūcta condebat? An aliquoꝝ eē artifex nollet: quoꝝ efficiēdoꝝ artem ineffabilis eius & ineffabilr̄ laudabilis mēs hēret? Merito ḡ uera est religio: quę mūdi uniuersi eū aīaliū quoq; uniuersoꝝ hoc est et aīaꝝ & corpoꝝ conditorem agnoscit & prędicat. In q̄bus terrenis pręcipuus ab illo ad eius imaginē homo ꝓpter eā cām quā dixi: et si qua forte alia maior latet factus ē unus: s; nō relictus solus. Nihil enī est q̄ hoc gen9 tam discordiosum uicio: tā sociale natura. Neq; cōmodius contra uiciū discordię uel cauēdum cū nondum existeret: uel sanādū cū extitisset natura loquęret̄ hūana: q̄ recordationem illius parentis quē ꝓpterea deus creare uoluit unū: de quo multitudo ꝓpagaret̄: ut hac admonicōe etiā in multis concors unitas seruaret̄. Quod ū fęmīa illi ex eius later̄ facta est: etiaꝫ hinc satis significatum ē q̄ cara mariti et uxoris dēat esse cōiunctio. Hęc opa dei ꝓpterea sunt utiq; inusitata: q̄a p̄ma. qui aūt ista nō credūt: nulla fc̄ta ꝓdigia debent credere. Neq;.n. & ipa si usitato naturę curriculo gignerent̄: ꝓdigia dicerent̄. Quid aūt tā sub gub̄nacōe dīn̄ię ꝓuidentię: q̄uis eoꝝ causa lateat q̄ monstra gignunt̄? Ait q̄dā psalm9 sacer. Venite & uidete opa domini: quę posuit prodigia sup terrā. Cur ḡ ex latere uiri fęmina facta sit: et hoc p̄mū quodāmodo ꝓdigiū q̄d prefigurauerit: alio loco q̄tū me d̄s adiuuauerit dicam. Ca.xxvii.

NVnc qm̄ liber iste claudendus est: in hoc p̄mo hoīe q̄ p̄mit9 factus est: nōdum q̄dem s̄m euidentiam: iam tñ s̄m dei pręscientiā: exortas fuisse existimem9 in genere hūano societates tanq̄ ciuitates duas. Ex illo.n. futuri erant homīes: alii malis angelis in supplicio: alii bonis in pręmio sociādi: q̄uis occulto dei iudicio: s; tñ iusto. Cum enī scp̄tū sit: uniuersę uię dn̄i misericordia & ueritas: nec īiusta e9 gracia: nec crudelis potest esse iusticia.

AVRELII AVG. DE CVI^te DEI LIBER XIII

EXpeditis de nostri sęculi exortu: & de inicio generis hūani difficillimis q̄ōnib9: nūc iam de lapsu p̄mi homīs imo primoꝝ hoīum: et de origine ac ꝓpagine mortis hūanę disputationem a nobis institutā: rerū ordo deposcit. Non.n. eo modo quo angelos condiderat deus: ita condidit & hoīes: ut etiā si peccassent mori oīno non possent: sed ita ut perfunctos obedientię munere: sine interuentu mortis angelica īmortalitas & beata ęternitas sequęret̄: īobediētes aūt mors plecteret dānacōne iustissima: quod etiam in libro superiore iam diximus. Capl'm scd̄m.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Sed de ipso genere mortis uideo m̄ paulo diligētius disserendū. Quāuis.n.hūana aīma ueraciter immortalis ꝑhibeat̄: habet tñ quādam etiā ipa mortē suā. Nam ideo dr̄ īmortalis: qa m̄ quodā q̄ntulocūq; nō desinit uiuere atq; sentire. Corp⁹ aūt ideo est mortale: qm̄ a uita quā hēt deseri pōt: nec ꝑ seip̄m aliq̄ten⁹ uiuit. Mors ḡ aīe fit cū eam deserit deus: sicut corpis cū id deserit aīa. Ergo utriusq; rei id est totius hoīs mors est: cū aīma a deo deserta: deserit corpus. Ita.n. nec ex deo uiuit ipa: nec corp⁹ ex aīa. Hui⁹mōi autē totius hoīs mortē: illa seq̄t̄: quā secūdam mortem diuīoꝝ eloqoꝝ appellat auc̄tas. Hanc saluator significauit ubi ait. Eum timete q hēt ptātem et corpus & aīmam ꝑdere ī gehennā. Quod cū nō antea fiat: q̄ cū aīa corpi sic fuerit copulata ut nulla direpcōe sepent̄: mirū uideri pōt: quomō corpus ea morte dicat̄ occidi: qua nō ab aīa deserit̄: s; aīatū sentiensq; cruciat̄. Nā illa pena ultīa ac sempiterna: de qua suo loco diligētius disserēdum est: rc̄te mors aīe dicit̄ qa non uiuit ex deo: mors autē corpis quo nā mō: cū uiuat ex aīa? Non enī aliter possunt ipsa corpalia que post resurrectionē futura sunt sentire tormēta. An qa uita q̄liscūq; aliqd̄ bonū est: dolor aūt malū: ideo nec uiuere corp⁹ dicēdum est: ī quo aīa nō uiuēdi cā est s; dolendi? Viuit itaq; aīa ex deo cū uiuit bene. non enī pōt bene uiuere n̄ deo opante in se qd̄ bonū est. Viuit aūt corpus ex aīa: cū aīa uiuit in corpe: seu uiuat ipa seu nō uiuat ex deo. Impioꝝ nāq; in corpibus uita: nō aīaꝝ s; corpm uita est: quā possūt eis aīe etiā mortue hoc ē a d̄o deserte: q̄tulacūq; ꝓp̄a uita ex qua etiā īmortales sunt non desistente conferre. Verū in damnatione nouissima q̄uis hō sentire non desinat: tñ quia sensus ipe nec uoluptate suauis: nec quiete salubris: s; dolore penalis est: non immerito mors est poti⁹ appellata q̄ uita.

Ideo aūt secūda: qa post illam p̄mam est qua fit coherentiū direptio naturaꝝ: siue dei & aīe: siue aīe et corpis. De p̄ma igit̄ corpis morte dici pōt: ꝙ bonis bona sit: malis mala: scd̄a ū sine dubio sicut nll'oꝝ bonoꝝ est: ita nulli bona. Capl'm.iii.

Non autem dissimulanda nascitur questio. utrū reuera mors q̄ sepāt̄ aīa & corp⁹ bonis sit bona. Quia si ita ē: quom̄ poterit obtinere ꝙ etiā ipa sit pena pc̄ti? Hanc.n. p̄mi hoīes nisi peccauissēt: ꝑpessi utiq; nō fuissēt. Quo ḡ pacto bona esse possit bonis: que accidere non posset n̄ malis? Sed rursus si nō nisi malis possz accidere: non deberet bonis bona esse sed nulla. Cur enī eēt ulla pena: in qbus non eēnt ulla puniēda? Quapropter fatendū est: p̄mos qdem hoīes ita fuisse īstitutos: ut si nō peccauissēt nll'm mortis expirent̄ genus: s; eosdem p̄mos pc̄tores ita fuisse multatos: ut etiā qdquid eoꝝ stirpe esset exortū: eadem pena tenere t̄ obnoxium.

Non enī aliud ex eis Capl'm.iiii.
q̄ quod ipi fuerant nasceretur. Pro magnitudine qppe culpe illius: naturam dānatio mutauit ī peius. ut qd̄ penaliter precessit in peccātibus hōibus p̄mis: etiā naturaliter sequeret̄ in nascentib⁹ ceteris. Neq; enī homo ita ex hoīe: sicut homo ex puluer̄. Puluis nāq; hōi faciēdo materies fuit: hō aūt hōi gignēdo parēs. Proinde quod est terra: non hoc est caro: q̄uis ex terra facta sit caro. Quod est aūt parens homo: hoc est & ꝓles homo. In p̄mo igit̄ hoīe per femīnā in ꝓgeniem transiturum uniuersum genus hūanū fuit: quādo illa cōiugum copula diuinam sentenciam sue dānatioīs excepit. Et qd̄ hō factus est nō cū crearet̄: s; cū peccaret ut punire t̄: hoc genuit: q̄tū quidem actinet ad peccati & mortis originem. Non enī ad infantilem hebetudinē & infirmitatē aīmi et corpis quā uidemus in puulis: peccato uel pena ille redactus est: que deus uoluit eē tanq̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

primordia catulorum: quorum parentes in bestialem uitam mortemque deiecerat. sicut scriptum est. Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus: et similis factus est illis. Nisi quod infantes infirmiores etiam cernimus in usu motuque membrorum: et sensu appetendi atque uitandi: quam sunt aliorum tenerrimi fetus animalium. tanquam se tanto actollat excellentius supra cetera animantia uis humana: quanto magis impetum suum uelut sagicta cum arcus extenditur retrorsum reducta distulerit. Non ergo ad ista infantilia rudimenta presumptione illicita & damnatione iusta prolapsus uel impulsus est primus homo: sed hactenus in eo natura humana uiciata atque mutata est: ut repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiscendi. et ob id obstringeretur necessitate moriendi. atque ita id quod uicio penaque factus est: id est obnoxios peccato mortique generaret. A quo peccati uinculo si per mediatoris xpi gratiam soluuntur infantes: hanc solam mortem perpeti possunt que animam seiungit a corpore: in secundam uero illam sine fine penalem: liberati a peccati obligatione non transeunt. Si quem uero mouet cur uel ipsam paciantur: si & ipsa peccati pena est: quorum per gratiam reatus aboletur: iam ista questio in alio nostro opere quod scripsimus de babtismo paruulorum: tractata et absoluta est. Vbi dictum est: ad hoc relinqui anime expimentum separationis a corpore: quamuis ablato iam criminis nexu: quoniam si regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporis: ipsa fides eneruaretur: que tunc est fides: quando expectatur in spe: quod in re nondum uidetur. Fidei autem robor atque certamine: in maioribus dumtaxat etatibus etiam mortis fuerat superandus timor: quod in sanctis martiribus maxime eminuit: cuius profecto certamis esset nulla uictoria nulla gloria: quia nec ipsum omnino posset esse certamen: si post lauacrum regenerationis iam sancti non possent mortem perpeti corporalem. Cum paruulis autem baptisandis quis non ad xpi gratiam propterea potius curreret: ne a corpore soluerentur? Atque ita non inuisibili premio probaretur fides: sed iam nec fides esset: confestim sui operis querendo & sumendo mercedem. Nunc uero maiore & mirabiliore gracia saluatoris: in usus iustitie peccati pena conuersa est. Tunc enim dictum est homini morieris si peccaueris: nunc dicitur martiri morere ne pecces. Tunc dictum est si mandatum transgressi fueritis morte moriemini: nunc dicitur si mortem recusaueritis mandatum transgrediemini. Quod tunc metuendum fuerat ut non peccaretur: nunc suscipiendum est ne peccetur. Sic per ineffabilem dei miam: et ipsa pena uiciorum transit in arma uirtutis: et fit iusti meritum etiam supplicium peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando: nunc impletur iustitia moriendo. Verum hoc in sanctis martiribus: quibus alterutrum a persecutore proponitur: ut aut deserant fidem aut sufferant mortem. Iusti.n. malunt credendo perpeti: quod sunt primi iniqui non credendo perpessi. Nisi.n. peccassent illi non morerentur: peccabunt autem isti nisi moriantur. Mortui sunt ergo illi quia peccauerunt: non peccant isti quia moriuntur. Factum est per illorum culpam ut ueniretur in penam: fit per istorum penam ne ueniatur in culpam. non quia mors bonum aliquod facta est que antea malum fuit: sed tantam deus fidei prestitit graciam: ut mors quam uite constat esse contrariam: instrumentum fieret per quod transiretur in uitam.

Apostolus.n. cum uellet Capl'm.v. ostenderet: quantum peccatum gratia non subueniente ad nocendum ualeret: etiam ipsam legem qua prohibetur peccatum: non dubitauit dicere uirtutem esse peccati. Aculeus inquit mortis est peccatum: uirtus aut peccati lex. uerissime omnino. Auget enim prohibitio desiderium operis illiciti: quando iustitia non sic diligitur: ut peccandi cupiditas eius dilectione uincatur. Vt autem diligatur & delectet uera uistitia: non nisi diuina subuenit gratia. Sed ne propterea lex putaretur malum: quoniam uirtus est dicta peccati: ideo ipse alio loco uersans huiusmodi questionem ita inquit. Lex quidem sancta: et mandatum iustum et sanctum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et bonum. Quod ergo bonum inqt: mihi factū est mors? Absit. sz pctm ut appeat pctm: p bonū m̄ opatū est mortem: ut fiat supra modū peccans peccatū p mandatū. Supra modū dixit. qa etiā preuaricatio addit̄: cū peccandi aucta libidīe etiā lex ipsa contēpnit̄. Cur hoc cōmemorandum putauerimus? Quia scilz sicut lex non est malū qñ auget peccantiū concupīam: ita nec mors bonū est quādo auget paciētiū gloriam. cū uel illa ꝓ iniqtate deserit̄ & efficit preuaricatores: uel ista ꝓ ueritate suscipit̄ et efficit martires. Ac per hoc lex qdem bona est: qa ꝓhibitio est pcti: mors aūt mala: qa stipēdium ē pcti. Sed q̄ad modū iniusti male utunt̄ nō tantū malis uerū etiā bonis: ita iusti bene nō tm̄ boīs sed etiaz malis. Hinc fit: ut & mali male lege utant̄ q̄uis sit lex bonū: et boni bene moriant̄ q̄uis sit mors malū. Ca. vi.

QVapropter qd̄ actinet ad corpis mortē id est separationē aīe a corpe: cū eam paciunt̄ q morientes appellant̄: nulli bona est. habet enī asperū sensum et cōtra naturā: uis ipa qua utrūqz diuellit̄ qd̄ fuerat in uiuente coniunctū atqz consertum: q̄mdiu morat̄: donec oīs adimat̄ sensus q ex ipo inerat aīme carnisqz complexu. quā totam molestiā nōnunq̄ unus ictus corpis uel aīe raptus intercipit: nec eam sentiri preuēiente celeritate pmictit. Quidqd tñ illud est in moriētibus: quod cū graui sensu adimit sensum: pie fidelr̄qz tollerando auget meritum pacientie: non aufert uocabl'm pene. Ita cū ex hoīs p̄mi perpetuata ꝓpagine ꝓculdubio sit mors pena nascentis: tñ si pro iustitia pietateqz pendat̄ fit gl'ia renascentis. et cū sit mors pcti retributio: aliquādo impetrat ut nil retribuat̄ peccato. Capl'm. vii.

IAm qcūqz etiā non pcepto regenerationis lauacro pro xp̄i confessiōe moriunt̄: tantū eis ualet ad dimictenda peccata: q̄tum si abluerentur sacro fonte baptismatis. Qui enī dixit si qs nō renat⁹ fuerit ex aqua & spū scō non intrabit in regnū celoꝝ: alia sententia istos fecit exceptos ubi non min⁹ generaliter ait: q me confessus fuerit coram hōibus: cōfitebor et ego eū coram patre meo q in celis est. Et alio loco. Qui pdiderit aīaz suā ꝓpter me: inueniet eam. Hinc est qd̄ scriptū est. Preciosa in conspctu dñi mors scōꝝ eius. Quid enī preciosius q̄ mors: p quā fit ut etiam delicta omīa dimictant̄: et merita cumulatius augeant̄? Neqz. n. tanti sunt meriti: q cū mortem differre non possent baptisati sunt: deletisqz omnibus pctis ex hac uita emigrarūt. q̄nti sunt hi q mortem differre cū possent ideo nō distulerūt: qa maluerūt xp̄m confitēdo finire hāc uitā: q̄ eū negando ad eius baptismū puenire. Quod utiqz si fecissent: etiā hoc eis in illo lauacro dimicteretur: ꝙ timore mortis negauerant xp̄m: in quo lauacro etiā ill' facin⁹ tam īmane dimissū est: q occiderāt xp̄m: sed qñ in abūdantia gr̄e spūs illius q ubi uult spirat: tm̄ xp̄m amare possent: ut eū in tanto uite discrimīe sub tanta spe uenie negar̄ nō possent. Mors ḡ preciosa scōꝝ: quibus cū tanta gr̄a est premissa & prerogata mors xp̄i: ut ad eū acqrendū suā non cunctarent̄ īpendere aīam: ī eos usus redactū esse monstrauit qd̄ ad penā peccantis antea fuerat constitutū: ut inde iustitie fructus uberior nasceret̄. Mors ḡ non ideo bonū uideri debet: qa in tantaz hūilitatē non ui sua sz diuīa opitulatione conuersa est: ut que tūc metuēda ꝓposita est ne pctm cōmicteret̄: nunc suscipienda ꝓponit̄ ut pctm non cōmictat̄: cōmissūqz deleat̄: magneqz uictorie debita iustitie palma reddatur. Capl'm. viii.

SI enī diligentius considerem⁹: etiā cū quisqz pro ueritate fideliter & laudabilr̄ morit̄: mors cauet̄. Ideo qppe aliquid eius suscipit̄ ne tota contingat: et secūda insup que nunq̄ finiatur accedat.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Suscipitur. n. aīę a corpe sepatio: ne deo ab aīa sepato etiā ipa separet̃ a corpe: ac sic toti9 hoīs p̄ma morte completa secūda excipiatur sempiterna. Quocirca mors qdem ut dixi cū eam moriētes paciunt̃: cūq; in eis ut moriant̃ facit: nemini bona est: sed laudabilr̃ tollerat̃ pro tenendo ul' adipiscendo bono. Cum uero in ea sunt q iam mortui nuncupant̃: non absurde dr̃ & malis mala: et bonis bona. In requie enī sunt aīę pioꝝ a corpe sepatę: impioꝝ aūt pęnas luūt: donec istarū ad ęternam uitam: illaꝝ uero ad ęternā mortem quę scd̄a dr̃ corpa reuiuiscant. Cap. ix.

SEd id tēpus quo aīę a corpe sepatę aut in bonis sunt aut ī malis: utrū post mortē poti9 an in morte dicendū est: Si. n. p9 mortē est: iam non ipa mors quę transacta atq; pręterita est: sz postea uita pręsens aīę siue bona seu mala est. Mors aūt tunc eis mala erat: qñ erat: hoc est qñ eā paciebant̃ cū morerent̃: qm̄ grauis & molestus eis inerat sensus: quo malo bene utunt̃ boni. Peracta aūt mors: quo nam mō uel bona ul' mala est: quę iam nō est? Porro si adhuc diligētius actendamus: nec illa mors esse appebit: cui9 grauem ac molestum in morientib9 diximus sensum. Quādiu enī sentiūt adhuc utiq; uiuūt: & si adhuc uiuūt: ante mortem q̄ in morte poti9 esse dicendi sunt: qa illa cum uenerit aufert oēm corpis sensum: q ea ꝓpinq̄nte molestus ē. Ac p hoc quomodo moriētes dicam9 eos q nōdū mortui sunt sz īminēte morte iā extrema & mortifera afflictiōe iactant̃: explicare difficile est. etiā si rc̄te isti appellant̃ morientes: qa cū mors quę iam īminet aduenerit: nō morientes sed mortui nūcupant̃. Nullus ē g̊ moriens n̄ uiuēs: qm̄ cū in tāta est extremitate uitę: in quāta sunt quos agere aīam dicimus: ꝓfecto q nōdum aīa caruit adhuc uiuit. Idem ipe igr̃ sil' & moriens est et uiuens. sz morti accedēs uita decedens: adhuc tñ in uita: qa inest aīa corpi. nōdum aūt in morte: qa nondū abscessit a corpe. Sed si cū abscesserit nec tūc in morte sz p9 mortē potius erit: qñ sit in morte quis dixerit? Nam neq; ullus moriens erit: si moriens et uiuens nullus eē pōt sil'. Quādiu qppe aīa ī corpe est: nō possum9 negar̃ uiuentē. Aut si moriens poti9 dicēdus est: in cuius iam corpe agr̃ ut moriat̃: nec siml' quisq̄ pōt esse uiuens & moriens: qñ sit uiuens nescio. Capitl'm. x.

EX quo enī quisq; in isto corpe morituro esse cęperit: nunq̄ in eo non agit̃ ut mors ueniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tpre uitę hui9: si tñ uita dicenda est: ut ueniat̃ in mortem. Nemo qppe est q nō ei post annū sit q̄ ante annū fuit: et cras q̄m hodie: & hodie q̄ heri: et paulopost q̄ nūc: et nūc q̄ pauloañ morti ꝓpinqor. qm̄ quidqd tpis uiuit̃ de spacō uiuēdi demit̃: et quotidie fit min9 min9q; quod restat: ut oīno nihil sit aliud temp9 uitę hui9: q̄ cursus ad mortez. In quo nēo uel paululum stare uel aliq̄to tardius ire pmictit̃: sed urgent̃ omēs pari motu: nec diuerso īpellunt̃ accessu. Neq; n. cui uita breuior fuit: cęlerius diē duxit q̄ ille cui longior. sed cū ęq̄liter & ęq̄lia momenta rapent̃ ambobus: alter hūit ꝓpius alter remotius: quo nō impari uelocitate ambo currebant. Aliud est autem amplius uię peregisse: aliud tardius ambulasse. Qui g̊ usq; ad mortem ꝓductiora spacia tpis agit: nō lentius pgit sz plus itineris conficit. Porro si ex illo qsq; incipit mori hoc est eē in morte: ex quo in illo agi cęperit ipa mors id ē uitę detractio: qa cū detrahendo finita fuerit post mortem iam erit non in morte: profecto ex quo eē incipit in hoc corpe: ī morte est. Quid enīz aliud diebus horis momētisq; singulis agitur: donec ea consumata mors quę agebatur impleat̃: et īcipiat iam tpus eē p9 mortē: quod cū uita detraheretur erat ī morte?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nunq̃ igitur in uita homo est: ex quo est in isto corpe moriente potius q̃ uiuente: si et in uita & in morte sil' non põt eẽ. An potiꝰ et in uita & ĩ morte siml' est: in uita scilicet in qua uiuit donec tota detrahat̃: in morte autẽ quia iam moritur cui uita detrahit̃? Si enĩ non est in uita: qd est qd̃ detrahit̃: donec eiꝰ fiat pfcta cõsumptio?

Si aũt non est in morte: Ca.xi. qd est uitę ipa detractio? Non enĩ frustra cũ uita fuerit corpi tota detracta: post mortem iam dr̃: nisi qa mors erat cũ detraheret̃. Nam si ea detracta nõ est hõ in morte sz post mortem: quãdo nisi cum detrahit̃ erit in morte? Si autẽ absurdũ est: ut hoĩem anteq̃ ad mortẽ pueniat iã esse dicamus in morte: cui enĩ ꝓpinquat pagendo uitę suę tẽpora: si iam in illa est: maxime qa nimis est insolens ut simul et uiuens eẽ dicat̃ & moriens: cũ uigilãs et dormiens sil' esse non possit: quęrendũ est quando erit moriens. Et enĩ anteq̃ mors ueniat non est moriens sz uiuens: cũ uero mors uenerit mortuus erit non moriens. Illud ergo est adhuc ante mortẽ: hoc iaz post mortem. Quãdo g̃ in morte? Tunc enĩ est moriens: ut q̃admodum tria sunt cũ dicimus ante mortem ĩ morte & post mortem: ita tria singulis singula: uiuens moriẽs mortuusq; reddant̃. Quãdo itaq; sit moriẽs id ẽ in morte: ubi neq; sit uiuẽs quod est ante mortẽ: neq; mortuus quod est post mortem: sz moriẽs id ẽ in morte: difficillime diffinit̃. Quãdiu qppe est aĩa in corpe: maxĩe si etiã sensus adsit: ꝓcul dubio uiuit hõ q constat ex aĩa et corpe: ac p hoc adhuc añ mortẽ nõ in morte esse dicẽdus est. Cum ũ aĩa abscesserit: oẽmq; abstulerit corpis sensum: iam post mortẽ mortuusq; phibet̃. Perit g̃ inter utrunq;: quo moriens uel in morte sit. Quoniam si adhuc uiuit añ mortẽ est: si uiuer̃ destitit iam post mortem est. Nunquã g̃ moriẽs id est in morte eẽ cõprehẽdit̃. Ita etiã in transcursu tempoꝝ quęritur pręsens nec inuenit̃: qa sine ullo spacio ẽ: p qd̃ transit̃ ex futuro in pręteritũ. Nõne g̃ uidendũ est: ne ista ratiõe mors corpalis nulla esse dicat̃? Si enĩ est: quãdo est: quę in nullo et in qua ullus esse nõ põt. quãdo qdem si uiuit̃ adhuc non est: qa hoc ante mortem non ĩ morte? Sed rursus si nulla mors ẽ: ante quid uel post quid est quod dr̃ ante mortẽ siue pꝰ mortem? Nam & hoc inaniter dr̃: si mors nulla est. Atq; utinam in padiso bene uiuẽdo egissemus: ut reuera nulla eẽt mors. Nunc aũt non solum est: uerũ etiã tam molesta ẽ: ut nec ulla explicari locutione possit: nec ulla rõne uitari. Loq̃mur g̃ ꝑm cõsuetudinẽ: non. n. aliter debemus: et dicamꝰ ante mortem ꝑusq̃m mors accedat: sicut scp̃tũ est: ante mortẽ ne laudes hoĩem quenq̃. Dicamus etiã cũ accesserit: post mortẽ illius uel illiꝰ factũ est illd̃ uel illud. Dicamus & de pręsenti tẽpe ut possumus: uelut cũ ita loquimur: moriẽs ille testatꝰ est: et illis atq; ill' illud atq; illud moriens dereliqt: q̃uis hoc nisi uiuens oĩno facere nõ posset: et potiꝰ hoc ante mortẽ fecerit nõ in morte. Loq̃mur etiã sicut loquit̃ scp̃tura diuina: quę mortuos quoq; nõ post mortem sz in morte eẽ nõ dubitat dicere. Hinc. n. ẽ illd̃. Quoniã non est ĩ morte q memor sit tui. Donec. n. reuiuiscãt: rcte eẽ dicunt̃ in morte. sicut ĩ sõpno eẽ qsq; donec euigilet dr̃. Quãuis in sompno positos dicamꝰ dormiẽtes: nõ tamen eo modo possumꝰ dicere eos q iam sunt mortui morientes. Non eniz adhuc moriunt̃: q q̃tũ actinet ad corpis mortez de qua nũc disserimꝰ: iam sunt a corpibꝰ separati. Sed hoc est quod dixi explicari aliqua locutiõe nõ posse: quõ ul' moriẽtes dicant̃ uiuere: uel iam mortui etiam post mortem adhuc eẽ dicant̃ in morte. Quõ enĩ pꝰ mortẽ si adhuc in morte: pręsertim cũ eos nec moriẽtes dicamus: sicuti eos q in sompno sunt dicimꝰ dormientes: et qui

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in languore languentes: et qui in dolore
utiq; dolentes: et q in uita uiuentes? At
uero mortui p̄usq̄ resurgant eē dicunt̄ in
morte: nec tñ possūt appellari moriētes.
Vnde nō importune neq; incōgrue arbi-
tror accidisse: et si nō humana industria
iudicio fortasse diuīo: ut hoc uerbū qđ ē
morit̄: ī latina līgua nec gramatici decli-
nare potuerint ea regula qua cętera talia
declinant̄. Nanq; ab eo quod est orit̄: fit
uerbum pręteriti tp̄is ortus est: et si qua
silia sunt quę per tp̄is pręteriti participia
declinant̄. Ab eo uero quod est morit̄: si
quęram⁹ pręteriti tp̄is uerbū: responderi
solet mortuus est u lr̄a geminata. Sic enī
dr̄ mortuus quō fatuus: ardu⁹: cardu⁹:
conspicuus: et si qua similia quę non sunt
pręteriti tp̄is: sed qm̄ noīa sunt sine tempe
declinant̄. Illud aūt q̄si ut declinet̄ quod
declīari non potest: pro p̄ticipio pręteriti
tp̄is ponit̄ nomē. Cōuenīēter itaq; factū
est: ut q̄admodū id qđ sig̃ficat nō potest
agendo: ita ip̄m uerbū non posset loq̄do
declinari. Agi tñ pōt in adiutorio gratię
redēptoris nr̄i: ut saltem secundā mortē
declinare possimus. Illa enī est grauior et
oīm malo⁊ pessima: quę non fit sepatione
aīę & corp̄is: sed ī ęternā pęnam potius
utriusq; cōplexu. Ibi econtrario non erūt
hoīes ante mortē atq; post mortem: sed
semp̄ in morte: ac per hoc nunq̄ uiuētes:
nunq̄ mortui: s̄ sine fine moriētes. Nunq̄
.n. erit hōi peius ī morte; q̄ ubi erit mors
ipsa sine morte. Capitl̄m. xii.

CVm g̊ requirit̄: quā mortem deus
primis hōibus fuerit cōminatus si
ab eo mandatū transgrederent̄ acceptū:
nec obedientiam custodirent: utrū aīę an
corp̄is: an totius hoīs: an illā quę appel-
lat̄ secūda. Respondendū est: oēs. Prima
enī constat ex duabus: secūda ex om̄ib⁹
tota. Sicut enim uniuersa terra ex multis
terris: et uniuersa ęcclīa ex multis cōstat
ęcclīis: sic uniuersa mors ex oīb⁹ constat.
quoniam prima ex duabus: una animę
altera corporis: ut sit prima totius hoīs
mors: cū aīa sine deo & sine corpe ad tp̄s
pęnas luit: secunda uero ubi aīa sine deo
cū corpore pęnas ęternas luit. Quādo g̊
dixit deus p̄mo illi hōi quem in paradiso
constituerat: de cibo uetito: quacunq; die
ederitis ex eo morte moriemini: non tm̄
p̄mę mortis p̄tem p̄orem ubi aīa p̄uatur
deo: nec tm̄ posteriorē ubi corpus priuat̄
aīa: nec solam ipsam totā p̄mā ubi aīa &
a deo et a corpe sepata punit̄: sed quidq̄d
mortis est usq; ad nouissimā quę secunda
dr̄: qua est nulla posterior cōminatio illa
complexa est. Capl̄m. xiii.

NAm postea q̄ pręcepta facta trans-
gressio est: confestim gr̄a deserēte
diuina: de corp̄m suorū nuditate confusi
sunt. unde etiā foliis ficulneis quę forte a
p̄turbatis p̄ma comperta sunt pudenda
texerūt. Quę p̄us eadem membra erant s̄
pudenda non erant. senserunt enī nouum
motū inobedientis carnis suę: tanq̄ reci-
procam pęnā inobediētię suę. Iam q̄ppe
aīa libertate ī p̄uersum ꝓpria delectata:
et deo dedignata seruire: pristino corp̄is
seruitio destituebat̄. Et q̄a sup̄iorem dñm
suo arbitrio deseruerat: inferiorē fāulu⁊
ad suū arbitriū non tenebat: nec om̄imō
habebat subditā carnē sicut semp̄ habere
potuisset: si deo subdita ip̄a māsisset. Tūc
g̊ caro cępit concupiscere aduersus sp̄m:
et sp̄ūs aduersus carnē. Cum qua contro-
uersia nati sum⁹: trahētes originē mortis
in membris nostris uiciatamq; naturā:
contentionē eius siue uictoriā de prima
pręuaricatiōe gestantes. Capi. xiiii.

DEus. n. creauit hoīem rectū: natu-
rarum auctor nō utiq; uicio⁊: sed
sp̄ōte deprauatus iusteq; damnatus: de-
prauatos damnatosq; generauit. Omnes
enī fuim⁹ in illo uno: quādo oēs ille unus
corrupit: qui per fęminam lapsus est in
peccatū: quę de illo facta ē ante peccatū.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Notandum erat nobis singillatim creata et distributa forma in q̃ singli uiuerem⁹: sed iam natura erat semīalis ex qua purgaremur: qua scilꝫ ꝓpter pectm uiciata: et uinculo mortis obstricta iusteq; damnata: non alterius conditiois hō ex hoīe nasceretur: ac ꝑ hoc a liberi arbitrii malo usu series calamitatis hui⁹ exorta est: quę hūanum genus origine deprauata uelut radice corrupta: usq; ad secundę mortis exitiū quę non habet finem: solis eis exceptis q̄ per dei grām liberant̄: miseriarū cōnexione perducit. Capl'm.xv.

QVamobrem etiā in eo qđ dictū est morte moriemini: qm̄ non ē dictū mortibus: eam solam intelligam⁹ quę fit cū aīa deserit̄ sua uita qđ illi deus est: nō enī deserta ē ut desereret: sꝫ ut desereret̄ deseruit. Ad malum q̄ppe eius prior est uolūtas eius: ad bonum ū eius prior est uolūtas creatoris eius: siue ut eā faceret quę nulla erat: siue ut reficiat quę lapsa perierat. etiaꝫ si hanc intelligamus deum denuntiasse mortem in eo ꝙ ait: qua die ederitis ex illo morte moriemini: tanquā diceret: qua die me deseruerit̄ ꝑ inobedientiā: deseram uos ꝑ iustitiam: profcto ī ea morte etiā cętere denūtiatę sunt: quę ꝓculdubio fuerant secuturę. Nam ī eo ꝙ inobediēs motus in carne ex motu aīmę inobedientis exortus est: propter quem pudenda texerūt: sensa ē mors una ī qua deseruit aīam deus: ea significata ē uerb eius: qñ timore deambulantis sese abscōdenti hōi dixit: Adam ubi es. Non utiq; ignorādo quęrēs: sꝫ īcrepādo admonēs: ut actēderet ubi eēt: ī quo non eēt deus. Cum uero iam corpus aīma ipa deseruit ętate corruptū et senectute cōfectū: uenit in expimentū mors altera: de q̃ de⁹ pctm adhuc puniens hōi dixerat. Terra es & ī terram ibis. ut ex his duabus mors illa ꝑma quę totius est hoīs compleret̄: quaꝫ secūda ī ultimo sequit̄ nisi homo ꝑ gratiaꝫ liberetur. Neq;.n.corpus quod de terra ē rediret in terrā: n̄ sua morte quę illi accidit cū deserit̄ sua uita.i.aīa. Vnde cōstat īter xp̄ianos ueraciter catholicā tenētes fidem: etiā ipam nobis corpis mortē non lege naturę q̃ nullā mortem hōi de⁹ fecit: sed merito inflictam eē pcti: qm̄ peccatū uindicans deus dixit hōi in quo tūc oēs eramus: terra es & in terram ibis.

SEd ph̄i contra quoꝝ calūpnias defēdimus ciuitatē dei hoc est eius ęcclīam: sapienter sibi uident̄ irridere: ꝙ dicim⁹ aīę a corpe sēpationem inter pęnas ei⁹ eē deputandā. q̄a uidelicet ei⁹ ꝑfectā beatitudinē tunc illi fieri existimāt: cū om̄i ꝓrsus corpe exuta ad deum simplex & sola et q̊dāmō nuda redierit. Vbi si nihil quo ista refelleretur opinio ī eoꝝ lr̄is īuenirē: oposius m̄ disputanduꝫ eēt: quo demōstrarem non corpus eē aīę: sed corruptibile corp⁹ onerosum. Vnde illđ est quod de scp̄turis nr̄is in superiore libro cōmēorauimus. Corpus.n.corruptibile aggrauat aīmam. Addendo utiq; corruptibile: non q̃licūq; corpe sed quale factū est ex pcto conseq̄te uindcta aīam perhibuit aggrauari. Quod etiam si non addidissꝫ: nihil aliud ītelliger̄ deberem⁹. Sed cū aptissime Plato deos a summo đo factos hēre immortalia corpa prędicet: eisq; ip̄m deū a quo facti sunt inducat ꝓ magno beneficio pollicentem: ꝙ in ęternū cū suis corpib⁹ ꝑmāebunt: nec ab eis ulla morte soluent̄: q̄d ē ꝙ isti ad exagitandā xp̄ianam fidem fingūt se nescire qđ sciūt: aut etiā sibi repugnātes aduersum seip̄os dicere malunt: dum nobis non desinant contradicere? Nempe Platoīs hęc uerba sunt: sicut ea Cicero in latinū uertit: q̄bus inducit summū deū deos quos fecit alloq̄tem ac dicētem. Vos q̄ sub mortalitatis fato orti estis: actendite quoꝝ opm ego parēs effctorq; sum. Hęc sūt īdissolubl'ia nutu meo: q̃q̃ om̄e colligatū solui potest.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Contendūt etiã isti: Cap.xvii.
terrestria corpa sempiterna eẽ nõ
posse: cũ ipam uniuersam terram dei sui:
non qdem summi ſ3 tamẽ magni id ẽ tot9
hui9mũdi: membrũ in medio positum &
sempiternũ esse non dubitent. Cum ergo
deus ille summus fecerit eis alterũ quem
putant deũ: id est istũ mũdũ ceteris diis
qui intra eũ sunt prferendum: eũ demiq;
existiment eẽ aiantem: aĩma scilicet sicut
asserũt rõnali uel itellectuali in tã magna
mole corpis ei9incluſa: ipsiusq; corporis
tanq̃ mẽbra locis suis posita atq; digesta
q̃tuor cõstituerit elementa: quoꝝ ũctur ã
ne unq̃ deus eoꝝ tam magnus moriatur
insolubilẽ ac sempiternã uelint: qd causę
est ut ī corpe maioris aiantis tãq̃ medũ
membrũ ęterna sit terra: et aliorꝝ aiantiũ
terrestriũ corpora si deus sicut illud uelit
ęterna esse non possint. Sed terrę inqũt
terra reddẽda est: unde aĩaliũ terrestria
sumpta sunt corpa: ex quo fit inqũt ut ea
sit necesse dissolui et emori: et eo mõ terrę
stabĩ ac sempiternę unde fuerãt sumpta
restitui. Si quis hoc etiã de igne similiter
affirmet: et dicat reddenda esse uniuerso
igni corpora quę inde sumpta sunt: ut cę-
lestia fierent aĩalia: nõne imortalitas quã
talibus diis uelut ꝺo summo loquente ꝓ-
misit Plato: tanq̃ uiolenta disputatonis
hui9intercidit. An ibi ꝓpterea nõ fit: qa
deus non uult: cui9uolũtatẽ ut ait Plato
nulla uis uincit. Quid g̃ ꝓhibet ut hoc
etiã de terrestribus corpibus deus possit
efficer̃: qñqdem ut nec ea quę orta sũt oc-
cidãt: nec ea quę sunt ũcta soluant̃: nec
ea quę sunt ex elemẽtis sumpta reddant̃:
atq; ut aĩę in corpibus cõstitutę nec unq̃
ea deserant: et cũ eis imortalitate ac sem-
piterna beatitudie pfruant̃: posse deum
facere confitet̃ Plato. Cur g̃ non possit:
ut nec terrestria moriant̃. An deus non
est potens quousq; christiani credũt: sed
quousq; platõici uolũt. Nimirũ quippe

ſ3 haud quaq̃ bonum est: rõe iunctũ uelle
dissolueꝛ̃. Sed qm̃ estis orta mortales: uos
qdem esse & indissolubiles non potestis.
Nec unq̃ tam̃ dissoluemini: neq; uos ulla
moras fata pimunt: nec erũt ualentiora q̃
consiliũ meũ: quod maius est uinculũ ad
perpetuitatẽ uꝛam: q̃ illa qbus estis tunc
cũ gignebamini colligati. Ecce ꝺos Plato
dicit & corpis aięq; colligatiõe mortales:
et tamen immortales dei a quo facti sunt
uolũtate atq; consilio. Si ergo aię pęna ẽ
in q̃licunq; corpe colligari: quid est q eos
alloq̃s deus tanq̃ sollicitos ne forte mo-
riant̃ id est dissoluant̃ a corpore: de sua
facit imortalitate securos: nõ ꝓpter eoꝝ
naturã quę sit compacta nõ simplex: sed
propter suã inuictissimã uolũtatem: qua
põt facere ut nec orta occidãt nec cõnexa
soluant̃: sed incorruptibiliter pseuerẽt.
Et hoc qdem utrũ Plato uerũ de siderib9
dicat: alia quęstio est. Neq; enĩ ei cõtinuo
concedendũ est: globos istos luminũ siue
orbiculos: luce corpea sup terras seu die seu
nocte fulgentes: suis qbusꝺaꝫ ꝓpriis aĩs
uiuere: eisq; intellectualib9 & beatis: qd
etiã de ipo uniuerso mũdo tanq̃ uno aĩali
maximo quo cũcta cętera cõtinent̃ aĩalia
instanter affirmat. Sed hęc ut dixi alia
quęstio est: quam nunc discutiẽdam non
suscepimus. hoc tm̃ contra istos cõmemo-
randum putaui: qui se platonicos uocari
uel esse gliant̃: cui9 supbia nois erubescũt
eẽ xpiani: ne cõe illis cũ uulgo uocabĩm:
uilem faciat palliatoꝝ tãto magis iflataꝫ
q̃to magis exiguã paucitatẽ. Et quęrẽtes
quid in doctrina xristiana reprehendãt
exagitant ętermitatem corpoꝝ: tanq̃ hęc
sint inter se contraria: ut & beatitudinẽꝫ
quęramus aię: et eam semp eẽ uelimus in
corpe uelut erũpnoso uinculo colligatã:
cũ eoꝝ auctor & magister Plato: donuꝫ
a summo deo diis factis ab illo dicat esse
concessum: ne aliquãdo moriantur id est
a corporibus qbus eos cõnexuit sepent̃.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

consilium dei et potestatem potuerūt ꝓbi nec potuerīt nosse ꝑ ꝓbē: cū pōꝫ ecōtrario dei ꝑ ꝓbas ad enūnandū eiꝰ q̄ tū dignatꝰ est uoluntatem spūs eius docuerit: ꝓbos aūt in ea cognoscenda coniectura hūana deceperit? Verū non usq; adeo decipi debuerīt nō solū ingrantia uerū etiā puicana: ut et sibi apostle frragentē magnis disputationū uiribus asserētes: aīę ut beata eē possit non terrenū tm̄ sed oīme corpus eē fugiēdū: et terrestres deos rursus dicētes habere beatissias aīas: et tamen terrenis corporibus alligatas: cęlestes uero deos ignea compage ligatos: Iouis aūt ipius aīam quē mundū istū uolūt: oīmbus oīo corporeis elemētis q̄bus hęc tanta moles a terra in cęlū surgit inclusam. Hanc enī aīam Plato ab imimo terrę medio quod geometri centrū uocāt: p omēs ptes eius usq; ad cęli summa & extrema diffūdi et extendi per numeros musicos opinaī: ut sit iste mūdus aīal maximū: beatissimū: sempiternū: cuiꝰ aīa et pfectam sapientię felicitatem teneret: et corpus ꝑ priū non relinqueret. cuiusq; corpus & in ꝑ eternū ex illa uiueret: et eam q̄is non simplex sed tot corpibꝰ tantusq; cōpactū hebetare atq; tardare nō posset. Cum ꝯ suspitiōibꝰ suis ista permictant: cur nolunt credere diuina uolūtate atq; potēa immortalia corpa fieri posse terrena: ī q̄bus aīę nulla ab eis morte sepatę: nullis eoꝝ oneribus aggrauatę: sempiterne ac fęliciter uiuāt: q̄ deos suos posse asserunt in corporibꝰ igneis: Iouemq; ipm̄ eoꝝ regem ī oīmbꝰ corporeis elemētis? Nam si aīę ut beata sit corpꝰ est oīme fugiendū: fugiāt dii eoꝝ de globis siderū: fugiat Iupiter de cęlo et terra: aut si nō possunt: miseri iudicētur. Sed neutrū isti uolūt: qui neq; a corpibꝰ sepationem audēt dare diis suis: ne illos mortales colere uideanē: nec beatitudis priuationem: ne infęlices eos eē fateanē. Non ergo ad beatitudinem conseq̄dam oia fugienda sunt corpa: ſ corruptibilia: molesta: grauia: moribunda: non qualia fecit ꝑmis hōibus bonitas dei: sed qualia esse compulit peccati pena. Ca. xviii.

SEd necesse est inquiunt: ut terrena corpa naturale pondus uł in terra teneat: uel cogat ad terrā: et ideo in cęlo esse non possunt. Primi q̄dem illi hoīes in terra erant nemorosa atq; fructuosa: quę paradisi nomē obtinuit. Sed qa et ad hoc respōdendum est: uel ꝑ ꝑter xp̄i corpꝰ cū quo ascendit in cęlū: uel ꝑ ꝑter sanctoruꝫ q̄lia ī resurrectione futura sunt: intueanē paulo actentius pondera ipsa terrena. Si enī ars hūana efficit: ut ex metallis quę ī aquis posita continuo submergunē: quibusdam modis uasa fabricata eā natare possint: q̄to credibilius et efficatꝰ occultꝰ aliqs modus opatoris dei: cuiꝰ oīpotētissia uolūtate Plato dicit nec orta ītermī nec colligata posse dissolui: cū multo mirabilius incorporea corporeis q̄ quęcūq; corpa corpibus q̄buscunq; copulenē: pōt molibus prestare terrenis ut nullo ī ima pondere depmanē: ipsq; aīs pfectissime beatis ut q̄is terrena tm̄ incorruptibilia iam corpa ubi uolūt ponāt: et quo uolūt agant situ motuq; facillimo? An ů si hoc angeli facere: et quęlibet aīalia terrestria rapiant unde libet constituātq; ubi libet: aut eos sine laboī nō posse aut onera serre credendū est? Cur ergo scōꝝ pfectos & beatos diuino munere spūs: sine ulla difficultate posse ferre quo uoluerint: et sistere ubi uoluerint sua corpa nō credamus? Nam cū terrenoꝝ corporum sicut onera in gestādo serre cōsueuimus: q̄to maior ē q̄titas tāto maior fit et grauitas: ita ut plura pondo q̄ paucora plus premant: tm̄ mēbra suę carnis leuiora portat anima cum in sanitate robusta sunt: q̄ in languore cū macra sunt. Et cū aliis gestātibus onerosior sit saluꝰ et ualidus q̄ exil et morbidus: ipe tm̄ ad suū corpꝰ mouēdū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

atq; portandum agilior est: cum in bona ualitudie plus habet molis: q̃ cũ in peste uel in fame mimũ roboris. Tantũ ualet in habendis etiã terrenis corpibus: q̃uis adhuc corruptibilibus atq; mortalibus: non q̃titatis pondus sz tẽperatois modus. Et quis uerbis explicat q̃ntũ distat inter prẽsentẽ quã dicim9 sanitatẽ et imortalitatem futuraz̃. Non itaq; nostram fidem redarguant phi de corpoz̃ ponderibus. Nolo.n. quærere cur nõ credant terrenũ posse esse corpus i cælo: cũ terra uniuersa libret̃ in nihilo. Fortassis.n. de ipo medio mũdi loco: eo q; in eum coeant quæq; graviora: etiã argumentatio uerisilior hẽat̃. Illud dico: si dii miores qbus iter aialia terrestria cætera etiam hoiem faciendum cõmisit Plato: potuer̃t sicut dicit ab igne remouer̃ urendi q̃litatẽ: lucẽdi relinquere quæ poculos emicaret: ita ne deo summo cõcedere dubitabimus: cui9 ille uoluntati potestatiq; ne moriant̃ concessit quæ orta sint: et tam diuersa tã dissimilia. i. corpea et incorpea sibimet cõnexa nulla possint dissolutione seiungi: ut de carne hois cui donat imortalitatẽ corruptionẽ auferat: naturam relinquat: congruentiam figuræ membrorũq; detineat: detrahat põderis tarditatẽ. Sed de fide resurrectois mortuoz̃: et de corporib9 eorũ immortalib9: diligentius si deus uoluerit in fine huius operis disserendum est. Cap'm .xix.

NVnc de corpibus p̃moz̃ hoim q̃d instituim9 explicemus: quoniã nec mors ista quæ bona phibet̃ bonis: nec tm̃ paucis intelligẽtibus siue credẽtibus: sed oim̃ib9 nota est: qua fit a corpe aiæ sepatio: qua certe corpus aianus quod euidenter uiuebat euidẽter emoritur: eis potuisset accidere nisi peccati meritum sequeretur. Licet enĩ iustoz̃ ac pioz̃ aim̃ defunctoz̃ q; in requie uiuant dubitare fas non sit: usq;adeo tñ eis melius eẽt cũ suis corpib9 bñ ualẽtib9 uiuere: ut etiã illi q oimõ eẽ sñ corpe beatissim existimãt: hanc opinionẽ suã sentẽtiã repugnante cõuincant. Neq; enĩz quisq̃ audebit illoz̃: sapientes hoies siue morituros siue tã mortuos: id ẽ aut carẽtes corpib9 aut corpa relicturos diis immortalibus anteponer̃: qbus summus deus apd Platonẽ: mun9 ingens: indissolubilem scilicet uitã id est æternum cũ suis corpib9 consortiũ pollicetur. Optime aũt cũ hõibus agi arbitratẽ idẽ Plato: si tamẽ hanc uitam pie iusteq; pegerint: ut a suis corpibus sepati in ipoz̃ deoz̃ q sua corpa nunq̃ deserũt recipiant̃ sinũ: scilz̃ imẽores supant cõnexa reuisant: rursus et icipiãt i corpora uelle reuerti. Quod Virgili9 ex platonico dogmate dixisse laudatur. Ita quippe aias mortaliũ nec i suis corpibus semp eẽ posse existimat: sz mortis necessitate dissolui: nec sine corporibus durare ppetuo: sed alternãtib9 uicib9 in desinẽter uiuos ex mortuis: & ex uiuis mortuos fieri putat. ut a ceteris hõib9 hoc uideant̃ differre sapientes: q; post mortem suam ferunt̃ ad sidera: ut aliqto diun9 in astro sibi congruo quisq; requiescat: atq; inde rursus miseriæ pistimæ oblit9 & cupiditate habendi corpis uictus: redeat ad labor̃s erũpnasq; mortaliũ. Illi uero qui stultam duxerunt uitam: ad corpora suis meritis debita siue hoim siue bestiarũ de supximo reuoluant̃. In hac itaq; durissima cõditõne constituit etiã bonas atq; sapientes aias: quibus nõ talia corpa distributa sunt cuz qbus semp atq; imortaliter uiuerent: ut neq; in corporib9 pmanere: neq; sine his possint in æterna puritate durare. De quo platonico dogmate: tam in libris superioribus dixim9 xpiano tempore erubuisse Porphirium. et nõ solũ ab hũanis aimis remouisse corpa bestiarũ: uerũ etiã sapiẽtium aias ita uoluisse de corpeis nexib9 liberari: ut corpus omne fugientes beate apud pr̃em sine fine teneant̃. Itaq; ne a xp̃o uinci uideret̃ uitã scis pollicẽte ppetuaz̃:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

etiam ipse purgatas animas sine ullo ad miserias pstinas reditu: i ęterna fęlicitate cōstituit. Et ut x̄ aduersaret̄ resurr̄ctoēm incorruptibiliū corpoꝝ negans: nō solū sine terrenis: sed sine ullis oīno corpibus eas asseruit in sempiternum eē uicturas. Nec tamen iste q̄licunq; opīone pręcepit: saltem ne diis corpatis religionis obseqo subderent̄. Quid ita: nisi qa eas q̄uis nlli corpi sociatas nō credidit ill' eē meliors? Quapropter si non audebūt isti sicut eos ausuros esse non arbitror: diis beatissīs et tñ in ęternis corpib9 cōstitutis hūanas aīas añponere: cur eis uidetur absurduz qd̄ fides xp̄iana prędicat: et pmos hoīes ita fuisse cōditos: ut si nō peccassēt nulla morte a suis corpibus soluerent̄: sed pro meritis obedientię custoditę īmortalitati donati: cū eis uiuerent īęternum: et talia sanctos in resurrectōne habituros ea ipa in qbus hic laborauer̄t corpa: ut nec eoꝝ carni aliqd corruptoīs uel difficultatis: nec eorum beatitudini aliquid doloris & infęlicitatis possit accidere? Ca.xx.

PRoinde nunc scōꝝ aīmę defūctoꝝ ideo non habent grauem mortem: qua sepatę sunt a corporib9 suis: qa caro eoꝝ requiescit ī spe: quaslibet sine ullo iā sensu cōtumelias accepisse uideant̄. Non .n. sicut Platoni uisum ē corpm obliuioēz desiderant: sz potius qa meminerūt quid sibi ab eo sit ꝓmissum q nemīnem fallit: q eis etiā de capillorū suoꝝ ītegritate securitatem dedit: resurrectionem corpoꝝ in quibus multa dura ꝑpessi sunt: nihil ī eis tale ulteri9 sensuri desiderabiliter & patienter expectant. Si enī carnem suam nō oderant: quādo eam suę mēti infirmitate resistentem spūali iure coercebant: quāto magis eam diligūt etiā ipam spiritualem futuram? Sicut enī spūs carni seruiēs nō incōgrue carnal': ita caro spiritui ꝑuiens recte appellat̄ spūalis: non ꝙ in spiritum cōuertetur sicut nōnulli putant: ex eo qd̄ scriptum est: seminatur corpus animale resurget corpus spūale: sed quia spiritui summa & mirabili obtempandi facilitate subdetur: usq; ad īplendam īmortalitatis indissolubilis securissimā uoluntatē: omī molestię sensu: oī corruptibilitate & tarditate detracta. Non solū .n. non erit tale quale nūc est in q̄uis optima ualitudine: sed nec tale qdem quale fuit ī pmis hōib9 ante pc̄tm. Qui licet morituri non essent nisi peccassent: alimentis tamē ut homīes utebant̄: nondū spūalia sed adhuc aīalia corpa terrena gestantes. Quę licet senio nō ueterascerēt: ut necessitate ꝑducerent̄ ad mortem: qui status ei de ligno uitę qd̄ est ī medio paradisi cū arbore uetita siml' erat mirabili dei gr̄a pręstabat̄: tamen & alios sumebant cibos: pręter unā arborē quę fuerat interdicta. non quia ipsa erat malū: sed ꝓpter cōmendandum purę & simplicis obediētię bonū: quę magna ūt9 est rational' creaturę sub creatore domīo constitutę. Nam ubi nll'm malū tāgebat̄: profecto si ꝓhibitū tangeretur sola īobediētia peccabat̄. Alebant̄ ergo aliis quę sumebant: ne aīalia corpa molestię aliqd esuriēdo ac siciēdo sentirēt. De ligno aūt uitę propterea gustabatur: nē mors eis undecunq; subripet: uel senectute cōfecta decursis tēpoꝝ spatiis interirent: tanquā cętera eēnt alimento: illud sacramēto. ut sic fuisse accipiat̄ lignum uitę ī paradiso corpali: sicut in spūali hoc est intelligibili paradiso sapiētia dei: de qua scriptū est. Lignū uitę est amplectentibus eam.

VNde nōnulli totū Capl'm.xxi. illū padisum ubi pmi hoīes pentes generis humāi sanctę scripturę ueritate fuisse narrant̄: ad intelligibilia referūt: arboresq; illas et ligna fructifera in ūtutes uitę moresq; conuertūt: tanq̄ uisibilia & corpalia illa nō fuerint: sz ītelligibiliū significādoꝝ cā eo mō dicta ul' scp̄ta sint. Quasi ꝓpterea non potuerit esse padisus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

corpalis: qa potest etiaꝫ spūalis intelligi: tanq̄ ideo nō fuerint duę mulieres Agar & Sara: et ex illis duo filii Abraę: unꝰ de ancilla alius de libera: qa duo testamēta ī eis figurata dicit apl's. aut ideo de nulla petra Moyse pcutiente aqua defluxerit: quia pōt illic figurata significatiōe etiam xp̄us intelligi: eodem apl'o dicente: petra aūt erat xp̄us. Nemo itaq; ꝓhibet ītelligi paradisum uitā beatoꝝ. q̄tuor. n. flumīa quatuor ūtutes: prudentiā: tempātiam: fortitudīem: atq; iustitiam: et ligna eius: omēs utiles disciplinas: et lignoꝝ fructꝰ: mores pioꝝ: et lignū uitę: ipsam bonorū oīum matrem sapiētiam: et lignū scientię boni & mali: transgressi mandati experimētum. Pęnam enī peccatoribꝰ bene utiq; qm̄ iuste constituit deus: sꝫ non bono suo expit̄ homo. Possunt hęc etiam in ęcclesia intelligi. ut ea melius accipiamus tāquaꝫ prophetica indicia pręcedentia futuroꝝ. Paradisum scilicet ip̄am ęcclesiā: sicut de illa legit̄ in cantico canticoruꝫ. Quatuor aūt flumīa padisi q̄tuor ęuangelia: ligna fructifera sanctos: fructus aūt eoꝝ: opa eoꝝ. lignū uitę: scm̄ scōꝝ utiq; xp̄m. lignū scientię boni & mali: propriū uoluntatis arbitrium. Nec seip̄o qppe homo diuina uolūtate contempta nisi pniciose uti pōt. atq; ita discit qd intersit: utrum īhereat cōi om̄ibus bono an proprio delectetur. Se qppe amans donat̄ sibi. ut inde timoribus meroribusq; completus: cantet in psalmo si tamē mala sua sentit: ad meip̄m turbata est aīa mea: correctusq; iā dicat. fortitudinē meā ad te custodiam. Hęc & siqua alia cōmodiꝰ dici possunt de intelligendo spūaliter paradiso: nemīe ꝓhibēte dicantur: dum tamen & historię ueritas fidelissima rerū gestaꝝ narratione commendata credat̄. Capitl'm. xxii.

Corpora g̊ iustoꝝ quę ī resurrectōe futura sunt: neq; ullo ligno īdigebunt quo fiat ut nll'o morbo uel senectute inueterata moriātur: neq; ullis aliis corporalibꝰ alimētis: qbus esuriēdi ac sitiēdi qualiscūq; molestia deuitet̄: qm̄ certo & oīmodo īuiolabili munere īmortalitatis induent̄: ut nō nisi uelint possibilitate nō necessitate uescantur. Quod angeli quoq; uisibiliter & tractabiliter apparētes: nō quia indigebant sed qa uolebant & poterant: ut hōibus congruerēt sui mīsterii quadam hūanitate fecerunt. Neq; enī in fantasmate angelos edisse credēdum est: quādo homīes eos hospitio susceperunt. quāuis utrum angeli eēnt ignorantibus consili nobis indigentia uesci uiderētur. Vnde est qd̄ ait angelus ī libro Thobię. Videbatis me māducare: sed uisu uestro uidebatis: id ē necessitate corpis reficiēdi sicut uos facitis me cibū sumer̄ putabatis. Sed si forte de angelis aliud credibilius disputari pōt: certe fides xp̄iana de ipso saluatore nō dubitat: q̄ etiā pꝰ resurrectionem iam qdem in spūali carne sed tamē uera: cibū ac potū cū discipulis sumpsit. Non enī potestas sed ęgestas edendi aut bibendi talibus corpibus auferet̄. Vnde et spūalia erūt. non qa corpa eē desistent: sed quia spiritu uiuificante subsistent.

Ca. xxiii.

NAm sicut corpa ista quę habent aīam uiuētem nōdum spm̄ uiuificātem aīalia dicunt̄ corpa: nec tamē aīmę sunt sed corpa: ita illa spūalia uocant̄ corpa. Absit tn̄ ut spūs ea credāmus futura sed corpora: carnis habitura subsistētiam: sꝫ nullā tarditatē corruptionemq; carnalem spū uiuificante passura. Tunc iam nō terrenus sed cęlestis homo erit. nō quia corpus qd̄ de terra factū est non ip̄m erit: sed qa dono cęlesti iam tale erit: ut etiā cęlo īcolēdo nō amissa natura sed mutata qualitate conueniat. Primus aūt hō de terra terrenus in aīam uiuētem factus est: non in spm̄ uiuificātem: quod ei per obedientię meritū seruabat̄. Ideo corpus eius quod cibo ac potu egebat ne

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fame afficeretur ac siti: et nõ ĩmortalitate illa absoluta atq; indissolubili: sed ligno uitę a mortis necessitate ꝓhibebat̃: atq; ĩ iuuentutis flore retinebat̃: non spũale s; aĩale fuisse non dubiũ est: nequaq̃ tamen moriturũ nisi in dei prędicẽtis minãtisq; sentẽtiaꝫ delinq̃do corruisset. Et alimẽtis qdem etiã extra ꝑadisum non negatis: a ligno tamẽ uitę prohibitus tardius esset tempe uetustateq; finiẽdus: ĩ ea dũtaxat uita: quã in corpe licet aĩali donec spũale obedientię merito fieret: posset in ꝑadiso ñ peccasset habere ꝑpetuaꝫ. Quapropter etiã si mortem istã mãifestam qua fit aĩę a corpe sepatio: intelligamus sil̃ signatam in eo ꝙ deus dixerat: qua die ederitis ex illo morte moriemini: nõ ideo debet absurdũ uideri qa non eo ꝓrsus die a corpe sunt soluti: q̃ cibũ interdictũ mortiferũq; sumpserũt: eoq; qppe die mutata ĩ deteriꝰ uitiataq; natura: atq; a ligno uitę sepatõe iustissima: mortis in eis etiam corporalis necessitas fc̃ta est: cũ qua nos necessitate nati sumus. propter qd̃ apl̃s nõ ait corpꝰ qdem moriturũ est ꝓpter peccatũ. s; ait: corpus qdem mortuũ est ꝓpter peccatũ: spũs aũt uita est ꝓpter iustitiam. Deinde subiũgit. Si autẽ spũs eius qui suscitauit christum a mortuis habitat in uobis: qui suscitauit christũ a mortuis uiuificabit & mortalia corpa uestra: per inhabitantem spm̃ eius in uobis. Tunc ergo erit corpꝰ in spm̃ uiuificãtem: quod nũc est in aĩam uiuentẽ. Et tamẽ mortuũ dicit apl̃s: quia iam moriendi necessitate constrictum est. Tunc aũt ita erat in aĩam uiuẽtem: q̃uis non in spm̃ uiuificãtem: ut tamẽ mortuuꝫ dici recte non posset: quia nisi ꝑpetratiõe peccati necessitatem moriẽdi habere non posset. Cum uero deus & dicẽdo Adam ubi es mortẽ sig̃ficauerit aĩę: quę fc̃ta est illo deserẽte: et dicẽdo terra es & ĩ terrã ibis: mortem significauerit corporis quę illi fit aĩa discedẽte: propterea de morte secunda nihil dixisse credendus est: quia occultam eẽ uoluit ꝓpter dispẽsationem testamenti noui: ubi secũda mors aptissĩe declarat̃: ut ꝑius ista mors ꝑma quę coĩs est om̃ibꝰ ꝓderetur ex illo uenisse pc̃to: quod in uno cõe factũ est om̃ibus: mors uero secũda non utiq; coĩs est oĩbꝰ ꝓpter eos q scd̃m ꝓpositũ uocati sunt sancti: q̃s ante prescíuit & prędestinauit sicut ait apl̃s conformes fieri imagini filii sui: ut sit ipse ꝑmogenitus in multis fratribus: quos a secunda morte per mediatorẽ dei gratia liberauit. In corpe ergo aĩali ꝑmũ hoĩem factum: sic apl̃s loquit̃. Volens eiꝫ ab spũali quod in resurrectione futurum est hoc quod nunc est aĩmale discernere: semĩat̃ inqt in corruptõe: surget ĩ incorruptõe. Seminat̃ in contumelia: surget ĩ gloria. Seminat̃ in infirmitate: surget in uirtute. Seminat̃ corpus aĩmale: surget corpus spũale. Deinde ut hoc probaret: si ẽ inqt corpus aĩale: est et spũale. Et ut quid esset corpus aĩale ostẽderet: sic inqt scriptũ est: factus est ꝑmus homo ĩ aĩam uiuẽtem. Isto igr̃ modo uoluit ostendere quid sit corpus aĩmale: q̃uis scp̃tura non dixerit de hoĩe ꝑmo q ẽ appellatꝰ Adaꝫ: quãdo illi aĩa flatu dei creata est: et factꝰ est homo ĩ corpore aĩali: sed factus est hõ in aĩam uiuẽtem. In eo ergo qd̃ scriptum est factus est hõ in aĩam uiuẽtem: uoluit apl̃s intelligi corpus hoĩs aĩmale: spũale aũt q̃admodũ intelligẽdum eẽt ostẽdit addendo: nouissimus aũt Adam in spm̃ uiuificantẽ: proculdubio xp̃m significãs: qui iã ex mortuis ita resurrexit ut mori oĩo deinceps non possit. Deinde sequit̃ et dicit. Sed non ꝑmũ quod spũale ẽ sed qd̃ aĩale: deinde spũale. Vbi multo apertius declarauit: se aĩale corpus insinuasse ĩ eo ꝙ scp̃tum est factũ esse ꝑmũ hoĩem ĩ aĩam uiuentẽ: spũalem aũt in eo ꝙ ait nouissimus Adã in spm̃ uiuificantẽ. Prius ẽ enĩ aĩale corpus quale habuit ꝑmus Adam;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quãuis non mŏrit̃ꝰ nisi peccasset: qualẽ nunc habem⁹ et nos actenus eius mutata uitiata q̃ natura: quatenꝰ in illo posteaq̃ peccauit effectũ est: unde haberet iã moriẽdi necessitatem: q̃le pro nobis etiã xp̃s hẽre dignatus est: non q̃dem necessitate sꝫ potestate: postea uero spũale quale tam pręcessit in ꝛ̃ tanq̃ in capite nr̃o: secutuꝫ est aũt in mẽbris eius ultima resurr̃ctõe mortuoꝫ. Adiungit deinde apl̃s duorũ istoꝫ hoĩum euidentissimã differentiam dicens. Primus homo de terra terrenus: secũdus hŏ de cęlo cęlestis. Qualis terrenus tales & terreni: q̃lis cęlestis tales & cęlestes. Et quŏ induim⁹ imagiẽ terreni: induam⁹ & imagiẽ eius qui de cęlo est. Hoc apl̃s ita posuit: ut nũc q̃dem in nobis scd̃m sacramentũ regenerationis fiat. sicut alibi dicit: quorquot in ꝛ̃ baptizati estis: xp̃m induistis: re aũt ipsa tunc pficietur: cũ & in nobis quod est aĩmale nascendo: spũale fuerit factum resurgendo. Vt enĩ eiusdẽ uerbis utar: spe salui facti sumus. Induim⁹ autẽ imagiẽ terreni hoĩs: propagatiõe pręuaricatoris & mortis quam nobis intulit generatio: sed induim⁹ imagiem cęlestis hoĩs gr̃a indulgẽtię uitęq; ꝑpetuę: qd̃ nobis pręstat regeneratio: nŏ nisi p mediatorẽ dei & hoĩm hoĩem ih̃m xp̃m: quẽ cęlestẽ hoĩem uult intelligi: qa de cęlo uẽit ut terrenę mortalitatis corpe uestiret̃: qd̃ cęlesti imortalitate uestiret. Cęlestes uero ideo appellat & alios quia fiũt per gr̃am membra eius: ut cũ illis sit unus xp̃us uelut caput & corpus. Hoc in eadem ep̃istola euidentius ita ponit: per hoĩem mors & p hoĩem resurrectio mortuoꝫ. Sicut. n. in Adam omẽs moriunt̃: sic & in xp̃o omẽs uiuificabunt̃. Iam utiq; in corpe spũali qd̃ erit in sp̃m uiuificantẽ. non qa oẽs qui in Adam moriunt̃ erunt mẽbra xp̃i: ex illis enĩ multo plures scd̃a in ęternũ morte plectent̃. Sed ideo dc̃tm est oẽs atq; oẽs: qa sicut nemo corpe aĩali nisi in Adam moritur: ita nemo corpore spũali nisi in ꝛ̃ uiuificat̃. Proinde nequaq̃ putandũ est nos in resurrectõe tale corpꝰ habituros: q̃le habuit hŏ ꝓmus anĩ pc̃tm i neq; illud qd̃ dictum est qualis terrenus tales & terreni: scd̃m illud intelligẽdum est qd̃ factũ est admissione pc̃ti. Non enĩ existimandũ est eũ ꝓpusq̃ peccasset spũale corpus hũisse: et peccati merito in aĩmale mutatũ. Vt. n. hoc putet̃ parũ actẽdunt̃ tãti uerba doctoris q̃ ait. Si ẽ corpꝰ aĩale est et spũale: sicut sc̃ptũ est. Primus homo Adam factꝰ est in aĩam uiuentẽ: secũdus hŏ in sp̃m uiuificantem. Nunq̃d hoc post peccatũ factũ est: cum sit ista homĩs ꝓma conditio: de q̃ beatissimꝰ Paulus ad corpꝰ aĩmale monstrandũ hoc testimoniũ legis assumpsit̃. Capĺm. xxiiii.

VNde et illd̃ parũ considerate quibusdam uisum est: in eo quod legit̃ insp̃irauit deus in faciẽ eius sp̃m uitę: et factus est homo in aĩam uiuẽtem: nŏ tũc aĩam ꝓmo hŏi datã: sꝫ eam quę iã inerat spũ scŏ uiuificatam. Mouet. n. eos: ꝙ dñs ih̃us posteaq̃ resurrexit a mortuis insufflauit dicens discipulis suis: accipite sp̃m sc̃m. Vnde tale aliq̃d existimãt factũ q̃le tũc factũ est: q̃si & hic secut⁹ ęuangelista dixerit: et facti sunt in aĩam uiuẽtem. Quod q̃dem si dictũ eẽt: hoc intelligerem⁹ ꝙ aĩaꝫ quędam uita sit spũs dei: siue quo aĩę rõnales mortuę deputãdę sunt: q̃uis earũ prędentia uiuere corpora uideant̃. Sed non ita factũ quãdo est cõditus hŏ: sanus ipa libri uerba testantur: quę ita se habent. Et formauit deus hoĩem puluerẽ de terra. Quod q̃dem plam⁹ interpretandum putãtes dixerẽt. Et finxit ds̃ hoĩem de limo terrę. q̃m superius dictũ fuerat: fons aũt ascẽdebat de terra & irrigabat oẽm faciẽ terrę: ut ex hoc lim⁹ intelligẽd⁹ uideretur hũore scilicet terraq; concret⁹. Vbi enĩ hoc dictũ est continuo sequit̃: et formauit hoĩem deus puluerẽ de terra:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſicut grẽci codices habẽt: unde in latinã linguam ſcẽptura ipa cõuerſa eſt. Siue aũe formauit ſiue fínxit qs dicere uoluerit: qđ grẽce dr̃ ẽplaſen: ad rem nihil itereſt. Magis tñ ꝓprie dr̃ fínxit. ſ3 ambiguitas niſa eſt deuitanda eis q formauit dicere maluer̃t: eo ꝙ i latína lingua illđ magis obtínuit cõſuetudo: ut hi dicañ̃ fíngere qui aliqđ mendacio ſimulante cõponunt. Hunc g̃ formatũ hoíem de terrẽ puluere ſiue límo: erat enĩ puluis humectus. hunc íq̃ ut expreſſi9 dicã ſicut ſcẽptura locuta eſt: puluer̃ de terra: aíale corpus factũ eſſe docet apl̃s cũ aíam accepit. Et factus eſt iſte hõ ín aíam uíuent̃: id ẽ formatus iſte puluis factus eſt ín aíam uíuentem. Jam íngunt habebat aíam: alioquín non appellaret̃ homo: qñ homo nõ eſt corp9 ſolũ uel aía ſola: ſed qui ex aía conſtat et corpe. Hoc qdem uerũ eſt: ꝙ nõ totus hõ ſed pars melior hoís aía eſt: nec totus hõ corpus ſ3 ínferior hoís pars eſt: ſed cum eſt utrunq; conĩũctum: ſimul habet hoís nomen: quod tamẽ & ſingula nõ amictũt etiã cũ de ſingulis loq̃mur. Quis.n. dicer̃ prohibeat quotidiani q̃dam lege ſmoís: homo ille defũctus eſt: et nũc ín requie ẽ: uel ín pẽnis: cũ de aía ſola poſſit hoc dici: & illo aut illo loco hõ ille ſepultus eſt: cũ hoc niſi de ſolo corpe nõ poſſit intelligi? An dicturi ſunt ſic loqui ſcẽpturã nõ ſoler̃ díuinam? Imo uero illa ita nobis ín hoc acteſtat̃: ut etiã cũ duo iſta cõiuncta ſunt et uiuit homo: tamẽ etiam ſingula homís uocabulo appellet: aíam ſcilicet interiorem hoíem: corpus uero exteriorem uocans: tanq̃ duo ſint hoíes cũ ſit utrũq; ſit homo unus. Sed intelligẽdum eſt ſm qd dicat̃ homo ad imagínẽ dei: et terra homo atq; iturus ín terrã. Illud enĩ ſm aíam rõnalẽ dicit̃: q̃lem ds ínſufflãdo uel ſi cõmodíus dr̃ ínſpirãdo índidit hõi id ẽ hoís corpi: hoc aũt ſcđm corpus qualem hoíem deus fínxit ex puluere: cui data ẽ aía ut fieret corpus aíale. i. homo ín aíam uíuentem. Qua propter ín eo quod dñs fecit quãdo ínſufflauit dicẽs: accipite ſpm̃ ſanctum: nimirũ hoc ĩtelligi uoluit: ꝙ ſpiritus ſcũs non tm̃ ſit patris: uerũ etiã unigẽiti ipíus ſpũs. Idem ipe qppe ſpũs eſt pr̃is & filii: cũ quo eſt trínitas pater et filius & ſpũs ſanctus: non creatura ſ3 creator. Neq;.n. flatus ille corpeus de carnis ore ꝓcedẽs ſubſtãtia erat ſpũs ſancti atq; natura: ſed potius ſignificato qua ĩtelligerem9 ut dixi ſpm̃ ſcm̃ patri eſſe filioq; cõmunem: q̃a nõ ſunt eis ſingulis ſinguli: ſ3 unus ãboy eſt. Semꝑ aũt iſte ſpũs ín ſcripturis ſanctis. grẽco uocabl̃o pneuma dr̃: ſicut eũ & hoc loco dñs appellauit: qñ eum corpalis ſui oris flatu ſignificans diſcipulis ſuis dedit: et locis oíbus díuinoy eloquioy non mihi aliter unq̃ nũcupatus occurrit. Hic ů ubi legr̃ et fínxit ds hoíem puluer̃ de terra: et ínſufflauit ſiue ínſpirauit ín faciẽ eius ſpm̃ uitę: nõ ait grẽcus pneuma qđ ſoler dici ſpũs ſcũs: ſ3 pnoen: qđ nomẽ ín creatura q̃ ín creatore freq̃ntius legit̃. Vnde nõnulli etiã latíni ꝓpter differentiã hoc uocabl̃m non ſpm̃ ſ3 flatũ appellare maluerunt. Hoc enĩ & ín grẽco etiã illo loco apud Yſaiam ubi deus dicit: oẽm flatum ego feci: oẽm aíam ſine dubitatõe ſignificat. Quod itaq; grẽce pnoen dr̃: noſtri aliqñ flatũ: aliquãdo ſpm̃: aliqñ ínſpirationem ul̃ aſpirationẽ: aliqñ etiã aím interpretati ſunt. Pneuma ů nũq̃ niſi ſpm̃ ſiue hoís de quo ait apl̃s: quís enĩ ſcit hoím quę ſunt hoís níſi ſpũs hoís qui ín ipo eſt: ſiue pecoris ſicut ín Salomonis libro ſcẽptum eſt: qs ſcit ſi ſpũs hoís aſcẽdat ín cẽlũ ſurſuz: & ſpiritus pecoris deſcẽdat deorſum ín terram: ſiue iſtũ corporeũ qui etiã uentus dr̃: nam eius hoc nomẽ eſt ubi ín pſalmo camẽ: ignis grando nix glacies ſpiritus procellarum: ſiue iã non creatũ ſ3 creatorẽ: ſicut ẽ de quo dicit dñs ĩ euãgelio: accipite ſpm̃ ſcm̃: eũ corpeo ſui oris flatu ſignificãs.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Et ubi ait. Ite baptizate omnes gentes in
noīe patris et filii & spūs sancti: ubi ipsa
trinitas excellentissime & euidentissime
cōmendata est. Et ubi legr̄ deus spūs est.
Et aliis plurimis sacrarum lr̄arꝝ locis. In
his qppe om̄ibus testīoniis scp̄turarꝝ: q̄tū
ad grecos actinet nō pnoen uidem⁹ scp̄tū
eē sꝫ pneuma. q̄tū aūt ad latinos nō flatū
sed spm̄. Quapropter in eo quod scriptū
est inspirauit: uel si magis ꝓprie dicendū
est insufflauit in faciem eius spm̄ uitę: si
grecus nō pnoen sicut ibi legr̄ sꝫ pneuma
posuisset: nec sic esset conseq̄s ut creatorē
spm̄ qui ꝓprie dr̄ in trinitate spūs sanct⁹
intelligere cogeremur: qn̄ qdem pneuma
ut dictū est non solū de creatore sed etiaꝫ
de creatura dici solere manifestū est. Sed
cū dixisset inqunt spm̄: non adderet uitę
nisi illū spm̄ sanctū uellet intelligi. et cum
dixisset factus ē hō in aīam non adderet
uiuētem: nisi aīa uitam sig̃ficaret quę illi
diuinitus imptit̄ dono spūs dei. Cum enī
uiuat aīa inqunt ꝓprio suę uitę mō: quid
opus erat addere uiuētem: nisi ut ea uita
intelligeretur quę illi ꝑ spm̄ sanctū dat̄?
Hoc qd est aliud nisi diligenter ꝓ hūana
suspitōe contendere: et scp̄turas scās non
intelligenter actendere? Quid.n. magnū
erat non ire longius: sꝫ in eodē libro ipso
paulo supius legere: producat terra aīaꝫ
uiuētem: quādo aīalia terrestria cuncta
creata sunt? Deinde aliq̄tis interpositis
in eodem tamē libro: quid magnum erat
aduertere qd̄ scp̄tū est: et om̄ia quę habēt
spiritū uitę: et oīs qui erat super aridam
mortu⁹ est: cū insinuaret oīa quę uiuebāt
in terra perisse diluuio? Si ergo & aīam
uiuētem & spm̄ uitę etiam in pecoribus
inuēimus: sicut loqui scp̄tura diuina con-
sueuit: et cū hoc quoqꝫ loco ubi legit̄ oīa
quę habēt spm̄ uitę: non grecus pneuma
sed pnoen dixerit: cur non dicimus quid
opus erat ut adderet uiuētem: cum aīma
nisi uiuat esse non possit? Aut quid opus
erat ut adderet uitę cū dixissꝫ spm̄? Sed
intelligimus aīam uiuentem & spiritum
uitę scp̄turam suo more dixisse: cū aīalia
id est corpa aīata uellet intelligi: quibus
inesset ꝑ aīam ꝑspicuus iste etiā corporis
sensus. In hoīs aūt cōditōe obliuiscimur
q̄admodū loqui scp̄tura cōsueuerit: cum
suo ꝓrsus more locuta sit: quo insinuaret
hoīem etiā rōnali aīa accepta: quam non
sicut aliarꝝ carniū aquis & terra ꝓducē-
tibus: sꝫ deo flante creatā uoluit ītelligi:
sic tamē factū ut in corpe aīali qd̄ fit aīa
in eo uiuēte: sicut illa aīmalia uiueret de
qb⁹ dixit: producat terra aīam uiuētem:
et quę itidem dixit habuisse in se spiritū
uitę: ubi etiā in greco non dixit pneuma
sed pnoen: non utiqꝫ spm̄ scm̄ sꝫ eorꝝ aīam
tali exp̄mens noīe. Si enī d̄i flatus inqūt
dei ore exisse ītelligit̄: quē si aīam credi-
derim⁹: conseq̄s erit ut eiusdē fateamur
eē substantię: paremqꝫ illius sapiētię quę
dicit: ego ex ore altissimi ꝓdii. Non qdeꝫ
dixit sapīa ore d̄i efflatā se fuisse: sed ex
eius ore prodisse. Sicut aūt nos possum⁹
non de nostra natura qua hoīes sumus: sꝫ
de isto aere circumfuso quem spirādo ac
respirando ducim⁹ ac reducimus: flatum
facere cū sufflamus: ita om̄ipotens deus
non de sua natura neqꝫ de subiacēti crea-
tura: sꝫ etiā de nihilo potuit facere flatū:
quē corpori hoīs inserendo inspirasse uel
insufflasse cōuenientissīe dict⁹ est: īcorpe⁹
incorporeū: sed immutabilis mutabilem:
qa nō creatus creatū. Verūtamen ut sciāt
isti q de scp̄turis loqui uolūt: et scp̄turarꝝ
locutiones non aduertūt: non hoc solum
dici exire ex ore dei qd̄ est ęq̄lis eiusdēqꝫ
naturę: audiāt uel legant qd̄ deo dicēte
scriptū est: qm̄ tepidus es et neqꝫ calidus
neqꝫ frigidus: īcipiā te eicer̄ ex ore meo.
Nulla itaqꝫ causa est cur aptissīe loquenti
resistam⁹ aplō: ubi ab spūali corpe corp⁹
aīale discernēs: id est ab illo ī quo futuri
sumus hoc ī quo nūc sumus ait: seminat̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

corpus animale surget corpus spūale: si est corpus aīale est et spūale: sicut scp̄tum est factus est p̄mus homo Adam ī aīam uiuētem: nouissimus Adā in spm̄ uiuificantem. Sed non p̄mum quod spūale sed qnod aīale: postea spūale. Primus homo de terra terrenus: secūdus homo de cęlo cęlestis. Qualis terrenus tales & terreni: et q̄lis cęlestis tales & cęlestes. Et quomō induimus imaginē terreni: induamus et imaginē eius q de cęlo est. De qbus oīb9 apostolicis uerbis superius locuti sum9. Corpus igr̄ aīale ī quo p̄mū hoīem Adaꝫ factū dicit ap̄ls: sic erat factū nō ut mori oīno non posset: sꝫ ut non moreret̄ nisi hō peccasset. Nā illud qd̄ spū uiuificāte spūale erit et īmortale: mori oīo nō poterit: sicut aīa creata ē īmortalis: quę licet pc̄to mortua ꝑhibeat̄ carens quadam uita sua hoc est dei spū: quo etiā sapiēter & beate uiuere poterat: tamē propria q̄dam licet misera uita sua non desinit uiuere: qa immortal' ē creata. Sicut. n. desertores angli licet scd̄m q̄dam modū mortui sint peccando: qa fōtem uitę desereuerūt q deus est: qui non peccando sapienter & beate poterant uiuere: tñ non sic mori potuer̄t ut oīno desisterent uiuere atqꝫ sentire: qm̄ immortales creati sunt: atqꝫ ita ī secūdam mortē p9ultimū pręcipitabunt̄ iuditiuꝫ: ut nec illic uita careāt: qñ qdem etiā sensu cū in doloribus futuri sunt non carebūt. Sed hoīes ad d̄i gr̄aꝫ ꝑtinētes ciues scōꝝ angeloꝝ ī beata uita manentiū: ita spūalibus corporib9 induētur: ut neqꝫ peccent amplius neqꝫ moriant̄: ea tñ īmortalitate uestiti: quę sicut angelorū nec pc̄to possit auferri: natura quidem manente carnis: sed nulla oīo carnali corruptibilitate uel tarditate remanente. Sequit̄ aūt quęstio necessario ꝑtractāda: et dn̄o d̄o ueritatis adiuuāte soluenda. Si libido membroꝝ inobedientiū: ex peccato inobedientię in illis p̄mis hōibus cum illos diuina gratia deseruissꝫ exorta est. unde ī suā nuditatē oculos aꝑuer̄t: id est eā curiosius aduerterunt: et qa impudēs motus uoluptatis arbitrio resistebat pudēda texerūt: quō essent filios ꝓpagaturi: si ut creati fuerāt sine pręuaricatōe mansissent. Sed quia & liber iste claudēd9 ē; nec tāta ista quęstio in sermoīs angustias coartanda: in eū q sequit̄ cōmodiore disputatōe differatur.

AVRELII·AVGV·DE CIVITATE DEI·LIBER·XIIII·

Diximus iā in supioribꝰ libris ad hūanū genus nō solū naturę silitudine sociandū: uerum etiā quadam cognatioīs necessitudine in unitatem concordem pacis uinclō colligandum: ex hoīe uno deum uoluisse hoīes instituere: neqꝫ hoc genus fuisse in singulis qbusqꝫ moriturū: nisi duo primi quoꝝ creatus est unus ex nullo alter ex illo: id inobedientia meruissent: a quibus admissū est tā grande pc̄tm: ut in deteri9 eo natura mutaret̄ hūana: etiā ī posteros obligatione peccati & mortis necessitate transmissa. Mortis aūt regnum in hoīes usqꝫ adeo dn̄atum est: ut oēs in secūdam quoqꝫ mortem cuius nullus ē finis pęna debita pręcipites ageret: nisi inde q̄sdam indebita dei gr̄a liberaret. Ac ꝑ hoc fc̄tm est: ut cū tot tantęqꝫ gentes per terrarum orbē diuersis ritibus moribusqꝫ uiuētes: multiplici linguaꝝ: armoꝝ: uestium: sint uarietate distinctę: non tñ ampli9 q̄ duo quędā genera hūanę societatis existerēt: quas ciuitates duas ꝑm scp̄turas nostras merito appellare possumus. Vna quippe est hoīm scd̄m carnē: altera scd̄m spiritū uiuere ī sui cui9qꝫ generis pace uolentiū: et cum id quod expetūt assecuntur in sui cuiusqꝫ generis pace uiuētium. Ca. ii.

PRius ergo uidēdum est: qd sit ꝑm carnem: quid scd̄m spiritū uiuere.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quisquis enim hoc quod diximus prima fronte inspicit: uel non recolens uel minus aduertens quemadmodum scripturę sanctę loquuntur: potest putare philosophos quidem epicureos secundum carnem uiuere: quia summum bonum hominis in corporis uoluptate posuerunt: et siqui alii sunt qui quoquomodo corporis bonum summum bonum esse hominis opinati sunt. et omne eorum uulgus qui non aliquo dogmate uel eo modo philosophantur: sed proclives ad libidinem: nisi ex uoluptatibus quas corporeis sensibus capiunt gaudere nesciunt: stoicos autem qui summum bonum hominis in animo ponunt secundum spiritum uiuere: quia & hominis animus quid est nisi spiritus? Sed sicut loquitur scriptura diuina: secundum carnem uiuere utrique monstrantur. Carnem quippe appellat non solum corpus terreni atque mortalis animantis: ueluti cum dicit non omnis caro eadem caro: sed alia quidem hominis: alia autem caro pecoris: alia uolucrum: alia piscium: sed aliis multis modis significationem huius nominis utitur: inter quos uarios locutionis modos: sepe etiam ipsum hominem id est naturam hominis carnem nuncupat: modo locutionis a parte totum: quale est ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quid enim hic uoluit intelligi nisi omnes homines? Quod apertius paulopost ait. In lege nemo iustificatur. Et ad galathas. Scientes autem quia non iustificatur homo ex operibus legis. Secundum hoc intelligitur: et uerbum caro factum est id est homo. Quod non recte accipientes quidam: putauerunt xpo humanam animam defuisse. Sicut enim a toto pars accipitur: ubi Marię magdalenę uerba in euangelio leguntur dicentis: tulerunt dominum meum & nescio ubi posuerunt eum: cum de sola xpi carne loqueretur: quam profecto sepultam de monumento putabat ablatam: ita & a parte totum carne nominata intelligitur homo: sicut ea sunt quę supra commemorauimus. Cum igitur multis modis quos perscrutari & colligere longum est: diuina scriptura nuncupet carnem: quid sit secundum carnem uiuere: quod profecto malum est

cum ipsa carnis natura non sit malum: ut indagare possimus: inspiciamus diligenter illum locum epistolę Pauli apostoli quam scripsit ad galathas: ubi ait. Manifesta autem sunt opera carnis. quę sunt fornicationes: immunditię: luxurię: idolorum seruitus: uenefitia: inimicitię: contentiones: emulationes: animositates: dissensiones: hereses: inuidię: ebrietates: commessationes: et his similia: quę predico uobis sicut predixi. quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Iste totus epistolę apostolicę locus quantum ad rem presentem satis esse uidebitur consideratus: poterit hanc dissoluere questionem: quid sit secundum carnem uiuere. In operibus namque carnis quę manifesta esse dixit: eaque commemorata damnauit: non illa tamen inuenimus quę ad uoluptatem pertinent carnis: sicuti sunt fornicationes: immunditię: luxurię: ebrietates: commessationes: uerum etiam illa quibus animi uicia demonstrantur: a uoluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem quę idolis exhibetur: uenefitia: inimicitias: contentiones: emulationes: animositates: dissentiones: hereses: inuidias: non potius intelligat animi uicia esse quam carnis: quando quidem fieri potest ut propter idolatriam uel heresis alicuius errorem: a uoluptatibus carnis temperetur? Et tamen etiam tunc homo quamuis carnis libidines continere atque cohibere uideatur: secundum carnem uiuere hac apostolica auctoritate conuincitur. et in eo quod abstinet a uoluptatibus carnis: damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat? Aut quis ita loquatur ut inimico suo uel quem putat inimicum dicat: malam carnem ac non potius malum animum habes aduersum me? Postremo sicut carnalitates ut ita dicam si quis audisset: non dubitaret carni tribuere: ita nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergo hec omnia et his similia doctor gentium in fide et ueritate opera carnis appellat: nisi quia eo locutionis modo quo totum significatur a parte: ipsum hominem uult nomine carnis intelligi? Quod si quisquam

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dicit carnem causam esse ĩ malis moribꝰ quorũq; uiciorꝫ: eo ꝙ aĩma carne affecta sic uiuit: profecto non uniuersam homĩs naturã diligenter aduertit. Nam corpus qdem corruptibile aggrauat aĩaꝫ. Vnde etiã idem apl's agẽs de hoc corruptibili corpore: de quo pauloante dixerat & si exterior hõ noster corrũpit̃: scimꝰ inquit qa si terrena nostra domꝰ huiꝰ habitatoĩs dissoluat̃: ꝙ ędificationem habemꝰ a deo domũ non manu factã ęternam in cęlis. Etenĩ in hoc ingemiscimus: habitaculum nostrũ qnod de cęlo ẽ supindui cupiẽtes: si tamẽ induti nõ nudi inuẽiamur. Etenĩꝫ q̃diu sumꝰ in hac habitatõe: ingemiscimꝰ grauati eo ꝙ nolumus expoliari sed supuestiri: ut absorbeatur mortale a uita. Et aggrauamur igr̃ corruptibl̃i corpore: et ipius aggrauatioĩs causam non naturam substantiamq; corpis: sꝫ eius corruptionẽ scientes: nolumus corpore expoliari: sed eius ĩmortalitate supuestiri. Et tunc ergo erit corpus: sꝫ quia corruptibile non erit non grauabit. Aggrauat ergo nũc aĩam corpus corruptibile: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitãtem: ueruntamen q oĩa aĩę mala ex corpe putãt accidisse: in errore sunt. Capl'm.iii.

QVãuis eniꝫ Virgilius platonicam uideat̃ luculentis uersibꝰ explicare sententiã dicens. Igneus est illis uigor & cęlestis origo. Seminibus q̃tũ non noxia corpora tardãt. Terreniq; hebetãt artus moribũdaq; mẽbra. Omẽsq; illas notissimas q̃tuor aĩ pturbationes: cupiditateꝫ: timorem: lętitiam: tristitiam: q̃si origines oĩm peccatorꝫ atq; uiciorꝫ uolẽs intelligi ex corpore accidere: subiungat & dicat. Hinc metuũt cupiũt gaudentq; dolẽtq;. nec auras. Suscipiunt clause tenebris & carcere cęco. Tamen aliter se habet fides nostra. Nam corruptio corporis quę aggrauat aĩam: non pc̃ti p̃mi est cã sꝫ pęna: nec caro corruptibl'is aĩam peccatricem: sed aĩa peccatrix fecit eẽ corruptibilem carnem. Ex qua corruptione carnis licet existant quędã incitamẽta uiciorꝫ & ipa desideria uiciosa: nõ tñ omĩa uitę iniquę uicia tribuẽda sunt carni: ne ab his oĩbꝰ purgemꝰ diabolũ q non habet carnem. Et si.n. diabolus fornicator uel ebriosus: ul' si qd huiꝰ mali est quod ad carnis ptinet uoluptates non põt dici: cũ sit etiã talium pc̃torꝫ suasor & instigator occultus: est tamẽ maxime supbus atq; inuidus. Quę illũ uiciositas sic obtinuit: ut ꝓpter hanc esset in carceribus caliginosi huius aeris ęterno supplitio destinatꝰ. Hęc aũt uicia quę tenent ĩ diabolo principatum: carni tribuit apl's: quã certũ est diabolum non habere. Dicit enĩ inimicitias: cõtentioẽs: ęmulationes: aĩositates: inuidias: opa eẽ carnis: quorum oĩum malorꝫ caput atq; origo supbia est: quę sine carne regnat in diabolo. Quis aũt illo ẽ inimicitior scĩs? Quis aduersus eos cõtentiosior: aĩosior: et magis ęmulus atq; inuidus inuẽitur? Et hęc omĩa cũ habeat sine carne: quomõ sunt ista opa carnis: nisi qa opa sunt hoĩs quẽ sicut dixi noĩe carnis appellat? Non enĩ habẽdo carnẽ quã non habet diabolꝰ: sed uiuendo scd̃m seip̃m hoc ẽ ꝟm hoĩem: factus est homo sil'is diabolo: quia & ille scd̃m seip̃m uiuere uoluit: qñ in ueritate non stetit. ut nõ de dei sꝫ de suo mẽdatiuꝫ loquęret̃: qui non solũ mendax uerũ etiã mẽdatii pater ẽ. Primꝰ est qppe mentitꝰ: et a quo pc̃tm: ab illo cępit eẽ mendatiũ.

CVm ergo uiuit homo Cap.iiii. scd̃m hoĩem non scd̃m deũ: sil'is est diabolo: quia nec angelo scd̃m angelum sed scd̃m deũ uiuendum fuit: ut staret in ueritate: et ueritatẽ illius non de suo mẽdatiũ loquęret̃. Nam et de hoĩe alio loco idem apl's ait. Si autẽ ueritas dei in meo mẽdatio abũdauit. Meũ dixit mẽdatiũ: ueritatem dei. Cum itaq; uiuit homo ꝟm ueritatẽ: non uiuit scd̃m seip̃m sꝫ ꝟm deũ.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Deus est enim qui dixit ego sum ueritas. Cum uero uiuit scdm seipm: hoc est scdm hoiem nō ꝑm deū: profecto ꝑm mēdatiū uiuit. non qa homo ipe mendatiū est cum sit eius auctor & creator deus: q non est utiq; auctor creatorq; mendatii: sed quia hō ita factus est rectus: ut non ꝑm seipm sed scdm eū a quo factus est uiueret: id ē illius potius q̄ suā faceret uoluntatē. non autē ita uiuere quēadmodū est factus ut uiueret: hoc est mendatiū. Beatus qppe uult esse: etiā non sic uiuendo ut possit eē. Quid est hac uolūtate mendatius? Vnde non frustra dici potest omne peccatū esse mendatium. Non enim fit peccatū: nisi ea uolūtate qua uolumus ut bene sit nobis: uel nolumus ut male sit nobis. Ergo mēdatiū est: qd cū fiat ut bene sit nobis: hinc potius male est nobis: uel cū fiat ut meliꝰ sit nobis hinc potiꝰ peius ē nobis. Vnde hoc: nisi qa de deo bene pōt esse hōi quem delinq̄do deserit: non de seipo scdm quē uiuendo delinqt. Quod itaq; diximꝰ hinc extitisse ciuitates duas diuersas inter se atq; contrarias: q alii ꝑm carnem alii ꝑm spm̄ uiuerēt: pōt etiaꝫ isto mō dici: q alii scdm hoiem alii ꝑm deū uiuāt. Aptissime qppe ad corinthios dicit. Cū. n. sint inter uos ęmulatio & contentio: nōne carnales estis: et scdm hoiem ambulatis? Quod g̊ est ambulare ꝑm hoiem: hoc est ꝑm hoiē uiuere: quod a carne id est a parte hoīs minore intelligitur homo. Eosdem ipsos quippe dixit supius aīales: quos postea carnales: ita loquens. Quis. n. scit inquit hoīm quę sunt hoīs: nisi spūs hoīs qui est in ipo? Sic & quę dei sunt nemo scit: nisi spūs dei. Nos aūt inquit non spm̄ huius mūdi accepimus: sed spm̄ q ex deo est: ut sciamus quę a d̄o donata sunt nobis. quę & loqmur nō ī sapię hūanę doctis uerb: sed in doctrina spiritꝰ spūalibus spūalia compātes. Animalis aūt homo nō pcipit quę sunt spiritus dei. stultitia est enī illi. Talibus igr̄ id est aīalibꝰ paulopꝰ dicit. Et ego fratres non potui loqui uobis q̄si spūalibus: sed q̄si carnalibus. Et illud & hoc: eodem loq̄di modo intelligit̄: id est a parte totū. Et ab aīa nāq; & carne quę sunt ptes hoīs: pōt totū significari qd est homo. atq; ita nō est aliud aīalis hō aliud carnalis: sed idem ipm est utrūq; id ē ꝑm hoīem uiuēs homo. Sicut & non aliud q̄ hoīes significant̄: siue ubi legr̄ ex opibus legis nō iustificat̄ oīs caro: siue qd scptū est. lxxv. aīę descenderūt in egiptū cum Iacob. Et ibi enī p oēm carnem oīs hō: & ibi p. lxxv. aīas. lxxv. hoīes intelligunt̄. Et quod dictum est nō in sapientię hūanę doctis uerbis: potuit dici non sapię carnalis: sicut quod dictū est scdm hominem ambulatis: potuit dici ꝑm carnē. Magis autē hoc apparuit in his quę subiunxit. Cum enī quis dicat ego sum Pauli: alius aūt ego Apollo: nōne hoīes estis? Quod dicebat animales estis & carnales estis: expressius dixit hoīes estis: qd est scdm hoīem uiuitis non scdm deū: scdm quē si uiueretis dii essetis. Caplm .v.

NOn igr̄ opus est in peccatis uiciisq; nr̄is: ad creatoris iniuriaꝫ carnis accusare naturam: quę in genere atq; ordine suo bona ē: sꝫ deserto creator̄ bono: uiuere scdm creatū bonū non est bonum. siue quisq; ꝑm carnē: siue scdm aīam: siue ꝑm hoīem totū q constat ex aīa et carne: unde et noīe solius aīę et noīe soliꝰ carnis significari potest: eligat uiuere. Nam qui uelut summū bonū laudat aīę naturam: & tanq̄ malum naturam carnis accusat: profecto & aīam carnaliter appetit: & carnem carnaliter fugit. qm̄ id uanitate sentit humana: non ueritate diuina. Non qdem platonici sicut manichei desipiunt: ut tanq̄ mali naturam terrena corpa detestent̄: cū oīa elementa qbus iste mūdus uisibilis contrectabilisq; compactus est: qualitatesq; eorum deo artifici tribuant.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Veruntamen ex terrenis artubus moribundisq; membris sic affici aīas opīant̄: ut hīc eis sint morbi cupiditatū & timoꝝ et lętitię siue tristitię. quibus quatuor uel perturbationibus ut Cicero appellat: uel passiōib9 ut plęriq; uerbū de uerbo gręco exp̄munt: omīs hūanoꝝ moꝝ uiciositas contineť. Quod si ita est: q̄d est q̄ Aeneas apud Virgilium cū audisset a patre apd̄ inferos: aīas rursus ad corpa redituras: hanc opīonem mirat̄ exclamās. O pater. an ne aliq̄s ad cęlū hinc ire putandū est. Sublimes aīas: iterūq; ad tarda reuerti. Corpa. quę lucis miſis tā dira cupido? Nunq̄d nam hęc tam dira cupido ex terrenis artub9 moribūdisq; mēbris adhuc inest aīmaꝝ illi prędicatissimę puritati? Nonne ab huiusmodi corporeis ut dicit pestibus oīb9 eas asserit esse purgatas: cū rursus incipiunt in corpa uelle reuerti? Vnde colligr̄ etiā si ita se haberet quod ē oīno uanissim: uicissim alternās incessabiliter euntium atq; redeuntium aīarum mūdatio et īq̄natio: nō potuisse ueraciter dici: oēs culpabiles atq; uiciosos motus aīaꝝ eis ex terrenis corpibus inolescer̄. Siq̄dem scd̄m ip̄os illa ut poeta pręfatus eloquit̄ lucis tā dira cupido: usq; adeo nō est ex corpore: ut ab om̄i corporea peste purgatā: et extra om̄e corpus aīam constitutam: ip̄am compellat esse ī corpore. Vnde etiam illis fatentibus nō ex carne tm̄ afficit̄ aīa: ut cupiat metuat lętetur et tristetur: uerum etiā ex seipsa his potest motibus agitari. Capitl'm .vi.

INterest aūt qualis sit uoluntas hoīs. quia si ꝑuersa est ꝑuersos habebit hos motus: si aūt recta est: non solū inculpabiles uerū etiā laudabiles erūt. Volūtas est q̄ppe ī om̄ibus: imo omēs nihil aliud q̄ uoluntates sunt. Nam q̄d est cupiditas & lętitia: n̄ uolūtas ī eoꝝ consensionē quę uolumus? Et q̄d ē met9 atq; tristitia: nisi uolūtas ī dissensionē ab his quę nolum9? Sed cum consentimus appetendo ea quę uolumus cupiditas: cū autē consentimus fruēdo his quę uolumus lętitia uocatur: Itemq; cū dissentim9 ab eo quod accidere nolumus: talis uolūtas metus est: cū aūt dissentimus ab eo quod nolēt9 accidit: talis uolūtas tristitia est. Et oīo ꝓ uarietate rerū quę appetunt̄ atq; fugiuntur: sicut allicit̄ uel offendit̄ uolūtas hoīs: ita in hos uel illos affectus mutat̄ et uertit̄. Quapropter hō q̄ scd̄m deum non scd̄m hoīem uiuit: oportet ut sit amator boni: unde fit conseq̄s ut malum oderit. Et q̄m nemo natura: sed quisq̄s malus est uicio malus est: ꝑfectū odiū debet malis q̄ ſm deum uiuit: ut nec propter uiciū oderit hoīem: nec amet uiciū propter hominez: sed oderit uiciū amet hoīem. Sanato enī uicio: totū q̄d amare: nihil aūt q̄d debeat odisse remanebit. Capl'm .vii.

NAm cuius ꝓpositū est amare deū: et non scd̄m hoīem sed scd̄m deum amar̄ ꝓximū sicut etiā seip̄m: ꝓculdubio propter hūc amorem dr̄ uolūtatis bonę: quę usitatius in scripturis sanctis caritas appellat̄: ſ; amor quoq; ſm easdē sacras lr̄as dicit̄. Nam & amatorem boni dicit apostolus esse debere: quē regendo ppl'o pręcipit eligendū. Et ip̄e dn̄s Petrū apl'm interrogans: cū dixisset diligis me plus his: ille respōdit dn̄e tu scis quia amo te. Et iterū dn̄s quęsiuit non utrū amaret: ſ; utrū diligeret eū Petrus. At ille rn̄dit ei iterū. dn̄e tu scis q̄a amo te. Tertia uero interrogatōe & ip̄e Ih̄us non ait diligis me ſ; amas me: ubi secutus ait ęuāgl'ista. Contristatus est Petrus q̄a dixit ei tertio amas me: cū domin9 non tertio sed semel dixerit amas me: bis aūt dixerit diligis me. Vnde intelligimus: quia cū dicebat dominus diligis me: nihil aliud dicebat q̄ amas me. Petrus aūt non mutauit hui9 unius rei uerbum: sed etiā tertio domine inquit tu omnia scis: tu scis quia amo te.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Hoc propterea cōmemorandum putaui: qa nōnulli arbitrant̄ aliud eē dilectionez siue caritatem: aliud amorem. Dicūt enī dilectionē accipiēdam eē in bono: amorē in malo. Sic aūt nec ipos autores sęcularium lr̄arꝫ locutos eē: certissimū est. Sed uiderint philosophi utrū uel qua rōe ista discernant. Amorem tamen eos in bonis rebus & erga ipm deum magnipēdere: libri eorꝫ satis loquūt̄. Sed scp̄turas religionis nr̄ę quarū auctoritatē cęteris qb9 lr̄is antepōimus: nō aliud dicere amorē aliud dilectionē uel caritatē insinuandū fuit. Nam & amorē in bono dici iā ostēdimus. Sed ne qs existimet amorē qdem et in bono & in malo: dilectionē aūt non nisi in bono esse dicēdam: illud actendat quod in psalmo scriptū est. Qui aūt diligit iniqtatem: odit aīam suā. Et illd̄ apli Iohis. si quis dilexerit mundum: non est dilectio pr̄is ī illo. Ecce uno loco dilectio et in bono & in malo. Amorem autem in malo: qa in bono iam ostēdimus: ne qsq̄ flagitet legat qd̄ scp̄tum ē. Erūt enī hoīes seipos amantes: amatores utiq; pecunię. Recta itaq; uoluntas est bonus amor: et uolūtas ꝑuersa malus amor. Amor ergo inhians habere quod amat: cupiditas ē. id aūt habens eoq; fruens: lętitia. Fugiēs qd̄ ei aduersat̄: timor est. idq; si acciderit sentiēs: tristitia ē. Proinde mala sunt ista si malus ē amor: bona si bonus. Quod dicimus: de scp̄turis ꝓbemus. Concupiscit apls dissolui & esse cū xp̄o: et concupiuit aīa mea desiderare iuditia tua in oī tpe. Vel si accommodacius dicit̄: desiderauit aīa mea concupiscere iuditia tua. Et concupiscētia sapīę ꝑducit ad regnū. Hoc tn̄ loq̄di obtinuit cōsuetudo: ut si cupiditas uel concupiscētia dicat̄: nec addat̄ cui9 rei sit: non nisi ī malo possit intelligi. Lętitia apud psalmistam in bono est. letamini in dn̄o & exultate iusti: et dedisti letitiam ī corde meo. et adimplebis me lętitia cum uultu tuo. Timor in bono est apd̄ aplm ubi ait. Cum timore & tremore uestram ipoꝝ salutem opamini. Et noli altū sape: sꝫ time. Et timeo aūt ne sicut serpēs Euaꝫ seduxit astutia sua: sic uestrę mētes corrumpant̄ a castitate quę est in christo. De tristitia uero quā Cicero magis ęgritudinē appellat: dolorē Virgilius ubi ait: gaudentq; dolentq;: sed ideo malui tristitiam dicere: qa ęgritudo ul' dolor usitatius in corpibus dr̄: scrupulosior quęstio est utrū inueniri possit in bono. Caplm. viii.

QVas enī gręci appellāt euphatas: latine aūt Cicero constantias nominauit: stoici tres esse uoluerūt ꝓ trib9 perturbationibus in aīmo sapientis. Pro cupiditate uoluntatē: pro lętitia gaudiū: pro metu cautionem: pro ęgritudine uero uel dolore quā nos uitādę ambiguitatis gratia tristitiam maluimus dicere: negauerūt aliquid posse eē in aīmo sapientis. Volūtas qppe inqūt appetit bonū quod facit sapiens. Gaudiū de bono adepto ē: quod ubiq; adipiscit̄ sapiens. Cautio deuitat malū: quod debet sapiēs deuitare. Tristitia porro qa de malo est quod iam accidit: nullū aūt malū existimant posse accider̄ sapienti: nihil in eius aīo ꝓ illa eē posse dixerūt. Sic g̊ illi loquunt̄: ut uelle gaudere cauere negent n̄ sapientē: stultū aūt non nisi cupere: lętari: metuere: contristari. Et illas tres esse constantias: has aūt q̄tuor ꝑturbatioēs scd̄m Ciceronem: scd̄m plurimos aūt passiones. Gręce aūt illę tres sicut dixi appellant̄ euphatę: istę aūt q̄tuor phatę. Hęc locutio utrū scp̄turis sanctis congruat: cū quęrerem q̄ntuꝫ potui diligēter: illud inuēi qd̄ ait ꝓpha. Non est gaudere impiis dicit dn̄s. Tanq̄ impii lętari possint potius q̄ gaudere de malis: qa gaudiū proprie bonoꝝ et pioꝝ est. Item illud ī ęuanglio. Quęcūq; uultis ut faciant uobis hoīes: hęc & uos facite illis: ita dictum uidetur: tanq̄ nemo possit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aliquid male uel turpiter uelle seu cupe. Demq; ꝓpter consuetudinem locutionis nonnulli interpretes addiderunt bona: et ita interpretati sunt. Quecunq; uultis ut faciant uobis homines bona. Cauendum enim putant ne quisq; inhonesta uelit sibi fieri ab hominibus: ut de turpioribus taceaz: certe luxuriosa conuiuia in qbus se ipe & si illis faciat filia: hoc preceptu existimet impleturu. Sed in greco euangelio unde in latinu translatu est: non legi bona: sed quecuq; uultis ut faciat uobis homines: hec & facite illis. Credo ꝓpterea qa in eo qd dixit uultis: iam uoluit itelligi bona. no eni ait cupitis sed uultis. non tame semp his ꝓprietatibus locutio nostra frenanda est: sed interdu his utendum est. Et cum legimus eos quoru auctoritati resultare fas non est: ibi sunt intelligende ubi rectꝰ sensus alium exitu non pot inuenire. sicut sunt que exepli grata partim ex ꝓpha: partim ex euangelio cometorauimus. Quis eni nescit impios exultare letitia? Et tam non est gaudere impiis dicit dns. Unde: qa nisi gaudere aliud e: qn ꝓpe signateq; hoc uerbu ponit? Item qs negauerit no recte precipi hominibus: ut quecunq; sibi ab aliis fieri cupiunt: hec eis et ipi faciant: ne se inuicem turpitudie illicite uoluptatis oblectent? Et tn saluberrimu ueritimuq; preceptum est: quecuq; uultis ut faciant uobis homines: eadem & uos facite illis. Et hoc unde: nisi qa hoc loco modo quodam prono uolutas posita e: que in malo accipi non potest? Locutione uero usitatiori qua frequentat maxime consuetudo sermonis: non unq; dicere noli uelle mentiri omne mendaciu: nisi esset & uolutas mala: a cuiꝰ prauitate illa distinguit: qua predicauerunt angeli dicentes: pax in terra hominibus bone uolutatis. Nam ex abundanti additu est bone: si ee non pot nisi bona. Quid aut magnu in caritatis laudibꝰ dixisset aplus: q̃ non gaudeat sup iniqtate: nisi quia ita malignitas gaudet? Nam et apd autores secularium litterax talis istoz uerboz indifferentia reperitur. Ait eni Cicero orator amplissimus. Cupio patres conscripti uos esse clemetes. Quia hoc uerbum in bono posuit: qs tam puerse doctus existat: qui non eu cupio sed uolo potius dicere debuisse contendat? Porro apd Terentiu; flagitiosus adolescens insana flagras cupidie: nihil uolo aliud igt n Philomena. Qua uolutatem fuisse libidinem: respsio que ibi serui eius seniois iducitur satis indicat. Ait naq; dno suo. Quato satius est te id dare opam: quo istu amorem ex animo amoueas tuo: q̃id loqui quo magis libido frustra accedat tua. Gaudiu uero eos et in malo posuisse ille ipe Virgilianꝰ testis est uersus: ubi has q̃tuor prurbationes summa breuitate coplexus est. Hinc metuut cupiut gaudentq; dolentq;. Dixit etiam idem autor mala mentis gaudia. Proinde uolut: cauent: timent: gaudet: et boni & mali. Atq; ut eadem aliis uerb enumemus: cupiut: timent: letant: et boni & mali. Sed illi bn: isti male: sicut hoibus seu recta seu puersa uolutas e. Ipa quoq; tristitia: ꝓ qua stoici nihil in aio sapiens inueniri posse putauerut: repit in bono: & maxie apud nostros. Na laudat apls corinthios: qꝺ contristati fuerut scm deu. Sed fortasse qs dixerit illis aplm fuisse congratulatu: qꝺ contristati fuerut pnitendo: q̃lis tristitia misi eoz q peccauerut ee non pot. Ita. n. dicit. Video qꝺ epistola illa et si ad horam contristauit uos: nunc gaudeo. non qa contristati estis: sed quia contristati estis i pnitentia. Contristati eni estis scm deu: ut i nullo detrimentu patiamini ex nobis. Que eni scm deum tristitia est: pnitentiam in salutem opat: mudi aut tristitia opat mortem. Ecce emz id ipm scm deu contristari: q̃tam pfecit in nobis industriam. Ac per hoc possunt stoici pro suis ptibus respondere: ad hoc

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uideri utilem esse tristitiam: ut peccasse pęniteat: in aīo aūt sapientis ideo eē non posse: qa nec pctm in eū cadit cui9 pęnitētia contristetur: nec ullū aliud malum qd ppetiendo & sentiendo sit tristis. Nam et Altibiadem ferūt: si me de nomīe homīs memoria non fallit: cū sibi btūs uideret: Socrate disputante & ei q̄miser esset qm̄ stultus eēt demonstrante: fleuisse. Huic g̊ stultitię fuit cā etiā huius utilis optādęq; tristitię: qua homo esse se dolet quod esse nō debet. Stoici aūt non stultū s; sapientē aiūt tristem eē non posse. Verū his phis: quod ad hanc quęstionē de aī pturbatōibus actinet: iam rn̄dimus in nono huius opis libro: ostendētes eos non tā de reb9 q̄ de uerbis cupidiores esse contentionis q̄ ueritatis. Capl'm. ix.

APud nos aūt iuxta scp̄turas sacras sanamq; doctrinam: ciues sanctę ciuitatis dei in hui9 uitę pegrinatōe scd̄m deū uiuentes: metuūt: cupiūtq;: dolent: gaudentq;. Et quia rectus est amor eoꝝ: istas oēs affectoēs rc̄tas habēt. Metuūt pęnam ęternam: cupiūt uitam ęternam: dolent in re: quia ip̄i in semetip̄is adhuc ingemiscūt adoptionem expectantes redēptionem corpis sui: gaudent in spe: qa fiet sermo q scp̄tus est. Absorpta est mors in uictoria. Item metuūt peccare: cupiūt pseuerare: dolent in peccatis: gaudent in opibus bonis. Vt eni; metuant peccare: audiāt: qm̄ abundabit iniqtas refrigescet caritas multorum. Vt cupiāt pseuerare: audiant quod scp̄tū est: qui pseuerauerit usq; in finem hic saluus erit. Vt doleant in peccatis: audiant: si dixerim9 qa pctm non hēmus nos ip̄os seducim9 & ueritas in nobis non est. Vt gaudeant in opibus bonis: audiunt. hilarem datorem diligit deus. Item sicuti se infirmitas eoꝝ firmitasq; habuerit: metuūt temptari: cupiunt temptari: dolent in temptatōib9: gaudēt in temptatōibus. Vt eni metuāt tēptari: audiūt: si qs pręoccupat9 fuerit in aliquo delicto: uos qui spirituales estis īstruite huiusmōi in spū mansuetudīs: intendens teip̄m ne & tu tempteris. Vt aūt cupiāt temptari: audiant quēdam uirū fortem ciuitatis dei dicētem. Proba me domīe et tempta me: ure renes meos et cor meum. Vt doleant in tēptatōibus: uidēt Petrū flentem. Vt gaudeant in temptatōibus: audiūt Iacobū dicētem. Omne gaudium existimate fr̄es mei: cum ī temptationes uarias incideritis. Non solū aūt propter semetip̄os his mouent̄ affectibus: uerum etiā ꝓpter eos quos liberari cupiūt: et ne pereant metuunt: et dolent si pereunt: et gaudent si liberant̄. Illū qppe optimū & fortissimū uirū qui in suis infirmitatibus gloriat̄: ut eū potissimū cōmemoremus: qui in ęcclesiam xp̄i ex gentibus uēimus: doctorē gentiū in fide & ueritate: qui & plus oībus suis coapostolis laborauit: et pluribus ępistolis pplos dei non eos tm̄ qui pręsentes ab illo uidebant̄: uerū etia; illos qui futuri pręuidebant̄ instruxit. Illū inq̄m uerū athletam xp̄i: doctum ab illo: unctū de illo: crucifixū cū illo: glosu; in illo: ī theatro hui9 mūdi cui spectacl'm factus ē et angelis & homībus: legitime magnū agonem certantē: et palmā supnę uocationis in anteriora sectātem: oculis fidei libentissīe spectant gaudere cū gaudentibus: flere cū flētibus: foris habentē pugnas intus timores: cupientē dissolui et esse cū xp̄o. desiderantē uider̄ romāos: ut aliquē fructū habeat in illis sicut et in cęteris gentibus: ęmulātem corinthios: et ip̄a ęmulatiōe metuentem ne seducant̄ eoꝝ mentes a castitate quę in christo est: magnā tristitiam & continuum dolorem cordis de israelitis habentē: q̄ ignorātes dei iustitiam et suā uolentes constituere: iustitię dei non essent subiecti: nec solum dolorem uerum etia; luctū suum denuntiantem qbusdam: q ante peccauerunt &

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non egerunt pēnitentiam sup̄ immūditia et fornicatōib9 suis. Hi motus hi affectus de amor̄ boni et de scā caritate uenierēs: si uicia uocanda sunt: sinamus ut ea quę uere uicia sunt uirtutes uocentur. Sed cum rectā rōnem sequantur istę affectiones: qñ ubi oportet adhibentur: qs eas tūc morbidas seu uicioſas passiōes audeat dicere? Quāobrem etiā ipse dns: in forma serui agere uitam dignatus hūanam s; nullum habens oīno peccatum: adhibuit eas ubi adhibēdas eē iudicauit. Neq; enī in quo uerū erat hois corp9 & uerus hois aīm9: falsus erat hūanus affectus. Cum g eius in ęuangelio ista referunt: q̄ sup̄ duritia cordis iudeoy cum ira contristatus sit: q̄ dixerit gaudeo ꝓpter uos ut credatis: q̄ Lazarū resuscitaturꝰ etiā lacrimas fuderit: q̄ cōcupiuerit cū discipl̄is suis māducar̄ pascha: q̄ ꝓpinq̄nte passiōe tristis fuerit aīa eius usq; ad mortem: non falso utiq; referunt. Verū ille hos mot9 certę dispēsatōnis gratia ita cū uoluit suscepit aīmo hūano: ut cū uoluit factus ē hō. Proinde quod fatēdum est: etiā cū rectas et scām deū habemus has affectoēs: huius uitę sunt non illius quā futuram speramus: et sępe illis etiā inuiti cedimus. Itaq; aliq̄do q̄uis non culpabili cupiditate s; laudabili caritate moueamur: etiam dum nolumus flemus. Habemus ergo eas ex humanę conditionis infirmitate: non autē ita dns Ihūs: cui9 et infirmitas fuit ex potestate. Sed dum uitę hui9 infirmitatem gerim9: si eas oīno nullas habeamus: tūc potius non recte uiuimus. Vituperabat enim & detestabar̄ apl's quosdam: quos etiaz esse dixit sine affectione. illos etiam culpauit sacer psalmus de quib9 ait. Sustinui qui simul contristaret̄ et non fuit. Nam oīno non dolere dum sum9 in hoc loco miserię: profecto sicut q̄dam etiā apd̄ sęculi hui9 literatos sensit & dixit: non sine magna mercede contingit immanitatis in aīmo: stuporis in corpore. Quocirca illa quę aphatia grece dr̄: quę si latine posset impassibilitas diceret̄: si ita intelligēda est: in aīmo q̄ppe non ī corpe accipiēt: ut sine his affectōibus uiuat̄: quę contra rōnem accidūt mentemq; p̄turbant: bona plane & maxie optanda est: sed nec ipa hui9 est uitę. Non enim qualiumcunq; uox est: sed maxime pioy multūq; iustoy atq; scōy: si dixerimus q̄m peccatū non habemus: nos ipsos seducimus & ueritas in nobis nō est. Tunc itaq; aphatia ista erit: q̄ndo p̄fectm in hoīe nullū erit. Nunc uero satis bene uiuit̄ sine crimine: sine peccato autē q̄ se uiuere existimat: non id agit ut p̄fectm non habeat: sed ut ueniam non accipiat. Porro si aphatia illa dicenda est: cū aīmū contingere oīno non potest ullus affect9: quis hunc stuporem non omnibus uitiis iudicet eē peiorem? Potest g nō absurde dici: perfectā beatitudinem sine stimulo timoris & sine ulla tristitia futurā. Non ibi autē futurū amorem gaudiūq;: quis dixerit nisi oīmodo a ueritate seclusus? Si aūt aphatia illa ē: ubi nec metus ullus exterret nec angit dolor: auersanda ē in hac uita: si recte hoc est sām deū uiuere uolumus. In illa ů beata quę sempiterna promittitur: timor plane superādus est. Timor nāq; ille de quo dicit apl's Iohes: timor non est in caritate: s; pfecta caritas foras mittit timorem: quia timor pęnaz habet: qui aūt timet non est perfectus in caritate: non est eius generis timor cuius ille quo timebat apl's Paulus: ne corīthii serpentina seducerent̄ astutia. hunc enim timorem habet caritas: imo nō habet nisi caritas: sed illius est generis timor q non est in caritate: de quo & ipe apl's Paulus ait. Nō enī accepistis spm̄ seruitutis iterū in timore. Timor ů iste castus pmanens in sęculū sęculi: si erit & ī futuro sęculo: nam alio modo nō pōt intelligi pmanere in sęculū sęculi: non erit timor exterrens

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

a malo quod accidere potest: sed tenēs in bono quod amicti non pōt. Vbi enī boni adepti amor immutabilis est: profecto si dici pōt: mali cauendi timor securus est. Timoris quippe casti nomīe ea uoluntas sig̃ficata ē: qua nos necesse erit nolle peccare: et non solicitudine infirmitatis ne forte peccemus: sed tranqllitate caritatis cauere pc̄tm. Aut si nullius oīno generis timor eē poterit: in illa certissīa securitate ꝑpetuoꝝ fęlitiumq; gaudioꝝ: sic dictū est timor dn̄i castus ꝑmanens in sęculū scli: q̄admodū dictū est patientia pauperum non peribit in ęternum. Neq; eniꝫ ęterna erit ip̄a patientia: que necessaria non ē nisi ubi tolleranda sunt mala: sed ęternū erit quo per patientiam ꝑuenitur. Ita fortasse timor castus in sęculum sęculi dictus est ꝑmanens: qa id ꝑmanebit quo timor ip̄e ꝑducit. Quę cū ita sint: quoniā recta uita dicenda est qua ꝑueniēdū sit ad beatam: oēs affect⁹ istos uita recta rectos habet: ꝑuersa ꝑuersos: beata ů eademq; ęterna amorē habebit et gaudiū: non solū rc̄tm uerū etiā certū: timorem aūt & dolorem nullum. Vnde iā apparet utcunq; quales esse debeant in hac peregrinatione ciues ciuitatis dei: uiuentes sc̄dm sp̄m non ꝑm carnē: hoc est sc̄dm deū non sc̄dm hoīem: & quales in illa quo tendūt īmortalitate futuri sunt. Ciuitas porro hoc ē societas impioꝝ: non sc̄dm deū sed sc̄dm hominē uiuentiū: et in ip̄o cultu falsę contēptuq; uerę diuinitatis: doctrinas hoīm dęonū ue sectantium: his affectibus prauis tāq̄ morbis & ꝑturbationibus quatitur. Et si quos ciues habet q moderari tales mot⁹ et eos quasi tempare uideant̄: sic īpietate supba elati sunt: ut hoc ip̄o sint in eis maiores tumores: quo minores dolores. Et si nōnulli tanto immaniore quāto rariore uāitate hoc ī seip̄is adornauerint: ut nll̄o prorsus erigant̄ & excitent̄: nll̄o flectāt̄ & inclinent̄ affectu: humāitatem totam potius amictūt q̄ ueram assequant̄ tranquillitatem. Non enī qa durū aliqd ideo rectū: aut qa stupidum est: ideo sanum.

Cap. x.

Sed utrū ꝑmus homo uel ꝑmi hoīes: duorū erat quippe coniugiū: habebāt istos affect⁹ in corpe aīali ante pc̄tm: quales in corpore sp̄uali nō habebim⁹ om̄i purgato finitoq; pc̄to: non īmerito quęrit̄. Si enī habebant: quō erant beati in illo mēorabili beatitudinis loco id est ī ꝑadiso? Quis tandē absolute dici btūs pōt: q timore afficit̄ uel dolor̄? Quid autē timere uel dolere poterant illi hoīes in tantoꝝ tanta affluentia bonoꝝ: ubi nec mors metuebat̄: nec ulla corporis mala ualitudo: nec aberat quicq̄ qd̄ bona uolūtas adipisceret̄: nec inerat qd̄ carneꝫ aīm ue hoīs fęliciter uiuētis offenderet? Amor erat impturbat⁹ in deū: atq; inter se cōiugiū fida et sincera societate uiuētiū: & ex hoc amore grande gaudiū: non desistente quod amabat̄ ad fruēdum. Erat deuitatio tranqlla peccati: qua manente nullū oīno aliūde malū quod cōtristaret irruebat. An forte cupiebant prohibitū lignū ad uescēdum contingere: sed mori metuebant: ac ꝑ hoc & cupiditas et met⁹ iam tūc illos hoīes etiā in illo ꝑturbabat loco? Absit ut hoc existimem⁹ fuisse: ubi nullū erat oīo pc̄tm. Neq; enī nullū pc̄tm est: ea quę lex dei prohibet concupiscere: atq; ab his quoq; abstīere timore pęnę nō amore iustitię. Absit inq̄m ut ante omne peccatū iam ibi fuerit tale peccatum: ut hoc de ligno admicterent qd̄ de muliere dn̄s ait: q uiderit mulierē ad concupiscēdam eam iā mechat⁹ est eā in corde suo. Quā igr̄ fęlices erant & nullis agitabant̄ ꝑturbatōib⁹ aīoꝝ: nullis corꝑm lędebant̄ incommodis: tam fęlix uniuersa societas esset hūana: si nec illi malū quod etiam in posteros traicerent: nec qsq̄ ex eoꝝ stirpe iniqtatem cōmicteret: quę damnationem reciperet. Atq; ista ꝑmanente fęlicitate:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

donec ꝑ illam benedictionem qua dictuꝫ ē crescite & multiplicamī: prędestinatoꝝ sanctoꝝ numerus compleretur: alia maior daretur quę beatissis angelis data ē: ubi iā esset certa securitas peccaturū neminem esse neminēq; moriturū: et talis esset uita sanctorū post nullum laboris & doloris mortis expimentum: qualis erit post hęc omīa in incorruptiōe corporum reddita resurrectione mortuoꝝ. Capl'm. xi.

SEd qa ds cuncta pręsciuit: et ideo hominē quoq; peccatuꝝ ignorare non potuit: scdm id quod pręsciuit atq; disposuit ciuitatem sanctam eā debemus asserere: non ꝑm illd q̄ in nr̄am cogtōem ꝑuenire non potuit: qa in dei dispositiōe non fuit. Non enī homo pcto suo diuinū potuit ꝑturbare consiliū: q̄si deum quod statuerat mutare compulerit: cum deus pręsciendo utrūq; pręuenerit: id est & hō quē bonū creauit q̄ malus esset futurus: et qd boni etiā sic de illo esset ipe facturꝰ. Deus enī & si dicit statuta mutare: unde tropica locutōe in scpturis sanctis etiam penituisse legit deū: iuxta id dr̄ q̄ homo sperauerat: uel naturaliū causarum ordo gestabat: non iuxta id quod se oīpotens facturū esse pręsciuerat. Fecit itaq; deus sicut scriptū est hoīem rectum: ac per hoc uolūtatis bonę. Non enī rectus eēt: bonā non habens uoluntatē. Bona igr̄ uolūtas opus est dei: cū ea qppe ab illo factus est homo. Mala uero uoluntas ꝑma: qm̄ oīa mala opa pręcessit in hoīe: defectus potiꝰ fuit qdam ab ope dei ad sua opa: q̄ opus ullum. Et ideo mala opa quia scdm se nō scdm deū: ut eorum opm tanq̄ fructuum malorum uoluntas ipa esset uelut arbor mala: aut ipe hō in q̄ntū malę uolūtatis. Porro mala uoluntas q̄uis non sit scdm naturam sed contra naturā: qa uiciū est: tamē eius naturę est cuiꝰ est uiciū: qd nisi in natura non pōt esse: sꝫ ī ea quā creauit ex nihilo: non quam genuit creator de semetipso: sicut genuit uerbum per quod fcta sunt oīa. Quia & si de terrę puluere deus finxit hoīem: eadem terra omnisq; terrena materies oīo de nihilo ē. aīamq; de nihilo factā dedit corpori cū factus ē homo. Vsq; adeo autem mala uincunt a bonis: ut q̄uis sinant eē ad demōstrandū q̄ possit & ipis bene uti iustitia prouidētissima creatoris: bona tamen sine malis eē possint sicut deus ipe uerus & summꝰ: sicut oīs sup istū caliginosuꝫ aerē cęlestis inuisibilis uisibilisq; creatura: mala uero nisi in bonis esse nō possint: qa naturę in qbus sunt in q̄ntū naturę sunt utiq; bonę sunt. Detrahit porro malum: non aliqua natura quę accesserat uel ulla eius parte sublata: sed ea quę uiciata ac deprauata fuerat sanata atq; correcta. Arbitrium igr̄ uolūtatis tūc est uere liberū: cū uitiis peccatisq; nō seruit. Tale datū est a deo: quod amissū propo uitio: nisi a quo dari potuit reddi nō pōt. Vnde ueritas dicit. si uos filiꝰ libauerit: tūc uere liberi eritis. Idipm est ac si diceret: si uos filius saluos fecerit: tūc uere salui eritis. Inde quippe libator unde saluator. Viuebat itaq; hō scdm deū in ꝑadiso: et corpali & spūali. Neq;.n. erat paradisus corpalis propter corporis bona: et ꝓpter mentis non erat spiritualis. Aut uero erat spūalis quo ꝑ interiores: et non erat corporalis quo per exteriores sensus hō frueret. Erat plane utrūq; propter utrūq;. Postea ū q̄ supbꝰ ille angelus ac per hoc inuidus: ꝑ eādem supbiam a d̄o ad semetipm conuersus: et quodā quasi tirannico fastu gaudere de subditis q̄ esse subditus eligens: de spūali ꝑadiso cecidit: de cuiꝰ lapsu sotiorūq; eius qui ex anglis dei angeli eius effecti sunt: in libris undecimo & duodecimo huius opis satis quantū potui disputaui. male suasa uersutia in hominis sensum serpere affectās: cui utiq; stanti qm̄ ipe ceciderat inuidebat: colubrum in paradiso corpali

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ubi cum duobus illis hōibus masculo & femīa: aīmalia etiā terrestria cętera subdita & innoxia uersabant̄: aīmal scilicet lubricū & tortuosis anfractibus mobile: opi suo congruū per quē loquęret̄ elegit: eoq; per angelicā pręsentiā pręstātiorēq; naturam spūali nequitia sibi subiecto: et tanq̄ instrumēto abutēs fallatia: sermocinatus est fęminę: a pte scilicet inferiore illi⁹ hūanę copulę incipiens: ut gradatim peruenīret ad totū: non estimans uirum facile credulū: nec errando posse decipi: s; dum alieno cedit errori. Sicut enī Aaron erranti populo ad idolū fabricādum nō consensit inductus: sed cessit obstrictus; nec Salomonē credibile ē errore putasse idolis eē seruiendū: sed blanditiis fęmeis ad illa sacrilegia fuisse cōpulsum: ita credendū est illū uirū suę fęminę: uni unum hoīem hōi: coniugem cōiugi: ad d̄i legem transgrediēdum non tanq̄ ueꝝū loquenti credidisse seductū: s; sociali necessitudīe paruisse. Non enī frustra dixit apostolus Adam non est seductus: mulier autē seducta est: nisi qa illa qd̄ ei serpēs locutus est tanq̄ uerū eēt accepit: ille aūt ab unico noluit cōsortio dirimi: nec in cōione pc̄ti: nec ideo minus reus sed sciens prudēsq; peccauit. Vnde et apl's non ait nō peccauit: sed non est seductus. Nam utiq; ip̄m ostendit ubi dicit: per unū hoīem intrauit pc̄tm in mūdum: et paulopost apertius: in silitudine inquit pręuaricatiōis Adę. Hos aūt seductos intelligi uoluit: qui id quod faciūt non putant esse peccatū. ille autē sciuit. Alioqn quō uerū erit: Adam non est seductus? Sed inexpertus diuīę seueritatis ī eo falli potuit: ut uēiale crederet esse cōmissum. Ac p hoc in eo qdem q mulier seducta est non est ille seduct⁹: sed eū fefellit: quomō fuerat iudicandum qd̄ erat dicturus: mulier quam dedisti m̄ sotiā: ip̄a mihi dedit & māducaui. Quid ergo opus est pluribus? Et si credēdo nō sunt ambo decepti: peccando tamē ambo sunt capti: et diaboli laqueis implicati.

Si quem uero mouet Cap.xii.

cur aliis pc̄tis sic natura nō mutet̄ hūana: q̄admodū illa duoꝝ p̄moꝝ hoīz pręuaricatōe mutata est: ut tātę corruptioni q̄tam uidemus atq; sentimus: et per hanc subiaceret & morti: ac tot et tantis tanq; inter se contrariis perturbaretur et fluctuaret affectibus: q̄lis in paradiso ante pc̄tm licet in corpore esset aīalis utiq; nō fuit. si quis hoc mouet̄ ut dixi: non ideo debet existimare leue ac puū illud fuisse cōmissum: qa in esca factū est: non qdem mala nec noxia nisi qa ꝓhibita. Neq; enī quicq̄ mali d̄s in illo tantę felicitatis paradiso crearet atq; plātaret. Sed obedīa cōmendata est in pręcepto. quę uirtus in creatura rōnali mater quodāmō est oīm custosq; uirtutū. q̄ndo qdem sic facta est ut ei subditam esse sit utile: pnitiosum aūt suā non ei⁹a quo creata ē facere uolūtatē. Hoc itaq; de uno cibi genere non edendo: ubi alioꝝ tanta copia subiacebat: tā leue pręceptū ad obseruādam: tam breue ad mēoriam retinēdum: ubi pręsertim nōdū uolūtati cupiditas resistebat: qd̄ de pęna trangressionis postea subsecutū est: tanto maiore iniustitia uiolatū est: q̄to facilior̄ posset obseruantia custodiri. Ca.xiii.

IN occulto aūt mali esse cęperūt: ut in aptam inobedientiam laberent̄. Non enī ad malū opus puenīret̄: n̄ pręcessisset mala uolūtas. Porro malę uolūtatis īitiū quid potuit esse nisi supbia? Initium enīz oīs peccati supbia est. Quid ē aūt supbia: n̄ puersę cęlsitudīs appetitus? Peruersa .n. est cęlsitudo: deserto eo cui debet aīm⁹ inherere: p̄ncipiū sibi quodāmō fieri atq; eē. Principiū hoc fit: cū sibi nimis placet. Sibi uero ita placet: cū ab illo bono immutabili deficit: quod ei magis placere debuit q̄ ip̄e sibi. Spontaneus aūt est iste defc̄tus. qm̄ si uolūtas in amore supioris

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ímmutabilis bonī a quo illuſtrabatur ut uideret: et accẽdebaꝫ ut amaret: ſtabilis permaneret: non índe ad ſibi placendum auertereꝫ: et ex hoc tenebreſceret & frigeſceret: ut uel illa uerũ crederet dixiſſe ſerpentem: uel ille dei mandato uxoris prę̃poneret uolũtatẽ: putaretq; ſe uemaliꝝ tranſgreſſorẽ eſſe prę̃cepti: ſi uitę ſuę ſonã non deſereret etiã ín ſonetate pc̃ti. Non g̃ malũ opus factũ eſt id ẽ illa tranſgreſſio: ut cibo ꝓhibito ueſcerent̃: niſi ab eis quí mali iam erant. Neq; enī fieret ille fructꝰ malus: niſi ab arbore mala. Vt autẽ eſſet arbor mala contra naturam factũ eſt: q̃ niſi uicio uolũtatis qđ contra naturã eſt: non utiq; fieret: ſed uicio deprauari n̄ ex nihilo facta natura non poſſet. Ac ꝓ hoc ut natura ſit ex eo habet q̃ a deo facta ẽ: ut aũt ab eo quod facta ẽ deficiat: ex hoc q̃ de nihilo fc̃ta eſt. Nec ſic defecit homo ut oīno nihil eſſet: ſ̄ ut ínclinatꝰ ad ſeip̃m mínus eſſet q̃ erat: cum ei qui ſumme eſt ínhe͂rbat. Relicto itaq; đo: eẽ ín ſemetip̃o hoc eſt ſibi placere: non iam nihil eſſe eſt ſ̄ nihilo propínq̃re. Vnde ſuperbi ſc̃dm ſc̃pturas ſanctas: alio noīe appellanꝫ ſibi placentes. Bonũ eſt enī ſurſum he͂re cor: non tamẽ ad ſeip̃m quod eſt ſuꝑbię: ſ̄ ad dn̄m quod ẽ obedienneę: quę niſi hũilium non põt eſſe. Eſt ig̃ aliq̃d hũilitatis míro modo: q̃d ſurſum fanat cor: et ẽ aliquid elatioīs q̃d deorſum fanat cor. Hoc q̃dez q̃ſi contrariũ uideꝫ: ut elatio ſit deorſum: & hũilitas ſurſum. Sed pia hũilitas facit ſubditũ ſuperiori. nihil ẽ aũt ſuperíus deo: et ideo exaltat hũilitas quę facit ſubditũ deo. Elatio aũt quę ī uício eſt: eo ip̃o quo reſpuit ſubiectionẽ: cadit ab illo quo non eſt quic̃q̃ ſupíus: et ex hoc erit ínferíus. & fit quod ſc̃ptum eſt. Deieciſti eos cum extollerenꝫ. Non enī ait cũ elati fuiſſent: ut p̀us extollenꝫ & poſtea deicerenꝫ: ſed cũ extollerenꝫ tũc deiecti ſunt. Ip̃m q̃ppe extolli: iam deici eſt. Quapropter q̃ nũc ín ciuitate dei & ciuitati dei ín hoc ſęculo pegrínanti maxīe cõmendaꝫ hũilitas: et ín eius rege q̃ eſt xp̃us maxīe prędicaꝫ: contrariũq; huic uirtuti elatioīs uicium: ín eius aduerſario q̃ eſt diabolus maxīe domīari: ſacris lr̄is edoceꝫ. Profecto iſta eſt magna differẽtia qua ciuitas unde loq̃mur utraq; diſcermiꝫ, una ſcilicet ſocietas pioꝝ hoīm: altera impioꝝ: ſingula quęq; cũ anglis ad ſe ptín̄ẽtib9: ín q̃b9 prędeſtinatꝰ hac amor dei: hac amor ſui. Manifeſto g̃ aperteq; peccato: ubi factũ eſt quod deꝰ fieri prohibuerat: diabolus hominẽ non decepiſſet: n̄ tã ille ſibi ip̃i placere cępiſſ̄. Hinc enī et delectauit q̃d dictũ eſt eritis ſicut dii: quod melius eſſe poſſent ſummo ueroq; p̀ncipio cohęrendo per obediam: non ſuũ ſibi exiſtendo p̀ncipiũ p ſuꝑbia͞. Dii enī creati: non ſua ueritate ſ̄ dei ueri participatiõe ſunt dii: plus aũt appetẽdo mínus eſt: qui dum ſibi ſufficere diligit: ab illo q̃ ei uere ſufficat deficit. Illud itaq; malũ quo cũ ſibi homo placet tanq̃ ſit & ip̃e lumẽ: auertꝫ ab eo lumíne quod ei ſi placet & ip̃e fit lumen. Illud ín̄q̃m malũ p̀ceſſerat ín abdito: ut ſequęreꝫ hoc malũ quod ꝓpetratũ eſt ín apto. Verum eſt enī quod ſc̃ptum eſt. Ante ruínã exaltaꝫ cor: et ante gloriam hũiliaꝫ. Illa, p̀rſus ruína quę fit ín occulto: p̀cedit ruínã quę fit ín manifeſto: dũ illa ruína eẽ non putaꝫ. Quis enī exaltatiõnẽ ruínã putat: cũ iam ſit ibi defectus: quo ẽ relictus excelſus? Quis aũt ruínã eſſe non uideat: q̃ndo fit mãdati euidẽs et índubitata tranſg̃ſſio? Propter hoc deus illud, ꝓhibuit: q̃d cum eſſet admiſſũ: nulla defendi poſſet imaginatiõe ſuſtinęę. Et ıõ audeo dicere: ſuꝑbis eſſe utile cadere ín aliq̃d aptũ mãifeſtũq; peccatũ: unde ſibi diſpliceãt qui iam ſibi placẽdo ceciderant. Salubrius. n. Petrus ſibi diſplicuit quãdo fleuit: q̃ ſibi placuit qñ p̀ęſumpſit. Hoc dicit & ſacer pſalmꝰ. Imple facies eoꝝ ignomínia: et quęrent

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

nomen tuū dom̃ne. id ẽ ut tu eis placeas
quęrẽnbus nomẽ tuū: qui ſibi placuerant
quęrendo ſuum. Capitl'm. xiiii.

SEd ẽ peior damnabliorq; ſupbia: q̃
enã m̃ peccatis mãifeſtis ſuffugiũ
excuſatois m̃gritẽ. ſicut illi p̃mi hoies: q̃y
& illa dixit ſerpẽs ſeduxit me & mãducaui: et ille dixit mulier quã dediſti mihi
hęc mihi dedit de ligno & edi. Nuſq̃ hic
ſonat petitõ uẽię: nuſq̃ ĩplorato medicĩę.
Nã licet iſti non ſicut Cayn qđ cõmiſerũt
negẽt: adhuc tñ ſupbia quęrit m̃ aliũ referre qđ pperam fecit. ſupbia mulieris m̃
ſerpentẽ: ſupbia uiri ĩ mulierẽ. Sed accuſato ponẽq̃ excuſato uera ẽ: ubi mãdati
diuini ẽ apta trãſgſſio. Neq;.n.hoc ꝓpterea nõ feceſt: qa id mlier ſerpẽte ſuadẽte:
uir muliere ĩparitẽte cõmiſit: q̃i quicq̃ đo
cui ul' credereẽ ul' cedereẽ añponẽdũ fuit.

QVia g̃ contẽptus eſt đs Ca. xv.
iuſtẽs q hoiem creauerat: q ad ſuã
imaginem eũ fecerat: qui ceteris aialibus
prępoſuerat: qui m̃ padiſo conſtituerat:
qui rerũ oim copiã ſalutiſq; pręſtiterat:
qui pręceptis nec pluribus nec grandib9
nec difficilib9 oneraverat: ſ; uno brẽuiſſio
atq; leuiſſimo ad obedientię ſalubritatez
adminiculat9 fuerat: quo ſup eã creaturã
cui libera ſeruitus expediret ſe eſſe dñm
cõmonebat: iuſta damnatio ſubſecuta ẽ:
taliſq; dãnatio: ut hõ q cuſtodiendo mandatũ futur9 fuerat enã carne ſpũal': fieret
enã mente carnalis: et qa ſupbia ſibi placuerat: dei iuſtitia ſibi donaretur: ne ſicut
affectabat m̃ ſua eẽt oĩmodo poteſtate:
ſed a ſeipſo quoq; diſſentiens: ſub illo cui
peccãdo conſenſit: pro libtate quã concupiuit durã miſerãq; ageret ſeruitutem:
mortuus ſpũ uolens: et corpe morituras
m̃uitus: deſertor ęterne uitę: enã ęterna
miſi g̃a libaret morte damnatus. Quiſq;s
huiuſmodi damnationem ul' nimiam uel
m̃iuſtã putat: meuri, pfecto neſcit quãta
fuerit ĩ peccãdo m̃igtas; ubi tanta erat nõ
peccãdi facilitas. Sicut enĩ Abraę nõ immerito magna obediẽna prędicaẽ: qa ut
occideret filiũ res difficillia ẽ impata: ita
et ĩ padiſo tãto maior m̃obedia fuit: q̃to
id qđ pręceptũ ẽ nulli9 difficultatis fuit.
Et ſicut obedia ſecũdi hoĩs eo p̃dicablior
quo factus ẽ obediens uſq; ad mortẽ: ita
m̃obedia p̃mi hoĩs eo deteſtablior q̃ fcũs
ẽ iobediẽs uſq; ad mortẽ. Vbi.n. magna
ẽ m̃obedię pęna, ppoſita: et res a creatoꝝ
facilis impata: quis nã ſatis explicet q̃tũ
malum ſit nõ obedire m̃ re facili & tantę
ptãtis imperio: et tãto terrẽti ſupplitio?
Demiq; ut breuiter dicaẽ: ĩ illi9 pcti pęna:
q d m̃obediẽnę ñ m̃obedia retributa eſt?
Nam quę hoĩs ẽ alia miſeria: ñ aduerſus
eũ ip̃m m̃obedia eius ip̃ius: ut q̃ñ noluit
qđ potuit: qđ nõ põt uelit? In padiſo enĩ
enã ſi nõ oĩnia poterat añ pc̃tm: qdq̃d tñ
non poterat nõ uolebat: et iõ poterat oĩa
quę uolebat. Nunc ů ſicut m̃ eius ſtirpe
cognoſcimus: et diuina ſcĩptura teſtaẽ: homo
uãitati ſilis factus ẽ. Quis enĩ enumerat
q̃multa quę non põt uelit: dũ ſibi ipſe id ẽ
uolũtati ei9 ipſe aĩus ei9: eoq; iferior caro
eius nõ obtẽpat? Ipõ nãq; m̃uito: et aĩus
plerunq; turbatur: et caro dolet: et uetaſcit: et moriẽ: & qdq̃d aliud patimur:
qđ nõ pateremur m̃uiti; ſi uoluntati nr̃ę
nr̃a natura oĩmõ atq; ex oĩbus ptib9 obediret. At enĩq; aliq̃d caro patiẽ: q̃ ſeruire
non ſimiẽ. Quid m̃tereſt unde: dũ tamẽ p
iuſtinã dñantis đi cui ſubditi ſeruire noluimus: caro nr̃a quę nob ſubdita fuerat
nõ ſeruiẽdo moleſta ſit: q̃uis nos deo nõ
ſeruiendo moleſti nob potuerim9 eẽ nõ illi?
Neq; enĩ ſic ille nr̃o ut nos ſeruimo corpis
m̃digem9. et iõ nr̃a eſt qđ pcipim9: nõ illi9
pęna qđ fecim9. Dolores porro q dicunt
carnis: aię ſunt ĩ carne et ex carne. Quid
enĩ caro per ſeipam ſine aĩa uel dolet uel
concupiſcit? Sed cũ concupiſcere caro dr̃
uel doleẽ: aut ipe hõ eſt ſicut diſſeruim9:
aut aliq̃d aię quod carnis afficit paſſio;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

·XIIII·

uel aſpera ut faciat dolorem: uel lenis ut uoluptatem. Sed dolor carnis tantūmō offenſio eſt aīmę ex carne: et quędam ab eius paſſione diſſentio: ſicut aię dolor quę triſtitia nūcupaē: diſſentio eſt ab his quę nobis nolentibus acciderūt. Sed triſtitiā plęrūq; prędit metus: qui & ipe in aīa eſt non in carne. Dolorem aūt carnis nō prędit ullus q̄ſi metus carnis: qui ante dolorem in carne ſentiaē. uoluptatē uero prędit qdam appetitus qui ſentitur in carne: q̄i cupiditas ei9. ſicut fames et ſitis: & ea quę in genitalibus uſitatius libido noīatur: cū hoc ſit generale uocabulū oīs cupiditatis. Nam et ipa3 iram mihil aliud eē q̄ ulciſcēdi libidinē ueteres diffinierūt. q̄uis nōnunq̄ homo ubi uindictę nullus ē ſenſus: etiā rebus inanibus iraſcatur: ut male ſcribētem ſtilum collidat: ul' calamū frangat iratus. Verū & iſta licet irrōnabilior: tamē quędam ulciſcendi libido eſt. et neſcio qua ut ita dixerim quaſi umbra retributoris: ut qui mala fatiūt mala patiantē. Eſt igr̄ libido ulciſcendi quę ira dr̄: eſt libido habendi pecuniā quę auaritia: eſt libido quōcunq; uincēdi quę pugnacitas: eſt libido gloriādi quę iactātia nūcupaē. Sunt multę uarięq; libidines: quaz nō nulle habent etiā uocabula ꝓpria: quędā uero non habent. Quis enī facile dixerit quid uoceē libido domīandi: quā tamen plurimū ualere in tirannoz aīmis etiam ciuilia bella teſtantē. Caplm. xvi.

CVm igr̄ ſint multaz libidines rerū: tamē cū libido dicitē neq; cuius rei libido ſit additur: non fere aſſolet aīmo occurrere: ñ illa qua obſcęnę ptes corpis excitantē. Hęc autē ſibi non ſolum totum corpus nec ſolū extrinſecus: uerum etiaz intrinſecus uēdicat: totumq; commouet hoīem: aīmi ſimł affectu cū carnis appetitu cōiuncto atq; pmixto: ut ea uoluptas ſequaē qua maior in uoluptatibus corpis nulla eſt: ita ut momento ipo tempis quo ad eius puenitur extremum: pene omnis acies & quaſi uigilia cogitatoris obruaē. Quis aūt amicus ſapientię ſanctorumq; gaudioz cōiugalem agens uitam: ſi sicut apls monuit ſciēs ſuum uas poſſidere in ſanctificatione & honore: non in morbo deſiderii ſicut et gentes quę ignorāt dm: non maller ſi poſſet ſine hac libidine filios procreare: ut etiam in hoc ſerędę prolis offitio: ſic eius menti ea quę ad hoc opus creata ſunt: q̄ admodum cętera ſuis quęq; opibus diſtributa mēbra ſeruirent: nutu uolūtatis acta non ęſtu libidis incitata? Sed neq; ipi amatoris huius uoluptatis: ſiue ad concubitū cōiugales ſiue ad īmunditias flagitioz cū uoluerint cōmouentē: ſed aliquādo importun9 eſt ille mot9 nullo poſcente: aliq̄n autē deſtituit inbiantem. et cū in aīo concupiſcentia feruear friget in corpe: atq; ita mirū in modū non ſolū generandi uoluntati: uerū etiā laſciuiendi libidini libido nō ſuit. et cū tota plęnitudo mēti cohibēti aduerſeē nōnunq̄ aduerſus ſe ipa diuidiē: cōmotoq; aīo i cōmouēdo corpore ſeipa non ſequiē. Cap. xvii.

MErito huius libidis maxīe pudet: merito & ipa mēbra quę ſuo q̄daz ut ita dixerim iure: non oīmodo ad arbitrium noſtrū mouentē aut non mouentur: pudenda dicuntē: qd̄ ante pc̄tm hoīs non fuerūt. Nam ſicut ſcr̄tum ē nudi erant & nō confundebantē: non q̄ eis ſua nuditas eſſet incognita: ſed turpis nuditas nōduz erat: qa nondū libido membra illa prędter arbitrium cōmouebat: nondum ad hoīs inobedientiam redarguēdam ſua inobedientia caro quodammodo teſtimonium perhibebat. Neq; enim cęci creati erant ut impitū uulgus opinaē: q̄ndo qdem & ille uidit aīalia q̄bus noīa impoſuit: et de illa legiē uidit mulier qa bonū eſt lignum in eſcam: et quia placet oculis ad uidēdum. Patebant ergo oculi eoz: ſed ad hoc non erant apti hoc eſt nō attenti: ut cog̃ſcerēt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

qd eis indumento gratię prestaret: qndo
mēbra eoꝝ uolūtati repugnar nesciebāt.
Qua gr̄a remota: ut pęna reciproca ino-
bediēcia plecteret: extitit ī motu corpis
quędā īpudēs nouitas: unde eēt indecēs
nuditas: et fecit actētos reddiditq; con-
fusos. Hinc est ꝙ postea q̄ mandatum dei
apta transgressione uiolarūt: scp̄tū est de
illis. Et apti sunt ocli amboꝝ: et cognouerūt
qa nudi erant: et consuerūt folia ficus &
fecerūt sibi campestria. Apti sunt inquit
oculi amboꝝ: nō ad uidendū nā et antea
uidebāt: sed ad discernēdum inter bonū
quod amiserāt: et malum quo ceciderāt.
Vnde & ip̄m lignum eo ꝙ istam faceret
dinoscentiā: si ad uescēdum contra uetitū
tangeretur: ex ea re nomē accepit ut ap-
pellaret lignum scientię boni & mali. Ex
apta enī morbi molestia: euidētior fit etiā
iocūditas sanitatis. Cognouerūt ergo qa
nudi erant: nudati scilicet ea gratia · qua
fiebat ut nuditas corporis nulla eos lege
pcti menti eoꝝ repugnante confūderet.
Hoc itaq; cognouerunt: qd̄ felitius igno-
rarent: si deo credentes & obedientes nō
cōmicterent quod eos cogeret experiri:
infidelitas & inobedientia quid noceret.
Proinde confusi inobedientia carnis suę:
tanq̄ teste pęna inobedię suę: consuerunt
folia fici et fecerūt sibi cāpestria id ē suc-
cinctoria genitaliū. Nam qdaꝫ interp̄tes
succinctoria posuer̄t. Porro aūt cāpestria
latinū qdem uerbū est: sed ex eo dictum:
ꝙ iuuenes q nudi exercebātur in campo
pudenda opiebant. unde qui ita succincti
sunt cāpestratos uulgus appellat. Quod
itaq; aduersus damnatā culpā inobedię
uolūtatem libido inobedienter mouebat:
uerecūdia pudenter tegebat. Ex hoc oēs
gētes quoniā ab illa stirpe ꝓcreatę sunt:
usq; adeo tenent in usu pudenda uelare:
ut qdam barbari illas corpis ptes nec in
balneis nudas habeant: sed cum earū te-
gumentis lauāt. per opacas quoq; indię
solitudines cū qdam nudi philosophent:
unde gymnosophistę noīant: adhibēt tn̄
genitalibus tegumēta: quibus per cętera
membroꝝ carent. Caplm̄ .xviii.

OPus uero ipsum quod libidine tali
pagit: nō solū in qbꝰq; stupris ubi
latebrę ad subterfugiēda hūana iuditia
reqrunt: uerū etiā in usu scortorum quā
terrena ciuitas licitam turpitudinē fecit:
q̄uis id agat qd̄ eius ciuitatis nulla lex
uindicat: deuitat tn̄ publicū etiaꝫ pmissa
atq; īpunita libido cōspectū: et uerecūdia
naturali habent prouisum lupanaria ip̄a
secretū: faciliusq; potuit impudicitia non
habere uincula ꝓhibitioīs: q̄ impudentia
remouere latibula illiꝰ feditatis. Sed hāc
etiā ip̄i turpes turpitudinē uocant: cuius
licet sint amatores: ostentatores esse non
audent. Quid concubitus cōiugalis: qui
scd̄m mr̄imōialiū prescp̄ta tabulaꝝ pro-
creandoꝝ fit causa liberorum? Nonne &
ipse q̄q̄ sit licitus & honestus: remotū ab
arbitris cubile conquirit? Nonne omnes
famulos atq; ipsos etiā paranimphos &
quoscunq; ingredi quęlibet necessitudo p-
miserat: ante mictit foras q̄ uel blandiri
coniūx coniugi incipiat? Et quoniā sicut
ait qdam etiā romani maximus auctor
eloquii: oīa rc̄te facta in luce se collocari
uolūt. id est appetūt sciri. hoc recte factū
sic appetit sciri: ut tamē erubescat uideri.
Quis enī nescit ut filii ꝓcreent quid inter
se coniuges agant: quādo quidem ut id
agat tanta cęlebritate ducunt uxores: et
tamen cum agit unde filii nascant: nec ip̄i
filii si qui inde iā nati sunt testes fieri per-
mictunt? Sic enī hoc recte factum ad sui
notitiam lucem appetit aīmoꝝ: ut tamen
refugiat oculoꝝ: Vnde hoc n̄ qa sic gerit
quod deceat ex natura: ut etiā qd̄ pudeat
comitetur ex pęna. Caplm̄ .xix.

HInc est ꝙ & illi ph̄i q ueritati ꝓpiꝰ
accesser̄t: irā atq; libidinē uitiosas
aīmi partes eē confessi sunt: eo ꝙ turbide

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

atq; inordinate mouerent̃ ad ea etiã quę sapĩa ꝑpetrari uetat: ac pec hoc opus hr̃e moderatrice mente atq; rõe. Quã ꝑtem aĩ tertiã uelut in arce quadã ad istas regẽdas ꝑhibẽt collatam: ut illa impante istis seruientibus: possit in hoĩe iustitia ex oĩ aĩmi parte conseruari. Hę igr̃ ꝑtes quas et in hoĩe sapiente ac tempante fatent̃ eẽ uiciosas: ut eas ab his reb⁹ ad q̃s iniuste mouent̃: mens cõpescendo & cohibendo refrenet ac reuocet: atq; ad ea permictat quę sapĩę lege concessa sunt: sicut iram ad exercẽdam iustã coertionẽ: sicut libidinẽ ad ꝓpagandę prolis offitiũ: hę inq̃ ꝑtes in ꝑadiso ante peccatũ uiciosę non erant. Non.n. contra rectã uolũtatem ad aliqd mouebant̃: unde necesse esset eas ratioĩs tanq̃ frenis regentibus abstinere. Nam ꝙ nũc ita mouent̃: et ab eis qui tempãter et iuste & pie uiuunt: alias facilius alias difficilius: tamẽ cohibendo & refrenãdo modificant̃: non ẽ utiq; sanitas ex natura sed languor ex culpa. Quod aũt irę opa aliarũq; affectionũ: in qbusq; dictis atq; factis nõ sic abscondit uerecũdia ut opa libidinis quę fiũt genitalibus membris: qd causę ẽ nisi qa in cęteris mẽbra corpis non ipę affectiones: sed cũ eis consenserit uolũtas mouet: quę ĩ usu eoꝝ oĩo dñat̃? Nam quisqs uerbũ emictit iratus: ul' etiã quãq̃ percutit: non posset hoc facere nisi lingua & manus iubẽte quodãmõ uolũtate mouerent̃. quę membra etiã cum ira nulla ẽ mouent̃ eadem uolũtate. At uero gẽitales corpis partes ita libido suo iuri quodãmodo mancipauit: ut moueri non ualeãt si ipa defuerit: et nisi ipa uel ultro ul' excitata surrexerit. Hoc est qđ pudet: hoc est qđ intuentiũ oculos erubescendo deuitat. Magisq; fert homo spectantium multitudinem quãdo iniuste irascit̃ hõi: q̃ ul' unius aspectũ qñ iuste miscet̃ uxori.

HOc illi canini ꝑhi Capl'm. xx.

hoc est cinici nõ uiderũt: ꝓferẽtes contra hũanam uerecundiam: quid aliud q̃ caninam hoc est ĩmundam ĩpudentẽq; sentẽtiam: ut scilicet qm̃ iustũ est quod fit cum uxore: palam non pudeat id agere: nec in uico nec platea qualibet cõiugalez concubitum deuitare. Vicit tamẽ pudor naturalis opĩonem eius erroris. Nam & si ꝑhibent hoc aliquãdo gl'iabundũ fecisse Dyogenem: ita putantem sectã suam nobiliorem futuram: si in hoĩm memoriam insignior eius impudẽtia figeret̃: postea tñ a cinicis fieri cessatum ẽ. plusq; ualuit pudor ut erubescerent homĩes hõibus: q̃ error ut hoĩes cãib⁹ eẽ similes affectarẽt. Vnde et illũ ul' illos q hoc fecisse referũt̃: potius arbitror concumbentium motus dedisse oculis hoĩm nescientium quid sub pallio gereret̃: q̃ hũano pręmẽte cõspectu potuisse illã ꝑagi uoluntatem. Ibi enĩ ꝑhi nõ erubescebãt uideri se uelle concũbere: ubi libido ipa erubesceret surgere. Et nũc uidemus adhuc esse ꝑhos cinicos. Hi enĩ sunt q non solũ amitiũtur pallio: uerum etiã clauam ferũt. nemo tamẽ eoꝝ audet hoc facere: quod si aliqui ausi eẽnt: ut nõ dicã ictibus lapidantiũ: certe cõspuentiũ saliuis obruerent̃. Pudet igr̃ hui⁹ libidĩs hũanam sine ulla dubitatõne naturam. et merito pudet. In eius qppe inobedientia quę genitalia corporis membra solis suis motibus subdidit: et potestati uolũtatis eripuit: satis ostendit̃ qd sit hoĩs illi ꝑmę inobedientię retributũ: quod in ea parte maxĩe oportuit apparer̃ qua generatur ipsa natura: quę illo primo & magno in deterius est mutata peccato: a cui⁹ nexu nullus eruit̃: nisi id qđ cum omẽs in uno essent in cõem ꝑnitiem ꝑpetratũ est: et dei iustitia uindicatum: dei gratia in singulis expietur. Capitl'm .xxi.

ABsit itaq; ut credam⁹ illos cõiuges in paradiso constitutos: per hanc libidinem de qua erubescẽdo eadem mẽbra texerunt: impleturos fuisse qđ in sua

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

benedictione deus dixit: crescite & multiplicamini & implete terrā. Post pctm qppe orta est hęc libido: post peccatū eaꝫ natura non īpudens amissa potestate cui corpꝰ ex oī pte seruiebat: sensit: actendit: erubuit: operuit. Illa ū bñdictio nuptiarum: ut coniugati crescerent et multiplicarent̄ & implerent terram: quāuis & in delinq̄ntibꝰ manserit: tū anteq̄ delīquęrēt data est: ut cognosceret̄ ꝓcreationē filioꝝ ad gloriam cōnubii non ad pęnā ptinere peccati. Sed nunc hoīes ꝓfecto illius quę in paradiso fuit fęlicitatis ignari: nisi p hoc quod expti sunt: id est p libidinē de qua uidemus ipam etiā honestatem erubescer̄ nuptiaꝝ: nō potuisse gigni filios opīant̄. alii scp̄turas diuinas ubi legit̄ post pctm puduisse nuditatis & pudēda eē cōtecta: prorsus non accipientes: sꝫ infideliter irridentes: alii uero q̄uis eas accipiant & honorent: illud tamē qd dictū est crescite & multiplicamini nō scdm carnalem fęcūditatem uolūt intelligi: qa & ꝑm aīam legit̄ tale aliqd dictum. Multiplicabis in aīa mea uirtutem. ut id qd in genesi seqt̄ & implete terram & dominamini eius: terram intelligant carnem quā pręsentia sua implet aīa eius: quę maxīe dominat̄ cum in uirtute multiplicat̄. carnales aūt fetus sine libidine quę post pctm exorta: inspecta: confusa: uelata est: nec tūc nasci potuisse sicut neq; nūc possūt: nec ī paradiso futuros fuisse: sed foris sicut et factū est. Nam posteaq̄m inde dimissi sunt: ad gignēdos filios coierūt eosq; genuerūt.

NOs aūt nullo modo dubitamus: scdm benedictionē dī crescere & multiplicari et implere terrā: donū esse nuptiarū quas deus ante pctm hoīs ab initio constituit: creādo masculū & fęminā: qui sexus euidēs utiq; ī carne est. Huic qppe operi dei & benedictō ipa subiuncta est. Nam cum scp̄tura dixisset masculum & fęminā fecit eos: continuo

Ca. xxii.

subdidit & benedixit eos deus dicens: crescite & multiplicamini et īplete terrā: & dominamini eius ꝛc. Quę omīa q̄nquā nō incōuenienter possint etiā ad intellctm spūalem referri: masculus tamē & fęmīa non sicut simile aliquid etiā in homīe uno intelligi pōt: qa uidelicet ī eo aliud est qd regit aliud qd regit̄: sed sicut euidentissīe apparet in diuersi sexus corpibꝰ mascl'm & fęminā ita creatos: ut ꝓlem generādo crescerent & multiplicarent̄ et implerent terram. Cui sententię tam euidēti magnę absurditatis est reluctari. Neq; enim de spū qui impat & carne quę obtemperat: aut de aīmo rōnali qui regit: et irrōnali cupiditate quę regit̄: aut de uirtute contemplatiua quę excellit: et de actiua quę subdit̄: aut de intellectu mentis & sensu corpis: sed apte de uinculo coniugali quo inuicem sibi uterq; sexus obstringit̄ dñs interrogatus: utrū liceret quacūq; causa dimictere uxorem: qm̄ ꝓpter duritiam cordis israelitarū Moyses dari libellum repudii permisit: respondit atq; ait. Non legistis quia qui fecit hominē ab initio: masculum & fęminam fecit eos et dixit. ꝓpter hoc dimictet homo pr̄em & mr̄eꝫ & adherebit uxori suę: et erunt duo in carne una? Itaq; iam nō sunt duo sꝫ una caro. Quod ergo deus coniunxit homo nō sepet. Certū est igr̄ mascl'm & fęminā ita p̄mitus institutos: ut nūc hoīes duos diuersi sexus uidemus & nouimus: unū autē dici uel propter coniunctionem: uel propter originem fęminę quę de masculi latere creata est. Nam & apostolus per hoc p̄mū qd deo instituente pręcessit exemplum: singl'os quosq; admonet ut uiri uxores suas diligant.

Capl'm. xxiii.

QVisqs aūt dicit nō fuisse coituros nec generaturos nisi peccassent: qd dicit nisi ꝓpter numerositatem sanctorū necessariū hoīs fuisse peccatū? Si enī non peccando soli remanerent: qa sicut putāt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

misi peccassent generare nō possent: ꝑfectō ut nō soli duo iusti hoies possent esse sed multi: necessariū peccatum fuit. Quod si credere absurdum est: illud potius ē credendū: ꝙ sc̄oꝝ numerus q̄ntus cōplendę illi sufficit beatissiꝫ ciuitati: tāt9 existeret & si nemo peccasset: q̄tus nūc ꝑ dei gr̄am de multitudīe colligit̄ peccatoꝝ: quousq; filii huius seculi generant & generant̄. Et ideo illę nuptę dignę felicitate paradisi si peccatū non fuisset: et diligendam ꝓlem gignerent: et pudendā libidīnē nō hr̄ent. Sed quomō id fieri posset: nūc non ē quo demonstret̄ exēplo: nec ideo tamē incredibile debet uideri: etiā illā unū sine ista libidīne uolūtati potuisse seruire: cui tot membra nūc seruiunt. At uero manus et pedes mouemus cū uolumus: ad ea quę his membris agenda sunt sine ullo remissu tanta facilitate: q̄ta et in nobis et in aliis uidemus: maxīe in artificibus quorunq; operum corporalium: ubi ad exercēdam infirmiorē tardioremq; naturam agilior accessit industria: et non credim9 ad opus generatiois filioꝝ: si libido nō fuisset quę pc̄o inobedientię retributa ē: obediēter hōibus ad uolūtatis nutū silit̄er ut cętera potuisse illa mēbra seruire? Nōne Cicero i libris de republica cū de impioꝝ differentia disputaret: et huius rei silitudīnē ex natura hois assumeret: ut filiis dixit impari corpis membris ꝓpter obediēdi facilitatem: uiciosas uero aimi partes ut seruos asperius coerceri? Et utiq; ordine naturali aīus ātepon̄it̄ corpori: et tñ ipe aīus impat corpi facili9 q̄ sibi. Verūtamē hęc libido de q̄ nūc disserimus: eo magis erubescēda existit: quo aīus in ea nec sibi efficaciter imperat ut oīo non libeat: nec oīmodo corpi: ut pudēda mēbra uolūtas pon9 q̄ libido cōmoueat. Quod si ita esset: pudēda non eēnt. Nunc uero pudet aīm resisti sibi a corpore: qđ ei natura iferiore subiectū est. In aliis ꝙppe affectōibus cū sibi resistit: ideo mīn9 pudet qa cū a seipō uincit̄ ipse se uincit: et si inordinate atq; uiciose: qa ex his ꝓbus quę ratiōi subici debent: tamen a ꝓbus suis ac per hoc ut dictū est a seipō uincit̄. Nam cū ordinate se aīmus uincit: ut irrōnales motus eius menti ratiōiq; subdant̄: si tamē & illa deo subdita ē laudis atq; uirtutis est. Minus tamen pudet: cū sibi aīus ex uicioſis suis ꝓbus non obtempat: q̄ cū et corpus qđ alterū ab illo atq; infra illū est: et cui9 sine illo ulla natura nō uiuit: uolenti iubentiq; nō cedit. Sed cū alia mēbra retinēatur uolūtatis imperio: sine q̄bus illa quę contra uolūtatē libidīe concitant̄ id qđ appetūt implere non possunt: pudicitia custodit̄: non amissa s̄ non ꝓmissa delectatiōe pc̄ti. Hunc remissum: hanc repugnātiam: hanc uoluntatis & libidīs rixam: uel certe ad uolūtatis suffitientiā libidīs īdulgentiā: proculdubio nisi culpabilis inobediēntia penali inobediēntia plecteret̄: in paradiso nuptę non haberent: sed uolūtati mēbra illa ut cętera cūcta seruirent. Ita genitale aluum uas in hoc opus creatū semīaret: ut nunc terrā manus & qđ modo de hac re nobis uolētibus diligentius disputare uerecūdia resistit: et cōpellit uemiam honore prefato a pudicis auribus poscere: cur id fieret nulla causa esset: sed in oīa quę de huiusmōi mēbris sensuꝫ cogitātis actingerent: sine ullo timore obscęnitatis liber sermo ferret̄: nec ipa uerba eēnt quę uocarent̄ obscęna: sed q̄dq̄d inde dicerēt̄ tam honestū esset: q̄ de aliis cum loq̄mur corpis ꝓbus. Quisquis g̃ ad has literas impudicus accedit: culpam refugiat nō naturam: fcta denotet suę turpitudinis: non uerba nr̄ę necessitatis. In q̄bus mihi facillime pudicus & religiosus lector uł auditor ignoscit: donec infidelitatem refellam: non de fide rerū inexptarū: sed de sensu exptoꝝ argumētantem. Legit enim hęc sine offensione: q̄ non exhorret aplm

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

horrēda fęmīaꝝ flagitia repręhēdentē: quę īmutauerūt naturalē usum in eū usuꝫ q̄ est cōtra naturam: pręcipue q̄a nos non dānabilē obscęitatē nūc sicut ille cōmēoram⁹ atq̄ repręhēdimus: sꝫ in explicādis quantū possumus humanę generationis effectibus: uerba tamen sicut ille obscęna deuitamus. Capitl'm .xxiiii.

SEminaret igr̄ ꝓplem uir: susciperet fęmina genitalib⁹ membris: q̄ndo id opus eēt & quātū opus esset: uolūtate motis non libidine concitatis. Neq̄.n.ea sola mēbra mouem⁹ ad nutū quę cōpactis articulata sunt ossib⁹: sicut pedes et man⁹ & digitos: uerum etiaꝫ illa quę mollibus remissa sunt neruis: cū uolum⁹ mouemus agitādo et porrigēdo ꝓducim⁹: et torq̄ndo flectim⁹: et cōstringēdo duram⁹. sicut ea sunt quę in ore ac facie quātum potest mouet uolūtas. Pulmones deniq̄ ipi oīm medullaꝝ mollissimi ac uiscerū: et ob hoc antro pectoris cōmuniti: ad spm̄ ducendum ac remictēdum uocemq̄ emictendā seu modificādam: sicut folles fabroꝝ uel organoꝝ: flantis: respirantis: loquentis: clamantis: cantantis: seruiunt uoluntati. Omicto q̄ aīalibus q̄busdam naturaliter insitū est: ut tegmē quo corp⁹ om̄e uestit̄: si q̄d in quocūq̄ loco eius senserint ambigendum: ibi tantū moueant ubi sentiunt nec solum insidentes muscas: uerū etiam herentes aristas cutis tremore discutiāt. Nunquid quia id non potest homo: ideo creator q̄bus uoluit aīantib⁹ donare non potuit? Sic g̊ & ipse hō potuit obedīam etiā inferioꝝ habere membroꝝ: quā sua inobedientia ꝑdidit. Neq̄ enī d̄o difficile fuit sic illū condere: ut in eius carne etiā illud non nisi eius uolūtate moueret̄: q̄d nūc nisi libidine nō mouet̄. Nam et hoīm quorundā naturas nouim⁹ multū cęteris dispares: et ipsa raritate mirabiles: nonnulla ut uolunt de corpore suo facientiū: quę alii nullo modo possūt: et audita uix credūt. Sunt enī qui & aures moueant: uel singulas uel ambas simul. Sūt q̄ totaꝫ cesariem capite immoto quantum capilli occupant deponūt ad frontē: reuocantq̄ cū uolunt. Sunt qui eoꝝ quę uorauerunt incredibiliter plurima & uaria: paululū pręcordiis contrectatis tanq̄ de sacculo quod placuerit integerrimum proferūt. Quidam uoces auiū pecorumq̄ & alioꝝ quorūlibet hoīm sic imitāt̄ atq̄ exp̄mūt: ut nisi uideant̄ discerni oīno non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita numerosos ꝓ arbitrio sonitus edunt: ut ex illa etiā ꝑte cantare uideant̄. Ip̄e sum expertus: sudare hominē solere cum uellet. Notum est quosdam flere cū uolunt: atq̄ ubertim lacrimas fūdere. Iam illd̄ multo est īcredibilius: q̄d plęriq̄ fr̄es memoria recentissima experti sunt. Presbiter fuit q̄dā noīe Restitutus ī ꝑrochia calamēsis ęcclesię: quādo ei placebat: rogabat̄ autē ut hoc faceret ab eis q̄ rem mirabilē corā scire cupiebāt: ad imitandas quasi lamētantis cuiuslibet hoīs uoces ita se auferebat a sensibus: & iacebat silim⁹ mortuo: ut non solum uellicantes atq̄ pungentes minime sentiret: sed aliquādo etiā si igne ureret̄ admoto: sine ullo doloris sensu n̄ postmodū ex uulnere: non aūt obmitēdo sed non sentiendo non mouere corpus eo probabatur: q̄ tanq̄ in defuncto nullus inueniebat̄ anhelitus: hoīm tamen uoces si clarius loquęrent̄ tanq̄ de longinquo se audisse postea referebat. Cū itaq̄ corpus etiā nūc: q̄busdam licet in carne corruptibili hanc erūnosam ducentibus uitam: ita in plęrisq̄ motiōibus & affectiōibus extra usitatum naturę modū mirabiliter seruiat: q̄d causę est ut non credam⁹ ante inobedientię pc̄tm & corruptoīs supplitium: ad propagandam prolem sine ulla libidine seruire uolūtati hūanę humana membra potuisse? Donatus ē itaq̄ homo sibi: q̄a deseruit deū placendo sibi: et non

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

obediens deo: nõ potuit obedire nec sibi. Hinc euidens miseria est qua homo non uiuit ut uult. Nam si ut uellet uiueret: beatum se putaret: sed nec sic tamẽ esset si turpiter uiueret. Capitl'm.xxv.

QVanq̃ si diligentius actendamus: nisi btũs non uiuit ut uult: et nll's beatus nisi iustus. Sed etiã ipe iustus nõ uiuit ut uult: nisi eo ꝑuenerit: ubi mori: falli: offẽdi: oĩno non possit: eiq; sit certuꝫ ita semp futuꝝ. Hoc eniꝫ natura expetit: nec plene atq; ꝑfecte beata erit: n̄ adepta quod expetit. Nunc uero qs hoĩm põt ut uult uiuere: quãdo ipm uiuere non est in potestate? Viuere enĩ uult: mori cogit̃. Quomõ ergo uiuit ut uult: qui non uiuit q̃mdiu uult? Quod si mori uoluerit: q̃mõ potest ut uult uiuere: q non uult uiuere: et si ideo mori uelit nõ quo nolit uiuere: sꝫ ut post mortem melius possit uiuere? Nondum ergo ut uult uiuit: sed cum ad id quod uult moriendo ꝑuenerit. Verum etiã uiuit ut uult: qm̃ se extorsit sibi: qui impauit sibi nõ uelle qd̃ non põt: atq; hoc uelle qd̃ põt. sicut ait Terentius. Quoniaꝫ non põt id fieri qd̃ uis: id uelis qd̃ possis. Non tamẽ ideo beatus est: quia patienter miser est. Beata qppe uita si non amatur: non habetur. Porro si amat̃ & habetur: cęteris om̃ibus rebus excellẽtius necesse est amet̃: qm̃ propter hanc amandum est quidqd aliud amat̃. Porro si tantũ amat̃ q̃ntũ amari digna est: non enĩ beatus est a quo ipsa beata uita non amat̃ ut digna est: fieri non potest: ut eã qui sic amat nõ ęternam uelit. Tunc igr̃ beata erit: q̃ndo erit ęterna. Capitl'm .xxvi.

VIuebat itaq; homo in ꝑadiso sicut uolebat: q̃diu hoc uolebat qd̃ deꝰ iusserat. Viuebat fruẽs deo ex quo bono erat bonus: uiuebat sine ulla ęgestate: ita semper uiuere habens ĩ potestate. Cibus aderat ne esuriret: potus ne sitiret: lignũ uitę ne illũ senecta dissolueret: nihil corruptiõis in corpore uel ex corpore ullas molestias ullis eius sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus: nullus ictus metuebat̃ extrinsecus. Summa in carne sanitas: in aĩmo tota tranquillitas: sicut ĩ paradiso nullus ęstus aut frigus: sic ĩ eiꝰ habitatore nulla ex cupiditate ul' timore accedebat bonę uolũtatis offensio. Nihil oĩo triste: nihil erat ĩaniter lętũ. Gaudiũ uerũ ꝑpetuabat̃ ex deo: in quẽ flagrabat caritas ex corde puro & cõscientia bona et fide nõ ficta: atq; inter se coniugũ fida ex honesto amore societas: concors mẽtis corporisq; uigilia: et mandati sine labore custodia. Hõ lassitudo fatigabat ociosuꝫ: non somnus pręmebat inuitum. In tanta facilitate rerũ & fęlicitate hoĩm: absit ut suspicemur non potuisse prolem seri sine libibinis morbo: sed eo uoluntatis nutu mouerent̃ illa membra quo cętera: et sine ardoris illecebroso stimlo: cũ tranqllitate aĩ & corpis: nulla corruptiõe integ̃tatis infũderet̃ gremio maritus uxoris. Neq; enĩ quia expientia ꝓbari non potest ideo credendũ non est: q̃ndo illas corpis ꝑtes nõ ageret turbidus calor: sed spontanea potestas sicut opus eẽt adhiberet: ita tũc potuisse utero coniugis salua integritate fęminei genitalis uirile semẽ ĩmicti: sicut nũc põt eadem ĩtegritate salua ex utero uirginis fluxus mẽstrui cruoris emicti. Eadem qppe uia posset illd̃ inici: qua hoc põt eici. Vt eniꝫ ad pariendũ nõ doloris gemitus sed maturitatis ĩpulsus fęmĩea uiscera relaxaret: sic ad fętandũ et concipiendũ nõ libidĩs appetitus: sꝫ uolũtariꝰ usus naturã utranq; cõiungeret. De rebꝰ loqmur nũc pudẽdis: et ideo q̃uis anteq̃ earũ puderet q̃les eẽ potuissẽt conitiamꝰ ut possumus: tamen necesse est ut nostra disputatõ magis frenet̃: ea quę nos reuocat uerecundia: q̃ eloq̃ntia quę nobis parũ suppetit adiuuetur. Nam cum id qd̃ dico nec ipi expti fuerint q expiri potuerunt:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quoniam preoccupante peccato exilium de paradiso ante meruerūt: q̄ sibi i opere serendę ꝓpagīnis tranqllo arbitrio conuenirent: quomō nunc cū ista cōmēorant̄ sensibus occurrit hūanis: nisi experientia libidinis turbidę: nō coniectura placidę uolūtatis? Hinc est ꝙ impedit loquētem pudor: et si non defitiat ratio cogitātem. Verūtamē oīpotēti d̄o summo ac summe bono: creatori oīm naturarū: uolūtatum autē bonarū adiutori & remuneratori: malaꝝ aūt relictori & damnatori: utrarūq; ordinatori: non defuit utiq; cōsiliū: quo certū numerū ciuium in sua sapiētia predestinatum: etiā ex damnato genere hūano suę ciuitatis impleret: nō eos iam meritis q̄ndo qdem uniuersa massa tanq̄ uiciata radice dānata est: sed gr̄a discernens: et liberatis non solū de seip̄is: uerū etiā de nō liberatis qd eis largiat̄ oñdēs. Non enī debita sed gratuita bonitate tūc se quisq; agnoscit erutū malis: cū ab eoꝝ hoīm consortio fit immunis: cū qbus illi iusta esset pęna communis. Cur ergo non crearet d̄s quos peccatores eē prescīuit: quādo qdem in eis et ex eis & quid eorū culpa mereret̄: et qd sua gratia donaret̄ posset ostendere: nec sub illo creatore ac dispositore: puersa mordiatio delinq̄tiū rectum puerteret ordinem rerum?

PRoinde peccatores Ca. xxvii. et angeli & hoīes: nihil agunt quo impediant̄ magna opa dei: exqsita ī oēs uolūtates eius. Quoniā qui prouidenter atq; oīpotenter sua cuiq; distribuit: non solū boīs uerū etiā malis bene uti nouit. Ac per hoc ꝓpter meritū p̄mę malę uoluntatis ita dānato atq; obdurato angelo malo: ut iam bonam uolūtatem ulterius non haberet: bene utens d̄s: cur non permicteret ut ab illo p̄mus hō q rectus hoc est bonę uoluntatis creatus fuerat temptaretur: q̄ndo qdem sic erat institutus: ut si de adiutorio d̄i fideret: bonus hō malū angelum uinceret: si autē creatorem atq; adiutorem deū supbe sibi placēdo desereret uinceret̄: meritum bonū habens in adiuta diuinitus uolūtate recta: malum ū in deserente deū uolūtate puersa: qa & ip̄m fidere de adiutorio dei non quidem posset sine adiutorio dei: nec tamen ideo ab his diuīę gratię benefitiis sibi placēdo recedere nō habebat in potestate? Nam sicut in hac carne uiuere sine adiumentis alimentoꝝ in potestate non est: non autē in ea uiuere in potestate est: quod fatiūt q seip̄os necant: ita bene in ea uiuere sine adiutorio d̄i etiā in paradiso non erat in potestate: erat aūt in ptāte male uiuere: sed beatitudine non permansura & pęna iustissīa secutura. Cum igit̄ huius futuri casus hūani deus non esset ignarus: cur eū non sineret inuidi angeli malignitate temptari: nullo modo qdem ꝙ uinceretur incertus. sed nihilominus prescius ꝙ ab eius semine adiuto sua gr̄a idem ip̄e diabolus fuerat scōꝝ gl̄ia maiore uincēd9? Ita factū est ut nec deum aliqd futuroꝝ lateret: nec presciendo quenq̄ peccare cōpelleret: et quid esset inter ꝓp̄iam cuiusq; presumtionem & suā tuitionem: angelicę & hūanę rationali creaturę consequenti expientia demonstraret. Quis enī audeat credere aut dicere: ut neq; angelus neq; homo caderet in dei potestate nō fuisse? Sed hoc eoꝝ potestati maluit nō auferr̄: atq; ita & q̄ntū mali eoꝝ supbia: et q̄ntū boni sua gratia ualeret ostendere.

FEcerunt itaq; Capl'm. xxviii. ciuitates duas amores duo. terrenam scilicet amor sui usq; ad contemptuꝫ dei: cęlestem ū amor dei usq; ad contēptū sui. Deniq; illa in seipsa: hęc in dño gl̄iat̄. Illa enī quęrit ab hōibus gloriā: huic aūt deus conscientię testis maxīa est gloria. Illa in gloria sua exaltat caput suum: hęc dicit deo suo gl̄ia mea & exaltans caput meum. Illi in p̄ncipibus eis uel ī eis quas

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſubiugat natiõibus dñandi libido dãñ: ín hac ſe-uiunt mutuicem ĩ caritate & pre-poſiti cõſulendo: et ſubditi obtempando. Illa ín ſuis potentib⁹ diligit uirtutẽ ſuã: hec dicit deo ſuo: diligã te dñe uirt⁹ mea. Ideoq; ín illa ſapiẽtes eius ſecm homínẽ uiuentes: aut corporis aut aĩmi ſui bona aut utriuſq; ſecuti ſunt: aut q potuerunt cognoſcere deũ non ut deũ honorauerũt aut gr̃as egerũt: ſz euanuerũt ín cogitationibus ſuis: et obſcuratum eſt ínſipiens cor eor. Dicentes enĩ ſe eſſe ſapiẽtes: id ẽ domínãte ſibi ſupbia ín ſua ſapientia ſeſe extollẽtes: ſtulti facti ſunt: et ĩmutauerũt gloriam ícorruptibilis dei ín ſilitudínẽ imagínis corruptibilis hoĩs: et uolucruz & q̃drupedũ et ſerpentium. Ad huiuſcemodi enĩ ſimulacra adoranda: uel duces popl'or uel ſectatores fuerũt: et coluerũt atq; ſeruierũt creaturę potius q̃ creatori qui eſt benedictus ín ſęcula. In hac autez nulla eſt homis ſapientia: niſi pietas qua recte colit uerus deus: id expectãs premium ĩ ſocietate ſanctor: non ſolũ hoĩm uerum etiã & angelor: ut ſit deus omia ín omnibus. Amen. AVRELII·AVGVSTINI·DE·CIVITATE·DEI LIBER·XV·INCIPIT.

Et felicitate paradiſi uel de ipo paradiſo: & de uita ibi primor hoĩm eorũq; peccato atq; ſupplicio: multa multa ſenſerũt: multa dixerũt: multa ĩis mandauerũt. Nos quoq; ſcdm ſcripturas ſacras: uel quod ín eis legimus: uel qđ ex eis íntelligere potuimus: eas congruentes auctoritati de his rebus ín ſuperioribus libris diximus. Enucleand⁹ aũt ſi iſta querant̃: multiplices atq; multímodas parturit diſputatiões: quę pluribus ínſerẽdę ſunt uoluminibus: q̃ hoc opus tempuſq; depoſcit. Quod nõ ita largũ habemus: ut ín oĩb⁹ quę poſſũt requirere otioſi & ſcrupuloſi: paratores ad ínterrogandum q̃ paratores ad íntelligendũ: nos oporteat ímorari. Arbitror tamẽ ſatis nos iã feciſſe magnis & difficillímis queſtiõibus: de ímo ul' mũdi ul' aię: uel ipius generis hũani. quod ín duo genera diſtribuímus. unũ eor qui ſcdm hoĩem: alterũ eor qui ſcdm deũ uiuunt. quas etiam míſtice appellamus ciuitates duas: hoc eſt duas ſocietates hoĩm. quar eſt una quę pdeſtinata ẽ ín ęternũ regnar̃ cum deo: altera ęternũ ſupplitiũ ſubire cũ diabolo. Sed iſte fínis eſt ear. de quo p⁹ loquendum eſt. Nunc autẽ qm̃ de exortu ear: ſiue ín anglis quor numer⁹ ignorat̃ a nobis: ſiue ín duobus primis hõib⁹ ſatis dictũ eſt: iã mihi uidẽ ear aggr̃diendus excurſus: ex quo illi duo generare cępũt donec hoĩes generare ceſſabunt. Hoc enĩ uniuerſum tpus ſiue ſcl'm: ín q̃ cedũt morientes ſuccedũtq; naſcentes: iſtar duar ciuitatũ de qbus diſputam⁹ excurſus eſt.

NAtus ẽ g̃ por Cayn ex illis duob⁹ generis hũani pnt̃ibus: primens ad hoĩm ciuitatẽ: posterior Abel ad ciuitatem dei. Sicut enĩ ín uno hoĩe qđ dixit apls expimur: qa non primum quod ſpũale eſt ſz qđ aiale: poſtea ſpũale: unde unuſq;q; qm̃ ex dãnata ppagíne exorit̃: primo fit neceſſe ẽ ex Adam malus atq; carnalis: cp ſi ín xp̃o renaſcẽdo pfecerit: poſt bon⁹ & ſpũalis: ſic ĩ uniuerſo genere hũano cũ primũ duę iſtę cęperũt naſcendo atq; moriendo pcurrere ciuitates: prior eſt natus ciuis hui⁹ ſęculi: poſteriꝰ autẽ iſto pegrinus ín ſęculo: et ptinẽs ad ciuitatem dei gr̃a prędeſtinatus: gr̃a elect⁹: gratia peregrinus deorſum: gratia ciuis ſurſum. Nam quantũ ad ipm actinet: ex eadem maſſa orit̃ quę originaliter ẽ tota damnata: ſed tanq; figulus deus: hanc.n. ſilitudinem nõ imprudenter ſz prudẽter ínterducat apoſtol⁹: ex eadẽ maſſa fecit aliud uas ĩ honorem: aliud ĩ contumeliã.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Prius aũt factũ est uas ín contumeliam; post uero alterũ ín honorẽ. qa & ín ipso uno sicut iam dixi hoïe ꝑus est reprobũ: unde necesse est íncipiamus & ubi nõ est necesse ut remaneamus: posterius ũ ꝑbũ quo ꝑfruẽtes ueniamus: et quo puenientes maneamus. Proínde nõ qdem oĩs homo malus erit bonus. nemo tamẽ erit bonus qui nõ erat malus. Sed q̃nto quisq; citius mutat̃ ín melius: hoc ín se facit nomínari quod apprehendit celerius. et posteriore cooperit uocabl'm ꝑus. Scriptum est itaq; de Cayn q̃ condidit ciuitatem: Abel aũt tanq̃ pegrínus non condidit. supna ẽ enĩ sanctoꝝ ciuitas q̃uis hic pariat ciues: ín qbus pegrínat̃ donec regni eius tempus aduenìat: cũ cõgregatura est oẽs ín suis corporibus resurgentes: qñ eis ꝑmissum dabit̃ regnum: ubi cũ suo príncipe rege seculoꝝ sine ullo temꝑis fíne regnabunt. Vmbra sane quędam ciuitatis huius & ímago prophetica: et significandę potius q̃ prędentandę seruiuit ĩ terris: quo eam tempe demonstrari oportebat. et dicta ẽ enã ip̃ i ciuitas sancta merito sígnificãtis imagínis: nõ expręssę sicut futura ẽ ueritatis. De hac imagíne seruiente: et de illa quã significat libera ciuitate: sic apostol9 ad galathas loquit̃. Dicite mihi ínqt. sub lege uolẽtes eẽ legem nõ audistis? Scr̃ptũ est. n. q̃ Abraam duos filios habuit. unũ de ancilla: et unũ de libera. Sed ille qdem qui de ancilla secũdm carnem natus est: qui aũt de libera ꝑ repromissionem. quę sunt ín allegoria. Hęc enĩ sunt duo testamẽta. Vnum qdem a monte syna: ín seruitutẽ generans quę est Agar. Syna enĩ mons ẽ ín arabia: qui coniunctus ẽ huic quę nũc hierl'm: seruit enĩ cum filiis suis. Quę aũt sursum est hierl'm libera est: quę est mater nostra. Scriptũ est enĩ. Lętare sterilis quę non paris: erũpe et exclama quę nõ parturis. qa multa filii desertę: magis q̃ eius quę habet uirũ. Nos autẽ frẽs ſm Ysaac promissionis filii sumus. Sed sicut tunc q̃ secũdm carnem natus fuerat: ꝑsequebat̃ cũ qui secũdm spm̃: ita & nunc. Sed quid dicit scr̃ptura? Eice ancillam & filiũ eius. Non enĩ heres erit filius ancillę: cũ filio liberę. Nos aũt fratres non sumus ancillę filii: sz liberę. qua libertate xp̃us nos liberauit. Hęc forma ítelligẽdi de apostolica auctoritate descendens: locum nobis aperit q̃admodum scr̃pturas díuinoꝝ testamẽtoꝝ ueteris & noui accipe debeam9. Pars enĩ quędam terrenę ciuitatis: ímago cęlestis ciuitatis effecta est: non se ſignificando sz alteram: et ideo seruiens. Neq; enĩ ꝑpter seipam: sed ꝑpter aliam ſignificãdam est ínstituta. et precedente alia significatõne et ipam prefigurãs prefigurata ẽ. Namq; Agar ancilla Sarę: eiusq; filius: ímago quędam bui9 ímagínis fuit. Et quoniam transiturę erant umbrę luce uẽiente: ideo dicit l'ba Sara sig̃ficabat l'bam ciuitatez: cui rursus alio modo ſignificãdę enã illa umbra seruiebat. Eice ancillã & filiũ ei9. Non enĩ heres erit filius ancillę: cum filio meo Ysaac. quod ait apl's cũ filio liberę. Inuenimus ergo ĩ terrena ciuitate duas formas. unã suã preſentiã demõstrantez: alteram cęlesti ciuitati sig̃ficandę sua preſentia seruientẽ. Parit autẽ ciues terrenę ciuitatis peccato uiciata natura: cęlestis uero ciuitatis ciues parit a pcto naturam liberans gr̃a. unde illa uocãtur uasa irę: ista uasa misericordię. Significatum est hoc enã ín duobus filiis Abrae: q̃ un9 de ancilla quę dicebat̃ Agar secũdm carnem natus est Ysmael: alter autẽ est de Sara libera secũdm repromissionem nat9 Ysaac. Vterq; qdem de semíne Abrae. sed illum genuit demonstrans consuetudo naturã: istũ uero dedit promissio signficãs gr̃az. Ibi hũanus usus ostendit̃: hic díuínum beneficium cõmendat̃.

Caplm .iii.

SAra qppe sterilis erat. et despatiõe prolis saltem de ancilla sua concu-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

piſcens habere: quod de ipſa non ſe poſſe cernebat: dedit eã fętãdam uiro: de quo parẽ uoluerat nec potuerat. Exegit itaq; etiã ſic debitum de marito: utens iure ſuo in utere alieno. Natus eſt g̃ Yſmael ſicut naſcunt̃ hoĩes: pmixtione ſexus utriuſq; uſitata lege naturę. Ideo dictum eſt ſcd̃m carnem. non q̃ iſta benefita dei non ſint: aut non illa operetur deus: cuius opifex ſapiẽtia actingit ſicut ſcptũ eſt a fine uſq; ad finẽ fortiter: et diſponit oĩa ſuauiter: ſed ubi ſignificãdum fuerat dei donũ qđ indebitũ hõibus gratis gratia largiret̃: ſic oportuit dari filiũ: q̃ admodũ nature non debebat̃ excurſib9. Negat. n. natura iam filios tali cõmixtioni maris et fęmiĩę: qualis eſſe poterat Abrae & Sarę in illa iã ętate: etiã mulieris accedẽte ſterilitate quę nec tũc parere potuit: q̃ndo non ętas fęcũditati: ſ ętati fęcũditas defuit. Quod ergo naturę ſic affectę fruct9 poſteritatis non debebat̃: ſignificat q̃ natura generis humani peccato uiciata: ac per hoc iure damnata: nihil uerę felicitatis in poſterũ mereba t̃. Recte igit̃ ſignificat Yſaac per repromiſſionem natus: filios gratię ciues ciuitatis liberę: ſonos pacis ętern̄e. ubi ſit non amor proprię ac puatę quodãmodo uolũtatis: ſed cõmuni eodemq; imutabili bono gaudens: atq; ex multis unum cor faciens: id ẽ pfecte facta concors obedia caritatis. Capitl'm .iiii.

TErrena porro ciuitas quę ſempiterna nõ erit: neq; enĩ cũ in extremo ſupplitio damnata fuerit iam ciuitas erit: hic habet bonũ ſuum cuius ſocietate letatur: qualis eẽ de talibus rebus lętitia poteſt. Et q̃m non eſt tale bonũ ut nullas anguſtias fugat amatoribus ſuis: ideo ciuitas iſta aduerſus ſeipſam plerunq; diuidit̃. litigãdo: bellãdo atq; pugnãdo: et aut mortiferas aut certe mortales uictorias reqrẽdo. Nam ex quacũq; ſui pte aduerſus alteram ſui ptem bellando furrexerit: quęrit eſſe uictrix gentium: cum ſit captiua uictioy. Et ſiqdem cum uicerit̃ ſupbi9 extollit̃: etiã ſic mortifera. Si uero conditõnem cogitans caſuſq; coẽs: magis quę accidere poſſũt aduerſis angit̃: q̃ eis quę prouenerũt ſecũdis rebus inflatur: tantũmõ mortalis eſt iſta uictoria. Neq; enĩ ſemp domiari poterit̃ pmanendo: eis quos potuerit̃ ſubiugare incendo. Non aũt recte dicunt̃ ea bona non eẽ quę concupiſcit hęc ciuitas: q̃ndo eſt & ipa in ſuo genere hũano melior. Concupiſcit enim terrenam quãdam ꝑ rebus infimis pacẽ. ad eam nãq; deſiderat puenire bellando. Quoniã ſi uicerit & q reſiſtat nõ fuerit: pax erit quã non habebant pres inuicem aduerſantes: et pro his rebus quas ſimil' habere nõ poterant infęlici egeſtate certantes. Hanc pacem requirunt laboriosa bella: hanc adipiſcũt̃ que putãt̃ gloriosa uictoria. Quãdo autem incũt qui cauſa iuſtiore pugnabant: qs dubitet gratulãdam eſſe uictoriam: et ꝑ uemiſſe optabilẽ pacem? Hęc bona ſunt: et ſine dubio dei dona ſunt. Sed ſi neglectis meliorib9 quę ad ſupnam pertinent ciuitatem: ubi erit uictoria in ętern̄a & ſumma pace ſecura: bona iſta ſic concupiſcunt̃: ut uel ſola eſſe credant̃: uel his quę meliora credunt̃ amplius diligant̃: neceſſe ẽ miſeria conſeqũt̃: et quę merat augeat̃. Caplm .v.

PRimus itaq; fuit terrenę ciuitatis cõditor fratricida. nam ſuũ fratrẽ ciuem ciuitatis ętern̄e in hac terra pegrinantem: inuidentia uictus occidit. Vnde mirandũ non eſt: q̃ tanto p9 in ea ciuitate cõdenda quę fuerat hui9 terrenę ciuitatis de qua loqmur caput futura: et tã multis gẽtibus regnatura: huic ꝑmo exemplo et ut greci appellant archetypo: quędam ſui generis imago reſpondit. Nam et illic ſicut ipm facimus qdaz poeta cõmẽorauit illoy. Fraterno primi maduere ſanguine muri. Sic emiz condita eſt roma: quando

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

occisu; Remū a fr̄e Romlo romana testat̄ historia. n̄ q̄ isti terrenę ciuitatis ambo ciues erāt: et ambo gl̄iam de romāę reipublicę institutōe quęrebant: s; ambo eā tantā q̄tam si unus eēt hēre nō poterant. Qui enī uolebat dn̄ando gloriari: minus utiq; dn̄aret̄: si ei9 potestas uiuo consorte minueretur. Vt g̊ totā dn̄ationem hēret unus: ablat9 est sotius. et scelere creuit in peius: qd̄ innocentia minus eēt in meli9. Hi aūt fr̄es Cayn et Abel: nō hēbant ābo inter se similē rerū terrenarū cupiditatē. nec ī hoc alter alteri inuidit: q̄ ei9 dn̄atus fieret angustior q̄ alterū occidit: si ambo dn̄arent̄. Abel q̄ppe nō quęrebat dn̄ationem in ea ciuitate quę condebat̄ a fratre: sed inuidētia illa diabolica qua inuident bonis mali: nulla alia causa est nisi q̄a illi boni sunt: illi mali. Nullo enī mō fit mīor accedente seu p̄manēte consorte possessio bonitatis. imo possessio bonitatis tāto fit latior: quanto concordior eaꝫ indiuidua sotioꝝ possidet caritas. Non hēbit deniq; istā possessionem: q̄ eam noluerit habere coēm. Et tanto eā reperiet ampliorē: q̄to amplius ibi potuerit amare consortem. Illud igitur quod inter Remum & Romulum exortum ē: quemadmodum aduersus seip̄am terrena ciuitas diuidatur ostendit. quod aūt inter Cayn & Abel: inter duas ip̄as ciuitates dei & hominuꝫ inimicitias demonstrauit. Pugnant ergo inter se mali et mali. item pugnant inter se boni & mali. boni uero et boni: si perfecti sunt inter se pugnare non possunt. Proficientes autem nondum perfecti: ita possūt: ut bonus quisq; ex ea p̄te pugnet contra alterum: qua etiam contra semetipsum. Et in uno quippe homine caro cōcupiscit aduersus spiritum: et spirit9 aduersus carnem. Concupiscentia g̊ sp̄ualis cōtra alterius potest pugnare carnalem: uel concupiscentia carnalis contra alteri9 spiritualē: sicut inter se pugnant boni & mali. uel certe ip̄ę cōcupiscentię carnales inter se duoꝝ bonoꝝ nondū utiq; p̄fc̄torum: sicut inter se pugnant mali & mali: donec eoꝝ q̄ curant̄ ad ultimā uictoriaꝫ sanitas perducat̄.

Capitl̄m .vi.

LAnguor est quippe iste: id est illa inobedientia de qua in libro decimoquarto disseruimus: p̄mę inobediētię supplitium. et ideo non natura sed uiciū. Propter quod dicit̄ profitiētibus bonis: et ex fide in hac peregrinatōe uiuentib9: inuicem onera uestra portate: et sic adimplebitis legem christi. Item alibi dicitur. Corripite inquietos: cōsolamini pusillanimes: suscipite infirmos: patiētes estote ad omnes: uidete ne quis malum ꝓ malo alicui reddat. Item alio loco. Si pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in sp̄ū mansuetudinis: intēdens teipsum ne & tu tempteris. Et alibi. Sol non occidat sup̄ iracūdiam uestrā. Et in ęuāgelio. Si peccauerit ī te frater tuus: corripe eū inter te & ip̄m. Item de peccatis in q̄bus multorum cauetur offensio sic apostolus dicit. Peccantes coram om̄ibus argue: ut & cęteri timorem habeant. Propter hoc et de uenia inuicem danda multa pręcipiuntur. et magna cura ꝓpter tenendam pacem sine qua nemo poterit uidere deū. ubi ille terror quādo iubetur seruus .x. milium talentorū reddere debita quę illi fuerant relaxata: q̄m debitum denarioꝝ centum conseruo suo non relaxauit. Qua silitudine proposita: dn̄s adiecit atq; ait. Sic & uobis faciet pater uester celestis: si non dimiseritis unusquisq; fratri suo de cordib9 uestris. Hoc modo curant̄ ciues ciuitatis dei in hac terra pegrinantes: et paci sup̄nę p̄rię suspirātes. Sp̄ūs aūt sc̄ūs opat̄ intrinsec9: ut ualeat aliq̄d medicina quę adhibet̄ extrinsec9. Alioq̄n etiā si d̄s ipse utens creatura sibi subdita: in aliqua spetie hūana sensus alloquat̄ humanos:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

siue istos corporis: siue illos quos istis simillimos hēmus in somnis: nec interiore gr̄a mentem regat atq; agat: nihil ꝓdest homini omnis prędicatio ueritatis. Facit aūt hoc d̄s: a uasis misericordię irę uasa discernens: dispensatione qua ipse nouit multū occulta: sed tamen iusta. Ip̄o q̄ppe adiuuante mirabilib9 & latentib9 modis: cū peccatū q̄d habitat in mēbris nostris: quod sic peccatū est ut sit etiaz pęna pc̄ti: sicut apostolus pręcipit nō regnat in nr̄o mortali corpore ad obediendū desideriis eius: nec ei membra nostra uelut iniq̄tatis arma exhibemus: conuertit̄ ad mentem nō sibi ad mala deo regente consentientē: et eam regēs tranq̄llius nūc: hēbit postea sanitatem perfectam: atq; immortalitate percepta homo sine ullo peccato ī ęterna pace regnabit. Capl'm .vii.

SEd hoc ipsum quod sicut potuim9 exposuimus: cū deus locutus esset ad Cayn: eo modo quo p̄mis hōibus per creaturam subiectam uelut eorum sotius forma cōgrua loquębat̄: quid ei ꝓfuit? Nonne conceptū scelus in necādo fratre: etiam post uerbum diuinę admonitionis impleuit? Nam cū sacrifitia discreuisset amboꝝ: in illius respitiēs. hui9 despitiēs: quod nō dubitandū est potuisse cognosci signo aliquo actestāte uisibili: et hoc ideo fecisset deus q̄a mala erant opa eius: fr̄is uero ei9 bona: tontristat9 est Cayn ualde: et concidit facies eius. Sic enī scp̄tum est. Et dixit domin9 ad Cayn. Quare tristis factus es: et q̄re cōcidit facies tua? Nōne si recte offeras recte autem non diuidas: statim in forib9 peccatū aderit? Peccasti. quiesce. ad te enī conuersio eius: et tu dominaberis illius. In hac admonitiōe quā deus ꝓtulit ad Cayn: illud quod dictum est nōne si recte offeras recte autem non diuidas peccasti: quia non elucet cur uel unde sit dictū: multos sensus pepit eius obscuritas: cum diuinaꝝ scp̄turaꝝ quisq; tractator scd̄m fidei regulam id conatur exponere. Recte q̄ppe offert̄ sacrifitium: cū offertur deo uero: cui uni tantūmodo sacrificandū est. Non aūt recte diuidit̄: dum nō discernunt̄ recte uel loca ul' tpa: uel res ip̄ę quę offerunt̄: ul' qui offert uel cui offert̄: ul' hi q̄bus ad uescendū distribuitur quod oblatum est: ut diuisionem intelligamus hic discretionem: siue cum offertur ubi non oportet: aut q̄d non ibi sed alibi oportet: siue cū offert̄ quādo nō oportet: aut q̄d non tūc sz alias oportet. Siue cū id offert̄ q̄d nusq̄ et nunq̄ penit9 debuit: siue cū electōra sibi eiusdē generis rerū tenet hō: q̄ sūt ea quę offert d̄o: siue cū eius rei quę oblata est fit particeps ꝓphanus: aut q̄libet quē fas nō est fieri. In q̄rū aūt hoꝝ d̄o displicuerit Cayn: facile non potest inueniri. Sed q̄m Iohēs apl's cū de his fr̄ibus loquęret̄: nō sicut Cayn inq̄t: q̄ ex maligno erat & occidit fratrez suū. et cuius rei gratia occidit eū: q̄a opa illius maligna fuerūt: fratris autē illius iusta. dat̄ intelligi ꝓpterea nō respexisse deum in munera eius: quia hoc ip̄o male diuidebat: dans deo aliq̄d suum: sibi aūt seip̄m. Quod omēs faciūt qui non dei sed suam sectantes uolūtatem: id ē non recto sed peruerso corde uiuētes: offerūt deo tantū munus quo putant eum redimi: ut eoꝝ non opitulet̄ sanandis prauis cupiditatibus sz explēdis. Et hoc est ꝓprium terrenę ciuitatis: deū uel deos colere: q̄b9 adiuuātibus regnet in uictoriis & pace terrena: nō caritate consulendi sz dn̄andi cupiditate. Boni q̄ppe ad hoc utunt̄ mūdo: ut fruant̄ deo. mali autem contra ut fruant̄ mūdo: uti uolūt deo. qui tamē eū uel esse uel res hūanas curare iā credūt. sunt enī multo deteriores q̄ nec hoc q̄dez credūt. Cognito itaq; Cayn: q̄ super eius germani sacrifitiū nec sup suū respexerat deus: utiq; fr̄em bonū mutat9 imitari: nō elatus debuit ęmulari. Sed q̄a cōtristat9

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eſt & concidit uultus eius: hoc peccatum maxīe arguit deus. triſtitiam de alterius bonitate: et hoc frīs. Hoc qppe arguēdo interrogauit dicēs. Quare cōtriſtat9es: & quare concidit facies tua? Quia enim fratri inuidebat: deus uidebat: et hoc arguebat. Nam hōibus qbus abſconditum eſt cor alterius: eſſe poſſet ambiguum & prorſus incertum: utrū illa triſtitia malignitatem ſuam in qua se do diſplicuiſſe didicerat: an fratris doluerit bonitatem quę deo placuit: cum in ſacrificium eius aſpexit. Sed rōnem reddens deus cur ei9 oblationem accipere noluerit: ut ſibi ipſe potius merito q̄ ei īmerito frater diſpliceret: cū eſſet iniuſtus nō recte diuidēdo: hoc eſt nō recte uiuendo: et indign9 cui9 approbaretur oblatio: q̄ eēt iniuſtior q̄ frem iuſtum gratis odiſſet oſtendit. Non tamen eū dimictens ſine mandato ſancto uiſto & bono. Quieſce inquit. ad te enim conuerſio ei9: et tu dñaberis illius. Nūqd fratris? Abſit. Cuius igitur miſi peccati? Dixit enī peccaſti. tamē deinde addidit: quieſce. ad te enī conuerſio eius: et tu dominaberis illius. Poteſt qdem ita ītelligi: ad ipſum hoiem cōuerſionem eſſe debere peccati: ut nulli alii q̄ ſibi ſciat tribuere debeā q̄ pēcat. Hęc ē. n. ſalubris pęnitētię medicina: et uenię petitio non incōgrua. ut ubi ait ad te enim conuerſio eius: non ſubaudiat erit: ſed ſit pręcipientis uidelz non prędicentis modo. Tunc enī dñabit quiſq; peccato: ſi id ſibi non defendendo propoſuerit: ſz pęnitēdo ſubiecerit. Alioquin & illi ſeruiet dñanti: ſi patrocinium adhibuerit accidēti. Sed ut pēm intelligatur cōcupiſcentia ipſa carnalis de qua dicit apoſtolus: caro cōcupiſcit aduerſus ſpm̄: in cuius carnis fructib9 et inuidiam commemorat: qua utiq; Cayn ſtimulabat & accendebatur in fratris exitium: bene ſubaudit erit. id eſt ad te eni conuerſio ei9 erit: et tu dominaberis illius. Cum enim commota fuerit pars ipſa carnalis: quaz peccatū appellat apls ubi dicit: non ego operor illud ſz quod habitat in me pēm: quā prem animi etiā phi dicit eē uicioſaz: nō quę mētem debeat trahere: ſz cui mens debeat impare: eamq; ab illicitis opibus rōne cohibere: cū ergo cōmota fuerit ad aliq̄d pperam commictēdum: ſi acqeſcat & obtempet dicēti apło: ne exhibueritis membra uestra arma iniquitatis pēto: ad mētem domita & uicta conuerat: ut ſubdite rano dñetur. hoc pręcepit deus huic qui facibus inuidię inflamabat in frem. et quē debuerat imitari cupiebat auferr. Quieſce inquit: manus ab ſcelere cōtine. Non regnet pēm in tuo corpore mortali ad obediēdū deſideriis ei9. nec exhibeas membra tua inigtatis arma peccato. Ad te enī cōuerſio eius: dum non adiuuatur relaxando ſed quieſcendo frenat. Et tu dominaberis illius. ut cū forinſecus non permictitur operari: ſub poteſtate mētis regentis & bene uolentis aſſuefcat etiam intrinſecus non moueri. Dictum eſt tale aliq̄d in eodē diuino libro et de muliere. quādo poſt pēm deo interrogante atq; iudicāte: damnatoīs ſententias accepit. in ſerpente diabolus: et in ſeipſis illa & maritus. Cum enī dixiſſet ei: multiplicās multiplicabo triſtitias tuas & gemitum tuum: et in triſtitiis paries filios: deinde addidit: et ad uirū tuū conuerſio tua: et ipſe dñabit tui. Quod dictū eſt ad Cayn de pēto ul' de uicioſa carnis cōcupiſcentia: hoc iſto in loco de peccatrice femina. ubi intelligēdū eſt uirū ad regendaz uxorē: aio carnem regenti ſimilem eē oportere. Propter qd̄ dicit apls. Qui diligit uxorē ſuam: ſeipm̄ diligit. Nemo enī unq̄ carnē ſuam odio habuit. Sananda ſunt enī hęc ſicut noſtra: non ſicut aliena damnanda. Sed illud dei pręceptum Cayn ſicut preuaricator accepit. Inualeſcēte quippe inuidēq; uicio: fratrem inſidiatus occidit.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Talis erat terrenę cōditor ciuitatis. Quō aūt significauerit etiā Cayn iudeos a qb9 christus occisus est: xp̄m uero magnum pastorem ouiū: pecoꝝ custos p̄figurabat Abel: quia in allegoria ꝓphetica res est: parco nūc dicere. Et quędā hic aduersus Faustum manicheum dixisse me recolo.

NVnc aūt defendenda Cap. viii. uidet̄ mihi historia. ne sit scp̄tura incredibilis quę dicit ędificatam ab uno hoīe ciuitatem: eo tempe quo non plus q̄ uiri q̄tuor ul' potius tres postea q̄ frater fratrem occidit fuisse uident̄ in terrand ē p̄mus homo pater oīum: et ip̄e Cayn & eius filius Enoch: ex cui9 noīe ip̄a ciuitas nūcupata est. Sed hoc quos mouet: parū considerant non omēs hoīes qui tunc esse potuerunt: scp̄torem sacrę huius historię necesse habuisse noīare: s; eos solos quos op̄is suscepti ratio postulabat. Propositū q̄ppe scp̄toris illius fuit ꝑ quē sp̄us sanct9 id agebat: per successioēs certaꝝ generationum ex uno hoīe ꝓpagataꝝ peruēire ad Abraam: ac deinde ex eius semīe ad populum dei: in quo distincto a cęteris gentibus pręfigurarent̄ & pręnūtiarent̄ om̄ia quę dę ciuitate cuius ęternum erit regnū: et de rege eius eodemq; cōditore christo in sp̄ū pręuidebantur esse futura. ita ut nec de altera societate hoīm taceret̄ q̄ terrenam dicimus ciuitatem: q̄ntum ei cōmemorandę satis eēt: ut ciuitas d̄i etiā suę aduersarię compatiōe clarescat. Cum igr̄ scp̄tura diuīa ubi & numerū annorū quos illi hoīes uixerunt commemorat ita includat: ut dicat de illo de q̄ loquębatur et genuit filios & filias: et fuerunt omēs dies illius uel illi9 quos uixit anni tot & mortuus est: nunq̄d quia eosdem filios et filias non noīat: iō intelligere nō debem9 per tā multos annos q̄bus tunc in sęculi huius p̄ma ętate uiuebant: nasci potuisse plurimos homines: quoꝝ cętibus condi possent etiā plurīę ciuitates? Sed ꝑtinuit ad deū quo ista inspirante cōscripta sunt: has duas societates suis diuersis generatiōibus p̄mit9 digerere atq; distinguere: ut seorsum hoīum hoc est scd̄m hominem uiuētium: seorsum autem filioꝝ dei id est hoīm scd̄m deum uiuētium generationes contexerent̄ usq; ad diluuiū: ubi ambaꝝ societatum discretio concretioq; narrant̄: discretio q̄dem ꝙ ambarū sepatim generatoēs cōmemorant̄: unius fr̄icidę Cayn: alterius aūtē qui uocabat̄ Seth. Natus q̄ppe fuerat et ip̄e de Adam: pro illo quē frater occidit. Cōcretio aūt: q̄a hoīs ī deteri9 declinātib9 tales uniuersi fc̄ti fuerāt ut diluuio delerent̄: excepto uno iusto cui nomē arat Noe: et eius cōiuge et trib9 filiis: totidemq; nuribus. Qui hoīes octo ex illa oīm uastatōe mortaliū per arcam euadere meruerūt. Quod igit̄ scp̄tum est et cognouit Cayn uxorē suā & cōcipiēs peperit Enoch: et erat ędificās ciuitatem in noīe filii sui Enoch: non ē q̄dem cōseq̄ns ut istū p̄mū filiū genuisse credat̄. Neq; .n. hoc ex eo putandū ē: q̄a dict9 est cog̃uisse uxorem suā: quasi tūc se illi p̄mitus concumbendo miscuisset. Nam & de ip̄o pr̄e oīm Adam: non tūc solū hoc dictū est q̄n conceptus est cayn: quem primogenitum uidet̄ habuisse: uerū etiā posterius eadeꝫ scp̄tura cognouit inq̄t Adam uxorē suā: et concepit & peperit filiū: et nominauit nomē illi9 Seth. Vnde intelligit̄ ita solere illam scp̄turam loqui: quāuis nō semper: cū in ea legit̄ factos hoīm fuisse cōcept9: non tamē solū cū p̄mum sibi sexus uterq; misceret̄. Nec illd̄ necessario ē argumēto: ut p̄mogenitū patri existimemus Enoch: ꝙ eius noīe illa ciuitas nūcupata est. Nō enī ab re est: ut ꝓpter aliquā causam cum et alios hēret: diligeret eum pater cęteris amplius. Neq; enī & Iudas p̄mogenitus fuit: a quo & iudea cognoīata ē et iudei. Sed etiam si conditori ciuitatis illius iste filius p̄mus est natus: non ideo putandū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eſt tunc a patre condite ciuitati nomẽ eiꝰ impoſitũ qñ natus eſt: qa nec cõſtitui tũc ab uno poterat ciuitas: quę nihil ẽ aliud ꝙ hoĩum multitudo aliq̃ ſocietatis uinclo colligata: ſed cũ illius hoĩs familia tanta numeroſitate creſceret: ut hꝫ tã populi quantitatem: tunc potuit utiq; fieri ut & cõſtitueret: et nomẽ ꝓmogẽiti ſui cõſtitutę imponeret ciuitati. Tam lõga qppe uita illoꝝ hoĩm fuit: ut illic memoratorũ quoꝝ & anni taciti non ſunt: q mínimuꝫ iuxit añ diluuiũ: ad ſeptingẽtos qñq̃gita peruenirẽt. Nam plures nongẽtos ãnos etã tranſierunt. q̃uis nemo ad mille puenerit. Quis itaq; dubitauerit ꝓ uniꝰ hoĩs ętatẽ tantũ multiplicari potuiſſe genus hũanũ: ut eſſet unde cõſtituerẽt nõ una ſꝫ plurimę ciuitates? Quod ex hoc comici facillime põt: qa ex uno Abraã nõ multo amplius q̃dringentis annis numeroſitas hebraicę gẽtis tãta ꝓcreata ẽ: ut ín exitu eiuſdẽ ꝑpli ex egipto: ſexcẽta milia hoĩm fuiſſe referant bellicę uiuẽtium: ut omittꝰ gentẽ ydumeoꝝ nõ ꝓtinentẽ ad ꝑplm iſrael: quẽ genuit frater eius Eſau nepos Abrae: et alias gẽtes natas ex ſemíe ipiꝰ Abrae: non ꝓ Saram cõiugem ꝓcreatas.

QVamobrem nullus Cap. ix. prudẽs rerũ exiſtimator dubitauerit: Cayn nõ ſolũ aliquam uerũ etiam magnã potuiſſe condere ciuitatem: q̃ndo ín tam longũ tempus protendebat uita mortaliũ. míſi forte ínfidelium q̃ſpiam ex ipſa numeroſitate annorũ nobis íngerat queſtionem: qua uixiſſe tũc hoĩes ſcptum eſt i auctoritatibus noſtris: et hoc neget eſſe credẽdum. Ita qppe non credũt: etã magnitudínes corpoꝝ longe ampliores tũc fuiſſe ꝙ nũc ſunt. Vnde et nobiliſſimꝰ eorum poeta Virgilius: de ĩgenti lapide quẽ ín agrorum límite ínfixũ uir fortis illoꝝ tẽpoꝝ pugnãs & rapuit: et cucurrit & íntorſit et immíſit. Vix illum ĩquit lecti bis ſex ceruice ſubirent. Qualia nũc hoĩm producit corpa tellus. Signíficans maiora cũc corpa ꝓducere ſolere tellurẽ. Quãto magis igit̃ tẽporibus recẽtioribꝰ mundi: ante illud nobile diffamatumq; diluuium? Sed de corpoꝝ magnitudie: plerũq; ĩcredulos nudata puetuſtatẽ ſiue per uim flumínũ uarioſq; caſus ſepulcra cõuincũt. ubi apparuerũt uel unde ceciderunt: íncredibilis magnitudínis oſſa mortuoꝝ. Vidi ipe nõ ſolus ſꝫ aliq̃ mecũ ín uticenſi litore: molarem hoĩs dentem tã íngentẽ: ut ſi ín nr̃oꝝ dentiũ modulos mínutatím cõciderẽt: centũ nob uiderẽt facere potuiſſe. Sed illũ gigantis alicuiꝰ fuiſſe crediderimus. Nã pręter qđ erant oĩm multo maiora q̃ noſtra tũc corpa: gigãtes longe ceteris anteibãt. Sicut aliis deínde noſtriſq; tẽpibus rari qdem: ſed nunq̃ ferme defuerũt q modũ alioꝝ plurimũ excederẽt. Plinius ſcdus doctiſſimꝰ homo: q̃to magis magiſq; pręterit ſęcula excurſus: mínora corpora naturam ferre teſtat. Quod etiã Homerũ commemorat ſepe carmie fuiſſe conqueſtũ. nõ hęc uelut poetica figmenta deridens: ſꝫ ita hiſtoricã fidem tanq̃ miraculoꝝ naturalium ſcptor aſſumens. Verũ ut dixi antiquoꝝ magnitudínes corpoꝝ: ínuenta pleríq; oſſa q̃n diuturna ſunt etiã multo poſterioribus ſeculis prodũt: annoꝝ aũt numeroſitas cuiuſq; hoĩs q tẽpibus illis fuit: nullis nũc talibꝰ documẽtis uenire ín expimẽtũ poteſt. Nec tñ ideo fides ſacrę huic hiſtorię deroganda eſt. cuius tanto ĩpudẽtius narrata nõ credímus: q̃nto ĩpleri certius prenũnciata conſpicimus. Dicit tamen etiã idem Plínius: eſſe adhuc gentem ubi ducentos ãnos uiuitur. Si ergo hũanarum uitarum diuturnitates quas experti non ſumus: hodie habere credunt ínco gnita nobis loca: cur non habuiſſe credant & tempa? An uero eſt credibile alicubi eſſe qđ hic nõ eſt: et íncredibile aliq̃do fuiſſe quod nunc non eſt? Caplm .x.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

QVocirca et ſi ĩter hebreos & nr̃os codices de ipſo numero annorum nõnulla uideẽ eſſe diſtãna: quod ignoro qua rõne ſit factũ: nõ tñ tanta eſt: ut illos hoĩes tam lõgeuos fuiſſe diſſentiãt. Nam ipſe homo p̃mus Adam: anteq̃ gigneret filium qui eſt appellatus Seth: ducentos trigínta uixiſſe annos repiẽ ín codicibus noſtris: ín hebreis aũt centũ trigínta phibeẽ. Sed poſteaq̃ eũ genuit ſeptíngentos uixiſſe legiẽ ín nr̃is: octíngẽtos ũ ín illis. Atq; ita ĩ utriſq; uniuerſitatis ſumma cõcordat: ac deínde p cõſeq̃tes generatoẽs anteq̃ gignaẽ q gigni cõmemoraẽ: mínus uixiſſe apud hebreos patẽ eíus ínueníẽ centũ ànnos. ſed poſteaq̃ eſt genitus: ideꝫ ipſe centũ mínus q̃ ín hebreis ínueniunẽ ín noſtris. Atq; ita hínc & índe utríuſq; uniuerſitas conſonat. In ſexta autẽ generatõne nuſq̃ utriq; codices diſcrepant. In ſeptíma uero ubi ille q̃ natus ẽ Enoch: nõ mortuus ſꝫ q̃ deo placuerit tranſlatus eẽ narraẽ: eadem diſſonãtia eſt quę ín ſupioríbꝰ gnq; de centũ annís anteq̃ gigneret eũ qui ibi cõmẽoratus eſt filiũ. atq; ita ín ſumma ſimĺ conſonantia. Vixit. n. annos anteq̃ tranſferretur ſcd̃m utroſq; codices trecẽtos ſexagíntagnq;. Octaua generatio habet qdem nõnullam díuerſitatem: ſꝫ mínorẽ ac diſſímilem cęteris. Matuſalez qppe quẽ genuit Enoch: anteq̃ gigneret eũ q ín ipſo ordíne ſequiẽ: ſcd̃m hebreos nõ centũ mínus ſed uigínti amplíꝰ uixit ànnos. qui rurſus ín noſtris poſteaq̃ eum genuit reperíunẽ addiri: et ín utríſq; ſibi ſumma uníuerſi numeri occurrit. In ſola nona generatõne id eſt ín annís Lamech filíi Matuſalẽ patris autem Noe: ſumma uníuerſitatis diſcrepat: ſed non plurímũ. Vigínti enꝫ & q̃tuor annos plus uixiſſe ín hebreis q̃ ín noſtris codicibꝰ íuenítur. Nã anteq̃ gigneret filiũ q uocatꝰ eſt Noe: ſex mínus habet ín hebreis q̃ ín noſtris: poſtea ũ q̃ eũ genuerit: trigínta amplíus ín eíſdem q̃ ín noſtris. Vnde ſex illis detractis: reſtant uigíntiq̃tuor ut dictũ eſt.

PEr hanc autem Caplm .xi. diſcrepantiam hebreorũ codicum atq; nr̃oꝝ exoriẽ illa famoſiſſia queſtio: ubi Matuſalẽ quatuordecim ános uixiſſe poſt diluuíũ cõputaẽ: cũ ſcptura ex oĩbꝰ q ín terra tũc fuerant ſolos octo hoĩes ín arca exitiuꝫ cõmẽoret euaſiſſe diluuii: ín qbus Matuſalem nõ fuit. Scd̃m codices eni noſtros Matuſalem priuſq̃ gigneret illum quẽ uocauit Lamech: uixit annos centũ ſexagíntaſeptẽ: deínde ipe Lamech anteq̃ ex illo natus eẽt Noe uixit annos centũ octogíntaocto: q ſimul fiũt trecenti qnquagíntaqnq;. His addũtur ſexcenti Noe quoto eius anno diluuíũ factũ eſt: q fiũt nongenti qnquagíntaqnq;: ex quo Matuſalẽ natus eſt uſq; ad annũ diluuii. Omẽs aũt anni uitę Matuſalẽ nongenti ſexagíntanouem computaniẽ. Quia ſum uixiſſet annos centũ ſexagíntaſeptem: et genuiſſet filiũ q eſt appellatus Lamech: pꝰeũ genitũ uixit ános octíngẽtoſduos. Qui omẽs ut diximus nõgenti ſexagíntanouem fiũt. Vnde detractis nongentis qnquagíntaqnq; ab ortu Matuſalez uſq; ad diluuíũ: remanent q̃tuordecim qbus uixiſſe credi poſt diluuíũ. Propter qđ nõnulli eum & ſi non ín terra ubi omnem carnẽ quã uiuere ín aquis natura nõ ſinit conſtat fuiſſe deletam: cum patre ſuo qui tranſlatꝰ fuerat aliquãtum fuiſſe: atq; ibi donec diluuíum prętiret uixiſſe arbitraniẽ: uolentes derogare fidem codicibꝰ quos ín auctoritatem celebriorẽ ſuſcepit ęcclęſia: et credentes iudeoꝝ potiꝰq̃ iſtos non habere quod uerum eſt. Non enĩ admíctunt q̃ magis hic eſſe potuerit error ínterpretũ: q̃ ín ea lingua eẽ falſum unde ín noſtram p̃ gręcam ſcptura ipa trãſlata eſt. Sed íquunt non eẽ credibile: ſeptuagínta ínterpręres q uno ſimul tẽpe unoq; ſenſu iterpręrati ſunt errare potuiſſe: aut

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ubi nihil eorum intererat uoluisse mentiri: iudeos uero dum nobis inuidet quod lex & prophete ad nos interpretando transierunt: mutasse quedam in codicibus suis ut in nostris minueretur auctoritas. Hanc opinionem uel suspitionem accipiat quisque ut putauerit. certum est tamen non uixisse Matusalem post diluuium: sed eodem anno fuisse defunctum: si uerum est quod de numero annorum in hebreis codicibus inuenitur. De illis autem .lxx. interpretibus quod mihi uideatur suo loco diligentius inserendum est: cum ad ipsa tempora quantum necessitas huius operis postulat commemoranda adiuuante domino uenerimus. Presenti .n. sufficit quoniam secundum utrosque codices tam longas habuisse uitas illius eui homines: ut posset etate unius quod de duobus quos solos terra tunc habuit parentibus primus est natus: ad constituendam etiam ciuitatem multiplicari genus humanum. Cap. xii.

Neque enim ullo modo sunt audiendi: qui putant aliter annos illis temporibus computatos: id est tante breuitatis ut unus annus noster decem illos habuisse credatur. Quapropter inquiunt cum audierit quisque uel legerit nongentos annos quemque uixisse: debet intelligere nonaginta. Decem quippe illi anni unus annus est noster: et decem nostri: centum illi fuerunt. Ac per hoc ut putant: uiginti trium annorum fuit Adam quando genuit Seth. Et ipse Seth uiginti habebat & sex menses quando ex illo natus est Euos: quos appellat scriptura ducentos & quinque annos. Quoniam sicut isti suspicantur quorum exponimus opinionem: unum annum qualem nunc habemus in decem partes illi diuidebant: & easdem partes annos uocabant. Quarum partium habet una quadratum senarium: eo quod deus sex diebus perfecerit opera sua ut in septimo requesceret. De qua re in libro undecimo sicut potui disputaui. Sexties autem seni quod numerus quadratum senarium facit: triginta sex dies fiunt. quod multiplicati decies: ad trecentos sexaginta perueniunt: id est duodecim menses lunares. Propter quinque dies enim reliquos quibus solaris annus impletur: et diei quadrantem propter quem quater ductum eo anno quo bisextum uocantur unus dies adicitur: addebantur a ueteribus postea dies ut occurreret numerus annorum. quos dies romani interscalares uocabant. Proinde etiam Enos quem genuit Seth: decem et nouem agebat annos quando ex illo natus est filius eius Caynan. quos annos dicit scriptura centum nonaginta. Et deinceps per omnes generationes in quibus hominum anni commemorantur ante diluuium: nullus fere in nostris codicibus inuenitur: quod cum esset centum annorum uel infra: uel etiam centum uiginti aut non multo amplius genuerit filium. sed quod minima etate genuerit: annorum centum sexaginta & quod excurrit fuisse referuntur. quia nemo inquiunt decem annorum homo potest gignere filios. quod numerus centum appellabantur anni ab illis hominibus. sed in annis sedecim est matura pubertas & proli iam idonea procreande. quos centum et sexaginta annos illa tempora nuncupabant. Vt autem aliter annum tunc fuisse computatum non sit incredibile: aditiunt quod apud plerosque scriptores historie reperitur: egiptios habuisse annum quatuor mensium: acarnanas sex mensium: lauinios tredecim mensium. Plinius secundus cum commemorasset relatum fuisse in litteris quendam uixisse centum quinquaginta duos annos: alium decem amplius: alios ducentorum annorum habuisse uitam: alios trecentorum: quosdam ad quingentos: alios ad sexcentos: nonnullos ad octingentos etiam peruenisse: hec omnia propter initia temporum accidisse arbitratus est. Alii quippe inquit estate determinabant annum: et alteri hieme: alii quadripartitis temporibus sicut Archades inquit: quorum anni trimenses fuerunt. Adiecit etiam aliquando egiptios quorum paruos annos quaternorum mensium fuisse supradiximus: luneque fine eorum limitasse annum. Itaque apud eos inquit & singula milia annorum uixisse produntur. His uelut probabilibus argumentis quidam non destruentes fidem sacre huius historie: sed astruere nitentes ne sit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

incredibile q̄ tam multos annos uixisse referunt̄ antiqui: persuaserunt sibi nec se suadere ĩprudẽter existimant: tã exiguũ spatium tempis tunc annũ uocatũ: ut illi decẽ sint unus noster: et decem nr̄i centuꝫ illoꝝ. Hoc aũt falsissimũ esse documento euidẽtissĩo ostendit̄. Quod anteq̄ fatiam non mihi tacendũ uidet̄: quę credibilior possit esse suspitio. Poteramus certe hanc asseueratõnem ex hebreis codicib⁹ redarguere atq̄ cõuincere: ubi Adam non ducentoꝝ triginta: sed centũ triginta ãnoꝝ fuisse reperit̄: q̄ndo tertiũ genuit filium. q anni si tredecim nr̄i sunt: proculdubio p̄mũ genuit q̄ndo duodecim ul' nõ multo amplius annoꝝ fuit. Quis põt hac ętate generare usitata ista nobisq̄ notissĩa lege naturę? Sed hunc omictamus: q fortasse etiã q̄ndo creatus est potuit. Non eniꝫ cũ tam puum q̄ infantes nostri sunt: factum fuisse credibile ẽ. Seth filius ei⁹ non ducẽtoꝝ qnq̄ sicut nos legimus: sꝫ centũ qnq̄ fuit q̄ndo genuit Enos. ac p hoc ꝑm istos nondũ hẽbat undecim ãnos ętatis. Quid dicã de Caynan eius filio. q cũ apud nos centum septuaginta repiat̄ annoꝝ: apud hebreos septuaginta legr̄ fuisse qñ genuit Malalehel? Quis generat hõ septennis: si tunc anni septuaginta nũcupabant̄ qui septem fuerunt? Caplm .xiii.

SEd cũ hoc dixero: cõtinuo referet̄ illud iudeoꝝ eẽ mendatiũ: de quo supius satis actum est. Nam septuaginta interp̄tes laudabiliter cęlebratos uiros potuisse mentiri difficile est. Vbi si quęrã quid sit credibilius: iudeoꝝ gentem tam longe lateq̄ diffusam: in hoc cõscribendũ mendatiũ uno consilio cõspirare potuisse: & dum aliis inuideãt auctoritatem: sibi abstulisse ueritatem. an. lxx. hoĩes q etiaꝫ ipi iudei erant ĩ uno loco positos: q̄niam rex egipti Ptolomeus eos ad hoc opus asciuerat: ipaꝫ ueritatẽ gentib⁹ alienigẽis inuidisse: et cõmunicato istud tunc fecisse consilio: quis non uideat quid procliuius faciliusq̄ credat̄? Sed absit ut prudens quispiam ul' iudeos cuiuslibet puersitatis atq̄ malitię tãtum potuisse credat: in codicib⁹ tã multis & tã lõge lateq̄ dispsis: uel. lxx. illos memorabiles uiros hoc de inuidẽda gentib⁹ ueritate unum cõicasse consiliũ. Credibilius ergo qs dixerit: cũ p̄mum de bibliotheca Ptolomei describi ista cęperũt: tunc aliq̄d tale fieri potuisse in codice uno: scilꝫ p̄mit⁹ inde descripto: unde tã latius emanaret. ubi potuit qdeꝫ accidere etiaꝫ scp̄toris error? Sed hoc in illa qõne de uita Matusalẽ non absurduꝫ suspicari est. et in illo alio ubi supantibus uigintiq̄tuor annis summa non cõuenit. In his aũt in q̄bus cõtinuat̄ ipius mẽdositatis similitudo: ita ut ante genitũ filiuꝫ q ordini inserit̄: alibi sup̄sint centum ãni alibi desint: post genitũ aũt ubi deerant supersint: ubi superant desint: ut summa cõueniat: et hoc in p̄ma: secunda: tertia: quarta: q̄nta: septimaq̄ generatõe inuẽit̄: uidetur habere quãdam si dici põt error ipse constantiam. nec casum redolet sꝫ industriam. Itaq̄ illa diuersitas numerorũ aliter se habentiũ in codicibus grecis & latinis: aliter in hebreis: ubi non est ista de centum annis prius additis & postea detractis per tot generatiões continuata parilitas: nec malitię iudeoꝝ: nec diligẽtię uel prudentię septuaginta interpretũ: sed scp̄toris tribuat̄ errori: qui de bibliotheca supradcti regis codicẽ describendũ p̄m⁹ accepit. Nã etiã nũc: ubi numeri non faciunt intentũ ad aliq̄d q̄d facile possit intelligi uel q̄d appareat utiliter disci: et negligenter describuntur & negligẽtius emendant̄. Quis enim existimet sibi esse discendum quot milia hoĩm tribus israel singillatim hẽre potuerũt: q̄m p̄desse aliq̄d non putat̄. et quotus quisq̄ hoĩm est cui profunditas utilitatis huius appareat? Hic uero ubi p tot contextas generatoẽs

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

centum anni alibi assunt: alibi desunt: et p⁹natū q cōmēorādus fuerat filiū: desūt ubi affuerūt: assūt ubi defuerūt: ut summa concordet. nimirū cū uellet ꝑsuadere qui hoc fecit ideo numerosissimos annos uixisse antiquos: ꝙ eos breuissīos nūcupabant: et hoc de maturitate pubertatis q̄ idonea filii gignerent̄ conaret̄ oñdere: atq; ideo in illis centū annis decē nostros insinuādos putaret incredulis: ne hoīes tam diu uixisse recipere ī fidem nollent: addidit centū ubi gignendis filiis habilē nō inuēit ętatem: eosdemq; post genitos filios ut congrueret summa detraxit: sic q̄ppe uoluit credibiles facere idonearū generandę ꝓlis cōuenientias ętatū: ut tñ numero non fraudaret uniuersas ętates uiuentium singulorꝫ. Quod autē in sexta generatiōe id non fecit: hoc ip̄m est quod magis mouet illū ideo fecisse cū res quaꝫ dicimus postulauit: q̄a non fecit ubi non postulauit. Inuenit nāq; in eadē generatione: apud hebreos uixisse Iared anteq̄ genuisset Enoch centum sexaginta duos annos: q scd̄m illā rōnem breuiū annorꝫ fiūt anni sedecim: et aliq̄d min⁹ q̄ menses duo: quę iam ętas apta est ad gignendū: et ideo addere centū annos breues ut nr̄i uiginti sex fierent necesse non fuit: nec p⁹natū Enoch eos detrahere quos nō addiderat ante natum. Sic factum est ut hinc nulla cēt inter codices utrosq; uarietas. Sed rursus mouet: cur ī octaua generatiōe āteq̄ de Matusalē nasceret̄ Lamech: cū apd̄ hebreos legant̄ centū octoginta duo āni: uiginti duo anni min⁹ inuēiunt̄ in codicibus nr̄is: ubi potius addi centū solent: et post genitū Lamech cōplendam restituunt̄ ad summam quę in codicibus utrisq; nō discrepat. Si enīꝫ centū septuaginta ānos ꝓpter pupertatis maturitatē decem & septem uolebat intelligi: sicut nihil addere ita nihil detraher̄ iam debebat q̄a inuenerat ętatē idoneā generatōi filiorꝫ: propter quam in aliis centū ānos ubi eā non inuēiebat addebat. Hoc autē de uiginti annis merito putarem⁹ causa mēdositatis accider̄ potuisse: nisi eos sicut ꝑus detraxerat restituere postea curaret: ut summę cōueniret integritas. An forte astutius factū extimandū est: ut illa qua centum anni prius solent adici & postea detrahi occultaret̄ industria: cum & illic ubi necesse non fuerat nō q̄dem de cētum annis: uerūtamē de quantocūq; numero ꝑus detracto post reddito tale q̄d fieret? Sed q̄mōlibet istud accipiat̄: siue credat̄ ita eē factū: siue nō credat̄: siue postremo ita siue non ita sit: recte fieri nullo modo dubitauerim: ut cum diuersum aliquid ī utrisq; codicib⁹ inuenit̄: quādo q̄dem ad fidem rerū gestarū utrūq; esse nō potest: uerū ei linguę potius credat̄: unde est in aliā ꝑ interprętes facta translatio. Nam in q̄busdam etiā codicibus gręcis tribus et uno latino: et uno etiā syro inter se cōsentiētibus: inuentus est Matusalem sex annis ante diluuiū fuisse defunctus.

NVnc iam uideamus Ca. xiiii. quo nam mō euidēter possit oñdi: nō tā breues ut illi decē unus eēt noster: sed tantę ꝓlixitatis annos quantę nunc hēmus: quos utiq; circuitus cōficit solis: in illorꝫ hoīm uita ꝓlixissīa computatos. Sexcentesimo nempe āno uitę Noe: sc̄ptū est factū eē diluuiū. Cur ergo ibi legr̄: et aqua diluuii facta est sup terram sexcentesimo āno uitę Noe: secūdi mensis septīa & uicesima die mensis: si annus ille mīm⁹ quales decē faciunt unū nr̄m triginta sex dies habebat? Tantillus q̄ppe annus si antiquo more hoc nomē accepit: aut non habet menses: aut mensis eius est triduuꝫ ut habeat duodecim menses. Quomō igr̄ hic dictū est: sexcentesimo anno secundi mensis septima & uicesima die mensis: ñ quia tales quales nunc sunt etiā tūc erant menses? Nā quo pacto aliter uicesimo et

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

septimo die secundi mensis diceret̃ cęptũ eẽ diluuiũ? Deinde postea in fine diluuii ita legit̃. Et sedit arca in mense septimo: septima & uicesima die mensis sup mõtes ararath. Aqua autem minuebat̃ usq; ad undecimum mẽsem. In undecimo autem mense p̃ma die mensis apparuer̃t capita montium. Si igr̃ tales menses erant: tales profecto & anni erant q̃les nũc hẽmus. Mẽses q̃ppe illi triduani uiginti & septẽ dies habere nõ poterant. Aut si pars tricesima tridui tunc appellabãtur dies: ut oĩum ꝓportõnes minuant̃: ergo nec toto quatriduo nr̃o factũ est illd̃ tam grande diluuiũ: quod memorat̃ factũ q̃draginta diebus & q̃draginta noctibus. Quis hãc absurditatẽ et uanitatem ferat? Proinde remoueat̃ hic error: q cõiectura falsa ita uult astruere scp̃turarum fidem: ut alibi destruat. Prorsus tãtus etiã tũc dies fuit quãtus et nũc est. quẽ uiginti & quatuor horę diurno curriculo nocturnoq; determinant. tantus mensis q̃ntus & nunc est: quẽ luna cępta et finita concludit. Tant⁹ annus quãtus & nunc est: quẽ duodecim menses lunares additis propter cursum solarem q̃nq; diebus et q̃drante cõsumãt. Tantus ãni sexcentesimi uitę Noe scd̃us erat mensis: eiusq; mensis uicesim⁹ & septimus dies: quãdo cępit eẽ diluuium: in quo dies q̃draginta continuatę ingentes pluuię memorant̃. qui dies non binas ac paulo ampli⁹ horas hẽbant: s3 uicenas & quaternas die noctuq; transactas. Ac ꝑ hoc tam magnos ãnos uixerũt illi antiq usq; amplius q̃ nongentos: q̃ntos postea uixit Abraam centũ septuaginta q̃nq; et post eũ filius eius Ysaac centũ octoginta: & filius eius Iacob ꝓpe centũ q̃nq̃ginta: et q̃tos interposita aliq̃nta ętate Moyses centũ uiginti: et quantos etiã nunc uiuũt hoĩes septuaginta uel octoginta: uel non multo amplius. de q̃bus etiã dictum est. Et amplius eoꝝ labor & dolor. Illa uero numerorum uarietas quę inter codices hebreos inuenit̃ & nostros: neq; de hac antiquorũ longeuitate dissentit. et siquid habet ita diuersum ut uerũ esse utrũq; nõ possit: rerũ gestarum fides ab ea lingua repetenda est: ex qua interpretatum est quod hẽmus. Quę facultas cũ uolẽtibus ubiq; gentiũ pręsto sit: non tamẽ uacat q̃ septuaginta interpretes in plurimis quę diuersa dicere uident̃: ex hebreis codicibus emẽdare ausus est nemo. Non enĩ est illa diuersitas putata mẽdositas: nec ego ullo mõ putãdam existimo. Sed ubi non est scp̃toris error: aliquid eos diuino spũ ubi sensus eẽ consentane⁹ ueritati & prędicans ueritattẽ: nõ interpretantiũ more sed prophetãtium libertate aliter dicere uoluisse credendum est. Vnde merito nõ solũ hebreis: uerũ etiaꝫ ip̃is cum adhibet testimonia de scp̃turis uti aplica inuenit̃ auctoritas. Sed hinc me oportuĩore loco si adiuuerit dñs ꝓmisi diligenti⁹ locuturꝫ. nũc quod instat expediam. Non enĩ ambigendũ est ab hoĩe q ex p̃mo hoĩe p̃mus est natus: q̃ndo tamdiu uiuebãt potuisse constitui ciuitatem sane terrenã nõ illam quę dr̃ ciuitas dei: de qua ut scriberemus tanti laborẽ hui⁹ opis in man⁹ sumpsim⁹.

Dicet ergo aliquis. Capl'm. xv.

Ita ne credendum est hoĩem filios incessanter generaturũ: nec habentem ꝓpositũ continentię centũ & ampli⁹ uel s̃m hebreos nõ multo minus id ẽ octoginta sexaginta annos a concumbendi opere uacauisse: aut si non uacaret nihil prolis gigner̃ potuisse? Hęc quęstio duob⁹ moĩs soluit̃. Aut enĩ tanto serior fuit ꝓportõe pubertas: q̃nto uitę toti⁹ maior ãnositas: aut qd̃ magis uideo esse credibile: nõ hic p̃mogeniti filii cõmemorati sunt: sed quos successioĩs ordo poscebat ut ꝑueniret̃ ad Noe: a quo rursus ad Abraam uidemus eẽ ꝑuentũ: ac deinde usq; ad certũ articulum tempis: quantum oportebat signari

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

etiam generationib9 cõmemoratis cursum
glorioſiſſimę ciuitatis in hoc mundo pegri-
nantis: et ſupnam patriam requirentis.
Quod enī negari non poteſt: prior oīum
Cayn ex cõiunctiõe maris & fęmīę nat9
eſt. Neq; enī illo nato dixiſſet Adam qđ
dixiſſe legī: acq;ſiui hoīem p deũ: niſi illis
duob9 ipſe fuiſſet homo naſcẽdo additus
pmus. Hunc ſecutus Abel quem maior
frater occidit: prefiguratiõe q̃dã pegrinātis
ciuitatis dei: q eẽt ab impiis & quodãmo
terrigẽis id ẽ terrenã originẽ diligẽtib9:
et terrenę ciuitatis terrẽa felicitate gau-
dentibus: pſecutoẽs iniquas paſſura pm9
oſtendit. Sed quot annoꝝ erat Adam cũ
eos genuit nõ apparet. Exinde digerunt
generatioẽs alię de Cayn. alię de illo quẽ
genuit Adam i eius ſucceſſiõe quẽ frater
occidit: et appellauit nomen illius Seth:
dicens ut ſcriptum eſt. Suſcitauit enī mihi
de9 ſemẽ aliud p Abel quẽ occidit Cayn.
Cum itaq; iſtę duę ſeries generationum
una de Seth altera de Cayn: has duas de
q̃bus agim9 diſtinctis ordinib9 inſinuent
ciuitates: unã celeſtẽ in terris pegrinatem:
alteram terrenam terrenis tanq̃ ſola ſint,
gaudiis inhiantem uel inherẽtem: nullus
de p genie Cayn cũ dinumerata ſit cõnu-
merato Adã uſq; ad octauã generatioẽ:
quot annoꝝ fuiſſet expreſſus eſt: quãdo
genuit eũ qui cõmemoratẽ poſt eũ. Noluit
enī ſpũs dei in terrenę ciuitatis generati-
onibus tempa notare ante diluuiũ: ſi in
celeſtis maluit tanq̃ eẽnt memoria digni-
ores. Porro aũt Seth q̃ndo natus eſt: nõ
q̃dem tacuit ſunt anni patris eius: ſed iam
genuerat alios: et utrum ſolos Cayn &
Abel affirmare q̃s audeat? Non enim qa
ſoli noiati ſunt, ppter ordies generationũ
quas cõmẽorari oportebat: ideo conſeq̃ns
uideri debet ſolos fuiſſe tunc generatos
ex Adam. Cum enī ſilenno cooptis oīum
nõibus cęterorũ: legatẽ eũ genuiſſe filios
& filias: quota fuerit iſta proles eius q̃s
preſumat aſſerere: ſi culpam temeritatis
euitat? Potuit quippe Adam diuinitus
admonitus dicere poſteaq; Seth natus ẽ.
Suſcitauit enim mihi deus ſemẽ aliud pro
Abel: q̃ndo talis erat futurus q impleret
illius ſanctitatem: nõ q ipſe por poſt eum
tempis ordine naſceret. Deinde qđ ſcriptũ
eſt: uixit aũt Seth q̃nq; & ducẽtos ānos:
uel ſcđm hebreos q̃nq; & centũ annos &
genuit Enos: qs poſſit niſi inconſideratus
aſſeuerare hũc eius pmogenitũ fuiſſe: ut
admẽrantes merito regramus: quoñ per
tot annos immunis fuerit a cõnubio ſine
ullo propoſito continentię: uel non fuerit
cõiugatus? Quãdo q̃dem enã de ipſo legī
et genuit filios & filias: et fuerunt omẽs
dies Seth duodecim & nongenti anni et
mortuus eſt: atq; ita deinceps quoꝝ ām.
commemorantẽ. nec filios filiaſq; genuiſſe
reticentẽ. Ac p hoc non apparet oīo: utrũ
qui noiatẽ genitus ipſe fuerit pmogenit9;
imo uero qm̃ credibile nõ eſt patres illos
ętate tam longa aut impubes fuiſſe: aut
coniugibus caruiſſe uel ferẽdis: nec illos
eoꝝ filios pmos eis natos fuiſſe credibile
eſt. Sed cũ ſacrę ſcriptor hiſtorię ad ortum
uitamq; Noe: cui9 tempe diluuiũ factũ eſt
per ſucceſſiones generationũ notatis quib9
intenderet puenire: eas utiq; cõmẽorauit
non quę pmę ſuis parentibus fuerint: ſed
quę in propagationis ordine uenerint.
Exempli grã a quo id fiat apertius aliq̃d
interponam: unde nullus ambigat fieri
potuiſſe quod dico. Euangeliſta Mathe9
generatoẽm dñice carnis p ſeriem pentum
uolens cõmendare mẽorię: ordines a pre
Abraam atq; ad Dauid pmit9 ut puẽiret
intẽdens: Abraam inquit genuit Yſaac.
Cur non dixit Iſmael quẽ pmit9 genuit?
Yſaac aũt inquit genuit Iacob. Cur non
dixit Eſau q eius pmogẽitus fuit? Quia
ſcilicet p illos ad Dauid puẽire nõ poſſet.
Deinde ſequitur. Iacob aũt genuit Iudã et
fres eius. Nunq̃d Iudas pmogenit9 fuit?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Iudas inquit genuit Phares & Zaram. Nec istorum gemiorum aliquis fuit primogenitus Iudę: sed ante illos iam tres genuerat. Eos itaque tenuit in ordine generationum: per quos ad Dauid atque inde quo intenderat peruenire. Ex quo intelligi potest: ueteres quoque homines ante diluuium non primogenitos sed eos fuisse commemoratos: per quos ordo succedentium generationum ad Noe patriarcham duceretur: ne serię pubertatis illorum obscura & non necessaria quęstio nos fatiget.

Cum igitur genus Capitulum. xvi. humanum post primam copulam uiri facti ex puluere et coniugis eius ex uiri latere: marium fęminarumque coniunctione opus haberet ut gignendo multiplicarentur: nec essent ulli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent: uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquus compellente necessitate: tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Habita enim ratio rectissima caritatis: ut homines quibus esset utilis atque honesta concordia: diuersarum necessitudinum uinculis necterentur: nec unus in una multas haberet: sed singulę spergerentur in singulos: ac sic ad sotialem uitam diligentius colligandam plurimę plurimos obtinerent. Pater quippe & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Vt ergo alium quisque habeat patrem alium socerum: numerosius se caritas porrigit. Vtrumque autem unus Adam esse cogebatur: et filiis & filiabus suis: quando fratres sororesque connubio iungebantur. Sic et Eua uxor eius utrique sexui filiorum fuit & socrus et mater. Quę si duę fęminę fuissent: mater altera & socrus altera: copiosius se sotialis dilectio colligaret. Ipsa denique iam soror quoque etiam uxor fiebat: duas tenebat una necessitudines: quibus per singulas distributis ut altera esset soror altera uxor: hominum numero sotialis propinquitas augeretur. Sed hoc unde fieret tunc non erat: quando nisi fratres & sorores ex illis duobus primis nulli homines erant. Fieri ergo debuit quando potuit: ut existente copia unde ducerentur uxores quę non erant iam sorores: et non solum illud ut fieret nulla necessitas esset: uerum etiam si fieret nefas esset. Nam si nepotes primorum hominum qui iam consobrinas poterant accipere coniuges: sororibus matrimonio iungerentur: non iam duę sed tres in homine uno necessitudines fierent: quę propter caritatem numerosiore propinquitate nectendam: disseminari per singulos singulę debuerunt. Esset enim unus homo filiis suis fratri scilicet sororique coniugibus: et pater & socer et auunculus: ita & uxor eius eisdem coniugibus filiis: et mater & amita et socrus. Idemque inter se filii eorum non solum essent fratres atque coniuges: uerum etiam consobrini: quia & fratrum filii. Omnes autem istę necessitudines quę uni homini tres homines connectebant: nouem connecterent si essent in singulis singulę: ut unus homo haberet alteram sororem: alteram uxorem: alteram consobrinam: alterum patrem & alterum auunculum: alterum socerum: alteram matrem: alteram amitam: alteram socrum. atque ita se non in paucitate coartatum: sed latius atque numerosius propinquitatibus crebris uinculum sotiale diffunderet. Quod humano genere crescente & multiplicato: etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores sic obseruari cernimus: ut etiam si peruersis legibus permictantur fraterna coniugia: melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiam: et cum sorores accipe in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit: sic aduersetur quasi nunquam licere potuerit. Ad humanum enim sensum uel allitiendum uel offendendum: mos ualet plurimum. Qui cum in hac causa moderationem concupiscentię coerceat: eum designari atque corrumpi merito esse nefarium iudicatur. Si enim est iniquum auiditate possidendi transgredi limitem agrorum: quanto est iniquus libidine concumbendi subuertere limitem morum? Experti autem sumus in connubiis consobrinarum etiam nostris temporibus: propter gradum propinquitatis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fraterno gradui ꝓximum: q̄raro ꝑ mor̄s fiebat: quod fieri per leges licebat. qa id nec diuina ꝓhibuit: et nōdum ꝓhibuerat lex hūana. Verūtamen factū etiā licitum propter uicinitatem horr̄batur illiciti: et quod fiebat cū cōsobrina: pene cū sorore fieri uidebat̄. qa et ipi inter se ꝓpter tam propinquā cōsanguinitatē fr̄es uocant̄: & pene germani sunt. Fuit aūt antiquis pr̄ibus religiosę curę: ne ipa ꝓpinqtas se paulatim ꝓpaginū ordinibus dirimens longius abiret: et ꝓpinqtas eē desisteret: eam nōdum longe positam rursus matrimonii uinculo colligare: et quodāmodo reuocare fugiētem. Vnde iā pleno hōib⁹ orbe terraꝝ: non qdem sorores ex patre uel matre: uel ex ambobus suis ꝑentibus natas: ſ̄ tñ amabāt de suo genere ducere uxores. Verūtamē qs dubitet honestius hoc tempe etiā consobrinarū ꝓhibita esse coniugia: non solū scd̄m ea quę disputauimus ꝓpter multiplicādas affinitates: ne hēat duas necessitudies una ꝑsona: cū duę possint eas hēre & numerus ꝓpinqtatis augeri. ſ̄ etiā qa nescio quomō inest humanę uerecūdię qddam naturale atq; laudabile: ut cui debet causa ꝓpinqtatis uerecūdum honorē: ab ea cōtineat q̄uis generatricē tñ libidinē: de qua erubescer̄ uidemus & ipam pudicitiam cōiugalem. Copulatio igit̄ maris & fęminę quātum actinet ad genus mortaliū: qd̄dam seminarium est ciuitatis: sed terrena ciuitas generatōe tantūmodo: cęlestis aūt etiam regeneratōne opus habet: ut noxam generatōnis euadat. Vtrū aūt aliqd̄ fuerit: ul'si fuit quale fuerit corpale atq; uisibile regeneratōnis signū ante diluuium: sicut Abraę circūcisio postea est impata: sacra historia tacet. Sacrificasse tamen deo etiā illos antiqssios hoies non tacet. qd̄ & in duobus ꝑmis fr̄ibus claruit. et Noe post diluuium cum de arca fuisset egressus: hostias deo legr̄ immolasse. De qua re in

precedentibus libris iam diximus: non ꝯ aliud dęmoēs arrogantes sibi diuinitatē deosq; se credi cupiētes: sibi expetere sacrifitiū & gaudere huiuscemōi hōrib⁹: ñ qa uerū sacrifitiū d̄o uero deberi sciūt.

Cum g̊ eēt Adam Capl'm. xvii. utriusq; generis pater: id ē & cui⁹ series ad terrenā et cuius series ad cęlestē ꝑtinet ciuitatem: occiso Abel atq; in eius interfectōe cōmēdato mirabili sacram̄to: facti sunt duo pr̄es singl'oꝝ generū Cayn et Seth: in quorum filiis quos cōmēorari oportebat: duarū istaꝝ ciuitatū ī genere mortaliū euidentiꝰ indicia clarere cępūt. Cayn qppe genuit Enoch: ī cuius nomīe condidit ciuitatē: scilicet non ꝑegrinātem in hoc mundo: sed in eius tempali parte ac fęlicitate qescentē. Cayn aūt interprętatur possessio. unde dictū est qñ natus ē siue a pr̄e siue a mr̄e eius: acqsitu hoiem ꝑ deum. Enoch ū dedicatio. hic enī dedicat̄ terrena ciuitas ubi condit̄: qm̄ hic habet. eū quē intēdit & appetit finē. Porro ille Seth interprętat̄ resurrectō: et Enos fili⁹ eius interprętat̄ homo. non sicut Adam. Et ipm enī nomē interprętat̄ homo: ſ̄ cōe perhibetur esse in illa lingua id ē hebrea masculo & fęminę. Nam sic de illo scp̄tuꝫ est. Masculū & fęminā fecit eos: et benedixit illos et cognoīauit eoꝝ nomē Adā. Vnde non ambigit̄ sic appellatam fuisse fęminam Euam ꝓprio noīe: ut tñ Adam qd̄ interprętat̄ homo nomē esset amboꝝ. Enos aūt sic interprętat̄ homo: ut hoc nō posse fęminā nūcupari periti linguę illi⁹ asseuerent: tanq̄ filius resurrectōnis: ubi non nubent neq; uxores ducent. Non enī erit ibi generatio: cū illuc ꝑduxerit regeneratio. Quare et hoc nō incassū notāduꝫ arbitror: q̄ in his generatiōib⁹ quę ꝓpagantur ex illo q ē appellatus Seth: cum genuisse filios filiasq; dicat̄: nl'a ibi gēita noīatim fęmina expręssa est. in his autē quę ꝓpagant̄ ex Cayn: in ipo fine q̊usq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

protenduntur: nouissima femina genita nominatur. Sic enim legitur. Matusahel genuit Lamech. Et sumpsit sibi Lamech duas uxores. Nomen uni Ada: et nomen secundę Sella. et peperit Ada Iabel. hic erat pater habitantium in tabernaculis pecorariorum. Et nomen fratris eius Iubal. hic fuit qui ostendit psalterium & cytharam. Sella autem peperit et ipsa Tubalcaym & erat ęrarius et malleator ęramenti et ferri. Soror autem Tubalcaym Noema. Hucusque porrectę sunt omnes generationes Cayn: quę sunt omnes ab Adam octo annumerato ipso Adam. septem scilicet usque ad Lamech: qui duarum maritus uxorum fuit: et octaua est generatio in filiis: in quibus & femina commemoratur. Vbi eleganter significatum est: terrenam ciuitatem usque in sui finem carnales habituram generationes: quę mariam feminarumque coniunctione proueniunt. Vnde & ipse quod preter eas nusquam reperitur ante diluuium: nominibus propriis exprimuntur uxores illius hominis: qui nominatur hic nouissimus pater. Sicut autem Cayn qui interpretatur possessio terrenę conditor ciuitatis: et filius eius in cuius nomine condita est Enoch qui interpretatur dedicatio: indicat istam ciuitatem & initium et finem habere terrenum: ubi nihil speratur amplius quam quod in hoc seculo cerni potest: ita Seth qui interpretatur resurrectio: cum sit generationum seorsum commemoratarum pater: quid de filio eius sacra historia dicat intuendum est. Capitulum .xviii.

ET Seth igitur natus est filius: et nominauit nomen eius Enos. Hic sperauit inuocare nomen domini dei. Nempe clamat actestatio ueritatis. In spe igitur uiuit homo filius resurrectionis: in spe uiuit quamdiu peregrinatur hic ciuitas dei: quę gignitur ex fide resurrectionis xpi. Ex duobus namque illis hominibus: Abel qui interpretatur luctus: et eius fratre Seth qui interpretatur resurrectio mors xpi & uita eius ex mortuis figuratur. Ex qua fide gignitur hic ciuitas dei id est homo qui sperauit inuocare nomen domini dei. Spe.n. salui facti sumus ait apostolus. Spes autem quę uidetur non est spes. Quod enim uidet quis: quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus: per patientiam expectamus. Nam quis uacare hoc existimet ab altitudine sacramenti? Nunquid enim Abel non sperauit inuocare nomen domini dei: cuius sacrificium scriptura tam acceptum deo fuisse commemorat? Nunquid ipse Seth non sperauit inuocare nomen domini dei de quo dictum est. Suscitauit.n. mihi deus semen aliud pro Abel? Cur ergo huic proprie tribuitur quod piorum omnium intelligitur esse commune: nisi quia oportebat in eo qui de patre generationum in meliorem partem hoc est supernę ciuitatis separatarum: primus commemoratus exortus prefigurari hominem id est hominum societatem: quę non secundum uires terrenę felicitatis: sed secundum deum uiuit in spe felicitatis eternę? Nec dictum est hic sperauit in dominum deum: aut hic inuocauit nomen domini dei: sed hic sperauit inquit inuocare. ubique prophetia est exorturum populum qui secundum electionem gratię inuocauit nomen domini dei: hoc est quod per aliud prophetam dictum est apostolus de hoc populo intelligit ad dei gratiam pertinere. Et erit omnis quicumque inuocauerit nomen domini saluus erit. hoc enim ipsum quod dicitur & nominauit nomen eius Enos quod interpretatur homo: ac deinde additur hic sperauit inuocare nomen domini dei: satis ostenditur quod non in seipso spem ponere debeat homo. Maledictus enim omnis sicut alibi legitur qui spem suam ponit in homine. Ac per hoc in se ut sit ciuis alterius ciuitatis: quę non solum secundum filium Cayn dedicatur hoc tempore: hoc est mortalis huius seculi labente transcursu: sed in illa immortalitate beatitudinis sempiternę.

NAm et ista propago Cap.xix.
cuius est pater Seth in ea generatione habet dedicationis nomen: quę septima est ex Adam: annumerato Adam. Septimus enim ab illo natus est Enoch qui interpretatur dedicatio. sed ipse est ille translatus qui placuit deo: et insigni numero in ordine generationum quo sabbatum consecratum est: septimus scilicet

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ab Adam: ab ipso autem patre istaꝝ generationum quę discernunt a generatione Cayn: id est a Seth sextus est: quoto die factus est homo: et consumauit deus oia opa sua. Sed huius Enoch translatio nr̄ę dedicatōis est prefigurata dilatio. Quę qdem iam facta est in xp̄o capite nostro: qui sic resurrexit ut non moriat̄ ulterius: sed etiā ipse translatus est. Restat autem altera dedicatio uniuersę domus cuius ipe xp̄us est fūdamentū: quę differt̄ in fine: qn̄do erit oim resurrectio nō morituroꝝ amplius. Siue aūt domus dei dicat̄: siue templū dei: siue ciuitas dei: id ipm est: nec abhorret a latini eloquii consuetudie. Nā et Virgilius impiosissimā ciuitatē domuꝫ appellat Assarici: romāos uolēs intelligi q de Assarico p troianos origineꝫ ducūt: et domū Aeneę eosdem ipsos: qa eo duce troiani cū italiā uenissent: ab eis condita est roma. Imitatus nāq; est poeta ille lr̄as sacras: in qbus dr̄ domus Iacob tā ingēs populs hebreoꝝ. Caplm .xx.

Dicet aliqs. si hoc intendebat scriptor huius historię in cōmemorandis generationibus ex Adam p filiū eius Seth: ut p illas ueniret ad Noe sub quo factum est diluuiū: a quo rursus cōtexeretur ordo nascentiū: quo puēiret ad Abraam: a quo Matheus euangelista incepit generatoēs qbus ad xp̄m puēit eternū regē ciuitatis dei: qd intendebat i generatōib9 ex Cayn: & quo eas producere uolebat? Respōdet̄. usq; ad diluuium: quo totum illd genus terrenę ciuitatis absumptū est: sz repatuꝫ est ex filiis Noe. Neq; enim deesse potuit hęc terrena ciuitas sonetasq; hoium scdm hoiem uiuentiū: usq; ad huius sęculi finē de quo dns ait: filii huius sęculi generant & generant̄. Ciuitatē uero dei pegnantē in hoc sęculo regeneratō producit ad alterū sęculū: cui9 filii nec generāt nec generant̄. Hic g̃ generari & generare ciuitati utriq; cōe est: q̄uis dei ciuitas habeat & iam hic multa ciuium milia: quę ab ope generādi se abstineant. Sed habet etiam illa ciues nōnullos isti similes: ex imitatōne quadaꝫ licet errantes. Ad eā nanq; ptinent: etiaꝫ q deuiantes ab hui9 fide diuersas hereses condiderūt. scdm hoiem qppe uiuūt: non scm deū. Et in dorū gignosophistę q̃ nudi perhibent̄ philosophari i solitudinibus indię: ciues ei9 sunt & a generando se cohibent. Non enī est hoc bonū: misi cum fit scdm fidē summi boni q deus est. Hoc tn̄ nemo fecisse ante diluuiū repit̄: qn̄ qdem etiā ipe Enoch septim9 ab Adā: q translat9 refert̄ esse non mortuus: genuit filios & filias anteq̃ transferret̄. in qbus fuit Matusalem p quē generationū mēorandaruꝫ ordo transcurrit. Cur ergo tāta paucitas successionū cōmēorat̄ in generatōibus ex Cayn: si eas usq; ad diluuiū pduci oportebat: nec erat diuturna ętas pręueniens pubertatem: quę centū uel amplius ānos uacaret a fętibus? Nam si nō intendebat auctor libri hui9 aliquē ad quē necessario pduceret seriem generationū: sicut in illis qui ueniunt de semine Seth: intendebat puēire ad Noe a q̃ rursus ordo necessari9 sequeret̄: qd op9erat prętermittere pmogenitos filios ut puēiret̄ ad Lamech: in cuius filiis simil̄ illa contexio octaua generatōe scilz ex Adam: septima ex Cayn: q̃si eēt inde aliqd deinceps cōnectendum: unde puēiret̄ uel ad israeliticū poplm: in quo cęlesti ciuitati etiā terrena hierusalem figurā pphetica prębuit: uel ad xp̄m scm carnem q ē sup oia deus bn̄dictus in sęcla: supnę hierlm fabricator atq; r̄generator: cū tota pgēies Cayn diluuio sit deleta? Vnde uideri pōt in eodē ordine generationū: pmogenitos fuisse cōmemoratos. Cur g̃ tam pauci sunt? Non enim usq; ad diluuiū tot eē potuerūt: nō uacāti b9 usq; ad centenariā pubertatē pribus ab officio generandi: si non erat tūc pportōe longeuitatis illius etiam sera pubertas. Vt enim

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

per ęque triginta annoꝝ fuerint cũ filios generare cęperunt occies triceni: qm̃ octo sunt generatoẽs cũ Adam & cũ eis quos genuit Lamech: ducẽti et q̃draginta sunt anni. Num itaq; toto deinde tẽpe usq; ad diluuium nõ generauerũt? Qua tandem causa q hęc scp̃sit generatõnes cõmẽorare noluit quę sequũtur? Nam ex Adã usq; ad diluuiũ cõputant̃ anni scd̃m codices nostros duo milia ducẽti sexaginta duo: scd̃m hebreos aũt mille sexcenti qnq̃ginta sex. Vt g̃ istũ numerũ mĩorẽ credam⁹ eẽ ueriorẽ: de mille sexcẽtis qnq̃ginta sex annis: ducenti quadraginta detrahũtur. Nunqd credibile est p mille q̃dringentos et quot excurrit annos q restant usq; ad diluuiũ: progeniẽ Cayn a generatõibus uacare potuisse? Sed q ex hoc mouetur: meminerit cũ quęrerẽ quõ credẽdum sit: antiquos illos hoĩes p tam multos annos a gignẽdis filiis cessare potuisse: duobus modis istã solutã esse qõnem. aut de sera pubertate ꝓportione tam longę uitę: aut de filiis q cõmemorant̃ in generatõibus q̃ non fuerint p̃mogeniti: s; hi p quos ad eũ quem intendebat auctor libri poterat puẽire: sicut ad Noe in generatõib⁹ Seth. Proinde ĩ generatõib⁹ Cayn si nõ occurrit q deberet ĩtendi: ad quẽ prętermissis p̃mogenitis p eos q cõmẽorati sunt puẽiri oportebat: sera pubertas intelligẽda restabat: ut aliq̃nto p⁹centũ ãnos puberes habilesq; ad gignendum facti fuerint: ut ordo generatõnũ p p̃mogẽitos curreret: & usq; ad diluuiũ ad numerũ annorum tantę quãtitatis occurreret. Quãuis fieri possit ut ꝓpter aliquã secretiorẽ cãm quę me latet: usq; ad Lamech & ei⁹ filios generationũ pueniẽte contextu: cõmẽdaret̃ hęc ciuitas quã dicim⁹ terrenã: ac deinde cessaret scp̃tor libri cõmemorare cęteras: quę usq; ad diluuiũ esse potuerũt. Potest et illa esse cã cur non ordo generationũ p p̃mogenitos duceret̃: ut necesse non sit in illis hõibus tã seram credere pubertatẽ: q̃ scilꝫ eadem ciuitas quã Cayn in nomĩe Enoch filii sui cõdidit: lõge lateq; r̃gnare potuerit: et reges hẽre non sil' plures: sed suis ętatibus singl'os: quos genuissent sibi successuros quicunq; regnassent. Horum regũ p̃mus eẽ potuit ip̃e Cayn: scd̃s eius filius Enoch ĩ cuius nomĩe ubi regnaret̃ condita ẽ ciuitas: tertius Irad quẽ genuit Enoch: q̃rtus Manihel quẽ genuit Irad: qntus Matusahel quem genuit Manihel: sextus Lamech quẽ genuit Matusahel: q est septim⁹ ab Adam per Cayn. Non aũt erat consequẽs ut p̃mogeniti in regnum regnãtibus succederent p̃ribus: sed quos regnandi meritũ ꝓpter uirtutem terrenę utilem ciuitati: uel sors aliq̃ reperiret: uel ille potissimuꝫ succederet p̃ri hereditario quodã iure regnãdi: quẽ prę cęteris filiis dilexisset. Potuit aũt uiuente adhuc Lamech atq; regnante fieri diluuiũ: ut ip̃m cũ aliis oĩbus hõibus exceptis qui ĩ arca fuerũt quem perderet inuẽiret. Neq; eniꝫ mirandũ ẽ: si uaria q̃titate numerositatis annoꝝ ĩterposita: p tam longã ętatem ab Adam usq; ad diluuiũ non ęq̃lis numeri generatoẽs habuit utraq; ꝓgenies: sed p Cayn septem: p Seth aũt decem: septim⁹ est enĩ ut iã dixi ab Adam usq; Lamech: decim⁹ Noe. Et ideo nõ unus fili⁹ Lamech sicut in cęteris supius: s; plures cõmẽorati sunt: qa incertũ fuerat qs ei fuiss; mortuo successurus: si regnãdi tempus inter ip̃m & diluuiũ remãsisset. Sed quoq̃modo se hẽat: siue per p̃mogenitos siue p reges ex Cayn generationũ ordo decurrens: illud mihi nullo pacto prętereundum silentio: uidet̃: q̃ cũ Lamech septimus ab Adam fuisset inuentus: tot eius ãnumerati sunt filii donec undenarius numerus ĩpleret̃: quo significat̃ pc̃tm. Addunt̃ enim tres filii et una filia. Vxores aũt aliud possũt significare: nõ hoc qd̃ nũc cõmendãdum uidet̃. Nũc enĩ de generatõibus loqmur:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ille ů unde sint genitę tacitū est. Quoniā
g̊ lex denario numero prędicat̃: unde est
mēorabl̃is ille decalogus: ꝓfcto numer⁹
undenarius qm̄ transgreditur denariuꝫ:
trāsgressionē legis ac ꝑ hoc pcc̃m sig̃ficat.
Hinc est ꝙ ī tabernaculo testimonii quod
erat ī itinere ppl̃i dei uelut templū ambu-
latoꝝ: undeciꝫ uela cilicina fieri pręcepta
sunt. In cilicio q̃ppe recordatō est pcc̃toꝝ:
propter hedos ad sinistrū futuros: quia
confitentes in cilicio ꝓsternimur: tanq̃m
dicētes qđ in psalmo scp̃tū est: pcc̃m meū
ante me ē semp̃. Progenies g̊ ex Adam ꝑ
Cayn sceleratū undenario numero finit̃:
quo pcc̃m sig̃ficat̃: et ip̄e numer⁹ a fęmīa
claudit̃: a quo sexu initiū factū est pcc̃ti ꝑ
q̃đ oēs morimur. Cōmissum est aūt ut &
uoluptas carnis quę spiritui resisteret se-
quęret̃. Nam et ipsa filia Lamech Noema
uoluptas interpręta t̃. Per Seth autē ab
Adam usq; ad Noe denarius insinuatur
legitim⁹ numerus. cui Noe tres aditiunt̃
filii: unde uno lapso duo bn̄dicunt̃ a pr̄e:
ut remoto reprobo & probatis filiis ad
numerū additis: etiā duodenari⁹ nume-
rus intimet̃: q̃ et ī pr̄iarcharū & ī apl̃oꝝ
numero insignis est: propter septenarii
ꝑtes alterā ꝑ alteraꝫ multiplicatas. Nam
ter q̃terni uel q̃ter terni ip̄m faciunt. His
ita se hn̄tibus: uideo cōsiderandū et com-
memorandum: ista utraq; progenies quę
distinctis generationibus duas insinuat
ciuitates: unā terrigenaꝝ alterā regene-
ratoꝝ: quō postea sic cōmixta fuerit atq;
confusa: ut uniuersum genus humanum
exceptis octo hōib⁹ ꝑire mer̃ret̃ diluuio.

PRimo aūt intuendū ē: Ca. xxi.
q̃admodū cū ex Cayn generatoēs
enumerarent̃: cōmemorato ante cęteros
posteros eius illo in cui⁹ noīe condita est
ciuitas id ē Enoch: cōtexti sunt cęteri usq;
ad illū finē de quo locut⁹ sum: donec illđ
genus atq; illa uniuersa ꝓpago diluuio
deleret̃: cū ů filius Seth unus cōmēorat⁹
fuisset Enos: nondum usq; ad diluuium
additis cęteris: articulus q̃dā interponit̃
& dicit̃: hic liber natiuitatis hoīum: qua
die fecit de⁹ Adam: ad imaginē dei fecit
illū: masc̃lm & fęminā fecit eos: et bene-
dixit illos: et cognoīauit nom̄ eoꝝ Adā:
qua die fecit illos. Quod m̄ uidet̃ ad hoc
interpositū: ut hinc rursus inciꝑet ab ip̄o
Adam dinumeratio tempoꝝ: quā uoluit
facere q̃ hęc scp̃sit ī ciuitate tęrrena: tanq̃
eā deus sic cōmēoraret ut non cōputaret.
Sed q̃re hinc redit̃ ad istā recapitl̃atoēꝫ:
posteaq̃ cōmēoratus est filius Seth homo
q̃ sperauit inuocare nomē dn̄i dei: nisi q̃a
sic oportebat istas duas ꝓponere ciuita-
tes: unā ꝑ homicidam usq; ad hōicidam:
nam et Lamech duabus uxorib⁹ suis sese
ꝑpetrasse hōicidiū confitet̃: alterā per eū
q̃ sperauit inuocare nomē dn̄i dei? Hoc ē
q̃ppe in hoc mūdo pęg̃nantis ciuitatis đi
totum atq; summū in hac mortalitate ne-
gotiū: quod ꝑ unū hoīem quē sane occisi
resurrectō genuit: cōmendandū fuit. Hō
quippe ille unus totius supnę ciuitatis est
unitas: nondū q̃dem cōpleta: sꝫ pręmissa
ista ꝓph̄ica pręfiguratiōe cōplenda. Fili⁹
g̊ Cayn hoc ē filius possessioīs: cuius nisi
terrenę ciuitatis hēat nomen: in ciuitate
terrena quę in ei⁹ noīe condita est? De his
est. n. de q̃b⁹ cantat̃ in psalmo: inuocabūt
noīa eoꝝ ī terris ip̄oꝝ: ꝓpter qđ seq̃t̃ eos
qđ in alio psalmo scp̃tū est: dn̄e ī ciuitate
tua imaginē eoꝝ ad nihilū rediges. Fili⁹
aūt Seth hoc ē filius resurrectoīs: speret
inuocare nom̄ dn̄i đi. Eam q̃ppe sonetatē
hoīum pręfigurat quę dicit: ego aūt sicut
oliua fructifera ī domo dei: speraui ī mi-
sericordia dei. Vanas autē gl̃ias famosi
in terra noīs non req̃rat. Beatus eniꝫ uir
cui⁹ est nomē dn̄i spes eius: et nō respexit
in uāitates et insanias falsas. Propositis
itaq; duabus ciuitatibus: una in re huius
sęculi: altera ī spe dei: tāq̃ ex cōi quę apta
est in Adam ianua mortalitatis egressis:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ut percurrant & discurrant ad discretos ꝓpos & debitos fines: incipit dinumeratio temporꝝ in qua & alię generationes aditiunt: facta recapitulatõe ex Adam: ex cuiꝰ origine dãnata ueluti massa una: meritę damnatiõi tradita fecit deus alia in cõtumeliã uasa irę: alia in hõrem uasa misericordię: illis reddẽs qđ debetur in pęna: istis donans qđ nõ debet in grã: ut ex ipa etiã compatiõe uasoꝝ irę: superna ciuitas discat quę pegrinat in terris: non fidere libertate arbitrii sui: sꝫ speret inuocare nomẽ dñi dei: qm̃ uolũtas in natura quę facta ẽ bona a bono deo: sꝫ mutablis ab imutabili: ex nihilo ab eo qui est: et a bono põt declinare ut faciat malũ: qđ fit libero arbitrio: et a malo ut faciat bonũ: quod non fit sine diuino adiutorio.

HOc itaq; libero Caplm.xxii.
uolũtatis arbitrio: generatiõe humana ꝓgrediente atq; crescente facta est pmixtio: et iniqtate participata quędam utriusq; cõfusio ciuitatis. qđ malũ a sexu fęmineo cãm rursus inuẽit: nõ qdem illo mõ quo ab initio. Non enĩ cuiusq̃ etiã tũc fallacia seductę illę fęmię ꝑsuaserit pctm uiris: sꝫ ab initio quę prauis moribꝰ fuerant i terrena ciuitate id ẽ in terrigenarũ societate: amatę sunt a filiis dei ciuibꝰ scilꝫ pegrinãtis in hoc sęculo alteriꝰ ciuitatis: ꝓpter pulcritudinẽ corpm. qđ bonũ dei qdem donũ est: sꝫ ꝓpterea id largit etiaꝫ malis: ne magnũ bonum uideatur boĩs. Deserto itaq; magno bono & bonorũ ꝓprio: lapsus ẽ factꝰ ad bonũ minimũ: non bonis propriũ sꝫ bonis malisq; cõe: ac sic filii đi filiaꝝ hoĩm amore sunt capti: atq; ut eis cõiugibus fruerent in amorẽ societatis terrigenę defluxerit: deserta pietate quã i scã societate seruabãt. Sic.n. corpis pulcritudo: a deo qdem factũ sꝫ tempale carnale infimũ bonũ: male amat postposito đo ęterno: iterno: sempiterno bono: quẽadmodum iustitia deserta & aurum amatur ab auaris: nllo peccato auri sed homĩs. Ita se habet oĩs creatura. Cum enĩ bona sit: et bene põt amari & male. bene scilicet ordine custodito: male aũt ordĩe pturbato. Quod i laude qdam creatoris breuiter uersibꝰ dixit. Hęc tua sunt bona sunt: qa tu bonꝰ ista creasti. Nihil nostrũ est in eis nisi qđ peccamꝰ amãtes. Ordine neglecto ꝓ te qđ condit abs te. Creator aũt si ueraciter amet: hoc ẽ si ipe nõ aliud ꝓ illo qđ nõ est ipe amet: male amari nõ põt. Nam et amor ipse ordĩate amãdus est: quo bene amat quod amandũ est: ut bene sit i nobis uirtus qua uiuitur bene. Vnde m̃ uidet ꝙ diffinitõ breuis et uera uirtutis: ordo est amoris. Propter qđ in scõ cantico canticoꝝ cãtat sponsa christi: ciuitas dei. Ordinate i me caritatẽ. Huiꝰ igr caritatis hoc est dilectõnis & amoris ordine pturbato: deũ filii dei neglexerit: et filias hoĩum dilexerũt: qbus duobus nominibus satis ciuitas utraq; discernit. Neq;.n. et illi nõ erãt filii hoĩm ꝑ naturã: sꝫ aliud nomen habere cęperant ꝑ gratiam.

NAm et in eadem Caplm.xxiii.
scptura ubi dicti sũt dilexisse filias hoĩm filii dei: iidem dicti sunt etiã angeli dei. unde illos multi putant nõ homines fuisse sed anglos. Quam quęstionem nos transeunter cõmemoratam: in tertio huiꝰ operis libro reliqmus insolutam. utrum possint angli cum spiritus sint corpaliter coire cum fęminis. Scriptum ẽ eniꝫ. Qui facit angelos suos spiritus: id est eos qui natura spũs sunt facit esse angelos suos: iniungendo eis offitium nuntiandi. Qui eniꝫ gręce dicit angelos: qđ nomẽ latina declinatiõe angelus ꝑhibet: latina lĩgua nuntius interpretatur. Sed utrum eoruꝫ corpora consequẽter adiunxerit dicẽdo: et ministros suos ignem ardentem: an ꝙ caritate tanq̃ igne spũali feruere debeant ministri eius: ambiguuꝫ est. Apparuisse tamen hõibus angelos i talibꝰ corpibus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ut non ſolum uideri uerum etiam tangi poſſent: eadem ueriſſima ſcr̃a teſtat̃. Et qm̃ creberrima fama ẽ: multiq; ſe expros uel ab eis qui experti eẽnt: de quoꝝ fide dubitandum non eſt audiſſe confirmant: ſiluanos & faunos quos uulgo íncubos uocant: ĩprobos ſępe extitiſſe mulieribꝰ: & earum appetiſſe ac pegiſſe cõcubitũ: et quoſdaꝫ dęmoẽs quos duſios galli nũcupant: hanc aſſidue ĩmunditiã & tẽptare et efficere plures taleſq; aſſeuerant: ut hoc negare ĩpudẽtęq; uideat̃. Non hínc aliqd audeo temere defínire: utrum aliq ſpũs elemento aereo corporati ſũt: nã hoc elementũ etiã cũ agitat̃ flabello: ſenſu corpis tactuq; ſentit̃: poſſínt etiã hanc pati libidínem: ut quõ poſſũt ſeminantibꝰ fęmínis miſceant̃. Dei tam̃ angelos ſcõs nullo mõ illo tempore ſic labi potuiſſe crediderim: nec de his dixiſſe aplm̃ Petrũ. Si eniꝫ deꝰ angelis peccantibꝰ non pepcit: ſꝫ carceribꝰ caligínis ínferi retrudẽs tradidit ĩ iudiciõ puniẽdos reſeruari: ſed potíus de illis q ꝑmũ apoſtatãtes a deo cũ diabl̃o ꝓncipe ſuo ceciderunt: q ꝑmũ hoĩem p ínuidiam ſerpentína fraude decepit. Angelos aũt fuiſſe etiã dei hoĩes nuncupatos: eadem ſcr̃a ſcã locupletiſſima teſtis eſt. Nam & de Iohãne ſcr̃ũ eſt. Ecce mitto anglm meũ ante faciẽ tuã: q prępabit uiam tuã. Et Malachias ꝓpha ꝓpria quadã id eſt ꝓpe ſibi ĩprita gr̃a dictus ẽ angl̃s. Veruꝫ hoc mouet quoſdã: q ex illis q dicti ſunt angli dei: et ex mulieribꝰ quas amauerũt: nõ q̃ſi hoĩes generis nr̃i ſꝫ gigãtes legimꝰ eẽ natos: q̃ſi ů corpa hoĩm modũ noſtrũ longe excedentia: qđ etiã ſupra cõmemorauí: nõ etiã nr̃is tpibus nata ſint. Nonne ante paucos annos cũ romanę urbis qđ a gothis factũ eſt ꝓpĩquaret excidium: romę fuit fęmína cũ ſuo pr̃e & ſua mr̃e: quę corpe q̃dãmõ gigãteo longe cęteris ꝑmíneret: ad quã uiſendã mírablis fiebat uſq; q̃q; cõcurſus. Et hoc erat maxĩę ad-

mirationi: q ambo pntes eius nec ſaltem tam longi hoĩes erãt: q̃ longiſſios uidere cõſueuímus. Potuerũt igit̃ gigãtes naſci: et ꝑuſq; filii dei q & angeli dei dicti ſunt: filiabꝰ hoĩm hoc eſt ꝑm hoĩem uíuentíum miſcerent̃: filii ſcilꝫ Seth filiabꝰ Cayn. Nã & canonica ſcr̃a ſic loq̃t̃: ín quo libro hęc legimus: cuiꝰ uerba iſta ſunt. Et fct̃m eſt poſtq̃ cęperunt hoĩes multi fieri ſuper terrã: et filię natę ſũt illis: uidẽtes angeli dei filias hoĩum qa bonę ſunt: ſumpſerũt ſibi uxores ex oĩbus quas elegerãt. Et dixit dñs deus. Non pmanebit ſpũs meꝰ ín hõibꝰ his ín ętern̄ũ: ꝓpter q caro ſũt. Erunt autẽ dies eoꝝ centũ uígínti anni. Gigãtes autẽ erant ſup terrã ín diebꝰ illꝭ. Et poſt illud cũ íntrarẽt filii dei ad filias hoĩm & generarẽt ſibi: illi erant gigãtes a ſęculo hoĩes nomínati. Hęc libri uerba diuíni ſatis índicãt: tam illis diebꝰ fuiſſe gigãtes ſup terram: qñ filii dei acceperũt uxores filias hoĩm: cũ eas amarẽt bonas id eſt pulcras. Cõſuetudo qppe ſcripturę huiꝰ eſt: etiã ſpetioſos corpe bonos uocar̃. Sed et poſtq̃ hoc fct̃m ẽ nati ſũt gigãtes. Sic eniꝫ aut. gigãtes aũt erant ſup terram ín diebꝰ illis. Et poſt illud: cũ íntrarẽt filii dei ad filias hoĩm. Ergo & añ ín illis diebus & poſt illud. Quod aũt ait et generabant ſibi: ſatis oſtendit q ꝑius antęq̃ ſic caderent filii dei: deo generabant non ſibi: id ẽ nõ dñante ſibi libidíe coeundi: ſꝫ ſeruiente offício ꝓpagandi: nõ famíliam faſtus ſui: ſꝫ cíues ciuitatis dei: q̃bus annũtiauerant tanq̃ angeli dei: ut ponerent ín deo ſpem ſuã: ſimiles illiꝰq natus ẽ de Seth filius reſurrectõnis: et ſperauit ínuocare nomẽ dñí dei: ín qua ſpe eſſent cũ ſuís poſteris coheredes ęternoꝝ bonoꝝ: et ſub deo pr̃e fr̃es filioꝝ. Non autẽ illos ita fuiſſe angl̃os dei ut homíes non eẽnt: ſicut putant qdam: ſed hoĩes ꝓculdubio fuiſſe ſcr̃ura ipſa ſine ulla ambiguitate declarat. Cũ eniꝫ pręmiſſũ eſſet q uidẽtes

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

·XV·

angeli dei filias hominum qa bonę sunt: sumpserunt sibi uxores ex oībus quas elegerant: mox adiunctū est et dixit dns deus: nō pmanebit spūs meus in hoībus his in ęternū: propter qp caro sunt. Spūs dei quippe fuerūt facti angeli dei & filii dei. sed declinando ad inferiora homies dicūtur noie nature non grauę: dicuntur & caro desertores spiritus: et deserēdo deserti. Et septuaginta qdem interpretes: et angelos dei dixerūt istos & filios dei: quod qdem etiā non habēt oēs codices. nā qdam misi filios dei nō habēt. Aquila autē quē interpretem iudei ceteris anteponunt: nō angelos dei nec filios dei: sed filios deoy interpretatus est. Vtrūq; aūt uerum est. Nam & filii dei erāt: sub quo patre suorū patrū etiā fratres erant. filii deoy: quomiā a diis geniti erant: cū qb9 etiā ipi dii erant: iuxta illud psalmi. Ego dixi dii estis: et filii excelsi omēs. Merito enī credūtur septuaginta interpretes accepisse propheticū spiritū. ut siquid eius auctre mutarent: atq; aliter q̄ erat quod interpretabanē dicerent: neq; hoc diuin9 eē dictū dubitareē. Quāuis hoc i hebreo eē perhibeaē ambiguū: ut filii dei & filii deoy posset interpretari. Omictam9 igiē earū scripturarū fablas quę apocrifę nuncupantur: eo qp earum occulta origo non claruit pribus: a qbus usq; ad nos auctoritas ueratium scripturarum certissima & notissima successione puēit. In his autem apocrifis & si inuemē aliqua ueritas: tn ppter multa falsa nlla ē canōica auctas. Scripsisse quidem nōnulla diuina Enoch illū septimū ab Adam negare nō possumus: cū hoc in epistola canonica Iudas apls dicat. Sed non frustra nō sunt in eo canone scripturarum: q seruabaē in tēplo hebrei populi succedētium diligentia sacerdotum. Cur aūt hoc: misi qa ob antiqtatē suspectę fidei iudicata sunt: nec utrū hęc eēnt quę ille scripsisset poterat inuēiri: non talibus pferentibus q ea per seriem successionis repirenē rite seruasse. Vnde illa quę sub eius nomie pferuntur: etiam continent istas de gigātibus fabulas: qp non habuerūt hoies patres: recte a prudentib9 iudicanē non ipius eē credenda: sicut multa sub nōibus & alioy ppha y: et recentiora sub nōibus apostolorum ab hereticis pferunē: quę oīa sub noie apocrifoy ab auctoritate canonica diligenti examinatiōe remota sunt. Igiē scdm scpturas canōicas hebreas atq; christianas: multos gigātes añ diluuiū fuisse dubiū nō est: et hos fuisse ciues terrigenę sonetatis hoim: dei aūt filios q scdm carnem de Seth propagati sunt: in hāc sonetatē deserta iustina declinasse. Nec mirandū est: qp etiā de ipis gigantes nasci potuerit. Neq; enī omēs gigantes fuerūt: sī magis multi utiq; tūc fuerunt: q̄ post diluuium tempibus ceteris. Quos propterea creaē placuit creatori: ut hinc etiā ostēderet: non solū pulcritudines uerū etiā magnitudines & fortitudines corporum non magnipēdendas esse sapienti: q spūalib9 atq; immortalibus lōge melioribus atq; firmioribus: et bonoy prohis nō bonoy malorumq; cōmunibus beatificaē bonis. Quā rem alius propha cōmendans ait. Ibi fuerūt gigātes illi noīati: q ab initio fuerunt staturosi: scientes prelium. Non hos elegit dominus: nec uiā scięnę dedit illis: sed interierunt quia non habuerunt scientiā: perierūt ppter incōsiderātiam.

QVod aūt dixit deus: erūt dies illoy centū uigīti anni: non sic accipiendum est: quasi prenūtiatum sit post hęc hoies centū uigīti annos uiuendi nō transgredi: cū & post diluuiū etiā qngētos excessisse iueniam9. Sed intelligendum est hoc deū dixisse cū circa finem qngentoy annoy esset Noe: id ē quadringentos octogīta uitę ānos ageret: quos more suo scptura qngentos Cap. xxiiii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uocat: nomine totius maximam partem plerūq; significans: sexcentesimo quippe anno uite Noe: secūdo mense factum est diluuiū. Ac sic centū uigīti āi predicti sunt futuri uite hoīum perituroꝝ: qbus transactis diluuio delerent̄. Nec frustra credit̄ sic factum esse diluuium: iam non inuentis in terra qui non erant digni tali morte defūgi: qua i impios undicatum est: nō q hic quicq̄ bonis qnq; morituris tale genus mortis fanat aliqd quod eis possit obesse p mort̄. Verūtamen nullus eoꝝ a diluuio mortuus ē: quos de semīe Seth ppagatos sca scptura cōmemorat. Sic aūt diuinitus diluuii causa narrat̄. Videns inqt dns deus quia multiplicate sunt malīe hoīm sup terrā: et q unusq̄sq; cogitat i corde suo diligēter sup maligna oēs dies: cogitauit qa fecit hoīem super terrā: et recogitauit & dixit ds. Delebo hoīem quē feci a facie terre: ab hoīe usq; ad pecus: et a reptilib9 usq; ad uolatilia celi: qa tratus sum quoniam feci eos.

IRa dei non perturbato animi eius est: sz iuditiū quo irrogat̄ pēna peccato. Cogitato uero eius & recogitatio: mutandaꝝ rerū est imutabilis ratio. Neq; enī sicut hoīem ita deū cuiusq̄ facti sui pēnitet: cui9 est de oībus oīno rebus tā fixa sententia q̄ certa prescīa. Sed si non utat̄ scptura talib9 uerbis: non se quodammodo familiarius insinuabit oīi generi hoīm qbus uult esse consultū; ut et terreat superbientes: et exerceat querentes: et excitet negligentes: et alat intelligētes. Quod non faceret: si nō se pus inclinaret et quodāmodo descēderet ad tacentes. Quod aūt etiā interitum oīum aīalium terrenoꝝ uolatiliūq; denuntiat: magnitudinē futurę cladis effatur: non aīantibus rōnis expertibus tanq̄ & ipsa peccauerint mīnat̄ exitiū. Ca.xxvi.

IAm uero q Noe hōi iusto & sicut de illo scriptura ueridica loquitur in sua generatione pfecto: non utiq; sicut persistendi sunt cines ciuitatis dei i illa imortalitate qua eq̄but̄ angelis dei: sed sicut ee posslūt in hac pegrinatōe pfecti: impar deus ut arcam faciat: in qua cū suis id ē uxor filiis & nuribus: et cū aīalibus que ad illū ex dei precepto i arcam ingressa sūt liberaret̄ a uastitate diluuii: pculdubio figura est peregrinātis in hoc seculo ciuitatis dei: hoc est ecclie que fit salua p lignum in quo pependit mediator dei et hoīm homo xp̄us Ihs. Nam & mensure ipe lōgitudinis et latitudīs & altitudīs eius: significant corpus hūanū: in cuius ueritate ad hoīes prenūciatus est uenturꝰ: et uenit. Humani qppe corpis lōgitudo a uertice usq; ad uestigia: sexies tantum habet q̄ latitudo que ē ab uno latere usq; ad alterū latus: et denes tm̄ q̄ altitudo: cuius altitudinis mensura est in latere a dorso usq; ad uentrem: uelut si iacentem hoīe; metaris supinū seu pronū: sexies tantū longus est a capite usq; ad pedes: q̄ latus a dextera i sinistrā ul'a sinistra in dextram: et denes q̄ altus a terra. Vnde facta est arca trecentorū in longitudine cubitoꝝ: et q̄nquagīta in latitudine: et & trigīta in altitudine. Et q ostium in latere accepit: profecto illud est uulnus quādo latus crucifixi lancea pforatū est. Hac qppe ad illū uenientes ingrediunt̄: quia inde sacramenta manarunt quibus credentes inuantur. Et q de lignis quadratis fieri iubetur: undiq; stabilem uitā sanctoꝝ significat. Quacūq; enī; uerteris quadratū: stabit. Et cetera que in eiusdem arce constructōne dicūtur: ecclesiastica ꝝ signa sunt rerum. Sed ea nunc prosequi longum ē. et hoc iam fecimus i opere qd̄ aduersus Faustum manicheū scripsimus: negantem in libris hebreorum aliqd de christo ee prophetatum. Et fieri quidem potest: ut & nobis quispiam et alius alio exponat hec aptius: dū tñ ea que dicunt̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ad hanc de qua loqmur dei ciuitatem: in hoc seculo maligno tanqm in diluuio pe-grinātem oīa referantur: si ab eius sensu qui ista conscripsit: non uult longe aberrare qui exponit. Exempli gratia: uelut si qspiam quod hic scptum est arce iferiora bicamerata & tricamerata faties ea: non quod ego i illo opere dixi uelit intelligi: quia ex oībus gentib9 ecclesia cōgregat: bicameratā dictā ppter duo genera hoīz circūcisionem scilicet & preputium: quos apls et alio modo dicit iudeos et grecos: tricameratam uero eo q omēs gentes de tribus filiis Noe post diluuium reparate sunt: sed aliud dicat aliquid quod a fidei regula nō sit alienū. Nam qm non solum in inferioribus mansiones habere arcam uoluit: uerū etiam in superioribus: et hec dixit bicamerata: et in supiorib9 supiorz: et hec appellauit tricamerata: ut ab imo sursum uersus tertia consurgeret hītatio: possunt hec intelligi & illa tria que commendat apls: fides: spes: caritas: possunt etiaz multo cōuenientiꝰ tres ille ubertates euanglice: tricena: sexagena: centena: ut in infimo habitet pudicitia coniugalis: supra uidualis: atq hac supior uirginal': & siquid melius sm fidem ciuitatis huiꝰ intelligi & dici pōt. Hoc etiaz de ceteris que hic exponenda sunt dixerim: quia et si non uno disserūtur modo: ad unam tn catholice fidei concordiā reuocāda sunt.

Non tamē qsqm Capl'm. xxvii.
putar debet: aut frustra hec eē cōscripta: aut tantūmodo rerum gestarum ueritatē sine ullis allegoricis sigficatōib9 hic esse querendam: aut e cōtrario hec oīo gesta nō esse: sz solas esse uerborz figuras: aut quidqd illud est nequaq ad pphetiaz ecclie ptinere. Quis. n. nisi mente puersus inaniter scriptos esse contendat libros: p annorz milia tanta religiōe & tā ordīate successionis obseruantia custoditos: aut solas res gestas illic intuēdas: ubi certe ut alia omictam: si numerositas aīalium cogebat arce tantā fieri magnitudinem: immūda bina et mūda septena ītromicti aīmalia quid cogebat: cū equali numero possent utraq seruari? Aut uero deus q propter reparandum genus seruanda precepit: eo modo illa quo īstituerat restituere non ualebat? Qui uero non esse gesta: sz solas rerū significandarz figuras eē contendūt: pmum opinant tā magnū fieri non potuisse diluuium: ut altissimos montes qndecim cubitis aqua crescendo transcenderet: propter olimpi uerticem montis supra quā perhibētur nubes non posse conscendere: q tam sublimis q celū sit: ut nō ibi sit aer iste crassior ubi uenti nebule imbresq gignūtur: nec actendūt oīum elementorum crassissimā terram ibi esse potuisse. An forte negant esse terraz uerticem montis. Cur igr usq ad illa celi spatia terris exaltari licuisse: et aqs exaltari non licuisse contendūt: cū isti mensores & pensores elementorum aquas terris phibeant supiores atq leuiores? Quid itaq rationis afferunt: quare terra grauior & inferior locū celi tranqllioris inuaserit per uolumina tot annorum: et aqua leuior ac superior permissa non sit hoc facere saltem ad tempus exiguum? Dicunt etiā non potuisse capere arce illiꝰ quātitatem aīmalium genera tam multa in utroq sexu: bina de īmundis: septena de mundis. Qui mihi uidētur non computare insi trecenta cubita longitudinis: et latitudinis quinquaginta: triginta altitudinis: nec cogitare aliud tantū esse in superioribus: itemq aliud tantū in superioribus superiorū: ac per hoc ter ducta illa cubita fieri nōgenta per longum: centum qnquaginta per latum: nonaginta per altum. Si autē cogitemus quod Origenes non ineleganter astruxit: Moysen scilicet hominē dei eruditum sicut scptum est omī sapientia egiptiorz: q geometricā

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dilexerunt: geometrica cubita significare potuisse: ubi unū quātum sex nr̄a ualere asseuerant: quis non uideat quātum rerū capere potuit illa magnitudo? Nam illd̄ quod disputāt tantę magnitudīs arcam non potuisse compingi: ineptissīe calumniantur: cū sciant immensas urbes fuisse constructas: nec actendunt centū annos quibus arca illa est fabricata. Nisi forte lapis lapidi adherere pōt sola calce coniunctus: ut murus ꝑ tot milia circūagat̄: & lignum ligno per suscudines epyros clauos gluten bituminis non potest adherere: ut fabricaretur arca non curuis sꝫ rectis lineis longe lateq; porrecta: quā nullus in mare mictat conatus hominū: sed leuet unda cū uenerit naturali ordīe ponderum: magisq; diuina prouidentia q̄ hūana prudentia natantem gubernet: ne incurrat ubicunq; naufragium. Quod autem scrupulosissime quęri solet de minutissimis bestiolis: nō solum quales sunt mures & stelliones: uerum etiam quales locustę: scarabei: muscę: deniq; et pulices: utrum nō amplioris numeri in arca illa fuerint q̄ qui est definitus: cū hoc īparet deus: prius admonēdi sunt quos hęc mouent: sic accipiendum esse quod dictū est quę reptant super terram: ut necesse non fuerit conseruari in arca quę possunt in aquis uiuere: non solū mersa sicut pisces: uerum etiā supnatantia sicut multę alites. Deinde cum dicitur masculus & fęmina erunt: profecto intelligitur ad repanduꝫ gen⁹ dici. Ac ꝑ hoc nec illa necesse fuerat ibi eē: quę possunt sine cōcubitu de qb⁹q; rebus uel rerum corruptiōibus nasci: uel si fuerūt sicut ī domibus eē consueuerūt: sn̄ ullo numero definito eē potuisse. Aut si misterium sacratissimum qd̄ agebatur: & tantę rei figura etiam in ueritate facti aliter non posset impleri: nisi ut om̄ia ibi certo illo numero eēnt quę uiuere ī aquis natura prohibente non possent: non fuit ista cura illius homīs uel illorū hominuꝫ: sed diuina. Non enī ea Noe capta intromictebat: sed uenientia & intrantia permictebat. Ad hoc enī ualet quod dictum est: intrabunt ad te. non scilicet hoīs actu sed dei nutu: ita sane ut nō illic fuisse credenda sint quę sexu carent. Pręscriptum est enī atq; diffinitum: masculus et fęmīa erunt. Alia sunt quippe quę de quibusq; reb⁹ sine concubitu ita nascunt̄: ut postea concūbant & generent: sicut muscę. alia uero in quibus nihil sit maris & fęminę sicut apes. Ea porro quę sic habent sexuꝫ ut non habeant fętum sicut muli et mulę: mirū si ibi fuerunt: ac non potius pentes eorū ibi fuisse suffecerit: eq̄nū uidelꝫ atq; asininū genus: et siqua alia sūt quę commixtione diuersi generis genus aliquod gignunt. Sed et si hoc ad misterium pertinebat: ibi erant: habet enī & hoc genus masculum & fęminā. Solet etiaꝫ mouere nōnullos: genera escarum quę illic haber̄ poterant aīmalia quę non nisi carne uesci putātur: utrum pręter numerum ibi fuerint sine transgressione mādati: quę aliorꝫ alendorū necessitas illic coegisset includi. an uero quod potius est credendū pręter carnes aliqua alimēta esse potuerūt: quę oībus conuenirent? Nouimus. n. q̄ multa aīmalia quibus caro cibus est frugibus pomisq; uescantur: et maxime fico atq; castaneis. Quid ḡ mirū si uir ille sapiens et iustus: etiam diuinitus admonitus qd̄ cuiq; cōgrueret: sine carnibus aptā cuiq; generi alimoniā pręparauit & cōdidit? Quid ē aūt quo uesci nō cogeret fames? Aut quid non suaue aut salubre facere posset deus: qui etiā ut sine cibo uiuerent diuina facilitate donaret: nisi ut pascerentur etiam hoc implendę figurę tanti misterii cōueniret? Non autem ad pręsignādam ęcclesiā ꝑtinere tā multiplicia rerū signa gestarū: nisi fuerit cōtentiosus nemo ꝑmictitur opinari. Iam enī gentes

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ita ęcclesiam repleuerunt: mūdiq; & immundi donec certum pueniatur ad finē: ita eius unitatis quadam compagine cōtinentur: ut ex hoc uno manifestissimo: etiam de cęteris quę obscurius aliquanto dicta sunt & difficilius agnosci quęunt: dubitari fas non sit. Quę cum ita sint: sic nec inaniter ista esse conscpta putare qsq̄ uel durus audebit: nec nihil significare cum gesta sint: nec sola dicta esse significatiua non facta: nec aliena esse ab ęcclia significanda probabiliter dici potest: sed magis credēdum est & sapienter eē memorię literisq; mādata: et gesta eē & sig̃ficare aliquid: et ipsum aliquid ad prefigurandam ęcclesiam ptinere. Iam usq; ad hunc articulum pductus liber iste claudendus est: ut ambarū ciuitatum cursus terrenę scilicet et scdm hoīem uiuentis: et cęlestis ꝟm deū post diluuiū & deinceps in rebus consequētibus reqratur.

AVRELII·AVG·DE·CIVITATE DEI·LIBER·XVI·INCIPIT·

Post diluuium ꝓcurrētis sanctę uestigia ciuitatis: utrum cōtinuata sint: an ītercurrētibus īpietatis interrupta tempib9: ita ut nullus hominum ueri unius di cultor existeret: ad liqdum scripturis loquentibus inuēire difficile est. ꝓpterea qa in canonicis libris post Noe qui cum coniuge ac tribus filiis totidemq; nurib9 suis: meruit per arcam a uastatione diluuii liberari: nō inuenim9 usq; ad Abraam cuiusq̄ pietatē euidenti diuino eloquio prędicatam: nisi q̄ Noe duos filios suos Sem et Iaphet ꝓphetica benedictione cōmendat: intuens & pręuidēs quod longe fuerat p9 futuꝝ. Vnde factum est etiā illud: ut filium suū mediū hoc ē p̄mogēito minorē ultimoq; maiorem: q peccauerat in patrem: nō in ipso s3 in filio eius suo nepote malediceret his uerbis. Maledictus Chanaan puer: famulus erit fr̄ibus suis. Chanaan porro natus fuerat ex Cham: q pr̄is dormiētis nec texerat sed potius prodiderat nuditatem. Vnde & consecutus adiungit bn̄dictionē duoꝝ maximi & minimi filioꝝ: dicens. Benedictus dominus deus Sem: et erit Chanaan puer illius. lętificet deus Iaphet: et habitet in domibus Sem. sicut ipa eiusdem Noe & uineę plantatō: et ex eius fructu inebriatio: et dormientis nudatio: et quę ibi cętera facta atq; cōscpta sunt: propheticis sunt grauidata sensib9 & uelata tegminibus. Caplm.ii.

Sed nūc rerū effectu iā in posteris consecuto: quę operta fuerant satis aperta sunt. Quis enim hoc diligenter & intelligenter aduertens: non agnoscat in christo? Sem qppe de cuius semine nat9 est cristus: interprętatur noīatus. Quid autē noīatius christo: cuius nomē ubiq; iam flagrat: ita ut in cantico cāticorum etiam ipa pręcinente prophia unguento comparetur effuso: in cuius domibus id est ęcclīis habitat gentiū latitudo? Nam Iaphet latitudo interp̄tat̄? Cham porro qui interprętatur callidus: medius Noe filius tanq̄ se ab utroq; discernēs: et inter utrūq; remanēs: nec in p̄mitiis israelitaꝝ nec in plenitudine gentium: qd significat nisi hereticoꝝ genus callidum nō spiritu sapientię: sed spū uersipellis astutię: quo solent hereticorum feruere pręcordia: et pacem conturbare sanctoꝝ? Sed hęc in usum cedunt ꝓfitiētium: iuxta illud apli. Oportet hereses esse ut probati māifesti fiant ī uobis. Vnde etiā scriptū est: filius eruditus sapiens erit: imprudēte autem ministro utetur. Multa quippe ad fidem catholicam ptinentia: dum hereticorum callida inqetudine exagitantur: ut aduersus eos defendi possint & cōsiderant̄ diligentius: et intelliguntur clarius: et

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

instantius prędicātur: et ab aduersario mota qō discendi existit occasio. Quāuis non solum q̄ sunt aptissime separati: uerū omēs q̄ in xp̄iano uocabulo gloriantur: & pdite uiuūt: nō absurde possūt uideri medio Noe filio figurati. Passionem q̄ppe xp̄i quę illius homīs nuditate significata est: et annūtiant ꝓfitendo: et male agēdo exhonorant. De talib⁹ ergo dictū est. Ex fructib⁹ eoꝝ cognoscetis eos. Ideo Cham in filio suo maledictus est: tanq̄ in fructu suo: id est in ope suo. Vnde cōueniēter & ipe filius eius Chanaan: īterpretat̄ mot⁹ eoꝝ. Quod aliud quid est q̄ opus eoꝝ. Sem uero & Iaphet tāquam circumcisio et preputiū: ul' sicut alio mō eos appellat apl's iudei et gręci: s̄z uocati et iustificati: cognita quoquomō nuditate patris qua significabat̄ passio saluatoris: sumentes uestimētum posuerūt supra dorsa sua: et intrauerūt auersi & operuerūt nuditatē patris sui: nec uiderunt quod reuerendo texerūt. Quodam enīz modo in passione xp̄i: et quod pro nobis factum est honoramus: et iudeorum facinus auersamur. Vestimentū sig̃ficat sacramentū: dorsum memoriam pręteritoꝝ. q̄a passionem xp̄i eo scilicet iam tēpe quo habitat Iaphet in domibus Sem: et malus frater in medio eorum transactam cęlebrat ęcclesiam: nō adhuc prospectat futuram. Sed malus frater ī filio suo id est in ope suo: puer id est seruus est fratrū bonoꝝ: cū ad exercitationem patientię: uel ad ꝓfectum sapię scienter utūtur malis boni. Sunt enī teste apostolo q̄ christū annūtiant non caste: s̄z siue occasione inq̄t siue ueritate christus annūtiet̄: in hoc gaudeo: s̄z et gaudēbo. Ipse q̄ppe plantauit uineam de qua dicit prophā. Vinea domini sabaoth domus israel ē. Et bibit de uino ei⁹. siue ille calix hic ītelligat̄ de quo dicit: potestis bibere calicem quē ego bibiturus sum: et pater si fieri potest transeat a me calix iste: quo suam sine dubio significat passionem: siue quia uinum fructus ē uineę: hoc potius illo significatū est: q̄ ex ip̄a uinea hoc est ex genere israelitarum carnem pro nobis & sanguinem ut pati posset assumpsit: et inebriatus est id ē passus est: et nudatus est. Ibi nanq̄ nudata est id ē apparuit ei⁹ infirmitas de q̄ dicit apl's. Et si crucifixus est ex infirmitate. Vnde item dicit. Infirmum dei fortius est hōibus: et stultū dei sapientius ē hōibus. Quod uero cū dictū eēt & nudatus ē: addidit scp̄tura ī domo sua: elegāter ostēdit: q̄ a suę carnis gēte & domesticis sanguinis sui utiq̄ iudeis fuerat crucem mortemq̄ passurus. Hanc passionem xp̄i foris in sono tātum uocis reprobi annūtiant: non enī q̄d annūtiant intelligūt. probi aūt in interiori homine habent tā grande misteriū: atq̄ honorāt intus ī corde infirmū & stultum dei: q̄a fortius est & sapientius hōibus. Huius rei figura est: q̄ Cham exiēs hoc nūtiauit foris. Sem uero & Iaphet ut hoc uelarēt hoc est honorarent ingressi sunt: hoc ē interius id egerunt. Hęc scripturę secreta diuinę indagam⁹ ut possumus: alius alio magis minus ue cōgruenter: uerūtamen fideliter. certū tenentes nō ea sine aliqua pręfiguratōe futuroꝝ gesta atq̄ cōscp̄ta: neq̄ nisi ad christū & eius ęcclesiam quę ciuitas dei est esse referēda: cui⁹ ab initio generis hūani non defuit prędicatio quā per omnia uidemus impleri. Benedictis igr̄ duobus filiis Noe: atq̄ uno in medio eoꝝ maledicto: deinceps usq̄ ad Abraaz de iustoꝝ aliquoꝝ qui pie deum colerent commemoratione silitum est: per annos amplius q̄ mille. Nec eos defuisse crediderim: sed si omēs cōmemorarent̄ nimis longum fieret: et eēt hęc magis historica diligentia q̄ prophetica prouidentia. Illa itaq̄ exeq̄tur literaꝝ sacraꝝ scp̄tor istaꝝ: uel potius per eum dei spiritus: q̄bus nō solum narrentur pręterita uerum etiam

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

prenuntientur futura: que tamen ptinent ad ciuitatem dei. quia & de hominibus qui non sunt ciues eius quidqd hic dicit̃: ad hoc dicitur ut illa ex cõparatõne contraria ul' profitiat uel emineat. Non sane omnia que gesta narrãtur aliquid etiam significare putãda sunt: sed propter illa que aliquid significãt etiam ea que nihil significant actexũtur. Solo eni; uomere terra ꝓscindit̃: sed ut hoc fieri possit etia; cetera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in cythara atq; huiusmõi uasis musicis aptant̃ ad cantum: sed ut aptari possint insunt et cetera in compaginibus organorũ: que nõ percutiunt̃ a canẽtib9: sz ea que ꝑcussa resonant his connectant̃. Ita in ꝓphetica historia dicunt̃ & aliqua que nihil significant: sed qbus adhereãt que significãt: et quodãmodo religẽtur.

Generationes ergo Capl'm .iii. filiorũ Noe deinceps intuende: et quod de his dicendũ uidetur actexendũ ẽ huic opi: quo ciuitatis utriusq; terrene scilicet & celestis per tempora procursus ostẽditur. Cepte sunt autẽ cõmemorari a minimo filio q uocatus est Iaphet: cuius filii octo nomĩati sũt: nepotes aũt septem de duobus filiis eius. tres ex uno q̃tuor ex altero. Fiunt itaq; omẽs qndecim. Filii autẽ Cham hoc est medii filii Noe q̃tuor: et nepotes qnq; ex uno eius filio. ꝓnepotes duo ex nepote uno. fit eorum summa undecim. Quibus enumeratis redit̃ tanq̃ ad caput: et dicitur. Chus autem genuit Nemroth: hic cepit esse gigas sup terrã. Hic erat gigas uenator cõtra dominum deũ. Propter hoc dicunt. sicut Nemroth gigas uenator contra dominũ. Et factu; ẽ initium regni ei9 babilon: oreg: archad & chalanne: ĩ terra sennaar. De terra illa exiit Assur: et edificauit niniuen & yoboth ciuitatem: et caleth & dasem inter medium niniues & caleth. hec ciuitas magna. Iste porro Chus pater gigantis Nemroth: primus nominatus est in filiis Cham: cuius qnq; filii iam fuerant computati & nepotes duo. Sed istũ gigantẽ aut post nepotes suos natos genuit: aut quod ẽ credibilius seorsum de illo ꝓpter eius eminẽtiam scriptura locuta est. q̃ndo qdem et regnum eius cõmemoratum est: cuius initium erat illa nobilissĩa babilon ciuitas: et que iuxta cõmemorate sũt siue ciuitates siue regiones. Quod uero dictũ est de terra illa id ẽ de terra Sennaar que pertinebat ad regnum Nemroth: exisse Assur & edificasse niniue & alias quas contexuit ciuitates: longe postea factu; est: qd̃ ex hac occasione ꝑstrinxit: ꝓpter nobilitatem regni assyriorum: quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli fili9 conditor niniues ciuitatis magne: cui9 ciuitatis nomen ex illius nomĩe deriuatum est: ut a Nino niniue uocaretur. Assur autem unde assyrii: nõ fuit in filiis Cham medii filii Noe: sed ĩ filiis Sem reperitur: q fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuisse qui postea regnum gigãtis illius optinerent. et inde ꝓcederent atq; alias cõderent ciuitates: quarum ꝑma ẽ a Nino appellata niniue. Hinc reditur ad alium filium Cham qui uocabatur Mesraim: et commemorãtur quos genuit nõ tanq̃m singuli homines: sed nationes septem. Et de sexta uelut de sexto filio gens cõmemoratur exisse que appellat̃ philistiim: unde fiũt octo. Inde iterũ ad chanaan reditur. in quo medius Noe filius maledictus est Cham: et quos genuit undecim nominãtur. Deinde usq; ad quos fines peruenerint cõmemoratis qbusdam ciuitatibus dicitur. Ac per hoc filiis nepotibus computatis de progenie Cham: trigintaun9 geniti referunt̃. restat cõmemorare filios Sem maximi filii Noe. Ad eum quippe gradatim generatõnum istarũ puenit a minimo exorta narratio. Sed unde incipiunt cõmẽorari filii Sem:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

habet quidda3 obſcuritatis: quod expoſitione illuſtrandum eſt: quia & multum ad rem pertínet quã requrimus. Sic emi3 legitur. Et Sem natus eſt: etiam ipi patri oĩum filio3 Heber fratri Iaphet maiori. Ordo uerbo3 eſt. Et Sem natus ẽ Heber: qui Sem pater eſt omníũ filiorum ſuorũ. Sem g̃ patriarcham íntelligi uoluit oĩm q de ſtirpe eius exorti ſũt: quos cõmẽoraturus eſt. ſiue ſint filii: ſiue ſint nepotes & pronepotes: et deínceps índe exorti. Non ſane iſtum Heber genuit Sem: ſ3 ab illo quíntus í progenitorũ ſerie reperiẽ. Sem quippe ínter alios filios genuit Arfaxat: Arfaxat genuit Chaynan: Caynan genuit Sala. Sala genuit Heber. Nõ itaq3 fruſtra ipe primus eſt nomínatus ín progenie uemente de Sem: et prelatus ẽ etiam filiis cum ſit qntus nepos: niſi quia uerum eſt q̃ traditur ex illo hebreos eſſe cognomínatos tanquã hebereos: cum & alia poſſit eẽ opínio: ut ex Abraam tanq̃ abraei dicti eſſe uideãtur. Sed nimirum hoc uerum ẽ q̃ ex Heber beberei appellati ſunt. ac deínde una detracta lra hebrei. quam línguam ſolus iſrael popul9 potuit obtínere: ín quo dei cíuitas & ín ſanctis peregrínata eſt: et í omnibus ſacramẽto adumbrata. Igitur filii Sem p̃us ſex nomínãtur: deínde ex uno eorũ nati ſũt quatuor nepotes eius: itemq3 alter filiorum Sem genuit eius nepotem: atq3 ex illo itidem pronepos natus eſt: atq3 índe abnepos qui ẽ Heber. Genuit aũt Heber duos filios: quo3 unum appellauit Phalech: quod ínterpretaẽ díuídens. Deínde ſcriptura ſubíungens rõnemq3 hui9 noĩs reddens: quia ín diebus íngt eius díuiſa eſt terra. Hoc autẽ qd ſit poſt apparebit. Alius uero qui natus ẽ ex Heber genuit duodecim filios: ac per hoc fiunt omnes p̃geniti de Sem uigínti & ſeptem. In ſũma igiẽ oẽs p̃geníti de tribus filiis Noe: id ẽ qndecim de Iaphet: et trigíntaunus de Cham: uigínti ſeptem de Sem: fiunt ſeptuagínta & tres. Deínde ſequr ſcriptura dicens. Hi filii Sem ín tribubus ſuis ſcãm linguas ſuas: ín regionibus ſuis & ín gentibus ſuis. Itemq3 de omnibus hẽ ín quit tribus filiorum Noe ſcãm generationes eorum. Ab his diſperſe ſũt ínſulę gentium ſup terram poſt diluuiũ. Vnde colligitur ſeptuagíntatres uel potius qđ poſtea demonſtrabitur ſeptuagíntaduas gentes tunc fuiſſe: non homínes. Nam et príus cũ fuiſſent cõmemorati filii Iaphet: ita concluſum eſt. ex his ſegregatę ſunt ínſulę gentium ĩ terra ſua: unuſqſq3 ſcãm linguam ſuam ín tribubus ſuis et ín gentibus ſuis. Iam uero ĩ filiis Cham quodã loco apertius gentes commemoratę ſunt: ſicut ſupius oſtendi. Meſraim genuit eos q̃ dicũtur Ludín: et eodem modo ceterę uſq3 ad ſeptem gẽtes. Et enumeratis omníbus poſtea cõcludens: hi filii Cham íquit ín tribubus ſuis ſcãm linguas ſuas: ín regionibus ſuis & ín gentibus ſuis. Propterea ergo multorum filii non ſunt cõmemorati: quia gentibus aliis naſcẽdo acceſſerunt: ipi autem gentes facere nequerunt. Nam quę alia cauſa extitit: ut cum filii Iaphet octo enumerentẽ: ex duobus eorũ tantum filii nati cõmemorãtur: & cum filii Cham quatuor nomínentur: ex tribus tãtum qui nati ſunt aditiũtur: et cum filii Sem nomínẽtur ſex: duorum tantum poſteritas actexitur? Nunquid ceteri ſine filiis remanſerunt? Abſit hoc credere. Sed gentes propter quas commemorari digní eſſent non utiq3 fecerũt: quia ſicut naſcebantur aliis gentibus addebantur. Capitulum .iiii.

CVm ergo ĩ ſuis linguis iſtę gentes fuiſſe referantur: redit tamen ad illud tempus narratio quãdo una lingua omníũ fuit: et índe tam exponit qd acciderit ut linguarum díuerſitas naſcereẽ. Et erat íngt omnis terra labíum unum:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et uox una omnibus. Et factum est cum
mouerentur ipsi ab oriente: inuenerunt
cāpum in terra Sennaar: et habitauerūt
ibi. Et dixit homo proximo suo: uenite
faciamus lateres et coquamus illos igni.
Et facti sunt illis lateres in lapidē: et bi-
tumen erat illis lutū. Et dixerunt uenite
ędificem⁹ nobis metipsis ciuitatē: et turrim
cuius caput erat usq; ad cęlū: et faciamus
nobis nomen antequa; dispergamur in
faciem omnis terrę. Et descendit dominꝰ
uidere ciuitatem & turrim quā ędifica-
uerunt filii hominum. Et dixit dominus
deus: ecce genus unum & labium unum
oīm: et hoc inchoauerūt facere: et nūc nō
definent ex illis omīa quę conati fuerint
facere: uenite & descendentes confūda-
mus ibi linguam eorum: ut non audiat
unusquisq; uocem proximi sui. Et dispersit
eos dominus inde super faciem oīs terrę
& cessauerunt ędificantes ciuitatem &
turrim. Propter hoc appellatū est nomē
illius confusio: qa ibi confudit dominus
labium omīs terrę: et inde dispersit eos
dominus deus super faciem omīs terrę.
Ista ciuitas quę appellata est cōfusio: ipa
est babilon: cuius mirabilem constructi-
onem gentium etiam cōmendat historia.
Babilon quippe interpretatur confusio.
Vnde colligitur gigātem illū Nemroth
fuisse illius conditorem: quod superius
breuiter fuerat intimatum. ubi cū de illo
scḗptura loquęretur ait. Initium regni eiꝰ
fuit babilon: ut cum ciuitatum cęterarum
gereret principatum: ibi esset tanquam in
metropoli habitaculum regni. q̄uis per-
fecta non fuerit usq; in tantum modum
quātum superba cogitabat impietas. Nā
nimia disponebatur altitudo quę dicta
est usq; in cęlū: siue unius turris eius quā
pręcipuā molieban̄ inter alias: siue oīm
turrium quę per numerū singularem ita
significatę sunt: ut dicī milies & intelli-
guntur milia milium; ut rana & locusta.
Sic enim appellata est multitudo ranaꝝ
& locustarum: in plagis quibus egipcii
percussi sūt p Moysen. Quid aūt factura
fuerat hūana & uana prędumptio? Quę
si cuiuslibet in cęlum aduersus deum al-
titudinem molis extolleret: q̄ndo mōtes
transcenderet uniuersos? Quādo spatiū
nebulosi aeris hui⁹ euaderet? Quid de-
mi; noceret deo quātacū; uel spiritualis
uel corporalis elatio? Tutam ueram; in
cęlum uiā molitur hūilitas: sursum leuās
cor ad dominū: non cōtra dominū: sicut
dictus est gigas iste uenator cōtra dīm.
Quod non intelligentes nonnulli ambi-
guo greco decepti sunt: ut nō interpre-
tarentur cōtra dominum: sed ante dīm.
Enan non q̄ppe et contra & ante sig̃ficat.
Hoc enim uerbum est etiam in psalmo. et
ploremus ante dominum qui fecit nos.
Et hoc uerbum est etiam in libro Iob: ubi
scriptum est in furorem erupisti contra
dominum. Sic ergo intelligendus est gi-
gas iste uenator contra dominum. Quid
autem hic significatur hoc nomine quod
est uenator: nisi aīmalium terrigenarum
deceptor: oppressor: extinctor? Erige-
bat ergo cum suis populis turrem contra
dīm: qua est impia significata superbia.
Merito autem malus punitur affectus:
etiā cui nō succedit effectus. Genus uero
ipm pęnę quale fuit? Quoniam enim do-
minatio ipantis in lingua est: ibi dānata
est superbia: ut non intelligeretur iubens
homini: q noluit intelligere ut obediret
deo iubenti. Sic illa conspiratio dissoluta
est: cum quisq; ab eo quē non intelligebat
abscederet: nec se nisi ei cū quo loqui po-
terat aggregaret: et per linguas diuisę
sunt gentes dispersęq; p terras: sicut deo
placuit q hoc modis occultis nobisq; in-
comprehensibilibus fecit. Cap. v.

QVod enim scriptum est: et descēdit
dominus uidere ciuitatem & tur-
rim quam ędificauerunt filii hominum:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

hoc est non filii dei: sed illa soneras scām
hominem uiuens quam terrenam dicim⁹
ciuitatem. non loco mouetur deus q̄ semp
est ubiq; totus: sed descendere dicit̄ cum
aliquid facit in terra: qđ p̄ter usitatum
naturę cursū mirabiliter factū p̄sentiā
quodāmodo eius ostendat. Nec uidēdo
discit ad tempus qui nunq̄m potest aliqd
ignorare: sz ad tēpus uidere & cog̃scere
dicitur: qđ uideri & cognosci facit. Non
sic ergo uidebatur illa ciuitas quomodo
eam dominus uideri fecit: q̄ndo sibi q̄tū
displiceret ostēdit. Quāuis possit intelli-
gi deus ad illam ciuitatem descēdisse: q̄a
descenderūt angeli eius in q̄bus habitat.
ut quod adiunctum est & dixit domin⁹
deus ecce genus unum & labium unum
omnium ⁊c: ac deinde additum uēite &
descendentes confundamus ibi linguam
eoy: recapitulatio sit demonstrans quē-
admodum factum sit qđ dictum fuerat:
descēdit dominus. Si enim tā descēderat:
quid sibi uult uenite & descendentes cō-
fundamus ibi linguam eoy: qđ intelligī
angelis dictū: nisi q̄a per angelos descē-
debat q̄ in angelis descendentibus erat?
Et bene nō ait uenite & descēdentes con-
fundite: sed confundam⁹ ibi linguā eoy:
ostēdens ita se operari p̄ ministros suos:
ut sint etiaz ipsi cooperatores dei sicut apls
dicit: dei enī sumus cooperīi. Ca. vi.

POterat & illud quando factus est
homo: de angelis ītelligi qđ dictū
est faciamus hoiem: q̄a non dixit faciam.
Sed quia sequitur ad imaginem nostram:
nefas est credere ad imaginem angeloy
hoiem factū: aut eandem esse imaginem
angloy et dei. Et ideō recte illic intelligī
pluralitas trinitatis. Quę tamen trinitas
q̄a unus ē deus: etiaz cū dixisset faciam⁹;
& fecit inq̄t deus hoiem ad imaginē dei:
non dixit fecerunt dii: aut ad imaginem
deoy. Poterat et hic eadem ītelligi trini-
tas: tanq̄m pater dixerit ad filiū & spm̄
sanctum: uenite & descendentes confun-
damus ibi linguam eoy: si aliqd esset qđ
angelos prohiberet intelligi: q̄bus potius
cōuenit uenire ad deū moribus sanctis:
hoc est cogitatōmibus pīis: quibus ab eis
consulitur incōmutabilis ueritas tanq̄m
lex ęterna: in illa eorū curia supna. Neq;
enī sibiipi sunt ueritas: sz creatricis pticī-
pes ueritatis: ad illā mouent̄ tanquā ad
fontem uitę. ut qđ non habent ex seipsis
capiant ex ipa: et ideo eoy stabilis ē iste
motus quo uenīūt q̄ non recedūt. Nec sic
loquit̄ angelis deus quomō nos mutuicem
loqmur nobis: uel deo uel anglis: uel ip̄i
anglī nobis: siue per illos deus nobis: sed
ineffabili suo mō: nobis aūt hoc indicat̄
nostro modo. Dei q̄ppe sublimior aī suū
factū locutio: ip̄ius sui facti est imutablis
ratio: quę nō habet sonū strepentem atq;
transeuntē: sz uim sempiternę manentē &
tempaliter opantem. Hac loquit̄ angelis
sanctis: nobis autem aliter longe positis.
Quādo aūt enā nos aliqd talis locutionis
interioribus auribus capimus: angelis
p̄ponim⁹. Non itaq; mihi assidue red-
denda est ratio in hoc ope de locutiōibus
dei. Aut enī ueritas incōmutablis p̄ seip̄az
ineffabiliter loqtur: rationalis creaturę
mentibus: aut per mutabilem creaturam
loquitur: siue spūalibus imaginibus nr̄o
spiritui: siue corpalibus uocibus corpis
sensui. Illud sane quod dictū est & nunc
non desinent ex illis oīa quę conati fu-
erint facere: non dictū est confirmando:
sed tanq̄ interrogando: sicut solet a con-
minantibus dici: quēadmodū ait qdam.
Num arma expedient totaq; ex urbe se-
quentur? Sic ergo accipiēdum est tanq̄m
dixerit. Nonne oīa desinent ex illis: quę
conati fuerint facere? Sed si ita dicatur:
non exp̄mit cōminantem. Verum p̄pter
tardiusculos addidimus pticulam id est
ne: ut diceremus nonne. qm̄ uoce p̄nun-
tiantis pro ne non: et pro mi nisi scribere

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſolemus. Ex illis igitur tribus homībus Noe filiis: ſeptuagīntatres uel potius ut ratio declarata ē ſeptuagīntaduę gentes: totidemq; linguę per terras eſſe cęperūt: quę creſcēdo & īſulas īpleuerūt. Auctꝰ eſt aūt numerus gentium multo amplius q̄ linguarum. Nam et in africa barbaras gentes ī una lingua plurimas nouimus. Et hominēs quidem multiplicato genere hūano: ad īſulas īhabitādas nauigio tranſire potuiſſe q̄s ambigat? Ca. vii.

SEd quęſtio de oī genere beſtiaꝝ ē: quę ſub cura hoīm nō ſūt. uel ſicuti rānę nō naſcunt̄ ex terra: ſ; ſola cōmixtōe maris & fęmīnę ꝓpagantur: ſicut lupi et huiuſmodi cętera: quomō poſt diluuium quo ea quę in arca nō eſſent cūcta deleta ſunt: etiā in īſulis eē potuerint: ſi repata nō ſunt niſi ex his quoꝝ genera in utrōq; ſexu arca ſeruauit. Poſſūt quidem credi ad īſulas natādo tranſiſſe: ſed ꝓximas. Sunt autem quędam tam longe poſitę a continentibus terris: ut ad eas nulla uideatur natare potuiſſe beſtiarū. Quod ſi homīes eas captas ſecū aduexerūt: et eo modo ubi habitabant earū genera inſtituerunt: uenandi ſtudio fieri potuiſſe incredibile non eſt. Quamuis iuſſu dei ſiue ꝑmiſſu: etiam opere angelorꝝ negandum nō ſit potuiſſe tranſferri. Si uero ex terra exortę ſunt: ſcđm originem ꝑmam q̄ndo dixit deus producat terra aīam uiuam: multo clarius apparet: nō tā repandoꝝ aīmaliū cauſa: q̄ ſignificandaꝝ uariaꝝ gentium propter ęcclęſię ſacramentum in arca fuiſſe oīa genera: ſi in īſulis quo tranſire non poſſent multa aīmalia terra produxit. Capitl̄m .viii.

QVęritur etiā utrum ex filiis Noe: uel potius ex illo uno homīe unde etiam ipi extiterūt ꝓpagata eē credendū ſit quędam monſtruoſa hoīm genera quę gentium narrat hiſtoria: ſicut ꝓhibentur q̄dam unū habere oculū in frōte media: q̄buſdam plantas uerſas eſſe poſt crura: q̄buſdam utriuſq; ſexus eſſe naturam: et dexterā māmam utrilem ſiniſtrā mulebrem: uicibꝰq; alternis coeūdo et gignerē & parere: aliis ora nō eſſe: eoſq; p nares tm̄modo ſuſcepto & emiſſo halitu uiuere. Alios ſtatura cē cubitales quos pigmeos a cubito gręci uocant: alibi quīquennes concipere fęmias: et octauū a natiuitate annū nō excedere. Item ferūt eſſe gentē ubi ſingula crura in pedibus habent: nec poplicem flectūt: et ſunt mirabilis cęleritatis: quos ſciopodas uocant: q̄ ꝓ ęſtum in terra iacentes reſupini umbra ſe pedū protegant: quoſdam ſine ceruice oculos habere in humeris: et cętera hominū uel quaſi hominum genera quę in maritima platea cartaginis muſiuo picta ſūt: ex libris deprōpta uelut curioſioris hiſtorię. Quid dicam de cynocephalis: quoꝝ canina capita atq; ipe latrat̄ magis beſtias q̄ homines confitetur? Sed oīa genera hominū quę dicunt̄ eſſe: eſſe credere non eſt eſſe. Verū quiſq; uſpiam naſcit̄ homo id eſt aīmal rationale et mortale: quālibet noſtris inuſitatā ſenſibus gerat corporis formā ſeu colorem: ſiue motū: ſiue ſonū: ſiue quālibet in̄: qualibet ꝓe: qualibet qualitate natur̄: ex illo ꝓthoplauſto uno originē ducere nullis fideliū dubitauerit. Apparet tamen quid in pluribus natura obtinuerit: et q̄d ſit ipa raritate mirabile. Qualis aūt ratio redditur de mōſtruoſis apud nos hominum partubus: talis de monſtruoſis q̄buſdam gentib̄ reddi pōt. Deus enim creator eſt omniū: qui ubi & quādo creari q̄d oporteat uel oportuerit ipe nouit: ſciens uniuerſitatis pulcritudinem: quarū partium uel ſimilitudine uel diuerſitate cōtexat. Sed q̄ totū inſpicere non pōt: tanq̄ deformitate ꝓs offendit̄: qīn cui congruat & quo referat̄ ignorat. Pluribus q̄ quīnis digitis ī manibus & pedib̄ naſci boīes nouimus: et hęc leuior

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

est q̃ illa distantia: sed tamẽ absit ut quis ita desipiat: ut existimet ī numero hũanorum digitorũ errasse creatorem: q̃uis nesciẽs cur hoc fecerit. Ita et si maior diuersitas oriatur: scit ille qd egerit cuius opa iuste nemo reprẽhendit. Apud yponem natus ẽ homo quasi lunatas habens plantas: et ín eis bínos tm̃modo digitos similes & manus. Si aliq̃ gens talis esset: illi curiosę atq; mirabili addere tẽ historię. Num igit̃ istũ propter hęc negabim⁹ ex uno illo q p̀mus creatus ẽ esse ꝓpagatũ? Androgení quos etiam hermafroditos nũcupant: quãuis admodum rari sint; difficile est tamen ut tempibus desint: ín qbus sic uterq; sexus apparet: ut ex quo potius debeant accipere nomẽ ín certum sit. A meliore tamẽ hoc est a masculino ut appellarentur loquẽdi consuetudo prę-ualuit. Nam nemo unq̃ androgenas aut hermafroditas nuncupauit. Ante annos aliquot nostra certe memoria: ín oriente duplex homo natus est supioribus membris: ínferioríb⁹ símplex. Nam duo erant capita: duo pectora: q̃tuor manus: uẽter autẽ unus & pedes duo sicut uní hõi: et tamdiu uixit ut multos ad eũ uidẽdum fama contraheret. Quis autẽ omẽs commemorare possit humanos fętus: longe dissimiles his ex qbus eos natos esse certissimum est? Sicut ergo hęc ex illo uno negari non possunt origínem ducere: ita quęcũq; gentes ín diuersitatibus corpoꝝ ab usitato naturę cursu quem plures & ꝑpe omnes tenent uelut exorbitasse trahũtur: si diffinitõne illa ínciduntur ut rõnalia aĩalia sint atq; mortalia: ab eodẽ ipso uno p̀mo patre oím sturpem trahere confitendum est: si tamẽ uera sunt quę de illaꝝ nationum uarietate et tanta ínter se atq; nobiscũ diuersitate traduntur. Nam & símeas et circopeticos & spíngas: si nesciremus non homíes esse sed bestias: posset illi historici de sua curiositate gloriantes: uelut gentes aliquas homínum nobis ímpunita uanitate mentiri. Sed si homíes sunt de qbus illa mira conscripta sũt: quid si propterea deus uoluit etiam nõnullas gentes ita creare: ne ī his monstris quę apud nos patet ex hõibus nasci eius sapientiã qua naturam fingit hũanã uelut artem cuiuspiam mín⁹ perfecti opificis putaremus errasse: non itaq; nobis uideri debet absurdum: ut quẽadmodũ ín singulis qbusq; gentib⁹ quędã monstra sint hoím: ita ín uniuerso genere hũano quędam monstrua sunt gentium. Quapropter ut istam quęstionem pedetẽtim cauteq; concludam: aut illa aut alia quę de qbusdam gentibus scripta sũt omnío nulla sunt: aut si sunt homínes non sunt; aut ex Adam sunt si homínes sunt.

QVod uero & antipodas esse fabulantur: id est homíes a contraria pte terrę ubi sol oritẽ q̃ndo occidit nobis: aduersa pedib⁹ nr̃is calcare uestigia: nulla rõe credendũ est. Neq; hoc ulla historia cognitõe didicisse se affirmãt: sed q̃si rõcínando comiectãt: eo q ínter cõuexa cęli terra suspensa sit: eũdemq; locum mũdus habeat et ínfimũ & medium: et ex hoc opínãtur alteram terrę partẽ quę ínfra est habitatõe hoím carere non posse. Nec actendunt etiam si figura conglobata & rotũda mũdus esse credatur: siue aliqua rõe monstretur: nõ tamẽ esse consequens ut etiã ex illa parte ab aquaꝝ cõgerie nuda sit terra. Deínde etiã si nuda sit: neq; hoc statím necesse esse ut homíes habeat. quoniam nullo modo scriptura ista mentitur quę narratis prętentis facit fidem: eo q eius prędicta cõplentur. Nimisq; absurdum est ut dicat̃ aliquos homínes ex hac ín illam partem oceani ímmensitate traiecta: nauigare ac puenire potuisse: ut etiaꝝ illic ex uno illo primo hoíe genus ínstituerentur hũanuꝝ. Quapropter ínter illos tũc hoím pplos;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

qui p septuagintaduas gentes & totidez linguas colligūtur fuisse diuisi: quęram9 si possumus inuenire illā in terris pegrinantem ciuitatē dei: quę usq; ad diluuiū arcamq; pducta est: atq; in filiis Noe per eorū benedictiones pseuerasse monstrat̄: maxime in maximo q est appellat9 Sem: quādoqdem Iaphet ita benedictus est ut in eiusdem fratris sui domib9 habitaret.

Tenenda est igr̄ series Cap. x. generationum ab ipo Sem: ut ipsa ostēdat post diluuiū ciuitatem dei: sicut eam series generationum ab illo q est appellatus Seth ostendebat ante diluuiū. Propter hoc ergo scriptura diuina cum terrenam ciuitatem ī babilone hoc est in confusione esse mōstrasset: ad pr̄iarcham Sem recapitulando reuertit̄: et orditur inde generatōnes usq; ad Abraam cōmemorato etiā numero annoꝝ: quāto quisq; ad hanc seriem ptinentem filiū genuisset: q̄ntoq; uixisset. Vbi certe agnoscendum est quod ante promiseram: ut appareat quare sit dictū de filiis Heber nomen illi9 Phalech: qa in diebus eius diuisa ē terra. Quid enī aliud intelligendum est terram esse diuisam: nisi diuersitatē linguarum? Omissis g̃ cęteris filiis Sem ad hanc rem non ptinentibus: illi cōnectuntur ī ordīe generationū: per quos possit ad Abraam pueniri: sicut illi cōnectebātur ante diluuium per quos pueniretur ad Noe: generatōibus quę ppagatę sūt ex illo Adam filio q appellatus ē Seth. Sic ergo incipit generatōnum ista contextio. Et hę generatioēs Sem. Sem fili9 Noe centū annoꝝ erat cum genuit Arfaxat secundo anno post diluuiū. Et uixit Sem postq̄ genuit Arfaxat qngentos ānos: et genuit filios & filias: et mortuus ē. Sic exeqt̄ cęteros: dicens quoto quisq; anno uitę suę filium genuerit ad istū generationum ordinem ptinentem: qui pertendit ad Abraam: et quot annos postmodū uixerit: intimans eū filios filiasq; genuisse: ut intelligamus unde potuerint populi accrescere: ne in paucis q cōmemorātur hōibus occupati pueriliter: hesitem9 unde tanta spatia terrarum atq; regnoꝝ repleri potuerint de genere Sem: maxime ppter assyriorum regnū: unde Ninus ille orientalium dominator usq; quaq; populorum ingenti prosperitate regnauit: et latissimū ac fūdatissimum regnū quod diuturno tempe ducerēt̄ suis posteris ppagauit. Sed nos ne diutius q̄ op9 est īmoremur: non quot ānos qsq; ī ista generationū serie uixerit: sed quoto āno uitę suę genuerit filiū hoc ordine memorandū tantūmodo ponim9: ut et numerum annorum a transacto diluuio usq; ad Abraam colligam9: et p̄ter illa in qbus nos cogit necessitas īmorari: breuiter alia cursimq; tangam9. Secūdo igitur anno post diluuium Sem cum eēt centū annoꝝ genuit Arfaxat. Arfaxat aūt cum esset centū trigintaqnq; annorū genuit Chaynam. Qui cum esset centum triginta annoꝝ genuit Sala. Porro etiā ipe Sala totidem annorum erat quando genuit Heber. Centum uero et triginta et quatuor agebat annos Heber cū genuit Phalech: in cuius diebus diuisa ē terra. Ipse aūt Phalech uixit centum triginta annos et genuit Ragau. et Ragau centū & trigintaduos: et genuit Seruch. et Seruch centū et triginta: et genuit Nachor. et Nachor septuagintanouem: et genuit Tharam. Thara autē septuaginta & genuit Abram: quem postea noīauit deus mutato uocabl̄o Abraam. Fiūt itaq; anni a diluuio usq; ad Abraam mille septuaginta & duo scd̄m uulgatam editionem: hoc ē interpretum septuagintaduorum. In hebreis aūt codicibus lōge pauciores annos phibent inueniri: de qbus rōnem aut nullam aut difficillimā reddunt. Cū ergo quęrim9 in illis septuagintaduabus gentib9 ciuitatē dei: nō possum9 affirmare

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illo tempore quo erat illis labium unum id ẽ loquela una: tũc iam genus hũanum alienatum fuisse a cultu ueri dei: ita ut in solis istis generatõibꝰ pietas uera remaneret: que descendũt de semine Sem per Arfaxat: et tendũt ad Abraam. Sed ab illa superbia ędificãdę turris usq; ad cęlum: qua impia significaẽ elatio: terrena apparuit ciuitas: hoc ẽ sonetas impiorũ. Vtrum itaq; ante Noe fuerit an latuerit: an potius utraq; pmanserit: pia scilicet in duobus filiis Noe q benedicti sũt eorũq; posteris: impia uero in eo qui maledictꝰ est atq; eius progenie: ubi etiã exortus ẽ gigas uenator contra dominum: non est diiudicano facilis. Fortassis enĩ quod ꝑfecto ẽ credibilius: et in filiis duoꝝ illoꝝ iam tũc anteq̃ babilonia cępisset instrui: fuerũt contemptores dei: et ĩ filiis Cham cultores dei: utrũq; tamẽ hominũ genus terris nunq̃m defuisse credẽdum est. Siquidem & quãdo dictum est omẽs declinauerunt simul inutiles facti sunt: nõ est qui faciat bonum nõ est usq; ad unum: in utroq; psalmo ubi hęc uerba sunt: et hęc legũtur: nonne cognoscent omẽs q operantẽ iniquitatem: q deuorant plebem meã sicut escam panis? Erat ergo etiã tũc populus dei: unde illud quod dictum est: non est qui faciat bonum non est usq; ad unum: de filiis hominũ dictum est non de filiis dei. Nam prędemissum est: deus de cęlo ꝓspexit super filios hominũ: ut uideret si ẽ intelligẽs aut requirens deum. Ac deinde illa subiuncta: quę omẽs filios hominum id est ad ciuitatem pertinentes quę uiuit secũm hoiem & non secũm deũ: reprobos esse demonstrant. Caplm .xi.

QVamobrem sicut lingua una cum esset oim: non ideo filii pestilennę defuerunt: nam ante diluuium una erat lingua: et tamen omẽs prędter unam Noe iusti domũ delere diluuio meruerunt: ita quãdo merito elationis impietatis gentes linguarum diuersitate punitę atq; diuisę sunt: et ciuitas impiorũ confusionis nomẽ accepit: hoc est appellata est babilon: non defuit dominus Heber ubi ea quę antea fuit oim lingua remaneret. Vnde sicut supra memoraui cum cępissent enumerari filii Sem: qui singuli gentes singulas procreauerũt: primus est commemoratus Heber: cũ sit abnepos ipius hoc est ab illo qntus inueniatur exortus. Quia ergo in eius familia remansit hęc lingua: diuisis per alias linguas cęteris gentibus: quę lĩgua prius humano generi non immerito creditã fuisse cõmunis: ideo deinceps hebrea est nũcupata. Tunc enim opus erat eam distingui ab aliis linguis nomine ꝓprio: sicut alię quoq; uocatę sunt nõibꝰ ꝓpriis. Quando autem erat una: nihil aliud q̃m humana lingua uel hũana locutio uocabatur: qua sola uniuersum genus hoium loquebatur. Dixerit aliquis. Si in diebꝰ Phalech filii Heber diuisa est terra per linguas: id est homines q tũc erant ĩ terra: ex eius nomine potius debuit appellari lingua illa quę fuit oibus ante cõmunis. Sed intelligendũ est ipm Heber ꝓpterea tale nomẽ imposuisse filio suo: ut uocareẽ Phalech quod ĩterpretatur diuisio: quia tunc ei natus est quãdo per linguas terra diuisa ẽ id est ipo tempore: ut hoc sit qđ dictum est. In diebus eius diuisa ẽ terra. Nam nisi adhuc Heber uiueret: quando linguarũ facta est multitudo: nõ ex eius nomine nomẽ acciperet lingua quę apud illum potuit pmanere. Et ideo credenda est ipa fuisse prima illa cõmunis: quomã de pęna uẽit illa multiplicato mutatoq; linguarũ. et utiq; prędter hanc pęnam esse debuit populus dei. Nec frustra lingua; istam hoc est quã tenuit Abraam: nec in omẽs filios suos transmittere potuit: sed in eos tantũ qui propagati per Iacob & insignius atq; eminentius in dei populũ coalescẽtes: dei testamẽta & stirpem xpi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

habere potuerūt. Nec Heber ipe eandem linguam in uniuersam progeniem suam refudit: sed in eam tantū cui⁹ generatoēs pducūtur ad Abraam. Quapropter etiā si non euidenter expressum est: fuisse aliquod pium genus hoīum quādo ab īpiis babilonia cōdebatur: nec ad hoc ualuit hęc obscuritas: ut quęrētis fraudaretur: sed potius ut exerceretur intentio. Cum enim legitur unam fuisse linguam p̄mitus omniū: et ante omēs filios Sem cōmēdat̄ Heber quāuis ex illo quintus oriatur: et hebrea uocatur lingua: quā p̄riarcharū & prophārum non solum in sermōibus suis: uerū etiam in literis sacris custodiuit auctoritas. Profecto itaq; cum quęritur in diuisiōe linguarum ubi lingua illa remanere potuerit quę fuit ante cōmunis: quę sine ulla dubitatōne ubi remansit nō ibi fuit illa pęna quę facta est mutatōne linguarum: quid aliud occurrit nisi ꝙ in huiusmodi gente remansit a cuius nomīe nomē accepit. et hoc iustitię gentis huius non paruum apparuisse uestigium: ꝙ cū alię gentes plecterent̄ mutatione linguarum: ad istā non puenit tale supplitium? Sed si adhuc illud mouet quō potuerunt singulas gentes facere Heber et fili⁹ eius Phalech: si una lingua pmāsit ambobus. & certe una ē hebrea gens ex Heber ꝓpagata usq; ad Abraam: et p eū deinceps donec magnus fieret populus isrl'. Quomodo igit̄ omēs filii qui cōmemorati sūt trium filiorꝫ Noe fecerūt singulas gētes: si Heber et Phalech singulas nō fecerūt? Nimirū illud est ꝓbabilius quod gigas ille Nemroth fecerit etiā ipe gentem suā: sed propter excellentiam dominationis & corporis seorsum eminentius noīatus est: ut maneat numerus septuginta duarꝫ gentium atq; linguarum. Phalech autem ꝓpterea cōmemoratus est: non ꝙ gētem fecerit: nam eadem ipa est eius gens hebrea eademq; lingua: sed ꝓpter tempus insigne ꝙ in diebus eius terra diuisa est. Nec mouere nos debet: quomō potuerit gigas Nemroth ad illud tempus ętatis occurrere: quo babilon cōdita ē: et confusio facta linguarū: atq; ex hac diuisio gentium. Non enim quia Heber sextus est a Noe: ille aūt q̄rtus: ideo non potuerūt ad idem tempus cōuenire uiuendo. Hoc enim cōtigit cum plus uiuerent ubi pauciores sunt generatōnes: min⁹ ubi plures: aut serius nati essent ubi pauciores: maturius ubi plures. Sane intelligēdum ē: q̄ndo terra diuisa est non solum iā natos fuisse cęteros filios filiorꝫ Noe: qui commemorantur patres gentium: sed etiam eius ętatis fuisse: ut iā uniuersi familias haberent suas: quę dignę fuissent nōibus gentium. Vnde nequaq̄m putandū ꝙ eo fuerint ordine geniti quo commemorati legūtur. Alioquin duodecim filii Iectan q erat filius alius Heber frater Phalech: quomodo potuerūt iam gentes facere si post Phalech fratrem suum Iectan natus est: sicut post eum cōmemoratus ē. quādo quidem tempore quo natus est Phalech diuisa est terra? Proinde intelligendum est priorem qdem Phalech nominatum: sed lōge post fratrem suum Iectan fuisse natum: cuius Iectan duodecim filii tam grandes iā familias hērent: ut i linguas proprias diuidi possent. Sic enim potuit prior cōmemorari q erat ętate posterior: quēadmodum prius cōmemorati sunt ex tribus filiis Noe procreati filii Iapheth qui erat minimus eorꝫ: deinde filii Cham qui erat medius: postremo filii Sem q erat primus et maximus. Illarū aūt gentium uocabula partim manserūt: ita ut hodie appareat unde fuerint deriuata. sicut ex Assur assyrii: et ex Heber hebrei: partim tēporis uetustate mutata sunt: ita ut uix homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes: nec oīum sed aliquātarum ex istis origines gentiū potuerint

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

repire. Nam ꝙ ex filio Cham q uocabaꝫ Meſraim perhibẽtur egiptii exorti nulla hic reſonat origo uocabli: ſicut nec ethiopum qui dicuntur ad eum filium Cham pertinere: q Chus appellatus eſt. Et ſi oĩa conſiderentur: plura mutata q̃ manentia nomĩa apparent. Caplm .xii.

NVnc iam uideamus procurſum ciuitatis dĩ: etiam ab illo articulo temporis q factus eſt in patre Abraam: unde incipit eſſe notitia eius euidentior: et ubi clariora legũtur promiſſa diuina: quę nunc in xp̃o uidemus impleri. Sicut ergo ſcriptura ſancta indicãte didicimꝰ: in regione chaldeorũ natus eſt Abraam: quę terra ad regnum ptinebat aſſyrioꝝ: Apud chaldeos autem iam etiam tũc ſuperſtitioẽs impię prualebant: quemadmodum per cęteras gentes. Vna igitur Thare domꝰ erat de q̃ natus ẽ Abraam: in qua unius ueri dei cultus: et quantum credibile eſt in qua iam ſola etaꝫ hebrea lingua remanſerat: quamuis & ipe ſicut iã manifeſtior dei populus in egipto: ita in meſopotamia fuiſſe diis alienis Ieſu Naue narrante refertur: cęteris ex progenie illius Heber in linguas paulatim alias & in nationes alias poſteris defluentibus. Proinde ſicut p aquarũ diluuiũ una domus Noe remãſerat ad reparandũ genus humanum: ſic in diluuio multarũ ſuperſtitionum per uniuerſum mundum una remãſerat domus Thare: in q̃ cuſtodita ẽ plantatio ciuitatis dei. Denicꝙ ſicut illic enumeratis ſupra generationibus ab Adam uſq; ad Noe ſimul cum annorum numeris: et expoſita diluuii cauſa: ꝑ quã deus inciperet de arca fabricanda loqui ad Noe dicitur: hę aũt generationes Noe: ita & hic enumeratis generationibus ab illo qui eſt appellatus Sem filio Noe uſq; ad Abraam: deinde ſignis articulus ſimiliter ponitur ut dicatur: hę ſunt generatiõnes Thare. Thare genuit Abram & Nachor & Aram: et Aram genuit Loth. Et mortuus ẽ Aram coram Thare patre ſuo: in terra in qua natus eſt in regione chaldeoꝝ. Et ſumpſerunt Abram et Nachor ſibi uxores: nomẽ mulieris Abram Saray: et nomen mulieris Nachor Melcha filia Aram. Iſte Aram pater Melchę fuit: et pater Ieſchę: que Ieſcha creditur ipſa eſſe etiam Sara uxor Abraę.

DEinde narratur Caplm.xiii. quemadmodum Thare cum ſuis regionem reliquerit chaldeoꝝ: et uenerit in meſopotamiã & habitauit ĩ charram. Tacetur autem de uno filio eius q uocabatur Nachor: tanq̃m eum non duxerit ſecum. Nam ita narratꝫ. Et ſumpſit Thare Abram filium ſuũ & Loth filium Aran filii ſui: et Saray nurũ ſuã uxorẽ Abram filii ſui: et duxit illos de regiõe chaldeoꝝ ut iret in terrã Chanaan: et uẽit in charram & habitauit ibi. Nuſq̃m hic nomĩatus ẽ Nachor: et uxor eius Melcha. Sed inuẽimus poſtea cũ ſeruum ſuũ mitteret Abraam ad accipiendã uxorem filio ſuo Yſaac: ita ſcriptũ. Et accepit puer decem camelos de camelis dñi ſui: et de oĩbus bonis domini ſui ſecum: et exurgens ꝑfectus eſt in meſopotamiam in ciuitatem Nachor. Iſto et aliis ſacrę huius hiſtorię teſtimoniis: oſtẽditur etiã Nachor frater Abraę exiſſe de regione chaldeorum: ſedeſq; conſtituiſſe in meſopotamia: ubi cũ patre ſuo habitauerat Abraam. Cur ergo eũ ſcriptura non cõmemorauit q̃ndo ex gẽte chaldeorum cum ſuis profectus eſt Thare: et habitauit in meſopotamia: ubi non ſolum Abram filius eius: uerum etiam Sara nurus eius & Loth nepos eiꝰ commemorantur: ꝙ eos duxerit ſecum? Cur putamus: niſi forte ꝙ a paterna & fraterna pietate deſiuerat & ſuperſtitioni adheſerat chaldeorũ: et poſtea inde ſiue pnitẽdo ſiue pſecutionẽ paſſus ꝙ ſuſpectus haberetur: et ipe emigrauit? In libro

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

enim q̃ ínſcribitur Iudith cum quęreret Holofernes hoſtis iſraelitarum: quę nam illa gens eſſet: utrum aduerſus eã bellandum fuiſſet: ſic ei reſpondit Achior dux amonitarum. Audiat dñs noſter uerbuz ex ore pueri ſui: et referam tibi ueritatez de populo qui habitat iuxta montanam hanc: et nõ exibit mendatiũ de ore ſerui tui. Hęc enim progenies populi eſt chaldeorum: et antea habitauerunt meſopotamiam: qã noluerunt ſequi deos patrũ ſuorum qui fuerũt ín terra chaldeorum: glorioſi: ſed declinauerũt de uia pentum ſuorum & adorauerunt deum cęli quem cognouerunt: et proiecerunt eos a facie deorum ſuorum: et fugerunt ín meſopotamiam & habitauerũt ibi dies multos. Dixitq; illis deus eorũ ut exirent de habitatõe ſua: et irent ín terram Chanaan: et illic habitauerunt: et cętera quę narrat Achior amonites. Vnde manifeſtum eſt domum Thare pſecutionẽ paſſam fuiſſe a chaldeis: pro uera pietate qua unus & uerus ab eis colebaẽ deus. Ca.xiiii.

DEfuncto autem Thare ĩ meſopotamia: ubi uixiſſe perhibetur ducentos q̃q; annos: tã íncipiunt índicari ad Abraam: factę promiſſioẽs dei: q̃ ita ſcptum ẽ. Et fuerũt dies Thare ín charra quínq; & ducenti anni: et mortuus ẽ ín charra. Non ſic aũt accipiẽdum eſt quaſi omnes hos dies ibi egerit: ſed quía omẽs dies uitę ſuę q̃ fuerũt anni ducenti q̃q; ibi cõpleuerit. Alioquín neſciretur quot annos uixit Thare ín charra: quoniam non legiẽ quoto anno uitę ſuę ĩ charram uenerit: et abſurdũ eſt exiſtimare ín iſta ſerie generationum ubi diligenter commemoratur quot annos quiſq; uixerit: huius ſolius numerum ãnorum uitę non commendatum eſſe memorię. Quod eniz quorundam quos eadem ſcriptura commemorat tacentur anni: non ſunt ín hoc ordíne ín quorum temporũ dínumeratio de ceſſione gignẽtium & genitorum ſucceſſione contexitur. Iſte autem ordo quí dirigitur ab Adam uſq; ad Noe: et índe uſq; ad Abraam ſine numero annoz uite ſuę nemínem contínet. Cap.xv.

QVod ũ cõmemorata morte Thare patris Abraam: deínde legitur et dixit dominus ad Abram. Exi de terra tua & de cognatõne tua et domo patris tui: ꝛc. non quía hoc ſequítur ín ſermone libri: hoc etiam ín rerum geſtarũ tempe ſequi exiſtimãdum eſt. Erit quippe ſi ita eſt índiſſolubilis queſtio. Poſt hęc enim uerba dei quę ad Abram facta ſunt: ſcp̃tura ſic loquítur. Et exiit Abram quemadmodum locutus ẽ illi deus: et abiit cũ illo Loth. Abram aũt erat quínq; & ſeptuagínta ãnorum cum exiret ex charra. Quomõ poteſt hoc uerũ eſſe ſi poſt mortẽ patris ſui exiit de charra? Cum eniz eſſet Thare ſeptuagínta annorum ſicut ſupra ímtimatum ẽ: genuit Abram. Cui numero additis ſeptuagíntaquínq; ãnis quos agebat Abram quando egreſſus eſt de charra: fiunt anní cẽtum & quadragíntaquínq;. Tot igitur annorũ erat Thare quãdo exiit Abram de illa meſopotamię ciuitate. Agebat enim annum ętatis ſuę ſeptuageſimumquíntum: ac p̃ hoc pater eíus qui eum ſeptuageſimo anno ſuo genuerat agebat ut dictum eſt centeſimum & quadrageſimum & quíntum annum. Non ergo índe poſt mortẽ patris: id eſt poſt ducentos quínq; annos qbus pater eíus uíxit egreſſus eſt: ſed annus de illo loco progreſſionis eíus: quoniam ipſius ſeptuageſimuſquíntus erat: procul dubio patris eíus q̃ eum ſeptuageſimo ſuo anno genuerat centeſim9 quadrageſimuſq̃ntus fuiſſe colligitur. Ac per hoc íntelligendũ ẽ more ſuo ſcp̃turam rediſſe ad tẽpus qã tam narrano illa trãſierat: ſicut ſuperíus cum filios filiorum Noe commemoraſſet: dixit illos ĩ línguis fuiſſe & ín gentibus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſuis: & tamen poſtea quaſi hoc etiam in ordine ſequeretur temporũ: et erat inqt oĩis terra labium unũ & uox una omnibus. Quomodo ergo ſcđm ſuas gentes & ſm ſuas linguas erant: ſi erat una omnibus: niſi qa ad illđ quod iam tranſierat recapitulando eſt reuerſa narratio? Sic ergo & hic cũ eſſet dictum et fuerũt dies Thare in charra quinq; & ducenti anni et mortuus eſt Thare in charra. Deinde ſcriptura redeũdo ad id quod ideo prętermiſerat ut ꝑus de Thare id quod inchoatum fuerat cõpleretur. Et dixit inqt dominus ad Abram. exi de terra tua ꝛc. Poſt quę dei uerba ſubiungitur. Et exiit Abram quemadmodum locutus eſt illi dominus: et abiit cum illo Loth. Abram autem erat quinq; & ſeptuaginta annoꝝ cũ exiit ex charra. Tũc itaq; hoc factum eſt quando pater eius centeſimum quadrageſimum & quintum annum agebat ętatis: tũc enim fuit huius ſeptuageſimꝰ & quintus annus. Soluta eſt autem iſta quęſtio et aliter: ut ſeptuagintaqnq; anni Abrę quando egreſſus eſt de charra: ex illo computarentur ex quo de igne chaldeorum liberatus eſt: non ex quo natus eſt: tanq̃ tunc potius natus habendus ſit. Sed beatus Stephanus in actibꝰ apoſtolorum cũ iſta narraret. Deus inqt glorię apparuit Abrae patri noſtro cum eẽt in meſopotamia priuſq̃m habitaret i charra. et ait ad illum. Exi de terra tua & de cognatione tua: et domo pr̃is tui: et ueni in terram quam tibi demõſtrabo. Scđm hęc uerba Stephani: nõ poſt mortẽ pr̃is eius locutus eſt deus Abrę: qui utiq; in charra mortuus eſt: ubi cum illo & ipſe filius habitauit: ſed priuſq̃ habitaret in eadem ciuitate: iã tamen cum eſſet in meſopotamia. Iam ergo exierat a chaldeis. Quod itaq; adiungit Stephanus: tũc Abram egreſſus eſt de terra chaldeorum et habitauit in charra: non demonſtrat ꝙ ſit factum poſteaq̃m locutus eſt illi deus. Neq; enim poſt illa dei uerba egreſſus eſt de terra chaldeorum: cum dicat ei locutũ deum eſſe in meſopotamia: ſed ad totum illud tempus pertinet quod ait: tũc id ẽ ex quo egreſſus ẽ a chaldeis et habitauit in charra. Item qđ ſequitur et inde poſtq̃m mortuus ẽ pater eius collocauit illum in terra hac: in qua uos nunc habitatis & patres uestri: non ait poſtq̃ mortuus eſt pater eius exiit de charra: ſed inde poſtq̃ mortuus eſt pater eius hic eũ collocauit. Intelligendum eſt igr̃ locutum deũ fuiſſe cum Abram cũ eſſet in meſopotamia priuſq̃m habitaret in charra: ſed eũ in charram peruenisſe cum patre retento apđ ſe pręcepto dei: et inde exiſſe ſeptuageſimo et quinto ſuo: patris autem ſui centeſimo quadrageſimoqnto anno. Collocationem uero eius in terra Chanaan: non profectionem de Charra poſtq̃ mortem patris eius factam eſſe dicit: quia iam mortuus erat pater eius quãdo emit terram cuius ibi iam ſuę rei cępit eſſe poſſeſſor. Quod autem iam i meſopotamia conſtituto hoc eſt iã egreſſo de terra chaldeoꝝ dixit đs: exi de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui: non ut corpus inde eiceret quod iam fecerat: ſed ut animum auelleret dicitur. Non enim exierat inde aĩmo ſed ſpe redeundi et deſiderio tenebatur. quę ſpes & deſiderium deo iubente ac iuuãte & illo obediente fuerat amputandum. Non ſane incredibiliter exiſtimatur: cum poſtea ſecutus eſſet Nachor pr̃em ſuũ: tunc Abram pręceptũ dominĩ impleuiſſe: ut cũ Sara cõiuge ſua et Loth filio fratris ſui exiret de charra.

Capitl̃m.xvi.

IAm conſiderandę ſunt ꝓmiſſiones dei factę ad Abraam. In his enim aptora dei noſtri Ieſu xp̃i hoc eſt dei ueri oracula appere cęperunt de populo piorum: quẽ prophetica prenũnauit auctoritas. harũ ꝑma ita legit̃.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Et dixit dñs ad Abram: exi de terra tua et de cognatõe tua & de domo pris tui: et uade in terram quam tibi demonstrauero: et faciã te in gentẽ magnam: et bñdicã te et magnificabo nomẽ tuũ: et eris bñdictus. Et benedicã benedicentes te: et maledicã maledicentes te: et bñdicentur in te oẽs tribus terre. Aduertendũ est igit duas res promissas Abre. unam scilicet q terrã Chanaan possessuy fuerat semẽ ei: qd significat ubi dictũ est: uade in terrã quam tibi demonstrauero & faciam te in gentem magnam aliam uero longe prestantiorem nõ de carnali sz de spirituali semine: per qd pater ẽ non unius gentis israeliticę sed omniũ gentiũ que fidei eius uestigia consequuntur. Quod promicti cepit his uerbis. Et benedicentur in te oẽs trib9 terre. Hanc promissionem factam arbitrat Eusebius septuagesimoquinto etatis anno Abre: tanqm mox ut facta est de charra exierit Abram: qm scptura contradici nõ potest ubi legitur: Abram erat quinq; et septuaginta annoy cum exiit ex charra. Sed si eo anno facta est ista promissio: iam utiq; in charra cũ patre suo demorabatur Abram. Neq; emy exire inde posset: nisi prius ibi habitasset. Nunquid nam ergo contradicit Stephano dicenti: de9 glorie apparuit Abre patri nostro cum esset in mesopotamia priusq habitaret in charra? Sed intelligẽdũ est q eodem anno facta sunt oia: et dei promissio anteq in charra habitaret Abram: et in charra habitando eius & inde profectio: non solũ qa Eusebius in cronicis ab anno huius promissionis cõputat: et ostendit post quadringentos & triginta annos exitum esse de egipto: quãdo lex data est: uerum etiam quia id cõmemorat aplus Paulus. Ca.xvii.

PEr idem tpus eminentia erant rgna gentium: in quibus terrigenarum ciuitas hoc est sonetas hoim secm hoiem uiuentiũ: sub domiatu angloy deseroy signius excellebat: regna uidelicet tria: sichimorũ: egiptioy: assyriorũ: sed assyrioy multo erat potentius atq; sublimi9: nã rex ille Nimus Beli filius excepta india uniuersę asię populos subiugauerat. Asiam ũ dico non illam ptem que huius maioris asię una prouincia est: sed eam que uniuersa asia nũcupatur: quã q dam in alteram duarũ: pleriq; autem in tertiã totius orbis prem posuerunt. ut sint oẽs: asia: Europa: et africa: quod non equali diuisione fecerunt. Namq; ista que asia nũcupatur: a meridie p orientem usq; ad septentrionẽ peruenit. europa uero a septentrione usq; ad occidentem: atq; inde africa ab occidente usq; ad meridiem. Vnde uidentur orbem dimidium due tenere: europa & africa: aliud uero dimidium sola asia. Sed ideo ille due partes facte sunt: quia inter utranq; ab oceano ingreditur quidqd aquarũ terras interluit: et ab hoc mare magnũ nobis facit. Quapropter si in duas partes orbem diuidas orientis & occidentis: asia erit in una: in altera uero europa & africa. Quapropter unum trium regnorum que tunc precellebant regnum scilicet sichimorum non erat sub assyriis: quia in europa erat. Egiptiorum autem quomodo eis nõ subiacebat: a quibus tota asia tenebatur: solis medis ut perhibetur exceptis? In assyria igitur preualuerat domiatus impie ciuitatis. Huius caput erat illa babilon cuius terrigene ciuitatis nomẽ aptissimum est id est confusio. Ibi autem Nimus regnabat post mortem patris sui Beli: q primus illic regnauerat sexagintaquinq; annos. Filius uero eius Nimus q defuncto patri successit in regnum: quinquagintaduos regnauit anos. Et habebat in regno qdraginta tres annos quãdo natus ẽ Abram: qui erat anus circiter millesimus ducentesim9 ante conditã romam: ueluti altera in occidente babilonia. Ca.xviii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

EGreſſus ẽ ergo Abram de charra ſeptuageſimoquĩto anno ętatis ſuę: centeſimo aũt quadrageſimo & qnto patris ſui: cum Loth filio frĩs ſui & Sara cõiuge: et perrexit ĩ terram Chanaan: & peruenit uſq; ad ſychem: ubi rurſus. diuĩnum accepit oraculũ: de quo ita ſcp̃tum eſt. Et apparuit domĩus Abrę & dixit illi. Semĩni tuo dabo terram hanc. Nihil hic de illo ſemĩne et promiſſum eſt: ĩ quo pater factus eſt omnĩũ gentium: ſed de illo ſolo de quo pater ẽ unius iſraelitice gentis. Ab hoc enim ſemĩne terra illa poſſeſſa eſt. Capitl'm .xix.

DEĩnde ędificato ibi altari & ĩuocato đo Abram profectus ẽ ĩnde: & habitauit ĩ heremo: atq; ĩnde ire ĩ egiptum famis neceſſitate compulſus eſt: ubi uxorem ſuã dixit ſororem ſuã nihil mentitus. Erat enim & hoc quia propĩnqua erat ſanguĩne: ſicut etiã Loth eadem propĩnquitate cum fratris eius eẽt filius frater eius eſt dictus. Itaq; uxorẽ tacuit non negauit: coniugis tuendam pudicitiam cõmictens deo: et humanas cauens ĩſidias ut homo. Quoniam ſi periculum quãtum cauere poterat non caueret: magis temptaret deum q̃m ſperaret ĩ deo. De qua re contra calumniãtem Fauſtum manicheum ſatis diximus. Demiq; factũ eſt quod de domĩno preſumpſit Abram. Nam Pharao rex egipti q eam ſibi uxorem acceperat: grauiter afflictus marito reddidit. Vbi abſit ut credamus alieno concubitu fuiſſe pollutam. Quia multo eſt credibilius hoc Pharaonem facere afflictionibus magnis non fuiſſe pmiſſum.

REuerſo igitur Capitl'm .xx. Abram ex egipto ĩ locum unde uenerat: tũc Loth fratris filius ab illo ĩ terram ſodomorũ ſalua caritate diſceſſit. Diuites qppe facti erãt: paſtoreſq; multos pecorum habere ceperant: qbus ĩter ſe rixantibus eo modo familiarũ ſuarũ pugnantem diſcordiam uitauerunt. Poterat qppe hĩc ut ſunt humana & ĩter ipos aliqua rixa cõſurgere. Proĩnde hoc malum pręcauentis Abrę uerba iſta ſũt ad Loth. Non ſit rixa ĩter me & te: et ĩter paſtores meos & paſtoŕs tuos: qa omnes nos fratres ſumus. Nam ecce tota terra ante te eſt: diſcede a me. Si tu ĩ ſiniſtram ego ĩ dextram: uel ſi tu ĩ dextram: ego ĩ ſiniſtrã. Hĩc fortaſſis effecta eſt ĩter homines pacifica conſuetudo. ut quando terrenorum aliquid parnẽdum eſt: maior diuidat: mĩnor eligat.

CVm ergo Capitl'm .xxi. digreſſi eẽnt ſeparatimq; habitarẽt Abram & Loth: neceſſitate ſuſtentandę familię non feditate diſcordię: et Abram ĩ terra Chanaan: Loth autem eẽt ĩ ſodomis: oraculo tertio dixit domĩus ad Abram. Reſpicẽs oculis tuis uide a loco ĩ quo nũc tu es ad aglonem: et africum & orientem et mare: quia omnem terrã quã tu uides tibi dabo et ſemĩni tuo uſq; ĩ ſeculum: et faciam ſemen tuum tanq̃m arenam terrę. ſi põt aliquis dĩnumerare arenã terrę: et ſemẽ tuum dĩnumerabit̃. Surgens pambula terram ĩ lõgitudĩnẽ eius & ĩ latitudĩnem eius: qa tibi dabo eam. In hac promiſſione utrum ſit etiam illa qua pater factus eſt omniũ gentium: nõ euidenter apparet. Poteſt enĩ uideri ad hoc pertĩnere: et faciam ſemen tuum tanq̃m arenam terrę: quod ea locutione dictum eſt quam greci dicũt yperbolen: quę utiq; tropica eſt non propria. quo tamen modo ut ceteris tropis uti ſolere ſcpturam: nullus q eam didicit ambigit. Iſte autem tropus id eſt modus locutoĩs ſit: quãdo id quod dicitur longe eſt amplius q̃ quod eo dicto ſignificatur. Quis enim non uideat: q̃ ſit ĩcomparabiliter amplior arenę numerus: q̃ poteſt eẽ omnium hominum ab ipſo Adam uſq; ad terminum ſeculi? Quanto ergo magis q̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſemen Abraę: non ſolum quod ptínet ad iſraeliticam gentem: uerum etiam quod futurum eſt ſcđm imitationem fidei toto orbe terrarum ín oĩbus gẽtibus. Quod ſemen ſcilicet Abraę ín comparatiõe multitudínis impiorum profecto ín paucis eſt: quãuis & ipſi pauci fuerant ínnumerabilem multitudínem ſuam: quę ſignificata eſt ſcđm yperbolen p arenam terrę. Sane iſta multitudo quę promictitur Abraę: nõ deo eſt ínnumerabilis ſz hõibus. deo autem nec arena terrę. Proínde qa non tantum gens iſraelitica ſz uniuerſum ſemen Abraę: ubi eſt expreſſa promiſſio non ſcđm carnem ſed ſcđm ſpiritum plurimorum filiorum: congruentius arenę multitudíni cõparatur: poteſt hic ĩtelligi ut iteretur p̃us facta promiſſio. Sed ideo diximus q̃ non euidenter appareat: qa & illíus gentis unius multitudo quę ſm carnem nata eſt ex Abraam: per eius nepotem Iacob ín tantũ creuit: ut pene oẽs partes orbis impleuerit. Et ideo potuit & ipſa ſcđm ypbolen arenę multitudíni comparari. quia & hęc ſola ínnumera eſt homíni multitudo: terram certe illã ſolã ſignificatam quę appellata eſt Chanaan nemo ambigit. Sed quod dictum eſt tibi dabo eam & ſemíni tuo uſq; ín ſęculum: poteſt mouere nõnullos: ſi uſq; ín ſęculuz ínteligant ín ęternum. Si autẽ ín ſęculũ hoc loco ſic accipiant quemadmodum fideliter tenemus: ínitium futuri ſęculi a fine preſentis orditi: nihil eos mouebit. quía & ſi expulſi ſunt iſraelitę de hieroſolimis: manent tamen ín aliis cíuitatib9 terrę Chanaan: et uſq; ín finẽ manebunt: & uniuerſa terra illa cũ a chriſtianis ínhabitatur etiam ipſm ſemen eſt Abraę.

HOc reſponſo Capĺm .xxii. p̃miſſionis accepto migrauit Abrã & manſit ĩ alio eíuſdem terrę loco: id eſt iuxta quercum Mambre quę erat ebron. Deínde ab hoſtibus q ſodomis irruerãt; cum q̃nq; reges aduerſus quatuor belluz gererent: et uictis ſodomitis etiam Loth captus eſſet: liberauit eum Abram adductis ſecum ín prelium trecentis decem & octo uernacalis ſuis: et uictoriã fecit de regibus ſodomorum: míhilq; ſpoliorũ auferr̃ uoluit: cum rex cui uícerat obtuliſſet. Sed plane tũc benedictus ẽ a Melchiſedech qui erat ſacerdos đi excelſi. de quo ĩ epiſtola quę ínſcribit̃ ad hebreos: quã plures Pauli apoſtoli eſſe dicunt: qdam uero negant: multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippe primũ apparuit ſacrificium: quod nunc a xp̃ianis offert̃ deo toto orbe terrarum: impleturq; illud quod longe poſt hoc factum per ꝓphãm dicitur ad chriſtum q fuerat adhuc uenturus ĩ carnem: tu es ſacerdos ín eternũ ſcđm ordínem Melchiſedech: non ſcilicet ſcđm ordĩem Aaron q ordo fuerat auferẽdus: illuceſcentib9 reb9 quę illis umbris prenotabantur. Capitlm .xxiii.

EClam tunc factum eſt uerbũ domíni ad Abram ín uiſu. Qui cum ei protectionem mercedemq; ꝓmicteret ualde multam: ille de poſteritate ſolicit9 quẽdam Eliezer uernaculum ſuũ futuruz ſibi dixit heredem. Contínuoq; illi promiſſus eſt heres: non ille uernaculus ſed qui de ipo Abram fuerat exiturus: rurſuſq; ſemen ínnumerabile nõ ſicut arena terrę ſed ſicut ſtellę cęli. ubi mihi magis uídet̃ ꝓmiſſa poſteritas cęleſti fęlicitate ſublimis. Nam quãtum ad multitudĩem pertínet: quid ſunt ſtellę cęli ad arenam terrę? Niſi quis & iſtam comparatõnem ín tantum eſſe ſimilem dicat: ín quantum etiam ſtellę dínumerari non ualent. quía nec omnes eas uideri poſſe credendũ eſt. Nã quanto quiſq; acutius íntuetur: tãto plures uidet. Vnde & acerrie cernẽtib9 aliquas occultas eẽ merito exiſtimatur: exceptis eis ſideribus quę ín alia parte orbis a nobis remotiſſia oriri & occidẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

perhibentur. Postremo qcunq; uniuersuz stellarum numerum comprehendisse & conscripsisse tactanť: sicut Aratus & Eudoxius: uel siqui alii sůt: eos libri huius contempnit auctoritas. Hic sane illa sententia ponitur cuius apostolus memínit propter dei grauam commendandam: Credidit Abraam deo & reputatum est illi ad iustitiam: ne circūcisio gloriaťtur: gentesq; incircūcisas ad fidem xpi nollet admicti. Hoc enim quādo factum est ut credenti Abraę deputareť fides ad iustitiam: nondum fuerat circumcisus.

IN eodem uisu Caplm .xxiiii. cum loquęretur ei deus: etiam hoc ait ad illum. Ego deus q te eduxi de regiōe chaldeorum: ut dem tibi terram hanc ut heres sis eius. Vbi cum interrogasset Abram scđm quid sciret q̄ heres eius erit: dixit illi deus. Accipe mihi iuuēcam trimam: et capram trimā & arietem trimū: et turturem & columbam. Accepit autē ille hęc oīa & diuisit illa media: et posuit ea cōtra faciem alterum alteri. Aues autem non diuisit. Et descenderunt sicut scr̄ptum est aues: et sederunt super corpa quę diuisa erant: et consedit illis Abram. Circa solis autem occasum pauor irruit super Abram: et ecce timor tenebrosus magnus incidit ei. Et dictū est ad Abrā. Sciendo scias q̄ peregrinum erit semen tuum in terra nō propria: et in seruituteˇ redigēt eos & affligent eos q̄dringentis annis. gentem autem cui seruierint iudicabo ego. Post hęc uero exibunt hinc cū suppellectili multa. Tu autē ibis ad pres tuos cum pace: nutritus in senecta bona. Quarta uero generatione conuertent se huc. Nondum enim impleta sunt peccata amorreorum usq; adhuc. Cum autē iam sol erat ad occasum: facta est flamma: et ecce fornax fumabūda et lāpades ignis: quę pertransierunt per media diuisa illa. In die illa disposuit dns deˀ testamentuz ad Abram dicēs: semini tuo dabo terraz hāc a flumie egipti usq; ad flumē magnū eufraten: ceneos et cenezeos: et cethmoneos et cetheos: et pherezeos et raphaim: et amorreos & chananeos: et eueos & gergeseos & iebuseos. Hęc oīa in uisu facta diuinitus atq; dicta sůt. de qbus singulis enucleate disserere longum est: et intentionem operis huius excedit. Quod ergo satis est nosse debemus: posteaq̄m dictū est credidisse Abraam deo et deputatum esse illi ad iustitiam: non eum in fide defecisse: ut diceret dominator domie scđm quid sciam q̄ heres eius ero. Terrę q̄ppe illius promissa erat hereditas. Non enim ait unde sciam quasi adhuc nō crederet: sed ait scđm quid sciam: ut ei rei quā crediderat aliqua similitudo adhiberetur: qua eius modus agnosceretur. Sicut nō est uirginis Marię difficultas q̄ ait: quō fiet istud quoniam uirum non cognosco. Quod enim futurum esse certa erat: modū quo fieret inquirebat. Et hoc cū quęsisset audiuit spiritus sanctus supueniet in te: et uirtus altissimi obūbrabit tibi. Denicq; & hic similitudo data est de tribus animalibus: iuuenca: capra & ariete: et duabus uolucribus turture & columba. ut scđm hęc futurum sciret quod futurum esse iam non ambigeret. Siue ergo per iuuencam significata sit plebs posita sub iugo legis: per capram eadem plebs etiā peccatrix futura: per arietem eadē plebs etiam regnatura: quę aīmalia propterea trima dicuntur: quia cū sint insignes articuli temporum ab Adam usq; ad Noe: et inde usq; ad Abraam: et inde usq; ad Dauid: qui reprobato Saule primus in regno gentis israelitice est domini uolūtate fundatus: in hoc ordine tertio quitendiť ex Abraam usq; ad Dauid: tanq̄ tertiam ętatem gerens ille populus adoleuit: siue aliquid aliud cōuenientius ista significēr: nullo modo tamē dubitauerim

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſpirituales ín ea tipos pręfiguratos ad-
ditamento turturis & columbę. Et ideo
dictum eſt aues autẽ non díuiſit, quomiã
carnales ínter ſe díuiduntur: ſpirituales
autem nullo modo, ſiue a negotiis con-
uerſatiõibus hominũ ſe remoueant ſicut
turtur: ſiue ĩter illas degãt ſicut colũba.
Vtraq; tamẽ auis eſt ſimplex et ínnoxia:
ſignificans & ín illo iſraelitico poplo cui
terra illa dãda erat: futuros índiuiduos
filios promiſſionis & heredes regni ín
ęterna fęlicitate manſuros. Aues autem
deſcendentes ſuper corpora quę díuiſa
erant: non boni aliquid ſed ſpiritus ín-
dicant aeris huius paſtum quẽdam ſuum
de carnalium díuiſiõe quęrentes. Quod
autem illis conſedit Abraam: ſignificat
etiam ínter illas carnalium díuiſioẽs ſpi-
rituales eſſe nonnullos: ueros uſq; ín finẽ
ſęculi pſeueraturos fideles. Et circa ſolis
occaſum q; pauor irruit ín Abraam: &
timor tenebroſus magnus: ſigficat circa
huius ſęculi finem magnam pturbationẽ
ac tribulationem futuram fidelĩũ: de qua
dominus dixit ín euangelio. Erit enĩ tũc
tribulatio magna q̃lis non fuit ab ínitio.
Quod uero dictum ẽ ad Abraam: ſcien-
do ſcias quia peregrinum erit ſemen tuũ
in terra nõ propria: et ín ſeruitutem re-
digent eos et affligẽt eos quadringentis
annis: de populo iſrael q fuerat in egipto
ſeruiturus apertiſſime prophetatum eſt.
Non q; in eaq̃ ſeruitute ſub egiptiis af-
fligẽtibus q̃dringentos annos ille popl̃s
fuerat paſſurus: ſed ín ipſis q̃dringentis
annis prędenuntiatum eſt hoc futurum.
Quę adhodum enĩ ſcriptum ẽ de Thare
pre Abraę & fuerũt dies Thare ĩ charra
quinq; & ducenti anni: non qa ibi omẽs
acti ſunt: ſ; quia ibi completi ſunt: ita &
hic propterea ínterpoſitum eſt & ín ſer-
uitutẽ redigent eos: et affligent eos qua-
dringẽtis annis: quoniam iſte numerus
ín eadem afflictõe completus eſt: non qa
ibi uniuerſus pactus eſt. Quadringenti
ſane dicuntur anni propter numeri ple-
nitudinẽ: quãuis aliquãto amplius ſint:
ſiue ex hoc tempore computentẽ quo iſta
promictebãtur Abraę: ſiue ex quo natus
eſt Yſaac propter ſemen Abraę de quo
iſta prędicuntur. Computantur enĩ ſicut
ſuperius iam diximus ab ãno ſeptuage-
ſimo & qnto Abraę: quando ad eũ facta
eſt prima promiſſio: uſq; ad exitum iſrael
ex egipto quadringenti & trigínta anni,
quorum apoſtolus ita meminit. Hoc aũt
ínquit teſtamentum confirmatum a deo
quę poſt q̃dringentos & trigínta annos
eſt facta lex: nõ ínfirmat ad euacuandã
promiſſionem. Iam ergo iſti q̃dringenti
& trigínta anni: quadringenti poterant
nuncupari: qa non ſunt multo amplius?
Quanto magis cum aliquot iam ex iſto
numero pręteriſſent: quando illa ín uiſu
demõſtrata & dicta ſũt Abraę: uel q̃ndo
Yſaac natus eſt centenario patri ſuo a
prima promiſſiõe poſt uigíntiqnq; ãnos:
cũ iam ex iſtis quadringẽtis et trigínta:
quadringenti & qnq; remanerent: quos,
deus quadringentos uoluit nomínare:
et cętera quę ſequũtur ín uerbis prędnun-
tiantis dei: nullus dubitauerit ad iſraeli-
ticum populũ pertínere. Quod uero ad-
iungitur: cum autem ſol erat ad occaſum
flãma facta ẽ: et ecce fornax fumabũda
& lãpades ignis quę tranſierũt p media
díuiſa illa: ſignificat iam ĩ fine ſęculi per
ignẽ iudicandos eſſe carnales. Sicut enĩ
affluẽtiã ciuitatis dei qualis antea nunq̃m
fuit quę ſub Antichriſto futura ſperatur:
ſignificat tenebroſo timore Abraę circa
ſolis occaſum id eſt propínquante iã fine
ſęculi: ſic ad ſolis occaſum id eſt ad ipm
iam finẽ ſęculi ſignificatur iſto igne dies
iudicii: dirimens carnales per ignem ſal-
uandos: et ín igne damnandos. Deínde
teſtamẽtum factum ad Abraam terram
Chanaan proprie manifeſtat: et nomiat

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ín ea undecim gẽtes: a flumíe egipti uſq; ad flumen magnũ eufraten. Non ergo a flumíne magno egipti hoc eſt nílo: ſed a paruo quod díuidit ĩter egiptum & paleſtínam: ubi eſt cíuitas tyrocura.

IAm hínc tempora conſequuntur filiorum Abraę: unius de Agar ancilla: alterius de Sara libera: de qbus ín libro ſuperiore iam diximus. Quod autẽ actínet ad rem geſtam: nullo modo eſt ínferendum de hac concubína crimẽ Abraę. Vſus eſt ea quíppe ad generandam prolem non ad explendam líbidínem: nec ínſultans ſẽ potius obedíẽs coniugi: quę ſuę ſterilitatẽ credidit eẽ ſolatíum: ſi fęcundum ancillę uterum quoníam natura nõ poterat uolũtate faceret ſuũ: et eo íure quo dicit apoſtolus ſílíter & uír non habet poteſtatem corporis ſui ſed mulier: utens mulier ad pariendum ex altera qđ nõ poterat ex ſeipſa. Nulla ẽ hic cupído laſcíuię: nulla nequíę turpitudo. Ab uxore cauſa prolis ancilla marito traditur: a marito cauſa prolis accipitur: ab utroq; non culpę luxus ſed naturę fructus exquíritur. Demiq; cum ancilla grauida domíne ſterili ſupbiret: et hoc Sara ſuſpitione muliebri uiro potíus imputaret: etiam ibi demonſtrauit Abraam nõ ſe amatorẽ ſeruũ: ſed liberũ fuiſſe genitorem: et ín Agar Sarę cõiugi pudicitiam cuſtodiſſe: nec uoluptatẽ ſuaz ſed uolũtatem illíus ímpleuiſſe: accepiſſe nec petiſſe: acceſſiſſe nec bebiſſe: ſemínaſſe nec amaſſe. Ait enim. Ecce ancilla tua ín manibus tuís: utere ea quomõ tibi placuerit. O uirum uíriliter utentem fęmis: cõiuge tempanter: ancilla obtempanter: nulla íntemperanter. Caplm.xxvi.

POſt bęc natus ẽ Yſmael ex Agar: ín quo putare poſſet ímplenum qđ ei promiſſum fuerat: cum ſibi uernaculũ ſuum adoptare uoluiſſet: dicente deo nõ erit beres tuus hic: ſed qui exiet de te ille erit beres tuus. Hoc ergo promiſſum ne ín ancillę filio putaret implenum: iam cũ eſſet annorum nonagínta & nouem apparuit ei domínus & dixit illi. Ego ſum deus: place ín conſpectu meo et eſto ſine quęrela: et ponam teſtamentũ meũ ínter me & ínter te: et ímplebo te ualde. Et procidit Abram ín faciem ſuam: et locutus ẽ illi deus dicens. Ecce ego: et ecce teſtamẽtum meũ tecũ: et eris pater multitudínis gentíum: et non appellabitur nomen tuũ adhuc Abram: ſz erit nomen tuũ Abraã: quia pẽm multarũ gentíum conſtitui te. Et augebo te ualde: et ponã te ín gentes: et reges ex te exibunt. Et ſtatuam teſtamentum meum ínter me & te: et ínter ſemen tuum poſt te ín generationes eorum ín teſtamẽtum ętternum: ut ſim tibi deus & ſemíni tuo poſt te. Et dabo tibi & ſemíni tuo poſt te terram ín qua íncola es: omnem terram Chanaan ín poſſeſſionem ętternam. et ero illi deus. Et dixit deus ad Abraam. Tu autem teſtamentum meum conſeruabis: tu & ſemen tuum poſt te ín progenies ſuas. Et hoc eſt teſtamentum meum quod cõſeruabitis ínter me & uos et ínter ſemen tuum poſt te ín generatoẽs ſuas. Circũcidetur omne ueſtrum maſculínum: et circumcideris carnem pręputii ueſtri: et erit ín ſignũ teſtamenti ínter me & uos. Et puer octo dierũ circũcidetur: et ueſtrum omnę maſculínũ ín progenies ueſtras. Vernaculus et emptitius ab omi filio alienigena qui nõ eſt de ſemíne tuo: circumciſiõe circũcidetur. et uernaculus domus tuę et emptitius. Et erit teſtamentũ meũ ín carne ueſtra ĩ teſtamentũ ęternũ: & q nõn fuerit circumciſus maſculs: qui nõ circũciđet carnem pręputii ſui octauo die: interibit ãĩma illa de genere eius qa teſtamẽtũ meũ diſſipauit. Et dixit đs ad Abraam. Sarai uxor tua non appellabit nomen eius Sarai: ſed Sara erit nomen eius. Benedicam autem illã & dabo tibi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ex ea filium: et benedicam illũ & erit in
nationes: et reges gentium ex eo erũt. et
procidit Abraam super faciem suam &
risit: et dixit in aĩmo suo dicens. Si mihi
centum annos habenti nascetur filius: et
si Sara annorũ nonaginta pariet? Dixit
aũt Abraam ad deum. Ysmael hic uiuat
in conspectu tuo. Deus autẽ dixit ad A-
braaz. Ita. Ecce Sara uxor tua pariet tibi
filium & uocabis nomen eius Ysaac: et
statuam testamentum meum ad illum in
testamentum ęternum: ut sim illi deus et
semini eius post illum. De Ysmael autem
ecce audiui te. Ecce benedixi eum & am-
plificabo et multiplicabo illũ ualde. Du-
odecim gẽtes generabit: et dabo illum in
magnam gentem. Testamentum autem
meum statuam ad Ysaac: quẽ pariet tibi
Sara in tempore hoc ad ãnum sequẽtem.
Hic apertiora promissa sunt de uocatiõe
gentium Ysaac id est in filio promissiõis:
quo significatur gratia non natura. quia
de sene & de anu sterili promictit̃ filius.
Quãuis enim & naturalem procreatiõis
excursum deus operetur: ubi tamen eui-
dens op⁹ dei ẽ uitiata & cessante natura:
ibi euidentius intelligitur gratia. Et quia
hoc nõ per generationem sed per regene-
rationem futurum erat: ideo nũc impata
est circumcisio: q̃ndo de Sara promissus
est filius. Et q̃ oẽs non solum filios: uerũ
etiam seruos uernaclos & emptitios cir-
cumcidi iubet: ad omnes istam gratiam
pertinere testatur. Quid enim aliud cir-
cumcisio significat: q̃ uetustate exuta na-
turam renouatam? Et q̃d aliud q̃ christũ
octauus dies: qui ebdomada completa:
hoc ẽ post sabbatum resurrexit? Paren-
tum mutantur & nomina. om̃ia resonãt
nouitatem: et ĩ testamento ueteri obum-
bratur nouum. Quid est enim quod dicit̃
testamentum uetus: nisi noui occultatio?
Et quid est aliud quod dicitur nouũ nisi
ueteris r̃uelatõ? Risus Abraę exultatio ẽ
gratulãtis: non irrisio diffidentis. Verba
quoq; eius illa in animo suo: si mihi centũ
annos habenti nascetur filius: et si Sara
annorum nonaginta pariet: nõ sunt du-
bitantis sed admirantis. Si quẽ ũ mouet
q̃d dictum est: et dabo tibi & semini tuo
post te terram in qua tu incola es: omnẽ
terram Chanaan in possessionem ęternã:
quomodo accipiatur impletũ siue adhuc
expectetur implendum: cũ possessio quę-
cunq; terrena ęterna cuilibet genti eẽ non
possit: sciat ęternũ a nostris interpretari
quod gręci appellãt aeomon q̃d a sęculo
deriuatum est. Aeon quippe gręce sęclm
nuncupatur. Sed non sunt ausi latini hoc
dicere sęculare: ne longe ĩ aliud micterẽt
sensum. Sęcularia quippe dicũtur multa
quę in hoc sęculo sic agunt̃: ut breui etiã
tempore transeãt. Aeomon autem quod
dicitur aut non habet finem: aut usq; in
huius sęculi tenditur finem.

Item potest Capitlm .xxvii.
mouere quomodo intelligi oporteat
quod hic dictum est: masculus qui non
circumcidet carnem pręputii sui octauo
die: interibit anima illa de genere suo: q̃a
testamentum meum dissipauit: cum hęc
nulla culpa sit paruuli cuius dixit aĩam
perituram: nec ip̃e dissipauerit testamen-
tum dei sed maiores qui eum circũcidere
non curauerunt: nisi quia etiam paruuli
non scd̃m suę uitę proprietatem: s; scd̃m
cõmunem generis humani originem oẽs
in illo uno testamẽtum dei dissipauerũt:
in quo omẽs peccauerunt. Multa quippe
appellantur testamenta dei exceptis illis
duobus magnis uetere & nouo: q̃d licet
cuiq; legendo cognoscere. Testamentum
autem primum quod factum est ad ho-
minem primum profecto illud est. Qua
die ederitis morte moriemini. Vnde scp̃-
tum est in libro q̃ ęcclesiasticus appellat̃.
Om̃is caro sicut uestis ueterascet. Testa-
tum ergo est a sęclõ morte mori: eos qui

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

transgrediuntur pręcepta dei. Cum enim lex euidentior postea data sit: et dicat apostolus ubi autem non est lex nec pręuaricatio: quo pacto in psalmo qđ legit̃ uerum ē: pręuaricatores existimaui oēs peccatores terrę: nisi qa oēs legis alicui⁹ pręuaricatę sunt rei: qui aliquo peccato tenentur obstricti? Quamobrem si etiam paruuli qđ uera fides habet nascūtur nō proprie sz originaliter peccatores: unde illis gratiam remissionis peccatorum necessariam confitemur: profecto eo modo quo sunt peccatores: etiā pręuaricatores legis illius quę in ꝑadiso data ē agnoscūtur. ut uerum sit utrunqꝫ quod scriptum est: et pręuaricatores extimaui oēs peccatores terrę: et ubi lex non est: nec pręuaricatio. Ac per hoc qa circūcisio signū regenerationis fuit: non immerito ꝑuulū propter originale peccatum quo primuꝫ dei dissipatum est testamentum generatio disperdet: nisi regeneratō liberet. Sed intelligenda sunt hęc uerba diuina tanq̃m dictum sit: qui nō fuerit regeneratus interibit aīma illa de genere eius: qa testamentum dei dissipauit quando in Adam cum om̄ibus etiam ip̄e peccauit. Si enim dixisset qa hoc testamentum meum dissipauit: non nisi de ista circūcisiōe intelligi cogeret. Nunc uero quoniā nō expressit cuiusmodi testamentum ꝑuulus dissipauerit: liberum est intelligerē de illo testamento dictum cuius dissipatio pertinere possit ad paruulum. Si autem quisquam hoc non nisi de ista circumcisione dictum esse contendit: ꝙ in ea testamentum dei qui non est circumcisus dissipauerit paruulus: quęrat locutōnis aliquem modum q̄ non absurde possit intelligi: ideo dissipasse testamentum: quia licet non ab illo tamen in illo est dissipatū. Verū sic quoqꝫ aīaduertendum est nulla in se negligētia sua iuste interire incircūcisi animam peruuli: nisi originalis obligatione peccati.

Facta igitur Capl'm .xxviii. promissiōe tā magna tamqꝫ lucida ad Abraam: cui euidentissime dictum est patrem multarū gentium posui te: et augebo te ualde & ponam te in gentes: et reges exibūt ex te: et dabo tibi ex Sara filium: et benedicam illum & erit in nationes: et reges gentium ex eo erūt: quā promissionem nunc in christo cernimus reddi: ex illo deinceps illi coniuges non uocantur in scripturis sicut antea uocabātur Abram & Sarai: sed sicut nos eos ab initio uocauimus: quoniā sic iam uocantur ab om̄ibus Abraam & Sara. Cur autem mutatum sit nomē Abraę: reddita est ratio: quia patrem inquit multarum gētium posui te. Hoc ergo significare intelligēdum est Abraam. Abram uero qđ ante uocabatur interpretatur pater excelsus. De nomīe autem mutato Sarę nō est reddita ratio: sed sicut aiunt q scp̄serūt interpretationes nominum hebreoꝝ quę his literis sacris cōtinentur: Sarai interpretatur princeps mea: Sara aūt uirtus. Vnde scriptum ē in ępistola ad hebreos: fide & ipsa Sara uirtutē accepit ad emissionem seminis. Ambo autem senes erāt sicut scp̄tura testatur: sed illa etiā sterilis & liquore mēstruo iam destituta: ꝓpter quod iam parere nō posset etiā si sterilis non fuisset. Porro si fęmīa ita sit prouectioris ętatis ut ei solita mulierum adhuc fluant: de iuuene parere pōt: de seniore nō potest. quāuis adhuc possit ille senior sz de adolescentula gignere: sicut Abraaꝫ post mortem Sarę de Cethura potuit: quia uiuidam eius inuenit ętatem. Hoc ergo est qđ mirū cōmendat apostolus: et ad hoc dicit Abraę iā fuisse corp⁹ emortuum: quoniam non ex om̄i fęmina: sed ex ea cui esset adhuc aliqđ pariendi tempus extremum generare: ip̄e in illa ętate adhuc posset. Ad aliquid enim emortuū corpus eius intelligere debemus: non ad

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

omnia. Nam senectus uiui: non tam cadauer est mortui. Quãuis enam sic soluí soleat ista quęstio: qđ de Cethura postea genuit Abraam: quia donum gignendi quod a domĩo accepit: etiam post obitũ mãsit uxoris. Sed propterea mihi uidẽ illa quam secuti sumus quęstionis huius soluno pręferenda: qa centenarius qdem senex sed temporis nostri de nulla potest fęmina gignere: non tunc qdem quando adhuc tam diu uiuebant ut centum anni nondum facerent hominem decrepitę senecturis. Capitulum .xxix.

ITem ds apparuit Abraę ad quercus Mambre in tribus uiris: quos dubitandum non est angelos fuisse: quamuis qdam existiment unum in eis fuisse dñm christum: asserentes eum etiã ante indumentum carnis fuisse uisibilem: eẽ qdem diuinę potestatis inuisiblis incorporalis incõmutabilisq; naturę: sine ulla sui mutatõne etiã mortalibus aspectib9 appere: nõ per id quod est: sed per aliquod quod sibi subditum est. Quid aũt illi subditum non est? Verũtamen si propterea confirmant horum trium aliquem fuisse xp̃m: quia cum tres uidisset ad dominũ singulariter est locutus: sic enim scriptum est: et ecce tres uiri stabant sup eũ: et uidens procurrit obuiam illis ab ostio tabernaculi sui: et adorauit sup terram & dixit. Domine si inuenĩ gratiã ante te: et cętera: cur non etiam illud aduertunt: duos ex eis uemisse ut sodomitę delerentur: cum adhuc Abraam ad unum loquẽtur dominum appellans: et intercedens ne simĩl iustum cum impio in sodomis perderet? Illos autẽ duos sic suscepit Loth: ut etiã ipse in colloquio suo cũ illis singulariter dominum appellaret. Nam cum eis pluraliter dixisset ecce domini declinate in domum pueri uestri: et cętera quę ibi dicuntur: postea tamen ita legitur. Et tenuerunt angeli manũ eius & manũ uxoris eius: et manus duarum filiarum eius: eo q; dominus parceret illi. Et factũ est mox ut eduxerũt illum foras: dixerũt. Saluã fac animam tuam. Ne respexeris retro: nec steteris in tota regione. In monte saluum te fac: nequãdo comprehendaris. Dixit autem Loth ad illos. Oro domine qa inuẽit puer tuus misericordiam ante te: et quę sequũt. Deinde post hęc uerba singulariter illi respondit dominus: cum in duobus angelis esset: dicens. Ecce miserus sum faciem tuam ẽc. Vnde multo est credibilius q; et Abraam in tribus & Loth in duobus uiris dñm agnoscebãt: cui per singularem numerũ loquebãtur: etiam cum eos homĩes esse arbitrarentur. Neq; enim aliam ob causam sic eos susceperunt: ut tanq̃m mortalibus & humana refectõe indigentibus ministrarent. Sed erat profecto aliquid quo ita excellebant licet tanq̃m homĩes: ut in eis esse dominũ sicut esse assolet in prophetis: hi q hospitalitatem illis exhibebant dubitare non possent. atq; ideo & ipsos aliquãdo pluraliter ut dominos: aliq̃ndo singulariter ut in eis dominum appellabãt. Angelos autem fuisse scriptura testatur: nec solũ in hoc geneseos libro ubi hęc gesta narrãtur: uerũ etiam in epistola ad hebreos: ubi cũ hospitalitas laudaretur: per hanc inquit etiã qdam nescientes hospitio receperunt angelos. Per illos igitur tres uiros cum rursus filius Ysaac de Sara, promitteretur Abraę diuinitus datũ est etiã tale responsum: ut diceretur Abraam. erit ĩ magnã gentem & multam: et benedicentur in eo oẽs gentes terrę. Et hic duo illa breuissime plenissimeq; promissa sunt: gens israel scm carnem: et omẽs gentes scđm fidem.

POst hanc promissionẽ libato de sodomis Loth: & ueniente igneo imbre de cęlo: tota illa regio ipsę ciuitatis ĩ cinerem uersa ẽ: ubi stupra in masculos in tantã consuetudinẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

conualuerant: quātam leges solent aliorꝫ factorꝫ prębere licentiam. Verum et hoc eorum supplitium: specimē futuri iuditii diuini fuit. Nam ad quid pertinet ꝙ ꝓhibiti sunt q liberabātur ab anglis retro respicere: nisi qa non est aīmo redeūdum ad ueterem uitā: qua per gratiam regenerati exuimur: si ultimū iuditiū euadere cogitamꝰ? Deniq; uxor Loth ubi r̄spexit remansit: et in salem cōuersa hominibus fidelibus quoddā prestitit condimētum: quo sapiant aliquid unde illud caueatur exemplum. Inde rursus Abraam fecit ingeraris apd̄ regem ciuitatis illius Abymelech: quod ī egipto de cōiuge fecerat: eiq; ītacta similiter reddita est. Vbi sane Abraam obiurganti se regi cur tacuisset uxorem: sororemq; dixisset: aperiens qd timuerit etiam hoc addidit. Etenim uere soror mea est de patre sed nō de matre. qa de patre suo soror erat Abraę: de quo propinqua eius erat: tātę autem pulcritudinis fuit: ut etiam in illa ętate posset adamari. Capitl'm .xxxi.

POst hęc natus est Abraę scd̄m ꝓmissionem d̄i de Sara filius: eumq; nomīauit Ysaac quod interpretat̄ risus. Riserat enim & pater quādo ei ꝓmissus est admirans in gaudio: riserat et mater: quādo per illos tres uiros iterū ꝓmissus est dubitans in gaudio. Quāuis exprobrante angelo ꝙ risus ille etiam si gaudii fuit: tamen plenę fidei non fuit. Post ab eodem angelo etiā in fide confirmata est. Ex hoc ergo puer nomē accepit. Nam ꝙ risus ille non ad irridēdum opprobriū: sed ad cęlebrandum gaudium ꝑtinebat: nato Ysaac et eo noīe uocato: Sara monstrauit. Ait qppe: risum mihi fecit deus. Quicūq; enim audierit congaudebit m̄. Sed post aliquātulum tempus ancilla de domo eicitur cū filio suo: et duo illa scd̄m apostolum testamenta significātur uetus et nouum: ubi Sara illius supernę hierl'm hoc est ciuitatis dei figuram gerit.

INter hęc quę Capitl'm .xxxii.
omnia cōmemorare nimis lōgum est: temptatur Abraam de immolādo dilectissimo filio suo Ysaac: ut pia eius obedīa probaretur: sęculis in notitiam ꝓferēda non deo. Neq; enim omnis est culpanda temptatio: quia & gratulanda est qua fit probatio. Et plęrunq; aliter animus humanus sibiipi innotescere non potest: nisi uires suas sibi nō uerbo sed experimēto: temptatōne quodammodo interrogante respondeat. ubi si dei munus agnouerit: tunc pius est: tūc solidatur firmitate gr̄ę: non inflatur inanitate iactantię. Nunq̄m sane crederet Abraam qa uictimis deus delectaretur humanis: quamuis diuino intonante pręcepto: obediendum sit nō disputandū. Veruntn̄ Abraam cōfestim filium cum fuisset īmolatus: resurrectuꝝ credidisse laudandus est. Dixerat nanq; illi deus: cum de ācilla & filio eius foras eiciendis uoluntatem coniugis nollet implere: in Ysaac uocabitur tibi semen. Et certe ibi seqtur ac dicitur. Filium autem ancillę huius ī magnam gentem faciam: qa semen tuum est. Quomō ergo dictum est in Ysaac uocabitur tibi semen: cum et Ysmaelē deus semē eius uocauerit? Exponens autē apostolus quid sit in Ysaac uocabit̄ tibi semen: id ē inqt non qui filii carnis hi filii dei: sed filii promissioīs deputant̄ in semine. Ac ꝑ hoc filii ꝓmissioīs ut sint semen Abraę in Ysaac uocantur: hoc est in christū uocante gratia congregantur. Hanc ergo promissionem pater pius fideliter tenens: qa ꝑ hūc oportebat impleri: quem deus iubebat occidi: non hesitauit ꝙ sibi reddi poterat īmolatus: q dari potuit non speratus. Sic intellc̄tm est & in ępl'a ad hebreos & sic expositū. Fide inquit pręcessit Abraam in Ysaac temptatus: et unicū obtulit q ꝓmissioēs suscepit: ad quē dictū est ī Ysaac uocabit̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tibi ſemen: cogitans quia & ex mortuis excitaꝝ poteſt deus. Proínde addit. Pro hoc enã eum & ín ſimilitudínẽ adduxit. Cuius ſimlítudínẽ níſi illíus de quo dicit idem apoſtolus: q̃ ꝓprio filio non pepcit: ſed ꝓ nobis oĩbus tradidit illũ? Propterea et Yſaac ſicut domíus crucẽ ſuam: ita ſibi ligna ad uíctimę locũ q̃bus fuerat imponendus ipſe portauit. Poſtremo q̃a Yſaac occidi non oportebat: poſteaq̃ eſt pater eum ferire prohibitus: q̃s erat ille aries quo ímolato ípletũ eſt ſignificatíuo ſanguíne ſacrifitium? Nempe quando eũ uídit Abraã cornibus ĩ frutice tenebaꝝ. Quis ergo illo figurabatur níſi Ihũs xp̃s anteq̃m ĩmolaretur ſpínis íudaicis coronatus? Sed díuína per angelum uerba potíus audiamus. Ait q̃ppe ſcriptura. Et extendit Abraam manum ſuam ſumere macheram ut occideret filíum ſuũ. Et uocauit illum angelus dñí de cęlo: et dixit. Abraã. Ille autẽ dixit: ecce ego. Et dixit. ne ínitas manum tuam ſuper puerũ: neq̃ fanas illi quicq̃m. Nunc enim ſcíui quía times deum tuum: et non peperciſti filio tuo dilecto propter me. Nunc ſcíui dictũ eſt: nunc ſciri feci. Neq̃ enim hoc nõdum ſciebat deus. Deínde ariete illo ĩmolato pro Yſaac filio ſuo: uocauit ut legitur Abraam nomen loci illíus dominus uídit. ut dicatur hodie ĩ monte dñs apparuit. Sicut dictum eſt nũc ſcíui: pro eo quod ẽ nunc ſciri feci: ita hic dominus uídit pro eo quod eſt dominus apparuit: hoc eſt uíderi ſe fecit. Et uocauit ãgelus domíni Abraam ſecundo de cęlo dicens. Per me metipm íurauí dicit domíus: propter qđ feciſti uerbum hoc: et non pepercíſti filio tuo dilecto ꝓpter me: níſi benedicens benedicã tibi: et multiplicãs multiplicabo ſemẽ tuum ſicut ſtellas cęli: et tanq̃ arenã quę ẽ íuxta labium maris. Et hereditate poſſidebit ſemẽ tuum ciuitates aduerſariorum ſuorum; et benedicentẽ ín ſemine tuo omnes gentes terrę: quia obaudíſti uocem meã. Hoc modo ẽ illa de uocatõe gentíũ ín ſemíne Abraę: poſt holocauſtũ quo ſignificatus eſt chriſtus: etã íuratõe dei firmata promiſſio. Sępe enĩ ꝓmiſerat ſed nunq̃m íurauerat. Quid autem ẽ deum ueri ueraciſq̃ íurano: níſi promiſſi cõfirmano & ínfidelium quędam íncreparõ? Poſt hęc Sara mortua eſt cẽteſimo & uíceſimo & ſeptimo ãno uítę ſuę: centeſimo autẽ & triceſimoſeptimo uíri ſui. Decem q̃ppe annis eã prędecedebat ętate: ſicut ípe quãdo ſibi ex illa promiſſus eſt filius ait. Si mihi annoꝝ centum naſcetur filius: et ſi Sara annorum nonagínta pariet? Tũc emit agrũ Abraã ín quo ſepeliuit uxorẽ. Tunc ergo ſcđm narrationem Stephani ín terra illa eſt collocatus: quoniam cępit ibi eſſe poſſeſſor: poſt mortem ſcilicet patris ſui: q̃ colligitur ante biennium fuiſſe defunctus.

Capitulũ. xxxiii.

DEínde Rebeccam neptem Nachor, patruí ſui: cum annorum quadragínta eẽt Yſaac duxit uxorẽ: ſcilicet centeſimo et quadrageſimo anno uítę patris ſui: triennio poſt mortem matris ſuę. Vt autem eã duceret: quando ab eius patre ín meſopotamiam ſeruus miſſus eſt: quíd aliud demonſtratum eſt cum eidem ſeruo dixit Abraã: pone manũ tuã ſub femore meo: et adíurabo te per dominũ deũ cęli & dominũ terrę: ut non ſumas uxorem filio meo Yſaac de filiabus chananeorũ: níſi dominũ cęli et dñm terrę ĩ carne quę ex illo femore trahebaꝝ fuiſſe uẽturum? Nunquid hęc parua ſunt prgnãnata ín dinã ueritatis: quę compleri uídemus ín chriſto?

Capitlm. xxxiiii.

QVid autem ſibi uult: q̃ Abraam poſt mortẽ Sarę Cetburam duxit uxorẽ? Vbi abſit ut ín contínentiã ſuſpicemur: prſertim ín illa iam ętate et ĩ illa fidei ſanctitate. An adhuc ꝓcreandi filii quęrebãtur: cũ iam ꝺo promictẽte tanta

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

multiplicatio filiorum ex Ysaac: ꝑ stellas
cęli & arenā terrę fide probatissīa tene-
retur? Sed profecto si Agar & Ysmael
doctore apostolo significauerūt carnales
ueteris testamenti: cur nō etiam Cethura
& filii eius significent carnales: qui se ad
testamentum nouū existimant ꝑtinere?
Ambę qꝑpe & uxor̄s Abraę et cōcubinę
sunt appellatę. Sara uero nunq̄m dicta ē
Abraę concubina sed uxor tātum. Nam
& q̄ndo data est Agar Abraę ita scr̄ptum
est: et apprehendit Sarai uxor Abram
Agar egiptiam ancillam suā: post decem
annos q̄ habitauerat Abrā in terra Cha-
naan: et dedit eā Abram suo uiro uxorē.
De Cethura autē quā post obitum Sarę
accepit sic legitur. Aditiens aūt Abraam
assumpsit uxorē cui nomē Cethura. Ecce
ambę dicūtur uxores: ambę porro con-
cubinę fuisse reperiuntur: postea dicente
scriptura. Dedit autem Abraam omnem
censum suum Ysaac filio suo: et filiis con-
cubinarum suarū dedit Abraam dona:
& diuisit eos ab Ysaac filio suo adhuc se
uiuo ad orientem ī terra orientis. Habēt
ergo nōnulla munera filii concubinarum
in plaga orientis: sed non peruenient ad
regnum ꝓmissum: nec heretici nec iudei
carnales: qa pręter Ysaac nullus ē heres:
& non q filii carnis hi filii dei: sed filii ꝓ-
missionis deputantur in semine: de quo
dictum est. In Ysaac uocabitur tibi semē.
Neq; enim uideo cur etiam Cethura post
uxoris mortem ducta: nisi propter hoc
misterium dicta sit concubina. Sed qsqs
hęc non uult in istis significatōnibus ac-
cipere: nō calumpniet̄ Abraę. Quid enī;
si & hoc prouisum est cōtra hereticos fu-
turos secūdarum aduersarios nuptiarū:
ut in ipso patre multarum gentium post
obitum cōiugis iterū coniugari: demon-
straretur non eē peccatū. Et mortuus est
Abraam cum eēt annorum centū septua-
gintaqnq;. Annorum g̊ septuagintaqnq;
Ysaac dereliqt filium: quem centenarius
genuit. Capitl'm .xxxv.

IAm ex hoc q̄admodū per posteros
Abraę ciuitatis dei percurrant tempa
uideamus. A primo igitur annorū uitę
Ysaac usq; ad sexagesimum quo ei nati
sunt filii: illud memorabile est: ꝙ cum illi
deum roganti ut pareret uxor eius quę
sterilis erat: concessisset dominus qd̄ pe-
tebat: atq; hēret illa conceptū: gestiebāt
gemini adhuc in utero eius inclusi. Qua
molestia cum āgeretur dominū interro-
gauit: accepitq; responsum. Duę gentes
in utero tuo sunt: et duo populi de uētre
tuo separabuntur: et populus populum
supabit: & maior seruiet minori. Quod
Paulus apostolus magnum uult ītelligi
gratię documentum. qa nondū illis natis
nec aliquid agentibus boni seu mali: sine
ullis bonis meritis eligit̄ minor: maiore
reprobato. quoniā proculdubio q̄ntum
actinet ad originale peccatū ambo par̄s
erant: q̄ntum aūt ad ꝓpriū nullius eorū
ullū erat. Sed nūc de hac re dicere aliqd
latius instituti operis ratio nō sinit: unde
& in aliis iā multa diximus. Quod autē
dictū est maior seruiet minori: nemo fere
nostrorum aliter intellexit: q̄ maiorem
populū iudeorum mīori populo xp̄iano
seruiturum. Et reuera quamuis in gente
ydumeorum quę nata est de maiore cui
duo noīa erant: nam et Esau uocabat̄ &
Edom: unde et ydumei: hoc uideri possit
impletum: quia postea supanda fuerat a
populo q ortus est ex minore id est israe-
litico: eiq; fuerat futura subiecta: tamē in
aliqd maius intentam fuisse istā ꝓphiam
qua dictū est populus populū supabit: et
maior seruiet minori: cōuenienti⁹ credit̄.
Et qd est hoc: nisi ꝙ in iudeis & xp̄ianis
euidenter impletur? Capl'm.xxxvi.

ACcepit etiam Ysaac oraculum tale:
quale aliquotiēs pater ei⁹ accepat:
de quo oraculo sic scriptum est. Facta est

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

autem fames sup terram: pręter famem
quę prius facta est in tēpe Abraę. Abiit
autem Ysaac ad Abymelech regem phi-
listinorum ī gerara. Apparuit autem illi
dn̄s et dixit. Noli descendere in egiptū.
Habita autem ī terra quam tibi dixero:
et incole in terra hac: et ego ero tecum &
benedicā te. Tibi eniȝ et semini tuo dabo
omnē terram hanc. Et statuā iuramentū
meum quod iuraui Abraę patri tuo: et
multiplicabo semē tuum sicut stellas cęli.
Et dabo semini tuo omnē terram hanc: et
benedicentur in semine tuo omēs gentes
terrę: pro eo ~~quod~~ ꝙ obaudiuit Abraaȝ
pr̄ tuus uocē meā: et custodiuit pręcepta
mea: et mandata mea & iustificationes
meas: et legitima mea. Iste pr̄iarcha nec
uxorē habuit aliā nec aliquā concubinā:
sed posteritate duorum gemīoꝝ ex uno
concubitu procreatorum cōtentus fuit.
Timuit sane etiā ipe periculū de pulcritu-
dine cōiugis: cū habitaret inter alienos:
fecitq; quod pater: ut eā sororem diceret
taceretq; uxorem. Erat eniȝ ei propinqua
et paterno & materno sanguīe. Sed etiā
ipa ab alienigenis cognito ꝙ uxor esset:
mansit intacta. Nec ideo tamē istū patri
eius pręferre debemus: quia iste nullam
fęminam pręter unam cōiugem nouerat.
Erant enim proculdubio paternę fidei et
obedīę merita potiora: in tantū ut ꝓpter
illum dicat deus huic se facere bona quę
fecit. Benedicētur inqt in semine tuo oēs
gentes terrę: pro eo ꝙ obaudiuit Abraā
pater tuus uocē meā: et custodiuit prę-
cepta mea & mandata mea: et iustifica-
toēs meas et legitima mea. Et alio rursus
oraculo: ego sum inqt deus Abraaȝ pr̄is
tui: noli timere. tecum eniȝ sum et bn̄dixi
te: et multiplicabo semen tuum propter
Abraam patrem tuum. Vt intelligamus
q̄ caste Abraam fecerit: quod hominib9
impudicis & neqtię suę de scp̄turis sc̄tis
patrocinia requirentibus: uidetur fecisse
libidine. Deinde ut etiam hoc nouerim9
nō ex bonis singulis inter se hoīes cōpa-
rare: sȝ in unoquoq; cōsiderem9 uniuersa.
Fieri eniȝ potest ut habeat aliqd ī uita et
moribus qspiam quo superet alium: idq;
sit longe pręstabilius q̄ est illud unde ab
alio supatur. Ac per hoc solo dei ueroq;
iuditio: cum cōtinentia cōiugio pręferat̄:
melior tamē est homo fidelis cōiugatus:
q̄ continens infidelis. Sed continēs infi-
delis homo non solum minus laudādus
est qa se continet dum nō credat: uerum
etiam multo magis uituperandus qa nō
credit cum se cōtineat. Constituam9 ergo
ambos bonos. Etiam sic profecto melior
est cōiugatus fidelissim9 & obediētissim9
deo: q̄ continens minoris fidei minorisq;
obedientię. Si uero paria sint cętera: con-
tinētem cōiugato pręferre qs ambigat?

DVo igr̄ Ysaac Capl'm. xxxvii.
filii Esau & Iacob pariter crescūt:
Primatus maioris transfūditur ī mino-
rem: ex pacto & placito inter illos: eo ꝙ
lenticulam quem cibum minor parauerat
maior īmoderati9 concupiuit: eoq; pręto
p̄mogenita sua fratri iuratiōi interposita
uendidit. Vbi discimus in uescendo non
tibi genere sed auiditate immodesta uel
immoderata quēq; culpandum. Senescit
Ysaac: ei9q; oculis p senectā uisus aufer-
tur. Vult benedicere filium maiorem: et
pro illo nesciens benedicit minorem: pro
fratre maiore qui erat pilosus se paternis
māibus supponentē: edinis sibi pelliculis
coaptatis uelut edina peccata portātem.
Iste dolus Iacob ne putaret̄ fraudulent9
dolus: et non in eo magis misterium esse
quęreretur: superius prędixit scriptura.
Et erat Esau homo sciēs uenari agrestis:
Iacob aūt homo simplex habitās domū.
Hoc nr̄i qdam interpretati sūt: sine dolo.
Siue aūt sn̄ dolo: siue simplex: siue poti9
sine fictione dicat̄: qd̄ est gręce aplastos:
quis est in ista benedictione percipienda

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dolus hominis sine dolo? Quis est dolus simplicis? Que fictio non mentientis: nisi profūdum misterium ueritatis? Ipa aūt benedictio qualis est? Ecce inqt odor filii mei tanq̄m odor agri pleni: quē bn̄dixit dominus. Et det tibi deus de rore celi et de pinguedine terre multitudinem frumenti & uini: et seruiant tibi gentes & adorent te principes: et fias dn̄s fratris tui: & adorabunt te filii patris tui. Qui maledixerit te maledctūs erit: et qui benedixerit te benedictionibus repleatur. Benedictio igitur Iacob: predicatio xp̄i est in om̄ibus gentibus. Hoc facto igitur lex & prophetia est Ysaac. Et p os iudeorum christus ab illa benedicitur: uelut a nesciente: quia in ea ab eis ip̄e nescitur. Odore nomīs christi sicut ager mundus impletur. Eius est benedictō de rore celi: hoc est de uerboꝝ pluuia diuīoꝝ: et de ubertate terre hoc est de congregatione populorū: eius est & multitudo frumēti & uini: hoc est multitudo quam colligit frumētum & uinū in sacramēto corporis eius et sanguinis eius. Ei seruiūt gentes: ip̄m adorant principes. Ipse ē dominus fratris sui: qa populus eius dominatur iudeis. Ip̄m adorant filii patris eius: hoc est filii Abrae scd̄m fidem: quia & ip̄e est filius Abrae scd̄m carnem. Ip̄m q maledixerit maledictus: et q benedixerit benedictus est. Christus inq̄m noster etiam ex ore iudeoꝝ quāuis errantiū sed tamē legem prophasq; cantantiū benedicitur: id est ueraciter dicitur: & alius benedici putatur q ab eis errantibus expectatur. Ecce benedictōnem ꝓmissam petente maiore expauescit Ysaac: et aliū se pro alio benedixisse cognoscit. Miratur et qs nam ille sit percūctatur: nec tamē se deceptum esse conqueritur. imo confestim reuelato sibi intus ī corde magno sacramento deuitat indignatōnem: cōfirmat benedictionem. Quis ergo inquit uenatus est mihi uenationē & intulit mihi: et manducaui de oībus anteq̄m tu uenires? Et bn̄dixi eum & benedictus sit. Quis nō hic maledictionem potius expectaret irati: si hec non supna inspiratione sed terreno more gererent? O res gestas s3 ꝓphice gestas: in terra sed celitus: p hoīes s3 diuītus. Si excutiant̄ singula tātis fecūda misteriis: multa sunt implenda uolumina: sed huic opi modus moderate imponēdus: nos in alia festinare cōpellit. Cap. xxxviii.

Mictitur Iacob a pentibus in mesopotamiam: ut ibi ducat uxorem. Patris mictentis hec uerba sūt. Non accipies uxorem ex filiabus chananeoruz. Surgens fuge in mesopotamiā in domū Bathuel p̄ris m̄ris tue: et sume tibi inde uxorem de filiabus Laban fratris m̄ris tue. Deus aūt meus bn̄dicat te & augeat te et multiplicet te. Et eris ī congregationes gentiū: et det tibi bn̄dictoēm Abraā patris tui: et tibi et semini tuo post te: ut heres fias terre incolatus tui quā dedit deus Abrae. Hic iā intelligim9 segregatū semen Iacob: ab alio semine Ysaac quod factū est p Esau. Quādo eniz dictū est in Ysaac uocabitur tibi semē: ptinens utiq; semen ad ciuitatem dei: separatum est inde aliud semē Abrae qd̄ erat in ancille filio: quod futurum erat in filiis Cethure. Sed adhuc erat ambiguū de duobus geminis filiis Ysaac: an ad utrūq; an ad unū eorū illa benedictō pertineret. Et si ad unum: qs nam esset illorū. Quod nūc declaratuz est: cū prophetice a p̄re benedicit̄ Iacob: et dicit̄ ei: et eris ī congregatoēs gentiū: et det tibi benedictōnem Abrae p̄ris tui. Pergens itaq; ī mesopotamiam Iacob: in somnis accepit oraculū de quo sic scp̄tum est. Et exiuit Iacob a puteo iurationis: et ꝓfectus est in charram & inde uenit in locū et dormiuit ibi. Occiderat enī sol: et sūpsit ex lapidib9 loci & posuit ad caput suū: et dormiuit ī loco illo & somniauit.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Et ecce scala stabilita super terram: cuius caput ptingebat ad cęlum: et angeli dei ascendebāt & descendebant p illā et dñs incūbebat sup illā: et dixit. Ego sum deꝰ Abraā pr̄is tui: et d̄s Ysaac: noli timere: terram ī qua dormis sup eam: tibi dabo illā & semini tuo. Et erit semē tuum sicut arena terrę: et dilatabit̄ sup mare: & in africum & ī aqlonem: et ad orientem. Et bñdicent̄ in te oēs tribus terrę et ī semīe tuo. et ecce ego sum tecū custodiens te in om̄i uia quacūq; ibis: et reducā te ī terrā hanc: qa nō te derelinquā donec faciam om̄ia quę tecum locutus sum. Et surrexit Iacob de somno suo: et dixit: quia dñs ē in loco hoc & ego nesciebā. Et timuit & dixit: q̄terribilis locus hic: nō est hic nisi domus dei et hęc porta ē cęli. Et surrexit Iacob & sumpsit lapidem quē supposuit capiti suo: et statuit illū in titulū: et sup-fudit oleum in cacumine eius: et uocauit Iacob nomē loci illius domus d̄i. Hoc ad prophetiaꝫ pertinet. Nec more idolatrię lapidē pfudit oleo Iacob: uelut faciēs illū deū: neq; enī adorauit eūdem lapidē uel ei sacrificauit: sꝫ q̄m xp̄i nom̄ a chrismate est id est ab unctōe: profecto figuratū est hinc aliqd qd̄ ad magnū ptineat sacr̄mē-tum. Scalā ū istā intelligit̄ ipse saluator nobis ī memoriā reuocare in ęuangelio. Vbi cū dixissꝫ de Nathanaele: ecce uere israelita ī quo dolus non ē: qa isrl̄ uiderat istā uisionē: ipe est enī Iacob: eodem loco ait. Amē amē dico uobis: uidebitis cęlū aptū et angelos dei ascēdentes & descē-dentes sup filiū hoīs. Perrexit g̊ Iacob in mesopotamiā: ut inde acciperet uxorem. Vnde aūt illi acciderit q̄tuor hr̄e fęminas: de qbus duodecim filios & unam filiam procreauit: cū earum nullā cōcupisceret illicite: indicat scp̄tura diuina. Ad unam qppe accipiēdam uenerat: sꝫ cū illi altera pro altera supposita fuisset: nec ipam di-misit qua nesciens usus fuerat ī nocte: ne ludibrio eam uideretur habuisse. Et ex eo tempe q̄m multiplicādę posteritatis cā plures uxor̄s lex nll̄a ꝓhibebat: accepit etiā illā cui uni iam futuri cōiugii fidem fecerat. Quę cū esset sterilis: ancillā suam de qua filios ipa susciperet marito dedit: qd̄ etiā maior soror eius q̄uis peperisset imitata: q̄m multiplicare ꝓlem cupiebat effecit. Nullā g̊ Iacob legr̄ petisse pręter unā: nec usus plimis nisi gignēdę prolis officio cōiugali iure seruato: ut neq; hoc faceret n̄ uxor̄s eiꝰ id fieri flagitassēt: quę corpis uiri sui hēbant legitimā ptātem.

GEnuit g̊ duodecim Ca.xxxix. filios et unā filiam ex q̄tuor muli-eribus. Deinde ingressus est ī egiptū per filiū suū Ioseph: q uenditꝰ ab inuidētibus fratribus: eoq; pductus fuit atq; ibidem sublimatus. Iacob autē etiam Israel sicut pauloante dixi uocabatur: quod nomen magis popl̄s ex illo ꝓcreatus obtinuit. Hoc autem nomē illi ab angelo impositū est: q cum illo fuerat ī itinere de mesopo-tamia redeunte luctatus: typum christi euidētissime gerens. Nam ꝙ ei pręualuit Iacob utiq; uolēti: ut misteriū figuraret. significat passionē christi: ubi uisi sunt ei pręualere iudei. Et tñ benedictionem ab eodem angl̄o quē supauerat īpetrauit: ac sic huius noīs impositio benedictio fuit. Interpretat̄ aūt Israel uidens deum: qd̄ erit in fine pręmium sanctorum omniuꝫ. Tetigit porro illi idem angl̄s ueluti pręualenti latitudinem femoris: eumq; isto modo claudum reddidit. Erat itaq; unus atq; idem Iacob: et bñdictus et claudus. benedictus ī eis q in christum ex eodem populo crediderunt: atq; in infidelibus claudus. Nam femoris latitudo: generis multitudo ē. Plures qppe sunt ī ea stirpe de quibus prophetice prędictum est: et claudicauerūt a semitis suis. Cap.xl.

INgressi itaq; referūtur in egiptū siml̄ cū ipso Iacob septuagintaqnq; hoīes:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

annumerato ipſo cum ſuis filiis. In quo numero duę tantum fęmĩę cõmemorantẽ una filia: neptis altera. Sed res diligẽter conſiderata nõ ĩdicat q̃ tantus numer9 fuerit ĩ ꝓgenie Iacob: die uel anno quo ĩgreſſus eſt egiptum. Cõmemorati ſunt q̃ppe ĩ eis etiam pronepotes Ioſeph: qui nullo modo iam tunc eſſe potuerũt quoniam tũc centum trigĩta annorum erat Iacob: filius uero eius Ioſeph trigĩtanouem. Quem cum accepiſſe triceſimo anno ſuo uel amplius conſtet uxorem: quomõ potuit ꝑ nouem annos habere ꝓnepotes de filiis quos ex eadem uxore ſuſcepit? Cum g̃ nec filios haberent Effrem et Manaſſes filii Ioſeph: ſed eos pueros ĩfra q̃ nouẽnes Iacob egiptũ ĩgreſſus ĩuenerit: quo pacto eorum non ſolum filii ſed etiam nepotes ĩ illis ſeptuagĩtaquĩq; numerantur: q̃ tũc egiptum ĩgreſſi ſunt cũ Iacob? Nam cõmemoratẽ ibi Machir filius Manaſſe nepos Ioſeph: & eiuſdem Machir filius id eſt Galaad nepos Manaſſe ꝓnepos Ioſeph. Ibi ẽ & quẽ genuit Effrẽ alter fili9 Ioſeph: id ẽ Vtalaã nepos Ioſeph: ibi ẽ et Bareth fili9 ipius Vtalaę id ẽ nepos Effrem pronepos Ioſeph: qui nullo modo eſſe potuerunt quãdo uenit Iacob ĩ egiptũ: et filios Ioſeph nepotes ſuos auos iſtoꝝ mĩores q̃ nouẽ annoꝝ pueros ĩuenit. Sed nimirum ĩtroitus Iacob ĩ egiptum quãdo eum ĩ ſeptuagĩta quĩq; hominibus ſcẽptura commemorat: nõ unus dies uel unus annus: ſed totũ illud ẽ tempus q̃ndiu uixit Ioſeph: per quem factũ eſt ut ĩtrarent. Nam de ipſo Ioſeph eadem ſcriptura ſic loqtur & habitauit Ioſeph ĩ egipto: ipe et fratres eius & omnis cohabitatio patris eius: et uixit annos centũ et decẽ: et uidit Ioſeph Manaſſes et Effrem filios uſq; ĩ tertiam generationem. Ipe eſt ille pronepos eius: ab Effrem tertius. generationem quippe tertiam dicit: filiũ: nepotẽ: et ꝓnepotem. Deĩde ſegtur. Et filii Machir filii Manaſſe: nati ſunt ſupra femora Ioſeph. Et illic ille ipe eſt nepos Manaſſe: pronepos Ioſeph. Sed pluraliter appellati ſũt ſicut ſcĩptura conſueuit: quę unã quoq; filiam Iacob filias nũcupauit: ſicut ĩ latĩę lĩguę cõſuetudine liberi dicunt pluraliter filii: etiã ſi non ſint uno amplius. Cur g̃ ipius Ioſeph prędicetur felicitas: quia potuit uidere ꝓnepotes: q̃ nullo modo putandi ſunt iam fuiſſe triceſimonono anno ꝓpatui ſui Ioſeph: q̃ndo ad eũ ĩ egiptum Iacob pater eius aduẽit? Illud aũt eſt qđ fallit mĩnus iſta diligenter ĩtuentes: quoniaꝝ ſcriptũ eſt: hęc autẽ noĩa filioꝝ iſrael qui ĩtrauerũt ĩ egiptũ ſimul cũ Iacob pre ſuo. Hoc enĩ dictum eſt q̃a ſimul cum illo cõputantẽ ſeptuagĩta q̃nq; non q̃a ſimul iam erant oes q̃ĩ egiptũ ĩgreſſus ẽ ipſe: ſed ut dixi totum tempus habetur eius ĩgreſſus: quo uixit Ioſeph per quẽ eius uidetur ĩgreſſus. Caplm .xli.

IGitur ꝓpter poplm xpianum ĩ quo đi ciuitas pegrĩnat̃ ĩ terris: ſi chriſti carnẽ ĩ Abraę ſemie req̃ramus: remotis concubĩnaꝝ filiis occurrit Yſaac: ſi ĩ ſemĩne Yſaac: remoto Eſau q̃ eſt etiã Edom occurrit Iacob q̃ eſt & Iſrael. Si ĩ ſemĩne Iſrl ipius ĩmotis ceteris occurrit Iudas: q̃a de tribu Iuda exortus eſt Chriſtus. Ac per hoc cũ ĩ egipto moriturus Iſrael filios ſuos bñdiceret: q̃admodũ Iudam prophetice benedixerit audiamus. Iuda ĩquit te laudabunt fratres tui. Manus tuę ſuper dorſum ĩimicorum tuorum: te adorabũt filii patris tui. Catulus leonis Iudas. Ex germinatõe fili mi aſcendiſti: recumbens dormiſti ut leo: et ut catulus leonis. Quis ſuſcitabit eu3? Non deficiet princeps ex Iuda: et dux de femoribus eius: donec ueniant quę repoſita ſunt ei: et ipe erit expectatõ gentiũ. Alligans ad uitẽ pullum ſuũ: et cilino pullũ aſinę ſuę: lauabit ĩ uino ſtolam ſuã: et ĩ ſanguĩe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uuę amictū suū. Fului oculi eius a uino: et dentes candidiores lacte. Exposui hęc aduersus manicheū Faustū disputans: et satis eē arbitror q̄tū ueritas ꝓphię huiꝰ elucet: ubi & mors x̄ prędicta est uerbo dormitiōis: et nō necessitas ſ3 potestas in mortem noīe leonis. Quam potestatē in ęuangelio ipe prędicat: dicēs ptātem hēo ponēdi aīam meā: et ptātem habeo iterū sumēdi eā. Nemo eā tollit a me: ſ3 ego eā pono a meipo & iterū sumo eam. Sic leo fremuit: sic qđ dixit impleuit: ad eā nāq3 ptinet potestatem: qđ de resurrectōne eiꝰ adiunctū est. Quis suscitabit eū? Hoc est qa nullus hoīm nisi se ipe suscitauit: q etiā de corpe suo dixit. Soluite tēplum hoc et in triduo resuscitabo illud. Ipm aūt genꝰ mortis hoc est sublimitas crucis: in uno uerbo intelligit̄ qđ ait ascēdisti. Quod ū addidit recumbens dormisti: ęuāgelista expōit ū dicit: et īclinato capite tradidit spm̄. Aut certe sepultura eius agnoscit̄ in qua recubuit dormiens: et unde illū nl̄s hoīm sicut ꝓphę aliq̄s: uel sicut ipse alios suscitauit: sed sicut a somno ipse surrexit. Stola porro eius quā lauat ī uino: id est mūdat a pc̄tis ī sanguīe suo: cuiꝰ sanguīs sac̄mentū baptizati sciūt. unde et adiūgit & in sanguine uuę amictū suū qd est nisi ęcclia? Et fului oculi eius a uino spūales eiꝰ inebriati poculo eiꝰ. de q̄ canit psalmꝰ. Et calix tuus inebrians q̄ prędarus ē. Et dentes eius candidiores lacte: qđ potant apud aplm puuli: uerba scilicet nutriētia: nondum idonei solido cibo. Ipse igit̄ est in quo reposita erant promissa Iudę: quę donec uenirent nunq̄m principes hoc est reges israel ab illa stirpe defuerūt. Et ipe expectatio gentium: qđ clarius ē uidēdo q̄ sit exponendo. Caplm̄. xlii.

Sicut autem duo Ysaac filii Esau & Iacob: figuram prębuerunt duoꝝ populorum in iudeis & christianis: quamuis qđ ad carnis propaginem pertinet: nec iudei uenerūt ex semine Esau ſ3 ydumei: nec x̄anę gentes de Iacob: ſ3 ponꝰ iudei. Ad hoc enī tm̄ figura ualuit qđ dictū est maior seruiet minori: ita factū est etiā in duobꝰ filiis Ioseph. Nā maior gessit typū iudeoꝝ: xp̄ianoꝝ aūt minor. Quos cum bn̄diceret Iacob: manū dexteram ponēs sup minorem quē habebat ad sinistram: sinistram ū sup maiorem quē habebat ad dexterā. graue uisum est pr̄i eorū & admonuit pr̄em uelut corrigens eiꝰ errorē: et qs nam eēt eoꝝ maior on̄dens. At ille mutare manꝰ noluit: ſ3 dixit. Scio fili mi scio. Et hic erit in pplm̄: et hic exaltabit̄: sed frater eius mīor maior illo erit: et semen eius erit in multitudinem gentium. Etiam hic duo illa promissa demōstrant. nam ille in populū: iste in multitudinem gentium. Quid euidentius: q̄ his duabus promissiōibus contineri pplm̄ israelitaꝝ: orbemq3 terraꝝ in semine Abraę: illū ſm carnem: istū scđm fidem? Cap. xliii.

Defūcto Iacob: defūcto etiā Ioseph: p reliquos centū q̄dragintaq̄tuor annos donec exiretur de terra egipti: in modū incredibilem illa gens creuit: etiā tantis actrita psecutōibus: ut quodā tpe nati masculi necarent̄: cū mirantes egiptios nimia ppli illius incremēta terrerēt. Tūc Moyses subtractus furto trucidatoribus puuloꝝ: ad domū regiā ingētia picula p eū deo prepante puēit: nutritꝰq3 et adoptatus a filia Pharaonis: qđ nomē in egipto oīm regū fuit: in tantū puenit uirū: ut ipe illā gētem mirabiliter multiplicatam: ex durissimo & grauissimo qđ ibi ferebat iugo seruitutis extraheret: imo per eū deus q hoc ꝓmiserat Abraę. Prius quippe exinde ī terram Madian fugisse refertur: q cū israelitā defēderet egiptium occiderat: et territus fugeret: postea diuinitus missus ī ptāte spūs dei superauit Pharaonis resistentes magos. Tunc per eum egiptiis illatę sunt decem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

memorabiles plagę: cum dimictere ppl'm dei nollent: aqua in sanguinē uersa: ranę: scinifes: cynomia: mors pecorū: ulcera: grādo: locusta: tenebrę: mors primogenitorum. Ad extremum israelitas quos plagis tot tantisq; perfracti tandem aliqñ dimiserant: egiptii ī mari rubro dū persequuntur extincti sunt. Illis quippe abeūtibus diuisum mare uiā fecit. hos autē insequentes in se rediēs unda submersit. Deinde ꝑ annos q̄draginta duce Moyse dei populus per desertū actus est: q̄ndo tabernaculum testimonii nuncupatū est: ubi deus sacrifitiis futura prenūtiantib⁹ colebatur: cū scilicet iam data lex fuisset in monte multum terribliter. actestabat̄ enī euidentissima mirabilibus signis uocibusq; diuinitas. Quod factum est mox ut exitum est de egipto: et in deserto populus esse cępit: quinquagesimo die post cęlebratum pascha per ouis īmolatōnem. Quę usq; adeo typus christi est: prenuntians eum per uictimam passiois de hoc mundo transiturum ad patrem: pascha q̄ppe hebrea lingua transitus īterpretat̄: ut iam cū reuelaret̄ testamētum nouum: posteaq̄ pascha nr̄m īmolatus ē Christ⁹: q̄nquagesimo die uēiret de cęlo spiritus scūs: q̄ dictus ē in ęuangelio digitus dei: ut recordationē nr̄am in primi p̄figurati facti mēoriam reuocaret. q̄a & legis ille tabulę digito dei scp̄tę referunt̄. Defūcto Moyse ppl'm rexit Ihs Naue: et in terrā ꝓmissiois introduxit: eāq; ppl'o diuisit. Ab his duob⁹ mirabl'ibus ducibus bella etiā ꝓsperrime ac mirabiliter gesta sunt: deo contestante: non tam propter merita hebrei popl'i: q̄ ꝓpter peccata earum quę debellabātur gentium: illas eis ꝓuenisse uictorias. Post istos duces iudices fuer̄t iam in terra ꝓmissiois ppl'o collocato: ut inciꝑet īterim reddi Abraę p̄ma ꝓmissio de gente una id ē hebrea: et in terra Chanaan nondū de oībus gētib⁹ et toto orbe terraꝝ: q̄ xp̄i aduentus in carne: et non ueteris legis obseruatoēs: s̄ ęuāgl'ii fides fuerat īpletura. Cui⁹ rei pręfiguratio fc̄ta est: q̄ non Moyses q̄ legem ppl'o accepat in monte syna: sed Ihs cui etiā nomē deo pręcipiēte mutatū fuerat ut uocaret̄ Ihs: popl'm in terram ꝓmissionis introduxit. Tempibus aūt iudicū: sicut se hēbant et pc̄ta ppl'i et misericordia d̄i: alternauer̄t ꝓspera et aduersa belloꝝ. Inde uentū est ad regū tp̄a. Quoꝝ p̄m⁹ regnauit Saul: quo reprobato & bellica clade ꝓstrato: ei⁹q; stirpe reiecta ne inde r̄ges orirent̄: Dauid successit in regnum: cui⁹ maxime xp̄s dictus ē filius. In quo articulus q̄dā factus ē & exordiū quodāmō iuuētutis ppl'i dei: cui⁹ generis quędam uelut adolescentia ducebat̄ ab ip̄o Abraam usq; ad hūc Dauid. Neq; enim frustra Matheus ęuāgelista sic generatoēs cōmēorauit: ut hoc p̄mū interuallū q̄tuordecim generationibus cōmendaret: ab Abraā scil̄ usq; ad Dauid. Ab adolescentia q̄ppe incipit hō posse generare. ꝓpterea generationū series ab Abraā sumpsit exordiū: q̄ etiā pr̄ gentiū constitut⁹ est: qñ mutatū nomē accepit. Ante hunc g̊ uelut puerītia fuit hui⁹ generis popl'i dei: a Noe usq; ad ip̄m Abraā. et ideo p̄ma lingua inuenta ē id ē hebrea. A puerītia nāq; hō incipit loqui p⁹ infantiā: que hinc appellata ē q̄d fari nō pōt. Quā ꝓfecto ętatem p̄mā demergit obliuio sicut ętas p̄ma generis hūani est deleta diluuio. Quotus. n. quisq; est q̄ suā recordet̄ infantiā? Quāobrem ī isto ꝓcursu ciuitatis dei sicut superior unam eandēq; p̄mā: ita duas ętates secūdam et tertiam liber iste contineat. In qua tertia ꝓpter uaccam trimā: caprā trimā: arietem trimū: et impositum ē legis iugū: et apparuit abūdantia peccatoꝝ: et regni terreni surrexit exordiū. ubi nō defuer̄t uiri sp̄uales quoꝝ in turture & columba figuratum est sacramentum.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

AVRELII·AVGVNI·DE·CIVITATE DEI LIBER·XVII·

PRomissiones dei quę fctę sunt ad Abraaꝫ: cuiꝰ semini & gētem israeliticā ꝑm carnē: et oēs gentes deberi ꝑm fidē deo pollicēte didicimus: q̄ admodum compleant̄: per ordinem temporꝝ procurrens dei ciuitas indicauit. Quoniam ḡ supioris libri usq; ad regnū Dauid factus est finis: nunc ab eodem regno q̄tum suscepto opi sufficere uidet̄: cętera quę sequūtur actingamus. Hoc itaq; tempꝰ ex quo sanctus Samuel prophetare cępit: et deinceps donec ppl's israel captiuus in babiloniā duceret̄: atq; inde ꝑm sancti Hieremię ꝓpheciam post septuaginta annos reuersis israelitis dei domꝰ instauraret̄: totū tempꝰ est ꝓphaꝝ. Quāuis enī & ipm Noe pr̄iarchā in cuiꝰ diebus uniuersa terra diluuio deleta est: et alios supra & infra usq; ad hoc tempꝰ quo reges in dei pplo esse cęperūt: ꝓpter quędam ꝑ eos futura siue quoq̄modo significata siue prędicta: quę pertinent ad ciuitatem dei regnūq; cęloꝝ: non imerito possumꝰ appellare ꝓphas. prę sertim qa nōnullos eoꝝ id exp̄ssius legimꝰ nūcupatos: sicut Abraam: sicut Moysen: tñ dies prophetarū pręcipue maximeq; hi dicti sunt: ex quo cępit ꝓphare Samuel: q & Saulem p̄us: et eo reprobato ipm Dauid deo pręcipiēte unxit in regem: de cuius cęteri stirpe succederēt quousq; illos succedere sic oporteret. Quę igr̄ a ꝓphis sint prędicta de xp̄o: cōmoriendo decedētibꝰ et nascendo succedentibus suis membris ciuitas dei per ista curreret tēpora: si oīa uelim cōmemorare in īmensum pergitur. Primū qa ipa scp̄tura quę ꝑ ordinē reges eorūq; facta & euenta digerens: uidetur tanq̄ historica diligentia rebus gestis occupata eē narrandis: si adiuuāte dei spū considerata tractetur: uel magis uel certe non minꝰ prenūciandis futuris q̄ p̄teritis enūciādis inuēietur intenta. Et hoc ꝑscrutando indagare ac disserendo mōstrare: q̄m sit oposum atq; ꝓlixum: et q̄m multis indigeat uoluminibꝰ qs ignorat: qui hęc uel mediocriter cogitat. Deinde quia ea ipa quę ad ꝓphiam nō ambigit̄ ꝑtinere: ita sunt multa de xristo regnoq; cęlorum quę ciuitas dei est: ut ad hoc aperiēdum maior sit disputatio necessaria: q̄ huius opis modus flagitat. Proinde ita si potuero stilo moderabor meo: ut huic operi ī dei uolūtate ꝑagēdo nec ea quę supsunt dicā: nec ea quę satis sunt prętermictam.

IN pręcedente libro Capl'm .ii. diximꝰ: ab inicio Abraam ꝓmissionū dei duas res fuisse ꝓmissas. Vnā scilicet q̄ terram chanaan possessurū foret semē eius: qd̄ significat ubi dictum est: uade in terram quā tibi demonstrauero: et faciaꝫ te in gentem magnam: aliam uero longe pręstantiorem non de carnali ꝫ de spūali semine: ꝑ quod pater est non unius gentis israeliticę: ꝫ oīum gentium quę fidei eius uestigia consequunt̄. Quod ꝓmicti cępit his uerbis. Et benedicent̄ in te oēs tribus terrę. Et deinceps aliis multis admodum testimoniis hęc duo ꝓmissa eē mōstrauimus. Erat igit̄ iam in terra promissionis semen Abraę id est popl's israel ꝑm carnē: atq; ibi non solum tenēdo ac possidendo ciuitates aduersarioꝝ: uerū etiam reges habendo regnare iam cęperant: impletis de ipo poplo ꝓmissionibus dei magna iā ex ꝑte: non solū quę tribus illis patribus Abraam Ysaac & Iacob: qbuscūq; dc̄tis uel signis aut figuris tēporibꝰ eorū factę sunt: uerū etiā quę ꝑ ipm Moysen ꝑ quem popl's idem de seruitute ęgiptiaca libatꝰ: et per quē cūcta pręterita reuelata sunt: tēporibꝰ eius cū poplm ꝑ heremū duceret factę fuerant. Neq; aūt ꝑ insignē ducem Ihesum Naue: per quem populus ille in

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

promissionis inductus est terram: q ex-
pugnatis gentib9 eā duodecim tribubus
qbus deus iusserat diuisit et mortuus est:
neq; post illū toto tēpore iudicū impleta
fuerat ꝓmissio dei de terra Chanaan: ꝙ a
flumine ęgipti usq; ad flumen magnum
eufraten popl's ille dñaret̄: nec tñ adhuc
prophetabat̄ futurum sed expectabatur
implendū. Impletū est aūt per Dauid &
filiū eius Salomonem: cuius regnū tanto
quāto ꝓmissum fuerat spacio dilatatū ē.
Vniuersos qppe illos subdiderūt: tribu-
tariosq; fecerūt. Sic ḡ in terra ꝓmissiois
ꝟm carnem: hoc est in terra Chanaan sub
his regib9 semē Abraę fuerat constitutū:
ut nihil deinde supeēt quo terrena illa d̄i
promissio cōpleret̄: nisi ut in eadem terra
q̄tum ad prosperitatem actinet tpalem:
ꝑ posteritatis successionē inconcusso statu
usq; ad mortalis hui9 sęculi terminū gens
permaneret hebrea: si dñi dei sui legibus
obediret. Sed qm̄ deus nouerat hoc eam
nō eē facturā: usus ē etiaꝫ tpalibus pęnis
ad exercendos ī ea paucos fideles suos:
& admonendos: qui postea futuri erant
in om̄ibus gentibus quas per eos admo-
neri oportebat: in qbus alterā ꝓmissionē
reuelato nouo testamēto ꝑ incarnationē
xp̄i fuerat impleturus. Capl'm. iii.

QVocirca sicut oracula illa diuīa ad
Abraā Ysaac et Iacob: et quęcunq;
alia signa uel dicta ꝓphetica ī sacris lr̄is
pręcedentib9 facta sunt: ita etiā cętere ab
isto regū tempore ꝓphię ꝑtim ꝑtinēt ad
gētem carnis Abraę: ꝑtim ů ad illd̄ semē
illi9 in quo bñdicunt̄ oēs gētes coheredes
x̄ per testm̄ nouū: ad possidendam uitam
ęternā regnūq; cęloꝝ. Partim ḡ ad ancil-
lam quę in seruitutē generat id ē terrenā
hierusalem: quę seruit cū filiis suis: ꝑtim
uero ad liberam ciuitatē dei id est ueram
hierusalem & ęternā in cęlis: cui9 filii oēs
ꝟm deū uiuentes pegrinant̄ in terris: sed
sunt in eis quędam quę ad utrāq; ꝑtinere
intelligunt̄: ad ancillam ꝓp̄e: ad liberam
figurate. Triptita itaq; repiūtur eloquia
prophaꝝ. siqdem aliqua sunt ad terrenā
hierl'm spectantia: aliq̄ ad cęlestē: nōnulla
ad utranq;. Exemplis uideo ꝓbādum eē
qd̄ dico. Missus est Nathan ꝓpha a deo:
qui regē Dauid argueret de pc̄to graui:
et ea quę consecuta sunt mala futura prę-
diceret. Hęc atq; huiusmodi siue publice
id est ꝓ salute uel utilitate ppl'i: siue p̄ua-
tim cū pro suis quisq; reb9 diuīa ꝓmeret̄
eloquia: qbus pro usu tpalis uitę futuri
aliqd agnosceret̄: ad terrenam ciuitatem
ꝑtinuisse qs ambigat? Vbi aūt legr̄ ecce
dies ueniūt dicit dominus: et cōsumabo
domui isrl' & domui iuda testm̄ nouum:
non ꝟm testm̄ qd̄ disposui pr̄ibus eoꝝ: in
die qua apprehēdi manū eoꝝ ut educerē
eos de terra ęgipti: qm̄ ip̄i nō ꝑmanserūt
in testamēto meo: et ego neglexi eos dicit
dñs: qa hoc est testm̄ meū qd̄ constituam
domui isrl' post dies illos dicit dñs: dabo
leges meas ī mentē eoꝝ: et sup corda eoꝝ
scribam eas: et uidebo eos & ero illis in
deū: et ipsi erūt m̄ in plebem: hierl'm sine
dubio supna ꝓphat̄: cui9 d̄s ip̄e pręmiū
est: eūq; hr̄e atq; ip̄ius esse: summū illi est
atq; totū bonum. Ad utrāq; ů ꝑtinet hoc
ip̄m ꝙ hierl'm dr̄ dei ciuitas: et in ea pro-
phat̄ futura dom9 dei: eaq; ꝓphia uidet̄
impleri cum Salomon rex ędificat illud
nobilissimū templū. Hęc. n. & in terrena
hierl'm ꝟm historiā contigerūt: et cęlestis
hierl'm figurę fuerūt. Quod gen9 ꝓphię
ex utroq; uel uti cōpactū atq; cōmixtum:
ī libris ueterib9 cōnōicis qb9 rerū gestarū
narrationes continētur ualet plurimum:
multūq; exercuit & exercet īgenia scru-
tantiū lr̄as sacras. ut qd̄ historice p̄dc̄tm
completumq; legitur in semīe Abraę ꝟm
carnem: etiam in semine Abraę ꝟm fidem
qd implēdū allegorice significet inqrat̄:
in tantū ut qbusdam uisum sit nihil eē in
eisdem libris uel pręnunciatū & effectū:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uel non effectum q̃uis prenunciatum: qđ non insinuet aliqd ad supnam ciuitatem dei eiusq; filios in hac uita peregrinos figurata significatõe referẽdum. Sed si hoc ita est: iam biptita non triptita erũt eloqa prophãrum: uel potius illarũ scp̃turarũ oĩum que ueteris instrumenti appellatõe censent̃: nihil iã erit illic quod ad hierl'm terrenã tm̃ ptineat: sed quidqd ibi de illa uel ꝓpter illam dr̃ atq; complet̃: sig̃ficat aliquid quod etiã ad hierusalem celestez allegorica prefiguratiõe referat̃: sed erũt sola duo genera. unum qđ ad hierusalem liberam: alterũ quod ad utrãq; ptineat. Mihi autẽ sicut multũ uident̃ errare: qui nullas res gestas ĩ eo genere lr̃arũ aliqd aliud preter id q̃ eo modo geste sunt sig̃ficare arbitrant̃: ita multum audere: qui prorsus ibi oĩa significatiõib9 allegoricis inuoluta esse contẽdunt. Ideo triptita nõ biptita esse dixi. Hoc.n. existimo: nõ tamẽ culpans eos qui potuerint illic de q̃cunq; re gesta sensum ĩtelligentie spũalis exculpere: seruata p̃mitus dumtaxat historie ueritate. Ceterũ que ita dicunt̃ ut rebus hũanit9 seu diuinit9 gestis siue gerendis cõuenire non possint: quis fidelis dubitet non esse inaniter dicta? Quis ea non ad intelligentiam spũalem reuocet si possit: aut ab eo qui põt reuocãda esse fateat̃?

PRocursus g̃ ciuitatis Cap. iiii. dei: ubi puenit ad regũ tempa: qñ Dauid Saule reprobato ita regnũ prim9 obtinuit: ut eius deinde posteri ĩ terrena hierl'm diuturna successione regnarent: dedit figurã rei geste: sig̃ficans atq; prenũcians qđ nõ est pretereũdum silencio: de rerũ mutatiõe futurarũ: qđ actinet ad duo testamẽta: uetus & nouũ: ubi sacerdotium regnũq; mutatũ est p sacerdotem eũdemq; regem nouũ ac sempiternũ: qui est xristus ih̃us. Nam & Hely sacerdote reprobato: substitutus in dei ministeriũ Samuel simul officio functus sacerdotis et iudicis: et Saule abiecto rex Dauid fundatus in regno: hoc qđ dico figurauerunt. Mater quoq; ip̃a Samuelis Anna: que p̃us fuit sterilis & posteriore fecunditate letata ẽ: prophãre aliud nõ uidet̃ cũ congratulationem suã domino fundit exultans: qñqdem eundem puerũ natum & ablactatũ deo reddidit: eadẽ pietate qua uouerat. Dicit enĩ. Confirmatum est cor meũ in dño: et exaltatũ est cor meum in đo meo. Dilatatũ est sup ĩimicos meos os meũ: letata sum in salutari tuo: qm̃ nõ est sanctus sicut dñs: et non ẽ iustus sicut deus noster: non est scũs preter te: nolite gloriari & nolite loqui excelsa neq; ꝓcedat magniloqum de ore uestro: qm̃ de9 sciarũ dñs: et đs preparans adinuẽtiõẽs suas. Arcum potentium fecit infirmũ: et infirmi precincti sunt ũtute. Pleni pãib9 miorati sunt: et esuriẽtes transier̃t terrã. qa sterilis peperit septem & multa ĩ filiis infirmata est. Domin9 mortificat & uiuificat: deducit ad inferos & reducit. Dñs paupem facit & ditat: hũiliat et exaltat. Suscitat a terra pauperem: et de stercore erigit inopem: ut collocet eũ cũ potentib9 populi: et sedem glorie hereditatẽ dans eis: dans uotũ uouẽti: et benedicẽs ãnos iusti. Quoniã non in ũtute potens ẽ uir: dñs infirmũ facit aduersarium suũ: dñs sanctus. Non glorie t̃ prudens ĩ prudẽtia sua: et nõ gl'ie t̃ potens in potentia sua: et non glorie t̃ diues in diuiciis suis. Sed in hoc gl'ietur q gloriat̃: intelligere & scire dñm: et facere iudiciũ & iusticiã ĩ medio terre. Domin9 ascendit ĩ celos & tonuit: ip̃e iudicabit extrema terre qa iustus ẽ: et dat ũtutem regibus nr̃is: et exaltauit cornu christi sui. Ita ne uerba hec unius putabũt̃ esse mulierculę: de nato sibi filio gratulantis? Tantũ ne mens hoĩm a luce ueritatis auersa est: ut nõ sentiat sup g̃di modũ femĩe hui9 dicta que fudit? Porro qui rebus ip̃is que iam ceperũt etiã & in

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

hac terrena pegrinatione compleri conuenienter mouet̃: nõne intẽdit & aspicit et agnoscit: per hanc mulierem cui⁹ etiam nomẽ id est Anna gr̃a eius interpretat̃: ip̃am religionẽ xp̃ianam: ip̃am ciuitatem dei cui⁹ rex est & conditor xristus: ip̃am postremo dei graciam prophetico spũ sic locutã: a qua sup̃bi alienant̃ ut cadant: q̃ hũiles implent̃ ut surgant: quod maxĩe himnus iste personuit? Nisi quisq̃ forte dicturus est nihil istã ꝓph̃asse mulierẽ: s̃ deũ tm̃modo propter filiũ quem pręcata impetrauit: exultãti p̃dicatiõe laudasse? Quid g̃ sibi uult qđ ait: arcũ potentium fecit infirmum: et infirmi pręcincti sunt ũtute: pleni panib⁹ minorati sunt: et esurientes transier̃t terram: et sterilis pepit septẽ: et multa ĩ filiis infirmata ẽ? Nũqd septẽ ip̃a peperat? Quãuis sterilis fuerit: unicũ hẽbat quãdo ista dicebat. Sed nec postea septem pepit siue sex: qb⁹ septim⁹ esset ip̃e Samuel: sed tres mares & duas fęminas. Deinde in illo popl̃o cũ adhuc nemo regnaret: quod in extremo posuit dat ũtutẽ regib⁹ nr̃is: et exaltauit cornu xp̃i sui: unde dicebat si non ꝓphetabat? Dicat g̃ eccl̃ia xp̃i: ciuitas regis magni: gr̃a plena: prole fęcunda: dicat qđ tanto ante de se ꝓph̃atũ per os hui⁹ pię matris agnoscit. Confirmatũ est cor meũ in dño: et exaltatum est cornu meum ĩ deo meo. Vere confirmatum est cor: et cornu uere exaltatũ: qa non in se sed in dño deo suo. Dilatatũ est sup inimicos meos os meũ: qa & ĩ angustiis pręssurarũ sermo dei nõ est alligatus: nec ĩ pręconibus alligatis. Lętata sum inqt in salutari tuo. Xristus est ipse ih̃s quẽ Symeon sicut ĩ euangelio legr̃ senex amplectẽs paruulũ: agnoscẽs magnũ: nũc dimictis inqt dñe seruũ tuũ in pace: qm̃ uider̃t oculi mei salutare tuũ. Dicat itaq; ecclesia lętata sum in salutari tuo. Quoniã non est scũs sicut dñs: et non est iustus sicut đs noster: tanq̃ sanctus & sanctificans: et iustus & iustificans. Non est sanctus pręter te: quia nemo fit nisi abs te. Deniq; seqt̃. Nolite gl̃iari sup̃be: et nolite loqui excelsa: neq; exeat magniloqum de ore uestro: qm̃ deus scientiarũ dñs ip̃e: et nemo scit quod ip̃e scit: qm̃ qui putat se aliqd esse cũ nihil sit: seip̃m seducit. Hęc dicũtur aduersariis ciuitatis dei ad babiloniam ptinẽtibus: de sua uirtute pręsumẽtibus: in se nõ in dño gloriãtib⁹: ex qbus sunt etiã carnales isrl̃itę terrenę hierl̃m ciues terrigenę: qui ut dicit apl̃s ignorãtes dei iusticiam: id est quam dat hõibus đs q solus est iustus et iustificãs: et suã uolentes constituere: id est uelut a se sibi patam nõ ab illo imptitam: iusticię dei non sunt subiecti. Itaq; qa sup̃bi se de suo putantes nõ de dei posse placere deo: qui est deus sciẽtiarũ atq; ideo et arbiter consciẽtiarũ: ibi uidens cogitatioẽs hoĩm qm̃ uanę sunt: si hoĩum sunt et ab illo non sunt. Et prępans inqt adinuẽtiones suas. Quas adinuẽtiones putamus: nisi ut superbi cadant & humiles surgant? Has qppe adinuẽtioẽs exequit̃ dicẽs. Arcus potentiũ infirmat⁹ est: et ĩfirmi pręcincti sunt ũtute. Infirmat⁹ ẽ arcus id ẽ intentio eoꝝ: qui tam potẽtes sibi uident̃: ut sine dei dono atq; adiutorio hũana sufficiẽtia diuina possint implere mandata. Et pręcingunt̃ uirtute: quoꝝ interna uox est. Miserere mei dñe qm̃ infirm⁹ sum. Pleni panibus inqt minorati sunt: et esurientes transierũt terram. Qui sunt intelligendi pleni panibus: nisi iidem ip̃i q̃si potentes id est israelitę: quib⁹ credita sunt eloquia dei? Sed in eo ppl̃o ancillę filii minorati sunt. Quo uerbo min⁹ qdem latine bene tñ exp̃ssum est: q ex maioribus mĩores facti sunt: quia & in ip̃is panibus id est diuinis eloquiis quę israelitę soli tunc ex om̃ib⁹ gentib⁹ acceperũt: terrena sapiũt. Gentes autẽ qbus lex illa non erat data: postea q̃ p nouũ testamentũ ad eloqa illa

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uenerunt: et multū esuriēdo terram transierūt: quia in eis non terrena sed cęlestia sapuerūt. Et hoc uelut quęrerēt causa cur factū sit: qa sterilis inquit peperit septē: et multa in filiis infirmata est. Hic totum quod prophabatur eluxit agnoscētibus numerū septenariū: quo ē uniuersa ecclię significata pfectio. Propter qd & Iohes apls ad septem scribit ecclesias: eo modo se ostendēs ad uni9 plenitudinē scribere. Et in pueribus Salomois hoc antea pręfigurans sapia inqt ędificauit sibi domū: et suffulsit colūpnas septem. Sterilis eniz erat in omib9 gentibus dei ciuitas: anteq̄ iste fętus per quē eam factam fęcundam cernim9 oriretur. Cernim9 etiā quę multa in filiis erat nūc infirmatam hierusalem terrenā: qm̄ qcūq; filii liberę in ea erant: uirtus erant eius. Nunc uero ibi qm̄ lr̄a est & spūs nō est: amissa uirtute infirmata ē. Dn̄s mortificat & uiuificat: mortificauit illā quę multa erat ī filiis: et uiuificauit hanc sterilem quę pepit septē. Quāuis cōmodius possit ītelligi eosdē uiuificare quos mortificauerit. Id.n. uelut r̄petiuit addendo deducit ad inferos & reducit. Quibus enī dicit apls si mortui estis cum xp̄o: quę sursum sūt quęrite ubi xp̄s ē in dextera dei sedens: salubriter utiq; mortificant̄ a dn̄o qbus adiūgit: quę sursum sunt sapite nō quę sup terram: ut ipsi sint illi qui esuriētes transierūt terrā. Mortui enī estis inquit. Ecce quomodo salubriter mortificat d̄s. Deinde sequit̄. et uita ur̄a abscondita est cum xp̄o in deo. Ecce qūo eosdem ip̄os uiuificat deus. Sed nūquid eosdem deduxit ad inferos & reduxit? Hoc utrūq; sine controuersia fidelium: in illo potius uidetur impletū capite scilicet nostro: cum quo uitam nr̄am in deo apls dixit absconditam. Nam qui pprio filio non pepcit: sed pro nobis om̄ib9 tradidit eū: isto modo utiq; mortificauit eū. Et qa resuscitauit eū a mortuis: eundem rursus uiuificauit. Et quia in pphetia uox eius agnoscit̄: non derelinques aīam meam ī inferno: eundem deduxit ad inferos & reduxit. Hac eius pauptate ditati sum9. Domin9 enī paupes facit & ditat. Nā qd hoc sit ut sciamus: qd̄ seqtur audiamus. Humiliat & exaltat utiq; sr̄bos hūiliat: et humiles exaltat. Quod.n. alibi legit̄: de9 supbis resistit hūilib9 aūt dat gr̄am: hoc totus habet sermo hui9 cuius nomen interpretat̄ gracia eius. Iam uero quod adiūgit̄: suscitat a terra paupem: de nllo melius q̄ de illo intelligo: q propter nos factus est paup cū diues eēt: ut ei9 pauptate sicut pauloante dictū est ditaremur. Ip̄m.n. de terra suscitauit tā cito: ut caro eius nō uideret corruptionē. Nec illd̄ ab illo alienabo qd̄ additū est: et de stercore erigit inopem. Inops qppe idem ē quod pauper. Stercus uero unde erectus est: rectissime intelligunt̄ psecutores iudei. In quoꝝ numero cū se dixisset apostolus ecclesiam psecutum: quę m̄ inquit fuerūt lucra: hęc ppter xp̄m damna: nec solum detrimenta uerū etiā stercora existimaui esse: ut xp̄m lucrifacerem. De terra ergo suscitatus est supra oēs diuites ille paup: et de illo stercore erectus est supra omēs opulentos ille inops: ut sedeat cū potentibus populi: quibus ait. Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem glorię hereditatem dans eis. Dixerant.n. potentes illi. Ecce nos reliqmus omnia et secuti sumus te. Hoc uotum potentissimi uouerāt. Sed unde hoc eis: nisi ab illo de q̄ hic cōtinuo dictū est: dans uotū uouenti? Alioqn ex illis essent potentib9 quoꝝ infirmatus est arcus: dans inqt uotū uouenti. Non eniz dn̄o quisq̄ quicq̄ ratū uoueret: nisi qui ab illo acciperet quod uoueret. Sequitur. Et bn̄dixit annos iusti: ut cū illo scilz sn̄ fine uiuat cui dc̄tm ē. Et anni tui nō deficiēt. Ibi enī stant anni: hic aūt transeunt: imo pereūt. Anteq̄.n. ueniant non sunt. cum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

autem uenerint non erunt: qa cũ suo fine
uẽiunt. Hoꝝ aũt duũ id est dans uotum
uouenti: et bñdicens annos iusti: unũ est
qđ facimus: alterũ qđ sumimus. Sed hoc
alterũ deo largitore non sumit̃: nisi cum
ipo adiutore pmũ illud efficit̃. Quia non
in ũtute potens est uir. Domin⁹ infirmũ
faciet aduersariũ eius: illũ scilicet qui hõi
uouẽti inuidet: et resistit ne ualeat ĩplere
qđ uouit. Potest ex ambiguo greco ĩtel-
ligi & aduersariũ suũ. Cum enĩ domin⁹
possidere nos ceperit: ꝓfecto aduersari⁹
q noster fuerat ipius fit: et uincet̃ a nob:
sed non uirib⁹ nr̃is: quia nõ in ũtute sua
potens ẽ uir. Domin⁹ ergo infirmũ faciet
aduersariũ suũ: dñs sanctus ut uincat̃ a
sanctis: quos domin⁹ sanctus scõꝝ effecit
sanctos. Ac ꝑ hoc nõ glorie t̃ prudens in
prudentia sua: et nõ glorietur in diuitiis
suis diues: et nõ glorie t̃ potens ĩ potẽtia
sua: ꝫ in hoc glorie t̃ q gloriat̃: intelliger̃
& scire dñm: et facere iudiciũ & iusticiaꝫ
in medio terre. Non ꝑua ex ꝑte intelligit
et scit dñm: qui ĩtelligit & scit hoc a dño
sibi dari: ut intelligat & sciat dñm. Quid
enĩ habes ait apl's quod nõ accepisti? Si
aũt & accepisti: qd gl'iaris q̃i nõ accepis:
id est q̃si a teipso tibi sit unde gloriaris?
Facit aũt iudiciũ & iusticiã q recte uiuit.
Recte aũt uiuit qui obtempat precipiẽti
deo. Et finis precepti id est ad qđ refert̃
preceptum caritas est: de corde puro &
conscientia bona & fide non ficta. Porro
ista caritas sicut Iohãnes apl's testat̃ ex
deo est. Facere igr̃ iudiciũ et iusticiam ex
deo est. Sed qd est in medio terre? Neq;
enĩ non debent facere iudiciũ & iusticiã:
qui habitant in extremis terre. Quis hoc
dixerit? Cur ergo additum est in medio
terre? Quod si non addere t̃: et tm̃modo
diceretur facere iudiciũ & iusticiã: magis
hoc preceptũ ad utrosq; hoĩes ꝑtineret:
& mediterraneos & maritimos. Sed ne
quisq̃ putaret post finem uite que in hoc
agitur corpore: supesse tempus iudicium
iusticiãq; faciendi: que cum esset in carne
nõ fecit: et sic diuinũ euadi posse iudiciũ:
ĩ medio terre mihi uidet̃ dictũ: cũ quisq;
uiuit ĩ corpore. In hac quippe uita suam
quisq; terram circũfert: quã moriẽte hoĩe
recipit terra cõis: resurgenti utiq; reditu-
ra. Proinde in medio terre id est cũ aĩma
nr̃a isto terreno claudit̃ corpe: faciẽdum
est iudiciũ & iusticiam: quod nobis ꝓsit
in posterũ: qñ recipiet quisq; ꝟm ea que ꝑ
corpus gessit: siue bonum siue malũ. Per
corpus qppe ibi dixit apl's: ꝑ temp⁹ quo
uixit in corpe. Non.n. siqs maligna mẽte
atq; impia cogitatione blasfemet: neq; id
ullis membris corpis opetur: ideo nõ erit
reus qa id non motu corpis gessit: cũ hoc
per illđ tpus gesserit quo gessit & corp⁹.
Isto mõ congruẽter intelligi põt etiã illđ
quod ĩ psalmo legr̃. Deus aũt rex noster
ante secula opatus est salutem in medio
terre. Vt dñs ih̃us accipiat̃ deus noster
qui est ante secula: qa per ipm facta sunt
secula: opatus est salutem nr̃am ĩ medio
terre: cũ uerbũ caro factũ est: et terreno
habitauit in corpore. Deinde posteaq̃ ꝓ-
ph̃atum est ĩ his uerbis Anne quomodo
gloriari debeat qui gloriat̃: nõ in se utiq;
sed in dño ꝓpter retributionẽ que in die
iudicii futura est: domin⁹ inquit ascendit
in celos & tonuit: ipe iudicabit extrema
terre: qa iustus ẽ. Prorsus ordinẽ tenuit
confessioĩs sideliũ. Ascendit enĩ in celum
dñs xp̃us: et inde uenturus est ad uiuos
& mortuos iudicãdos. Nam qs ascendit
sicut dicit apostolus: nisi qui & descẽdit
in inferiores ꝑtes terre? Qui descẽdit ipe
est & qui ascendit sup omẽs celos: ut ad-
impleret om̃ia. Per nubes g̊ suas tonuit:
quas spũ sancto cũ ascendisset impleuit:
de qb⁹ ancille hierl'm hoc ẽ ingrate uinee
cõminatus ẽ apud Ysaiam ꝓphetam: ne
pluant sup eam imbrem. Sic aũt dictũ est
ipe iudicabit extrema terre: ac si dicere t̃:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

etiam extrema terre. Non.n.alias terre pres non iudicabit: q omis homies ꝑcul-dubio iudicabit. Sed melius intelligunt extrema terre extrema homis: qm non iudicabunt que i melius uel deteri9 medio tempore cõmutant: ſ in qbus extremis iuenus fuerit q iudicabit. Propter quod dictu eſt: qui ꝑſeuerauerit uſq; in finem: hic ſaluus erit. Qui ergo ꝑſeuerãter facit iudicia & iuſticiã i medio terre: nõ damnabit cum iudicabunt extrema terre. Et dat inquit ututem regib9 nris: ut nõ eos iudicando condemnet. Dat eis uirtutẽ q̃ carnẽ ſicut reges regãt: & in illo mundũ q̃ ꝓpter eos fudit ſanguinẽ uincant. Et exaltabit cornu xpi ſui. Quõ xps exaltabit cornu xpi ſui? De q̃.n. ſupradictũ eſt dns aſcendit in celos: et intellect9ẽ dns xps: ipe ſicut hic dicit exaltabit cornu x̃ ſui: qui eſt xps. Xps ergo xpi ſui cornu exaltabit: id eſt uniuſcuiuſq; fidelis ſui: ſicut iſta ipa i ꝓncipio hui9 himni ait: exaltatu eſt cornu meu in deo meo. Omnes quippe unctos eius crimate recte xpos poſſum9 dicere. Quod tamẽ totũ cum ſuo capite corp9 unus ẽ xps. Hec Anna proꝓhauit Samuelis ſancti uiri mr̃ multũq; laudan. In quo quidem tunc figurata eſt mutatio ueteris ſacerdotii: et nũc impleta quãdo ifirmata ẽ que multa erat in filiis: ut nouũ hret in xpo ſacerdotium ſterilis que peperit ſeptem. Caplm.v.

Sed hoc euidẽtius ad ipm Hely ſacerdotem miſſus loq̃t homo dei: cui9 quidẽ nomẽ tacet: ſed itelligit officio miſterioq; ſuo ſine dubitatõne ꝓꝓha. Sic enim ſcriptũ ẽ. Et uenit homo dei ad Hely: et dixit. Hec dicit dns. Reuelans reuelat9 ſum ad domũ pris tui: cum eſſent in terra egipti ſerui in domo Pharaonis: & elegi domum patris tui ex oibus ſceptris iſrl̃ mihi ſacerdotio fungi: ut aſcenderent ad altar meũ & icenderẽt incẽſũ: et portarẽt ephoth. Et dedi domui pris tui omia que ſunt ignis filio9 iſrael in eſcam. Et ut q̃d reſpexiſti i incenſum meũ & in ſacrificiũ meũ impudenti oculo: et glorificaſti filios tuos ſup me: benedicer̃ ꝓmicias ois ſacrificii i iſrael i cõſpectu meo? Propter hoc hec dicit dns ds iſrael. Dixi: dom9 tua et pris tui tranſibũt corã me uſq; in eternũ. Et nũc hec dicit dns. Nequaq̃: ſ glorificãtes me glificabo: et q̃ ſpernit me ſpernet̃. Ecce dies ueniunt & extermínabo ſemẽ tuũ et ſemẽ dom9 pris tui: et nõ erit tibi ſenior i domo mea oibus diebus: & uirũ extermínabo tibi ab altari meo: ut deficiãt oculi eius & defluat aia eius. Et omis qui ſuperit dom9 tue: decidet i gladio uiro9. Et hoc tibi signũ quod ueniet ſuper duos filios tuos: Ophni et Fínees. Vna die morient̃ ambo. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotẽ fidelẽ: qui oia que in corde meo et i aia mea ſũt faciet: et edificabo ei domum fidelẽ: et trãſibit corã xpo meo oib9 diebus. Et erit q̃ ſuperit in domo tua: uenier adorar̃ ei obolo argẽti dicens. Iacta me i unã partẽ ſacerdotii tui: mãducare panẽ. Non eſt ut dicar̃ iſtã ꝓphetiã ubi ſacerdocii ueteris tãta mãifeſtatiõe prenũciata mutatio eſt: in Samuele fuiſſe cõpleta. Quanq̃ enim non eſſet de alia tribu Samuel: q̃ que cõſtituta fuerat a dño ut fungeret altari: tñ non erat de filiis Aaron: cui9 ꝓgenies fuerat deputata ut ide fierẽt ſacerdotes. Ac ꝓ hoc in ea quoq; re geſta eadem mutatio que per xpm ihm fuerat futura adũbrata eſt: et ad uet9 teſtamẽtũ ꝓprie: figurate uero ꝓtinebat ad nouum: ꝓphetia tam facto etiam ipo q̃ uerbo: id ſcilicet facto ſignificãs: q̃d uerbo ad Hely ſacerdotẽ dictũ eſt ꝓ ꝓphetam. Nã fuerũt poſtea ſacerdotes ex genere Aaron: ſicut Sadoch et Abiathar regnãte Dauid: et alii deiceps anteq̃ temp9 ueniret: quo iſta que de ſacerdotio mutãdo tãto ant̃ predicta ſunt effici ꝓ xpm oportebat. Quis aũt nũc fideli oclo hec ituẽs: nõ uideat eẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

completa: quandoqdem nullū tabnaclm: nllm templū: nullū altar: nullū sacrificiū: et ideo nec ullus sacerdos rmāsit iudeis: qbus ut de semīe Aaron ordinaret ī dei fuerat lege mandatū. Quod & hic cōmemoratū est illo dicēte ꝓpha: hęc dicit dns deus isrl: dixi: domus tua et dom9 pris tui transibūt coram me usqꝫ in ęternum. Et nūc dicit dns. Nequaq: sꝫ glorificātes me glificabo: et qui me spernit spernetur. Quod .n. noīat domū patris eius: non eū de ꝓximo patre dicer: sꝫ de illo Aaron q ꝑmus sacerdos ē institut9: de cui9 ꝓgeīe cęteri sequęrent supiora demōstrant: ubi ait. Reuelat9 sum ad domū pris tui: cum essent in terra ęgipti ꝟui in domo Pharaonis: et elegi domū pris tui ex omnibus sceptris isrl mihi sacerdotio fungi. Quis pr fuit hui9 in illa ęgiptia ꝟuitute. unde cū liberati fuissent elect9 ē ad sacerdotiuꝫ nisi Aarō? De hui9 ergo stirpe isto loco dixit futurū fuisse: ut non eēnt ulterius sacerdotes. Quod iam uidem9 impletū. Vigilet fides: pręsto sunt res: cernūtur: tenent: et uidere uolentiū oculis īgerūt. Ecce īqt dies ueniūt: et extermīabo semē tuū et semē dom9 pris tui: et non erit tibi senior in domo mea oībus dieb9: et uirū extermīabo tibi ab altari meo: ut deficiant oculi eius et defluat aīa ei9. Ecce dies qui pręnūciati sunt iam uenerunt. nullus sacerdos ē ꝟm ordinē Aaron. Et quicūqꝫ ex ei9 gener est homo: cū uidet sacrificiū xanoꝝ toto orbe pollere: sibi aūt honorem illū magnū esse subtractū: deficiunt oculi eius et defluit aīa ei9 tabe meroris. Proprie aūt ad hui9 domū Hely cui hęc dicebant quod sequit ptinet. Et omnis q superit dom9 tuę decidet ī gladio uiroꝝ. Et hoc tibi signū quod ueniet super duos filios tuos Ophni et Finees. Die uno morient ambo. Hoc ergo signū factum est mutādi sacerdotii de domo hui9: q̄ signo significatū est mutādū sacerdotiū dom9 Aaron. Mors quippe filioꝝ hui9: significauit mortē nō hoīm sꝫ ipius sacerdotii de filiis Aaron. Quod aūt sequit ad illū iam ptinet sacerdotē: cui9 figuram gessit huic succedēdo Samuel. Proinde quę sequūtur: de xpo ihu noui testamēti uero sacerdote dicūt. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem: qui oīa quę in corde meo et quę in aīa mea sunt faciat. et ędificabo ei domū fidelem. Ipsa est ęterna et supna hierusalem. Et transibit inquit corā xpo meo omnib9 diebus. Transibit dixit conuersabit: sicut superius dixerat de domo Aaron. dixi domus tua & domus pris tui transibūt coram me in ęternū. Quod aūt ait coram xpo meo transibit: de ipsa utiqꝫ domo intelligendū est: nō de illo sacerdote qui ē xps ipe mediator atqꝫ saluator. Dom9 ergo eius corā illo trāsibit. Potest & transibit intelligi de morte ad uitā: omībus dieb9 qb9 pagit usqꝫ in finē seculi hui9 ista mortalis. Quod autē ait deus: qui omīa quę in corde meo & quę ī anima mea sunt faciat: nō arbitremur habere aīaꝫ deū cū sit cōditor aīę: sed ita hoc de deo tropice nō ꝓprie dicitur: sicut manus et pedes & alia corpis membra. Et ne ꝟm hoc credat homo in carnis hui9 effigie factus ad imaginē dei: addunt et allę quas utiqꝫ nō habet homo: et dicitur deo: sub umbra alaꝝ tuaꝝ ꝓtege me: ut intelligāt hoīes de illa ineffabili natura: nō ꝓpriis sꝫ trāslatis rerū uocabulis ista dici. Quod uero adiūgit: et erit q superit in domo tua ueniet adorare ei: nō ꝓprie dicit de domo hui9 Hely: sꝫ illius Aaron de q̄ usqꝫ ad aduētū xpi hoīes remanserūt: de quo genere etiā nūc usqꝫ nō desūt. Nā de illa domo hui9 Hely iaꝫ supradictū erat. Et omīs qui supererit domus tuę decidet in gladio uiroꝝ. Quomodo ergo hic uer dici potuit: et erit qui supererit in domo tua ueniet adorar ei: si illud est uerū ꝙ ultore gladio nemo inde supererit:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

nisi quia illos intelligi uoluit q ptinēt ad stirpē: sz illius toti9 sacerdotii sm ordinē Aaron. Ergo si est de illis predestinatis reliqis de qbus ali9 ppha dixit: reliquie salue fiēt: unde et apls: sic g inquit et in hoc tempe rliqe p electionē grē salue fctē sunt: qa de talib9 reliqis bene itelligit esse de quo dictū est: q superit i domo tua pfecto credit in xpm: sicut tēporib9 aplorum ex ipa gente plurimi crediderūt: neq nc desunt q licet rarissime tamē credant: et implet in eo qd hic iste hō dei cōtinuo secutus adiunxit: ueniet adorare ei obolo argēti: cui adorar nisi sūmo illi sacerdoti q et deus est? Neq.n. i illo sacerdotio sm ordinē Aaron ad hoc ueniebāt hoīes ad templū ul altar dei: ut sacerdotē adorarēt. Quid est aūt q ait obolo argēti: nisi breuitate uerbi fidei: de q cōmēorat apls dictū: uerbū cōsumans & breuiās faciet dns sup terram? Argentū aūt p eloquio poni psalmista testis est ubi canit. Eloqa dni eloqa casta: argentū igne examiatū. Quid g dicit iste: q uenit adorare sacerdoti dei et sacerdoti deo? Iacta me in ptē sacerdotii tui manducare panē. Nolo in patrū meorum collocari honor q nullus ē. Iacta me in partē sacerdotii tui. elegi.n. abiect9 eē in domo dni. qlecūq & qtulūcūq membrū eē cupio sacerdotii tui. Sacerdotiū qppe hic ipa3 plebē dicit: cuius plebis ille sacerdos ē mediator di et hoīz hō xps ihs. Cui plebi dicit apls Petrus: plebs scā regale sacerdotiū. Quāuis non nulli sacrifitii tui sint iterpretati nō sacerdotii tui. Quod nihilomin9 eūdē sigficat poplm xpianū: unde dicit Paulus apls: un9 panis unū corp9 multi sumus. Et iterū. exhibeatis corpa ura hostiā uiuam. Quod ergo addidit māducar panē: etiā ipm sacrifitii gen9 eleganter expressit de quo dicit sacerdos ipe. panis quē ego dedero: caro mea est p seculi uita. Ipm est sacrificiū nō sm ordinē Aarō: sz sm ordinē Melchisedech: q legit itelligat. Breuis itaq est ista cōfessio et salubriter hūilis: q dicit. Iacta me in partem sacerdotii tui māducare panē. Ipe est obolus argenti: qa et breue ē et eloqū dni est: habitātis i corde credētis. Quia.n. dixerat superius dedisse se domui Aarō cibos de uictimis ueteris testamti: ubi ait. dedi domui pris tui oīa que sunt filiorū israel i escam: hec quippe fuerāt sacrificia iudeorum: ideo hic dixit māducar panē: quod ē in nouo testamto sacrificiū xanorum. Cap.vi.

CVm g hec tāta tunc altitudīe prenūciata sint: qta nūc maīfestatione clarescūt: nō frustra tn moueri quispiam pōt ac dicer. Quō confidim9 cōuenire oīa que in libris illis uētura predicta sunt: si hoc ipm quod ibi diuinit9 dctm ē: dom9 tua et dom9 pris tui trāsibūt corā me in eternū: effectū hre nō potuit: qm uidem9 illud sacerdotiū fuisse mutatū: et qd illi domui pmissum ē nec spari aliqn cōplendum: qa illud quod ei reprobato mutatoq succedit: hoc poti9 predicat eternū? Hoc q dicit: nondū intelligit aut nō recolit etiā ipm sm ordinē Aaron sacerdotiū: tanq umbrā futuri eterni sacerdotii constitutū: ac p hoc qn ei eternitas pmissa ē: nō ipi umbre ac figure: sz ei quod p ipam adūbrabat figurabaturq pmissū est. Sed ne putaret ipa umbra māsura: ideo etiam mutatō ei9 debuit pphari. Regnū quoq isto m etiā Saulis ipi9 q certe reprobat9 atq reiectus ē: futuri regni erat umbra i eternitate māsuri. Oleum quippe illud quo unctus est: et ab eo crismate xps est dict9: mistice accipiēdū et magnū sacramentū intelligēdū est. Quod in eo tantū uenerat9 est ipe Dauid: ut percusso corde pauitauerit quando i tenebroso occultat9 antro: quo etiam Saul urgēte intrauerat necessitate nature: exiguam pticulā uestis eius retrorsum latenter abscidit: ut hret unde mōstraret quō ei pepcerit cū posset

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

occidere: atq; ita suspitionem de aĩo eius qua sanctum Dauid putãs ĩimicũ suum uehemẽter ꝑsequebat̃ auferret. Ne itaq; reus esset tãti sacramẽti in Saule uiolati: quia uel indumẽtum eius sicut actrectauit extimuit. Ita enĩ scriptũ ẽ: & percussit cor Dauid sup eũ: quia abstulit pẽnulam clamidis eius. Viri aũt qui cũ illo erant: et ut Saulem ĩ manus suas traditũ interimeret suadebãt: non mihi inquit cõtingat a dño: si fecero hoc uerbum dño meo xp̃o dñi: inferre manũ meã sup eũ q̃a xp̃s dñi est. Huic ergo ũbrę futuri: nõ ꝓpter ip̃am sed ꝓpter illud quod prefigurabat tanta ueneratõ exhibebat̃. Vnde et illud quod ait Sauli Samuel: qm̃ non seruasti mandatũ meum quod mãdauit tibi dñs: quẽadmodũ nũc ꝑauerat dñs regnũ tuũ usq; ineternũ sup israel: et nũc regnũ tuũ nõ stabit tibi. Et quęret dñs nũc sibi hoĩez secundũ cor suũ: et mãdabat ei dñs ẽẽ in principẽ sup popl'm suũ: q̃a nõ custodisti quę mãdauit tibi dominꝰ: non sic accipiendũ est ac si ip̃m Saulem deus ineternũ prępauerit regnaturũ: et hoc postea noluerit ꝟuar̃ peccãti. Neq;.n. eũ peccaturũ esse nesciebat: ſ; prępauerat regnũ eius in q̃ figura regni esset ęterni. Ideo addidit: et nũc regnũ tuũ non stabit tibi. Stetit g̃ et stabit qđ in illo significatũ est. Sed non huic stabit: quia non ineternũ ip̃e fuerat regnaturus nec ꝓgenies eius: ut saltem ꝑ posteros altero alteri succedente uideret̃ impleri qđ dictũ est ĩęternũ. Et quęret inquit deus sibi hoĩem: siue Dauid siue ip̃z mediatorẽ sig̃ficãs testamẽti noui: q̃ figurabat̃ ĩcrismate etiã q̃ unctꝰ est ipse Dauid et ꝓgenies eiꝰ. Non aũt q̃si nesciat ubi sit ita deꝰ hoĩem sibi quęrit: ſ; ꝑ hoĩez mor̃ hoĩum loquit̃: q̃a et sic loquẽdo nos quęrit. Nõ solũ.n. deo p̃ñi uerum etiaz ip̃i quoq; unigenito eius q̃ uenit quęrere qđ perierat: usq; adeo iã eramꝰ noti: ut in ip̃o essemꝰ electi añ cõstitutionẽ mũdi. Quęret sibi ergo dixit ꝓ eo ac si diceret: quẽ suuz esse iã nouit: sibi eẽ familiarẽ aliis ostendet. Vnde in latina lingua hoc uerbũ scilicet quęrit accipit prępositionẽ: et acquirit dicit̃: qđ satis apertũ est quid sig̃ficet. Quãq̃ et sine additamento prępositionis quęrere intelligat̃ acq̃rere: ex quo lucra uocantur & quęstus.

Cap. vii.

RVrsus peccauit Saul ꝑ inobediẽtiam: et rursus Samuel ait illi in uerbo dñi. Quia spreuisti uerbũ domini: spreuit te dñs: ut nõ sis rex sup israel. Et rursus ꝓ eodem pc̃to cũ id cõfiteret̃ Saul et ueniã pręcaret̃: rogaretq; Samuelẽ ut reuerteret̃ cũ illo ad placãdũ deũ: nõ reuertar ĩquit tecũ: q̃a spreuisti uerbũ dñi: et spreuit te dñs ut non sis rex sup israel. Et cõuertit Samuel faciẽ suam ut abiret: et tenuit Saul pennulã diploidis eius & dirupit eã. et dixit ad eũ Samuel. Dirupit dñs regnum isrl' de manu tua hodie: et dabit ꝓximo tuo bono sup te. Et diuidet̃ isrl' in duo: et non cõuertet̃ nec pęnitebit eũ: qm̃ non ẽ sicut homo ut pęniteat eum. Ipse minat̃ et ꝑmanet. Iste cui dicit̃ spreuit te dñs ut non sis rex sup israel: et dirupit dñs regnũ ab israel de manu tua hodie: quadraginta regnauit annos sup isrl': tãto scilicet spacio tẽporis q̃to et ip̃e Dauid: et audiuit hoc p̃mo tẽpore regni sui: ut intelligamꝰ ideo dictũ: quia nullus de stirpe eiꝰ fuerat regnaturꝰ: & respiciamus ad stirpẽ Dauid: unde exortꝰ ẽ ꝟm carnẽ mediator dei et hoĩm hõ xp̃s ih̃s. Non aũt h̃t scriptura qđ in plęrisq; latĩs codicibꝰ legit̃: dirũpet dñs regnũ isrl' de manu tua: ſ; sicut a nobis positũ est ĩuẽtũ in gręcis: dirupit dñs regnũ ab israel de manu tua: ut ĩtelligat̃ de manu tua qđ ẽ ab isrl'. Populi g̃ isrl' ꝑsonã figurate ger̃bat hõ iste: q̃ popl's regnum fuerat amissurꝰ xp̃o ih̃u dño nr̃o ꝑ nouũ testamentũ nõ carnaliter ſ; spũaliter regnaturo. De quo cum dicit̃ et dabit illud ꝓximo tuo:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ad carnis cognationem id refert̃. Ex isrl̃ enī xp̃s ꝑm carnem: unde et Saul. Quod uero additū est bono sup te: pōt quidem intelligi meliori te. Nam et q̄dam sic sūt īterpretati: ꝫ meli⁹ sic accipit̃ bono sup te: ut quia ille bonus ē ideo sit sup te: iuxta illud aliud ꝓpheticū. Donec ponā omēs īimicos tuos sub pedib⁹ tuis. In q̄bus est et israel cui suo ꝑsecutori regnū abstulit xp̃s. Quāuis fuerit illic et isrl̃ in q̄ dolus nō erat: quoddā quasi frumentū paleaꝝ illaꝝ. Nam utiq; inde erāt apostoli: inde tot martires quoꝝ ꝑor Stephanus: inde tot ecclesię quas apl̃s Paul⁹ cōmemorat ī cōuersione eius mag̃ficantes deū: de qua re nō dubito intelligēdū esse quod seq̄t̃: et diuidet̃ isrl̃ in duo. in isrl̃ scilicꝫ īimicū xp̃i: et israel adherētem xp̃o. in israel ad ancillā: et isrl̃ ad liberā ꝑtinentē. Nā ista duo genera ꝑmū sil̃ erāt: uelud Abraam adhuc adhereret ancille: donec sterilis ꝑ d̄i gr̃aꝫ fęcūdata clamaret: eice ancillā et filiū eius. Propter pc̄tm q̄dē Salomoīs: regnāte filio ei⁹ Roboam scim⁹ isrl̃ ī duo fuisse diuisū: atq; ita ꝑseuerasse habētib⁹ singulis ꝑtibus r̃ges suos: donec illa gēs tota a chaldeis eēt ingēti uastatione subuersa: atq; trāslata. Sed hoc q̄d ad Saulem: cū si tale aliquid cōminādū eēt: ipsi Dauid fuerit potius cōminādū cui⁹ erat filius Salomon. Postremo nunc inter se gens hebrea diuisa nō est: ꝫ īdifferenter ī eiusdē erroris societate dispsa ꝑ terras. Diuisio ū illa: quā de⁹ sub ꝑsona Saulis illius regni & populi figuram gerentis: eidem regno popl̃oq; minatus est: ęterna atq; īmutabilis sig̃ficata est: ꝑ hoc q̄d adiūctū est: et non conuertet̃ neq; pęnitebit eū: q̄m non est sicut homo ut pęniteat eū. Ipse minat̃ et ꝑmanet. Id est hō minat̃ et non ꝑmanet: non aūt de⁹ quē non pęnitet sicut hoīem. Vbi enī legit̃ q̄ eū pęniteat: mutatio reꝝ significat̃ īmutabili pręscīa manēte diuina. Vbi g̃ nō pęnitere dicit̃: non mutare intelligitur. Prorsus in solubilē uidemus ꝑ hęc uerba ꝓlatā diuinit⁹ fuisse sentētiam: de ista diuisione populi isrl̃ et omīo ꝑpetuā. Quicūq;.n. ad xp̃m transierūt: ul̃ transeūt: uel transibūt inde: erant inde ꝑm dei pręsciām: non secundū generis hūani unam eādemq; naturam. Prorsus quicūq; ex israelitis adherentes xp̃o ꝑseuerāt in illo: nūq̄ erūt cū eis israelitis q̄ eius īimici usq; in finē uitę hui⁹ eē ꝑsistunt: ꝫ in diuisiōe quę hic pręnūciata est ꝑpetuo ꝑmanebunt. Nihil.n. prodest testamentū uetus de mōte syna ī ꝑuitutē generās: nisi q̄a testimoniū ꝑhibet testamēto nouo. Alioq̄n q̄diu legit̃ Moyses: uelamē sup corda eoꝝ positū est. Cū aūt inde quisq; transierit ad xp̃m: auferetur uelamē. Transeūtiū quippe intentio ipa mutat̃ de uetere ad nouū: ut nō iam q̄sq; ītēdat accipe carnalē: ꝫ spūalē felicitatē. Propter quod ipe magn⁹ ꝓpha Samuel anteq̄ ūxisset regē Saul: q̄n exclamauit ad dominū ꝓ isrl̃ et exaudiuit eū: et cum offerret holocaustū accedētibus alieīgenis ad pugnā cōtra ppl̃m dei: tonuit dn̄s sup eos et cōfusi sunt: et offenderūt coraꝫ isrl̃ atq; supati sunt: assūpsit lapidē unū et statuit illū inter Masphat nouā et ueterem: et uocauit nomē eius Abnezer q̄d ē latine lapis adiutorii. Et dixit. usq; huc adiuuit nos dn̄s. Masphat īterp̃tat̃ ītentio. Lapis ille adiutorii medietas ē saluatoris: ꝑ q̄ trāseūdū est a Masphat ueter̃ ad nouam: id ē ab intentione q̄ expectabat̃ ī carnali regno beatitudo falsa carnalis: ad intētionē qua ꝑ nouū testamētū expectat̃ in regno cęloꝝ beatitudo uerissima spūalis. Quaq̄m nihil est melius: huc usq; adiuuat deus.

Cap. viii.

IAm nūc uideo eē mōstrandum: quid ipsi Dauid q̄ Sauli successit in regnū: cui⁹ mutatione finalis illa mutatio figurata ē: ꝓpter quā diuīt⁹ cūcta dicta cuncta conscripta sunt: deus ꝓmiserit q̄d ad rē

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

de qua agimus pertinet. Cũ regi Dauid multa prospera prouenissẽt: cogitauit facere đo domũ: tẽplũ illđ scilicet excellentissime diffamatũ: quod a rege Salomone filio eius postea fabricatum est. Hoc eo cogitante factum est uerbum domini ad Nathan prophetam: quod perferret ad regem. Vbi cum deus dixisset ꝙ non ab ipso Dauid sibi ędificaretur domus: neq; per tantum tempus se mãdasse cuiq̃ in populo suo: ut sibi fieret domus cedrina: et nũc ĩquit hęc dices seruo meo Dauid. Hęc dicit dñs omnipotens. Accepi te de ouili ouium ut esses ĩ ducem super populum meum israel: & eram tecum in omnibus quibus ĩgrediebaris: et exterminaui omnes ĩimicos tuos a facie tua: & feci te nominatum secumdum nomen magnorum qui sunt super terram. Et ponam locum populo meo israel: & plantabo illum & inhabitabit seorsum: & non sollicitus erit ultra: & non apponet filius iniquitatis humiliar̃ eum: sicut ab inicio a diebus quibus constitui iudices super populum meum israel: et r̃quiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis. Et nunciauit tibi dominus quoniaꝫ domum ędificabis ipi. Et erit cum impleti fuerint dies tui dormies cũ patribus tuis. et suscitabo semen tuũ post te qui erit de uentre tuo: et pręparabo regnum eius. Hic ędificabit mihi domum nomini meo: & dirigaꝫ thronum eius usq; ineternuꝫ. Ego ero illi in patrem et ipse erit mihi in filium. Et si uenerit iniquitas illius: redarguam illuꝫ in uirga uirorum et ĩ tactibus filiorum hominum: misericordiam autem meam non amoueam ab eo: sicut amoui a q̃bus amoui faciẽ meam. Et fidelis erit domus eius: & regnum eius erit usq; ineternum coraꝫ me: et thronus eius erit erect⁹ usq; ineternum. Hanc ergo tam grãdem promissionem qui putat in Salomone fuisse completam: multum errat. Actendit. n. quod dictum est hic ędificabit mihi domum: quoniam Salomon templum illud nobile struxit: et non actẽdit fidelis erit domus eius: & regnum eius usq; ineternum coram me. Actẽdat ergo et aspiciat Salomonis domum plenam mulieribus alienigenis colentibus deos falsos: et ipsum ab eis regem aliquando sapienteꝫ in eandem ydolatriaꝫ seductum atq; deiectum: et non audeat existimare deum uel hoc promisisse mendaciter: uel talem Salomonem domumq; eius futuram nõ potuisse pręscire. Non hinc autem deberemus ambigere: nec si non in xp̃o domino nr̃o qui factus est ex semine Dauid ꝑm carnem iam uideremus ista compleri: ne uane atq; inaniter hic aliũ aliquẽ requiramus: sicut carnales iudei. Nam et ipsi usq; adeo filiũ quem loco isto regi Dauid promissum legunt intelligunt non fuisse Salomonem: ut eo qui ꝓmissus est tanta iã manifestatione declarato: adhuc mirabili cecitate aliũ sperare se dicãt. Facta est quidẽ nonnulla imago rei futurę etiã in Salomõe: in eo ꝙ templum ędificauit et pacem habuit secundum nomen suuꝫ. Salomon quippe pacificus est latine: & ĩ exordio regni sui mirabiliter laudabilis fuit. sed eadem sua ꝑsona per umbraꝫ futuri pręnuntiabat etiam ipe xp̃m dñm nostrũ: nõ exhibebat. Vnde de illo quędam ita scp̃ta sunt: q̃si de ip̃o ita prędicta sint: dum scriptura sancta etiaꝫ reb⁹ gestis ꝓphetans quodãmodo in eo figurã deliniat futuroꝝ. Nã pręter libros diuinę historię ubi regnasse narratur: psalmus etiam septuagesim⁹ primus titulo nomĩs eius inscriptus est: in quo tam multa dicunt̃ quę omnino ei cõuenire nõ possunt: domino aũt christo aptissima perspicuitate cõueniunt: ut euidenter appareat ꝙ in illo figura q̃liscũq; adũbrata sit: in isto aũt ip̃a ueritas pręsentata. Notũ ẽ. n. q̃b⁹ terminis regnũ cõclusũ fuerat Salomoĩs.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Et tamē in eo psalmo legit̄ ut alia taceā: dominabitur a mari usq; ad mare: et a fluīe usq; ad terminos orbis terre. qđ in xp̄o uidem⁹ impleri. A fluīe q̄ppe dnān-di sūpsit exordiū: ubi baptizat⁹ a iohāe: eo demōstrāte cępit agnosci a discipulis: qui eum nō solū magistrū uerū etiā dn̄m appellauer̄t. Nec ob aliud uiuēte adhuc patre suo Dauid regnare Salomō cępit: quod nulli eoꝝ regū cōtigit: nisi ut hinc quoq; satis eluceat nō esse ip̄m quē ꝓpħia ista pręsignat: quę ad ei⁹ prēm loquitur dicēs. Et erit cū impleti fuerīt dies tui & dormies cū p̄ribus tuis: suscitabo semen tuū post te q̄ erit de uētre tuo: & prępa-bo reguū illius. Quō ergo ꝓpter id quod sequit̄ hic ędificabit m̄ domū: iste Salo-mon putabit̄ ꝓpħatus: et nō poti⁹ ꝓpter id qđ pręcedit: cū īpleti fuerint dies tui et dormies cū p̄ribus tuis: suscitabo semē tuū post te: alius pacific⁹ intelligitur esse promissus: qui non ante sicut iste s̄ post mortē Dauid pręnūciat⁹ ē suscitandus? Quālibet. n. longo interposito tempore ih̄s xp̄s uenerit. ꝓculdubio post mortē regis Dauid cui sicut ē ꝓmissus eū ueīre oportebat: q̄ ędificaret domū dn̄o nō de lignis & lapidib⁹: s̄ de hoībus: qualem illum ędificare gaudem⁹. Huic. n. domui dicit apl̄s hoc est fidelib⁹ xp̄i. Templum enī dei sc̄m ē qđ estis uos. Cap. ix.

PRopter qđ & ī psalmo. lxxxviii. cui⁹ est titulus ītellectus ip̄i Ethan israelitę: cōmemorāt̄ ꝓmissioēs dei factę regi Dauid: & istis quę in libro regnoꝝ sūt posita quędā ibi similia dicūt̄. sicut ē: iuraui Dauid seruo meo usq; inęternum pręparabo semē tuū. Et iterū. Tūc locut⁹ es ī aspc̄tu filiis tuis & dixisti: posui ad-iutoriū sup̄ potentē: & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid seruū meū: oleo sancto meo unxi eū. Manus enī mea auxiliabit̄ ei: et brachiū meū confortabit eum. Non ꝓficiet īimicus in eo: et fili⁹ ini-quitatis non apponet nocere ei. Et cōcidā īimicos ei⁹ a facie ip̄ius: et eos q̄ oderunt eū fugabo. Et ueritas mea & misericor-dia mea cū ip̄o: et in noīe meo exaltabit̄ cornu eius. Et ponā īmari manū eius: & in flumībus dexterā eius. Ipse īuocabit me pater meus es tu: đs me⁹ et susceptor salutis meę. Et ego p̄mogenitū ponā illū: excelsum apud reges terrę. Inęternū ser-uabo illi mīam meā: et testamētū meum fidele ip̄i. Et ponā in sc̄lm sc̄li semen eius: et thronū eius sicut dies cęli. Quę omnia de dn̄o ihū intelligunt̄ sub noīe Dauid: ꝓpter formā ꝑui quā de seīne Dauid idē mediator dei assūpsit ex ūgine. Cōtinuo etiā dicit̄ de pc̄tis filioꝝ ei⁹: tale aliquid quale ī regnoꝝ libro positum est: et q̄si de salomōe ꝓcliui⁹ accipit̄. Ibi nāq; hoc ē in regnoꝝ libro: et si uenerit inq̄t iniquitas eius: redarguā illū in uirga uiroꝝ & in tactib⁹ filioꝝ hoīm: misericordiā autem meā non amoueā ab eo. Tactib⁹ sig̃ficās plagas correctoīs. unde illud est: ne teti-geritis xp̄os meos. Quod quid est aliud q̄ ne leseritis? In psalmo uero cū ageret tanquam de Dauid: ut quiddā eiusmodi etiā ibi diceret: si dereliquęrīt inquit filii eius legē meam: et ī iudiciis meis nō am-bulauerint: si iusticias meas ꝓphanaue-rint: & mādata mea nō custodierīt: uisi-tabo in uirga iniq̄tates eoꝝ: et ī flagellis delicta eoꝝ: mīam autē meā nō dispergā ab eo. Non dixit ab eis cum loquęret̄ de filiis ei⁹: non de ipso s̄ dixit ab eo: qđ bn̄ intellectum tandē ualet. Nō. n. xp̄i ip̄ius qđ est caput ecclesię: possent inueīri ulla pc̄ta quę opus esset huānis correctōibus ꝑuata mīa diuinit⁹ coerceri: s̄ in ei⁹ corpe ac membris qđ ppl̄s eius ē. Ideo in libro regnoꝝ iniquitas ei⁹ dicit̄: in psalmo aūt filioꝝ eius: ut intelligam⁹ de ipso dici q̄-dāmō qđ de eius corpore dicit̄. Propter qđ etiam ipse de cęlo cum corpus eius qđ sunt fideles eius persequęretur Saulus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Saule inquit Saule quid me psequeris?
Deinde in consequentibus psalmi: neq;
nocebo iquit in ueritate mea: neq; ppha-
nabo testamtu meu: et que pcedut de la-
biis meis no reprobabo. Semel iuraui in
sancto meo si Dauid meciar: id est neqq
Dauid meciar. Solet .n. sic loq scriptura.
Quid aut no meciat adiugit et dicit. se-
me ei9 in eternu manebit: et sedes ei9 sicut
sol i cospectu meo: et sicut luna perfecta
ieternu: et testis i celo fidelis. Ca.x.

Post hec tate pmissionis ualidissi-
ma firmameta: ne putaret i Salo-
mone copleta: taq id sperarent nec iueni-
ret: tu u inquit repulisti et ad nihilu de-
duxisti dne. Hoc qppe fctm est de regno
Salomois i posteris ei9: usq; ad euersione
ipsius terrene hierlm: que regni eiusdem
sedes fuit: et maxie ipi9 tepli labe qd fue-
rat a Salomone costructu. Sed ne ob hoc
putaret deus cotra sua pmissa fecisse: co-
tinuo subiecit. Distulisti xpm tuu. Non e
g ille Salomo: sz nec ipe Dauid: sz dilat9 e
xps dni. Cu .n. xpi dicerent oes rges mis-
tico illo crismate cosecrati: no solu a rege
Dauid & deinceps: sz ab illo etiaz Saule
q pplo eidez rex pm9 est unct9. Ipse qppe
Dauid eu xpm dni appellat: erat tamen
unus xps uer9 cui9 illi figuram pphetica
uctione gestabat: qui sm opione hoim q
eu putabat i Dauid ul i Salomoe intelli-
gedu: differebat in logu: sm aut dispo-
sitione dei uetur9 suo tempe pabat. Interea
du ille differt: qd factu sit de regno terr-
ne hierlm ubi sperabat utiq; regnaturus:
secut9 iste psalm9 adiunxit atq; ait. Euer-
tisti testametu sui tui: pphanasti i terra
sanctitate ei9: destruxisti omes macerias
ei9: posuisti munitoes eius i formidinez.
Dirupuert eu oes trasecutes uia: fact9 est
opprobriu uicis suis. Exaltasti dexterā
inimicoz ei9: iocundasti oes inimicos eius.
Auertisti adiutoriu gladii eius: et no es
opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab
emundatione: sedem ei9 in terra collisisti.
Minuisti dies sedis ei9: pfudisti eu in co-
fusione. Hec oia uenert sup acillā hierlm:
in q rgnauert nonulli etiā filii libere: reg-
nu illud tenetes in dispensatoe tpali: reg-
nu aut celestis hierlm cui9 erat filii i uera
fide hntes: et i uero xpo sperantes. Quo
aut ista uenerit sup illud regnu: iudex e
reru gestaz si legat historia. Ca.xi.

Post hec autem ista prophetata: ad
precandu deu ppha couertit: sed
& ipa precatio pphatio est. Vsqneq dne
auertis in finez subaudit faciez tuā? sicut
alibi dicit usquequo auertis faciem tuā a
me? Nam ideo qdam codices hic no hnt
auertis sz auerteris: quāq possit intelligi
auertis misericordiā tuaz quam pmisisti
Dauid. Quod aut dixit in finez: quid e n
usq; in fine? Qui finis itelligedus est ul-
timu temp9: qn in xpm ihm etiā gens illa
e creditura: ante que finez illa fieri opor-
tebat que supi9 erupnosa defleuit: ppter
que et hic seqt: exardescet sicut ignis ira
tua: memeto que e mea substantia. Nihil
hic meli9 quā ipe ihs intelligit substantia
populi ei9: ex quo natura est carnis eius.
Non .n. uane inquit costituisti oms filios
hoim: nisi eni esset unus fili9 hois substā-
cia isrl: p que filiuz hois liberarent multi
filii hoim: uane utiq; constituti essent oes
filii hoim. Nuc u ois qdem huana natura
per pctm pmi hois i uanitate de ueritate
collapsa e. Propter qd dicit ali9 psalmus.
Homo uaitati silis fcts e: dies eius uelut
ubra pretereunt. Sz no uane de9 costituit
omes filios hoim: qa et multos a uaitate
liberat p mediatore ihm. Et quos liberā-
dos no esse presciuit ad utilitate liberan-
doz: et copatoez duaz inter se a cotrario
ciuitatu: non utiq; uane in totius ronalis
creature pulcerrima atq; iustissima or-
dinacione constituit. Deinde sequitur.
Quis est homo qui uiuet & non uidebit
morte; eruet aiam suaz de manu inferi?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quis est iste ñ de substanna illa israel ex semīe Dauid xp̄s ih̄s: de quo dicit apl̄s; q̄ surgēs a mortuis iā nō moriē: et mors ei ultra non dnābit̄. Sic.n. uiuit et nō uidebit mortē: ut cū mortuꝰ fuerit: ſ aīam ſuā eruerit de manu īferi: quo propter quorūdā ſoluēda pc̄ta ul' īfernalia uincula deſcenderat. Eruit aūt poteſtate illa de q̄ īm euāgelio dicit: poteſtatem habeo ponēdi aiaꝫ meā: et ptātem habeo iterū ſumendi eam. Capitulum.xii.

SEd cętera pſalmi huius quę ita ſe habent: ubi ſunt miſerationes tuę antiquę dñe: q̄s iuraſti Dauid īm ueritate tua? Memor eſto dñe opprobrii ſeruoꝝ tuoꝝ: q̄d cōtīnui īm ſinu meo multaꝝ gēt̄iū: quod exprobrauerūt īimici tui dñe: q̄d exprobrauerūt cōmutationē xp̄i tui: utrū ex pſona dicta ſint illoꝝ iſraelitaꝝ qui deſiderabāt reddi ſibi ꝓmiſſionē quę facta eſt ad Dauid: an potius ad x̄anoꝝ qui nō ſm carnē ſ ſm ſpm̄ ſunt iſraelitę: merito quęri poteſt. Dicta ſunt q̄ppe iſta uel ſcripta tempe quo fuit Ethan: de cuiꝰ noīe titulū iſte pſalmus accepit: & idem tēpꝰ regni Dauid fuit: ac p hoc non diceret ubi ſunt miſeratiōes tuę antiquę dñe q̄s iuraſti Dauid ī ueritate tua: ñ eorum pſonam ī ſe ꝓpha trāſfiguraret: q̄ longe poſtea futuri erant: q̄bus hoc tēpus eſſet antiquū q̄n regi Dauid iſta ꝓmiſſa ſunt. Poteſt aūt īntelligi dict̄ū hoc eē propter multas gētes: quādo x̄anos pſequebant̄ ꝓpham exprobraſſe illis paſſionem xp̄i: quā ſcriptura commutationem uocat: q̄m moriendo īmortalis eſt factus. Poteſt et cōmutatio xp̄i ſm hoc accipi exprobrata iſrl̄itis: q̄a cū eoꝝ ſpareē futurꝰ fc̄ts ē gēt̄iū: et hoc eis nunc exprobrabant multę gentes: quę crediderūt īm eū p teſtamēt̄ū nouū: illis īm uetuſtate remanēntibus: ut ideo dicat̄ memēto dñe opprobrii ſuoꝝ tuoꝝ: q̄a non eos obliuiſcente ſed potius miſerāte dño: & ip̄i poſt hoc opprobriū crediturī ſunt. Sed ille quem prius poſui cōueniēnor ſenſus mihi uideē: īimicis.n. chriſti q̄bus exprobratur q̄ eos ad gētes trāſiēs reliquerit xp̄s: īcōgrue uox iſta coaptat̄: memēto dñe opprobrii ſeruoꝝ tuorum. Nō.n. ſerui dei nūcupandi ſunt tales iudei. Sed eis uerba iſta competunt qui cū graues hūilitates pſecutionū ꝓ xp̄i noīe paterent̄: recordari potuerūt excelſū regnū ſemīni Dauid fuiſſe ꝓmiſſū: et eiꝰ deſiderio dicer̄ nō deſperando ſ petēdo: quer̄ēdo: pulſando: ubi ſūt miſericordię tuę antiquę dñe: q̄s iuraſti Dauid īm ueritate tua? Memento domīne opprobrii ſuoꝝ tuoꝝ: quod cōtīnui ī ſinu meo multaꝝ gentiū: hoc eſt īm īterioribꝰ meis patēter ptuli: q̄ exprobrauerūt īimici tui domīne: q̄ exprobrauerūt cōmutatōeꝫ x̄ tui: non eā putantes cōmutatōeꝫ ſ cōſummationē. Quid eſt aūt memēto dñe niſi ut miſerearis: et ꝓ tollerata patēter hūilitate mea reddas celſitudīnem quā iuraſti Dauid īm ueritate tua? Si autem iudeis aſſignemꝰ hęc uerba: illi ſui dei talia potuer̄t dicer̄: q̄ expugnata terrena hierl̄m anteq̄ ih̄s xp̄s humanitus naſceretur īm captiuitatē ducti ſunt̄: ītelligētes cōmutationē xp̄i. q̄a ſcilicꝫ nō per eum terrena carnaliſq̄ felicitas q̄lis paucis āmis regis Salomois appuit: ſ cęleſtis eēt ac ſpūalis expectanda quā tūc ignorans īfidelitas gentiū cū dei pplīm exultabat atq̄ īſultabat eē captiuū: q̄d aliud q̄ xp̄i cōmutationē ſ ſcīēnꝰ neſciēs exprobrabat̄? Et ideo q̄d ſeq̄t̄: ubi pſalmꝰ iſte cōcludit̄: benedict̄ō dñi īeternū fiat fiat: uniuerſo poplō dei ad cęleſtē hierl̄m ptīnēn: ſiue ī illis q̄ latebant ī teſtamēto ueteri antequā reuelareē nouū: ſiue īm his q̄ iā teſtamēto nouo reuelato manifeſte ptīnere cernunt̄ ad xp̄m: ſanꝫ congruit. Benedictio q̄ppe dñi īm ſemīne Dauid: nō ad aliq̄d tempꝰ q̄lis diebꝰ Salomois apparuit: ſ īeternū ſperāda eſt: ī qua certiſſima ſpe dicit̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fiat fiat. Illi9.n.spei est confirmatio: uerbi hui9 iteratio. Hoc ergo intelligēs Dauid ait in secūdo regnoꝝ libro: unde ad istū psalmū digressi sum9: et locut9es ꝓ domo ꝟui tui ī longinquū. Ideo aūt p9paululū ait. Nunc incipe & benedic domū ꝟui tui usq; in ęternū ꝛc: quia tunc genitur9 erat filiū ex quo ꝓgēies ei9 ducerēt ad xp̄m: ꝑ quē futura erat dom9 eius ęterna: eadēq; dom9 dei. Domus.n.Dauid ꝓpter genus Dauid: dom9 autem dei eadē ipsa ꝓpter tēplū dei: de homib9 factū non de lapidibus: ubi habitet ī ęternū ppl's cū deo & ī deo suo: et d̄s cū pplo atq; ī pplo suo. ita ut de9 sit implēs pplm suū: & ppl's plen9 deo suo: cum deus erit oīa in omnib9: ipe in pace pręmiū qui uirt9 in bello. Ideo cū ī uerbis Nathā dictū sit: et enūciauit tibi dn̄s qm̄ domū ędificabis ipi: postea dictū est in uerbis Dauid: qm̄ tu dn̄s oīpotens deus israel reuelasti aurē serui tui dicēs: domū ędificabo tibi. Hāc.n.domū et nos ędificam9 bn̄ uiuēdo: et de9 ut bn̄ uiuam9 opitulando. Quia n̄ dn̄s ędificauerit domū: in uanū laborauerūt ędificātes eam. Cui9 dom9 cū uenerit ultīa dedicacio: tūc fiet illd̄ qd̄ hic ꝑ Nathā locut9 ē d̄s dicēs. Et ponā locū pplo meo israel: et plantabo illū et inhabitabit seorsum: et nō sollicit9 erit ultra & non apponet fili9 iniquitatis humiliare eū: sicut ab inicio a dieb9 qbus cōstitui iudices sup populum meū israel.

HOc tam magnū Cap.xiii.
bonum quisqs in hoc sęculo & in hac terra sperat: īsipiēter sapit. An qspiā putabit in pace regni Salomonis id esse completum? Pacē quippe illā scriptam in ūbra futuri: excellēti p̄dicacioē cōmēdat. Sed huic suspicioni uigilāter occursum est: cū postea q̄ dictū est nō apponet filius iniquitatis humiliare eum: cōtinuo subiunctū est. Sicut ab inicio a dieb9 qb9 cōstitui iudices sup populū meum israel. Iudices nāq; priusq̄ ibi r̄ges esse cępissēt sup illum populū fuerant cōstituti: ex quo terrā ꝓmissioīs accepit. Et utiq; hūiliabat eum fili9 iniquitatis: hoc est hostis alienigena: ꝑ interualla tēporum quib9 legunt̄ paces alternasse cū bellis: et inuēiunt̄ illic pacis tēpora ꝓlixiora q̄ Salomō habuit: qui.xl.regnauit ānos. Nā sub eo iudice q̄ est appellat9 Aoth.lxxx.āni pacis fuer̄t. absit g̊ ut Salomonis tp̄a in hac ꝓmissiōe predicta esse credant̄. Multo minus itaq; cuiuslibet regis alteri9. Non.n.qsq̄m eoꝝ in tāta quāta ille pace regnauit: nec unq̄ oīo gens illa ita regnū tenuit: ut sollicita nō fuerit ne hostib9 subderet̄. quia ī tāta mutabilitate rerū hūanaꝝ nulli aliq̄ndo populo cōcessa est tanta securitas: ut huic uitę hostiles nō formidaret īcursus. Loc9 ergo iste q̄ ꝓmictit̄ tam pacatę ac securę habitationis: ętern9 est ęternisq; debet̄ in matre hierusalez libera: ubi erit ueraciter populus israel. hoc.n.nomen interpretat̄ uidēs deū. Cui9 pręmii desiderio pia per fidem uita in hac erūpnosa peregrinatōe ducenda est. Capitulum.xiiii.

PRocurrente igr̄ ꝑ tp̄a ciuitate dei: p̄mo ī umbra futuri in terrena scilz hierlm regnauit Dauid. Erat aūt Dauid uir ī canticis eruditus: q̄ armoniā musicā non uulgari uoluptate sed fideli uolūtate dilexit: eaq; d̄o suo q̄ uerus ē deus mistica rei magnę figuratione ꝟuiēs & diuersoꝝ noīe sonoꝝ ratōnabiles moderatusq; concētus: cōcordi uarietate cōpactā bene ordīate ciuitatis insinuat unitatē. Deniq; omīs fere ꝓphecia eius in psalmis est: q̄s cētū q̄nq̄ginta liber cōtinet: quē psalmoꝝ uocam9. In quib9 nō nulli uolūt eos solos factos esse a Dauid: qui ei9 noīe inscripti sunt. Sūt itē qui putant nō ab eo factos nisi qui pręnotant̄ ipi9 Dauid: qui uero habēt in titulis ipi Dauid: ab aliis factos ꝑsonę ipsius fuisse coaptatos. Quę opinio uoce euangelica saluatoris ipsi9 refutat̄: ubi ait: q̄ ipse Dauid in spiritu christum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dixerit esse suū dominū: quoniā psalm⁹ centesimus non⁹ sic incipit. Dixit domin⁹ dño meo sede a dextris meis: donec poāz īimicos tuos scabellū pedū tuoꝝ. Et certe idem psalm⁹ nō habz ī titulo ipsi⁹ Dauid: sz ipsi Dauid: sicut plurimi. Mihi autem credibili⁹ uidentur existimare: q omēs illos cētū et qnq̄gīta psalmos ei⁹ opi tribuūt: eumq; aliq̄s p̄notasse etiā nominib⁹ alioꝝ aliqd qđ ad rē ptineat figurātib⁹: cęteros autē nullius hominis nomē in titulis hr̄e uoluisse: sicut ei uarietatis hui⁹ dispositionem q̄muis latebrosam nō tam̄ īanē dñs inspirauit. Nec mouere debet ad hoc non credendū: q non nulloꝝ noīa ꝓphetaꝝ q longe post Dauid regis tempa fuerunt: qbusdā psalmis ī eo libro legūt̄ īscripta: & quę ibi dicūt̄ uelut ab eis dici uidentur. Neq;. n. nou potuit propheticus spiritus ꝓphetanti regi Dauid hęc etiā futurorū ꝓphetaꝝ nomina reuelare: ut rex aliqd q̄đ eoꝝ psonę cōueīre ꝓphetice cantaret̄: sicut rex Iosias exorturus & regnatur⁹ post annos amplius q̄ trecentos: cuidam prophetę q etiam facta ei⁹ futura p̄dixit cū suo noīe reuelatus est. Ca. xv.

NVnc iā expectari a me uideo: ut hoc loco libri huius aperiā: quid in psalmis Dauid de domīo ihu x̄ uel ei⁹ ęcclesia ꝓpħauerit. Ego autem ut hoc nō ita faciam sicut uidetur ipsa expectacio postulare: quāuis iā in uno fecerī: copia q̄ inopia magis impedior. Oīa. n. ponere uitādę ꝓlixitatis causa ꝓhibeor. uereor autem ne cum aliq̄ elegero: multis qui ea nouer̄t uidear magis necessaria p̄terisse. Deinde quia testimonium qđ ꝓfertur de contexione tocius psali. debz habere suffragiū. ut certe nihil sit qđ ei refragetur si non omnia suffragant̄: ne more cētonū ad rem quam uolumus tāq̄m uersiculos decerpe uideamur: uelut de retrogrado carmine qđ nō de re illa sz de alia lōgeq; diuersa reperiat̄ esse cōscriptū. Hoc autē ut ī quocumq; psalmo possit ostendi: exponendus est totus: qđ q̄nti operis sit: et alioꝝ & nostra uolumina ī quibus hoc fecimus satis indicant. Legat ergo illa q uoluerit & potuerit: et īueniet q̄t et q̄nta rex Dauid idemq; ꝓpħa de xp̄o et eius ęcclesia prophetauerit: de rege scilicet et ciuitate quam condidit. Cap. xvi.

QVamlibet. n. de quacūq; re ꝓprie sint atq; maīfeste ꝓpħicę locutiones: necesse est ut eis etiam tropicę misce. ant̄: quę maxime ꝓpter tardiores īgert̄ doctoribus laboriosū disputandi exponendiq; negocium. Quędam tam̄ christū & ęcclesiā ipsa p̄ma facie mox ut dicunt̄ ostendunt. et si ex ocio restant exponēda quę in eis minus intelligūt̄. Quale illud est in eodē psalmoꝝ libro. Eructauit cor meum uerbum bonū: dico ego opera mea r̄gi: lingua mea calamus scribę uelociter scribētis. S pecōsus forma p̄ filiis hominū: diffusa est gr̄a ī labiis tuis: ꝓpterea benedixit te deus in ęternum. Accingere gladium tuū circa femur tuū potentissīe. Specie tua & pulcritudine tua: intende ꝓspere ꝓcede et regna. Propter ueritatē & mansuetudinē et iusticiam: et deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittę tuę acutę potētissime: populi sub te cadent in corda īimicoꝝ regis. Sedes tua deus in sęculoꝝ sęcula: ūga directiōis ūga regni tui. Dilexisti iusticiā & odio habuisti iniqtatē: ꝓpterea unxit te deus de⁹ tu⁹ oleo exultatiōis p̄ participib⁹ tuis. Mirra et gutta et casia a uestimētis tuis a doīb⁹ eburneis: ex quib⁹ delectauerunt te filię regū in honore tuo. Quis nō hic christuz quem p̄dicamus & ī quē credim⁹ q̄mlibz sit tardus agnoscat: cū audiat deum cui⁹ sedes est in sęcula sęculoꝝ: et unctū a deo utiq; sicut ungit deus: nō uisibili sz spūali atq; intelligibili crismate? Quis. n. tam rudis est in hac religione uel tam surdus aduersus eius famā lōge lateq; diffusaz:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ut christū a chrismate hoc est ab unctione appellatū esse nō norit? Agnito autē r̄ge xp̄o: iā cętera quę hic tropice dicta sunt: q̄modo sit speciosus forma prę filiis hoīnum: quadam tanto magis amanda atq; miranda quāto min⁹ corporea pulcritudine: quis gladi⁹ ei⁹ quę sagictę et cętera isto modo nō ꝓprie s; tropice posita: iam subditus ei q̄ regnat ꝓpter ueritatem & māsuetudinē et iusticiam īquirat ex ocio. Deinde aspiciat ei⁹ ęcclesiā tāto uiro suo spirituali cōnubio & diuino amore coniunctam: de qua dicit̄ in his quę secūtur. Astitit regina a dextris tuis īuestitu deaurato: circūamicta uarietate. Audi filia & uide et inclina aurē tuā: et obliuiscere populū tuū et domū patris tui. Quoniaꝫ concupiuit rex speciem tuam: quia ipse ē domin⁹ deus tu⁹: & adorabunt eum filii Tiri ī mūerib⁹. Vultū tuū deprecabunt̄ omnes diuites plebis: omnis gloria eius filię regis intrinsecus in fimbriis aureis circumamicta uarietate. Afferentur regi uirgines post eā: ꝓxīę eius afferent̄ tibi in lęticia & exultatione: adducent̄ ī tēplū regis. Pro patrib⁹ tuis nati sūt tibi filii: constitues eos principes sup omnē terrā. Memores erunt nominis tui domine: in omni generatione & ꝓgenie. Propterea populi confitebunt̄ tibi in ęternum & in sęculum sęculi. Non opinor quenquaꝫ ita desipere: ut hic aliq̄ mulierculā prędicari credat atq; describi: cōiugē uidelicet illi⁹ cui dictū est. Sedes tua de⁹ in sęcula sęculorū: uirga directionis uirga regni tui. Dilexisti iusticiam & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis prę ꝑticipib⁹ tuis: xp̄m utiq; prę x̄anis. Hi sunt. n. ꝑticipes ei⁹: ex q̄ꝫ in omnib⁹ gētibus unitate atq; cōcordia fit ista regina: sicut & in alio psalmo de illa dicitur: ciuitas regis magni. Ipsa est syon spiritualiter. Quod nomen latine īterprętatū est spęculatio. Spęculatur enī futuri sęculi magnum bonum: quoniam illuc dirigit̄ ei⁹ ītētio. Ipsa ē & iherusalē eodem modo spiritualiter unde multa iā diximus. eius īimica est ciuitas diaboli babilon quę confusio interprętat̄. ex qua tam̄ babilone regina ista in oīm gēcium generatione liberat̄: et a pessimo rege ad optimū regē: id ē a diablo trāsit ad xp̄m. Propter quod ei dicit̄: obliuiscere ppl'm tuum et domū patris tui. Cuius ciuitatis impię porcio sunt israelitę sola carne nō fide: inimici etiam ipsi magni hui⁹ regis. eiusq; reginę. Ad ipsos. n. ueniens & ab eis christus occisus: magis aliorum fact⁹ est quos nō uidit ī carne. Vnde ꝑ cui⁹ dā psalmi propheciam dicit ipe rex noster. Erues me de cōtradictioīb⁹ populi: cōstitues me in caput genciū. Populus quem non cognoui ꝑuiuit mihi in auditu auris obediuit mihi. Populus ergo iste genciū quē nō cognouit xp̄s prę sencia corporali: in quem tamen xp̄m sibi ānunciatum credit: ut merito de illo dicer̄t̄ ī obauditu auris obediuit mihi: q̄a fides ex auditu est: iste inquaꝫ populus additis ueris & carne & fide israelitis: ciuitas est dei: quę ipsum quoq; scd̄m carnē peperit christū: quando ī solis illis israelitis fuit. Inde q̄ppe erat uirgo maria: ī qua carnē xp̄s ut homo esset assūpsit. De q̄ ciuitate psalm⁹ ali⁹ ait. Mater syon dicꝫ homo et homo fact⁹ est in ea: et ipse fūdauit eam altissimus. Quis est altissim⁹ nisi de⁹? Ac per hoc xp̄s deus anteq̄ in illa ciuitate ꝑ Mariam fieret: homo ipse ī patriarchis & ꝓphetis fundauit eam. Cum igit̄ huic reginę ciuitati dei tāto ante dictū sit per ꝓphetiam qd̄ iam uidem⁹ impletum: ꝓ patribus tuis nati sūt tibi filii: cōstitues eos prīcipes sup oēm terrā: ex filiis q̄ppe ei⁹ sup oēm terrā sūt p̄positi prīcipes: cum cōfiteāt̄ ei ppl'i cōcurrētes ad eā cōfess. ōe laudis ęternę ī sęculuꝫ sęculi: ꝓculdubio q̄dquid hic tropicis locutioīb⁹ subobscure

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dictū est: quoq̄modo ītelligat̄ debet his rebꝰ maīfestissīs cōuenire. Cap. xvii.

Sicut etiam in illo psalmo ubi sacerdos xp̄s q̄admodū hic rex aptissīe prędicat̄: dixit dominus dn̄o meo sede a dextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorū: sedere christus ad dexterā dei patris credit̄ nō uidetur. Eius etiam inimicos poni sub pedibꝰ eius nōdū apparet. Id igit̄ apparebit ī fine: nūc hoc uere credit̄ post uidebit̄. Veruz hoc qđ sequit̄ uirgā uirtutis tuę emictet dominꝰ ex syon: dominare ī medio īimicoꝝ tuoꝝ: ita clarū est ut nō solū infidelr̄ & infęliciter: sz etiam impudēter neget̄. Et ipsi quippe fatent̄ īimici ex syon missā fuisse legē xp̄i: qđ ęuāgeliū nos uocamꝰ: & eam uirgā uirtutis eius agnoscimus. Dominari ū eum ī medio īimicoꝝ suoꝝ: iidem ipsi inter quos dominatur dentibꝰ frendendo et tabescendo & nihil aduersꝰ eum ualendo testātur. Deinde qđ paulopꝰ dicit: Iurauit dominꝰ et non pęnitebit eum: quibꝰ uerbis immutabile futuꝝ esse signat qđ adiūgit̄: tu es sacerdos īęternū scđm ordinem Melchisedech: ex eo ꝙ iaz nusq̄ ē sacerdotiū & sacrifitiū ꝑm ordīez Aarō: et ubiqz offertur sub sacerdote x̄: quod ꝓtulit Melchisedech qn̄ benedixit Abraam: quis ambigere ꝑmictit̄ de quo et ista dicantur? Ad hęc itaqz manifesta referūtur quę paulo obscurius in eodem psalmo posita sūt: quę quō rcte ītelligāt̄: in nostris iam popularibus sermonibus notū fecimus. Sic & in illo ubi passionis suę humilitatē ꝑ ꝓphetiam xp̄s loquitur dicens. Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi uero considerauerūt & inspexerunt me. Quibus utiqz uerbis in cruce corpus significauit extentum manibꝰ pedibusqz cōfixis: & clauorum transuerberatione confossis: eoqz modo se spectaculum considerantibus & cōspicientibus prębuisse. Addens etiam diuiserunt sibi uestimenta mea: et sup uestē meā miserūt sortē. Quę ꝓphetia q̄admodū impleta sit ęuāgelica narrat historia. Tūc ꝓfcto alia recte et intelligunt̄ quę ibi minus apte dicta sūt: cum cōgruūt his quę tanta manifestatiōe claruerunt: pręsertim cum et illa quę non transacta credimꝰ sz pręsentia cōtuemur. sicut in eodem psalmo legunt̄ tanto ante prędcta: ita n̄c exhibita iā toto orbe terraꝝ cernūt̄. Ibi. n. paulopꝰ dicit̄. cōmemorabunt̄ et cōuertent̄ ad dominū uniuersi fines terrę: et adorabunt in conspectu eiꝰ omnes patrię gētium. quoniā domini est regnū: & ipe dn̄abit̄ gentiū Ca. xviii.

De r̄surrectiōe q̄qz eiꝰ neq̄q̄ psalmoꝝ oracula tacuerūt. Nam qđ ē aliud qđ in psalmo tercio ex persona eiꝰ canit̄: ego dormiui et somnū cepi: & exurrexi qm̄ dn̄s suscepit me? An forte quisq̄ ita desipit ut credat uelut aliquid magnum nobis indagare uoluisse prophetam: ꝙ dormierit & exurrexerit: nisi somnus iste mors esset: & euigilatio resurrectio: quā de xp̄o sic oportuit ꝓphetari? Nam & ī quadragesimo multo manifestius id ostēdit̄: ubi ex ꝑsona eiusdez mediatoris more solito tanq̄ pręterita narrātur quę futura ꝓphetabant̄: quoniam quę uētura erāt iā in prędestinatōe & pręsciētia dei uelut facta erāt: quia certa erāt. Inimici inquit mei dixerūt mala mihi: qn̄ morietꝫ & ꝑibit nomen eius? Et si ingrediebatur ut uideret: uana locutū ē cor eius: congregauit iniquitatem sibi. Egrediebat̄ foras & loquębatur simul in unum: aduersum me susurrabāt oēs īimici mei: aduersū me cogitabant mala mihi: uerbum iniquum constituerunt aduersum me. Nunquid q dormit nō adiciet ut resurgat? Hęc certe ita posita sūt uerba: ut nihil aliud dixisse intelligat̄ q̄ si diceret: nūquit q moritur non adiciet ut reuiuiscat? Supiora qppe demonstrant mortem ipsius cogitasse &

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dispoſuiſſe ĩimicos eius: et hoc actũ eſſe p eũ q̃ ingrediebaꝫ ut uideret: et eḡdiebaꝫ ut ꝑderet. Cui autem hic nõ occurrat ex diſcipl̃o eius factꝰ traditor Iudas? Quia ergo facturi erant qđ moliebantur: id ẽ occiſuri erant eum: oſtendens illos uana malitia fruſtra occiſuros reſurrecturum: ſic adiecit hũc uerſũ uelut diceret. Quid agitis uani? qđ ueſtrum eſt ſcelus: meus somnꝰ erit. Nũq̃d q̃ dormit nõ adiciet ut reſurgat? Et tñ taꝫ magnũ nefas nõ ipſi ne facturos: cõſequẽtibꝰ indicat uerſibus dicens. Etenim homo pacis meę in quo ſperauí q̃ edebat panes meos: ampliauit ſup me calcaneum ſuũ: id eſt conculcauit me. Tu aũt inq̃t dñe miſereꝝ mei et reſuſcita me: et reddam illis. Quis hoc iam neget: q̃ iudeos poſt paſſionem reſurrectionẽq̃ x̃ de ſedibꝰ ſuis bellica ſtrage & excidio fũditus eradicatos uidet? Occiſus. n. ab eis reſurrexit: et reddidit eis iterim temporaneã diſciplinã: excepto q̃ nõ corr̃ectis ſeruat quãdo uiuos & mortuos iudicabit. Nã dominꝰ ipſe Ihesus iſtũ ipm traditorem ſuũ per panez porrectũ oſtendens apoſtolis: hunc etiã uerſum pſalmi huiꝰ cõmemorauit et in ſe dixit impletuz. Qui edebat panes meos ampliauit ſuper me calcaneũ ſuũ. Quod autẽ ait in q̃ ſperaui: non cõgruit capiti ſz corpori. Neq; enim neſciebat eũ ipſe ſaluator: de quo ante iã dixerat unus ex uobis diabolꝰ eſt: ſz ſolz in ſe membroꝝ ſuoꝝ tranſferre ꝓſonam: & ſibi tribuere qđ eſt illoꝝ: q̃a caput & corpꝰ unꝰ ẽ xp̃s. Vnde illud ẽ i ęuãgelio. Eſuriui et dediſtis mihi mãducare: quod exponẽs ait. Quãdo uni ex mimis meis feciſtis mi feciſtis. Se itaq; dixit ſperaſſe: qđ tũc ſperauerit de Iuda diſcipli eiꝰq̃ndo eſt cõnumeratꝰ apoſtolis. Iudei autẽ xp̃m quẽ ſperant: mortuuꝝ eẽ nõ ſperant. Ideo quem lex et ꝓphetę anũtiauerũt: noſtrũ eſſe nõ putant: ſz neſcio quẽ ſuũ: quem ſibi alienũ a mortis paſſione cõfingunt. Ideo mirabili uanitate atq; cęcitate: uerba quę poſuimꝰ non mortem et reſurrectionem: ſz ſomnũ & euigilationem ſignificare cõtendũt. Sed clamat eis etiã q̃ntuſdecimꝰ pſalmꝰ: ꝓpter hoc iocũdatũ eſt cor meũ: & exultauit lingua mea: inſup & caro mea requieſcet in ſpe. quoniaz nõ derelinques animã meã in inferno: nec dabis ſcm̃ tuum uidere corruptionẽ. Quis in ea ſpe diceret requieuiſſe carnem ſuam: ut nõ derelicta aia ſua in inferno: ſz cito ad eam redeunte fuiuiſceret: ne corrũpereꝝ ſicut cadauera corrũpi ſolẽt: in q̃ die tercio reſurrexit? Quod utiq; dicere nõ poſſũt de ꝓpheta et fge Dauid. Clamat et ſexageſimuſſeptimꝰ pſalmꝰ: Deus noſter deꝰ ſaluos faciendi: & domini dñi exitꝰ mortis. Quid apius diceretꝝ? Deus. n. ſaluos faciẽdi: domiꝰ ẽ Ihus qđ interpretaꝫ ſaluator ſiue ſalutaris. Nam ratio noꝝ huiꝰ hęc reddita eſt: quãdo priuſq̃ ex uirgine naſcereꝝ dictuz eſt: paries filiuz & uocabis nom̃ eiꝰ Ihm: ipſe. n. ſaluũ faciet populũ ſuum a pctis eoꝝ. In quoꝝ peccatoꝝ remiſſionem q̃m ſanguis eius effuſus ẽ: nõ utiq; oportuit eũ de hac uita exitus alios hẽre q̃ mortis. Ideo cum dctm eſſet deꝰ noſter deꝰ ſaluos faciẽdi: cõtinuo ſubiũctum eſt: et domini dñi exitus mortis. ut oſtẽderetꝝ moriẽdo ſaluos eſſe factur. Sed mirando dictum eſt & domini: tanq̃ diceretꝝ. Talis ẽ iſta uita mortalium: ut nec ipſe dominꝰ aliter ab illa exiret ñ p mortẽ. Cap. xix.

SEd ut iudei tam manifeſtis huius ꝓphetę teſtimoniis: etiam rebus ad effectum tam clarum certiſq; pductis omino non credant: ꝓfecto in eis illud impleꝝ qđ i eo pſalmo qui hunc ſequitur ſcriptum eſt. Cum. n. & illic ex ꝓſona xp̃i quę ad eius paſſionem pinent prophetice dicerẽtur: cõmemoratũ eſt qđ in ęuãgelio patuit. Dederũt in eſcam meam fel: & in ſiti mea dederunt mi potũ acetũ. Et uelut poſt tale cõuiuiũ epulaſq; ſibi huiꝰ ſcemõi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

exhibitas mox intulit. Fiat mensa eorum
corā ipsis in muscipulā: & ī retributionē
& in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne
uideant: et dorsum eorum semp incurua.
Et cętera quę nō optando sūt dicta sz op-
tandi spem pphetando prędicta. Quid g̃
mirum si hęc manifesta nō uidēt: quorum
oculi sūt obscurati ne uideāt? Quid mirū
si cęlestia nō suspiciūt: qui ut ī terrena sīt
pni dorsum eorum semp incuruatū ē? His
.n. uerbis trāslatis a corpe: uicia sig̃ficātur
aīorum. Ista de psalmis hoc est de pphetia
regis Dauid satis dcta sīt. ut aliqs modus
sit. Ignoscāt autē qui hęc legunt: et cūcta
illa nouerūt: & de his quę fortasse firmi-
ora me ptermisisse uel ītelligūt uel existi-
mant non quęrātur. Capitl'm. xx.

Regnauit g̃ Dauid ī terrena hirl'm
filius cęlestis hierusalē: diuino mul-
tum testīonio prędicatus. quia & delicta
eius tāta pietate supata sunt p salubrimā
penitēdi humilitatem: ut prorsus īter eos
sit de quibus ipse ait. Beati quorum remissę sunt
iniqtates: & quorum tecta sunt pcta. Post
hūc regnauit eidē pplo uīuerso Salomō
eius filius: qui ut supra dictū est patre suo
uiuēte cępit rgnar. Hic boīs īiciis malos
exitus habuit. Quippe secundę res quę sa-
piētiū aīos fatigāt magis huic obfuerūt:
q̃ pfuit ipsa sapiētia etiā nunc & deīceps
meōrabilis: et tunc longe lateq; laudata.
Prophetasse etiā ipse reperitur ī suis libris:
qui tres recepti sunt in auctoritatē cano-
nicam. Prouerbia: Ecclesiastes: Canticū
cāticorum. Alii uero duo. quorum unus Sapiētia
alter Ecclesiasticus dicitur: propter eloquii
nō nullā silitudinē ut Salomonis dicātur
obtinuit consuetudo: nō autē eē ipius nō
dubitant doctiores. Eos tn̄ ī auctoritatez
maximę occidentalis antiquitus recepit
ęcclesia. Quorum ī uno q appellatur Sapiētia
Salomoīs: passio xpi aptissime pphetatur.
Impii qppe interfectores eius cōmemorātur
dicētes. Circūueīamus iustū qm̄ īsuauis
est nobis: & cōtrarius est opibus nostris: &
improperat nobis pcta legis: & īfamat
in nos pcta disciplinę nostrę. Promictit
se sciētiam dei habere: et filiū dei se noīat:
factus ē nobis intraductionē cogitationum
nostrarum. Grauis ē nobis etiā ad uidēdū:
qm̄ dissimlis ē aliis uita illius: et immutatę
uię eius. Tanq̃ nugaces estimati sumus ab
illo: et abstinet se a uiis nostris q̃si ab im-
mundiciis. Profert nouissima iustorum:
& gloriatur patrē se deū habere. Videamus
ergo si smones illius ueri sunt: & tēptemus
quę uentura sunt illi: & sciemus quę erūt
nouissima illius. Si enī iustus est filius dei:
suscipiet illum & liberabit eum de manu
contrariorum. Cōtumelia et tormēto inter-
rogemus illū: ut sciamus reuerētiā illius &
pbemus paciētiam ipius: morte turpissima
cōdemnemus eum. Erit enī ei respectus in
smonibus illius. Hęc cogitauerūt et erraue-
runt. excęcauit enī illos malitia eorum. In
Ecclesiastico aūt fides gentiū futura prę-
dicitur isto m̄. Miserer nr̄i dominator deus
omniū: & immicte timorē tuū sup omēs
gentes. Extolle manū tuā sup gētes alie-
nas: et uideāt potētiam tuā. ut sicut corā
illis sanctificatus es ī nobis: ita corā nob
magnificeris in illis. & agnoscāt te scdm
qd nos agnouimus te: quia nō ē deus pręter
te domine. Hanc sub optandi & pręcādi
spē pphetiā p Ihm xpm uidemus impletā.
sz aduersus cōtradictores nō tāta aucto-
ritate pferunt quę scripta nō sūt ī canone
iudeorum. In tribus ū illis quos Salomoīs eē
cōstat & iudei canonicos habēt: ut ostē-
datur ad xpm & ęcclesiam ptinere qd in eis
eiusmodi reperitur: operosa disputatio
necessaria est: quę nos ultra q̃ optet si nūc
adhibeatur extendit. Tamē qd ī pueribiis
legitur uiros impios dicere: abscondamus.
in terra uirū iustū iniuste: ab sorbeamus
ū eum tāq̃ infernus uiuētem: & auferamus
eius memoriam de terra: possessionez eius
pręciosā apprehēdamus nō ita obscurū ē:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ut de christo et possessiõe eius ecclesia sine laboriosa expositione nõ possit intelligi. Tale qppe aliquid etiã domin9 ipse ihus p euangelicã pabolã oñdit dixisse malos colonos. Hic est heres. Venite occidamus eum: & nostra erit hereditas. Itẽq illud i eodẽ libro qđ iã añ pstrixim9 cũ agerem9 de sterili quę peperit septem: nõ misi de xc et ecclesia mox ut fuerit pnũtiatũ cõsueuit itelligi: ab his q xp̃m sapientiã dei eẽ nouerũt. Sapiẽtia ędificauit sibi domũ et suffulsit colũnas septez: immolauit suas uictimas: miscuit i cratere uinum suũ: & pauit mẽsã suã. Misit ꝑuos suos cõuocãs cum excellenti prędicatione ad craterem dicens. Quis ẽ isipiens diuertat ad me. Et inopib9 sensu dixit. Venite & mãducate de meis pãib9: & bibite uinũ qđ miscui uobis. Hic certe agnoscim9 dei sapientiaz: Hoc est uerbum patri coęternuz in utero uirginali domũ sibi ędificasse corp9 hũanum: & huic tanq̃m capiti mẽbra ecclesiã subiũxisse; marturũ uictimas immolasse: mẽsam i uino & pamb9 pręparasse. Vbi apparet etiã ad sacerdotium ꝑm ordinez Melchisedech isipiẽtes & inopes sẽsu uocasse. qa sicut dicit apostol9: infirma hui9 mundi elegit deus ut cõfunderet fortia. Quibus etiaz tamẽ infirmis qđ segq̃ dicit. Derelinqte isipiẽtiã ut uiuatis: et quęrite prudentiã ut habeatis uitam. Parauipem aũt fieri mẽsę illi9: ip̃m ẽ incipere habere uitã. Nã et i alio libro qui uocaẽ ecclesiastes ũ ait: non ẽ bonũ hõi n̄ q̄ mãducabit & bibet: quid credibili9 dicere intelligiẽ: q̃ qđ ad pticipationẽ mensę huius pinet; quam sacerdos ipe mediator testamenti noui exhibet scdm ordiez Melchisedech: de corpe et sanguine suo? Id. n. sacrificiũ succesit oib9 illi sacrificiis ueteris testamti: quę immolabaẽ i umbra futuri. Propter qđ etiã uocẽ illã i psalmo triceſio et nono eiusdem mediatoris per ꝓphetaz loqñtis agnoscim9. Sacrificiũ et oblationẽ noluisti: corpus autem perfeciſti mihi: quia ꝑ illis omnibus sacrificiis & oblationib9 corp9 eius offerẽ & pticipãtibus ministraẽ. Nã istũ ecclesiasten in hac sentẽtia mãducãdi & bibendi quã sępe repetit plurimumq̄ commendat: non sapere carnales epulas uoluptatis sanis illđ oñdit ubi ait. Melio9 est ire i domũ luctus q̃ ad domũ potus. Et paulop9: cor iqt sapiẽtiũ i domo luct9: et cor isipiẽtiũ i domo epulaz. Sed illud magis cõmemorandum existimo de hoc libro: qđ pinet ad ciuitates duas; unam diaboli et alteram xp̃i: & earum reges: diabolũ et xp̃m. Ve ubi terra inquit cui9 rex adolescens: & pncipes tui mane comedũt. Beata tu terra cui9 rex tuus filius ingenuoz: et pncipes tui in tpe comedũt i fortitudine et nõ i cõfusiõe. Adolescentẽ dixit diabolum: ꝓpter stultitiã et supbiã & temeritatẽ & petulãtiaz: ceteraq̄ uicia quę huic ętati assolent abundare. Xp̃m autem filium ingenuorum. sãctoz scilicz patriarchaz ptinẽtiũ ad liberã ciuitatẽ: ex quibus est i carne ꝓgenit9. Principes illius ciuitatis mane manducantes id est ante horam congruã: quia nõ expectant oportunam quę uera est in futuro seculo felicitatem: festinãter beari huius seculi celebritate cupientes. Principes aũt ciuitatis xp̃i: temp9 non fallacis beatitudinis pacifer expectãt. Hoc ait in fortitudine et nõ in cõfusione: qa nõ eos fallit spes de q̃ dicit apostolus. spes autẽ nõ cõfundit. Dicit et psalmus. Etenim q̄ te expectant non cõfundentur. Iam uero canticum cãticoz spiritualis quędam sanctorum est uoluptas mentium: in coniugio illi9 regis & regimę ciuitatis: qđ est xp̃s & ecclesia. Sed hęc uoluptas allegoricis tegminib9 inuoluta ẽ: ut desideret ardẽti9 uideaẽ q̄ iocũdi9: & appareat spõsi9 cui dicitur in eodẽ cãtico: ęqtas dilexit te: et spõsa quę ibi audit: caritas in deliciis tuis. Tacite multa trãsim9 cura huius opis terminandi.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Ceteri post Salomonē Ca.xxi.
reges hebreoꝝ uix inueniūt̄; per
aliq̄ enigmata dictorum suorum reruꝫ ue
gestarū: qđ ad xp̄m et ad ęcclesiā ꝑtineat
ꝓphetasse: siue in iuda siue ī israel. Sic.n.
appellatę sunt illius ppli partes: ex quo
propter Salomonis offensam tempe filii
eius Roboam qui patri successit ī regnuꝫ
deo uindicāte diuisus est. Proinde trib⁹
decē q̄s accepit Ieroboam ꝑu⁹ Salomoīs
rex eis in samaria constitut⁹: ꝓprie uo-
cabant̄ israel: q̄uis hoc uniuersi illius ppli
nomē eēt. Duabus ū tribub⁹ Iudę scilicet
et Beniamin: quę ꝓpter Dauid ne penit⁹
regnū stirpis ei⁹ fuisset eradicatū r̄mā ꝑāt
subiacentes ciuitati hierusalē: Iudę nomē
fuit: qa ipa erat trib⁹ unde Dauid: Bēia-
min uero tribus altera ad idem regnuꝫ
sicut dixi ꝑtinēs erat: unde fuit Saul rex
ante Dauid. Sed simul istę duę tribus ut
dictū est iuda uocabant̄: & hoc nomine
discernebant̄ ab israel: ꝙ appellabāt̄ ꝓpe
decē trib⁹ habentes suū regē. Nā tribus
Leui qm̄ sacerdotalis fuit: dei non regum
seruitio mancipata: tertiadecīa numera-
bat̄. Ioseph q̄ppe un⁹ ex duodecim filiis
isrl': nō unā sicut cęteri singulas: ꝫ duas
trib⁹ fecit: Effrem & Manassen. Verūtn̄
etiā trib⁹ Leui ad regnū hierosolimitanū
pertinebat magis: ubi erat đi templū cui
seruiebat. Diuiso ḡ pplo p̄mus regnauit
ī hierl'm Roboā rex iuda fili⁹ Salomoīs:
et ī samaria Ieroboam rex israel seruus
Salomoīs. Et cū uoluisset Roboam tanq̄
tirānidem diuisę ꝑtis illius bello ꝑsequi:
ꝓhibitus ē ppl's pugnare cū fr̄ib⁹ suis:
dicēte deo ꝑ ꝓphām se hoc fecisse. Vnde
appuit nll'm ī ea re uel regis isrl' uel ppli
fuisse peccatū: ꝫ uolūtatem dn̄i uīdicātis
impletam fuisse. Qua cognita pars utraq̄
īter se pacata conqeuit. nō enī religionis
ꝫ regni fuerat facta diuisio. Ca.xxii.

Rerum rex israel Ieroboam: mente
peruersa nō credēs deo quē ueracē
promisso sibi regno datoq̄ probauerat:
timuit ne ueniendo ad templuꝫ dei quod
erat in hierusalem: quo scđm diuinā legē
sacrificādi cā uniuersę illi genti ueniēdū
fuit: seducer̄t̄ ab eo ppl's: et stirpi Dauid
tanquā regio semini redderet̄: instituit
idolatriā ī regno suo: & populū dei secū
simulacrorum cultu obstrictum nefanda
impietate decepit. Nec tamē oīo cessauit
de⁹ nō solū illū regē: ueꝝ etiā successores
& impietatis imitatores populūq̄ ipsum
arguere ꝑ ꝓphetas. Nam ibi extiterūt &
magni illi insignesq̄ prophetę: qui etiam
mirabilia multa fecerūt: Helias et Heli-
seus discipul⁹ eius. Ibi etiam dicenti Helię
dn̄e ꝓphetas tuos occiderūt: altaria tua
suffoderūt: & ego relictus sum solus &
querunt aīam meā. Responsum ē illic eē.
septemmilia uiroꝝ: qui non curuauerūt
genua ante Baal. Capitl'm.xxiii.

Itemq̄ in regno Iuda pertinente ad
hierusalem: etiam succedentiū regum
temporib⁹ nō defuerūt ꝓphetę: sicut deo
placebat eos mictere uel ad prenūtiādū
qđ opus erat: uel ad corripienda peccata
pręcipiendamq̄ iustitiā. Naꝫ & illic & si
longe min⁹ q̄ in israel: tn̄ extiterūt reges
qui suis īpietatib⁹ deū grauiter offēderēt:
et moderatis flagellis cū pplo sili plecte-
rent̄. Pioꝝ sane regum merita ibi nō ꝑua
laudant̄. In israel aūt r̄ges alios magis:
alios minus: om̄s tn̄ reprobos legimus.
Vtraq̄ igitur pars sicut iubebat diuina
ꝓuidētia uel sinebat: uariis & erigebat̄
ꝓsperitatib⁹: et aduersitatib⁹ pręmebat̄:
& sic affligebat̄ nō solū exteriis: uerum
etiā īter se ciuilib⁹ bellis: ut certis existē-
tibus causis misericordia dei uel ira pa-
tesceret: donec eius indignatiōe crescente
uniuersa gens illa a chaldeis de bellātib⁹
nō solū subuerteret̄ in sedib⁹ suis: ꝫ etiaꝫ
ex maxima sui ꝑte transferret̄ in terras
assirioruꝫ: prius illa pars quę uocabatur
israel in tribub⁹ decem postea uero etiam

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Iudas euersa hierusalem & templo illo nobilissimo. iq̄b⁹ terris p̄ ānos septuagīta captiuū egit otiuz. post quos inde dimissa templū qđ euersum fuerat īstaurauit. Et q̄uis plurimi eius ī alienigenaꝝ degerēt terris: nō habuit tñ deinceps duas regni partes: & duos diuersos ī singulis ptib⁹ reges: sz ī hierusalē p̄ncipes eoꝝ un⁹ eoꝝ erat: atq; ad dei templuz qđ ibi erat om̄s undiq; ubicūq; essent & undecūq; possēt: p̄ certa tempora ueniebāt. Sed nec tūc eis hostes ex aliis gentibus expugnatores defuerunt. Nam etiam romanorum iam tributarios eos xp̄s īuenit. Ca. xxiiii.

Toto autem illo tēpore ex q̄ redierūt de babilonia post Malachiaz: Aggeū et Zachariaz q̄ tūc ꝓpha uerūt et Esdrā: nō hūerūt ꝓphas usq; ad saluatoris aduentū: n̄ aliū Zachariā p̄rez Iohis: et Elizabet ei⁹ uxorē x̄ natītate iā ꝓxīa: & eo iam nato Simeonē senē & Annam uiduaz iāq; grandeuā: & ip̄m Iohem nouissimū: q̄ iuuenis iā iuuenē xp̄m nō q̄dē futurū prędixit: sz tñ īcognitū ꝓphetica cōgnitōe mōstrauit. Propter qđ ipse dn̄s ait. lex et ꝓphe usq; ad Iohem. Sed istoꝝ quīq; ꝓphatio ex ęuāglio nob̄ nota ē: ubi & ip̄a ūgo mater dn̄i añ Iohem ꝓphasse inuenit̄. Sed hanc istoꝝ ꝓphetiam iudei reprobi non accipiunt. acceperunt autem qui ex eis innumerabiles ęuangilio crediderunt. Tunc enim uere israel diuisus est in duo: diuisione illa quę p̄ Samuelem ꝓphetam Sauli regi est īmutabilis prę nūtiata. Malachiā ū Aggeum Zachariā & Esdrā: etiā iudei reprobi ī auctoritatē canōicaz r̄ceptos nouissimos hn̄t. Sūt. n. et scp̄ta eoꝝ sicut alioꝝ: q̄ ī magna multitudine ꝓpharūt p̄pauci: et scp̄serunt quę auctoritatē canōis obtīerēt. De q̄ꝝ prędictis quę ad xp̄m ęccl̄iāq; ei⁹ ptinēt: nō nulla m̄ ī hoc ope uideo ponēda eē. Quod cōmodius fiet adiuuāte domino sequenti libro: ne hūc tam plixuz ulteri⁹ onerēmus.

LIBER XVIII

De ciuitatum duarum quarū dei una sęculi huius est altera: in q̄ nunc est quātum ad hominuz gen⁹ ptinet etiaz ista peregrina: exortu & procursu et debitis finibus me scripturuz esse ꝓmisi: cum prius inimicos ciuitatis dei qui conditori eius xp̄o deos suos prę fuerūt: & liuore sibi p̄nitiosissīo atrociter īuidēt x̄anis: q̄ntū me adiuuaret eius gratia refellissem: qđ uoluminib⁹ decem p̄oribus feci. De hac uero mea q̄m modo cōmemorauī tripertita ꝓmissione: decimū sequentib⁹ quatuor libris ambaꝝ ē digestus exortus. Deinde ꝓcursus ab homine p̄mo usq; ad diluuiuz libro uno: qui est huius opis q̄ntus decim⁹: atq; īde usq; ad Abraā: rursus ambę sicut in tp̄ib⁹ ita & in nostris lr̄is cucurrerēt. Sed a p̄re Abraam usq; ad regū tēpus israelitaruz: ubi sextū decimuz uolumen absoluimus: & inde usq; ad ipsius ī carne saluatoris aduentum: q̄usq; decimus septimus liber tendit̄: sola uidetur ī meo stilo cucurrisse dei ciuitas: cū ī hoc sęculo nō sola cucurrerit: sz ambę utiq; ī genere humano sicut ab īitio simul suo ꝓcursu tp̄ra uariauerīt. Verū hoc ideo feci: ut pri⁹ ex q̄ aptiores dei ꝓmissiones esse cęperūt: usq; ad ei⁹ ex uirgine natiuitatē in q̄ fuerant quę promictebant̄ implenda: sine interpolatione a contrario alterius ciuitatis ista quę dei est ꝓcurrens distinctius appet: quamuis usq; ad reuelationem testamenti noui: nō in lumine sz in umbra cucurrerit. Nunc g̊ qđ intermiseram uideo esse faciendum: ut ex Abraę tēporib⁹ q̄m̄ etiā illa cucurrerit q̄ntū satis uidet̄ actingaz: ut ambę inter se possīt cōsideratiōe legētiuz comparari.

Societas igitur usq; Capitl̄m. ii.

quaq; mortalium diffusa p̄ terras:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

& in locorum quantislibet diuersitatibus
unius tamen eiusdemq; naturę: quadam
coīone distinctas: utilitates & cupidita-
tes suas quibusq; sectātibus: dum id qđ
appetit̃ aut nemini aut nō oībus sufficit;
qa nō ē idipm: aduersum seipam plęrūq;
diuidit̃: & ps ptem quę pręualet oppmit
Victrici.n.uicta succūbit: dñationi scilicz
uel etiā libertati qualēcūq; pacē pręferēs
ac salutē: ita ut magnę fuerint admiratōi
qui perire q̃ ꝓuire maluerūt. Nam ī oīb9
fere gētibus quodammō uox naturę ista
psonuit: ut subiugari uictoribus mallēt
qbus cōtigit uinci: q̃ bellica oīpharia ua-
statōe deleri. Hinc factū est: ut nō sine dei
ꝓuidētia in cui9 potestate ē ut qsq; bello
subiuget̃ aut subiuget: qdā essent regnis
prediti quidā regnātibus subditi: ꝫ īter
plurima regna terraꝝ in quę terrenę uti-
litatis uel cupiditatis est diuisa societas:
quā ciuitatē mūdi hui9 uīuersali uocablo
nuncupamus: duo regna cernimus lōge
cęteris ꝓuenisse clariora. assirioꝝ primū:
deinde romanoꝝ: ut temporib9 ita locis
inter se ordinata atq; distincta. Nā q̃mō
illud prius: hoc posterius eo modo: illud
in oriente hoc in occidēte surrexit. Dēiq;
in illius fine huius initium cōfestim fuit.
Regna cętera cęterosq; r̃ges uelut appē-
dites istoꝝ dixerim. Ninus g̃ iā secund9
rex erat assirioꝝ: qui patri suo Belo suc-
cesserat regni illius primo regi: quādo in
terra chaldeorum natus ē Abraam. Erat
aūt tempe illo regnū sichimorū admodū
paruum: a quo ille undecūq; doctissimus
Marcus Varro scribens de gente populi
romani: uelut antiquo tempe exorsus ē.
Ab his.n. sichimoꝝ r̃gibus ad athemēses
puenit: a qb9 ad latinos: īde ad romanos:
ꝫ añ cōditā romā ī cōpatōe r̃gni assirioꝝ
per exigua ista memorantur. Quamuis
athemēses ī grętia plimū claruisse fateat̃
etiam Salustius roman9 historicus: plus
tamen fama q̃ re ipsa. Nā loquens de ill':

atheniensiū īqt res gestę sicuti ego existi-
mo satis ample magficeq; fuerūt. Veruz
aliquādo fuerunt minores tamē q̃ fama
ferunt̃. Sed quia ꝓuenere ibi scriptoruz
magna ingenia p terraꝝ orbem: atheniē-
sium fcta ꝓ maximis cęlebrant̃. Ita eoꝝ
qui fecere uirtus tanta habet̃: q̃tum eam
uerbis potuere extollere pręclara īgeīa.
Accedit huic ciuitati non pua etiā lr̃is &
phis gloria: q ibi potissimuz talia studia
uiguerūt. Nam quātū actinet ad impiuz:
nullū maius primis temporib9 q̃ assirioꝝ
fuit: nec tā lōge lateq; diffusum. Quippe
ubi Ninus rex Beli filius uniuersaz asiaz
quę totius orbis ad numerū ptium tertia
dicit̃: ad magtudinē uero dimidia repit̃:
usq; ad libie fines subegisse tradit̃. Solis
qppe indis in ptib9 orientis nō dñabat̃: q̃s
tamē eo defuncto Semiramis uxor ei9 est
aggressa bellando. Ita factū est: ut qcūq;
ī illis terris ppli siue reges erant: assirioꝝ
regno ditioniq; parerēt: et quidqd īpa-
raret̃ efficerēt. Abraam ergo in eo regno
apud chaldeos Nini tpibus nat9 est. Sed
qm̄ res gręce historie multo sunt nobis q̃
assirie notiores: et per gręcos ad latinos:
ac deinde ad romanos qui etiam ipsi la-
tini sunt temporum seriem deduxerunt:
qui gentem ppli romani in originis eius
antiquitate rimati sunt: ob hoc debemus
ubi opus est assirios memorare reges: ut
appareat q̃admoduz babilonia q̃si pma
roma cū peregna ī hoc mūdo dei ciuitate
ꝓcurrat. Res aūt quas ꝓpter cōpatiōem
ciuitatis utriusq; terrenę scilicz & cęlestis
huic operi optet īserer̃: magnis ex gręcis
& latinis ubi & ipa roma quasi secunda
babilonia est debemus assumere. Quādo
g̃ natus est Abraam sęcūdi reges erant:
apud assirios Ninus: apud sichimos Cy-
crops. Primi aūt: illic Belus hic Agiale9
fuerūt. Cū uero egresso Abraaz de babi-
lonia ꝓmisit ei de9 ex illo magnā futuraz
gentem: & in eius semine omniū gentiuz

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

bñdictionē: assirii quartū regē habebāt: sichimi quintuꝫ. Apud illos enī regnabat filius Nini post matrem Semiramidem: quę ab illo interfecta ꝑhibet̄: ausa filium mater incestare concubitu. Hanc putāt nōnulli cōdidisse babiloēꝫ: q̄m q̄dē potuit instaurare. Quando aūt uel quō condita fuerit in sextodecimo libro diximꝰ. Filiū porro Nini & Semiramidis q̄ matri successit in regnū: quidā etiā ip̄m Ninū: q̄dā ū deriuato a p̄re uocabulo Niniū uocāt. Sichimorū aūt regnū tunc tenebat Tellexion. Quo regnante usq̄ adeo ibi mitia et leta tp̄a fuerūt: ut eum defunctū uelut colerēt d̄m sacrificādo et ludos cęlebrādo: q̄s ei p̄mitꝰ istitutos ferūt. Capl'm. iii.

CVius temporibus etiam Ysaac ex ꝓmissione dei natus est: cētenario patri filius Abraę: de Sara coniuge quę sterilis et anus iam spēꝫ prolis amiserat. Tunc et assiriis quintus erat rex Arabꝰ Ipsi uero Ysaac sexagenario nati sūt filii gēini Esau & Iacob: q̄s ei Rebecca uxor pepit auo eorū Abraam adhuc uiuente: et centumsexaginta ętatis annos agente: qui expletis centūseptuaginta q̄nq̄ annis defunctus est: regnātibus apud assirios Xerse illo āntiqor̄ q̄ etiā Baleus uocabat̄: et apud sichimos Thyriaco: quem quidā Thyrimacum scribunt septimis regibꝰ. Regnū autēꝫ argiuoꝝ simul cum Abraę nepotibus ortum est. ubi p̄mus regnauit Ynachus. Sane q̄d prętereundū nō fuit: etiā apd̄ sepulcrū septimi sui regis Thyriaci sacrificare sichimos soler̄ Varro refert. Regnantibus porro octauis regibꝰ Armamitre assirioꝝ: sichimoruꝫ Leucippo: et p̄mo argiuoꝝ Macho: deꝰ locutus ē ad Ysaac: atq̄ ipsi quoq̄ eadem quę patri eius duo illa promisit: semini scilicet eius terram Chanaan: & in eius semine benedictionē cūctaꝝ gentiuꝫ. Hęc ipsa ꝓmissa sunt etiam filio eius nepoti Abraę: qui est appellatus p̄mo Iacob: post Israel: cū iam Bellonus rex nonꝰ assiriis et Phoroneus Machi filius secūdus regnaret Argiuis: Leucippo apud sichimos adhuc ꝑmanēte. His temporibus grętia sub Phoroneo Argolico rege: legū & iuditioꝝ q̄busdaꝫ clarior ē facta institutis. Phegous tamē frater huiꝰ Phoronei iunior cuꝫ eēt mortuus: ad eius sepulcrum tēplū ē cōstitutū in quo colerēt̄ ut deꝰ: & ei boues īmolarentur. Credo honore tāto ideo dignum putarunt: q̄a in regni sui ꝑte pater q̄ppe loca ambobus distribuerat in quibus eo uiuente regnarēt: iste sacella cōstituerat ad colendos deos: et docuerat obseruari tempora per menses atq̄ annos: q̄d eoꝝ quatenus metirent̄ atq̄ numerarent. Hęc in eo noua mirātes rudes adhuc hoīes: morte subita deū eē factū siue opīati sūt siue uoluerūt. Nā et Yo filia Machi fuisse perhibetur: quę postea Ysis appellata: ut magna d̄a culta ē in ęgipto: q̄uis alii scribāt eā ex ethiopia ī ęgiptū uēisse reginā: & q̄ late iusteq̄ imperauerit: eisq̄ multa cōmoda & lr̄as īstituerit: hūc honorē ei habitū esse diuinū posteaq̄ ibi mortua ē: & tātū honorem ut capitali crimine reus existeret: si q̄s eā fuisse hominēꝫ diceret.

REgnantibus Capitl'm. iiii.

assiriorum decimo rege Baleo: & sichimorum nono Mesappo: qui etiaꝫ cephisos a q̄bꝰ tradit̄: si tamen duū nominū homo unꝰ fuit: ac nō potiꝰ alteꝝ ꝓ altero putauerūt fuisse hoīem: q̄ in suis posuer̄t scriptis alteꝝ nomē: cū rex argiuoꝝ tertius Apis eēt: mortuus ē Ysaac annoruꝫ centum. lxxx: & reliquit geminos suos ānoꝝ centū et uiginti. Quoꝝ mīor Iacob ꝑtinēs ad ciuitatem dei de qua scribimus maiore utiq̄ r̄probato: hēbat duodecim filios: quoꝝ illū q̄ uocabat̄ Ioseph: mercatoribus in ęgiptū transeūntibus fratres adhuc Ysaac auo eoꝝ uiuēte uēdiderāt. Stetit autē ante Pharaonē Ioseph: q̄ndo ex humilitate quā pertulit sublimatus est

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cũ triginta annoꝝ esset: qm̃ somnia regis diuinę interpretatus: prenuntiauit septẽ ubertatis ãnos futuros: q̃ꝝ abundãtiam prepollentem cõseqñtes alii septẽ steriles fuerant consumpturi: & ob hoc eum rex prefecerat egipto de carcere liberatum: q̃ eum coniecerat integritas castitatis: quã fortiter seruans male amanti dominę & male credulo dño mentiturę: ueste etiam derelicta de manib9 actrahentis aufugiẽs nõ consensit ad stuprum. Secundo autem anno septẽ annorum sterilium: Iacob in egiptum cũ omnibus suis uenit ad filiuꝫ: agens annos centũ & triginta sicut interrogãti r̃gi ipe respõdit: cũ Ioseph ageret triginta & nouem ad triginta scilicet q̃s agebat quãdo a rege honorat9ẽ additis septẽ ubertatis et duob9 famis. Ca.v.

His tẽporibus rex argiuorũ Apis nauibus transuectus in egiptum: ibi cum mortuus fuisset factus ẽ Serapis omniũ maxim9 egiptioꝝ deus. Nominis aũt huius cur nõ Apis etiam post mortẽ s; Serapis appellatus sit: facillimã rõem Varro reddidit. Quia enim arca ĩ qua mortuus ponit̃ qđ omnes iã sarcofaguꝫ uocãt soros dicit̃ grece: & ibi eũ sepultũ uenerari ceperunt priusq̃ templũ eius eẽt extructum: uelut Sorosapis uel Sorapis primo: deinde una lr̃a ut fieri assolet cõmutata: Serapis dictus est. Constitutum est etiam de illo ut quisqs eũ fuisse hoĩem dixisset: capitalem penderet penã. Et qm̃ fere in omnibus templis ubi colebantur Ysis & Serapis: erat etiam simulacrum qđ digito labiis impresso admonere uideret̃ ut silentiũ fieret: hoc sig̃ficare idem Varro existimat ut hoĩes eos fuisse taceret̃. Ille autem bos q̃ mirabili uarietate decepta egiptus in eius honorem delitiis affluẽtibus alebat: qm̃ eũ sine sarcofago uiuũ uenerabant̃: Apis nõ Serapis uocabat̃. Quo boue mortuo quoniã querebat̃ et repiebat̃ uitulus coloris eiusdẽ: hoc est albis q̃busdam maclis similiter ĩsignit9: mirum & q̃ddam diuinitus sibi ꝓcuratũ esse credebãt. Nõ.n. magnũ erat dẽonib9 ad eos decipiẽdos: fantasiam talis tauri quaꝫ sola cerneret ostẽtare uaccę cõcipiẽti atq; pregnãti: unde libido mr̃is actraheret qđ ĩ eius fetu iã corpaliter appar̃ret: sicut Iacob de uirgis uariatis ut oues & caprę uarię nascerent̃ effecit. Quod enim homines coloribus & corpib9 ueris: hoc dẽones figuris fictis facillĩe possũt aĩalibus concipiẽtibus exhibere. Ca.vi.

Apis autem rex nõ egiptiorum sed argiuorum mortuus est ĩ egipto. Huic filius Argus successit ĩ regnum: Ex cui9 noĩe Argi & ex hoc argiui appellati sunt. Superioribus aũt regib9: nõdũ uel locus uel gens habebat hoc nomen. Hoc regnãte apud argiuos: & apđ sichimos Eracho: apđ assirios uero adhuc manẽte Baleo: mortuus est Iacob ĩ egipto ãnoꝝ cẽtũq̃dragĩta septẽ cũ moritur9 filios suos et nepotes ex Ioseph benedixisset: xp̃mq; apertissime ꝓphetasset dicens in bñdictione Iude: non deficiet p̃nceps ex iuda & dux de femoribus ei9: donec ueniãt quę r̃posita sũt ei: et ipe erit expectatio gẽtiũ. Regnante Argo cepit uti frugib9 gretia & habere segetes in agricultura: delatis aliũde seminibus. Argus q̃q; post obituꝫ deus haberi cepit: tẽplo & sacrificiis honoratus. Qui honor eo regnante & ante illum delatus ẽ hõi priuato et fulminato cuidã Omogiro: eo q̃ primus ad aratruꝫ boues iunxerit. Capitulum.vii.

Regnãtibus assiriorum duodecimo Ermasco et undecimo sichimorum Plemineo: et argis adhuc manẽte Argo: mortuus est Ioseph in egipto ãnoꝝ cẽtũ & decem. Post cuius mortem popul9 dei mirabiliter crescens mansit in egipto cẽtumq̃dragintaqñq; annos: tranquille p̃us donec mor̃rent̃ quib9 Ioseph not9 fuerat. Deinde quia inuidebat̃ incrementis eius

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eratq; suspectus: quousq; inde liberaret̃ psecutionibus affligebat̃ inumeris: inter q̃s tñ diuinitus fecundata multiplicatiõe crescebat: et laboribus premebat̃ itollerabilis seruitutis. In assiria ũ et gretia per idem tempus regna eadem pmanebant.

Cum ergo regnaret Ca. viii.

Cassiriis quartusdecimus Safrus: et sichimis duodecim⁹ Ortopolus: et Criasꝰ q̃ntus argiuis: natus ẽ ĩ egipto Moyses: p quẽ ppl's d̃i de seruitute egiptia liberat⁹ ẽ. In qua eũ ad desiderandum sui creatoris auxiliũ sic exerceri optebat. Regnantib⁹ mẽoratis regib⁹: fuisse a qbusdam credit̃ Promotheus: quẽ ꝓpterea ferũt de luto formasse homines: qa optimus sapientie doctor fuisse phibet̃. nec tñ ostendit̃ qui eius tpibus fuerint sapientes. Frater ei⁹ Athlas magnus fuisse astrologus dicitur. Vnde occasionem fabula inuenit: ut eũ celũ portare confingeret: q̃uis mõs ei⁹ noĩe nuncupet̃: cuius altitudinem potius celi portatio in opinionem uulgi uenisse uideat̃. Multa quoq; alia ex illis ĩ gretia tpibus cõfingi fabulosa cepũt. s; usq; ad Cycropem regẽ atheniensiũ: q̃ regnante eadem ciuitas etiã tale nomẽ accepit: & q̃ regnãte deus per Moysen perduxit ex egipto ppl'm suũ: relati sunt in deoꝝ numeꝝ aliq mortui ceca et uana cõsuetudine ac supstitione grecorũ. In qbus Girasi regis cõiunx Melãcomice: et Forbas fili⁹ eoꝝ qui post patrem rex argiuoꝝ sext⁹ fuit: et septimi regis Triope fili⁹ Iasus: et rex nonus Stenelas siue Steneleus: uarie qppe in diuersis auctoribus inuenit̃. His temporibus etiã Mercurius fuisse phibet̃ nepos Athlãtis ex Vitia filia eius: quod uulgatiores etiã litere psonant. multaruꝫ aũt artium peritus claruit: quas et hõib⁹ tradidit: quo merito eũ post mortẽ deum esse uoluerũt siue etiã crediderunt. Posterior fuisse Hercules dicit̃: ad ea tñ tẽpa pertinẽs argiuorum: q̃uis nonnulli eum Mercurio preferant tempore: quos falli existimo. Sed quolibet tempore nati sint: cõstat inter historicos graues q hic antiq̃ lr̃is mandauerũt: ambos hoĩes fuisse: & q mortalib⁹ ad istam uitam commodius ducẽdã bñfitia multa cõtulerint: honores ab eis meruisse diuinos. Minerua ũ lõge his antiqor. Nã tpibus Ogygii ad locuꝫ qui tritonis dicit̃ uirginali fert̃ appuisse etate: unde & Tritonia nũcupata ẽ multoꝝ sane opm ĩuentrix: & tanto ꝓcliuius dea credita: q̃to min⁹ origo ei⁹ innotuit. Quod enim de capite Iouis nata canit̃: poetis et fabulis nõ historie reb⁹q; gestis ẽ applicãdũ. Quãq̃m Ogygius ipe q̃ndo fuerit: cuius tpibus etiã diluuiũ magnuꝫ fct̃m ẽ: nõ illd̃ maximũ ĩ quo nulli hoĩes euaserũt n̄ q in arca eẽ potuerũt: q gẽtiũ nec greca nec latina nouit historia: s; tñ maius q̃ p⁹ea tpe Deucalionis fuit: inter scptores historie nõ conuenit. Nã Varro inde exorsus est librũ: cuius mentionem supius feci: et nihil sibi ex quo pueniat ad res romanas proponit antiqus q̃ Ogigii diluuiũ: hoc est Ogigii factũ tempibus. Nostri autẽ qui cronicam scpserũt prius Eusebius post Hieronimus: q utiq; precedentes aliq̃s historicos in hac opinione secuti sunt: post ãnos amplius q̃ trecẽtos iã secũdo argiuoꝝ Foroneo rege r̃gnãte: Ogigii diluuiũ fuisse cõmẽorat. Sed q̃libet tpe fuerit: iam tñ Minerua tanq̃ dea colebat̃: regnãte atheniensibus Cycrope: sub q̃ rege etiã ipam uel instauratã ferũt uel conditam ciuitatem. Capitl'm. ix.

NAm ut athene uocarentur quod certe nomẽ a Minerua ẽ que grece athena dr̃: hãc cãm Varro indicat. Cum appuisset illic repente oliue arbor & alio loco aqua erupisset: regẽ ꝓdigia ista mouerunt. Et misit ad Appolinẽ delphicum sciscitatum: qd intelligẽduꝫ esset quid ue fatiendũ. Ille respõdit q olea Mineruam signaret: unda Neptunum: & q esset in

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ciuium potestate ex cuius nomine potiꝰ duoꝝ deoꝝ quoꝝ signa illa essent ciuitas uocaret̃. Isto Cycrops oraculo accepto ciues omẽs utriusq; sexus: mos.n.eis tũc in eisdez locis erat ut etiã fęmine publicis cõsultationibus interessent: ad ferendum suffragiũ cõuocauit. Cõsulta ḡ multitudĩe mares ꝓ Neptuno: femine pro Minerua tulere sentẽtias. Et quia una plus ĩuenta est fęiaꝝ: Minerua uicit. Tunc Neptunꝰ iratus marinis fluctibus exestuãtibꝰ terras atheniensiũ populatꝰ est: qm̃ spargerẽ latiꝰ q̃libet aq̃s difficile dęonibꝰ nõ ẽ. Cuiꝰ ut iracundia placaretur: triplici supplicio dicit idẽ auctor ab atheniensibꝰ affectas eẽ mulieres: ut nulla ulterius ferrẽt suffragia: ut nullus nascentiũ maternũ nomẽ acciperet: ut ne q̃s eas athenias uocaret. Ita illa ciuitas mater ac nutrix liberaliuz doctrinaꝝ: & tot tantoꝝq; phoꝝ q̃ nihil habuit grętia clarius atq; nobilius: ludificantibus dęmonibus de lite deoꝝ suoꝝ maris et fęię: et de uictoria per fęminas: fęmine athenas nomen accepit: Et a uicto lesa ipaz uictricis uictoriã pũire cõpulsa est: plus aq̃s Neptuni q̃ Minerue arma formidans. Nã ĩ mulieribꝰ quę sic punitę sunt: et Minerua quę uicerat uicta ẽ. Nec affuit suffragatricibꝰ suis: ut suffragioꝝ deĩceps ꝑdita potestate & alienatis filiis a nõibus matrum: atheneas saltẽ uocari liceret: & eius deę mereri uocabl'm quaz uiri dei uictricem fecerant ferẽdo suffragium de quo satis apparet quę & quãta hinc dici possẽt: n̄ ꝑmo ad alia ꝓperaret.

AT tamen Marcus Capitl'm.x. Varro nõ uult fabulosis aduersꝰ deos fidez adhibere figmentis: ne de maiestatis eoꝝ dignitate ĩdignũ aliq̃t sẽtiat. Et iõ nec ariopagon ubi cũ atheniensibus Paulus apostolus disputauit: ex q̃ loco ariopagite appellati sunt curiales urbis eiusdẽ uult inde accepisse nomẽ: ꝙ Mars q̃ gręce Ares dicit̃: cũ homicidii crimine reus fieret: iudicantibꝰ duodecim diis in eo pago sex sententiis absolutus ẽ. & q̃a ubi paris numeri sentẽtię fuissẽt: prępõi absolutio damnationi solebat. Sed cõtra istaz quę multo ẽ amplius cęlebrata opinionem aliã q̃ndam de obscuraꝝ noticia lr̃aꝝ causam nõis huius conat̃ astruere: ne ariopagon atheniẽses de nõie Martis & pagi quasi Martis pagum nominasse credant̃: iniuriam uidelicet numinum a quibꝰ litigia uel iudicia existimat aliena: nõ minus hoc qđ de Marte dicit̃ fl'm esse asseuerans: q̃ illud quod de tribus deabꝰ Iunõe scilicet et Minerua et Venere: quę ꝓ malo aureo adipiscendo apud iudicez Paridem de pulcritudinis excellẽtia certasse narrant̃: & ad placandos ludis đos q̃ delectant̃ seu ueris seu fl'is istis crimĩbꝰ suis: ĩter theatricos plausus cantant̃ atq; saltant̃. Hęc Varro nõ credidit: ne deorũ naturę seu moribus credat incongrua: et tamẽ non fabulosam ꝫ historicã rõem de athenaꝝ uocabl'o reddẽs tantã Neptuni & Minerue litem suis lr̃is inserit: de cuiꝰ nomine potius illa ciuitas uocaret̃: ut cũ ꝓdigioꝝ ostentatione cõtenderent: inter eos iudicare nec Apollo consultus auderet: ꝫ deorum iurgium finiendum sicut mẽorataꝝ triũ đaꝝ ad Paridem Iupiter: ita et iste ad hoĩes micteret: ubi uincẽret̃ Minerua suffragiis: & in pęna suaꝝ suffragatricum uinceret̃. quę in aduersariis suis uiris obtĩere athẽas potuit: et aĩcas suas fęmĩas atheneas habere nõ potuit. His tpibꝰ ut Varro scp̃sit regnante atheniensibꝰ Cranao successore Cycropis: ut aũt nr̃i Eusebiꝰ & Hierõimꝰ adhuc eodez Cycrope ꝑmanẽte: diluuiuz fuit qđ appellatũ ẽ Deucaliõis: eo ꝙ ipe regnabat ĩ eaꝝ terraꝝ ꝑtibus ubi maxime factũ est.

HOc autem diluuium Cap.xi. nequaq̃m ad egiptum atq; ad eius uicinia ꝑuenit. Eduxit ergo Moyses ex egipto ppl'm dei nouissimo tpe Cycropis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

athenienſiũ regis: cũ apd̃ aſſirios regna-
ret Aſtatades: apud ſichimos Maratus:
apud argiuos Triopas. Educto aũt pplo
in mõte ſyna diuinitus acceptaꝫ tradidit
legem: qd̃ uetus dicit̃ teſtamentum quia
promiſſiones terrenas habet: & ꝑ Iheſuꝫ
xp̃m futurũ erat teſtamentũ nouum quo
regnum cęloꝝ ꝓmicteret̃. Hũc.n. ordinẽ
ſeruari oportebat: ſicut in unoquoq; hõie
qui i deum ꝓficit id agit̃ qd̃ ait apoſtol9:
ut nõ ſit pri9 qd̃ ſpũale ẽ ſꝫ qd̃ aĩale: p9 ea
ſpirituale. quoniã ſicut dicit et uerum eſt:
primus homo de terra terrenus; ſecund9
homo de cęlo cęleſtis. Rexit autẽꝫ pplm
Moyſes ꝑ annos q̃draginta in deſerto: et
mortuus eſt annoꝝ centũ & uiginti: cum
xp̃m etiã ipſe ꝓphetaſſet ꝑ figuras obſer-
uationum carnalium in tabernaculo: &
ſacerdotio & ſacrificiis: aliiſq; miſticis pli-
miſq; mãdatis. Moyſi ſucceſſit Ihs Naue:
& in terra ꝓmiſſionis introductuꝫ pplm
collocauit ex auctoritate diuĩa: debella-
tis gentibus a q̃bus eadẽꝫ loca tenebant̃.
qui cum populum rexiſſet poſt mortem
Moyſi uiginti & ſeptem annos: etiã ipſe
defũctus eſt regnante apd̃ aſſirios octa-
uodecĩo Aniuita: apd̃ ſichimos ſextode-
cimo Corace: apd̃ argiuos decĩo Clanao:
apd̃ athenienſes q̃rto Erictonio. Ca. xii.

PEr hęc tpra id eſt ab exitu iſrael ex
egipto uſq; ad mortẽ Iheſu Naue:
ꝑ quem ppls idem terram repromiſſionis
accepit: ſacra ſunt iſtituta diis flis a regi-
bus grętię: quę memoriam diluuii & ab
eo liberationis hoĩm uitęq; tũc erũnoſę: m̃
ad alta: m̃ ad plana migrantium: ſolenni
cęlebritate reuocarũt. Nam & lupercoꝝ
ꝑ ſacram uiaꝫ aſcenſum atq; deſcenſum ſic
interpretant̃: ut ab eis ſignificari dicant
hoĩes qui ꝓpter aquę iundationẽ ſumma
mõtium petiuerũt: et rurſus eadẽ reſidẽtę
ad ima redierũt. His tẽporib9 Diuionium
qui etiã Liber pater dict9 ẽ: & poſt mortẽ
deus habitus: uitem oſtendiſſe ferunt in
actica terra hoſpiti ſuo. Tunc Apollini
Delphico iſtituti ſunt ludi muſici: ut pla-
caret̃ ira eius qua putabãt afflictas eſſe
ſterilitate gręce regiões: qa nõ defẽderũt
tẽpluꝫ ei9 qd̃ rex Danaus cũ eaſdẽ terras
bello inuaſiſſet incendit. Hos autẽ ludos
ut inſtituerẽt oraculo ſunt eius admoĩti.
In actica ũ rex Erictonius ei ludos p̃m9
inſtituit: nec ei tantum ſꝫ etiaꝫ Minerue:
ubi pręmium uictoribus oleum põebat̃:
q̃ eius fructus iuentricem Mineruã ſicut
uini Libeꝝ tradũt. Per eos annos a rege
Xanto cretenſium: cui9 apud alios aliud
nomẽ inuenimus: rapta ꝑhibet̃ europa:
& inde geniti Radamant9: Sarpedon &
Minos: q̃s magis ex eadeꝫ muliere filios
Iouis eſſe uulgatum eſt. Sed taliũ deoruꝫ
cultores illud qd̃ de rege cretenſiũ dixi-
mus hiſtoricę ueritati: hoc autẽ quod de
Ioue poetę cãtant: theatra cõcrepãt: ppli
cęlebrant: uanitati deputant fabularum.
ut eſſet unde ludi fierẽt placandis numi-
nibus etiam falſis eorũ criminibus. His
tẽporibus Hercules in tyria habebatur
clarus. Sed nimirũ ali9 nõ ille de q̃ ſupra
locuti ſumus. Secretiore quippe hiſtoria
plures fuiſſe dicũtur: & Liberi patres et
Hercules. Hunc ſane Herculeꝫ cui9 ĩgẽtia
duodecim facta numerant: inter quę An-
teyaſci afri necem non cõmemorant q̃ ea
res ad alterum Herculem ꝑtinet. in oota
mõte a ſeipõ incenſum ꝓdunt ſuis lr̃is: cũ
ea uirtute q̃ monſtra ſubegerat: morbum
tamẽ quo languebat ſuſtinere nõ poſſet.
Illo tempore uel rex uel potius tirannus
Buſiris ſuis diis: ſuos hoſpites immola-
bat: quẽ filium ꝑhibent fuiſſe Neptuni ex
mr̃e Libia filia Epaphii. Veruꝫ nõ credat̃
hoc ſtuprũ perpetraſſe Neptunus: ne dii
accuſent̃: ſꝫ poetis et theatris tribuantur
iſta: ut ſit unde placẽtur. Erictonii regis
athenienſiũ: cui9 nouiſſimis annis Iheſus
Naue mortu9 reperit̃: Vulcanus & Mi-
nerua parẽtes fuiſſe dicunt̃. Sed quoniã

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Mineruam uirginem nolunt in amborũ contentiõe Vulcanum cõmotum effudisse aiunt semen in terram: atq; inde homini nato ob eam causam tale inditum nomẽ. Greca enĩ lingua erix contentio & thon terra est. ex quibus duobus compositum uocabulũ est Erichtonius. Verum quod fatendũ ẽ refellunt & a suis diis repellũt ista doctiores: q hãc opinionẽ fabulosaꝫ hinc exortam ferũt: qa ĩ templo Vulcani & Mineruę ꝙ ãbo unũ habebãt athenis: expositus ĩuent⁹ est puer dracõe ĩuolut⁹: qui eũ sig̃ficauit magnũ futurũ: et ꝓpter hoc commune templuꝫ cum essẽt parẽtes eius ignoti: Vulcani et Mineruę dictum esse filium: nõis tamẽ eius originẽ fabula illa potius q̃ ista designat historia. Sed quid ad nos hoc cũ isti ĩ ueracibus libris hoĩes instruãt religiosos: illud ĩ fallacib⁹ ludis dęmones delectet impuros? Quos tamẽ illi religiosi tanq̃ deos colunt: & cuꝫ de illis hęc negant ab õi eos crimĩe purgare nõ possũt: qm̃ ludos eis poscentib⁹ exhibent ubi turpiter agunt̃: quę uelut sapienter negant̃: & his falsis ac turpib⁹ dii placant̃. ubi etiaꝫ si fabula cantat tam hoĩm crimẽ q̃ numinũ flm̃: delectari tamẽ flo crimine c̃men est uerum. Ca. xiii.

Post mortem Ihesu Naue populus dei iudices habuit: quibus tẽpib⁹ alternauerunt apud eos & humilitates laborum ꝓ eoruꝫ peccatis: et ꝓsperitates cõsolationum ꝓpter miserationẽ dei. His tẽpibus fabulę factę sunt de Triptolemo qui iubente Cerere anguib⁹ portatus alitibus indigentib⁹ terris frumẽta uolãdo contulerit. De minotauro ꝙ bestia fuerit inclusa laberintho: q̃ cum intrassent hoĩes inextricabili error̃ ĩde exire nõ poterãt. De centauris ꝙ equoꝝ hominũq; natura fuerint cõiuncti. De cerbero ꝙ sit triceps ĩferoꝝ canis. De Frixo & Helle ei⁹ soror̃ ꝙ uecti ariete uolauerũt. De Gorgone ꝙ fuerit crinita serpentibus: & aspicientes conuertebat in lapides. De Belloto fonte ꝙ equo pennis uolante sit uectus. q equ⁹ Pegasus dict⁹ ẽ. De Amphione ꝙ cithar̃ suauitate lapides mulserit & actraxerit. De fabro Dedalo & ei⁹ filio Itaro ꝙ sibi coaptatis pennis uolauerint de ędippo: qui mõstrum qđdam qđ spinga dicebat̃ humana facie q̃drupes soluta: quę ab illa ꝓponi solebat uelut insolubili quęstione suo p̃cipitio pire compulerit. De Antheo q̃ necauit Hercules ꝙ filius terrę fuerit: ꝓpter qđ cadens in terrã fortior solerет assurgere. Et si qua forte alia prętermisi. Hę fabulę ad bellũ usq; troianũ ubi secũdum libruꝫ Marcus Varro de ppli rõani gente finit ex occasione historiaꝝ quę res ueraciter gestas cõtinẽt: ita sunt ingeniis hoĩm fictę: ut non sint opprobriis nũinuꝫ affixe. Porro aũt qcunq; finxerit a Ioue ad stuprum raptũ pulcerrimum puerum Ganimedem: qđ nefas rex Tantalus fecit: & Ioui fabula tribuit. Vel Danaes ꝑ imbrem aureum appetisse concubitũ: ubi intelligit̃ pudicitia mulieris auro fuisse corrupta. quę illis tempibus uel facta uel ficta sunt: aut fc̃ta ab aliis et ficta de Ioue: dici nõ potest q̃ntum mali de hominũ pręsumpserunt cordibus: ꝙ possent ista patienter ferre mendacia: quę tamẽ etiam libenter amplexi sunt. Qui utiq; quanto deuotius Iouem colunt: tãto eos qui hęc de illo dicere ausi sunt seueri⁹ punire debuerũt. Nunc uero non solum eis qui ista finxerũt irati nõ sunt: sꝫ nisi talia figmẽta etiam in theatris agerent̃: ipsos deos potius iratos habere timuerũt. His tempib⁹ Latona Apollinẽ peperit: nõ illum cuius oracula solere cõsuli supius loquębamur: sꝫ illum quẽ cum Hercule ferunt Amenen regis armenta pauisse. Qui tamẽ sic ẽ de⁹ creditus ut plurimi ac pene omnes unum eundemq; Apollineꝫ fuisse opinent̃. Tũc & Liber pater bellauit ĩ india: q multas hũit ĩ exercitu fẽias quę bachę appellatę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sunt: non tam uirtute nobiles q̃ furore. Aliqui sane & uictũ scribunt istũ Liberꝫ & uinctum nonnulli et occisum in pugna a Perseo: nec ubi fuerit sepultus tacẽt. Et tamen eius uelut dei nomine ꝑ immũdos dęmones bachanalia sacra: uel potiꝰ sacrilegia sunt instituta. De quoꝝ rabiosa turpitudine post tã multos ãnos sic senatus erubuit: ut ĩ urbe romana esse ꝓhiberet. Per ea tẽpa Perseus & uxor eiꝰ Andromeda posteaq̃ sunt mortui: sic eos in cęlũ eẽ receptos crediderũt: ut imagines eoꝝ stellis designare: eorũq; appellare nõibꝰ nõ erubescerent nec timerent. Ca. xiiii.

PEr idem tempis interuallũ extiterũt poetę q etiã theologi dicerent̃: quoniã de diis carmina faciebãt: ſ; talibꝰ diis qui licet magni homines tamẽ hoĩes fuerũt: aut mũdi huius quez uerus deus fecit elementa. Sunt aũt in principatibus & potestatibus ꝓ uoluntate creatoris & nõ suis meritis ordinati: et si quid de uno ũ deo ĩter multa uana et falsa cecinerũt: colendo cuz illo alios qui dii nõ sunt: eisq; exhibẽdo famulatũ qui uni tantũ debet̃ deo: nõ ei utiq; rite seruierũt: nec a fabuloso deorum suorũ dedecore etiam ipsi se abstinere potuerũt. Ex quorum numero fuisse ꝑhibent̃ Orpheus: Museus: Linus. Verum isti theologi deos coluerũt: non pro diis culti sunt. q̃uis Orpheum nestio quomõ infernis sacris ul' potius sacrilegiis pręficere soleat ciuitas impiorum. Vxor autẽ regis Adamantis quę uocabat̃ Yo: & eius filius Melicretes pręcipuo spõtaneo in mari perierũt: & opiniõe hominũ in deos relati sunt: sicut & alii hoĩes eoꝝ tempũ inter q̃s fuerũt Castor & Pollux. Illam sane Melicretis mr̃em Leuchoteam gręci: naturam latini uocauerunt: utriq; tamen putantes deam. Caplm. xv.

PEr ea tempora regnum finitum est argiuorum: translatũ ad micenas unde fuit Agamenon: et exortũ ẽ regnũ laurẽtiũ ubi Saturni filius Picus regnuz primus accepit: iudicante apud hebreos fęmina Delbora: ſ; ꝑ illam dei spiritus id agebat: nã & ꝓphissa erat. Cuius ꝓphia minus aperta est: quã ut possimus eã sine diuturna expositione de xp̃o demõstrare ꝓlatam. Iam g̃ regnabãt laurentes utiq; in italia: Ex q̃bus euidentior ducit̃ origo romana pꝰ gręcos: & tamẽ adhuc regnuz assirioꝝ ꝑmanebat: ubi erat rex uicesimꝰ & tertius Lampares: cum primꝰ laurẽtũ Picus esse cępisset. De huius Pici pr̃e Saturno uiderint q̃d sentiant talium deorũ cultores: qui eum negãt hõiem fuisse. de quo & alii scripserũt q̃ ante Picum filiuz suum in italia ipe regnauerit: & Virgiliꝰ notioribus lr̃is dicit. Is genus indocile & dispersuz mõtibꝰ altis. Composuit legesq; dedit: latiũq; uocare maluit. His q̃m latuisset tutus in horis. Aurea quę ꝑhibẽt illo sub r̃ge fuere sęcula. Sed hęc poetica opinentur esse figmenta: & Pici patrem Sterten potius fuisse asseuerẽt: a q̃ ꝑitissĩo agricola inuentũ ferunt: ut fimo aĩalium agri fęcũdarent̃: q̃d ab eius nõie stercus dictum est. unde & hunc quidam stercutium uocatum ferũt. Qualibet autem ex causa euz Saturnum appellare uoluerĩt: certum est tamen hunc fuisse Sterten siue Stercutiũ quẽ merito agricultur̃ fecerũt deum. Picum q̃q; siliter eiꝰ filium ĩ talium d̃oꝝ numerũ r̃ceperũt: q̃ pręclarũ augurem & belligeratorẽ fuisse asserũt. Picus Faunũ genuit: laurentũ regẽ secũdũ. etiã iste deus illis siluestris fuit. Ca. xvi

HOs ante troianum bellum diuinos honores mortuis hõibꝰ detulerũt. Troia uero euersa et excidio illo usq; q̃q; cantato puerisq; notissimo: q̃d & magnitudine sui et scriptoꝝ excellentibus linguis insigniter diffamatum atq; uulgatum ẽ. gestumq; regnãte iam Latino Fauni filio: ex quo latinoꝝ regnuz dici cępit laurentumq; dici cessauit: Gręci uictores deletã

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

troiam derelinquẽtes & ad ꝓpa remeã-
tes: diuersis et horrẽdis cladib⁹ dilacerati
atq; cõtriti sunt: & tamẽ etiã ex eis deoꝝ
suoꝝ numeꝝ auxerunt. Nã & Diomedẽ
fecerũt deum: quẽ pena diuitus irrogata
ꝑhibẽt ad suos nõ reuertisse: eiusq; socios
in uolucres fuisse cõuersos: non fabuloso
poeticoq; mẽdatio ſ; historica actestatiõe
confirmãt, qbus nec deus ut putant fct⁹
hũanã reuocare naturam: uel ipe potuit:
uel certe a Ioue suo rege tanq̃ celicola no-
uitius impetrauit. Quin etiam templum
eius eẽ aiunt in isula deomedea: nõ lõge
a monte gargano qui ẽ in apulia: et hoc
templũ circũuolare atq; incolere alitis tã
mirabli obsequio: ut rostrũ aqua impleãt
& aspergant: & eo si greci uenerint uel
grecoꝝ stirpe ꝓgeniti: non solũ qetas esse
uerũ & sup aduolare. si autẽ alienigenas
uiderint subuolare: et capita eorum tanq̃
grauibus ictib⁹ ut etiã pimãt uulnerare.
Nã duris & grandibus rostris satis ad
hec prelia ꝑhibent̃ armate. Ca. xvii

HOc Varro ut astruat cõmemorat
alia nõ min⁹ icredibilia: de maga
illa fãosissĩa Circe que socios q̃q; Vlyxis
in bestias mutauit: & de archadibus qui
sorte ducti transnatabãt qd̃daꝫ stagnũ:
atq; ibi cõuertebant̃ in lupos: & cũ silib⁹
feris per illius r̃gionis deserta uiuebant.
Si uero carne nõ uescerent̃ hũana: rurs⁹
post nouẽ annos eodem renatato stagno
reformabantur in homines. Deniq; etiã
nominatim expressit quendam hominẽ
cum gustasset de sacrificio qd̃ Archades
imolato puero d̃o suo Lyceo facer̃ solẽt: i
lupum fuisse mutatum: & ãno decimo in
figuram ꝓpam restitutuꝫ: pugilatum sese
exercuisse & olimpiaco uicisse certamĩe.
Nec idem ꝓpter aliud arbitrat̃ historic⁹
in archadia tale nomẽ affictũ Panilyceo
et Iouilyceo: n̄ ꝓpter hãc in lupos hoĩm
mutationem q̃ ea nisi ui diuina fieri non
putarẽt. Lupus. n. grece lycos dicit̃ unde
Lycei nomẽ apparet iflexum. Romanos
etiam lupercos ex illoꝝ misterioꝝ ueluti
semine dicit exortos. Sed de ista tanta
ludificatiõe demonum nos qd dicamus:
quia hec legent fortassis & expectant qd
xp̃iani agere debeant: quãdo inter idola
gentium miracula fieri asserunt̃? Et quid
dicem⁹ n̄ de medio babiloĩs eẽ fugiẽdũ?
Quod preceptũ propheticũ ita spũaliter
intelligit̃: ut de huius seculi ciuitate que
profecto & angelorum & hoĩm societas
impioꝝ est: fidei passib⁹ que ꝑ dilectionẽ
opat̃ in deum uiuum ꝓficiendo fugiam⁹.
Quãto qppe in hec ima potestatẽ dẽonũ
maiorem uidemus: tanto tenatius medi-
atori est inherendum: ꝑ quem de imis ad
summa cõscẽdim⁹. Si. n. dixerimus ea nõ
eẽ credenda: nõ desunt etiã nũc q eiusmõi
quedã uel certissĩa audisse ul' etiã exptos
se esse asseuerent. Nam & nos cũ essemus
in italia: audiebam⁹ talia de q̃dam regiõe
illaꝝ partium: ubi stabularias mulieres
imbutas his malis artibus: in caseo dare
solere dicebant quibus uellent seu possẽt
matroib⁹: unde ĩ iumẽta illico uerterent̃:
& necessaria queq; portarẽt: p⁹ que per-
fũcta opa iterũ ad se redirẽt: nec tñ ĩ eis
mẽtẽ fieri bestialẽ: ſ; rõnalẽ hũanãq; ser-
uari: sicut Apulei⁹ in libris q̃s asini aurei
titlo iscꝑsit sibi ipi accidisse: ut accepto ue-
nẽo hũano aĩo ꝑmanente asin⁹ fieret: aut
indicauit aut finxit. Capitulũ. xviii.

HEc aut falsa sunt aut tam iusitata:
ut merito nõ credantur. Firmissĩe
tamen credendum est omnipotẽtem deuꝫ
omnia posse facere que uoluerit: siue iu-
dicando siue prestãdo: nec dẽones aliqd
operari scd̃m nature sue potentiam quia
& ipsa angelica creatura est licet ꝓpo sit
uicio maligna: nisi qd̃ ille ꝑmiserit cuius
iuditia occulta sunt multa: iniusta nulla.
Nec sane dẽones naturas creant: si aliqd
tale fatiunt de q̃libus factis ista uertitur
questio: ſ; spetietenus que a uero deo sunt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

creata commutant: ut uideant̃ esse quod non sunt. Non itaq; solum animum: s; nec corp⁹ qdez ulla ratione crediderim dęonũ arte uel potestate in mẽbra uel liniamẽta bestialia ueraciter posse conuerti: s; fantasticum hõis quod etiam cogitando siue somniãdo per rez̃ innumerabiliũ genera uariat̃: & cũ corpus non sit corporeũ/ tñ similes mira cęleritate formas capit. sopitis aut oppssis corpeis hõis sensib⁹: ad aliorũ sensuũ nescio quo ineffabili modo figura corpea posse pduci: ita ut corpora ipsa hoim alicubi iaceant: uiuentia qdem s; multo grauius atq; uehemẽtius quam somno suis sensibus obseratis. Fantasticuz autẽ illud ueluti corpatũ in alicuius aĩal' effigie appet sensibus alienis: talisq; etiaz sibi homo eẽ uidetur sicut talis sibi uideri posset ĩ sõnis & portare onera: quę onera si uera sunt corpora portant̃ a dęmonib⁹ ut illudat̃ hõibus: ptim uera onerũ corpa partim iumentoz̃ falsa cernẽtibus. Nam quidã noĩe Pręstantius pr̃i suo cõtigisse indicabat: ut uenenum illud per caseum ĩ domo sua sumeret: et iaceret ĩ lecto suo q̃si dormiens: qui tamẽ nullo mõ poterat excitari. Post aliquot aũt dies eum uelut euigilasse dicebat: & q̃si somnia narrasse quę passus est: caballum se scilicet factuz annonã inter alia iumẽta baiulasse militibus quę dicit̃ retia: quoniam ad retias deportauit. Quod ita ut narrauit factuz fuisse comptũ est: quę tamen ei sua somnia uidebãtur. Indicauit & aliud se domui suę per noctem anteq̃ requiesceret uidisse uenientẽ ad se q̃dam pħm sibi notissimũ: sibiq; exposuisse quędam platonica quę antea rogatus exponere noluisset. Et cuz ab eodem pħo quęsitũ fuisset cur ĩ domo eius fecerit qđ in domo sua petenti negauerat: nõ feci inqt s; me fecisse somniaui. Ac p hoc alteri p imaginem fantasticam exhibitum est uigilanti: qđ alter uidit in somnis. Hęc ad nos nõ qbuscunq; q̃libus credere putaremus indignum: s; eis referentibus peruenerunt: quos nobis non existimaremus fuisse mentitos. Proinde q̃ hoĩes dicunt̃ mandatũq; ẽ lr̃is diis uel potius dęonibus archades ĩ lupos solere conuerti: & q̃ carminibus Cyrcę sotios mutauit Vlixis: scđm istuz modum mihi uidet̃ fieri potuisse qđ dixi: si tñ factum est. Deomedeas autem uolucres qñqdem gen⁹ eaz̃ p successiõem ꝓpaginis durare phibetur nõ mutatis hominibus factas: s; subtractis credo fuisse suppositas: sicut cerua ꝓ Yfigenia regis Agamẽonis filia. Neq; .n. dęmonibus iuditio dei permissis huiusmõi pręstigia difficilia esse possunt. s; quia illa uirgo postea uiua reperta est: suppositam ꝓ illa ceruã esse facile cognitũ est. Sotii ů Dyomedis quia nusq̃ subito cõparuerũt: et p⁹ea nullo loco appuerũt: pdẽtibus eos ultoribus angelis malis: & pro eis aues occulte ex aliis locis ubi est hoc gen⁹ auiuz ad ea loca pducte sunt: ac repẽte suppositę ideo credunt̃ eẽ cõuersi. Quod autẽ Diomedis ĩ templum aquam rostris afferũt & aspergũt: et q̃ blandiunt̃ gręcigenis atq; alienigenas psecunt̃: mirandum non est fieri dęomũ instinctu: quoz̃ interest id est ad quos persuadere pertinet deum factum esse Diomedez: ad decipiẽdos homines ut falsos deos cum ueri dei iniuria multos colãt: & hõibus mortuis q nec cũ uiuerent uere uixerũt: tẽplis: altaribus: sacrificiis: sacerdotibus: quę omnia cum recta sunt non n̄ uni deo uiuo & ů debent̃ iseruiant. Ca. xix.

EO tempore p⁹captam troiam atq; deletam: Eneas cũ uiginti nauibus quibus portabant̃ reliquię troianorum ĩ italiam uenit: regnãte ibi Latino: et apđ athenienses Menesteo: apud sichimos Polinfide: apđ assirios Antane. Apđ hebreos autẽ iudex Abdon fuit. Mortuo aũt Latino regnauit Eneas tribus ãnis eisdez in supradictis locis manẽtibus regibus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ñ ꝙ sichimoꝝ iã Pelasgꝰ erat: et hebreoꝝ iudex Samson. Qui cũ mirabiliter fortis esset putatus est Hercules. Sed & Aeneã quoniã qñ mortuus ẽ nõ comparuit: deũ sibi fecerunt latini. Sabini etiam regem suũ ꝑmũ Xantum siue ut aliqui appellãt Xantium: retulerunt in deos. Per idem tempus Codrus rex atheniensium peloponensibus eiusdem hostibus ciuitatis se interficiendum ignotus obiecit: & factuꝫ est. hoc mõ eum prędicãt patriã liberasse. Responsum enĩ acceperant peloponenses tũc demum se superaturos: si eoꝝ regem nõ occidissẽt. Fefellit ḡ eos habitu paupis apparendo: & in suã necẽ ꝑ iurgia ꝓuocãdo. Vnde ait Virgilius. Et iurgia Codri. Hũc athenienses tanq̃ deũ sacrificioꝝ honore coluerunt. Quarto latinorũ rege Siluio Aeneę filio nõ de creusa de q̃ fuit Ascanius qui tertius ibi regnauit: ſꝫ de Lauĩa Latini filia quẽ postumuꝫ Aeneas dicit̃ hũisse. assirioruꝫ autem uicesimo & nono Aeneo & Melanto atheniẽsiũ sextodecimo. Iudice autem hebreoruꝫ Hely sacerdote: regnum sichimoꝝ cõsumptum ẽ: qđ ꝑ annos nõgentos qñq̃ginta et nouẽ tradit̃ fuisse porrectum. Caplm. xx.

MOx eisdem per longa tpa mẽorata regnãtibꝰ: israelitarũ regnũ finito tpe iudicũ a Saule rege sũpsit exordiũ: q̃ tẽpe fuit ꝓpha Samuel. Ab illo ḡ tẽpe hi reges latinoꝝ esse cęperũt q̃s cognoĩabãt siluios: ab eo qui filius Aeneę ꝑmus dictꝰ est Siluius. cęteris subsecutis & propria nomina imponebant̃. & hoc non defuit cognomentum: sicut longe postea cęsares cõgnominati sunt qui successerunt Cęsari Iulio. Reprobato autẽ Saule ne quisq̃ ex eiꝰ stirpe regnaret: eoq; de fũcto: Dauid successit in regnũ pꝰãnos a Saulis impio q̃draginta. Tunc athenienses hr̃e deinde reges post Codri interitũ destiterunt: & magistratus habere cęperũt administrãdę reipublicę. Post Dauid q etiam ipse. xl. regnauit annos: filius eius Salomon rex israelitaꝝ fuit: qui illud nobilissimum dei hierosolimitanũ templum condidit. Cuiꝰ tempore apud latinos condita ẽ alba: ex qua deinceps non latinorũ ſꝫ albanorum reges appellari in eodem tamen Latio cęperunt. Salomoni autẽ successit filius eiꝰ Raboam: sub quo in duo regna populus ille diuisus ẽ: & singulę ꝑtes suos singl'os reges habere cęperunt. Capitl'm. xxi.

LAtium pꝰ Aeneã quẽ deũ fecerant undecim reges habuit: quoꝝ nll's factus ẽ deꝰ. Auentinus aũt q duodecĩo loco Aeneã seq̃t̃: cũ esset ꝓstratus ĩ bello & sepultus in eo monte qui etiã nunc eiꝰ nomine nuncupat̃: deoꝝ talium q̃les sibi fatiebant numero est additus. Alii sane uoluerũt eum in prelio scribere occisum: ſꝫ nõ comparuisse dixerunt: nec ex eiꝰ uocabulo appellatũ montem: ſꝫ ab aduentu auium dictum auentinũ. Post hunc non ẽ deus factꝰ in latio ñ Romulus cõditor romę. Inter istũ auteꝫ & illum reperiunt̃ reges duo. quoꝝ ꝑmus est ut Virgiliano eũ uersu eloquar. Proximus ille procas troianę gloria gentis. Cuius tpe quia iaꝫ q̃dammõ roma ꝑturiebat̃: illud omnium regnoꝝ maximũ assiriorum finem tantę diuturnitatis accepit. Ad medos quippe translatũ ẽ: pꝰannos ferme mille trecẽtos qñq; ut etiaꝫ Beli qui Ninum genuit: & illic paruo cõtentus imperio primus rex fuit: tempa cõputent̃. Procas aũt regnauit ante Amulium. Porro Amulius fr̃is sui Numitoris filiã Ream nõie: quę etiam Ilia uocabatur: Romuli matrem uestaleꝫ uirginem fecerat: quam uolunt de Marte geminos cõcępisse: isto mõ stuprum eius honorantes ul' excusantes: et adhibentes argumentum ꝙ infantes expositos lupa nutrierit. Hoc. n. genus bestię ad Marteꝫ existimãt ꝑtinet̃: ut uidelꝫ iõ lupa credat̃ admouisse ubera ꝑuulis: qa filios dñi sui Martis agnouit. Quãuis non desint qui

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dicant: cum exposita uagientes iacerent a nescio qua meretrice primum fuisse collcōs: & primas eius suxisse mamillas. Meretrices autem lupas uocabant. unde etiā nūc turpia loca earum lupanaria nūcupantur. Et eos postea ad Faustulū puenisse pastorē: atque ab eius Bacca uxore nutritos. Quāquam si ad arguendum hoīem regem: qui eos in aquā proici crudeliter iusserat: eis īfātibus per quos tanta ciuitas condenda fuerat de aqua diuitus liberatis: per lactantē ferā deus uoluit subuenire quid mirum ē? Amulio successit in regnū latiale frater eius Numitor auus Romuli. cuius Numitoris primo anno cōdita est roma: ac per hoc cū suo deinceps id est Romulo nepote regnauit. Ca. xxii.

IAm altissima tūc condita ē ciuitas roma: uelut altera babilō et uelut prioris filia babilonis: per quam deo placuit orbem debellare terrarum: & in unā societatem reipublicę legumque perductum lōge lateque pacare: Erant enim iam populi ualidi & fortes: & armis gētes exercitatę quę non facile cederent: et quas opus esset ingentibus periculis & uastatiōe utrinque non parua atque horrēdo labore supare. Nam quādo regnū assiriorū totam pene asiam subiugauit: licet bellando sit factum: nō tamē multū asperis & difficilibus bellis fieri potuit: quia rudes adhuc ad resistēdū gentes erant: nec tam multę uel magnę. Si quidem post illud maximum atque uniuersale diluuiū: cū in arca Noe octo soli hoīes euaserunt: anni nō multo amplius quam mille transierant: quā Ninus asiam totam excepta īdia subiugauit. Roma uero tot gentes orientis & occidentis quas imperio romano subditas cernimus nō ea cęleritate ac facilitate perdomuit: quoniā paulatim increscēdo robustas eas et bellicosas quaquauersum dilatabatur inuenit. Tempore igitur quo roma condita est populus israel habebat in terra promissionis ānos septingentos decem & octo. Ex quibus uigintiseptem pertinēt ad Ihesum Naue. deinde ad tpus iudicum trecenti uigintinouem. Ex quo aūt reges ibi esse cęperant anni erant trecentisexagintaduo: & rex tunc erat in iuda cuius nomē erat Achaz: uel sicut alii putāt qui ei successit Ezechias: quē cōstat optimum et piissimū regē Romuli regnasse tpibus. In ea uero his tēpibus hebraici populi parte quę appellabatur israel: regnare cęperat Osee.

EOdem tempore Capitulum. xxiii. nonnulli Sibillam erithream uaticinatam ferūt. Sibillas autē Varro prodit plures fuisse nō unam. Hęc sane erithrea Sibilla quędā de xpo manifesta cōscripsit. quę etiam nos prius in latina lingua uersibus male latinis & nō stātibus legimus per nescio cuius interprętis imperitiā: sicut postcognouimus. Nam uir clarissimus Flactianus qui etiā proconsul fuit: hō facillimę facūdię multęque doctrinę: cum de xpo loquęremur gręcum nobis codicē protulit: carmina esse dicens Sibillę erithreę: ubi ostendit quodā loco in capitibus uersuum ordinem lrarum ita se hntem: ut hęc in eo uerba legerentur ihesus: christus: theos: yos sother. Quod est latine Ihesus xpus dei filius saluator. Hi autem uersus quorum primę lrę istum sensum quē diximus reddūt: sicut eos quidā latinus extantibus uersibus est īterpretatus hęc cōtinent. Iuditii signum: tellus sudore madescet. E cęlo rex aduenient per sęcula futurus. Scilicet ī carnem pręsens ut iudicet orbē. Vnde deum cernēt: incredulus atque fidelis. Celsum cum sanctis: ęui iā termino ī ipso. Sic aię cū carne aderūt: quas iudicet ipe. Cum iacet incultus: densis in uepribus orbis. Reiicient simulacra uiri: cunctā quoque gazā. Exuret terras igīs pontūque polūque. Inquirens tetri portas effringet auerni. Sanctorum sz enim cunctę lux libera carni. Tradentur sontes ęterna flāma cremabit. Occultos actus retegēs: tūc quisque loquętur. Secreta: atque deus reserabit pectora luci. Tunc erit et luctus: stridebūt dētibus oēs.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Eripiẽ ſolis íubar: & chor9 ínterit aſtris.
Soluet̃ cęlum: lunaris ſplendor obibit.
Deiciet colles: ualles extollet ab ímo. Nõ
erit ín rebus hom̃íñ: ſublime ul' altum.
Jam equãt̃ campis mõtes: et cerũla põti.
Omnia ceſſabunt: tellus confracta pibit.
Sic pariter fontes torrẽtur: fluiaq; igni.
Et tuba tunc ſonitum triſtez: dímictet ab
alto. Orbe: gemẽs facín9 miſerũ uariósq;
labores: Tartareumq; chaos mõſtrabit
terra debiſcens. Et coram hic dño: reges
ſiſtent̃ ad ímuz. Recidet e cęlo: igmíſq; &
ſulfuris amnis. In his latínis uerſib9 de
gręco utcũq; tranſlatis: ibi nõ potuít ille
ſenſus occurrere q̃ ſit cũ lr̃ę quę ſũt ĩ eoz
capitibus connectunt̃: ubi. y. lr̃a ín gręco
poſita eſt: qa non potuerũt latína uerba
ínueníri quę ab eadẽ lr̃a ĩcíperẽt: & ſen-
tentię cõuenirẽt. Hi aũt ſunt uerſus tres.
Quínq; & octauuſdecim9: et non9 decim9
deín de lr̃as quę ſũt ĩ capitib9 oĩm uerſuũ
cõnectentes: hoz trúũ quę ſcẽptę ſunt non
legam9 ſz p eis. y. lr̃am tanq̃ ín eiſdẽ locis
ipſa ſit poſita recordemur: & exp̃mit̃ ín
q̃q; uerb Jhs xp̃s dei filí9 ſaluator. Sed
cũ gręce hoc dr̃ non latíne. Et ſunt uerſus
uigínti & ſeptem quí numerus q̃dratum
ternariũ ſolidũ r̃ddit. Tria. n. ter ducta
fiũt nouem. & ipſa nouẽ ſi ter ducant̃ ut
ex lato ín altũ figura cõſurgat: ad uigĩti
et ſeptem puenĩũt. Hoz aũt gręcoz q̃q;
uerborũ quę ſunt Jheſus: criſtus: theos:
yos: ſother. quod eſt latíne Jheſus chriſt9
dei filí9 ſaluator: ſi primas lr̃as íungas:
erit ichtus id ẽ piſcis. In q̃ nomíne miſtice
íntelligit̃ xp̃us: eo q; ín huí9 mortalitatis
abiſſo uelut ín aq̃rum ꝑfũditate uíu9 hoc
eſt ſine pct̃o eẽ potuerit. Hęc autẽ Sibilla
ſiue erithrea ſiue ut q̃dam magis credũt
cumana: ita nihil habet ĩ toto carmíne ſuo
cuí9 exigua iſta pcula ẽ: q̃d ad ꝺoz floz
ſiue factoz cultũ ptíneat: q̃mmo ita etiaz
contra eos & cõtra cultores eorũ loquit̃:
ut ín eorũ numero deputanda uideatur:
quí pertínẽt ad cíuitatem dei. Inſerit etiã
Lactantíus opi ſuo quędam de xp̃o uati-
cínia Sibillę: q̃uís nõ exp̃mat cuíus. Sed
quę ſingillatím ipſe poſuít: ego arbitrat9
ſum coníunctím eſſe ponẽda: tanq̃ unum
ſit ꝓlixum quę ille plura cõmemorauit et
breuia. In manus íngt ínfidelium poſtea
uenient et dabũt deo alapas maĩb9 iceſtis:
et impurato ore expuent uenenatos ſpu-
tos. Dabit ũ ad uerbera ſimpliciter ſcĩm
dorſum: & colaphos accipiens tacebit: ne
quís agnoſcat q̃d uerbum uel unde uenit
ut ínferis loquat̃: et corona ſpínea coro-
nętur. Ad cibum aũt fel & ad ſitím acetũ
dederũt. In hoſpitalitate hãc mõſtrabũt
menſam. Ipſa. n. ínſipiens gens tuũ deuz
nõ ĩtellexiſti: ludentẽ mortaliũ mẽtib9: ſz
ſpínis coronaſti: et horridũ fel miſcuiſti.
Templi uero uelum ſcíndetur: & medio
die nox erit tenebroſa nimis ín trib9 ho-
ris: & morte moriet̃ trib9 diebus ſomno
ſuſcepto. Et tũc ab ĩferis reg̃ſſus ad lucez
lętã uenięt. ꝑmus reſurrectionis ꝓncipio
reuocat9 oſtenſo. Iſta Lactãtius carptim
per ínterualla diſputationis ſuę: ſicut ea
poſcere uidebant̃ quę ꝓbare íntenderat
adhibuít teſtímonia Sibillína. Quę nos
nihil ínterponẽtes ſz ín unã ſeriẽ cõnexa
ponẽtes: ſolis capitibus ſi tñ deínceps ea
ſcẽptores ſeruare nõ negligant diſtínguẽ-
da curauímus. Nonnulli ſane erithream
Sibillam: nõ Romuli ſz belli troiani tẽpe
fuiſſe ſcripſerunt. Capitulm. xxiiii.

EOdẽ Romulo regnãte Thales Mi-
leſius fuiſſe phibet̃ unus de ſeptem
ſapientibus. quí poſt theologos poetas ín
qb9 Orpheus maxíme oĩm nobilitatus ẽ:
Sophus appellat9 eſt q̃d ẽ latíne ſapiens.
Per idem temp9 decẽ tribus quę ĩ díuiſiõe
populi uocatę ſunt iſrl' debellatę a chal-
deis: & ín eas terras captiuę ductę ſunt:
remanẽtibus ín iudea terra duabus illis
tribubus quę nomíe iude uocabantur: ſe-
demq; regni habebãt hieruſalẽ. Mortuũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Romulum cum & ipse non cōparuisset: in deos qđ & uulgo notissimū ē retulere romani. Quod usq; adeo iaz fieri desierat: nec postea nisi adulādo nō errando fcm ē tēpib9 cęsaꝝ: ut Cicero magnis Romuli laudibus tribuat: ꝙ nō rudib9 & īdoctis tēpibus: quādo facile hoīes fallebantur: sed iam expolitis & eruditis meruit hos honores: quāuis nondum efferbuerat ac pullulauerat phoꝝ subtilis & acuta loq̄citas. Sed etiam si posteriora tempa deos hoīes mortuos nō instituerūt. tñ ab ātiqs īstitutos colere ut đos et hr̄e nō destiterūt. Quin etiā simulacs quę ueteres nō hēbāt auxerunt uanę atq; impię superstitionis illecebram: id efficiētibus īmundis ī eorū corde dęmonibus: ꝑ fallatia q̄q; oracula decipiētibus: ut fabl'osa etiā crimīa deoꝝ quę iā urbaniore sęculo nō fingebantur: ꝑ ludos tamē in eorūdem fl'oꝝ numinum obsequium turpiter agerent̄. Regnauit deinde Numa post Romulum. Qui cum illā ciuitatē putauerit deoꝝ ꝓfecto fl'oꝝ numerositate muniēdam: in eādez turbā referri mortuus ipe non meruit: tanq̄ ita putatus sit cęlum multitudine numinum constipasse: ut locum ibi repire nō posset. Hoc regnante romę & apud hebreos in initio regni Manasse: a quo impio rege propha Ysaias ꝑhibetur occisus: samiaz fuisse Sibillam referunt. Capl'm. xxv.

Regnāte ū apđ hebreos Sedechia: et apud romanos Tarquinio Prisco qui successerat Anchomartio: ductus est captiu9 in babiloniā ppl's iudeoꝝ: euersa hierusalē et templo illo a Salomone constructo. Increpantes enī eos prophetę de iniqtatib9 & īpietatib9 suis: hęc eis uētura p̄dixerāt: maxīe Hieremias q etiaz nūeꝝ definiuit ānoꝝ. Eo tempe Pytacus Mitileneus ali9e septē sapiētib9 fuisse ꝑhibet̄. Et qnq; cęteros qui ut septem numerent̄: Thaleti quē supra cōmemorauim9 et huic Pytaco addunt̄: eo tempor̄ fuisse scribit Eusebius quo captiuus dei ppl's in babilonia tenebatur. Hi sunt aūt Salon atheniensis: Philon lacedemonius: Periādr9 corinthius: Deobol9 Liddius: Byas Prieneus. Omēs hi septē appellati sapientes: p9 poetas theologos claruerūt: qa generauitę quędā laudabilia pręstabāt hoibus cęteris: & moꝝ nōnulla pręcepta sentētiaꝝ breuitate complexi sunt Nihil autez monimētoꝝ qđ ad lr̄as actinet posteris reliquerunt: nisi ꝙ Salon quasdam leges atheniensibus dedisse ꝑhibet̄. Thales ū phisicus fuit: & suoꝝ dogmatum libros reliqt. Eo captiuitatis iudaicę tēpore: & Anaximāder & Anaximenes: et Zenophāes phisici claruer̄t. Tūc & Pitagoras ex quo cęp̄ūt appellari phi. Ca. xxvi.

Per idem tempus Cyrus rex ꝑsarū qui etiā chaldeis et assiriis īpabat: relaxata aliquanta captiuitate iudeorū: qnq̄ginta milia hoīm ex eis ad īstaurandum templū regredi fecit: a qbus tantuz p̄ma cępta fundamīa: et altare cōstructū est. Incursantib9 aūt hostib9 neq̄q̄ ꝓgredi ędificando ualuerūt. Dilatumq; opus est usq; ad Dariū. Per idem temp9 etiam illa gesta sunt quę cōscp̄ta sunt ī libro Iudith: quē sane in canone scp̄turarum iudei non recepisse dicunt̄. Sub Dario g̊ rege ꝑsaꝝ impletis septuaginta annis q̄s Hieremias propha p̄dixerat: reddita ē iudeis soluta capitiuitate libertas: regnante romanoꝝ septimo rege Tarquinio: q̊ expulso etiam ipi a regū suoꝝ dñatōe liberi esse cęp̄unt. Vsq; ad hoc tēp9 ꝓphas hūit ppl's israel. qui cum multi fuerint: paucorum & apđ iudeos & apud nos canonica scripta retinent̄. De quibus me aliqua posituꝝ esse promisi in hoc libro cū clauderē supiorē: qđ iā uideo eē fatiendum. Tempa g̊ eorū ut possim9 aduertere: in anteriora paululum recurramus. Capitulum. xxvii.

In capite libri Oseę prophetę q p̄mus in duodecim ponitur: ita scriptum est.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Verbum domini quod factū est ad Oseę in diebus Ozię Ioathan & Achas et Ezechię regū iuda. Amos quoq; diebus Ozię regis prophetasse se scribit. Addit etiam Ieroboam regem israel qui per eosdē dies fuit. Nec nō Ysaias filiꝰ Amos siue supradicti prophetę siue q̄d magis perhibetur alterius: q nō ꝓpħa eodeꝫ noīe uocabat̄: eosdem reges q̄tuor quos posuit Oseę in capite libri sui ponit: q̄ꝝ diebꝰ se ꝓpħasse pręloquit̄. Micheas etiā eadē suę ꝓphecię cōmemorat tpa: post dies Ozię. nā tres q sequūt̄ reges noīat: q̄s & Oseę noīauit· Ioathan et Achas & Ezechiā. Hi sunt q̄s eodem tempe simul ꝓpħasse ex eoꝝ lr̄is inuenit̄. His adiūgit̄ Ionas eodem Ozia rege regnante: & Iohel: cū iam regnaret Ioathā q successit Ozię. Sed istoꝝ ꝓphetarū duoꝝ tpa ī cronicis nō in eoꝝ libris inuenire potuimus: quoniā de suis diebꝰ tacēt. Tendunt̄ aūt hi dies a rege latīoꝝ Proca siue supiore Auenimo: usq; ad regem Romulum iā romanuꝫ: uel etiā usq; ad regni p̄mordia successoris eius Numę Pompilii. Ezechias q̄ppe rex iuda ad eiꝰ tempa usq; regnauit. ac per hoc p ea tēpa isti uelut fontes ꝓpħię piter eruperunt: quādo regnū defecit assirioꝝ cępitq; romanoꝝ: ut scilicet q̄admodū r̄gni assioꝝ p̄mo tēpe extitit Abraam: cui ꝓmissiones aptissime fierent in eiꝰ semine bn̄dictionis oīm gentiū: ita in occidentalis babilonis exordio q̄ fuerat xp̄s impāte regnaturꝰ. in quo implerent̄ illa ꝓmissa ora ꝓpħaꝝ non solū loquētiū: ueꝝ etiam scribentium in tantę rei futurę testimoniū soluerent̄. Cum enim prophetę nunq̄ fere defuissent pplo isrl': ex quo ibi reges esse cęper̄t in usum tm̄mō eoꝝ fuere nō gentiū. qn̄ autē scriptura manifestius ꝓpħica condebat̄ quę gentibus qn̄q; ꝓdesset: tūc oportebat incipe qn̄ condebat̄ hęc ciuitas quę gētibꝰ imperaret. Capitl'm. xxviii.

O Seę igit̄ ꝓpheta quāto ꝓfundius quidem loquitur: tanto operosius penetrat̄. Sed aliq̄d inde sumenduꝫ est: & hic ex nostra ꝓmissione ponēdum. Et erit īq̄t in loco quo dictum ē nō ppl's meus uos: uocabunt̄ & ipsi filii dei uiui. Hoc testimoniū ꝓpħicū de uocatiōe ppli gentiū q p̄us nō ꝑtinebat ad deum: etiam apostoli intellexerūt. Et quia ipe quoq; ppl's gētiū sp̄ualiter est ī filiis Abraę: ac p hoc recte dicitur israel: ꝓpterea sequit̄ & dicit. Et cōg̃gabunt̄ filii iuda et filii israel ī idip̄m: & ponēt sibi p̄ncipatū unum et ascendēt a terra. Hoc si adhuc uelimus exponere: eloquii ꝓpħici obtundet̄ sapor. Recolat̄ tn̄ lapis ille angularis: & duo illi pietes: unꝰ ex iudeis alter ex gētibꝰ. ille noīe filioꝝ iuda iste noīe filioꝝ isrl': eidē uni p̄ncipatui suo ī idip̄m īnitētes: et ascēdētes agnoscant̄ ī terra. Istos aūt carnalr̄ israelitas q nūc nolūt credet̄ in xp̄m: postea credituros. i. filios eoꝝ: nā unq; isti in suū locū moriēdo transibūt: idē ꝓpħa testat̄ dicens. Quoniam diebus multis sedebūt filii isr̄l' sine rege: sine p̄ncipe: sine sacrificio: sine altari: sine sacerdotio: sine maīfestationibus. Quis nō uideat nūc sine istis eē iudeos? Sed q̄d adiungat audiamus. Et postea inq̄t reuertent̄ filii israel: et īq̄rent dominū deū suum: & Dauid regē suum: et stupescēt in dn̄o & ī bonis eiꝰ ī nouissīs diebus. Nihil est ista ꝓpħia manifestius: qua Dauid regis noīe signatus intelligit̄ xp̄us: q factus ē sicut dicit apl's ex semīe Dauid s̄m carnē. Pręnūtiauit iste ꝓpħa etiam tertio die x̄ resurrectionē futuraꝫ: sicut eam ꝓpħica altitudine pręnuntiari oportebat ubi ait. Sanabit nos pꝰbiduum: in die tertia resurgemus. Scd̄m hoc enī dicit nob apl's: si cōsurrexistis cū xp̄o quę sursum sunt quęrite. Amos quoq; de rebus talibus sic ꝓpħat. Prępara inq̄t te ut inuoces deum tuū israel. quia ecce ego firmans tonitruū et creans sp̄m: et ānūtiās in hominibꝰ xp̄m suum. Et alio loco.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

In illa die inquit resuscitabo tabernaculū Dauid quod cecidit: & reedificabo que ceciderūt eiꝰ: et destructa eiꝰ resuscitabo: et reedificabo ea sicut dies secli: ita ut exquirant me residui hoīm: & omēs gentes in qbus inuocatū est nomē meū sup eos: dicit dominꝰ faciens hec. Ca. xxix.

Ysaias ꝓpheta nō est i libro duodecim prophetarum: qui ꝓpterea dicuntur minores qa sermones eoꝝ sunt breues: in eoꝝ comparatiōe q ideo maiores dicunt: qa ꝓlixa uolumina cōdiderūt. ex quibus hic est Ysaias: q̄ ꝓpter eadem ꝓphie tpa subiungo supradictis duobus. Ysaias g̊ iter illa iiq̄ que arguit et iiusta p̄cepta & pctori pplo futura mala p̄dixit: etiaz de x̊ et ecclia hoc ē de rege & ea quā cōdidit ciuitate: multo plura quā ceteri ꝓphauit. ita ut a quibusdam euangelista q̄ ꝓpheta potius diceret. Sed ꝓpter rōnem operis terminādi unū de multis hoc loco ponā. Ex psona qppe dei pris loquēs: ecce inqt itelliget puer meꝰ: exaltabit et glificabr ualde. Quemadmodū super te stupescēt multi: ita gloria p̄uabit ab homibus spēs tua: & gloria tua ab homibꝰ. ita mirabūt gentes multe sup eū: et continebunt r̄ges os suū: qm̄ qbus non ē ānuntiatum de illo uidebūt & q nō audierūt intelligēt. Dñe quis credidit auditui nr̄o: et brachiū dñi cui reuelatū ē? Annūtiauimꝰ corā illo: ut infirmꝰ ut radix in terra siciēti: Nō ē spēs illi neqz gloria. Et uidimꝰ eū & non hēbat spēm neqz decorē: sz spēs eius sine honore deficiens pre omnibus hoībus. Homo in plaga positus & sciens ferre infirmitatē: qm̄ auersa ē facies eiꝰ. Inhonoratus ē: nec magni existimatꝰ ē. Hic pcta nr̄a portat et ꝓ nobis dolet. Et nos existimauimꝰ illū eē in dolore: & in plaga: & in afflictiōe. Ipse aūt uulneratus ē ꝓpter iniquitates nr̄as: & infirmatus est ꝓpter pcta nr̄a. Eruditio pacis nr̄e in eo: liuore eiꝰ sanati sumꝰ. Omnes ut oues errauimꝰ. Homo a uia sua errauit: & dominus tradidit illū pro pctis nr̄is. & ipse ꝓpter qd̄ afflictus est nō aperuit os. Vt ouis ad īmolanduz ductus est: et ut agnus ante eum q se tōderet sine uoce: sic non aperuit os suū. In hūilitate iuditiū eius sublatum est. generationem eius quis enarrabit? Quoniam tollet de terra uita eius. Ab iniquitatibꝰ ppli mei ductus est ad mortem: & dabo malignos ꝓ sepultura eius: & diuites ꝓ morte eius: quoniā iniqtatez nō fecit nec dolus inuentꝰ est in ore eius: et dñs uult purgare eum de plaga. Si dederitis pro peccato animam uestrā: uidebitis semen longeuum. Et dñs uult auferre a dolore aīam eius: ostendere illi lucē et formare intellectū: iustificare iustum bñ pluribus seruientem: & eorū peccata ipe portauit. Propterea ipe her̄ditabit plures: et fortium diuidet spolia. Propter qd̄ tradita est ad mortem aīa eius: & inter iniquos extimatus est: et ipe multoꝝ pcta portabit: & ꝓpter pcta coruz traditus est. De xp̄o hec. Iam uero de ecclesia qd̄ sequitur audiamus. Letare inquit sterilis que nō paris: erumpe et clama que nō parturis: quoniam multi filii deserte magis q̄ eius que habet uirum. Dilata locum tabernaculi tui: & palos caularum tuarum fige. Noli parcere. prolonga funiculos tuos: & palos tuos conforta. Adhuc in dexteram & sinistram partez extende: & semē tuum hereditabit gentes: & ciuitates desertas inhabitabis. Ne timeas quoniā confusa es: neqz reuerearis quia exprobrata es. quoniam confusionem eternam obliuisceris: & opprobrii uiduitatis tue non eris memor. quoniā dominus faciēs te dominus sabaoth nomen eius: & qui te eruit ipe deus israel uniuerse terre uocat̄ ꝛc. Verum ista satis: & in eis sunt exponenda nōnulla: sed sufficere arbitror: quia ita sunt aperta ut etiā intelligere cogantur inimici inuiti. Captlm. xxx.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Micheas ꝓpha xp̃m in figura ponẽs cuiusdam magni montis hec loqr̃. Erit in diebꝰ nouissimis manifestꝰ mõs domꝰ dñi: pparatꝰ sup uertices montiũ: & exaltabitur sup colles: et festinabunt ad eum plebes: & gentes multę ibunt & dicent: Venite ascendamus in montem dñi: & in domũ dei Iacob: et ostendet nobis uiam suã: & ibimꝰ in semitis eius: qa ex Syon procedet lex: & uerbũ dñi de Iherusalem Et iudicabit inter plebes multas: & r̃darguet gentes potentes usq; in longiquum. Prędicens iste ꝓpheta et locũ in quo xp̃us est natus: & tu inquit bethlehem domus ephrata: nequaq̃ minima es ut sis in milibꝰ iuda. Ex te mi ꝓdiet dux ut sit in principẽ israel: & egressus eius ab initio et ex diebꝰ eternitatis. Propterea dabit eos usq; ad tempus: quo parturiens pariet: & residui fratres eius conuertent̃ ad filios israel. Et stabit et uidebit et pascet g̃gem suum in uirtute domini: et in honore nois domi dei sui erũt. q̃niaz nunc mag̃ficabit̃ usq; ad summũ terrę. Ionas aut̃ ꝓpheta non tam sermone q̃ sua quadam passione ꝓphetauit xp̃m: ꝓfecto apertius q̃ si eiꝰ mortem & resurrectionẽ uoce clamaret. Vt quid enim exceptus ẽ uentre beluino: & die tercio redditus: nisi ut significaret christũ de ꝓfũdo inferni die tercio r̃ditu-rũ? Iohel omia quę ꝓpheta multis uerb̃ compellit exponi. ut quę ad xp̃m et ęcclesiam pertinent diluceſcant. Vnum tamen quod etiam apostoli cõmemorauerunt qñ in cõgregatos credentes spiritus sanctus sicut a christo promissus fuerat desuper uenit: non prętermictam. Et erit inquit post hec: effũdam de spiritu meo sup omnem carnem: & prophetabunt filii uestri & filię uestrę: & seniores uestri somnia-bunt somnia: et iuuenes uestri uisa uidebunt. Et qdem in seruos meos et ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo.

Capitulum xxxi.

Tres ꝓphetę de minoribꝰ: Abdias: Naum: Abacuc: nec sua tempora dicunt ipi: nec in cronicis Eusebii et Hieronimi quãdo prophetauerit inuenitur. Abdias quidem positus est ab eis cũ Michea: sz non eo loco ubi notantur tępora: quando Micheam ꝓphetasse ex eius lr̃is constat: quod errore negligenter describentium labores alienos existimo contigisse. Duos alios uero commemoratos: in codicibus cronicoꝝ quos habuimus non potuimus inuenire: tamẽ quia in canone continentur: nec ipsi oportet prętereãtur a nobis. Abdias quantũ ad eius scripturam actinet ommiũ breuissimꝰ ꝓphetaꝝ: aduersus ydumeam gentẽ loquit̃ scilicet Esau unius ex duobꝰ gemis filiis Ysaac neponibus Abrae maioris illius r̃probati. Porro si ydumeam modo locutionis quo intelligitur a parte totũ: accipiamus positam esse prò gẽnibus: possumus de x̃ agnoscere quod dicit inter cętera. In mõte autez syon erit salus: et erit sanctum. Et paulopꝰ in fine ipiꝰ prophę: et ascendẽt inquit saluati ex mõte syon ut defendãt montẽ Esau: & erit domino regnũ. Appareret quippe id eẽ completum: cum saluati ex monte sy̆on id est ex iudea credentes in christũ: q precipue agnoscũt apostoli: ascenderũt ut defenderẽt montem Esau. Quomodo defenderunt: ñ per euangelii prędicationem saluos eos faciendo q̃ credideriũt: ut eruerentur de potestate tenebrarum: et transferrentur in regnuz dei. Quos cõsequenter expressit addendo: & erit dño regnum. mons enim syon iudeam significat: ubi futura prędicta est salus: & sanctum quod ẽ christꝰ Ihesus. Mons uero Esau ydumea ẽ: per quã significata est ecclesia gentiũ: quã defenderunt sicut expositi saluati de monte syon: ut eẽt domino regnum. Hoc obscurũ erat añquaz fieret: sed factum quis nõ fidelis agnoscat? Naum uero propheta imo per illũ deus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

exterminabo inqt sculptilia: & cōflatilia ponam sculpturam tuaꝫ: quia ecce ueloces super montes pedes ęuangelizantis et annuntiantis pacem. Cęlebra iuda dies tuos festos: redde uota tua: quia iam non adicient ultra ut transeant ī uetustatem. Cōsumatū est consumptum est, ablatum est. Ascendit q insufflat in faciem tuam: eripiens te ex tribulatione. Quis ascenderit ab inferis et insufflauerit ī faciem iudę: hoc est iudeorum discipulorum: Spiritū recolit sanctum qui meminit ęuāgelium. Ad nouū enim testamentū pertinent: q̄ꝝ dies festi ita spiritualiter innouātur: ut in uetustateꝫ transire nō possint. Porro per ęuāgelium exterminata sculptilia & conflatilia id ē ydola deorum falsorum: & obliuioni tanq̄ sepulturę tradita iam uidemus: & hāc etiā in hac re ꝓphetiam completam esse cognoscimus. Abacuc de quo alio q̄ de christi aduentu qui futurus fuerat intelligit̄ dicere: & respondit dn̄s ad me et dixit: scribe uisū apte in buxo: ut assequat̄ qui legit ea: quia adhuc uisio ad tempus. & orietur in fine et nō in uacuum ibit: si tardauerit sustine euꝫ: quia ueniēs ueniet et nō morabit̄. Ca. xxxii.

IN oratione autem sua cum cantico cui nisi domino xp̄o dicit: domine audiui auditionem tuā & timui: domine cōsideraui opera tua et expaui. Quid enī hoc est nisi pręcognitę nouę ac repentinę salutis hominuꝫ ineffabilis āmiratio. In medio duorum animaliū cognosceris: qd est nisi aut in medio duorū testamētoꝝ: aut in medio duorum latronum: aut in medio Moysi et Helię cū eo in monte sermonnantiū. Dum appropinquant anni cognosceris: in aduentu tp̄is ostenderis. hoc quia per se patet nō est exponēdum. Quod ū sequit̄ exponendum: in eo dum conturbata fuerit aīa mea: in ira misericordię memor eris: quid est nisi ꝙ iudeos in se transfigurauit de quoꝝ gente fuit: q cum magna ira turbati crucifigerēt xp̄m: ille misericordię mēor dixit: Pater ig̊sce illis quia nesciunt quid faciūt. Deus de theman ueniet: et sanct⁹ de mōte umbroso & cōdenso. Quod hic dictū ē de themā ueniet: alii īterpretati sunt ab austro uel ab affrico: ꝑ quod significat̄ meridies id est feruor caritatis & splendor ueritatis. Montem uero umbrosum atqꝫ cōdēsum: q̄uis multis modis possit intelligi: libēti⁹ acceperim scp̄turaꝝ altitudineꝫ diuinaꝝ: quibus xp̄us ꝓphetatus est. Multa qppe ibi umbrosa atqꝫ cōdensa sunt: quę mētez quęrētis exerceant. Inde autem uenit: cū ibi eū q intelligit inuenit. Operuit cęlos uirtus eius: & laudis eius plena ē terra: quid est nisi qd̄ in psalmo etiam dicitur: exaltare super cęlos deus: et super omneꝫ terrā gloria tua. Splendor eius ut lumē erit: quid est nisi fama eius credētes illuminabit. Cornua in manibus eius sunt: quid est nisi tropheum crucis. Et posuit caritatem firmā fortitudinis suę: nec exponendū ē. Ante faciem eius ibit uerbū: & ꝓdiet in cāpū ante pedes ei⁹: qd ē nisi qd̄ et ātea q̄ huc ueniret pręnūtiatus est: & postea q̄ hinc reuersus est ānuntiatus est. Stetit et terra cōmota est: quid est n̄ ꝙ ad subueniendū stetit: et terra cōmota est ad credendum. Respexit et tabuerūt gentes hoc est misertus est & fecit pp̄los pęnitētes. Contriti sūt montes uiolētia: hoc est uim facientibus miraculis elatorū contrita est superbia. Defluxerunt colles ęternales: hoc est humiliati sunt ad tēpus ut erigerent̄ in ęternū. Ingressus ęternos ei⁹ ꝓ laborib⁹ uidi: hoc ē nō sine mercede ęternitatis laborem caritatis aspexi. Tabernacula ethiopū expauescēt: tabernacula terrę madian: hoc est gentes repente perterritę nuntio mirabiliū tuorū: etiam quę nō sunt in iure romano erūt in pp̄lo xp̄iano. Nunqd in fluminibus iratus es domine: aut in flumibus furor tuus: aut

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in mari impetus tuus? Hoc ideo dictum est: quia nõ uenit nunc ut iudicet mũdũ: sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui ascendes sup equos tuos: & equitatio tua salus. hoc est euangelistę tui portabunt te quia reguntur a te: & euangelium tuum salus est eis qui credunt in te. Intendens intendes arcum tuum super sceptra dicit dominus: hoc est comminaberis iuditiũ tuum etiã regibus terrę. Flumĩbus scindetur terra: hoc ẽ influẽtibus sermoĩb9 prędicantium te aperient̃ ad confitendũ hominum corda: quibus dictũ ẽ scindite corda ur̃a et nõ uestim̃ta uestra. Quid est uidebũt te & dolebunt populi: nisi ut lugendo sint beati? Quid ẽ dispergens aq̃s incessu nisi ambulando in eis qui te usq; quaq; ãnuntiant: hac atq; hac dispergis fluenta doctrinę? Quid est abissus dedit uocẽ suam? An ꝓfunditas cordis hũani: quid ei uideret̃ expressit? Altitudo fantasię suę: tanq̃ uersus supioris ẽ exposicio. Altitudo enim est abissus. Quod aũt ait fantasię suę subaudiẽdum est uocẽ dedit. hoc ẽ quod diximꝰ qđ ei uideret̃ exp̃ssit. Fantasia quippe uisio est quam nõ tenuit: non operuit: sed confitẽdo eructauit Eleuatus est sol: & luna stetit in ordine suo. Hoc est ascendit xp̃us in cęlũ: & ordĩata est ęcclesia sub rege suo. In luce iacula tua ibunt: hoc est non in occultũ sed in manifestum tua uerba mictẽtur. In splendore coruscationis armorũ tuorũ subaudiendũ ẽ iacula tua ibũt. Dixerat enim suis: quę dico uobis in tenebris dicite in luĩe. In comminatione terram minorabis id ẽ comminando humiliabis homines: et in furore deities gentes. quia eos qui se exaltant uindicãdo collides. Existi ĩ salutẽ populi tui: ut saluos faceres xp̃os tuos. misisti in capita inimicorũ mortem. nihil horum exponendum ẽ. Excitasti uincula usq; ad collũ. Et bona hic possunt intelligi uincula sapientię: ut uintiantur pedes in compedes eius: & collũ in torquem eius. Pręcidisti in stupore mẽtis: subaudiamꝰ uincula. Excitauit enĩ bona: pręcidit mala: de quibus dicitur ei: dirupisti uincula mea. Et hoc in stupore mẽtis id ẽ mirabiliter. Capita potentium mouebũtur in ea scilicꝫ ĩ ea admiratione. Adaperiẽt morsus suos: sicut edẽs paup absconse. Potẽtes enim quidam iudeoꝝ cõueniebãt ad dominum: uerba eius & facta mirati: et esurientes panem doctrinę manducabãt absconse propter metũ iudeorũ: sicut eos prodidit ęuangelium. Et ĩmisisti in mare equos tuos: turbantes aquas multas: quę nihil aliud sunt q̃ multi populi. Nõ enim alii timore cõuerterent̃ alii furore persequęrentur: n̄ omẽs turbarent̃. Obs̃uaui & expauit uẽter meus: a uoce oracionis labiorũ meorum. Et introiuit tremor in ossa mea: et subtꝰ me turbata ẽ habitudo mea. Intẽdit in ea quę dicebat: et ip̃e sua est oratione perterritus: quã prophetice effũdebat: et ĩ qua futura cernebat. Turbatis enim pp̃lis multis: uidit ĩminentes ęcclesię tribulationes: cõtinuoq; se eiꝰ mẽbrum agnouit atq; ait. Requiescã in die tribulationis. Tanquam ad eos ꝑtinens qui sunt spe gaudẽtes: ĩ tribulatione patientes. Vt ascendam inquit ad populum peregrinationis meę. Recedẽs utiq; a populo maligno carnalis cognationis meę: nõ peregrinante in hac terra: neq; supnã patriam requirente. Quoniam ficus inq̃t non afferet fructus: et non erunt natiuitates ĩ uineis. Mentiet̃ opus oliuę et cãpi non fatiũt escam. Defecerũt ab esca oues: & non sup̃sunt in pręsepib9 boues. Vidit eam gentem quę christũ fuerat occisura: ubertatem copiarũ spiritualiũ ꝑditurã: quas per terrenam fęcunditatem more prophetico figurauit. Et q̃a iram dei talez ꝓpterea passa ẽ illa gens: q̃a dei ignorans iustitiam suaꝫ uoluit constituere: iste cõtinuo: ego autem inquit in dño exultabo:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

gaudebo ī deo ſalutarī meo. Domīe deus uirtus mea ſtatuit pedes meos ín conſumationem: ſuper excelſa imponet me: ut uíncam ín cantico eíus ſcilicet illo cantico de quo ſimília quędam dicūt ín pſalmo. Statuit ſupra petram pedes meos: et direxit greſſus meos: & ímiſit ín os meum canticum nouū: hímnum deo noſtro. Ipe ergo uíncit ín cantico domíní quí placet ín eíus laude non ſua: ut qui gloriatur ín domíno glorietur. Melíus autē mihi uidentur quídaz codices habere gaudebo ín deo Ihęſu meo: q̄ hi q uolentes id latíe ponere: nomen ipſum nō poſuerūt: quod eſt nobis amícitíus & dultíus nomīare.

HIeremías propheta Ca. xxxii. de maioribus eſt ſicut Yſaías: nō de mínoribus ſicut & ceteri: de quorum ſcriptis nonnulla tam poſui. Prophetauit aūt regnāte Ioſia ín hieruſalem: et apud romanos Ancomartio: tā appropíquāte captíuítate íudeorum. Tetendit autem ꝓphetam ſuam uſq; ad quintū menſem captíuitatis: ſicut ín eíus lrīs ínuenitur. Sophonías autē unus de mīoribus adíungitur et. Nam & ipſe ín diebus Ioſię prophetaſſe ſe dicit: ſed quouſq; nō dicit. Prophetauit ergo Hieremías non ſolum Ancímarcii: uerum etiā Tarquímí priſci temporibus: quē romani habuerūt q̄ñtū regem. Ipſe enim quādo ē illa captiuitas facta regnare tam cęperat. Prophetans ḡ de xp̄o Hieremías: ſpirit9 ínqt oris nr̄i domínus xp̄us captus ē ín pc̄tis noſtris: ſic breuiter oſtendens & domínum nr̄m xp̄m: et paſſum eſſe pro nobis. Item alio loco: hic deus meus ínqt et nō extimabitur alter ad eum: quí ínuenit omnem uíā prudentię & dedit eam Iacob puero ſuo: et ıſrael dilecto ſuo. Poſt hęc ī terris uíſ9 eſt: & cum homíbus conuerſatus ē: Hoc teſtímomū quídez non Hieremię ſ3 ſcribę eíus actribuunt: qui uocabatur Baruch: ſed Hieremię cęlebratíus habet̄. Rurſus ídem propheta de ipſo. Ecce ínquit dies ueníūt dicit domín9: & ſuſcitabo Dauíd germē íuſtum: et regnabit rex & ſapiēs erit: & faciet íudicíū et íuſtitiam ī terra. In diebus illis ſaluabit̄ íuda: et ıſrael habitabit confidenter: & hoc eſt nomen q̄ uocabunt eū domínus íuſtus noſter. De uocatiōe aūt gentíū quę futura fuerat: & eā nūc impletaz cernimus: ſic locutus eſt. Domíne deus meus et refugíū meum ín die malorū: ad te gentes uenient ab extremo terrę: & dicēt. Vere mendacia coluerunt patres noſtri: ſimulacra et non eſt ín eis utilitas. Quia uero non erant eum agnituri íudei: a quíbus eum & occidi oportebat: ſic ídeꝛ ꝓphā ſignificat. Graue cor per omīa: et homo ē et quís cognoſcet eum? Huius eſt enaz illud quod ín libro .xvii. poſui de teſtamento nouo: cuius ē mediator xp̄us. Ipſe quippe Hieremías ait. Ecce dies ueníunt dicit domínus: & conſumabo ſuper domū Iacob teſtamēt̄ū nouū: & cętera quę ibi legunt̄. Sophoníę aūt propheę quí cum Hieremía ꝓphetizabat; hęc predicta ínterím de xp̄o ínterponam. Expecta me dicit domínus ī die reſurrectionis meę ín futuꝝ: qa íudicíuꝫ meū ut cōgregeꝫ gētes: & colligā regna. Et ıterum. Horribilis ínqt domínus ſup eos: & exterminabit omnes deos terrę: et adorabit eū uir de loco ſuo: oīes īſulę gentium. Et paulopoſt. Tunc ínqt tranſuertam ín populos línguam & ꝓgenies eíus: ut omnes ínuocent nomen domíní: & ſeruiant ei ſub uno íugo. A fínib9 flumínum ethiopię afferēt mihi hoſtias. In illo die non confunderis ex omībus adínuentionibus tuis: quas ímpie egiſti ín me. quia tunc auferam abſte prauitates ínīurię tuę: & iam nō adiues ut magníficeris ſuper montem ſanctum meum. Et ſubrelinquam ín te populū manſuetū & humilem: et uerebunt̄ ín nomíne domíní qui reliqui fuerīt ıſrael. Hę ſunt reliquię:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

de quibus alibi ꝓphetaꝫ: quod apostolus etiã cõmemorat. Si fuerit numerus filiorꝫ israel sicut arena maris: reliqꝫ saluꝫ fient. Hꝫ quippe in christũ illius gẽtis reliquiꝫ crediderunt. Capitlm .xxxiiii.

IN ipsa porro captiuitate babilonicꝫ Daniel & Ezechiel prophetauerunt prius: alii scilicet duo ex ꝓphetis maioribus. Quorũ Daniel etiam tempus quo uenturus xp̃s fuerat atq; passur9. numero diffiniuit annorꝫ: qđ longũ ẽ cõputando monstrare: & ab aliis factitatum est añnos. De ptãte uero eius et gloria sic locutus est. Videbam inqt in uisione noctis. & ecce cũ nubib9 cęli filius homis uenies erat: et usq; ad uetustum dierꝫ puenit. In conspectu eius prẽlatus est: et ipi datus est pricipatus et honor et regnũ: et omẽs populi: tribus et linguę ipi seruient. Potestas eius ptãs ppetua: quę nõ trãsibit: et regnũ eius quod nõ corrũpeẽ. Ezechiel quoq; more prophetico per Dauid xp̃m significans. quia carnem de Dauid semĩe assumpsit. propter quã formã seruí qua factus est homo etiã seruus dei dicit̃ idez dei filius. sic eu3 ꝓphetando prẽnũiat ex psona dei patris. Et suscitabo inquit sup pecora mea pastorem unũ: qui pascat ea seruũ meũ Dauid: & ipe pascet ea: et ipe erit his in pastorem. Ego autem dñs ero eis in deũ: & seru9 meus Dauid pnceps in medio eorꝫ: ego dñs locutus sũ. Et alio loco: et rex inquit unus erit omibus imperans et non erunt ultra duę gentes nec dividentur amplius in duo regna: neq; polluent̃ ultra in ydolis suis: et abhominationibus suis: et in cunctis iniquitatib9 suis. Et saluos eos faciam de uniuersis sedibus suis: in qbus peccauerũt et mũdabo eos: et erunt mihi populus: et ego ero eis deus: et seruus meus rex Dauid sup eos: & pastor un9erit oĩm eorꝫ. Ca .xxxv.

REstant tres minores ꝓphetę: qui ꝓphetauerũt in fine captiuitatis. Aggeus: Zacharias: Malachias. Quorũ Aggeus christum et ecclesiam hac aptius breuitate prophetat. Hęc dicit dominus exercituũ· Adhuc unũ modicum: et ego cõmouebo cęlũ & terrã et mare et aridã; et omnes gẽtes mouebo: et ueniet desideratus cunctis gentib9. Hęc ꝓphetia ptim iam cõpleta cernit̃r: partim speratur in fine cõpleẽda. Mouit enĩ cęlũ angloꝝ et sideꝝ testimonio: qñ xp̃us incarnat9 ẽ. Mouit terrã in gẽn miraculo: de ipo uirginis partu. Mouit mare & aridã: & in insulis et in orbe toto xp̃us ãnunciaẽ. Ita moueri omnes gẽtes uidemus ad fidem. Iam uero qđ sequit̃: & ueniet desiderat9 cunctis gentib9: de nouissimo eius expectatur aduentu: Vt enim desideratus esset & expectandus cunctis gentibus: prius oportuit eum dilectum esse credentibus. Zacharias de xp̃o et ecclesia: exulta in qt ualde filia syon: iubila filia hierusalẽ. Ecce rex tuus uenit tibi iust9 & saluator. Ipe pauper et ascendens super asinũ: et super pullum filium asinę. Et ptãs eius a mari usq; ad mare: & a flumibus usq; ad fines terrę. Hoc quãdo factũ sit: ut dñs xp̃us in timere iumento huius generis uteretur: in euangelio legitur ubi & hęc ꝓphetia cõmemoratur: ex parte quantũ illi loco sufficere uisum ẽ. Alio loco ad ipsũ xp̃m in spiritu ꝓphetę loquens de remissione peccatorũ per eius sanguinem: tu quoq; inquit in sanguine testamẽti tui emisisti uinctos tuos: de lacu in quo nõ est aqua. Quid per hunc lacũ uelit intelligi: possũt diuersa sentiri: etiam secũm rectam fidez. Mihi tñ uidet̃ nõ eo significari melius: in hũanę miserię siccã ꝑfũditatẽ q̃dãmodo & sterilem: ubi nõ sunt fluenta iustitię: sz iniqtatis lutũ. De hoc qppe lacu in psalmo etiam dicit̃: et eduxit me de lacu miserię & de luto fęcis. Malachias prophetans ecclesiam quam per christũ iam cernimus propagatam: iudeis dicit apertissime ex

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

perſona dei. Non eſt mihi uoluntas ín uobis: et munus non ſuſcipiaz de manu uſra. Ab ortu enī ſolis uſqꝫ ad occaſuz magnū eſt nomen meū ín gētibus: & ín omní loco ſacrificabitur et offeretur nomíni meo oblato mūda: quía magnū nomen meum ín gentibus dicit dominus. Hoc ſacrificiū per ſacerdotiū xpi ſcdm ordinē Melchiſedech: cum ín omni loco á ſolis ortu uſqꝫ ad occaſum deo iam uideamus offerri. Sacrificiū autē iudeoꝝ quibus dictū eſt: nō eſt mihi uolūtas ín uobis: nec accipiā de manib⁹ uſris mun⁹: ceſſaſſe negare nō poſſunt. qui adhuc expectant aliū xpm: cū hoc quod ꝓphetatum legunt et ipletū uídent: ímpleri nō potuerit niſi per ipm. Dicit enim paulo poſt ex perſona dei de ipſo. Teſtamentū meū erit cum eo uitę et pacis: & dedi ei ut timore me timeret: & a facie noīs mei reuereret. Lex ueritatis erit ín ore eius: ín pace dirigēs ābulabit mecū: et multos ab ínquitate cōuertet: quoniā labia ſacerdotis cuſtodiēt ſcīam: et legem ínquirent de ore eius quoniam angelus domī omnipotentis eſt. Nec mirandū eſt: quía omnipotentis dñi āgelus dictus eſt xpus Ihesus. Sicut enī ſeruus ꝓpter formaz ſeruí ín q̄ uenit ad hoies: ſic angelus ꝓpter ęuāgelium q̄d nūciauit homibus. Nam ſi grece iſta ita īterpręte-mur: et ęuangelium bona nūtiatio eſt & āgelus nūtius. De ipo quippe itez dicit. Ecce angelum meū mittā: et ꝓſpiciet uíaz ante faciem meam: & ſubito uenīet ī templum ſuū dñs quē nos quęritis: & angls teſtamenti quem uos uultis. Ecce uenīet dicit dñs deus omnipotens. et quis ſuſtinebit diem íntroitus eius? aut quis ſiſtet ín aſpectu eius? Hoc loco & primum & ſecundum xpi prenuntiauit aduentum. Primū ſcilicz de quo ait. Et ſubito ī tēplū ſuū uenīet dñs id ē ín carnem ſuā: de qua dicit ín ęuangelio: ſoluite templū hoc & ín triduo reſuſcitabo illud. Secūdū uero ubi ait. Ecce uenit dicit dñs omnipotens: et quis ſuſtinebit diē íntroitus eius: aut quis perſiſtet ín aſpectu eius? Quod aūt dixit dñs quem uos quęritis: & angelus teſtamenti quem uos uultis: ſignificauit utiqꝫ etiam iudeos ſcdm ſcripturas quas legunt chriſtū quęrere et uelle. Sed multi eoꝝ quem quęſierunt et uoluerunt: ueīſſe nō agnouerūt: excęcati ín cordibus ſuis prędecētibus meritis ſuis. Quod ſane hic noīat teſtamentū: uel ſupra ubi ait teſtamentū meū erit cū eo: ul hic ubi dixit eū angelū teſtamēti: nouū ꝓculdubio debemus accipere teſtamentū ubi ſempiterna: non uetus ubi temporalia ſunt promiſſa: quę ꝓ magno hic habētes plīmi ínfirmi: & deo uero taliū reꝝ mercede ſeruiētes: quādo uídent ímpios abūdare turbant. Propterea idē ꝓpheta: ut noui teſtamēti ętternam beatitudínem quę nō niſi bonis dabit: diſtīgueret a ueteris terrēa felicitate quę plerūq; dat & malis: īgrauaſtis ínquit ſup me uerba uſra dicit domínus et dixiſtis. In q̄ detraxi⁹de te? Dixiſtis. uanus eſt omnis qui ſeruit deo. Et quid plus nobis ꝙa cuſtodiuim⁹ obſeruationes eius. et quía ambulauímus ſupplicantes ante faciem domī omīpotentis? Et nunc uos beatificatis alienos: & reędificantur oīes qui faciūt ínīqua: aduerſati ſūt deo & ſalui facti ſunt. Hęc oblocuti ſunt qui timebant dñm: unuſquiſqꝫ ad proximuz ſuum. Et animaduertit dñs. et audiuit: et ſcripſit librū memorię ín cōſpectu ſuo: eis qui timent dñm et reuerentur nomē eius. Per iſtū librū ſignificatū eſt teſtamentum nouū. Demiqꝫ quod ſequī audiamus. Et erunt mihi dicit dñs omīpotēs ín die quā ego facio ín acquiſitionem: & eligam eos ſicut homo eligit filium ſuum ſeruientem ſibi. Et cōuertemī et uidebíns ĩter iuſtū et ínīuſtū: & ínter ſeruientem deo et nō ſeruientem. Quoniaz ecce dies uenīet ardēs ſicut clibanus: & cōcremabit eos. Et erūt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

omnes alienigenę et omnes faciẽtes iniq̃tatem sicut stipula: & incendet illos dies qui aduenit dicit dñs omipotens: et nõ derelinquetur eorũ radix neq; sarmẽtũ: Et orietur uobis timentibus nomen meũ sol iustitię: & sanitas i pẽnis eius. Et exibitis et exultabitis sicut uituli ex uinclis resoluti. Et conculcabitis iniquos et erũt cinis sub pedibus uris in die in quo ego facio: dicit dñs omipotens. Hic est q dicit dies iudicii: de q̃ suo loco si deus uoluerit loquemur uberius. Cap. .xxxvi.

POst hos tres prophetas: Aggeũ: Zachariam: Malachiam: per idẽ tempus liberationis populi ex babilõica seruitute scripsit etiã Esdras: qui magis rerũ gestarũ scriptor ẽ habitus q̃ ꝓpha: sicuti ẽ & liber qui appellat Hester. Cuius res gesta in laudem dei non longe ab his temporibus inuenitur. Nisi forte Esdras in eo xp̃m ꝓphetasse intelligendus est: q inter iuuenes quosdam orta quęstiõe qd. amplius ualeret in rebus: cum reges unus dixisset: alter uinũ: tertius mulieres: quę plęrũq; regibus imperarẽt: idem tñ tertius ueritatem super omnia demonstrauit esse uictricem. Consulto aũt euangelio xp̃m cognoscimus eẽ ueritatem. Ab hoc tempore apud iudeos restituto templo: nõ reges sed prĩcipes fuerũt usq; ad Aristobolũ. Quorũ supputatio tẽporũ nõ ĩ scripturis sanctis quę canonicę appellantur: sed in aliis inuenit. in qbus sũt & machabeorũ libri: quos non iudei sz ęcclesia ꝓ canõicis habet: ꝓpter quorũdaz martirũ passiões uehemẽtes atq; mirabiles: q anteq̃ xp̃us nemisset in carnem: usq; ad mortem ꝓ dei lege certauerũt: & mala grauissima atq; horribilia pertulerũt. Ca. .xxxvii.

TEmpore igitur nostrorũ ꝓphetarũ quorũ iam scripta ad notitiam fere omniũ gentiũ peruenerunt: phi gentium nondũ erant: q hoc etiã nomĩe uocarent: quod cępit a samio Pitagora: q eo tempe quo iudeorum soluta est captiuitas: cępit excellere atq; cognosci. Multo g̃ magis cęteri philosophi: post ꝓphas reperiunt fuisse. Naz ipe Socrates atheniens magr omniũ qui tũc maxime claruerũt: tenẽs in ea parte quę moralis uel actĩa dicitur principatũ: post Esdrã ĩ cronicis ĩuenit. Non multo post etiã Plato est natus: qui longe cęteros Socratis discipl̃os ãteiret. Quibus si addamus etiã supiores qui nondũ philosophi uocabantur: septem scilicz sapientes: ac deinde phicos qui Thaleti successerũt: in perscrutanda natura rerũ studiũ eius imitati: Anaximãdrũ scilicz & Anaximenẽ et Anaxagoram: aliosq; nõnullos anteq̃ Pitagoras primus phiam ꝓfiteretur: nec illi prophetas nostros ul uniuersos temporũ ãtiquitate pręcedũt. qñ qdez Thales post quem cęteri fuerũt regnãte Romulo eminuisse fertur: qñ de fõtibus israel ĩ eis lr̃is quę toto orbe manarent ꝓphię flumẽ erupit. Soli igit illi theologi poetę: Orpheus: Linus: Museus: & si qs alius apd grecos fuit: his ꝓphis hebreis quorũ scripta in auct̃e habemus: annis reperiũtur pores. Sed nec ipi uerũ theologũ nostrũ Moysen: qui unũ deum uerum ueraciter prędicauit: cuius nunc scripta in auctoritatis canone prima sũt tempore pręuenerũt. Ac per hoc quantũ ad grecos actinet: in qua ligua lr̃ę huius sęculi maxime floruerũt: nihil habẽt ũde sapientiam suam iactent: q̃ religione nr̃a ubi uera est sapientia: si non supior saltim uideatur antiquior. Verũ quod fatendũ est: non quidem in grętia sed in barbaris gentibus sicut iaz in egipto ante Moysen nõnulla doctrina fuerat quę illorũ sapĩa diceret. Alioqn non esset scriptũ in sc̃tis libris: Moysen eruditũ fuisse omĩ sapĩa egiptiorũ: tũc utiq; quãdo ibi natus est: & a filia Pharaonis adoptatus atq; nutritus etiã liberaliter educatus ẽ. Sed nec sapĩa egiptiorũ sapientiam ꝓphetarũ nostrorũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tempore antecedere potuit quãdo qdem et abraam ꝓpheta fuit. Quid autez sapiẽ esse potuit in egipto: anteq̃ eis Ysis quã mortuam tanquã magnam deam colẽdã putarẽt lrãs traderet? Ysis porro Ynachi filia fuisse proditur: qui primus regna re cepit argiuis: quãdo iam Abrae nepotes repiunt̃ exorti. Capitl'm .xxxviii.

IAm uero si lõge antiquiora repetam: & ante illud grande diluuiuz noster erat utiq; Noe patriarcha: quem ꝓphãm quoq; non ĩmerito dixerim. Siquidez ipa arca quam fecit: & in qua cũ suis euasit: ꝓphetia nostrorum tempoꝝ fuit. Quid Enoch septimus ab Adam? Nõne etiam in canonica epl'a apostoli Iude ꝓphetasse predicatur? Quorũ scpta ut apd iudeos & apud nos in auctẽ nõ eẽnt. nimia fecit antiquitas: ꝓpter qd uidebant̃ suspecta esse habenda: ne ꝓferrent̃ falsa ꝓ ueris. Nam et proferũtur quedam que ipoꝝ eẽ dicãtur: ab eis qui ꝓ suo sensu passim qd uolunt credunt. sz ea castitas canonis nõ recepit. non ꝙ eoꝝ hominũ qui deo placuerũt reprobet̃ auctoritas: sed ꝙ ista eẽ nõ credant̃ ipoꝝ. Nec mirũ debet uideri ꝙ suspecta habent̃: que sub tãte ãtiqtatis nomine ꝓferunt̃. qñ qdem ĩ ipa historia regũ iude & regum israel: que res gestas continet: de quibus eidẽ scpture canõice credimus: cõmemorant̃ pl'ima que ibi nõ explicãtur: & dicunt̃ ĩ libris aliis ĩueĩri quos ꝓphete scripserũt. et alicubi eorum quoq; ꝓphetaꝝ nomĩa non tacentur: nec tamen inueniũtur in canone quem popl's dei recepit. Cui9 rei fateor causa me latet nisi ꝙ existimo etiam ipos quibus ea que ĩ auctoritate religioĩs eẽ deberẽt: sãctus utiq; spũs reuelabat. alia sicut homines historica diligentia: alia sicut prophetas inspiratione diuĩa scribere potuisse: atq; hec ita fuisse distincta: ut illa tanq̃ ipsis: ista uero tanquam deo per ipos loquenti iudicarent̃ eẽ tribuẽda: ac sic illa ꝑtĩerẽt ad ubertatẽ cognitioĩs: hec ad religionis auctẽ ĩ qua auctoritate custodit̃ canon. Preter que si qua iam etiam sub nomine uerorũ prophetarũ scripta ꝓferunt̃: uec ad ipam copiam scie ualent. Quoniã utꝝ eorũ sint quorũ esse dicunt̃ incertum est: & ob hoc eis non adhibet̃ fides. maxime his in quibus etiam contra fidem libroꝝ canonicoꝝ quedaz legunt̃: propter quod ea prorsus illorum non eẽ apparet.

NOn itaq; credendũ Ca.xxxix. ẽ: quod nõnulli arbitrant̃ hebreaz tantum linguam per illũ qui uocabatur Heber: unde hebreoꝝ uocabl'm est fuisse seruataz: atq; inde ad Abraam ꝑuenisse: hebreas autẽ lrãs a lege cepisse que data est per Moysen: sed potius per illã successionem patrũ memoratam linguã cum suis lr̃is custoditam. Deniq; in popl'o dei Moyses constituit qui docendis literis preessẽt: priusq̃ diuĩe legis ullas nossent literas. Hos appellat scriptura gramatos ysagogos. qui latine dici possunt lrãrum inductores uel introductores: eo ꝙ eas inducaut id est introducãt quodãmodo in corda discentiũ. uel in eas potius ipos quos docent. Nulla igitur gens de antiquitate sapientie sue super patriarchas et ꝓphetas nr̃os quibus inerat diuĩa sapĩa: ulla se iniq̃ uanitate iactauerit: quando nec egiptus inuenitur que solet falso & inaniter de suaꝝ doctrinaꝝ antiquitate gl'ari: qualicũq; sua sapientia: pr̃iarchaꝝ nr̃oꝝ tẽpe sapĩam preuenisse. Neq; enim quisq̃ dicere audebit: mirabiliũ disciplĩarum eos peritissimos fuisse antequaz lrãs nossent: id ẽ añquã Ysis eo uenisset: easq; ibi docuisset. Ipsa porro eoꝝ mẽorabilis doctrina que appellata est sapientia: qd erat nisi maxime astronomia: & si quid aliud taliũ disciplĩaꝝ magis ad exercẽda ingenia: q̃ ad illuminandas mẽtes sapĩa uera ualere solet? Nam quod ad phĩam actinet: que se docere aliquid profitetur

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

unde fiant homines beati: circa tempora Mercurii quē Trismegistū uocauerūt: in illis terris eiusmōi studia claruerūt. Lōge quidem ante sapientes q̄ philosophos habuit grecia. sed tamen post Abraam et Ysaac: et Iacob et Ioseph. Nimirū etiam post ipm Moysen. Eo quippe tempore q̄ Moyses natus est fuisse repitur Athlas ille magn9 astrologus frater Promothei maternus: auus Mercurii maioris: cuius nepos fuit Trismegistus iste Mercuri9.

Capitlm .xl.

FRustra itaq; uanissima presumptione garriunt quidam dicētes: ex quo egiptus ratōem sideꝝ cōprehendit: āplius q̄ centū ānorū milia numerari. In qbus enim libris istū collegerunt numerū: qui non multū ante annoꝝ duo milia literas magistra Yside didicerūt? Non eniz paruus ē auctor in historia Varro qui hoc prodidit: quod a lrāꝝ etiaz diuinarū ueritate nō dissonat. Cū enī ab ipo primo homīe q appellatus ē Adam: nōdū sex ānoꝝ milia cōpleant̄: quō non isti ridendi poti9 q̄ refellendi sūt: q de spatio temporū tam diuersa & huic exploratę ueritati tam cōtraria psuadere conant̄? Cui enī narranti meli9 preterita credimus: q̄ qui etiam futura predixerit quę presentia iam uidemus? Nam et ipa historicoꝝ iter se dissonātia: copiā nobis prebet ut eis potius credere debeamus: qui diuinę quaz tenemus non repugnant historię. Porro aūt ciues impię ciuitatis diffusi usq; quaq; per terras: cum legunt doctissimos hoīes q̄ꝝ nulli9 cōtempnēda uideat̄ auctoritas: inter se de reb9 gestis ab etatis nr̄ę memoria remotissimis discrepantes: cui potius credere debeāt nō inueniunt. Nos uero in nostrę religionis historia fulti aucte diuina: quidquid ei resistit nō dubitamus esse falsissimū: quōlibet sese habeant cętera in secularib9 lr̄is: quę siue uera seu falsa sint: nihil momenti afferūt quo recte beateq; uiuamus.

Ca.xli.

VT autem cognitionē omictamus historię: ipi ph̄i a qb9 ad ista progressi sumus: qui non uident̄ laborasse in studiis suis: nisi ut īuenirent quō uiuēdū ect accōmodate ad bt̄itudiēz capessendaz: cur dissenserūt & a magr̄is discipuli & inter se condiscipuli: nisi quia ut homines humanis sensibus et hūanis ratiocinationib9 ista quęsierūt? Vbi q̄uis esse potuerit & studiuz gl'andi: quo qsq; alio sapiētior et acutior uideri cupit: nec sententię quodāmō addictus alienę: sz sui dogmatis et opinionis inuentor: tamē ut nōnullos uel etiam eoruz plurimos fuisse cōcedaz: quos a suis doctorib9 ul' discēdi sociis amor ueritatis abruperit: ut ꝓ ea certarent quā ueritatez putarent: siue illa esset siue nō ect: cum aiūt quo uel qua ad beatitudinez pueniat̄: hūana se porrigit infelicitas: si diuīa non ducit auctoritas. Deniq; auctores nr̄i in quibus nō frustra sacraꝝ lrārū figitur & terminat̄ canon: absit ut inter se aliqua ratione dissentiāt. Vnde non īmerito cum illa scriberent eis deū uel per eos locutū non pauci in scolis atq; gimnasiis litigiosis disputationibus garruli: sed in agris atq; in urbibus cum doctis atq; īdoctis tot tātiq; populi crediderūt. Ipsi sane pauci esse debuerunt ne mlutitudine uilesceret: qd̄ carū religione eē oporteret. nec tamen ita pauci: ut eorū non sit miranda consensio. Neq; enim in multitudine ph̄orū qui labore etiā lrārio monimēta suoruz dogmatū reliquerunt: facile quis īuenerit inter quos cūcta quę sensere conueniant: qd̄ ostendere hoc ope longū ē. Quis aūt sectę cuiuslibet auctor sic est in hac lacedemonicola ciuitate ap-ꝓbat9: ut cęteri īprobarent̄ qui diuersa & aduersa senserūt? Nōne apd̄ athenas et epicurei clarebāt: asserētes res hūanas ad deoꝝ curam non ptinere: & stoici qui cōtraria sētiētes: eas regi atq; muīri diis adiutoribus atq; tutoribus disputabāt?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Vnde miror cur Anaxagoras reus fact⁹ sit: qa solem dixit eē lapidem ardentem: negans utiq; deū cū in eadem ciuitate gl'a floruerit Epicurus: uixeritq; securus: nō solū solem ul' ullū siderum deum esse non credens: sed nec Iouem nec ullū deoꝝ oīo in mūdo habitare cōtendens: sed ad quē preces hoīm supplicationesq; peruenīāt. Nōne ibi Aristippus in uoluptate corpis summū bonū ponēs: ibi Antistenes ūtute aīmi potius hoīem beatū fieri asseuerans: duo philosophi nobiles & ambo socratici in tam diuersis atq; īter se cōtrariis fiiub⁹ uite summā locātes. quoꝝ etiā ille fugiē-dam: iste āmīstrandā sapienti dicebat esse rem publicam: & ad suam quisq; sectam sectandam discipl'os cōgregabat. Nēpe palam in cōspicua & notissima porticu: ī gimnasiis: ac priuatis cateruatiz: et ī or-tulis: ī locis publicis: pro sua qsq; opīone certabant. Alii asserētes unū: alii īnume-rabiles mūdos. ip̄m autē unū alii ortū eē: alii uero initiū nō habere: alii interituꝝ: alii semper futuꝝ: alii mente diuina: alii fortuitu & casibus agi. Alii mortales eē animas: alii īmortales. Et qui īmortales alii reuolui in bestias: alii nequaq̄. Qui ū mortales: alii mox interire post corpus: alii uiuere etiā postea ul' paululū: ul' diu-tius: nō tñ sp. Alii cōstituētes ī corpe finez boni: alii ī aīo: alii ī utroq;. Alii extrīsec⁹ posita etiam bona ad animam & corpus addētes. Alii sensibus corpis sp: alii non semp. Alii putantes nūq̄ eē credēdū. Has & alias pene innumerabiles dissensiones ph̄oꝝ: quis unq̄ populus: qs senatus: que ptās ul' dignitas publica impie ciuitatis: diiudicandas: et alias ꝓbādas ac r̄cipi-endas: alias īprobandas repudiandasq; curauit: ac nō passiz sine ullo iudicio cōfu-seq; habuit in g̃mio suo tot cōtrouersias hoīm dissidentiū: non de agris et domib⁹ uel quacūq; pecuniaria ratōne: sed de his rebus quibus aut misere uiuit̄ aut btē.

Vbi et si uera aliqua dicebantur: eadem et fl'a ꝓrs⁹ licentia dicebaut̄: ut nō frustra talis ciuitas misticū uocabulū babilonis accepit. Babilon qppe īterpretat̄ cōfusio: qd̄ nos iam dixisse memīm⁹. Nec interest diabolo regi ei⁹q̄ cōtrariis īter se rixent̄ erroribus: quos merito multe uarieq; ī-pietatis piter possidet. At uero ille pp'l's: gens illa: illa ciuitas: illa respublica: illi israelite qbus credita sunt eloqa dei: nll'o modo pseudo ꝓphetas cū ueris proph̄is pari licentia cōfuderūt: sed cōcordes īter se atq; in nullo dissentientes: sacraꝝ lr̄āꝝ ueraces ab eis agnoscebant̄ & tenebātur auctores. Ipsi erant eis philosophi: hoc ē amatores sapīe: ip̄i sapiētes: ipsi theolo-gi: ip̄i prophete: ip̄i doctores probitatis atq; pietatis. Quicūq; scd̄m illos sapuit et uixit: nō scd̄m homīes sed scd̄m deū qui per illos locutus est sapuit et uixit. Ibi si ꝓhibitū est sacrilegiū: deus ꝓhibuit. Si dictum ē honora p̄rem tuū & matrē tuā: iussit deus. Si dictū est nō mechaberis: nō homicidiū facies: nō furaberis: et cetera huiusmodi nō hec ora humana sed diuīa oracula fuderūt. Quidqd ph̄i quidā īter fl'a que opīati sunt ueꝝ uidere potuerūt: & laboriosis disputatōnibus persuadere moliti sunt: qꝫ mūdum istū deus fecerit: eūq; ip̄e prouidentissimus ammīstret: de honestate uirtutum: de amore patrie: de fide amicitie: de bonis opibus atq; oībus ad mores probos ptinentibus reb⁹: q̄uis nescientes ad quē finem & quo nā modo essent ista omīa referēda: ꝓpheticis hoc est diuinis uocibus: q̄uis per hoīes ī illa ciuitate populo cōmendata sunt: non ar-gumētatōnū concertatōnibus inculcata: ut nō hominis ingenium sed dei eloqum cōtempnere formidarz: q illa cōgsceret.

HAs sacras Capl'm xlii.

Ilr̄ās etiā unus Ptolomeoꝝ regum egipti nosse studuit & habere. Nam post Alexandri macedonis qui etiaz magnus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cognomínat9 est mirificẽtissimã mínimeq; díuturnã potentiam: q̃ uniuersam asiam ímo pene totum orbem ptím ui & armis: ptím terrore subegerat: quãdo ĩter cętera orientis regna etiã iudeam íngressus obtínuit: Eo mortuo comites eius cũ regnũ illud amplissimũ nõ pacifice ínter se possessuri díuisissent: ul' potiꝰ dissipassẽt bellis omia uastaturi: Ptolomeos reges habeꝝ cępit egiptus: quorũ primus Lagi filius multos ex iudea captiuos ĩ egiptũ transtulit. Huic aũt succedens Ptolomeus aliꝰ qui appellatus est Philadelphus: omnes quos ille adduxerat subiugatos liberos redire pmisit: ínsuper et dona regia ĩ tẽplũ domíni misit: petiitq; ab Eleazaro tunc põtifice dari sibi scripturas: quas ꝓfecto fama audierat prędicãte diuĩas: et ideo concupiuerat habere ín biblioteca quam nobilissimaꝫ fecerat. Has ei cũ mísisset idẽ pontifex hebreas post etiã illę ĩterpretes postulauit: & dati sũt ei .lxxii: de singlis tribubus duodecim sem homínes linguę utriusq; doctissimi: hebreę scilicꝫ atq; grecę. Quoꝝ ínterpretatõ ut .lxx. uocetur iã obtínuit cõsuetudo. Traditẽ sane tam mirabilem ac stupẽdũ planeq; díuínũ ĩ eorũ uerbis fuisse consensum: ut cũ ad hoc opꝰ separím singli sederínt: ita enim eoꝝ fidẽ Ptolomeo placuit explorare: ĩ nullo uerbo qđ idẽ significaret et tantũdẽ ualeret: et ĩ uerboꝝ ordíne alter ab altero discreparet: sed tãquã unus esset ínterpręs. ita qđ omnes ínterpretati sunt unũ erat. qm̃ re uera spiritus erat unus ín oĩbus. Et ideo tam mirabile dei munꝰ acceperant: ut illaꝝ scripturaꝝ non tanq̃ humanarũ: sed sicut erant tanq̃ díuínaꝝ etiã isto mõ cõmendaretẽ auctoritas: crediturís q̃q; gentibus profutura: quod iam uídemus effectum.

Capitulũ .lxiii.

NAm cũ fuerínt & alii ínterpretes qui ex hebrea ín grecam linguam sacra illa eloquia transtulerũt: sicut Aquila: Simachus: Theodotion: sicut etiã illa est ínterpretatio cuius auctor non apparet: et ob hoc síne noĩe ínterpretis qnta editio nũcupatur: hanc tamẽ quę septuagínta ẽ tanq̃ sola eẽt sic recipit ęcclesia: eaq; utũ̃ greci populi christiani. quoꝝ plęriq; utꝝ alia sit aliq̃ ignorant. Ex hac septuagínta ínterpretatiõe etiaꝫ ín latína línguã ĩterpretatũ ẽ quod latínę ęcclesię tenẽt. q̃is non defuerit ín nr̃is tempibus presbiter Hieroním9: homo doctissim9 et oĩm trí̃l linguaꝝ peritus: qui non ex greco sed ex hebreo ín latínũ eloquiũ easdem cõuertit scripturas. Sed eius tantũ lr̃ãꝝ laborem q̃is iudei fateanẽ eẽ ueracem: lxx· uero ínterpretes ín multis errasse contendãt: tñ ęcclesię xp̃i tot hominũ auctoritati ab Eleazaro tũc põtifice: ad hoc tantũ opus electorũ nemínẽ iudicant preferẽdũ: qa & si non ín eis unus apparuisset spiritus síne dubitatõne díuín9: sed ínter se uerba ínterpretatõis suę. lxx. docti more hoĩm contulissent ut qđ placuisset oĩbus hoc maneret: nullus eis unꝰ ínterpres debuit anteponi. Cũ uero tantũ ín eis signũ díuínitatis apparuit: ꝓfecto quisq; alius illaꝝ scripturaꝝ ex hebrea ín quamlibet aliaꝫ línguã ínterpres est uerax: aut cõgruit illis .lxx. iterpretib9: aut si cõgruere non uidet̃: altitudo ibi ꝓphetica esse credenda est. Spiritus enim q ín ꝓphetis erat quãdo illa dixerũt: idem ipe erat ín .lxx. uíris qñ illa sunt ínterpretati. Qui ꝓfecto auẽte díuĩa et aliud dicer̃ potuit: tanq̃ ꝓpheta ille utrũq; dixisset: qa utrũq; idem spũs diceret: et hoc ipm̃ aliter. ut si nõ eadem uerba: idem tamen sensus bene íntelligẽtibus diluceret. & aliq̃d prętermíctere et aliquid addere: etiã ut hinc ostenderet̃ non humanam fuisse ĩ illo ope seruitutẽ quã uerbis debebat ínterpręs: sed díuínã potius potestatem quę mentẽ replebat & agebat ínterpretis. Nõnulli autẽ codices grecos ínterpretatiõis .lxx.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

& ex hebreis codicibus emẽdandos putarunt: nec tamẽ ausi sunt detrahere quod hebrei non habebant &. lxx. posuerunt: sed tantũmodo addiderũt quę ĩ hebreis inuenta apud. lxx. non erant: eaq; signis quibusdam in stellaꝝ modum factis: ad capita eorũdem uersuũ notauerunt. quę signa asteriscos uocant. Illa uero quę non habent hebrei: habent autem. lxx. siliter ad capita uersuũ iacẽtibus uirgulis sicut scribunt̃ untię signauerũt. Et multi codices gręci has notas habentes usq; quaq; diffusi sunt: & latini. Quę autem nõ prętermissa uel addita: sed aliter dicta sunt: siue aliũ sensum faciant etiã ipm non abhorrentem: siue alio modo eũdem sensum explicare monstrẽtur: n̄ utrisq; codicib9 inspectis nequęunt reperiri. Si igitur ut oportet nihil aliud intueamur ĩ scripturis illis n̄ qd per hoĩes dixerit dei spiritus: quidqd est in hebreis codicibus & nõ est apud interprętes. lxx: noluit hoc ꝑ istos sed ꝑ illos ꝓphas dei spũs dicer̃. quidqd uero ẽ apud. lxx: in hebreis aũt codicib9 non est: per istos maluit q̃ per illos idem spũs dicere: sic ostendens utrosq; fuisse ꝓphas. Isto. n. modo alia ꝑ Ysaiam: alia per Hieremiam: alia per aliũ atq; alium ꝓphetam: ul' aliter eadem per hunc ac ꝑ illũ dixit ut uoluit. Quidqd porro apud utrosq; inuenit̃: per utrosq; dicere uoluit unus atq; idem spũs: sed ita ut illi pręcederent ꝓphetando: isti sequęrent̃ ꝓphice illos ĩterpretãdo. Quia sicut in illis uera & concordantia dicentibus spirit9 pacis unus fuit: sic et ĩ istis non secũ cõferẽtib9 & tamẽ tanq̃ ore uno cuncta interpretãtibus: idem spiritus unus apparuit.

Sed ait aliquis. Capl'm. xliiii.

Quomodo sciam qd Ionas ꝓpha dixerit niniuitis: utrum triduũ et niniue euertet̃: an. xl. dies? Quis. n. non uideat non potuisse utrũq; tunc dici a ꝓpheta: q missꝰ fuerat terrere cõminatione imminẽtis exitii ciuitatez: cui si tertio die fuerat futurus interitus: nõ utiq; die q̃dragesimo. si aũt q̃adragesimo non utiq; tertio? Si g̃ a me quęrit̃ quid Ionas hoꝝ dixerit: hoc puto potius quod legitur ĩ hebreo: quadragĩta dies et niniue subuertet̃. Septuaginta quippe lõge posterius ĩterpretati aliud dicere potuerũt: quod tamẽ ad rez ꝑtineret: & in unũ eũdemq; sensum q̃uis sub altera significatõne concurreret: ammoneretq; lectorem utraq; auctoritate nõ spreta: ab historia sese actoller̃: ad ea requirẽda propter quę sig̃ficanda historia ipa conscripta est. Gesta sunt quippe illa ĩ niniue ciuitate: s; aliqd etiã sig̃ficauerũt quod modũ illius ciuitatis excedat: sicut gestũ ẽ q ipe ꝓpheta ĩ uentre cęti triduo fuit: & tamẽ aliũ significauit in profũdo inferni triduo futuꝝ: qui dñs est omniũ ꝓphetaꝝ. Quapropter si ꝑ illã ciuitatem recte accipitur ęcclesia gentiũ: ꝓphetice figuratur euersa scilicet per pęnitentiã: ut qualis fuerat iam non eẽt. Hoc quoniã ꝑ christũ factũ est in ęcclesia gentiũ: cui9 illa niniue figurã gerebat: siue ꝑ. xl. dies siue ꝑ triduũ idẽ ipe sig̃ficatus ẽ xp̃s. Per. xl. scilz quia tot dies peregit cũ discipl'is suis post resurrectionẽ suam et ascẽdit ĩ cęlũ: per triduũ uero qa die tertio resurrexit. tanq̃ lectorem nihil aliud q̃ historię rerũ gestaꝝ inherere cupientem de somno excitauerĩt. lxx. interprętes iidemq; ꝓphę: ad ꝑscrutandũ altitudinem prophetię: et quodãmodo dixerint: in. xl. diebus ipm quęre in quo & triduũ poteris inuenire. illud in ascensione hoc in eius resurrectõe reperies. Propter quod utroq; numero significari cõuenientissime potuit: quorũ unũ per Ionam ꝓphetaz: alterũq; ꝑ. lxx. interprętũ ꝓphetiam: tamẽ unus atq; idẽ spũs dixit. Longitudinẽ fugio. ut nõ hęc per multa demonstrarem: in quibus ab hebraica ueritate putant̃. lxx. ĩterpretes discrepare: & bene intellecti inueniunt̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

esse concordes. Vnde etiam ego pro meo modulo uestigia sequēs apostolorū: quia & ipsi ex utrisq; id est ex hebreis & ex .lxx. testimonia ꝓphica posuerūt: utraq; auctoritate utēdū putaui. quoniā utraq; una atq; diuina est. Sed iam quę restant ut possumus exeq̄mur. Caplm. xlv.

Posteaq̄ gens iudea cępit nō habēr ꝓphetas: ꝓculdubio deterior fcā ē. eo scilz tpe q̄ se sperabat īstaurato tēplo post captiuitatem quę fuit in babilonia futuram eē meliorem. Sic qppe intelligebat populus ille carnalis qd̄ prenūtiatū est per Aggeū ꝓphetam dicentē. Magna erit gloria domus istius nouissime plus q̄ primę. quod de nouo testamēto dictū eē paulo supius demonstrauit: ubi ait apte xp̄m promictens: et mouebo omēs gētes: & ueniet desideratus cūctis gētib9. Quo loco. lxx. interpretes aliū sensum magis corpori q̄ capiti: hoc ē magis ęcclesię q̄ x̄ cōuenientem prophetica auctē dixerūt. Veniēt quę electa sunt dn̄i de cūctis gētibus: id est homīes de quibus ipe Ihesus in ęuāgelio: multi inquit uocati: pauci ū electi. Talibus .n. electis gentiū: domus dei ędificat̄ p testamentū nouū lapidib9 uiuis: lōge glōsior q̄ templū illud fuit qd̄ a rege Salomone constructū est: & post captiuitatem instauratū. Propter hoc g̊ nec ꝓphetas ex illo tēpe habuit illa gens: sed multis cladibus afflicta est ab alienigenis regibus: ipisq; romanis: ne hanc Aggei ꝓphetiam in illa instauratōe tēpli opinaretur impletam. Nō multo .n. post aduenientē Alexandro subiugata est: qn̄ & si nulla facta est uastatio: qm̄ non sunt ausi ei resistere: et ideo placatū facillime subditi receperūt: non erat tamē gl'a tāta domus illius: quāta fuit in suorū regum libera potestate. Hostias sane Alexāder immolauit in dei templo: nō ad ei9 cultuz uera pietate conuersus: sz impia uanitate cū diis eū falsis colendū putans. Deinde Ptolomeus Lagi filius: quod supra cōmemoraui post Alexandri mortē captiuos inde ī egiptū transtulit: quos ei9 successor Ptolomeus Philadelfus beniuolētissime inde dimisit. per quem factū est qd̄ paulo ante narraui: ut .lxx. īterpretū scripturas haberem9. Deinde cōtriti sunt bellis quę in machabeorū libris explicantur. Post hęc capti a rege alexandrię Ptolomeo q̄ est appellat9 Epifanes: inde ab Antiocho rege syrię multis et grauissimis malis ad idola colēda cōpulsi: tēplūq; ipm̄ repletū sacrilegis supstitionibus gentiū: quod tn̄ dux eoꝝ strēnuissimus Iudas qui etiam Machabeus dictus ē Antiochi ducibus pulsis: ab illa omni idolatrię cōtamīatiōe mūdauit. Non autē multo post Alchim9 quidam per ambitionem cuz a genere sacerdotali eēt alien9: qd̄ nefas erat pōtifex factus est. Hinc iam post annos fere qnquaginta: in quibus eis tamen pax non fuit: q̄uis aliqua et ꝓspere gesserint: pm9 apud eos Aristobolus assūpto diadēate & rex et pontifex factus ē. Antea qppe exq̄ de babilonię captiuitate ꝛuersi sunt: templūq; instauratum est: non reges sed duces ul' principes habuerūt. q̄uis et qui rex est possit dici princeps a principatu impandi: & dux eo q̄ sit ductor exercitus. Sed non continuo quicūq; principes uel duces sunt: etiā reges dici possunt: quod iste Aristobolus fuit. Cui successit Alexander etiam ipe rex et pontifex: q̄ crudeliter in suos regnasse traditur. Post hunc uxor ei9 Alexandra regina iudeoꝝ fuit. ex cuius deinceps tempore mala sūt eos secuta grauiora. Filii qppe hui9 Alexādrę Aristobolus & Hircanus: īter se de imperio dimicantes: uires aduersus israeliticā gentē ꝓuocauere romanas. Hircan9 nāq; ab eis contra frēm poposcit auxiliū. Tunc iaz roma subiugauerat affricam et grętiam: lateq; etiā aliis orbis partibus imperans: tanq̄ seipam ferre non ualens:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

se suaq; q̄dammō magnitudine fregerat. Peruenerat qppe ad seditiones domesticas graues: atq; inde ad bella socialia: moxq; ciuilia. Tantūq; se cōmiserat atq; cōtriuerat: ut et mutandus rei publicę status quo regeret regib9 immineret. Pompeius ergo romani populi pręclarissim9 princeps: iudeam cū exercitu ingressus ciuitatem capit: templum reserat: nō deuotione supplicis sed iure uictoris: et ad sancta scōz quo nisi summū sacerdotem non licebat intrare: nō ut uenerator sz ut ꝓphanator accedit. Cōfirmatoq; Hircani pontificatu: & subiugatę gēti ipposito custode Antipatro: quos tūc procuratores uocabāt: uinctū secuz Aristobolū ducit. Et ex illo die iudei etiā tributarii romanorum esse cęperūt. Postea Cassius etiā templuz expoliauit. Deinde post paucos ānos etiaz Herodem aliemigenā regez hīe meruerūt: quo regnante natus est christus. Iam enī uenerat plēitudo tpis: significata ꝓphico spū per os patriarchę Iacob: ubi ait. Nō deficiet princeps ex Iuda neq; dux de fę: moribus eius: donec ueniat cui repositū est: & ipe erit expectatio gentiū. Non g̃ defuit iudeoz princeps ex iudeis usq; ad istum Herodem: quem primū acceperunt alienigenam regem. Tempus ergo erat ut ueniret ille cui repositus erat: qđ nouo promissū ē testamēto: ut ipe eēt expectatio gētiū. Fieri aūt nō posset ut expectarēt gentes eū uenturum: sicut euz cernimus expectari ut ueniat ad faciendū iuditiū in claritate potētię: nisi prius crederent in eū cum uenit ad faciendū iuditiū in hūilitate patientię. Capitlm .xlvi.

REgnante g̃ Herode in iudea: apud romāos aūt iā mutato reipublicę statu imperante Cęsare Augusto: et ꝑ eū orbe terrę pacato: natus est christ9 scdm precedentē ꝓphetam in bethleem Iudę. homo manifestus ex homīe uirgīe: deus occultus ex deo patre, Sic enim ꝓpheta prędixerat. Ecce uirgo in utero accipiet et pariet filium: & uocabitur nomē eius Emanuel: quod est interpretatū nobiscū deus. Qui ut se cōmendaret deum multa miracula fecit: ex quibus quędam q̄ntū ad eum prędicandū satis uisum est esse scriptura euangelica cōtinet. Quoz ꝑmū est q̄ tā mirabiliter natus est: ultimū aūt q̄ cum suo resuscitato corpore a mortuis ascendit ad cęlum. Iudei autem qui eum occiderūt & in eū credere noluerūt: quia oportebat euz mori et resurgere: uastati infeliti9 a romanis funditusq; a suo rgno ubi tam eis alienigenę dñabant eradicati sunt: dispersiq; per terras. Quādoquidē ubiq; non desunt: per scripturas suas testimonio nobis sūt ꝓphetas nos nō finxisse de xpo. Quas plurimi eoz cōsiderantes: et ante passionez et maxime post eius resurrectōnem crediderūt in eū: de quibus prędictū est. Si fuerit numerus filiorum israel sicut arena maris: reliqę saluę fient. Ceteri ů excęcati sūt. de quib9 predc̄tm est. Fiat mensa eoz coram ipis in laqueū et in retributōnem et in scandalū. obscurentur oculi eoz ne uideant: & dorsum eoz semp incurua. Proinde cū scripturis nostris nō credūt: cōplent̄ in eis sue quas cęci legunt. Nisi quis forte dixerit illas prophetas xpianos finxisse de christo: quę Sibillę nomīe uel alioz ꝓferuntur: si quę sunt quę nō ptinēt ad pplm iudeorū. Nobis quidem illę sufficiūt: quę de nroz inimicorum codicibus ꝓferuntur: quos agnoscimus propter hoc testimoniū quod nobis inuiti phibēt: eosdem codices hīdo atq; seruando per oīes gentes: etiā ipos esse dispersos quaq̄uersuz christi ęcclesia dilatatur. Nam ꝓpheta in psalmis quos etiā legūt de hac re premissa est ubi scptū ē. Deus meus misericordia eius prędicet me. Deus me9 demonstrauit mi de inimicis meis. Ne occideris eos neq̄ obliuiscant̄ legem tuā. Disperge eos & i uirtute tua

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Demonstrauit ergo deus ecclesie in eius inimicis iudeis gratiam misericordie sue. qm̄ sicut dicit apl's delictū eorū salus est in gentibus. Et ideo nō eos occidit: id est non in eis perdidit q̄ sunt iudei: quāuis deuicti et oppressi fuerint a romanis: ne obliti legez dei ad hoc de quo agim9 testimoniū nihil ualeret. Ideo parum fuit ut diceret ne occideris eos neqn̄ obliuiscant̄ legem tuā: nisi etiā adderet disperge eos. qm̄ si cū isto testimonio scripturaꝝ in sua tantūmō terra nō ubiq; eēnt: ꝓfcto ecclia que ubiq; est eos ꝓphiarū que de christo premisse sunt testes in om̄ibus gentibus habere nō posset. Capl'm .xlvii.

QVapropter quisqs alienigena id est nō ex israel ꝓgenit9: nec ab illo ppl'o in canonē sacrarū literaꝝ receptus: legitur aliquid ꝓphasse de xp̄o: si ī nr̄az notitiam uenit aut uenerit: ad cumulum a nobis cōmeōrari potest: nō q̄ necessari9 sit etiaz si desit: sed quia non credit̄ fuisse incōgrue et ī aliis gentibus hoīes qb9 hoc misteriū reuelatū est: & qui hoc etiā predicere impulsi sūt: siue participes eiusdē gratie fuerint siue exptes: siue per malos angelos docti sint: quos presentē christuz quem iudei nō agnoscebant scimus fuisse cōfessos. Nec ip̄os iudeos existīo audere contendere: neminem ptinuisse ad deum preter israelitas: ex quo propagatō israel eē cepit reprobato ei9 fratre maiore. Popul9.n. reuera qui dei ppl's ꝓprie diceret̄ nullus alius fuit. Homīes autem quosdā non terrena sed sotietate celesti ad ueros israelitas supne ciues patrie ptinētes: etiā in aliis gentibus fuisse negare nō possūt. Quia si negāt facillime cōuincunt̄ de scō & mirabili uiro Iob: qui nec īdigena nec proselitus id ē aduena populi israel fuit: sed ex gente ydumea genus ducens: ibi ortus ibidem mortuus. Qui diuino sic laudat̄ eloquio: ut quod ad iustitiā pietatemq; actinet etiā nullus ei homo suoꝝ temporꝝ coequetur. Que tpa eius q̄uis nō inueniamus in cronicis: colligim9 tamen ex libro eius quē pro sui merito israelite in auctem canonicam receperunt: tertia generatōne posteriorē fuisse q̄ israel. Diuīt9 autem fuisse ꝓuisū nō dubito: ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse: q̄ scd̄m deū uixerūt eiq; placuerunt ptinētes ad spūalem hierosolimā. Quod nemini cōcessum fuisse credendum est: nisi cui diuinitus reuelatus est unus mediator dei & hoīm homo xp̄s Ihesus: qui uenturus ī carne sic antiquis sanctis prenūtiabatur: q̄admodū nobis uenisse nūtiatus est. ut una eademq; fides p ip̄m om̄es ī dei ciuitatem: dei domū: dei templum: predestinatos perducat ad deuz. Sed quecūq; alioꝝ ꝓphetie de dei p Ih̄m xp̄m gratia ꝓferuntur: possunt putari a xanis esse confictę. Ideo nihil est firmius ad conuincendos quoslibet alienos: si de hac re cōtenderint nostrosq; fulciēdos si recte sapuerint: q̄ ut diuina predicta de xp̄o ca ꝓferant̄: que in iudeoꝝ codicib9 sunt scripta. Quibus auulsis de propriis sedibus: & propter hoc testimoniū toto orbe dispersis: xp̄i usq; q̄q; creuit ecclia.

HEc domus dei Cap.xlviii.
maioris est gl'ie: q̄ fuerat illa p̄ma: lignis & lapidib9 ceterisq; pretiosis reb9 metallisq; cōstructa. Non itaq; Aggei ꝓphetia ī templi illius instauratōe cōpleta est. Ex quo.n. instauratū est: nunq̄ oñdit̄ tantam gl'am habuisse q̄ntam habuit tpe Salomonis: imo potius ostēditur primū cessatione ꝓphie fuisse domus illius gl'az diminutam: deinde ip̄ius gētis cladibus tantis usq; ad ultimū excidiū quod fcm̄ est a romanis: sicut ea que supra sunt cōmemorata testant̄. Hec autez domus ad nouū pertinens testamentum: tanto utiq; maioris est gl'ie: quāto meliores sūt lapides uiui: quibus credentibus r̄nouatisq; construitur. Sed ideo per instauratione;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

templi illi9 significata est: qa ipsa renouatio illius ędificii significat eloqo ꝓphico alterū testamentū quod appellat̄ nouū. Quod g̊ dixit deus ꝑ mēoratū ꝓphetaꝫ: & dabo pacem in loco isto: per sig̊ficantē locū ille q eo significat̄ est intelligendus. Vt qa illo loco instaurato signata ē ęcclia quę fuerat ędificāda ꝑ xp̄m: nihil accipiatur qđ dictū est dabo pacem ī loco isto: nisi dabo pacem in loco quē sig̊ficat locus iste. Quia quodāmodo om̄ia significantia uident̄ eaꝝ reꝝ quas significant sb̄stinet̄ ꝑsonas: sicut dictuꝫ est ab aplo petra erat christus: qm̄ petra illa de qua hoc ē dictū significabat utiq; xp̄m. Maior ē itaq; gl'a domus huius noui testamenti: q̄ domus prioris ueteris testamēti: et tūc appebit maior cū dedicabitur. Tunc enim ueniet desideratus cunctis gētibus: sicut legitur in hebreo. Nam p̄mus aduentus ei9 nōdū erat desideratus oībus gentibus. Non enī quē debebant desiderare sciebant: in quē non crediderant. Tunc etiam scđm. lxx. interpretes: qa et ip̄e est ꝓphicus sensus: uenient quę electa sūt domini de cunctis gentibus. Tunc. n. uere nō uenient n̄ elcā de qbus dicit apl's. sicut elegit nos in ip̄o añ mūdi cōstitutōꝫ. Ip̄e qppe architectus qui dixit: multi uocati pauci uero electi: non de his dixit q uocati sic uenerunt ut de cōuiuio ꝓicerent̄: sed de electis demōstraturus est ędificatā domū quę nullam deinceps formidabit ruinam. Nunc aūt et hi qñ replent ęcclias: quos tanq̄ in area uentilatio sepabit: non apparet tanta gl'a domus huius: q̄nta tunc appebit quando quisqs ibi erit semp erit. Ca. .xlix.

IN hoc g̊ maligno sęculo in his diebus malis: ubi per humilitateꝫ pręsentem futuram comparat ęcclia celsitudinem: et timoꝝ stimulis: doloꝝ tormētis: laborū molestiis: temptationū periculis erudit̄: sola spe gaudens qñ sane gaudet: multi reprobi miscent̄ bonis: & utriq; tanq̄ in sagenam ęuāgelicam colligunt̄: ēt in hoc mūdo tanq̄ in mari utriq; inclusi rhetib9 indiscrete natant: donec ꝑueniat̄ ad litus ubi mali segregent̄ a bonis: & in bonis tanq̄ in templo suo sit deus oīa in om̄ib9. Proinde uocem nūc ag̊scimus ei9 impleri q loquebat̄ in psalmo atq; dicebat. Annuntiaui et locutus sum multiplicati sunt sup numerū. Hoc fit nūc ex quo primū ꝑ os precursoris sui Iohannis deinde ꝑ os propriū ānuntiauit: & locutus ē dicēs. Agite pęnitētiaꝫ: appropinq̄uit. n. regnū cęloꝝ. Elegit disciplos quos & apostolos nomīauit: humiliter natos: inhonoratos illr̄atos. ut qdqd magnū eēnt & facerēt: ip̄e in eis eēt & faceret. Habuit īter illos unū: quo malo utēs bene: et suę passionis dispositū īpleret: et ęcclię suę tollerādoꝝ maloꝝ pręberet exemplū. Semīato q̄ntū per ei9 oportebat pñtiam corpaleꝫ sancto ęuangelio: passus ē: mortu9 ē: resurrexit: passiōe oñdens quid sustinere ꝓ ueritate: resurrectiōe quid sperare ī ęternitate debeamus: excepta altitudine sacramēti q̄ sanguis ei9 in remissionē pc̄toꝝ fusus est. Cōuersatus est ī terra. xl. dies cū disciplis suis: atq; ip̄is uidentib9 ascendit in cęlū: & post dies. x. ꝓmissuꝫ sp̄m sanctū misit patris sui: cui9 aduenientis in eos q crediderāt tūc erat signū maximū: et maxime necessariū: ut unusqsq; eoꝝ linguis oīm gentiū loquęret̄. ita significans unitatem catholicę ęcclię per om̄es gentes futuraꝫ: ac sic linguis omnibus locuturam.

DEinde scđm illā Capitl'm. .I. prophetiam. Ex syon lex prodiet et uerbū dñi de hierl'm: et scđm dñi ipsi9 christi prędicta: ubi post resurrectōnem stupentibus eū disciplis suis apuit sensuꝫ ut intelligerent scp̄turas: & dixit eis qm̄ sic scriptū est: et sic oportebat xp̄m pati et resurgere a mortuis die tertia: et prędicari in eius noīe pęnitentiā et remissioneꝫ peccatorū per om̄es gentes: incipientib9

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ab hierlm. Et ubi rursus eis de aduentu eius nouissimo reqrentib9 rñdit atq; ait. Non est uestrũ nosse tpa uel momẽta quę pater posuit in sua ptãte. sed accipietis ũtutem spũs sancti supuemẽtis ĩ uos: & eritis testes mihi ĩ hierlm: et ĩ tota iudea & samaria: et usq; ĩ fines terrę. Primũ se ab hierlm diffudit ęcclia: et cuz in iudea atq; samaria plimi credidissẽt: et in alias gentes semiatũ est eis ãnuntiãtibus ęuãgeliũ: quos ipe sicut lũiaria coaptauerat uerbo: et accenderat spũ sancto. Dixerat enĩ eis nolite timere eos q corp9 occidũt: aĩam autem non possunt occidere. qui ut frigidi timore nõ eẽnt: igne caritatis ardebant. Deniq; per ipos nõ solũ qui eum ante passionem et post resurrectõnez suã uiderant et audierant: uerũ etiã p9 obitũ eoꝝ ꝑ posteros eoꝝ inter horrẽdas ꝑsecutõnes et uarios cruciatus: ac funera martiꝝ prędicatũ ẽ toto orbe ęuãgeliũ: cõtestante dño signis et ostentis et uariis uirtutibus: & spũs sancti muneribꝰ: ut populi gentiũ credentes in eũ qui pro eorũ redemptione crucifixus est: xpiano amore uenerarent sanguinẽ martiꝝ: quẽ diabolico furore fuderunt: ipsiq; reges quoꝝ legibus uastabat ęcclesia: eius nõi salubriter subderent: quod de terra crudeliter auferri conati sũt: et falsos deos inciperẽt persequi: quoꝝ cã cultores dei ueri fuerant antea persecuti.

Videns autem diabolus templa dęmonũ deseri: et ad nomẽ liberãtis mediatoris currere genus hũanum: hereticos mouit qui sub uocabulo christiano doctrinę resisterent xpianę: q̃si possent indifferenter sine ulla correptõne haberi in ciuitate dei: sicut ciuitas cõfusiois ĩdifferẽter habuit phos inter se diuersa et aduersa sentiẽtes. Qui ergo in dei ęcclia morbidũ aliqd prauũq; sapiũt: si correpti ut sanũ rectũq; sapiãt resistunt contumaciter: suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt: sz defensare persistũt: heretici fiũt: et foras exeũtes hñtur ĩ exercentib9 inimicis: etiã sic quippiã ueris illis catholicis mẽbris xpi malo suo prosunt. Dum enĩz deus utitur et malis bene et diligentibus eum omnia coopant in bonum: inimici omẽs ęcclesię quolibet errore cęcent ul malitia deprauent: si accipiũt ptãtẽ corpalr affligẽdi: exercent ei9 patientiã: si tantũmodo male sentiẽdo aduersantur: exercẽt ei9 sapiaz. Vt autem etiam inimici diligant: exercẽt eius beniuolentiã: aut etiã benificentiam: siue suasibili doctrina cũ eis agatur: siue terribili disciplina. Ac per hoc diabolus princeps impię ciuitatis: aduersus pegrinantem in hoc mũdo ciuitatem dei uasa propria cõmouendo: nihil ei nocere permictitur: cui ꝓculdubio et rebus ꝓsperis cõsolatio ut nõ frangat aduersis: exercitatõ ut non corrũpatur ꝓsperis: per diuinam prouidentiã ꝓcuratur. atq; ita temperat utrunq; ab alterutro: ut in psalmo illam uocem nõ aliũde cognoscamus exortam: scdm multitudinem doloꝝ meoꝝ ĩ corde meo: cõsolationes tuę iocũdauerũt aĩam meam. Hinc est et illd apli: spe gaudẽtes: in tribulatione patientes. Nam & id qd ait idez doctor quicunq; uolũt pie uiuere in xpo ꝑsecutionem patiũtur: nullis putanduz est deesse posse tempibus. quia & cum ab eis qui foris sunt non seuiẽtibus uidet eẽ tranqllitas: et reuera est: plimũq; consolationis affert infirmis maxime. nõ tamẽ desunt imo multi sũt intus: q corda pie uiuentiũ suis ꝑditis moribus cruciãt: qm̃ per eos blasphematur xpianũ et catholicũ nomen. Quod quanto est carius eis qui uolũt pie uiuere in christo: tanto magis dolent ꝙ ꝑ malos ĩtus positos fit: ut min9 q̃ pioꝝ mẽtes desiderãt diligat. Ipsi quoq; heretici cũ xpianũ cogitantur habere nomen & sacramenta xpiana: & scpturas et professionem: magnũ dolorẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fatiunt in cordibus piorũ: quia & multi uolẽtes esse xp̃iani ꝓpter eoꝝ dissensiões hesitare cogunt̃: et multi maledici etiã in his inueniũt materiã blasphemãdi xp̃ianũ nomẽ: qa et ip̃i q̃quomõ x̃ani appellant̃. His atq; huiꝰmodi prauis moribus & erroribus hoĩm: ꝑsecutõnem patiũtur qui uolũt in christo pie uiuere: etiã nullo infestante neq; uexante corpus illorum. Patiũtur qꝑpe hanc persecutõnem nõ in corpibus sed ĩ cordibus. Vnde illa uox est. scd̃m multitudinem dolorũ meorũ in corde meo. Non. n. ait in corpe meo. Sed rursus qm̃ cogitãtur immutabilia diuĩa promissa & quod ait apostolꝰ nouit dñs qui sunt eiꝰ. q̃s enĩ pręsciuit et predestĩauit cõformes fieri imaginis filii sui: ex eis nullus perire potest. ideo sequitur in illo psalmo: cõsolatões tuę iocũdauerũt aĩaꝫ meam. Dolor aũt ip̃e qui fit in cordibus pioꝝ: quos persecũtur mores xp̃ianorũ maloꝝ: siue falsorum: ꝓdest dolentibus: q̃niã de caritate descendit qua eos perire nolũt: nec impedire salutẽ alioꝝ. Deniq; magnę cõsolatõnes fiũt: etiã de correctionibꝰ eoꝝ: qui pioꝝ aĩas tanta iocũditate perfũdunt: q̃ntis de sua ꝑditõe doloribꝰ cruciauerãt. Sic in hoc sęcl'o ĩ his diebus malis: nõ solum a tpe corpalis pręsentię xp̃i et apostolorũ eius: sed ab ipso Abel quem p̃mũ iustuꝫ impius frater occidit: et deinceps usq; ad huius sęculi finẽ: ĩter persecutõnes mundi et consolationes dei peregrinãdo ꝓcurrit ęcclĩa. Ca. .lii.

PRoinde nec illd̃ qdeꝫ temere puto esse dicendũ siue credendum: quod nõnullis uisum est ul' uidet̃: non amplius ęcclesiam suam passuram ꝑsecutõnes usq; ad tempus Antichristi: q̃ q̃ iaꝫ passa est: id ẽ decẽ: et undecĩa eadẽq; sit ab Antix̃ nouissĩa. Primã qꝑpe cõputãt a Nerone: Secũdã a Domitiano: Tertiã a Traiano: Quartaꝫ ab Antonino: Quĩtã a Seuero: Sextam a Maximino: Septimã a Decio: Octauã a Valeriãо: Nonaꝫ ab Aureliano: Decimã a Diocletiano et Maximiãо. Plagas. n. egiptioꝝ qm̃ decẽ fuerũt ãteq̃ inde exire inciperet popl's dei: putant ad hunc intellectũ eẽ referẽdas: ut nouissĩa Antichristi ꝑsecutio similis uideat̃ ũdecimę plagę: qua egiptii dum hostiliter ꝑsequęrent̃ hebreos: in mari rubro popl'o dei per siccũ transeũte perierũt. Sed ego illa re gesta in egipto istas persecutõnes propheticę significatas esse nõ arbitror: q̃uis ab eis qui hoc putant exquisite & ingeniose illa singula his singulis cõpata uideant̃: nõ ꝓphetico spũ sed coniectura mentis humanę: qua aliquãdo ad ueruꝫ peruenitur: aliqñ fallitur. Quid. n. q hoc sentiũt dicturi sunt de ꝑsecutiõe qua ipse dñs crucifixus est? Inquo eam numero posituri? Si autẽ hac excepta existimant cõputandũ: tanq̃ illę numerandę sint quę ad corpus ꝑtinent: nõ qua ip̃m caput est appetitũ et occisũ: quid agent de illa quę posteaq̃m xp̃us ascendit in cęlum hierosolimis facta est: ubi beatus Stephanus lapidatus ẽ: ubi Iacobus frater Iohãnis gladio trucidatꝰ est: ubi apl's Petrus ut occideret̃ inclusus est: et per angelũ liberatꝰ: ubi fugati atq; dispersi de hierosolimis fratres: ubi Saulus q postea Paulus apostolus factus est uastabat ęcclesiam: ubi ip̃e quoq; iaꝫ fidem quã ꝑsequębatur ęuangelizans: qualia faciebat est passus: siue per iudeã siue ꝑ alias gentes: q̃cunq; christũ feruentissime prędicabat? Cur g̃ eis a Nerone uidetur ordiendũ: cum ad Neronis tpa ĩter atrocissimas ꝑsecutiões de qbus nimis ẽ longũ cũcta dicer̃: ęcclesia crescẽdo ꝑuenerit? Quod si a regibus fcãs ꝑsecutões ĩ numero existimãt eẽ deber̃: rex fuit Herodes q etiã post ascensũ dñi grauissimam fecit. Deinde qd rñdent etiã de Iuliano: quẽ nõ numerãt in decẽ? An ip̃e nõ est ęcclesiaꝫ ꝑsecutus: q x̃anos liberales literas docere ac discere uetuit:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſub quo Valentiniānus maior q̄ poſt eu⁊ tera⁹ imperator fuit: fidei xp̄ane cōfeſſor extitit: mīluaq⁊ p̄uatus eſt. Vt omicta⁊ que apud anthiochiam facere cēperat: ñ unius fidelissimi et cōſtantiſſimi iuuenis: qui cū multis apprehensis ut torquerēt per totū diem p̄mus ē tortus: ſter ungulas cruciatuſq⁊ pſallentis: libertatem atq⁊ hilaritatē mirat⁹ exhorruiſſet: et ī ceteris deformius erubescere timuiſſet. Poſtrēo nr̄a mēoria Valēs ſupradcti Valētiniani frater arrianus: nonne magna pſecutione per orientis partes catholicam uaſtauit eccleſiam. Quale eſt autem nō cōſiderare eccleſiam per totū mūdū fructificantem atq⁊ creſcentem. poſſe ī aliq̄bus gentib⁹ pſecutōnem pati a regibus: et q̄ñ ī aliis nō patiē. Niſi forte nō eſt perſecutio cōputāda: quādo rex gothor⁊ ī ip̄a gothia perſecutus ē xp̄anos crudelitate mirabili: cū ibi nō eſſent niſi catholici: quor⁊ plīmi martirio coronati ſunt: ſicut a q̄buſdam fratribus qui tūc illic pueri fuerant: et ſe iſta uidiſſe īcunctanter recordabantur audiuimus. Quid modo ī pſide. Nōne ita ī xp̄ianos ferbuit perſecutio: ſi tñ iā quieuit: ut fugiētes īde nōnulli uſq⁊ ad romana opida puenerīt. Hec atq⁊ hui⁹modi ñ cogitanti nō uidet ee diffimēd⁹ numerus perſecutōnum: quibus exerceri oportet eccleſiam. Sed rurſus affirmare aliquas futuras a regibus p̄eter illā nouiſſimam de qua nullus ambigit xp̄anus: non mīnoris eſt temeritatis. Itaq⁊ hoc ī medio relinquam⁹: neutram partē q̄onis huius aſtruentes ſiue deſtruētes: ſ⁊ tūmō ab affirmādi quodlibet horum audace⁊ p̄ſūptionem reuocātes. Illam ſane nouiſſimā perſecutōnem que ab Antichriſto futura ē: preſentia ſua extīguet ip̄e Ihūs. Sic enim ſcriptū eſt q⁹ eum īterfiet ſpū oris ſui: et euacuabit illūi anōe preſentię ſue. Hic queri ſolet quādo iſtud erit: importune oīo. Si.n. hoc nobis noſſe ꝑ deēt: a quo melius q̄ ab ipſo deo magiſtro īterrogantibus diſcipulis diceret. Non enī ſiluerūt īde apud eū: ſed a preſente queſierūt dicentes. Dñe ſi hoc tpe repreſentabis regnū iſrael. At ille non eſt īq⁊ uīm noſſe tpa: que p̄r ī ſua poſuit p̄tāte. Non utiq⁊ illi de hora: ul' die: uel anno: ſ⁊ de tpe īterrogauerūt: quādo illud acceperē reſponſum. Fruſtra igitur ānos qui huic ſeculo remanēt cōputare ac diffinire conamur: cū hoc ſcire nō eſſe nīm ex ore ueritatis audiamus. Quos tamen alii q̄drīngentos: alii q̄ngentos: alii etiā mille: ab aſcenſiōe domīni uſq⁊ ad eius ultimu⁊ aduentū cōpleri poſſe dixerunt. Quēadmodū aūt quiſq⁊ eor⁊ aſtruat opīnionem ſua⁊: longū eſt demōſtrare: et nō neceſſariū.

Coniecturis q̄ppe Cap. .liii. utūtur hūanis: non ab eis aliquid certū de aucte ſcpturę canonicę ꝑfertur. Omniū uero de hac re calculātiū digitos reſoluit: et quieſcere iubet ille q dicit. Nō eſt ueſtrū ſcire tpa que pater ī ſua poſuit p̄tāte. Sed hec q̄ q̄ueq̄ ſīa ē: mirū ē non ea repreſſos fuiſſe deorū multorum florūq⁊ cultores: quo mīn⁹ fīngerent demonū reſponſis q̄s tanq̄ deos colūt: definitū eſſe q̄to tpe māſura eēt religio xp̄ana. Cū.n. uiderēt nec tot tantiſq⁊ pſecutōmb⁹ eam potuiſſe conſumi: ſed his poti⁹ īcrementa mira ſūpſiſſe: excogitauerūt neſtio quos uerſus grecos: tanq̄ cōſulenti cuidā diuīno oraculo effuſos. Vbi xp̄m quidē⁊ ab huius tanq̄ ſacrilegii crimine faciunt īnocentem: Petrū autem maleficia feciſſe ſubiūgunt luer coleretur xp̄i nomen ꝑ trecentos ſexagīta quīq⁊ annos. Deīde completo memorato numero anno⁊: ſine mora ſumeret finē. O hoīm corda doctōrū⁊: o īgenia literata: digna credere iſta de chriſto: qui credere nō uultis ī xp̄m: q⁹ eius diſcipulus Petrus ab eo magicas artes nō didicerit: ſed ab ipſo īnocente tñ eius diſcipulus malefic⁹ fuerit: nomēq⁊

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illius q̃ suum coli maluerit magicis suis artibus: magnis laboribꝰ et periclis suis: postremo etiam effusione sanguinis sui? Si Petrus maleficus fecit ut christum sic diligeret mũdus: quid fecit innocẽs xp̃s ut eũ sic diligeret Petrus? Respondeant igitur sibiipsi et si possunt intelligant: illa supna gratia factum esse: ut propter ęternam uitam christũ diligeret mũdus: qua gratia factum est ut propter ęternã uitã ab illo accipiendam: et usq; ad temparia; mortem pro illo patiendã xp̃m diligeret Petrus. Deinde isti dii qui sunt: qui possũt ista prędicere: nec possũt auertere ita succumbentes uni malefico et uni sceleri magico quo puer ut dicunt ãniculus occisus: & dilaniatꝰ et ritu nefario sepultꝰ est: ut sectam sibi aduersariam ta; plixo tempore conualescere: tot tantarũq; persecutionum horrendas crudelitates non resistendo sed patiendo supare: & ad suorum simulacroꝝ: templorũ: sacrorum: oraculorũ: euersionẽ puenire pmicterẽt? Quis postremo est deus: non noster utiq; sed ip̃orum: qui uel illectus tanto scelere uel impulsus est ista prestare? Non enim alicui dęmoni hoc ascribitur: sed dicunt illi uersus: hęc Petru; arte magica diffinisse. Talem deum habent: qui christum non habent. Capitlm .liiii.

NEc atq; huiusmõi multa colligerẽ: si nondũ ãnus iste transisset quem diuiatio ficta pmisit: & decepta uanitas credidit. Cum uero ex quo nomis christi cultus per eius in carne pręsentiã: et per apostolos institutus est: ante aliq̃t annos ãni trecentisexagintaqnq; cõpleti sint: qd aliud quęrimꝰ ũde ista falsitas refellat? Vt eni; in christi natiuitate huius rei nõ ponamꝰ initiũ: quia infans et puer discipulos non habebat. tamen quãdo habere cępit: proculdubio tunc innotiuit per eiꝰ pręsentiam corporalem doctrina et religio x̃ana: id est posteaq̃ in fluuio iordãe misterio Iohannis est baptizatꝰ. Propter hoc eni de illo prophetia illa pręcesserat: dominabitur a mari usq; ad mare: et a flumie usq; ad termios orbis terrę. Sed quoniã priusq̃ eẽt passus et resurrexisset a mortuis: nondum fides om̃ibus fuerat definita. in resurrectione qppe christi definita est. Nã sic apostolus Paulus atheniensibꝰ loquitur dicẽs. Iam nũc ãnũtiat hominibus omẽs ubiq; agere pęnitentiã: eo q̃ statuit diem iudicare orbem in ęqtate in uiro quo diffiniuit fidem omnibꝰ: resuscitans illum a mortuis: melius ĩ hac quęstione soluenda inde initium sumimꝰ: pręsertim quia tunc etiam datus spiritꝰ est sanctus: sicut eũ dari post resurrectionem christi oportebat in ea ciuitate ex qua debuit incipere lex secunda: hoc est testamentũ nouũ. Prima enim data fuit lex in monte syna per Moysen: qđ testamentum uocatur uetus. De hac autẽ quę per christum danda erat prędictum est. Ex syon lex prodiet: et uerbum domini ex hierusalẽ. Vnde et ipse p omẽs gentes dixit prędicari oportere in nomine suo pęnitentiam: sed tamen incipientibus ab hierusalem. Ibi g̃ exortus est huiꝰnomis cultus: ut in Ihesum christũ qui crucifixꝰ fuerat & resurrexerat crederet̃. Vbi hęc fides tam insignibus initiis ĩcanduit: ut aliquot hominũ milia in christi nomine mirabili alacritate cõuersa: uenditis suis rebus ut ęgenis distribuerent̃: ꝓposito sancto et ardentissima caritate ad paupertatem uoluntariam puenirent: atq; interfrementes & sanguinem sitientes iudeos se usq; ad mortez pro ueritate certare nõ armata potẽtia: sed potentiore patientia prępararẽt. Hoc si nullis magicis artibꝰ factum est: cur credere dubitant eadem uirtute diuina per totum mundu; idem fieri potuisse qua hic factũ est? Si autem ut in hierosolimis sic ad cultum huiꝰnominis christi accenderet̃ tanta hominum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

multitudo: quę illum ín cruce uel fixerat comprębensum: uel riserat fixũ: tam malefitiũ illud fecerat Petrus: ex ipso anno quęrendum est: quando trecentisexagíntaquinq; completi sũt. Mortuus est ergo xp̃us duob9 gemis consulibus: viii. Kl̃s Aprilis. Resurrexit tertio die: sicut apli sui etiam sensibus probauerunt. Deínde post. xl. dies ascendit ín cęlum: post decẽ dies id est quínquagesimo die post suam resurrectionem: misit spiritum sanctum. Tunc tria milia bomínũ apostolis eum prędicantibus crediderunt. Tunc itaq; nomis illíus cultus exortus est: sicut nos credimus et ueritas habet: efficacia spũs sancti. Sicut autem fínxit uanítas ímpia uel putauit magicis artib9 Petri. Paulo post etiam signo mirabili facto: quãdo ad uerbum ipíus Petri quídaz mendicus ab utero matris ita claud9us ab aliis portaretur: et ad portam templi ubi stipem peteret poneretur: ín nomĩe Ihesu christi saluus exilíit: quínq; milia bomínũ credideruũt. Ac deínde aliis atq; aliis accessibus credentíum creuit ęcclesia. Ac per hoc colligitur etiam dies ex quo ann9 ipe sumpsit ínitium: scilicet quãdo missus est spiritus sanctus: id est per ydus mayas. Numeratis deínde cõsulibus: ccclxv. ãni reperíuntur impleti per easdẽ ydus mayas: cõsulatu Honorii et Eutiami. Porro sequenti anno cum sotíum accepisset Honorius consulem Mallíum Theodorum: quando tam secundum illud oraculũ demonum aut figmentum bomínum nulla debuit eẽ religio christiana: quid p alias terrarum partes forsitan factum sit: non fuit necesse perquírere. Interim qd scim9 ín ciuitate notíssima & eminentíssima carthagíne affricę: Gaudentius & Iouius comites imperatoris Honorii quartodecio Kalendas Aprilis falsorum deorũ templa euerterunt: et simulacra fregerunt. Ex q̃ usq; ad hoc tempus per. xxx. fere ãnos: quis non uideat quantuz creuerit cultus nomínis christi: prędertim posteaq̃ multi eorũ christiani sunt facti: qui tanq̃m illa uera diuinatione reuocabantur a fide: eãq; completo eodem annoruz numero ínanẽ irridendamq; uiderunt? Nos igitur qui sumus uocamurq; christiani: nõ ín Petrũ credimus sz ín quẽ credidit Petrus: Petri de christo ędificati sermonibus: non carmínibus ueneficis: nec decepti malefitiis: sz benefitiis ei9 adiuti. Ille Petri magíster xp̃s ĩ doctrína quę ad uitã ducit ęternaz ipe est magr̃ noster. Sed aliquando iam claudamus hunc librũ: bucusq; disserentes et quantũ satis uisuz ẽ demõstrantes: quis naz sit duarũ ciuitatum cęlestis atq; terrenę ab ínitio usq; ad fínez permixtaz mortalis excursus: quarum illa quę terrena ẽ fecit sibi quos uoluit: ul'undecũq; uel etiam ex bomíbus deos falsos: quib9 sacrificando seruíret. Illa autem cęlestis quę peregrínatur ín terra: falsos deos nõ facit: sed a uero deo ipa fit: cuius uerum sacrifitium ipa sit. Ambę tamen tpalibus uel bonis utũtur pariter: uel malis piter affliguntur: díuersa fide: díuersa spe: diuerso amore: donec ultio iudicio sepent̃: et percipiat unaquęq; suum fínem cuius nullus est fínis. De quibus: ambaz fimb9 deínceps disserendum est.

AVRELII AVGVSTINI DE CIVITATE DEI LIBER XIX

Quoníam de ciuitatis utríusq; terrenę scilz & cęlestis debitis fínibus deínceps mihi uídeo disputanduz: prius exponenda sũt quanta operis huius terminandi ratio paritur argumẽta mortalium: qbus sibi ipsi beatitudínem facere ín huius uitę infelicitate moliti sunt: ut ab eoz uanis reb9 spes nostra quid differat quã deus nobis dedit & res ipsa boc est uera beatitudo

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quam dabit: non tantum auctoritate diuina sed dubitata etiam ratione: qualem propter infideles possumus adhibere clarescat. De finibus enim malorū et bonorū: multa & multipliciter inter se philosophi disputarunt. Quam quęstionem maxima intentione uersantes: conati sunt inuenire quid effinat hominem beatū. Illud enim est finis boni nostri propter quod appetenda sunt cętera: ipsum autem propter seipsum. Et illud finis mali propter quod uitanda sunt cętera: ipsum autem propter seipsum. Finem ergo boni nunc dicimus: non quo consumatur ut non sit; sed quo perficitur ut plenum sit: & finem mali nō quo esse desinat. sed quousq; nocendo perducat. Fines itaq; isti sunt: summū bonū: et summū malum. de quibus inueniendis atq; ita in hac uita summo bono adipiscēdo: uitando autem summo malo: multum sicut dixi laborauerunt qui studiū sapię in huius ęculi uanitate professi sunt. nec tamen eos q̄uis diuersis errantes modis: nature limes intantū abstinere ueritatis deuiare permisit: ut non alii in animo: alii in corpore: alii in utroq; fines bonorum ponerent et malorum. Ex qua tripertita uelut generalium distributione sectarum: Marcus Varro in libro de philosophia tam multam dogmatum uarietatem diligenter et subtiliter scrutatus aduertit: ut ad ducentas octoginta & octo sectas non quę iam essent: sed quę esse possent: adhibens quasdam differēnas facillime peruenirent. Quod ut breuiter ostendam inde oportet incipiam: q̄d ipse aduertit et posuit in libro memorato: quatuor esse quędam quę hoīes sine magistro: sine ullo doctrinę adminiculo: sine industria uel arte uiuendi quę uirtus dicitur et p̄cul dubio discitur: uelut naturaliter appetunt. aut uoluptatem qua delectabiliter mouetur corporis sensus: aut getę; qua fit ut nullam molestiam corporis quisq; patiatur: aut utranq; quam tamen uno nomine uoluptatis Epicur⁹ appellat: aut uniuersaliter prima nature in quibus et hęc sunt & alia: uel in corpore ut membrorum integritas: & salus atq; incolumitas eius: uel in animo ut sunt ea quę uel parua uel magna in hominū reperiuntur ingeniis. Hęc igit̄ quatuor id est uoluptas: quies: utrūq;: prima nature: ita sūt in nobis ut uel uirtus quam postea doctrina inserit: propter hęc appetēda sit: aut ista p̄pter uirtutem: aut utraq; propter seipsam. Ac per hoc fiūt hinc duodecim sectę. Per hāc enim rationem triplicantur singulę: quod cum in una demonstrauero: difficile non erit in cęteris id inuenire. Cum ergo uoluptas corporis animi uirtuti aut subdit̄: aut prefertur: aut iungitur: triplicata uariatur diuersitate sectarum. Subdit̄ aūt uirtuti quādo in usū uirtutis assumitur. Pertinet quippe ad uirtutis officium: & uiuere patrię: et propter patriam: filios procreare: quorum neutrum fieri potest sine corporis uoluptate. Nam sine illa nec cibus nec potus sumitur ut uiuatur: nec concūbitur ut generato propaget̄. Cum uero prefertur uirtuti ipa appetit̄ p̄pter seipsam: uirtus autem assumenda credit̄ propter illam: id est ut nihil uirtus agat nisi ad consequendam uel conseruandam corporis uoluptatē: quę uita deformis est. Quippe ubi uirtus seruit domię uoluptati: q̄uis nullo modo hęc dicenda sit uirtus. Sed tamen etiam ista horribilis turpitudo habuit quosdam philosophos p̄fonos & defensores suos. Virtuti porro uoluptas iungitur: quādo eoz neutra propter alteram: sed propter seipas ābę appetuntur. Quapropter sicut uoluptas uel subdita uel prelata uel iuncta uirtuti: tres sectas facit: ita quies: ita utraq;: ita prima nature: alias ternas inueniuntur efficere. Pro uarietate quippe humanarum opinionum uirtuti aliquando subdūtur:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aliquando pręferuntur: aliquando iunguntur: ac sic ad duodenarium sectarum numerum peruenitur. Sed iste quoq; numerus duplicat̃: adhibita una differẽtia solius uidelicet uirę: q̃niam quisq; sectat̃ aliquam istarum duodecim sectarum: ꝓfecto aut propter se tantum id agit: aut etiam propter sotium cui debet hoc uelle quod sibi. Quocirca duodecim sunt eorum qui propter se tantũmodo unãquanq; tenẽdam putant: & alię duodecim eorum qui nõ solum propter se si quid uelint philosophandum eẽ decernunt: sed etiã ꝓpter alios quorum bonum appetũt sicut suũ. Hę autem sectę. xxiiii. iterũ gemĩantur: addita differẽtia ex achademicis nouis. et fiunt. xlviii. Illarum quippe. xxiiii. unãquanq; sectarum potest quisq; sic tenere ac defendere ut certam: q̃admodũ stoici defenderunt: q̃ hominis bonũ quo beatus esset in animi tm̃modo uirtute cõsisteret. Potest alius ut incertam: quẽadmodum defenderunt achademici noui: qđ eis et si non certum tamen uerisimile uidebatur. Vigintiquatuor ergo fiunt p eos qui uelut eas certas propter ueritatem: & alię uigintiquatuor per eos qui easdem uelut incertas propter ueri similitudinẽ sequẽdas putant. Rursus qa unãquanq; istarum quadragintaocto sectarum potest quisq; sequi: habitu cęterorum philosophorum. Itemq; alius potest habitu cynicorũ. ex hac etiam differentia duplicantur et nonagintasex fiunt. Deinde qa earum singulas quasq; instrui hoies possunt atq; sectari: ut aut otiosam diligant uitam: sicut hi q tantũmodo studiis doctrinę uacare uoluerunt atq; ualuerunt: aut negotiosam sicut hi qui cum philosopharentur: tamen administratiõe reipublicę regẽdisq; rebus humanis occupatissimi fuerunt: aut ex utroq; genere temperatam: sicut hi q prim erudito otio: partim necessario negotio: alternantia uirę sue tempora tribuerunt.

Propter has differentias potest etiam triplicari numerus iste sectarum: & ad ducentas octogintaocto perduci. Hęc de Varronis libro quãtum potui breuiter ac dilucide posui: sententias eius meis uerbis explicãs. Quomodo autẽ refutatis cęteris unã eligat: quã uult esse achademicorum ueterum: quos a Platone institutos usq; ad Polemonem: qui ab illo quartus eius scolã tenuit quę achademia est dicta: habuisse certa dogmata uult uideri: et ob hoc distĩguit ab achademicis nouis quibus incerta sunt omnia: quod philosophię genus ab Archesilao cępit successore Polemonis: eamq; sectam id ẽ ueterum achademicorũ sicut dubitatiõe: ita omni errore carere arbitret̃. Lõgum est per omnia demonstrare: nec tamen ex omni parte res omittenda est. Remouet igitur prius omnes illas differẽtias: quę numerum multiplicauere sectarũ: q̃s ideo remouendas putat: quia nõ in eis ẽ finis boni. Neq; enim existimat ullam philosophię sectam esse dicendam: quę non in eo distet a cęteris q̃ diuersos habeat fines bonorum et malorum. quando quidem nulla est homini causa philosophandi: nĩ ut beatus sit. Quod autem beatum facit: ipse est boni finis. Nulla est igitur causa philosophãdi: nisi finis boni. Quãobrem quę nullum boni finem sectat̃: nulla philosophię secta dicenda est. Cum ergo quęritur de totali uita utrum tenenda sit sapienti: ut summum bonum quo fit homo beatus ita uelit et curet amici sui q̃admodum suum: an sue tantũmodo beatitudinis causa faciat quidqd facit: non de ipso sũmo bono quęstio est: sed de assumendo uel nõ assumendo toto ad huius participatõnem boni: non propter seipsum sed propter eundem totum: ut eius bono ita gaudeat sicut suo gaudet. Item cũ quęrit̃ de achademicis nouis: qbus incerta sũt oĩa: utrum ita sint res habendę in quibus philosophandum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

est: an sicut aliis philosophis placuit ętas eas habere debeamus: nō quęritur quid in fine boni sectandum sit: sed de ipsius boni ueritate quod uidetur sectandum: utrum sit nec ne dubitandū. hoc est ut id planius eloquar: utrum ita sectanduz sit: ut qui sectatur dicat eē uerum: an ita ut qui sectatur dicat uerum sibi uideri: etā si forte sit falsum: tamen uterq; sectetur unū atq; idem bonū. In illa enī differēna quę adhibetur ex habitu et consuetudine cynicoz: non quęritur quis nam sit boni finis: sed utrum in illo habitu et cōsuetudine sit uiuendum et qui uerum sectatur bonum: quodlibet ei uerum esse uideatur atq; sectandum. Demiq; sunt qui cum bona finalia sequęrentur: alii uirtutem: alii uoluptatem: eundem tamen habitum & consuetudinem tenebant. ex quo cynici appellabantur. Ita illud quidqd ē unde philosophi cynici discernūtur a ceteris: ad eligendum ac tenendum bonum quo beati fierent: uticq; nil ualebat. Nam si ad hoc aliqd interesset: ꝑfecto ideꝫ habitus eundem finem sequi cogeret: & diuersus habitus eundem sequi finem nō sineret.

IN tribus Capm .ii.

quoq; illis uitę generibus: uno scilicet non segniter sed in contēplatione uel inqsitōne ueritatis otioso: altero in gerēdis rebus hūanis negotioso: tertio ex utroq; genere temperato: cum quęritur quid sit horum potius eligendum: non finis boni habet controuersiam: sed quid horū triū difficultatem uel facilitateꝫ afferat ad cōsequendum uel retinendum finem boni: id in ista quęstione uersatur. Finis enim boni cum ad eū quisq; peruenerit: ꝑfin9 facit beatum. In otio autem literato ul' in negotio publico: ul' quādo utrunq; uicib9 agit̄: non continuo qsq; beat9 est. Multi quippe in quolibet horum triū uiuere possunt: et in appetendo boni finem quo fit homo beat9 errare. Alia est igī quęstio de finibus maloꝝ et bonorum: qnę unā quanq; philosophorum sectam facit: & alię sūt qōnes de uitali uita: de cūctatōe academicoruz: & de uictu et uestitu cynicoruz: de tribus uitę generibus: otioso: actuoso: ex utroq; modificato. Quorum nulla est in qua de bonorum et malorum finibus disputat̄. Proinde q̄niam Marc9 Varro bas q̄tuor adhibens differēnas: id est ex uita uitali: ex academicis nouis: ex cynicis: ex isto uitę genere tripartito: ad sectas ducētasoctogītaocto puēit. & si quę alię possūt similiter adici: remotis eis omnibus qm̄ de sectando summo bono nullam inferunt quęstionez: et ideo sectę non sunt nec uocandę sunt: ad illas duodecim ī qbus quęritur quid sit bonū hominis: quo assecuto fit beat9: ut ex eis unam ueram ceteras falsas ostendat esse reuertitur. Nam remoto illo tripartito genere uitę: duę partes hui9 numeri detrahunt̄: et sectę nonagintasex remanēt. Remota uero differentia ex cynicis addita: ad dimidium redigūtur et quadragintaocto fiunt. Auferamus etiam quod ex academicis nouis adhibitū est: rurs9 dimidia pars ꝛmanet: id ē uigintiq̄tuor. De uitali quoq; uita qđ accesserat siliter auferatur: & duodecim sūt reliquę quas ista differentia ut uigintiquatuor fierēt duplicauerat. De his ergo duodeciz nihil dici potest cur sectę non sunt habende. Nihil quippe aliud ī eis quęritur: q̄ finis bonorum & malorum. Inuentis autem bonorum finibus: ꝑfecto econtrario sūt malorum. Hęc aūt ut ita fiant duodecim sectę: illa quatuor triplicātur: uoluptas: quies: utrunq;: et prima naturę: quę primigenia Varro uocat. Hęc qppe q̄tuor dum singillatim uirtuti aliquando subdūtur: ut non propter seipsa sed propter uirtutis officium appetenda uideantur: aliq̄n preferunt̄: ut non ꝑpter seipsa sed propter hęc adipiscenda uel conseruāda

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

neceſſaria uirtus putetur: aliquãdo iun-
guntur: ut propter ſeipſa et uirtus et ipa
appetenda credãtur: quaternariũm nu-
merum triplũ reddunt: et ad duodecim
ſectas peruemunt. Ex illis autem q̃tuor
rebus tres Varro tollit: uoluptatem ſalꝫ
et quietem & utrũqꝫ. nõ ꝙ eas improbet:
ſed ꝙ primigẽia illa naturę et uoluptatẽ
in ſe habeant et quietem. Quid ergo opꝰ
eſt ex his duabus quędã tria facere: duo
ſcilicet dũ ſingillatim appetunt̃ uoluptas
aut qes: et tertium cum ambę ſimul; q̃n-
doqdem prima naturę: et ipſas et pręter
ipſas alia multa contineant̃. De tribus
ergo ſectis et placet diligẽter eſſe tractã-
dum: quę nam ſit potius eligenda. Non
enim ueram pluſq̃m unam uera ratio eſſe
permittit: ſiue ĩ his tribus ſit ſiue alicubi
alibi: quod poſt uidebimus. Interim de
his tribus quomodo unaꝫ Varro eligat:
quantis breuiter aperteqꝫ poſſumus diſ-
ſeramus. Iſtę nanqꝫ tres ſectę ita fiunt: cũ
uel prima naturę propter uirtutem: uel
uirtus propter prima naturę: uel utraqꝫ
id eſt uirtus et prima naturę ꝓpter ſeipſa
ſunt expetenda. Capitl̃m .iii.

QVid ergo iſtorum trium ſit ueruꝫ
atqꝫ ſectandũ: iſto modo pſuadere
conatur. Primum quia ſummũ bonuꝫ in
philoſophia non arboris: nõ pecoris: non
dei ſed hoĩs quęritur: quid ſit ipſe homo
quęrendum putat. Sentit quippe in eius
natura duo eſſe quędam: corpus et aiam.
Et horum quidem duũ melius eſſe aiam:
longeqꝫ pręſtabilius omĩno nõ dubitat.
Sed utrum anima ſola ſit homo: ut ita ſit
et corpus tanq̃ equus equiti: quęrendum
putat. Eques enim non homo et equus: ſꝫ
ſolus homo eſt. ideo tamen eques dicitur:
ꝙ aliquo modo ſe habeat ad equum. An
corpus ſolũ ſit homo: aliquo modo ſe ha-
bens ad aiam: ſicut poculum ad potõnẽ.
Non enim calix & potio quam continet
calix ſimul dicitur poculũ: ſed calix ſolꝰ:
ideo tamen ꝙ potioni continendę ſit ac-
cõmodatus. An uero nec anima ſola: nec
ſolum corpus: ſed ſimul utrũqꝫ ſit homo:
cuius ſit pars una ſiue anima ſiue corpꝰ:
ille autẽ totus ex utroqꝫ conſtet ut homo
ſit. ſicut iunctos duos eqs bigas uocamꝰ:
quorum ſiue dexter ſiue ſiniſter pars ſit
bigarum: unũ uero eorum quoquomodo
ſe habeat ad alterum bigas nõ dicimus:
ſed ambos ſimł. Horum autem triũ: hoc
eligit tertium: hominemqꝫ nec animam
ſolam nec corpus ſolum: ſed animam ſił
et corpus eſſe arbitratur. Proinde ſũmũ
bonum hominis quo fit beatus: ex utriuſqꝫ
rei bonis conſtare dicit: et animę ſcilicet
& corporis: Ac ꝓ hoc prima illa naturę
propter ſeipſa exiſtimat eſſe appetenda:
ipamqꝫ uirtutem quam doctrina inſerit:
uelut artem uiuendi quę in animę bonis
eſt: excellentiſſimũ bonum. Qua propter
eadem uirtus id eſt ars agendę uitę: cuꝫ
acceperit prima naturę: quę ſine illa erãt
ſed tamen erant. etiam quando eis adhuc
doctrina deerat: omnia propter ſeipſam
appetit ſimulqꝫ etiam ſeipſaꝫ: omnibuſqꝫ
ſimul et ſeipſa utitur: eo fine ut omnibus
delectetur atqꝫ perfruat̃: magis minꝰqꝫ:
ut quęqꝫ inter ſe maiora atqꝫ minora ſũt:
tamen omnibus gaudens. et quędam mi-
nora ſi neceſſitas poſtulat ꝓpter maiora
uel adipiſcenda uel tenẽda contẽpnens.
Omniũ autem bonorũ uel animi uel cor-
poris nihil ſibi uirtus omĩno pręponat.
hęc enim bene utitur & ſeipſa: & ceteris
quę hominem faciunt beatuꝫ bonis. Vbi
uero ipa nõ eſt: quãlibet bona ſint multa:
non bono eius ſunt cuius ſũt: Ac per hoc
nec etiaꝫ bona dicẽda ſunt: cũ male utẽti
utilia eſſe non poſſunt. Hęc g uita homĩs
quę uirtute et aliis animi et corpis bonis
ſine quibus eſſe non poteſt fruitur: beata
eẽ dicitur. Si uero et aliis ſine quibus eſſe
uirtus poteſt uel ullis uel pluribus: bea-
tior. Si autem prorſus omnibus ut nihĩ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

omnino bonū desit uel animi uel corpis: beatissima. Non.n. hoc est uita qđ uirtus. quoniam non omis uita sed sapiens uita uirtus est. Et tamen qualiscunq; uita sine ulla uirtute potest esse: uirtus ū sine ulla uita esse non potest. Hoc & de memoria dixerim atq; ratione: et si quid aliud tale est in homie. Sunt.n. hęc et añ doctrinaz: sine his aūt non potest ulla esse doctrina. ac per hoc nec uirtus quę utiq; discit̄. Bñ autem currere: pulcrū esse corpe: uirib9 preualere ingētib9: et cętera huiusmodi: talia sunt ut et uirtus sine his eē possit: et ipa sinę uirtute. Bona sunt tamē: et scđm istos etiam ipsa ꝓpter seipsam diligitur uirtus: utiturq; illis et fruit̄ sicut uirtutē decet. Hanc uitam beatam etiam eē perhibent sotialem: quę amicoꝝ bona ꝓpter seipa diligat sicut sua: eisq; ꝓpter seipsos hoc uelit quod sibi: siue in domo sint sicut coniunx & liberi: et quicunq; domestici: siue in loco ubi domus eius est sicut urbs est: ut sunt hi qui ciues uocantur: siue in orbe toto ut sunt gentes quas eis sotietas humana cōiungit: siue in ipso mūdo qui censet̄ nomie cęli et terrę: sicut dicunt esse deos quos uolūt amicos esse homī sapienti: q̄s nos familiarius angelos dicim9. De bonorum autem et econtrario maloꝝ finibus: negant ullo modo esse dubitādū. & hāc inter se et nouos achademicos affirmant esse distantiam. Nec eoꝝ interest quicquaz siue cynico siue alii q̄libet hītu et uictu: in his finibus quos ueros putāt qualiter quisq; philosophetur. Ex tribus porro illis uitę generib9: otioso: actuoso: et quod ex utroq; est cōpositū: hoc tertiū sibi placer̄ asseuerāt. Hoc sensisse atq; docuisse achademicos ueter̄s Varro asserit: Anthiocho auctore magistro Ciceronis et suo: quem sane Cicero in plurib9 fuisse stoicum: q̄ achademicum mirabilem uult uideri. Sed quid ad nos: qui potius de reb9 ipsis iudicare debemus: q̄ ꝓ magno de hominibus quid quisq; scire senserit?

Capitlm .iiii.

Si igitur quęratur a nobis quid ciuitas dei de his singulis interrogata respōdeat: ac primum de finibus bonoruz malorumq; quid sentiat: respondebit: ęternam uitaz esse sūmum bonuz: ęternam uero mortem summū malum. Propter illam proinde adipiscendam istamq; uitandam: recte nobis esse uiuendum. propter qđ scriptū est iustus ex fide uiuit. Quoniaz neq; bonum nostrum iā uidemus: unde oportet ut credendo quęramus. Neq; ipsum rc̄te uiuere nobis ex nobis est: nisi credentes adiuuet et orantes qui et ipsaz fidē dedit: qua nos ab illo adiuuādos eē credam9. Illi autem qui in ista uita fines bonorum & malorum esse putauerunt: siue in corpore siue in aīma: siue in utroq; ponētes summū bonuz: atq; ut id efficatius eloq̄r: siue in uoluptate: siue in uirtute: siue in utroq; : siue in uoluptate simul et quiete: siue in uirtute: siue ī utrisq; : siue in p̄mis naturę: siue in uirtute: siue ī utrisq;. Hinc beati esse: et a seipsis beati fieri mira uanitate uoluerunt. Irrisit hos ueritas per prophetam dicentē. Nouit dominus cogitationes hominū quoniam uanę sunt. Aut sicut hoc testimoniū posuit apostol9 Paulus. Dominus nouit cogitationes sapientium quoniam uanę sunt. Quis eniz sufficit quantouis eloquentię flumīe uitę huius miserias explicare: quā lamentat9 est Cicero in consolatione de morte filię sicut potuit? Sed quantum est quod potuit? Ea quippe quę dicuntur prima naturę: quādo: ubi: quomodo: tam bene se in hac uita habere possūt: ut nō sb īcertis casibus fluctuent? Quis.n. dolor cōtrari9 uoluptati: quę inquietudo cōtraria q̄eti: in corpus sapientis cadere non potest? Membrorū certe amputatio ul' mēbrorū debilitas: homīs expugnat īcolumitatē: deformitas pulcritudinem: imbecillitas

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sanitatem: uires lassitudo: mobilitatem corpor ac tarditas. Et quid horum est qđ nequeat in carnem sapiētis irruere? Status quoq; corporis atq; mot9: cū decētes atq; congruentes sunt: inter naturę p̄ma numerantur. Sed quid si aliqua mala ualitudo membra tremore cōcutiat? Quid si usq; ad ponēdas manus ī terram dorsi spina curuetur: et hominem quodāmodo quadrupedem faciat? Nonne omnē statuendi corporis & mouēdi spēm decusq; peruertet? Quid ipsius animi p̄migenia quę appellant̄ bona: ubi duo p̄ma ponūt propter comprehensionem perceptionēq; ueritatis sensum et intellectum? Sed q̄lis quantuscūq; sensus remanet: ut si alia taceam fiat homo cęcus & surdus? Ratio uero et intelligētia quo r̄cedet ubi sopit̄: si aliq̄ morbo efficiatur insanus? Frenetici multa absurda cū dicunt ul' faciunt: plurimūq; a bono suo proposito & moribus aliēa imo suo bono proposito moribusq; contraria: siue illa cogitemus siue illa uideam9: si digne considerem us lacrimas tener̄ uix possum9: aut forte nec possum9. Quid dicam de his qui dęmonū patiunt̄ incursus? Vbi habent abscōditam et obrutam intelligentiam suam: quādo scđm suam uoluntatem et anima eoꝝ et corpe malignus utitur spiritus? Et quis cōfidit hoc malum in hac uita sapiēti euenire nō posse? Deinde perceptio ueritatis in hac carne qualis aut quanta est: quādo sicut legimus in ueraci libro sapientię. corpus corruptibile aggrauat animaꝫ et dep̄mit terrena inhabitatio sensū multa cogitantem? Impetus porro ul' actōis appetit9: si hoc modo recte latini appellant eā quā gręci uocant ormen: quia ipsam primis bonis naturę deputant. nonne ip̄e ē quo geruntur etiam insanoruꝫ illi motus miserabiles: et facta quę horremus: quādo peruertitur sensus ratioq; sopitur? Porro ipsa uirtus quę nō est inter p̄ma naturę: quoniā eis doctrina postea introducente superuenit: cū sibi bonoꝝ culmē uindicet humanorum: quid hic agit nisi perpetua bella cum uiciis: nec exterioribus sed interioribus: nec alienis sed plane nostris & ꝓpriis: maxīe illa quę gręce sophros siue latine temperantia nominatur: qua carnales frenantur libidines: ne in quęq; flagitia mentem consentientem trahant. Neq; enim nullum est uiciū cū sicut dicit apostolus caro cōcupiscit aduersus spiritū: cui uitio contraria uirtus est: sicut dicit idem. spiritus concupiscit aduersus carnem. Hęc enim inquit sibi inuicem aduersantur ut non ea quę uultis faciatis. Quid autem facere uolumus cum perfici uolumus finem summi boni: nisi ut caro aduersus spiritum non concupiscat: nec sit in nobis hoc uicium contra quod spūs concupiscat? Quod in hac uita q̄uis uelimus quoniam facere non ualem9: id saltē in dei adiutorio faciamus. ne carni concupiscenti aduersus spiritum: succūbente spiritu cedamus: et ad ꝑpetrandu; pc̄tm nostra consensione pertrahamur. Absit autem ut quamdiu in hoc bello intestino sumus: iam nos beatitudinem ad quam uincendo uolumus peruēire adeptos esse credamus. Et quis est usq; adeo sapiens: ut contra libidines nulluꝫ habeat omīno conflictū? Quid illa uirtus quę prudentia dicitur? Nōne tota uigilātia sua bona discernit a malis: ut in illis appetendis istisq; uitandis error nullus obrepat? Ac per hoc & ipsa nos in malis: uel in nobis esse mala testatur. Ipsa enim docet nos: malum esse ad peccandum cōsentire: bonūq; esse ad peccandum nō consentire libidini. Illud tamen malum cui nos non consentire prudentia docet: facit tp̄antia. Nec prudentia nec temperantia omnino uel imprudentiam uel intempantiā tollit huic uitę. Quid iustitia: cuius munus est sua cuiq; tribuere: unde fit in ipso homīe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quídam íuſtus ordo naturę: ut aía ſub-
datur deo et animę caro: ac per hoc deo
et anima & caro. Nonne demonſtrat ín
eo ſe adhuc ope laborare potius q̃ ín huí9
operis iam ſine requieſcere. Tanto qppe
mínus anima ſubdítur deo: quãto mín9
deum ín ipſis ſuis cogitatõnibus cõcipit.
& tanto mínus animę ſubdít caro: q̃nto
magis aduerſus ſpm̃ cõcupíſcit. Quãdíu
ergo nobis ĩeſt ínfirmitas: hęc peſtis: hic
languor: quomodo nos tam ſaluos: & ſi
nondum ſaluos: quomodo iaz beatos illa
finali beatitudíne dicere audebimus. Iã
uero illa uírtus cuí9nomen eſt fortitudo:
ín q̃ntacunqz ſapientia euidẽtiſſima teſtis
eſt malorum humanorum: quę cõpellitur
patientia tolerare. Quę mala ſtoici ph̃i
míror qua frõte mala non eſſe cõtendãt:
qbus fatẽtur ſi tanta fuerínt: ut ea ſapiẽs
uel non poſſit uel nõ debeat ſuſtínere: euz
cogi mortem ſibimet ínferre: atqz ex hac
uíta migrare. Tantus autẽ ſuperbię ſtu-
por eſt ín his homínibus: hic ſe habere
finem boni et a ſeipſis fieri beatos putan-
tibus: ut ſapiens eorum hoc eſt qualem
mírabili uanitate deſcribunt: etiã ſi cęcẽ-
abſurdeſcat: obmuteſcat: membris debi-
litetur: doloribus crucietur: et ſi qd aliud
talíum malorum dici aut cogitari poteſt
íncidat ín eum: quo ſibi mortem cogatur
ínferre: hanc ín his malis uitã conſtitutã
eos non pudeat uocare beatam. O uíta
beata: quę ut finiaẽ mortis quęrit auxi-
lium. Si beata eſt maneatur ĩ ea. Si uero
propter iſta mala fugitur ab ea: quomõ
eſt beata. Aut quomõ iſta non ſũt mala:
quę uíncunt fortitudínis bonum: eãdẽq
fortitudínem non ſolum ſibi cedere: uęz
etiam delirare compellunt: ut & eandem
uítam dicant beatam: et perſuadeant eſſe
fugiendam. Quis uſqzadeo cęcus eſt ut
non uídeat: ut ſi beata eſſet fugienda non
eſſet. Sed ſi propter ínfirmitatis pond9
qua prẽmitur hanc fugiendam fatẽtur:

Quid igiẽ cauſę eſt cur non etiã miſeram
fracta ſuperbię ceruice fateantur. Vtrũ
obſecro Cato ille patientia: an potius ím-
patientia ſe peremit. Non enĩ hoc feciſſet
niſi uictoriã cęſaris impatienter tuliſſet.
Vbi eſt fortitudo. Nempe ceſſit: nempe
ſuccubuít: nempe uſqzadeo ſuperata ẽ: ut
uitam beatam derelinquęret: deſereret:
ac fugeret. An nõ erat iaz beata. Miſera
ergo erat. Quomodo ergo mala nõ erãt:
quę uitam miſeram fugiendãq; fatebãt.
Quapropter etiam ipſi qui mala iſta eſſe
confeſſi ſunt: ſicut peripatetici: ſicut ue-
teres achademici: quoruz ſectam Varro
defendit: tollerabilius quidem loquũtur:
ſed eorum quoqz mirus eſt error. qp ĩ his
malis & ſi tam grauia ſunt ut morte fu-
gienda ſint: ab ipſo ſibimet illata qui hęc
patitur: uitam beatam tamen eſſe conten-
dunt. Mala ſunt ínqt tormenta atqz cru-
ciatus corporis. et tanto ſunt peiora q̃nto
potuerunt eſſe maiora: quibus ut careas
ex hac uita fugiendũ eſt. Qua uíta obſe-
cro. Hac ínquit: quę tantis aggrauatur
malis. Certe ergo beata eſt ín eiſdem ipis
malis: propter quę dicis eſſe fugiendam.
an ideo beataz dicis quia licet tibi ab his
malis morte ẽcedẽ. Quid ſi g̃ ín eis aliq̃
diuíno tenereris iudicio: nec pmíctereris
mori: nec unq̃ ſine illis eſſe ſinereris. Nẽ-
pe tunc ſaltem miſeram diceres talẽ uitã.
Non igitur propterea miſera non eſt: qa
cito relinquitur: quãdoquidem ſi ſempi-
terna ſit: etiã abs teipo miſera iudicabiẽ.
non itaqz propterea quia breuis eſt nllã
miſeria uideri debet. aut quod ẽ abſur-
díus: quia breuis miſeria eſt ideo etiam
beatitudo appellari. Magna uis eſt ĩ eis
malis: quę cogunt hominem ſcm̃ ipſos
etiam ſapiẽtem: ſibimet auferre q̃ homo
eſt. cum dicant & uerum dicant hãc eſſe
naturę primam quodammodo et maxi-
mam uírtutẽ: ut homo concilietur ſibi: et
ꝓpterea mortem naturaliter fugiat. ita

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sibi amicus ut esse animal: & in hac coniunctione corpis atq; animę uelit uiuere uehementerq; appetat. Magna uis est in eis malis quibus iste naturę uincit̃ sensꝰ: quo mors omnimodo omnibus uiribus conatibusq; uitatur: et ita uicitur ut quę uitabatur optetur: appetatur: & si non potuerit aliunde contingere: ab ipso homine sibimet inferatur. Magna uis est in eis malis: quę fortitudinẽ faciunt homicidã: si tamẽ adhuc dicenda ẽ fortitudo: quę ita his malis uincitur: ut hominem quem sicut uirtus regendum tuendumq; suscepit: non modo non possit ꝑ patiẽtiam custodire sed ipsa insuper cogatur occidere. Debet quidem etiam mortem ferre sapiens patienter: sed quę accidit aliũde. Scd̃m istos autem si eam sibiipsi inferre compellitur: profecto fatẽdum est eis: nõ solum mala sed intolerabilia etiammala esse quę hoc eum perpetrare compellunt. Vita igitur quę istorum tam magnorum tam grauiumq; malorum aut pręmitur oneribus aut subiacet casibꝰ: nullo modo beata diceretur: si homines q̃ hoc dicunt sicut uicti malis ingrauescentibus cũ sibi mortem ingerunt: cedunt infęlicitati: ita uicti certis rationibus cũ quęrunt beataꝫ uitam dignarẽtur cedere ueritati: & non sibi in ista mortalitate putarent sine sũmi boni esse gaudendum: ubi ipse uirtutes q̃bus hic nihil certe melius atq; utilius in homine reperitur: quanto maiora sunt adiutoria cõtra uim squaloꝝ: laboꝝ: doloꝝ: tanto fideliora testimonia miseriaꝝ. Si enim uerę uirtutes sunt: quę nisi in eis quibus uera inest pietas esse non possunt: nõ se profitentur hoc posse: ut nullas miserias homines patiantur in quibus sũt. Neq; enim mendaces sunt uerę uirtutes: ut hoc profiteantur. sed ut uita humana quę tot & tantis huius sęculi malis cogit̃ misera: spe futuri sęculi sit beata sicut & salua. Quomõ enim beata est: quę nõduꝫ salua ẽ? Vnde et apostolus Paulus non de hominibus imprudentibus: impatiẽtibus: intemperantibus et iniquis: sed de his qui scd̃m ueram pietatem uiuerent: & ideo uirtutes quas habẽt ueras haberẽt ait. Spe eniꝫ salui facti sumus. Spes aũt quę uidetur non est spes. Quod eniꝫ quis uidet: quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus: per patientiam expectamus. Sicut ḡ spe salui: ita spe beati facti sumus. & sicut salutem ita beatitudinem non iam tenemus pręsentem: sed expectamus futuram: et hoc ꝑ patientiã. quia in malis sumus quę patienter tolerare debemus: donec ad illa ueniamus bona: ubi omnia erunt quibus ineffabilr̃ delectemur: nihil erit autem quod iam tolerare debeamus. Talis salus quę in futuro sęculo erit: ipsa erit etiam finalis beatitudo. Quam beatitudinem ipsi philosophi quoniam non uidentes nolunt credere: hic sibi conantur falsissimam fabricare: quãto supbiore tanto mẽdatõre uirtute.

Capitulum .v.

QVod autẽ sotialem uitam eẽ uolũt sapientes: nos multo amplius approbamus. Nam unde ista dei ciuitas de qua huius operis ecce iam unde nonumdecimum librum uersamus in manibus: uel inchoaretur exortu: uel progrederet̃ excursu: ul' debitos apprehẽderet fines: si non esset sotialis uita sanctoꝝ? Sed in huiꝰ mortalitatis erumna: q̃t et q̃ntis abundet malis hũana sotietas q̃s enumerar̃ ualeat? Quis existimare sufficiat? Audiant apud amicos suos: hominem cum sensu atq; consensu oĩum hominũ dicere. duxi uxorem. quam ibi miseriam uidi: nati filii alia cura. Quid itideꝫ illa quę in amore uicia cõmemorat idem Terentius: iniurię: suspitiones: inimicitię: bellũ: pax rursum? Nonne res humanas ubiq; impleuerunt? Nonne hęc & in amicorum honestis amoribus plęrũq; contingunt?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nonne his usq; quaq; plene sunt res humanę: ubi iniurias: suspitiões: inimicitias: bellum: certa mala sentimus: pacem uero incertum bonum: quoniam corda eorum cum quibus eam tenere uolumus ignoramus. et si hodie nosse possemus: qualia cras futura essent utiq; nesciremus? Qui porro inter se amicitiores solent esse uel debent: q̃ qui una domo etiã continent? Et tamen quis inde securus est: cuꝫ tanta sępe mala ex eorum occultis ĩsidiis extiterint: tanto amariora q̃nto dultior pax fuit: quę uera putata est cum astutissime fingeretur? Propter qđ omnium pectora sic actingit: ut cogat in gemitum: qđ ait Tullius. Nullę sunt occultiores insidię: q̃ hę quę latent in simulatione offitii: aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eũ qui palam est aduersarius facile cauẽdo uitare possis: hoc uero occultũ: intestinũ ac domesticum malum: nõ solum existit: uerum etiam opprimit anteq̃m ꝓspicere atq; explorare potueris. Propter quod etiaꝫ diuina uox illa: & inimici hominis domestici eius: cum magno dolor̃ cordis auditur. quia et si quisq; tam fortis sit ut ęquo aĩo perferat: ul' tam uigilãs ut prouido consilio caueat: quę aduersus eum molitur amicitia simulata: eorum tamen hominum perfidorum mala cum eos esse pessimos experitur; si ipse bonus est grauiter excrutietur necesse est: siue semper mali fuerint et se bonos finxerint: siue in istam malitiam ex bonitate mutati sint. Si ergo domus commune perfugium in his malis humani generis tuta non est: quid ciuitas: quę quanto maior est tanto forum eius litibus ciuilibus & criminalibus plenum: etiam si quiescant non solũ turbulentę: uerum etiam sępius et cruẽtę seditiões et bella ciuilia. a quoꝝ euentib⁹ sunt aliquando liberę ciuitates: a ꝑiculis nunq̃m?

Capitl'm .vi.

Quid ip̃a iuditia hominũ de hõib⁹: quę ciuitatib⁹ etiam quãtalibet pace manentibus deesse nõ possũt: qualia putam⁹ esse: q̃ misera: q̃ dolenda. quãdo quidem hi iudicant qui conscientias eoꝝ de q̃bus iudicant cernere nequeũt. Vnde sępe coguntur tormentis innocentium testium ad alienam causam pertinentem quęrere ueritatem. Quid cum in sua causa quisq; torquętur: et cũ quęritur utrum sit nocẽs cruciatur. & innocens luit pro incerto scelere certissimas pęnas. non quia illud commisisse detegitur: sed quia non commisisse nescit? Ac per hoc ignorantia iudicis plęrumq; est calamitas innocentis. Sed quod intolerabilius ẽ magisq; plangendum: rigandũq; si fieri posset fõtibus lacrimarum: cũ ꝓpterea iudex torquęat accusatũ: ne occidat nesciens innocẽtem: fit per ignorantię miseriam: ut et tortum & innocentem occidat: quẽ ne innocẽtem occideret torserat. Si enim scđm istorum sapientiam delegerit ex hac uita fugere: q̃ diutius illa sustiner̃ tormenta: quod nõ commisit cõmisisse se dicit. Quo damnato et occiso: utrum nocẽtem aut innocẽtem iudex occiderit adhuc nescit: quẽ ne innocentem nesciens occideret torsit. ac per hoc ĩnocẽtẽ et ut sciret torsit: et dũ nesciret occidit. In his tenebris uitę sotialis sedebit iudex ille sapiens: an non audebit? Sedebit ille plane. Constringit enim eum & ad hoc offitium pertrahit hũana sotietas: quam deserere nefas ducit. Hoc enim nefas esse non ducit: ꝙ testes innocentes in causis torquentur alienis: ꝙ hi qui arguuntur ui doloris plęrũq; supati et de se falsa cõfessi: etiam puniuntur innocentes: cũ iam torti fuerint innocẽtes. Quod et si non morte puniantur: in ip̃is uel ex ipsis tormentis plęrumq; moriuntur. Quod aliquando et ipsi qui arguunt humanę sotietati fortasse ne crimina impunita sint ꝓdesse cupiẽtes: et mẽtientib⁹ testib⁹ reoq; ipso cõtra tormenta durante

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

immaniter nec fatente: ꝓbare quod obi-
tiunt non ualentes q̃uis uera obiecerint:
a iudice nesciente damnantur. Hęc tot &
tanta mala non deputat esse peccata. Non
enī hec facit sapiens iudex uoluntate no-
cendi: sed necessitate nesciendi. & tamen
quia cogit humana societas iudicādi etiā
necessitate. Hec est ergo quam dicimus
miseria certe hominis: & si nō malitia sa-
pientis. An uero necessitate nesciendi atq;
iudicādi torqueat īsontes: punit insōtes:
et paꝝ ē illi ꝙ nō est reus: si nō sit insup et
beatus? Quanto consideratius et homine
dignius & hominem agnoscit in ista ne-
cessitate: eamq; miseriā in se odit: et si pie
sapit clamat ad deum. de necessitatibus
meis erue me. Capitlm .vii.

POst ciuitatem uel urbem sequitur
orbis terrę: in quo tertium gradū
ponunt societatis humanę: incipientes a
domo atq; inde ad urbeꝫ: deinde ad or-
bem terrę progrediendo uenientes. Qui
utiq; sicut aquarū congeries q̃nto maior
est tanto periculis plenior. In quo p̄mum
linguarum diuersitas hominem alienat
ab homine. Nam si duo sibimet inuicem
fiant obuiam: neq; pręterire sed simul eē
aliqua necessitate cogantur: quoꝝ neuter
nouit linguam alterius: facilius sibi ani-
malia muta etiam diuersi generis: q̃ cum
illi sint homines ambo sociantur. Quādo
enim quę sentiunt inter se communicare
non possunt propter solam linguarum
diuersitatem: nihil prodest ad sociandos
homines tanta similitudo naturę: ita ut
libentius homo sit cum cane suo: q̃ cum
homine alieno. At enim opera data est ut
imperiosa ciuitas: non solum iugum ueꝝ
etiam linguam suam domitis gentibus ꝑ
pacem societatis imponeret: per quā non
deesset imo et abundaret etiā interpretū
copia. Verū ē. Sed hoc q̃multis & q̃grā-
dibus bellis: quanta strage hominū: q̃nta
effusione humani sanguinis comparatū
est? Quibus transactis: non est tamen eo-
rundem malorum finita miseria. Quāuis
enim nō defuerīt neq; hostes desint exer-
cere nationes: contra quas semper bella
gesta sunt & geruntur: tamen etiam ipsa
imperii latitudo peperit peioris generis
bella: socialia scilicet atq; ciuilia: quibus
miserabilius quatitur genus humanum:
siue cum belligeratur ut aliquando con-
quiescāt: siue cū timetur ne rursus exur-
gant. Quorum malorū multas et multi-
plices clades: duras & diras necessitates:
si ut dignum est eloqui uelim: q̃q̃m neq̃q̃
sicut res postulat possim: quis erit ꝓlixę
disputationis modus? Sed sapiens in-
quiunt iusta bella gesturus est. Quasi nō
si se hominem meminit: multo magis do-
lebit iustorum necessitates sibi extitisse
bellorum: quia nisi iusta essent: ei gerēda
non essent. Ac per hoc sapiēti nulla bella
essent. Iniquitas enī partis aduersę iusta
bella ingerit gerenda sapiēti. quę iniqtas
homini utiq; est dolenda quia hominum
est: & si nulla ex ea bellandi necessitas
nasceretur. Hęc itaq; mala tā magna: tam
horrenda: tam seua: quisquis cum dolore
considerat: miseriam necesse est fateatur.
Quisquis autem ul' patitur ea sine animi
dolore uel cogitat: multo utiq; miserius
ideo se putat beatum: quia et humanum
perdidit sensum. Capitlm .viii.

SI autem non contingat quędam
ignorantia similis demētię: quę ta-
men in huius uitę misera conditione sępe
contingit: ut credatur uel amicus esse qui
inimicus est: uel inimicus qui amicus est:
quid nos consolatur in hac humana soci-
etate erroribus erumnisq; plenissima: nisi
fides non ficta: et mutua dilectio uerorū
bonorumq; amicorum. quos quanto plu-
res & in pluribus locis habemus: tanto
longius latiusq; metuimus: ne quid eis
cōtingat mali de tantis malorū aggerib9
huius sęculi? Nō enim tantūmodo sollicit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſumus ne fame: ne bellis: ne morbis: ne captiuitatibus affligantur: ne ín eadem ſeruitute talia patiantur qualia nec cogitare ſufficimus: uerum etiam ubi timor multo amarior eſt: ne ín perfidiam: malitiam: nequitiamq; mutentur. Et quando iſta contíngunt: tanto utiq; plura quãto illi ſunt plures: & ín pluribus locis: et ín noſtram notitiam proferuntur: quibus cor noſtrum flagris uratur. quis poteſt miſi qui talia ſentit aduertere? Mortuos quippe mallemus audire: q̃muis & hoc ſine dolore audire non poſſemus. Quorũ enim nos uita propter amicitię ſpetialis ſolatia delectabat: ũde fieri poteſt ut eorum mors nobis nullam íngerat meſtitudínem? Quam qui probibet: ꝓbibeat ſi poteſt amica colloquia: ínterdicat amicabilem ſonetatem: uel íntercidat affectũ omnium humanaruꝫ neceſſitudínũ: uíncula mentis ímmitis immiti ſtupore dirumpat, aut ſi eis utendum cenſeat: ut nulla ex eis animum dulcedo perfũdat. Quod ſi fieri nullo modo poteſt: etiã hoc quo pacto futurum ẽ ut eíus nobis amara mors nõ ſit: cuius dulcis eſt uita? Hínc eſt enim & luctus quidam: ín humano corde quaſi uuln9 aut ulcus: cui ſanando adhibentur offitioſę conſolationes. Non enim propterea non eſt quod ſanetur: q̃níam quanto eſt animus melior: tanto ín eo facilius cuiuſq; ſanatur. Cũ igitur etiã de cariſſimorum mortib9: maxime quoruꝫ ſunt hũanę ſonetati offitia neceſſaria: nunc mitius nunc aſperius affligat̃ uita mortalium: tamen eos mortuos quos dilígimus: q̃uis a fide uel a bonis moribus lapſos: hoc eſt ín ipſa anima mortuos: audire ſeu uídere mallemus. Qua íngẽti materia malorum plena eſt terra. ꝓpter quod ſcriptum eſt. Nũquid nõ temptatio eſt uita hũana ſuper terram? Et propter quod dominus ipſe ait, ue mundo a ſcãdalis. Et iterum. Quoniam abundauit ínquit íniquitas refrigeſcet caritas multorum. Ex q̃ fit ut bonis amicis mortuis gratulemur: et tamen mors eorũ nos cõtriſtet: ipa nos certius conſoletur: q̃ntuꝫ malis caruerunt quibus ín hac uita etiaꝫ boni homines uel cõteruntur: uel deprauantur: uel ín utroq; periclitantur.

IN ſonetate uero Capĺm .ix. ſanctorum angelorum: quam philoſophi illi qui nobis deos eẽ amicos uoluerunt quarto conſtituerũt loco: uelut ad mundum uenientes ab orbe terrarum: ut ſic quodãmodo complecterentur et cęlũ: nullo modo quidem meruimus: ne tales amici uel morte nos ſua uel deprauatõne contriſtent. Sed quia nobis non ea qua homines familiaritate miſcentur: quod etiam ipſum ad erumnas pertinet huius uitę: et aliqñ ſathanas ſicut legim9 trãſfigurat ſe ín angelũ lucis: ad tẽptandũ eos q̃s ita ul' erudiri opus eſt: uel decipi iuſtũ eſt: magna dei miſericordia neceſſaria ẽ: ne quiſq̃m cum bonos angelos amicos ſe habere putat: habeat malos dęmones amicos fictos: eoſq; tanto nocẽtiores: q̃nto aſtutiores ac fallatiores patiatur ímimicos. Et cui magna dei miſericordia iſta eſt neceſſaria: miſi magnę humãę miſerię; quę ignorantia tanta premitur: ut facile iſtorum ſimulatione fallatur? Et illos quidem philoſophos ín impia ciuitate qui deos ſibi amicos eſſe dixerũt: ín dęmones malignos íncidiſſe certiſſimũ eſt: quibus tota ipſa ciuitas ſubditur: ęternum cum eis habitura ſupplitiũ. Ex eoꝫ quippe ſacris uel potius ſacrilegiis: qb9 eos colendos: & ex ludis ímmũdiſſimis ubi eorum crimína celebrantur: quibus eos placandos putauerunt: eiſdem ipſis auctoribus et exactoribus talium tantorumq; dedecorũ: ſatis ab eis q colãtur apertum eſt. Capitl'm .x.

SEd neq; ſancti & fideles unius ueri dei ſummiq; cultores: ab eorum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fallaciis et multiformi temptatõne ſecuri ſunt. In hoc enim loco infirmitatis et diebus malignis; etiam iſta ſolicitudo non eſt inutilis: ut illa ſecuritas ubi pax pleniſſima atq; certiſſima eſt: deſiderio feruẽtiore quęratur. Ibi erunt enim naturę munera: hoc ẽ quę noſtrę naturę ab oĩ naturarum creatore donantur. nõ ſolum bona uerum etiam ſempiterna: nõ ſolum in animo qui ſanabitur per ſapientiam: uerum etiaz in corpore quod reſurrectõe renouabitur. Ibi uirtutes nõ contra ulla uicia uel mala quęcũq; certantes: ſed habentes uictorię premium ęternaz pacem: quam nullus aduerſarius inquietet. Ipſa eſt enim beatitudo finalis: ipſa pfectõnis finis; qui cõſumentem finem non habet. Hic autem dicimur beati: quãdo pacem habemus: quantulacunq; hic haberi põt in uita bona. Sed hec beatitudo illi quaz finalem dicimus beatitudini comparata: prorſus miſeria reperitur. Ca. xi.

HAnc ergo pacem qualis hic poteſt eſſe: mortales homines in rebus mortalibus quando habemus: ſi uiuim9 recte bonis eius recte utiẽ uirtus: q̃ndo uero eam non habemus: etiam malis quę homo patitur bene utitur uirt9. Sed tũc eſt uera uirtus: quando & omnia bona quibus utitur bene: et quidquid in bono uſu bonorum & malorum facit: et ſeipaz ad eum finem refert: ubi nobis talis & tanta pax erit: qua melior & maior eſſe non poſſit. Quapropter poſſumus dicere fines bonorum noſtrorum eſſe pacẽ: ſicut ęternam diximus uitam. preſertim quia ipſi ciuitati dei de qua nobis eſt iſta operoſiſſima diſputatõ: in ſancto dr̃ pſalmo. Lauda hieruſalem dominum: lauda deũ tuum ſyon. Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum: benedixit filios tuos in te. Qui poſuit fines tuos pacem. Quoniam confirmatę fuerunt ſerę portarum eius: iam in illam nullus intrabit: nec ab illa ullus exibit. Ac p hoc fines eius eam debemus hic intelligere pacem: quã uolumus demonſtrare finalem. Nam et ipſa ciuitatis miſticum nomẽ id eſt hieruſalẽ: quod ut ãte iam diximus uiſio pacis interpretatur. Sed quoniam pacis nomen etiam ĩ his rebus mortalibus freq̃ntatur: ubi utiq; non eſt uita ęterna: propterea finem ciuitatis huius ubi erit eius ſũmuz bonum: ęternam uitam maluimus commemorare q̃ pacem. De quo fine apoſtol9 ait. Nunc ũ a peccato liberati: ſerui autẽ facti deo: habetis fructum ueſtrum in ſanctificationem: finem uero uitam ęternam. Sed rurſus quia uita ęterna ab eis qui familiaritatem non habent cum ſcp̃turis ſanctis: poteſt etiam accipi malorũ uita: uel etiam ſecdm quoſdã: philoſophos propter animę immortalitatem: ul' etiam ſecdm fidem noſtram propter pęnas interminabiles impiorum: qui utiq; in ęternũ cruciari non poterũt: miſi etiam uixerint in ęternum: profecto finis ciuitatis hui9 in quo ſummum bonum habebit: ul' pax in uita ęterna: uel uita ęterna in pace dicendus eſt. ut ab omnibus facilius poſſit intelligi. Tantum eſt enim pacis bonum: ut etiam in rebus terrenis atq; mortalib9 nihil gratius ſoleat audiri: nihil deſiderabilius concupiſci: nihil poſtremo poſſit melius inueniri. De quo ſi aliquãto diutius loqui uoluerimus: non erimus q̃ntũ arbitror oneroſi legentibus. & propter finem ciuitatis huius de qua nobis ſermo eſt: & propter ipſam dulcedinem pacis quę omnib9 eſt cara. Cap. .xii.

QVod enim quiſquis mecuz res humanas naturamq; cõmunẽ utcũq; intuetur: agnoſcit. Sicut enim nemo eſt q gaudeꝛ nolit: ita nemo eſt qui pacem habere nolit. Quandoquidem et ipſi q bella uolunt nihil aliud q̃ uincere uolunt. Ad gloriоſam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nam quid aliud eſt uictoria:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

nisi subiectio repugnantium. Quod cum factum fuerit: pax erit. Pacis ergo intẽtione geruntur et bella: ab his etiam qui uirtutem bellicam student exercere: imperando atq; pugnando. Vnde pacẽ constat belli esse optabilem finem. Omnis, n. homo etiam belligerando pacem requirit; nemo autem bellum: pacificando. Nam & illi qui pacem in qua sunt perturbari uolunt: non pacem oderunt: sed eam pro arbitrio suo cupiunt cõmutari. Nõ ergo ut sit pax nolũt: sed ut ea sit quã uolunt. Demiq; et si per sedimonem se ab aliis separauerint: cum eis ipsis conspiratis uel cõiuratis suis nisi q̃lemcunq; pacis spẽm teneant: non effitiunt quod intendunt. Proinde latrones ipsi ut uehementius et tutius infesti sint paci ceterorũ: pacem uolunt habere sonorum. Sed & si unus sit tam prepollens uiribus et conscios ita cauens: ut nulli sono se cõmictat: soluscq; insidians & prevalens quibus potuerit oppressis et extinctis: predas agat cum eis certe quos occidere nõ potest: et quos uult latere quod facit: qualemcunq; umbram pacis tenet. In domo autem sua: cũ uxore cũ filiis et si q̃s alios illic habet studet, pfecto esse pacat9. eis qppe ad nutũ obtpantib9 sine dubio delectat. Nã et si nõ fiat indignatur: corripit: uindicat. & dom9 suę pacẽ si ita necesse sit etiã seuiẽdo componit: quam sentit esse non posse: nisi cuidam principio quod ipse i domo sua est: cetera in eadem domestica sonetate subiecta sint. ideoq; si offerret ei seruit9 plurium: uel ciuitatis uel gentis: ita ut sic ei seruirent quemadmodu; sibi domi suę seruiri uolebat: non se iam latronem latebris conderet: sed regem conspicuum sublimaret: cum eadem in illo cupiditas & malitia permaneret. Pacem itaq; cum suis omnes habere cupiunt: quos ad suũ arbitrium uolunt uiuere. Nam & cum quibus bellum gerũt: suos facere si possunt uolũt: eisq; subiectis leges suę pacis imponere. Sed fanamus aliquem: qualẽ canit poetica et fabulosa narratõ. Quem fortasse propter ipsam insonabilem feritatem: semihominem q̃ hominem dicere maluerunt. Quãuis ergo huius regnum dirę spelunce fuerit solitudo: tamq; malitia fuerit singularis: ut ex hac ei nomẽ sit inuentum: nã malus grece cacos dicitur: quod ille uocabatur ut nulla coniunx ei blande ferret referret q; sermonem: nullis filiis uel alluderet paruulis: uel grandiusculis imperaret: nullo amici colloquio frueretur: nec Vulcãi patris: quo ul' huic tantum non parum felinor fuit: quia tale monstrum ipse non genuit. nihil cuiq̃m daret: sed a quo posset quidquid uellet et quantum & quando posset: & quantum uellet auferret. Tamen in ipsa sua spelunca solitaria: cuius ut describitur semp recenti cede tepebat humus: nihil aliud q̃ pacem uolebat in qua nemo illi molest9 esset: nec eius quietem uis ullius terrorq; turbaret. Cum corpore suo demiq; pacẽ habere cupiebat. & quantũ habebat tantum illi bene erat. Quandoquidem membris obtemperantibus imperabat: & ut suam mortalitatem aduersu; se ex indigentia rebellantem: ac sedimonem famis ad dissonandam atq; excludendam de corpore animam concitantem: quanta posset festinatione pacaret: rapiebat: necabat: uorabat. & q̃is immanis ac ferus: paci tamen suę uitę ac salutis immaniter ac ferociter cõsulebat. Ac per hoc si pacẽ quã in sua spelunca atq; in seipso habere satagebat: cum aliis etiam habere uellet: nec malus: nec monstrum: nec semihomo uocaretur. Aut si eius corporis forma & atrorũ ignium uomitus: ab eo deterrebat hoim sonetatem: forte nõ nocendi cupiditate sed uiuẽdi necessitate seuiebat. Verum iste non fuerit: uel quod magis credendum est talis non fuerit: qualis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uanitate poetica describit̃. Nisi .n. nimis accusaretur Cacus: parum Hercules laudar̃tur. Talis ergo homo siue semihomo melius ut dixi creditur non fuisse: sicut multa figmenta poetarum. Ipsę enim ferę seuissimę unde ille partẽ habuit feritatis: nam et semiferus dictus est: genus proprium quadam pace custodiunt: coeũdo: gignendo: pariendo: fętus fouendo atq; nutriẽdo: cum sint plęręq; insociabiles & soliuagę. Nõ scilicz ut oues: cerui: colũbę: sturni: apes. sed ut leões: uulpes: aquilę: noctuę. Quę eniz tigris nõ filiis suis mitis immurmurat: et pacata feritate blãdit̃? Quis miluus & quantumlibet solitarius rapinis circumuolet: non coniugium copulat: nidũ congerit: oua cõfouet: pullos alit: et quasi cum sua matrefamilias societatem domesticam quanta potest pace conseruat? Quantomagis homo fertur quodammodo naturę suę legibus: ad ineundam societatem pacemq; cum hõibus quantum in ipso est omnibus obtinendã: cum etiaz mali pro pace suoꝝ belligerẽt: omnesq; si possent suos facere uelint: ut uni cuncti et cuncta deseruiãt. quo pacto nisi ut in eius pacem uel amãdo uel timẽdo cõsentiant? Sic enim superbia ꝑuerse deum imitatur. Deum nanq; odit: cũ suis sociis non ęqualitatem sub illo: sz imponer̃ uult sociis dominationem suam pro illo. Odit ergo iustam pacem dei: et amat iniquam pacem suam. Non amare tamen qualẽcunq; pacẽ nullomodo potest. Nullum quippe uiciũ: ita contra naturam est: q̃ ut naturę deleat etiã extrema uestigia. Itaq; pacem iniquorum in pacis comparatione iustorum: ille uidet nec pacem eẽ dicendam: q nouit pręponere recta prauis: & ordinata peruersis. Quod autem etiam est peruersum: hoc necesse est ut in aliqua et ex aliqua et cum aliqua rerum parte pacatum sit: in quibus est uel ex q̃bus constat. Alioquin nihil esset omino.

Velut si quisq̃m capite deorsum pẽdeat: peruersus est utiq; situs corporis et ordo membrorum. quia id quod desuper esse natura postulat: subtus est. et quod illa subter uult esse desuper factum est. Conturbabit carnis pacem ista peruersitas: & ideo est molesta. Veruntamen anima corpori suo pacata est: et pro eius salute satagit: & ideo est qui doleat. Quę si molestiis eius exclusa discesserit: q̃diu mãet compago membrorum non est sine q̃dam partium pace qd̃ remanet. Et ideo adhuc est qui pendeat: et ꝙ terrenuz corpus in terram nititur: & uinculo quo suspẽsum est renititur: in suę pacis ordinẽ tendit: & locum quo requiescat quodammodo ponderis uoce poscit. iamq; exanime sine ullo sensu: a pace tamen naturali sui ordinis non recedit. uel cum tenet eam: uel cũ fertur ad eam. Si enim adhibeantur medicamenta atq; curatio: quę formam cadaueris dissolui dilabiq; nõ sinat: adhuc pax quędam partes partibus iũgit: totamq; molẽ applicat terreno et cõueniẽti: ac per hoc loco pacato. Si autem nlla adhibeat̃ cura condiẽdi: sed naturali cursu relinquatur: tam diu quasi tumultuatur dissidentibus exalationibus: & nostro incõuenientibus sensui: id enim est quod in putore sentitur: donec mũdi cõueniat elementis: & in eorum pacem ꝑticulatim paulatimq; discedat. Nullo modo tamen inde aliquid legibus sũmi illius creatoris ordinatorisq; subtrahitur: a quo pax uniuersitatis administratur. Quia et si de cadauere maioris animãtis aĩmalia minuta nascãtur: eadẽ lege creatoris quęq; corpuscula in salutis pace suis animalib9 seruiunt: Et si mortuorum carnes ab aliis animalibus deuorentur: easdem leges ꝑ cuncta diffusas ad salutẽ generis cuiusq; mortalium congrua congruis pacificantes: quaquauersum trahantur: & rebus quibuscunq; iungantur: & in res q̃slibet

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

conuertantur et commutentur inueniũt.

Pax itaq; Capitlm .xiii.

corporis ẽ ordinata temperatura partium. Pax animę irrationalis ordinata requies appetitionum. Pax animę rationalis: ordinata cognitionis actiõisq; consensio. Pax corporis & animę: ordinata uita et salus animantis. Pax homĩs mortalis est dei immortalis ordinata in fide sub ęterna lege obedientia. Pax hominum: ordinata cõcordia. Pax domus ordinata imperandi atq; obediendi concordia cohĩtãtiũ. Pax ciuitatis ordĩata imperandi obediendiq; concordia ciuiũ. Pax cęlestis ciuitatis: ordinatissima & concordissima societas fruendi deo et inuicem uidendi deum. Pax oĩum rerum: tranquillitas ordinis. Ordo est parium dispariumq; rerum: sua cuiq; loca distribuens dispositio. Proinde miseri inq̃ntuꝫ miseri utiq; in pace non sũt. Tranqllitate quidem ordinis carent: ubi perturbatio nulla est. Verũtamen quia merito iusteq; miseri sunt: in ea quoq; ipsa sua miseria pręter ordinem esse nõ possunt. nõ qdem cõiuncti beatis: sed ab eis tamen ordinis lege seiuncti. Qui cum sine perturbatiõe nõ sint: rebus qbus sunt quãtacunq; congruẽtia coaptantur. Ac per hoc est in eis ordinis nõnulla tranquillitas. inest ergo nonnulla pax. Verum ideo miseri sunt: quia et si in aliqua securitate non dolent: non tamẽ ibi sũt ubi securi esse ac dolere non debeãt. Miseriores autem si pax eis cum ipsa lege non est: qua naturalis ordo administratur. Cum autem dolent: ex q̃ parte dolent pacis perturbatõ facta est. nulla uero adhuc pax est ĩ qua nec dolor urit: nec compago ipsa dissoluitur. Sicut ergo est quędam uita sine dolore: dolor autẽ sine aliqua uita esse non potest: sic est quędam pax sine ullo bello: bellum uero sine aliqua pace esse non potest. non scdm id qd bellum est: sed scdm id quod ab eis uel in eis geritur: quę aliquę naturę sunt. quod nullo modo essent si non qualicunq; pace subsisterent. Quapropter natura est in qua nullum malum est: uel etiam ĩ qua nullum malum esse potest. Esse autem natura in qua nullum bonum sit nõ potest. Proĩde nec ipsius diaboli natura in q̃ntũ natura est malum est: sed peruersitas eam malam facit. Itaq; in ueritate non stetit: sed ueritatis iuditium nõ euasit. Quia in ordinis tranquillitate nõ mansit: nec ideo tamen a potestate ordinatoris effugit. Bonum dei quod illi est in natura: nõ eũ subtrahit iustitię dei: q̃ ordinatur ĩ pęna. nec ibi deus insequitur bonũ qd creauit: sed malum quod ille commisit. Neq; eniꝫ totum aufert quod naturę dedit: sꝫ aliqd adimit aliquid relinquit. ut sit qui doleat quod ademit: & ipse dolor testimonium est boni adempti: et boni relicti. Nisi eniꝫ bonum relictum esset: bonũ amissum dolere non posset. Nam qui peccat peior est si lętatur in damno ęquitatis. Qui uero cruciat̃: si inde nihil boni adqrat: dolet damnum salutis. Et quoniam ęquitas ac salus utrunq; bonum est: boniq; amissiõe dolendum est potius q̃ lętandum: si tamẽ non sit compensatio melioris. Melior est autem animi ęquitas q̃ corporis sanitas. Profecto cõuenientius iniustus dolet in supplitio q̃ lętatus est in delicto. Sicut g̊ lętitia deserti boni in peccato: testis ẽ uolũtatis malę: ita dolor amissi boni ĩ supplitio: testis est bonę naturę. Qui enim dolet amissam naturę suę pacẽ: ex aliqb9 reliquiis pacis id dolet: quibus fit ut natura sibi amica sit. Hoc autem in extremo supplitio recte fit: ut iniqui & impii naturalium bonorum damna in cruciatib9 defleant: sentiẽtes eorum ablatorem iustissimum deum: quem contempserunt benignissimũ largitorem. Deus g̊ naturaꝝ oĩm sapientissimus cõditor et iustissimus ordinator: qui terrenorũ ornamẽtorum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

maximum ínſtituit mortale genus humanum: dedit homínibus quędam bona huic uítę congrua: id eſt pacem tempalem pro modulo mortalis uítę. ín ipſa ſalute & íncolumitate ac ſonetate ſui generis: et quęq; huic paci uel tuendę uel recuperandę ſunt neceſſaria: ſicut ea quę apte ac conuenienter adiacent ſenſib⁹: lux iſta uiſibilis: aurę ſpirales: aquę potabiles: & quidquid ad alendum uel regendum: curandum: ornandumq; corpus cõgruit. eo pacto ęquiſſimo: ut quícunq; mortalis bonis talibus paci mortalium accommodatis rẽte uſus fuerit: accipiat ampliora atq; meliora: ipam ſcilicet immortalitatis pacem: eiq; conuenientem gloriam et honorem ín uitam ętternam: ad fruendum deo & proximo ín deo. Qui autem perperam id ẽ íntuſte: nec illa accipiat et hęc amictat. Capitlm .xiiii.

OMnis igitur uſus rerum temporalium refertur ad fructũ terrenę pacis ín ciuitate terrena. ín celeſti autem ciuitate: refertur ad fructũ pacis ętternę. Quapropter ſi irrationabilia eſſemus animantia: nihil appeteremus prętter ordínatam temperaturam partíum corpis: & requiẽ appetitionis. Nihil igitẽ prętter quietem carnis & copiam uoluptatum: ut pars corporis prodeſſet paci animę. Si enim deſit pax corporis: impeditur etiam rationalis pax animę. quía reqem appetitionũ conſequi non poteſt. Vtrũq; autem ſimul eius paci prodeſt: quã ínter ſe habent anima & corpus: id eſt ordinatę uítę ac ſalutis. Sicut enim pacem corporis amare ſe oſtendunt animantia cum fugíunt dolorem: & pacem animę cum propter explendas índigentias appetitionem uoluptatum conſequũtur: ita mortem fugiendo ſatis índicant quantũ diligant pacem: qua ſibi conciliantur anima et corpus. Sed quía homíni rõnalis anima ínest: totũ hoc quod habet cõmũe cum beſtiis: ſubdit pací anime ratõalis: ut mente aliquíd contempletur: & ſcđm hoc aliquíd agat: ut ſit ei ordĩata cogitationis actionísq; conſenſio: quam pacem rationalis animę dixeramus. Ad hoc enĩ uelle debet nec dolore moleſtari: nec deſiderio perturbari: nec morte diſſolui: ut aliquíd utile cognoſcat: & ſcđm eaz cogn̄itionem uítam moreſq; componat. Sed ne ipſo cognitõnis ſtudio propter humanę mentis ínfirmitatem: ín peſtem alicuius erroris íncurrat: opus habet magiſterio díuíno cui certíus obtemperet: & adiutorio ut liber obtemperet. Et quoniam q̃mdiu eſt ín corpore mortali iſto: peregrínatur a domíno: per fidem ambulat nõ per ſpeciem. ac per hoc omnem pacem uel corporis ul' animę: uel ſimul corporis et animę refert ad illam pacem: quę homíni mortali eſt cum deo immortali: ut ei ſit ordínata ín fide ſub ętterna lege obedientia. Iam uero quía duo pręcipua pręcepta hoc eſt dilectionẽ dei & dilectionem proximi docet magiſter deus: ín quíbus homo tria ínuenít quę diligat: deum: ſeipſum: & proximũ. atq; ille ĩ ſe diligẽdo non errat qui deum diligit: conſequens eſt ut etiam proximo ad diligendũ deum conſulat: quem iubetur ſicut ſeipſum diligere. Sic uxori: ſic filiis: ſic domeſticis: ſic ęteris homínibus quibus potuerit: et hoc ſibi a proximo ſi forte índiget cõſuli uelit. Ac per hoc pacatus erit quantum ín ipſo eſt omni homíni: pace homínum id eſt ordínata cõcordia: cuius ordo hic eſt. Primum ut nulli noceat. Deínde etiam ut proſit cui poterit. Primitus ergo ínest ei ſuorum cura. ad eos quíppe habet oportuniorem facilioremq; aditum conſulendi: uel ordíne naturę: uel ipſius ſonetatis humanę. Vnde apoſtolus ait. Quiſquís autem ſuis & maxime domeſticis non prouídet: fidem denegat: & eſt ínfideli deterior. Hínc itaq; etiaz pax do-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

mestica oritur: id est ordinata imperandi obediendiq; concordia cohabitantium. Imperant enim qui consulunt. sicut uir uxori: parentes filiis: & domini seruis. Obediunt autem quibus consulitur. sicut mulieres maritis: filii parentibus: serui dominis. sed in domo iusti uiuentis ex fide: et adhuc ab illa celesti ciuitate peregrinantis: etiam qui imperant seruiūt eis quibus imperare uidētur. Neq; enim dominandi cupiditate imperant: sed offitio consulendi: neq; principandi superbia: sz prouidendi misericordia. Ca.xv.

HOc naturalis ordo prescribit. Ita deus hoīem cōdidit. Nam dñetur inquit piscium maris: & uolatilium celi: & omnium repentium que repunt super terram. Rationalem factum ad imaginē suā: noluit nisi irratōnabilibus domīari. non hominem homini: sed hominem pecori. Inde primi iusti pastores pecorum magis q̄ reges hominum constituti sunt. ut deus etiaz sic insinuaret quid postulet ordo creaturarum: & quid exigat meritum peccatorum. Conditio quippe seruitutis iure intelligit̄ imposita peccatori. Proinde nusq̄m scripturarum legimus seruum: anteq̄m hoc uocabulo Noe iust9 peccatū filii uīdicaret. Nomē itaq; istud culpa meruit: non natura. Origo autem uocabuli seruorum in latina lingua inde creditur ducta: q̄ hi qui iure belli possēt occidi a uictoribus: cū seruabātur serui fiebant a seruiendo appellati. quod ip̄m etiam sine merito peccati non est. Nam et cum iustum geritur bellum: pro peccato econtrario dimicatur. & omnis uictoria cum malis etiam prouenit: diuino iuditio uictos humiliat: uel emēdans peccata uel puniens. Testis est homo dei Daniel cum in captiuitate positus peccata sua & peccata populi sui confitetur deo: et hāc esse causam illius captiuitatis pio dolore testat̄. Prima ergo seruitutis causa peccatum est: ut homo homini conditionis uinculo subderetur. quod non fit nisi deo iudicante: apud quem non est iniquitas: et nouit diuersas penas meritis distribuere delinquentiuz. Sicut autem dominus supernus dicit. Omnis qui facit peccatū seruus est peccati: ac per hoc multi quidē religiosi dominis iniquis non tamen liberis seruiunt: a quo enī quis deuictus est: huic et seruus addictus est. Et utiq; felicis seruitur homini q̄ libidini: cum seuissimo dominatu uastet corda mortalium: ut alias omictam libido ipsa ~~moīandi~~ dñandi. Hominibus autem illo pacis ordine: q̄ aliis alii subiecti sunt: sicut prodest humilitas seruientibus: ita nocet superbia dominātibus. Nullus autem natura in qua deus prius hominem condidit: seruus est hominis aut peccati. Verum et penalis seruitus ea lege ordinatur: qua naturalem ordinem cōseruari iubet: pturbari uetat Quia si contra eam legem factum nō eēt: nihil esset penali seruitute coercendum. Ideoq; apostolus monet seruos subditos esse dominis suis: & ex animo eis cum bona uoluntate seruire. ut scilicet si non possunt a dominis liberi fieri: suam seruitutem ipsi quodammodo liberam faciant: non timore subdolo sed seruiendo dilectōne fideli. donec transeat iniquitas & euacuetur omnis principatus & potestas humana: & sit deus omnia in omnibus. Capitl'm .xvi.

QVocirca etiam si habuerūt seruos iusti patres nostri: sic quidem administrabāt domesticam pacem: ut scd̄m hec temporalia bona filiorū sortem a seruorum conditione distinguerent: ad deū autem colendum in quo eterna bona speranda sunt: omnibus domus sue mēbris pari dilectione consulerēt. Quod naturalis ordo ita prescribit: ut nomen patrū familias hinc exortum sit: & tam late uulgatum ut inique etiam dominantes

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

hoc ſo gaudeant appellari. Qui autē ueri patresfamilias ſunt: ommbus ín familia ſua tanquam filiis ad colendum & promerendum deum cōſulunt: deſiderantes atq; optantes uenire ad cęleſtem domū: ubi neceſſarium non ſit imperandi offitiū mortalibus: quia nō neceſſarium erit offitium conſulendi: tam ín illa immortalitate fęlicib9. Quo donec uemiatur: magis debent patres q dominātur q̄ ſerui tolerare q ſeruiūt. Si quis autem ín domo per ínobedientiam domeſticę aduerſatur pacī: corripiatur uerbo ſeu uerbere: ſeu quolibet alio genē pęnę íuſto atq; licito: quantum ſonetas humana concedit: pro eíus quí corripitur utilitate. ut paci unde diſſiliērat coapretur. Sicut enim non eſt beneficentię adiuuando efficere ut bonum quod maius ē amictatur: ita nō eſt ínnocentię parcendo ſinere ut ín malum grauius ínci datur. Pertínet ergo ad ínnocentis offitium: nō ſolum nemíni malū ínferre uerum etiam cohibere a peccato uel punire peccatuz. ut aut ipſe q plectit̄ corrigatur experimento: aut alii terreantur exemplo. Quia igitur oīs domus ínitium ſiue particula debet eſſe cíuitatis: omne autem ínitium ad aliquem ſui generis finem: & omnis pars ad uniuerſi cuius pars eſt íntegritatem refertur: ſatis apparet eſſe conſequens: ut ad pacem cíuicam pax domeſtica referatur. id eſt ordínata imperandí obediēdiq; concordia cohabitantium: referatur ad ordinatam imperandi obediendiq; concordiam cíuium. Ita fit: ut ex lege cíuitatis prę cepta ſumere patremfamilias oporteat: quibus ſuam domum ſic rḡat: ut ſit pacī accōmodata cuitatis. Ca. .xvii.

SEd domus homínum qui non uíuunt ex fide: pacem terrenam ex huius temporalis uitę rēbus commodiſq; ſectatur. Domus ergo homínum ex fide uiuentium: expectat ea quę ín futurum ętema promiſſa ſunt. terremiſq; rebus ac temporalibus tanquaz peregrína utitur. non quibus capiat̄ & auertatur quo tendit ín deū: ſed qbus ſuſtentet̄ ad facilius toleranda mínimeq; augenda onera corporis corruptiblis quod aggrauat aiaz. Idcirco rerū uitę huic mortali neceſſariaz: utriſq; hōib9 fidelibus & ínfidelibus et utriq; domui coīs ē uſus: ſz finis utēdi cuiq; ſuus proprius: multumq; díuerſus. Ita etiam terrena cíuitas quę nō uíuit ex fide: terrenam pacem appetit: ín eoq; defigit imperandi obediendiq; concordiam cíuium: ut eis ſit de rebus ad mortalem uitam pertínentibus: humanaz quędam compoſito uoluntatum. Ciuitas autem cęleſtis uel potius pars eius: quę ín hac peregrinat̄ mortalitate & uíuit ex fide: etiam iſta pace neceſſe eſt utatur: donec ipſa cui talis pax neceſſaria eſt mortalitas tranſeant. Ac per hoc dum apud terrenam cíuitatē uelut captiuam uitam ſuę peregrinatiōis agit: tam promiſſione redemptionis & ſpirituali dono tanquam pignoī accepto: legibus terrenę cíuitatis qnibus hęc amminiſtrantur: quę ſuſtentandę mortali uitę accommodata ſunt: obtemperare non dubitat. Vt quoniam communis eſt ipſa mortalitas: ſeruetur ín rebus ad eam pertínentibus ínter ciuitatem utranq; concordia. Verum quia terrena cíuitas habuit quoſdam ſuos ſapientes: qs díuīa improbat diſciplina: q uel ſuſpicati uel decepti a dęomib9: crederēt multos deos conciliandos eſſe rebus būanis: atq; eorū díuerſa q̄dāmō offitia: díuerſa ſubdita pertínere ad alium corpus ad alium animum. Inq; ipo corpore ad alium caput: ad alium ceruicem: & ętera ſingla ad ſingulos. Similiter ín animo ad alium ingenium: ad alium doctrínam: ad aliū iram: ad aliū cōcupīam. ínq; ipſis reb9 uitę adiacentibus: ad aliuz pecus: ad alium triticum: ad aliū uínum:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ad alíum oleum: ad aliũ ſiluas: ad alíum nummos: ad alium nauígationem: ad alíum bella atq; uíctorias: ad alium conúgia; ad alíum partũ ac fęcunditatem: et ad alios alia cętera. Cęleſtis autem ciuitas unum deum ſolum colẽdum noſſet: eiq; tantummodo ſeruiendum ſeruitute illa quę gręce latria dicitur: et non ñ deo debetur: fideli pietate cenſeret: factũ eſt ut religionis leges cum terrena ciuitate non poſſet habere communes: proq; his ab ea diſſẽtire haberet neceſſe: atq; oneri eſſe díuerſa ſententibus: eorumq; iras et odia et perſecutionum impetus ſuſtinere: niſi cum animos aduerſantium aliquãdo terrore ſuę multitudínis: et ſemp díuino adiutorio propulſaret. Hęc ergo cęleſtis ciuitas cum peregrínatur ín terra: ex oĩbus gentibus ciues euocat: atq; ín omnibus linguís peregrinã colligit ſocietatẽ. non curans quidquid ín moribus: legib9; ínſtitutiſq; díuerſum ẽ: quíbus pax terrena uel conquiritur uel tenetur. níhil eorum reſcíndens nec deſtruens: imo etiã ſeruans ac ſequens: quod licet díuerſum ſit ín díuerſis nationibus: ad unũ tamen eundemq; finem terrenę pacis íntẽditur: ſi religionem qua unus ſummus et uerus deus colendus docetur nõ impedit. Vtitur etiam ergo cęleſtis ciuitas ín hac ſua peregrínatione pace terrena: & de reb9 ad mortalem hominis naturam pertínẽtibus: humanarum uoluntatum compoſitionem quantũ ſalua pietate ac religione cõceditur: tuetur atq; appetit, eamq; terrenam pacem refert ad cęleſtem pacem: quę uere ita pax eſt: ut rationalis dumtaxat creaturę ſola pax habẽda atq; dicenda ſit: ordínatiſſima ſcilicet atq; concordiſſima ſocietas fruendi deo: et ínuicẽ ín deo, quo cum uentum fuerit non erit uita mortalis: ſz plane certeq; uitalis. nec corpus animale quod dum corrumpitur aggrauat animaz: ſed ſpirituale ſine ulla índigentia ex omni parte ſubditum uoluntati. Hanc pacem dum peregrínatur ín fide habet: atq; ex hac fide iuſte uiuit: cum ad illam pacem adipiſcendam refert quídquid bonarum actionum gerit erga deum & proximum: quoniam uita ciuitatis utiq; ſocialis eſt. Caplm. xviii.

QVod autem actínet ad illam differentiam quam de academícis nouis Varro adhibuit: quíbus ſunt ín certa omia, omnino ciuitas dei talem dubitationem tanquam demẽtiam deteſtat. habens de rebus quas mente atq; ratione comprehendit: etiam ſi paruam propter corpus corruptibile quod aggrauat animam: quoniam ſicut dicit apoſtolus ex parte ſcimus: tamen certiſſimã ſcientiam: creditq; ſenſibus ín rei cuiuſq; euidentia quíbus per corpus anímus utitur: quoniaz miſerabilíus fallitur qui nunq̃m eis putat eſſe credendum. credit etiã ſanctis ſcripturis et ueteribus et nouís quas canonicas appellamus: unde fides ipſa cõcepta eſt: ex qua iuſtus uiuit: per quam ſine dubitatiõe ambulamus q̃mdiu peregrínamur a domiõ: qua ſalua atq; certa de quibuſdaz rebus quas neq; ſenſu neq; ratiõe percipimus: neq; nobis per ſcẽpturam canonicam claruerũt: nec per teſtes quíbus non credere abſurdũ eſt ín nr̃am notitiam peruenerunt: ſine iuſta reprehenſione dubitamus. Caplm. xix.

NIhil ſane ad iſtam pertínet ciuitatem: quo habitu uel more uiuendi ſi non eſt contra díuina prędcepta: iſtam fidem qua peruẽitur ad deũ quiſq; ſectetur: unde ipſos quoq; philoſophos q̃ndo fiunt chriſtiani: non habitum uel cõſuetudínẽ uict9quę níhil impedit religionez ſed falſa dogmata permutare compellit. Vnde illam quam Varro adhibuit ex cynícis differẽtiam: ſi nihil turpiter atq; íntemperanter agat: omníno non curat. Ex trib9 uero uitę illíus generib9: otioſo:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

actuoso:& ex utroq; compoſito: q̃muis ſalua fide quiſq; poſſit ín quolibet uítam eorum ducere: & ad ſempiterna prę̃mia peruenire:íntereſt tamen quíd amore teneat ueritatis: quíd offitio caritatis impendat. Nec ſic quiſq; debet eſſe otioſus: ut ín eodem otio utilitatem non cogitet proximi: nec ſic actuoſus: ut contemplationem non requirat dei. In otio nō ímersa uacatio delectare debet: ſed aut íngſitio aut íuentio ueritatis: ut ín ea quiſq; ꝑficiat: et quod iuenerit teneat & alteri nō íuídeat. In actione uero non amandus eſt bonor ín hac uita ſiue potentia: quoniam omnia uana ſub ſole: ſed opus ipm quod per eundem bonorem uel potẽtiam fit: ſi rę̃cte atq; utiliter fit: id eſt ut ad eaꝫ ſalutem ualeat ſubditoruꝫ quę ſcdm deum eſt: ũde iam ſuperius diſputauimus. Propter quod ait apoſtolus. Epiſcopatũ quí deſiderat bonum opus deſiderat. Exponere uoluit quíd ſit ępiſcopatus. quia nomen eſt operis non honoris. Greęum eſt enim atq; índe ductum uocabulum: ꝙ ille quí prę̃ficitur ſuperíntendit curam ſcilicet eorum gerens. Epi quippe ſuper: ſcopos uero íntentio eſt. Ergo ępiſcopm greęce latíne ſuperíntẽdere poſſumus dicere. ut íntelligat non ſe ępiſcopum: quí prę̃eſſe dilexerit nō prodeſſe. Itaq; a ſtudio cognoſcendę ueritatis nemo prohibetur: quod ad laudabile pertínet otíum. Locus uero ſuꝑior ſine quo populus regi non poteſt: & ſi ita teneatur atq; ammíniſtretur ut decet: tñ índecenter appetit. Quamobrem otiũ ſanctũ quęrit caritas ueritatis: negotiũ iuſtum ſuſcipit neceſſitas caritatis. Quam ſarcĩnam ſi nullus ímponit: percipiendę atq; íntuendę uacãdum eſt ueritati. Si autem imponitur: ſuſcipiẽda eſt ꝓpter caritatis neceſſitatẽ. Sed nec ſic omĩmodo ueritatis delectatio deſerenda eſt: ne ſubtrahatur illa ſuauítas: & opprimat iſta neceſſitas.

Quamobrem Capl'm .xx.

ſummum bonum ciuitatis dei cum pax ſit ętterna atq; perfecta: non ꝑ quam mortales tranſeant naſcendo atq; moriẽdo: ſed ín qua ímmortales maneant nihil aduerſi omnímodo patiendo: quis ẽ quí illam uítam uel beatiſſimam neget: ul' ín eius comparatione iſtam quę hic agitur quantiſlibet animi & corporis externarumq; rerum bonis plena ſit: non miſerrimam íudicet? Quam tamen quicunq; ſic habet: ut eius uſum referat ad illíus fínem quẽ diligit ardẽtiſſime ac fideliſſime ſperat: non abſurde dici etiam nunc beatus poteſt: ſpe illa potius q̃ re iſta. Res uero iſta ſine ſpe illa: beatitudo falſa & magna miſeria eſt. Nō enim ueris animi bonis utitur: quoniam non eſt ſapientia uera: quę íntentionem ſuam ín his quę prudenter diſcernit: gerit fortiter: cohibet temperanter: iuſteq; diſtribuit: non ín illum finem dirigit ubi deus erit oĩa ín omnibus: ętternitate certa atq; pace perfecta.

Capitulum .xxi.

Quapropter nunc eſt locus ut q̃ potero breuiter ac dilucide expediã: quod ín ſecundo libro huíus operis me demonſtraturum eſſe promiſi: ſcdm diffiniões quibus apud Ciceronem utitur Scipio ín libris de republica: nunq̃ rempublicam fuiſſe romanã. Breuiter enim rempublicam diffinit eſſe rem ppli. Quę diffinitio ſi uera eſt: nunq̃m fuit romana reſpublica: quia nunq̃m fuit res populi. quam diffinitionem uoluit eſſe reipublicę. Populum enim eſſe diffinuit cętum multitudínis iuris conſenſu & utilitatis communione ſonatum. Quíd autẽ dicat iuris cõſenſum: diſputando explicat: per hoc oſtendens geri ſine iuſtitia rempublicam nõ poſſe. Vbi ergo iuſtitia uera non eſt: nec ius poteſt eſſe. Quod enim iure fit: profecto iuſte fit. Quod autẽ fit ínique: nec iure fieri poteſt. Non enĩ iura dicẽda

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sunt uel putanda iniqua hominum constituta: cum illud etiam ipi ius esse dicāt: quod de iustitię fonte manauerit: falsūq; esse quod a quibusdam non recte sentientibus dici solet: id esse ius quod ei qui plus potest utile est. Quocirca ubi nō est uera iustitia: iuris consensu sociatus cęt9 hominum non potest esse: et ideo nec populus iuxta illam Scipionis diffinitionē uel Ciceronis. Et si non populus nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis quę populi nomine digna non est: ac per hoc si respublica res est populi: et popul9 non est qui consensu nō sociatus est iuris: non est autē ius ubi nulla est iustitia: proculdubio colligitur: ubi iustitia non est non esse rempublicam. Iustitia porro ea uirt9 est: quę sua cuiq; distribuit. Quę igit̄ iustitia est hominis: quę ipsum homīem deo uero tollit: & immūdis dęmonibus subdit? Hoc nō est cuiq; sua distribuere. An qui fundū aufert eius a quo emptus est: et tradit ei qui nihil habet in eo iuris: iniustus ē: et qui seipsum aufert domināti deo a quo factus est: & malignis seruit spiritibus iustus est? Disputatur certe acerrime ac fortissime ī eisdem ipsis de republica libris: aduersus iniustitiam pro iustitia. Et quoniam cum prius ageretur pro iniustitię partibus contra iustitiam: & diceretur nisi per iniustitiaz rempublicam stare augeriq; non posse: hoc nelut ualidissimum positum erat: iniustum esse ut homines hominibus dominantibus seruiant: quam tamen iniustitiam nisi sequatur imperiosa ciuitas cuius ē magna respublica: non eam posse prouintiis imperare. Responsū est a parte iustitię. ideo iustum eē ꝙ talibus hominibus sit utilis seruitus: & pro utilitate eorum fieri cum aliquid recte fit: id est cum improbis aufertur iniuriarum licentia: & domiti se melius habebūt q̄ indomiti se habuerūt. Subditumq; est ut ista ratio firmaretur: ueluti a natura sumptū nobile exemplu; atq; dictum est. Cur igitur deus homini: aīmus corpori imperat: ratio libidini cęterisq; uiciosis animi ꝑtibus? Plane hoc exemplo satis edoctum est: quibusdam esse utilem seruitutem: et deo quidem ut seruiatur utile esse hominibus. Seruiens autem deo animus: recte corpori imperat. inq; ipso aīmo ratio domino deo subdita: recte īperat libidini cęterisq; uiciis. Quapropter ubi homo deo non seruit: quid in eo putandum est esse iustitię: q̄ndoquidem deo non seruiens nullo modo potest iuste aīmus corpori: aut humana ratio uitiis imperare? Et si in homine tali non est ulla iustitia: proculdubio nec in hominum cętu: qui ex talibus cōstat hominibus. Non est ergo hic iuris ille consensus: qui hominum multitudinem populū facit: cuius res dicit̄ esse respublica. Nam de utilitate quid dicaz: cuius communione etiam sociatus hominum cętus: sicut sese habet ista diffinitio popul9 nūcupatur? Quamuis enim si diligenter actendas: nec utilitas sit ulla uiuentium qui impie uiuunt: sicut uiuit omnis qui deo non seruit seruitq; dęmōibus: tanto magis impiis quanto magis sibi cum sint immundissimi spiritus tanquam diis sacrificari uolunt. Tamen quod de iuris consensu diximus satis esse arbitror: ūde appareat per hanc diffinitionem non esse populum cuius respublica esse dicatur in quo iustitia non est. Si enī dicunt non immūdis spiritibus: sz diis bonis atq; sāctis in sua republica seruisse romanos: nūqd eadem totiens repetenda sunt: quę iam satis imo ultraq̄ satis est diximus? Quis enim ad hunc locum per superiores hui9 operis libros peruēit: qui dubitare possit malis et impuris dęmonibus seruisse romanos: nisi uel nimium stolidus uel impudentissime contentiosꝰ? Sed ut taceam quales sunt q̄s sacrifitiis colebant: in lege

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

det uerī ſcriptum eſt. Sacrificās diis eradicabitur miſi domino tātum. Nec bonis igitur nec malis diis ſacrificari uoluit: q̄ hęc cum tanta comminatione pręcepit.

SEd reſpōderi Caplm. xxii. poteſt. Quis iſte deus eſt: aut ūde dignus probatur cui deberent obtemperare romani: ut nullum deorum colerent ſacrifitiis pręter ipſum? Magnę cęcitatis eſt adhuc quęrere: quis iſte deus ſit. Ipſe eſt deus: cuius prophetę prędixerūt iſta quę cernimus. Ipe eſt deus: aquo reſponſum accepit Abraam. in ſemine tuo omēs benedicentur gentes. Quod in xp̄o fieri qui ſcām carnem de illo ſemine exortus eſt: idem ipſi qui remanſerunt huius nominis inimici uelint nolint ue cognoſcūt. Ipſe eſt deus cuius diuinus ſpiritus per eos locutus eſt: quoꝝ prędicta atq; completa per eccleſiam quam uidemus toto orbe diffuſam in libris ſuperioribꝰ poſui. Ipſe eſt deus quem Varro doctiſſimus romanorum Iouem putat: q̄uis neſciens quid loquatur. Quod tamen ideo cōmorandū putaui: quoniā uir tantę ſciēę nec ullum iſtum deum potuit exiſtimare nec uilem. Hunc enim eſſe eum credidit: quem ſummum putauit deum. Poſtremo ipe eſt deus quem doctiſſimus philoſophorum q̄uis chriſtianorum acerrimus inimicus: etiam per eorum oracula quos deos putat: deum magnum Porphirius confitetur. Capitulum .xxiii.

NAm in libris q̄s Theologion philoſophias appellat: in quibus exequitur atq; conſcribit rerum ad phiam pertinentium uelut diuina reſponſa. ut ipa uerba eius quemadmodum ex greca lingua in latinā interpretata ſunt ponā. Interrogāti inquit quem deum placādo reuocare poſſit uxorem ſuam a chriſtianiſmo: hęc ait uerſibus Apollo. Deinde uerba uelut apollinis iſta ſūt. Forte magis poteris ſi aqua impreſſis lr̄is ſcribere. aut inflans pēnas leues per aera ut auis uolare: q̄ ſemel polluteę uoces impię uxoris ſenſum. Pergat quomodo uult inanibus fallatiis perſeuerans: & lamentationibus fallaciſſimis mortuū deū cātas: quem iudicibus recta ſententib9 perditū: peſſima i ſpecioſis ferro uincta mors interfecit. Deinde poſt hos uerſus Apollis: qui non ſtante metro latine interpretari ſunt ſubiunxit atq; ait. In his qdem tergiuerſatione irremediabilis ſententię eoꝝ manifeſtauit dicens. Quoniā iudei ſuſcipiunt deum magis q̄ iſti. Ecce uti decolorans chriſtus iudeos prępoſuit xp̄ianis: confitens q̄ iudei ſuſcipiant deum. Sic. n. expoſuit uerſus Apollinis. ū a iudicibus recta ſententibus chriſtum dicit occiſū. tanquam illis iuſte iudicantibus: merito ſit ille punitus. Viderint quid de chriſto uates mēdax Apollinis dixerit. atq; iſte credidrit aut fortaſſe uatem quod non dixit dixiſſe iſte ipſe cōfinxerit: quā ſibi conſtet uel ipſa oracula inter ſe fanat cōuenire: poſtea uidebimus. Hic tamen iudeos tanquam dei ſuſceptores recte iudicaſſe dicit de chriſto: q̄ eū morte peſſima excruciandum eſſe cenſuerint. Deus itaq; iudeorum cui perhibet teſtimonium: audiendus fuit ſic dicens. Sacrificans diis eradicabitur miſi domino tantum. Sed ad manifeſtiora ueniamus. & audiamus q̄ magnum deū dicat eſſe iudeorum. Item ad ea quę interrogauit Apollinem quid melius: uerbū: ſiue ratio: an lex. Reſpondit inquit uerſibus hęc dicēs. Ac deinde ſubiecit Apollinis uerſus: in quibus & iſti ſunt: ut quantum ſatis eſt inde decerpam. In deum uerum inquit generatorē: et in regem ante omnia: quem tremet cęlum & terra atq; mare: & infernorum abdita: & ipſa numina perhorreſcunt. Quorum lex eſt pater: quem ualde ſancti honorant hebrei. Tali oraculo dei ſui Apollinis Porphirius tam magnum deum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

esse hebreorum dixit: ut deum et ipa numina perhorrescant. Cum ergo deus iste dixerit: sacrificās diis eradicabitur: miror q ipse Porphirius nō perhorruerit: & sacrificans diis eradicari non formidauerit. Dicit etiam bona de christo philosophus iste: quasi oblitus illius de qua paulo ante locuti sumus contumelię suę: aut quasi ī somnis dii eius maledixerint christo: & euigilantes eū bonū esse cognouerint: digneq; laudauerint. Deniq; tanquam aliquid mirabile atq; incredibile prolaturus: prēter opinionem inquit, profecto quibusdam uideatur eē qđ dicturi sumus. Christum enim dii piissimum pronunciauerunt: et immortalem factum: et cum bona prędicatione eius meminerūt. Christianos aūtem pollutos inqt et contaminatos & errore implicatos esse dicūt: & multis talibus aduersus eos blasfemiis utūtur. Deinde subicit uelut deox oracula blasfemantium christianos. Et post hęc de christo autem inquit interrogātibus si est deus: ait Heccate. Quoniam quidem immortalis aīa post corp9 ut incedit nosti: a sapiēta autem abscisa errat semper. uiri pietate prēstantissimi est illa anima. hāc colūt alieni a ueritate. Deinde post uerba eius quasi oraculi sui ipse contexens. Pitissimum igitur uirum inquit eum dixit: & eius animam sicut & aliorum piorum post obitum immortalitate donatam: et hanc christianos colere errantes. Interrogantibus aūt inqt. Cur ergo damnatus est: oraculo rndit, dea. Corpus quidem debilitantibus tormentis semper oppositum est: anima aūt piorum cęlesti sedi insidet. Illa uero anima aliis animabus fataliter dedit: quib9 fata nō annuerunt deorum obtinere dona: neq; habere Iouis immortalis agminonem errore implicari. Propterea ergo diis exosi: quia quibus fato nō fuit nosse deum: nec dona a diis accipere: his fatafiter dedit iste implicari erroī. Ipse uero pius & ī cęlum sicut pii inciesit. Itaq; hūc quidem nōon blasfemabis: miraberis aūt dementiam hominum: ex eo in eis facile precepsq; periculum. Quis ita stultus est ut non intelligat aut ab homine callido eoq; christianis inimicissimo: hęc oracula fuisse conficta: aut cōsilio simili ab impuris dęmonibus ita fuisse responsa. ut scilicet quoniam laudant christum: propterea credantur ueraciter uituperare xpianos: atq; ita si possint intercludant uiā salutis ętern ę ī qua quisq; fit christian9. Suę quippe nocendi astutię millefomi sentiunt non esse contrarium: si credatur eis laudantibus christum: dum tamen credatur etiam uituperantibus christianos. ut eum qui utrunq; crediderit: talem christi faciant laudatorem: ne christianus esse uelit. Ac sic quamuis ab illo laudatus: ab istorum tamen dęmonum dominatu eum non liberet xps: prędertim quia ita laudant christum: ut quisquis in eum talem crediderit qualis ab ipsis prędicatur: christianus uerus nō sit. Sed Fotinianus hereticus qui tātūmodo hominem non etiam deum nouerit christum: & ideo per eum saluus esse nō possit: nec istorum mendaciloquorum dęmonum laqueos uitare uel soluere. Nos autē neq; Apollinem uituperantem christum: neq; Heccaten possumus approbare laudantem. Ille autem tāqnam iniquū christum uult credi: quoniā a iudicibus recta sentientibus dicit esse occisum. ista hominem piissimum: sed hominem tantum. Una ē tamen & illius & huius intētio. ut nolint homines esse christianos quia nisi christiani erunt: ab eorum erui potestate non poterunt. Iste uero philosophus uel potius qui talibus aduersus christianos q̄si oraculis credunt: prius fatiant si possunt: ut inter se de ipso christo Heccate atq; Apollo concordent: eumq; aut ambo ui-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

tuperent aut ambo collaudent. Quod ſi facere potuíſſent: nihilomínus nos et uí- tuperatores & laudatores chriſti falla- ces dęmones uítaremus. Cum uero eorũ deus & dea ínter ſe de chriſto ille uítupe- rando: iſta laudando diſſentiant: pro- fecto eis blaſſemãtibus chriſtianos non credunt boĩes: ſi recte ipſi ſentiant. Sane chriſtũ laudans uel Porphirius ul' Hec- cate: cum dicant eum ipſum fataliter de- diſſe chriſtiamís ut implicarẽtur errore. cauſas tamen eiuſdem ſicut putat pandit erroris. quas anteq̃m ex uerbis eius ex- ponam: príus quęro ſi fataliter dedit chriſtus chriſtiamís erroris implicationẽ. Vtrum uolens aut nolẽs dederit. Si uo- lens: quomodo iuſtus? Si nolens: quo- modo beatus? Sed iam ipſius erroris cauſas audiamus. Sunt ínquit ſpiritus terreni mínimi loco terreno quodã: ma- lorum dęmonũ poteſtati ſubiecti. ab his ſapientes hebreorum quorum unus etiaz iſte Iheſus fuit: ſicut audiſti diuína A- pollínis oracula quę ſuperius dicta ſunt. ab his ergo hebrei dęmonibus peſſimis & mínoribus ſpiritibus uetabant religi- oſos: & ipſis uacare prohibebant. uene- rari autem magis cęleſtes deos: amplius autem uenerari deum patrem. Hęc autez ínquit & dii prędpiunt: & ín ſuperiori- bus oſtendimus quemadmodum aĩad- uertere ad deum monent et illum impant colere ubiq;. Verum índocti et impię na- turę: quibus uere fatum non conceſſit a diis dona obtínere: neq; habere Iouis ímmortalis notionem: non audientes & deos & diuínos uiros: deos quidẽ om- nes recuſauerunt: prohibitos autem dę- mones non ſolum nullis odiis ínſequi: ſed etiam reuereri delegerunt. Deum au- tem ſimulantes ſe colere: ea ſola per quę deus adoratur non agunt. Nam deus quidem utpote omnium pater nullíus índiget: ſed nobis eſt bene cum eum per iuſtitiam & caſtitatem aliaſq; adoramus uirtutes: ipſam uitam prędcem ad ipſum facientes: per imitationem & ínquiſitio- nem de ipſo. Inquiſitio enim purgat ín- quit: imitatio deificat affectiõem ad ipm operando. Bene quidem prędicauit deũ patrem & quibus moribus ſit colendus dixit. Quibus prędceptis prophetici libri pleni ſunt hebreorum: quando ſancto- rum uita ſiue laudatur ſiue uituperatur. Sed ín chriſtiamis tantum errat: aut tan- tum calumpniatur quantum uolunt dę- mones quos deos opínatur. quaſi cuiq̃m difficile ſit recolere quę turpia: quę de- decora erga deorum obſequium ín thea- tris agebantur & templis: & actendere quę legantur: dicantur: audiantur ín ęcclefiis: uel deo uero quid offeratur: & hínc íntelligere ubi ędificium & ubi rui- na ſit morum. Quis autem dixit huic uel ínſpirauit: niſi diabolicus ſpiritus tam uanum apertumq; mẽdatium: q dęones ab hebreis coli prohibitos: reuereantur potíus q̃ oderínt chriſtiamí? Sed deus ille quem coluerunt ſapientes hebreorũ: etiam cęleſtibus ſanctis angelis & uirtu- tibus dei: quos beatiſſimos tanquam ci- ues ín hac noſtra peregrínatione mortali ueneramur & amamus: ſacrificari uetat ínterdicens ín lege ſua quam dedit populo ſuo hebreo: et ualde mínaciter ínculit di- cens. Sacrificans diis eradicabitur. Et ne quiſquam putaret dęmonibus peſſimis terreniſq; ſpiritibus: quos iſte dicit mi- nimos uel mínores: ne ſacrificeẽ eſſe prę- ceptum: quía & ín ſcripturis ſanctis ipſi dicti ſunt dii: non hebreorum ſed gen- tium. quod euidenter ín pſalmo ſeptua:ge- ſimo ínterprętes poſuerũt dicẽtes. Quo- niam dii gentíum dęmonia. ne quis ergo putaret iſtis quidem dęmonibus prohi- bitum eſſe: cęleſtibus autem uel ommibus uel aliquibus ſacrificari eſſe permiſſum: mox addidit: niſi domíno ſolu. id eſt niſi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

domino tantum. ne forte ꝙ ait domino soli: dominum solem credat esse quispiaꝫ: cui sacrificandum putat. Quod nõ ita esse intelligendum in scripturis grecis facillime reperitur. Deus igitur hebreorum cui tam magnum tantus etiã iste philosophus perhibet testimonium: legem dedit suo populo hebreo: hebreo sermone conscriptam: non obscuram & incognitam: sed omnibus iam gentibus diffamatam. in qua lege scriptum est. Sacrificans diis eradicabitur: nisi domino tantum. Quid opus est in hac eius lege eiusq; prophetis de hac re multa perquirere: imo non perquirere? Non enim obstrusa uel rara sunt: sed aperta & crebra colligere: & in hac disputatõne mea ponere quibus luce clarius apparet: nulli omnino nisi tantũ sibi deum uerum & summum sacrificari uoluisse. Ecce hoc unũ breuiter imo grãditer: minaciter: sed ueraciter dictum ab illo deo quem tam excellẽter eorum doctissimi predicãt: audiatur: timeatur: impleatur: ne inobedientes eradicatio consequatur. Sacrificans diis eradicabitur inquit: nisi domino tantum. Non quo rei egeat alicuius: sed quia nobis expedit ut res eius simus. Huic enim canitur in sacris literis hebreorum. Dixi domino deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. Huius autem preclarissimum atq; optimum sacrifitium nosipsi sumus. Hec est ciuitas eius: cuius rei misterium celebramus oblatõnibus nostris: que fidelibus note sũt: sicut in libris precedentibus disputauimus. Cessaturas n. uictimas quas in umbra futuri offerebant iudei: & unum sacrifitium gentes a solis ortu usq; ad occasum sicut iam fieri cernimus oblaturas: per prophetas hebreos oracula increpuer̃ diuina. Ex quibus quãtum satis uisum est nonnulla ꝓtulimus: & iam huic operi aspersimus. Quapropter ubi non est ista iustitia: ut scd̃m suam gratiam ciuitati obedienti deus imperet unus & summus: ne cuiquaꝫ sacrificet nisi sibi tantum: & per hoc in omnibus hominibus ad eandem pertinentibus ciuitatem: atq; deo obedientibus: animus etiam corpori atq; uiciis ratio: ordine legitimo imperet fideliter: ut quemadmodum iustus unus: ita cetus populusq; iustorum uiuat ex fide que operatur per dilectionẽ: qua homo diligit deum sicut diligendus est deus: & ꝓximum sicut seipsum. Vbi ergo non est ista iustitia: profecto non est cetus hominum iuris consensu & utilitatis communione sociatus. Quod si non est: utiq; populus non est: si uera est hec populi diffinitio. ergo nec respublica est. quia res populi non est: ubi ipse populus non est.

Si autem Capitulum. xxiiii. populus non isto sed alio diffinit̃ modo: uelut si dicatur populus est cetus multitudinis rationalis: rerum quas diligit concordi communione sociatus: ꝓfecto ut uideatur qualis quisq; populus sit ista sunt intuenda que diligit. Quecunq; tamen diligat si cetus est multitudinis non pecorum sed rationalium creaturarum: & eorum que diligit communione concordi sociatus est: non absurde populus nuncupatur, tanto utiq; melior quanto in melioribus: tantoq; deterior quanto est in deterioribꝰ concors. Scd̃m istam diffinitionem nostram: romanus populus populus est: et res eius sine dubitatõne respublica. Quid autem primis temporibus suis quid ue sequẽtibus populus ille dilexerit: & quibus moribus ad cruentissimas seditiones: atq; inde ad sociala atq; ciuilia bella perueniẽs: ipaꝫ concordiam que salus est quodammodo populi ruperit atq; corruperit: testatur historia de qua in precedentibus libris multa posuimus. Nec ideo tamen ul' ip̃m non esse populum: uel eius rem dixerim

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non esse rempulicam: q̃m diu manet qualiscunq; multitudinis rationalis cętus: rerum quas diligit concordi communione sonatus. Quod autem de isto populo & de ista republica dixi: hoc de athenięnsiū uel quorumcunq; grecorum uel egipnorum: hoc de illa priore babilone assirio-rum: quādo in rebus suis publicis imperia uel parua uel magna tenuerunt: & de alia quacūq; aliarum gentium intelligar dixisse atq; sensisse. Generaliter quippe ciuitas impiorum cui non imperat deus obedienti sibi: ut sacrificium non offerat nisi tantummodo sibi: et per hoc in illa et animus corpori rationi q; uiciis recte ac fideliter imperet: caret iustię ueritate.

QVamlibet enim uideatur animus corpori: et ratio uiciis laudabiliter imperare: si deo animus & ratio ipsa non seruit sicut sibi seruiendum esse ipse deus precepit: nullo modo corpori uiciisq; recte imperat. Nā qualis corporis atq; uiciorum potest esse mens domina: dei ueri nescia: nec eius imperio subiugata: sed uitiosissimis demonibus corrumpentibus prostituta? Proinde uirtutes quas sibi habere uidetur: per quas imperat corpori & uiciis. ad quodlibet adipiscendum uel tenendum retulerit nisi ad deum: etiam ipsa uicia sunt potius q̃ uirtutes: nam licet a quibusdam tunc uere atq; honeste putentur esse uirtutes cum ad seipsas referuntur: nec propter aliud expetuntur: tunc etiaz inflate atq; superbę sunt. et ideo non uirtutes sed uicia iudicāda sunt. Sicut enim non est a carne sed sup carnem quod carnem facit uiuere: sic non est ab homīe sed super hominem quod hominem facit beate uiuere. nec solum hominem sed etiam quamlibet potestatem uirtutēq; celestem.

QVocirca ut uita carnis anima est: ita beata uita hominis deus est: de quo dicū sacre litere hebreorum. Beatus populus cuius est dominus deus ipsi9. Miser igitur populus ab isto alienatus deo. Diligit tamē etiam ipse quandam pacem suam nō improbandam: quam quidem non habebit in fine: qui nō ea bene utitur ante finem. Hanc autē ut interim habeat in hac uita nostra etiam interest. quoniam q̃m diu permixte sunt ambę ciuitates: utimur et nos pace babilonis. ex qua ita per fidem dei populus liberatur: ut apud hanc interim peregrinet̃. Propter quod et apostolus ammonuit ecclesiam ut oraret pro regibus eius atq; sublimibus: addens & dicens ut quietam & tranquillam uitam agamus cum omni pietate & caritate. Et propheta Hieremias cum populo ueteri dei uēturam prenunciaret captiuitatem: & diuinitus imperaret ut obedienter in babiloniam irent: deo suo etiam ista patientia seruientes: monuit et ipse ut oraretur pro illa dicēs: quia in pace eius est pax uestra. Vtiq; interim temporalis pax quę bonis malisq; communis est.

PAx autem nostra propria & hic est cum deo per fidem: et in eternum erit cum illo per speciem. Sed hic siue illa communis: siue nostra propria talis est pax: ut solatium miserię sit potius q̃ beatitudinis gaudiū. Ipsa quoq; nostra iustitia q̃muis uera sit: propter ueri boni finem ad quem refertur: tamen tanta est in hac uita: ut potius peccatorum remissione constet q̃ perfectiōe uirtutum. Testis est oratio totius ciuitatis dei quę pegrinatur in terris. Per omnia quippe mēbra sua clamat ad deū. Dimicte nobis debita nostra: sicut et nos dimictimus debitoribus nostris. Nec ꝑ eis ē efficax hec oratio: quorum fides sine operibus mortua est: sed pro eis quorum fides per dilectōnem operatur. Quia etiz deo quidem subdita: in hac tamen conditione mortali & corpore corruptibili qđ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aggrauat aīam: non perfecte uiciis ratio imperat: ideo necessaria ē iustis talis oro. Nam ꝓfecto q̄nq̄ imperetur: nequaquaꝫ sine cōflictu uiciis imperatur. Et utiq; aliquid subrepit ī hoc loco infirmitatis etiā bene confligēti: siue hostibus talibꝰ uictis subditisq; dominanti: unde si non facili operatione certe labili locutione aut uolatili cogitatione peccetur. Et ideo q̄diu uiciis imperatur plena pax non est: quia et illa quę resistunt periculoso debellātur prelio. & illa quę uicta sunt nondum securo triumphantur otio: sed adhuc solicito premuntur imperio. In his ergo temptatiōibus de quibus oībus in diuīs eloquiis breuiter est dictum: nūquid non temptatio est uita humana super terram. quis ita uiuer̄ se pręsumat ut dicēdo deo dimicte nobis debita nr̄a non necesse habeat: nisi homo elatus: nec uero magnus sed inflatus ac tumidus: cui per iustitiaꝫ resistit qui gratiam largitur humilibus. propter quod scriptum est deus supbis resistit: humilibus autem dat gratiam? Hic itaq; in unoquoq; fideli iustitia est: ut obedienti deus homini: animus corpori: ratio autem uiciis etiā repugnātibus imperet: uel subigendo uel resistendo: atq; ut ab ipso deo petatur et meritorum gr̄a et uenia delictoruꝫ: ac de acceptis bonis gratiarum actio persoluatur. In illa uero pace finali quo referenda & cuius adipiscendę causa habenda est ista iustitia: quoniam sanata immortalitate atq; īcorruptione natura uicia non habebit: nec unicuiq; nostrum ab alio uel a seipso q̄cq̄m repugnabit: non opus erit ut ratio uiciis quę nulla erunt imperet: sed imperabit deus homini: animus corpori. tantaq; obediendi ibi erit suauitas & facilitas: quanta uiuendi regnandiq; felicitas. & hoc illic in om̄ibus hominibus atq; in singulis ęternum erit: ęternūq; esse certū erit. & ideo pax huius beatitudinis: uel beatitudo pacis huius summū bonū erit.

Eorum autē qui nō pertinent ad istam ciuitatē dei: erit & ecōtrario miseria sempiterna: que etiam secūda mors dicitur. quia nec aīma ibi uiuere dicēda est: quę a uita dei aliēata erit: nec corpus quod ęternis doloribus sbiacebit. Ac ꝑ hoc ideo durior ista secunda mors erit: quia finiri morte non poterit. Sed quoniam sicut miseria beatitudini & mors uitę: ita bellum paci uidetur esse contrarium: merito quęritur sicut pax in bonorum finibus prędicata est atq; laudata: quod ul' quale bellum in finibus malorū econtrario possit ītelligi. Verum qui hoc quęrit: actendat quid in bello noxium pernitiosūq; sit: & uidebit nihil aliud q̄ esse intęr se rerū aduersitatē atq; conflictum. Quod igitur bellū grauius & amarius cogitari potest: q̄m ubi uolūtas sic aduersa est passioni: et passio uolūtati: ut nullius earum uictoria tales inimicitię finiantur: et ubi sic confligit cū ipa natura corporis uis doloris: ut neutrum alteri cedat? Hic enim qñ contīgit iste cōflictus: aut dolor uincit & sensum mors adimit: aut natura uīcit & dolorē sanitas tollit. Ibi autem et dolor ꝑmanet ut affligat: et natura perdurat ut sentiat. Quia utrunq; ideo nō deficit: ne pęna deficiat. Ad hos autem fines bonorum & malorum: illos expetendos istos cauendos: quoniam per iuditium transibunt ad illos boni: ad istos mali. de hoc iuditio quātū deus donauerit in consequenti uolumine disputabo.

AVRELII·AVGVSTINI·DE·CIVITATE·DEI LIBER·XX·

De die ultimi iuditii dei qd̄ ipe donauerit locuturi: eūq; asꝰturi aduersꝰ īpios et īcredulos: tanq̄ ī ędifitii fūdamēto priꝰponer̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

testimonia diuina debemus. Quibus qui nolunt credere: hūanis ratiunculis falsis atq; fallacibus contrauenire conātur. ad hoc ut aut aliud significare contendant: quod adhibeī testimoniū de lr̄is sacris: aut oio diuinitus eē dictum negēt. Nam nullum existimo eē mortalium: qui cum ea sicut dicta sunt intellexerit: et a sūmo ac uero deo per animas sanctas dicta eē crediderit: nō eis cedat atq; cōsēnat. siue id ore etiā fateaī: siue aliquo uicio fateri erubescat aut metuat: uel etiā peruicaa simillima isanię id quod falsum eē nouit aut credit: etiā contenaosissime defendeī moliatur. Quod ergo in cōfessione ac; professione tenet oīs ecclesia dei ueri: christū de cęlo esse uenturu; ad uiuos ac mortuos iudicandos: hunc diuini iudicii ultimu; diem dicimus: id ē nouissimum tempus. Nam per quot dies hoc iudiciū tendatur incertum est. sed more sanctarum scr̄tu-ra; diem poni solere pro tempore: nemo qui illas literas quamlibet negligēter legerit nescit. Ideo autem cum diem iudicii dei dicimus: addimus ultimū uel nouissimū: quia et nunc iudicat: et ab humani generis initio iudicauit: dimictēs de paradiso et a ligno uitę separans p̄mos boīes: magni peccati perpetratores. Imo etiam quando angelis peccantibus non pepcit: quorum princeps hominēs a seipso subuersos inuidēdo subuertit: procul dubio iudicauit, nec sine illi⁹ alto iustoq; iudicio: et in hoc aereo cęlo & in terris et dēonū & hominū miserrima uita ē: erroribus erumnisq; pleniissima. Verum & si nemo peccasset: non sine bono rectoq; deus iudicio uniuersam creaturam rationalem perseuerantissime sibi domino suo cohe-rentem: in ętterna beatitudine retineret. Iudicat etiam nō solum uniuersaliter de genere dęmonum atq; hominū: ut miseri sint propter primorum meritum p̄cto;: sed etiam de singuloru; operibus ꝓpriis quę gerunt arbitrio uoluntatis. Nam & dęmones ne torqueantur precantur: nec iniuste utiq; uel parcitur eis: uel pro sua quiq; improbitate torquentur. Et boīes plr̄ūq; aperte plr̄ūq; occulte luunt pro suis factis diuinitus pęnas: siue in hac uita siue post mortem: quāuis nullus boīum agat recte nisi diuino adiuuetur auxilio: nullus dęmonum aut hominum agat in-ique nisi diuino eodemq; iustissimo dei iudicio permictatur. Sicut enim ait apls: non est iniquitas apud deum. Et sicut ip̄e dicit alibi inscrutabilia sunt iudicia dei: & inuestigabiles uię eius. Non igitur in hoc libro de illis primis: nec de istis me-diis dei iudiciis: ꝙ de ipso nouissio iudicō quantum ipse tribuerit disputabo. quā-do christus de cęlo uenturus est uiuos iudicaturus & mortuos. Iste qppe dies iudicii proprie uocatur: eo ꝙ nullus ibi imperite erit querelę locus: cur iniustus ille sit felix: et cur iustus ille infelix. Oīm nanq; tunc non nisi bonorū plena et uera felicitas: & omniū nō nisi malorū digna et summa infelicitas apparebit.

NVnc autem Capitlm .ii.

Net mala equo animo ferre discim⁹; quę patiūtur et boni: et bona nō magni-pendere quę adipiscuntur & mali. Ac p hoc etiam in his rebus in quibus nō ap-paret diuina iustitia: salutaris est diuina doctrina. Nescimus enim quo iudicio dei bonus ille sit pauper: malus ille sit diues. Iste gaudeat quē pro suis pditis morib⁹ cruciari debuisse merorib⁹ arbitramur: contristeī ille quem uita laudabilis gau-dere debuisse persuadet: exeat de iudicio non solum inultus uerū etiam damnatus innocens: aut iniquitate iudicis pressus: aut falsis obrutus testimoniis. Ecōtrario scelestus aduersarius eius non solum im-punitus: uerum etiā uindicatus insultet. Impius optime ualeat: pius languore tabescat. Latrocinētur sanissimi iuuenes:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et qui nec uerbo ledere quenq̃ potuerunt diuersa morborũ atrocitate affligantur. infantes utiles rebus hũanis immatura morte rapiantur: et qui uidẽtur nec nasci debuisse diutissime insuper uiuant. plenq̃ crimínibus sublimetur honoribus: et homínem sine querela tenebrę ignobilitatis abscondant. & cętera huiusmodi. Quę qs colligit? Quis enumerat? Quę si haberẽt uelut in ipsa absurditate constantiam: ut in hac uita in qua sicut sacer psalmus eloquitur homo uanitati similis factus est: et dies eius sicut umbra prętereunt: non nisi mali adipiscerẽtur transitoria bona ista atq; terrena: nec nisi boni talia paterẽtur mala: posset hoc referri ad iudicium dei iustum: siue etiã benignum. ut qui nõ erant assecuturi bona ętterna quę beatos faciunt: his temporalibus uel deciperentur pro malitia sua: uel pro dei misericordia consolarẽtur bonis. & qui non erant passuri ętterna tormenta: temporalibus uel pro suis quibuscunq; uel quantulis cunq; peccatis affligerẽtur: uel propter implẽdas uirtutes exercerentur malis. Nunc uero quando non solũ in malo sunt boni & in bono mali: quod uidetur iniustum: uerum etiam plerũq; & malis mala eueniunt: & bonis bona proueniũt: magis inscrutabilia fiunt iudicia dei: et inuestigabiles uię eius. Quãuis ergo nesciamus q̃ iudicio deus ista uel fatiat ul' fieri sinat: apud quem summa uirtus est & summa sapiẽtia: sũmaq; iustitia: nulla infirmitas: nulla temeritas: nulla iniquitas: salubriter tamen discimus nõ magnipendere seu bona seu mala: quę uidem9 bonis malisq; communia: & illa bona quęrere quę bonorum: atq; illa mala maxime fugẽ quę propria sunt malorũ. Cum uero ad illud iudicium dei uenerimus: cuius tempus iam proprie dicitur dies iudicii: & aliqñ dies domini nuncupatur: nõ solum quęcũq; tunc iudicabũtur uerum etiã quęcũq; ab initio iudicata: & quęcunq; usq; ad illud tempus adhuc iudicanda sunt: appebunt esse iustissima. ubi hoc quoq; manifestabitur q̃ iusto dei iudicio fiat: ut nunc tam multa ac pene omnia iusta dei iudicia lateant sensus mortalesq; mentes: cũ tamẽ in hac re piorũ fidem non lateat eẽ iustũ quod latet.

Capitłm .iii.

NEmpe Salomon sapiẽtissimus rex israel qui regnauit in hierusalem: librum qui uocatur ęcclesiastes & a iudeis quoq; habetur in sacrarum canone lr̃ay: sic exorsus est. Vanitas uanitatum dixit ęcclesiastes. uanitas uanitatum et omnia uanitas. Quę homini abũdantia ex oĩ labore suo quo laborat sub sole? Et cum ex hac sententia connecteret cętera: commemorãs erumnas erroresq; huius uitę: & euanescentes interea temporum lapsu9: ubi nihil solidum nihil stabile retinetur in ea rerum uanitate sub sole: illud etiam deplorat quodammodo: q̃ cum sit abundantia sapientię super insipientiam: sicut est lucis abundantia super tenebras: sapiẽtisq; oculi sint in capite ipius: et stulto9 in tenebris ambulet: unus tamen incurs9 omnibus incurrat unq; ĩ hac uita quę agitur sub sole. sig̃ficans uidelicet ea mala quę bonis et malis uidemus esse communia. Dicit etiam illud q̃ & boni patiãtur mala tanq̃m sint mali: et mali tanq̃m boni sint adipiscantur bona: ita loquens. Est inquit uanitas quę facta ẽ super terram. quia sũt iusti super quos uẽit sicut factus impiorum: & sunt impii super quos uẽit sicut iustorum factus. Dixi quoniam hoc quoq; est uanitas. ĩ hac uanitate cui q̃ntum satis uisum est insistendum istum librum totum uir sapiẽtissimus deputauit. non utiq; ob aliud: nisi ut eam uitam desideremus quę uanitatem nõ habet sub sole: sed ueritatem sub illo qui fecit hunc solem. In hac ergo uanitate: nũqd ñ iusto rectoq; dei iudicio similis eidem uanitati

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

factus uaneſceret homo? In diebus tamē uāitatis ſuę intereſt plurimum: utrū reſiſtat an obtemperet uanitati: & utrum ſit expers uerępietatis an particeps. Nō propter uitę huius ul'bona adquirēda: uel mala uitanda uaneſcēdo tranſeuntia: ſed propter futurum iudiciū: per quod erunt bonis bona & malis mala ſine fine manſura. Demiq; iſte ſapiēs hunc librum ſic cōcluſit: ut diceret. Deū time et mandata eius cuſtodi: hoc eſt omnis homo. quia omne hoc opus deus adducet in iudiciū in omni deſpecto: ſiue bonum ſiue malum. Quid breuius: uerius: ſalubrius dici potuit? Deum inquit time: & eius mandata cuſtodi. quia hoc eſt oīs homo. Quicunq; enim eſt: eſt cuſtos utriq; mādatorum dei. quoniam qui hoc non eſt nihil eſt. Non enim ad ueritatis imaginem reformatur: remanens in ſimilitudine uanitatis. Quia omne hoc opus id eſt quod ab homine fit in hac uita ſiue bonum ſiue malū: deus adducet in iudiciū in omni deſpecto: id eſt in omni etiā qui contēptibilis hic uidet̄ & ideo nec uidetur. quia deus et ipm uidet nec eū deſpicit: nec eum cū iudicat preterit. Capitulum .iiii.

HVius itaq; ultimi iudicii dei teſtimonia de ſanctis ſcripturis: quę ponēr inſtituí prius eligenda ſunt de libris teſtamenti noui: poſtea de ueteri. Quāuis enim uetera priora ſint tempore: noua tñ anteponenda ſunt dignitate: quoniā illa uetera prēconia ſunt nouorū. Noua igit̄ ponenda ſunt prius. quę ut firmius probemus aſſumuntur et uetera. In ueteribꝰ habentur lex & prophetę: in nouis euāgelium & apoſtolicę literę. Ait aūt apls. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autē ſine lege iuſtitia dei manifeſtata eſt: teſtificata per legem & pphetas. Iuſtitia autem dei per fidem Ihesu chriſti in oēs qui credunt. Hęc iuſtitia dei ad nouum pertinet teſtamentum: & teſtimonium a ueteribus libris habet: hoc ē a lege et pphetis. Prius igitur ipſa cauſa ponenda eſt: et poſtea teſtes introducendi. Hunc & ipſe Ihesus chriſtus ordinem ſeruādū eſſe demonſtrans: ſcriba inquit eruditus in regno dei: ſimilis eſt patrifamilias pferēti de ſuo theſauro noua et uetera. Nō dixit uetera et noua. quod utiq; dixiſſet niſi maluiſſet meritorum ordinē ſeruare q̄ temporum. Capitlm .v.

ERgo ipſe ſaluator cū obiurgaret ciuitates in quibus magnas uirtutes fecerat: neq; crediderant: et eis alienigēas anteponeret: uerūtamen inquit dico uobis. tyro & ſydoni remiſſius erit in die iudicii q̄ uobis. Et paulo poſt alteri ciuitati. Amen inquit dico uobis quia terrę ſodomorum remiſſius erit in die iudicii q̄ tibi. Hic euidentiſſime prędicat diem iudicii eſſe uenturum. Et alio loco. Viri ninuitę ſurgent in iudicio cum iſta generatione: et condemnabunt eam: quia pęnitentiā egerunt in prędicatione Ionę. Et ecce pluſq̄m Iona hic. Regina auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta: et condemnabit eam: quia uenit a finibus terrę audire ſapientiam Salomonis. & ecce pluſq̄m Salomon hic. Duas hoc loco res diſcimus. et uenturum eſſe iudicium: & cum mortuorum reſurrectōne uenturum. De ninuitis enim & regina auſtri quando hęc dicebat: de mortuis ſine dubio loquebatur. quos tamen in die iudicii reſurrecturos eē prędixit. Nec ideo dixit condemnabunt: quia ipſi iudicabunt: ſed quia ex ipſorum comparatiōe iſti merito damnabuntur. Rurſus alio loco cum de malorum hominum et bonorum nunc pmixtione poſtea ſeparatiōe: quę utiq; die iudicii futura eſt loquerętur: adhibuit ſimilitudinem de tritico ſeminato & ſupſeminatis zizaniis: eamq; ſuis exponens diſcipulis. Qui ſeminat inquit bonū ſemē eſt filius hois: ager autem eſt hic mūdus:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

bonum ſemen autem hi ſunt filii regni: zizania autem filii ſunt nequam. Inimicus autē q̄ ſeminauit ea: eſt diabolus. Meſſis uero conſūmatio ſeculi eſt. meſſores autē angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur: ſic erit in conſūmatiōe ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos: et colligent de regno eius oīa ſcādala: & eos qui faciunt iniquitatem: & mittēt eos in caminū ignis. Ibi erit fletꝰ et ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebūt ſicut ſol in regno patris eorū. Qui habet aures audiendi audiat. Hic quidem iudicium uel diem iudicii non nominauit: ſed eū multo clarius ipſis rebus expreſſit. et in fine ſeculi futuꝝ eſſe prędixit. Item diſcipulis ſuis. Amen inquit dico uobis: q̄ uos qui ſecuti eſtis me: in regeneratōe cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę: ſedebitis et uos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribꝰ iſrael. Hinc diſcimus cum ſuis diſcipulis Ihm iudicaturum. Vnde et alibi iudeis dixit. Si ego in Beelzebub eijcio dęmonia: filii ueſtri in quo eijciūt? Ideo ipſi iudices uri erunt. Nec quoniam ſuper duodecim ſedes ſeſſuros eē ait duodecim ſolos homines cū illo iudicaturos debemus putare. Duodenario q̄ppe numero uniuerſa quędam ſignificata eſt multitudo iudicātiū: propter duas partes numeri ſeptenarii: quo plerūq̄ ſignificatur uniuerſitas: quę duę partes id eſt tria & quatuor altera per alteram multiplicatę duodecim ſunt uel faciūt. Nam quatuor ter & tria q̄ter duodecim ſunt. et ſi qua alia huius duodenarii numeri quę ad hoc ualeat ratio reperitur. Alioquin quoniam in loco traditoris Iude apoſtolū Mathiam legimꝰ ordinatum. Apoſtolus Paulus qui plus illis omnibus laborauit: ubi ad iudicandum ſedeat non habebit: qui profecto cum aliis ſanctis ad numerum iudicij ſe pertinere demonſtrat cum dixit. Neſcitis quia angelos iudicabimus? De ipſis q̄q̄ iudicandis: in hoc numero duodenario ſimilis cauſa eſt. Non enim quia dictum eſt iudicātes duodeciꝫ tribus iſrael: tribꝰ Leui quę tertiadecima ab eis eſt iudicāda non erit. Aut ſolum illum populum: non etiam gentes cęteras iudicabunt. Quod autem ait in regeneratione: procul dubio mortuorum reſurrectionem nomine regenerationis uoluit intelligi. Sic enī caro noſtra regenerabitur per incorruptionē: quemadmodum aīa noſtra regenerata eſt per fidem. Multa prętereo quę de ultimo iudicio ita dici uidētur: ut diligēter conſiderata reperiātur ambigua: ul magis ad aliud pertinentia: ſiue ſcilicet ad eum ſaluatoris aduētum: quo per totum hoc tempus in ęcclęſia ſua uēit: hoc eſt in membris ſuis priculariter atq̄ paulatim: quoniam tota corpus eius eſt: ſiue ad excidiū terrenę hieruſalem: quia et de illo cum loquitur plerūq̄ ſic loquitur tanq̄m de fine ſęcli: atq̄ de illo die iudicii nouiſſimo & magno loquatur: ita ut dinoſci non poſſit omnino: niſi ea quę apud tres ęuangeliſtas: Matheū: Marcū: & Lucā: de hac re ſimiliter dicta ſunt: iuxta ſe oīa conferantur. Quędam quippe alter obſcurius: alter explicat planius. ut ea quę ad unā rem pertinentia dicuntur appeat unde dicantur. Quod facere utcunq̄ curaui in quadam ępiſtola: quam reſcripſi ad beatę memorię uiruꝫ Eſychium ſalonitanę urbis ępiſcopū: cuiꝰ ępiſtolę titulꝰ eſt de fine ſęcli. Proinde iā illud hic dicā q̄d in ęuāgelio ſcdm Matheū de ſeparatiōe bonorum et malorū legitur: per iuditiū preſentiſſimum atq̄ nouiſſimum chriſti. Cum autem uenerit inquit filius hoīs in maieſtate ſua: et omnes angeli cū eo: tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuę. Et cōgregabuntur ante eum omnes gētes: & ſeparabit eos ab inuicem ſicut paſtor ſegregat oues ab hedis. Et ſtatuet quidem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

oues a dexteris ſuis: hedos autez a ſiniſ-
tris. Tũc dicet rex his qui a dexteris eiꝰ
erunt. Venite benedicti patris mei: poſſi-
dete paratum uobis regnum a cõſtitutõe
mũdi. Eſurĩui enĩ et dediſtis mihi mãdu-
care: ſitiui: & dediſtis m̃i bibere. Hoſpes
eram: et collegiſtis me. Nudus: & coope-
ruiſtis me. Infirmus: & uiſitaſtis me. In
carcere eram: et ueniſtis ad me. Tunc re-
ſpondebunt ei iuſti dicentes. Domine qñ
uidimus te eſurientẽ et pauimꝰ? Sitientẽ:
et dedimus tibi potum? Quando autem
te uidimus hoſpitem: & collegimus te?
Aut nudum: et cooperuimus te? Quãdo
autem te infirmũ uidimus aut in carceꝛ:
et uenimꝰ ad te? Et reſpondens rex dicet
illis. Amẽ dico uobis. q̃ndiu feciſtis uni
de his fratribꝰ meis mĩmis: mihi feciſtis.
Tunc dicet et his q a ſiniſtris eius erunt.
Diſcedite a me maledicti ĩ ignem ęternũ:
qui paratus eſt diabolo & angelis eius.
Deinde ſimiliter etiã his enumerat: q illa
nõ fecerĩt quę dexteros feciſſe mẽorauit.
Similiterq; interrogantibus quando eũ
uiderint in eorum indigentia conſtitutũ:
qđ minimis ſuis nõ eſt factum: ſibi factũ
non fuiſſe reſpondet. Sermonemq; cõclu-
dens: et hi inquit ibunt in ſupplitiũ ętер-
num: iuſti autẽ in uitam ętернam. Iohes
uero ęuangeliſta apertiſſime narrat eum
in reſurrectiõe mortuorum futurũ prę-
dixiſſe iudiciũ. Cum enim dixiſſet neq;
enim pater iudicat quenq̃m: ſed oĩme iu-
diciũ dedit filio: ut omnes honorificẽt
filium ſicut honorificant patrem: qui non
honorificat filium non honorificat pr̃em
qui miſit illum: protinus addidit. Amen
amẽ dico uobis: quia qui uerbum meum
audit et credit ei q miſit me; habet uitam
ętернam: & in iudiciũ non ueniet: ſed
a morte tranſit ĩ uitã. Ecce hic dixit ſuos
etiam fideles in iudiciũ non uenire. Quõ
ergo per iudiciũ ſeparabũtur a malis:
et ad eius dexteram ſtabũt: niſi quia hoc
loco iudiciũ pro damnatione poſuit?
In tale enim iudiciũ non uenient q au-
diunt uerbum eius: et credunt ei q illum
miſit.

Capitlm .vi.

DEinde adiungit et dicit. Amẽ amẽ
dico uobis: qa uenit hora & nũc ẽ:
quando mortui audient uocem filii dei:
et qui audierint uiuẽt. Sicut enim pater
habet uitam ĩ ſemetipſo: ſic dedit & filio
uitam habere in ſemetipſo. Nondum de
reſurrectõne ſecunda id eſt corpoꝛ loqt̃:
quę in fine futura eſt: ſed de prima quę
nũc eſt. Hanc quippe ut diſtingueret ait.
Venit hora & nunc eſt. Non autem iſta
corporum: ſed animarũ eſt. Habent enim
et animę mortem ſuam in impietate atq;
peccatis: ſcdm quam mortem ſũt mortui
de quibus idem dominus ait. Sine mor-
tuos ſepelire mortuos ſuos: ut ſcilicet in
anima mortui in corpore mortuos ſepe-
lirent. Propter iſtos ergo impietate &
iniquitate in anima mortuos: uenit inqt
hora et nunc eſt: quando mortui audient
uocem filii dei: et q audierint uiuent. Qui
audierint dixit: qui obedierint: qui cre-
diderint: & uſq; in finẽ perſeuerauerint.
Nec fecit hic ullam differentiam bonorũ
& malorum. Omnibus enim bonum eſt
audire uocem iſtius & uiuere: ad uitam
pietatis ex impietatis morte tranſeundo.
De qua morte ait apoſtolꝰ Paulus. Ergo
omnes mortui ſunt: & pro omnibꝰ mor-
tuus eſt unus: ut qui uiuunt non iam ſibi
uiuant: ſed ei qui pro ipſis mortuus ẽ &
reſurrexit. Omnes itaq; mortui ſunt in
peccatis: neminẽ prorſus excepto: ſiue o-
riginalibus ſiue etiam uoluntate additis:
uel ignorando uel ſciendo nec fatẽdo qđ
iuſtum ẽ: et pro omnibus uñis mortuis
uiuus mortuus eſt unus: id eſt nullũ ha-
bens oĩo peccatum. ut qui per remiſſionez
peccatorum uiuũt: iam non ſibi uiuant: ſ;
ei q pro oĩbus mortuus eſt, ꝓpter pc̃ta
noſtra: et reſurrexit, ꝓpter iuſtificatõem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

noſtram. ut credentes ín eũ quí íuſtificat impíum: ex ímpietate íuſtificati tanquaz ex morte uíuificati: ad primã reſurrectionem quę nũc eſt pertínere poſſimus. Ad hanc enim primam non pertínent ñ quí beati erũt ín ętternum. ad ſecundam uero de qua mox locuturus eſt: & beatos docebit pertínere et míſeros. Iſta eſt míſericordię: illa íudicii: propter qđ ín pſalmo ſcriptuz eſt. Miſericordiam et íudicíum cantabo tibi domíne. De quo íudicio cõſequenter adíunxit atq; ait. Et poteſtatẽ dedit ei íudicíum facerẽ qa filius hominis eſt. Hic oſtendit q; ín ea carne ueníet íudicaturus: ín qua uenerat íudicandus. Ad hoc enim ait quonia; filius hominis eſt. Ac deínde ſubíungens unde agimus. Nolite ínquit mirari hoc quod dixi: quia ueníet hora ín qua oẽs quí ín monumẽtis ſunt audient uocem filii dei: & ꝓcedent quí bona fecerunt ín reſurrectiõem uítę: quí uero mala egerũt ín reſurrectionem íudicii. Hoc eſt illud íudicium quod pauloante ſicut nunc pro damnatione poſuerat dicens. Qui uerbum meum audit & credit ei qui miſit me: habet uitã ętternã: et ín íudicium non ueníet: ſed tranſiet a morte ín uítam: id eſt pertínẽdo ad primam reſurrectionem qua nunc tranſitur a morte aĩaz ad uitã uirtutũ: ĩ damnationẽ nõ ueníet quã ſignificauit appellatõe íudicii. Sicut etiã ín hoc loco ubi ait. Qui uero mala egerunt ín reſurrectionem íudicii id eſt damnationis. Reſurgat ergo ín prima qui non uult ín ſecunda reſurrectiõe damnari. Venit ergo hora et nũc eſt: quando mortui audient uocem filii dei. et q audierínt uíuent id eſt ín dãnationem non ueníent: quę ſecunda mors dicitur. ín quam ſecundam mortem poſt ſecundam quę corporũ futura eſt reſurrectionem pręcipitabũtur: quí ín prima quę animarum eſt non rſurgunt. Veníet enim hora. ubi non ait et nunc eſt: quía ín fine ſęculi erit: hoc eſt ĩ ultimo et maximo dei íudicio: quando omnes quí ín monumentis ſunt audient uocem eíus & procedent. Nõ dixit q; admodũ ín ꝑma: et q audierínt uíuẽt. Nõ. n. oẽs uíuẽt: et uíta quę ſolicz qñ beata eſt ſola uíta dicẽda ẽ. Nam utiq; non ſine qualicũq; uíta poſſent audire: & de monumẽtis reſurgente carne procedere. Quare autem non omnes uíuent: ín eo qđ ſequítur docet. Qui bona ínquit fecerunt: ín reſurrectionem uítę: qui uero mala egerũt ín reſurrectionem íudicii. Hi ſunt qui non uíuent: quía ſecũda morte morientẽ. Mala q;ppe egerũt: quoniam male uixerũt. male autẽ uixerunt: quía ín prima quę nunc eſt animaz reſurrectione non reuixerunt. aut ín eo q; reuixerant: non uſq; ín finem mãſerũt. Sicut ergo duę ſũt regenerationes de q; bus tã ſupra locutus ſum: una quę ſcđm fidem eſt quę nunc fit per baptiſmum: altera ſcđm carnẽ quę fiet ĩ eíus ĩcorruptione atq; ímortalitate per íudicíũ magnũ atq; nouiſſimũ: ita ſunt et reſurrectiones duę. una prima quę nunc eſt & eſt aĩaz: quę uenire ín mortem ſecundam nõ permíctit: alia ſecunda quę nunc non eſt: ſed ín fine ſęculi futura eſt: nec animarũ ſed corporum eſt. quę per ultimum íudicíum alios mictit ín ſecundam mortem: alios ín eam uítam quę non habet mortem.

DE his duabus reſurrectionibus idem Iohannes ęuãgeliſta ín eo libro quí dicitur apocalipſis eo modo locutus eſt. ut prima earũ a quibuſdam noſtris nõ ímtellecta: etiam ín quaſdam ridiculas fabulas uertereẽ. Ait quippe ín libro memorato Iohannes apoſtolus. Et uídi angelum deſcendẽtem de cęlo: habentem clauẽ abiſſi: et catenam ín manu ſua: & tenuit draconem illum ſerpentem antiquũ quí cognomínatus eſt diabolus et ſathanas: & alligauit illum mille annis: & miſit illum ín abiſſum: &

Caplm .vii.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

clausit et signauit super eum: ut iam non seduceret gentes donec finiant̃ mille ãni. Post hęc oportet eũ solui breui tempore. Et uidi sedes: et sedentes super eas: et iuditium datum est illis: et animas occisoꝝ propter testimonium Ihesu: & propter uerbũ dei. Et si qui non adorauerũt bestiam nec imaginem eius: neq; acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua: & regnauerunt cum Ihesu mille annis. Reliqui eorum non uixerũt: donec mille anni finiantur Hęc resurrectõ prima est. Beatus et sanctus est qui habet in hac p̃ma resurrectione partem. In istis secũda mors non habet potestatem: sed erũt sacerdotes dei & christi: & regnabunt cũ eo annis mille. Qui ꝓpter hęc uerba huiꝰ libri primam resurrectionem: futuram suspicati sũt corpalẽ: inter cętera maxime numero annorum mille permoti sunt: tanquam oporteret in sanctis eo modo uelut tanti temporis fieri sabbatismum: uacatõnem scilicet sanctam post labores annorum sex milium ex quo creatus est homo: & magni illius peccati merito in huius mortalitatis erumnas de paradisi fęlicitate dimissus est. ut quoniam scp̃tuꝫ est: unus dies apud dominum sicut anni mille: & mille anni sicut dies unus: sex annorum milibus tanquam diebus sex impletis sequat̃ uelut sabbati septimꝰ in annis mille postremis: ad hoc scilicꝫ sabbatum cęlebrandũ resurgẽtibus sanctis. Quę opinio esset utcũq; tollerabilis si delitię aliquę spirituales in illo sabbato affuturę sanctis ꝑ domini pręsentiam crederent̃. Nã nos hoc etiam fuimus opĩati aliquando. Sed cum eos qui tunc resurrexerint dicãt ĩmoderatissimis carnalibꝰ epulis uacaturos: ĩ quibus cibus sit tãtꝰ ac potus: ut nõ solum nullam modestiaꝫ teneant: sed modum quoq; ipsius ĩcredulitatis excedant: nullo modo possunt nisi a carnalibus ista credi. Hi aũt q̃ spũales sunt: istos ista credẽtes chiliastas uocãt greco uocabulo. Quod uerbum e uerbo exprimentes: nos possumꝰ miliarios nũcupare. Eos autem longum est refellere ad singula. sed potius quemadmodũ hęc scriptura accipienda sit iã debemus ostẽdere. Ait ipse dominus noster Ihs xp̃s. Nemo potest introire in domum fortis et uasa eius eripe̅r: nisi prius alligauerit fortem: diabolum uolens intelligi fortẽ: quia ipse genus humanum potuit tenere captiuuꝫ. uasa uero eius quę fuerat erepturus: fideles suos futuros quos ille in diuersis peccatis atq; impietatibus possidebat. Vt ergo alligaretur hic fortis: propterea uidit iste apostolus in apocalipsi angelum de cęlo descendentem: habentem clauem abissi: & catenã in manu sua. Et tenuit inquit draconem illum serpentem antiquũ q̃ cognomĩatur diabolꝰ et sathanas: et alligauit illum mille ãnis: hoc est potestatem eius ab eis seducẽdis ac possidendis qui fuerant liberandi cohibuit atq; frenauit. Mille autem anni duobus modis possunt quãtum mihi occurrit intelligi. Aut quia in ultimis mille annis res ista agitur id est sexto annorũ miliario: tanquam sexto die cuius nunc spatia posteriora uoluũtur: secuturo deinde sabbato quod non habet uesperam: requiem scilicet sanctorum quę nõ habet finem. ut huius miliarii tanquaꝫ diei nouissimam partem: quę remanebit usq; ad terminũ sęculi: mille annos appellauerit: eo loquendi modo quo pars significatur a toto. Aut certe mille annos pro annis omnibus huius sęculi posuit. ut perfecto numero notaretur ipsa temporis plenitudo. Millẽarius q̃ppe numerus denarii numeri quadratũ soliduꝫ reddit. Decem quippe decies ducta: fiunt centũ: quę iaꝫ figura quadrata sed plana est. Vt autem in altitudine surgat & solida fiat: rursꝰ centum decies multiplicãtur: et mille sũt.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Porro si centum ipa aliquo modo ꝓ uniuersitate ponantur: quale illud est quod dominus omnia sua dimictenti & eum sequenti promisit dicens: accipiet in hoc seculo centuplum, quod exponens quodammodo apostolus ait. quasi nihil habētes & omnia possidentes. quia et ante iam dictum est. fidelis homīs totus mūdus diuitiarum est: quanto magis mille pro uniuersitate ponūtur: ubi est soliditas ipius denarię quadraturę? Vnde nec illud melius intelligitur: quod in psalmo legitur. Memor fuit in seculum testamēti sui: uerbi quod mandauit in mille generationes: id est ī omnes. Et illum inquit in abissum misit: utiq; diabolum in abissū misit. quo nomine sig̃ficata est multitudo innumerabilis impiorū: q̃ꝫ in malignitate aduersus ęcclesiā dei multa ꝓfunda sunt corda. Non quia diabolus ibi ante non erat: sed ideo dicitur missus illuc: qa exclusus a credētibus plus cępit impios possidere. Plus nāq; a diabolo possidet̃: qui non solum alienatus a deo: uerū etiaꝫ gratis odit seruientes deo. Ca. viii.

ET clausit inquit & signauit super eum: ut iam non seduceret gentes donec finiantur mille anni. Clausit super eum dictū est: interdixit ei ne possit exire id est uetitū transgredi. Signauit aūt quod addidit significasse mihi uidetur: ꝙ occultum esse uoluit qui pertineant ad partem diaboli: & qui non pertineant. Hoc in sęculo isto prorsus latet. quia & qui uidetur stare: utrum sit casurus: & qui uidetur iacere: utrum sit surrecturꝰ ignotum est. Ab eis autem gētibus seducendis: huius interdicti uinculo & claustro diabolus prohibetur atq; cohibet̃: quas pertinentes ad christum seducebat antea uel tenebat. Has enim deus elegit ante constitutionem mūdi eruere de potestate tenebrarū: & trāsferre ī regnum filii claritatis suę. sicut dicit apostolus. Nam seducere illum gentes etiam nunc & secum trahere in ęternam pęnam: sed non prędestinatas ī ęternam uitam quis fidelis ignorat? Nec moueat: ꝙ sępe diabolus illos etiam seducit: qui iam regenerati in christo uias ingrediuntur dei. Nouit enim dominus q̃ sunt eius. ex his in damnationem ęternam neminem ille seducit. Sic enim nouit dominus eos ut deus: quem nihil latet etiam futurorum. non ut homo q̃ hoīem ad pręsens uidet: si tñ uidet cuius cor nō uidet: qualis aūt postea sit futurꝰ: nec seipsum uidet. Ad hoc ergo ligatus est diabolus et inclusus in abisso: ut iam non seducat gentes ex quibus cōstat ęcclesia: quas antea seductas tenebat anteq̃m eēnt ęcclesia. Neq; n. dictum est ut non seduceret aliquem: sed ut non seduceret inquit iam gētes: in q̃bus ęcclesiā proculdubio intelligi uoluit. donec inquit finiantur mille anni: id est aut quod remanet de sexto die qui constat ex mille annis: aut anni omnes q̃bꝰ deinceps hoc sęculum peragendum est. Nec sic accipiendum est quod ait ut non seduceret gentes donec finiantur mille anni: quasi postea sit seducturus eas dūtaxat gentes ex quibus prędestinata cōstat ęcclesia: a quibus seducendis illo est uinculo claustroq; prohibitus. Sed aut illa locutōne dictum est quę in scripturis aliquotiens inuenitur: qualis est ī psalmo Sicut oculi nostri ad dominum deū nostrum donec misereatur nostri. Neq; eniꝫ cum misertus fuerit non erunt oculi seruorum eius ad dominum deū suum. aut certe iste est ordo uerborum. Et clausit et firmauit super eum donec finiātur mille anni. Quod uero interposuit ut non seduceret iā gentes ita se habet: ut ab huiꝰ ordinis connexione sit liberum & seorsum intelligendū uelut si post adderet̃: ut sic se haberet tota sententia. Et clausit & signauit super eū donec finiantur āni

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

mille: et iam non seduceret gentes. id est ideo clausit donec finiantur anni mille ut iam non seduceret gentes. Post hoc inqt oportet eum solui breui tempore. Si hoc est diabolo ligari et includi ecclesiam non posse seducere: hec ergo erit solutio eius ut possit? Absit. Nunqm enim ab illo ecclesia seducet̃ predestinata et electa ante mundi constitutiõem: de qua dictum est nouit dominus qui sunt eius. Et tamẽ hic erit illo tempore etiam quo soluẽdus est diabol9: sicut ex quo est instituta hic fuit et erat omni tempore: in suis utiq; q succedunt nascendo moriẽtibus. Nam paulopost dicit: ꝙ solutus diabolus seducet has gẽtes toto orbe terrarum: ac trahat in bellum aduersus eam: quorum hostiũ erit numerus ut arena maris. Et ascẽderunt inquit super terre latitudinem: & cinxerunt castra sanctorum et dilectam ciuitatem. Et descẽdit ignis de celo a deo & comedit eos. & diabolus q seducebat eos missus est in stagnũ ignis et sulfuris: ubi est & bestia & pseudo prophete: & cruciabunt̃ die ac nocte in secula seclorũ amen. Sed hoc iam ad nouissimum iudicium pertinet: quod nunc propterea cõmemorandum putaui: ne quis existimet eo ipso tempore paruo quo soluetur diabolus in hac terra ecclesiam nõ futuram: illo hic eam uel nõ inueniente cum fuerit solutus: uel absumente cum fuerit persecutus. Nõ itaq; per totum hoc tempus qd̃ liber iste cõplectitur a primo scilicet aduentu christi usq; in finem seculi: quo erit eius secũdus aduentus: ita diabolus alligatur ut hec eius ipsa sit alligatio: per hoc interuallum quod mille ãnorum numero appellat: non seducere ecclesiam: qñ quidem illam nec solutus utiq; seducturus est. Nam profecto si eius alligatio est non posse seducere siue non permicti: quid erit solui nisi posse seducer̃ siue permicti? Quod absit ut fiat. Sed alligatio diaboli est non permicti exercere totam temptationem quam potest: ul' ui ul' dolo ad seducendos homines in partem suaꝫ cogendo uiolenter fraudulenter ue fallendo. Quod si permicteretur: in tã lõgo tẽpore et tanta infirmitate multorũ: plurimos tales quales deus id perpeti non uult: & fideles deiceret & nẽ crederent impediret. Quod ne faceret alligatus ẽ. Tunc autem soluetur quando & breue tempus erit. Nam tribus ãnis et sex mẽsibus legitur totis suis suorumq; uiribus seuiturus. et tales erunt cũ quibus ei belligerandum ẽ: ut uinci tanto eius impetu insidiisq; non possint. Si autem nunquam solueretur minus appareret maligna ei9 potẽtia: minus sancte ciuitatis fidelissima patientia probaretur. Minus deniq; perspiceret̃ q̃ magno eius malo tã bene usus fuerit omnipotens deus: qui eum nec oĩo abstulit a temptatione sanctorum: q̃uis ab eorum interioribus hominibus ubi in deum creditur foras missum: ut forinsec9 eius oppugnatione proficerent: & in eis qui sunt ex parte ipsius alligauit: ne q̃ntam posset effundendo et exercendo malitiam: innumerabiles infirmos ex quib9 multiplicari ecclesiam et impleri oportebat: alios credituros alios iam credẽtes a fide pietatis hos deterreret: hos frangeret: & solueretur in fine. ut q̃m fortem aduersarium dei ciuitas superauerit: cuꝫ ingenti gl'a sui redemptoris: adiutoris: liberatoris: aspiciat. In eorum sane q tunc futuri sunt atq; fidelium comparatiõe qd sumus nos: quãdo quidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus: cũ quo nos ligato tantis periculis dimicamus? Quamuis & hoc temporis interuallo q̃sdam christi milites tam prudẽtes et fortes fuisse atq; esse non dubium est: ut etiã si tunc in ista mortalitate uiuerent q̃ndo ille soluetur: omẽs eius insidias atq; impetus & cauerent prudentissime & pati-

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

entiſſime ſuſtinerent. Hęc autem alliga-
tio diaboli nō ſolū facta eſt ex quo cępit
ęcclesia prętęr iudeam terram in natio-
nes alias aliasq; dilatari: ſed nunc etiam
fit et fiet uſq; ad terminum ſęculi quo eſt
ſoluendus. quia et homines nunc ab infi-
delitate in qua ipſe eos poſſidebat con-
uertūtur ad fidem: & uſq; in illum finem
conuertētur ſine dubio. Et utiq; unicuiq;
fidelium iſte fortis tunc alligatur: q̄ndo
ab illo tanquā uas eius eripitur: et abiſ-
ſus ubi incluſus eſt non in eis conſumpta
eſt quando ſunt mortui: qui tunc erant
quādo cępit eſſe incluſus: ſed ſucceſſerūt
eis alii naſcendo atq; ſuccedunt donec fi-
niatur hoc ſęculum qui oderint chriſtia-
nos: in quorum quotidie uelut in abiſſo
cęcis et profundis cordibus includatur.
Vtrum autem etiam illis ultimis tribus
annis & ſex menſibus: quando ſolutus
totis uiribus ſeuiturus eſt: aliquis ī qua
non fuerat ſit acceſſurus ad fidē: nōnulla
quęſtio eſt. Quomodo enim ſtabit quod
dictum eſt: quis intrat in domum fortis
ut uaſa eius eripiat: n̄ prius alligauerit
fortem: ſi etiam ſoluto eripiūtur? Ac per
hoc cogere uidetur iſta ſententia: ut cre-
damus illo licet exiguo tempore neminē
acceſſurum eſſe populo chriſtiano: ſed cū
eis qui iam chriſtiani reperti fuerint di-
abolum pugnaturum: ex quibus etiam
ſi uicti aliqui ſecuti eum fuerint: non eos
ad prędeſtinatum filiorum dei numerum
pertinere. Neq; enim fruſtra idem Ioh̄es
apoſtolus qui et hanc apocalipſim ſcp̄ſit:
in ępiſtola ſua de quibuſdā dixit. Ex no-
bis exierunt ſed nō erant ex nobis. Nam
ſi fuiſſent ex nobis: manſiſſent utiq; no-
biſcum. Sed qd fiet de paruulis? Nimiū
quippe incredibile eſt nullos iam natos
& nōdum baptizatos prędoccupari xp̄i-
anorū filios illo tempore infantes: nllos
etiam ipſis naſci iam diebus: aut ſi erunt
non eos a parentibus ſuis uſq; ad gene-
rationis lauacrum quocūq; modo pduci.
Quod ſi fiet: quo pacto ſoluto tā diabolo
uaſa iſta eripiētur: in cuius domum nemo
intrat ut eius uaſa eripiat: niſi prius alli-
gauerit eum? Imo uero id potius eē cre-
dendum: nec qui cadant de ęcclesia nec q
accedant ad ęcclesiam illo tempore defu-
turos. ſed profecto tam fortes erunt &
parentes pro baptizandis ſuis paruulis:
et hi qui tunc primitus crediturī ſunt: ut
illum fortem uincāt etiam non ligatum;
id eſt omnibus qualibet antea nunquaz
uel artibus inſidiantē: uel urgentem ui-
ribus: & uigilanter intelligant & tole-
ranter ferant: ac ſi etiā illi non ligato eri-
piantur. Nec ideo falſa erit ęuangelica
illa ſententia. Quis intrat in domū fortis
ut uaſa eius eripiat: niſi prius alligauerit
fortem. Scām enim eius ſentētię ueritatē
ordo iſte ſeruatus eſt: ut prius alligaret
fortis: ereptiſq; uaſis eius lōge lateq; ex
firmis et infirmis omnibus gentibus ita
multiplicaretur ęcclesia: ut ex ipſa reruz
diuinitus prędictarum et impletarū ro-
buſtiſſima fide: etiam ſoluto uaſa poſſet
auferre. Sicut enim fatendum ē multoz
refrigeſcere caritatem cum abundat ini-
quitas: etiam muſitatis maximiſq; perſe-
cutōnibus atq; fallaciis diaboli iā ſoluti:
eos qui in libro uitę ſcripti non ſunt eſſe
multos ceſſuros: hinc cogitandum eſt: nō
ſolum quos bonos fideles illud tempus
inueniet: ſed nonnullos etiam qui foris
adhuc erunt adiuuante dei gratia p ſcp̄-
turarum conſiderationem: in quibus &
alia et finis ipe prēnūtiatur quem uenire
iam ſentiūt: ad credendum quod non cre-
debant futuros eſſe firmiores: et ad uin-
cēdum etiā non ligatū diabolū fortiores.
Quod ſi ita erūt: ꝓpterea pręceſſiſſe cre-
denda ē eius alligatio: ut et ligati et ſoluti
expoliatō ſequerē: qm̄ de hac re eſt dic-
tum. Quis īrabit in domū fortis ut uaſa
eius eripiat: n̄ prius alligauerit fortem?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Interea dum mille Capitlm.ix.
ānis ligatus est diabol9: sancti dei cuz
christo regnāt: etiā ipis mille ānis eisdez
sine dubio & eodem modo intelligēdis.
id est iam isto tempe prioris eius aduēt9.
Excepto quippe illo regno de quo in fine
dicturus est: uenite benedicti patris mei
possidere paratū uobis regnū. Nisi enim
alio aliq̄ modo longe quidem impari: iaz
nūc regnarēt cū illo sancti eius quib9 ait:
ecce ego uobiscū sum usqz in cōsumationē
seculi: ꝓfecto nō etiā nūc diceret̄ ecclesia
regnū eius: regnū ue celoruz. Nam utiqz
isto tempe in regno dei erudit̄ scriba ille
q ꝓfert de thezauro suo noua & uetera:
de quo supra locuti sum9. Et de ecclia col-
lecturi sunt zizania messores illi: que per-
misit cū tritico simul crescere usqz ad mes-
sem. Quod exponens ait: messis est finis
seculi: messores autē sunt angeli. Sicut g̊
colligūt̄ zizania et igni comburūt̄: sic erit
in cōsumatioē seculi. Mittet fili9 hominis
angelos suos: et colligent de regno ei9 oīa
scādala. Nūquid de regno illo ubi nulla
sunt scandala? De isto ergo regno ei9 qd̄
est ecclesia hic colligētur. Item dicit. Qui
soluerit unū de mādatis istis minimis &
docuerit sic hoīes: mīm9 uocabit̄ in regno
celorum. Qui autē fecerit & sic docuerit:
mag9 uocabitur in regno celoꝝ. Vtrūqz
dicit ī regno celoꝝ. & q nō facit mādata
que docet: hoc ē. n. soluere: nō seruare: nō
facer̄: et illū qui facit & sic docet: sed istū
mīmum: illū magnū. et continuo secutus
adiūgt. Dico. n. uob: qa nisi abūdauerit
iustitia uestra sup scribarū & phariseoꝝ:
id est sup iustitiā eoꝝ q soluūt qd̄ docent.
De scribis. n. & phariseis alio loco dicit:
quoniā dicūt & nō faciunt. Nisi ergo sup
eos abundauerit iusticia uestra: id est ut
uos non soluatis sed potius qd̄ docebitis
faciatis: nō intrabitis inquit in regnum
celoꝝ. Alio modo igit̄ intelligendum est
regnū celoꝝ: ubi ambo sūt: & ille scilicet
qui soluit qd̄ docet: & ille q facit. Sed ille
minimus: ille magnus. Alio modo autez
regnum celorum dicit̄: quo nō intrat nisi
ille qui facit. Ac per hoc ubi utrūqz gen9
est: ecclesia est qualis nūc est. Vbi autem
illud solū erit: ecclesia est qualis tūc erit:
quādo malus in ea non erit. Ergo ecclesia
& nūc est regnum xp̄i regnūqz celorum.
Regnant cum illo etiam nūc sancti eius:
aliter quidem quam tunc regnabunt. nec
tamen cum illo regnāt zizania: quamuis ī
ecclesia cum tritico crescant. Regnant. n.
cum illo qm̄ faciunt quod ait apostolus.
Si cōsurrexistis cū christo que sursū sunt
sapite ubi xp̄s ē ī dextera dei sedens: que
sursum sunt querite nō que sup terrā. De
qualib9 item dicit̄ q eorū cōuersatio sit in
celis. Postremo cū illo regnāt: q eo modo
sunt ī regno eius: ut ipsi etiam sint regnū
eius. Quomō autē sunt regnū xp̄i: qui ut
alia taceam: q̄uis ibi sint donec colligant̄
in fine seculi de regno eius oīa scandala;
tamen illic sua querūt non que ih̄u xp̄i?
De hoc ergo regno milicie in quo adhuc
cū hoste cōfligit̄: et aliq̄ndo repugnātib9
uiciis aliquādo cedentib9 imperat̄: donec
ueniat̄ ad illud pacatissimū regnum ubi
sine hoste r̄gnabit̄. Et de hac resurrectōe
prima que nūc est: liber iste sic loquit̄. Cū
·n. dixisset alligari diabolum mille ānis
& postea breui tēpe solui: mox recapi-
tulando qd ī illis mille ānis agat ecclesia
uel agatur in ea: & uidi inquit sedes &
sedentes sup eas: et iudiciū datū est. Non
est hoc putandū de ultimo iudicio dici: sz
sedes p̄positoꝝ & ipsi prepositi ītelligēdi
sunt: p quos nūc ecclesia gubernat̄. Iudi-
cium autē dictū nullū accipiendū melius
uidet̄: q̄ id qd̄ dictum est: que ligaueritis
in terra ligata erūt et in celo. et que solue-
ritis in terra soluta erūt & in celo. Vnde
ap̄ls. Quid enī mihi ē inqt de his q foris
sunt iudicare? Nonne de his q sunt intus
uos iudicatis? Et aīme inquit occisorum

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ꝑpter teſtimoniū ihesu: et ꝑpter uerbuz dei: ſubauditur quod poſtea dicturus eſt & regnauerūt cum ihesu mille annis: aīę ſcilicz martirum nōdum ſibi corporibus ſuis redditis. Neqꝫ n. pioꝝ aīę mortuoꝝ ſeparanť ab ęcclesia: quę nūc ē etā regnū christi. Alioquin nec ad altare dei eorum memoria fieret ín communione corporis xp̄i: nec aliquid prodeſſent ad eius bapti ſmū ín pręlīs currere: ne ſine illo fīniať hęc uita: nec ad recōciliationē ſi forte per pęnitentiā malā ue cōſcīam qſqꝫ ab eodez corpe ſepatus eſt. Cur. n. fiūt iſta ñ quia fideles etiā defūcti membra eiꝰ ſūt? Quāuis ergo cum ſuis corporibꝰ nōdum: tam tamen eoꝝ animę regnant cum illo: dum iſti mille āni decurrūt. Vnde ī hoc eodez libro & alibi legitur. Beati mortui qui ī domino moríunť. Amodo etiā iam dicit ſpiritus ut requieſcant a laboribꝰ ſuis. nā opera eoꝝ ſecunť illos. Regnat itaqꝫ cum xp̄o nūc p̄mū ęcclesia ī uiuis et mortuis. Propterea enī ſicut dicit a poſtolus mortuus eſt christus: ut uiuoꝝ & mortuorū dñet. Sed ideo tātīmodo martirum aīas cōmēorauit: qa ipi mortui p̄cipue regnāt: qui uſqꝫ ad mortē ꝑ ueritate certauerūt. Sed a parte totū etiam mortuos cęteros íntelligímus prínętes ad ęcclesiam qđ eſt regnū xp̄i. Quod uero ſequiť: et ſi q non adorauerínt beſtiā nec ímagínē eius: nec acceperínt ſcriptionē ī frōte aut ī manu ſua: ſimiliter de uiuis et mortuis debemꝰ accipere. Quę porro ſit iſta beſtia q̄nuis ſit diligentius requirendum: non tamen abhorret a fide recta: ut ipa ipia cíuitas íntelligať: & populus ſidelium cōtrariꝰ fideli populo & ciuitati dei. Imago uero eius ſimulatio eiꝰ mihi uideť: ín eis ſcilicz hominibus qui uelut fidem ꝑfitentur & ínfideliter uiuūt. Fíngunt. n. ſe eſſe qđ nō ſunt: Vocanťqꝫ nō ueraci effigie ſz fallaci ímagíne xp̄ami. Ad eādem nāqꝫ beſtiam ptínęt nō ſolum aperti ínimici nomīs xp̄i: & eiꝰ gloriosiſſimę cíuitatis: ſz etiā zizania quę de regno eiꝰ qđ eſt ęcclesia ī fíne ſęculi colligēda ſūt. Et q ſūt q beſtiaz nō adorāt nec ímagínē eius: míſi qui faciunt qđ ait apoſtolꝰ: ne ſitis íugū ducētes cū ínfidelibus? Non adorant. n. eſt nō conſentiunt: nō ſubiciunť: neqꝫ accipiūt ínſcriptionē: notam ſcilicet criminis ín fronte: propter ꝑfeſſionem: ī manu propter opationes. Ab hīs g̈ malis alieni ſiue adhuc ín iſta mortalitate uiuētes: ſiue defuncti: rḡnāt cū xp̄o: iā nunc quodāmodo huíc tępori cōgruo: per totū hoc ínteruallum quod numero mille ſign̄ificať ānoꝝ. Reliqui eoꝝ ínquit non uixerūt. Hora. n. nunc eſt: cuz mortui audíunt uocē filii dei: & qui audierīt uiuēt. Reliqui eoꝝ nō uiuēt. Quod uero ſubdidit donec fíniaňť mille anni: íntelligendū ē ꝙ eo tempore nō uixerunt quo uiuere debuerūt: ad uitam ſcilicet de morte tranſeundo. Et ideo cū dies uenerit quo fiet et corporum reſurrectio: non ad uitam de monumētis ꝓcedent: ſed ad íudicíū: ad damnationē ſcilicz quę ſecūda mors dicit. Donec. n. fíniaňť mille anni: quicūqꝫ nō uixerit id eſt iſto toto tępore q̄ agitur prima reſurrectio: non audierit uocē filii dei: & ad uitā de morte trāſierit: ꝑfecto ín ſcđa reſurrectiōe quę caris eſt: ī mortē ſecūdā cū ipſa carne trāſibit. Seqť. n. et dicit. Hec reſurrectio prima ē: Beatꝰ et ſanctꝰ q habet ín hac p̄ma rſurrectiōe ptē: id ē particeps eiꝰ ē. Ipſe ē aūt ꝓceps eiꝰ: q nō ſolū a morte quę ī pctis ē ſuiuiſcit: uerū etiā ín eo ꝙ reuixerit permanet. In his íngt ſecūda mors nō habet ꝓtātē. Habet g̈ ín reliquis de quibꝰ ſuperíus ait: reliqui eoꝝ non uixerunt donec fíniaňť mille anni: qm̄ iſto toto tęporis íntervallo qđ mille annos uocat: q̄ūcūqꝫ ín eo quiſqꝫ eoꝝ uixit ín corpe: nō ſuiuit a morte ín q̄ euz tenebat impietas: ut ſic reuiuiſcendo primę rſurrectioīs ꝓceps fieret: atqꝫ ín eo ꝓtātē ꝑa mors nō hīet.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

SVnc qui putant Capl'm.x.
resurrectionem dici non posse nisi
corporum: ideo istā quoq; ī corporibus
primam futurā esse contendūt. Quoꝝ.n.
est cadere īqūt: eoꝝ est resurgere. Cadūt
autē corpora moriendo: nam a cadendo
cadauera nūcupant̄. Non ergo animarū
inquiūt resurrectio potest esse: ſ3 corpuꝫ.
Sed quid cōtra apostolum dicunt q eam
resurr̄ctionē appellat? Nā scd̄m īteriorē
nō ſm exteriorē hoīeꝫ utiq; r̄surrexerāt:
quib9 ait. Si surrexistis cū x̄ quę sursum
sunt sapite. Quē sensum aliis uerbis alibi
posuit dicens: ut q̄admodū xp̄s a mor-
tuis resurrexit per gloriam patris: sic et
nos ī nouitate uitę ambulemus. Hinc ē et
illud. Surge q dormis: et exurge a mor-
tuis & illuīabit te xp̄s. Quod aūt dicūt
non possunt resurgere nisi qui cadunt: et
ideo putāt resurrectionē ad corpora nō
ad animas pertinere: quia corporum est
cadere: cur non audiūt non recedatis ab
illo ne cadatis: & suo domino stat aut
cadit: & qui putat se stare uideat ne ca-
dat. Puto.n.q̄ in anima non in corpore
casus iste cauendus est. Si igit̄ cadentiū ē
resurrectio: cadunt & animę: ꝓfecto &
animas resurgere cōfitendum est. Quod
autem cū dixisset in istis secūda mors nō
habet potestatē: adiūxit atq; ait: ſ3 erūt
sacerdotes dei & xp̄i: et regnabunt cum
eo mille ānis: Nō utiq; de solis ępiscopis
& pręsbiteris dictum est: qui proprie iaꝫ
uocant̄ in ęcclesia sacerdotes: ſ3 sicut oēs
xp̄ianos dicimus ꝓpter misticum crisma:
sic omēs sacerdotes qm̄ mēbra sunt uni9
illius sacerdotis. De q̄bus apl's Petrus.
Plebs inquit scā regale sacerdotiū. Sane
licet breuiter atq; transeūter insinuauit
deū esse xp̄m: dicēdo sacerdotes dei et x̄:
hoc est p̄ris et filii: q̄uis ꝓpter formā ſui
sicut filius hoīs: ita etiā sacerdos x̄ effect9
sit ineternū ſm ordinem Melchisedech.
De qua re in hoc opere nō semel diximꝰ.

ET cum finiti fuerint Capl.xi.
inquit mille āni: soluet̄ sathanas
de custodia sua: & exibit ad seducendas
naciones quę sūt ī quatuor angul' terrę:
Gog & Magog: & trahet eas in bellum:
quoꝝ num·r9 est ut arena maris. Ad hoc
ergo tūc seducet: ut ī hoc bellum trahat.
Nā et ātea modis quib9 poterat: ꝑ multa
mala & uaria seducebat. Exibit autem
dictū est ī apertam ꝑsecutōeꝫ: de latebris
erumpet odiorum. Hec.n. erit nouissima
persecutio: nouissimo imminente iudicio:
quaꝫ scā ęcclesia toto terraꝝ orbe patiet̄:
uniuersa scilicet ciuitas xp̄i ab uniuersa
diaboli ciuitate: q̄tacūq; erit utraq; super
terrā. Gentes quippe iste quas appellat
Gog & Magog: non sic sunt accipiendę
tamq̄ sint aliqui mali in aliq̄ ꝑte terraruꝫ
barbari cōstituti: siue qd̄ quidā suspicant̄
Getas & Massagetas ꝓpter horū noīm
lr̄as p̄mas: siue alios aliq̄s alienigenas et
a romano iure seiūctos. Toto nāq; orbe
terraꝝ significati sūt isti esse: cū est dictū
nationes quę sunt in q̄tuor angulis terrę:
easq; esse subiecit Gog & Magog. Quoꝝ
interpretationē noīm esse cōpimus Gog
tectuꝫ: Magog detectū. tamq̄ domus et
ipse q ꝓcedit de domo. Gentes ergo sunt
in quib9 diabolū uelut in abisso superius
intelligebamus inclusum: & ipse de illis
q̄dāmodo sese offerens & ꝓcedēs: ut ille
sint tectum ille detectū. Si autem utrūq;
referamus ad gentes: non unum horum
ad illas: alterū ad diaboluꝫ: & tectū ipse
sunt gentes: quia in eis nunc includitur
& quodāmō tegit̄ inimicus antiquus. &
de tectū ipse erūt: quādo in apertū odiū
de opto erupture sunt. Quod uero ait &
descenderunt super terrę latitudinem: &
cinxerunt castra sanctoꝝ et dilectā ciui-
tatem: non utiq; ad unū locum uenisse uel
uenturi esse sig̃ficati sūt: q̄si aliq̄ uno loco
futura sint castra sanctorum: & dilecta
ciuitas cum hec nō sit nisi xp̄i ęcclesia toto

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

orbe terrarũ diffusa: ac per hoc ubicũq; tunc erit qnę in omnib9 gentibus erit: qđ significatũ noĩe latitudinis terrę: ibi erũt castra sãctoꝝ: ibi dilecta deo ciuitas ei9: ibi ab omnib9 inimicis suis quia & ipi cũ illa in oĩb9 gentibus erũt: psecutionis illi9 immanitate cingetur: hoc est in angustia tribulatioĩs artabit̃: urgebit̃: cõcludet̃: nec miliciam suã deseret: quę uocabulo ẽ appellata castroꝝ. Capitl'm·xii.

QVod uero ait et descẽdet ignis de cęlo et comedet eos: nõ extremum putandũ est id esse supplitiũ: qđ erit cum dicetur discedite a me maledicti ĩ ignem ęternũ. Tunc qppe in ignẽ mictent̃ ipsi: nõ ignis de cęlo ueniet sup ipsos. Hic aũt bñ itelligit̃ ignis de cęlo: de ipa firmitate sanctoꝝ: q̃ nõ cessuri sunt seuiẽtib9 ut eoꝝ faciãt uoluntatẽ. Firmamẽtũ. n. est cęluꝫ: cuius firmitate illi crutiabunt̃ ardẽtissĩo zelo: qm̃ nõ potuerũt actrahere in partes antix̃. sanctos xp̃i. Et ipse erit ignis qui comedet eos. Et hoc a deo: qa dei munere fiũt sancti ĩsupabiles unde excrutiantur inimici. Sicut. n. zelus ĩ bono positũ ẽ ubi legit̃: zelus dom9 tue comedit me: ita ecõtrario in malo ubi dicit̃: zelus occupauit plebem ineruditam. Et nũc ignis cõtrarios comedet: & nunc utiq; excepto scilicet ultimi illi9 igne iudicii. Aut si ipaꝫ plagaꝫ qua pcutiendi sunt ecclesię psecutores ueniente iam xp̃o: quos uiuentes in ueniet sup terraꝫ quãdo interficiet antixp̃m spũ oris sui: ignẽ appellauit descẽdẽtẽ de cęlo eosq; comedẽteꝫ. Neq; hoc ultimũ supplitium erit impioꝝ: sꝫ illud qđ facta corpm resurrectiõe passuri sunt. Cap·xiii.

HEc persecutio nouissima quę futura est ab antixp̃o. sicut iam diximus: qa et in hoc libro supius et aput Danielẽ pphetam positũ est: tribus ãnis & sex mensib9 erit. Quod tempus q̃uis exiguũ utrum ad ãnos mille ptineat: quibus & diabolũ ligatũ dicit et sanctos cum xp̃o regnare: an eisdẽ ãnis hoc paruũ spatiuꝫ subaddat̃ atq; sit extra merito ambigit̃. Quia si dixerimus ad eosdem annos hoc ptinere: nõ tãto tempe sꝫ plixiore cũ xp̃o regnum sanctoꝝ reperiet̃ extendi: quaꝫ diabolus alligari. pfecto. n. sancti cũ suo rege etiam in ipsa pręcipue persecutione regnabunt: mala tãta uincentes: qñ iam nõ erit diabol9 alligatus: ut eos persequi omnibus uirib9 possit. Quomõ ergo ista scriptura eisdẽ mille annis utrũq; determinat: diaboli scilicꝫ alligationẽ regnũq; sanctoꝝ: cũ trium annoꝝ & sex mensiuꝫ interuallo: pri9 desinat alligatio diaboli: q̃ regnũ sanctoꝝ in his mille ãnis cuꝫ x̃: Si autẽ dixerimus puum persecutionis hui9 hoc spatiũ non cõputandum in mille annis: sꝫ eis impletis potius aditiendum: ut proprie possit intelligi: q cuꝫ dixisset sacerdotes dei & xp̃i regnabunt cum eo mille annis: adiecerit et cum finiti fuerĩt mille anni soluetur sathanas de custodia sua. isto. n. modo & sanctoꝝ regnum & uinculũ diaboli sil' cessatura esse sig̃ficat: ut demũ illi9 psecutionis tẽp9 nec ad scõꝝ regnum nec ad custodiã sathane quoruꝫ utrũq; in mille ãnis est ptinere: sꝫ sup additũ & extra cõputandum esse credatur: cogemur fateri sanctos ĩ illa persecutiõe regnaturos nõ esse cum christo. Sed quis audeat dicere cum illo tũc nõ regnatura sua mẽbra: qñ ei maximę atq; fortissime coherebũt: & quo tempe q̃nto erit acrior impet9 belli: tãto maior gloria nõ cedẽti: tãto densior corona martirii. Aut sꝫ ppter tribulationes quas passuri sunt non dicendi sunt regnaturi: consequẽs erit ut etiaꝫ supioribꝫ dieb9 in eisdeꝫ mille annis quicũq; tribulabunt̃ sanctoꝝ: eo ipo tpe tribulatioĩs sue cũ xp̃o nõ r̃gnasse dicãt̃. Ac per hoc & illi quoruꝫ animas auctor hui9 libri uidisse se scribit occisoꝝ ppter testimonium Ihesu et ppter uerbum dei: non regnabãt cuꝫ xp̃o. quãdo patiebant̃

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

persecutionem: & ipsi regnum christi nō erāt quos xp̄us excellentius possidebat; Absurdissimū id quidem & omnimodo auersandum, Sed certe animę uictrices gloriosissimoꝝ martyrū oībus doloribus ac laboribꝰ supatis atq; finitis: postea q̄m mortalia membra posuerūt: cū xp̄o unq; regnauerūt & regnant donec finiantur mille āni: ut postea etiaꝫ corpibꝰ receptis iam immortalibus regnēt. Proinde illis tribꝰ annis atq; dimidio: animę occisorū pro eiꝰ martyrio & quę tūc antea de corporibus exierunt: & quę ipsa nouissima persecutione sunt exiturę: regnabunt cuꝫ eo donec finiatur mortale seculuꝫ: & ad illud seculum ubi mors nō erit trāseat. Quocirca cū christo regnātium sanctoꝝ plures anni erunt: q̄ uinculi diaboli atq; custodię. Quia illi cum rege suo filio dei: iam diabolo non ligato etiam p tres illos annos ac semissem regnabunt. Remanet igit̄ cum audimꝰ sacerdotes dei & christi regnabūt cum eo mille annis: & cū finiti fuerint mille anni soluetur sathanas de custodia sua: aut nō regni huiꝰ sanctorū intelligamus ānos mille finiri: sꝫ uinculi diaboli atq; custodię: aut annos mille id est omnes ānos suis quosq; horis diuersis ac ꝑpriis ꝑplexitatibꝰ finiēdos: amplioꝝs sanctoꝝ r̄gno breuiores diaboli uinculo: aut certe quoꝝ triū annoꝝ & sex mēsiuꝫ breuissimū spaciū est computari uoluisse credat̄: siue q̄ minꝰ sathane uinculuꝫ: siue q̄ amplius uideat̄ habere regnū sanctoꝝ: sicut de q̄dringentis annis in sextodecio huiꝰ operis uolumine disputaui: quoniā aliqui plus erant & tamen q̄dringēti sūt nūcupati: & talia sępe reperiunt̄ i sacris literis si quis aduertat. Caplm. xiiii.

POst hanc aut̄ ꝑsecutionis nouissię cōmēorationeꝫ: breuiter cōplect̄ totum: qđ ultimo iā iudino diabolꝰ & cū suo iam principe ciuitas iimica passura ē. Dicit enim. Et diabolꝰ qui seducebat eos missus est in stagnum ignis & sulfuris: q̄ & bestia et pseudo ꝓpheta excruciabunt̄ die ac nocte in sęcula sęculoꝝ. Bestiaꝫ bñ itelligi ipaꝫ impiā ciuitatē supra diximꝰ. Pseudo uero ꝓpheta eius: aut antixp̄s ē: aut imago illa. i. figmentum illud de quo ibi locuti sumꝰ. Post hoc ipsum nouissimū iudicium: qđ erit in secūda resurrectione mortuoꝝ: quę corpoꝝ est recapitulando narrat: q̄mō sibi fuerit reuelatuꝫ. Et uidi inquit thronum magnū & candidum: et sedentem sup eum: & ab eius facie fugit cęlum & terra: et locus eoꝝ nō est iuētus. Non aut uidi thronū magnuꝫ & cādiduꝫ & sedentem sup eum: et ab eiꝰ facie fugit cęlum & terra: quoniam nō tunc factum est id ē anteq̄m esset de uiuis & mortuis iudicatū: sꝫ eum se uidisse dixit i throno sedentem: a cuiꝰ facie fugit cęluꝫ & terra: sed postea. Peracto quippe iudicio tunc desinet esse hoc cęlum & hęc terra: q̄ndo incipiet cęlum nouum esse & terra noua. Mutatione itaq; rerum nō oīo in iteritu transibit hic mundus. Vnde & apostolꝰ dicit. Pręterit enī figura huiꝰ mūdi. uolo uos sine solicitudine esse. Figura ꝙ pręterit: non natura. Cum ꝙ Iohānes se uidisse dixisset sedētē sup thronū: a cuiꝰ facie qđ postea futuroꝝ ē fugit cęlū et terra: et uidi inqt mortuos magnos & pusillos. Et apti sunt libri: & alius liber apertꝰ est qui est uitę uniuscuiusq;: et iudicati sunt mortui ex ipis scripturis libroꝝ: scđm sua facta: Libros dixit esse aptos: & liburꝫ de quo cuiusmōi sit nō tacuit. Qui est inquit uitę uniuscuiusq;. Ergo illi libri q̄s loco ꝓpositi: intelligendi sunt sancti et ueteres & noui: ut in illis ostenderetur quę deus mandata sua fieri iussisset. In illo aūt qui est uitę uniuscuiusq;: quid hoꝝ q̄sq; non fecisset siue fecisset. Qui liber si carnaliter cogitet̄: qs eiꝰ magnitudinē aut lōgitudiē ualeat extimare? Aut q̄nto tempore legi poterit liber: in quo scriptę sunt uniuersę

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uitę uniuersoꝝ? An tantus angeloꝝ numerus aderit: quātus hominū erit: ut & uitam suā quisq; ab angelo sibi adhibito audiat r̄citari? Non ergo unus liber erit oīm: s; singli singloꝝ. Scriptura uero ista unū uolens intelligi: et alius inquit liber aptus est. Quędā igit̄ uis est intelligēda diuina: qua fiet ut cuiq; opa sua ul' mala cuncta in memoriam reuocent̄: et mentis ītuitu mira cęleritate cernant̄: ut accuset uel excuset scientia cōscientiā: atq; ita īsimul & omnes et singuli iudicentur. Que nimiꝝ uis diuina libri nom̄ accepit. In ea quippe quodām̄ legit̄: qdquid a faciente recolit̄. Vt aūt ostendat qui mortui sint iudicādi: id ē pusilli et magni: recapitulando dicit: tanquam ad id rediēs quod pręterierat ul' potius distulerat. Et exhibuit mortuos mare q in eo erāt: et mors & infernus reddiderūt mortuos q̄s in se habebant. Hoc ꝓculdubio prius factum est q̄ mortui essent iudicati: et tamē illud prius dictuz ē. Hoc est g̊ qđ dixi: recapitulādo eum ad id redisse qđ ītermiserat. Nunc aūt ordinē tenuit: atq; ut explicaret̄ ipse ordo cōmodius etiā de mortuis iudicatis: qđ iā dixerat suo r̄petiuit loco. Cum enim dixisset & exhibuit mortuos mare qui in eo erant: et mors et infernus reddiderunt mortuos q̄s in se habebant: mox addidit qđ pauloante posuerat: & iudicati sunt singuli secundum facta sua.

Hoc ē enī qđ supra Capl'm.xv. dixerat: et iudicati sūt mortui ꝑm facta sua. Sed qui sūt mortui quos mare exhibuit qui ī eo erant? Neq;.n.q ī mari moriunt̄ non sunt in īferno: aut corpora eoꝝ seruant̄ in mari: aut qđ est absurdiꝰ mare habebat bonos mortuos et infernꝰ malos. Quis hoc putauerit? Sed ꝓfecto conuenienter qdam hoc loco mare ꝓ isto sęculo positū accipiunt. Cum g̊ & q̄s hic inueniet xp̄us in corpe cōstitutos: simul significaret cum his qui resurrecturi sūt iudicandos etiaz ipsos mortuos appellauit: et bonos quibus dicit̄ mortui.n.estis & uita uestra abscōdita est in deo cum x̄o: & malos de qbꝰ dr̄ sine mortuos sepelire mortuos suos. Possunt mortui etiā ꝓpter hoc dici: q̄ mortalia gerunt corpa. Vnde apostolꝰ: corpus quidem ait mortuū est ꝓpter peccatū: spiritus aūt uita ē ꝓpter iustitiam: utrūq; in hoīe uiuēte atq; ī hoc corpe cōstituto esse demonstrās: et corpꝰ mortuū: et spm̄ uitam. Nec tn̄ dixit corpꝰ mortale s; mortuū: q̄uis eadez paulopost etiaz mortalia corpa sicut usitatius uocāt̄ appellet. Hos g̊ mortuos exhibuit mare qui in eo erant: id est exhibuit hoīes hoc sęculū quicūq; ī eo erāt: q nōdū obierāt. Et mors et īfernꝰ īqt reddiderūt mortuos quos in se habebāt. Mare exhibuit: qa si q inuenti sūt affuerūt. Mors ů & īfernꝰ reddiderūt: q̄niā uitę de qua iā exierant reuocarūt. Nec frustra fortasse non satis fuit ut diceret mors aut īfernꝰ: s; utrūq; dictū ē. Mors ꝓpter bonos q tātūmodo mortem perpeti potuerūt nō & infernuz. infernꝰ aūt ꝓpter malos: qui etiam apud inferos pęnas pendūt. Si.n.non absurde credi uidet̄: antiq̄s etiaz sanctos q uēturi xp̄i tenuerunt fidez: locis qdē a tormētis impiorum remotissimis: s; apud inferos fuisse: donec inde eos sanguis xp̄i & ad ea loca descensus erueret: ꝓfecto deīceps boni fideles effuso illo pręcio iā redempti ꝓrsus inferos nesciūt: donec etiā receptis corpibus bona r̄cipiāt quę merēt̄. Cū aūt dixisset et iudicati sunt singuli scđm fcta sua: breuiter subiecit q̄admodū iudicati fuerint. Et mors & infernꝰ inqt missi sūt in stagnum ignis. His nominibꝰ sig̊ficans diabolū q̄niā mortis ē auctor: & pęnaꝝ īfernaꝝ: uniuersāq; sil' dęmonū societatē. Hoc ē.n.qđ supra euidentius pręoccupādo iam dixerat: & diabolꝰ qui seducebat eos missus est ī stagnū ignis & sulfuris. Quod ibi ů obscurius adiunxerat dicēs:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

q̄ & bestia et pseudo ꝓpheta: hic aptius et qui non sunt inquit inuenti in libro uitę scripti: missi sunt in stagnū ignis; nondum liber iste cōmemorat ne obliuione fallat̄: sꝫ prędestinationem significat eorū quib9 ęterna dabit̄ uita. Neq; .n. nescit eos de9: et in hoc libro legit ut sciat: sꝫ potius ipsa eius pręscientia de illis quę falli nō potest liber ē uitę: ī q̄ sunt scripti id est pręcogn̄ti. Finito aūt iuditio q̄ p̄nūtiauit iudicādos malos: restat ut de bonis etiā dicat. Iam enī explicauit q̄breuiter a dn̄o dictū est: sic ibunt isti ī supplitiuꝫ ęternū: sequit̄ ut explicet qd̄ ibi etiā connectit̄: iusti autem in uitam ęternam. Capitl'm. xvi.

ET uidi inquit cęlū nouū & terraꝫ nouam. Nam primū cęluꝫ & tęrra prima recesserūt: & mare iā non est. Isto fiet ordine qd̄ supius pręoccupando iam dixit: uidisse se super thronū sedentem a cuius facie fugit cęlum et terra. Iudicatis q̄ppe his q̄ scripti nō sunt in libro uitę: & in ęternū ignē missis: qui ignis cuius mōi & ī qua mūdi uel reꝝ pte futur9 sit: hoīeꝫ scire arbitror neminē: n̄ forte cui diuin9 spiritus ostendit. Tunc figura hui9 mūdi mūdanoꝝ igniū cōflagratiōe pręteribit: sicut factū est mūdanaꝝ aq̄ꝝ inundatiōe diluuii. Illa itaq; ut dixi cōflagratiōe mūdana elemētoꝝ corruptibiliū: qualitates quę corporibus nostris corruptibilibus cōgruebant ardēdo penit9 interibūt: atq; ipsa substātia eas qualitates habebit: quę corpibus immortalib9 mirabili mutatiōe cōueniūt. ut mūd9 scilicꝫ ī meli9 inouat9: apte accōmodet̄ hominibus etiā carne in melius innouatis. Quod autē ait & iam mare nō erit: utrum maximo illo ardore siccet̄: an et ip̄m uertat̄ ī melius: nō facile dixerim. Cęlū q̄ppe nouū & terrā nouaꝫ futuram legim9: de mari aūt nouo aliq̄d me uspiam legisse non recolo: n̄ qd̄ in hoc eodem libro reperit̄ tanq̄ mare uitreum cristallo simile. Sed tunc non de isto fine sęculi loquębatur: nec ꝓp̄e dixisse uidet̄ mare: sꝫ tanq̄ mare. Quāuis & nunc sicut clamat ꝓphica locutio ꝓpriis uerb trāslata miscere: ac sic q̄dām̄ uelare qd̄ dicit̄: potuit de illo mari dicere: & mare iā nō est: de q̄ supra dixerat: & exhibuit mare mortuos qui erant in eo. Iam .n. tunc non erit hoc sęculū uita mortaliū: turbulentū & procellosum: qd̄ maris noīe figurauit.

ET ciuitatem inq̄t Ca. xvii.
magnam hierusalem nouam uidi descendētē de cęlo a deo aptatā. q̄si nouaꝫ nuptā ornatā marito suo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem. Ecce tabernaculū dei cum hōib9: & habitabit cū eis: & ipsi erunt ppl's eius: & ip̄e deus erit cū eis. Et absterget omnē lacrimā ab oculis eoꝝ: & mors iā non erit neq; luct9 neq; clamor: sꝫ nec ullus dolor: q̄a priora abierūt. Et dixit sedēs ī throno. Ecce noua facio omīa De cęlo descendere dicitur ciuitas ista: quoniā cęlestis est gratia qua deus fecit eā. Propter qd̄ dicit ei p Ysaiā. Ego sum domin9 faciēs te. Et de cęlo q̄deꝫ ab initio sui descēdit: ex quo p hui9 sęculi tēpus gratia dei desup ueniēte: p lauacꝝ r̄generatiōis misso spiritu sancto de cęlo: sub inde ciues ei9 accrescūt. Sed p iuditiū dei qd̄ erit nouissimū p eius filiū Ihesum xp̄m: tāta ei9 & tam noua de dei munere claritas appebit: ut nulla remaneāt uestigia uetustatis: quando quidē corpora ad incorruptionē atq; immortalitateꝫ nouā ex ueter̄ corruptiōe ac mortalitate trāsibunt. Nā hoc de isto tempe accipere: quo regnat cuꝫ regno suo mille ānis: ī pudētię nimię m̄ uidet̄: cū aptissīe dicat. Absterget deus omnē lacrimā ab oculis eorum: & mors iā nō erit neq; luct9 neq; clamor: sꝫ nec dolor erit ullus. Quis enim tam sit absurdus & obstinatissima contentione uesanus: q̄ audeat affirmare ī hui9 mortalitatis erūpnis: nō dico ppl'm sanctum sꝫ unūq̄q; sanctorū: qui hanc ul' ducat ul'

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ductur9 sit uel duxerit uitam: nullas habentem lacrimas & dolores: cum potius q̃nto quisq; est sanctior et sancti desiderii plenior; tãto sit ei9 i orãdo fletꝰ uberior? An non est uox ciuitatis supne hierusalẽ: que dicit facte sunt m̃ lacrime mee panes die ac nocte? Et lauabo psingulas noctes lectum meũ: lacrimis meis stratum meum rigabo: et gemitus meus nõ est abscõditꝰ a te: & dolor meus renouatus est? Aut ũ nõ eius sunt filii: q̃ ingemiscũt grauati: in quo nolunt expoliari sꝫ superuestiri: ut absorbeat̃ mortale hoc a uita? Nõne ipsi sunt q̃ primitias spiritꝰ habẽtes i semetipsis ingemiscunt: adoptionẽ expectantes redemptionem corporis sui? An ipse apl's Paulus nõ erat supernꝰ hierosolimitanꝰ? uel nõ multo magis hoc erat: quãdo pro israelitis carnalibꝰ fratribꝰ suis tristitia illi magna erat: & dolor cõtinuus cordi eius? Quando autem mors nõ erit i isto tempore: nisi quando dicet̃ ubi est mors cõtentio tua: ubi est mors aculeus tuus? Aculeus autẽ mortis peccatum est. Quod tunc utiq; nõ erit quãdo dicet̃ ubi ẽ. Nũc uero nõ quilibet illius ciuitatis infimus: sꝫ idẽ ipse Iohãnes i epistola sua clamat. Si dixerimus q̃ nõ habemꝰ pcm̃ nosipos seducimus & ueritas in nobis nõ est. Et i hoc q̃dẽ libro cuiꝰ nomen est apocalipsis: obscure multa dicunt̃ ut mentem legentis exerceant. Et pauca in eo sunt ex quorum manifestatõe indagent̃ cetera cũ labore: maxime q̃a sic eadẽ multis modis ꝛpetit: ut alia atq; alia dicere uideat̃: cum aliter atq; aliter hec ipa dicere iuestiget̃. Verum in his uerbis ubi ait absterget deus oẽm lacrimam ab oculis eoꝝ: & mors iã non erit: neq; luctus neq; clamor sꝫ nec dolor ullus: tanta luce sũt dcta de futuro seculo & de imortalitate atq; eternitate sctoꝝ: Tũc.n. solũ atq; ibi solum ista nõ erũt: ut nulla debeamꝰ i sacris lr̃is quer̃ ul' leger̃ manifesta: si hec putauerimus obscura.

NVnc tã uideamus quid etiã apl's Petrꝰ de hoc iudicio scripserit. Venient in nouissimo dierꝝ illusione illudentes: sc̃m proprias cõcupiscentias suas euntes & dicẽtes. Vbi est promissum presentie eius? Ex quo.n. pres dormierũt: sic omnia perseuerant ab initio creaturã. Latet.n. illos hoc uolẽtes: q̃a celi erant olim et terra de aqua et per aquam cõstituta dei uerbo: p quem qui tunc erat mũdus aqua mũdatus deperiit. Qui aũt nunc sunt celi & terra: eodem uerbo sunt repositi igni reseruati in diem iudicii & perditionis impiorum hominũ. Hoc unum uero nõ lateat uos fratres carissimi: quia unus dies apud dominũ sicut mille ãni: & mille anni sicut unus dies. Non tardat dominus promissum suum: sicut quidam tardãtẽ existimãt: sꝫ patiẽter fert propter nos nolẽs aliq̃ perire: sꝫ oẽs i pnitẽtiã cõuerti. Veniet autem dies dñi sicut fur: in q̃ celi magno impetu transcurrent: elementa aũt ardentia resoluent̃: & terra & que in ipsa sunt opera exurent̃. His ergo oĩbus peunabꝰ: quales nos eẽ oportet in sanctis cõuersationibus expectantes: & properantes ad presentiã diei domini: per quã celi ardentes soluent̃: et elementa ignis ardore decoquent̃? Nouos ũ celos et nouã terrã: sm̃ promissa ipiꝰ expectamꝰ: in quibꝰ iustitia ĩhabitat. Nihil hic dixit de resurrectiõe mortuorum: sꝫ sane sãus de huiꝰ mundi perditione. Vbi etiam cõmemorans fctm ante diluuium: uidet̃ ãmonuisse quodãmodo: quatinꝰ in fine seculi istũ mundum periturum esse credamus. Naꝫ et illo tempore periisse dixit qui tunc erat mũdum. nec solum orbem terre uerum etiã celos: quos utiq; istos aereos intelligimus: quorum locum ac spatiũ tũc aqua crescẽdo superauerat. Ergo totꝰ ac pene totus iste aer uentosꝰ q̃d celũ ul' potius celos uocat: sꝫ utiq; imos istos non illos supremos ubi sol et luna et sidera cõstituta sũt: cõuersus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

fuerat in humidam q̃litatem: atq; hoc mõ cum terra perierat: cuius utiq; terre prior facies fuerat deleta diluuio. Qui aũt nũc sunt cęli et terra: eodẽ uerbo reposita sũt: igni reseruandi ĩ diem iuditii & ꝑditiois hoĩm ĩpioꝝ. Proinde q cęli & quę terra id ẽ qui mundus ꝓ eo q diluuio periit ex eadem aq̃ repositꝰ est: ipse igni nouissimo reseruatur in diem iuditii & perditionis hominũ impiorum. Nam hominũ ꝓpter quãdam magnã cõmutationẽ: nõ dubitat dicere ꝑditionem futuram: cũ tamẽ eoruꝫ q̃uis in ęternis pęnis sit mansura natura. Quęrat forsitã aliqs: si post factũ iuditiũ mundus iste ardebit antequã ꝓ illo cęluꝫ nouũ & terra noua reponat̃: eo ipo tẽpe cõflagrationis eius ubi erũt sancti: cũ eos corpora habentes in aliquo corꝑali loco necesse sit esse? Possumus eos respondere esse futuros in supioribus partibus: quo ita nõ ascẽdet flãma illiꝰ icendii: q̃ admodum nec unda diluuii. Talia quippe illis ĩerũt corꝑa: ut illic sint ubi eẽ noluerint. Sed nec ignẽ cõflagratioĩs illiꝰ ꝑtimescũt immortales atq; incorruptibiles facti: si trium uiroruꝫ corruptibilia corpora atq; mortalia: in camino ardenti illesa uiuere potuerunt.

Capitulum .xix.

MVltas tamen ęuangelicas aplicasq; sniaꝫ de diuino isto iuditio uidero esse mihi prętereundas: ne hoc uolumen in nimiã lõgitudinẽ ꝓuoluat̃. Sed nullo modo est prętereũdus apl's Paulus: qui scribẽs ad thesalonicẽses. Rogamus ĩqt uos fratres per aduentum domini nostri Ihesu xp̃i & nostrę cõgregationis ĩ ip̃m: ut nõ cito moueamini mente neq; terreamini: neq; ꝑ spirituꝫ: neq; per uerbũ: neq; per ępistolam tãquã ꝑ nos missam: quasi instet dies domini. Ne quis seducat uos ullo m̃o. Quoniã n̄ uenerit refuga p̃mum: & reuelatꝰ fuerit homo pc̃ti filius ĩteritꝰ: qui aduersat̃ & extollit̃ sup omne qđ dr̃ deus aut qđ colitur: ita ut in templo dei sedeat ostendens se tanquaꝫ sit deus. Non retinetis in memoria: qđ adhuc cum essẽ apud uos hęc dicebam uobis? Et nũc qd detineat scitis: ut in suo tempore reuelet̃. Iam enim iniquitatis misterium operat̃. tantum qui modo tenet teneat: donec de medio fiat. Et tunc reuelabit̃ iniquus ille: quem dominus Ihesus interficiet spiritu oris sui: & euacuabit illũinatiõe suę pręsentię: cuius est pręsentia scđm opationeꝫ sathane ĩ omni ũtute & signis & ꝓdigiis mẽdacibus: & ĩ omni seductiõe ĩiqtatis: his qui pereũt ꝓ eo q dilectionẽ ueritatis nõ receperũt ut salui fierẽt. et ideo mictet illis deus operationem erroris: ut credãt mendacio: & iudicentur omnes qui non crediderũt ueritati: sꝫ cõsenserũt iniqtati. Nulli dubium est cũ de antix̃o ista dixisse: dieq; iuditii. Hunc enĩ appellat diem dñi nõ esse uenturum: nisi prior ille ueniret: Quem refugã uocat utiq; a domino deo. Quod si de omnibus impiis merito dici potest: quãto magis de isto? Sed in quo dei templo ut deus sit sessurus incertũ ẽ. Vtrũ in illa ruina templi qđ a Salomõe rege constructum est: an uero in ęcclesia. Nõ enĩ templuꝫ alicuiꝰ idoli aut dęonis: templum dei apl's diceret. Vnde nõ nulli nõ ipsum principem: sꝫ uniuersum q̃dãm̃ corpus eiꝰ id ẽ ad deũ ꝑtinẽteꝫ hominum multitudĩeꝫ sil' cũ ip̃o suo p̃ncipe: hoc loco intelligi antix p̃m uolunt: rectiusq; putãt etiam latine dici sicut in gręco est: non in templo dei sꝫ in templ'ꝯ dei sedeat: tãquã ipse sit templum dei qđ est ęcclesia. Sicut dicimus sedet in amicũ id ẽ uelut amicꝰ: uel aliqd aliud isto locutionis genere dici solet. Quod autẽ ait: & nũc qd detineat scitis: id est quid sit in mora: quę causa sit dilationis eius ut reuelet̃ ĩ suo tpe scitis: Quod illos scire dixit: aperte hoc dicere noluit. Et iõ nos q nescimꝰ qđ illi sciebant: peruenire cuꝫ labore ad id qđ sensit apl's cupimus nec ualemus: pręsertim quia &

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illa que addidit: & hūc ſenſū obſcuriorez faciunt. Nam quid eſt iam enī miſterium miquitatis operat̄: tantū qui modo tenet teneat donec de medio fiat. Et tūc reuelabitur ille miquus? Ego ꝓrſus quid dixerit fateor me ignorare: ſuſpitiones tamen hominū quas uel audire uel legeſ̄ de hac re potui nō tacebo. Quidam putant hoc de impio dictū fuiſſe romāo: & ꝓpterea Paulū aplm nō id apte ſcribere uoluiſſe: ne calūpniā uidelicet icurreret q romāo imperio male optauerit: cum ſperaretur ꝛternū. ut hoc qđ dixit iam enī miſteriuz operat̄ miqtatis Neronē uoluerit itelligi: cuius iam facta uelut antix uidebāt̄. Vnde nōnulli ipm reſurrecturū & futurz antixpm ſuſpicanē. Alii ů nec eū occiſum putāt: ſz ſubtractum potius ut putaretur occiſus: & uiuū occultari im uigore ipius ꝛtatis i qua fuit cum crederē extinctus: donec ſuo tempore reueleē: et reſtituatur i regnum. Sed multum mihi mira eſt hec opinantiū tanta prēſumptio. Illud tamē qđ ait ap'ls: tantū qui modo tenet teneat donec de medio fiat: non abſurde de ipſo romano impio credit dictum: tanq dictū ſit: tm q nů imperat ipet: donec de medio fiat id ē de medio tollat̄. Et tūc reuelabiē miquus: quē ſignificari antixpm nullus ambigit. Alii ů & qđ ait qd detineat ſcitis: & miſteriū operat̄ iiqtatis: nō putāt dictum nſi de malis & fictis qui ſunt im ecclēſia: donec pueniat ad tantū numerū qui antixpo magnū pplm faciat: & hoc eē miſteriū iiqtatis quia uidet̄ occultum. Hortari autē aplm fideles ut im fide quā tenent tenaciter ꝑſeuerent: dicendo q nů tenet teneat donec de medio fiat: id ē donec exeat de medio ecclēſię miſteriū miqtatis qđ nūc occultū ē. Ad ipm. n. miſterium ptinēſ arbitrant̄: qđ ait i ſua epiſtola Johānes euāgeliſta. Pueri nouiſſīa hora eſt: & ſicut audiſtis q antixpus ſit uēturus nūc autē antichriſti multi facti ſunt. Vnde cognoſcim9 q nouiſſima ſit hora? Ex nobis exieē̄t: ſz nō erāt ex nob. Quod ſi fuiſſent ex nobis: pmanſiſſent utiq; nobiſcum. Sicut ergo ante fines im hac hora imquiunt quā Johannes nouiſſimā dicit: exierunt multi hereſes de medio ecclēſie quos multos dicit antixpos: ita oīs tūc inde exibunt: qui nō ad xpm ſz ad illum nouiſſimum antixpm ptinebunt: & tunc reuelabit̄. Alius g̃ ſic: alius autē ſic apli obſcura uerba coniectat: quod tamen euz dixiſſe nō dubium ē: nō ueniet ad uiuos & mortuos iudicandos xpus: niſi prius uenerit ad ſeducendos i anima mortuos aduerſarius ei9 antixpus. q̃uis ad occultum iam dei iudiciuz pertineat q ab illo ſeducerentur. Preſentia quippe eius erit ſicut dictū eſt ſcđm opationē ſathane: im omni uirute & ſignis et ꝓdigiis mēdacii: & im omni ſeductione imiquitatis his qui pereūt. Tunc. n. ſolueē̄ ſathanas: et p illū antixpm i oi ſua uirtute mirabiliter qdē ſz mēdaciter operabit̄. Quod ſolet ambigi utz ꝓpterea dicta ſint ſigna et ꝓdigia mendacii: quoniam mortales ſenſus per fantaſmata decepturi9 eſt: ut qđ non facit facere uideat̄. An qa illa ipa etiā ſi erunt uera ꝓdigia ad mendatiū ptrahēt credituros: non ea potuiſſe niſi diuinitus fieri: uirtute diaboli creſcente maxime quādo tantā q̃ntā nūq habuit accepit poteſtatē. Nō. n. quādo de celo ignis cecidit: et tātā familiam cum tantis gregibus porcorum ſancti Job uno ipetu abſumpſit: & turbo irruens & domū deicies filios ei9 occidit: fantaſmata fuerūt: que tamē fuerūt opa ſathāe cui de9 dederat hāc ptātē. Propter quid ergo hoz̄ ſint dicta ꝓdigia et ſigna mendacii: tūc potius appebit. Sed ꝓpter qđ libet hoz̄ dictū ſit: ſeducent̄ eis ſignis atq; ꝓdigiis qui ſeduci merebunt̄: ꝓ eo q ueritatis dilectionem imqt nō recepūt ut ſalui fierēt. Nec dubitauit apoſtolus addere ac dicere: & iō mictet illis deus

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

operationem erroris: ut credāt mēdatio. Deus enī mictet: quia deus diabolū ista facere permictet iusto ipso iuditio: q̄uis ipse faciat iniquo malignoq; consilio. Vt iudicent̄ inquit omnes qui nō crediderūt ueritati: s; cōsenserūt iniquitati. Proinde iudicati seducent̄: et seducti iudicabunt̄. Sed iudicati seducuntur illis iuditiis dei occulte iustis: iuste occultis: q̄bus ab initio peccati rationalis creaturę nūq̄ iudicare cessauit. seducti aūt iudicabūt̄ nouissimo manifestoq; iuditio: per Ihesum christū iustissime iudicatur̄: iniustissīe iudicatū.

Sed hic apostolus Capitl'm. xx. tacuit de resurrectione mortuorū. Ad eosdem autē ī ępistola p̄ma scribens: nolumus inq̄t uos fr̄es ignorare de dormientibus: ut nō cōtristemī sicut et cęteri qui spem nō habent. Nam si credimus q̄ Ihesus mortuus ē et resurrexit: ita et de⁹ eos q̄ dormierūt p Ih̄m adducet cum eo. Hoc.n. uobis dicim⁹ in uerbo dñi. q̄a nos uiuentes qui reliq̄ sumus: in aduentu dñi nō pręueniem⁹ eos q̄ ante dormierūt. q̄m ipe dñs in iussu & in uoce archangeli & in tuba dei descendet de cęlo et mortui q̄ in xp̄o sunt resurgent primi. Deinde nos uiuentes qui reliq̄ sumus: simul cum illis rapiemur in nubib⁹ obuiam xp̄o in aera: et ita semper cum dño erimus. Hec uerba apl'ica resurrectonē futuram mortuorum quādo ueniet dñs xp̄us utiq; ad uiuos et mortuos iudicādos: pręclarissīe ostēdūt. Sed quęri solet utrum illi q̄s hic uiuētes inuenturus est xp̄us: quor̄ personā in se atq; illos qui tunc secū uiuebāt transfigurabat apl's: nūq̄ oīno sint morituri: an ipo temporis puncto quo cum resurgentibus rapient̄ in nubibus obuiam xp̄o in aera: ad immortalitatē p mortē mira cęleritate transibūt. Neq;.n. dicendum est fieri non posse: ut dū per aera in sublime portant̄: in illo spatio & moriant̄ & reuiuiscant. Quod.n. ait & ita semp cum dño erimus: non sic accipiendum est tanq̄ in aere nos dixerit semp cum domino esse māsuros: quia nec ipse utiq; ibi manebit: q̄ ueniens transiturus ē. Venienti q̄ppe ibit̄ obuiaz nō manenti. s; ita cū dño erimus: id est sic erim⁹ habētes semp corpora sempiterna: ubicunq; cum illo fuerimus. Ad hūc autē sensū q̄ etiā existimam⁹ illos q̄s hic uiuos inuenturus est dñs: ī ipo paruo spatio & passuros mortez & accepturos īmortalitatem: ipse apl's nos uidetur urgere ubi dicit in xp̄o omnes uiuificabunt̄: cū aliq̄ loco de ipsa loquens corpum resurrectiōe dicat. tu q̄d seminas non uiuificabit̄ nisi p̄us moriat̄. Quomō g̊ quos uiuētes hic xp̄s inueniet per immortalitatem in illo uiuificabunt̄: & si nō moriant̄ cū uideamus ꝓpter hoc esse dictū: tu q̄d seminas nō uiuificatur nisi prius moriat̄? Aut si recte non dicimus seminari nisi ea corpa hominū; quę moriēdo quoq̄m cōuertunt̄ ī terram: sicut sese habet etiā illa in transgressorem patrem generis hūani diuinit⁹ prolata sententia: terra es et ī terrā ibis: fatendum est istos q̄s nōdum de corpib⁹ egressos cum xp̄us ueniet īueniet: et istis uerbis apl'i & illis de genesi nō teneri: q̄m sursū ī nubibus rapti nō utiq; seminant̄: quia nec eunt in terram nec redeunt: siue nullam prorsus experiant̄ mortem: siue paululū ī aere moriant̄. Sed aliud rurs⁹ occurrit q̄d idē dicit apl's: cum de resurrectiōe corpū ad corīthios loqueret̄: oēs resurgemus: ul' sicut alii codices habent: omnes dormiem⁹. Cum g̊ nec resurrectio fieri possit nisi mors pręcesserit: nec dormitionem illo loco intelligere possimus n̄ mortē: quō oēs uel dormiēt uel resurgēt: si tam multi quos in corpore inuenturus est xp̄us nec dormient nec resurgent? Si ergo sanctos qui reperient̄ xp̄o ueniēte uiuentes: eiq; ī obuiam rapient̄: credidérimus ī eodez raptu de mortalib⁹ corpib⁹ exituros & ad eadem mox immortalia

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

reddituros nullas in uerb apli patiemur angustias: siue ubi dicit tu qd semias nõ uiuificat nisi prius moriat: siue ubi dicit omnes resurgemus aut omẽs dormiem9: quia nec illi p ĩmortalitatẽ uiuificabunt: nisi quãlibꝫ paululũ tamẽ ante moriant: ac p hoc et a resurrectõe non erũt alieni: quã dormitio pręcedit q̃uis breuissima: non tamẽ nulla. Cur aũt nob incredibile uideat illã multitudinẽ corporuꝫ in aere quodãmodo seminari: atqꝫ ibi protinus immortaliter atqꝫ incorruptibiliter reuiuiscere: cum credamus qd idem ipe apls alibi apertissime dicit: in ictu oculi futurã r̃surrectõeꝫ: et ĩ mẽbra sĩe fĩe uictura tãta facilitate tanqꝫ ĩextimabili uelocitate rediturũ antiquissimoꝝ cadaueꝝ puluerẽ: nec ab illa sententia qua homini dictuꝫ ẽ: terra es et ĩ terram ibis futuros illos esse sãctos arbitremur immunes: si eoꝝ morientium in terra corpora non recident: sꝫ sicut in ipso raptu morientur: ita et resurgent dum feruntur in aera? In terrã qppe ibis: id est ĩ hoc ibis amissa uita quod eras anteq̃ sumeres uitam: id est hoc eris exanimis quod eras anteq̃ animatus eẽs Terrę qppe insufflauit deus ĩ faciẽ flatũ uitę: cum factus esset homo in aĩam uiuã. Tanq̃ diceretur. Terra animata es quod non eras: terra eris exanimis sicut eras. Quod sunt & anteq̃ putrescant omnia corpora mortuorum: quod erunt & illa si morient ubicunqꝫ moriantur cum uita carebunt quam continuo sunt receptura. Sic ergo ibunt in terram quãdo ex uiuis hõib9 terra erunt: q̃admodum it in cinerẽ quod fit cinis: it in uetustateꝫ quod fit uetus: it in testam quod ex luto fit testa. et alia arescentia sic loquimur. Quomodo autem sit futurum: quod nũc pro nostrę ratiunculę uiribus utcunqꝫ conicim9: tunc potius erit ut nosse possimus. Resurrectionem quippe mortuoruꝫ futuram esse in carne: quando xp̃us uenturus est uiuos iudicaturus & mortuos: optet si xp̃iani esse uolumus ut credamus: sꝫ nõ ideo de hac re inanis ẽ fides nostra: si q̃admoduꝫ futura sit pfecte cõpręhẽdere nõ ualem9. Verum iã sicut pmisimus de hoc iuditio d̃i nouissimo etiam pphetici ueteres libri quod pnũtiauerint: q̃ntũ satis eẽ uidebit debem9 ostendere. Quę sicut arbitror nõ tanta mora necesse erit tractari & exponi si istis quę pręmisim9 lector curauerit adiuuari.

Capitulum .xxi.

PRropheta Ysaias resurgent ĩquit mortui: & resurgent qui in sepulcris erant: & letabuntur omnes qui sunt in terra. Ros enĩ qui abste est: sanitas ill' est: terra uero impioꝝ cadet. Totũ istud superi9 ptinet ad resurrectionẽ beatoruꝫ. Quod autẽ ait terra uero impioꝝ cadet: bene intelligit dictũ: corpora ũ impiorũ ruina damnationis excipiet. Iam uero si de bonoꝝ resurrectione quod dictum est diligentius & distinctius intueri uelim9: ad primam referendum est quod dictum est resurgent mortui: ad secundã ũ quod sequit: & resurgẽt qui in sepulcris erant. Iam & si illos sanctos inquiramus quos hic uiuos inuentur9 est dominus: eis congrue deputabit qd adiũxit: & letabunt omnes qui sunt in terra. Ros .n. qui abste ẽ: sanitas ill' est. Sanitatẽ loco isto ĩmortalitatem rectissimę accipimus. Ea nanqꝫ est plenissima sanitas: quę non reficit alimentis tanq̃ quotidianis medicamentis. Item de die iuditii spem dans p̃us bonis: deinde terrens malos ideꝫ pp̃ha sic loq̃t. Hęc dicit dominus. Ecce ego declinabo in eos ut flumen pacis: & ut torrens inundans gloriam gentium. Filii eorum super humeros portabunt: et super genua consolabunt. Quemadmoduꝫ si quem mater consolet: ita ego uos cõsolabor: & in hierusaleꝫ consolabimĩ. Et uidebitis & gaudebit cor uestruꝫ: & ossa uestra ut herba exorient. Et cognoscentur manus domini

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

colentibus eum: & comminabit̃ cõtumacibus. Ecce.n. ut ignis domin⁹ ueniet: & ut tempestas currus ei⁹: reddere ĩ indignatione uindictam: et uastationẽ ĩ flãma ignis. In igne.n. dñi iudicabit̃ oĩs terra: & ĩ gladio ei⁹ oĩs caro: multiq; uulnerati erunt a dño. In bonoruꝫ ꝓmissione se declinare dicit ut flumen pacis: qđ ꝓfecto abundãtiaꝫ pacis illius debemus accipe: qua maior esse nõ possit. Hac utiq; in fine rigabimur: de q̃ in pręcedẽti libro abundanter locuti sumus. Hoc flumen se ĩ eos declinare dicit: quibus tantã beatitudinẽ pollicet̃: ut intelligamus in illi⁹ fęlicitatis regione quę in cęlis ẽ: hoc flumine omnia saciari. Sed qa ęternis corporibus pax incorruptionis atq; immortalitatis uim influet: iõ declinare se dixit hoc flumen: ut de supnis quodãmodo etiaꝫ inferiora pfũdat: et hoĩes ęquales angelis reddat. Hierusalem quoq; nõ illaꝫ quę seruit cum filiis suis: sꝫ liberam matrem nostram ꝑm apl'm ęternã intelligamus in cęlis. ubi p⁹ labores erumnarum curarũq; mortaliuꝫ cõsolabimur: tanq̃ paruuli eius humeris genibusq; portati. Rudes enĩ nos & nouos: blãdissimis adiutoriis insolita nob̃ beatitudo illa suscipiet: ubi uidebimus et gaudebit cor nostruꝫ. Nec expręssit quid uidebimus. Sed quid n̄ deum: ut in nob̃ impleat̃ ꝓmissuꝫ ęuangelicũ: beati mũdo corde quoniã ipsi deum uidebunt: & oĩa illa quę nũc non uidemus: credentes aũt ea ꝓ modulo capacitatis humanę longe min⁹q̃ sunt atq; incõpabliter cogitam⁹. Et uidebitis inquit et gaudebit cor ur̃m. Hic creditis: ibi uidebitis. Sed quoniam dixit & gaudebit cor ur̃m: ne putarem⁹ illa bona hierusalem ad nostruꝫ spiritum tantũm̃ ptinere: et ossa inqt ur̃a ut herba exorient̃: ubi resurrectõeꝫ corpũ strĩxit: uelut qđ nõ dixerat reddens. Neq; enim cum uiderimus fient: sꝫ cum fuerint fc̃ta uidebimus. Nam & de cęlo nouo ac terra noua iam supra dixerat: dum ea quę sc̃tis ꝓmictunt̃ in fine: sępe ac multiformiter dicent. Erit inqt cęlũ nouũ & terra noua: & nõ erũt memores priorũ: nec ascendẽt ĩ cor ip̃oꝝ: sꝫ lętitiã et exultationẽ ĩueniẽt in ea. Ecce ego faciã hierusalẽ exultatiõeꝫ et ppl'm meum lętitiam: et exultabo ĩ hierusalem & letabor in ppl'o meo: & ultra non audiet̃ in illa uox fletus: ꝛc̃ quę qdã ad illos carnales mille ãnos r̃ferr̃ conãt̃. Locutiones auteꝫ tropicę ꝓpriis ꝓphico more miscent̃: ut ad spũalem intellectuꝫ intentio sobria cum q̃dam utili ac salubri labore perueniat. Pigritia ũ carnalis ul' ineruditę ul' inexercitatę tarditas mẽtis: contẽta literę supficię: nihil putat interi⁹ requirendum. Hęc de propheticis uerbis quę añ istũ locum scripta sunt satis dixerim. In hoc autẽ loco unde ad illa digressi sumus: cũ dixisset & ossa uestra ut herba exorient̃: ut resurrectionẽ qdem carnis sꝫ tm̃ bonoꝝ se nunc cõmẽorare mõstraret adiunxit: & cognoscet̃ manus dñi colentibus eum. Quid est hoc nisi manus domĩ distĩguẽtis cultores suos a cõtemptorib⁹ suis: de qbus seq̃ntia cõtexens: et cõminabitur inquit cõtumacib⁹? Siue ut ait ali⁹ ĩterpres ĩcredulis. Nec tũc cõminabit̃: sꝫ quę nũc dicũtur minaciter: tũc efficaciter ĩplebunt̃. Ecce.n. ĩqt dñs ut ignis ueniet: et ut tẽpestas curr⁹ eius: redder̃ ĩ ĩdignatiõe uindictã: et uastatiõeꝫ ĩ flãma ignis. In igne enim dñi iudicabit̃ oĩs terra: & ĩ gladio eius omĩs caro: multiq; uulnerati erũt a dño: siue igne: siue tempestate: siue gladio: penã iuditii significat: q̃ndoqdem ip̃m dominũ dicit esse uentuꝝ: ꝓfecto ei⁹ quibus penalis erit eius aduẽtus. Curr⁹ uero eius: q pluraliter dicti sunt: angelica ministeria non incõuenienter accipimus. Quod autẽ ait oẽm terrã & oẽm carnem in eius igne & in gladio iudicari: nõ etiã hic spirituales intelligamus & sanctos: sꝫ terrenos atq; carnales: de qbus dictuꝫ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

est qui terrena sapiunt: et sape ꝑm carnez
mors ē: & quales omīno caro appellantꝫ
a dño ubi dicit: non ꝑmanebit spūs meus
in hōibus istis quoniā caro sunt. Quod ů
hic positu; est multi uulnerati erūt a dño:
isto uulnere fiet mors secūda. Potest qdā
& ignis et gladius et uulnus in bono ac-
cipi. Nā & ignē dñs uelle se dixit mictere
in mūdū: & uise sunt illis lingue diuerse
uelut ignis quando uenit spūs sanctus:
& non ueni inqt dñs idem pacez mictere
ī terram sꝫ gladium: et sermonē dei dicit
scriptura gladiū bis acutum: ꝓpter aciez
geminā testamentoꝝ duum: et in cantico
canticoru; caritate se dicit sancta ecclesia
uulneratam: uelut amoris impetu sagit-
tatam. Sed hic cum legimus uel audimus
ultorem dominū esse uenturū: q̄admodū
hec intelligenda sint claꝝ ē. Deinde bre-
uiter eis cōmemoratis qui ꝑ hoc iuditiu;
cōsumuntꝫ: sub figura ciborū ī lege ueteri
uentoꝝ aqbus se nō abstinuerūt: pctores
impiosq; significās: recapitulat gratiam
ab initio noui testamēti: ex primo salua-
toris aduentu usq; ad ultimum iuditium
de quo nūc agimus: perducens finiensq;
sermōem. Narrat nāq; dicere dominum
se uenire: ut congreget oēs gentes: easq;
uēturas & uisuras eius gloriam. Omnes
enim sicut dicit apl's peccauerūt: et egent
glia dei. Et relicturum se dicit super eos
signa: que utiq; mirantes credant in eum:
et emissurū ex illis saluatos in gentes di-
uersas: & in longinquas insulas que nō
audierūt nomen eius: neq; uiderunt eius
gloriā: & ānūtiaturos gliā eiꝰ in gentibꝰ:
& addituros fres istoꝝ qbus loquebatꝫ:
id est in fide sub deo patre fres israelitaꝝ
electoꝝ: adducturos aūt ex oībꝰ gētibus
munus deo in iumentis et uehiculis. Que
iumenta et uehicula bñ intelliguntꝫ adiu-
toria diuina: ꝑ cuiusq; generis ministeria
uel angelica ul' hūana: in sanctā ciuitatez
hierusalem que nunc in sanctis fidelibus
est diffusa per terras. Vbi enim diuitus
adiuuantꝫ: ibi credunt. & ubi credūt ibi
ueniunt. Comparauit autem illos domīꝰ
tanq̄ ꝑ similitudinē filiis israel: offerētibꝰ
ei suas hostias cum psalmis ī domo eius:
qđ ubiq; iā facit ecclesia. & ꝓmisit ab eis
se accepturum sibi sacerdotes & leuitas:
qđ nihilominus fieri nūc uidemus. Non
enim ex genere carnis & sanguinis sicut
erat primum scđm ordinē Aaron: sꝫ sicut
oportebat in testamento nouo ubi scđm
ordinez Melchisedech summus sacerdos
est xp̄us: ꝓ cuiusq; merito qđ in eo gratia
diuīa cōtulerit sacerdotes & leuitas eli-
gi: sicut nunc uidemus. q non isto noīe qđ
sepe assecuntꝫ indigni: sꝫ ea que nō ē bonis
malisq; cōmunis sanctitate pēsandi sunt.
Hec cum de ista que nūc impertitꝫ ecclesie
ꝑspicua nobisq; notissima dei miseratione
dixisset: ꝓmisit et fines ad q̄s ꝑ ultimum
iuditium facta bonoꝝ maloruzq; discre-
tione uenietꝫ: dicens ꝑ ꝓpham uel de dño
dicēs ipe ꝓpheta. Quomō. n. celum nouū
et terra noua corā me manebit dicit dñs:
sic stabit semen ur̄m et nomen uestrum: et
erit mensis ex mēse: et sabbatū ex sabba-
to: & ueniet omīs caro in conspectu meo
adorare me ī hierusalem dicit dominus.
Et egredientꝫ & uidebunt membra hoīm
qui preuaricati sunt in me. Vermis eorū
non morietꝫ: & ignis eoꝝ nō extinguetꝫ:
& erunt uisui oī carni. Ad hoc iste ꝓpha
terminauit libꝝ: ad qđ termīabitꝫ seculū.
Quidam sane nō interpretati sunt mēbra
hoīm sꝫ cadauera uiroꝝ. ꝑ cadauera sig̃fi-
cantes seuientem corporum penam. q̄uis
cadauer nisi caro exāimis non soleat nū-
cupari. illa uero aīata erūt corpa. Alioqn
nulla poterūt sentire tormēta. Nisi forte
quia mortuoꝝ corpa erunt: id est eoꝝ q ī
secundam mortem cadent. ideo etiam nō
absurde cadauera dici possunt. Vnde est
et illud qđ ab eodem ꝓpheta iam dictum
supra posui: terra uero impiorum cadet.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Quis autem non uiderat a cadēdo eē appellata cadauera? Viroruꝫ autem pro eo posuisse illos interpretes qđ est hominū: manifestum est. Neqꝫ.n. quisq̄ dicturus ē preuaricatrices feminas in illo supplitio non futuras: sꝫ ex potiore presertim de q̄ femina facta est uterqꝫ sexus accipitur. Verum qđ ad rem maxime ptinet: cū & in bonis dicit̄ ueniet oīs caro: quia ex oī genere hoīm ppl's ille constabit. Non enī oēs hoīes erūt ibi quādo in penis plures erūt: sꝫ ut dicere ceperam cuꝫ & in bonis caro et ī malis membra uel cadauera nominant̄: ꝓfecto post resurrectionē carīs cuius fides his rerū uocabl'is oīo finiat̄: illud qđ bōi et mali suis finib⁹ dirimunt̄: futuꝝ esse iuditiū declarat̄. Ca.xxii.

Sed quomodo egredientur boni ad uidendas penas maloꝝ? Nunqd corpis motu beatas illas relicturi sedes: & ad loca penalia precturi: ut tormenta maloꝝ cōspiciāt presētia corpali? Absit. Sed egredient̄ ꝑ scientiam. hoc enī uerbo significatum est eos qui cruciabunt̄ extra futuros. Propter qđ & dn̄s ea loca tenebras exteriores uocat: qbus cōtrarius est ille ingressus de quo dicit̄ ꝑuo bono: ītra in gaudium dn̄i tui. Nec mali illic putāt̄ ingredi ut sciant̄: sꝫ ad illos potius uelut egredi ꝑ scientiam qua eos cognituri sunt boni: quia id qđ extra est cognituri sunt. Qui.n. erunt in penis quid agatur intus in gaudio dn̄i nescient. qui uero erunt in illo gaudio: qd agat̄ foris ī illis tenebris exterioribus sciēt. Ideo dictū ē egdient̄: quia eos etiā q foris ab eis erunt nō utiqꝫ latebunt. Si.n. hec ꝓphete nōdum facta nosse potuerūt: ꝑ hoc ꝙ erat de⁹ q̄tulūcūqꝫ in eoꝝ mortalium mētibus: q̄mō immortales sancti iam tunc facta nescient cū de⁹ erit omnia in omnibus? Stabit g̊ in illa beatitudine sanctorum semen & nomen. Semē scilicet de quo Iohānes ait. Et semē eius in ipo manet. Nomen ů de quo nunc per hunc Ysaiam dictū est: nomē eternū dabit eis. Et erit eis mensis ex mense: & sabbatum ex sabbato: tanq̄ luna ex lūa: & requies ex reqe: quoꝝ utrūqꝫ ipi erūt: cū ex his umbris ueteribus & tempalib⁹ ī illa lumīa noua ac sempiterna trāsibūt. In penis autem maloꝝ & inextinguibil' ignis & uiuacissim⁹ uermis: ab aliis atqꝫ aliis: aliter atqꝫ aliter est expositus. Alii quippe utrūqꝫ ad corpus: alii utrūqꝫ ad aīam retulerūt: alii ꝓpe ad corpus ignē: uermē ů tropice ad aīam: qđ credibilius eē uidet̄. Sed nūc de hac differentia nō ē hui⁹ tpis disputare. De iuditio nāqꝫ ultīo quo fiet direptio bonorum et maloꝝ: hoc uolumen implere suscepimus: de ipsis ů premiis & penis alias diligētiūs disserēdum est. Capitulum.xxiii.

Daniel de hoc ultīo iuditio sic ꝓphetat: ut ātixp̄m prius q̄qꝫ uēturū eē prenūtiet: atqꝫ ad eternum regnum scōꝝ suam narrationē ꝑducat. Cum.n. uisione prophetica quatuor bestias significantes q̄tuor regna uidisset: ip̄mqꝫ quartū a q̄dā rege supatum qui antixp̄us agnoscitur: et post hec eternum regnum filii hōis qui intelligit̄ xp̄us: horruit inqt spūs meus ego Daniel in hebetudine mea & uisus capitis mei conturbabāt me. Et accessi īqt ad unū de astātibus: & ueritatē querebā ab eo de his oīb⁹. Et dixit mihi ueritatez. Deinde qd ab illo audierit atqꝫ de oībus his que quesiuit: tanq̄ eo sibi exponēte sic loquit̄. He bestie quatuor: magua q̄tuor sunt regna que surgent ī terra: que auferent & accipient regnum sancti altissimi: & obtinebunt illud usqꝫ ī seculum & usqꝫ in seculum seculoꝝ. Et querebam inquit diligenter de bestia quarta que differens erat pre omni bestia: terribilis amplius: dentes eius ferrei: et ungues ei⁹ erei: māducans & cōminuēs: et reliqua pedibus suis cōculcans: & de cornibus eius decez que erant in capite ei⁹: & de altero quod

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ascendit et excussit de p̄oribꝰ tria cornua: in quo erant oculi et os loquēs magna: & uisꝰ eiꝰ maior cęteris. Videbaꝫ: & cornu illud faciebat bellum cum sanctis. et pręualebat ad ipsos donec uetustus dierum uenit: & regnum dedit sanctis altissimi. Et tēpus ꝑuenit & regnum obtinuerunt sancti. Hoc Daniel quęsisse se dixit. deīde qd audierit cōtinuo subiungēs: & dixit inqt id est ille a q̄ quęsierat: respondit & dixit. Bestia quarta q̄rtum regnum erit ī terra: qd̄ pręualebit omnibus regnis: & manducabit omnē terram et conculcabit eam et concidet. Et decē cornua eiꝰ decem reges surgent. Et post eos surget alius: q̄ supabit suis malis oēs q̄ āte eum fuerūt: & tres reges hūiliabit: et uerba aduersꝰ altissimum loquętur: & sanctos altissimi cōteret: & suspicabit̄ mutare tempora & legem: et dabit̄ ī manū eius usq̄ ad tp̄us & tempora et dimidiū tēp̄is & iuditium sedebit: et p̄ncipatū remouebit ad exterminandum et ꝑdendum usq̄ in finem: & regnū & potestas & magnitudo regum q̄ sub oī cęlo sunt est data sanctis altissimi. Et regnū eius regnū sempiternū: & oēs p̄ncipatꝰ ip̄i seruient & obediēt. Huc usq̄ inqt finis sermonis. Ego Daniel: multuꝫ cogitatiōes meę cōturbabant me: & forma mea immutata est sup̄ me: & uerbum ī corde meo cōseruaui. Quatuor illa regna exposuerūt q̄daꝫ: assiriorum: persarum: macedonum & romanoruꝫ. Quam uero conueniēter id fecerint: q̄ nosse desiderāt pręsbiteri legāt Hieronimi librū ī Danielem: satis erudite diligēterq̄ conscriptū. Antixp̄i tñ aduersus ęcclesiā seuissimum regnū: sꝫ exiguo tp̄is spatio substinēduꝫ: donec ultimo dei iuditio regnū accipiant sancti sempiternū: qui uel dormitans hęc legit dubitare nō sinit̄. Tempus q̄ppe & tempora et dimidium temp̄is: unū ānum esse & duos et dimidium: ac per hoc tres annos & semissem: etiam numero dieruꝫ posterius posito dilucescit: aliquando in scripturis ac mensiū numero declaratur. Videnr̄. n. tempora indiffinite hic dicta lingua latina: sꝫ ꝑ dualem numeꝝ dicta sunt quem latini nō habent. Sicut autem gręci: ita hūc dicunt̄ habere et hebręi. Sic g̊ dicta sunt tempora: tanq̄ dicerent̄ duo tempora. Vereri me sane fateor: ne ī decē regibus q̊s tanq̄ decem homines uidetur inuenturus antixp̄s forte fallamur: atq̄ ita ille īopinatus adueniat: nō existentibꝰ tot regibus in orbe romano. Quid enim si numero isto denario uniuersitas reguꝫ significata est: post quos ille uenturus est: sicut millenario centenario: septenario: significat̄ plęrūq̄ uīuersitas: & aliis atq̄ aliis numeris quos nūc cōmemorare non est necesse? Alio loco idem Daniel. Et erit inquit tempus tribulationis: q̄lis nō fuit ex q̊ gens nata est sup̄ terram usq̄ ad tp̄ꝰ illud. Et in tempe illo saluabit̄ ppl̄s tuus: oīs q̄ īuentus fuerit scriptus ī libro uitę. Et multi dormientium ī terrę aggere exurgent: hi in uitam ęternam & hi in opprobrium & in confusionem ęternam. Et intelligentes fulgebunt sicut claritas firmamenti: & multi ex iustis sicut stellę in sęcula. Et adhuc illi sentētię ęuangelicę ē locus ille silimꝰ: de resurrextiōe dūtaxat corporum mortuoꝝ. Nam qui illic dicti sunt eē ī monumentis: ipsi hic dormiētes in terrę aggere: uel sicut alii interpretati sunt in puluere terrę. Et sicut ibi ꝓcedent dictum est: ita hic exurgēt. Sicut ibi qui bona fecerunt in resurrectiōem uitę: qui autē mala egerūt ī resurrectioneꝫ iuditii: ita & isto loco hi in uitam ęternam: et hi in opprobrium & in confusionē ęternaꝫ. Non autem diuersum putetur: q̄ cum ibi positum sit omnes q̄ sunt in monumentis: hic nō ait ꝓpha omnes sꝫ multi dormiētiū ī terrę aggere. Ponit. n. aliquādo scp̄tura pro oībus multos. Propterea & Abraę dictū est. Patrem multaꝝ gētiū posui te:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cui tamen & alio loco: in semine tuo inqt benedicent̃ omnes gentes. De tali autem resurrectione huic quoq; Danieli ꝓphetę paulopost dicit̃. Et tu ueni & requiesce. Adhuc.n. dies in completionem cõsumationis. Et requiesces: & resurges in sorte tua in fine dieꝝ. Capitulum.xxiiii.

MVlta de nouissimo iuditio dicunt̃ in psalmis. sꝫ eorum plura transeunter & strictim. Hoc tamẽ quod de fine huius seculi est aptissime dictum ibi neq̃q̃ silentio pręteribo. In principio terram tu fundasti dñe: & opa manuum tuaꝝ sunt cęli. Ipsi pibunt tu autem permanebis: et omnes sicut uestimentum ueterascent. & sicut optoriuꝫ mutabis eos et mutabunt̃: tu aũt ideꝫ ipse es: & anni tui nõ deficiẽt. Quid est hoc ꝙ Porphirius cum pietateꝫ hebreoꝝ laudaret: q̃ magn⁹ & uerus & ip̃is numĩbus terribilis ab eis colit̃ deus: xp̃ianos ob hoc arguit maximę stultitię: etiam ex oraculis deorum suoꝝ: ꝙ istum mundum dicunt esse periturum? Ecce in lr̃is pietatis hebreoꝝ dr̃ deo quẽ cõfitẽte tanto ph̃o etiã ip̃a numina ꝑhorrescunt: opa manuum tuaꝝ sunt cęli: ipsi pibunt. Nunquid qñ cęli peribunt: mũdus cuius iidem cęli supior ps est et tutior nõ pibit? Si hęc sentẽtia Ioui displicet: cui⁹ut ph̃us hic scribit uelut grauioris auc̃tis oraculo in xp̃ianorum credulitate culpat̃: cur nõ similiter sapientiam tanq̃ stultitiã culpat hebreoꝝ: in q̃ꝝ libris piissimis ĩuenitur? Porro si in illa sapiẽtia iudeoꝝ quę Porphirio tam multũ placet: ut eam deorum quoq; suoꝝ uocibus prędicet: legit̃ cęlos esse perituros: cur usq;adeo uana est ista fallatia: ut in xp̃ianoꝝ fide ul' ĩter cętera uel prę cęteris detestent̃ hoc ꝙ ĩ ea mũd⁹ credit̃ piturus: quo utiq; n̄ pereunte cęli pire nõ possunt? Et in lr̃is qdẽ sacris quę proprie nostrę sunt non hebreis nobisq; commũes id est in ęuangelicis & aplicis libris legit̃: pręterit figura huius mũdi. legitur mundus transit: legitur cęlum & terra transibũt. Sed puto ꝙ pręterit: trãsit: transibunt: aliq̃to mitius dicta sunt q̃ pibũt. In ępistola quoq; Petri apli ubi aq̃ mundatus qui tũc erat perisse dictus est mundus: satis claꝝ est: & quę mũdi pars a toto significata est: & quaten⁹ perisse sit dicta: & qui cęli repositi igni reseruandi in diẽ iuditii & pditionis hoĩm impioꝝ. Et in eo qđ paulopost ait ueniet dies dñi ut fur: ĩ q̃ cęli magno impetu transcurrẽt. elementa aũt ardentia resoluent̃: et terra & quę in ipsa sunt opera exurentur. Ac deinde subiecit his oĩbus peuntibus q̃les uos esse oportet. Possunt illi cęli intelligi perituri: quos dixit repositos igni reseruandos: & ea arsura accipi elementa: quę in hac una parte mũdi subsistũt ꝓcellosa & turbulenta: in q̃ eosdem cęlos dixit esse repositos: saluis illis supioribus et in sua integritate manẽtibus: ĩ quoꝝ firmamẽto sunt sidera constituta. Nam et illud quod scriptũ ẽ stellas de cęlo eẽ casuras: ꝓpter quod potest multo probabilius & aliter intelligi: magis ostẽdit illos cęlos eẽ mãsuros: si tamen stellę inde sunt casurę. uel cum tropica sit locutio qđ est credibilius: ul' ĩ isto uno cęlo futurũ sit utiq; mirabili⁹ q̃ nunc fit. Vnde & illa uirgiliana stella facem ducẽs multa cum luce cucurrit: & ideo se condidit silua. Hoc autem qđ de psalmo cõmemoraui nullum cęloꝝ uidet̃ relinquęre: qđ piturũ eẽ nõ dixerit. Vbi enim dicit̃ opa manuũ tuaꝝ sunt cęli: ip̃i pibunt: q̃ nullum eoruꝫ ab opere dei: tam nullum eoꝝ a pditione secernit̃. Nõ enim dignabunt̃ de apli Petri locutione quem uehementer oderũt: hebreoꝝ defendere pietatẽ deorũ suoruꝫ oraculis approbatã: ut saltem ne totus mundus periturus eẽ credat̃: sic a toto pars accipiat̃ ĩ eo quod dictum est ipsi pibunt: cum soli cęli infimi pituri sunt: q̃ admoduꝫ in aplica ępistola illa a toto pars acccipit̃ ꝙ diluuio perisse

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dictus est mūdus: q̄uis sola eius cum suis
cęlis ps una pierit. Sed qa hoc ut dixi nō
dignabuntur ne uel apli Petri approbēt
sensum: uel tantū cōcedant cōflagrationi
nouissimę q̄ntū dicimus ualuisse diluuiū:
qui nullis aquis nllis flammis totū gen9
hūanum pire cōtendūt. Restat ut dicant
q̄ ꝓpterea dii eorū hebream sapientiam
laudauerūt: qa istū psalmū nō legerant.
In psalmo etiam quadragesimonono de
iuditio dei nouissimo ītelligitur dictum.
Deus manifeste ueniet: deus noster et nō
silebit. Ignis in cōspectu eius ardebit: &
ī circuitu ei9 tēpestas ualida. Aduocabit
cęluz desursum: & terrā discernere pplm
suū. Congregate illi sanctos ei9: q disponūt
testamentū eius super sacrifitia. Hoc nos
de dño nr̄o Ihesu xp̄o intelligimus: quem
de cęlo speramus esse uēturum ad uiuos
& mortuos iudicandos. Manifestus enī
ueniet īter iustos & īiustos iudicaturus
iuste: qui prius uenit occultus ab īiustis
iudicandus iniuste. Ipse inq̄ manifestus
ueniet & nō silebit: id est in uoce iudicis
euidens apparebit qui prius cuz uenisset
occultus ante iudicem siluit: quādo sicut
ouis ad immolandum ductus est: et sicut
agnus coram tondente se fuit sine uoce.
Quemadmodum de illo p Ysaiam legim9
prophetatum: & in ęuangelio uidemus
impletum. De igne uero & tēpestate cuz
in Ysaia ꝓpheta tale aliqd tractaremus:
quō essent hęc intelligenda iam diximus.
Quod uero dictum est aduocabit cęlum
sursum: quoniā iusti & sancti recte cęluz
appellant̄. nimirum hoc ē quod ait apl̄s:
simul cū illis rapiemur in nubibus obuiā
xp̄o in aera. Nam scd̄m lr̄ę supfitiem q̄m
sursum aduocat̄ cęlum: quasi possit eē n̄
sursum? Quod autem adiunctum est: &
terrā discernere pplm suum: si tātūmodo
subaudiatur aduocabit id est aduocabit
terram: nec subaudiat̄ sursum: hūc uidet̄
hr̄e sensum sanctum: rectum: fidelem: ut
cęlū intelligat̄ in eis q cum illo sunt iudi-
caturi: terram in eis q iudicandi sunt. ut
aduocabit cęlū sursum nō hic ītelligam9
rapiet ī aerea: sz in iuditiarias sedes eri-
get. Potest & illd̄ ītelligi aduocabit cęlū
sursum: aduocabit angelos ī supernis &
excelsis locis cū qb9 descendat ad iuditiū
faciendum. aduocabit et terrā id ē hoīes
in terra utiqz iudicādos. Si autem utrūqz
subaudiendum est cum dicit̄ et terram: id
est aduocabit & sursum ut iste sit sensus.
Aduocabit cęlū sursum: et terrā aduoca-
bit sursum: nihil melius existimo intelligi
q̄ hoīes qui rapient̄ obuiam xp̄o in aera:
sz cęlum dictuz ꝓpter aīas: terram ꝓpter
corpa. Discernere porro pplm suum: qd
est n̄ p iuditium separare bonos a malis
tanq̄ oues ab hedis? Deīde cōuersio ser-
monis ad angelos facta est: congregate
illi iustos eius. Profecto enī p angelicum
ministerium tanta res pagēda est. Si aūt
quęrimus quos iustos ei cōgregaturi sunt
angeli: qui disponūt inqt eius testamētū
super sacrifitia. hęc est omnis uita iustoꝝ:
disponere dei testamentum sup sacrifitia.
Aut enī opa misericordię sunt sup sacrifitia
id est sacrifitiis pręponēda iuxta sentētiā
dei dicentis. mīam uolo plusq̄ sacrifitiuz:
aut si sup sacrifitia in sacrifitiis intelligit̄
dictuz: quō sup terram fieri dicit̄ qd̄ utiqz
fit ī terra: Profecto ipa opa misericordię
sunt sacrifitia quibus deo placet̄: sicut in
libro decimo huius opis me disseruisse iā
reminiscor. in quibus opibus disponunt
iusti testamētū d̄i. Quia ꝓpter ꝓmissiōes
quę nouo ei9 testamēto cōtinent̄: hęc fati-
unt. Vnde cōgregatis sibi iustis suis: & ad
suā dexterā cōstitutis: nouissimo utiqz iu-
ditio dictur9 ē xp̄s. Venite benedicti pa-
tris mei: possidete patum uobis regnum
a constitutiōe mūdi. Esuriui. n. & dedistis
mihi manducare. ꝛc. quę ibi proferuntur
de bonoꝝ opib9 bonis: et eoꝝ p̄miis sem-
piternis: p sententiam ultimā iudicantis.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

PRopheta Malachiel. Ca.xxv.
siue Malachias q̄ et angl's dictus
est: qui etiam Esdras sacerdos cuius alia
in canone sunt scripta recepta ab aliq̄bus
creditur. Nam de illo hanc hebreoꝝ opi-
nionem esse dicit Hieronimus: iuditium
nouissimum ꝓphetauit dicens. Ecce uenit
dicit dn̄s omnipotens: & quis sustinebit
diē introitus eius? Aut q̄s ferre poterit
ut aspiciat eū? Quia ipse ingrediē quasi
ignis cōflatorii: et quasi herba lauantiū.
Et sedebit conflās et emūdans sicut aurū
& sicut argētū: & emūdabit filios Leui.
Et fundet eos sicut aurum & argentum:
et erunt dn̄o hostias offerētes in iustitia.
Et placebit d̄o sacrifitiū iuda et hierusalē
sicut dieb9 pristinis: & sicut ānis p̄oribꝰ.
Et accedam ad uos in iuditio: et ero testis
uelox super maleficos et sup̄ adulteros: et
sup̄ eos q̄ iurant in nōie meo mendaciter:
qui fraudāt mercedē mercēnario: & op-
primunt p̄ potentiā uiduas: & p̄cutiunt
pupillos: et peruertūt aduenę iuditiū: &
q̄ me nō timēt dicit dn̄s oīpotēs. Quoniā
ego domin9 sum d̄s uester et non mutor.
Ex his quę dicta sunt uidetur euidētius
apparere: in illo iuditio quasdam q̄rūdā
purgatorias pęnas futuras. Vbi enī dr̄:
quis sustinebit diem itroitus eius: aut q̄s
ferre poterit ut aspiciat eū: q̄a ip̄e ingre-
dieē quasi ignis conflatorii: & q̄si herba
lauātiū: & sedebit cōflans et emundans
sicut aurū & sicut argentū: & emūdabit
filios Leui: et fundet eos sicut aurū et ar-
gentū: q̄d aliud intelligendum est? Dicit
tale aliq̄d & Ysaias. Lauabit dn̄s sordes
filioꝝ & filiaꝝ syon: et sanguinē emūda-
bit de medio eoꝝ spū iuditii: & spū com-
bustiōis. Nisi forte sic eos dicēdū ē emū-
dari a sordibꝰ: & eliquari q̄dāmō cuꝫ ab
eis mali per pęnale iuditiū separātur. ut
illoruꝫ seg̃gatio atq̄ damnatio purgatio
sit istoꝝ. q̄a sine taliū de cętero cōmixtiōe
uicturi sunt. Set cum dicit & emundabit
filios Leui: & fundet eos sicut aurum &
argentū: & erunt dn̄o offerentes hostias
in iustitia: et placebit dn̄o sacrifitiū iuda
& hierusalem: utiq̄ ostēdit eos ip̄os qui
emundabunt̄ deinde in sacrifitiis iustitię
eē domino placituros: ac p̄ hoc ipsi a sua
iniustitia mundabunt̄ in qua dn̄o hostię
displicebāt: porro ī plena p̄fectaq̄ iusti-
tia cum mūdati fuerint ipsi erūt. Quid. n.
acceptius deo tales offerunt: q̄ seipsos?
Verū ista quęstio de purgatoriis pęnis:
ut diligentius pertractet̄ in temp9 aliud
differenda est. Filios autē Leui: & iudaꝫ
et hierusalē: ip̄am dei ęcclesiam debemus
accipere: & non ex hebreis tantum: sꝫ ex
aliis etiā gētibus cōgregatam: nec talem
qualis nūc est: ubi si dixerimus q̄a pc̄tm
nō habem9: nos ip̄os seducim9 & ueritas
in nobis nō ē. sed q̄lis tunc erit uelut area
p̄ uentilationem: ita p̄ iuditium purgata
nouissimū: eis quoq̄ igne mūdatis q̄bus
talis mūdatio necessaria est: ita ut nullus
oīo sit q̄ sacrifitiuꝫ offerat ꝓ peccatis suis.
Omnes. n. qui sic offerūt ꝓfecto in pc̄tis
sunt: pro q̄bus dimictendis offerunt: ut
cum obtulerint acceptumq̄ deo fuerit:
tunc dimictantur. Capitulum.xxvi.

VOlens autē deus ostēdere ciuitatē
suam tunc in ista consuetudine nō
futuram: dixit filios Leui oblaturos ho-
stias in iustitia. Non g̃ in peccato: ac per
hoc non ꝓ peccato. Vnde intelligi potest
in eo q̄d secut9 adiūxit atq̄ ait. Et place-
bit domino sacrifitium iuda & hierusalē
sicut dieb9 pristinis: & sicut ānis p̄oribꝰ:
frustra iudeos sibi ꝑm legē ueteris testa-
menti: sacrifitioruꝫ suoꝝ pręterita tempa
polliceri. Non. n. tūc ī iustitia sꝫ ī peccatis
hostias offerebāt: q̄n ꝓ pc̄tis pręcipue ac
p̄mitus offerebant: usq̄ adeo ut sacerdos
ipse quem debemus utiq̄ credere cęteris
fuisse iustiorem: sc̄dm dei mandatum so-
let ꝓ suis offerre peccatis primum: deīde
pro populi. Quapropter exponere nos

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

oportet quomodo sit accipiendum quod dictum est: sicut diebus pristinis & sicut annis p̄oribus. Fortassis. n. tempus illud commemorat: quo primi hoīes ī paradiso fuerūt. Tunc. n. puri atq; ītegri ab omni sorde ac labe pc̄ti: seip̄os d̄o mūdissimas hostias offerebāt. Cęterū ex quo cōmissę pręuaricationis causa inde dimissi sunt: atq; in eis humana natura damnata est: excepto uno mediatore & post lauacruz regenerationis q̄busq; adhuc puulis: nēo mūdus a sorde sicut scriptū est: nec infās cui⁹ est uita unius diei sup terram. Quod si rn̄det̄ eos etiā merito dici posse offerre hostias in iustitia q̄ offerūt in fide: iustus enim ex fide uiuit: q̄uis seip̄m seducat si dixerit se non hr̄e pc̄tm: & ideo nō dicat q̄a ex fide uiuit: nunq̄d dictur⁹ est q̄spiaz huius fidei tēpus illi fini esse coequandū: q̄ndo igne iuditii nouissimi mūdabunt̄ q̄ offerūt hostias in iustitia? Ac p hoc: q̄m post talem mūdatiōem nullum peccatum iustos habituros eē credēdum ē: ꝓfecto illud tempus q̄tū actinet ad non habere peccatū: nulli tempori comparandum ē: nisi quando primi hoīes in paradiso ante pręuaricationem innocentissima fęlicitate uixerūt. Rectę itaq; ītelligit̄ hoc signatuz esse: cum dictum ē sicut diebus pristinis: & sicut annis prioribꝰ. Nam & p Ysaiaz posteaq̄ cęlū nouū & terra noua ꝓmissa est: inter cętera quę ibi de sanctoꝝ beatitudīe per allegorias & enigmata exeq̄t̄: quibus expositionem cōgruam reddere nos prohibuit uitandę lōgitudinis cura: secundum dies inq̄t ligni uitę erunt dies ppli mei. Quis autē sacras lr̄as actigit & ignorat ubi deus plantauerit lignū uitę: a cuius cibo sepatis illis hōibꝰ quādo sua eos de paradiso eiecit iniq̄tas: eidez ligno circūposita ē ignea terribilisq; custodia? Quod si quisq̄ illos dies ligni uitę q̄s cōmemorauit Ysaias ꝓpheta: istos qui nūc agunt̄ ęcclesię christi dies esse contendit: ipsumq; christum lignum uitę prophice dictū: q̄a ipsa ē sapiētia dei de q̄ Salomō ait lignū uitę est oībus amplectentibꝰ eā: nec annos egisse aliquos in paradiso illos primos hoīes unde tam cito eiecti sunt: ut nullum ibi gignerent filium: & ideo non posse illud tempus intelligi in eo q̄ dictū ē: sicut diebꝰ p̄stinis & sicut ānis p̄oribꝰ: istam prętereo quęstionez ne cogar quod prolixum est cūcta discutere: ut aliquid hoꝝ manifesta ueritas confirmet. Video quippe alterum sensum: ne dies pristinos & annos p̄ores carnalium sacrifitiorum nobis ꝓ magno munere p ꝓpħā credamꝰ fuisse ꝓmissos. Hostię nāq; illę ueteris legis quę de pecoribꝰ immaculatis ac sine ullo ꝓrsus uicio iubebant̄ offerri: significabant hoīes sanctos q̄lis solus inuentus est xp̄s sine ullo oīo peccato. Proinde q̄a post iuditium cū fuerint etiam igne mūdati qui eiusmōi mundatōe sunt digni: & in oībus sanctis nullū īuenient̄ oīo pc̄tm: atq; ita seip̄os offerēt in iustitia: ut tales hostię oīmō immaculatę ac sine ullo uicio sint: futurę erūt ꝓfecto sicut diebꝰ p̄stinis & sicut annis p̄oribus: quādo in umbra huiꝰ rei futur̄ mūdissię hostię offerebāt̄. Hęc erit nāq; mūditia tunc in immortali carne ac mēte sanctoꝝ: quę figurabat̄ in illaꝝ corpibus bestiaꝝ. Deinde propter eos q̄ non mundatiōe sz damnatione sunt digni: & accedam inq̄t ad uos ī iuditiū: & ero testis uelox sup maleficos & super adulteros: ꝛc. q̄bus damnabilibꝰ enumeratis criminibꝰ addidit: q̄m ego dn̄s deus uester & nō mutor. Tanq̄ diceret. cū uos mutauerit ī deterius culpa ur̄a: & ī meliꝰ gratia mea: ego nō mutor. Testez uero se dicit futurū: quia in iuditio suo nō īdiget testibus. Eumq; uelocem siue quia repēte uenturus est: eritq; iuditiū ip̄o inopinato eius aduentu cęlerrimum: quod tardissimum putabat̄: siue quia ip̄as conuincet sine ulla sermonis ꝓlixitate conscientias.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

In cogitationibus enim sicut scriptum est ipii interrogatio erit. Et apls: cogitationib9 inqt accusantibus uel etiam excusantib9: in die q̃ iudicabit deus hoim occulta sm euãgelium meum p Ihesum xpm. Etiam sic ergo dns futurus intelligendus est testis uelox: cum sine mora reuocaturus est in mẽoriã unde cõuincat puniatq; cõscientã.

ILlud etiam qd aliud Cap. xxvii. agens in octauodecimo libro ex isto propheta posui: ad iudicium nouissimum pinet ubi ait. Erunt mihi dicit dominus omnipotens in die in qua ego faciam in acquisitionem: & eligam eos sicut eligit homo filium suũ qui seruit ei. Et cõuertar & uidebitis qd sit inter iustum et iniustũ: & inter seruientẽ deo et eum qui nõ seruit ei. Quia ecce dies uenit ardẽs sicut clibanus: & comburet eos. Et oẽs erũt alieni-genę & uniuersi qui faciunt iniquitatem stipula: & succẽdet eos dies uenies dicit dns oipotens: et non relinquet eis radix neq; ramũ. Et orietur uobis q timetis nomẽ meum sol iustitię: & sanitas in pẽnis eius. & egrediemini & saltabitis sicut uituli de uinculis relaxati: & conculcabitis impios: & erunt sub pedibus uestris cinis dicit dns omnipotẽs. Hęc distantia premioꝝ atq; ponderum uel pęnarum iustos dirimens ab iniustis: quę sub isto sole in huius uitę uanitate nõ cernit: quãdo sub illo sole iustitię in illius uitę manifestatione clarebit. Tunc profecto erit iudicium quale nunq̃ fuit.

QVod uero subiungit Ca. xxviii. Ideoq; ppha: memẽto te legis Moysi serui mei quã mandaui ei in oreb ad oẽm israel: præcepta et iudicia: oportune commẽorat post hoc declaratum tam magnum futurum inter obseruatores legis cõtẽptoresq; discrimen: simul etiam ut discant legem spũaliter intelligere: & inueniant in ea xpm: per quem iudicem est fidenda inter bonos & malos ipa discretio. Non enim frustra idẽ dns ait iudeis: si crederetis Moysi crederetis et mihi. De me enim ille scripsit. Carnaliter quippe accipiendo legẽ: & eius promissa terrena regna cęlestium esse figurã nescientes: in illa murmura corruerunt ut dicere auderẽt: uanus est q deo seruit. Et quid amplius: qa custodiuimus mãdata eius: & quia supplices ambulauimus añ faciem dñi oipotentis? Et nunc nos btõs dicimus alienos: & ędificantur omnes qui faciunt iniquitatem. Quibus eoꝝ uerbis quodãmõ prophęta cõpulsus est nouissimũ pronũciare iudicium: ubi mali nec falso saltem sint beati: sed apertissime appareãt miserrimi: & bõi nulla tpali saltẽ miseria laborẽt: sq; clara ac sempiterna beatitudine pfruantur. Dixerat quippe istoꝝ talia quędã uerba: etiã supius dicẽtium oĩs qui malũ facit: bonus est in cõspectu dñi: & talis ei placent. Ad hęc inq̃ cõtra dñm murmura puenerũt: legẽ Moysi accipiẽdo carnaliter. Vnde et ille in psalmo septuagesimosecundo pene commotos dicit fuisse pedes suos: et effusos gressus suos unq; in lapsum: quia zelauit in pctoribus pacem pctoꝝ intuens: ita ut iter cętera diceret. Quomodo sciuit ds: & si ẽ sciẽtia in altissimo? Diceret etiã: nunquid uane iustificaui cor meum: et laui inter innocentes manus meas. Vt aũt solueret hãc difficillimam quęstionẽ: quę fit cum boni uidentur esse miseri: et felices mali: hoc inquit labor est ante me donec intrem in sanctuarium dei: et intelligã in nouissima. In nouissimo quippe iudicio nõ sic erit: sed aperta iniquoꝝ miseria: et aperta felicitate iustorũ: longe q̃ nunc est aliud apparebit. Ca. xxix.

CVm autem admonuisset et mẽimisset legis Moysi: quoniam prędidebat eos multo adhuc tempe nõ eam spũaliter sicut oportuerat accepturos: cõtinuo subiecit. Ecce ego uobis mittam Heliam thesbiten anteq̃ ueniat dies domini magnus et illustris: q cõuertet cor patris ad filium: & cor hoĩs ad proximum suum: ne forte ueniens percutiam terram penitus. Per hunc

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Heliam magnum mirabilemq; ꝓphetam: exposita sibi lege ultimo tẽpore: añ iuditium iudeos in christum uerum id est in xp̃m nostrũ eẽ credituros: celeberrimum est in sermonibus corpibusq; fideliũ. Ipse quippe ante aduentũ iudicis saluatoris non immerito speratur esse uenturus: qui etiam nunc uiuere nõ immerito creditur. Curru nãq; igneo raptus ẽ de rebus humanis: quod euidẽtissime sancta scriptura testatur. Cum uenerit ergo exponẽdo legem spiritualiter quam nũc iudei carnaliter sapiunt: cõuertet cor patris ad filiũ: id est cor patrũ ad filios. Singularez quippe pro numero plurali interpretes .lxx. posuerunt. Et est sensus: ut filii etiã sic intelligãt legẽ id est iudei: q̃admoduz eam patres intellexerunt id est ꝓphete: in q̃bus erat et ip̃e Moyses. Sic enim cor patrũ conuertetur ad filios: cũ itelligentia patrum perducetur ad intelligentiam filiorum: & cor filiorum ad patres eorũ: dum in id quod senserunt illi cõsenciant et isti. Vbi & .lxx. dixerunt: et cor hoĩs ad proximum suum. Sunt enim inter se ualde proximi patres et filii. Quanq̃ in uerbis. lxx. interpretum qui prophetice sunt iterpretati: potest alius sensus idẽq; lectioni congruẽs inueniri: ut intelligat̃ Helias cor dei p̃ris conuersurus ad filiũ. edocẽdo q̃ pater diligat filiũ: ut et iudei quem prius oderant eundem diligant: q̃ noster ẽ christus. iudeis enim nũc auersũ cor habet deus a xp̃o nr̃o: q̃a non putant eum deum esse neq; dei filiũ. Eis ergo tunc cor eius conuertetur ad filium: cũ ipsi cõuerso corde didicerint dilectionem p̃ris in filium. Quod uero seq̃tur et cor homĩs ad proximũ suũ: id ẽ cõuertet Helias cor hominis ad proximũ suum: quid melius intelligit̃ q̃ cor homĩs ad hominez xp̃m? Cũ enim sit in forma d̃i deus noster: formam serui accipiens: esse etiam dignatus est nr̃ ꝓxim⁹. Hęc g̃ faciet Helias, ne forte inquit ueniam & ꝑcuciã terraz penitus. Terra sunt enĩ q̃ terrena sapiũt: sicut iudei carnales usq; nũc: ex q̃ uicio cõtra deũ murmura illa uenerũt. q̃a mali ei placent: & uan⁹ est qui deo seruit. Ca. xxx.

Multa alia sunt scp̃turaꝝ diuinaruz testimonia de nouissĩo iudicio dei: que si oĩa colligã nimis longum erit. satis ergo sit q̃ & nouis et ueterib⁹ lr̃is sacris hoc prenuntiatum esse probauimus: per christũ futurum esse iuditiũ: id est iudicẽ christum de cęlo esse uenturum: non tam ueteribus q̃ nouis euidenter expressum. propterea quia cum ibi dicitur dominus deus eẽ uenturus: uel dominũ deũ dicit̃ esse uenturum: nõ consequenter intelligit̃ christus. dominus enim deus: et pater est & filius et spiritus sanctus. Neq; hoc tñ intestatũ nos relinquere oportet. Primo itaq; demonstrandum est quemadmodũ Ihesus christus tanquam dominus deus loquatur in propheticis libris: & tamen Ihesus xp̃us euidenter appareat: ut et q̃ñ non sic apparet: & tamen ad illud ultimũ iuditiũ: dominus deus dicit̃ eẽ uentur⁹: possit Ihesus xp̃us intelligi. Est loc⁹ apud Ysaiam prophetam: qui hoc q̃d̃ dico euidenter ostendit. Deus enim ꝑ ꝓphetam: audi me inquit Iacob: et israel quem ego uoco. Ego sum primus et ego ĩ sempiternũ: manus mea fũdauit terraz: et dextera mea cęlũ firmauit. Vocabo eos et stabunt simul: & congregabũtur omnes & audient. Quis eis nũtiauit hęc? Diligens te feci uoluntatem tuam super babilonez: ut auferrem semen chaldeorũ. Et locutus sum: et ego uocaui. adduxi eũ et ꝓsperaz feci uiam eius. Accedite ad me et audite hęc. Non a p̃ricipio in abscondito locut⁹ sum: quando fiebant ibi eram. Et nũc dñs deus misit me: & sp̃us eius. Nempe ipse est qui loquebatur sicut dñs deus: nec tñ intelligeretur Ihesus xp̃us: nisi addidissz & nũc dominus deus misit me et spirit⁹

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eius. Hoc enim dixit scdm formaz serui de re futura: preteriti tēpis utens uerbo: quemadmodum apud eūdem ꝓphetam legitur: sicut ouis ad immolādum ductꝰ est. Non enim ait ducetur: sed pro eo qđ futuruz erat preteriti temporis uerbum posuit: & assidue prophetia sic loquitur. Est & alius locꝰ apđ Zachariā q hoc euidenter ostēdit: ꝙ omīpotentez misit omīpotens. Quis: quem: nisi deus pater deū filium? Nam et ita scriptum est. Hec dicit omnipotēs. Post gloriam misit me super gentes que spoliauerunt uos quia qui tetigerit uos: quasi q tangit pupillam oculi eius. Ecce ego inferam manuz meam sup eos: et erūt spolia his q seruierant eis: et cognoscetis quia dominꝰ omīpotens misit me. Ecce dicit dominus deus omnipotēs a domino omnipotente se missum. Quis hic audeat intelligere n̄ xp̄m loquentez: scilicet ouibus que perierant domꝰ israel? Ait nanq; in euangelio: nō sum missus n̄ ad oues que perierūt domus israel. quas hic comparauit pupille oculi dei: propter excellentissimum dilectionis affectū: ex quo genere ouiū etiā ipsi apl̄i fuerūt: sed post gloriaz utiq; resurrectionis sue: que anteq̄ fieret ait euangelista Iohānes: nōdum erat spūs datus: quia Ihesus nondū fuerat glorificatus: etiā sup gētes missus est in apl̄is suis: ac sic impletū est quod in psalmo legit̄. Erues me de cōtradictionibꝰ pl̄i: constitues me in caput gentiū. Vt qui spoliauerant israelitas: quibusq; israelite seruierant quando sunt gentibus subditi: nō uicissim eodem mō spoliarent̄: sed ipsi spolia fierēt israelitaꝝ. Hoc. n. apl̄is promiserat dicēs: faciā uos piscatores hoīm. Et uni eoꝝ. Iam ex hoc inquit hoīes eris capiens. Spolia g̊ fierent: sed in bonum: tanq̄ erepta uasa illi forti: s; fortiꝰ alligato. Item p eundem ꝓphetam dn̄s loquēs: & erit inq̄t in die illa queram auferre oēs gentes que ueniunt contra hierusalem: et effundam super domum Dauid & super habitatores hierusalem spirituz gratie & misericordie: et aspicient ad me pro eo ꝙ insultauerūt: et plangent sup eo planctuz quasi sup carissimum: et dolebunt dolore quasi sup unigenitū. Nunquid nisi dei est auferre omnes gētes inimicas sancte ciuitatis hierusalem: que ueniūt cōtra eam id est contrarie sunt ei? Vel sicut alii sunt interpretati ueniunt super eam: id est ut eam sibi subiciāt. aut super domū Dauid effundere et super habitatores eiusdē ciuitatis spiritū gratie et misericordie. Hoc utiq; dei est: et ex persona dei dicitur per prophetam: et tn̄ hunc deum taz magna et tam diuina fatientem seipsum christus adiungēdo ostendit atq; dicēdo. Et aspicient ad me ꝓ eo ꝙ insultauerūt: et plagēt super eo planctum quasi super carissimū siue dilectum: et dolebūt dolore quasi sup unigenitum. Penitebit quippe iudeos in die illa etiaz eos q accepturi sunt spiritum gratie et misericordie: ꝙ in eius passione insultauerunt christo: cū ad eū aspexerīt in sua maiestate uenientem: eumq; eē cognouerint quem prius humilem in suis parentibus illuserunt: q̄uis et ipi parētes eoꝝ tāte illiꝰ īpietatis auctor̄s r̄surgētes uidebunt euz: sed puniēdi iam nō adhuc corrigendi. Non itaq; hoc loco ipi intelligendi sunt: ubi dictum est et effundā sup domuz Dauid & sup habitatores hierl̄m spiritū gratie & misericordie: & aspiciēt ad me pro eo ꝙ insultauerunt: sed tantū de illorū stirpe ueniētes: qui per Heliam illo tēpore credituri sūt. Sed sicut dicimꝰ iudeis uos occidistis xp̄m: q̄uis parētes eorum hoc fecerunt: sic et isti se dolebunt fecisse quodāmodo quod fecerunt illi ex quorum stirpe descendunt. Quāuis ergo accepto spiritu gratie & misericordie iaz fideles non damnabunt̄ cum impiis parentibus suis: dolebunt tamen tanquā ipi fecerint qđ illi fecerūt. Non igit̄ dolebūt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

reatu criminis: sed pietatis affectu. Sane ubi dixerunt .lxx. interpretes & aspicient ad me pro eo quod insultauerunt: sic interpretatum est ex hebreo: et aspicient ad me quem confixerunt. Quo quidem uerbo euidentius xpus crucifixus apparet. Sed illa insultatio quam .lxx. ponere maluerunt: eius uniuerse non defuit passioni. Nam et detento: et alligato: & adiudicato: et opprobrio ignominiose uestis induto: et spinis coronato: & calamo in capite percusso: et irridenter fixis genibus adorato: et crucem suam portanti: & in ligno iam pendenti utique insultauerunt. Proinde interpretationem non sequentes unam: sed utranque iungentes: cum et insultauerunt et confixerunt legimus: plenius ueritatem domice passionis agnoscimus. Cum ergo in propheticis litteris ad nouissimum iudicium faciendum deus legitur esse uenturus: & si eius alia distinctio non ponatur: tantummodo propter ipsum iudicium xpus debet intelligi. quia & si ipse pater iudicabit: per aduentum tamen filii hominis iudicabit. Nam et ipse per sue presentie manifestationem non iudicabit quenquam: sed omne iudicium dedit filio: quia manifestabitur homo iudicaturus sicut homo est iudicatus. Quis est enim alius de quo item deus loquitur per Ysaiam sub nomine Iacob & israel: de cuius semine corpus accepit? Quod ita scriptum est. Iacob puer meus: suscipiam illum: israel electus meus assumpsit illum anima mea: dedi spiritum meum in illum: iudicium gentibus proferet. Non clamabit neque cessabit: neque audietur foris uox eius. Calamum quassatum non conteret: & linum fumigans non extinguet: sed in ueritate proferet iudicium: Refulgebit & non confringetur: donec ponet in terra iudicium: & in nomine eius gentes sperabunt. In hebreo non legitur Iacob: & israel: sed quod ibi legitur seruus meus: nimirum .lxx. interpretes admonere uolentes quatenus accipiendum sit: quia scilicet propter formam

serui est dictum in qua se altissimus humilimum prebuit: ipsius hominis nomen ad eum significandum posuerunt: de cuius genere eadem serui forma suscepta est. Datus est in eum spiritus sanctus: quod columbe specie euangelio teste monstratum est. Iudicium gentibus protulit: quia prenuntiauit futurum quod gentibus erat occultum. Mansuetudine non clamauit: nec tamen in predicanda ueritate cessauit. sed non est audita foris uox eius nec audietur: quando quidem ab eis qui foris ab eius corpore sunt precisi: non illi obeditur. ipsosque suos persecutores iudeos: qui calamo quassato perdita integritate: & lino fumanti amisso lumine comparati sunt. Non contriuit: non extinxit: quia pepercit eis qui nondum uenerat eos iudicare sed ab eis iudicari. In ueritate sane iudicium protulit: predicens eis quando puniendi essent: si in sua malignitate persisterent. Refulsit in monte facies eius id est in orbe fama eius: nec confractus siue contritus est: quia nec in se nec in ecclesia sua ut esse desisteret persecutoribus cessit. Et ideo non est factum nec fiet quod inimici eius dixerunt uel dicunt: quando morietur et peribit nomen eius: donec ponat in terra iudicium. Ecce manifestatum est quod absconditum querebamus. Hoc est nouissimum iudicium quod ponet in terra cum ipse uenerit de celo: de quo iam uidemus impletum quod hic ultimum positum est: et in nomine eius gentes sperabunt. Per hoc certe quod negari non potest: etiam illud credatur quod impudenter negatur. Quis enim speraret quod etiam hi qui nolunt adhuc credere in xpm: iam nobiscum uident: & cum negare non possunt dentibus suis frendent et tabescunt? Quis inquam speraret gentes in xpi nomine speraturas esse: quando tenebatur: ligabatur: cedebatur: illudebatur & crucifigebatur: quando et ipsi discipuli spem perdiderunt quam in illo habere iam ceperant? Quod tunc uix unus latro sperauit in cruce: nunc sperant gentes longe lateque diffuse.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

et ne in ęternum moriantur: ipa ī qua ille mortuus est cruce signantur. Nullus igit̄ uel negat uel dubitat: p Ihesum xp̄m tale quale istis sacris lr̄is pręnuntiat̄ nouissimum futurum esse iuditium: n̄ qui eisdeȝ lr̄is nescio qua incredula animositate seu cęcitate non credit: que iam ueritatē suaȝ orbi demonstrauere terraȝ. In illo itaq; iuditio uel circa illud iuditium: has res futuras esse didicimus. Heliaȝ tesbithen: fidem iudeoȝ: antixp̄m persecutuȝ: xp̄m iudicatuȝ: mortuorum resurrectionem: bonorum malorumq; direptionē: mundi conflagrationem eiusdemq; renouationē. Quę omnia quidem uentura eē credendū est: s; q̄bus modis et quo ordine ueniāt: magis tūc docebit rerū experiētia: q̄ nūc ad perfectuȝ hominum intelligētia ualet consequi. Existimo tamen eo quo a me cōmēorata sunt ordine eē uētura. Duo nob ad hoc opus ptinentes reliqui sunt libri: ut adiuuante domīo ꝓmissa compleam⁹. quorū primus erit de malorū supplitiis: alius de fęlicitate iustoȝ. In quibus sicut deus dictauerit argumenta refellent̄ humana: que cōtra prędcta ac ꝓmissa diuīa sapienter sibi miseri reddere uidentur: et salubris fidei nutrimēta uelut falsa et ridenda contempnunt. Qui uero scd̄m deū sapiūt: omnia que incredibilia uidentur hominibus: & tn̄ scripturis sanctis quaȝ iam ueritas multis modis asserta est continentur: maximum argumētum tenent ueracem dei omnipotentiam: quem certū nullomodo habent in eis potuisse mētiri: et posse facere qd̄ impossibile ē infideli.

AVRELII·AVGVSTINI·DE·CIVITATE DEI·LIBER·XXI·

Vm per Ihesuȝ xp̄m dominuȝ nostrū iudicē uiuoȝ ac mortuorum ad debitos fines ambę puenerit ciuitates: quarum ē una dei altera diaboli: cuiusmōi sit futurum supplitium diaboli & omniū ad eū pertinentiū: in hoc libro a nobis quantū ope diuina ualebimus diligētius disputandum est. Ideo autē hūc tenere ordinē malui: ut postea disserā de fęlicitate scōȝ: quoniam utriq; cum corporibus erunt et incredibilius uidetur esse in ęternis cruciatibus durare corpa: q̄ sine ullo dolore in ęterna beatitudine permanere. Ac per hoc cum illam pęnam non debere esse incredibilem demōstrauero: adiuuabit me plurimum: ut multo facilius omni carēs molestia īmortalitas corporis in sanctis futura credatur. Nec a diuinis ordo iste abhorret eloquiis: ubi aliquando quidē bonorum beatitudo prius ponitur: ut ē illud qui bona fecerunt in resurrectioneȝ uitę: qui autē mala egerūt in resurrectionem iuditii. Sed aliquādo & posterius: ut ē mictet filius hominis angelos suos: & colligent de regno eius omīa scādala: et mictent in caminū ignis ardentis. illic erit fletus et stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Et illud: sic ibūt impii in ęternum supplitiū: iusti autē in uitam ęternā. Et in ꝓphetis qd̄ cōmeōrare longū est: nūc ille nūc iste ordo si quis inspiciat inuenitur. Sed ego istū qua causa elegerim dixi. Cap. ii.

QVid igit̄ ostendā unde cōuincant̄ increduli: posse hūana corpa aīata atq; uiuentia non solum nunquaȝ morte dissolui: sed in ęternorum quoq; ignium durare tormentis? Nolunt enim hoc ad omnipotentis nos referre potentiam: sed aliquo exemplo persuaderi sibi flagitāt. Quibus si respondebimus esse animalia profecto corruptibilia q̄a mortalia: quę tamē in mediis ignibus uiuant: nō nullū etiam genus uermiū in calidarū aquarū scaturigine reperiri: quarum feruorem nemo impune contrectat: illos autem nō solū sine ulla sui lesione ibi esse: sed extra

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

esse non posse: aut nolunt credere si ostendere non ualemus: aut si ualuerimus suis oculis demonstrare res ipas: siue p testes idoneos edocere: non sanis hoc eē ad exemplū rei de q̄ quęstio est: eadē infidelitate contendent. quia hęc animalia nec semp uiuūt: et in illis feruoribus sine doloribꝰ uiuūt. suę quippe naturę conuenientibus uegetantur: illis non cruciantur elemētis. q̄si nō incredibilius sit uegitari q̄ cruciari talibus rebus. Mirabile ē enī in ignibus dolere & tamen uiuere: sed mirabilius in ignibus uiuere nec dolere. Si autem hoc creditur: cur non et illud? Ca. .iii.

SEd nullū ē corpus inqūt quod dolere possit nec mori possit. Et unde hoc scimus? Naz de corporibns qs certꝰ est dęmonū utrū in eis doleant: quādo se affligi magnis cruciatibꝰ cōfitentē? Quod si confitentē terrenū corpus solidū scilicet atq; conspicuū nullum eē; atq; ut uno potius id nomīe explicem nullam esse carnē que dolere possit moriq; non possit: quid dicitur aliud nisi q̄d sensu corpis homīes & experientia collegerūt? Nullam nāq; carnem insi mortalem scīūt. Et hęc ē tota eoz ratio: ut quod experti nō sunt: neq̄q̄ esse posse arbitrentur. Nam cuius racōnis est dolorem facere mortis argumētū: cū uitę potius sit indicīū? Et sienī quęrimus utrū semp uiuere possit: certum tamē est uiuere omne q̄d dolet: doloremq; oīem nisi in re uiuente esse non posse. Necesse ē ergo ut uiuat dolens. nō est necesse ut occidat dolor: qa nec corpora ista mortalia & utiq; morītura omīs dolor occidit. Vt autem dolor aliquis possit occidere: illa causa est: quoniam sic est anima cōnexa huic corpori: ut summis doloribus cedat atq; discedat. Quoniā & ipsa compago membrorū atq; uitaliū sic infirma est: ut eam uidelicet quę magnū uel summū dolorem facit nō ualeat sustinere. Tūc aūt tali corpori anima & eo modo cōnectē ut illud uinculum sicut nulla tēporis lōgitudie soluiē: ita nullo dolore rumpaē. Proinde enā si caro nūc talis nulla ē quę sensum doloris perpeti possit: mortēq; nō possit: erit tamen tunc talis caro q̄lis nūc nō est. Nō enī nulla sed sempiterna mors erit: quando nec aīa uiuere poterit deu3 non habēdo: nec doloribus corpis carere moriendo. Prima mors animā nolentem de corpore pellit: secunda mors animam nolentē tenet in corpore. Ab utraq; morte cōmuniter id habetur: ut quod non uult anima de suo corpe patiaē. Actendunt autem isti contradictores: nullam nūc eē carnem quę dolorem pati possit: mortēq; non possit: et non actendūt tamē aliquid tale eē quod corpore maius sit. Ipe qppe animus cuius prędentia corpus uiuit & regitur: et dolorez pati potest & mori nō potest. Ecce inuēta res est: qne cū sensum doloris habeat: imortalis est. Hoc igitur erit tunc etiam in corporibus damnatoz quod nunc esse scimꝰ in animis omniū. Si autem diligentius consideremus: dolor q dicitur corporis magis ad animā pinet. Animę enim est dolere non corpis: etiam quando ei dolēdi causa existit a corpore: cū in eo loco dolet ubi ledit̄ corpus. Sicut enim dicimus corpora sentientia et corpa uiuentia: cum ab anima sit corpis sensus & uita: ita et corpora dicimus & dolēta cum dolor corporis nisi ab anima esse nō possit. Dolet itaq; anima cū corpore: in eo eius loco ubi aliquid cōtingit ut doleat. Dolet & sola quāuis in corpore sit: cum aliq̄ causa etiam inuisibiliter tristis ē ipa in corpore incolumi. Dolet enim non in corpe cōstituta. Nam utiq; dolebat diues ille apd inferos quando dicebat; cruior in hac flāma. Corpus autē nec examine dolet: nec animatū sine anima dolet. Si ergo a dolore argumentū recte sumereē ad mortem; ut ideo mors possit accidere quia potuit occidere & dolor; magis ad

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aīam mori ꝑtineret ad quā magis ꝑtinet et dolere. Cū illa uero quę magis dolere potest non possit mori: qd momēti affert cur illa corpora quoniam in doloribus sunt futura: ideo moritura etiam esse credamus? Dixerunt quidaꝫ platonici: ex terrenis corpibus moribūdisq; mēbris: eē animę et metuere & cupere: & dolere atq; gaudere. Vnde uirgilius. Hinc inqt id est ex moribundis terrenis corporis mēbris: metuūt: cupiunt: dolentq; gaudentq;. Sed cōuicimus eos in .xii. huius operis libro habere animas scdm ipsos: ab omni etiam corpis labe purgatas diram cupiditatem: qua rursus incipiunt in corpora uelle reuerti. Vbi autem potest esse cupiditas: profecto etiam dolor pōt. Frustrata quippe cupiditas siue non perueniendo quo tendebat: siue amictendo quo peruenerat: uertitur in dolorē. Quapꝓpter si aīa quę uel sola uel dolet maxīe: habet tamen quādam pro suo modo immortalitatem suaꝫ: nō ideo mori poterūt illa corpora quia dolebunt. Postremo si corpora fatiūt ut animę doleant: cur eis dolorem possunt mortē uero inferre nō possunt: nisi qa nō est consequēs ut mortē fatiat quod dolorem facit? Cur ergo incredibile ē ita ignem illis corpib9 doloreꝫ posse inferre non mortem: sicut ipa corpa dolere animas fatiunt: quas tamen non ideo mori cogūt? Non est igit̄ necessariū futurę mortis argumentum dolor.

Qvapropter sicut Capitl'm .iiii. scripserūt qui naturas animalium curiosius indagarūt: salamādra i ignib9 uiuit: et quidam notissimi sicilię mōtes: qui tanta temporis diuturnitate atq; uetustate usq; nūc et deīceps flāmis ęstuāt: atq; integri ꝑseuerant: satis idonei testes sunt nō omne quod ardet absumi: & aīa indicat non omne qd̄ dolere potest posse etiam mori. Quid adhuc a nobis rerum poscunt̄ exempla: quibus doceamus nō esse incredibile ut hominū corpora sempiterno supplitio punitorum: & in igne animam nō amictant: & sine detrimēto ardeāt: et sine interitu doleant. Habebit eniꝫ tunc ista carnis substantia qualitatē suam ab illo inditam: q tam miras & uarias tot rebus indidit quas uidemus: ut eas quia multę sunt non miremur. Quis enim n̄ deus creator omniū dedit carni pauoīs mortui ne putresceret? Quod cuꝫ auditu incredibile uideretur: euenit ut apud cartaginēꝫ nobis cocta apponerēt̄ hec auis: de cuius pectore pulpaꝝ q̄ntuꝫ uisum est decerptū iussim9 seruari. Quod post dieꝝ tantum spatiū quāto alia caro cocta quecūq; putresceret prolatum atq; oblatum: nihil nostrū offendit olfatum. Itemq; repositu ꝫ est post dies amplius q̄ triginta: ideꝫ qd̄ erat inuentū est. Idemq; post ānum: nisi ꝙ aliquantuꝫ corpulentię sictioris & cōtractioris fuit. Quis paleę dedit uel tam frigidam uim: ut obrutas niues seruet: uel tam feruidam: ut poma immatura maturet? De ipo igne mira qs explicet? Quo quęq; adusta nigrescunt: cuꝫ ipe sit lucidus: et pene oīa quę ambit et lambit colore pulcerrimus decolorat: atq; ex ꝑma fulgida carbonē teterrimū reddit? Neq; id quasi regl'ariter diffītū est. Nam ex cōtrario lapides igne cādēte ꝑcocti: & ipi fiunt candidi: et quāuis ille magis rubeat: illi albido colore nitescāt: congruit tamen illi luci quod albū ē sicut nigrum tenebris. Cū itaq; ignis in lignis ardeat ut lapides coquat: cōtrarios habꝫ non in contrariis rebus effectus. Et si enī lapides et ligna diuersa sint: contraria tn̄ non sunt: sicut albū & nigrum: qnorū in lapidib9 unū facit: alterū in lignis. clar9 illos clarificans: hęc obfuscans: cū in illis deficeret nisi ī istis uiueret. Quid in carbonib9? Nōne mirāda ē et tāta īfirmitas ut ictu leuissimo frangant̄: pręssu facillīo cōterant̄: et tanta firmitas ut nullo hūore

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

corrumpãtur: nulla ętate uincañ: uſq; adeo ut eos ſubſternere ſoleant q limites figũt: ad conuincendũ litigatorẽ: quiſqs poſt quãtalibet tempa extiterit fixumq; limitem nõ eſſe contenderit? Quis eos in terra humida ifoſſos ubi ligna putreſcerent: tã diu durare icorruptibiliter poſſe niſi rex ille corruptor ignis effinat? Intueantur etiam miraculũ calcis. Excepto eo de q̃ iam ſatis dixim⁹q; igne cãdeſcat quo alia tetra reddunt: occultiſſime etiaz ab igne ignem concipit. Cũq; iam gleba tangẽtibus frigida ſit: ignem taz latẽter ſuat: ut nulli nõ ſenſui ꝓrſus appareat: ſed compertus experimento etiã dũ non apparet: ſciatur meſſe ſopitus. Propter quod eam uiuam calcẽ loq̃mur: uelut ipe ignis latens anima ſit inuiſibilis uiſibilis corpis. Iam uero q̃mirũ ẽ q; cũ extinguit tũc accendit? Vt enĩ occulto igne careat aqua ei infunditur: aqua ue pfundit. Et cum ante ſit frigida: inde feruerit unde feruẽtia cuncta frigeſcũt. Ergo uelut expirãte illa gleba: diſcedẽs ignis q latebat appet, ac deinde tanq̃ mortua ſic frigida eſt ut adiecta unda nõ ſit arſura, & quaz calcem uocabam⁹uiuã: uocem⁹extinctã. Quid eſt quod huic miraculo addi poſſe uideatur? Et tamen additur. Nam ſi non adhibeas aquaz ſz oleũ: qđ magis fomes eſt ignis: nulla eius pfuſione uel infuſione feruerſcit. Hoc miracl'm ſi de indico lapide legeremus ſiue audiremus: & in noſtrũ experimentũ uenire non poſſet: profecto aut mẽdatiũ putarem⁹ aut certe granditer miraremur. Quarũ uero rerum ante oc'los nr̃os q̃tidiana documenta uerſant: non genere minus mirabili ſz ipa aſſiduitate uileſcunt: ita ut ex ipa india quę remota eſt pars orbis a nobis: deſieremus nõnulla mirari quę ad nos potuerũt miranda perduci. Adamãtem lapidẽ multi apud nos habent: & maxime aurifices inſignitoreſq; gẽmaz, q lapis nec ferro nec igni: nec alia ui ulla phibetur prẽter hircino ſanguine uinci. Sed qui eũ habẽt atq; nouerũt: nũquid ita mirant ut hi qb⁹ primũ potentia eius oſtẽditur? Quibus autem nõ oſtenditur: fortaſſe nõ credũt. aut ſi credũt inexperta mirant. Et ſi cõtigerit experiri: adhuc quidem mirantur inſolita. ſed aſſiduitas experiẽdi paulati ſubtrahit admiratõis ic̃tamẽtũ. Magnetem lapidem nouimus mirabilez ferri eẽ raptorem, qđ cũ primũ uidi uehementer inhorrui. Quippe cernebaz a lapide ferreum anulũ raptũ atq; ſuſpenſuz. Deinde tanquaz ferro qđ rapuerat uim dediſſet ſuam: cõmunemq; feciſſet: idemq; anulus admotus eſt alteri: eumq; ſuſpendit, atq; ut ille prior lapidi: ſic alter anulus pori anulo coherebat. Acceſſit illi eodẽ modo tertius: acceſſit & quartus. Iamq; ſibi p mutua cõnexis circulis non implicatorũ intrinſecus ſed extrinſecus adherentiuz: quaſi catena pependerat anulorũ. Quis iſtam uim lapidis nõ ſtuperet: quę illi nõ ſolum inerat: uerũ etiam per tot ſuſpenſa tranſibat: & inuiſibilibus ea uinculis ſbligabat. Sed multo eſt mirabilius: quod a frẽ et coꝛpo meo Severo milleuitano: de iſto lapide comperi. Seip̃m nanq; uidiſſe narrauit: quẽadmodũ Bathanus comes quondam affricę cũ apud eũ conuiuarẽt ep̃us: eundem ꝓtulerit lapidem et tenuerit ſub argento: ferrumq; ſuper argentuz poſuerit: Deide ſicut ſubter mouebat manũ q̃ tenebat lapidem: ita ferrũ deſup mouebatur: atq; argento medio nihilq; patenti: concita tiſſimo curſu ac recurſu infra lapis ab homĩe: ſupra ferrũ rapiebatur a lapide. Dixi quod ipe conſpexi: dixi quod ab illo audiui: cui tanquam ipe uiderim credidi. Quid etiam de iſto magnete legerim dicam. Quando iuxta eum ponit̃ adamas: non rapit ferruz. & ſi iaz rapuerat: ut ei apropinq̃uerit mox remittit. India mittit hos lapides. Sed

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſi eos nos cognitos tã deſiſtim9 admirari: quanto magis illi a quibus uemũt ſi eos facillimos habent: ſic forſitan habent: ut calcez nos quã miro mõ aqua feruescentẽ qua ſolet ignis extínguí: et oleo nõ feruescentẽ q̃ ſolet ignis accẽdi: qa ĩ ꝓmptu nobis eſt non miramur?

Cap. v.

VErũtamen homĩes ínfideles: qbus cum díuína uel preterita ul' futura míracula prędicamus: quę illis expienda non ualemus oſtendere: rationez a nobis eaz rerũ flagitant: quam qm̃ nõ poſſum9 reddere: excedũt enĩ uires mẽtis hũanę: exiſtimant falſa eẽ quę dicim9: ipſi de tot mirabilibus rebus quas ul' uidere poſſumus ul' uidemus: deberẽt reddere rõnẽ. Quod ſi fieri ab homíne nõ poſſe uiderit: fatendũ eſt eis nõ ideo aliquid non fuiſſe uel futurũ nõ eſſe quía ratio reddi nõ põt: quando quidem ſunt iſta de qbus ſiliter non poteſt. Non itaq; pergo per plurima quę mandata ſunt literis: non geſta atq; tranſacta: ſed ín locis quibuſq; manẽtia. quo ſi ire quiſq̃ uoluerit & potuerit: utz uera ſit explorabit. Sed pauca cõmẽoro. Agrigentínũ ſicilię ſalem perhibent cum fuerit admotus ígni uelut ín aq̃ flueſcẽrei cũ uero ipſi aquę adíũgitur uelut ín igne crepitare. Apud garamantas quendam fontem fertur eſſe tam frigidũ diebus ut nõ bibatur: tam feruidũ noctibus ut non tangatur. In epiro aliũ fontem ín q̃ faces ut ín ceteris extínguũtur accenſę: ſed nõ ut ín ceteris accendũt extínctę. Aſbeſton archadię lapidem ꝓpterea ſic uocari: q̃ accenſus ſemel iam non poſſit extínguí. Lignũ cuiuſdam ficus ęgiptię: nõ ut ligna cętera ín aquís natare ſed mergi: et qđ ẽ mirabilius cum ín imo aliquãdiu fuerit índe ad aquę ſupfinem rurſus emergere: qñ madefactũ debuit humoris pondere pręgrauari. Poma ín terra ſodomorum gigní quidem & ad maturitatis fatem peruenire ſed ore morſu ue temptata ín fumũ ac fauillã corio fatiſcente uaneſcere. Piritem lapidem pſicũ tenentis manũ ſi uehementius prẽmatur aduret: ꝓpter quod ab igne nomen accepit. In eadem perſide gigni enã lapidem Selínten. cuí9 ínteriorem candorem cum luna creſcere atq; deficere. In capadocia enã uento eẽs concipere: eoſdemq; fętus non amplíus triennio uiuere. Thilon índię ínſulam eo prędferri cęteris terris: q̃ omis arbor qnę ín ea gignitur nũ quã nudatur tegmíne foliorz. De his atq; aliis ínnumerabilib9 mirabilibus: quę hiſtoria nõ factorũ & tranſactorz ſed manentiũ locorz tenet: m̃ autẽ aliud agẽti eaꝑſequi nimis lõgum eſt: reddant rationẽ ſi poſſũt ínfideles iſti qui nolunt díuínis lris credere: qd aliud q̃ non putantes eas eẽ díuínas: eo q̃ res hebeãt ícredibiles ſicut hoc ẽ unde nũc agimus. Non enĩ admittit ínquiunt ulla ratõ ut caro ardeat neq; abſumaẽ: doleat neq; moriaẽ: ratiociatores ſcilicz magni: qui de ommbus rebus quas eẽ mirabiles conſtat poſſint reddere rationẽ. Reddãt ergo rationem de his quę pauca poſuim9. Quę procul dubio ſi eẽ neſcirent et ea futura eſſe diceremus: multo mín9 crederẽt q̃ qđ nũc dicentibus nobis nolũt credere aliquando eſſe uentuz. Quís enim eorũ nobis crederet: ſi quemadmodũ dicimus hominũ corpa uiua futura: quę ſp arſura atq; dolitura nec tñ aliqñ ſint moritura: ita diceremus ín futuro ſęclo futuz ſalez quem faceret ignis uelut ín aq̃ flueſcere: eundemq; faceret aqua uelut ín igne crepitare: aut futurũ fontem cuius aqua ín refrigerio noctis ſic ardeat ut non poſſit tangi: ĩ eſtibus uero diei ſic algeat ut bibi non poſſit: aut futuz lapidem uel eũ qui ſuo calore manũ cõſtringentis adureret: uel eum qui undecũq; accenſus extíngui oino nõ poſſet. & cętera quę prętermiſſis aliis ínumeris cõmẽoranda míteri dixi. Hoc ergo ín illo ſęculo quod futurũ eſt ſi

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

diceremꝰ futura: nobiſq; ĩcreduli reſpõderẽt: ſi uultis ut ea credamus de ſinglis reddite rõnez. Nos nõ poſſe cõfiteremur: eoq; iſtis et ſimilibus dei miris operibus ĩfirma mortaliũ rõcĩnatio uincit. Fixaz tamẽ ratõnẽ apud nos eſſe non ſine ratõe: omĩpotentẽ facere unde animus hũanus ĩfirmus ratõem nõ poteſt reddere: et ĩ multis quidem rebus ĩceruum nobis eẽ quid uelit: illud tamẽ eſſe certiſſimũ mihil eoz illi eſſe impoſſibile quecũq; uoluerit: eiq; nos credere predicenti: quẽ neq; impotentem neq; mẽtientẽ poſſumꝰ credere. Hi tamẽ fidei repṛehenſores exactoreſq; rationis: quid ad iſta reſpondent de qbꝰ ratio reddi ab homĩe nõ poteſt et tñ ſunt: et ipi ratõni nature uidentꝰ eẽ contraria? Que ſi futura eſſe diceremꝰ: ſiliter a nobis ſicut eoz que futura eſſe dicimus: ab ĩfidelibus ratio poſceretur. Ac per hoc cum ĩ talibus opibus dei definat ratõ cordis & ſermonis hũani: ſicut iſta nõ ideo non ſunt: ſic non ideo etiam illa non erũt: qm̃ ratio de utriſq; ab hoĩe non poteſt reddi.

Hic forte rñdeant. Capitlm. vi. Prorſus itaq; nec iſta ſunt nec iſta credimꝰ: falſa que bis dcta: falſa cõſcpta ſunt. Et adiuãt racõcĩnates atq; dicẽtes. Si talia credẽda ſũt: credite & uos quod ĩ eiſdem lr̃is eſt relatũ: fuiſſe ul'eẽ qd dã ueneris phanũ atq; ibi cãdelabrũ: & ĩ eo lucernã ſub diuo ſic ardentez: ut eã nulla tempeſtas nullus imber extingueret. Vñ ſicut ille lapis: ita iſta luchnos aſbeſtos id ẽ lucerna ĩextinguibilis noĩata eſt. Quod ꝓpterea poterũt dicere: ut reſpondendi nobis ãguſtias ĩgerant. qa ſi dixerimus nõ eẽ credendũ: ſcripta illa miraculorum ĩfirmabimus. ſi aũt credendũ eẽ cõſenſerimus: firmabimus numĩa paganorũ. Sed nos ſicut iam ĩ libro duodeuiceſimo huius opis dixi: nõ habemus neceſſe oĩa credere que hiſtoria contĩnet gentiũ: cum et ipi ĩter ſe hiſtorici ſicut ait Varro: q̃ſi data opera et quaſi ex ĩduſtria pmulta diſſentiãt: ſed ea ſi uolumus credimꝰ: que non aduerſantꝰ libris qbus nõ dubitamꝰ oportere nos credere. De bis autem miraculorum locis: nobis ad ea que futura perſuadere ĩcredulis uolumus ſatis illa ſuffiuant: que nos poſſumꝰ q̃q; expiri: & eoz teſtes idoneos nõ difficile ẽ iuenire. De iſto aũt phano ueneris & lucerna ĩextinguibili: nõ ſolũ ĩ nullas coartamur ãguſtias: uerum etiam latitudinis nobis campus aperit̃. Addimus enim ad iſtaz lucernam ĩextinguibilem et humanarũ et magicaz id eſt per hoĩes dẽoniacaz artiũ: & ipoz per ſeipos dẽonũ multa miracula: que ſi negare uoluerimus: eidẽ ipſi cui credimus ſacrarũ lr̃arum aduerſabimur ueritati. Aut ergo ĩ lucerna illa mechanicũ aliqd de lapide aſbeſton ars humana molita ẽ: aut arte magica factũ eſt quod homĩes illo mirarent̃ ĩ templo: aut dẽmon quiſpiã ſub noĩe Veneris tãta ſe efficaua prẽſentauit: ut hoc ibi ꝑdigũ & appareret hoĩbꝰ: et diutius pmaneret. Illiciũtur autẽ dẽmões ad ĩhabitandũ p creaturas: quas nõ ipi ſed deus condidit: delectabilibꝰ pro ſua diuerſitate diuerſis: nõ ut aĩalia cibis: ſed ut ſpũs ſignis: que cuiuſq; delectationi congruũt: per uaria genera lapidũ: herbaz: lignorũ: aĩalium: carnĩũ: rituũ. Vt aũt illinãt̃ ab hoĩbꝰ: prius eos ipi aſtutiſſima calliditate ſeducunt: uel ĩſpirando eoz cordibus uirus occultũ: ul' etiã fallacibꝰ amiciciis appndo: eorumq; paucos diſcipulos ſuos faciunt: plurimoz eq; doctores. Neq; enim potuit niſi primũ illis docẽtibus diſci: qd quiſq; illoz appetat quid exhorreat: q̃ uitetur numĩe ul' cogat̃. ũde magice artes eaz eq; artifices extiterũt. Maxime aũt poſſidẽt corda mortaliũ: qua potiſſimũ poſſeſſiõe gl'iãt̃ cũ ſe tranſfigurant ĩ anglos lucis. Sunt ergo facta eoz plurima: que quãto magis mirabilia cõfitemur: tãto cautius

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uitare debemus. Sed hęc unde nunc agimus nobis etiam ipsa profitiũt. Si enim hęc immundi dęmones possunt: quanto potẽtiores ãgeli sancti? Quãto potẽtior his omĩbus deus qui tantorũ miraculorũ effẽctor: q̃ etiã ipos ãgl'os fecit? Quãobrẽ si tot et tanta tamq; mirifica quę mechanemata appellant dei creatura utentibus hũanis artib⁹ fiũt: ut ea q̃ nesciũt opiẽnt̃ esse diuina: unde factũ est ut in quodam templo lapidibus magnetibus in solo & in camera ꝓportiõe magnitudĩs positis: simulacꝝ ferreũ aeris illius medio inter utrũq; lapidem ignorantibus quid sursuꝫ eẽt ac deorsum: q̃si numĩs ptãte pẽderet. Quale aliq̃d etiã ĩ illa lucerna Veneris de lapide asbeston ab artifice fieri iam diximꝰ potuisse: si magorũ opa q̃s nr̃a scp̃tura ueneficos & incantatores uocat in tantũ dęmões extollere potuerũt: ut cõgruere hominũ sensib⁹ sibi nobilis poeta uideret̃ de quadã fęmĩa quę tali arte polleret dicens. Hęc se carmĩbus promictit soluere mẽtes. Quas uelit ast aliis duras ĩmictere curas. Sistere aquam fluuiis et uertere sidera r̃tro. Nocturnosq; ciet manes mugire uideb. Sub pedib⁹ terrã et descẽder̃ montib⁹ ornos. Quãto magis deus potẽs ẽ facere quę infidelibus sunt ĩcredibilia: sed illius facilia potestati: quãdo q̃dẽ ipe lapidũ aliaꝝq; uim reꝝ: et hoĩm ĩgenia: qui ea miris utuntur modis: angelicasq; naturas oĩbus terrenis potentiores animantibus condidit: uniuersa mirabilia mirabili uĩcente uirtute: et opãdi iubẽdi sinendiq; sapĩa: utẽs oĩbus tã mirabiliter quã creauit?

Capitl'm .vii.

CVr itaq; facere non possit deus ut resurgant corpora mortuoꝝ: et in igne ęterno crutient̃ corpa damnatorũ: q̃ fecit mũdũ: in cęlo in terra in aere ĩ aq̃s: innumerabilibus miraculis plenũ: cũ sit omĩbus q̃bus plenus ẽ ꝓculdubio maius & excellentius etiã mũdus ipe miracl'm?

Sed isti cum q̃bus ul' contra quos agim⁹: qui et deũ eẽ credũt a q̃ factus ẽ mũdus: & deos ab illo factos ꝑ quos ab illo administratur hic mũdus: & miraculorum effectrices siue spontaneorum siue ritu et cultu q̃libet ĩpetratoꝝ: siue etiã magicoꝝ mũdanas ul' nõ negãt ul' ĩsup & prędicãt potestates: quãdo eis reꝝ uim mirabilez ꝓponimus aliaꝝ: quę nec animalia sunt rationalia: nec ulla rõne prędici spiritus: sicut sunt ea quoꝝ pauca cõmemorauim⁹: respondere assolent. Vis est ista naturę: natura eorũ sic se habet: ꝓpriaꝝ istę sũt efficatię naturaꝝ. Tota itaq; ratio est cur agrigentinũ salem flamma fluere faciat: aqua crepitare: quia hęc ẽ natura ei⁹. At hoc esse potius cõtra naturam uidet̃: quę nõ igni sed aquę dedit salez soluere: torrere aũt igni non aquę. Sed ista inquiũt salis hui⁹ naturalis ẽ uis: ut his cõtraria patiat̃. Hęc igit̃ ratio redditur & de illo fonte garamantico: ubi una uena friget diebus: noctib⁹ feruet: ui utraq; molesta tangentibus. Hęc & de illo alio qui cũ sit cõtrectantibus frigidus: et facẽ sicut alii fontes extinguat accensam: dissimiliter tamen atq; mirabiliter idem ipe accendit extinctã. Hęc & de lapide asbeston: q̃ cũ ignem nullũ habeat ꝓpriũ: accepto tñ sic ardet alieno: ut nõ possit extĩgui. Hęc de cęteris quę piget retexere: q̃bus licet uis insolita contra naturam inesse uideatur: alia tamẽ de illis non reddit̃ ratio: nisi ut dicat̃ hanc eoꝝ eẽ naturam. Breuis sane ista est ratio fateor suffitiensq; responsio. Sed cũ deus auctor sit naturaꝝ oĩm: cur uolũt fortiorem nos reddere rationẽ: q̃n aliq̃d uelut ĩpossibile nolũt credere: eisq; redditõnem rõnis poscentibus r̃ndemus hanc eẽ uoluntatem omĩpotentis dei qui certe nõ ob aliud uocat̃ omĩpotẽs: n̄ q̃m quidq̃d uult põt? Qui potuit creare taꝫ multa: quę si nõ ostenderent̃: aut a credẽdis hodieq; testibus dicerẽtur: profecto

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ímpossibilia putarentur: non solum quę ignotissima apud nos: uerum etiam quę notissima posui. Illa enim quę apud nos prętereos quoꝝ de his libros legímꝰ nō habent testem: & ab eis conscripta sunt q̄ non sunt diuínitus docti: atq; hūanitus falli forte potuerūt: licet cuiq; sine recta reprętensione non credere. Nam nec ego uolo temere credi cuncta quę posui: quia nec a meipso ita creduntur: tanq̄ nulla de illis sit ím mea cogitatione dubitatio: exceptis his quę ul' ipse sum exptus et cuíuis facile est experíri: sicut de calce q̄ feruet ím aqua ím oleo frigida est. De magnete lapide q̄ nescio qua sorbitione ímsensibili stupulam non moueat & ferrū rapiat. de carne non putrescēte pauonis cū putruerit & caro Platonis. de palea sic frigēte ut flueścere níuem nō sinat: sic calente ut matureścere poma cōpellat. De igne fulgido quod scd̄m suum fulgorem lapides coquēdo candificet: & contra eūdem suū fulgorem urēdo plurima obfuscet. Tale est q̄ & nigrę maculę offundunt ex oleo splendido: símilr̄ nigrę lineę de candido imprimētur argento. De carbonibꝰ etiaꝫ q̄ accedente igne sic uertant ím cōtrarīū: ut de lignis pulcerrimis tetri fragilesq̄ de duris: īputribiles de putribilibꝰ fiant. Hęc ipsa quędam cū multis: quędaꝫ cum ommibus noui: et alia plurima quę huic libro ímserere longū fuit. De his aūt quę posui non experta: sꝫ lecta: pręter de fōte illo ubi faces extínguūtur ardentes: & accenduntur extínctę: et de pomis terrę sodomoꝝ forísecus q̄si maturis: íntrísecꝰ fumeis: nec testes aliquos ídoneos a qbꝰ utrū uera essent audire potui ul' reperire. Et illum quidem fontem non ínueni qui ím epyro uídisse se diceret: sed qui ím gallia símilem nossent non longe a granianopoli cíuitate. De fructibus autez arboꝝ sodomitarū: nō tantū literę fidedignę índicāt: ueꝝ etiam tam multi se loquūt̄ expertos: ut hínc dubitare non possím. Cętera uero sic habeo: ut neq; negāda neq; affirmāda decreuerim. Sed ideo etiā ipa posui: q̄m̄ apud eoꝝ cōtra quos agímus hístoricos legi: ut ostenderem qualia multa multiq; illoꝝ nulla reddita ratōne: ī suoꝝ lr̄ātorū scripta lr̄īs credant: qui nobis credere q̄n id quod eoꝝ experientiaꝫ sensumq; transgredit̄ omīpotentem deū dicimꝰ eē fcūꝝ: nec ím hac reddita ratōne dignant̄. Nam quę melior et ualidior ratio de rebꝰ talibꝰ redditur: q̄ cū omīpotens ea posse facere perhibeat̄ & facturus dicitur: quę prętūnasse ibi legit̄: ubi alia multa prętūnauit quę fecisse monstrat̄? Ipse quippe fatet: qa se factuꝝ eē prędixit quę impossibilia esse putantur: qui promisit & fecit ut ab incredulis gentibꝰ ícredibilia crederent̄.

Sl aūt ꝓpterea Caplm .viii. respondent se non credere quę de humaīs semp arsuris nec unq̄ morituris corpibus dicimus: qa humanoꝝ corporū naturam nouimꝰ lōge aliter ínstitutā: ūde nec illa ratō hínc reddi potest quę de illis naturis mirablibꝰ reddebat̄: ut dici possit uis ista naturalis ē: rei huius ista natura est: qm̄ scimus humanę carnis ístam non esse naturam. Habemus quidem quod respondeamꝰ de lr̄īs sacris: hāc ipam scilicꝫ humanā carnem aliter ínstitutā fuisse añ peccatū: id ē ut posset nunq̄ ꝓpeti mortē: aliter autem post peccatū: q̄us ī erumna huius mortalitatis ínotuit: ut ꝓpetē uitā tenere non possit. Sic ergo aliter q̄ nobis nota est: ínstituetur ím resurrectōe mortuorū. Sed quoniā istis non credūt lr̄īs: ubi legit̄ qualis ím padiso uixerit homo: quātumcunq; fuerit a necessitate mortis alienus, quibus utiq; si crederent: non cū illis de pęna damnatoruꝫ quę futura est operosius ageremus. de literis eorū qui doctissimi apud illos fuerūt aliq̄d ꝓferēdū ē: q̄ appeat posse fieri ut aliter se hēant queq; res: q̄ prius ím rebus ínnotuerant

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sue determinatione nature. Est in Marci Varronis libris: quorum inscriptio est de gente populi romani: quod eisdem uerbis quibus ibi legitur: & hic ponam: In celo inquit mirabile extitit portentum. Nam stellam Veneris nobilissimam quam Plautus uesperugine Homerus esperon appellat pulcerrimam dicens: Castor scribit tamen portentum extitisse ut mutaret colorem: magnitudinem: figuram: cursum: quod factum ita neque antea nec postea sit. Sic hoc factum Ogygio rege dicebant adrastus cyzecenos & dionea polites mathematici nobiles. Hoc certe Varro tantus auctor portentum non appellaret: nisi esse contra naturam uideretur. Omnia quippe portenta contra naturam dicimus esse sed non sunt. Quomodo enim contra naturam quod dei fit uoluntate: cum uoluntas tanti utique conditoris conditae rei cuiusque natura sit? Portentum ergo fit non contra naturam: sed contra quam est nota natura. Quis autem portentorum numerat multitudinem: quae historia gentium continent? Sed nunc in hoc uno attendamus: quod ad rem de qua agimus pertinet. Quid ita dispositum est ab auctore naturae celi & terrae: quemadmodum cursus ordinatissimus siderum? Quid tam ratis legibus fixisque firmatum? et tamen quando ille uoluit qui summo regit imperio ac potestate quod condidit: stella prae ceteris magnitudine ac splendore notissima: colorem: magnitudinem: figuram: & quod est mirabilius sui cursus ordinem legemque mutauit: curuauit. Profecto tunc si ulli iam fuerunt qui canones astrologorum quos uelut inerrabili computatione de praeteritis ac futuris astrorum motibus conscriptos habent: quos canones sequendo ausi sunt dicere: hoc quod de Lucifero contigit nec antea nec postea contigisse. Nos autem in diuinis libris legimus: etiam solem ipsum & stetisse cum hoc a domino deo petiuisset uir sanctus Ihesus Naue: donec ceptum praelium uictoria terminaret: et retrorsum redisse ut regi Ezechiae

.xv. anni ad uiuendum additi: hoc etiam prodigio promissioni dei signarentur adiuncto. Sed ista quoque miracula: quae meritis scimus concessa sanctorum: quando credunt isti facta: magicis artibus tribuunt. unde illud est quod superius commemoraui dixisse Virgilium: sistere aquam fluuiis: & uertere sidera retro. Nam et fluuium stetisse superius inferiusque fluxisse: cum populus dei ductore supra memorato Ihesu Naue uiam carperet. et Helia propheta transeunte: ac postea discipulo eius Heliseo id esse factum in sacris litteris legimus: et retrouersum fuisse maximum sidus regnante Ezechia modo commemorauimus. Quod uero de Lucifero Varro scripsit: non est illic dictum alicui petenti homini id fuisse concessum. Non ergo de notitia naturarum caligiem sibi faciant infideles: quasi non possit in aliquare diuinitus fieri aliud quam in eius natura per humanam suam experientiam cognouerunt. Quamuis et ipsa quae in rerum natura omnibus nota sunt: non minus mira sint: essentque stupenda considerantibus cunctis: si solerent homines mirari nisi rara. Quis enim consulta ratione non uiderat in hominum innumerabili numerositate & tanta naturae similitudine: ualde & mirabiliter sic habere singulos singulas facies: ut nisi inter se similes essent non discernerentur species eorum ab animalibus ceteris: et rursus nisi inter se dissimiles essent: non discernerentur singuli ab hominibus ceteris. Quos ergo similes confitemur: eosdem dissimiles inuenimus. Sed mirabilior est consideratio dissimilitudinis: quoniam similitudinem iustius uidetur exposcere natura communis. Et tamen quoniam quae sunt rara ipsa sunt mira: multo amplius admiramur quando duos ita similes reperimus: ut in eis discernendis aut semper aut frequenter erremus. Sed quod dixi scriptum a Varrone: licet eorum sit historicus idemque doctissimus: fortasse uere factum esse non credunt: aut quia non diu mansit alius eiusdem sideris cursus: sed reditum est ad solitum: minus isto mouentur exemplo.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Habeāt ergo aliud quod etiam nūc possit ostendi: eisq; puto debere sufficere: q̄ commoneantur cū aliud aduerterint ī aliqua institutōe naturę: eamq; sibi notissimam fecerint: nō se inde deo debere pręscriber̄: quasi eam non possit in longe aliud q̄ eis cognita ē uertere atq; mutare. Terra sodomorū non fuit ita utiq; ut nunc est: sed iacebat simili cęteris fatie: eadēq; ul' etiaz uberiore fęcunditate pollebat. Nam dei paradiso ī diuinis eloquiis compata est: Hęc posteaq̄ tacta de cęlo est. sicut illorū quoq; actestat̄ historia: et nūc ab eis qui ueniūt ad loca illa conspicit̄: prodigiosa fuligine horrori est: et poma ei9 interiorē fauillam mendacis superficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis: et talis est. Ecce a conditore naturarū natura eius in hanc fędissimā diuersitatē mirabli mutatione cōuersa est. Et quod post taz lōgum accidit tempus: tam longo tpe pseuerat. Sicut ergo nō fuit impossibile deo: quas uoluit instituere: sic ei nō est impossibile: in quidqd uoluerit quas īstituit mutare naturas. Vnde illoꝝ quoq; miraculorum multitudo siluescit: quę monstra: ostenta: portenta: ꝓdigia nūcupant̄. Quę recoler̄ & cōmemorare si uelim: huius opis quis erit finis? Monstra sane dicta perhibent a monstrando: ꝙ aliquid significādo demonstrent. Et ostenta ab ostendendo: & portēta a portēdendo id ē pręostēdēdo: et prodigia ꝙ porro dicant id est futura prędicant. Sed uiderint eorū cōiectores quō ex eis siue fallant̄: siue instīctu spūuz quibus cura est tali pęna dignos animos hoīm noxię curiositatis rhetib9 implicar̄: etiam uera prędicant: siue multa dicendo aliquādo in aliquid ueritatis incurrant. Nobis tamen ista quę uelut cōtra naturaz fiūt & contra naturam fieri dicunt̄: quo more hoīm locutus ē apl's dicendo: cōtra naturam in olea insitū oleastrū factū esse participem pinguedinis oleę: et mōstra: ostenta: portenta: ꝓdigia nūcupant̄: hoc monstrare dicit̄ hoc ostēdere ul' pręostēdere: hoc prędicere ꝙ facturus sit deus: quę de corpibus hoīm se pręnūtiauit esse factuꝝ nulla impediēte difficultate: nlla pręscribente lege naturę. Quomodo aūt pręnūtiauerit: satis ī libro supiore docuisse me existimo: decerpēdo de scripturis sanctis & nouis et ueteribus: nō quidem omīa ad hoc ꝑtinētia: sz quę sufficere huic operi iudicaui. Capitl'm .ix.

QVod igit̄ de sempiterno supplitio damnatorū per suū ꝓphetaz deus dixit: fiet oīo fiet: uermis eoꝝ nō morie t̄: et ignis eoꝝ non extinguet̄. Ad hoc eniz uehementius cōmendandū: etiā domin9 Ihesus cū mēbra quę homīem scādalisant pro his hoībus poneret: q̄s ut sua mēbra dextera quis diligit: eaq; pręciperet amputari. Bonū est tibi inqt debilē introire in uitam q̄ duas manus habentem ire in gehēnam in ignem inextinguibilem: ubi uermis eoꝝ nō moritur: & ignis eoꝝ nō extinguit̄. Similiter de pede bonū ē tibi inqt claudū introire in uitam ęternaz: q̄ duos pedes habentē micti ī gehēnā ignis inextinguibilis: ū uermis eoꝝ nō morit̄: & ignis non extinguit̄. Non aliter ait et de oculo. Bonū est tibi luscum introire in regnū dei: q̄ duos oculos habētem micti in gehennā ignis ubi uermis eorum non morit̄: et ignis non extinguit̄. Non enim piguit uno loco eadem uerba ter dicere. Quem non terreat ista repetitio: & illius pęnę cōminatio tam uehemēs ore diuīo? Vtrūq; autem eoꝝ ignē scilicet ac uermez qui uolunt ad animę pęnas nō ad corpis pertinere: dicunt etiaz uri dolore cū sero atq; infructuose pęnitētes eos qui fuerīt a regno dei sepati: et ideo ignem pro isto dolore urente nō congrue poni potuisse contendūt. Vnde illud apostoli est. Quis scandalisatur & ego non uror? Eundem etiam dolorē: uermem putant intelligēdū

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

esse. Nam scriptuꝫ est inquunt. Sicut tinea uestimentum: et uermis lignū: sic meror excruciat cor uiri. Qui uero pęnas et aīę & corporis in illo supplicio futuras eē nō dubitant: igne uri corpus: animam autem rodi quodāmō uerme meroris affirmāt. Quod & si credibilius dicitur: quia utiq; absurdū est ibi dolorē aut corpis aut aīę defuturū: Ego tamē facilius estimo ut ad corpus dicam utrūq; ptinere q̄ neutꝝ: et ideo tantū in illis diuinę scripturę uerbis aīmi dolorem: quō cōsequens esse intelligitur: etiā si non dicat̄: ut corpe sic dolēte animꝰ quoq; sterili pęnitentia cruciatur. Legitur quippe & in ueteribus scp̄turis: uindicta carnis impii ignis & uermis. Potuit breuius dici uindicta impii. Cur g̊ dc̄tm ē carnis impii: nisi quia utrūq; id est ignis et uermis pęna erit carnis? Aut si uindictā carnis ꝓpterea dicere uoluit: quia hoc in homine uindicabitur q̄ scd̄m carnem uixerit. propter hoc. n. ueniet in mortem secūdam: quaꝫ significauit apl̄s dicens: si. n. scd̄m carnem uixeritis moriemini. Eligat quisq; quod placet: aut ignē tribuere corpori aīmo uermē: hoc ꝓprie: illud tropice: aut utrūq; ꝓprie corpi. Iaꝫ eniꝫ satis supius disputaui: posse animalia etiaꝫ in ignibus uiuere in ustione sine consumptione: in dolore sine morte: p miraculum omnipotentissimi creatoris: cui hoc possibile esse qui negat: a q̊ fit quidq̄d in naturis omībus mirat̄ ignorat. Ipe est enī deus qui omnia in hoc mūdo magna et parua miracula quę cōmemorauimus: etiā īcōpabl̄iter plura quę nō cōmeōrauiꝰ fecit: eadem quę ipo mundo atq; omīum maximo miraclo īclusit. Eligat ergo unū e duobus q̄sq; qd̄ placet. utrū & uermem et ignem ad corpus ꝓprie: an ad animū translato a corporalibus ad īcorporalia uocabulo existimet ptinere. Quid autem istoꝝ ueꝝ sit: res ipa expeditiꝰ indicabit: quando erit scientia tanta sanctorū: ut eis cognoscēdaꝝ illarū pęnaꝝ necessaria nō sit experientia: sed ea quę tunc erit plena atq; perfecta. ad hoc enim sciendū sapīa sola suffitiat. Nunc enim ex parte scimꝰ: donec ueniat qd̄ pfectum est: dum tamen nll̄o mō illa corpa talia futura credamus: ut nullis ab igne affitiantur doloribus.

Sic occurrit quęrere Cap. .x.
si nō erit ignis incorpalis sicut est aīmi dolor: sed corpalis tactu noxius ut eo possint corpora cruciari: quō in eo erit etiā pęna spirituū malignoꝝ? Ideꝫ q̄ppe ignis erit supplitō scilꝫ hoīm actributꝰ & dęmonū: dicente christo. Discedite a me maledicti in ignem ęternū: qui pręparatꝰ est diabolo et angelis eius: nisi quia sunt quędam sua etiaꝫ dęmonibus corpa sicut doctis homībꝰ uisū est: ex isto aere crasso atq; humido: cuius impulsus uento flāte sentit̄. Quod genus elementi si nihil igne perpeti posset: non ureret feruefactus in balneis. Vt. n. urat prior urit̄: facitq; qd̄ patit̄. Si aūt quisq̄ nulla habere dęmōes corpora asseuerat: nō est de hac re aut laborandū opōsa inquisitiōe: aut cōtentiosa disputatōne certandū. Cur enī nō dicamꝰ q̄uis miris tamē ueris mōis etiaꝫ spiritus incorporeos eē & pęna corporalis ignis affligi: si spūs hominū etiam ipi profecto incorporei & nūc potuerīt īcludi corpalibus membris: et tunc poterūt corporuꝫ suoꝝ uinculis insolubl̄iter alligari? Adherebūt ergo si eis nulla sunt corpa: spūs dęmonū imo spūs dęmones licꝫ incorpei corporeis ignibus cruciandi: nō ut ignes ipi q̄bꝰ adherebūt eoꝝ iūctura inspirent̄: & animalia fiant quę constent spiritu & corpore: sed ut dixi miris et ineffabilibꝰ modis adherendo accipiētes ex ignibus pęnam non dantes ignibus uitam. q̄a & iste alius modus quo corpibus adherent spūs & aīmalia fiūt: omnino mirus ē nec cōprehendi ab homine potest. et hoc ipse homo est. Dicerem quideꝫ sic arsuros sine

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ullo suo corpore spūs: sicut ardebat apd̄ inferos ille diues qñ dicebat crutōr ī hac flāma: nisi conuenienter rñderi cernerem talem fuisse illam flāmam: quales ocli q̄s leuauit et Lazarꝫ uidit: qualis lingua cui humorez exiguū desiderauit infūdi: q̄lis digitus Lazari de q̄ id sibi fieri postlauit: ubi tamen erant sine corpibus animę. Sic ergo incorpalis et illa flāma qua exarsit: & illa guctula quā poposcit: qualia sunt etiā uisa dormientiū: siue in extasi cernētiū res incorpales habentes tñ silitudinē corpm. Nam et ipe homo cū spū nō corpe sit in talibus uisis: ita se tñ tunc similē suo corpi uidet: ut discernere oīno nō possit. Aut uero gehenna illa quod etiā stagnuz ignis & sulfuris dictū ē corporeus ignis erit & cruciabit corpa damnatoruz: aut et hominū et dęmonū: solida hoīm: aerea dęmonū. Aut tantū hominū corpora cuz spiritibus: dęmōes aūt spūs sine corpib9 herentes sumendo pęnam nō impartiēdo uitaz corpalibus ignibus. Vnus quippe utrisqz ignis erit sicut ueritas dixit.

Sic autem qdam Caplin .xi. eorꝫ cōtra quos defendim9 ciuitatē dei iniustū putant: ut pro pctis quālibet magnis puo scilicz tempore perpetratis: pęna quisqz damnet̄ ęterna: quasi ulli9 id unq̄ iustitia legis actendat: ut tāta mora tpis quisqz puniatur: q̄nta mora tēporis ūde puniret̄ admisit. Octo genera pęnarꝫ in legibus esse scribit Tullius. Damnum: uincula: uerbera: talionem: ignominiam: exiliū: mortem: seruitutem. Quid horꝫ ē quod in breue tempus ꝓ cuiusqz peccati cęleritate coartet̄: ut tāta uidicet̄ morula q̄nta deprehēdit̄ ꝑpetratū: n̄ forte talio? Id .n. agit: ut hoc patiat̄ qsqz quod fecit. Vnde illud est legis. Oculum pro oculo: dentem pro dente. Fieri .n. potest: ut tam breui tpe quisqz amictat oclm seueritate uindictę: quē tulit ipe alteri improbitate peccati. Porro aūt si alienę fęminę oscl'm infixum: rationis sit uerbere uindicare: nōne qui illd̄ pūcto tpis fecerit: icōpabili horarꝫ spatio uerberatur: & suauitas uoluptatis exiguę diuturno dolore punit̄? Quid in uinculis? Nūqd ibi taz diu qsqz iudicandus est ęsse debere: q̄m diu fecit ūde meruit alligari: cū iustissime ānosas pęnas seruus in cōpedibus pendat: qui uerbo aut ictu celerrime transeūter ul' lacessiuit dñm ul' plagauit? Iaz ū damnū: ignomīa: exiliū: et seruitus: cū plęrūqz sic infligunt̄ ut nulla uenia relaxent̄: nōne pro huius uitę mō similia pęnis uidētur ęternis? Ideo qppe ęterna eē non possūt: quia nec ipa uita quę his plectit̄ porrigit̄ in ęternū. Et tñ peccata quę uīdicant̄ longissimi temporis pęnis: breuissimo tempe ꝑpetrant̄: nec quisq̄m extitit qui censeret tam cito nocentiū finienda esse tormenta: q̄m cito fcm̄ ē ul' homicidiū ul' adulteriū: uel sacrilegiū: ul' qd̄libet aliud scelus: nō tpis longitudine: sed iniquitatis et impietatis magnitudine metiendu3. Qui uero pro aliquo grandi crimīe morte multat̄: nūqd mora qua occidit̄ quę ꝑbreuis ē ei9 supplitiū leges existimant: & non ꝙ eum in sempiternū auferūt de societate uiuētiū? Quod ē aūt de ista ciuitate mortali: homīes supplitio primę mortis: hoc ē de illa ciuitate īmortali hoīes supplitō scd̄ę mortis auferre. Sicut enī nō effitiūt leges huius ciuitatis: ut in eam quisqz reuocet̄ occis9: sic nec illi9 leges ciuitatis admictūt: ut ad eius quis ultra beatitudinez reuocetur ęternam: secūda morte damnatus. Quomō ergo uerū est inqunt qd̄ ait xp̄s ur̄: ī q̄ mēsura mensi fueritis ī ea remetiet̄ uobis: si tpale peccatū supplitio punitur ęterno? Nec actendūt non ꝓpter ęquale tpis spatiū: sed ꝓpter uicissitudinē mali: id est ut q mala fecerit mala paciat̄: eādē dictam mensuram fuisse. Quāuis hoc in ea re ꝓprie possit accipi de q̄ dñs cū hoc diceret loquębatur: id est de iuditiis &

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

condemnationibus. Proinde qui iudicat et cōdemnat iniuste: si iudicatur & condemnatur iuste: in eadem mensura recipit. quis nō hoc quod dedit. Iudicio.n. fecit: iudicio patit. Quāuis damnatōem fecerit: quod iniquū est: patit damnationē quod iustum est. Capitulum .xii.

Sed pena eterna ideo dura et iniusta sensibus uidetur humanis: qa in hac infirmitate moribundorū sensuū deest ille sensus altissime purissimeq; sapiētie: quo sentiri possit quātū uefas ī illa pma preuaricatione cōmissū est. Quāto .n. magis homo fruebat deo: tanto maiore īpietate dereliquit deū. et factus est malo dignus eterno: qui hoc in se pemit bonū quod eē posset in eternū. Hinc ē uniuersa generis humani massa damnata. qm qui hoc primitus admisit: cum ea que in illo fuerat radicata sua stirpe punitus est: ut nullus ab hoc iusto debitoq; supplitō nisi mīa et indebita gratia liberetur. atq; ita dispnat genus humanū: ut ī quibusdā demrētur quid ualeat misericors gratia: in ceteris qd iusta uindicta. Neq; eniz utrunq; demonstraret in oib9: qa si oēs remanerēt in penis iuste damnatōis: ī nullo apperet misericors gratia redimētis. rursū si oēs a tenebris transferrent in lucem: in nullo appareret seueritas ultiōis. In q̄ ꝓpterea multo plures q̄ in illa sūt. ut sic ondatur quid omibus deberet. Quod si omnibus redderet iustitia uindicātis: iuste nemo reprehēderet. qa uero tam multi exinde liberantur: est unde agant maxime grē gratuito muneri liberantis. Ca.xiii.

Platonici qdez q̄uis impunita nlla uelint esse peccata: tamē oēs penas emendationi adhiberi putant: ul' hūanis inflictas legibus uel diuinis: siue in hac uita siue post mortez: si aūt parcatur hic cuiq; aut ita plectat ut hic nō corrigat. Hinc est Varronis illa sententia: ubi cū dixisset de terrenis corpib9 moribūdisq; membris: q animę hinc metuūt cupiunt gaudentq; dolentq; nec auras suscipiunt clausę tenebris & carcere ceco: secutus adiūxit atq; ait. Quin et supremo cū lūie uita relinquit: id est cū die nouissimo relinquit eas ista uita. nō tn inqt omē malū miseris: nec fūdit9 omēs corpeę excedūt pestes: penitusq; necesse est multa diu cōcreta modis īolescere miris. Ergo excent penis: uetezq; maloꝝ supplitia expēdūt. alię pandūtur inanes suspensę ad uētos: aliis sb gurgite uasto infectū eluit scel9: aut exurit igni. Qui hoc opinant: nullas penas n̄ purgatorias uolūt eē p9 mortē. ut qm terris supiora sunt elementa: aqua: aer: ignis: ex aliqua istoꝝ mundetur per expiatorias penas: qd terrēa cōtagione contractū est. Aer quippe accipitur in eo quod ait suspensę ad uentos. aqua ī eo q ait sub gurgite uasto. ignis autē suo noīe expressē cū dixit: aut exurit igni. Nos uero etiam in hac quidez uita mortali eē quasdam penas purgatorias cōfitemur. non quibus affligūtur quoꝝ uita ul' inde fit melior uel potius inde fit peior: sz illis sunt purgatorię: q eis coerciti colligunt. Cetere omēs pene siue temparię siue sempiternę: sicut unusqsq; diuīa prouidentia tractandus est inferunt: ul' pro peccatis siue preteritis siue in qb9 adhuc uiuit ille qui plectitur: uel ꝓ excendis declandisq; uirtutibus p hoīes & anglos: seu bonos seu malos. Nam & qsq; mali aliqd alterius īprobitate uel errore patiat: peccat quidem homo q ul' ignorantia ul' īiustitia cuiq̄ mali aliqd facit: sed nō peccat deus: qui iusto q̄uis occulto iudicio fieri sinit. Sed temparias penas alii in hac uita tm: alii post mortem: alii et nunc & tunc. uerūtamen ante iuditiū illud seuerissimum nouissimūq; patiūtur. Non autē ueniunt oēs in sempiternas penas: que post illd iuditiū his sunt future qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdaz qd

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in isto non remictitur: remicti in futuro
seculo: id ē ne futuri seculi eterno supplitō
puniant̄: iam supra diximus. Rarissimi
sūt aūt: qui nullas in hac uita sed tantū
post eā penas luunt. Fuisse tñ aliq̄s q usq;
ad decrepitaz senectutē: ne leuissimā qdē
febriculam senserint quietamq; duxerīt
uitā: et ipi nouimus et audiuimus.

Quanq̄ ipa uita Caplm .xiiii.
mortalium tota pena sit: quia tota
tēptatio est: sicut sacre litere psonant: ubi
scriptū est. Nūquid non temptatō est uita
hūana super terram? Nō.n. parua pena
est ipa insipientia uel imperitia: que usq;
adeo fugienda merito iudicatur: ut per
penas doloribus plenas pueri cogantur
queq; artifitia uel literas discere. ipsumq;
discere ad quod penis adigunt̄ tā penale
est eis: ut nōnunq̄m ipas penas per quas
cōpellunt̄ discere: malint ferre q̄ discere.
Quis aūt non exhorreat et mori eligat:
si ei pponat̄ aut mors perpetienda: aut
rursus infantia: Que quidem non a risu sz
a fletu orditur hanc lucē: quo qd maloꝝ
ingressa sit nesciens pphetat q̄dāmodo?
Solū qñ natus ē ferūt risisse Zoroastren:
nec ei boni aliquid monstruosus risus ille
portendit. Nam magicaruz artiū phibet̄
fuisse inuentor. Que qdez illi nec ad pre-
sentis uite uanaz felicitatem: contra suos
inimicos pdesse potuerūt. A Nino qppe
rege assirioꝝ: cū eēt ipe bactrianoꝝ rex
bello supatus est. Prorsus quod scriptuz
est: graue iugū super filios Adam: a die
exitus de uentre matris eoꝝ usq; in diez
sepulture in mr̄ez oīm: usq;adeo impleri
necesse ē: ut ipi puuli p lauacꝝ r̄generati-
onis ab origīalis pcti q̄ solo tenebant̄ uī-
culo iā soluti: mala multa paciētes: nōnlli
& incursus spirituū malignoꝝ aliquādo
patiantur. Que quidez passio absit ut eis
obsit: si hanc uitam in illa etate etiam ipa
passione ingrauescente & aīam de corpe
excludente finierūt. Caplm .xv.

Veruntamē in graui iugo qd̄ positū
est sup filios Adam a die exitus de
uentre matris eoꝝ: usq; in diē sepulture
in matrem oīm: etiaz hoc mediū mirabile
repitur: ut sobrii scimus atq; intelligam9
hanc uitaz de pcto illo nimis nefario qd̄
in paradiso perpetratū est: factam nobis
esse penalez totūq; qd̄ nobiscū agitur per
testamentū nouū: nō ptinere nisi ad noui
seculi hereditatem nouaz: ut hic pignore
accepto illud cuius hoc pignus ē suo tpe
consequamur; nunc autem ambulemus
in spe: & pfitientes de die ī diem spiritu
facta carnis mortificemns. Nouit enim
dñs q sunt eius. Et quotq̄t spū dei agunt̄
hi filii sunt dei. sz gratia nō natura. Vnic9
enim natura dei filius: ppter nos miseri-
cordia factus ē hoīs filius: ut nos natura
filii homīs filii dei per illum gr̄a fierem9.
Manens quippe ille immutabilis: naturā
nostram in qua nos susciperet suscepit a
nobis: et tenax diuinitatis sue nr̄e infir-
mitatis particeps factus ē: ut nos ī meli9
cōmutati: q̄ peccatores mortalesq; sum9:
eius īmortalitatis et iustitie participatōe
amictamus. & qd̄ in natura nostra bonū
fecit: impleti sūmo bono eius nature bo-
nitate seruemus. Sicut.n. p unū hominem
peccantem ī hoc tā graue malū deuēim9:
ita p unū hoīem eundemq; deū iustificātē:
ad illud bonū tam sublime ueniem9. Nec
quisq̄m se debet ab isto ad illum transisse
confidere: nisi cū ibi fuerit ubi temptatio
nulla erit: n̄ pacem tenuerit: quam belli
huius ī quo caro cōcupiscit aduers9 spm̄
& spūs aduersus carnē: multis et uariis
certamībus querit. Hoc aūt bellū nunq̄m
ullum esset: si natura hūana per liberum
arbitriuz in rectitudine in qua facta est
perstitisset. Nunc ū que pacem felix cum
deo haber̄ noluit: secū pugnat infelix. et
hoc quoq; cū sit malū miserabile: melius
est tamen q̄m priora uite hui9. Melius cō-
fligitur quippe cuz uiciis: q̄ cum sine ulla

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

cōflictione dñantur. Meli9 est inq̄ bellum cū spe pacis ęternę: q̄ sine ulla liberatōis cogitatōe captiuitas. Cupimus q̄dez etiā hoc bello carere: & ad capessendam ordinatissimā pacē: ubi firmissīa stabilitate potioribus inferiora subdant̄: igne diuī amoris accendimur. Sed si qđ absit alibi tanti boni spes nulla eēt: malle debuim9 in huius cōflictatōis molestia remanere: q̄ uiciis in nos dñationē nō eis resistendo permictere. Capitl'm .xvi.

VErum tanta est dei misericordia in uasa misericordię quę pręparauit in gl'az: ut etiā prima hominis ętas id est infātia quę sine ullo remisu sbiacet carni: et secūda quę puerītia nūcupat̄: ū nōdū ratio suscepit hanc pugnā: et fere sb oīb9 uitiosis delectatiōibus iacet: q̄a licet fari iā ualeat: et ideo infātiā transisse uideat̄: nondū in ea est pręcepti capax īfirmitas mentis. si sacramēta mediatoris accepit: etiā si hanc in eis ānis uitam finiat translata scilicet a potestate tenebraꝝ ī regnū xp̄i: nō solū pęnis nō pręparetur ęternis: sed ne ulla q̄dem post mortē purgatoria tormēta patiatur. Sufficit. n. sola sp̄ualis regeneratio: ne post mortem obsit quod carnalis generatio cū morte cōtraxit. Cū autez uentū fuerit ad ętatē quę pręceptū iam capit: et subdi potest legis imperio: suscipiendū est bellū cōtra uicia et gerēdū acriter: ne ad damnabilia pc̄ta p̄ducat. Et siquidez nōdum uictoriaꝝ cōsuetudīe roborata sunt: facilius uincunt̄ et cedūt. sin aūt uincere atq; impare consueuerūt: laboriosa difficultate supantur. Neq;. n. id fit ueraciter atq; sinceriter: n̄ uera delectatione iustitię. Hoc est autez fide xp̄i. Nā si lex iubens assit: et sp̄us iuuās desit: per ip̄am ꝓhibitionem desiderio crescēte atq; uincente peccati: etiā reatus preuaricatōis accedit. ut nōnunq̄ sint aptissima uicia quę aliis uiciis uincuntur occultis. quęq; putant̄ esse uirtutes: in q̄b9 regnat superbia: et quędā sibi placendi altitudo ruinosa. Tūc itaq; uicta uicia deputāda sunt: cū dei amore uincūtur: quē n̄ deus ip̄e nō donat: nec aliter nisi ꝑ mediatorez dei et hoīm hoīem xp̄m Ihesuz: qui fact9 est particeps mortalitatis nostrę: ut nos participes faceret diuītatis suę. Paucissimi autem sūt tantę fęlicitatis: ut ab ipsa ineūte adolescētia nll'a damnabilia pc̄ta cōmictant: ul' in flagitiis ul' ī facinorib9: ul' in nefarię cuiusq̄m impietatis errore: sz magna sp̄us largitate opp̄māt: q̄dq̄d in eis posset carnali delectatōe domīari. Plurimi uero precepto legis accepto: cū prius uicti fuerint pręualentibus uiciis: et pręuaricatores effecti: tunc ad gratiaz confugiunt adiuuantem: qua fiant et amarius pęnitēdo et uehemētiꝰ pugnādo: prius deo subdita atq; ita carni prępositamēte uictores. Quisq̄s ergo cupit pęnas euadere sempiternas: nō solū baptizetur uerū etiā iustificetur in christo. ac sic uere trāseat a diabolo ad xp̄m. Purgatorias autem pęnas nullas futuras opinet̄: nisi ante illud ultimū tremendumq; iuditiū. Nequaq̄ tñ negandū est: etiā ip̄m ęternū ignē ꝓ diuersitate meritoꝝ: q̄uis malorū aliis leuiorem aliis futuꝝ esse grauiorez: siue ip̄ius uis atq; ardor pro pęna digna cuiusq; uarietur: siue ip̄e ęq̄liter ardeat: sed non ęquali molestia sentiatur.

NVnc iam cū Capl'm .xvii. misericordibus nr̄is agendum eē uideo: & pacifice disputādū q̄ uel oībus illis hoībus quos iustissim9 iudex dignos gehennę supplitio iudicabit: ul' q̄busdam eoꝝ nolunt credere pęnam sempiternam futurā: sz post certi tp̄is metas: ꝓ cuiusq; peccati q̄ntitate longioris siue breuioris eos inde existimant liberandos. Qua ī re misericordior profecto fuit Origenes: q̄ & ip̄m diabolū et angelos eius: post grauiora ꝓ meritis et diuturniora supplitia: ex illis crutiatib9 eruendos atq; sotiādos

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

sctis angelis credidit. Sed illuz et ꝓpter hoc et propter alia nonnulla: et maxime propter alternātes sine cessatōe beatitudines & miserias: et statutis sęculorum interuallis ab istis ad illas: atq; ab illis ad istas itus ac reditus interminabiles: nō immerito reprobauit ęcclesia. Quia et hoc ꝙ misericors uidebat̄ amisit: faciendo sctis ueras miserias qb9 pęnas luerēt: & falsas beatitudines in quibus uerū ac securum hoc est sine timore certū sempiterni boni gaudiū non haberent. Longe autem aliter istorū misericordia hūano errat affectu: q hoīm illo iuditio damnatorū miserias tēporales: oīm uero qui ul' citius uel tardi9 liberant̄: ęternā fęlicitatē putant. Quę sententia si ꝓpterea uera & bona qa misericors est: tanto erit melior et uerior q̄nto misericordior. Extēdatur ergo ac profūdat̄ fons hui9 misericordię usq; ad damnatos angelos: saltem post multa atq; ꝓlixa q̄ntūlibet sęcula liberādos. Cur usq; ad uniuersam naturaz manat hūanam: et cū ad angelicam uentum fuerit mox arescit? Non audent tamē se ulterius miserando porrigere: et ad liberationē ipius q̄q; diaboli peruenire. Verꝫ si aliquis audeat uicit nempe istos: et tñ tanto inuenit̄ errare deformius: et cōtra recta dei uerba ꝑuersius: q̄nto sibi uidet̄ sentire clęmētius. Capl'm .xviii.

SVnt etiā quales in collocutiōibus nr̄is ipe sū expertus: q cū uenerari uideant̄ scripturas sanctas: moribus improbandi sunt. et agendo causam suam: multo maiorem q̄ isti misericordiaz deo tribuūt erga hūanū genus. Dicūt enī de malis et infidelibus hoībus diuinit9 qdez uerum prędictum esse ꝙ digni sunt: sed cū ad iuditiū uentū fuerit: misericordiā esse supaturam. Donabit enim eos inqunt misericors deus: pręcib9 et intercessiōib9 sanctoꝝ suorū. Si enim orabant pro illis qñ eos patiebant̄ inimicos: quāto magis quando uidebunt hūiles supplicesq; prostratos? Neq; enī credendū est aiūt tunc amissuros sctos uiscera misericordię: cuz fuerit plenissimę ac ꝑfectissimę sctitatis. ut qui tūc orabāt pro inimicis suis q̄ndo et ipi sine pcto non erant: tunc nō orent ꝓ supplicibus suis quādo nullū ceperit hr̄e peccatū. Aut uero deus tunc eos non exaudiet tot & tantos filios suos: quādo in tanta eoꝝ sanctitate nullū inuēiet orōnis impedimentū? Testiōniū ū psalmi: et illi quidez q permictūt infideles atq; impios homines saltem longo tempore cruciari; & postea de malis omibus erui: sz magis isti pro se dicūt eē ubi legitur. Nunquid obliuiscetur misereri deus: aut cōtinebit in ira sua suas miserationes? Ira eius est inqunt: ut omes indigni beatitudīe sempiterna ipso iudicante puniant̄ supplitio sempiterno. Sed si uel longū uel ullū esse permiserit: ꝓfecto ut possit hoc fieri continebit in ira sua miserationes suas. quod eū psalmus dicit nō esse factuꝝ. Non enī ait affirmādo cōtinebit: sed negationem sub interrogatōne ponens: cū an cōtiebit interrogat: nimirū ostendit: quia nō diu miseratōes suas in ira cōtineat. Sic ergo isti uolunt iuditii dei cōmiatōnem nō esse mendacez: q̄uis sit neminē damnaturus: q̄admodū ei9 cōminatōez q̄ dixit euersurū se esse niniuē ciuitatez: mēdacē nō possumus dicere: et tamē nō est factū inqunt qd̄ sine ulla cōditōne prędixit. Nō enī ait niniue euertetur si nō egerint pęnitentiā seq; correxerint: sed hoc nō addito prę-nūtiauit euersionē futuraz illius ciuitatis. Quā cōmiatōnez ꝓpterea ueracē putant: qa hoc prędixit deus qd̄ uere digni erāt pati: q̄uis hoc nō esset ipe facturus. Naz & si pęnitentibus pepercit inqunt: utiq; illos pęnitentiā nō ignorabat acturos. & tamē absolute ac definite eorū euersionez futuram esse prędixit. Hoc g̊ erat inqūt in ueritate seueritatis: q̄ erant digni: sed

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in ratione miserationis nō erat: quaz non cōtinuit ī ira sua ut ab ea pęna supplicib9 parceret: quā fuerat cōtumacibus cōminatus. Si aūt tunc pepercit aiunt: q̄ndo sanctū suū ꝓpħam fuerat parcendo contristatur9: quāto magis tunc mirabilius supplicantib9 parcet: q̄ndo ut ꝑcat om̄es sancti eius orabunt? Sed hoc qđ ipsi suis cordibus suspicant̄: ideo putant scp̄turas tacuisse diuinas: ut multi se corrigāt uel prolixarū uel ęternaꝝ timore pęnaꝝ: et sint qui possint orare ꝓ eis qui nō se correxerint. Nec tamē opinātur oīmodo id eloquia diuina tacuisse. Nam quo ꝑtinet inquint quod scriptū est: q̄multa multitudo dulcedinis tuę domīe quā abscondisti timentibus te: nisi ut intelligamus ꝓpter timorem fuisse absconditaz misericordię diuinę tam multā secretamq; dulcedinē? Addūt etiam ꝓpterea dixisse apstolum: conclusit enī deus om̄es in infidelitate ut omnibus misereat̄: quo significaret q̄ ab illo nemo damnabit̄. Nec isti tñ qui hoc sentiūt: hanc opinionē suam usq; ad liberatōem uel nullam damnationez diaboli atq; angeloꝝ eius extēdūt. Hūana q̄ppe circa solos homīes mouent̄ misericordia: et causam maxime agūt suā: ꝑ generalez in genus humanū quasi dei miseratōem: impunitatez falsam suis ꝑditis moribus pollicentes. Ac per hoc superabunt eos in prędicāda dei misericordia: qui hanc impunitatē etiā priucipi dęmonū et eius satellitibus pollicent̄. Capl'm .xix.

ITem sunt alii ab ęterno supplitō liberatōem nec ip̄is saltem om̄ibus hoīb9 promictētes: sed tm̄modo x̄ baptismate ablutis qui participes fiunt corporis ei9: quōlibet uixerint: in quacunq; heresi uel impietate fuerint. propter illud quod ait Ihesus. Hic ē panis qui de cęlo descēdit: ut si q̄s ex ipso māducauerit nō moriat̄. Ego sum panis uiuus q̄ de cęlo descendi. Si quis māducauerit ex hoc pane uiuet in ęternuz. Ab ęterna ergo morte inquint necesse est istos erui: et ad uitam ęternam quādoq; perduci. Capitl'm .xx.

ITem sunt qui hoc nec om̄ibus hñtib9 baptismatis xp̄i & eius corpis sacramentum: sed solis catholicis quāuis male uiuentibus pollicent̄. q̄a nō solū sacmēto sed re ip̄a manducauerūt corpus christi: in ip̄o corpe eius constituti. De quo dicit apostolus. unus panis unū corpus multi sumus. ut etiā si postea in aliquā heresim uel etiā in gentiliū idolatriaz lapsi fuerīt: tm̄ quia in corpe christi id est ī catholica ęcclesia sūpserūt baptismū x̄ et māducauerūt corpus xp̄i: non moriant̄ ī ęternū: sed uitam q̄nq; conseq̄ntur ęternam. atq; illa om̄is impietas q̄nto maior fuerit: nō eis ualeat ad ęternitatez: sed ad diuturnitatem magnitudinemq; pęnarum.

SVnt autem Capl'm .xxi.

qui propter id qđ scriptum est qui perseuerauerit usq; ī finem hic salu9 erit: non nisi in ęcclesia catholica ꝑseuerantib9 q̄uis in ea male uiuētibus hoc ꝓmictūt: per ignem uidelicz saluandis: merito fūdamenti de quo ait apl's. Fundamentū. n. aliud nemo potest ponēr̄ pręter id quod positū est: qđ est christus Ihesus. Si quis autē ędificauerit supra fundamentū hoc aurū: argentuz: lapides pręciosos: ligna: fęnū: stipulam: uniuscuiusq; opus manifestabitur. Dies eniz dñi declarabit: quia in igne reuelabitur: et uniuscuiusq; opus quale sit ignis ꝓbabit. Si cuius opus permanserit quod supędificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus aūt arserit: detrimentū patiet̄. ipse autē saluus erit: sic tñ quasi per ignē. Dicūt ergo cuiuslibz uitę catholicum christianū christuz habere in fundamento: quod fundamentum nulla heresis habz a corpis ei9 unitate pręcisa: & ideo propter hoc fundamentū etiam si malę uitę fuerit catholicus christianus: uelut qui superędificauerit ligna: fęnum:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

stipulam: putant eum saluũ fieri ꝑ ignez: id est post pęnas ignis illi⁹ liberari: q̃ igne in ultio iuditio pũienr̃ mali. Ca.xxii.

COmperi autem etiam quosdaz putare: eos tantũmodo arsuros illi⁹ ęternitate supplitii: qui pro peccatis suis facer̃ dignas elemosinas negligũt. Iuxta illud apostoli Iacobi. Iuditiũ autem sine misericordia fiet illi qui non fecit misericordiam. Qui ergo fecerit inquiũt q̃uis mores in melius nõ mutauerit: sed inter ipsas suas elemosinas nefarie ac nequiter uixerit: cũ misericordia illi iuditiũ futurum est. ut aut nulla damnatiõe plectat̃: aut post aliquot tempus siue paruuz siue prolixum ab illa damnatione liberetur. Ideo iudicẽ ipm uiuoꝝ atq; mortuorum noluisse existimant aliud commemorare se esse dicturũ: siue dextris q̃bus datur⁹ est uitã ęternaz: siue sinistris quos ęterno supplitio damnaturus: n̄ elemosinas siue factas siue non factas. Ad hoc pertinere aiunt: et in oratione domĩca quotidianaz postulatõnem. Dimicte nobis debita nr̃a sicut & nos dimictimus debitorib⁹ nr̃is. Quisquis enim illi qui ĩ eum peccauit dimictit ignoscendo peccatum: ꝓculdubio elemosinam facit. Quam rem domin⁹ ipe sic cõmendauit ut diceret. Si enim dimiseritis peccata homĩbus: dimictet uobis et pr̃ uester peccata uestra. Si autez non dimiseritis hominibus: neq; pater uester qui ĩ celis est dimictet uobis. Ergo & ad hoc genus elemosinarum ꝑtinet quod ait apostolus Iacobus: iuditium futurũ sine misericordia ei qui nõ fecit misericordiã. Nec dixit dn̄s inquiũt magna ul' parua: sed dimictet uobis pater uester peccata uestra: si et uos dimiseritis homĩbus. Ac per hoc putant etiaz eis qui ꝑdite uixerĩt donec claudãt diez uitę huius extremũ: per hanc orationem qualiacũq; et q̃tacũq; fuerint omnia quotidie peccata dimicti: sicut ipsa quotidie frequentatur oratio: si hoc tantummodo custodire meminerint: ut quando ab eis ueniam petunt qui eos peccato qualicunq; leserunt: ex corde dimictant. Cum ad hęc omnia deo donãte respondero: liber iste claudendus est.

AC primũ Capitl'm .xxiii.

Aqueri oportet atq; agnosci: cur ęcclesia ferre nequerit omniũ disputatõem: diabolo etiã post maximas et diuturnissimas pęnas purgatõnẽ uel indulgentiaz pollicentem. Neq; enĩ tot sancti et sacris ueteribus ac nouis literis eruditi: mũdationem & regni cęlorũ beatitudinẽ post qualiacũq; et quantacũq; supplitia q̃libetcũq; et quantiscunq; angelis inuiderunt: sed potius uiderũt diuinam uacuari uel infirmari non posse sententiam: quam se prenuntiauit dominus ĩ iuditio ꝓlaturũ atq; dicturum. Discedite a me maledicti in ignem ęternuz: qui paratus ẽ diabolo et angelis eius. Sic q̃ppe ostendit ęterno igne diabolũ et angelos eius arsuros. Et quod scriptum est in apocalipsi. Diabol⁹ qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulphuris: quo et bestia et pseudo ꝓpha crutiabunt̃ die ac nocte ĩ sęcl'a sęcl'orũ. Quod ibi dictũ ẽ ęternũ: hic dictũ est ĩ sęcula sęculorũ. Quibus uerbis nihil scriptura diuina significare consueuit: n̄ quod finem non habet tẽporis. Quãobrẽ prorsus nec alia cã nec iustior atq; manifestior inuẽiri potest: cur uerissima ptãte teneatur fixum et ĩmobile: nll'm regressũ ad iustitiam uitamq; sanctorum diabolũ & angelos eius habituros: n̄ q̃a scp̃tura quę neminem fallit dicit eis deum nõ pepercisse: & sic ab illo eẽ inter impios prędamnatos: ut carceribus inferni retrusi traderentur seruandi atq; ultimo iuditõ pũiendi: quãdo eos ęternus ignis accipiet: ubi crutiabũtur in sęcula sęculorum. Quod si ita est: quomõ ab hui⁹ ęternitate pęne uel uniuersi uel quidam hoĩes post quantumlibet temporis subtrahentur: ac

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non statim eneruabit̃ fides qua creditur sempiternũ dęmonum futurum esse supplitiũ? Si enim quibus dicetur discedite a me maledicti in ignem ęternũ qui pat⁹ est diabolo et angelis eius: ul' uniuersi ul' aliqui eorum non semper ibi erunt: quid causę est cur diabol⁹ et ãgeli euis: semper ibi futuri esse credant̃? An forte dei sñia quę in malos angelos et homĩes ꝓferet̃: in angelos uera erit: in hoĩes falsa? Ita plane hoc erit si non quod deus dixit: sꝫ quod suspicantur homines plus ualebit. Quod fieri quia nõ potest: non argumentari aduersus deũ: sed diuino potius dũ tempus est debent parere pręcepto: qui sempiterno cupiũt carere supplitio. Deinde quale est ęternnꝫ supplitiũ pro igne diuturni temporis existimare: et uitam ęternam credere sine fine: cum xp̃s eodeꝫ ipso loco in una eadẽq; sententia dixerit utrunq; complexus: sic ibũt isti in supplitium ęternũ: iusti autem in uitaꝫ ęternã? Si utrũq; ęternum: profecto aut utrunq; cum fine diuturnum: aut utrũq; sine fine perpetuuꝫ debet intelligi. par pari enim relata sunt. hinc supplitiũ ęternum: inde uita ęterna. Dicere autem in hoc uno eodemq; sensu: uita ęterna sine fine erit: supplitium ęternum finem habebit: multum absurduꝫ est. Vnde qa uita ęterna sc̃toꝝ sine fine erit: supplitiũ quoq; ęternũ qbus erit: proculdubio finem non habebit.

Hoc autẽ et Capl'm .xxiiii. aduersus eos ualet: q suas agẽtes causas contra dei uenire uerba uelut misericordia maiore conant̃. ut ideo uidelꝫ uera sint: quia ea quę dixit homines esse passuros pati digni sunt: non qa passuri sunt. Donabit eniꝫ eos inquiunt pręcib⁹ sanctorum suorũ: etiaꝫ tunc tanto magis orantium pro inimicis suis: quanto sunt utiq; sanctiores: eorumq; est efficatior oratio & exauditione dei dignior: iam nullum habentiũ omnino peccatum. Cur ergo eadem perfectissima sanctitate: & cuncta impetrare ualẽtibus mũdissimis & misericordissimis pręcibus etiam pro angelis non orabunt quibus paratus est ignis ęternus: ut deus sententiam suam mitiget et reflectat ĩ melius: eosq; ab illo ignę faciat alienos? An erit forsitan qsq̃ qui et hoc futuꝝ esse pręsumat: affirmãs etiam sanctos angelos simul cum sanctis hominibus qui tunc ęq̃les erunt angelis dei: pro damnandis et angelis et hoĩbus oraturos: ut misericordia non patiantur quod ueritate merentur pati. quod nemo sanę fidei dixit nemo dicturus est. Alioquin nulla causa ẽ cur nõ etiã ꝓ diabolo nunc & angelis eius oret ęcclesia: quam magister deus ꝓ ĩimicis suis iussit orare. Hęc igitur causa qua fit ut nunc ęcclesia nõ oret pro malis angelis: quos suos nouit esse inimicos: eadem ipsa causa ẽ qua fiet ut in illo tunc iuditio etiam ꝓ hoĩbus ęterno igni crutiandis: q̃uis perfecta sit sanctitate non oret. Nunc enim ꝓpterea pro eis orat: quos ĩ genere hũano habet inimicos: qa tẽpus est pęnitentię fructuosę. Nam ut quid maxime pro eis orat: nisi ut det illis deus sicut dicit apostolus pęnitentiam et resipiscant de diaboli laqueis: a quo captiui tenentur sc̃dm ip̃ius uoluntatẽ? Deniq; si de aliqbus ita certa esset: ut qui sint illi etiam nosset: qui licet adhuc in hac uita sint constituti: tamen prędestinati sunt in ęternum ignem ire cum diabolo: tam pro eis nõ oraret: q̃ nec pro ip̃o. Sed quia de nullo certa est: orat pro omnibus dumtaxat hominibus inimicis suis in hoc corpore constitutis: nec tamen pro omnibus exauditur. Pro his enim solis exauditur: qui et si aduersant̃ ęcclesię: ita sunt tamẽ prędestinati ut pro eis exaudiatur ęcclesia: et filii efficiantur ęcclesię. Si qui aũt usq; ad mortem hẽbũt cor impęnitẽs: nec ex inimicis cõuertẽtur in filios: nunquid iam pro eis id est pro

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

talium defunctorũ ſpiritibus orat eccleſia. Cur ita: niſi quia in parte ea diaboli computantur: qui dum eſſent in corpore non ſunt tranſlati ad chriſtum. Eadem itaq; cauſa eſt: cur non oretur tunc p hominibus eterno igne puniẽdis: que cauſa eſt ut neq; nunc neq; tũc oretur p angelis malis. que eadem cauſa eſt: ut q̃uis pro hominibus nũc uiuis oretur etiam malis: tamen iam nec nunc oretur pro infidelibus impiiſq; defunctis. Nam p defunctis quibuſdam: uel ipſius eccleſie uel quorundam piorum exauditur oratio: ſed pro his q̃ in chriſto regeneratorum nec uſq; adeo uita in corpore male geſta eſt: ut tali miſericordia iudicentur digni non eſſe: nec uſq; adeo bene ut talem miſericordiam reperiantur neceſſariam non habere. ſicut etiam facta reſurrectione mortuorum: nõ deerunt quibus poſt penas quas patiũt ſpiritus mortuorum impetretur miſericordia: ut in ignem non mittant eternũ. Neq; enĩ de quibuſdam ueraciter diceret: q̃ non eis remittat neq; in hoc ſeculo neq; in futuro: niſi eſſent quibus et ſi non in iſto tamen remitteretur in futuro. Sed cum dictum fuerit a iudice uiuorũ atq; mortuoꝝ. uenite benedicti patris mei poſſidete paratum uobis regnum a conſtitutione mundi: & aliis econtrario diſcedite a me maledicti in ignem eternum qui paratus eſt diabolo et angelis eius: & ibũt iſti in ſupplicium eternum: iuſti autem in uitam eternam: nimie preſumptionis eſt dicere cuiq̃m eorum eternum ſupplicium nõ futurum: quos deus ituros in ſupplicium dixit eternũ: et p hui⁹ preſũptiõis ſuaſionẽ facere: ut de ipſa q̃q; uita uel deſperet uel dubitet eterna. Nemo itaq; ſic intelligat pſalmũ canentem. Nunq̃d obliuiſcet miſereri deus: aut cõtinebit in ira ſua miſerationes ſuas: ut opinetur de hominib⁹ bonis uerã: de malis falſa: aut de bonis hominibus & malis angelis ueram: de malis autem hominibus falſam dei eſſe ſententiam. Hoc enim quod aut pſalmus ad uaſa miſericordie pertinet: & ad ipſos filios promiſſionis: quorũ erat unus etiã ipſe propheta. Qui cum dixiſſet nũq̃d obliuiſcetur miſereri deus aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas: continuo ſubiecit. Et dixi nunc cepi. Hec eſt immutatio dextere excelſi. Expoſuit profecto quid dixerit. Nunquid continebit in ira ſua miſerationes ſuas. Ira enim dei eſt etiam iſta uita mortalis: ubi homo uanitati ſimilis factus eſt: et dies eius uelut umbra pretereunt. In q̃ tamen ira non obliuiſcitur miſereri deus: faciendo ſolem ſuum oriri ſuper bonos et malos: & pluendo ſuper iuſtos et iniuſtos. ac ſic nõ continet in ira ſua miſerationes ſuas. Maximeq; in eo qđ expreſſit hic pſalmus dicendo nunc cepi: Hec eſt immutatõ dextere excelſi: quoniã in hac ipſa eorum uaniſſima uita que ira dei eſt: uaſa miſericordie mutat ĩ melio⁹; q̃uis adhuc in huius corruptionis miſeria maneat ira eius: qa nec in ipſa ira ſua continet miſeratõnes ſuas. Cum ergo iſto modo cõpleatur diuini illius cantici ueritas: non eſt eam neceſſe etiã illic itelligi: ubi non pertinentes ad ciuitatẽ dei ſempiterno ſupplitio punientur. Sed quibus placet iſtam ſentẽtiam uſq; ad illa ipiorũ tormẽta protendere: ſaltez ſic intelligãt: ut manẽte in eis ira dei que eterno ẽ prenuntiata ſupplitio: nõ contineat deus in hac ira ſua miſerationes ſuas: & faciat eos non tanta quanta digni ſunt penarum atrocitate cruciari. ut eas penas uel nunq̃ ſubeant uel aliquando finiant: ſed ut eas minores q̃ merita ſunt eorum leuioreſq; patiantur. Sic enim & ira dei manebit: et in ipſa ira ſua miſerationes ſuas nõ continebit. quod quidem non ideo cõfirmo: quia non reſiſto. Ceterum eos qui putant miti⁹ q̃ ueraciter dictũ: diſcedite a me maledicti in ignem eternum: et ibũt

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

isti in supplitium ęternũ: et crucia buntur in sęcula sęculorum: & uermis eorum nõ morietur: & ignis non extinguetur: & cętera huiusmodi: non tam ego q̃m ipsa scriptura diuĩa planissime atq; plenissime redarguit ac refellit. Niniuitę quippe in hac uita egerũt pęnitẽtiã: et ideo fructuosaꝫ: uelut ĩ hoc agro seminãtes in q̃ uoluit deus cũ lacrimis semĩari: qđ postea cum lętitia meteretur. Et tamen quis negabit quod domin⁹ prędixit in eis fuisse completum: nisi parũ aduertat q̃amodũ peccatores deus non solum iratus: ueruꝫ etiam miseratus euertat? Euertunt̃ enim peccatores duobus modis. aut sicut sodomitę ut pro peccatis suis ipsi homĩes puniant̃: aut sicut niniuitę ut ipsa hoĩm peccata pęnitendo destruantur. Factum est ergo quod predixit deus. Euersa. n. est niniue quę mala erat: et bona ędificata est quę non erat. Stantibus enĩ męnib⁹ atq; domibus: euersa est ciuitas in ꝑditis moribus. Ac sic q̃uis propheta fuerit cõtristatus: quia non est factum quod illi homines timuerunt illo prophetante uẽturum: factum est tamẽ quod fuerat deo pręsciente prędictum. quoniam nouerat qui prędixit quõ ĩ melius esset implẽdũ. Vt autem nouerĩt isti in peruersum misericordes: quo pertineat quod scriptuꝫ est. Quãmulta multitudo dulcedinis tuę domine: quam abscondisti timentib⁹ te: legãt et quod sequit̃: ꝑfecisti aũt sperantib⁹ in te. Quid est abscõdisti timẽtibus: perfecisti sperantibus: nisi quia illis qui timore pęnarum suaꝝ suã uolunt iustitiã constituere: quę in lege est non est iustitia dei dulcis: quia nesciunt eam? Non enim gustauerunt eam. In se nanq; sperant nõ in ipso: et ideo abscõditur eis multitudo dulcedinis dei: quoniam timent quidem deum: sed illo timore seruili qui nõ est in caritate. quia ꝑfecta caritas foras mictit timorem. Ideo sperantibus ĩ eum perficit dulcedinem suã: inspirando eis caritateꝫ suam: ut timore casto non quem caritas foras mictit: sed permanente in sęculum sęculi: cũ gloriantur in domino glorient̃. Iustitia dei quippe christus est: qui fact⁹ est nobis sicut dicit apostolus sapientia a deo: et iustitia: et sc̃tificatõ: et redẽptio: ut quemadmodum scriptum est: qui gloriatur in domĩo glorie t̃. Hãc dei iustitiã quam donat gratia sine meritis: nesciunt illi qui suam iustitiam uolunt cõstituere: & ideo iustitię dei qui est christus nõ sũt subiecti. In q̃ iustitia est multa multitudo dulcedinis dei: propter quam dicitur in psalmo. Gustate et uidete q̃ dulcis ẽ dñs. Et hanc quidem in hac peregrinatione gestantes: non ad satietatem sumentes: esurimus eã poti⁹ ac sitimus: ut ea postea saturemur cum uidebimus eum sicuti est. & implebitur quod scriptũ est. Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Ita ꝑficit christus multaꝫ multitudinẽ dulcedinis suę sperantibus in eum. Porro aũt si eam quam illi putant dulcedinem suam deus abscondit timẽtibus eũ: qua nõ est ĩpios damnaturus: ut hoc nescientes et dãnari timentes recte uiuant: ac sic possint esse qui orent pro non recte uiuentibus: quõ eam perficit sperantibus in eum: q̃nq̃dem sicut sommant per hanc dulcedinem non damnaturus est eos qui nõ sperant ĩ eũ? Illa igitur eius dulcedo quęratur: quam perficit sperantibus in eum: non quam ꝑficere putatur contempnentibus et blasphemãtib⁹ eum. Frustra itaq; homo posit⁹ in hoc corpore: occultorũ dei iudiciorũ sibi noticiaꝫ arrogare pręsumit. Illud q̃q̃ apostolicum: conclusit enim deus omnes in infidelitate ut om̃ibus misereatur: non ideo dictum est q̃ sit neminem damnaturus: sed superius apparet unde sit dc̃tm. Nã cum de iudeis postea credituris apl̃s loquęretur ad gentes: ad quas utiq; iam credẽtes scribebat ępistolas. Sicut enim

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uos inqt aliquando non credidistis deo: nunc autem misericordiam cõsecuti estis in illorum incredulitate: sic et hi nõ crediderunt in uestra misericordia: ut et ipi misericordiam consequantur. Deinde subiecit unde isti sibi errando blandiuntur atq; ait. Conclusit.n. deus omnes in infidelitate ut oibus misereatur. Quos oẽs nisi de quibus loquebatur: tanqm dicens & uos et illos? Deus ergo & iudeos & gentiles quos prescíuit & predestinauit conformes fieri imaginis filii sui: omnes in infidelitate cõclusit. ut de amaritudine infidelitatis sue penitendo confusi: et ad dulcedinẽ misericordie dei credendo cõuersi: clamarẽt illd ĩ psalmo. Quãmulta multitudo dulcedinis tue domine: quam abscondisti timentibus te: perfecisti autẽ sperantibus non in se sed in te. Omnium itaq; miseretur: uasoꝝ misericordie quidez omniũ: & eorum scilicet quos ex gentib9 & eorum quos ex iudeis predestinauit: uocauit: iustificauit: glorificauit: nõ oim hominum: sed istorum omniũ neminem damnaturus.

Capitlm .xxv.

Sed iam respondeamus etiam illis: qui non solum diabolo & angelis eius sicut nec isti: sed ne ipsis qdem oibus hominibus liberatiõem ab eterno igne ꝓmictũt. ueꝝ eis tantum qui x̄ baptismate abluti: et corporis eius et sanguinis pticipes facti sunt: quomodolibet uixerint: in quacunq; heresi uel impietate fuerint. Sed cõtra dicit eis apostolus dicens. Manifesta autem sunt opera carnis. Que sũt fornicatio: immunditia: luxuria: idoloꝝ seruit9: uenefitia: inimicitie: contentiones: emulationes: animositates: discensiones: hereses: inuidie: ebrietates: cõmessatões: & his similia: que p̄dico uobis sicut predixi. quoniam qui talia agunt regnũ dei non possidebũt. Hec profecto apostolica sententia falsa est: si tales post quãtalibet tempora liberati regnum dei possidebũt. Sed quoniã falsa non est: ꝓfecto regnuz dei non possidebũt. Et si in regni dei possessione nunq̃ erunt: eterno supplitõ tenebũtur. quoniã nõ est medius locus ubi nõ sit in supplitio: qui illo nõ fuerit cõstitut9 in regno. Quamobrem quod ait domin9 Ihesus hic ẽ panis qui de celo descendit: si quis ex ipso mãducauerit non morietur: ego sum panis uiuus q de celo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum: quomõ sit accipiendũ merito queritur. Et ab istis quidem quibus nunc respondemus: hunc intellectum auferũt illi: quibus deinde respõdendum est. Hi sunt autem qui hanc liberationẽ nec oib9 habentibus sacramentum baptismatis et corporis christi: sed solis catholicis q̃uis male uiuentibus pollicẽtur. Quia nõ solũ inquiunt sacramento sed re ipa manducauerunt corpus christi: in ipso scilz eius corpore constituti de quo ait apostolus. Vnus panis unum corpus multi sumus. Qui ergo est in eius corporis unitate id est in christianorum compage mẽbrorũ: cuius corporis sacramentum fideles cõmunicantes de altari sumere cõsueuerũt: ipse uere dicendus est manducare corp9 christi: et bibere sanguinem christi. Ac ꝑ hoc heretici et scismatici ab huius unitate corporis separati: possunt idem percipere sacramentum: sed non sibi utile imo uero etiam noxium: quo iudicẽtur grauius q̃ uel tardius liberentur. Non sunt quippe in eo uinculo pacis: quod in illo exp̄mit̃ sacramento. Sed rursus etiã isti qui recte intelligunt nõ dicendũ eum manducare corpus christi qui in corpore nõ est xp̄i: non recte ꝓmictunt eis qui ul' in heresim uel etiam in gentilium supstitionez ex illi9 corporis unitate labuntur: liberationem quandoq; ab eterni igne supplitii. Primo quia debent actendere q̃ sit intollerabile atq; a sana doctrĩa nimis deuiũ: ut multi ac pene omẽs q hereses impias cõdiderit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

exeuntes de catholica ęcclesia et facti sũt
heresiarchę: meliores habeant causas q̃
hi qui nunq̃ fuerunt catholici: cũ ín eorũ
laqueos incidissent: si illos heresiarchas
hoc facit liberari a supplitio sempiterno:
qp ín catholica ęcclesia baptizati sunt: &
sacramentũ corporis christi ĩ uero christi
corpore primitus acceperunt: cum peior
sit utiq; desertor fidei et ex desertore op-
pugnator ei9 effectus: q̃ ille q nõ deseruit
quam nunq̃m tenuit. Deinde quia et his
occurrit apostolus eadẽq; uerba ꝓferẽs:
et enumeratis illis carnis operibus eadẽ
ueritate prędicens: quoniam q talia agũt
regnum dei non possidebunt. Vnde nec
illi ín perditis & damnabilibus morib9
debent esse securi: qui usq; ín finem qdem
uelut ín communione ęcclesię catholicę p-
seuerant: íntuentes quod dictũ est. Qui p-
seuerauerit usq; ín finem hic saluus erit.
& per uitę iniquitatem ipsam uiã iustinę
qđ eis christ9 est derelĩt: siue fornicãdo:
siue alias immunditias flagitiorum quas
nec apostolus exp̃mere uoluit ín suo cor-
pore ꝓpetrando: siue turpitudĩe luxurię
diffluẽdo: siue aliquid aliud eoꝝ agẽdo:
de quibus ait: quoniam qui talia agunt
regnum dei non possidebunt. Ac per hoc
quicunq; agunt talia: nisi ĩ supplitio sem-
piterno non erunt: quia ín regno dei esse
non potuerũt. In his enim perseuerando
usq; ín huius uitę finem: nõ utiq; dicendi
sunt ín christo perseuerasse usq; ín finem.
quia ín christo perseuerare est ĩ eius fide
perseuerare. quę fides ut eam definit ap̃s
per dilectiõem operatã. Dilectio aũt sicut
ipse alibi dicit malũ nõ opatã. Nec isti duo
ergo dicendi sunt manducare corpus x̃:
quoniam nec ĩ membris computandi sũt
christi. Vt enim alia taceam: non possunt
simul esse & mẽbra christi et membra me-
retricis. Denicq; ipse dicens qui mãducat
carnem meam & bibit sanguinẽ meum:
ín me manet et ego ín eo: ostẽdit quid sit
non sacramentotenus sed reuera corpus
christi manducare: et ei9 sanguínẽ bibere.
Hoc est enim ín christo manere: ut ín illo
maneat & christus. Sic enim hoc dixit
tanq̃ diceret. Qui non ín me manet & ín
quo ego non maneo: non se dicat aut ex-
istimet mãducare corpus meũ: aut biber̃
sanguínem meum. Non itaq; manent ĩ x̃:
qui non sunt membra eius. Non sunt aũt
membra christi: q se faciunt membra me-
retricis: nisi malum illud pęnitendo esse
destiterínt: et ad hoc bonum recõciliatõe
redierínt. Capl'm .xxvi.

SEd habent ínquiunt christiani ca-
tholici ín fundamento christum: a
cuius ueritate non recesserunt. tamen et si
huic fundamẽto superędificauerũt quã-
libet pessimaꝝ uitam: uelut ligna: fęnum:
stipulam. Recta itaq; fides per quaꝝ x̃ps
est fundamentum: q̃uis cum damno q̃m
illa quę superędificata sũt exurentur: tñ
poterit eos quandoq; ab illius ignis per-
petuitate saluar̃. Respõdeat eis breuiter
Iacobus apostolus. Si quis dicat se fidẽ
habere opera autem non habeat: nũquid
poterit fides saluare eum? Et qs est ínqũt
de quo dicit apostolus Paulus. Ipse autẽ
saluus erit sic tamen quasi p ignem? Siml'
quis iste sit ínquiramus. Hunc tamẽ non
esse certissimum est: ne duorum ap̃lorum
sententias mictamus ín rixam: Si unus
dicit etiam si mala opera quis habuerit
saluabit eum fides per ignem: alius autẽ;
si opera non habeat nunqd poterit fides
saluare eum. Inueniemus ergo qui possit
per ignem saluari: si príus ínuenerimus
quid sit habere ín fundamento christum.
Quod ut de ipa similitudíne quantotius
aduertamus. nihil ín ędifitio pręponitur
fundamento. Quisquis itaq; sic habet ín
corde christum: ut ei terrena et tempalia;
nec ea quę licita sũt atq; concessa p̃ponat:
fundamentum habet christum. Si autem
pręponit; & si uideatur habere fidem x̃;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non est tamen in eo fundamentum xp̃us, cui talia pręponuntur. Quanto magis si salutaria prącepta contẽpnens cõmictat illicita: etiam non prępositisse christũ sed postpositisse cõuincitur, quẽ post habuit imperantem siue concedentem: dum cõtra eius imperata siue concessa suam per flagitia delegit explere libidinem. Si quis itaq; christianus diligit meretricem: eiq; adherens unum corpus efficitur: iam fũdamentum non habet christum. Si quis autem diligit uxorem suã: si scd̃m xp̃m: quis ei dubitet in fundamẽto esse xp̃m? Si uero scd̃m hoc sęculum: si carnaliter; si in morbo cõcupiscentiaq; sicut & gẽtes quę ignorant deum: etiaq; hoc scd̃m uenią concedit apostolus: imo per apostolum christus. Potest ergo et iste in fundamẽto habere christum. Si enim nihil ei talis affectionis uoluptatisq; pręponat: q̃uis superędificet ligna: fęnum: stipulam: xp̃s est fundamentum. propter hoc saluꝰ erit per ignem. Delinas quippe huiusmodi amoresq; terrenos: propter coniugalem quidem copulam nõ damnabiles: tribulationis ignis exuret: ad quem pertinent ignem: & orbitates et quącũq; calamitates quę auferunt hęc. Ac per hoc ei qui ędificauit erit ędificatio ista damnosa: qa nõ habebit quod superędificauit: & eorum amissione cruciabitur: qbus fruẽdo utiq; lętabatur. Sed per hunc ignem saluꝰ erit merito fundamenti: quia & si utrum id an christum habere mallet a persecutõre prępone retur: se malle christum habere q̃ ista liberrime profiteretur. Vide i apli uerbis hominem ędificantem super fundamentum hoc: aurum: argentũ: lapides prętiosos. Qui sine uxore est inqt: cogitat quę sunt dei quomodo placeat deo. Vide alium ędificantem ligna: fęnum stipulaz. Qui autem matrimonio iũctus ẽ inquit: cogitat quę sũt mũdi quõ placeat uxori. Vniuscuiꝰq; opus q̃le sit manifestabitur.

Dies enim domini declarabit. dies utiq; irę dies tribulationis: qm̃ in igne inquit reuelabitur. Eandẽq; tribulationẽ ignem uocat, sicut alibi legit̃. Vasa figuli pbat fornax: et homines iustos temptatio tribulatiõis. Et uniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus pmãserit: permanet enim qd quisq; cogitat quę sunt dei quomõ placeat deo qđ superędificauit: mercedem accipiet: id est unde cogitauit hoc sumet. Si cuius autem opus arserit: damnũ patietur, qm̃ quod dilexerat non habebit. Ipse autem saluus erit quia nulla eum tribulatio ab illius fundamenti stabilitate semouit. Sic tamen quasi p ignem: Quod enim sine ullimente amore nõ habuit: sine urente dolore non perdit. Ecce q̃ntus mihi uidetur inuentus est ignis: qui nullum eorum damnet, sed unum dicet: alterum damnificet: ambos probet. Si aũt ignem illũ loco isto uoluerimus accipe: de quo dns dicit sinistris. Discedite a me maledicti in ignem ętternum: ut in eis etiã isti esse credantur qui ędificant super fũdamentum: ligna: fęnum: stipula: eosq; ex illo igne post tempus pro malis meritis impartitũ liberet boni meritũ fũdamẽti: quid arbitramur dextros quibus dicet̃ uenite benedicti patris mei possidete patrũ uobis regnum: nisi eos q superędificauerũt super fundamentum: aurum: argentum: lapides prętiosos? Sed in illum ignem de quo dictum est: sic tamen quasi p ignem: si hoc mõ est intelligẽdus: utriq; mictẽdi sũt: & dextri scilicet et sinistri. Illo qppe igne utriq; probandi sunt de quo dictum est. dies enim domini declarabit: quia in igne reuelabitur et uniuscuiusq; opus q̃le sit: ignis probabit. Si ergo utrunq; pbabit ignis: ubi si cuius opus permanserit id est non fuerit igne consumptum quod superędificauit: mercedẽ accipiat. si cuiꝰ autem opus arserit: damnum patiatur: profecto nõ est ille ipse ętternus ignis. In

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illum.n.ſoli ſiniſtri nouiſſima et perpetua damnatione mictentur: iſte aũt dextros probat. Sed alios eorũ ſic probat ut ędificium quod ſuper chriſtum fundamentũ ab eis inuenerit eſſe conſtructum: nõ exurat atq; conſumat: alios autem aliter: id eſt ut quod ſuperędificauerunt ardeat damnũq; inde patiantur: ſalui fiant aũt quoniam chriſtũ in fũdamentũ ſtabiliter poſitum prędilecti caritate tenuerũt. Si autẽ ſalui fient: profecto et ad dexteraz ſtabunt et cum ceteris audiẽt. uenite benedicti patris mei poſſidete paratũ uobis regnum: non ad ſiniſtram ubi illi erũt qui ſalui non erunt. et ideo audient diſcedite a me maledicti in ignem ęternum. Nemo quippe ab illo igne ſaluabitr: quia in ſupplitiũ ęternũ ibunt illi omẽs: ubi uermis eoz non morietur et ignis nõ extinguet. quo cruciabuntur die ac nocte in ſęcula ſęculoruz. Poſt iſtius ſane corpis mortẽ: donec ad illũ ueniatur q poſt rſurrectõez corporum futurus eſt damnanõis et remuneranonis ultimus dies: ſi hoc tempis interuallo ſpiritus defunctorum eiuſmõi ignem dicunt perpeti: quẽ nõ ſentiant illi qui non habuerũt tales mores et amores in huius corporis uita: ut eorum ligna & fęnum et ſtipula conſumat. alii ů ſentiãt qui eiuſmodi ſecum ędifitia portauerunt. ſiue ibi tantuz: ſiue hic et ibi: ſiue ideo hic ut non ibi: ſęcularia q̃uis a damnatione uenialia cõcremantem ignem tranſitorię tribulationis inueniant: non redarguo. quia forſitan ueruz eſt. Poteſt quippe ad iſtam tribulationem pertinere etiã mors ipſa carnis: quę de peccati primi perpetratõne cõcepta ẽ. & ſcdm cuiuſq; ędificiũ tẽpore ſuo ab unoquoq; ſuſcepta. poſſũt et perſecutiones ęcleſię quibus martires coronati ſunt: et quas patiuntur quicũq; chriſtiãi pbãt utraq; ędifitia uelut ignis. & alia conſumũt cũ ipſis ędificatoribus: ſi chriſtũ in eis non inuenĩt fũdamẽtuz: alia ſine ipſis ſi inueniunt: quia licet cum damno ſalui erunt: ipſi non conſumentur propter chriſti uidelicet meritum in fũdamento repti qui manet in ęternũ. Erit enim tribulatõ in fine ſęcli epe Antixpi: qualis nunq̃ antea fuit. quia multa erunt tunc ędifitia ſiue aurea ſiue fęnea ſuper optimũ fundamentum quod eſt chriſtus Ihesus: ut ignis ille probet utraq; & de aliis gaudium de aliis inferat damnum. Neutros tamẽ perdat: in qbus hęc inuẽiet propter ſtabile fũdamẽtũ. Quicũq; autẽ non dico uxorem cuius etiam cõmixtiõe carnis ad carnalem utitur uoluptatem: ſed ipa quę ab huiuſmodi delectationib9 aliena ſunt nomina pietatis: hũano more carnaliter diligendo: chriſto anteponit: non eũ habet in fundamẽto. Et ideo non per ignem ſaluus erit: ſed ſaluus nõ erit. quia eſſe cum ſaluatore non poterit: qui de hac re aptiſſime loquẽs ait. Qui amat patrem aut matrem plus q̃ me nõ eſt me dignus: & qui amat filiũ aut filiaz ſuper me: non eſt me dignus. Verũ qui has neceſſitudines ſic amat carnaliter: ut tamen eas xpo dño non prędonat: maluitq; ipſis carere q̃ chriſto: ſi ad hũc fuerit articulũ temptationis adducẽ9: per ignẽ erit ſalu9. quia & earũ amiſſione tantum neceſſe eſt urat dolor: quãtum beſerat amor. Porro qui prem: matrẽ: filios: filias: ſcdm xpm dilexerit: ut ad eius regnũ obtinendum eiq; coherendũ illis conſulat: uel hoc in eis diligat q mẽbra ſunt chriſti: abſit ut iſta dilectio reperiatur in lignis: fęno: et ſtipla conſumenda. ſed prorſus ędifitio aureo: argenteo: gẽmeoq; deputabitur. Quomõ autem poteſt eos plus amare q̃ xpm: q̃s amat utiq; ꝓpter xpm? Ca. xxvii.

REſtat eis rndeꝛ: qui dicunt ęterno igne illos tantũmodo arſuros: qui pro peccatis ſuis dignas facere eleoſinas negligunt: propter illud qd ait apoſtol9 Iacobus: iudiciũ autem ſine miſericordia

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

illi qui non fecit misericordiaꝫ. Qui ergo
fecit inquiũt q̃uis non correxerit ꝑditos
mores: sed nefarie ac nequiter inter ip̃as
suas elemosinas uixerit: cũ misericordia
illi futurũ est iuditiũ. ut aut nõ damnet̃
omino: aut post aliqd̃ temp⁹ a damnatõe
nouissima liberet̃. Nec ob aliud existiant
christũ de solo delictu atq; neglectu ele-
mosinaꝝ discretiõem inter dextros et si-
nistros eẽ factuꝝ: q̃ꝝ alios ĩ regnũ alios
in supplitiuꝫ mictet ęternum. Vt autem
quotidiana sibi opinent̃ quę facere oĩno
nõ cessant: qualiacũq; et quantacũq; sint:
per elemosinas dimicti posse pc̃ta: orõnẽ
quam docuit ip̃e dñs: & suffragatricem
sibi adhibere conant̃ et testem. Sicut eniꝫ
nullus est inquiunt dies quo a christiãis
hęc oratio nõ dicatur: ita nullum est quo-
tidianum qualecunq; peccatũ: quod per
illam non dimictat̃: cũ dicimus dimicte
nobis debita nostra: si qd̃ sequitur facere
curemus: sicut et nos dimictim⁹ debito-
ribus nostris. Non enim ait dñs inquiũt:
si dimiseritis peccata hominib⁹: dimictet
uobis pater quotidiana parua peccata:
sed dimictet inquit uobis peccata uestra.
Qualiacũq; ergo uel quantacũq; sint: etiã
si quotidie ꝑpetrent̃: nec ab eis uita disce-
dat in melius commutata: per elemosinaꝫ
uenia non negata: remicti sibi posse prę-
sumunt. Sed bene ꝙ isti dignas pro pc̃tis
elemosinas cõmonẽt eẽ faciẽdas. Quoniã
si dicerent qualescũq; elemosinas ꝓ pc̃tis
quotidianis & magnis: & quantacunq;
scelerum cõsuetudine misericordiã posse
impetrare diuinam: ut ea quotidiana re-
missio sequęretur: uiderent se rem dicere
absurdam atq; ridiculã. Sic. n. cogerent̃
fateri fieri posse: ut opulentissimus homo
.x. denariis diurnis ĩ elẽosinas impẽsis:
homicidia & adulteria & nefaria quęq;
facta redimeret. Quod si absurdissimum
et insanissimũ est dicere ꝓfecto si quęrat̃
quę dignę sint elemosinę pro peccatis: de
quibus etiã christi pręcursor ille dicebat:
facite g̃ fructus dignos pęnitentię: pro-
culdubio non inuenientur eas facere: qui
uitam suam usq; ad mortẽ quotidianoꝝ
criminũ perpetratione confodiũt. Primũ
quia in auferẽdis reb⁹ alienis lõge plura
diripiũt: ex quibus perexigua pauꝑib⁹
largiendo xp̃m se ad hoc pascere existi-
mant: ut licentiam malefactorũ se ab illo
emisse ul' quotidie potius emere credẽtes:
securi damnabilia tãta commictant. Qui
si pro uno scelere omnia sua distribuerẽt
indigentibus mẽbris christi: n̄ desisterẽt
a talibus factis habendo caritatẽ quę nõ
agit perperam: aliquid eis prodesse non
posset. Qui ergo dignas ꝓ suis peccatis
elemosinas facit: prius eas incipit facer̃
a seipso. Indignum est enim ut in se non
faciat qui facit in proximũ: cum audiat
dicentem deum diliges proximum tuuꝫ
tanq̃m teipsum. Itemq; audiat. Miserere
animę tuę placens deo. Hanc elemosinaꝫ
id est ut deo placeat nõ faciẽs animę suę:
quomodo dignas pro peccatis suis facer̃
elemosinas est dicendus? Ad hoc eniꝫ &
illud scriptũ est. Qui sibi malignus ẽ cui
bonus erit? Orationes quippe adiuuant
elemosinę. Et utiq; intuẽdum est quod le-
gimus. Fili peccasti: non aditias iterum:
et de pręteritis tuis depręcare ut tibi di-
mictantur. Propter hoc ergo elemosinę
faciẽdę sunt: ut cũ de pręteritis peccatis
depręcamur exaudiamur: non ut in eis
ꝑseuerãtes licẽtiam malefaciendi nos per
elemosinas compare credamus. Ideo aũt
dñs et dextris elemosinas ab eis factas:
& sinistris non factas se imputatuꝝ esse
prędixit: ut hinc ostenderet q̃ntũ ualeãt
elemosinę ad priora delẽda: non ad per-
petua impune cõmictẽda peccata. Tales
autem elemosinas non dicendi sũt facer̃:
qui uitam nolunt a consuetudine sceleruꝫ
in melius commutare. Quia & in hoc qd̃
ait: quãdo uni ex mĩmis meis nõ fecistis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

mihi non fecistis: ostendit eos non facere etiam quando se facere existimant. Si.n. christiāo esurienti panem tanq̄m christo darent: profecto sibi panē iustitię quod ipse christus est non negarent. Quoniam deus non cui detur sed quo animo detur actendit. Qui ergo christū diligit in xp̄iano: hoc animo ei porrigit elemosinā quo accedit ad christum. nō quo uult recedere impunitus a christo. Tanto enim magis quisq; deserit christum: quanto magis diligit quod improbat christus. Nam qd cuiq̄ prodest ꝙ baptizat̄ si nō iustificat̄? Nonne qui dixit nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non intrabit in regnū dei: ipse etiā dixit nisi abūdauerit iustitia uestra sup scribarꝝ & phariseorū: non intrabitis in regnum cęlorum? Cur illud timendo multi curant baptizari: & hoc non timendo non multi curant iustificari. Sicut ergo non dicit fr̄i suo fatue: qui cum hoc dicit non ip̄i fraternitati sed peccato eius infensus est: alioquin reus erit gehennę ignis: ita ecōtrario qui porrigit elemosinam christiano: non xp̄iano porrigit qui non in eo diligit christū. nō autem diligit christum qui iustificari recusat a christo. Et quemadmoduꝫ si quis pręoccupatus fuerit in aliqno delicto: ut fratri dicat suo fatue: id est non ei⁹ pc̄tm uolens auferre: conuincit̄ iniustitię: paꝝ est illi ad hoc redimendū elēosinas facer̄: nisi etiam quod ibi sequitur remediū reconciliationis adiungat. Ibi enim seqtur. Si ergo offers munus tuum ad altare: & ibi recordat⁹ fueris qa frater tuus habet aliquid aduersum te: relinquę ibi munus tuum ad altare et uade prius recōciliari fratri tuo: et tunc neniens offeres munus tuum: ita parū est elemosinas quātaslibet facere pro quocunq; scelere: et in consuetudine scelerum permanere. Oratio uero quotidiana quam docuit ipse dn̄s: unde & dn̄ica nomiatur: delet qdem q̄tidiana peccata cuꝫ q̄tidie dicitur: dimicte nobis debita nostra. quando id quod sequit̄ nō solum dicitur sed etiā fit: sicut et nos dimictimus debitoribus nostris. Sed quia fiunt peccata: ideo dicit̄: non ut ideo fiāt quia dicitur. Per hanc.n. uoluit saluator ostendere: quantūlibet iuste in hui⁹uitę caligine atq; īfirmitate uiuam⁹: nō nobis deesse peccata pro qbus dimictendis debeamus orare: & eis qui in nos peccant ut et nobis ignoscat̄ ignoscere. Non itaq; propterea dn̄s ait: Si dimiseritis hōibus peccata dimictet uobis pr̄ uester peccata uestra: ut de hac oratōe confisi securi quotidiana scelera faceremus: uel potentia q̄ non timeremus hominū leges: ul' astutia qua ipsos hoīes falleremus: sed ut p illā disceremus nō putare nos esse sine pc̄tis: etiam si a criminibus essemus immunes. sicut etiā legis ueteris sacerdotes hoc ip̄m deus de sacrifitiis admonuit: q iussit eos primum pro suis deinde ꝓ populi offerr̄ peccatis. Nam etiā ipsa uerba tanti mgr̄i & domini nostri uigilanter intuēda sūt: Non enim ait si dimiseritis peccatuꝫ hominibus: et pater uester dimictet uobis qualiacunq; peccata: sed ait peccata ur̄a. Quotidianaꝫ quippe orationem docebat: & iustificatis utiq; disciplis loquębatur. Quid est ergo peccata uestra nisi peccata sine quibus nec uos estis qui iustificati & sanctificati estis? Vbi ergo illi qui p hāc orationem occasionem perpetrandorum scelerum quotidie quęrūt: significasse dicunt dominum etiam magna peccata. qm̄ non dixit dimictet uobis peccata parua: sꝫ pc̄ta ur̄a: ibi nos cōsiderantes q̄lib⁹ loquębat̄ & audiētes dictū pc̄ta ur̄a: nihil aliud debemus existimare q̄ parua: quoniam talium iā non erant magna. Verūtn̄ nec ipsa magna a quibus omīno mutatis in melius morib⁹ recedēdū est dimictunt̄ orantibus: nisi fiat quod ibi dicit̄ sicut & nos dimictimus debitoribus nostris. Si

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

enim mínima peccata ſine q̃bus nõ etiam eſt uita íuſtoꝝ aliter nõ remictunt: q̃nto magis multis et magnis crimínibus ín uoluti etiam ſi ea perpetrare iam deſinãt: nullam índulgentiã conſequuntur: ſi ad remictendũ aliis quod ín eos quíſq; peccauerit ínexorabiles fuerínt: cum dicat domínus: ſi autem non dimiſeritis p̃cta hominibus nec pater ueſter dimictet uobis. Ad hoc enim ualet q̃d etiam Iacob⁹ apoſtolus ait. Iudicium futuruꝝ ſine miſericordia illi q̃ non fecit miſericordiam. Venire quippe debet ín mentem etiam ſeruus ille: cui debitori domínus ſuus relaxauit decem milia talẽtoꝝ: quę poſtea íuſſit ut redderet. quia ipſe non miſertus eſt cõſerui ſui qui ei debebat centum denarios. In his ergo q̃ filii ſunt ꝓmiſſionis & uaſa miſericordię: ualet quod ait idẽ apoſtolus conſequenter adiungens: ſuperexaltat autem miſericordia iudicioꝝ. Quoniam et illi íuſti qui tanta ſanctitate uixerũt: ut alios quoq; recipiãt ín tabernacula ętterna: quibus amici facti ſunt de mammona íniquitatis: ut tales eẽnt: miſericordia liberari ſũt ab eo qui íuſtificat ímpium: ímputans mercedem ſcd̃m gratiam nõ ſcd̃m debitum. In eorum quippe numero eſt apoſtolus qui dicit. Miſericordiam conſecutus ſum ut fidelis eſſem. Illi autem qui recipiuntur a talibus ín tabernacula ętterna: fatendum eſt ꝙ non ſint his moribus prędíti: ut eis liberandis ſine ſuffragio ſanctorũ ſua poſſit uita ſufficere. ac per hoc multo amplius ín eis ſuperexaltet miſericordia íudicioꝝ. Nec tamen ideo putandus eſt quiſq̃m ſceleratiſſimus nequaq̃m uita uel bona uel tolerabiliore mutatus: recipi ín tabernacula ętterna: quoniam obſecutus eſt ſanctis de mammona íniquitatis: id eſt de pecunia uel díuitiis quę male fuerant adq̃ſitę: aut etiam ſi bene non tamen ueris: ſed quas íniquitas putat eẽ díuinas: quoniã neſcit quę ſint uerę díuitię: quibus illi abundãt qui et alios recipiant ín tabernacla ętterna. Eſt itaq; quidã modus uitę: nec tam malę ut his qui eaꝝ uiuũt nihil proſit ad capeſſendum regnum celorum: largitas elemoſinarum q̃bus etiam íuſtorũ ſuſtẽtatẽ ínopia. et fiunt amici q̃ ín tabernacla ętterna ſuſcipiãt: nec tam bonę ut ad tantam beatitudínem adipiſcendam eis ipa ſuffiuat: miſi eorum meritis quos amicos fecerínt miſericordiam conſequantur. Mirari autem ſoleo etiam apud Virgiliũ iſtam dñi reperiri ſententiam: ubi ait facite uobis amícos de mãmona íniq̃tatis: ut et ipi recipiãt uos ĩ tabernacla ętterna: cui⁹ eſt illa ſimillima. Qui recipit ꝓphãm ín nomíne prophetę: mercedem ꝓphetę accipiet: et qui recipit íuſtum ín nomíne íuſti: mercedem íuſti accipiet. Nam cum elyſeos campos poeta ille deſcriberet: ũ putant habitare animas beatorum: non ſolum ibi poſuit eos qui propriis meritis ad illas ſedes peruenire potuerunt: ſed adiecit atq; ait. Quiq; ſui memores alios fecere merendo: id eſt qui promeruerunt alios eoſq; ſui memores promerendo fecerunt. Prorſus tanquam eis diceret q̃d frequentatur ore chriſtiano: cum ſe cuiq; ſanctorum humilis quiſq; commendat: et dicit memor eſto mei: atq; ut id eſſe poſſit promerẽdo efficit. Sed quis iſte ſit mod⁹: et quę ſint ipſa peccata quę ita impediunt peruentionem ad regnum dei: ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent índulgẽtiam: difficillimum eſt ínuenire: periculoſiſſimum diffinire. Ego certe uſq; ad hoc tempus cum índe ſatagerem: ad eorum índagínem peruenire non potui. Et fortaſſis propterea latent: ne ſtudium profitendi ad omnia peccata cauẽda pigreſcat. Quoniam ſi ſcirẽtur quę uel q̃lia ſint delicta ꝓ quibus etiam permanẽtib⁹: nec prouectu uitę melioris aſſumptis: interceſſio ſit ínquirẽda et ſperanda ſctoꝝ:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eis secura se obuolueret hūana segnities. nec euolui talibus implicamentis ullius uirtutis expeditiōe curaret: sed tm̄modo quereret aliorum meritis liberari: quos amicos sibi de mammona iniquitatis elemosinarum largitiōe fecisset. Nunc uero dum uenialis iniquitas etiaꝫ si perseueret ignoratur: modus profecto & studium in meliora profitiendi: orando et instādo: uigilantius adhibetur: et faciēdi de mā-mona iniqtatis sanctos amicos cura non spernitur. Veruꝫ ista liberatio que fit siue suis quibusqꝫ orōnibus: siue ītercedētib⁹ sanctis: id agit ut ī ignē qsqꝫ non mictat̄ eternum: non ut cum fuerit missus post quantumcūqꝫ inde tempus eruatur. Naꝫ et illi qui putant sic intelligendum esse qd̄ scriptū est: afferre terram bonam uberem fructum: aliam tricenū: aliam sexagenū: aliam centenum. ut sancti pro suorū diuersitate meritorū: alii tricenos homines liberēt: alii sexagenos: alii centenos: hoc in die iuditii futurū solent suspicari: non post iuditiū. Qua opinione quidam cum uideret homines impunitatem sibi puer-sissime pollicētes: eo q̄ oēs isto modo ad liberatōem ptinere posse uideant̄: elegā-tissime respōdisse phibet̄. bene potius esse uiuendum: ut inter eos qsqꝫ repiatur qui pro aliis intercessuri sūt liberandis: ne tā pauci sint ut cito ad numerū suū uel tri-cenū: ul' sexagenū: uel centenū: unoquoqꝫ eorum pueniente: multi remaneāt q eruiaꝫ de penis illorū intercessiōe nō possint: et in eis īueniat̄ quisqs sibi spem fructus alieni temeritate uanissima pollicet̄. Hec me illis respondisse suffecerit: q sacraruꝫ literarū q̄s cōmunes hēmus auctem non spernūt: sꝫ eas male ītelligēdo: nō qd̄ ille loquūtur: sꝫ hoc pon⁹ putāt futuꝝ esse qd̄ ipsi uolūt. Hac itaqꝫ responsione reddita librum sicut promisimus terminamus.

AVRELII·AVGVSTINI·DE·CIVITATE·DEI·LIBER·XXII·

·XXII·

Sicut in pximo libro superiore pmisim⁹: iste huius toti⁹ opis ultimus: disputatōeꝫ de ciuitate dei eternaqꝫ btitudine continebit. Que non propter etatis p multa secula longitudinem tamen quātamcunqꝫ finiendam eternitatis nomen accepit: sed q̄admodū scriptū est in euangelio: regni ei⁹ non erit finis. Nec ita ut aliis moriēdo decedentibus: aliis succedētibus oriēdo: spēs ī ea perpetuitatis appareat. sicut in arbore que perhenni frōde uestitur: eadem uidetur uiriditas permanere: dum labentibus et cadentibus foliis subinde alia que nascunt̄ faciem cōseruant opacitatis: sꝫ oēs in ea ciues immortales erunt: adipiscentibus & hominibus qd̄ nunq̄m sancti angeli perdiderūt. Faciet hoc deus omnipotentissim⁹ eius cōditor. Promisit enim nec mentiri potest: & quibus fidem hīc q̄qꝫ faceret: q̄ multa sua et nō pmissa et promissa iam fecit. Ipse est enim qui in pncipio condidit mundū: plenū omnibus bōis uisibilibus atqꝫ intelligiblibus reb⁹: in quo nihil melius instituit q̄ spūs qbus intelligentiam dedit: & sue contēplatōis habiles capacesqꝫ sui prestitit: atqꝫ una societate deuinxit: quā sanctam et supnā dicimus ciuitatem. In q̄ resideant: in qua sustententur beatiqꝫ sint. Deus autem ipe illis est tanq̄ uita uictusqꝫ communis: qui liberum arbitriū eidē intellctuali nature tribuit tale: ut si uellet deserere deū beatitudinem scilicet suam: continua miseria esset secutura. Qui cum presciret angelos quosdā p elationē q̄ ipsi sibi ad btām uitā sufficere uellent tanti boni desertores futuros: nō eis ademit hanc ptātem: potentiꝰ & melius esse iudicans etiam de malis benefacere: q̄ mala esse nō sinere. Que oīo nlla eēnt: nisi natura mutabilis q̄uis bona et a sūmo deo atqꝫ incōmutabili bono qui

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

bona omnia cōdidit instituta: peccando mala ea sibi ipsa fecisset: quo etiam pcto suo teste cōuincit̄ bonam cōditam se esse naturaꝫ. Nisi enim magnū et ipa licet nō ęquale conditori bonū esset: profecto desertio dei tanq̄ lumīs sui malū eius eē non posset. Nam sicut cęcitas oculi uiciū est: et idem ipm indicat ad uidendū lumē eē oculū creatū: ac per hoc etiam ipso uicio suo excellentius ostēditur cęteris mēbris mēbrū capax lūis. Non. n. alia causa eēt uiciuꝫ eius carere lumine: ita natura quę fruebat̄ deo: optimā se institutam docet etiam ipso uicio: quo ideo misera est quia non fruitur deo: qui casum angelorum uoluntarium iustissima pęna sempiternę infęlicitatis obstruxit: atq; in eo summo bono permanētibus cętris: ut de sua sine fine ꝑmansiōe certi essent: tanq̄ ipius pręmiū permāsionis dedit. Qui fecit hoīem etiaꝫ ipm rectū cū eodem libero arbitrio: terrenū quidem animal: sed cęlo dignum si suo cohereret auctori: miseria similiter si eum desereret secutura: qualis naturę huiusmodi cōueniret. Quē similr̄ cū pręuaricatione legis dei: per dei desertiōem peccaturum esse pręsciret: nec illi ademit arbitrii liberi potestatem: siml' pręuidēs quid boni de malo eius ipe eēt facturus: qui de mortali progenie merito iusteq; damnata: tantū pplm propter gr̄am suā colligit: ut inde suppleat et instauret ptē quę lapsa est anglorū: ac sic illa dilcta & supna ciuitas nō fraudetur suoꝝ numero ciuium: quin etiam fortassis et uberiore lętetur. Capitl'm .ii.

Mvlta enī fiunt quidē a malis cōtra uoluntatē dei: sed tantę est ille sapientię tantęq; uirtutis: ut in eos exitus siue fines q̄s bonos et iustos ipe pręsciuit tendant oīa: quę uoluntati eius uidētur aduersa. Ac ꝑ hoc cū deus mutare dicit̄ uoluntatē: ut quibus lenis erat uerbi gr̄a reddat̄ iratus: illi potius q̄ ipe mutātur: et eum quodāmodo mutatum in his quę patiūtur inueniūt: sicut mutat̄ sol oculis sauciatis: & asper q̄dāmō ex miti: & ex delctabili molestus efficitur: cū ipe apud seipm maneat idē q fuit. Dicit̄ etiā uolūtas dei quā facit ī cordib⁹ obediētiū mādatis eius: de qua dicit apl's. Deus est. n. qui opatur in nobis & uelle. Sicut enim iustitia dei nō solū qua ipe iustus ē dicit̄: sed illa etiam quaꝫ in homine qui ab illo iustificat̄ facit: sic et lex ei⁹ uocat̄ quę potius est hoīm sed ab illo data. Nam utiq; hoīes erant quib⁹ ait Ihesus: in lege ur̄a scptum est: cū alio loco legamus: lex dei eius in corde eius. Scdm hanc uolūtatem quā deus opatur in hōibus: etiā uelle dr̄ quod non ipse uult: sed suos id uolentes facit: sicut dicitur cognouisse: quod ut cognosceret̄ fecit a quibus ignorabatur. Neq;. n. dicente apl'o: nūc autē cog̊scētes deuꝫ imo cogniti a deo: fas est ut credamus ꝙ eos tūc cog̊uerit deus: pręcog̊tos ante cōstitutiōem mūdi: sed tūc cog̊uisse dictus est: qd̄ tunc ut cognosceret̄ effecit. De his locutionū modis: iā et in supioribꝰ libris memini disputatū. Scdm hāc ergo uoluntatem q̄ deū uelle dicimus qd̄ alios efficit uelle: a qb⁹ futura nesciūtur: multa uult nec facit. Multa. n. uolūt fieri sancti eius ab illo inspirata sancta uolūtate: nec fiunt: sicut orant ꝑ qbusdaꝫ pie sancteq;: et qd̄ orant non facit: cum ipe in eis hanc orandi uolūtatē scto spū suo fecerit. Ac ꝑ hoc qn̄ scdm deum uolunt et orant sancti ut quisq; sit saluus: possum⁹ illo mō locutionis dicer̄ uult deus et nō facit. ut ipm dicamus uelle: q ut uelint isti facit. Scdm uero illaꝫ uoluntatē suā quę cū eius prescientia sempiterna est: ꝑfecto in cęlo & in terra oīa quęcūq; uoluit: nō solū pręterita uel pręsentia: sed etiā futura iā fecit. Verū anteq̄ ueniat temp⁹ quo uoluit ut fieret qd̄ ante tpa uniuersa pręsciuit atq; disposuit: dicimus qn̄ deus uoluerit fiet.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Si autē non ſolū tempus quō futurum eſt: uerū etiam utrū futurū ſit ignoram⁹: dicimus fiet ſi deus uoluerit: nō qa deus nouā uolūtatem quā non habuit tūc habebit: ſed quia id quod ęternitate ín eius immutabili ꝓparatū eſt uolūtate tūc erit.

QVapropter Capitlm .iii.

ut cętera tam multa prętereā: ſicut ín xpō nūc uidemus impleri quod ꝓmiſit Abraę dicens: ín ſemīe tuo bñdicentur oēs gentes: ita qđ eidem ſemíni eius promiſit implebitur: ubi ait per ꝓphām. reſurgent qui erant ín monumētis. Et quod ait erit cęlū nouū et terra noua: et nō erūt mēores priorū nec aſcendēt ín cor ipſoꝝ: ſed lętitiam et exultatiōem ínuēient ín ea. Et ecce ego fatā hierlm exultationē et ꝑplm meū ín letitiā: et exultabo ín hieruſalē: et lętabor ī populo meo: et ultra nō audietur ín ea uox fletus. Et per alium ꝓphām qđ prænūnauit dicens eidē ꝓphętę. In tēpe illo ſaluabitur populus tuus oīs q ínuent⁹ fuerit ſcriptus ín libro: et multi dormitātiū i terrę puluere: ſiue ut alii ínterptati ſūt aggere exurgēt. hi ín uitaꝫ ęternā: et hi ín opprobriū et ín confuſiōem ęternā. Et alio loco ꝑ eundem ꝓphām. Et accipiēt regnū ſcti altiſſimi: et obtiebūt illud uſqꝫ ín ſęclm: et uſqꝫ ī ſęcla ſeculoꝝ. Et paulo poſt. Regnū ínqt ei⁹ rgnū ſempiternū. Et alia quę ad hoc ptínēna ī libro uicęſimo poſui: ſiue quę nō poſui: & tñ ín eiſdē lrīs ſcpta ſunt: uenient et hęc ſicut et iſta uenerunt quę íncredulī nō putabāt eē uētura. Idem qppe deus utraqꝫ ꝓmiſit: utraqꝫ uētura eē prędixit: quē phorreſcūt numína paganoꝝ: teſte etiā Porphirio nobiliſſīo philoſopho ipoꝝ. Cap. .iiii.

SEd uidelicꝫ homines docti atqꝫ ſapientes cōtra uim tantę auctis quę oīa genera hoīm ſicut tanto ātе prędixit: ín hoc credendū ſperandumqꝫ conuertit: acute ſibi argumentari uidentur aduerſus corporū reſurrectōnem: et dicere: quod ín tertio de repub. libro a Cicerone commemoratū eſt. Nā cū Herculē et Romulū ex homínib⁹ deos eſſe factos aſſeuerarent: quorū nō corpora íngt ſunt ín cęlū elata. Neqꝫ. n. natura patereť: ut id quod eſſet e terra ñ ín terra maneret. Hęc eſt magna ratio ſapientiū: q̄ dñs nouit cogitatōes qm uanę ſunt. Si. n. aīę tm̄modo eſſem⁹: id eſt ſine ullo corpore ſpiritus: et ín cęlo habitantes terrena aialia neſciremus: nobiſqꝫ futurū eē diceretur: ut terrēis corpib⁹ aiandis quodam uínculo mirabili necteremur: nōne multo fortius argumētaremur id credere recuſantes: et diceremus naturaꝫ nō pati ut res íncorpea ligamēto corporeo uíncīretur. Et tñ plena eſt terra uegetantib⁹ aīs: quib⁹ hęc mēbra terrena miro mō ſūt cōnexa et íplicata. Cur g eodeꝫ uolēte deo q fecit hoc aīal nō poterit terrenuꝫ corp⁹ ín cęleſte corpus actolli: ſi animus oīa hęc terrēa tranſcendēs ꝑ hoc etiā cęleſti corpe pręſtabilior: terrēo corpori potuit alligari? An terrena pticula tam exigua potuit aliquid cęleſti corpore melius apud ſe tenere: ut ſenſum haberet & uitam: et eam ſentientē atqꝫ uíuentem dedignabitur cęlū ſuſcipere: aut ſuſceptā non poterit ſuſtínere: cū de re ſentiat & uiuat iſta meliore: q̄ eſt corpus omne cęleſte? Sed ideo nūc nō fit: quia nondum eſt tempus quo id fieri uoluit. Quid hoc quod prouidēna dei multo mirabilius: q̄ illud quod ab iſtis nō creditur fecit? Cur enim nō uehementi⁹ admiramur ī corpeos aīos: cęleſti corpe ꝓuiores: terrenis alligari corpib⁹: q̄ corpora licet terrēa ſedib⁹ quis cęleſtib⁹ tñ corpeis ſublimari: niſi qa hoc uidēť cōſueuim⁹: et hoc ſum⁹. illud ů nondū ſumus nec aliqñ adhuc uidimus? Nā ꝓfecto ſobria rōne cōſulta: mirabiliōris eē díuíni opis reperiē: íncorpalibus corpalia qdāmō actexeť: q̄ licꝫ díuerſa qa illa cęleſtia iſta tereſtria: tamen corpa & corpora copulare. Capitlm .v.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Sed hoc incredibile fuerit aliquando. Ecce iã credidit mũdus ſblatũ terrenũ chriſti corpus in cęlũ: reſurrectionem carnis et aſcenſiõem ĩ ſupnas ſedes pauciſſimis remanẽtibꝫ atqꝫ ſtupẽtibus: uel doctis uel indoctis: iam crediderunt docti & indocti. Si rem credibilem crediderunt: uideant qꝫ ſint ſtolidi qui non credunt. Si autẽ res incredibilis credita eſt: etiã hoc unqꝫ incredibile eſt: ſic creditũ eſſe quod incredibile eſt. Hęc igitur duo incredibilia: reſurrectiõem ſcilicet noſtri corporis in ęternum: & rem tam incredibilem mundum eſſe crediturum: idem deus anteq̃m uel unũ eorum fieret: ambo futura eſſe prędixit. Vnũ duoꝝ incredibilium iam factum eẽ uidemus: ut quod erat incredibile crederet mũdus. Cur id quod reliquũ eſt deſperatur: ut etiaꝫ hoc ueniat quod ĩcredibile credidit mũdus: ſicut iam uenit quod ſimiliter incredibile fuit: ut rẽ tam ĩcredibilem crederet mũdus: quandoquidem hoc utrunqꝫ incredibile quorum uidemus unum: alterum credim9: in eiſdem literis prędictum ſit: per quas credidit mũdus. Et ipſe mod9 quo credidit mundus ſi conſideretur incredibilior ĩuenĩt. Ineruditos liberalib9 diſciplinis et oĩo q̃ntum ad iſtoꝝ actinet doctrinas impolitos: nõ peritos grãmatica: nõ armatos dialetica: nõ rhetorica inflatos: piſcatores chriſtus cum retib9 fidei ad mare huius ſęculi pauciſſimos miſit: atqꝫ ita et ex omni genere tam multos piſces: & tanto mirabiliores quanto rariores: etiam ipſos philoſophos cepit. Duobus illis incredibilib9: ſi placet imo quia placeꝛ debet: addamus hoc tertiũ. Iam ergo tria ſũt incredibilia: quę tamẽ facta ſũt. Incredibile ẽ xp̃m reſurrexiſſe in carne: et in cęlum aſcendiſſe cũ carne. Incredibile eſt mundum rem tam incredibilem credidiſſe. Incredibile eſt homies ig̃biles: infirmos: pauciſſimos: imperitos: rem tam incredibilẽ taꝫ efficaciter mũdo: et in illo etiã doctis perſuadere potuiſſe. Hoꝝ tertiũ incredibilium primum nolunt iſti cum quibus agimus credere: ſecũdũ coguntur et cerneꝛ. quod non inueniunt unde ſit factum: ſi non credunt tertium. Reſurrectio certe xp̃i: et in cęlũ cũ carne in qua reſurrexit aſcẽſio: toto iam mũdo prędicatur et crediꝛ. ſi credibilis non eſt: unde toto terrarum orbe iam credita ẽ? Sed multi nobiles: ſublimes: docti: etiaꝫ uidiſſe dixerunt: et quod uiderũt diffamare curarunt: eis mũdum credidiſſe nõ mirum eſt. ſed iſtos adhuc credere nolle: perdurum eſt. Si autẽ ut uerũ eſt: paucis: obſcuris: minimis: indoctis: eaꝫ ſe uidiſſe dicẽtibus et ſcribentib9 credidit mũdus: cur pauci obſtinatiſſimi qui remanſerũt ipſi mundo iam credenti adhuc uſqꝫ non credunt: qui propterea numero exiguo: ignobilium: infirmorum: imperitorum hominum credidit: qa in tam cõremptibilib9 teſtibus multo mirabilius diuĩtas ſeipa perſuaſit? Eloqa nanqꝫ pſuadentiũ quę dicebãt: mira fuerũt facta nõ uerba. Qui enim chriſtum in carne reſurrexiſſe: & cum illa in cęlum aſcẽdiſſe nõ uiderãt: hęc ſe uidiſſe narrantibus: non loquẽtib9 tantũ: ſed etiaꝫ mirifica facientibus ſigna credebãt. Homines qppe quos unius uel ut multum duarum linguaruꝫ fuiſſe nouerant: repente linguis omnium gẽtium loquẽtes mirabiliter audiebant. Claudũ ab uteribus matris: ad eorum uerbũ in chriſti nomine poſt. xl. ãnos incolumem cõſtitiſſe. Sudaria de corporibus eorum ablata: ſanãdis profuiſſe languentibus: in uia q̃ fuerant tranſituri poſitos ĩ ordĩe innumerabiles morbis uariis laborãtes: ut ambulantium ſup eos umbra tranſiret continuo ſalutem ſolere recipere: & alia multa ſtupẽda in chriſti nomine per eos facta: poſtrẽo etiã mortuos reſurrexiſſe cernebant. Quę ſi ut leguntur geſta eſſe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

concedunt: ecce tot incredibilia trib9 illis incredibilibus addimus: et ut credatur unum incredibile: quod de carnis resurrectõne atq; in celum ascensione dicitur: multorum incredibiliũ testimonia tanta congerimus: et nondum ad credendum ab horrẽda duritia incredulos flectim9. Si uero per aplos christi ut eis crederẽt resurrectionẽ atq; ascensionem predicãtibus christi: etiam ista miracula facta esse non credũt: hoc nobis unũ grande miraculum sufficit: q ea tertia orbis sine ullis miraculis credidit. Capitlm .vi.

REcolamus etiam hoc loco illud qd de Romuli credita diuinitate Tulli9 admiratẽ. Verba eius ut scpta sũt inserã. Magis est inquit ĩ Romulo admirandũ: q ceteri q dii ex hominibus facti esse dicuntur: minus eruditis hominum seclis fuerunt: ut fingẽdi procliuior esset ratio: cum imperiti facile ad credẽdum impellerentur. Romuli autem etatẽ minus bis sexcentis annis iam inueteratis lris atq; doctrinis: ommũq; illo antiquo ex ĩculta hoĩm uita errore sublato fuisse cernim9. Et paulopost de eodẽ Romulo ita loqt: quod ad hũc pertinet sensum. Ex quo intelligi potest inquit: permultis annis añ Homerũ fuisse q Romulum: ut iã doctis hominibus ac temporibus ipsis eruditis ad fingendum uix quicq̃m esset loci. Antiquitas enim recepit fabulas: fictas etiã nõnunq̃m incondite. Hec etas autem iam exculta presertim eludens: omne qd fieri non põt respuit. Vnus e numero doctissimorum hominũ idemq; eloquentissimus oĩum: Marcus Tullius Cicero: ppterea dicit diuinitatẽ Romuli mirabiliter creditam: q erudita tempora iã fuerunt que falsitatem non reciperent fabulare. Quis aũt Romulum deum nisi roma credidit: atq; id parua et incipiens? Tum deinde posteris seruaĩ fuerat necesse qd acceperant a maioribus: ut cũ ista superstitõne in lacte quodammõ matris ebibita crescerent ciuitas: atq; ad tam magnum peruenirent imperium: ut ex eius fastigio uelut ex alnore quodam loco alias quoq; gentes quibus dominaretur hac sua opinione perfunderet: ut non quidem crederent: sed tamen dicerent deum Romulum: ne ciuitatem cui seruiebãt de cõditore eius offenderent: aliter eũ nominãdo q̃ roma que id non amore quidem huius erroris: sed cũ amoris errore crediderat. Christ9 autem q̃mq̃m sit celestis & sempiterne conditor ciuitatis: non tamen eum q̃niam ab illo cõdita est deum credidit: sed ideo potius est cõdenda quia credidit. Roma conditorem suum iam constructa & dedicata tanq̃m deum coluit in templo: hec autem hierusalem deũ christũ conditorẽ suũ ut construi posset & dedicari: posuit in fidei fundamentum. Illa illum amãdo esse deum credidit: ista istum deum esse credendo amauit. Sicut g̃ precessit unde amaret illa: & de amato iã libenter etiã falsum bonũ crederet: ita precessit unde ista crederet: ut recta fide non temere qd falsum: sed quod uerũ erat amaret. Exceptis enĩ tot et tantis miraculis que persuaserunt deum esse christum: prophetie quoq; diuine fide dignissime preceserũt: que i illo nõ sicut a patribus adhuc creduntur implende: sed iam a toto demõstrantur impletę. De Romulo autẽ quia cõdidit romam in eaq; regnauit: audit: legitur: non quia factum est quod ante fuisset prophetatum: sed q̃ sit ĩceptus in deos creditum tenent litere: non factum docent. Nullis quippe rerum mirabiliũ signis: id ei uere prouenisse monstratur. Lupa quippe illa fratrum duorũ nutrix: qd uidetur quasi magnum extitisse portentum: quale aut quantũ est ad demõstrandũ deũ? Certe. n. & si non meretrix fuit lupa illa sed bestia: cũ frib9 portẽtuũ commune fuerit ambobus: frater tamen

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

eius non habebatur deus. Quis autem prohibitus est aut Romulum aut Herculem aut alios tales hoīes deos dicere: et mori maluit q̄ nō dicere? Aut uero aliqua gētium coleret inter deos suos Romulum: nisi romani nomis metus cogeret? Quis porro enumeret q̄ multi quātalibet seuitia crudelitatis occidi: q̄ christum deum negare maluerunt? Proinde metus quālibet leuis indignationis: quę ab animis romanorum si non fieret posse putabatur existere: compellebat aliquas ciuitates positas sub iure romano: tanq̄ deū colere Romulum. A christo autem deo nō solū colendo uerum etiam confitendo: tantam per orbem terrę martirum multitudinęq; metus ullꝰ aut terror reuocaī nō potuit. blāditię nullę: ꝓmissio nllā dimouit: sed nec facultatū uiolēta ſbtractio: nec acerbitas uniuersay uariayq; pęnay: et ipiꝰ mortis quę plus cęteris formidaī. Neq; tūc ciuitas xp̄i q̄is adhuc peregrinareī in terris: et haberet tam magnoy agmia populorum: aduersus impios persecutores suos pro temporali salute pugnauit: sed potius ut obtineret ęternam non repugnauit. Ligabantur: includebantur: cędebantur: urebantur: torquębantur: laniabantur: cruciabantur: & multiplicabanī. Non erat eis pro salute pugnāi: nisi salutem pro saluatore contemnere. Scio in libro Ciceronis tertio nisi fallor de republica disputari: nullū bellū suscipi a ciuitate optima: nisi aut pro fide aut pro salute. Quid autem dicat pro salute: uel intelligi quam salutem uelit alio loco demonstrans. Sed his pęnis inquit quas etiam stultissimi sentiūt: egestate: exilio: uinculis: uerberibus: elabunī sępe puan: oblata mortis celeritate. Ciuitatibus aūt mors ipsa pęna est: quę uidetur a pęna singulos uindicare. Debet enim cōstituta sic eē ciuitas: ut ęterna sit. Itaq; nullus interitus est reipublicę naturalis: ut homis in quo mors non modo necessaria est: uerum etiam optanda persępe. Ciuitas autē cum colligitur: deletur: extinguitur: simile est quodammodo ut magnis parua conferamus: ac si omnis hic mundus intereat & concidat. Hoc ideo dicit Cicero: quia mundum non interiturū cum platonicis sentit. Constat ergo eū pro ea salute uoluisse bellum suscipi a ciuitate: qua fit ut maneat hic ciuitas sicut dicit ęterna: q̄is morientibus et nascentibus singulis: sicut perhennis est opacitas oleę uel lauri: atq; huiusmodi cęterarum arborū: singlorum lapsu ortuq; foliorum. Mors quippe ūt dicit non hominum singulorum: sed uniuersę pęna ē ciuitatis. quę a pęna plerūq; singulos uindicat. Vnde merito quęrit: utrum recte fecerint saguntini: quando uniuersam ciuitatē suā interiī maluerūt: q̄ fidem frangere qua cū ipsa romana republica tenebātur. In quo suo facto laudantur ab oībus terrenę reipblicę ciuib9. Sed hi quomō huic disputationi possent obedire non uideo: ubi dicitur nullum suscipiendum esse bellum: nisi aut ꝓ fide aut pro salute. Nec dicitur si in unū simꝰ periculum ita duo ista concurrerint: ut teneri alterum sine alterius amissione nō possit: quid sit potius eligendū. Profecto enim saguntini si salutem eligerent: fides eis fuerat deserenda. Si fides tenenda: amictenda utiq; salꝰ sicut et factū ē. Salus autem ciuitatis dei talis est: ut cuy fide ac per fidem teneri ul' potius adquiri possit: fide autem perdita ad eam quisq; uenire nō possit. Quę cogitatio firmissimi ac patientissimi cordis tot ac tantos martires fecit. qualem ne unū quidem habuit uel habere potuit: quando est deus creditus Romulus.

Capitlm .vij.

SEd ualde ridiculum ē de Romuli falsa diuinitate cum de christo loquimur facere mentionem. Veruntamen cum sexcētis ferme annis añ Ciceronem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Romulus fuerit: atq; illa ętas iam̄ fuisse doctrinis dicatur exculta: ut quod fieri non potest omne respueret: quāto magis post sexcentos annos ipius tempore Ciceronis: maximeq; postea sub Augusto atq; Tiberio eruditoribus utriq; tpibus: resurrectionem carnis christi atq; ī ęlos ascensionem: tanq̄ id quod fieri nō potest mens humana ferre non posset: eludensq; ab auribus cordibusq; respueret: ñ eam fieri potuisse: atq; factā esse diuinitas ipi9 ueritatis nel diuinitatis ueritas: et cōstāna miraculorū signa monstratent. ut terrentibus et contradicentibus tam multis tamq; magnis persecutionibus: prędecēs in xp̄o: deinde in ęteris ad nouū sęclm secutura resurrectio: atq; immortalitas carnis & fidelissime crederetur et prędicaretur intrepide: & porbem terrę pullulatura fęcūdius cū in martirū sanguie sereretur? Legebant̄ enim prędonia prędecentium propbetarum: concurrebant ostenta uirtutum: et persuadebat̄ ueritas noua consuetudine nō contraria ratiom: donec orbis terrę qui persequębat̄ furor̄ prosequęretur fide. Cap. viii.

CVr inquit nunc illa miracula quę prędicatis facta esse nō fiūt? Possem quidē dicere necessaria fuisse prīusq̄ crederet mūdus: ad hoc ut crederet mūdus. Quisqs adhuc prodigia ut credat inquirit: magnum est ipe prodigium: qui mundo credente non credit. Verum hoc ideo dicūt: ut nec tūc illa miracula facta fuisse credantur. Vnde ergo xp̄us tanta fide usq;quaq; cantat̄: in ęlum cū carne sublatus? Vnde temporibus eruditis & omne nuod fieri non potest respuētibus: sine ullis miraculis nimium mirabiliter incredibilia credidit mundus? An forte credibilia fuisse et ideo credita eē dicturi sunt? Cur ergo ipsi non credunt? Breuis est igitur nostra cōplexio. Aut incredibli rei quę non uidebatur: alia incredibilia quę tamen fiebant et uidebantur fecerūt fidē: aut certe ita credibilis ut nullis q̄b9 persuaderet̄ miraculis indigeret: istorū nimiam redarguit infidelitatem. Hoc ad refellendos uanissimos dixerim. Nā fcta esse multa miracula quę actestarētur illi uni grandi salubriq; miraculo; quo xp̄us in ęlum cum carne in q̄ resurrexit ascēdit; negare nō possumus. In eisdem q̄ppe ueracissimis libris cuncta cōscripta sunt: & quę facta sūt: et propter qđ credendū facta sunt: hęc ut fidem facerent innotuerunt: hec per fidem quam fecerūt multo clarius innotescunt. leguntur quippe in populis ut credātur: nec in populis tamē nisi credita legerentur: Nam etiam nunc fiūt miracula in eius nomine: siue per sacramenta eius: siue p oīones uel mēorias sanctorum eius: sed non eadem claritate illustrantur: ut tanta quanta illa gla diffamentur. Canon quippe sacrarum lr̄arū: quem diffamatū esse oportebat: illa facit ubiq; recitari: et mēorię cuncto9 inhereī populorum. hec autem ubicunq; fiunt ibi scīunt̄ uix a tota ipsa ciuitate; uel q̄cunq; commanentium loco. Nam plerūq; etiam ipsi paucissimi scīunt ignorantib9 ęteris: maxime si magna sit ciuitas. & quando alibi aliisq; narrantur: non tanta ea commēdat auctoritas ut sine difficultate uel dubitatione credantur: q̄uis christianis fidelibus a fidelibus indicentur.

MIraculum quod mediolani factum est: cum illic essemus quando illuminatus est cęcus: ad multorum notitiam potuit puenire: quia & grandis ē ciuitas et ibi erat tūc imperator: et immēso pplo teste res gesta est: concurrente ad corpa martirum Protbasii et Geruasii. Quę cū laterent et penitus nescirentur: episcopo Ambrosio per somniū reuelata repta sūt. ubi cęcus ille depulsis ueteribus tenebris diem uidit. Apud cartagine autem quis nouit pręter admodū paucissimos:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ſalutem quę facta eſt Innocentio ex ad-
uocato uicarię prefecturę: ubi nos inter-
fuim⁹ et oculis aſpeximus nr̃is. Veniẽtes
enim de tranſmarinis: me & fratrẽ meũ
Allippium nõdum quidem clericos: ſed
iam deo ſeruientes: ut erat cũ tota domo
ſua religioſiſſimus ipſe ſuſceperat: et apud
eũ tunc habitabamus: curabatur a medi-
cis propter fiſtulas q̃s innumeroſas atq;
perplexas habuit in poſteriore atq; ima
corporis pte. Iam ſecuerant eum: et artis
ſuę cętera medicamentis agebant. Paſſus
aũt fuerat in ſectiõe illa: et diuturnos et
acerbos dolores. Sed unus inter multos
ſinus fefellerat medicos: atq; ita latuerat
ut eum non tangerẽt quem ferro aperire
deberent. Deniq; ſanatis oĩbus quę apta
curabãt: iſte remãſerat ſolus: cui fruſtra
impendebaẽ labor. Quas moras ſuſpec-
tas ille habens: multumq; formidans ne
iterũ ſecaretur: quod ei prędixerat alius
medicus domeſticus eius: quem non ad-
miſerant illi ut ſaltem uideret cuj primũ
ſectus eſt: quomodo id facerent: iratuſq;
illũ domo abiecerat uixq; recepat: erupit
atq; ait. Itę⁊ me ſecturi eſtis? Ad illius
quem noluiſtis eſſe preſentem uerba uen-
turus ſum. Irridere illi medicũ imperitũ
cęperunt: metũq; hominis bonis uerbis
promiſſionibuſq; lenire. prętereruntq; &
alii dies plurimi: nihilq; proficiebat oĩe
quod fiebat: medici tamen in ſua pollici-
tatione perſiſtebant: non ſe illum ſinum
ferro ſed medicamentis eſſe clauſuros.
Adhibuerunt & alium grandeuum iam
medicum: ſatiſq; in illa arte laudatum.
Adhuc enim uiuebat: Ammonium dico.
Qui loco inſpecto idem quod illi eorum
diligẽtia pernaq; ꝓmiſit. Cui⁹ ille factus
auctoritate ſecur⁹: domeſtico ſuo medico
qui futurã prędixerat aliã ſectõem: face-
ta hilaritate uelut iã ſaluus illuſit. Quid
plura? Poſtea tot dies inaniter cõſũpti
tranſierunt: ut feſſi atq; confuſi fateren-
tur eum niſi ferro nullo modo poſſe ſa-
nari. Expauit. expalluit: mimio timore
turbat⁹. Atq; ũ ſe collegit fariq; potuit:
abire illos iuſſit et ad ſe amplius non ac-
cedere. nec aliud occurrit fatigato lacri-
mis: & illa iam neceſſitate conſtricto: miſi
ut adhiberet alexandrinum quendam q̃
tũc etrurgus mirabilis habebatur: ut ipſe
faceret quod ab illis fieri nolebat iratus.
ſed poſteaq̃ uenit ille: laboremq; illorum
in cicatricibus ſicut artifex uidit: boni
uiri functus officio perſuaſit hominĩ: ut
illi potius qui in eo tantum laborauerũt
quantum ipſe inſpirans mirabatur: ſuę
curationis fine fruerentur: adiuuens q; re-
uera niſi ſectus eſſet ſaluus eẽ non poſſet.
Sed nalde abhorrere a ſuis moribus: ut
hominibus quorũ artificioſiſſimã opam:
induſtriam: diligentiam admirans in ci-
catricibus eius uideret: propter exiguũ
quod remanſit palmam tanti laboris au-
ferret. Reddita ſũt animo eius: et placuit
ut eodem alexandrino aſſiſtente: ipi ſinũ
illum ferro qui iam conſenſu oĩum aliter
inſanabilis putabaẽ aperirent. Que res
dilata eſt in conſequentem diem. Sed cuj
abiſſent illi: ex merore nimio dñi tantus
eſt in domo illa exortus dolor: ut tanq̃m
funeris plãctus uix cõprimereẽ a nobis.
Viſitabãt eum quotidie uiri ſancti: epus
tũc uralenſis beatę memorię Saturnin⁹:
& preſbiter Geloſius: ac diaconi carta-
ginenſis eccleſię: ĩ quibus erat et ex quib⁹
ſolus eſt nũc in rebus humãis iam epus:
cum honore a nobis debito nominãdus
Aurelius: cum quo recordãtes mirabilia
opera dei de hac re ſępe collocuti ſumus:
eũq; ualde meminiſſe quod cõmemoram⁹
inuẽimus. Qui cum eum ueſpere ſicut ſo-
lebãt uiſitarent: rogauit eos miſerabilib⁹
lacrimis: ut mane dignarentur eſſe pre-
ſentes ſuo funeri potius q̃ dolori. Tanc⁹
enim eum metus ex prioribus inuaſerat
pęnis: ut ſe inter medicorum manus non

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr ©Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dubitaret esse moriturum. Consolati sunt eum illi: et hortati ut ĩ deo fideret: eiusq; uolũtatẽ uiriliter ferret. Inde ad orõem ingressi sum9. Vbi nobis ex more genua figentibus atq; incũbentibus terrę: ille se ita proiecit tanq̃m fuisset aliquo grauiter impellẽte ꝓstratus: et cępit orare. Quib9 moĩs: quo affectu: quo motu animi: quo fluuio lacrimarum: quibus gemitib9 atq; singultibus succutiẽtibus oĩa membra ei9 & pene intercludẽtibus spiritũ: qs ullis explicet uerbis? Vtrũ orarent alii nec in hęc eoꝝ auerteret̃ intentio nesciebã. Ego tñ ꝓrsus orare nil poteram. hoc tantũ mõ breuiter ĩ corde meo dixi. Domĩe q̃s tuoꝝ preces exaudis: si has non exaudis? Nihil eniz mihi uidebat̃ addi iam posse: nisi ut expiraret orando. Surrexim9: et accepta ab ępo benedictione discessimus: rogãte illo ut mane adessẽt: illis ut ęquo aĩo esset hortantib9. Illuxit dies q metuebat̃. Aderant serui dei sicut se affuturos esse ꝓmiserant. Ingressi sunt medici: pant̃ om̃ia quę hora illa poscebat. Tremenda ferramenta proferũtur: actonitis suspẽsisq; om̃ibus: eis autem quoꝝ erat maior auctoritas defectũ animi eius consolãdo erigentibus. Ad manus secturi membra in lectulo componũtur. Soluuntur nodi ligamentoꝝ: nudatur locus: inspicit medicus: et secandum illum sinum armatus atq; intentus inquirit. Scrutatur oculis: digitisq; cõtrectat. Temptat deniq; modis om̃ibus: inuenit firmissimã cicatricẽ. Iam illa lętitię laus atq; gratiarum actio misericordi & om̃ipotenti deo: quę fusa est ore omnium lacrimantibus gaudiis: non est cõmictenda meis uerbis. Cogitet̃ potius q̃ dicatur. In eadẽ cartagine Innocentia religiosissima fęmina de primariis ip̃ius ciuitatis in mamilla cancrũ habebat: rem sicut medici dicunt nullis medicamentis sanabilem. Aut g̃ pręcidi solet membrum ubi nascitur et a corpore separari: aut ut aliquãto homo quietius uiuat fomentis ẽ pestis mitiganda freq̃tibus. Nam ut inde mortem q̃ntumlibet tardius affuturã cõfidamus: scd̃m Ypocratis ut fertur sentẽtiã: oĩs est omictẽda curatio. Hoc illa a perito medico & suę domui fãiliarissimo acceperat: et ad solũ deũ se orando conuerterat. Admonet̃ in somnis ꝓpinquante pascha: ut in parte fęminarum obseruãti ad baptisterium: quęcũq; illi baptizata primit9 occurrisset: signaret ei locũ signo crucis xp̃i. fecit & confestim sanitas secuta ẽ. Medicus sane q ei dixerat ut nihil curatioĩs adhiberet: si paulo diuti9 uiuere uellet: cũ inspexisset: eã postea et sanissimã cõperisset: quã p̃us hẽre illud malũ tali inspexiõe cog̃uerat: quęsiuit ab ea uehemẽter qd adhibuisset curationis: cupiens quãtum intelligi dat̃ nosse medicamẽtum quo Ypocratis diffinitio uinceret̃. Cumq; ab ea quid factuz esset audisset: uoce uelut cõtempnẽtis & uultu ita ut illa metueret ne aliqd̃ contumeliosum uerbum proferret ĩ Christum: religiosa urbanitate respondisse fertur. Putabam inqt magnum aliquid te mihi fuisse dicturã. Atq; illa iã exhorrescente mox addidit. Quid grande fecit Christ9 saluare cancrũ: q quatriduanũ mortuuz suscitauit? Hoc ergo cũ audissem: et uehementer stomacharer ĩ illa ciuitate atq; in illa ꝑsona non utiq; obscura: factũ tam ingens miraculum sic latere: hinc eam et admonendã et pene obiurgandã putaui. Quę cũ mihi rñdisset: nõ se inde tacuisse: quęsiui ab eis quas forte tunc matronas amicissĩas secũ habebat: utrũ hoc antea scissent. Responderũt se oĩo nescisse. Ecce inq̃m: quõ non taces: ut nec istę audiant quę tibi tanta familiaritate iunguntur? Et qa breuiter ab ea quęsiueram: feci ut illis audientibus multũq; mirantibus & glorificantibus deum: totum ex ordine quẽadmodum gestum fuerit indicaret.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

SEndicum quẽdam podagricum ín eadem urbe: quí cũ dediſſet nomẽ ad baptiſmũ: et pridieq̃ baptizaretur ín ſomnis a pueris nigris curatis quos íntelligebat dęmoẽs: baptizari eodem ãno prohibitus fuiſſet: eiſq; non obtempans eną conculcantibus pedes eíus ĩ dolorẽ acerrimũ qualem nunq̃m exptus eſt ęſtuaſſet: magiſq; eos uíncens lauacro regeneratõis ut uouerat ablui nõ diſtuliſſet: ín baptiſmate ipo non ſolum dolore quo ultra ſolitum cruabaẽ: uerum eną; podagra caruiſſe: nec amplius q̃diu poſtea uíxiſſet pedes doluiſſe qs nouit. Nos tñ nouímus & pauciſſimi fratres: ad quos id potuit puenire e uícino. Quidam curubitanus non ſolũ a paraliſi: uerũ eną ab ínformi pondere genitalium: cũ baptizaretur ſaluus effectus eſt: et liberatus utraq; moleſtia: tanq̃m malo nihil hũiſſet ín corpe de fonte regeneratiois aſcendit. Quis hoc pręter curubíni nouit: et pter rariſſimos aliquos q hoc ubicũq; audire potuerũt? Nos aũt cũ hoc compiſſemus: íubente ſancto epiſcopo Aurelio eną; ut uemiret cartagíne fecimus: q̃uis a talibus pus audierimus: de quoy fide dubitare non poſſemus.

VIr Tribunicius Heſperius q apud nos ẽ: habet ĩ territorio fuſſalenſi fundũ: ;ubedi appellatũ: ubi cũ afflictõe aialiu; & ſeruorum ſuorũ domum ſuam ſpũum malignoy uím noxiã perpeti compiſſet: rogauit noſtros me abſente preſbiteros; ut aliqs eoy illo pergeret cuius orõibus cederent: prexit unus: obtulit ibi ſacrificium corpis chriſti: orans q̃ntũ potuit ut ceſſaret illa uexatio. deoq; ptmus miſerante ceſſauit. Acceperat autem ab amico ſuo terram ſcãm de hieroſolimís allata;: ubi ſepultus xpus die terno reſurrexit: eamq; ſuſpenderat ín cubiculo ſuo: ne qd mali etiam ipe patereẽ. At ubi dom? eius ab illa ínfeſtatiõne purgata ẽ: qd de illa terra fieret cogitabat: quã diutius ín cubiculo ſuo reuerentię cauſa hẽre nolebat. Forte accidit: ut ego & collega tũc meus epus ſymiſtenſis eccleſię Maximínus ín pximo eſſemus: ut uenirem? rogauit: et uenimus. Cumq; oĩa nobis retuliſſet: etiã hoc petiuit: ut ínfoderet alicubi: atq; ibi orõnum locus fieret: ubi etiam chriſtiani poſſent ad celebrãda quę dei ſunt cõgregari. Non reſtitimus: factum eſt. Erat ibi paluicus íuuẽis ruſticanus: q hoc audito petiuit a pentibus ſuis: ut illũ ad eũ locũ ſcm non cunctanter afferrent. Quo cum fuiſſet allatus orauit: atq; índe continuo pedibus ſuis ſanus abſceſſit.

VIctoriana uilla dr quę ab ypone regio mínus. xxx. milibus abeſt. Memoria martirũ mediolanenſium ibi ẽ Prothaſii & Geruaſii. Portatus ẽ illo q dam adoleſcens. q cũ die medio tempore eſtatis equũ ablueret ín flumís gurgite dęonẽ íncurrit. Ibi cũ iaceret uel pxim? morti: uel ſilimus mortuo: ad uel pmos illuc himnos & orõnes: cũ ancillis ſuis et q buſdã ſanctimõialib? ex more domína poſſeſſioís íntrauit: atq; himnos cantare cepert. Qua uoce ille q̃ſi pcuſſus excuſſus eſt: et cũ terribli fremitu altare compręhenſum mouere nõ audens ſiue nõ ualẽs; tanquam eo fuerit alligatus aut affixus tenebat: et cum grandi eiulatu parci ſibi rogans: confitebaẽ ubi adoleſcentẽ & q̃ et quõ ínuaſerit. Poſtremo ſe exiturũ eſſe denũnans: membra eius ſingla noĩabat: quę ſe amputaturu exiens mínabaẽ. Atq; ínter hęc uerba diſceſſit ab homíne. Sed oculus eius ĩ maxillã fuſus tenui uenula ab ínteriore q̃ſi radice pendebat: totũq; en? medíũ qd migellũ fuerat albicauerat. Quo uiſo qui aderant: concurrerant aũt etiã alii uocib? eius accíti: et ſe oẽs p illo ín orõnem ſtrauerant. q̃uis eũ ſana mẽre ſtare gauderent: rurſus tamẽ ppter eius oculũ contriſtati: medicũ quęrendũ eſſe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dicébant. Ibi maritus ſororis eius q eum illo detulerat: potens eſt ínqt deus ſcõz orõibus qui fugauit dęmonem lumen et reddere. Tũc ſicut potuit oculũ lapſum atqz pendentẽ: loco ſuo reuocatũ ligauit orario: nec miſi poſt ſeptem dies putauit eẽ ſoluendum. Quod cũ feciſſet ſaniſſimũ ínuenit. Sanati ſunt illic & alíi de qbus dicere longũ eſt. Yponenſem q̃ndam uírgínem ſcio: cũ ſe oleo punxiſſet: cui p illa orans preſbiter ĩſtillauerat lacrimas ſuas: mox a dęmonio fuiſſe ſanatam.

Scio etiã epiſcopũ ſemel p adoleſcẽte quẽ a dęmonio correptũ uídit oraſſe. illũqz ilico dęmone caruiſſe.

ERat qdam ſenex Florentíus yponenſis noſter homo: religioſus & paup: q ſartoris ſe arte paſcebat. Caſulã perdiderat: et unde ſibi emeret nõ hẽbat. Ad. xx. martires quorũ memoria apud nos ẽ cęleberrima: clara uoce ut ueſtireẽ orauit. Audierũt eũ adoleſcentes q forte aderant irriſores: eũqz diſcedentem exagitantes p ſequębantur: q̃ſi q a martiribꝰ quínquagenos folles unde ueſtimentum emeret petiuiſſet. Ac ille tacitus ãbulans electũ grandem piſcem palpitatem uídit ín litore: eũqz illis fauentibus atqz adiuuantibus apprẽhendit: et cuídam coco Cartoſo noíe bene chriſtiano: ad coqnaz conditoriã índicans qd geſtũ ſit trecẽtis follibus uẽdidit. Ianam comparare índe diſponens: ut uxor eius quomõ poſſet et quo índueretur efficeret. Sed cocus concidens piſcem anulũ aureũ ín uentriculo eius ínuẽit: inoxqz miſeratione flexus & religione pterritus: homíni eum reddidit dicẽs. Ecce quõ te. xx. martires ueſtieẽt.

Ad aq̃s tibilitanas epiſcopo afferente Proiecto reliqas glorioſiſſimi Stephani martiris: ad eiꝰ mẽoriã ueniebant magnę multitudínís concurſus & occurſus. Ibi cęca mulier ut ad epiſcopum portantem pignora ſacra duceretur orauit: flores q̃s ferebat dedit: recepit: oculis admouit: protínus uídit. Stupentibus cunctis quí aderant prębat exultans: uiã carpens: et uię ducem ulteríus non requírens.

Memorati mẽoriam martiris quę poſita eſt ĩ caſtello ſimicenſi: quod yponenſi colonię uícínum ẽ: eíuſdem loci Lucillus epiſcopus populo prędente atqz seq̃te ín manu portabat fiſtulã. cuius moleſtia tam diu laborauerat: et familiariſſimi ſui medici eã ſecare uellent: opiebaẽ manus illiꝰ pię ſarcínę uectatiõne. Vbi uero ſcãs actigit reliqas: repente ſanata eſt. Nam deínceps eam ín ſuo corpore nõ ínuenit.

EVcharius preſbiter ex hiſpania chalame habitans: uetere morbo calculi laborabat. Per mẽoriã ſupradicti ſancti martiris quã Poſſidiꝰ illo aduexit epus: ſaluus factus eſt. Idem ipe poſtea morbo alio prędaleſcẽte mortuus ſic iacebat: ut et iam pollices ligarenẽ. Opitulatione memorati martiris: cũ de mẽoria eiꝰ reportata fuiſſet: et ſup iacentis corpꝰ miſſa ipius preſbiteri tunica: ſuſcitatꝰ eſt.

Fuit ibi uir ín ordíne ſuo primarius noíe Martialis: ęuo iam grauis: et multũ abhorrens a religione xpiana. Habebat ſane fidelem filiã: et generũ eodem anno baptizatũ. Qui cum eũ ęgrotantẽ multis et magnis prębus & lacrimis rogarẽt ut fieret xpianus: prorſus abnuit: eoſqz a ſe turbida índignatõne ſubmouit. Viſũ eſt genero eius ut iret ad memoriã ſancti Stephani: et illic q̃ntũ poſſet p eo oraret: ut deus illi daret bonã mentem: qua credere non differret ín chriſtum. Fecit hoc íngenti gemitu & fletu: et ſinceriter ardente pietatis affectu. Deínde abſcedens aliqd de altari florum qđ occurrit tulit: eiqz cum iam nox eſſet ad caput poſuit. Tunc dormitũ eſt. Et ecce ante diluculuz clamat: ut ad epiſcopum curreretur quí forte mecũ tũc erat apud yponem. Cum q eũ audiſſet abſentẽ: uenire preſbiteros

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

postulauit. uenerunt: et statim credere se dixit. admirantib9 atq; gaudētib9 oībus baptizatus est. Hoc q̄ diu uixit ī ore habebat. christe accipe spiritū meum: cum hęc uerba beatissimi Stephani quādo lapidatus ē a iudeis ultima fuisse nescīret: quę huic quoq; ultima fuerūt. Nam non multo post etiā ipse defunctus est. Sanati sunt illic per eūdem martirem etiam tres podagrici: duo cīues: peregrīnus unus. sed cīues oīmodo: peregrīnus autem per reuelationē q̄d adhiberet quādo doleret audiuit. et cū hoc fecisset dolor continuo conquieuit.

INdurus nomen ē fundi: ubi ęcclīa est & ī ea memoria martiris Stephani. Puerum quēdam puulum cum ī area luderet: exhorbitantes boues q̄ uehiculum trahebant rota obtriuerunt: & confestim palpitauit expirans. Hūc mater arreptū ad eandem mēoriam posuit: & nō solum reuixit: uerum etiam illesus apparuit. Sanctimōialis quędam ī uicīna possessiōe quę caspaliana dicitur: cum ęgritudīne laboraret ac desperarē: ad eandem memoriam tunica eius allata est. Quę antę q̄ reuocaretur illa defūcta est. Hac tī tunica operuerūt cadauer ei9 parentes: et recepto spū salua facta est.

Pud yponem bassus quidam syrus ad mēoriam eiusdem martiris orabat p ęgrotante & periclitante filia: eoq; secum uestem eius detulerat. cum ecce pueri de domo cucurrerūt q̄ ei mortuā nūciarent: Sed cum orante illo ab amicis eius exciperentur: prohibuerūt eos illi dicere: ne per publicū plangeretur. Qui cū domum rediisset iam suoz eiulatibus psonantem: et uestem filię quā ferebat sup eā p̄iecisse: reddita uitę est. Rursus ibidē apud nos hyrenei cuiusdam collectarii filius: ęgritudīne extīctus est. Cumq; corpus iaceret exanime: atq; aliis gemētibus & lamentantib9 exequię parārent: amicoz eius q̄dam inter aliorum consolantium uerba suggessit: ut eiusdez martiris oleo corpus pungeret. Factum est: et reuixit.

Itemq; apud nos uir Tribunitius Eleusinus super memoriam martirū quę in suburbano eius ē ęgritudīne exaiatū posuit infantulum filium: et post orōnem quā multis cū lacrimis ibi fudit: uiuētem leuauit.

QVid faciam? Vrget huius operis implenda promissio: ut nō hic oīa possim cōmōorare quę scio: et ꝑculdubio plęriq; nostrorum cū hęc legent: dolebūt me prętermisisse tā multa quę utiq; mecū sciunt. Quos iam nūc ut ignoscant rogo: & cogitent q̄m prolixi laboris sit facere: quod me hic non facere suscepti opis necessitas cogit. Si emiz miracula sanitatum ut alia taceam ea tantūmodo uelim scribere: quę per hunc martirem id est gloriosissimum Stephanū facta sunt ī colonia chalamensi: et in nr̄a: plurimi continendi sunt libri. nec tamē oīa colligi potuerūt: sed tātum de quibus libelli dati sunt qui recitarentur in populis. Id nāq; fieri uoluimus: cum uideremus antiquis similia diuinarum signa uirtutum etiam nostris temporibus frequētari: et ea non debere multoz notitię deperire. Nondū est aūt biennium ex quo apud yponē regiū cępit eē ista memoria: et multis q̄d nobis certissimum est non datis libellis de his quę mirabiliter facta sunt: illi ipsi q̄ dati sunt ad. lxx. ferme numerum puenerant: quādo ista conscripsi. Chalamę uero ubi et ipa memoria ꝑpus esse cępit et crebrius dantur: incōparabili multitudīe supant.

Vrali etiaz quę colonia uticę uicīna est: multa prędara per eūdem martirem facta cognouimus: cui9 ibi mēoria longe priusq̄ apud nos ab episcopo Euodio cōstituta est. Sed libellorum dandorum ibi consuetudo non est: uel potius non fuit. nam fortasse nūc esse iam cępit. Cum emiz

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

nuper illic essemus: Petroniam clarissiaꝫ
fęmiaꝫ quę ibi mirabiliter ex magno atq;
diuturno in quo medicorum adiutoria
cūcta defecerant languore sanata ē: hor-
tati sum⁹ uolente supradicti loci ępiscopo
ut libellum daret q̄ recitaretur in poplo:
& obientissime paruit. In quo posuit etiā
quod hic reticere non possum: quāuis ad
ea quę hoc op⁹ urgent festinare cōpellar.
A quodā iudeo dixit sibi fuisse ꝑsuasuꝫ:
ut anulum capillatio uinculo insereret:
quo sub om̄i ueste ad nuda corporis cin-
geretur. qui anulus haberet sub gemma
lapidem in renibus inuētum bouis. Hoc
alligata q̄si remedio: ad sancti martiris
limīa ueniebat. Sed profecta a cartagine
cum in confinio fluminis bagrade in sua
possessione mansisset: surgens ut iter per-
ageret: ante pedes suos illum iacentem
anulum uidit: et capillatiam zonam qua
fuerat alligatus: mirata temptauit. Quā
cum oīno suis nodis firmissimis sicut erat
cōperisset astrictā: crepuisse atq; exiliisse
anulū suspicata est. Qui etiā ipse cū inte-
gerrimus fuisset inuentus: futurę salutis
quodammodo pignus de tāto miraculo
se accepisse pręsumpsit. atq; illud uinclm
soluens: simul cum eodem anulo proiecit
in flumen. Non credūt hoc qui etiā dn̄m
Ihesum ꝑ integra uirginalia mr̄is enixū:
et ad discipl'os suos ostiis clausis ingressū
fuisse non credūt. Sed hoc certe quęrāt:
& si uerum inuenerint: illa credāt. Cla-
rissima fęmīa est nobiliter nata: nobiliter
nupta: cartagine habitabat: āpla ciuitas
ampla persona rem quęrentes latere non
sinunt. Martir certe ip̄e quo impetrante
illa sanata est: in filium ꝑmanētis ūginis
credidit: ī eum qui ostiis clausis ad disci-
pl'os īgressus ē credidit. Postremo ꝓpter
quod om̄ia ista dicuntur a nobis: in eum
qui ascendit in cęlum cū carne in qua re-
surrexerat credidit: et ideo per eum tāta
fiunt: q̄a pro ista fide aīmam posuit.

Fiunt ergo etiā nūc multa miracula
eodem d̄o faciente per quos uult:
et quēadmodū uult: q̄ & illa quę legim⁹
fecit. sed ista nec sil'iter innotescunt: neq;
ut non excidant aīmo: quasi clara mēorię
crebra lectione tunduntur. Nam & ubi
diligentia est quę nūc apud nos eē cępit:
ut libelli eorum qui beneficia percipiunt
recitentur in populo: semel hoc audiunt
qui assunt: pluresq; non assunt. ut nec illi
qui affuerūt post aliquot dies quod au-
dierunt mente retineant: et uix quisquaꝫ
reperiatur illorum: q̄ ei quem nō affuisse
cognouerit indicet quod audiuit. Vnuꝫ
est apud nos factum nō maius q̄ illa quę
dixi: sed tam clarū atq; illustre miracl'm:
ut nullum arbitrer eē yponensium q̄ hoc
uel non uiderit uel didicerit: nullum qui
obliuisci ulla ratōne potuerit. Decem
q̄dam fratres quorū septem sunt mares:
tres fęmīę: de cęsarea capadotię suorum
ciuium non ignobiles: maledicto matris
recenti patris eorum obitu destitutę: quę
iniuriā sibi ab eis factā acerbissime tulit:
tali pęna sūt diuinitus coerciti: ut horri-
ribiliter quaterent̄ oēs tremore mēbroꝝ.
In qua fedissima spetie: ocl'os suoꝝ ciuiū
nō ferentes: quaq̄uersū cuiq; ire uisum ē:
toto pene uagabant̄ orbe romāo. Ex his
eniꝫ ad nos uenerūt duo frater & soror:
Paul⁹ & Palladia: multis aliis locis mi-
seria diffamante iam cogniti. Venerunt
aūt ante pascha ferme dies. xv: et ęccl'iaꝫ
quotidie ingredientes: in ea memoriam
gloriosissimi martiris Stephani frequen-
tabant: orantes ut sibi iam placaret̄ de⁹:
et salutem pristinam redderet. Et illic et
quocūq; ibant: cōuertebant in se ciuitatis
aspectum. Nonnulli q̄ eos alibi uiderant
causamq; tremoris eorū nouerant: aliis
& cuicūq; poterant indicabant. Venit et
pascha: atq; ip̄o die dominico mane cum
iam populus frequēs pręsens eēt: et loci
sancti cācellos ubi martirium erat idem

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

iuuenis orans teneret: repente ꝓstratus est & dormienti simillimus iacuit: nō tñ tremēs sicut etiam per somnum solebat. stupentib⁹q aderant: atq; aliis pauentib⁹ aliis dolentibus cum eum quidam uellēt erigere: nōnulli prohibuerūt: sed potius exitum expectādum esse dixerūt. Et ecce surrexit & nō tremebat: quoniā sanatus erat et stabat incolumis intuēs intuētes. Quis ergo intuentiū se tenuit a laudib⁹ dei? Clamantium gratulantiūq; uocibus ęcclesia usq;quaq; cōpleta est. Inde ad me curritur ubi sedebam iam processurus. Irruit alter quisq; post alterū: oīs posterior quasi nouū quod alius ꝑus dixerat nuntiantes. Meq; gaudente & apud me deo gratias agente: ingredit̄ etiam ipse cū pluribus. Inclinatur ad genua mea: erigit̄ ad osculum meū. Procedimus ad populum: plena erat ęcclesia: personabat uocibus gaudiorū: deo gr̄as deo laudes nemine tacente: hinc atq; inde clamātiū. Salutaui ppl'm & rursus eadē feruētiore uoce clamabant. Facto tandem silentio scp̄turarum diuinarū sunt lecta solentia. Vbi aūt uentū est ad mei sermonis locū: dixi pauca pro tēpore & ꝓ illius iocunditate lętitię. Magis enī eos in ope diuīo quādam dei eloquētiam non audire: sed cōsiderare ꝑmisi. Nobiscum hō prandit: et diligēter nobis omnem suę fraternę ac maternę calamitatis indicauit historiaꝫ. Sequenti itaq; die post sermonē redditū: narratioīs eius libellū in crastinū populo recitandum ꝓmisi. Quod cū ex dominico paschę die tertio fieret: in gradib⁹ exedrę in qua de supiore loquębar loco: feci star̄ ambos fr̄es: cum eorū legeretur libellus. Intuebat̄ popl's uniuersus sexus utriusq; unū stantem sine deformi motu: alteram membris oīibus contremētem. Et q ip̄m nō uiderant qd in eo diuinę misericordię factū esset: in eius sorore cernebant. Videbant enīꝫ qd in illo gratulādum: qd ꝓ illa esset orandum. Inter hęc recitato eoꝝ libello: de cōspectu popl'i eos abire p̄cepi: et de tota ip̄a causa aliquāto diligentius cęperam disputare: cū ecce me disputante uoces alię de mēoria martiris nouę gratulatōnis audiūtur. Conuersi sunt eo qui me audiebant: cęperūtq; concurrere. Illa eniꝫ ubi de gradib⁹ descendit in qbus steterat: ad sanctū martirē orare ꝑrexerat. Quę mox ut cācellos actigit collapsa: similiter uelut frater eius p⁹ somnum sana surrexit. Dum ergo reqrerem⁹ qd factū fuerit unde ille strepitus lętus extiterit: ingressi sunt cū illa in basilicā ubi eram⁹: adducētes eam sanam de martiris loco. Tum uero tātus ab utroq; sexu admirationis clamor exortus est: ut uox continuata cū lacrimis: non uideret̄ posse finiri. Perducta est ad eum locū ubi pauloante steterat tremens. exultabāt eam similem fratri factā cui doluerant remāsisse dissimilem. et nōdum fusas pręces suas ꝓ ea: iam tamē pręuiam uoluntatem tam cito exauditam esse cernebant. Exultabant in dei laudem uoce sine uerbis tāto sonitu: quātum nostrę aures uix ferre possent. Quid erat in corde exultantiū: nisi fides xp̄i ꝓ qua Stephani sanguis effusus est?

Qui nisi huic fidei Capl'm .ix.

actestant̄ ista miracula: ī qua xp̄s prędicat̄ resurrexisse in carne: et in cęlū ascēdisse cū carne? Nam et ipsi martires hui⁹ fidei martires id ē huius fidei testes fuerūt: huic fidei testimoniū ꝑhibentes: mundum inimicissimū & crudelissimum ꝑtulerūt: eūq; nō repugnādo sꝫ moriendo uicerūt. Pro ista fide mortui sūt: q hęc a domino impetrare possūt: propter cuius nomen occisi sunt. Pro hac fide pręcessit eorum mira patientia: ut in his miraculis tanta ista potentia sequęret̄. Nā si carnis in ęternū resurrectio uel non pręuenit in christo: uel nō uentura ē sicut pręnūtiat̄ a christo: uel sicut pręnūtiata est a ꝓphis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

a qbus prenuntiatus est christus: quare martires tanta possūt: q pro ea fide qua hec resurrectō predicat̄ occisi sunt? Siue enim deus ipe per seipm miro modo quo res tempales opatur eternus: siue p suos ministros ista faciat: et eadem ipa que p ministros facit: siue quedam faciat etiam per martirū spūs: sicut p hoīes adhuc in corpore cōstitutos: siue oīa ista p anglos qbus inuisibiliter īmutabiliter & incorporaliter īperat opetur: ut que p martir̄s fieri dicunt̄: eis orantib9 tm̄ et īpetrantib9 non etiā opantib9 fiant: siue alia istis siue alia illis modis: q nullo mō comprehēdi a mortalibus possūt: ei pfecto actestant̄ hec fidei: in qua carnis ī eternum resurrectio predicatur. Capitl'm .x.

Sic forte dicturi sūt etiā deos suos aliq̄ mira fecisse. Bene, si iā incipiūt deos suos mortuis hominibus compare, aditiunt etiam se habere deos ex hōibus mortuis: sicut Herculem: sicut Romulū: sicut alios multos quos ī deoꝝ numerū receptos opinātur. Sed nobis martires non sunt dii: qa unum eūdemq; deum & nostrum scimus & martirum: nec tamen miraculis que p mēoriam martirū nr̄oꝝ fiūt: ullo modo sunt comparanda miracula que facta per templa phibentur illorum. Verum si qua silia uident̄: sicut a Moyse magi Pharaonis: sic eorū dii uicti sunt a martiribus nostris. Fecerunt autem illa dēones eo fastu impante supbie: quo eoꝝ dii esse uoluerūt. Faciūt aūt ista martir̄s uel potius deus: ul' orantib9 aut coopantibus eis: ut fides illa pficiat qua eos nō deos nostros esse: sed unū deū nobiscum habere credamus. Deniq; illi talibus diis suis & templa edificauerūt: et statuerūt aras: et sacerdotes instituerūt: et sacrificia fecerūt. nos aūt martiribus nostris non templa sicut diis: sed mēorias sicut hōib9 mortuis quorū apud deum uiuunt spūs fabricamus. Nec ibi erigimus altaria in quibus sacrificemus martiribus: sed uni deo & martirū et nostro sacrifitium immolamus. ad quod sacrifitiū sicut hoīes dei q mūdum in eius confessiōe uicerūt: suo loco & ordine nomīantur: non tamē a sacerdote qui sacrificat inuocant̄. Deo qppe non ipis sacrificat: q̄uis in mēoria sacrificet eorum: qa dei sacerdos est non illoꝝ. Ipm uero sacrifitiū corpus est xpi: quod nō offertur ipis: qa hec sunt & ipi. Quibus igitur potius credēdum ē miracula facientibus? Eis ne q seipos uolunt haberi deos ab his qbus ea faciūt: an eis q ut in deū credatur quod & christus ē: faciūt quidqd mirabile faciunt? Eis ne q sacra sua etiā crimina sua esse uoluerunt: an eis q nec laudes suas uolūt esse sacra sua: sed totum q ueraciter laudantur ad eius gloriam pficere in quo laudantur? In dño qppe laudant̄ aīe eoꝝ. Credam9 ergo eis & uera dicētibus: et mira facientibus. Dicendo enī uera passi sūt ut possēt facere mira. In eis ueris est precipuum q xps resurrexit a mortuis: et īmortalitatē resurrectois in sua carne pmus ostēdit: quā nobis affuturam uel in pncipio noui seculi: uel in huius fine pmisit. Ca.xi.

Contra quod magnum di donum: rōcinatores isti quorū cogitatoēs dñs nouit qm̄ uane sunt: de ponderibus elementoꝝ argumētant̄: quoniam scilicet magistro Platone didicerunt mūdi duo corpora maxima atq; postrema: duobus mediis aere scilicet & aqua esse copulata atq; coniuncta. Ac p hoc inqunt qm̄ terra ab hinc sursum uersus est prima: secūda aqua super terram: tertius aer sup aquā: q̄rtum sup aera celū: non pōt esse terrenū corpus in celo. Momentis enim ppriis ut ordinem suum teneant: singula elementa librantur. Ecce qualibet argumētis omnipotentie dei hūana cōtradicit infirmitas: quā possidet uanitas. Quid ergo faciunt in aere terrena tot corpora: cū a terra sit

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

aer tertius? Nisi forte q̄ per plumarū & pennarū leuitatē donauit auiū: terrenis corporibus ut portētur in aere: immortalibus factis corporibus hominum non poterit donare uirtutē: qua etā in sūmo cęlo ualeant habitare? Aialia quoq; terrena quę uolare non possunt: in q̄bus & hoīes sunt: sicut sub aqua pisces quę sunt aquarum aialia: ita sub terra uiuere debuerūt. Cur ergo nō saltem de secūdo id ē de aquis: sz de elemento tertio terrenū animal carpit hanc uitam? Quare cum pertineat ad terram: in secūdo quod sup terram est elemento uiuere si cogatur cōtinuo suffocaē: et ut uiuat uiuit ī tertio? An errat hic ordo elementoz: uel potius non in natura rerum: sed ī ustorum argumentatōmbus deficit? Omicto dicere q̄d iam ī tertiodecimo libro dixi: q̄m multa grauia terrena sint corpora sicut plūbuz: et formam tamē ab artifice accipiāt: qua natare ualeant sup aquam: et ut accipiat qualitatem corpus hūanum: qua ferri in cęlum et esse possit in cęlo oīpotenti artifici contradicitur. Iam uero cōtra illud quod iam dixi superius: etā istum considerantes atq; tractantes elementorū ordinē: quo confidūt non inueniūt oīmodo q̄d dicant. Sic est eniz hinc sursum uersus terra p̄ma: aqua secūda: tertius aer: q̄rtū cęlum: ut sup oīa sit aīmę natura. Nam & Aristoteles q̄ntum corpus eam dixit eē: et Plato nullum. Si quantum esset: certe supius esset cęteris. Cum uero nullum est: multo magis superat oīa. In terreno g̃ quid facit corpore? In hac mole q̄d agit subtilior oībus? In hoc pondere q̄d agit leuior oīibus? In hac tarditate q̄d agit cęlerior oīibus? Ita ne p huius tam excellentis naturę meritū non poterit effici: ut corpus eius leuetur ī cęlū: et cū ualeat nūc natura corpoz terrenoz deprimere aīas deorsum: aliquo modo & aīę leuare sursum terrena corpora non ualebunt?

Iam si ad eorum miracula ueniamus: quę facta a diis suis opponūt martiribꝰ nr̄is: nonne etiā ipa pro nobis facere & nobis reperientē omnino proficere? Nam inter magna miracula deoz suorum: profecto magnū illud est: quod Varro cōmēorat: Vestalem uirginem cū piclitaretur falsa suspitōe de stupro: cribrū impleſſe aqua de tiberi: et ad suos iudices nulla ei⁹ pte stillāte portasse. Quis aquę pōdus supra cribrū tenuit? Quis tot cauernis patentibus nihil inde in terrā cadere pmisit? Respondsuri sunt: aliquis deus uel aliquis dęmon. Si deus: nunqd maior est deo q̄ fecit hunc mūdum? Si dęmon: nunquid potentior est angelo qui deo seruit a quo factus est mūdus? Si ergo deus minor nel angelus uł dęmon potuit pōdus humidi elementi sic suspēdere: ut aquarum uideaē mutata fuisse natura: ita ne deus oīpotēs q ipa creauit elementa terreno corpi graue pondus auferre nō poterit: ut in eodem elemento habitet uiuificatū corpus in quo uoluerit uiuificans spūs? Deinde cū aerem medium ponant inter ignem desuper et aquam subter: qd est p eū inter aquā & terram sępe inueīmus? Quid enī uolūt esse nubes aquosas inter quas & maria aer medius inueniē? Quonam quęso elementoz pōdere atq; ordiē efficitur: ut torrentes uiolentissimi atq; undosissimi anteq̄ sub aere in terris currant: super aera in nubibus pendeant? Cur demiq; aer est medius inter summa cęli & ima terrarum: quaq̄uersum orbis extendiē: si locus ei⁹ inter cęlū & aquas: sicut aquarū inter ipm & terras est constitutus? Postremo si ita est elemētorum ordo dispositus: ut scd̄m Platonē duob⁹ mediis id est aere & aqua: duo extrema id est ignis et terra iungantur: cęliq; obtineat ille sūmum locū: hęc aūt imi uelut fundamīnis mundi: et ideo in celo esse nō potest terra: cur est ipse ignis ī terra?

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Scdm hanc quippe rationem: ita ista duo elementa in locis propriis imo ac summo terra & ignis eē debuerūt. ut q̄admodū nolūt in summo esse posse quod imi est: ita nec in imo posset esse qd̄ summi est. Sicut ergo nullam putant esse uel futuram esse particulam terrę in cęlo: ita nullā ꝑticulā uidere debuimus ignis in terra. Nunc ū non solū in terris uerū etiā sub terris ita est: ut eū eructēt uertices montiū: pręter q̄ in usibus hoīum et esse ignem in terra: & eū nasci uidemus ex terra. q̄ndo qdem et de lignis et de lapidibus nascitur: quę sunt corpora sine dubitatōe terrena. Sed ille inquiunt ignis ē tranquillus: purus: innoxius: sempiternus: iste aūt turbid9: fume9: corruptibilis atq; corruptor. Nec tamē corrumpit montes in qbus iugiter ęstuat cauernasq; terraruz. Verū esto: sit illi iste dissimilis: ut terrenis hītatōibus congruat. Cur ergo nolūt ut credamus naturam corporū terrenorū aliq̄ndo incorruptibilem factam cęlo cōuenientem futuram: sicut nūc ignis corruptibilis his cōuenit terris? Nihil igitur afferunt ex pōderibus atq; ordine elementoꝝ: unde om̄ipotenti deo quo minus faciat corpa nr̄a talia ut etiam ī cęlo possint habitare prescribant. Capitl'm .xii.

SEd scrupolosissime quęrere: et fidē qua credimus resurrecturā carnē ita quęrēdo assolent irridere. utrū fętus abortiui resurgant. Et qm̄ dn̄s ait: amen dico uobis capillus capitis ur̄i nō ꝑibit: utrū statura & robur ęqualia futura sint om̄ibus: an diuersę corpoꝝ quātitates? Si eniz ęq̄litas erit corpoꝝ: unde hēbunt quod hic nō habuerūt in mole corporis illi abortiui: resurgent & ipsi: aut si non resurgēt: qa nec nati sunt sz effusi? Eandē quęstionē de paruulis uersant. unde illis mensura corpis quā nūc defuisse uidem9 accedat: cū in hac ętate moriuntur. Neq; enī dicturi sumus eos nō resurrecturos: qui non solum generationis capaces sūt: uerum etiā regeneratōnis. Deinde interrogant: quēadmodum ipsa se ęqualitas habitura sit. Si enī tam magni et tā longi erunt omēs q̄ fuerunt qcunq; hic fuerunt maximi atq; lōgissimi: nō solū de ꝑuulis sed & de plurimis magnis quęrūt: unde illis accessurum sit quod hic defuit: si hoc quisq; recipiet quod hic habuit. Si autez qd̄ ait apostolus occursuros nos omnes in mensuram ętatis plenitudīs christi: et illd̄ alterū quos prędestinauit cōformes fieri imaginis filii sui: sic intelligēdum ē: ut statura & modus corporis xp̄i oīum q in regno eius erūt hūanoꝝ corpoꝝ sit futurus: multis erit inqūt de magtudīe & longitudine corporis detrahendum. Et ubi iam erit: capillus capitis uestri nō peribit: si de ip̄a corporis quantitate tam multū ꝑibit? Quāuis et de ipsis capillis possit inqri: utrū redeat quidqd tondētibus decidit. Quod si rediturū est: quis non exhorreat illā deformitatem? Nam hoc & de unguib9 uidetur necessario secuturum: ut redeat tam multū qd̄ corpis curatura desecuit. Et ubi erit decus: quod certe maius q̄ ī ista eē corruptōe potuit: in illa iam immortalitate esse debebit? Si aūt non redibit: ergo peribit: quomō igr̄ inqunt capillus capitis non peribit? De matie quoq; uel pinguedine siliter disputant. Nā si ęquales oēs erūt non utiq; alii macri alii pingues erūt. Accedet g̊ aliis aliqd: aliis minuetur. Ac ꝑ hoc nō quod erat recipiendū: sed alicubi addēdum est quod non fuit: et alicubi ꝑdendum quod fuit. De ip̄is etiā corruptōibus & dilapnonib9 corpoꝝ mortuoꝝ: cū aliud uertat̄ in puluerem: in auras aliud exalet̄: siue quos bestię siue q̄s ignis absumat: naufragio uel qbuscūq; aqs ita qdem ꝑeāt: ut eoꝝ carnes ī hūorem putredo dissoluat: non mediocriter ꝑmouētur: atq; oīa ista recolligi in carnē & reintegrari posse nō

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

credunt. Conſectantur enam quaſdam
feditates et uicia ſiue accidãt ſiue naſcã-
tur: ubi & mõſtruoſos part9 cũ horrore
atq; irriſione cõmemorant: et regrũt quę
nam cuiuſq; deformitatis reſurrectio ſit
futura. Si emi; mbil tale redire m corpus
hois dixerimus: reſponſionẽ noſtram de
locis uulnerum cum qbus dñm christum
reſurrexiſſe prędicamus: ſe cõfutaturos
eſſe pręſumũt. Sed inter hęc oĩa quęſtio
illa difficillima, ppomẽ: m cuius carnem
redtura ſit caro q̃ corpus alteri9 ueſcẽtis
hũana uiſcera fame compellente nutriẽ.
In carnẽ qppe conuerſa eſt eius q talibus
uixit alimentis: et ea quę manes oñderat
detrimenta ſuppleuit. Vtrum hoc illi re-
deat hõi cuius caro ꝑus fuit: an illi pon9
cuius poſtea facta eſt: ad hoc ꝓcunctanẽ
ut fidem reſurrectioĩs illudant: ac ſic aię
humanę aut alternantes ſicut ait Plato
ueras infelicitates falſaſq; ꝓmictãt bea-
titudines: aut p9 multas itidem p diuerſa
corpora reuolutiones: aliq̃ndo tamẽ eam
ſicut Porphyri9 finire miſerias: et ad eas
nunq̃m redire fateanẽ: non tamẽ corpus
habẽdo imortale ſ; corpus oĩe fugiẽdo.

AD hęc ergo quę . Capm. xiii.
ab eo; pte contraria me digerẽte
mibi uidentur oppoſita: miſericordia dei
niſibus meis opem ferente reſpondeam.
Abortiuos fętus q cum iam uixiſſent in
utero ibi ſunt mortui: reſurrecturos ut
affirmare ita negare non audeo. Quãuis
non uideam quomõ ad eos non ptineat
reſurrectio mortuo;: ſi non eximunt de
numero mortuo;. Aut enim non omnes
mortui reſurgent: et erũt aliquę humanę
aię ſine corpibus in ęternũ: quę corpora
hũana quãuis inter uiſcęra mĩna geſta-
runt: aut ſi omẽs humanę aĩmę recipient
reſurgẽtia corpa ſua quę hũerũt ubicũq;
uiuentia: ac morientia reliquerunt: non
inuẽio q̃ admodũ dicã ad reſurrectionẽ
non ptinere mortuo;: quoſcũq; mortuos
enam in uteris matrum. Sed utrum libet
de his q̃ſq; ſentiat: qđ de iã natis ifãtib9
dixerimus: hoc enã de illis intelligendũ
eſt ſi reſurgent. Capm .xiiii.

QVid g̃ de infantib9 dicturi ſumus:
miſi qa non in ea reſurrecturi ſunt
corporis exiguitate qua mortui: ſed qđ
eis tardius acceſſurum erat tempore: hoc
ſunt illo đi opere miro atq; celerrimo re-
cepturi. In ſentẽtia qppe domini ubi ait.
Capillus capitis ueſtri nõ peribit: dictũ
eſt nõ defuturum eſſe quod fuit: non aũt
negatum eſt affuturum eſſe quod defuit.
Defuit aũt infanti mortuo pfecta q̃ntitas
ſui corporis. perfecto qppe infanti deeſt
utiq; pfectio magnitudinis corpalis. quę
cũ acceſſerit: iam ſtatura longior eẽ non
poſſit. Hunc pfectionis modũ ſic habent
omẽs: ut cũ illo concipiantẽ atq; naſcantẽ.
ſed habent in ratõne non mole. ſicut ipſa
membra oĩa iam ſunt latenter in ſemine:
cũ enã natis nonnulla adhuc deſint: ſicut
dentes ac ſi quid eiuſmodi. In qua ratõne
uniuſcuiuſq; materia indita corporali ta;
quodãmodo ut ita dicã: innatũ eẽ uidet
quod nondũ eſt: imo qđ latet: ſed acceſſu
tempis erit uel potius apparebit. In hoc
ergo infans iam breuis aut longus eſt: q
breuis longus ue futurus eſt. Scđm hãc
rõnem profecto in reſurrectõe corporis
detrimenta corporis nõ timemus. qa &
ſi ęq̃litas futura eſſet oĩm: ita ut oẽs uſq;
ad giganteas magnitudines pueniren:
ne illi q maximi fuerũt minus haberent
aliqd in ſtatura quod eis cõtra ſententiã
xpi periret: q dixit nec capillũ capitis eẽ
periturũ: creatori utiq; q creauit cuncta
de nibilo: quomõ deeſſe poſſet unde ad-
deret: quod addendũ eſſe mirus artifex
noſſet. Capitulum .xv.

SIutiq; xpus in ea menſura corpis
in qua mortu9 eſt reſurrexit: nefas
eſt dicere: cũ reſurrectõis oĩum tempus
uenerit acceſſurã corpi ei9 eã magnitudinẽ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quã non habuit: quando ín ea díſcipulis
ín qua illis notus erat apparuit: ut lon-
giſſimis fieri poſſit ęq̃lis. Si aũt dixerim⁹
ad domínici corpis modum enã quorũq;
corpa maiora redigẽda: pibit de multo-
rum corporibus plurimum: cum ipſe nec
capillũ piturũ eſſe ꝓmiſerit. Reſtat ergo
ut ſuã recipiat quiſq; menſuram: quã uel
habuit ín íuuentute enã ſi ſenex eſt mor-
tuus: uel fuerat habitur⁹ ſi añ eſt defũct⁹.
Atq; illã quod cõmemorauit apoſtolus
de menſura ętatis plenitudĩs chriſti: aut
propter aliud íntelligamus dictũ eſſe: id
eſt ut illi capiti ín populis xp̃ianis acce-
dente oĩm perfectõe membrorum: ętatis
eius menſura cõpleatur: aut ſi hoc de re-
ſurrectõe corpor⁹ dictũ eſt: ſic accipiam⁹
dictum: ut nec ultra nec ínfra íuuenilem
formam reſurgant corpora mortuor⁹: ſ;
ín ea ętate et robore uſq; ad quã hic xp̃m
puemiſſe cognouim⁹. Circa trigínta ꝙppe
annos definierunt eſſe etiam ſęculi huius
doctiſſimi hoĩes íuuentutẽ. quę cũ fuerit
proprio ſpatio terminata: índe iã hoĩem
ín detrimẽta uergere grauioris ac ſenilis
ętatis. et ideo non eſſe dictũ ín menſuram
corporis uel ín menſuram ſtaturę: ſed ín
menſuram ętatis plenitudínis chriſti.

ILlud etiam ꝙ ait Caplm .xvi.
prędeſtínatos fieri cõformes imagĩ
filii dei: poteſt & ſcd̃m ínteriorem hoĩem
íntelligi. unde nobis alio loco dixit. No-
lite cõformari huic ſęclõ: ſ; reformamíni
ĩ nouitate ſenſus ueſtri. Vbi ergo refor-
mamur ne conformemur huic ſęculo: ibi
cõformamur dĩ filio. Poteſt et ſic accipi:
ut quẽadmodum ille nobis mortalitate:
ita nos illi effingamur ímortalitate cõfor-
mes. qđ ꝙdem et ad ipam reſurrectõnem
corpor⁹ pertínet. Si aũt enã ín his uerbis
qua forma reſurrectura ſint corpa ſum⁹
admoniti: ſicut illa menſura ita et iſta cõ-
formatio non quãtitatis íntelligenda eſt
ſed ętatis. Reſurgẽt itaq; oẽs tam magni
corpe: q̃ uel erant ul' futuri erant íuuenili
ętate: quãuis nihil oberit etiam ſi erit ín-
fantilis uel ſenilis corpis forma: ubi nec
mentis nec ipíius corporis ulla remãebit
ínfirmitas. Vnde enã ſi qs ín eo corporis
modo ín quo defunctus eſt reſurrecturũ
unũquẽq; contendit: non ẽ cum illo labo-
moſa contradictione pugnandum.

NOnnulli ꝓpter hoc Cap.xvii.
q̃ dictum eſt: donec occurramus
omẽs ín uirũ perfectũ ín menſurã ętatis
plenitudínis xp̃i: et cõformes imagíni
filii dei: nec ĩ ſexu fęmíneo reſurrecturas
fęmínas credũt: ſed ín uirili omẽs aíũt.
quoniã deus ſolum uirum fecit ex limo:
fęmínam ex uiro. Sed mihi melius ſapę
uidẽtur: q̃ utrumq; ſexũ reſurrecturum
eſſe non dubitant. Non enĩ libido ibi erit
quę confuſionis eſt cauſa. Nam príuſq̃m
peccaſſent nudi erant: et nõ confũdebant̃
uir & fęmína. Corpor⁹ ergo illis uicia
detrahent̃: natura ſeruabit̃. Non eſt autẽ
uicíũ ſexus fęmíneus: ſed natura. quę tũc
ꝙdem & a concubitu et a partu ĩmunis
erit. erũt tamen membra fęmínea: nõ ac-
commodata uſui ueteri ſed decori nouo:
quo non allinat̃ aſpicientis concupiſcẽtia
quę nulla erit: ſed dei laudetur ſapientia
atq; clęmentia: qui & quod nõ erat fecit:
et liberauit a corruptione quod fecit. Vt
emi; ín exordio generis hũani de latere
uiri dormientis coſta detracta fęmĩa fi-
eret: chriſtum & ęcleſiam tali facto iam
tunc ꝓphetari oportebat. Sopor quippe
ille uiri mors erat chriſti. cui⁹ ex animis
ín cruce pendentis latus lancea pforatũ
eſt: atq; índe ſanguis et aqua profluxit:
quę ſacramenta eſſe nouím⁹ q̃bus ędificat̃
ęcleſia. Nam hoc enã uerbo ſcr̃ptura uſa
eſt: ubi non legitur formauit aut finxit:
ſed ędificauit eam ín mulierem. Vnde &
apl's ędificatõnem dicit corporis chriſti:
quod eſt ęcleſia. Creatura ẽ ergo dei fę-
mína ſicut uir. ſ; ut de uiro fieret unitas

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

commendata est. ut autē illo modo fieret xp̄us ut dictum ē & ecclesia figurata est. Qui ergo utrūq; sexum instituit: utrunq; restituet. Demiq; ipe Ihesus interrogatus a saduceis qui negabant resurrectōnem: cuius septē fratrū erit uxor quā singuli habuerūt: dum quisq; eoz uellet defūcti semē sicut lex precepat excitare: errans inqt nescientes scripturas neq; uirtutem dei. Et cum aptus locus eet ut diceret: de qua enim me interrogatis uir erit ipa non mulier: non hoc dixit: sed dixit. in resurrectōe. n. neq; nubent neq; uxores ducēt: sed sunt sicut angeli dei in celo. Equales utiq; anglis imortalitate ac felicitate: nō carne sicut nec resurrectōe qua non indiguerunt angeli: quia nec mori poterunt: Nupcias ergo dns futuras negauit eē in resurrectōne non femīas. et ibi negauit ubi talis questio uertebat: ut eā negato sexu muliebri celeriore facilitate dissolueret: si eū ibi prenosceret non futurum. imo eaā futurum esse firmauit dicendo: non nubent quod ad femīas ptinet: nec uxores ducent qđ ad uiros. Erunt ergo que ul' nubere hic solēt ul' ducere uxors: sed ibi hoc non facient. Cap'm. xviii.

PRoinde quod ait ap'ls occursuros nos omēs in uirū pfectū: totiusq; ip̄ius circūstantiam lectōis considerare debemus. que ita se habet. Qui descendit inqt ipse est & q ascendit sup omēs celos. ut adimpleret oīa. Et ipe dedit quosdam qdem ap'los: quosdā aūt ꝓphas: quosdā uero euangelistas: quosdā autē pastores & doctores: ad consūmatōnem sanctoz in opus ministerii: in edificatōem corpis xp̄i: donec occurramus omēs i unitatem fidei & agnitōnem filii dei: in uirū pfectū in mensuram etatis plenitudinis xp̄i: ut ultra non simus puuli lactati & circūlati oīni uento doctrine: in illusione hoīum: in astutiā ad machinatōnem erroris. Veritatē aūt facientes i caritate augeamur in illo per omnia q est caput christus: ex quo totū corpus cōnexum & cōpactum: per omnē tactum subministratōnis scām operationē in mensuram uniuscuiusq; pris: incrementū corporis facit i edificationē sui in caritate. Ecce q ē uir pfectus: caput & corpus quod cōstat oīnibus membris que suo tempore complebūtur. Quotidie tamē eidem corpi accedunt dum edificat ecclesia: cui dicit uos autē estis corpus & membra. Et alibi p corpore inqt eius quod ē ecclesia. Itemq; alibi. unus panis unū corpus mlti sumus. De cui corpis edificatōe & hic dictū est. Ad consūmationem sanctoz in opus ministerii i edificatōnem corpis xp̄i. Ac deinde subiectū est: unde nūc agimus: donec occurramus omēs in unitatem fidei & agnitōnem filii dei: in uirum pfectum i mensuram etatis plenitudinis xp̄i. Ac deinde donec eadem mensura in quo corpore intelligenda eet ostēderet dicens. Augeamur i illo p oīa q est caput christus: ex quo totū corpus cōnexum & cōpactū: per omnē tactū submistratōnis scām operatōnem i mensuram uniuscuiusq; pris. Sicut g est mēsura uniuscuiusq; pris: ita totius corporis qđ oīnibus suis pib9 cōstat: est utiq; mensura plenitudinis de qua dictum est: in mēsuram etatis plenitudinis xp̄i. Quā plenitudinem etiā illo cōmemorauit loco ubi ait de xp̄o. Et ipm dedit caput sup omnem ecclesiam que est corpus eius: plenitudo eius q oīa in oīb9 adimplet. Verum si hoc ad resurrectoīs formam in qua erit unusq;sq; referēdum esset: quid nos impediret nomīato uiro intelligere & femīnam: ut uirū pro hoīe positū accipemus: sicut in eo qđ dictū est. Beatus uir q timet dīm: utiq; ibi sunt & femīne que timent dīm. Cap. xix.

QVid iam respondeam de capillis atq; unguib9? Semel qppe intellcō ita nihil picturum eē de corpe: ut deforme nihil sit in corpore: simul intelligitur ea

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quę formę factura fuerant enormitatem: maſſę ipi acceſſura eſſe non locis: in qbus membrorū forma turpetur. Velut ſi de limo uas fieret: qđ rurſus in eūdem limū redactū totū de toto iterū fieret: nō eſſet neceſſe ut illa pars limi quę i anſa fuerat ad anſam rediret: aut quę fundū fecerat ipa rurſus faceret fūdum: dū tamē totū reuerteretur i totū: id eſt totus ille lim⁹ in totū uas nulla ſui pdita parte remearet. Quapropter ſi capilli tonēs tonſi ūgues ue defecti: ad ſua loca deformiter rede-unt: nec tamen cuiq; reſurgenti peribūt: qa in eandem carnē ut quēcunq; ibi locū corporis teneāt: ſeruata ptiū congruēta materię mutabilitate uertentur. Quāuis qđ aut dominus: capillus capitis uri nō peribit: non de longitudine ſz de numero capilloz dictū multo aptius poſſit intelligi. Vnde & alibi dicit. Capilli capitis uri numerati ſūt. Neq; hoc ideo dixerim: q aliqd exiſtimem corpori cuiq; picturz quod naturaliter inerat: ſed qđ deforme natum fuerat. non utiq; ob aliud: niſi ut hinc quoq; oſtēderetur q ſit pęnalis condino iſta mortalium: ſic eſſe rediturū: ut ſuata integritate ſubſtāię ſola ſubſtāię deformitas pereat. Si enī ſtatuam poteſt artifex homo quāpter aliquam cauſaz deformē fecerat: conflare & pulcerrimā reddere: ita ut nihil inde ſubſtāię ſz ſola deformitas pereat: ac ſi qd in illa figura pore idecēter extabat: nec paritatī ptiū cōgruebat: non de toto unde fecerat amputare atq; ſeparare: ſed ita conſpergere uniuerſo atq; miſcere: ut nec feditatē faciat nec minuat q̄ntitatē: qd de oīpotente artifice ſentiendum eſt. Ergo ne poterit qualiq; deformitates hūanorum corpoz non modo uſitatas: uerum enā raras atq; mōſtruoſas quę huic miſerē uitę cōgruūt: abhorrent autem ab illa futura felicitate ſcōrum: ſic auferre aut pdere: ut quęcūq; earū fatiūt & ſi naturalia tamē indecora excrementa ſubſtantię corpalis: nulla ei⁹ diminutione tollantur. Ac per hoc non eſt macris pinguib⁹ue metuēdum: ne ibi enā tales ſint quales ſi poſſent nec hic eē uoluiſſent. Omis. n. corporis pulcritudo eſt partium congruēta: cū q̄dam coloris ſuauitate. Vbi aūt non ē ptiū cōgruēta: aut ideo qđ offendit qa prauum eſt: aut ideo qa parum: aut ideo quia nimium. Proinde nulla erit deformitas quā faciat incōgruenta partiū: ubi & quę pua ſunt corrigentur: et quod minus eſt q̄ decet: unde creator nouit inde ſupplebitur: et quod plus eſt q̄m decet: materię ſeruata integritate detrahet. Coloris porro ſuauitas quāta erit: ubi iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno pris ſui. Quę claritas in xpi corpe: cū reſurrexit ab oculis diſcipl⁹oz pon⁹ abſcondita fuiſſe q̄ defuiſſe credēda eſt. Non enim eam ferret humanus atq; infirmus aſpectus: quando ille a ſuis ita deberet actēdi: ut poſſet agnoſci. Quo pertinuit etiam ut contrectantib⁹ oſtenderet ſuoz uulnerū cicatrices: ut etiam cibum potūq; ſumeret: nō alimētoz indigēna: ſed ea qua & hoc poterat poteſtate. Cum aūt aliqd nō uidetur quāuis aſſit: a qbus alia quę pariter aſſūt uidentē: ſicut illam claritatem dicimus affuiſſe non uiſam: a qbus alia uidebātur aoraſia grece dicitē: quod noſtri interpretes latine dicere nō ualēres: in libro geneſeos cęcitatē interpretati ſunt. Hanc enī paſſi ſūt ſodomitę quando quęrebant oſtium iuſti uiri: nec poterant inuenire. Quę ſi cęcitas fuiſſet qua fit ut nihil poſſit uideri: non oſtium quo ingrederentē: et duces itineris a qb⁹ inde abducerentē ingrerent. Ca. xx.

NEſcio quo aūt modo ſic afficimur amore martirū beatoz: ut uelim⁹ in illo regno i eorum corporibus uidere uulnerū cicatrices: quę p x noie pruleſt. Et fortaſſe uidebim⁹. Non. n. deformitas in eis ſed dignitas erit: et quędā quāuis

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

in corpe nõ corpis sz uirtutis pulcritudo fulgebit. Nec ideo tñ si aliqua martiribꝰ amputata & ablata sunt mẽbra: sine ipis membris erũt in resurrectõe mortuorũ: qbus dictũ est: capillus capitis uestri nõ pibit. Sed si hoc decebit ĩ illo nouo sęclo: ut indicia gloriosorum uulnerum in illa immortali carne cernant̃: ubi membra ut pręciderentur percussa uel secta sunt: ibi cicatrices sz tamẽ eisdem mẽbris redditis non pditis apparebunt. Quãuis itaqꝫ oĩa quę acciderũt corpi uicia tũc non erunt: non sunt tamẽ deputanda uel appellãda uicia sed uirtutis indicia. Absit autẽ ut ad resuscitanda corpora uitęqꝫ reddẽda: non possit oĩpotentia creatoris oĩa reuocare: quę uel bestia uel ignis absumpsit: uel quidqd in puluerẽ cinerẽ ue collapsũ: uel in humorem solutum: uel ĩ auras est exalatum. Absit ut sinus ullus secretũqꝫ naturę ita r̃cipiat aliqd subtractũ sensibꝰ nr̃is: ut oĩum creatoris aut lateat cognitionem: aut effugiat potestatẽ. Deũ certe uolẽs sicut poterat diffinire Cicero tantꝰ auctor ipoꝝ: mens quędam ẽ inqt soluta & libera: secreta ab oĩ concretõe mortali: omnia sentiens & mouens: ipaqꝫ prędita motu sempiterno. Hoc autem repperit in doctrinis magnoꝝ phorũ. Vt igit̃ scdm ipos loquar: quomõ aliqd uel latet om̃ia sentiẽtem: uel irreuocabiliter fugit om̃ia mouentem? Vnde iam etiam quęstio illa soluenda est quę difficilior uidet̃ cęteris: ubi quęrit̃: cum caro mortui homĩs etiaꝫ alterius fit uiuentis caro: cui potius eoꝝ in resurrectione reddat̃. Si enim qspiam confectus fame atqꝫ compulsus uescatur cadaueribus hoĩm: qd̃ malũ aliquotiens accidisse & uetus testat̃ historia: et nr̃oꝝ temporꝝ infęlitia experimenta docuerũt. Non qsq̃m ueridica rõe contẽdet: totum digestum fuisse per imos meatus: nihilqꝫ inde ĩ eius carne mutatũ atqꝫ cõuersum: cum ipa maties quę fuit & non est: satis indicet quę illis escis detrimenta suppleta sint. Iam itaqꝫ aliqua pauloante pręmisi: quę ad istũ quoqꝫ nodũ soluendũ ualere debebũt. Quidqd enĩ carnium exhausit fames: utiqꝫ in auras est exalatũ. Vnde diximus oĩpotentem deũ posse reuocare qd̃ fugit. Reddetur ergo caro illa hõi: in quo esse caro hũana p̃mitus cępit. ab illo qppe altero tanq̃ mutuo sũpta deputanda est. quę sicut ęs alienum redibenda est unde sumpta est. Sua uero illi quẽ fames exinanierat: ab eo q potest etiaꝫ exalata reuocare reddetur. Quãuis et si om̃ibus perisset modis: nec ulla eius materies in ullis naturę latebris remansisset: unde uellet eam repararet oĩpotẽs. Sed ꝓpter sententiã ueritatis qua dictũ est: capillus capitis ur̃i non peribit: absurdum est ut putemus: cũ capillus hoĩs pire nõ possit: tãtas carnes fame depastas atqꝫ consũptas pire potuisse. Quibus oĩbus ꝓ nostro modulo consideratis atqꝫ tractatis: hęc summa conficit̃: ut in resurrectõe carnis in ęternũ eas mensuras habeat corporuꝫ magnitudo: quas habebat pficiendę siue perfectę cuiusqꝫ indita corpori rõ iuuentutis. in membroꝝ quoqꝫ oĩum modulis congruo decore seruato. Quod decus ut seruetur: si aliqd demptũ fuerit indecẽti alicui granditati in pte aliqua cõstitutę: quod per totũ spergat̃: ut neqꝫ id pereat & congruentia partiũ ubiqꝫ teneatur: nõ est absurdum ut aliqd inde etiaꝫ stature corporis addi posse credamus: cũ oĩbus ptibus ut decorem custodiant id distribuitur: qd̃ si enormiter in una esset: utiqꝫ nõ deceret. Aut si contendit̃ in ea quẽqꝫ statura corporis resurrecturũ esse in qua defũctus ẽ: non pugnaciter resistẽdum ẽ. tm̃ absit oĩs deformitas: oĩs infirmitas: om̃is tarditas: omnisqꝫ corruptio: et si qd aliud: illud nõ decet regnũ in quo resurrectoĩs et ꝓmissioĩs filii ęq̃les erũt anglis dei: si non corpe: nõ ętate: certe fęlicitate.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

REſtituetur ergo Capl'm .xxi. & quidqd de corporib⁹ uiuis: uel poſt mortē de cadauerib⁹ periit: et ſimul cū eo qđ in ſepulcris remanſit: in ſpūalis corporis nouitatem ex aīmalis corporis ueruſtate mutatū reſurget: incorruptiōe atq; īmortalitate ueſtitū. Sed et ſi ul'casu aliquo graui: uel inimicorum immāitate totū penitus cōteratur in puluerem: atq; in auras uel in aquas diſperſum: q̄ntum fieri poteſt nuſq̄m eſſe ſinatur: oīno nullo mō ſubtrahi poterit oīpotētę creatoris: ſed capillus in eo capitis nō peribit. Erit ergo ſpiritui ſubdita caro ſpiritualis. ſed tamē caro non ſpūs: ſicut carni ſubditus fuit ſpūs ipe carnalis: ſed tamē ſpūs non caro. Cuius rei exp̄imētum habemus in noſtrę pęnę deformitate. Non enim ſcđm carnem: ſed utiq; ſcđm ſpm erāt carnales qbus apl's ait. Non potui uobis loqui q̄ ſpūalibus: ſed quaſi carnalibus. Et homo ſpiritalis ſic in hac uita dicitur: ut tamen corpore adhuc carnalis ſit: et uideat aliā legem in membris ſuis repugnātem legi mentis ſuę. Erit autē etiā corpus ſpūale: cum eadem caro ſic reſurrexerit: ut fiat quod ſcr̄ptum eſt. Seminat̄ corpus aīale: reſurget ſpūale. Quę ſit autē & q̄magna corporis ſpūalis gr̄a: quę nondum uenit in exp̄imētū: uereor ne temerariū ſit oīne quod de illa ꝓferatur eloqum. Verūtamē ga ſpei noſtrę gaudium ꝓpter dei laudē non eſt tacendum: et de intimi ardentis ſancti amoris medullis dictū eſt: domine dilexi decorem domus tuę: de domis eī⁹ quę ī hac uita erū noſiſſima bonis maliſq; largitur: ipſo adiuuante cōtinuamus: ut poſſumus: q̄ntū ſit illud qđ nondū exp̄i utiq; digne eloqui non ualemus. Omicto enī quādo fecit hoīem rectū: omicto uitā illam duoꝝ cōiugum in p̄diſi fęcūditate fęlicem: qñ tā breuis fuit ut ad naſcentiū ſenſum nec ipa puenerit: in hac quam noui⁹im⁹ in qua adhuc ſum⁹: cui⁹ temptatoēs imo quam totam temptatiōem q̄mdiu in ea ſumus: q̄ntumlibet ꝓficiamus ꝓperi nō deſinim⁹: quę ſint indicia circa gen⁹ hūanum bōitatis dei: qs poterit explicare?

IAm quod ad Capl'm .xxii. primam origīnem pertinet: oīum mortaliū ꝓgeniē fuiſſe damnatā: hęc ipa uita ſi uita dicenda ē: tot & tantis malis plena teſtat̄. Quid.n. aliud indicat horrenda quędā ꝓfūditas ignorātię: ex qua oīis error exiſtit: q omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit: ut hō ab illo liberari: ſine labore: dolore: timore: non poſſit? Quid amor ipſe tot rerū uanarum atq; noxiarū: & ex hoc morda ces curę: perturbationes: merores: formidines: inſana gaudia: diſcordię: lites: bella: inſidię: iracūdię: inimicitię: fallaia: adulatiō: fraus: furtum: rapina: perfidia: ſuperbia: ambitio: inuidēia: homicidia: parricidia: crudelitas: ſeuitia: uequitia: luxuria: petulātia: īpudentia: īpudicitia: formicatiōes: adulteria: inceſta: et contra naturā utriuſq; ſexus tot ſtupra atq; immūditię: quas turpe eſt etiā dicere: ſacrilegia: hereſes: blaſphemię: periuria: oppreſſiōes īnocentiū: calūmię: cōuentiōes: preuaricatiōnes: falſa teſtimonia: iniqua iudicia: uiolentię: latrocinia: et quidquid taliū malorū in mentē non uenit: et tamē de uita iſta hoīm non recedit? Verū hęc hoīm ſunt malorū: ab illa tamē erroris et puerſi amoris radice uenientia: cum qua oīs filius Adam naſcit̄. Nam qs ignorat cum quāta ignorantia ueritatis: quę tam in infantibus manifeſta eſt: et cū quanta abūdantia uanę cupiditatis quę ī pueris incipit appere: homo ueniat in hāc uitā: ita ut ſi dimict̄ uiuere ut uelit & facē qdqd uelit: in hęc facinora et flagitia quę commemorauī et quę commemorare non potui uel cuncta uel multa pueniat? Sed diuina gubernatiōe non oīmodo deſerēte damnatos: et deo nō continente ī ira ſua

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

miserationes suas: in ipsis sensib9 generis
hūani prohibitio et eruditio contra istas
cum qbus nascimur tenebras uigilāt: et
contra hos impetus opponuntur: plenę
tamē etiam laborum & dolorum. Quid
enim sibi uolūt multimodę formidines:
quę cohibēdis paruulorum uanitatibus
adhibētur? Quid pedagogi: qd magr̄i:
quid ferulę: quid lora: quid uirgę: quid
disciplina illa qua scriptura sancta dicit
dilecti filii latera esse tundēda: ne crescat
indomitus domariq; iam durus aut uix
possit: aut fortasse nec possit? Quid igit̄
agitur his pęnis om̄ibus: nisi ut debellet̄
imperitia: et praua cupiditas refrenetur:
cum qbus malis in hoc sęculo uiuimus?
Quid est enī qd̄ cum labore memīm9: sine
labore obliuiscimur: cū labore discimus:
sine labore nescimus: cū labore strennui:
sine labore inertes sumus? Nonne hinc
apparet: in quo uelut pōdere suo ꝓcliuis
& prona sit uiciosa natura: et quāta ope
ut hīc liberet̄ indigeat: desidia: segnitia:
pigritia: negligētia? Vitia sunt utiq; qb9
labor fugitur: cum labor etiam ipe q est
util' pęna sit. Sed pręter pueriles pęnas:
sine qbus disci non potest quod maiores
uolunt: q uix aliqd utiliter uolunt: quot
& quantis pęnis genus agitet̄ hūanum:
quę nō ad malitiam neqtiamq; iniquorū:
sed ad cōditionem pertinent miseriamq;
cōmunem: quis ullo sermone digerit: qs
ulla cogitatione cōpręhendit: quātus est
metus: quāta calamitas: ab orbitatibus
atq; luctu: a damnis & damnatōnibus:
a deceptiōibus & mendatiis homīum: a
suspitōnibus falsis: ab om̄ibus uiolentis
facinoribus & sceleribus alienis: quādo
qdem ab eis et deprędatio & captiuitas:
et uincula & carceres: et exilia & cruti-
atus: et amputatio membrorū & p̄uatio
sensuū: et oppręssio corporis ad obscęnā
libidinem opp̄mentis explendam: et alia
multa horrenda sępe contingunt? Quid

ab innumeris casibus q forinsecus corpi
formidātur: ęstibus & frigoribus: tem-
pestatibus: imbribus: alluuionibus: co-
ruscatōne: tonitru: grandine: fulmīe: mo-
tibus: hiatibusq; terraꝝ: oppręssionibus
ruinarum: ab offensiōibus & pauore ul'
etiam malitia iumētorum: a tot uenenis
fruticū: aquarum: aurarū: bestiarum ac
ferarum: uel tantūmodo molestiis: ul' etiā
mortiferis morsib9: a rabie quę cōtingit
ex rabido cane: ut etiā blanda & amica
suo domīo bestia: nōnunq̄m uehementius
& amarius q̄ leones draconesq; metuat̄:
fatiatq; hominē quē forte cōtamin auerit
contagione pestifera ita rabiosū: ut a pa-
rentibus: coniuge: filiis: peius om̄i bestia
formidet̄. Quę mala patiūt̄ nauigātes?
Quę terrēa itinera gradiētes? Quis am-
bulat ubicunq; non inopinatis subiacēs
casibus? De foro qdam rediens domum
sanis pedibus suis cecidit: pedem fregit:
et ex illo uulnere finiuit hanc uitā. Quid
uidetur sedente securius? De sella ī qua
sedebat cecidit Heli sacerdos: et mortu9
est. Agricolę imo uero omēs hoīes: quot
& quātos a cęlo et terra uel a perniciosis
aīalibus casus metuunt agroꝝ fructib9?
Solent tamē de frumētis tandē collectis
& recōditis esse securi. Sed qbusdam qd̄
nouimus: prouentū optimū frumentorū
fluuius improuisus fugiētibus homini-
bus de horreis eiecit atq; abstulit. Cōtra
milleformes dęmonū incursus quis īno-
centia sua fidit: q̄ndoqdem ne qs fideret:
etiā paruulos babtizatos qb9 certe nihil
est innocentius aliq̄ndo sic uexant: ut in
eis maxime deo ista sinente monstretur
huius uitę flenda calamitas: et alterius
desiderāda fęlicitas? Iam ū de ipo corpe
tot existunt morboꝝ mala: ut nec libris
medicoꝝ cūcta cōpręhensa sint: in quoꝝ
plurib9 ac pene oībus etiā ipa adiumenta
& medicamenta tormenta sunt: ut hoīes
a pęnarū exitio pęnali eruātur auxilio.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Nonne ad hoc ꝑduxit sitientes homines ardor immaīs: ut urinam quoq; humanam uel etiam suam biberent? Nonne ad hoc fames ut a carnibus homīum abstinere se non possent: nec inuentos homīes mortuos: sꝫ propter hoc a se occisos: nec quoslibet alienos: uerum etiā filios mr̄es incredibli crudelitate quā rabida esuries faciebat assumerēt? Ipe postremo somnꝰ q proprie qetis nomen accepit: qs uerbis explicet sepe somniorꝫ uisis q̄sit inqetus: et q̄magnis licet falsarū rerū terroribꝰ: quas ita exhibet & quodāmō exprimit: ut a ueris eas discernere nequeamꝰ: aīam miserā sensusq; perturbet? Qua falsitate uisorꝫ etiam uigilantes ī qbusdā morbis & uenenis miserabilius agitant̄: quāuis multimoda uarietate fallacie hoīes etiaꝫ sanos maligni demoēs nōnunq̄ decipiāt talibus uisis: etiam si eos per hec ad sua traducere nō potuerint sensus eorꝫ: tamē solo appetitu qualitercunq; persuadente falsitatis illudant? Ab huius tam misere quasi qbusdam inferis uite: nō liberat nisi gratia saluatoris xp̄i dei ac domini nr̄i: hoc enim nomen est ipe Ihesus: interpretatur qppe saluator: maxime ne post hāc miserior ac sempiterna suscipiat: nō uita sed mors. Nam ī ista quāuis sint ꝑfecta et per scōs curationū magna solatia: tamē ideo non semper etiam ipsa benefitia tribuūtur petentibus: ne ꝓpter hoc religio queratur: que propter aliam magis ubi mala non erūt omnīo ulla querenda est. Et ad hoc meliores quosq; in his malis adiuuat gratia: ut quāto fideliore tanto fortiore corde tollerent̄: ad quā rem etiā prophiam prodesse dicunt docti huius secli: quam dii quibusdam paucis ut ait Tullius ueram dederūt. Nec hominibus inqt ab his ante datū est maius donum: aut potuit ullū dari: usq; adeo & ipi contra quos agimus quoquomodo compulsi sunt: in habenda non quacunq; sed uera philosophia diuinam gratiam confiteri. Porro si paucis diuinitus datum ē uere phie contra miserias huius uite unicum auxilium: satis et hinc apparet hūanum genus ad luendas miseriarum penas esse damnatum. Sicut autem hoc ut fatentur nullū diuinum maius est donū: sic a nllo deo dari credendum est: nisi ab illo quo et ipi q multos deos colunt nullū dicunt esse maiorem.

Capitlm .xxiii.

PReter hec aūt mala huiꝰ uite boīs malisq; cōmunia: habēt in ea iusti etiā proprios quosdā labores suos: qbus aduersus uicia militant: et in taliū preliorum temptatōibus periculisq; uersant̄. Aliquando enim concitatius: aliquando remissius: non tn̄ desinit caro cōcupiscer̄ aduersus spiritum: et spiritus aduersus carnem: ut non ea que uolumꝰ faciamus: oēm malam concupiscentiā consumendo: sed eam nobis quātum diuinitus adiuti possumus non ei consentiendo subdamꝰ: uigiliis continuis excubantes: ne opinio uerisilis fallat: ne decipiat sermo uersutꝰ: ne se tenebre alicuius erroris effundant: ne qd̄ bonum est malū: aut quod malum bonum eē credat̄. Ne ab his que agenda sunt metus reuocet: ne in ea que agenda non sunt cupido precipitet: ne sup iracūdiam sol occidat: ne inimicitie prouocēt ad retributōnem mali ꝓ malo: ne absorbeat inhonesta uel īmoderata tristitia: ne imptiendorum benefitiorū ingerat mens ingrata torporē: ne maledicis rumoribꝰ bona conscientia fatigetur: ne temeraria suspitio nostra decipiat: ne aliena de nob falsa nos frangat: ne regnet peccatum in nostro mortali corpore ad obediendum desideriis eius: ne membra nostra exhibeātur iniqtatis arma peccato: ne oculus sequatur concupiscentiam: ne uindicādi cupiditas uincat: ne ī eo quod male delectat uel uisio uel cogitatio demoretur: ne improbū aut indecens uerbū libēter

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

audiatur: ne fiat quod non licet etiam si libet: ne in hoc bello laborũ periculorũq; plenissimo: uel de uiribus nostris speret̃ faciẽda uictoria: uel uiribus nr̃is nostra facta tribuant̃: sed eius gratię de quo ait apostolus. Gratias autẽ deo q̃ dat nobis uictoriam p̃ Ih̃m xp̃m dn̄m nr̃m. Qui & alio loco. In his inq̃t om̃ibus supuincim⁹ per eum qui dilexit nos. Sciamus tamen q̃talibet uirtute preliãdi uitiis repugnemus: ul' etiã uitia supemus ul' subiugem⁹: q̃ndiu sumus in hoc corpore nobis deesse nõ posse: unde dicamus deo dimicte nob̃ debita nr̃a. In illo aũt regno ubi semp̃ cũ corp̃ibus ĩmortalibus erimus: nec prę̃lia nobis erunt ulla: et debita quę nusq̃m & nunq̃ eẽnt si natura nr̃a sicut recta creata est p̃maneret. Ac per hoc etiam iste tunc conflictus in quo periclitamur: et de quo nos uictoria nouissima cupimus liberari: ad uitę hui⁹ mala p̃tinet: quã tot tãtorũq; testimoĩo malorũ p̃bauim⁹ eẽ damnatam.

Nunc iã considerandũ ẽ: hãc ip̃am miseriã generis hũani in qua laudatur iustitia puniẽtis: quamlibet & q̃multis impleuerit bonis eiusdem bonitas cũcta quę creauit administrantis. Primũ benedictioẽm illã quã protulerat ante pc̃tm dicens. Crescite & multiplicamini et replete terrã: nec post pc̃tm uoluit inhibere: mansitq; in stirpe damnata donata fęcũditas: nec illã uim mirabilem seminũ: imo etiã mirabiliorem qua effitiũtur & semina inditam corp̃ib⁹ hũanis et quodãmõ intexta: uicium pc̃ti potuit auferre: quo nobis ĩpacta est etiã necessitas mortis: sed utrũq; simul currit isto quasi fluuio atq; torrẽte generis humani malũ q̃d a parente trahit̃: et bonũ quod a creãte tribuit̃. In originali malo duo sũt: pc̃tm atq; supplitiũ. In originali bono alia duo: p̃pagatio & cõformatio. Sed q̃ntum ad pręsentẽ p̃tinet intẽtionẽ nr̃am: de malis quorũ unũ de nr̃a uenit

Capl'm. xxiiii.

audatia id est peccatũ: alterũ de iuditio dei id est supplitium: iam satis diximus. Nunc de bonis dei quę ip̃i quoq; uiciatę damnatęq; naturę cõtulit: siue usq; nũc cõfert: dicere institui. Neq; enĩ dãnando aut totum abstulit q̃d dederat: alioquin nec esset oĩo: aut remouit a sua potestate etiaz cum diabolo pęnaliter subdidit: cũ nec ip̃m diabolũ a suo alienauerit impio: q̃ndoq̃dẽ ut ip̃ius quoq; diaboli natura subsistat: ille facit q̃ sũme est: et facit esse quidq̃d aliquo modo ẽ. Duum igit̃ illorũ quę diximus bona: etiam in natura pc̃to uiciata supplitioq; damnata: de bõitatis eius quodã ueluti fonte manare p̃pagationem: in p̃mis mundi op̃ibus benedcõe largitus est: a q̃bus op̃ibus die septimo reqeuit. Confirmatio uero ĩ illo ei⁹ opere est: quousq; nunc op̃atur. Efficacem q̃ppe potentiam suam si rebus subtrahat: nec p̃gredi poterũt & suis dimensis motib⁹ p̃agere temp̃a: nec prorsus ĩ eo q̃ creatę sunt aliq̃tenus p̃manebunt. Sic g̃ creauit hoĩem deus: ut illi adderet fertilitatem q̃ndam qua alios homines propagaret: congenerans eis etiã ipsam propagandi possibilitatem: non necessitatem. Quibus tam̃ uoluit hõibus abstulit eam deus: et steriles fuerũt. Non tamen generi hũano abstulit semel datã p̃mis duob⁹ cõiugib⁹ bñdictõnem generandi. Hęc g̃ p̃pagatio quãuis pc̃to ablata non fuerit: non tamẽ etiam ipsa talis est: qualis fuisset si nemo peccasset. Ex quo enĩ hõ in honore posit⁹: posteaq̃ deliquit comp̃atus est pecorib⁹: similiter generat. Non in eo tamẽ penitus extincta ẽ quędam uelut scintilla rõnis: in qua factus est ad imaginem dei. Huic autẽ propagatõi si conformatio non adhiberetur: nec ip̃a in sui generis formas modosq; p̃cederet. Si eniz nõ cõcubuissẽt hoĩes: et nihilomin⁹ deus uellet impleret terras hõibus: quomõ creauit unum sine cõmixtiõe maris & fęmĩę: sic posset oẽs:

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

concumbentes uero nisi illo creante generantes eē non possunt. Sicut g̊ ait apl's de institutōne spiritali qua hō ad pietatē iustitiāq; format̄: neq; q plantat est aliqd neq; q rigat: sed q incremētum dat deus. Ita etiā hic dici pōt: nec q concūbit nec q seminat est aliqd: sed q format deus. Nec mater quę conceptum portat & partum nutrit est aliqd: s; q incrementū dat d̄s. Ipe nanq; opatione qua uūc usq; opatur: facit ut numeros suos explicent semina: et a qbusdam latentib9 atq; inuisibilibus inuolucris ī formas uisibiles hui9 quod aspicim9 decoris euoluāt. Ipe incorpeam corpeamq; naturam: illā prępositā istam subiectam: miris modis copulans & cōnectens aīmātem facit. Quod opus eius tam magnū et mirabile est: ut non solū in hoīe qd̄ est aīal rōnale: et ex hoc cunctis terrenis aīantibus excellentius atq; prę-stantius: s; in q̄libet minutissima muscula bene cōsideranti stuporē mentis ingerat: laudemq; pareat creatoris. Ipe itaq; aīę hūanę mentē dedit: ubi rō et intelligētia in infante sopita ē quodāmō q̄si nulla sit: excitāda scilicet atq; exercēda ętatis accessu: qua fit sciētię capax atq; doctrinę: et habilis perceptiōi ueritatis & amoris boni. Qua capacitate hauriat sapientiā: uirtutibusq; sit prędita: qbus prudēter: fortiter: temperanter & iuste: aduersus error̄s & cętera ingenerata uitia dimicet: eaq; nullius rei desiderio nisi boni illius sūmi atq; incōmutabl'is uincat. Quod & si non faciat ipa taliū bonoꝝ capacitas in natura rōnali diuinit9 instituta: q̄tum sit boni q̄ mirabile opus oīpotētis qs cōpetenter effatur aut cogitat? Pręter enim artes bene uiuendi: et ad īmortalem perueniendi fęlicitatem: quę ūtutes uocant̄: et sola d̄i gr̄a quę in x̊ est filiis ꝓmissiōis regniq; donant̄: nōne hūano ingenio tot tantęq; artes sunt inuentę & exercitatę: ꝑtim necessarię: ꝑtim uoluntarie? Et tam excellens uis mentis atq; rationis: in his etiā rebus quas supfluas imo & piclosas ꝑnitiosasq; appetit: q̄ntū bonū habeat in natura unde ista potuit uel inuenire: uel discere: uel exercere: testat̄. Vestimētoꝝ et ędificioꝝ ad q̄ mirabilia q̄stupenda industria hūana ꝑuenerit: q̊ in agricultura: q̊ in nauigatōe ꝓfecerit: quę ī fabricatōe q̊rūq; uasoꝝ ul' etiā statuarū & picturaꝝ uarietate excogitauerit & īpleuerit: quę in theatris mirabilia spectantibus: audientib9 incredibilia faciēda & exhibenda molita sit: in capiendis: occidendis: domandis irrōnabilib9 aīantib9: quę et q̄ta repperit: aduersus ipos hoīes tot genera uenēoꝝ: tot armorū: tot machīamētoꝝ: et pro salute mortali tuēda atq; repanda quot medicamēta atq; adiumēta cōprę-hēderit: pro uoluptate fautiū quot condimenta & gulę incitamēta repperit: ad iudicandas & suadendas cogitatōnes q̄ multitudinē uarietatēq; signoꝝ: ubi prę-cipuum locum uerba & literę tenent: ad delectādos aīos quos elocutoīs ornat9; q̄ diuersoꝝ carminū copiā: ad mulcēdas aures quot organa musica: quos cātilenę modos excogitauerit: q̄ntam ꝑitiam dimēsionū atq; nūeroꝝ: meatusq; et ordīes siderū quanta sagacitate cōprehenderit: q̄ multa rerū mūdanarū cogitata cog̊ntōe se impleuerit qs possit eloqui: maxime si uelimus nō aceruatim cūcta cōgerere: s; in singulis īmorari? In ipsis postremo erroribus & flitatib9 defendēdis: q̄ magna claruerint ingenia ph̄oꝝ atq; hereticoꝝ qs existimar̄ sufficiat? Loqmur. n. nūc de natura mētis hūanę: q̄ ista uita mortalis ornatur: nō de fide atq; itinere ueritatis qua illa īmortalis adqritur. Huius tantę naturę cōditor cū sit utiq; deus uerus & sūmus: ipso cūcta quę fecit admīstrante: et sūmam ꝑtātem sūmāq; hn̄te iustitiam: nunq̄m ꝓfecto ī has miserias decidisset: atq; ex his pręter eos solos q liberabunt̄

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ím ęternas eſſet ıtura: miſi mimis grande
pc̃tm ím hoīe p̄mo de q̃ ęteri exorti ſunt
pręceſſiſſet. Iam ů ím ıp̄o corpe q̃uis nob
ſit cũ bęluis mortalitate cõe: multiſq; eaȝ
repiaẽ ímfirmíus: q̃nta dei bonitas: q̃nta
ꝓuidentıa tanti creatoris appet̃. Nonne
ıta ſunt ī eo loca ſenſuũ & ętera membra
diſpoſita: ſpeciesq; ıp̄a ac figura et ſtatura
totıꝰ corpis ıta modificata: ut ad mīſteri-
um aīę rōnalis ſe ímdicet factũ̃. Non.n.
ut aīalıa rōnis expertıa ꝓna eē uídemus
ím terram: ıta creatus ē hō: ſ; erecta ī ęlũ
corpis forma admonet eũ quę ſurſũ ſunt
ſapere. Porro mira mobilitas quę linguę
ac mãibus actributa eſt: ad loq̃dum &
ſcribendũ apta atq; cõueniens: et ad opa
artíũ plímaȝ officıorũq; cõplenda: nõne
ſatis oñdit q̃li aīę ut ꝓuíret tale ſit corpꝰ
adiunctũ̃. Quanq̃ et detractis neceſſita-
tibus opandi: ıta oīm ꝓium congruentıa
numeroſa ſit & pulcra ſibi paritate rñ-
deat: ut neſcias utrũ ím ea cõdẽda matoꝛ
ſit utilitatis habita ratõ q̃ decoꝛis. Certe
eniȝ mhil creatũ uidemus ím corpe utili-
tatis cã: qđ non habeat etiã decoꝛis locũ.
plus aũt ıd nobis appareret: ſi numeros
mẽſuraȝ q̃bus ímter ſe cũcta cõnexa ſunt
et coaptata nóſſemus, quos forſitan data
opa ím hıs quę foꝛis emm̃ẽt bũana poſſet
ímueſtigare ſolertıa. Quę ů recta ſũt atq;
a nr̃is remota cõſpectibus: ſicut eſt tanta
pplexitas uenarũ atq; neruoȝ: et uíſcerũ
ſecreta uitaliũ: ímuenire nullus põt. Quia
& ſi medicoȝ diligentıa nõnlla crudelis:
quos anathomicos uocãt laníauit corpa
mortuoȝ: ſiue etiã ímter manꝰ ſecantıs &
pſcrutãtis moriẽtíũ: atq; ī carnıbꝰ bũanis
ſatis ímbũane abdita cũcta rímata eſt: ut
q̃d & quõ et q̃bꝰ locis curandũ eẽt addiſ-
ceret: numeros tñ de q̃bus loquor: q̃bus
coaptatıo quę armonıa grece dr̃: tanq̃m
cuiuſdã organi extrímſecus atq; ītrímſecꝰ
totıus corpis conſtat. Quid dicã̃. Nemo
ualuit ímuẽire: q̃s nemo ausus ẽ quęrere.

q̃ ſi non eſſe potuíſſent: ímteriorıbꝰ quoq;
uiſceribꝰ quę nullũ oſtẽtant decus ıta de-
lectaret pulcrıtudo rõnis: ut oīní formę
appetı quę oclis placet: ıp̄íus mẽcis quę
oculis utiẽ prę̃ferreẽ arbitrio. Sunt uero
quędã ıta poſita ī corpe: ut tm̃mõ decorẽ
hẽant nõ etiã uſũ. ſicut habet pectꝰ uírile
mamillas: ſicut fanes barbã: quã non eẽ
munimẽto ſ; uírili ornamento: ímdicant
purę fanes fęmíaȝ: quas utiq; ífirmioꝛs
mumiri tutíus cõuemret. Si ergo nullum
membrum ẽ ím hıs qdem cõſpicuís: unde
ambigit nemo q̃ ıta ſit alicuí operi accõ-
modatũ: ut non etiã ſit decorũ: ſunt autẽ
nõnlla quoȝ ſolũ decus & nullus ẽ uſus:
puto facile ímtelligi ím conditõe corporis
dig̃tatem neceſſitatı fuiſſe prę̃latã. Tran-
ſitura ẽ q̃ppe neceſſitas: rpuſq; uentuȝ q̃ñ
ſola ímuicem pulcrıtudíe ſinę ulla libidíe
pfruamur: qđ maxíe ad laudem referẽ-
dum eſt conditoris: cui dicíẽ ím pſalmo.
Confeſſionẽ & decorẽ índuiſti. Iã ęterna
pulcrıtudo & utilitas creaturę: quę hõı
licet ím iſtos labores miſeriaſq; proiecto
atq; damnato: ſpectãda atq; ſumẽda díuía
largitate cõceſſa ẽ. Quo ſermõe termíarı
põt: ím ęlı & terrę et maris multimoda
et uarıa pulcrıtudíe: etiã ıp̄íus lucis tãta
copıa: tamq; mírabli ſpẽ ím ſole ac luna et
ſideribus: ím opacitatibꝰ nemoȝ: ím colo-
ribus et odoribus floȝ: ím díuerſitate ac
multıtudíe uolucrũ garrulaȝ atq; pícta-
rum: ím multıformi ſpene tot tãtarumq;
aīantíũ: quoȝ illa plus hñt admiratõnis
quę molis mínimũ: plus enī formiculaȝ
et apiclaȝ opa ſtupemꝰ: q̃ ímenſa corpa
balenaȝ ím ıp̄íus quoq; maris tã grandi
ſpectaculo: cũ ſeſe díuerſis coloribꝰ uelut
ueſtibus índuit: et aliq̃ uíride: atq; hoc
multis moīs: aliq̃ purpureũ: aliq̃ ceru-
leum eſt̃. Quã porro delectabĺıter ſpectãt̃
etiaȝ q̃ncunq; turbatur: & fit ímde maioꝛ
ſuauıtas: qa ſic demulcet ímtuẽtem: ut nõ
taceat & q̃nat nauigãtem̃. Quid ciborũ

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

usq; quaq; copia cōtra famem: qd sapoꝝ diuersitas cōtra fastidiū naturę diffusa diuitus: nō cocoꝝ arte ac laborē quęsita? Quāta ī multis rebꝰ tuendę ac recupādę salutis auxilia: q̄m grata uicissitudo diei alternantis et noctis: aurarum q̄ blanda tempies: in fruticibꝰ et pecoribꝰ indumētorum cōfitiendoꝝ q̄nta materies: om̄ia cōmemorare qs possit? Hęc aūt sola quę a me uelut in q̄dam aggerē sunt coartata: si uellem uelut colligata inuolucra soluer̄ atq; discutere: q̄nta m̄ mora eēt in singl̄is qbus pl̄ima cōtinent̄? Et hęc oīa miseroꝝ sūt dānatorūq; solatia: nō pręmia btōꝝ. Quę ḡ illa sunt: si tot ac talia & tanta sūt ista? Quid dabit eis quos prędestinauit ad uitā: q hęc dedit eis q̄s prędestinauit ad mortem? Quę bona in illa beata uita faciet eos sumere: pro qbus ī hac miseria unigenitū filiū suū uoluit usq; ad mortē mala tanta pferre? Vnde apl̄s de ip̄is in illud regnum prędestinatis loquēs. Qui ꝓp̄o inq̄t filio nō pepcit: s; ꝓ nobis oībus eū tradidit: quō nō etiā cū illo oīa nobis donauit? Cum hęc ꝓmissio cōplebit̄: qd erimus: q̄les erimꝰ: quę bona ī illo regno accepturi sumus: qñ qdem x̄ moriente ꝓ nobis tale iā pignus accepimus? Qualis erit sp̄us hoīs nullū oīo habēs uiciū: nec sub quo iaceat: nec cui cedat: nec contra qd̄ saltem laudabl̄iter dimicet: pacatissīa ūtute pfcūs? Rerū ibi oīm q̄ta q̄ speciosa q̄certa scientia: sine aliq̄ errore ul̄ labore: ubi dei sapīa de ip̄o suo fonte potabit̄ cū sūma fęlicitate: sñ ulla difficultate? Quale erit corpꝰ qd̄ oīmō sp̄ui subditum: et eo suffitienter uiuificatum: nullis alimoniis indigebit: non enī aīale sed spiritale erit: habens qdem carnis sed sine ulla carnali corruptōe substātiam? Capl̄m .xxv.

VErū de aīmi boīs qbus post hanc uitā beatissimꝰ pfruet̄: nō a nobis dissentiūt ph̄i nobiles: q de carnis resurrectōne contendūt. Hanc quantū possūt negant: s; credētes multi negantes paucissīos reliquęr̄t: et ad xp̄m q hoc qd̄ istis uidet̄ absurdū in sua resurrectōne monstrauit: fideli corde cōuersi sunt docti & indocti: sapiētes mūdi et insipiētes. Hoc enī credidit mūdus: qd̄ prędixit deus. q̄ etiā hoc p̄dixit: ꝙ hāc rem mūdus fuerat crediturus. Neq; .n. Petri malefitiis eā cū laude credentiū tanto añ pręnuntiare cōpulsus est. Ille est enī deus: quē sicut iam dixi aliq̄tiens nec cōmemorare me piget: cōfitente Porphirio atq; id oraculis d̄oꝝ suoꝝ ꝓbare cupiente: ip̄a numina ꝑhorrescūt. Quē sic laudauit: ut eum et deum p̄rem et regem uocaret. Absit enim ut sic intelligēda sint quę prędixit: quō uolūt hi q hoc cū mūdo nō credider̄t: ꝙ mūdū crediturū esse prędixit. Cur enī nō potiꝰ ita sicut crediturus tanto añ prędcūs est mūdus: nō sicut paucissimi garriūt: q cū hoc mūdo ꝙ creditur̄ prędcūs ē credere noluerunt? Si enī ꝓpterea dicūt alio mō eē credenda: ne si dixerint uana eē conscp̄ta: iniuriā faciāt illi deo cui tā magnū ꝑhibent testimoniū: tantā ꝓrsus ei ul̄ etiā grauiorē faciūt iniuriā: si aliter dicūt eē intelligēda: non sicut mūdus ea credidit quē crediturū ipse laudauit: ip̄e ꝓmisit: ip̄e compleuit. Cur enī non pōt facere ut resurgat caro & uiuat in ęternum? An ꝓpterea credendū non ē id eū esse fcūꝝ: quia malū est atq; indignū deo? Sed de oīpotentia eiꝰ quę tot et tanta facit incredibilia: iā multa diximꝰ: si uolūt inuēire qd̄ oīpotens non pōt: habent. ꝓrsus ego dicam: mentiri non pōt. Credamus ḡ qd̄ pōt: non credendo qd̄ non pōt. Non itaq; credētes ꝙ mētiri possit: credāt eē fcūꝝ: qd̄ factuꝝ esse ꝓmisit. Et sic credant sicut id credidit mūdus: quē crediturum esse prędixit: quē crediturū esse laudauit: q̄ crediturꝝ eē promisit: quē credidisse iam ostendit: hoc aūt malū esse unde demonstrauit. Non erit illic ulla corruptio: qd̄ ē

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

corporis malum. De ordine elementoruꝫ iam disputauimus: de aliis hominẽ coniecturis satis diximus. Quãta sit futura in corpe incorruptibili facilitas motus: de pręsentis ualitudis bonę tẽpamento: quę utiq; nullo modo illi comparanda est immortalitati: ĩ libro. xiii. satis ut opĩor ostẽdimus. legant supiora operis huius: qui uel non legerunt: uel nolunt recolere quod legerunt. Capitl'm .xxvi.

SEd Porphirius ait inqunt: ut btã sit aĩa corpus om̃e esse fugiẽdum. nihil g̃ ꝓdest qa incorruptibile diximus futurum corpus: si aĩa beata nõ erit nisi corpus om̃e effugerit. Sed iam et hinc in libro mẽorato quãtũ oportuit disputaui. uerũ hic unũ inde tantum cõmemorabo. Emendet libros suos istoꝝ oĩm magister Plato: et dicat eoꝝ deos ut beati sint sua corpora fugituros: id est esse morituros: quos in cęlestib⁹ corpibus dixit inclusos. Quibus tamẽ deus a quo facti sunt: quo possent esse securi ĩmortalitatem id est in eisdem corporibus ęternam ꝑmansioẽm: non eoꝝ natura id habente sꝫ suo consilio pręualente ꝓmisit. Vbi etiã illud euertit quod dicunt. quoniã est impossibile ideo resurrectõnem carnis non eẽ credẽdam. Apertissime quippe iuxta eundem ph̃m: ubi diis a se factis ꝓmisit deus nõ factus immortalitatẽ: quod ĩpossibile est se dixit esse facturũ. Sic enĩ eum locutum narrat Plato. Quoniã estis orti inqt: ĩmortales esse & dissolubiles non potestis. Non tñ dissoluemini: neq; uos ulla mortis fata piment: nec erunt ualentiora q̃ consilium meũ: qđ maius est uinculũ ad ꝑpetuitatẽ uestram: q̃ illa qbus estis colligati. Si non solum absurdi sed surdi non sunt qui hęc audiũt: non utiq; dubitant diis factis ab illo deo q eos fecit: scđm Platonem quod est impossibile fuisse ꝓmissum. Qui enim dixit: uos quidem ĩmortales esse non potestis: sed mea uolũtate ĩmortales eritis: qd aliud dicit: q̃ id quod fieri non potest me faciente tamẽ eritis? Ille igit̃ carnem incorruptibilem: ĩmortalem: spiritualeꝫ: resuscitabit: qui iuxta Platonem id quod impossibile est se esse facturum promisit. Quid adhuc quod promisit deus: ꝙ deo promictenti credidit mũdus: q etiam ipe promissus est crediturus: esse impossibile clamant: q̃ndoqdem nos deũ q etiã scđm Platonem facit ĩpossibilia: id facturũ esse clamamus? Non ergo ut beatę sint aĩmę corpus est omne fugiendum: sed corpus incorruptibile recipiẽdum. Et in quo cõuenientius incorruptibli corpe lętabunt̃: q̃ in quo corruptibili gemuerũt? Sic eniꝫ non ĩ eis erit illa dira cupiditas quã posuit ex Platõe Virgilius ubi ait. Rursus et incipient in corpa uelle reuerti. Sic inq̃ cupiditatem reuertendi ad corpora non habebũt: cũ corpora ĩ quę reuerti cupiũt secum habebũt: et sic habebũt ut nunq̃m non habeant: nunq̃m ea prorsus uel ad exiguum quamlibet tempus ulla morte deponant. Capitl'm .xxvii.

SIngula quędã dixerũt Plato atq; Porphirius. quę si inter se cõicare potuissent: facti essent fortasse christiani. Plato dixit sine corpibus aĩas in ęternũ esse non posse. Ideo enĩ dixit etiã sapientium aĩmas post q̃mlibet lõgum tempus tamen ad corpora redituras. Porphirius aũt dixit: aĩam purgatissimã cũ redierit ad patrem: ad hęc mala mũdi nunq̃m eẽ rediturã. Ac ꝑ hoc qđ uerũ uidit Plato: si dedisset Porphirio: etiã iustorum atq; sapiẽtium purgatissimas aĩas ad hũana corpora redituras. rursus qđ uerũ uidit Porphirius: si dedisset Platoni: nunq̃m r̃dituras ad miserias corruptibl'is corpis aĩmas sanctas: ut nõ singuli hęc singula: sed ambo ut singuli utrũq; dicerẽt: puto ꝙ uiderent esse iam consequens: ut et redirent aĩmę ad corpora: et talia recipent corpora: ĩ qbus beate atq; immortaliter

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

uiuerent. Quoniam ꝑm Platonem etiam aīmę sanctę ad hūana corpora redibūt: scd̄m Porphirium ad mala mūdi huius sanctę aīmę nō redibūt. Dicat itaq; cum Platone Porphirius: redibūt ad corpa. dicat Plato cū Porphirio: non redibunt ad mala: et ad ea corpa redire cōsentiēt: in q̄bus nulla patiant̄ mala. Hęc itaq; nō erunt nisi illa quę promisit deus: beatas aīmas in ęternum cum sua ęterna carne facturus. Hoc eniz q̄ntum existimo iam facile nobis cōcederent ambo: ut q̄ fatere-rētur ad immortalia corpora redituras aīmas esse sanctorum: ad sua illas redire permicterent: in q̄bus mala huius sęculi pertulerunt: in q̄bus deum ut his malis carerent pie fideliterq; coluerunt.

NOnnulli nostrū propter quoddam pręclarissimuz loquendi genus: et propter nōnulla quę ueraciter sensit: amātes Platonem dicūt eū aliq̄d simile nobis etiā de mortuorum resurrectōe sensisse. Quod q̄dem sic tāgit in libris de rep̄blica Tullius: ut eū lusisse potius q̄ ꝙ id uerū esset affirmādo dicer̄ uoluisse. Inducit eniz hoīem reuixisse: et narrasse quędam quę platonicis dispu-tatōnibus congruebant. Labeo etiā duos dicit uno die fuisse defūctos: et occurrisse inuicem in quodam compito. Deinde ad corpora sua iussos fuisse remeare: et con-stituisse inter se amicos se esse uicturos: atq; ita eē factū donec postea morerent̄. Sed isti auctores talem resurrectionem corporis factam fuisse narrarūt: quales fuerunt eoꝝ quos resurrexisse nouimus: et huic q̄dem redditos uitę: sz non eo mō ut non morerentur ulterius. Mirabilius autē quoddam Marcus Varro ponit in libris quos conscp̄sit de gente populi ro-mani: cuius putaui uerba ip̄a ponenda. Genethiliaci q̄dam scp̄serunt inq̄t: esse in renascēdis hōibus quā appellant palin-genesiam: gręci hanc scripserūt confici in annis numero quadringētis q̄dragīnta. ut idem corpus & eadem aīa quę fuerāt cōiuncta in hoīe aliquādo: eadem rursus redeant in cōiunctōem. Iste Varro q̄dem siue genethiliaci illi nescio q̄: nō eniz noīa eoꝝ prodidit quoꝝ cōmemorauit sentē-tiam: aliq̄d dixerūt quod licet falsum sit: cū enī semel ad eadem corpa quę gesserūt animę redierunt: nunq̄m ea postea sunt relicturę: tamen multa illius īpossibilitas quę contra nos isti garriunt argumenta cōuellit & destruit. Qui eniz hęc sentiunt siue senserunt: non eis uisum est fieri non posse: ut dilapsa cadauera: in auras: in puluerē: in cinerē: in humores: in corpa uescētium bestiaꝝ: uel ip̄oꝝ quoq; hoīm: ad id rursus redeant quod fuerūt. Qua-propter Plato et Porphirius: uel potius q̄cunq; illos diligunt & adhuc uiuunt: si nobis consentiunt: etiā sanctas aīmas ad corpa redituras sicut ait Plato: nec tamē ad mala ulla redituras sicut ait Porphi-rius: ut ex his fiat consequēs quod fides prędicat xp̄iana: talia corpa recepturas in quibus sine ullo malo ī ęternū fęliciter uiuant. Assumant etiā hoc de Varrone: ut ad eadem corpora redeant in quibus antea fuerūt: et apud eos tota quęstio de carnis in ęternū resurrectōne soluetur.

NVnc iam quid acturi sint in corpib⁹ immortalib⁹ atq; sp̄ualib⁹ sancti: nō adhuc eoꝝ carne carnaliter sed sp̄ualiter iā uiuente: q̄ntuz dominus dignatur adiuuare uideamus. Et illa q̄dem actio uel potius quies atq; otium: q̄le futurū sit si uerū uelim dicere nescio. Non enī hoc unq̄m p̄ sensus corpis uidi. Si autem mente id est intelligentia uidisse me dicam: q̄ntum est aut quid est nostra intelligentia ad illā excellentiam? Ibi est eniz pax dei quę sicut dicit aposto-lus supat omnē sensum uel intellectū. quē nisi nostrum: aut fortasse etiā sanctorum angeloꝝ? Non enī & dei. Si ergo sancti

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

ín dei pace uícturi ſũt: ꝑfecto ín ea pace uícturi ſunt: quę ſupat omnẽ íntellectuꝫ. Quoníam ꝙ noſtrum ꝙdem ſupat nõ eſt dubíum. Si aũt ſupat & angeloꝫ: ut nec ipſos excepiſſe uideatur ꝙ ait omnem íntellectum: ſcđm hoc dictum eẽ debemus accipe: ꝙa pacẽ dei qua ipe deus pacat9ẽ; ſicut deus nouit non eã nos ſic poſſumus noſſe: nec ulli angeli. Supat itaq; omnem íntellectũ: nõ dubíum ꝙ prẹter ſuũ. Sed quía & nos pro modo noſtro pacis eíus participes facti: ſummam ín nobis atq; ínter nos & cum ipo pacem: q̃ntum nr̃m ſũmum eſt obtínebímus. Iſto modo pro ſuo modo ſcíunt eã ſancti angeli: homíes aũt nũc longe ínfra q̃ntumlíbet prouectu mentis excellant. Conſiderandum ẽ enim quantus uir dicebat. Ex parte ſcímus & ex parte ꝓphamus: donec ueníat quod pfectum eſt. Et uídemus nũc per ſpẹculũ ín enígmate: tũc aũt facie ad faciem. Sic iam uídent ſancti angeli: ꝙ etiam noſtri angeli dicti ſunt: quía eruti de poteſtate tenebrarum: et accepto ſpíritus pignore tranſlati ad regnũ chriſti: ad eos anglos iam cẹpimus ptínere: cũ ꝙbus nobis erit ſancta atq; dulciſſia de qua iã tot libros ſcẹpſímus dei cíuitas ipa cõmunis. Sic ſũt ergo angeli noſtri ꝙ ſunt angeli dei: quẽadmodũ chriſtus dei chriſtus eſt noſter. Dei ſunt ꝙa deum non reliquerũt: noſtri ſunt: ꝙa ſuos cíues nos habere cẹperunt. Dixit autem domínus Iheſus. uídete ne cõtempnatis unum de puſillis iſtis. dico enim uobis: ꝙa angeli eoꝝ ín cẹlis ſemper uidẽt faciem pr̃is mei: ꝙ ín cẹlis eſt. Sicut ergo illi uídent: ita & nos uíſuri ſumus: ſed nondum ita uidemus. propter qđ ait apoſtolus qđ pauloante dixi. Videmus nũc per ſpẹculum ĩ enígmate: tũc autem facie ad faciem. Prẹmíũ itaq; fidei nobis uíſio iſta ſeruatur. De qua & Iohannes apoſtolus loquens: cum apparuerit ínqt ſimíles ei erímus: qm̃ uídebim9eũ ſicuti ẽ. Facies autem dei manifeſtatio eíus íntelligenda eſt: nõ aliquod tale membrorum quale nos habemus ín corpore: atq; iſto nomíe nuncupamus. Quapropter cum a me quẹritur: qđ acturi ſunt ſancti ín illo corpore ſpũali: nõ dico quod iam uídeo: ſed dico quod credo: ſcđm illud quod ín pſalmo lego. Credidi ꝓpter quod locut9 ſum. Dico itaq; uíſuri ſunt deum ín ipſo corpe. ſed utrũ per ipm̃ ſicut per corpus nũc uídemus: ſolem: lunã: ſtellas: mare: ac terrã & quę ſunt ĩ ea: non pua quẹſtio eſt. Durum eſt enim dicere: ꝙ ſancti talia corpora tũc habebũt: ut nõ poſſínt oclos claudere atq; apire cum uelint. Duríus autẽ ꝙ ibi deum quiſq; oculos clauſerit non uídebit. Si enim ꝓphꝫ Heliſeus puerũ ſuum Giezi abſens corpore: uidit accipientẽ munera quę dedit ei Naaman ſyr9: quẽ ꝓphꝫ mẽoratus a leprę deformitate mundauerat: quod ſeruus nequã dño ſuo non uídente latenter ſe feciſſe putauerat: quãto magis ín illo corpe ſpũali uídebũt ſancti omía: non ſolũ ſi oculos claudant: uerum eã unde ſunt corpore abſentes. Tunc enim erit pfectum illud de quo loq̃s apoſtolus: ex parte ínqt ſcímus et ex parte propꝫamus. cum autẽ uenerit qđ pfectũ eſt: euacuabit̃ quod ex parte ẽ. Deínde ut quomõ poſſet aliqua ſímilitudíe oſtẽderet: quantũ ab illa quę futura ẽ diſtet hẹc uita: non qualíũcunq; boíum: uerum eã ꝙ prẹcipua hic ſanctitate ſũt prẹditi: cum eẽm ínqt paruulus: quaſi paruulus ſapiebã: quaſi paruulus loquẹbar: quaſi paruulus cogitabam. Cum autem factus ſum uir: euacuaui ea quę paruuli erant. Videmus nunc p ſpẹculum ín enígmate: tũc aũt facie ad faciem. Nunc ſcio ex parte: tunc aũt cognoſcam ſicut & ego cognit9 ſum. Si ergo ín hac uita: ubi boím mirabilíum ꝓphetia ita companda eſt illi uitę q̃ſi puuli ad iuuenẽ: uidit tamen Heliſeus ſeruum ſuũ accipientem munera ubi ipſe

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

non erat: ita ne cum uenerit quod pfectus est: nec tā corp⁹ corruptibile aggrauabit aīam: sed incorruptibile nihil impediet: illi sancti ad ea quę uidenda sunt: oculis corpeis qbus Heliseus absens ad seruum suū uidendum nō indiguit indigebunt? Nam scdm interpretes. lxx. ista sunt ad Giezi uerba propbetę. Nonne cor meum erat recū: quādo cōuersus est uir de curru in obuiam tibi: et accepisti pecunia: ꝛc? Sicut autem ex hebreo interpretatus est presbiter Hieronimus. Nōne cor meum ingt in presenti erat: quādo reuersus est homo de curru suo ī occursū tui? Corde g̃ suo se dixit hoc uidisse ꝓpheta: adiuto qdem mirabiliter nullo dubitāte diuinit⁹. Sed quāto amplius tūc oēs munere isto abūdabunt: cū deus erit oīa in oībus: habebunt tamen etiam illi oculi corporei officiū suum: et in loco suo erūt: utenturq; ille spūs per spūale corpus. Neq; enim & ille ꝓpheta qa nō eis indiguit ut uideret absentem: non eis usus ē ad uidēda presentia: quę tamen spū uidere posset etiam si illos clauderet: sicut uidit absentia ubi cū eis ipe non erat. Absit ergo ut dicam⁹ illos sanctos ī illa uita deū clausis oculis non uisuros: quē spū semper uidebūt. sed utrum uidebunt & per oculos corporis cum eos apertos habebunt: inde quęstio est: Si enim tantū potuerunt in corpore spūali eo mō utiq; etiā ipsi oculi spūales: q̃ntum possunt isti quales nūc habemus: proculdubio p eos deꝰuideri nō poterit. longe itaq; alterius erūt potentię: si p eos uidebitur incorporea illa natura: quę nō cōtinetur loco: sz ubiq; tota est. Non enim qa dicimus deū & in cęlo esse et in terra: ipe qppe ait per ꝓphetam: cęlū & terram ego impleo: aliam ptem dicturi sumus eū in celo habere: et aliam in terra: sed tot⁹ in cęlo est totus ī terra: nō alternis tēporib⁹ sed utrunq; simul: qd nulla corpalis natura pōt. Vis itaq; prępollēnor oculoꝝ erit illoꝝ: non ut acutius uideant q̃ qdaz perhibentur uidere serpentes uel aquilę: quātalibet enim acrimonia cernendi eadē quoq; aīmalia nihil aliud possunt uidere q̃ corpora: sz ut uideant & incorporalia. Et fortasse ista ūtus magna cernēdi data fuerit ad horam etiā in isto mortali corpe oculis sancti uiri Iob: qn̄ ait ad deum. In obauditu auris obaudiebam te ꝑus: nūc autem oculus meus uidet te: propterea despexi memetipm & distabui: et existimaui me terrā & cinerem. Quānis nihil hic prohibeat oculum cordis itelligi: de quibus oculis ait apostolis. Illuminatos oculos habere cordis uestri. Ipsis autem uideri deum cum uidebitur: christianus ambigit nemo: qui fideliter accipit quod ait ille magister deus. Beati mūdo corde quoniā ipsi deum uidebunt. Sed utrum etiā corporalib⁹ ibi oculis uideatur: hoc in ista quęstione uersamus. Illud enim qd scriptum est & uidebit omnis caro salutare dei: sine ullius nodo difficultatis sic intelligi potest: ac si dictum fuerit. Et uidebit omnis homo christum dei: q utiq; in corpore uisus est & in corpe uidebit: q̃ndo uiuos & mortuos iudicabit. Quod autem ipe sit salutare dei: multa sunt & alia testimonia scripturaꝝ. Sed euidētius uenerandi illi⁹ senis Symeonis uerba declarant: Qui cū infantē xp̃m accepisz in manus suas: nūc ingt dimittis dñe seruū tuū scdm uerbū tuū in pace: qm̃ uiderūt oculi mei salutare tuum. Illud etiā quod ait supra memoratus Iob: sicut in exemplaribus quę ex hebreo sunt inuenitur: et in carne mea uidebo deū: resurrectionē qdem carnis sine dubio prophauit. Non tamē dixit per carnē meam. Quod qdez si dixisset: posset deus christus intelligi q per carnē in carne uidebitur. Nunc uero potest & sic accipi. In carne mea uidebo deum saluatorē meum. Ac si dixisset. In carne mea ero cum uidebo deum. Et illud

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quod ait apostolus: facie ad faciem: non cogit ut deum per hanc faciem corpalem ubi sunt oculi corporales: nos uisuros eē credamus: quem spiritu sine intermissiōe uidebimus. Nisi eniz esset etiā interioris homīs facies: nō diceret idem apostolus. Nos autē reuelata facie gloriam domini speculantes: in eandem imaginem transformamur: de gloria in gloriam: tanq̄m ad domini spiritu. Nec aliter intelligim⁹ quod in psalmo canitur. Accedite ad eū et illuminamini: et facies uestri non erubescēt. Fide qppe acceditur ad deū: quā cordis esse constat non corporis. Sed qa spiritale corpus nescimus q̄ntos habebit accessus: de re qppe inexperta loqmur: ubi aliqua que aliter ītelligi nequeat diuinarum scripturarum non occurrit: sed succurrit auctas: necesse est ut contingat in nobis quod legitur in libro sapientie. Cogitatioēs mortalium timide et incerte prouidentie nostre. Ratiocinatio quippe illa philosophoꝝ: qua disputāt ita mētis aspectu intelligibilia uideri: et sensu corporis sensibilia id est corporalia: ut nec intelligibilia per corpus: nec corporalia per seip̄am mens ualeat intueri. s3 posset nobis esse certissima. profecto certum eēt per oculos corporis etiā spirituales nllō modo posse uideri deum. Sed istam ratiocinationem & uera ratio & prophetica irridet auctoritas. Quis. n. ita sit auersus a uero: ut dicere audeat deū corporalia ista nescire? Nunqd ergo corpus habet: p cui⁹ oculos ea possit addiscere? Deinde qđ de propheta Heliseo pauloante diximus: nōne satis indicat etiā spiritu non p corpus posse cerni corporalia? Quando eniz seruus ille munera accepit: utiq̄ corporaliter gestum est: quod tamē propha non per corpus sed p spiritū uidit. Sicut ergo constat uideri corpora spiritu: quid si tanta erit potentia spūalis corporis: ut corpore uideatur & spiritus? Spiritus enim est deus. Deinde uitam qdem suam qua nūc uiuit in corpore: et hec terrena mēbra uegetat facitq̄ uiuentia: interiore sensu quisq̄ non per corporeos oculos nouit: aliorū uero uitas cum sint īuisibiles per corpus uidet. Nam unde uiuētia discernimus a non uiuentibus corpora: nisi corpora simul uitasq̄ uideam⁹: quas nisi per corpus uidere non possumus? Vitas autem sine corporibus corporeis oculis non uidemus. Quamobrem fieri potest: ualdeq̄ credibile est: sic nos esse uisuros mundana tunc corpora celi noui & terre noue: ut deum ubiq̄ presentem et uniuersa etiā corporalia gubernātem: per corpora que gestabimus & que conspiciemus: quaquauersum oculos duxerimus clarissima pspicuitate uideamus: non sicut nunc inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta cōspiciunt̄: p speculum in enigmate & ex parte: ubi plus in nobis ualet fides qua credimus q̄ rerum corpalium species q̄ per oculos cernimus corporales: sed sicut homines inter quos uiuētes mot⁹q̄ uitales exerētes uiuim⁹: mox ut aspicimus non credimus uiuere sed uidemus: cum eorum uitam sine corporibus uidere nequeamus: quam tamē in eis per corpora remota om̄i ambiguitate conspicimus. Ita quacūq̄ spiritualia illa lumina corporum nostrorum circūferemus: incorporeū deum oīa regētem etiā per corpora contuebimur. Aut ergo sic per illos oculos uidebitur deus: ut aliquid habeant in tanta excellentia menti simile: quo & incorporea natura cernat̄: quod ullis exemplis siue scp̄turarū testimoniis diuinarū uel difficile uel impossibile ē ostendere. Aut qđ est intelligendū facilius: ita deus nobis erit notus atq̄ cōspicuus: ut uideatur spiritu a singulis nobis in singulis nobis: uideat̄ ab altero in altero: uideatur in seip̄o: uideatur in celo nouo & in terra noua: atq̄ in omni

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

quę tunc fuerit creatura: uideatur & per corpora ĩ omni corpore: quocũq; fuerint spiritualis corporis oculi atie perueniẽte directi: patebũt etiã cogitatões inuicem nobis. Tunc eniz implebit̃ quod apostolus cũ dixisset nolite ante tempus q̃cq̃m iudicare: mox addidit donec ueniat dominus & illuminet abscõdita tenebrarũ: et manifestet cogitatõnes cordis: et tunc laus erit unicuiq; a deo. Cap. xxx.

Q Vanta erit illa fęlicitas: ubi nullũ erit malum: nullum latebit bonũ: uacabitur dei laudibus: qui erit omnia in om̃ibus? Nam quid aliud agetur: ubi neq; ulla desidia cessabitur: neq; ulla indigentia laborabitur nescio. Admoneor etiam sancto cantico ubi lego uel audio. Beati qui habitant ĩ domo tua domine: in sęcula sęculorum laudabunt te. Om̃ia membra & uiscera ĩcorruptibilis corpis: quę nunc uidemus per usus necessitatis uarios et motus distributa: quoniã tunc nõ erit ip̃a necessitas: sed plena: certa: secura: sempiterna fęlicitas: profitient laudibus dei. Omnes q̃ppe illi de q̃bus iam sum locutus: q̃ nunc latent armonię corporalis numeri: nõ latebunt: intrinsecus & extrinsecus per cũcta corporis dispositi: et cũ cęteris rebus quę ibi magnę atq; mirabiles uidebũtur: rationales mentes in tanti artificis laude rõnabilis pulcritudinis delectatõe succedent. Qui motus illic talium corporum sint futuri: temere definire non audeo: quod excogitare nõ ualeo. tamen et motus & status sicut ip̃a species decens erit: quicũq; erit ubi quod non decebit non erit. Certe ubi uolet spiritus ibi erit protinus corpus: nec uolet aliquid spiritus quod nec spiritum possit decere: nec corpus. Vera ibi gloria erit: ubi laudantis nec errore q̃sq̃m nec adulatione laudabitur. uerus honor: q̃ nulli negabitur digno: nulli deferet̃ indigno. Sed nec ad eum ambiet ullus indignus: ubi nullus permictetur esse nisi dignus. Vera pax ibi est: ubi nihil aduersi nec a seip̃o nec ab alio quisq; patietur. pręmiũ uirtutis erit ip̃e qui uirtutem dedit: eiq; seipsum quo melius & maius nihil possit esse promisit. Quid ẽ eniz aliud quod per prophetam dixit. Ero illorũ deus: et ip̃i mihi erũt plebs: nisi ego ero unde satiẽtur: ego ero quęcũq; ab om̃ibus honeste desiderãtur: et uita & salus: et uictus & copia: et gloria & honor: et pax & om̃ia bona? Sic eniz & illud recte intelligitur quod ait apostolus: ut sit deus omnia in om̃ibus. Ip̃e finis erit desideriorũ nostrorum: qui sine fine uidebitur: sine fastidio amabitur: sine fatigatione laudabitur. hoc munus: hic affectus: hic actus profecto erit om̃ibus: sicut ipsa uita ęterna cõmunis. Cęterum q̃ futuri sint ꝓ meritis pręmiorum etiam gradus honorum atq; gloriarum: quis est idoneus cogitare? Quãto magis dicere? Quod tamẽ futuri sint non est ambigendum. Atq; id etiam beata illa ciuitas magnum in se bonũ uidebit: quod nulli superiori ullus inferior inuidebit: sicut nũc non inuident archãgelis angeli cęteri. tam nolet eẽ unusq̃sq; quod non accepit: quãuis sit pacatissimo concordię uinculo ei q̃ accepit obstrict9: q̃ nec in corpore uult oculus esse qui est digitus: cum membrum utrũq; cõtineat totius carnis pacata compago. Sic itaq; habebit donum alius alio minus: ut hoc quoq; donum habeat nec uelit amplius. Nec ideo liberũ arbitrium nõ habebũt: quia peccata eos delectare nõ poterunt. Magis quippe erit liberum a delectatõe peccandi: usq; ad delectatõnem non peccãdi indeclinabilẽ libertatem. Nam primum liberũ arbitrium quod hõi datum est quando primum creatus est rectus: potuit non peccare: s3 potuit & peccare. hoc autem nouissimum eo potẽtius erit: quo peccare nõ poterit. Verũ hoc quoq;

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

dei munere: non ſuę poſſibilitate naturę. Aliud eſt enim eſſe deū: aliud participem dei. deus natura peccare nō poteſt: particeps uero dei ab illo accipit ut peccare non poſſit. Seruādi autem gradus erant diuini muneris: ut p̄mum dareť liberū arbitriū quo non peccare homo poſſet: nouiſſimum quo peccare non poſſet. atq; illud ad comparandum meritum: hoc ad recipiēdum p̄mium pertineret. Sed qa peccauit iſta natura cum peccare potuit: largiore grana liberatur: ut ad eam p̄ducatur libertatē in qua peccare non poſſit. Sicut enī prima immortalitas fuit quam peccando Adam p̄didit: poſſe non mori: nouiſſima erit non poſſe mori. ita p̄mum liberū arbitriū poſſe non peccare: nouiſſimum non poſſe peccare. Sic enim erit inamiſſibilis uoluntas pietatis & ęqtatis: quomō & felicitatis. Nam utiq; peccādo nec pietatem nec felicitatem tenuimus: uoluntatem uero felicitatis nec perdita felicitate p̄didimus. Certe deus ipe nūqd quia peccare nō poteſt: ideo liberum arbitrium habere negandus eſt? Erit ergo illius ciuitatis & una in oīibus et inſeparabilis in ſingulis uoluntas libera: ab oīi malo liberata: et impleta oīi bono: fruens indefinenter ętternorum iocunditate gaudiorum: oblita culparum: oblita pęnarum: nec tamen ideo ſuę liberatoris oblita: ut liberatori ſuo ſit ingrata. Quātum ergo actinet ad ſciennā rationalem: memor p̄teritoręnā malorum ſuorū: quantum autem ad experientis ſenſum prorſus immemor. Nam & peritiſſimus medicus ſicut arte ſciunť omēs fere morbos corporis nouit: ſicut autem corpore ſentiuntur plurimos neſcit: quos ipe non eſt paſſus. Vt ergo ſcienę malorum duę ſunt: una qua potentiā mentis nō latent: altera qua experientis ſenſibus inherēt: aliter qppe ſciuntur omnia uicia per ſapienę doctrinam: aliter per inſipientis peſſimam uitam: ita et obliuiones malorū duę ſunt: aliter ea nāq; obliuiſciť eruditus & doctus: aliter expertus et paſſus. Ille ſi pernā negligat: iſte ſi miſeria careat. Scām hāc obliuionem quam poſteriore loco poſui: non erunt mēores ſancti p̄teritorum malorum. Carebunt enim omnibus malis: ita ut penitus deleantur de ſenſibus eorum: ea tamē potentia ſcienę quę magna in eis erit: nō ſolum ſua p̄terita: ſz etiā damnatorū eos ſempiterna miſeria nō latebit. Alioquin ſi ſe miſeros fuiſſe neſcituri ſunt: quō ſicut ait pſalmus miſericordias domini in ętternum cantabunt? Quo cantico in gloriam gratię xp̄i cuius ſanguine liberati ſumus: nihil erit pfecto illi iocundius ciuitati. Ibi pfiteť: uacate & uidete quoniā ego ſum deus. Quod erit uere maximum ſabbatum nō habens ueſperam. quod cōmendauit dominus in primis operibus mūdi: ubi legitur. Et requieuit deus i die ſeptima: ab oīibus operibus ſuis quę fecit: et benedixit deus diem ſeptimum et ſanctificauit eum: quia in eo requieuit ab oīibus operibus ſuis: quę ichoauit deus facere. Dies enim ſeptimus etiam noſipi erimus: quando eius fuerimus benedictione & ſanctificatione pleni atq; refecti. Ibi uacantes uidebimus quoniam ipe eſt deus: quod nobiſipſi eſſe uoluimus: quando ab illo cecidimus audiētes a ſeductore: eritis ſicut dii: et recedētes a uero deo: quo faciente dii eſſemus eius participatōe: non deſertione. Quid enim ſine illo fecimus: niſi q; in tra eius defecimus: a quo refecti & grana maiore p̄fecti: uacabimus in ętternum uidentes quia ipe eſt deus: quo pleni erimus quādo ipe erit oīia in omnibus? Nam et ipa opa bona nra: quādo ipius potius intelliguntur q̄ noſtra: tunc nobis ad hoc ſabbatum adipiſcendum imputantur. Quia ſi nobis ea tribuerimus ſeruilia erunt: cum de ſabbato dicatur.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

Omne opus ſeruile ín eo non faceris. Prropter quod & per Ezechielem ꝓphetam dicitur. Et ſabbata mea dedi eis: ín ſignū ínter me & ínter eos: ut ſcirent qꝫ ego domín⁹ qꝫ ſanctifico eos. Hoc pfecte tunc ſciemus: quādo perfecte uacabim⁹: et perfecte uidebimus quía ipe eſt deus. Ipſe enā numerus ętatum ueluti dierum: ſi ſcdm eos articulos tēporis cōputentur quí ī ſcripturis uidēt expreſſi: iſte ſabbatiſmus euidentius apparebit: quoniā ſeptimus ínuenitur. Vt prima ętas tanq̄ prim⁹ dies ſit ab Adam uſq; ad diluuiū. Secunda índe uſq; ad Abraam: nō ęqualitate tēporum ſed numero generationū. denas quippe habere reperiuntur. Hínc iā ſicut Matheus ęuangeliſta determīat: tres ętates uſq; ad chriſti ſubſequuntur aduentum: quę ſingulę denis & q̄ternis generatōibus explicantur. Ab Abraam uſq; ad Dauid una. Altera índe uſq; ad tranſmigrationem ín babiloniam. Tertia índe uſq; ad xp̄i carnalem natiuitatem. Fiunt itaq; omēs quínq;. Sexta nūc agit̄ nullo generationum numero metienda: propter id qd̄ dictum eſt. Non eſt ueſtrū ſcire tempora quę pater poſuit ī ſua poteſtate. Poſt hanc tanq̄m ín die ſeptimo requieſcet deus: cum eundem diem ſeptimum qd̄ nos erímus ín ſeipſo deo faciet requieſcere. De iſtis porro ętatibus ſingulis: nunc diligenter longum eſt diſputare. Hęc tamen ſeptima erit ſabbatum: cui⁹ finis non erit ueſpera: ſed domínicus dies ueluti octauus ętternus: q chriſti reſurrectōne ſacratus eſt: ętternam non ſolum ſpiritus uerum enā corporis requem prefigurans. Ibi uacabim⁹ et uidebimus: uidebimus & amabimus: amabimus & laudabimus. Ecce qd̄ erit ī fine ſine fine. Nam qs alius ē noſter finis: niſi puenire ad regnum cuius nullus eſt finis?

Video r mihi debitū ingenius huius operis adiuuante domíno reddidiſſe. Quibus parum uel qbus nimíum ē: mihi ignoſcant. Quibus aūt ſatis eſt: non mihi ſed deo mecū grās congratulantes agant. Gloria & honor pri et filio & ſpiritui ſancto: oīnipotenti deo ín excelſis ín ſęcula ſęculoꝝ Amen.

AVRELII. AVGVSTINI. doctoris egregii atq; Epiſcopi ypponenſis de ciuitate dei liber uicesimuſſecundus explicit contra paganos. Sub anno a natiuitate domíni. M. CCCC. LXVII. Pontificat⁹ PAVLI Papę ſecundi anno eius tertio. Tertio regnante Romanoꝝ Impatore FREDERICO. Indictiōe. XV. die uero duodecima menſis Iunii.

GOD

DEO GRATIAS. .AL.

BIBLIOTHEQUE MUNICIPALE BOURGES

Ca.xxxi.

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr © Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr

©2006 pixelion All rights reserved www.pixelion.fr
© Bibliothèque Municipale de Bourges